

ఆధునికాంధ్ర కవితాసమీక్ష

ఆచార్య. శాకర్ల వెంకటరామ నరసింహం
ఎమ్.ఏ. పిహెచ్.డి.

~~గంగాధర పబ్లికేషన్స్~~
~~విజయవాడ-2~~

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వాసమీక్ష

K. నాగారావు

యి.వి.డి.ఎస్.
02/07/22

ఆచార్య. కాకర్ల వెంకటరామనరసింహం

ఎమ్.ఎ. పిహెచ్.డి.

పూర్వాంధ్ర కావ్యధ్యక్షులు

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్, వార్తేరు.

అంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్
వార్తేరు
జూలై 2022

గంగాధర పబ్లికేషన్స్

విజయవాడ-2

గంగాధర ప్రచురణ

ప్రథమ ముద్రణ

జనవరి 82

ప్రచురణకర్త :

కె. మురళీకృష్ణ

వర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్త వి.

ముద్రణ :

శ్రీ నాగేంద్ర ప్రింటింగ్ వర్కుస్

కాపీలకు

క్వాలిటీ పబ్లిషర్స్

విజయనాగ-2.

అంకితము :

శ్రీ శ్రీ రాజా రంగయ్యప్పారావు బహద్దరు వారికి.

ఉ పో ధా త ము

బహు విధ సిద్ధాంత ప్రభావితమై, బహు మతముల విస్తరించిన, అధునికాంధ్ర కవిత్వకు ఒక వ్యవస్థను కల్పించుటయే, ఈ గ్రంథ రచనోద్దేశ్యము. ఆ ప్రయోజన మెంతవరకు సాధించబడినదియు నిర్ణయంప వలసినవారు సహృదయ పాఠకులు.

గుణ దోషములను రెండింటిని వివరించుట విమర్శక ధర్మము; అభిప్రాయ భేదము లుండవచ్చును, ఉండుట సహజము.

ఇందు పేర్కొనబడిన సిద్ధాంతము లన్నియును కళా సిద్ధాంతములుకావు. కొన్ని రాజకీయములు; కొన్ని తాత్త్వికములు. అన్నింటిని కళాసిద్ధాంతములుగా పరిగణించుట ఉపచారమాత్రము.

ఈ గ్రంథ రచనలో, నాకు తోడ్పడిన విమర్శ గ్రంథములనేకములు గలవు. ఆయా సందర్భములందు, వానిని పేర్కొని యుంటిని. వానిని రచించిన పండిత విమర్శకులకు, సర్వధా కృతజ్ఞుడను.

శ్రీశ్రీ మేకా రంగయ్యప్పారావుగారు, ఏతత్కృతి పతిత్వమున కంగీకరించుట, నా అదృష్టము. వారికి నా కృతజ్ఞతా లి వందనములు.

ఇటువంటి గ్రంథములను ముద్రించుట కెవ్వరును సాహసింపరు. శ్రీ కప్ప గంతుల మురళీకృష్ణగారు, సాహిత్య గ్రంథముల విలువలు తెలిసిన సహృదయులు. వారి గ్రంథ ముద్రణ భారమును స్వీకరించి, నా హృదయ భారమును తొలగించిరి. వారి యుదారత మధువరానిధి.

రచయిత —

విషయ సూచిక

ప్రథమ ప్రకరణము

ఉపప్రకరణము

i యుగవిభజనము.

ii ఆధునికయుగము : పూర్వరంగము.

iii భారతదేశము: ఆధునికయుగ ప్రభావము: సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనము.

a) రాజారామమోహనరావు. b) ఈశ్వరచంద్రవిద్యాసాగర్. c) రామ

కృష్ణ పరమహంస. d) వివేకానందస్వామి. e) అర్యసమాజము.

f) ప్రార్థనసమాజము. g) దివ్యజ్ఞానసమాజము. h) జాతీయోద్యమము.

ఆంధ్రదేశము : సంఘసంస్కరణోద్యమములు

i కందుకూరివారు. ii సంఘసంస్కరణము. iii సారస్వతసేవ.

19- వ, శతాబ్దిలో ఆంధ్రసాహిత్యరీతులు

i పురాణములు ii ప్రబంధములు iii శతకములు -

నవ్యసాహిత్యకళాసిద్ధాంతములు

i కాల्పనిక వాదము (Romanticism)

ii సాంప్రదాయక, కాల्పనిక, వాదభేదములు

iii కాల्పనికకవులు : ప్రణయము.

iv కాల्పనిక కవితా భేదములు.

v కాల्పనికత : పరాశ్రయత్వము.

vi కళ కళకొరకే (Art for art's sake)

ఉక్తివాదము లేక వ్యక్తిత్వవాదము Expressionism

i లక్షణములు.

ii కోచే ప్రతిపాదించిన కళాసిద్ధాంతము.

iii కళ : వస్తువు.

ద్వంద్వతార్కిక, తేక, గతితార్కిక భౌతికవాదము

(Dialectic materialism)

- i గ్రీకులు : ద్వంద్వతర్కము.
- ii ప్రతిజ్ఞ (thesis): ప్రతిప్రతిజ్ఞ (Antithesis): సంయోగము, తేక, సమన్వయము (Synthesis).
- iii ద్వంద్వతర్కము : హెగెల్
- iv ద్వంద్వతర్కము : మార్క్స్
- v గతితార్కిక భౌతికవాదము : అన్వయ క్రమము : 1. పరస్పర విరుద్ధ శక్తుల మధ్య సంఘర్షణ. 2. నిషేధ నిషేధము (Negation of the negation) 3. రూపాంతర పరిగ్రహణము.
- vi వారిత్రక భౌతికవాదము.
- vii a) ఉత్పత్తి సాధనములు. b) పర్గ సంఘర్షణ.

అధివాస్తవికతా వాదము (Sur-Realism)

- i అవిర్భావము : నిర్వచనము
- ii అధివాస్తవికత : స్వప్నసిద్ధాంతము
- iii అధివాస్తవికులు : నీతి
- iv అధివాస్తవికులు : స్వచ్ఛందానుబోధ
- v అధివాస్తవికులు : మార్మికులు (mystics)

అస్తిత్వవాదము (Existentialism)

- i అస్తిత్వవాదము : కీర్కుగార్డు
- ii అస్తిత్వవాదము : హెగెల్, మార్క్స్
- iii ప్రత్యయవాదులు (idealists) తన్మత ఖండనము
- iv అస్తిత్వవాదము : యాస్పర్స్
- v అస్తిత్వవాదము : హైదెగర్
- vi అస్తిత్వవాదము : నీచేప్రభావము
- vii అస్తిత్వవాదము : సార్త్
- viii సార్త్ సిద్ధాంతములు a) Being in itself (నత్తయొక్క తనలో తన ఉనికి)

- b) Being - for - itself (నత్తయొక్క తనకై తన ఉనికి)
- c) Being for others (ఇతరులకై నత్తయొక్క ఉనికి)
- ix అస్తిత్వవాదము : సాహిత్యము.
 - a) వస్తుస్వీకరణము b) పాత్రచిత్రణము
- x అస్తిత్వవాదము : మానవతావాదము, మార్క్సవాదము

ప్రతీకవాదము (Symbolism)

- i నిర్వచనము
- ii ప్రతీకభేదములు
- iii ప్రతీక ప్రయోజనములు.
- iv ప్రతీకవాదము : తద్భేదములు.
- v ప్రతీక : శక్తి : సంకీర్ణత
- vi ప్రతీకవాదము - సంగీతము
- vii ప్రతీకవాద కవిత్వము - తదాచార్యులు
- viii ప్రతీకవాదము - ఆంగ్లకవులు
- ix ప్రతీకవాదము - ధ్వని సిద్ధాంతము

మానవతావాదము (Humanism)

- i మానవతావాదము - ప్రోటాగోరాస్
- ii మానవతావాదము - లక్షణసామ్యము
- iii మానవతావాదము - క్రైస్తవమత ప్రాబల్యము
- iv జ్ఞానపునరుజ్జీవన (Renaissance) కాలము
- v పరిణామ మానవతావాదము
- vi రాడికల్ మానవతావాదము
- vii మానవతావాదము - మార్క్సవాదము - అస్తిత్వవాదము

ఇమేజిజమ్

- i నామోచిత్యము
- ii "ఇమేజ్" - ఈ పదమునకు సరియగు నాంధ్ర పదమేది ?
- iii "ఇమేజ్" అనగానేమి ?

- iv “ఇమేజిజమ్” మూలసూత్రములు
 డాడాయిజమ్
 ప్యూచరిజమ్
 వాస్తవికతావాదము (Realism)
 ప్రకృతివాదము (Naturalism)
 సాక్షాత్కారవాదము (Mysticism)

ద్వితీయ ప్రకరణము

కాల్పనిక కవిత్వము

- i ప్రణయము : వివిధ రూపములు. ii కవిత్వము - ఆత్మాశ్రయత్వము - పరాశ్రయత్వము. iii ఆత్మాశ్రయ కవిత్వము - నీతి - మతభేదములు. iv కళ - నీతి - వాల్టర్ పేటర్. v నీతి - నవ్యమానవతావాదులు (Neo-Humanists) vi నైతిక వాద వ్యతిరేకులగు పాశ్చాత్య కవులు.

vii తారతీయాలంకారికులు - నీతి.

viii భావకవిత్వమనగా నేమి ?

- ix కాల్పనిక కవులు : a) ప్రాచీనులు b) నవ్యులు c) అతినవ్యులు
 x ఆత్మాశ్రయ పరాశ్రయ కవితాభేదము. xi ప్రణయము - కాల్పనిక కవులు. xii అమలిన శృంగారము - శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు. xiii తృణకంకణము - సమీక్ష. xiv కాల్పనిక కవులు - ఆచార్యద్వయము. xv ప్రణయము - శ్రీ రాయప్రోలువారు. xvi శ్రీరాయ ప్రోలువారు కాల్పనిక కవుల కావ్యరూపగుణకు కారణములు. xvii శ్రీగుర జాడవారు - ప్రేమతత్వము. xviii భావకవులు - ప్రణయము xix ఆత్మాశ్రయ కవిత్వము - ముఖ్య లోపములు.

భావకవులు ; కావ్యసమీక్ష

- i హృదయేశ్వరి ii వకుళమాలిక iii ఊర్వశి iv శశికళ v దీపావళి
 vi అప్పారావుగారి గీతాలు. vii సౌభద్రుని ప్రణయయాత్ర.

ప్రణయము - వస్త్రాశ్రయరీతి - నవ్యులు

- i మల్లికాంబ ii కడపటి వీడ్కోలు iii కష్టకమల iv ముంటాజ్
మహలు v అమరవీణ vi నాగార్జునసాగరం vii కర్పూరవసంత
రాయలు viii ఎంకిపాటలు ix కిన్నెరసావిపాటలు x పెన్నేటిపాట.

వివిధ భావాత్మకములు

- i రాబీలు ii శేషజ్యోత్స్నా iii బాపురెడ్డిగారి గద్యపద్య కావ్యాలు.

కాల్పనికులు ; దేశభక్తి

- i ప్రచారగేయములు ii కాల్పనిక కవులు : భారతీయత a) ఏదేశ
మేగినా b) స్వరాజ్య రథము c) స్వాతంత్ర్య రథము iii ఆంధ్ర
దేశీయములు a) ఆంధ్రావళి b) ఆంధ్రప్రళస్తి c) రాష్ట్రగానము
d) హంపీక్షేత్రము e) రామచంద్రుని హంపీయాత్ర f) పెనుగొండలక్ష్మి
g) వీరమనీడు h) నాయకురాలు i) ఓరుగల్లుకోట j) నాగార్జునకొండ
k) వీరారాధన l) విజయశ్రీ M) పటిగపంట n) ఉదయశ్రీ
o) మాతృవందనము

చై నా దురాశ్రమణము

- i సమరగీతి ii శంఖారావం iii ద్రాగన్ గీత iv గుండె గుండెకొక దీపం
v అగ్నికణాలు vi వీరగీతి.

తెలంగాణా పోరాటము

- i సుద్రవీణ ii అగ్నిధార iii మఘవలయము iv తెలంగాణాశైత్రయాత్ర

కాల్పనికకవులు ; ప్రకృతి

- i ప్రకృతి : ఆంగ్లకవి వర్ణనవర్
ii నవ్యకవుల ప్రకృతి వర్ణనలు

భక్తి కవిత్వము

- i భక్తిలక్షణము ii నవ్యకవుల భక్తి : ఏకాంతసేవ iii శివతాండవము
iv సాక్షాత్కారము v విశ్వనాథ మధ్యాత్మకరాలు vi విశ్వేశ్వర శతకము.
vii కల్పలత viii కృణత్కింకిణి ix రాదా (గోపికా) కృష్ణప్రణయము :
కొన్ని ఖండకావ్యములు x పౌలస్త్య హృదయము.

స్మృతికావ్యములు

- i వరలక్ష్మితీతతి ii భగ్నహృదయము iii సతీస్మృతి iv పితృస్మృతి -
సోదరీస్మృతి - మిత్రస్మృతి - దేశనాయకస్మృతి.

నవ్యకవులు: తాత్త్వికదృష్టి

- i నూతిలో గొంతుకలు ii కాలత త్వము iii నేనూ నానెమలీ iv డా. బెజ
వాడ గోపాలరెడ్డిగారి కవితలు : కాలము : నిన్ను: రేపు: నేడు
v ప్రతీకలు-వాని వివరణము vi వకుళవితానము-మావూరి రావించెట్టు.

ఉమ్మర్ ఖయ్యాము తత్త్వము తెలుగున రుబాయ్యాత్

కాల్పనికకవులు : పల్లీ జనజీవితము

- i కృషీవలుడు ii పటిగపంట : పెద్దకాపు iii క్షేత్రలక్ష్మి iv గ్రామసీమ
v కర్షకా :

నవ్యాంధ్ర పంచకావ్యములు

- i రాజాప్రతాప సింహచరిత్ర ii శివభారతము iii సౌందరనందము
iv ఆంధ్ర పురాణము v బాపూజీ ఆత్మకథ.

తృతీయ ప్రకరణము

అభ్యుదయ కవిత్వము : మార్కునవాదము

- i అభ్యుదయ కవిత్వమనగానేమి ?
ii అభ్యుదయ కవితా ప్రవృత్తి : శ్రీశ్రీ
iii కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయములు
iv శ్రీశ్రీ కవితా వ్యాసంగమున ముఖ్య ఘట్టములు
v శ్రీశ్రీపై ఇతరుల ప్రభావము
vi శ్రీశ్రీ రచనలు : 1. మహాప్రస్థానం 2. ఖడ్గసృష్టి
a) "మరోప్రసంగం" -- గేయము -- సమీక్ష
b) "ప్రతిజ్ఞ" -- సమీక్ష
c) దేశచరిత్రలు -- సమీక్ష
d) జగన్నాథుని రథచక్రాలు -- సమీక్ష
vii భావకవితాచ్ఛాయలు
viii శబ్దాడంబరము : శ్రీశ్రీ
a) ఋక్కులు: నవకవిత: సమీక్ష
b) అవతారం -- సమీక్ష

- c) ఆత్మాశ్రయత్వము
- d) కాల్పనికత్వము
- e) అలంకారసామగ్రి
- f) ఖడ్గసృష్టి - సమీక్ష
- g) ఆస్తికత - నాస్తికత
- h) యోగ్యతాప్రతం - చెలం

మార్కుస్ వాదులగు ఇతర అభ్యుదయ కవులు

- i "నయాగరా" - కవులు : a) సోమసేందర్ b) ఆరుద్ర c) కుందుర్తి
d) అనిసెట్టి e) గంగినేని f) రమణారెడ్డి
- ii మరికొందరు అభ్యుదయ కవులు
a) సి. విజయలక్ష్మిగారి కవితలు b) గజల మల్లారెడ్డిగారు.

చతుర్థ ప్రకరణము

అభ్యుదయ కవిత్వము - మానవ తా వాదము

- i మానవతావాదము : స్థూల విభజనము
- ii జీవకారుణ్యవాదము (Humanitarianism)
- iii మత నిరపేక్షమగు మానవతావాదము
a) గురజాడ అప్పారావుగారు - మానవత
b) జాషువాగారు : కాటూరివారు
c) తుమ్మలవారు d) శ్రీశ్రీ మానవతావాదియా ? e) ఆరుద్రగారు
f) బాలగంగాధరతిలక్ గారు g) నారాయణరెడ్డిగారు h) దాశరథిగారు
i) శేషేంద్రశర్మగారు j) బోయి బీమన్నగారు k) అబ్బూరివారు
l) మాదిరాజు రంగారావుగారు m) చేతనావర్త కవులు n) ఎల్లోరాగారు
o) శీలా వీరరాజుగారు.

పంచమ ప్రకరణము

దిగంబరకవులు - అస్తిత్వవాదము

- i దిగంబరకవులు : విమర్శకాభిప్రాయము
- ii దిగంబరుల కవితాత్వము
- iii అస్తిత్వ నిర్వచనము
- iv దిగంబరకవుల సిద్ధాంతములు
- v దిగంబరకవులు యువతరమున కిచ్చిన ప్రత్యేక సందేశసారము
- vi కావ్యపరిశీలనము
- vii దిగంబర కవిత్వాలక్ష్యములు

- viii దిగంబర కవులు : అ స్త్యవదము
- ix దిగంబరులు ఆ స్తికులా ? నా స్తికులా ?
- x దిగంబరుల : మార్కువాదము
- xi దిగంబరులు : మానవత
- xii దిగంబరకవులు : అశ్రీ లములు
- xiii దిగంబరులు : అధివా స్తవికత

షష్ఠ ప్రకరణము

ప్రతీకవాదము

- i ఉపక్రమణిక
- ii ప్రతీకవాదము : మార్మికత
- iii a) శ్రీ రాయప్రోలువారు b) శ్రీ ఆరుద్ర e) శ్రీ నారాయణరెడ్డి
d) శ్రీ శేషేంద్రశర్మ.

సప్తమ ప్రకరణము

అధివా స్తవికత

- i ఉపక్రమణిక
- ii విమర్శకులు : అధివా స్తవికత
- iii అధివా స్తవికత : ముఖ్య ధర్మములు
- iv అధివా స్తవికతా భ్రాంతి కలిగించు రచనలు
- v అధివా స్తవికత : శ్రీశ్రీ
- vi శ్రీరంగం నారాయణబాబు
- vii a) "చిన్నా" పరిశీలన b) మానశఽఖము c) విశాఖపట్నం d) కపాల
మోక్షం.
- viii శ్రీ పట్టాభిరామిరెడ్డి
- ix శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు

అష్టమ ప్రకరణము I

నవ్యకవిత్వము - ఛందోరీతులు

- i ముత్యాలసరము
- ii తోకముత్యాలసరము
- iii a) అబ్బూరివారు b) రాయప్రోలువారు c) విశ్వనాథవారు d) శ్రీశ్రీగారు
- iv గద్యకవిత్వము v భాష vi కల్పనాసామగ్రి - రూపకల్పనము.

అష్టమ ప్రకరణము II

పరిశిష్టము

ఉ ప జీ వ్య గ్రం థా వ ి

అంధ్ర గ్రంథములు

1. అభ్యుదయ — మార్చి 1947
2. ఆణిముత్యాలు — శ్రీ వేమూరి రాధాకృష్ణమూర్తి
3. ఆంధ్రమహాభారతము వి. ప. — తిక్కన
4. ఆంధ్రశబ్ద రత్నాకరము — శ్రీ చెలమచెర్ల రంగాచార్యులు
5. ఆంధ్రసాహిత్య దర్పణము — శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి
6. ఆంధ్ర మహాభాగవతము — పోతన
7. ఆంధ్ర ప్రభ — వా. ప. 17-4-62
8. ఆంధ్రపత్రిక — పరాభవ సంవత్సరాది సంచిక
9. ఆధునికకాంధ్ర కవిత్వము
సంప్రదాయములు ప్రయోగములు — ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డి
10. ఎంకిపాటల గాలి దుమారము
ఆం. ప. సంవత్సరాది సంచిక
మార్చి 1926 — శ్రీ బసవరాజు వేంకటఅప్పారావు
11. కవిత (సంచిక) సంపాదకత్వము — శ్రీమతి అబ్బూరి చాయాదేవి
12. కళాకేళి — శ్రీశ్రీ అభినందన విశేష సంచిక
13. కావ్యాలంకార సంగ్రహవాఙ్మయ — శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి
14. గురజాడ రచనలు - ముత్యాల
సరాలు - పరిచయము — శ్రీశ్రీ
15. చైతన్యలహరి - గురజాడ
వ్యాసము — శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు
16. తెలుగు జానపద గేయ
సాహిత్యము — ఆచార్య శ్రీ బి. రామరాజు
17. తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వము
తెలుగు సంస్కృతి: సంగీతము — శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు
18. నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులు — శ్రీ పిల్లలమర్రి హనుమంతరావు -
శ్రీ కురుగంటి
19. నిర్వచనోత్తర రామాయణము — తిక్కన

20. పాతికసంవత్సరాల తెలుగు
కవిత్వము సా. వ్యా. తె. అ. -- శ్రీకృష్ణశాస్త్రి
21. ప్రజాశక్తి (16-7-70) -- శ్రీ మోటూరి హనుమంతరావు
22. ప్రమాణ పద్ధతిపై ప్రసంగము -- ఆచార్య శ్రీ కె. సచ్చిదానందమూర్తి
(దేవార్ధురచనకు ఆంధ్రీకరణము) -- ఆచార్య శ్రీ కె.వి.ఆర్. నరసింహము
23. భారతి -- మార్చి 1938
24. మహతి -- యువభారతి ప్రచురణ
26. రక్తరేఖ -- శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ
26. రాష్ట్రగానములోని రామణీయ
కము భారతి-ఏప్రిల్ 1959 -- శ్రీ నాగళ్ళ గురుప్రసాదరావు
27. వసుచరిత్ర -- రామరాజ భూషణుడు
28. విమర్శిని - భావకవిత్వ
విచారము -- శ్రీ కె. వి. రామకోటిశాస్త్రి
29. శబ్దరత్నాకరము -- బి. సీతారామాచార్యులు
30. శృంగలాత్పణీకరణము -- తిరుపతి వేంకటకవులు
31. శ్రీశ్రీ సన్మానసంచిక -- ఫిబ్రవరి 1970
32. శ్రీనాధుని కాశీఖండము
33. విజ్ఞాన సర్వస్వము -- సం. 7
34. సంఘర్షణ - ప్రవర -- నారాయణబాబు
35. సాహిత్యదర్శనము -- ఆచార్య కె. వి. ఆర్. నరసింహము
36. సాహిత్యంలో విప్లవోద్యమం -- శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావు
37. సారస్వత నవనీతము -- శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు
38. లక్ష్మీరంజన వ్యాసావళి -- ఆచార్య శ్రీ ఖండవిల్లి లక్ష్మీరంజనం
39. సాహిత్యసమీక్ష -- పిల్లలమర్రి వేంకటహనుమంతరావు
40. సాహిత్య వివేచన -- శ్రీ కె. సుప్రసన్నాచార్య
41. సృజన -- 16 ఆగస్టు 1970
42. సృజన -- ఫిబ్ర 1970
43. స్ఫూర్తిశ్రీ వ్యాసావళి -- 2వ భాగం

సంస్కృత గ్రంథములు

44.	అమర నిఘంటువు	
45.	ఉత్తర రామచరిత్ర	— భవభూతి
46.	కావ్యదర్శ	— దండి
47.	కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తి	— వామనుడు
48.	కావ్యమీమాంస	— రాజశేఖరుడు
49.	కుమార సంభవము	— కాళిదాసు
50.	చంద్రాలోకము	— జయదేవుడు
51.	దశరూపకము	— ధనంజయుడు
52.	ద్వన్యాలోకము	— ఆనందవర్ధనుడు
53.	నాట్యశాస్త్రము	— భరతుడు
54.	వ్రతావరుద్దీయము	— విద్యానాథుడు
55.	భగవద్గీత	— వ్యాసుడు
56.	ముకుందమాల	— కులశేఖరాశ్వారు
57.	సంస్కృతాంగ్లనిఘంటువు	— ఆప్టే
58.	,, ,, ,,	— మోలియర్ విలియమ్స్-
59.	సాహిత్య దర్పణము	— విశ్వనాథుడు
60.	సుందరకాండ	— వెల్మీకి
61.	మాన వారపత్రికల యందలి గ్రంథసమీక్షలు	

ఆంగ్ల గ్రంథములు

61.	Aesthetic	— S. B. croce.
62.	Aestheticism	— R. V. Johnson.
63.	Allegorical sonnet about himself	— Mallarme
64.	American literature	— Anthology.
65.	Ancient mariner	— coleridge.
66.	Chamber's twentieth century dictionary	
67.	Correspondances	— Baudelaire-
68.	Dictionary of world literary terms	— Shipley
69.	En. Britanica	
70.	En. Americana	
71.	Essay in criticism	— Matchew Arnold
72.	Francy and imagination	— R. L. Brutt,
73.	Five approaches of literary criticism	— Wilbur Scott.
74.	From cufism to Sur realism	— Geoge's le Maitre.
75.	Genius and taste	— Irving Babbit
76.	Harmony of the evening	— Baudelaire

77. Illuminations	— Rimbaud
78. Illusion and reality	— Christopher
caud will.
79. Introduction to the study of
literature	— Hudson.
80. Introduction to new poems	— E. E. Cummings.
81. Letter to Starkenlwag	— Engels
82. Les fleurs due Mal	— Baudelaire
83. Lovis philosophy	— Shelly,
84. Manifesto of Sur realism	— Andre Breton
85. Marx in his own words	— Ernst Fiseher
86. On literature	— Gorky
	(Gorky on literature)
87. Oxford lectures on poetry	— A. C. Brdlay
88. Preface to the first edition
of kapital	— Karl Marx
89. Preface to a contribution to the
critique of political economy	— Karl Marx
90. Preface to lyrical Ballads	— Words worth
91. Provisional list of technical
terms	— Telugu Akademi
92 Principles of Radical Humanism	—
93 Religion and literature	— T. S. Eliot
94 Romanticism	— lilian R. Furst
95 Spleen	— Baudelaire
96 Symbolism	— charles chadwick.
97 Science and future of Religion	— Julian Hujeley
98 The philosophy of modern art	— Herbert Read
99 The poverty of philosophy	— Marx
100 The Philosophy and practice
of Radical Humanism	— M. N. Roy.
101 The making of literature :-	— R. A. Scott
102 Theory of literature	— Rene wellek and Austin
warren
103 The heritage of symbolism	— C. M, Boura
104 The Romance	— Gillan Beer
105 What is literature ?	— Jean Paul SARTH
106 What dare I think	— Julian Huxley
107 What is Marxism?	— Emile Burns

ఆధునికాంధ్ర కవితా సమీక్ష

ప్రథమ ప్రకరణము

ఉపక్రమణిక

యుగవిభజనము :

వాఙ్మయ చరిత్రలందు, యుగవిభజనము, విషయవిభాగ సౌలభ్యార్థము గావింపబడును. ఎవ్వరేవాఙ్మయమున నేరూపమున యుగవిభజనము చేసినను తదపేక్షిత మగు నేకైకప్రయోగము. సౌలభ్యసంపాదనమేయని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. ఆంధ్రవాఙ్మయమునం గూడ, తచ్చరిత్రకారులు, యుగములుగా విభజించిరి. అందు భిన్నరీతులు గలవు. వాని నీ క్రిందివిధముగా పేర్కొనవచ్చును : 1. పూర్వయుగము 2. మధ్యయుగము. 3. ఆధునికయుగము. ఇది కేవలము కాలపరమగు యుగవిభాగము. దీనినే స్పష్టికరించుచు, సాహితీపరముగ, మరి కొందరిట్లుచెప్పిరి: 1 ఆంధ్రీ కరణయుగము, 2 ప్రబంధయుగము, 3 ఆధునికయుగము. దీనినే, మరొకతీరున 1 అనువాదయుగము, 2 స్వతంత్రయుగము, 3 ఆధునికయుగము అనికూడ చెప్పవచ్చును. పూర్వము ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి, రాజపోషణము, మూలకారణము. కావున ఆరాజవంశముల పేర్ల మీదనే, యుగవిభజనము గావించుట సముచితమని, కొందరి అభిప్రాయము. ఈ దృష్టితోడనే, ఆరుద్రగారు తమ “సమగ్ర ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర”ను రచించిరి. వాఙ్మయ చరిత్రలందు యుగవిభజనము, రాజులపేర గాక, కవిరాజులపేరనే ఉండవలయునని, మరికొందరి అభిప్రాయము. ఈ యుగవిభజనవిధానమును, ప్రాచుర్యమునకు తెచ్చినవారిలో ప్రథములు ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు. వారు తమ “ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రము”న నీవిధానము నిట్లు సమర్థించి యున్నారు. దేశ చరిత్రయందు వలె, ఈ చరిత్రయందును రాజవంశముల పేర్ల మీదనే కాలవిభాగములు చేయనేల ? ఆ రాజులు పోయిరి. ఆ వంశములును ఏనాడో అస్తమించి పోయినవి. ఇక కవిరాజులు వారి గ్రంథరూపములలో సజ్జీ

వులై యున్నారు. వీరిని తోసిపుచ్చి గతించినవారికై అన్వేషణలు జరుపుట భవ్యము కాదు. వారి రాజ్యములకంటె వీరిరాజ్యములు స్థిరములు, అజరామరములు.”

కవిరాజులు వారి గ్రంథరూపమున సజీవులై యున్నపుడు, తత్కృతీభర్తలగు రాజులుమాత్రము సజీవులై యేలయుండరు? సాహిత్యరంగమున రాజులకు, ప్రాధాన్యము వచ్చుటకు కారణము, వారుచేసిన కవిపోషణము కాని, వారేసిన రాజ్యములు కావు. రాజ్యములు రాజ్యవైచివములు స్థిరములుకావను విషయము రాజులకు తెలియనిదికాదు. లక్ష్మీకటాక్షము చంచలమనియు, సరస్వతీ కటాక్షము సుస్థిరమనియు కెరింగినవారు. కావుననే, రాజులు కవులను పోషించిరి. కృతిపతిత్వము నంగీకరించిరి “నప్తసంతానములలో బ్రకస్తిగాంచి, ఖిలముగామండునది ధాత్రిగృతియెకాన, కృతి రచింపుము మాకు” అను శ్రీకృష్ణదేవరాయల వాక్యమిట స్మరణీయము.

కవినామాంకితమగు యుగవిభజనమే, ఇప్పుడు బహుళ ప్రచారమునందున్నది. దాని క్రమమిది : 1. ప్రాజ్ఞన్నయ యుగము, 2 నన్నయ యుగము, 3 శివకవి యుగము, 4 తిక్కనయుగము, 5 ఎఱ్ఱనయుగము, 6 శ్రీనాథయుగము. 7 రాయల యుగము, 8 దక్షిణాంధ్రయుగము, 9 క్షీణయుగము, 10 ఆధునికయుగము.

ఇందుగూడ లోపములున్నవని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. క్రీ.శ. 1775 నుండి 1875 వరకునుగల యుగమును క్షీణయుగమని యనరాదనియు, “అనంతర ప్రబంధయుగము” అని దానిని పేర్కొనుట సమంజసమనియు కొందరి వాదము. నన్నయ నుండి ఎఱ్ఱన వరకునుగల యుగములనన్నింటిని కలిపి “కవి ప్రయ యుగము అని యేకనామమున వ్యవహరించుట సమంజసమని కొందరి అభిప్రాయము. శివకవులకు ప్రత్యేకముగ నొకయుగము అనావశ్యకమని వీరివాదము. దక్షిణాంధ్రయుగమునకు “నాయకరాజుల యుగము” అనునామాంతరము కలదు. ఇట్లు యుగవిభజనమున మార్గభేదములున్నవి. కాని, ప్రయోజన విషయమున అభిప్రాయభేదములు లేవు. ఉండుటకవశమును లేదు. “ఆధునికయుగము” అనుపేరు, కాలవాచ సాహిత్యపరముగ, దీనిని మార్పుట కవశములేదు. కారణమిది : ఈ యుగమున ఆంగ్లసాహిత్య ప్రభావమున జనించిన ప్రక్రియ విశేషములు చాలగలవు. ఇక మీదనెన్ని యవతరించునో చెప్పలేము. కావున ఈ యుగనామము కాలవాచిగా నుండుటయే యుక్తము.

ఆధునిక యుగము - పూర్వరంగము :

ఆధునికయుగ ప్రారంభమునకు పూర్వము ఆంధ్రదేశమున కవితాస్వరూప స్వభావముల నిండుకపరిశీలింపవలసియున్నది. ఆధునిక యుగమున కవితా స్వభావము నందు వచ్చిన మార్పులకు, తత్పూర్వపరిస్థితియును కొంతకారణముగాక తప్పదు. కావున తత్పరిశీలన మవశ్యక ర్తవ్యము.

అచార్య లక్ష్మీకాంతముగారి లెక్క ప్రకారము ఆధునిక యుగము క్రీ॥ శ॥ 1875 నుండి ప్రారంభమగుచున్నది. ఆధునికయుగము ఈ సంవత్సరము నుండి ప్రారంభమగుచున్నదని, వారు భావించుటకుగల కారణములను, ముందు పరిశీలింప వలసియున్నది. దీని పూర్వావధి తెలియనిదే, ఏ తత్పూర్వయుగ చరమావధి తెలియదు. కావున నీ సంవత్సరమునకు (క్రీ॥ శ॥ 1875) గల ప్రాధాన్యమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

క్రీ॥ శ॥ 1875-వ, సంవత్సరమునకు ప్రత్యేకముగా చెప్పదగిన విశిష్టత యేమియునులేదు. తత్పూర్వమే, దేశమునువిహిత్న చైతన్యముతో ప్రభావిత మొనర్చిన సంఘటనలనేకములు సంభవించినవి. నిస్తేజమును, నీరజమునై, యున్న మనదేశము పునరుజ్జీవితమగుటకు మూలకారణము, ఆంగ్లవిద్యాభ్యాసమని స్థూలముగా అంగీకరింప వచ్చును. బహుశాఖా ప్రసిద్ధమగు నాంగ్లవాఙ్మయము, భారతీయులదృష్టిని అత్యంత ములభముగా నాకర్షించినది. వాఙ్మయముతోడిదే సంస్కృతి, మరియు ఆంగ్లేయులు పాలకులు. పాలకుల సంస్కృతియెడ పాలితులు మ్రొక్కుచూపుట సహజమే? వారు మనదేశమున, వారి విద్యావిధానమును, ఒక ప్రయోజనము నపేక్షించి ప్రవేశపెట్టిరి. ఆ ప్రయోజనము, ఒక విధముగా సాధింపబడినది. మరొక విధముగా చెడిసికొట్టినది. స్వాతంత్ర్యసమరమున ప్రముఖపాత్ర వహించిన మహానీయులందరు నాంగ్ల విద్యాధికులే అను విషయము మరువరానిది. ప్రప్రథమముగా, సంఘసంస్కరణమునకు నడుము కట్టినవారు కూడ ఆంగ్ల విద్యాధికులే కాని యిటనొక ముఖ్యాంశమును, మనము గమనింపవలసి యున్నది. జాతియోవ్యమమున ఆంగ్లేయులకు అండగా నిలిచిన వారును, సంఘసంస్కరణోద్యమమును తీవ్రముగా ప్రతిఘటించిన వారికి, పరోక్షముగనో, ప్రత్యక్షముగనో సాహాయ్యము గావించిన వారును, తద్విద్యాధికులే! ఇక సంఘసంస్కార ప్రియులేక, తదుద్యమ నాయకులుగూడ ఆంగ్ల ప్రభుత్వమును తత్ఫలనావిధానమును వేనోళ్ళ కీర్తించి యున్నారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వము మనదేశమున

సుస్థిరముగా నిలిచియుండవలెననియు, అప్పుడే, సాంఘికములగు దురాచారములను, అంధవిశ్వాసములను సమూలముగ నాశనము చేయుటకు అవకాశ మేర్పడుటయేకాక, తగిన ప్రోత్సాహమును లభించుననియు, వారు ధృఢముగా విశ్వసించిరి. ఇందుల కొధారములనేకములు శ్రీ వీరేశలింగముగారి రచనలతో గానవచ్చును. “కన్నుగానని వస్తుతత్వము, కాంచనేర్పరు లింగిరీజులు” అను వాక్యమున గురజాడవారు, ఆంగ్లేయుల శాస్త్రపరిజ్ఞానమునుగడించిరి. ఈ యాచారములను బట్టి వీరికి దేశభక్తి లేదను నిర్ణయమునకు వచ్చుట పొరపాటు. భారతదేశ పురోభివృద్ధికి, ఆంగ్లప్రభుత్వము సుస్థిరముగా నుండుట అత్యావశ్యకమని వారి నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇది దృక్పథ భేదము మాత్రమే. వీరును దేశముయొక్క సర్వతోముఖాభివృద్ధినే కాంక్షించిరి, విదేశ ప్రభుత్వమున్నంత కాలము, ఈ యభివృద్ధి సాధ్యము కాదని జాతీయవాదుల అభిప్రాయము; వారి అండదండలున్నప్పుడే, ఇది సాధ్యమని సంఘసంస్కర్తల విశ్వాసము.

ఈ వివరణ ప్రయోజనమిది : ఆధునిక యుగమున, సాంఘిక రాజకీయ విషయము లందుగాని, సాహితీ సిద్ధాంతములందుగాని, వచ్చిన మార్పులన్నింటికిని ప్రధాన కారణము. ఆంగ్లవిద్యావ్యాప్తియే అని తలంచుట పొరపాటు. వీరికి జన్యజనక భావము లేదు; అవినా భావసంబంధమునులేదు. ఆంగ్లవిద్యాధికులందరును సంఘసంస్కర్తలు కాదు. జాతీయోద్యమమున పాల్గొనలేదు. అనాడు, దానిని తీవ్రముగ ప్రతిఘటించిన వారు, అనేకులున్నారు.

మరి, ఆధునికయుగ పరిణామములకు, ఆంగ్లవిద్యా సంస్కృతులు ప్రధాన కారణములని చెప్పనేల? అని కొందరు ప్రశ్నింప వచ్చును. అట్లు చెప్పుటకు కారణము లేరపోలేదు. అప్పటికున్న సంఘవ్యవస్థతో తృప్తిపడియున్న వారికి, ఆంగ్ల విద్యా భ్యాసము, ఉద్యోగసంపాదనమునకును, ధనార్జనమునకును, మాత్రమే ఉపయోగ పడినది. అంతకంటె దానివల్ల వారాశించిన ప్రయోజనాంతరములేదు; కావున వారం తటితో తృప్తిపొందిరి. వారు విద్యను, ధనార్జనమునకొక ఉపకరణ మాత్రముగనే పరిగణించిరి. దానివలన గలుగు సంస్కారమును కొందరు తిరస్కరించిరి. కొందరు మౌనముగా నిరసించిరి. విద్యాభ్యాసమునకు, గౌరవములగు ప్రయోజనము లేన్ని యున్నను, పరమప్రయోజనము మాత్రము “నదనద్వివేకియే” అని విశ్వసించిన వారును, కొందరు కలరు. సంస్కృతికి పట్టుకొమ్మ నదనద్వివేచనయే కదా ! అట్టి విశ్వాసముగల్గివారు, అల్పసంఖ్యాకులే కావచ్చును. కాని, సాంఘిక, రాజకీయ సాహిత్య

రంగములందు వారు సాధించిన ప్రయోజనములు మాత్రము, సామాన్యములు కావు. అట్టివారిలో నిద్రాణములై వాసనా మాత్రముగనున్న, విప్లవభావములను అంగ విద్యాసంజనితమగు సంస్కారము మేల్కొల్పినది. అనగా, ఈ సంస్కారము దోహదమాత్రమే కాని, ప్రధానకారణము కాదనుట.

ఇంతదొంకతిరుగుడుగా, ఈ సమాధానమును చెప్పనేల? ఆధునిక యుగమున వచ్చిన పరిణామములకు, అంగవిద్యాభ్యాసమే మూలకారణమని, చెప్పిన సరిపోదా? అని కొందరడుగవచ్చును. సరిపోదు; ఉపరి అది అనుభవసిద్ధమును గాదు. శాస్త్రీయ మనలే కాదు. సంఘవ్యవస్థయందెట్టి మార్పును అంగీకరింపని అంగ విద్యాధికులే నాడుగూడగలరు. కావున, నది అనుభవమూరమగు సమాధానము.

అంగవిద్యావ్యాప్తియేగాక, అంగ ప్రభుత్వముయొక్క ఉనికియు, అనాటి సంఘసంస్కర్తలకు బాగుగా నుపకరించినది. క్రీ. శ. 1858 వ సంవత్సరమున మనదేశము కుంభినీ పరిపాలనమునుండి విముక్తమై, బ్రిటిషు మహారాజ్ఞి విక్టోరియా, పరిపాలనలోనికి వచ్చినది. ఆ సంవత్సరము, నవంబరు ఒకటవ తేదీన, అలహాబాదులో దర్బారు జరిగినది. ఆ సమయమున మహారాజ్ఞి ఒక ప్రకటన చేసినది. దానిని "Queen Victorias Proclamation" అని యందురు. అందలి ముఖ్యంశములలో రెండుమాత్రము ఇటునుదాహరణ యోగ్యములై యున్నవి. అవి 1. "ప్రజల మత సాంఘికవ్యవహారములలో జోక్యము చేసేకొనకుండ నుండుట. 2. జాతి మతవర్ణ వివక్షచూపకుండ ప్రభుత్వోద్యోగుల నియమించుట.

ఈ ప్రకటనను, "The Magna Carta of Indian People" (భారతీయుల హక్కుల ప్రకటన) అని అనాడు కొందరు ప్రశంసించిరి.

ఈ రెండింటిని ఆంగ్లేయులు సరిగా ఆచరణలో పెట్టలేదు. అది ప్రస్తుత విషయము కాదు. పూర్వము ప్రభువులు సాధారణముగా, మతసాంఘిక విషయములందు మార్పుల నంగీకరించెడివారు కాదు. మనదేశములో మొట్టమొదట, బుద్ధునికాలమున పెద్ద సాంఘికవిప్లవము వచ్చినది. అనాడు వర్ణ వ్యవస్థకు చాలపెద్దదెబ్బయే తగిలినది, బౌద్ధమత ప్రభావము క్షీణించినంతనే, మరల వర్ణ వ్యవస్థ, యధాపూర్వముగ నవతరించినది. సాంఘిక వ్యవస్థపైదాడి, మరల ఆంగ్లేయుల కాలమందే జరిగినది. ప్రత్యక్షముగా కాకున్నను, పరోక్షముగా ప్రభుత్వము సంఘసంస్కర్తలను, ప్రోత్సహించు

చుండెడిది. కావుననే సంఘసంస్కర్తలకు ఆంగ్ల ప్రభుత్వమనిన, ఎనలేని గౌరవము కలిగినది.

భారతదేశము - ఆధునికయుగ ప్రభావము - సాంస్కృతిక

పునరుజ్జీవనము :

క్రీ. శ. 1875 నాటికి ఆధునిక యుగావతరణమునకు, కావలసిన సాధన సామగ్రియంతయు, పుష్కలముగా నేర్పడినదని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. అవి :

1. ఆంగ్లవిద్యావ్యాప్తి, ప్రత్యక్షముగనో, పరోక్షముగనో, దీని ప్రభావమున్నది. సంఘసంస్కార ప్రయత్నాలందరును ఆంగ్లవిద్యాధికులేయగుట దీని ప్రభావమునకొక ప్రబలనిదర్శనము. నిద్రాణములై యున్న శక్తుల నిది తట్టి లేపినది.

2. 1857 ప్రాంతమునకే కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు నగరములందు విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపబడినవి. క్రీ. శ. 1841 లోనే, మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపబడినది; అనుబంధ కళాశాలలు, అనేకములు స్థాపింపబడినవి.

3. ఈ విశ్వవిద్యాలయములు నూత్నవిజ్ఞాన వ్యాప్తికేగాక, ప్రాచీన సంస్కృత గ్రంథపరిశోధనమునకును, బహువిధముల తోడ్పడినవి, ఆనాటి సంఘసంస్కర్తలకు, ప్రాచీనగ్రంథ పరిశోధనమువలన పెల్లడి అయిన విషయములెంతయు నుపకరించినవి. రాజారామమోహనరాయ్, ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగర్, కందుకూరి వీరేశలింగము, మున్నగు సంస్కర్తలు, తమ ఉద్యమములను, సప్రమాణముగా నిర్వహించుటకు ఈ పరిశోధనలు చాల తోడ్పడినవి.

4. క్రీ. శ. 1828 లో, రాజారామమోహనరాయ్, బ్రహ్మసమాజమును, స్థాపించెను. ఆధునికాంధ్ర రచయితలపై, ఆ సమాజప్రభావము చాలగలదు.

5. 1875 లో ఆర్యసమాజము స్థాపింపబడినది. 1879 లో దివ్యజ్ఞాన సమాజ శాఖ యొకటి, అడయారులో స్థాపింపబడినది.

6. 1867 లో, మహారాష్ట్రదేశమున ప్రార్థనసమాజము స్థాపింపబడినది.

7. 1853 లో సి. పి బ్రౌనుదొరగారు, రెండు నిఘంటువులను (ఆంగ్లాంధ్ర-అంధ్రాంగ్ల ప్రచురించిరి, 1838 లోనే వారు ఆంధ్రవాఙ్మయముపై ఒక వ్యాసమును ప్రచురించిరి.

8. 1821 కౌండెల్ దొరగారు, తెలుగునిఘంటువు నొకదానిని వ్రాసి ప్రకటించిరి.

9. ఈ యిర్వురును, ఆంగ్లేయులకొరకు ఆంధ్రవ్యాకరణమును, ఆంగ్లములో వ్రాసిరి. క్రీ. శ. 1840 నాటికే అవి ప్రచారములోనికి వచ్చినవి.

10. క్రీ. శ. 1874 లో వీరేశలింగముగారు వివేకవర్ధని అను పత్రికను స్థాపించిరి. భారతీయ పునరుజ్జీవనకాలమందు పత్రికలు నిర్వహించిన పాత్ర, చాల ప్రధానమైనది. క్రీ. శ. 1877 నాటికి మసదేశమున 644 పత్రికలున్నట్లు తెలియ పచ్చుచున్నది. ఇవి ఆంగ్లమునందేకాక, దేశభాషలయందును ప్రచురింపబడుచుండెడివి.

మీది యంశములనుబట్టి, క్రీ. శ. 1875 వ, సంవత్సర ప్రాంతమున ఆధునిక యుగము ప్రారంభమైనదని స్థూలముగా, నిర్ణయింపవచ్చును. ఇది స్థూలనిర్ణయము మాత్రమే. తిథివారనక్షత్రములతో, ఇవమిథ్యముగా నిది ఆధునిక యుగప్రారంభము అని నిర్ణయించి చెప్పుట కెవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. ఆధునిక యుగవిషయముననే కాదు, ఏ యుగవిషయమునగూడ, అట్టి నిర్ణయము సాధ్యము కాదని, నిశ్చంకముగా చెప్పవచ్చును.

మీది అంశములకు, వివరణ చూవశ్యకము :

రాజారామమోహనరాయ్ : ఆధునిక భారతదేశ పునరుజ్జీవనమున కాచార్యుడురాజారామమోహనరాయ్ మహాశయుడుఅని నిశ్చితముగాచెప్పవచ్చును. క్రీ. శ. 1772వ-సంవత్సరమున నీతడు వంగదేశమున జన్మించెను. ఈతడు బహుభాషాభిజ్ఞుడు. అరబ్బీ, పారశీకము, సంస్కృతము మున్నగు భాషలయందేకాక, ఆంగ్లము, ఫ్రెంచి, లాటిను, మొదలగు భాషలయందుకూడ, ఈతడు మంచిపాండిత్యమును సంపాదించెను. భారతదేశ పురోభివృద్ధికి ఆంగ్లవిద్యావ్యాప్తి అత్యావశ్యకమని భావించిన వారిలో ఈతడొకడు. మసదేశమున ఆంగ్లవిద్యావిధానమును ప్రవేశపెట్టునపుడు, మెకాలేకు, రాయ్, సాహాయ్యము గావించెను. ఈ విషయమున కృషిచేసిన మరొక విద్యావేత్త సర్ చార్లెస్ బ్రెవిలియన్; భారతీయుల విద్యాభివృద్ధికై ఆనాటి కుంఫినీ ప్రభుత్వము సంవత్సరమునకు లక్షరూపాయలు కేటాయించెను. ఆ ద్రవ్యమును, సంస్కృతాధి ప్రాచ్యభాషలయభివృద్ధికై వినియోగింపవలెనని, హెచ్. హెచ్. విల్సన్ అను విద్యావేత్త వాదించగా అతని వాదమును, మెకాలే మున్నగు వారు ఆమోదింపలేకపోయిరి. తత్ఫలితముగా క్రీ. శ. 1835 వ-సంవత్సరమున, బెంటిక్ ప్రభువు, ఆంగ్లవిధానమును ప్రవేశపెట్టెను.

ప్రాకృశ్చిమ సంస్కృతులను, నిష్పాక్షికమగు దృష్టితో పరిశీలించిన మహా మేధావి రాయ్. అర్ధరహితములగు నాచారములతోడను, మూఢవిశ్వాసములతోడను, కలుషితమైయున్న భారతజాతిని సంస్కరింపనిచో, అది నిర్జీవమగుననిభావించి ఆతడు, తత్ప్రయోజనసిద్ధికై, ఒక సమాజము క్రీ. శ. 1828 లో స్థాపించెను. అదియే బ్రహ్మ సమాజము. ఈ సమాజము, సతీసహగమనము, బాల్యవివాహములు మున్నగు దురాచారములను చూపుచూపుటకై, ఏకదీక్షతో పనిచేసెను. ఈ దీక్షాపలితమే, క్రీ. శ. 1829లో విలియమ్ బెంటిక్ ప్రవేశపెట్టిన సతీసహగమన నిషేధచట్టము. ఈ చట్టమును సనాతనులగు హైందవులు తీవ్రముగా ప్రతిఘటించుటయేకాక, దీనిని రద్దుచేయించుటకై ప్రీవీకౌన్సిలు వరకు పోయిరి. రామమోహనరాయ్, ధైర్యమును వీడక, ప్రీవీకౌన్సిలు వారికి, చట్టములోనున్న న్యాయమును వివరించి, విజయమును సాధించెను. వర్జవ్యవస్థను, కులవ్యవస్థను, విగ్రహారాధనమును, నిర్మూలించుటకై బ్రహ్మ సమాజము, అవిరళ కృషిగావించెను, బహుదేవతారాధనమును నిరసించి, ఏకేశ్వరత్వమును ప్రతిపాదించెను. వితంతుదీర్ఘవాహమును ప్రోత్సహించెను. ఆనాడు సంఘ సంస్కరణమునకు మారుపేరు బ్రహ్మసమాజమనుటలో అత్యుక్తిలేశమాత్రమును లేదు.

రాజారామమోహనరాయ్, విశ్వమానవతాపది. ప్రపంచమందలి మానవులందరు నొకేకుటుంబమునకు చెందినవారని ఆతడు దృఢముగా విశ్వసించెను. విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రమును సాధించుట ఆతని పరమలక్ష్యము. ఈ లక్ష్యసాధనకు, ఆతనికి ఉపనిషత్తులెంతయు నుపయోగపడినవి. ఉపనిషత్తుల నాతడు ఆంగ్లములోని కనువదించెను. హిందుమతమునందేకాక, క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతములందును, రామమోహనుడు అఖండపండితుడు, ఖౌరానునుగూడ అతడాంగీకరించెను.

రామమోహనరాయ్ ఆంగ్లవిద్యావిధానమును సమర్థించినంత మాత్రమున ఆతడన్ని విషయములందును, ఆంగ్లేయులను సమర్థించెనని భావింపరాదు. ప్రజాచైతన్యము సర్వతోముఖముగ సభివృద్ధిగాంచుటకై యాతడు, బెంగాలీ భాషలో “సంబంధ కౌముది” అను వారపత్రికను స్థాపించెను. పరిపాలకుల కఠినచర్యలను, ప్రజాదృష్టికి తెచ్చుటకై ఆ పత్రిక గావించిన కృషి అనుపమానమైనది. రాయ్, ఆంగ్లమందేకాక, పంగభాషయందును పెక్కు గ్రంథములు వ్రాసెను.

క్రీ. శ. 1833 వ సంవత్సరమున ఇంగ్లాండులో బ్రిష్టల్ నగరమున రాజారామ మోహనరాయ్ పరమపదించెను. ఆతని తరువాత దేవేంద్రనాథ టాగూర్, కేశవ

చంద్రసేన్ మున్నగు వారు బ్రహ్మసమాజ నాయకత్వమును వహించి, తద్వ్యాప్తికై అవిరళ కృషిగావించిరి. (1820—1891)

ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్ :

19 — ప, శతాబ్దియందు, రాజారామమోహనరామ్‌తో, సరిపోల్చదగిన సంఘ సంస్కర్త ఈశ్వరచంద్రుడు. “విద్యాసాగర్” అనునది పాండిత్య సూచకమగు బిరుదము; హిందూ ధర్మశాస్త్రములందీతనికి గల యపార పాండిత్యములన నిది లభించినది. విద్యాసాగరుడు షడ్ధర్మనీ స్వతంత్రుడగు మహాపండితుడు. ఈతడు ఉపాధ్యాయవృత్తిని స్వీకరించి అందే పెక్కుపదవుల నలంకరించెను. కొంతకాలము ప్రాంతీయ విద్యాశాఖాధికారిగను, కొంతకాలము సంస్కృత కళాశాలాప్రధానాచార్యుడుగను ఈతడు పనిచేసెను. బాల్యవివాహములు, పరశుల్కము, మున్నగు సంఘ దురాచారముల నీతడు తీవ్రముగ ఖండించెను. ఈతడు చేసిన సంఘ సంస్కారములలో ప్రధానమైనది, శ్రీజనోద్ధరణమునకు సంబంధించి యున్నది. విద్యా విహీనులై, మూర్ఖాచారపరాయణలై, అజ్ఞానాంధకరమున, పడి కొట్టు మిట్టాడుచున్న శ్రీలనుద్ధరించుటకై యిమ్ముహనీయుడు గావించిన కృషి అపారమును, బహుముఖ వ్యాప్తిమునైయున్నది. వితంతుద్వాహము, శాస్త్రసమ్మతమే అని సప్రమాణముగ నిరూపించుచు విద్యాసాగరుడు “వితంతు వివేకము” అను మహాగ్రంథమును రచించెను. త్రికరణశుద్ధిగా, తామ నమ్మిన దాని నాచరణలో పెట్టుట, యీతని ప్రధానగుణము తనకుమారున కీతడు, వితంతువునే వివాహము గావించుట యందులకొక ప్రబల నిదర్శనము.

ఈశ్వరచంద్రుడు గొప్ప రచయిత. బెంగాల్ చరిత్ర, సత్పురుషుల చరిత్ర, సీతావనవాసము అను గ్రంథము లీతని రచనలలో ముఖ్యములు. విద్యాధికారిగా నున్నప్పుడు ఈతడు 40 పాఠశాలలను స్థాపించెను.

విద్యాసాగరుడు మహాదాత : గ్రంథములవలన తనకు వచ్చిన ధనము నంతటిని దానధర్మములకును, సంఘసంస్కరణమునకును వినియోగించిన త్యాగధనుడు. ఈ విషయమున మాత్రము ఈశ్వరచంద్రునకును, రాజారామమోహనునకును సామ్య మిసుమంతయును లేదు. రాయ్ వడ్డీ వ్యాపారమును గూడ చేసెను. అధమర్ణులను

కోర్టులకీడ్చి, వారి యాస్తులు జప్తుచేయించి, తనకు రావలసిన ధనమును పసూలు చేసెను. కాని యివి వ్యక్తిగత విషయములు. సంఘ సంస్కర్తలుగా పూర్వాచార పరాయణుల యెదురునిలిచి పోరాడిన మహామనీషులుగా, ఈ యిర్వురును మన ప్రశంసకు పాత్రులే.

సంఘ సంస్కార విషయమున బ్రహ్మసమాజము, మాపిన యుత్సాహము ప్రశంసనీయము కాని, ఆ యుత్సాహము మేరమీరగా, వారు హిందువులకు చెందిన సర్వవిషయములను నిరసింప దొడగిరి. మరియు, బ్రహ్మమతము కై స్తవమతమునకు అంధానుకరణము కాకపోయినను, అనుసరణమునూట వాస్తవము. హైందవ సంస్కృతిని అటవిక సంస్కృతిగా వారు పరిగణించిరి. తత్కారణముగా వారు ప్రవేశపెట్టిన సంస్కరణములు, తత్సామాజికులకే పరిమితములై పోయినవి. భారతీయ జనబాహుళ్యముపై వారి ప్రభావము అంతగా కానరాదు. ప్రజాచైతన్యమును పునరుజ్జీవింపజేయ దలచినవారు, ప్రజలతో కలిసి మెలసి తిరుగుచు, వారి కష్టసుఖములలో పాలు పంచుకొనువారై యుండవలెను. బ్రహ్మమతస్థులు, ప్రజల కెన్నడును చేరువ కలేదు. ఉపరి వారిని పరమ మూర్ఖులుగను, అనాగరకులుగను, పరిగణించుచుండిరి. సవర్ణహిందువులు, వారిని ఇంచుమించుగా బహిష్కరించిరి. ఇట్లే యిరుతెగలవారును, స్నేహభావమున చేరికయగుటకు బదులు శత్రుభావమున, దూరమైరి. రవీంద్రుడు, తన “గోరా” అను నవలలో ఇట్టి పరిస్థితినే వర్ణించియున్నాడు.

బ్రహ్మసమాజము వారు తాము చేయగలిగినంత చేయలేకపోయిరని చెప్పుటయే, మీది వివరణ ప్రయోజనము. వారు సాధించిన కార్యమేలేదని చెప్పుటగాదు.

హైందవ సంస్కృతిని బహిష్కరింపకుండ దాని సంఘటింపుకొనియుండియే యిందలి లోపములను నవరించి, విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రమును సాధింప యత్నించిన మహామనీషుడు వివేకానందుడు. అట్టి మహామేధావిని లోకమునకు ప్రసాదించిన మహాయోగి రామకృష్ణుడు. ఐతిహాసికముగ నరనారాయణుల సంబంధమెట్టిదో, ఈ యుగమున నీ గురుశిష్యుల సంబంధమట్టిది.

రామకృష్ణ పరమహంస :

క్రీ. శ. 1833 లో, పంగదేశమున నొకచిన్న పల్లెటూరులో రామకృష్ణ పరమహంస జన్మించెను. ఈతని అసలు పేరు గదాధరుడు. “రామకృష్ణుడు” అనుపేరు,

ఈతనికి, ఎవ్వరెప్పుడు పెట్టిరో సరిగా చెప్పట కష్టము. ఈతనికి యోగవిద్య నేర్పిన తోతాపురియే, ఆ పేరు పెట్టియుండునని పలువురి అభిప్రాయము.

రామకృష్ణుడు విద్యావంతుడుకాడు. కాని, వివేకానందునివంటి విద్యాధికులు కూడ అతని బోధలను శిరసావహించుచుండిరి. అతడు విగ్రహారాధకుడు, కాళీ మాతను పూజించెడివాడు. విగ్రహారాధనను తీవ్రముగా ఖండించిన, బ్రహ్మ సమాజ నాయకుడు కేశవచంద్రసేన్ అతనిని సందర్శించి గౌరవించెడివాడు. రామకృష్ణుడు వివాహితుడయ్యును, జీవితకాలమంతయు కఠోరబ్రహ్మచర్యమునే అవలంబించెను. తాంత్రికములగు ఆరాధనా విశేషము లందన్నిట చాంచల్యమునకు లోబడక, జయ మందెను. యోగమున సిద్ధిపొందెను. మతములన్నింటికిని గమ్యమొక్కటియే యని అనుభవ పూర్వకముగా తెలిసికొనెను. తాను భగవంతుని చూచెను. నరేంద్రునకు చూపెను. ఈ నరేంద్రుడే తరువాత కాలమున జగద్విఖ్యాతిగాంచిన వివేకానందుడు. నరేంద్రుని ఆధ్యాత్మికోన్నతికి కారకుడు రామకృష్ణుడు. రామకృష్ణుని సందేశము ప్రపంచమున బహుళవ్యాప్తి గాంచుటకు కారకుడు వివేకానందుడు.

వి వే కా నం దు డు :

క్రీ. శ. 1863 లో వివేకానందుడు కలకత్తాలో జన్మించెను. అతడు పట్టభద్రు డగు నాటికి బ్రహ్మసమాజ ప్రభావము, కలకత్తానగర యువజనముపై ప్రచండముగా పనిచేయుచుండెను. వివేకానందుడు కూడ మొదట తత్ప్రభావమునకు వశుడాయెను. కుటుంబ పరిస్థితులు విషమించి క్రుంగదీయగా కొంతకాలము నా స్థితితకు లోసయ్యెను. తరువాత, క్రమక్రమముగా రామకృష్ణుని ప్రభావమునకులొనై సన్న్యాసమును స్వీకరించి తచ్చిష్యవర్గమున చేరెను. క్రీ. శ. 1896 లో, వివేకానందుడు, రామకృష్ణ సమాజమును స్థాపించెను. కలకత్తాకు సమీపమందున్న బేలూరులో, ప్రప్రథమముగా ఈ సమాజమునకై ఒక మఠము నిర్మింపబడినది. ఇప్పుడు ఈ సమాజశాఖలు ఇంచు మించుగా నూటపది యున్నవి. విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రమే వీని పరమలక్ష్యము జాతి మత వర్ణ విభేదమునుగాని, తుదకు దేశవిభేదమునుగాని యివి పాటించవు.

హైందవ మత సంస్కృతుల ధౌన్యత్యమును, విదేశీయులకు చాటి చెప్పిన మహనీయుడు వివేకానందుడు. ఆత్మగౌరవమును, ఆత్మవిశ్వాసమును గోల్పోయి, నిస్సేజులై యున్న భారతీయులను కర్మవీరులుగను, కార్యశూరులుగను, చేయుట కై

అతడు తన జీవితము నంకితముగావించెను. మానవసేవయే మాధవసేవయని యుద్ఘోషించెను.

ఆ ర్య స మా జ ము :

ఈ సమాజమును స్వామిదయానంద సరస్వతి, 1875 లో, స్థాపించెను. ఈరని కాంగ్రెస్సభాషా జ్ఞానములేదు. కాని, సంస్కృతమున నీతడు మహావిద్వాంసుడు. ఈతడు విగ్రహారాధనమును ఖండించెను. వేదప్రామాణ్యమును మాత్రమే అంగీకరించెను. అన్యమతములకు చెంగినవారిని, హిందూమతములోనికి మార్చుటకై యత్నించెను. వర్ణవ్యవస్థ, బాల్యవివాహములు, అస్పృశ్యత మున్నగు దురాచారములను ఖండించెను. వితంతు వివాహమును ప్రోత్సహించెను. "సత్యార్థప్రకాశిక" అను గ్రంథమును వ్రాసెను.

ప్రార్థన స మా జ ము :

ఇది క్రీ. శ. 1867 లో, మహారాష్ట్ర దేశమున స్థాపింపబడినది. ఈ సమాజ స్థాపకుడు ఆత్మారాం పాండురంగడు. ఆర్. జి. బండార్కర్, మహాదేవ గోవింద రనెడే అనువారు ఈ సమాజ సభ్యులలో ముఖ్యులు. వంగదేశమునకు రాజారామ మోహనరాయ్ ఎట్టివాడో మహారాష్ట్రమునకు మహాదేవగోవిందరనెడే అట్టివాడు. ఈతడు ఆంగ్లమున మంచివిద్వాంసుడు; న్యాయశాస్త్రపేత్త; గొప్ప సంఘ సంస్కర్త; రాజనీతివిశారధుడు. ఈతడు మొదట మహారాష్ట్రమున స్థాపించినది బ్రహ్మసమాజమే. ప్రార్థన సమాజము, నిజమునకు దాని రూపాంతరమే ! ప్రాతక్రొత్తల మేలికలయిక యందే దేశాభివృద్ధి కలదని రనెడే విశ్వాసము. ప్రాచ్య సంస్కృతిని సంపూర్ణముగా విడనాడుట వలనగాని, పాశ్చాత్యసంస్కృతి పూర్తిగా గ్రహించుటవలనగాని, దేశము పూర్వోగమింపజాలదనియు, ఆరెండింటి యందునుగల సత్సంప్రదాయములను గ్రహించుటయే కర్తవ్యమనియు నాతడు బోధించెను. సంస్కారమునునది ఏదో ఒక రంగమునకే పరిమితముగాక, అన్ని రంగములకును విస్తరింపవలెననియు, అప్పుడే దేశము సర్వతోముఖముగా నభివృద్ధి చెందుననియు, నాతని దృఢవిశ్వాసము, ఈ విశ్వాసము నాచరణలో పెట్టుటకై రనెడే తన సర్వశక్తులను ధారపోసెను.

ప్రార్థన సమాజమువారు, చితంతోద్వాహమునేరక, వర్ణాంతర వివాహములను కూడ ప్రోత్సహించిరి. కార్మికులకును ఘోషీలకును భిద్యగరపుటకై రాత్రి

పాఠశాలలను స్థాపించిరి. నిమ్మజాత్యుద్ధరణమునకై వివిధ కార్యక్రమములను చేపట్టి విజయవంతముగా నిర్వహించిరి.

సంఘ సంస్కారమునందేక రాజకీయములందుగూడ, రసదే, ముఖ్య పాత్రనే నిర్వహించెను. క్రీ. శ. 1885 లో జాతీయ కాంగ్రెస్ ఆవిర్భవించుటకు కృషిచేసిన మహనీయులలో రసదే యొకడు. తత్ప్రథమ సమావేశము బొంబాయిలో జరుగుటకు గూడ నాతడే ముఖ్యకారకుడు.

విద్యారంగమునందు గూడ రసదే గావించినకృషి క్లాసునీయమైయున్నది. అతడు స్థాపించిన దక్కను విద్యాసంస్థ (Deccan Education Society) నేటికీ గూడ బహుముఖముల కృషిచేయుచున్నది.

దివ్యజ్ఞాన సమాజము (Theosophical society) :

క్రీ. శ. 1875 లో, చూడమ్ల విట్ స్కీ, కల్నల్ ఓల్కాట్, అనువారు ఈ సమాజమును అమెరికాలో స్థాపించిరి. క్రీ. శ. 1879లో, ఈ సమాజశాఖ యొకటి అడయారులో వెలసినది. మన దేశమున ఈ సమాజవ్యాప్తికి ముఖ్యకారకురాలు అనిబెసెంటు అను విదుషీమణి. ఈమె మత సాంఘిక విషయములందేక రాజకీయము లందును, గొప్ప కృషి చేసెను. క్రీ. శ. 1916 లో, తిలక్ మహాశయునితో కలసి ఈమె “హోమ్ రూల్” ఉద్యమమును (Home rule movement స్వయం పరిపాలనోద్యమము) నడపెను; వారణాసిలో హిందూకళాశాలను స్థాపించెను. మదన మోహనమాలవ్యాగారి నిరంతర కృషివలన నీ కళాశాలయే, హిందూ విశ్వకళా పరిషత్తుగా రూపొందినది.

తమ గ్రంథములయందును, సంస్కృతి యందును, విశ్వాసమును గోల్పోయి పరసంస్కృతిని అంధప్రాయముగ అనుకరించుచున్న హైందవులకు తత్ప్రాశస్త్యమును, వివరించి చెప్పిన వారిలో దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారికొక విశిష్టస్థానము కలదు. ఆ ప్రబోధము తెల్లదొరలనుండి వచ్చుట ఒక విశేషము. అనాడు భారతీయులలో ప్రముఖులనేకులు దివ్యజ్ఞాన సమాజసభ్యులగుటకు అదియునొక కారణము కావచ్చును. పాలితులకు, పాలకజాతి వాక్యములయెడ విశ్వాసముంచుట సహజముకదా !

హైందవులందాత్మ విశ్వాసమును, పునరుజ్జీవింపజేయుటయేకాక హైందవ సంస్కృతియందలి విశిష్టతను ఈ సమాజమువారు దేశదేశములండు చాటిచెప్పిరి.

అది ప్రపంచవ్యాప్తమగు సంస్థ. కావున వారికాపని సుకరమైనది. సర్వమానవ సౌభ్రాత్రము, సర్వమత సహనము, దివ్యజ్ఞాన సమాజ ప్రధానసూత్రములు. ఈ సమాజము చర్లవ్యవస్థను ఖండించినది. నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకుగూడ నమేయమగు కృషి చేసినది.

జాతీయోద్యమము :

క్రీ. శ. 1885 లో, కాంగ్రెస్ మహాసంస్థ ఆవిర్భవించినది. ఇందులకు ఏ. ఓ. హ్యూమ్, (అలెన్ ఆర్థేవియన్ హ్యూమ్), సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ, దాదాబాయి నౌరోజీ, గోపాలకృష్ణ గోఖలే, గోవిందరెనడే మున్నగువారు ముఖ్యకారకులు. వీరిని మితవాదులని యందురు. స్వాతంత్ర్య సముపార్జనము వీరి లక్ష్యముకాదు. బ్రిటిషువారి పరిపాలనమునకు వీరు విముఖులుకారు. ఉపరి దేశము సర్వతోముఖముగా అభివృద్ధి గాంచుటకు అది అవశ్యకమనికూడ వీరి విశ్వాసము. రాజకీయ సాంఘిక రంగములందు కొన్ని సంస్కరణలు అవశ్యకమనియు, చిత్తశుద్ధియు నిష్పాక్షికమగు బుద్ధియుగల పాలకుల నర్థించి అట్టి మార్పులను సాధించుట సుకరమనియు వీరి యభిప్రాయము. క్రీ. శ. 1885 నుండి 1905 వరకును, ఇట్టి యభిప్రాయములతోడనే కాంగ్రెసు సంస్థ నడచినది.

జాతీయోద్యమమందు తిలక్ మహాశయుడు, ప్రవేశించినంతనే, అందు పెద్ద మార్పువచ్చెను. కాంగ్రెస్ లో అతివాదుల పక్షమొకటి యావిర్భవించెను. వీరి ప్రధానలక్ష్యము స్వరాజ్య సంపాదనము, బ్రిటిషువారి ప్రభుత్వము నంతమొందించుట. మితవాదులకు నాయకుడు గోఖలే; అతివాదులకు నాయకుడు తిలక్. అతివాదులకు ప్రజాదరణము లభించెను. కాంగ్రెస్ చూత్రము మితవాదుల అధీనముననే ఉండెను. తిలక్, లణపతిరాయ్ మున్నగు అతిరథ మహారథులు అతివాదులపక్షమున నుండిరి. గోఖలే, సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ మున్నగు మహామేధావులు మితవాదుల పక్షమున నుండిరి.

క్రీ. శ. 1920 లో తిలక్ మహాశయుడు మరణించెను. కాంగ్రెస్ సంస్థకు మహాత్ముడు నాయకుడయ్యెను. స్వాతంత్ర్య సముపార్జనమే కాంగ్రెస్ లక్ష్యమనియు దానిని, శాంతియుతమగు నహింసామార్గమున సాధింపవలెననియు, ప్రజలకుబోధించెను. సత్యము, అహింస, అనునవి గాంధీజీ అవలంబించిన మార్గమునకు మూలసూత్రము. క్రీ. శ. 1920 లో మహాత్ముడు సహాయనిరాకరణోద్యమమును ప్రారంభించెను. దేశమందంతట “వందేమాతరమ్” అను నినాదములు మార్మొగినవి. నిద్రాణమై యున్న భారతజాతి, ఒక్కమారు మేల్కొనినది.

మహాత్ముని సహాయ నిరాకరణోద్యమమునకు పూర్వమే (క్రీ. శ. 1913) ఆంధ్రరాష్ట్ర సంపాదనకై మనవారు ప్రయత్నములు చేయసాగిరి. కాని, అవి యెవ్వయును ఫలింపలేదు. భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత గూడ, వెనువెంటనే ఆంధ్రరాష్ట్ర మవతరింపలేదు. ఒక మహాపురుషుడు (శ్రీ పొట్టి శ్రీరాములుగారు) తన ప్రాణములను బలిపెట్టిన తరువాత, మనకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము లభించినది.

కాల్పనిక కపులపై నీ రెండు ఉద్యమములును తమ ప్రభావమును చూపినవి. తత్ఫలితముగా దేశభక్తిని ప్రశంసించు కావ్యములనేకములు వెలువడినవి. ఆంధ్రదేశ పురావైభవ సంస్మరణ పూర్వకములగు కావ్యములును ఆవిర్భవించినవి.

ఇంతవరకు మనము భారతదేశమున కంతటికిని సంబంధించిన మత, సాంఘిక, రాజకీయ విషయములను పరిశీలించియున్నాము. ఇక ప్రత్యేకముగా ఆంధ్రరాష్ట్రమున నివియెట్లు వ్యాప్తిగాంచినవో పరిశీలింతము.

ఆంధ్రదేశము సంఘ సంస్కరణోద్యమములు :

కందుకూరి వారు :

ఆంధ్రదేశమున సంఘ సంస్కరణోద్యమమును ప్రప్రథమముగా ప్రారంభించిన మహానీయులు కందుకూరి వీరేశలింగముగారు (క్రీ. శ. 1848-1919) వీరిపై బ్రహ్మసమాజ ప్రభావము చాల గలదు. ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్, రామమోహన్ రాయ్, కేశవచంద్రసేన్, మున్నగు సంఘసంస్కర్తల రచనలచే వీరు ప్రభావితులైరి. బెంగాలులో, ఈశ్వరచంద్రాదులట్లు వీరాంధ్రదేశము సంఘసంస్కరణోద్యమమును ప్రారంభించిరి.

ఆంగ్లమునగాని, సంస్కృతమునగాని, వీరేశలింగముగారు పెద్దపండితులు గారు. ఆంగ్లమున వీరు ప్రవేశపరీక్షలో ఉత్తీర్ణులయిరి. స్వయం కృషిచేత సంస్కృతములో కొంత పాండిత్యమును సంపాదించిరి. కాని, నిరంతర కృషియు అనితరసాధారణమగు కార్యశూరత్వమును, బహుముఖ పరిశీలనా ప్రభావితమైన లోక జ్ఞతయు, వీరికి ఆంధ్రావనియందు అఖండమగు కీర్తినిచ్చించినవి. ఆంధ్రమున చక్కని కవిత చెప్పగలగ క్తి వీరికి చిన్నతనముననే అలవడినది.

వీరేశలింగముగారు, మొదట ఉపాధ్యాయవృత్తిని స్వీకరించిరి. కాని, తరువాత సంఘ సంస్కరణాభిలాష ప్రబలముకాగా ఆ వృత్తిని వదిలి తనజీవితమును, సర్వమును, సంఘ సేవకును, సాహిత్యాభివృద్ధికిని అంకితము గావించిరి.

సంఘ సంస్కరణము :

దేశమున నాడు వ్యాప్తములైయున్న దురాచారము లన్నింటిపై వీరేశలింగముగారు మత విస్మయ ధ్వజమునెత్తిరి. బాల్య వివాహములు, వేశ్యావృత్తి, కన్యాశుల్కము, పరశుల్కము, విగ్రహారాధనము, వర్ణవ్యవస్థ, మున్నగు వానిని నిరసించుచు వీరనేక వ్యాసములను వ్రాసిరి. కాని, వీనిలో పీరు కార్యరూపమున సాధించినది చాలతక్కువ. వితంతూర్వాహములను జరిపించుటలో మాత్రము వీరు సంపూర్ణ విజయమును సాధించిరనవచ్చును. పెక్కు కష్టముల నెదుర్కొనవలసి వచ్చినను వీరిందు చూపిన ధైర్యసాహసములు ప్రశంసనీయములు. “రాజమహేంద్ర పరవితంతూర్వాహ చరిత్ర” అను వ్యాసమున నీ కష్టనష్టములన్నియు, సమగ్రముగా వివరింపబడినది. ప్రారంభించిన తరువాత ఏ పనినైనను సగములో వదిలుట వీరేశలింగముగారి స్వభావమునకు విరుద్ధము. కావుననే వీరు రాజమహేంద్ర వరమున “వితంతు శరణాలయమును స్థాపించి దానికి ముప్పదివేల రూపాయలు విరాళము నిచ్చిరి.

స్త్రీలు విద్యావతులగుట దేశశ్రేయస్సునకు మూలమని దృఢముగ విశ్వసించిన వారిలో వీరేశలింగముగారొకరు. స్త్రీ విద్యాభివృద్ధికై వీరు ధవళేశ్వరమున నొక బాలికా పాఠశాలను స్థాపించిరి. రాజమహేంద్రవరములో ఒక ఉన్నత పాఠశాలను స్థాపించిరి. దీనికి శ్రీ పితాపుర మహారాజుగారు ధనసాహాయమును గావించిరి.

సారస్వత సేవ :

సారస్వత రంగమున వీరేశలింగముగారు గావించిన కృషి అజరామరమైనది. వీరు మొదట ప్రాచీన పద్ధతిలోనే రచనలు చేసిరి. వీరి “శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్యనిర్వచన నైషధము” “సంధివిగ్రహములు”ను ఇందులకు నిదర్శనము. సంధివిగ్రహముల యందలి శైలికిని, వీరి యితర గద్యగ్రంథముల యందలి శైలికిని, పోల్చియేలేదు. సంధివిగ్రహములందు వీరి శైలి కఠినము, కృతకమునై యుండును.

ఇట్టి శైలి దురవగాహమై జనసహాయమున కందుబాటులో నుండదని గుర్తించి, క్రమక్రమముగా వీరు తమ రచనాధోరణిని మార్చుకొనిరి.

వీరాంగ్లమున మహాపండితులు కాకపోయినను, తగుమాత్రము పాండిత్యము వీరికి అందు లేకపోలేదు. ఆంగ్లమునందలి సాహిత్యప్రక్రియలను తెలుగులోనికి తెచ్చుటకు వీరికది ఉపయోగపడినది. వీరు “రాజశేఖర చరిత్ర” అను నవలను వ్రాసిరి. ఆంగ్లమున “గోల్డుస్మిత్” మహాకవి రచించిన “ఎకర్ ఆఫ్ పెక్ ఫీల్డు” అను నవలకిది అనుసరణము. తెలుగున నిదియే మొదటి నవలయని కొందరు సాహిత్య విమర్శకుల యభిప్రాయము. ఆంగ్లమున “స్విట్జర్” రచించిన “గర్లిఫర్స్ డ్రావెల్సు” అను హాశనాత్మక పద్యగ్రంథము ననుసరించి వీరు “సత్యరాజాపూర్వ దేశమూత్రలు” అను గ్రంథమును వ్రాసిరి. “ఎక్స్టోరియా మహారాజ్ఞి చరిత్రము” “జీసస్ చరిత్రము” అను రెండు జీవితచరిత్రములనుకాక, స్వీయచరిత్రమునుగూడ వ్రాసి, వీరు తెలుగున నూత్న ప్రక్రియలను ప్రవేశపెట్టిరి.

పంతులుగారు, మొదట కాళిదాసుని “అభిజ్ఞాన శాకుంతలము” నాంధ్రీకరించిరి. తరువాత నీ నాటకము నాంధ్రీకరించిన కవులనేకులు గలరు. అన్నిట పంతులుగారి ఆంధ్రీకరణమే మిన్నగ నున్నదని కొందరు విమర్శకులందురు. కాని, అది అత్యుక్తి అని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. పంతులుగారి శైలి సరళమయ్యు మౌఖ్య మంజులము కాదు. కొన్నియెడల పేలవముగగూడ నుండును. ఇందుల కెన్నియేని ఉదాహరణములను చూపవచ్చును. కాని యిటనది అప్రస్తుతము, అట్లని వీరి ఆంధ్రీకరణము లోపభూయిష్టమనీగాదు. అభిజ్ఞాన శాకుంతలమునకుగల ఉత్తమానువాదములలో నిది యొకటి అని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. శాకుంతలమునేకాక, కాళిదాసుని “మాళిమెకగ్నిమిత్రము”ను కృష్ణమిత్రుని ప్రబోధ చంద్రోదయమును, హర్షని రత్నావళినిగూడ వీరు ఆంధ్రీకరించిరి. ఆంగ్లనాటకములను గూడ వీరాంధ్రీకరించిరి. అందు “వెనీస్ షర్త్ కోవంతము” ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినది. చమత్కార రత్నావళి; కల్యాణకల్పవల్లి, రాగమంజరి అనునవి కూడ ఆంగ్లనాటకముల కనుకరణములే. ప్రహ్లాద, దక్షిణగోగ్రహణము మున్నగునవి వీరి స్వతంత్ర నాటకములు.

వీరేశలింగముగారు, ప్రధానముగా సంఘసంస్కర్తలు తత్ప్రయోజనసिद्धికై వీరు పెక్కు వ్యాసములు వ్రాసిరి. వీరి బహుముఖ ప్రజ్ఞా విశేషమున కీవ్యాసములు

చక్కని యుదాహరణములు. ఇందు వీరు చేసట్టని విషయమే లేదనిపించును. వర్ణ ద్యవస్త, పునర్జన్మము, ఈశ్వరదత్తములగు పుస్తకములు, జీవితము యొక్క పరమార్థము—దానిని పొందుపార్గము" మున్నగు వ్యాసములు వీరి నిశితమేధాశక్తికి నిదర్శనములై యున్నవి. స్వపక్షిష్టాపనము పరపక్షఖండనము అనునవి సంస్కర్త కావ్యశక్తికములై యుండును. ఖండన మండన సామర్థ్యములేని సంస్కర్త ప్రతిపక్షము నెదుర్కొనలేక పరాజిరుడగును. ప్రతిపక్షమునందలి లోపములనెత్తి చూపుటకును వారి యాచారములను హేళనగావించుటకును పంతులుగారు ప్రహసనములను రచించిరి. ఇవి మొత్తము ఏబదియెనిమిది యున్నవి. అందు పదునాల్గు ప్రహసనములు మాత్రమే పెద్దవి. సనాతనవాదులను ఎగతాళిచేయుటకై రచింపబడిన యీ ప్రహసనములలో అత్యుక్తియుండుట సహజము. నిజమునకివి ప్రహసనములుకావు. వీని యందున్నది హాస్యముకాదు; నిశితహేళనము. ఈ అపహేళనమువలన నాటి వారిలో కొందరికి మోదమును, కొందరికి భేదమును కలిగియుండవచ్చును. నేటి వారికి వీని వలన భేదమోదములు రెండును కలుగవు.

ప్రహసనముల పరమప్రయోజనము, మూర్ఖాచారఖండనము. కావున వాని యందు నిశితహేళనయు, అత్యుక్తియు, నుండుట సహజము, సమర్థనీయము కాని, పంతులుగారు సారస్వత విమర్శయందు నిట్టి పద్ధతినే అవలంబించుట విచారకరమగు విషయము. కొక్కొండ నేంకటరత్నకృత "విగ్రహతంత్ర విమర్శ" అను వ్యాసమున పంతులుగా రవలంబించినదోరణి, ఉత్తమ విమర్శకులు హర్షించుదగినదికాదు. అట్లే కవుల చరిత్రయందు, శ్రీ నాథునిగూర్చి వీరు వ్రాసిన వాక్యములును సమర్థనీయములు కావు. శ్రీ నాథుడు యౌవనమున విశృంఖలముగా ప్రవర్తించెననియు, నీతి బాహ్యమగు నా ప్రవర్తనమే చరమదశయందలి యాతని దాద్ర్యమునకు కారణమనియు పంతులు గారి తీర్పు. మరి పోతనదాద్ర్యమున కెవరు కారకులో?

వీరేశలింగముగారు రచించిన గ్రంథములన్నియు ఒకయెత్తు; వారి "ఆంధ్ర కవుల చరిత్రము" ఒకయెత్తు. సాహిత్య పరిశోధకులకది విడువరాని గ్రంథము. ఇందు వీరు చేసిన నిర్ణయములనేకములు నేడు పరాస్తములయినవి. అంతమాత్రము నా గ్రంథ ప్రాధాన్యమున కెట్టి లోపమును లేదు. వీరేశలింగముగారు, "ఆంధ్రకవుల చరిత్రము"ను వ్రాయుటకు పూర్వమే, గురజాడ శ్రీ రామమూర్తిగారు, ఆంధ్రకవి జీవితములు వ్రాసిరి. కావున నిట్టి రచనకు వీరు ప్రథములుకారు. కాని, గురజాడ వారు తమ గ్రంథమున కట్టుకథలను, అధిక ప్రాధాన్యము నిచ్చిరి. మరియు, కొలది

మంది మహాకవులను మాత్రమే గైకొనిరి. వీరేశలింగముగారి కవుల చరిత్ర ఇందులకు కేవలము భిన్నమైనది. వీరి గ్రంథమున పుక్కిటి పురాణములకు ప్రాధాన్యములేదు. అనాటికి లభ్యములైన చరిత్రకాంక్షముల నాధారముగా గొనియే వీరు కవుల చరిత్రను వ్రాసిరి. మరియు, నిందు సుమారు 260 మంది కవులు ప్రస్తావితమైరి. కాని యీ గ్రంథముగూడ సంపూర్ణముగాదు. శతకకవులను వీరాదరింపలేదు. దక్షిణాంధ్రయుగ కవులను గూర్చి వీరు వ్రాసినది అత్యల్పము. ఇందలి యుగవిభాగము కూడ నిర్దుష్టము కాదు. కాని అనాడు యుగవిభాగమును గూర్చి ప్రప్రథమముగా ఆలోచించినందులచే పంతులుగారు ప్రశంసనీయులగు చున్నారు.

శ్రీ వీరేశలింగముగారు తాము చేపట్టిన సంస్కరణోద్యమము నలుపంకల వ్యాపించుటకును, ప్రజలయందు సంస్కరణాభిలాష యభివృద్ధిగాంచుటకును, “విపేక్షార్థని” అను పత్రికను నడపుచుండిరి. దాని కనుబంధముగా “హాస్యవర్ధని” కూడ వెలువడుచుండెడిది. ఆ కాలముననే, శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నముగారు “ఆంధ్రభాషా సంజీవని” అను పత్రికను “హాస్యసంజీవని” అను అనుబంధముతో ప్రకటించుచుండిరి. ఈ యిద్వరు రచయితలకును సాంఘిక భాషా విషయములందుగల వైరుధ్యము, ఈ పత్రికలయందు ప్రతిబింబించుచుండెడిది.

పంతులుగారు గద్యరచనయందు పెద్దమార్పునే తెచ్చిరి. మానవజీవితమునకు సంబంధించిన సర్వసమస్యలను గద్యముననెట్లు తేటతెల్లముగ సమీక్షింపవచ్చునో, ప్రయోగపూర్వకముగ నిరూపించిరి. కాని కవిత్వమున వీరు సాధించినది ఇంచు మించుగా ఏమియు లేదని చెప్పవచ్చును. వీరికి “గద్యతిక్కన” అను దిరుదమున్నది. అది యెవ్వరిచ్చిరో తెలియదుగాని, అది సార్థకమగు దిరుదము.

వీరు రచించిన “సరస్వతీ నారద సంవాదము”న గర్భబంధాది చిత్ర కవితా నిరసనమున్నది.

1. “తెలియదు సుమ్మిప్పుడు నా
పలుకుల యర్థంబు నాకె భావము లేమిన్
వెలసొమ్ములుగా కివి సం
కెలలయి కడునాదు మేనికిన్ వెతనించున్”

2. దయమాలి తుదముట్ట తలకట్లు నిగిడించి
ధీరుడై నన్ను బాధించు నొకడు,

పాదంబులోపల పాదంబు లిమిడించి,

వీరుడైనన్ను నొప్పించునొకడు,

ప్రాసంబుపై పెక్కు ప్రాసంబులడరించి,

పోటుబంటయి నన్నుపొడుచునొకడు,

దెండుపల్కులు గూర్చి నిండైన నగలంచు

దిట్టయై చెవులు వేదించు నొకడు.

ఖడ్గచక్రాది రూపముల్ గానిపించి,

పర్ణముల్ మార్చినను చిక్కుపరచునొకడు,

కుమతురాడలెల్ల విరిచిప్రాణములు తీయ

బడలి పసలేకశుష్కించి యున్నదాన"

3. సుందర బహురస పుష్టి నీ

మందానందంబు బుధులమీది కిడచేనిన్

చందోబద్ధంబగుపడ

బృందాటోపంబుదా కవిత్వంబగునే."

ఇందు శ్రీ విరేశలింగముగారు చెప్పిన అంశములతో ఏకీభవింపని విమర్శకు లెవ్వరు నుండరు. అసలు ప్రాచీనాలంకారికుల యందుగూడ, ఈ విషయమున భిన్నాభిప్రాయములులేవు. "నచిత్రాత్ సౌందర్యమ్" అని ఆలంకారిక వచనము కాని గర్భబంధ కవిత్వాదులకు వారుదాహరణముల నిచ్చిరి. అందులకు కారణము స్పష్టమే. కావ్యమంతయు గర్భబంధాదులతో నిండియుండవలెనని వారి అభిప్రాయము కాదు. చిత్రకావ్యమును అథమకావ్యముగా వారు పరిగణించిరి. చమత్కారవారువులగు నిట్టి శ్లోకములు అచ్చటచ్చట నున్నంత మాత్రమున, రసభంజకములు కాజాలవని వారి యభిప్రాయము. కావ్యమున, రసహీనములగు ఘట్టములు కూడ నుండును. పర్ణనాదులట్టివి. అట్టియెడ, చమత్కారావాహములును, పాండిత్యప్రకర్షకు నిదర్శనములును, అగు చిత్రకవితలకు కవి చెప్పవచ్చును. కాని తద్వ్యామోహమునపడి రసవిషయమును మరుసరాదు. కావున ఆలంకారికులు కూడ చిత్రకవిత్వమును నిరసించినవారే ఇక, విరేశలింగముగారి కాలమున కవులందరును "వీరులై" "ధీరులై" చిత్రకవిత్వముతో, వగైరతగ్లు జ్ఞానిసింఘుచుండిరా? అందు చుక్కువ చూపిన కవులు

లేకపోలేదు. కాని కవులందరు నట్టివారేయనుట సత్యదూరము. మరొక ముఖ్యవిషయము: మనవారు ఆ శుమధురచిత్ర విస్తరములను చతుర్విధకవితాభేదముల సంగీకరించిరి. గర్భబంధాదులు చిత్రకవితకు చెందినవి కావున నవి కేవలము పరిత్యాజ్యములనగాదు. అది ప్రాచీన సంప్రదాయము పందొమ్మిదవ శతాబ్దియందలి కవులందరును, ఆ సంప్రదాయమునే తమ కవితావ్యాసంగమున పాటించిరి. సంప్రదాయ విచ్ఛేదము వారికిగాని, వారి నాదరించిన ప్రభువులకుగాని, సమ్మతముకాదు. ఆంగ్లవిద్యా సంపర్కముగల వారికి. అట్టి కవితలు రుచింపకపోవుట ఎంతగాదు. సంప్రదాయాను సరణముపలన అట్టి కవితలో వైవిధ్యము లోపించును, వైవిధ్యము లోడిదే నూత్నత్వము. గతాను గతకములును, నవ్యతాహీనములును, సగు నాకవితలు ఆంగ్లకవిరా కళాభిజ్ఞులకు విసువు కలిగించియుండవచ్చును. కాని, యీ విసువునకు ముఖ్యకారణము దృక్పథ భేదముకాని, కవితాచోషముకాదు. అది విషయాంతరము ప్రస్తుత మనుసరింతము.

వీరేశలింగముగారు తమ “సరస్వతీ నారదసంవాదము”లో కవులకు చూపిన నూత్నమార్గమేదియును లేదు. కవితయందు వారపలంబించిన సవ్యరీతులును లేవు. నిజమునకు క్రీ. శ. 1910 వరకును, అనగా గురజాడవరకును, ఆంధ్రకవిత ప్రాచీన మార్గముననే నడచినదని చెప్పవచ్చును.

19 వ-శతాబ్దిలో ఆంధ్ర సాహిత్యరీతులు :

“సురల జన్మంబును శూరులుజన్మంబు నేరులజన్మంబు నెఱుకగాదు.” అను భారతసూక్తికి, భాషాసాహిత్యములను గూడ చేర్పవచ్చును. ఏ భాష ఎప్పుడు పుట్టినదో, ఏ సాహిత్య మెప్పుడవతరించినదో, ఇదమిత్యముగా నిర్ణయించి చెప్పుట దుస్సాధము. ఇందులకు భాషాసాహిత్యపేతలు చెప్పు సమాచారములన్నియు స్థూల నిర్ణయములే, నిశ్చితములగు నుత్తరములుగావు. అట్లని భాషాసాహిత్య విషయములందు చేయబడిన సర్వనిర్ణయములును, కేవలము గారిపోక కమర్లని భావించరాదు. సునిశ్చితములును, సప్రమాణములును అగు అభిప్రాయములు కొన్నియైన అందుండక తప్పదు. వానినిబట్టి భాషాసాహిత్యముల వికాసక్రమమును నిర్ణయింపవచ్చును. భాషావిషయమిట నప్రస్తుతము కావున సాహిత్యమును మాత్రమే గైకొని, తద్వికాస క్రమమును పరిశీలింతము.

ఆంధ్రభాషయందు సాహితీసృష్టి ఎప్పుడు జరిగినదో, ఆ సాహిత్యమునకు ప్రస్థలెవరో మనకు తెలియదు. శానపదగేయములు స్త్రీలపాటలు మున్నగు వానిలో

ప్రాజ్ఞన్నయముగ కవితా స్వరూప స్వభావములను గుర్తింపవచ్చునని, పండిత విమర్శకు లనుచున్నారు. అది తెలుగు వారికి జాతీయమగు కవితా సంపద. అప్పటికి దానిపై సంస్కృతభాషా ప్రభావమంతగాలేదు.

చాళుక్యులకాలమున, ఆంధ్రభాషకు ప్రాధాన్యమువచ్చినది. అంతదనుక ప్రజా భాషగా ఉన్న తెలుగు రాజభాష అయినది. కాని, “మనుమార్గవర్తను” లును, వైదిక మత సంరక్షకులును, అయిన చాళుక్యచక్రవర్తులకు ఒక విషమనమస్య వచ్చినది. అప్పటికి జైనబౌద్ధముల ప్రాబల్యము పూర్తిగా నశింపలేదు. కాని నెదుర్కొనుటకు తగిన సాహిత్యము తెలుగులో లేదు. వైదికమత సాహిత్యమంతయు, సంస్కృతమున గలదు. దాని నాంధ్రమున కనువదించవలయును. అప్పుడే వైదిక మత సంప్రదాయ ములు, ప్రజానీకమున ప్రచారములోనికి వచ్చును. కాని ఆనాడు తెలుగుభాషలో నున్న పదజాలము తద్భావప్రకటనకు సమర్థముకాదు. మరియు, వైదిక సంప్రదాయము లన్నియు, పంచమవేదముగా ప్రసిద్ధిగాంచిన మహాభారతమునందే నిశ్చిప్తములై యున్నవి. అమ్మహేతిహాసము నొక్కదాని నాంధ్రీకరించినచో, వైదిక మతమునకు తగిన ప్రచారము లభించును. కాని అప్పటికింకను అంకురప్రాయముననున్న దేశీయ కవితారీతులు అట్టి మహాగ్రంథ నిర్మాణమునకు పనికిరావు. కావున, వారు తప్పనిసరిగా సంస్కృతము నాశ్రయింపవలసి వచ్చినది. నన్నయాదుల భాషా సంస్కారములు కూడ ఈ పరిణామమునకు కొంత దోహదకారులై యుండవచ్చును. శ్రీ నాథుని కవితలో, సంస్కృతభాషా ప్రభావము పరాకాష్ఠనందినది. ఆతడు ప్రబంధ కవులకు మార్గ దర్శకుడు. ఇకనేమున్నది? తెలుగుకైత, “డు, ము, వు, ల కవిత్వము అను సపప్రధకులొనై నది. సంస్కృతమునగల సాహితీ సంప్రదాయముల నన్నింటిని, తెలుగు కవులు గ్రహించిరి. నైషదీయ చరితాదులయందు బహ్వర్థచోదకములగు శ్లోకము లున్నవి. పండితైకవేద్యములగునట్టి శ్లోకములచే ఆకర్షితులైన కొందరు తెలుగు కవులు (పింగళిసూరన, రామరాజభూషణుడు) ద్వ్యర్థికావ్యములనే రచించిరి. రెండ ర్థములతో తృప్తిపడనివారు. మూడు, నాలుగు, అర్థములుగల కావ్యములను రచించిరి. రాసురాసు కవులు తమశక్తిని రసపోషణమునకు బదులు చమత్కార సంపాద నమునకై వినియోగింపజొచ్చిరి. వసుచరిత్రావతరణముతో శ్లేషకు బహుళప్రచారము వచ్చినది. పిల్ల వసుచరిత్రలు పుట్టినవి. ఇట్లు నాటకముతప్ప తక్కిన సర్వప్రక్రియలను సంస్కృతమునుండి మనవారు గ్రహించిరి. గ్రహించి, సర్వతోముఖమగు ప్రజ్ఞా విశేషముతో దానిని నిర్వహించిరి. ఇమింధారుల యుగమునందుగూడ (19-వ శతాబ్ది)

కవురీపద్ధతినే అనుసరించిరి. అనాటి కవులందరును సంస్కృతమున మహాపండితులు. అంగభాషా సాహిత్యములతోడి పరిచయము వారికిలేదు. కావుననే వారు చెప్పినదానినే చెప్పిరి. వ్రాసిన విషయమునే వ్రాసిరి. మార్పురేకున్నచో, విందుభోజనముకూడ వెగటు గొల్పునుకదా!

అంగసాహిత్య ప్రభావమువల్లనే తెలుగులో నూత్నప్రక్రియ లుద్భవించినవి.

ఇటు ముఖ్యముగా గుర్తింపదగిన విషయమొకటి కలదు. 19-వ, శతాబ్ది అనునది ఉపలక్షణ మాత్రము నిజమునకు “క్షీణయుగము”న వెలసిన గ్రంథములన్నియు నీకోవకు చెందినవే. మరియు నన్నయయుగము నుండి రాయల యుగాంతమువరకు నేయే సాహిత్యప్రక్రియలు వెలసినవో అవియే, క్షీణయుగమున బహుధా వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి. ఈ యుగసాహిత్యమున వై విధ్యములేని మాట వాస్తవము, కాని దీనిని “క్షీణయుగము” అనుట సరికాదు.

పు రాణ ము లు :

*ఈ శతాబ్దియందు పురాణములాంధ్రీ కరింపబడినవి. విజయనగరాస్థానమున విద్యత్కవిగా ప్రసిద్ధిగాంచిన మండ కామేశ్వరకవి (1821-1892), కూర్మ, మార్కండేయ పురాణముల నాంధ్రీకరించెను. ఆనందగజపతి యాదేశాను సారముగ కూర్మపురాణము విజయరామగజపతికి (ఆనందగజపతి తండ్రి 1826-1879) అంకితము చేయబడినది. విజయరామగజపతిభార్య అలకరాజేశ్వరీదేవికి మార్కండేయ పురాణమంకితము. కామేశ్వరకవి తులసీదాసు రామాయణమును గూడ ఆంధ్రీకరించియున్నాడు. వేంకటగిరి సంస్థానమున ప్రసిద్ధివహించిన గోపినాథ వేంకటకవి, యథామూలకముగ వార్మికి రామాయణము నాంధ్రీకరించుటయేక, బ్రహ్మ వైవర్త పురాణమునందలి శ్రీకృష్ణజన్మఖండమునుగూడ తెనిగించియున్నాడు. ఈతడు విద్యత్కమూర యాచమనాయని కొలఱున (1848-1892) వేంకటగిరిలో ఆస్థానకవి. రామాయణము కృష్ణాంకితము, శ్రీకృష్ణజన్మఖండము రాఘవాంకితము. రాఘవాంకితముగా కృష్ణజన్మఖండమును రచింప కవిని ప్రోత్సహించినవారు వేంకటగిరి ప్రభువులే. దొబ్బిలి ఆస్థానకవులగు కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణ సోమయాజియు,

* ఈ విషయములకూడా తూమాటి దోణప్పగారు రచించిన “ఆంధ్ర సంస్థాన సాహిత్యపోషణము” అను విచుర్క గ్రంథమూఢారము.

కొటికలపూడి కోదండరామయ్యయు, పురాణాంధ్రీ కరణమున ప్రసిద్ధులు. వేంకటకృష్ణ సోమయాజి రాయుడప్పరంగారావుగారి కాలమున (1802 - 1830) వారి ఆస్థానకవి. ఈతడు పద్మపురాణాంతర్గతమగు కూర్మక్షేత్రమహావ్యమును శ్వేతాచలమహావ్యము నాంధ్రీకరించి యున్నాడు. రాజా శ్రీ శ్వేతాచలపతిరంగారావుగారి (1810-42) సహాధ్యాయుడు, ఆస్థానకవియునగు కోదండరామయ్య, బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి. ఈతడు నృసింహపురాణ తారక బ్రహ్మ మాహావ్యాదిపురాణముల నాంధ్రీకరించి యున్నాడు. తారక బ్రహ్మమాహావ్యము బ్రహ్మాండపురాణాంతరగతము విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంత ప్రతిపాదకమగు ప్రపదన పారిజాతమును దివ్యప్రబంధమును రచించి, కోదండ రామకవి శ్వేతాచలపతి రంగారావుగారికి అంకితము గావించియున్నాడు.

ప్రబంధములు :

ఆంధ్రవాఙ్మయమున బహుశప్రచారముగల ప్రబంధకవిత ఈ శతాబ్దియందును, వివిధరీతుల విలసిల్లినది. ఇందు చారిత్రక ప్రబంధములు గూడ నుండుట విశేషము. ఈ శతాబ్దియందు వెలసిన చారిత్రక ప్రబంధములలో పద్మనాభ యుద్ధము, పారశీక ధరాధీశ చరిత్రమును ప్రసిద్ధములు. పద్మనాభయుద్ధము అను నామాంతరముగల విజయరామ యశోభూషణకావ్యమును చాటరాతిలక్ష్మీనరసకవి రచించెను. కృతి భర్త విజయనగర సంస్థానాధీశ్వరుడగు నారాయణగజపతి (1794-1845) క్రీ. శ. 1794 లో, నారాయణ గజపతితండ్రి చినవిజయరామగజపతికిని ఆంగ్లేయులకును జరిగిన యుద్ధ మీ కావ్యమున వర్ణితమైయున్నది. నారాయణ గజపతి తనయుడగు విజయరామ గజపతికాలమున (1852-1879) పోడూరి వేంకటరాజకవి రామలీలావిలాసమును ప్రబంధమును, శ్రీపాదవేంకటాచలకవి, కొసల్యాపరిణయ రామకృష్ణో పాఖ్యానములను, రచించియున్నారు. రామకృష్ణోపాఖ్యానము ద్వ్యర్థి కావ్యము. పారశీకధరాధీశ చరిత్ర కృతికర్త లక్ష్మణాచార్యుడు. ఈతడు రాజా రంగయ్యప్పారావుగారి ఆదేశానుసారముగ నీ కృతిని రచించెను. రాజారంగ య్యప్పారావుగారు శోభనాద్ర్యప్పారావుగారి (1830 - 1868) ద్వితీయపుత్రులు. శోభనాద్ర్యప్పారావుగారి కాలమున వెలసిన ప్రబంధములలో పల్లవీపల్ల మోల్లాసము (కర్త మాడభూషి నరసింహాచార్యులు) భరతాభ్యుదయము (కర్త మాడభూషి వేంకటాచార్యులు), కువలయాశ్వవిజయము, (ఐక్కవట్టణము రామకాచార్యులు) ప్రసిద్ధములు. పితాపురాస్థానకవియగు అల్లంరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి, భద్రాపరిణయమును ప్రబంధము

రచించెను. ఈతడు రాపు గంగాధరరామరావుగారి (1862 - 1890) కాలమున నుండెను. కొటికలపూడి వేంకట కృష్ణ సోమయాజిగారి దిలీపచరిత్రమును, జనార్ధన రంగారావుగారి మిత్రవిందా పరిణయము, మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి (దొప్పిలి) రాధాకృష్ణ సంవాదము, ఆదిపూడి ప్రభాకరరావుగారి (గద్వాల) “పౌండరీకము” ఈ శతాబ్దియందు ప్రసిద్ధి గాంచిన ప్రబంధములు. పౌండరీకమున, గద్వాల సీతారామ భూపాలుని పులివేట పెరింపబడి యున్నది. మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి. “కృష్ణార్జున చరిత్రము” అను ద్వ్యర్థకావ్యమును రచించెను. క్రీ. శ. 1853 - 75 వరకు మాడుగుల సంస్థానము నేలిన కృష్ణ భూపతి ఆస్థానమున నీ కవి యుండెను. ఈతడు సీతారామచరితము అను ప్రబంధముమగూడ రచించెను.

శ త క ము లు :

ఈ శతాబ్దియందు పరశ్శతములుగా శతకములు రచింపబడినవి. శతర కర్తలలో ప్రసిద్ధులు మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు. వీరి శతకములలో ఏక ప్రాసములు పదమూడున్నవి.

“పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి కృతమగు “రావణదమ్మయము” (లంకా విజయము) గూడ (1897) నీ శతాబ్దికే చెందిన దనపచ్చును.

స్థావరీపులాక న్యాయముగ, ఈ శతాబ్దిసాహిత్యస్థితి వివరింపబడినది. పూర్తి వివరణ మిట సప్రస్తుతము.

నవ్యసాహిత్య కళా సిద్ధాంతములు :

ఆధునిక యుగమున శాస్త్రములతోపాటు కళలును, బహుముఖముల నభివృద్ధి గాంచుచున్నవి. తత్త్వశాస్త్ర, మనస్తత్త్వశాస్త్రములందు, వివిధ పరిశోధనల ఫలితముగా పెక్కుసిద్ధాంతము లావిర్భవించినవి. సాంఘిక రాజకీయరంగములందు అనేకములగు వాదములు బయలుదేరినవి. ప్రాథమికముగా నివి సాహిత్యపరములగు సిద్ధాంతములు కావు. కాని క్రమక్రమముగా వీని ప్రభావము సాహిత్యరంగమునకుగూడ వ్యాపించినది. నవ్యసాహిత్యకళా సిద్ధాంత వివరణావసరమున నీ యంశము ముఖ్యముగా గుర్తింప వలసి యున్నది. సాహిత్యకళకు సంబంధించిన వాదములతో మొదట పేర్కొనదగినది కాల्పనికవాదము. (Romanticism)

కాల్పనిక వాదము:— 'Romantic' అను పదము, ప్రప్రథమముగా భాషా పరముగా ప్రయుక్తమైయున్నది. ఇటలీదేశమును, అనాగరకులగు నొత్తరాహులు జయింపగా డేలీయుల డడుకలోనున్న లాటిన్ భాషకు ఈయనాగరకుల భాషతో సంపర్క మేర్పడినది. ఆ భాషాసమ్మేళనమువలన నేర్పడిన క్రొత్తభాషలకు "రొమాంటిక్" రేర, "రొమాన్సు" భాషలని పేరు. తరువాత నీ భాషలు ఫ్రాన్సు దేశమున బహుళప్రచారమునంది, సాహిత్యరంగమునందు గూడ సత్యస్పృహస్థితిని పొందినవి. అందును పదునొకండవ, పందెండవ, శతాబ్దాలయందీ భాషలలో బహు జనాకర్షకములగు సాహితీ ప్రక్రియ లావిర్భవించినవి. ఈ రెండవ దశయందే "Romantic" అనుపదము సాహిత్యపరముగ ప్రయుక్తమైనది. ఇందుగల కథలును జానపదగేయములును, ప్రాచీనవీరుల సాహసగాథలకు సంబంధించియుండెడివి. క్రైస్తవమత రక్షణమునందలి అఖినివేశముచేగాని, నారీజనమునెడగల గౌరవాదరములచే గాని, వీరులుగావించిన సాహసశృత్యము లిందభివర్ణింపబడెడివి. నిగూఢములును, అతిప్రాకృతికములును, అద్భుతములునగు సంఘటనలను వర్ణించుట ఈ సాహిత్యము యొక్క మరొక ముఖ్యలక్షణము.

పదునెనిమిదవ శతాబ్ది ఆంగ్లమున "Augustanage" అని యందురు. ఆ యుగము పవిత్రతకును పరిశుద్ధములగు నభిరుచులకును పేర్వడసినది. ఆ యుగమున సాంప్రదాయక (classical) కవిరా ప్రక్రియలే పరమప్రమాణములుగా పరిగణింపబడుచుండెడివి. మధ్యయుగము నందలి సాహిత్యముగాని, చిత్రలేఖనాది కళలుగాని, నాగరకజనపరిశీలన యోగ్యములు కావనియు, నవి యసత్యభావ మాషితములును, అంధకారముగ (dark ages) లక్షణ లక్షితములునై యుండు ననియు, నాటి వారి యభిప్రాయము.

కాలము మారినది; పదునెనిమిదవ శతాబ్ది తుదను, పందొమ్మిదవ శతాబ్ది ప్రారంభమందునను, ఒక పెద్ద మౌనసిక విప్లవమువచ్చి, పాశ్చాత్య దేశమునందలి, జాతీయదృక్పథమునే మార్చివైచినది. ఈ భావవిప్లవమువలన సాహితీకళా ప్రమాణము లన్నియును మారిపోయినవి. దీనినే కాల్పనికోద్యమము (Romantic movement) అని యందురు. ప్రప్రథమముగా నీ యుద్యమముచేత సత్యధికముగా ప్రధానితము లైనవి ఫ్రాన్సు, జర్మనీ దేశములు. ఇంగ్లాండుదేశమున మొట్టమొదట నది అంతగా ప్రచారమున కుక్తముకాలేదు. ఈ భావవిప్లవమును, అనాటి పండిత కవులనేకులు

బహుదాప్రశంసించిరి. కాని, జర్మనీ దేశీయుడగు గెటీ (Goethe) మహాకవి మాత్రము సాంప్రదాయక విధానము రుజువహితమనియు, కాల्పనికవిధానము రుజువుతమనియు వ్యాఖ్యానించి యున్నాడు.

ఫ్రెగెల్ (Friedrich Schlegel) అను దార్శనికుడు, ప్రప్రథమముగా ('classic' 'Romantic') అను పదములను ప్రయోగించెను.

ఫ్రాన్సుదేశీయుడగు “రూసో” (Jean Jacqueb Rousseau) అను తత్త్వవేత్త, కాల्పనికవిధానమునకు మూలపురుషుడనవచ్చును. ఈతని శైలిని బట్టియు, మానసిక దృక్పథమును బట్టియు, సాధించిన ప్రయోజనములను బట్టియు, పండిత విమర్శకులీ నిర్ణయమునకు వచ్చిరి. కాని, ‘రూసో’ నిరసించినది ఆనాటి సంఘముగాని, సాహిత్యముగాదు. అతడు పరిపర్తన శూన్యమగు ప్రపంచవ్యవస్థను నిరసించెనే కాని, ఐతిహాసికములగు సాహిత్యప్రమాణములను విమర్శింపలేదు. అతని జీవితమంతయు ప్రపంచ వ్యవస్థ యందు మార్పును తెచ్చుటకే అంకితము చేయబడినది. అతని రచనలయందన్నిట నీ ప్రధానోద్దేశమే ప్రచురితమైయున్నది. అతడు కోరినది సర్వమానవ స్వాతంత్ర్యమే కాని, కేవల కళాకారులస్వాతంత్ర్యముగాదు. (Man is born free hut every where he is in chains) అతని రచనావిధానము మాత్రము ఫ్రెంచి విజ్ఞయము నకు క్రొత్తది. అది స్వచ్ఛందమును భావనిర్భరమునై కాల्పనికదోరణిలో నున్నది. తన కాల्పనిక సిద్ధాంతముతో అతడు సర్వవిషయములందును, సంఘమును, ప్రభుత్వమును, మతమును సంప్రదాయములను ఖండించెను. మానవునిహక్కులకై పోరాడెను. నూత్నాదర్శముల కనుగుణముగ సంఘమును పునర్నిర్మాణము గావించు కొను నధికారమును స్వాతంత్ర్యమును ష్యక్తికిగలదని సిద్ధాంతీకరించెను. రూసో స్థాపించిన సిద్ధాంతములు యుగయాప్రభంజన వేగమున ఫ్రాన్సుదేశము నాక్రమించినవి. ప్రాచీనములగు ప్రమాణములయెడను, సంప్రదాయములయెడను, ప్రజలకసంతృప్తియు నేహ్యభావమును కలిగినవి. మహావిప్లవమునకు రాచబాట యేర్పడినది. ఫ్రాన్సు దేశ మహావిప్లవమునకును, సాహిత్యరంగమునందలి కాల्పనికోద్యమమునకును, రూసో సిద్ధాంతములే మూలకారణములు. ఈతడు ప్రతిపాదించిన విప్లవత్మక స్వాభావికతావాదమును (Revolutionary naturalism) మానవతావాదమును (Humanism) పాశ్చాత్య ప్రపంచమును సమ్యాహితము గావించినది.

కాల్పనికవాదము నవ్యసాంప్రదాయక వాదమునకే (Neo - classicism) వ్యతిరేకముగాదని, ప్రాచీన సాంప్రదాయక వాదమునకు (Old classicism or, classicism) వ్యతిరేకముగాదని కొందరి అభిప్రాయము. గ్రీసు రోము చేశములందు వెలసిన సాంప్రదాయక వాదమునకిది వ్యతిరేకము కాదనియు "The age of reason, the Augustanage, the age of enlightenment" అని పెక్కు నామము లతో పిలువబడుచున్న పదునెనిమిదవ శతాబ్ది సాంప్రదాయక వాదమునకే యిది విరుద్ధమనియు భావము. *

సాంప్రదాయక కాల్పనిక వాదభేదములు:-

1. సాంప్రదాయక కళవిషయ నిష్ఠము. కాల్పనిక కళ సాధారణముగా విషయ నిష్ఠము. సాంప్రదాయక కవి తన కావ్యమందు స్వీయములగు సంవేదనలనుగాని, యిష్టానిష్టములనుగాని, వ్యక్తీకరింపఁడు. కాల్పనికకవి, వర్ణ్యమాన విషయముతో తాదాత్మ్యమునంది, తన ఆత్మీయతను, ఆదర్శములను, అనుభూతులను, అభిలాషలను వ్యక్తమునేయ యత్నించును. ఆతని చేతన, సర్వదా అనంతమునే అన్వేషించు చుండును. గావున, నాభావములను సావధికమగుభాషతో (ఉపరరణముతో) వ్యక్తము నేయుట దుస్సాధ్యము. సాంప్రదాయక కవిత వస్తుతంత్రము, లేక విషయనిష్ఠముగావున, నందలి భావములు నిశ్చితములును సమగ్రములనై యుండును. విషయనిష్ఠమగు కాల్పనిక కవిత చేతనానిగూడ తను (Mystery of the spirit) ప్రకటింప

* Romanticism was such a complex and varied movement that it is almost impossible to define. In general, it may be regarded as a reaction against the rather narrow rationalism of the Enlightenment. Writers like Rousseau in France and Wordsworth and Coleridge in England emphasized the emotional, intuition and instinctive elements in the human personality, and asserted that man should trust his feelings rather than his intellect.

Romanticism in America by Henry Bamford Parkes
American literature of the Nineteenth century. An anthology.

యత్నించును కావున నందలి భావముల నిశ్చితములును, అసమగ్రములు నై సాంకేతిక మార్గమున, సూచ్యములగు చుండును.

2. బాహ్యరమగు నాకారము సాంప్రదాయకకళా ప్రధానలక్షణము. (Form, out ward form is the first distinctive element in classicism) బాహ్యరమగు నీ నూతన సౌందర్యమునకు అవయవసూరూపత్వము (Symmetrg) సమతాపాదనము (balance) క్రమత (Order) నిష్పత్తి (Proportion) సంయమము అనునవి ధర్మములు. దీనికి విరుద్ధముగా కాల्పనిక కళయందు ఆకృతి యందంతర్లీనముగనున్న భావము, లేక, చేతన ప్రాధాన్యము విహించును. బాహ్య రములును, యాంత్రికములునగు ప్రమాణములను కాల्పనికకళ యంగీకరింపదు. ప్రతిభాకాలియగు కళాకారుని స్వతంత్ర చేతన ఎశ్వంఖలముగ ప్రకటితమగుటయే కళయని కాల्పనికవాదుల యభిప్రాయము. కవియొక్క ఇచ్ఛ, లేక, కామచారిత, తన్ను మించిన నియమము సంగీకరింపదు. (The will orca-price of the poet admits no law above itself) అని ప్లెగర్ చెప్పియున్నాడు.

3. సాంప్రదాయకకళ అమితత్వము నాదరింపదు. సారశ్యము, ఋజుత్వము, ఉదారత, సంపూర్ణత దాని గుణములు. ఇందు భావమునకును, ఉపకరణమునకును (Medium) ఐక్యలోపమెప్పుడు నుండదు. కాల्పనిక కళకు, సర్వత్ర “అతి”యే ఉపాదేయము కావుననే అందు సారశ్యాదిగుణములు తరచుగ లోపించును.

4. సాంప్రదాయక కళకు ప్రశాంతత్వము ప్రధానము. కాల्పనికమునకు సాహసి కత్వము ముఖ్యము.

5. సాంప్రదాయకకళ ప్రాచీన సంప్రదాయబద్ధము కాల्పనికకళ నవ్యతను కోరును. ప్రాచీన సంప్రదాయముల నుల్లంఘించుట దాని ప్రధానధర్మములలో నొకటి.

6. సౌందర్యగవేషణము రెండింటికిని సమానమే. కాని సాంప్రదాయకకళ బాహ్యసౌందర్యము నారాధింపగా, కాల्పనికకళ ఆంతరమును, అసాధారణమును అద్భుతమునగు సౌందర్యభావము నాదరించును. ఆంతరజ్ఞాన (Intuition) సాహాయ్యము లేనిచో, సహజసౌందర్యమోద దుర్లభమని కాల्పనికవాదుల నిశ్చితాభిప్రాయము.

7. సర్వవిషయములందును నియమానుసారముగా సాంప్రదాయక కళాధర్మము. కాల्పనిక కళాకారులు కాంక్షించునది వైయక్తికమగు సంపూర్ణస్వేచ్ఛ. అదికాక కళకు నెట్టి నియమమునుగాని ప్రమాణమునుగాని యవరోగీకరింపరు. భాషాచ్ఛందో వ్యాకరణాదులందును, మతసాంఘిక విషయములందును వేయేల సర్వవిషయము లందును గల నియమశృంఖలములను ఛేదించుటయే, కళాకారుని ప్రథమకర్తవ్యమని, వారి దృఢవిశ్వాసము. 8. సాంప్రదాయక కళయందు, వ్యక్తికి ప్రాధాన్యములేదు. ఒక జాతియందు సుప్రతిష్ఠితములైయున్న అభిప్రాయములే అందు వ్యక్తములగును. కాల्పనిక కళకు వైయక్తికమగు సంవేదన (feeling) ప్రాణభూతము. కళ, (కవిత్వము) సంవేదనాభివ్యక్తికి తగిన సాధనమనియు, బుద్ధికౌశలముగాని, ఛందో రీతులుగాని, దోషరాహిత్యముగాని, నియమానుసారముగాని, కవిత్వము కాజాల దనియు, వారు బాహ్యముగనే ప్రకటించిరి. కవిత్వప్రథమ ప్రయోజనము సహృదయ హృదయమున రసభావములు ప్రబుద్ధములగునటుల చేయుటయనియు, దాని అస్తిత్వము. కళాకారుని సృజనశక్తిని సంతృప్తిపరచుటయందుకాక, ఆతని చిత్తవృత్తిని యితరులకు తెలియజేయుటయందే కలదనియు, కోల్రిడ్జి యభిప్రాయము. తమకాక విశిష్టశక్తికలదని కాల्పనిక కవుల విశ్వాసము. దాని నిదమిత్థముగా నిరూపింపవలనుగాదు. అది యింద్రియజన్యమగు జ్ఞానముగాని, అనుభూతిగాని, కాదు. అది తర్కసమానమగు బుద్ధియునుగాదు. వారు దానికొకమారు, దర్శనమందురు. ఒకమారు ఆంతరజ్ఞానమందురు. ఒకమారు భావనయందురు. అది అతీంద్రియమును, అనిర్వచనీయమునగు దర్శనము, లేక ప్రేరణము. దాని సాహాయ్యమున తాము హేతువాదుల అవశ్యకతలేకుండగనే సత్యమును, దర్శింప గలమని, వారుచెప్పుదురు. (Blake) అను అంగ్లమహాకవిరచించిన కావ్యములు పెక్కులు దేవతలు చెప్పి వ్రాయించినవంటివి. ఆ విషయము నాతడే చెప్పుకొనెను. వీదియెట్లున్నను, కాల्పనిక కవులందరు సంతర్ముఖులు. బాహ్యములగునియమము లెవ్వియును వారికుపాదేయములుకావు. వారు దర్శించినదియును, చూపునదియును యధార్థప్రసంగముకాదు. అది భావనాత్మకము. వారి అనుభూతియు, భావనాత్మక మగు సనుభూతియేకాని, ప్రత్యక్షానుభూతికాదు. అనగా వాస్తవమగు విషయము పైనాధారపడియున్నది కాదనుట. అది హేతువాదమునకు నియతముకాదు. కాల्పనిక కవుల కవితాశక్తికి మూలకారణముగా పరిగణింపఁబడు సంతర్జ్ఞానమునందును, తత్ప్రచోదితమగు దర్శనమునందును, ఒకవిధమగు నవ్యక్తతయు సనిర్వచనీ

యతయుగలవు. అందులకే వారు దర్శించిన సౌందర్యము సర్వజనగ్రాహ్యము కాదు. సుశిక్షితమగు సౌందర్యగ్రహణశక్తిగల కొలఁదిమందిమాత్రమే దానిని గ్రహింప గలరని కొలిడ్డి అభిప్రాయము. మన అలంకారికులుగూడ కవిత్వము సహృదయ యైకవేద్యమనియే చెప్పిరి. కాల्పనికకవిత, ఒకప్పుడు సహృదయులకుగూడ నర్థముకాదు. కవితా ప్రయోజనమానందమని కల్పనికవాదులంగీకరించుదురు. ఆయానందము సౌందర్యహేతుకము. ఒక కళాఖండమువలన జనించునానందానుభూతి, ఆకళకు సహజమైయుండునదియేకని, అన్యకారణముత్థితముగాదు, అనగా కళాజనితమగు నానందానుభూతికిని, నీచ్యుపదేశాదులకును సంబంధములేదనుట అవియుండిన నుండవచ్చును. కాని యెప్పుడునవి గొణములే సౌందర్యసంజనితానందామే ప్రధానఫలము; సద్యఃఫలము.

కాల్పనికోద్యమమున బ్లైక్ వంటి 'Mystics' జనింపవచ్చును. వర్డ్స్ వర్త్ వంటి ప్రకృత్యుపాసకులుండవచ్చును. కీట్స్ వలె, 'సౌందర్యమేసత్యము. సత్యమే సౌందర్యము' అని యెలుగెత్తివాటిన, సత్యసౌందర్యారాధకులుండవచ్చును. వివిధ మనస్తత్వములుగల కవులుండవచ్చును. కాని, వారందరు సంతర్ముఖులే, కావుననే వారికవిత్వము చాలవర కత్మాశ్రయమే యగుచున్నది. స్వల్పమాత్రమగుకథ యున్నంతమాత్రమునగాని, ఒకటి రెండు పాత్రలున్నంతమాత్రమునగాని, దాని ఆత్మాశ్రయత్వమునశింపదు. అసలు వీరు షస్తుప్రాధాన్యము సంగీకరింపరు. సంవేదనము (feeling) వీరికవిరచనముఖ్యము. అయత్నపూర్వక సౌందర్య సంవేదనాభివ్యక్తియే కవిత. సౌందర్యద్వారమున ఆనందమునందుటయే కవితా పరమార్థము.

ఆంగ్లవాఙ్మయమున, బ్లైక్, వర్డ్స్ వర్త్, కొలిడ్డి, షెల్లీ కీట్స్, బైరన్ మున్నగువారు కాల्పనిక కవితకు ప్రసిద్దులు.

ఐతిహాసిక కవులను ద్విధావిభజింపవచ్చును :

1. ప్రాచీనైతిహాసిక కవులు, 2. నవీనైతిహాసిక కవులు, హూమర్ విర్జిల్, డాంట్ మున్నగువారు ప్రాచీనైతిహాసిక కవులు. పోప్, డ్రైడెన్ మున్నగువారు నవీనైతిహాసిక కవులు (Neo-classists) అనబడుదురు. ధిషణాజన్యమును కేషలకృతిమతావిశిష్టమును హేళనత్మకమును, అగునైతిహాసిక కవితామార్గమునే,

కాల్పనికోద్యమము ఖండించినది కాని, ప్రాచీనైతిహాసిక కవితారీతులనుగాదని, సూక్ష్మపరిశీలనమువలన మనకు తెలియుచున్నది. అచ్చటచ్చట, బ్లెక్ పంటికవులు, ప్రాచీనైతిహాసిక కవితను నిరసించినవారు లేకపోలేదు. అది యెరి సంప్రదాయ వైముఖ్యమునకు నిదర్శనమేకని, అన్యముకదు.

కాల్పనిక కవితాతత్త్వము క్రిందిపద్యమున మువ్వక్తమగుచున్నది.

To see a world in a grain of sand

A heaven in a wild flower

To hold Infinity in the palm of the hand and
eternity in an hour

కాల్పనిక కవులు - ప్రణయము ;

కాల్పనికకవుల ప్రణయచిత్రణమున భౌతికత్వమునకుఁగాని, కేవలశారీరక వర్ణనలకుఁగాని తావులేదు. యెరి ప్రణయతత్త్వము, ప్లేటోప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములచే ప్రభావితమైనదని చెప్పవచ్చును. విశ్వప్రకృతియే ప్రణయనిబద్ధమని వారివిశ్వాసము. జడప్రకృతియందుఁగూడ దివ్యతామాధుర్యమును వారు చవిచూడఁగలరు. ప్రకృతి భావనాపరవశులైన కాల్పనికకవులలో వర్ణనపర్చు అగ్రగణ్యుఁడు, విశ్వాత్మకును, మానవాత్మకును, ప్రకృతియే స్వర్ణసేతువని ఈతఁడు విశ్వసించెను. ఈక్రింది వాక్యములో నిమ్మహాకవి ప్రకృత్యుపాసనాతత్త్వము వ్యక్తమగును.

To me the meanest flower that blows can give thoughts
that do often lie too deep for tears."

అద్భుతత్వమునుగూడ, కాల్పనిక కవులాదరింతురు. ప్రత్యక్షప్రపంచము నందలి నిష్ఠూరసత్యమునెదుర్కొనలేక పీరు స్వకపోల కల్పితమగు భావనాప్రపంచమున విహరింపసాగిరి. కాల్పనిక కవిత్వమునందద్భుతత్వమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చినకవి కొల్రిడ్, ఈతఁడురచించిన 'Ancient mariner' అనుకావ్యము అద్భుతత్వము నకు ప్రబలనిదర్శనము.

కాల్పనిక కవిత్వ - భేదములు :

ప్రకృతికవిత్వము, భక్తికవిత్వము, దేశభక్తికవిత్వము, మున్నగు కవిత్వ రీతులన్నియును, కాల్పనిక కవిత్వాశాఖలేయనవచ్చును. మానవునియందు నిసర్గముగ నున్న ప్రేమ తత్వమే యిన్ని కవిత్వాభేదములకును మూలకారణమగుచున్నది. ప్రేమప్రకృతి గతమగుచూ, ప్రకృతికవిత్వము, భగవంతునకర్పితమగుచూ భక్తికవిత్వము, స్వదేశముపై ద్రిప్పినచో దేశభక్తికవిత్వము సగును.

కాల్పనికత - పరాశ్రయత్వము :

కాల్పనికకవిత్వము, సర్వదా ఆత్మాశ్రయమముగనే ఉండనక్కరలేదు. పరాశ్రయత్వము (Objectivity) గూడ నుపాదేయమే. ఒకప్పుడు కవి బహిర్ముఖుడై, పీడితప్రజానీకముయొక్క కష్టములను పఠింపవచ్చును. అప్పుడది కాల్పనిక కవిత్వమే అగును.

"Two sharply contrasting tendencies should be distinguished in Romanticism, the passive and the active. Passive Romanticism endeavours to reconcile man with his life by establishing that life, or to distract him from the things around him by means of a barren introspection into his inner word, into thoughts of "life's insoluble problems" such as love, death and other imponderables, problems that can not be solved by speculation or contemplation, but only by science. Active romanticism strives to strengthen man's will to live and raise him up against the life around him, against any hope it would impose.
eyerks "on literature"

జీవితము నెదుర్కొను సామర్థ్యమును గలిగించునదియును కాల్పనిక కవిత్వమే. కాల్పనిక సిద్ధాంతము, బహువ్యాప్తము, బహుళార్థచోదకము.

కళకళకారకే - (Art for arts Sake):

ఈ సిద్ధాంతమున కవార్యుడు walter pater అను విమర్శకుడు. ఈ సిద్ధాంతము మొదట ఫ్రాన్సుదేశమున జనించినది. walter pater దీనికి ప్రథమాచార్యుడు కాగా, whistler అనునాతడు దీనికి ద్వితీయాచార్యుడైనాడనవచ్చును.

బ్రాడ్లే పండితుని క్రిందివాక్యములలో, ఈ సిద్ధాంత సారమిమిడియున్నది.

“What then does this formula ‘poetry for poetry’s sake’ tell us about this experience? It says, as I understand it, these things. First, this experience is an end in itself, is worth having on its own account, has an intrinsic value. Next, its poetic value is this intrinsic worth alone. Poetry may have also an ulterior value as a means to culture or religion; because it conveys instruction or softens the passions, or furthers a good cause; because it brings up the poet fame or money, or a quiet conscience. So much the better, let it be valued for these reasons too. But its ulterior worth, neither is nor can directly determine its poetic worth as a satisfying imaginative experience; and this is to be judged entirely from within. The consideration of ulterior ends whether by the poet in the act of composing or by the reader in the act of experiencing, tends to lower poetic value. It does so because it tends to change the nature of poetry by taking it out of its own atmosphere. For its nature is to be not a part nor a copy of the real world, (as we commonly understand that phrase) but to be a word, by itself, independent, complete, autonomous.”

(Oxford lectures on poetry by A. C. Bradley.)

ఈ యనుభూతి విషయమున “కవిత్వముకొరకే కవిత్వము” అను సూత్ర మేమిచ్చెప్పుచున్నది. నాకు తెలిసినంతవరకు అది ఈక్రింది విషయములను చెప్పుచున్నది. మొదటిది : ఈ యనుభూతికి వేరు ప్రయోజనములేదు. దానికదియే ప్రయోజనము. దానికొరకే అది ఉపాదేయము. దానికి నిజమైన, సహజమైన విలువ కలదు. రెండవది : సహజసిద్ధమగు నీ విలువయే దాని కవిత్వపువిలువ. మత సంస్కృతిసాధనముగ, కవిత్వమునకు దూరస్థములగు విలువలుండవచ్చును. కారణమిది: కవిత్వముపదేశించును. హృదయోద్వేగములను చూపులముగావించును. సదుద్యమమును ప్రోత్సహించును. కవికి కీర్తిని లేక ధనమును, లేక ప్రశాంత మనస్కృతము, చేకూర్చును. మంచిదే: ఈ కారణములనుబట్టియు, దాని విలువ నిర్ణయింపబడుగాక : దాని యాదూరపు విలువ తృప్తికరమును, భావనాత్మకమును అగు అనుభూతిగా, దానికవిత్వపు విలువను, ప్రత్యక్షముగా నిర్ణయింపజాలదు.

దీని, కేవలము అంతరముగనే, నిర్ణయింపవలెను — — — ప్రాయశఃపుడు కవిగాని, అనుభవించునపుడు పఠితగాని దూరస్థములగు నీ ప్రయోజనములనుగూర్చి ఆలోచించుట కవిత్వపు విలువను తగ్గించుటకు కారణమగును. అది (ఆలోచన) అట్లుచేయుటకు కారణము, అది కవిత్వమును దాని వాతావరణమునుండి తొలగించి, కవిచాస్వభావమును మార్పుఁజేయుటయే, కవిచాస్వభావము, వాస్తవజగత్తునకు ఒక భాగము, లేక నకలు (ప్రతి) అగుటగాదు. దానికదియే ఒక ప్రపంచము. అది స్వతంత్రము, సంపూర్ణము, స్వయం పాలితము.

ఈ సిద్ధాంతము సర్వదా సత్యముగాదు. కవిత్వా ప్రపంచము ప్రత్యక్షప్రపంచమునకు నకలుకాదు. కాని స్వయంసంపూర్ణమును, సర్వతంత్ర స్వతంత్రమును స్వయంపాలితమును గూడకాదు.

ఉక్తి వాదము లేక వ్యక్తిత్వవాదము (Expressionism)

లక్షణములు:—ఇటలీదేశమునకు చెందిన క్రోచే (Sigior Benedetto Croce) అను దార్శనికుని సిద్ధాంతముల నాధారముగాఁ గొని ఈ వాదము జరించి నది. నిజమునకు క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళాసిద్ధాంతములం దెచ్చటను, నేడు “expreissionism” అని చెప్పబడు కళావిధానమును సమర్థించు వాక్యములు లేనేలేవు. అతఁడు ప్రయోగించిన “expressionism” అను పదము ప్రత్యేకముగ నొక కళావర్గము కాదు; ప్రత్యేక రచనావిధానమునకు సంబంధించినదియును గాదు. అది అన్ని కళలకును, అందరు రచయితలకును అన్వయించును. క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళాసిద్ధాంతము ననుసరించి చూచినచో, సోబోక్స్కిన్, షేక్స్పియర్, టెన్నిసన్, వాల్మీకి, కాళిదాసు, తిక్కన, పెద్దన మున్నగు కవులందరును—వేయేల ప్రపంచమునందలి కవులందరును—వ్యక్తిత్వవాదులే. క్రోచే కళాతత్త్వమును నిరూపింప యత్నించెనేకాని, ప్రత్యేక కళావిధానమును లేక రచనావిధానమును ప్రతిపాదించలేదు. కాఁగా “expressionism” అనునది కళాతత్త్వమును అనఁగా కళావిర్భావము, స్థితి మున్నగువానిని మాత్రమే వివరించును. ప్రత్యేక కళావిధానమును స్థాపింపదు. క్రోచే అభిప్రాయమున కళాకారు లందరును సమానులే. రచనలన్నియును సమానములే.

కాని నేడు వ్యక్తిత్వవాదులము అని చెప్పుకొను రచయితలు గలరు. చిత్రకారులు గలరు; స్తంభములు గూడ కలరు, ఇది యెల్ల

సంభవించినది? దీనికి మూలకారకుడు పిరాండెల్లో (Pirandello) అను నాటక రచయిత. ఈతడు క్రోచే శిష్యుడు. తాను, క్రోచే ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతముల కనుగుణముగ వ్రాయుచున్న ప్లాతాడే చెప్పికొనెను. కొందరాతనిని "expressionist" అనికొని యుంకిరి. నిజమునకు సిండరెల్లో ఎంతటి ఉక్తివాదియో, కవులందరు సంతటి ఉక్తివాదులే.

ఇంతకు నిది పూర్వాపర సందర్భ విచారణ మాత్రముగనే పర్యవసించుచున్నది. ఉక్తి లేక వ్యక్తిత్వవాదులమని చెప్పికొను కళాకారులున్నారు. ప్రేక్షకులయు, శ్రోతలయు భేదమోదములతో సంబంధము లేకుండ, స్వీయాభిప్రాయములను వ్యక్తీకరించుటయే వారి పరమాశయము. "ఇది నా ప్రపంచము. నీ పురస్కార తిరస్కారములతో నాకు పనిలేదు" — ఇది వారితీరు.

క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళాసిద్ధాంతము :

క్రోచే అభిప్రాయమున, మనస్సునకు బహిరముగ నెద్దియును లేదు. సర్వమును మనస్సే. మనస్సునకు బాహ్యముగ, స్వతంత్రముగ నుండు వాస్తవికత ఒకటియు, మనసునందే యుండు వాస్తవికత యొకటియు, అసంగ రెండువిధములగు వాస్తవికతలు లేవు. అంతయు మనస్సునందే కలదు. జ్ఞానము రెండు విధములు : 1. అంతర్జ్ఞానము (Intuitive) 2. తార్కికమగు (logical) జ్ఞానము. ఒకటి భావజనితము, రెండవది బుద్ధిజన్యము. ఒకదానివలన రూపకల్పనము జరుగును. రెండవదానివలన ప్రత్యయములు (concepts) జనించును. మొదటిది వ్యక్తిగత జ్ఞానము. రెండవది వ్యక్తికిని వ్యక్తికిని గల పరస్పర సంబంధ జ్ఞానము. బుద్ధేంద్రియమువలన మనము "మానవుడు ఆలోచించు మృగము" అని నిర్ణయింపగలము. భావనవలన ఆలోచనా ధర్మముగల ఆ మృగముయొక్క రూపమును గ్రహింపగలము.

అంతర్జ్ఞానము యాంత్రికముకాదు ప్రాకృతికము కాదు. నిష్క్రమ్య రూపముగ గాదు. అది అతీంద్రియము. మనోముద్రితములగు భావముల శక్తిమంతమగు సభివ్యక్తి. క్రోచే అభిప్రాయమున కళ యసంగ అంతర్జ్ఞానమే. అదియే అభివ్యక్తి మనోముద్రిత ప్రగాఢ భావభివ్యక్తి. అభివ్యక్తియు కానిది అంతర్జ్ఞానమేకాదు. అప్పుడది ఇంద్రియజ్ఞానము లేక స్వాభావికత (Naturality) మాత్రమే అగును. కాని, ఈ కళాసృష్టి, ఈ రూపకల్పనము మనస్సునందే జరుగును. ఒక చిత్రకారు

నకు వస్త్రస్వనుభూతి కలుగవచ్చును. తదనుభూతిని రేఖామాత్రముగ అతడు గ్రహింపవచ్చును. అంతమాత్రమున నాతడు అంతర్జ్ఞానమును పొందజాలడు. తత్ప్రీతికి సమ్యగర్చన మావశ్యకము. అనగా దానిని (ఆ వస్తువును) సర్వ సంపూర్ణముగ సభిష్యక్తము చేయగల యపుడే, అంతర్జ్ఞానము సిద్ధించినవనుట.

కళాస్పృష్టి యంతయు వ్యక్తిగతమనియు, అంతరమగు వ్యాపారమనియు, మనోనిష్ఠమనియు త్రోచే సిద్ధాంతము. బాహ్యముగ వ్యక్తమగునది కళకాదు.

“The work of art (the Aesthetic work) is always internal; and that which is called external is no longer a work of art”. Aesthetic by croce.

చతురాదీంద్రియ గోచరములగు కళాఖండము లన్నియు, కళానిర్మాణములు గాకున్న మరేమి? ఈ ప్రశ్నకు సమాధాన మిది. అవి కేవలము స్మృతి సాహాయ్య కములు; శరీరోత్తేజకరములు. స్మృత్యాదులచేత ప్రభావితుడై కళాకారుడు, తన అంతర్జ్ఞానమును మరల సుత్పత్తిచేయును. తాను దర్శించిన రూపములు నశింపరూడ దను ప్రబలమగు నిచ్చయే, అట్టి యుత్పత్తికి కారణము. మన మా కళాసౌందర్యమును ప్రశంసించుము. కారణమేమి? ఎట్టి మానసికావస్థయందు మనకు సుందరమగు సంతర్జ్ఞానము కలిగెనో, అట్టి మానసికావస్థను, కళా సందర్భసముచలన మనము మరల పొందగలుగుచున్నాము. అందులకే ఆ కళాఖండములను సుందరములని యందుము. నిజమగు కళ కళాకారుని మనస్సునందే కలదు. అది పునరుక్తముకాదు. “కళ యనగా అంతర్జ్ఞానము; అంతర్జ్ఞానమనగా వ్యక్తిత్వము; వ్యక్తిత్వము పునరుక్తము కాదు” — ఇది త్రోచే సిద్ధాంతము.

“Art is intuition and intuition is individuality and individuality is never repeated”. Aesthetic by croce.

ఈ సిద్ధాంతము సనుసరించి చూచినచో నిజమగు కళానందమును పొందగలవాడు, కళాకారుడు మాత్రమే. ఇతరులు కరు; కజాలరు. ఇదియొక విషమ సమస్య.

కళాత్మక సౌందర్య పునర్నిర్మాణమునకు, బౌతికములగు కళాఖండములు చాలనని, త్రోచే అంగీకరించెను, సహృదయ విమర్శకునకు, ముగిశీతమగు భావ

నయు, తగిన జ్ఞానమును, అభిరుచియు నుండవలెననియు, వాని సాహాయ్యమున నాతఁడు కళాకారుని దృక్పథమును, మానసిక స్థితిని అవగాహన చేసికొనఁగలఁ డనియు క్రోచే అభిప్రాయము. మరియు, చారిత్రక పరిశోధనముకూడ, నిందు తోడ్పడఁగలదనియు, దానివలన కళాకారుఁడెట్టి పరిస్థితులయందు, ప్రప్రథమముగా నెట్టి యనుభూతినంది, యెట్లు ష్యక్తీకరించెనో తెలిసికొనుట కవకాశము కలుగుటయేకాక, ఆ పరిస్థితుల పునర్నిర్మాణమునకును, అవకాశ మేర్పడుననియు, క్రోచే యభిప్రాయపడెను. ఒకమహాకవి నర్థము చేసికొనఁవలెనన్నచో, మన మమ్మహాకవి స్థాయికి పోవలెనని యాతని నిర్ణయము

కళ : నస్తువు : వస్తూదాత్తతకు క్రోచే యెట్టి ప్రాధాన్యము నీయలేదు. సామాన్యముగ విమర్శకు లందరును, జీవితానుభూతులకును, కళామభూతికిని భేదమును పాటించురు. కాని క్రోచే అభిప్రాయమున వాస్తవిక జీవితమునకును, కళా జీవితమునకును (వానివాని అనుభూతులకనుట) కేవల పరిమాణ భేదమేకాని, వర్గ భేదము లేదు (difference in quantity but not in kind) అనఁగా జీవితమున నెద్దియైనను కవితావస్తువు కావచ్చుననుట. అది రమ్యము కావచ్చును; జుగుప్సితము కావచ్చును; ఉదారము కావచ్చును; నీచము కావచ్చును. వస్తువేదియైనను, ఎట్టిదియైనను, కళాకారునకు పాదేయమే యగును. కళాకారునకు కావలసినది సమ్యగ్దర్శనము (క్రాంత దర్శనము) సమ్యగనుభూతి. వస్తు దర్శనమునందే దౌన్నత్యము గలదు, శ్రేష్ఠతగలదు. క్రోచే యిట్లనుచున్నాడు :

“So long as ugliness and turpitude exist in nature and impose themselves on the artist, it is not possible to prevent the expression of these things”. Aesthetic.

క్రోచే ప్రతిపాదించిన కళాసిద్ధాంతమున మన కొక్క విషయమే పెద్దసమస్య యగుచున్నది. మన మందరమును దేనిని కళ యనుచున్నామో, కళగానెంచి యానందించుచున్నామో దాని నాతఁడు కళ కాదనును. మనకు తెలియనిదానిని, తెలిసికొనుట కవకాశముకూడ లేనిదానిని కళయనును. అతఁడు కళగానెంచు అంతరజ్ఞానము లేక అభివ్యక్తి, కళాకారుని మనస్సునం దుండునదియేకాని బహిర్గత మగునది కాదు. బాహ్యముగ వ్యక్తమగునది కళయే కాదు. అట్టియెడ, ఈ దార్శనికుని “కళను” యితరులు నిమర్శించుటెట్లు ? విమర్శకుఁడు ఇంద్రియ గోచరమగు కళాఖండమునే

విమర్శింపఁగలడు. కాని దాఝనికుని అభిప్రాయమున నది కళయే కాదు. అదిభౌతిక మగు నుత్తేజక ద్రవ్యము మాత్రమే (phisical stimulent), క్రోడే ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతమున నీ విషమసమన్య యున్నది.

వ్యక్తిత్వ వాదమును సంతేపించి, హెర్బర్టు రేడ్ అను కళావిమర్శకుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాడు.

“expressionism, briefly, may be defined as a form of art, hat gives primacy to the artist's emotional reactions to experience. The artist tries to depict, not the objective reality of the world, but the subjective reality of ihe feelings which objects and events arouse in his psgche, or self. It is an art that cares very little for conventional notions of beauty; it can be impressively tragic, and some times excessively neurotic or sentimental. But it is never merely pretty, never intellectually sterile.”

The philosophy of modern art

ద్వంద్వతార్కిక రేక గతి తార్కిక, భౌతికవాదము :

(Dialectic materialism) :

అధునిక యుగమున నతి ప్రాచుర్యమును గాంచిన వాదములలో నిది ముఖ్యమైనది. మార్క్సు (Karl Marx) అనునాతఁడు తన సహచరుఁడగు ఏంగెల్సు (Friedrich Engels) అనువానితో కలిసి, యీ సిద్ధాంతమును స్థాపించి యున్నాడు. ఇది ప్రపంచ సామ్యవాదమునకు మూలసిద్ధాంతము. దీనిని హెర్బర్టురేడ్, ఈ క్రిందివిధముగ స్పష్టికరించి యున్నాడు;

“If we consider the natural world, he soon become aware that its most striking characteristic is not permanancy, solidity or stability, but continuous change or development. Physicists now affirm that not merely the organic world, not merely this earth we live on, but the whole universe is undergoing a process of change. Dialectics is nothing more than a logical explanotion of how such a change takes place. It does not suffice to sap that ‘it grows’ or ‘it decays’ ‘it runs down’ ‘it expands’; these phrases are vague ebstractions. The change must take place in a definite way. Between one phase and another of that development, there must intervene an active

principle, and Hegel suggested that this principle, and Hegel suggested that this principle was actually one of opposition and interaction. That is to say to produce any new situation (i. e. any departure from an existing condition of equilibrium) there must previously exist two elements so opposed to each other and get so related to each other that a solution or resolution is demanded; such a solution being in effect a new phase of development (temporary state of equilibrium) which preserves some of the elements of the interacting phases, eliminates others, but is qualitatively different from the previously existing state of opposition."

దీని సారాంశమిది : ఈ ప్రపంచమునకు మార్పు లేక అభివృద్ధి ముఖ్య లక్షణము. ఈ విశ్వమంతయు మార్పుచెందుచుండునని ఆధిభౌతిక శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము. స్థిరత్వముగాని, శాశ్వతత్వముగాని, ఈ ప్రపంచలక్షణముకాదు. ద్వంద్వ తార్కిక సిద్ధాంతము. ఈమార్పును సహేతుకముగా వివరించును. ఈమార్పు ఒక నిశ్చితమార్గములో జరుగవలెను. అప్రగతి ఒక సూత్రము, లేక, నియమ ననుసరించి ప్రవర్తింపవలెను. ఆ సూత్రము "ప్రతియోగమును (opposition) పరస్పరక్రియయును (Interaction) అని హెగెల్ నిర్ణయించియున్నాడు. ఒక నూత్నపరిస్థితి యేర్పడవలెనన్నచో అంతకుపూర్వమే, పరస్పర విరుద్ధములయ్యును, దృఢబంధముగల అంశములు రెండుండవలెను. అప్పుడొక పరిష్కారమావశ్యక మగును. ఆ పరిష్కారము అభివృద్ధియనవలె నూత్నస్థితి. (తార్కాలిక సమతాస్థితి) అందు పరస్పరక్రియాత్మకములు, లేక మథశ్చేష్టితములు, (Interacting) అగు అంశములు రక్షితములగును. ఇతరములు త్రోసివేయబడును. కాని అది (అభివృద్ధి) గుణాత్మకముగ, పూర్వ ప్రతియోగస్థితికి విరుద్ధముగానుండును.

గ్రీకులు - ద్వంద్వతర్కము ;

ద్వంద్వతర్కము పూర్వము గ్రీకుదేశీయులకు ముపరిచితము, ఆ భాషలో దీనికి, "వాద ప్రతివాదవిద్య" అను నర్థమునిచ్చు పేరుండెడిది. వాది ప్రతివాదుల యుక్తులయందలి వచనవిరోధమును బయటపెట్టుచు, సత్యమును జేరయత్నించుట దీనిలక్ష్యము. దీని క్రమమిట్లుండును. ఒక విషయము ప్రతిపాదించబడును. ఆ ప్రతిపాదనవాక్యము విమర్శింపబడును. పరస్పర విరుద్ధములగు నీ రెండువాక్యముల

సంఘర్షణనుండి, ఒక క్రొత్తవాక్యము జనించును. సూత్తుమగు నే వాక్యము సిద్ధాంతపూర్వపక్షములను, తనలో నిఘుడ్చుకొనును. అవి ప్రతిపాదించు సత్యమున కతీతమగు సత్యమును నిరూపించునుగూడ, ప్రతి వాక్యమును పరిపూర్ణతకుఁజేర యత్నించును. కాని చేరఁజాలదు. ప్రతిసంయోగదశలోను వాక్యార్థమభివృద్ధిఁ జెందుచు, పరిపూర్ణతను జేరుటలో మరొకమెట్టు పైకిపోవును. ఈ విధముగ, ఈ ద్వంద్వతార్కిక ప్రక్రియ అవిరతమును అనంతమునగు ప్రధానమైయుండును.

ప్రతిజ్ఞ: ప్రతిప్రతిజ్ఞ - సమన్వయము ;

ప్రతిజ్ఞ (Thesis) ప్రతిప్రతిజ్ఞ (Anti - thesis) సంయోగము, లేక సమన్వయము (Synthesis) అనుమూలము ప్రధానదశలద్వారమున, ఈ ప్రక్రియ ప్రవర్తించును. సంయోగము, మరల నొక ప్రతిజ్ఞయగును. మరల ప్రతిప్రతిజ్ఞ మరల సంయోగము; మరల ప్రతిజ్ఞ: ఇట్లే పరిణామవిధానము, నిరంతర భ్రమణ శీలమై, పునః పునరావృత్తమగుచునేయుండును.

ద్వంద్వ తర్కము : హెగెల్

ద్వంద్వతర్కమును, తొలుతొల్ల దార్శనికముగ వినియోగించిన మహా మేధావి హెగెల్ (Hegel) ఈ తఱు భావవాది “వస్తువులు పరమసత్యములు కావు. అవిభావములచే ఉపకల్పితములు. భావమే సత్త పరమార్థము. వస్తుస్థితి భావతత్వము” — దీనిని భావవాదము లేక ప్రత్యయ వాదమందురు” * కా.న. అనవరత పరిణామ శీలమగు ప్రపంచమునకు భావము మూలము. భావమన గానేమి ? వివిషయమున సత్యము తన్నుదాను వ్యక్తము చేసికొనునో, ఆవిషయమే భావము. అదియే చైతన్యము. ద్వంద్వతర్క మార్గమున, నిదితన్ను దాను అభివ్యక్తముచేసి కొనును. చైతన్యము విషయనిష్ఠము, విషయనిష్ఠము, కేవలము అని మూఁడు విధములు. విషయినే వ్యక్తిగత చైతన్యమందురు. కేవల చైతన్య బాహ్య కరణమే విషయ చైతన్యము. దాని అమూర్తరూపము రాజశాసనము; మూర్తము రాష్ట్రము. చైతన్య

+ విజ్ఞానసర్వస్వము — 7వ సంపుటము

వివిధ దార్శనిక చింతనలు - దర్శనశాఖలు, ఆచార్య కొత్త సచ్చిదానందమూర్తి గారు.

యొక్క అఖండామూర్త దశయే కేవలము. ఇది కళకు ప్రభవమగు అంతస్సు రణయందును, మతభావనయందును ఆవిష్కృతమగును. దర్శనశాస్త్ర విషయకమగు భావమునందు, ఇది సమగ్రముగ వ్యర్తమగును. హేగెల్ దార్శనికుని సిద్ధాంతముల సన్నింటిని వివరించుటకది యదనుకూడు. మరియు ననావశ్యకము. భావవాదము గ్రీకు దార్శనికుండగు ప్లేటో తోడనే ప్రారంభమైన దనపచ్చును. తరువాత షెర్క్లీ, కాంట్, ఫిక్షే, షెలింగ్, బ్రాడ్లీ, షార్పర్డ్, టౌసాంకె, జోసయ్యారోయిస్, మున్నగు వారు భావవాదులుగా పరిగణింపఁ బడుచున్నారు. కాంట్ ప్రతిపాదించిన వాదమును, అతీంద్రియ భావవాదము (Transcendental idealism) అనియందురు. ఫిక్షే, షెలింగ్, హేగెల్ మున్నగువారు ఈ అతీంద్రియ భావవాదమునే అభివృద్ధిలోనికి తెచ్చిరి. అధౌతిక భావవాద నియమమును హేగెల్, ఈ క్రింది విధముగ సూత్రీక రించెను. “సత్యము బుద్ధి సాధ్యము; బుద్ధి సాధ్యమైనదే సత్యము”.

భావవాదవివరణమున మనము చాలదూరము పోయితిమి. ప్రస్తుతమును సరిం రము, ద్వంద్వతార్కిక వాదమును, హేగెల్, భావవాదస్థాపనకై వినియోగింపగా, మార్కుస్ దానినే, తనభౌతిక వాదసమర్థనకై వినియోగించెను. తత్ఫలమే ద్వంద్వ తార్కిక భౌతిక వాదము.

మార్కుస్, తనకును, హేగెల్కును, ద్వంద్వతార్కిక విధానమునగల భేద ముగిల్లు వివరించియున్నాడు.

My dialectic method is not only different from the Hegelian, but its direct opposite, To Hegel, the life - process of the human brain, i. e. the process of thinking, which, under the name of “The idea”, he even transforms into an independent subject, is the demiargos of the real world, and the real world is only the external, phenominal form of the idea. With me, on the contrary, the ideal is nothing else than the material world reflected by the human mind, and translated into forms of thought” preface to the first edition of kapital.

నాద్వంద్వతార్కిక పద్ధతి హేగెల్ యొక్క ద్వంద్వతార్కిక పద్ధతికి, భిన్న మగుటయే కాదు, దానికి కేవలము విరుద్ధముకూడా. హేగెల్ అభిప్రాయమున మౌనవస్తువు చేతనాక్రమము, అనగా ఆలోచనాక్రమము. “భావము” అను పేరుతో, స్వరంత్రముగా వ్యవహరించును. వాస్తవజగత్తున కదియేమూలము. భావము

యొక్క బాహ్య స్వరూపమే వాస్తవ జగత్తుగా అభిప్రాయము. దాని విరుద్ధము వాస్తవ ప్రపంచముయొక్క ప్రతిబింబమే మనోభాషము. అది అలోచనారూపమున వ్యక్తమగుచుండును.

ఓది వివరణమును బట్టి ఈ రెండు వాదములను నెంత వైరుధ్యముకలదో వ్యక్తమగుచున్నది. ద్వంద్వతార్కికపద్ధతినే ఉపకరణముగా జేసికొని, మార్కుస్, చూనవసహజ పరిణామమును వ్యాఖ్యానింపఁగలిగెను.

భావవాదమునకు, భౌతిక వాదము ప్రతి ద్వంద్వ. అభౌతికములగు తత్త్వముల అస్తిత్వమునిది నిరాకరించును, దృశ్యప్రపంచమంతయు, భౌతికశాస్త్ర నియమములకు లోబడి, ప్రవర్తించుననియు, భౌతికద్రవ్యము అనుర్వాద్యమున వినాశముననియు, అదియేచరమసద్భావమునియు. (ultimate reality) భౌతిక ద్రవ్యఫలమే మన స్పృశనియు, భౌతికవాదుల నిశ్చితాభిప్రాయము. ఈవాదము, క్రైస్తవ మార్మిక భావ వాదమును (christian mystic idealism) ప్రతిఘటించి, 18-వ, శతాబ్దమున హాల్ బాష్ అధ్వర్యమున, బహుళ ప్రచారమును గాంచినది. 20-వ శతాబ్దమున కాంట్, హెగెల్ మున్నగు దార్శనకులు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములను నిరసించి, మోరెషాట్ బుక్నర్, అనువారి చేతులలో పెంపుగాంచినది. దీని బహుళ ప్రచారమునకు, హాక్స్లీ, స్పెన్సర్ హేకెల్ మున్నగు దార్శనకులు కారకులు.

గతితార్కిక భౌతికవాదము : అన్వయశ్రమము :

మార్కుస్, ఈ గతి తార్కిక భౌతిక వాదమునకు అన్వయశ్రమము నిట్లు వివరించెను : 1. పరస్పర విరుద్ధశక్తుల మధ్య సంఘర్షణ. 2. నిషేధనిషేధము (Negation as the negation) 3. రూపాంతర పరిగ్రహణము.

పరస్పర విరుద్ధశక్తుల మధ్య సంఘర్షణ ;

1. పరస్పరవిరుద్ధ శక్తులొకచో నిబద్ధములగుచో, సంఘర్షణ జనించును. అందుండి సూత్నపదార్థము జనించును. ఉదాహరణముగా విద్యుచ్ఛక్తిని గ్రహింప వచ్చును. ఋణ ధనధృవముల (Negative positive) కలయికలో విద్యుత్తు జనించును. ఆ రెండు ధృవములును పరస్పరవిరుద్ధములు. ఈ సూత్రము నాధారముగాగొని, మార్కుస్ ఏంగెల్సులు, పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థయొక్క శైథిల్యమును జోస్యముచెప్పిరి. ఆ వ్యవస్థయందలి పరస్పర విరుద్ధశక్తుల సంఘర్షణవే, దాని వినాశమునకు కారణమని వ్యాఖ్యానించిరి.

2. నిషేధ నిషేధము ;

దీని మూలసూత్రమును అంతర్వైరుధ్యము. ఇది ప్రతివస్తువునందును, ప్రతి వ్యవస్థయందును, ప్రతి వర్గమునందునుండును. ఈ యంతర్వైరుధ్య ఫలితముగా మూలపదార్థము నాశనమగును. ఇది నిషేధము, ఆ శిథిలమునుండి క్రొత్తది జనించును. అది మరల నాశనమగును, ఇది నిషేధనిషేధము. ఉదా:- ధాన్యపు గింజయున్నది. (thesis) అది భూమిలోనాటబడును. అందుండి మొలకజనించును. అప్పుడు గింజ నశించును. (Anti - thesis) కాని ఆ మొక్క తన్నుదాను నాశనముచేసికొని మరల గింజలుగామారును. ఇది నిషేధ నిషేధము. చోడిగ్రుడ్డు పిల్లయగుటయు నిట్టిదే. కాని, యీ విధ్వంసనక్రియ స్వయంశక్తి చోదితమై యుండవలెను. గ్రుడ్డును చిదుకగొట్టినచో నందుండి పిల్లరాదు. కావున, యాంత్రిక మైన వైరుధ్యమువలనఁగాక గతితార్కిక వైరుధ్యమువలన నేర్పడిన మూలవస్తు నాశనము. వినూత్న సృష్టికారణమగును. ఈ సూత్రమునాధారముగాగొని మార్క్సు సమాజాభివృద్ధిని, చారిత్రకముగా సమన్వయించినాఁడు; ఆదిమ కమ్యూనిష్టువ్యవస్థ, బానిస యజమానులవ్యవస్థ, భూస్వామ్యవ్యవస్థ, పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థ, కమ్యూనిష్టు వ్యవస్థ — ఇవి, ఒకదానినొకటి నాశనముచేసికొని, క్రమముగానెట్లు రూపొందినవో వివరించినాఁడు.

రూపాంతర పరిగ్రహణము ;

3. వస్తువులు, లేక ప్రాణులు, లేక వ్యవస్థలు, క్రమాభివృద్ధినందుచో నొక యవస్థయందు స్వస్వరూపమునే గోల్పోయి రూపాంతరమును, గుణాంతరమును గూడపొందును. అట్లే పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ అభివృద్ధినందియంది, ఒకనొక దశ యందు, ప్రతికూలశక్తి ప్రతి ఘటనమువలన బ్రద్ధలై పోవును. తత్ఫలితముగా దానికి క్రొత్తగుణమేర్పడును.

ఇది ద్వంద్వతార్కిక, లేక గతితార్కిక చలనవస్తవి.

ద్వంద్వతార్కిక భౌతిక వాదమునకు, వర్గకలహ (class struggle) సిద్ధాంతము హృదయమునంటిది. మానవసమాజ చరిత్రను, ఇది వినూత్నదృక్పథ ముతో పరిశీలించును.

చారిత్రక భౌతిక వాదము ;

ద్వంద్వతార్కిక భౌతికవాదమును, సామాజికాభివృద్ధి కన్వయించి పరిశీలించుటయే చారిత్రక భౌతికవాదము. దీనినిట్లు మార్క్స్ వివరించియున్నాడు.

In the social production of their life men enter into definite relations that are indispensable and independent of their will, relations of production which correspond to a definite stage of development of their material productive forces. The sum total of these relations of production constitutes the economic structure of society, the real foundation, on which raises a legal and political super-structure and to which correspond definite forms of social consciousness. The mode of production of material life conditions the social, political and intellectual life process in general. It is not the consciousness of men that determines their being, but, on the contrary, their social being that determines their consciousness." *

జీవితసాధనములను సామాజికముగా ఉత్పత్తిచేయుటలో, మానవులు, స్వీయసంకల్ప నిరపేక్షమును, నియతమును, అవశ్యకమును, అగు సంబంధమును కల్పించుకొందురు. భౌతికములగు, వారి ఉత్పత్తిశక్తులయందలి ఒక నియతదశతో, ఈ యుత్పత్తి సంబంధములు సంవదించియుండును. ఈ ఉత్పత్తి సంబంధముల సమూహమే, సంఘముయొక్క ఆర్థికనిర్మాణము. అది నిజమగుచునాది. దానిపైనే, శాసననిర్మాణము రాజకీయనిర్మాణము జరుగును. వీనికి అనుగుణముగా, సాంఘిక చైతన్యముయొక్క నిర్దిష్టరూపములుండును. భౌతిక జీవితోత్పత్తి విధానముచే, సాంఘిక, రాజకీయ, బౌద్ధిక జీవితక్రమము, సామాన్యముగ నియమిత మగుచుండును. మానవుల చైతన్యము వారి అస్తిత్వమును నియమించుటలేదు. ఉపరి, అందులకు విరుద్ధముగా, సంఘమందలి వారి అస్తిత్వమే వారి చైతన్యమును నియమించుచున్నది.

మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన చారిత్రక భౌతిక వాదసారమిదియే. ఆర్థికశక్తులు,

* Preface to a contribution to the critique of political Economy.

చరిత్రగతిని నియమించునని, మార్క్స్ నిశ్చితాభిప్రాయము. కాని అవి మాత్రమే చరిత్రకు చోదకశక్తులుగావని మార్క్స్ ఏంగెల్స్ లిరువురు సంగీకరించియున్నారు.

“Marks and Engils repeatedly denied that economic conditions and demands, although in the last instance primary, should be surves as the only historical driving forces; they denied that every historical moment every political event, every philosophic idea must be directly and exclusively ascribed to economic process.”

Marx in his own words by Ernst Ticher.

మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన చరిత్రతత్వము వినుత్పన్నమైనది. అది (చరిత్ర) శ్రమస్వభావముచే, నిర్ణీతమగు మానవజాత్యభివృద్ధిని సమీక్షించును. It views history as the development of human race determined by the nature of labour.)

“Social relations are closely bound up with productive forces. In acquiring new productive forces men change their mode of production; and in changing their mode of production in changing the way of earning their living, they change all their social relations. The hand-mill gives you society with the feudal lord; the steam mill, society with the industrial capitalist.”

The poverty of philosophy

సాంఘికసంబంధములకును, ఉత్పత్తిసాధనములకును దగ్గర సంబంధము కలదు. నూత్నములగు ఉత్పత్తిసాధనములను సంపాదించునెడ, మానవులు తమ ఉత్పత్తి విధానమును మార్చుకొందురు. ఉత్పత్తివిధానములను మార్చుకొనునపుడు, తమ బ్రతుకు తెరువును మార్చుకొనునపుడు, వారు, సాంఘికములగు తమ సర్వ సంబంధములను మార్చుకొందురు. చేతిమిల్లువలన జమించారుతోడి సంఘమును, ఆవిరిమిల్లువలన పెట్టుబడిదారుతోడి సంఘమును ఏర్పడును.

దీనినిబట్టి మార్క్స్ ఉత్పత్తి సాధనముల కెంతటిప్రాధాన్యము నిచ్చెనో తెలియుచున్నది. కాని వాని నుపయోగించు మనుష్యుల ప్రాధాన్యముగూడ అతడు మరువరేదనుట కీ క్రిందివాక్యము లాధారము.

“Of all the instruments of production, the greatest productive power is the revolutionanry class itself” ఉత్పత్తి

సాధనములన్నింటియందును, అర్హతకమగు సుర్వత్తిశక్తి, విప్లవవర్గమునందే కలదు.

ఉత్పత్తి సాధనములు - వర్గసంఘర్షణ ;

చారిత్రక భౌతిక వాచమునకు రెండు ముఖ్యాంశములు కలవు. 1. ఉత్పత్తి సాధనములు. 2. వర్గసంఘర్షణ. వీనికి పరస్పరసంబంధము కలదు. ఉత్పత్తి సాధనములెవరి యాధీనమందుండునో వారు పాలకులగుదురు. పాలకుల అభిరుచుల కనుగుణముగనే న్యాయశాస్త్రము, మతము, రత్నశాస్త్రము, కళలు, మున్నగునవి యుండును. ఉత్పత్తి సాధనములనుబట్టి, ఆర్థికపరిస్థితులును, ఆర్థికపరిస్థితులనుబట్టి, సమాజమును మారుచుండును. రాజకీయముగ, రాత్రికముగ, మతపరముగ, సాహిత్యకళాపరముగ వచ్చు నభివృద్ధియంతయు ఆర్థికపరిస్థితిపైనే ఆధారపడి యుండును. కాని అవి పరస్పర ప్రభావితములగుచున్నాయేకాక, ఆర్థికమగు విషయముల పైగూడ తమ ప్రభావమును చూపును. ఆర్థికపరిస్థితియే ముఖ్యకారణమనియు, తక్కినవన్నియు పరోక్షమగు ఫలము (కార్యము) గలవనియుచలంపరాదు. మౌళిక మగు నార్థికావశ్యకతయందు ఇవి అన్యోన్య ప్రభావితములగుచుండును. అంతమున ఆర్థికమగు నావశ్యకత స్థిరకృతమగును.

"The political, legal, philosophical religious, literary and artistic development rests upon the economic; but they all react upon one another and upon the economic basis. It is not the case that the economic situation is the sole cause and everything else only a passive effect. There is a reciprocal interaction within a fundamental economic necessity which in the last instance always asserts itself.

Letter to Starkenburg-Engels

2. వర్గసంఘర్షణ ; వర్గమనఁగానేమి ? ఈ ప్రశ్నకు సూత్రరూపమగు నిర్వచనమును, మార్క్సు చెప్పలేదు. కాని వివిధస్థలములలో విచరించియున్నాడు. వర్గములు మారవని కాని, అవి అనాదిసిద్ధములని కాని తలంపరాదు. చారిత్రకముగ మానవ సమాజమున మార్పులు సంభవించును. తత్ఫలితమే వర్గము. అదియే సామాజిక కాభివృద్ధికి హేతుభూతమునగును. నిజమునకు సంఘముననెన్ని తర తమ భేదము లుండునో, అన్నివర్గములుండవచ్చును. కాని, మార్క్సు అభిప్రాయమున రెండే

వర్గములు ముఖ్యములు. 1. బూర్జువా యిక్ (మధ్యతరగతి) 2. ప్రోలిటేరియట్ (సామాన్యప్రజ).

“Society as a whole is more and more splitting up into two great hostile camps, into two great classes directly facing each other : Bourgeoisie and proletariat.”

వర్గసంఘర్షణకు దీక్షము పెర్గ స్వభావమందే యుండును. వర్గము—వర్గసంఘర్షణ—నూత్నవర్గము—ఇది పరిణామ క్రమము.

“A class is born in the class struggle only through such struggle does it develop into a social and historical force. E.H.

“Marx stressed again and again that every new society carries its own negation with in self, the inner contradiction which finds its most striking expression in the class struggle. Every new society is therefore the negation of the preceding one, whose habits, ideas and motions continue to exist deep with in it. ‘The tradition of all the dead generations weighs like a night mare on the brain of the living’ E. H.

ఉత్పత్తి సాధనములందు మార్పు వచ్చుటకు, మానవసమాజ మభివృద్ధి గాంచుటయే ముఖ్య కారణము. పూర్వమున్న సాధనములు, వారి అవసరముల కక్కరకు రావు. అంతట నూత్నసాధనము లుత్పత్తియగును. దానిని ఎనియోగింప కుండ పూర్వ మధికారమునం దున్నవారు ఆపజూతురు. అప్పుడే వర్గకలహము ప్రారంభమగును. నూత్నసాధనము లెవ్వని యధీనమం దున్నవో, వారు అధికారమును చేపట్టుదురు. మరల నిదియేక్రమమున కొంతకాలమునకు సర్వమును పునరావృత మగును. ఇది యెంతకాల పిట్లు సాగును? ఉత్పత్తిసాధనము లన్నియు ‘ప్రోలిటేరియట్’ వశమగువరకు నీ పరిణామక్రమము నడచుచునే యుండును. “తరువాత నేమగును ? ఏమగునో మార్క్సు చెప్పలేదు. ఈ పరిణామ క్రమము ననుసరించి చూచినచో, ఈ క్రిందివిధముగ సామాజికవ్యవస్థ లుండును.

1. అదిమ కమ్యూనిస్టు వ్యవస్థ
2. భూస్వామ్య వ్యవస్థ
3. పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ
4. కమ్యూనిస్టు వ్యవస్థ

“Revolutionary practice changes circumstances and changes man himself. It sees man not only as the object of history but also as its subject: he is an object capable, by subjective and of changing existing circumstances. It is in the recognition of this constant interaction between own and his works, between social ‘laws of nature’ and the nature of man as a being capable of changing the circumstances he finds around him, between production relations which tend to conserve what has already been achieved and material and intellectual productive forces which press inexorably forward, that we find the quintessence and the culmination of historical materialism.

Men make their own history, but they do not make it just as they please; they do not make it under circumstances chosen by themselves, but under circumstances directly encountered, given and transmitted from the past. Kapital

విప్లవ చర్యకమగు ఆచరణము (విప్లవము) పరిస్థితులను మార్చును. మానవునే మార్చును. అది మానవుని చరిత్రకు కర్మగణే కాక, కర్తగఁగూడ నుండునట్లు జూచును. మానవుఁడు మార్పబడుటకే కాక, మార్పుటకుఁగూడ సమర్థుఁడనుట మానవునకును, వాని పనులకును, సాంఘికములగు ప్రకృతి నియమములకును, తన్ను చుట్టియున్న పరిస్థితులను మార్చగల మానవ స్వభావమునకును, ఉత్పత్తి సంబంధములకును బౌతిక బౌద్ధికోత్పత్తి శక్తులకును (సాధనములకును) నిత్యమును గల పరస్పర క్రియాన్వితత్వమును (Interaction) గుర్తించుటయందే, చరిత్రక బౌతిక వాదసారము పరాకాష్ఠ గలదు.

మనుష్యులు తమ చరిత్రను తామే కర్తలు; కాని దానిని తమ యిచ్చివచ్చి నట్లు చేయలేరు. దారికి వారే ఎన్నుకొనిన పరిస్థితులనుబట్టి వారు దానిని నిర్మింపరు. ప్రాచీనకాలమునుండి పెచ్చుచు, ప్రత్యక్షముగా తమ కెదురునించుచున్న పరిస్థితులను బట్టియే వారు చరిత్రను నిర్మింపరు.

ఈ చరిత్రక బౌతిక వాదమునకును, కవిత్వాది కళలకును సంబంధమేమి? అని కొంద రడుగుదురు. శ్రీశ్రీ మున్నగు కవులు రచించిన గ్రంథములను చదువుచో అట్టి ప్రశ్న కవకాశమే యుండదు.

అధివాస్తవికతా వాదము (Surrealism)

అవిర్భావము, నిర్వచనము :

ఫ్రాయిడ్ మనోవిశ్లేషణ శాస్త్రమును (Psycho-analysis) అధారముగా గొని యీ వాద మావిర్భవించినది. హేగెల్ ద్వంద్వతర్క పద్ధతియు దీని కన్వయింపజచ్చును. గతితార్కిక సిద్ధాంతమును కళాప్రపంచమున కన్వయించినచో, అది వాస్తవికతావాద మగుననియు, గతి తర్క సాహాయ్యమున, పూర్వము జరిగిన కళాభివృద్ధిని వివరించుటయేక, వర్తమాన విప్లవాత్మక కళనుగూడ సమర్థింపజచ్చుననియు హెర్బర్టు రేడ్ అభిప్రాయము.

“What I wish to stress now is that surrealism is an application of the same logical method to the realm of art. By the dialectal method we can explain the development of art in the past and justify a revolutionary art at the present time.”

బాహ్యముగ మనము చూచుచు ననుభవించుచున్న బౌతిక ప్రపంచమునకును అంతరముగ భావనా ప్రపంచమునకును వైరుధ్యము గలదు. అవి పరస్పర క్రియాస్వీకరములుకూడ. అనగా ఒకదాని ప్రభావ మింకొకదానిపై నుండుననుట. ఈ వైరుధ్యమువలన శాంతి భంజకమును, సామరస్య శూన్యమునగునవస్థ యేర్పడును. దీనిని, పరిష్కరించుటయే కళాకారుని కర్తవ్యము. బాహ్యభ్యంతరములు, విషయ నిష్ఠ విషయనిష్ఠములునగు నీ ప్రపంచములకు సంబంధించిన యంశములను కలిపి, ఇతరములను పరిత్యజించి, కళాకారుడు తన కళయందొక సమన్వయమును సాధించును. ఏతత్సమన్వయసాధిత కళానిర్మాణమువలన, గుణాత్మకమగు నూత్నానుభూతి మనకు కలుగును. ఇదియే, ఆ యనుభూతివలన మనకు ప్రశాంతత కలుగును. అది వాస్తవికతావాదసారము.

సంప్రదాయ సిద్ధములగు నీతి నియమములను, ఆచారవ్యవహారములను, నిరసించును గావున, మార్క్సు వాదముతో దీనికి సన్నిహితత్వముగలదు. ఇట్లు ఈ అధివాస్తవికతావాదము ముప్పవై నాధారపడియున్నది. అందుముఖ్యుఁడు ఫ్రాయిడ్ అని చెప్పవచ్చును. ఐన్స్టైన్ స్థాపించిన సాపేక్షసిద్ధాంతమునకుగూడ (Theory of Relativity) దీనిపై కొంత ప్రభావముగలదు.

అధివాస్తవికత - స్వప్నసిద్ధాంతము ;

అధి వాస్తవికతావాదులు ప్రాయిడ్ ప్రతిపాదించిన స్వప్నసిద్ధాంతమును కవిత్వమున కన్వయించురు.

(My own suggestion is that poetic inspiration has an exact paravel in dream formation) H. R.

చూనవుడు సంఘజీవి, కావున సాంఘికములగు నీతినియమముల రచించు కట్టుబడియుండక తప్పదు. జాగ్రదవస్థయందున్నపుడు, ఆతడు రస భావముల నన్నింటిని యథాతథయుగ వ్యక్తీకరింపలేడు. అట్టియెడ కొన్ని భావములు నిరుద్ధము లగును. నిరుద్ధములైన ఆ భావములే, స్వప్నజగత్తున సాక్షాత్కరించును. అట్లుసాక్షాత్కరించుటలో అవిఃవివిధఃసాంకేతికయావములను గైకొనును. విచిహూ అనునది మహాసాగరమువంటిది. అందు నిరుద్ధభావములన్నియునుండును. కావున సత్యము నెరుంగుటకంతశ్వేతనా విశ్లేషణమత్యావశ్యకము, అందులకే సర్వులు నంగీకరించు, వాస్తవికతను వీరు పరిత్యజించి, స్వప్నప్రపంచము నాశ్రయించురు.

అధివాస్తవికత యిట్లు నిర్వచింపబడియున్నది :

"1. A recent artistic school representing dreams interpreted according to Freud's theories. 2. Artistic movement which maintains that there exists and seeks access to 'real world that lies behind the 'artificial world of ordinary objects given in normal awareness; argues that what is found on the conscious level is an arbitrary construct of mind determined by habit and custom and that the function of art is to recover and report the word as originally experienced and felt; seeks to disintegrate the clear logical life of intellect so as to search for its materials on the sub conscious level and discover there true and discover there the true and primitive meanings that things have for us prior to the forms that we impose on them."

అధి వాస్తవికతావాదమునకు వ్యర్థావ్యర్థావస్థ ప్రధానము. అందే ప్రాక్తనములును, స్వచ్ఛములునగు నాంతర సత్యములు వ్యర్థములగునని వీరి యభిప్రాయము. బౌద్ధికమగు హేతువాదమును వీరు నిరసించురు. ప్రాచీనతా నిరసనమును, సంప్రదాయ నిరసనమును వీరు తమ కర్తవ్యములుగా భావింతురు. సౌందర్యవిషయమున

వీరి భావములు వేరు. పూర్వలంగీకరించిన నీతిమార్గము వీరికి సమ్మతముకాదు. కాని వీరు విధ్వంసవాదులవలె (Dadaist) అశ్లేలమునాదరింపరు. వీరి కవితయందు లలితహాస్యముతోడి హేళనము నధిక్షేపమును ధ్వనించుచుండును, పీరు శబ్దప్రయోగమున వింతవింత పోకడలుపోయిరి.

“The surrealist, therefore, by no means derides or ridicules aesthetic values as such. To him, no less than to any other sensitive creature, there is good art and bad art, good painting and bad painting, good surrealism and bad surrealism. He has a scale of values and these values are aesthetic.” H. R.

అధివాస్తవికతావాది, సౌందర్యమీమాంసకు సంబంధించిన విలువలను, ఎవ్విధమునను కాదనుటలేదు; హేళనవేయుటలేదు. సచేతనులందరకువలెనే, ఆతనికిని ఇది మంచికళ, ఇది చెడ్డకళ, ఇది మంచి చిత్రలేఖనము, ఇది చెడ్డలేఖనము, ఇది మంచి అధివాస్తవికత, ఇది చెడ్డది, అను నవి కలవు. ఆతనికిడ విలువల చులాదండముకలదు. ఈ విలువలు, కళాత్మకములు, ప్రతికళయందును సదసద్భేదము కలదు. అట్లే అధివాస్తవికతయందును కలదు. కావున కొందరధివాస్తవిక కవుల రచనల నాధారముగాగొని, అధివాస్తవిక కవిత్వమే దుష్టమనుట సరికాదు.

అధి ; నీతి

ఇది హెర్బర్టురేడ్ వాదము. అతడు ఆంగ్లసాహితీ పునరుద్ధరణమునకై పంచసూత్ర ప్రణాళిక నొకదాని నిచ్చియున్నాడు. అందు “lifting the moral ban” అనునదియొకటి. దీనినిబట్టి అధివాస్తవికతావాదులకు నైతికవిషయములయెడ నెట్టిభావముకలదో తెలియుచున్నది. అవినీతిని మీరేల సమర్థింపరు ? అని వారిని ప్రశ్నించుచో, వారిచ్చు సమాధానమిది.

“The surrealist is opposed to current morality because he considers that it is rotten. He can have no respect for a code of ethics that tolerates extremes of poverty and riches; that wastes and deliberately destroys the products of the earth amidst a starving or undernourished people; that preaches a gospel of universal peace and wages aggressive war with all the appendages of horror and destruction which its evil genius

can invent; that so distorts the sexual impulse that thousands of unsatisfied men and women go mad, millions waste their lives in unhappiness or poison their minds with hypocrisy. For such a morality (and these are merely its most general features) the surrealist has nothing but hatred and scorn, His own code of morality is based on liberty and love."

ఇప్పటివరకు కవిత్వం అధివాస్తవికమని యభిప్రాయము. కావున దానికాతడే విరోధి. ఒకవంక అత్యధికమగు దారిద్ర్యమున్నది. ఇంకొకవంక అమేయ ధనమున్నది. తినుటకుతిండిలేని, లేదా, శరీరపోషణకు తగిన ఆహారములేని, జనుల మధ్యనే పంటలు పాడగుచున్నవి, లేదా, ఉద్దేశపూర్వకముగనే విధ్వంసము లగుచున్నవి. విశ్వజనీన శాంతి సూత్రములను పట్టించుచునే, జనులు ధయంకరములును, విధ్వంసాత్మకములునగు యుద్ధములను నడుపుచున్నారు. లైంగికప్రేరణ విరూపత నందిన కారణమున, వేలకొలది జను లసంతృప్తులై, యున్నాదులగుచున్నారు; లక్షల కొలది జనులు, సుఖహీనులై తమ జీవితములనే, వ్యర్థముచేసికొనుచున్నారు; రాపట్యముచే తమ మనస్సులను విషపూర్ణములుగ చేసికొనుచున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితుల నంగీకరించు నీతివిషయమున, అధివాస్తవికరాజానికి అసహ్య తిరస్కార భావములు తక్కువేరొందుకపు. ఆలనినీతిశాస్త్రము స్వాతంత్ర్యము, ప్రేమ అనువానిపై నాధార పడి యున్నది.

ఇవి యన్నియు చాల పెద్దనూటలు. మహామనేషు లుపన్యాస చేదికల్పపై నొక్కి చెప్పవలసిననూటలు. మీద వివరించినట్లే లోకస్థితియున్నది. దానియొడ నసహ్యభావముండుట సమంజసమే. కాని, అట్టియెడ, అవ్యక్త చేతనానిగూడ భావ పరంపరకు, స్వచ్ఛంద విహారయోగ్యతను గల్పించి, కవి చేయునదేమున్నది ? అస్తవ్యస్తముగనున్న లోకపరిస్థితిని మార్పుటకుబదులు లేదా మార్పయత్నించుటకు బదులు, ఆతడే హేయములును, అందులకే దమితములును, అగు కామవాసనలలో మురిగి తేలుచున్నాడు. ఇది ఉష్ణప్రతి పరిస్థితి, దీనివలన లోకమునకెట్టి, మేలును కలుగదు.

అధివా - స్వచ్ఛందాను బోధ ;

సూనపునియందు బాహ్యభ్యంతర భావసంఘర్షణ గలదనియు, దానికి గతి తార్కికమార్గమున తాము సనున్వయమును గల్పింతుమనియు వీరు చెప్పుదురు.

ఆ మాటలకు సైద్ధాంతిక ప్రతిపత్తి మాత్రమేకలదు. ఆచరణమున, అధివాస్తవికత అట్టి సమన్వయమును సాధించుటలేదు. సాధింపజాలదుకూడ, బాహిర ప్రపంచ సంబంధమునేడలి, అంతరమగు సవ్యక్తచేతన నాశ్రయించు కవికి అట్టి సమన్వయ మెట్లుసాధ్యమగును ? మరియు నధివాస్తవికతయందు బుద్ధేంద్రియ వ్యాపారము శూన్యము. అవ్యక్తచేతనయందణగిమణియున్న భావములను, స్వచ్ఛందముగ బహిర్గతమొనర్చుటయే, దాని స్వభావము. దీనినే "Free association" స్వచ్ఛందానుబోధయని వారందురు. ఇందు కార్యకారణ సంబంధముగాని, వస్తేత్వకముగాని, యుండదు. అసలు వాక్యయోజనయందే పరస్పరసంబంధముండదు. "యథార్థాన్ని గుర్తించము, కలలు మాకు యథార్థాలు. ఈ జగత్తుతో మాకు పనిలేదు. మాది స్వప్నజగత్తు. సంపన్నులు, భాషాసంపన్నులు మాకు విరోధులు. కావ్య లక్షణాలే అపలక్షణాలు. అందరం కవులమే వ్యక్తాన్ని వదిలిపెడతాము. వ్యక్తావ్యక్తంలో ఈతకొడతాము. ఏదోవిధమైన శక్తి మమ్మల్నిపూనుతుంది. అదేదో రాయిస్తుంది. అర్థ మనర్థం. అదేది రాయిస్తే అదేకవిత్వం ఇది అధివాస్తవికుల మతం."

నారాయణ బాబు సంఘర్షణ ; ప్రవర నుండి

ఆచరణలో అధివాస్తవికత యనఁగానిట్టిది. లోకముతో మాకు పనిలేదను వీరి మాటలు వ్యర్థప్రలాపములు. అవ్యక్తమందు దమితములైయున్న భావములు మాత్రమెటనుండి వచ్చినవి ? లోకవ్యవస్థకు వ్యతిరేక్తములుగావునను, నైతిక నియమ శూన్యములు గావునను, అది సంస్కృతభితములై, అవ్యక్తములోనికి పోయినవి. కావున వానికిగూడ లోకముతోడి సంబంధములేదు. కాని ఆ సంబంధము నిషేధరూపమైనది. నిరుద్ధకామవంశలకు "(Libido) * మూలము. పూతిగంధ హేయములగు నావాంఛలకు, నిలయ మధి వాస్తవిక కవితాలోకము.

అధివా - మార్మికులు ;

అధివాస్తవిక కవితను వీనావీనావస్థయందే చెప్పవలెనను నియమములేదు. స్వప్నదృశ్యమును యథాతథముగా వివరించుటయు నధివాస్తవికతయేయగును.

* యూంగ్ మున్నగువారు, 'లిబిడోలా' కేవల కఘవాంఛా పూర్ణమును వాదము నంగీకరింపరు. అందు సృజనాత్మకశక్తికలదు.

కాని అప్పుడాకవిత సంకేతరూపముననుండును. నిరుద్ధభావములు స్వప్నావస్థయందు, యథాతథముగ బహిర్గతములుకావు. క్రొత్తతొడుగులు తొడుగుకొని సంకేత రూపమున సాక్షాత్కరించును. ఆ సంకేతమును విడగొట్టిననేకాని మూలభావము వ్యక్తముకాదు. ఒకప్పుడు స్వప్నసంకేతములు కవికే దురవగాహములుకావచ్చును. ఇక నితరులమాట చెప్పనేల ? ఇట్లు అధివాస్తవికతయందొక విధమగు నవ్యక్తత గోచరించును. అవ్యక్తతకలదు. కావున దీనిని మార్మికకవిత (mystic poetry) అనఁగాదు. మార్మిక కవితయందవ్యక్తతయుండును. గాని అవ్యక్తతగల దంతయు మార్మికకవితగాదు. ఏదో విధముగ భగవత్సాక్షాత్కారము గలవానిని “mystic” అనియందురు. యోగావస్థలో ఆతఁడొక విధమగు నానందానుభూతిని పొందును. దానిని సంపూర్ణముగ వ్యక్తీకరించుటకు, రొకకభాషయందు తగిన పదజాల ముండదు. అప్పుడాతఁడు కొన్ని సంకేతములను గల్పించుకొనును. తద్వారమున తన యనుభూతిని వ్యక్తముసేయును. ఇటసంకేతము కవి ఇచ్చకు లోబడి యుండును. స్వాప్నికములగు సంకేతములపై కవికెట్టి యాధిపత్యముండదు. అవి ఆతని యిచ్చకు లోబడియుండవు. స్వప్నసంకేత వివరణము కష్టసాధ్యమనియు, నందులకే తామ రచించిన కవితనే ఉదాహరించుచున్నాడననియు హెర్బర్టురేడ్, “The philosophy of modern art” అనుతనగ్రంథమున చెప్పియున్నాఁడు.*

ఆండ్రీబ్రెతో (Andri Breton) అనునాతఁడు, అధివాస్తవిక కవితకు ప్రథమాచార్యుఁడు. ఆతఁడు తన సమాచార్యుఁడగు ఫిలిప్సు సోపాల్ (Philips Soupault) అనువానితోఁగలసి, అధివాస్తవిక ధోరణిలోకొన్ని ప్రయోగములను చేసియున్నాఁడు. (1920) 1924-ప సంవత్సరమున, బ్రెతో నాయకత్వమున, “అధి వాస్తవికతా ప్రకటనపత్రము” (Manifesto of surrealism) ప్రచురిత మైనది. ఈ కవిత అభివృద్ధిచెందిన కాలమును త్రిభా విభజింపవచ్చును. 1920-24 సంవత్సరములనడుమ నిది ప్రయోగావస్థయందేయున్నది. 1925-30 లోపల నిది అంతర్జాతీయసామ్యవాది సమాజముతో ఆధికారికముగా నై క్యమునందినది. తరువాత దేశభక్తి, మతము, కుటుంబవ్యవస్థ మున్నగు దుష్ట భావములకు ‘మాస్కో’ దిగజారి పోవుచున్నదని తలంచి, దానినుండి విడిపోయినది. కళాత్మకముగా కూడ వీరిలో

*చూడు “The philosophy of modern art” page 143. 1955.

కొంతమార్పు వచ్చినది. వీరు క్రమముగా వ్యక్తచేర నా ప్రభావమునకుగూడ తమ కవితలో తామొనంగుచున్నారు.

పాల్ ఎల్వర్డ్, డేవిడ్ గ్యాస్కాయ్, చిలాన్ థామస్ మున్నగువారు, అధివాస్తవికతాధోరణిలో కవిత చెప్పిన ప్రముఖరచయితలు.

అధివాస్తవికత యందభ్యుదయ దృక్పథములేకపోలేదు. ప్రాచీనరాదాషిత మగు సమాజ వ్యవస్థను సమూలముగ పెల్లగించి పాఠవేయవలెనను వీరి సంకల్ప మభ్యుదయ ధోరణికి నిదర్శనము. కాని వైయక్తికముగ, వీరు కోరు స్వేచ్ఛ అభ్యుదయనిరోధకము. వీరి కవితయందే రెండవ భావమే సువ్యక్తమగుచుండును. కావుననే క్రిస్టఫర్ కాల్వెల్, తన “illusion and reality” అను గ్రంథమున నీ కవిరోద్యమమును నిరసించియున్నాడు.—

అస్తిత్వవాదము Existentialism :-

ఈ వాదము కీర్కుగార్డు (Kierkegaard) క్రీ. శ. 1813-55) ఉపజ్ఞమని చెప్పనగును. అంతమాత్రమున అస్తిత్వవాదసూచకములగు భావములాతనికి పూర్వము లేవనుటగాదు, అందందుగలవు. కాంటుమిత్రుడగు హమాన్ (J. ey. Hamann) యొక్క ప్రభావము కీర్కుగార్డుపై చాలగలదు. అతని గ్రంథములమండి కీర్కుగార్డు తరచుగా ఉదాహరించును. అట్లే షెల్లింగ్ (F. W. J. Shelling) అను జర్మనుపండితుని ఉపన్యాసములచే గూడ, ఆతడు ప్రభావితుడాయెనని చెప్ప వచ్చును. అసలు, “Existance” అనుపదమును, తొలుదొల్త, ఈ పారిభాషిక కార్థమున ప్రయోగించిన తత్త్వవేత్త షెల్లింగ్ అని కొందరి అభిప్రాయము. అన్వేషించినచో, గ్రీకు దార్శనికుడగు ప్లేటోగ్రంథములందుగూడ, అస్తిత్వవాద సూచనలుగానవచ్చును. కాని యివియన్నియు ఎడనెడ, అందదుకులుగా గానవచ్చు భావములు. వానియునికిపలన కీర్కుగార్డు భ్యాతికెట్టిలోపమునురాదు.

కీర్కుగార్డు కాలముననేక, అతని తరువాత కొంతకాలమువరకు గూడ, అతనివాదము డెన్మార్కు నార్వేలు చాటిపోలేదు. ప్రథమ ప్రపంచసంగ్రామానంతరము మొట్టమొదట, జర్మనీదేశమున ఈ వాదము తలయెత్తినది. తరువాత, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ మున్నగుదేశములకు వ్యాపించినది. ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామానంతరము. వాఙ్మయ ప్రపంచము దీనిచే నత్యధికముగా నాకృష్టమైనది. మార్కుస్ వాదము

తరువాత, అత్యంతము సాహితీపరుల నాకర్షించిన తాత్త్విక ప్రక్రియ అస్తిత్వవాద మనవచ్చును. ఇది చర్చన శాస్త్రముకాదని పలువురి అభిప్రాయము. కాని, విశిష్టమగు తాత్త్వికప్రస్పృత్తి లేక దృక్పథమనుట కెట్టి సందియమునులేదు. ఈ విషయమున, తత్త్వవేత్తలలో అభిప్రాయభేదములేదు.

అస్తిత్వవాదు లందరును ఏకగ్రీవముగ సంగీకరించిన భావములు లేక సిద్ధాంతములు కొలదిగనే ఉన్నవి. అనగా, సమాన ధర్మములు స్వల్ప సంఖ్యాకములనుట. మరియు ఒండొరులకు గల భేదముకూడ గణనీయముగనే యుండును. ఒకరి అస్తిత్వవాదము సేవ్యరముకాగా, ఇంకొకరిది నిరీశ్వరము. ఇది గణనీయమగు భేదమే కదా !

అస్తిత్వవాదము - కీర్కుగార్డు ;

కీర్కుగార్డు రచించిన "either/or" అను గ్రంథము అస్తిత్వ వాదము నకు మూలాధారము. ఈతని రచనలు పెక్కులు గలవు. అందు "జీవిత పథదశలు" (stages in life's way) అను గ్రంథమున ఈతఁడు సౌందర్యము, నీతి, మతము అను మూఁడు విషయములనుగూర్చి చర్చించెను. ఈ మూఁడును సమ కేంద్రములును, భిన్న పరిధులును అగు వృత్తముల వంటివి. కేవల సౌందర్య దృష్టి ప ల న గా ని, కే వ ల నై తిక దృష్టి ప ల న గా ని, మానవునకు సంపూర్ణసిద్ధి చేకూర దనియు, నం దు ల కు మ త దృష్టి అవశ్యకమనియు, శ్రద్ధా సంవలితమగు మతదృష్టి మానవుని, పరమమగు స్థితి కున్ముఖుని గావించుననియు, అట్లున్ముఖుడై పయనించుచో మానవుని "అస్తిత్వము" ఉద్భిప్తమగుననియు, మానవుఁడు సిద్ధ లేక సమాప్త వస్తువు (finished product) కాదనియు, నాతఁడు నిత్య ప్రగతిశీలు డనియు, నిత్యవికసన స్వభావుఁడనియు, కీర్కుగార్డు అభిప్రాయము. ఈ దర్శనికుని ఉద్దేశమున భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్కాల బిందురూపుడే మానవుఁడు. ఇతరము, పరమము అనగా ఈశ్వరుడే. ఈశ్వరసత్తనే, ఈతఁడు ఇతరము పరమము అనినాఁడు.

కీర్కుగార్డు ప్రతిపాదించిన అస్తిత్వవాదమునకు, అతిశయమగు శ్రద్ధలేక, అన్య, ఒక ముఖ్యలక్షణము. సౌందర్య నైతిక పథములను దాటి, మత లేక ఆధ్యా

త్మిక పథమును చేరుటకు 'అస్థాప్తతి' లేక శ్రద్ధాచోదితమగు పుతి, (leap of faith) అత్యావశ్యకము. ఈశ్వరునియం దచంచలమగు విశ్వాసమునుంచి, తదా దేశమును ముందువెనుకలు చూడకుండ, మంచిచెడ్డల విచారింపకుండ, నిర్వహించుట యందే శ్రద్ధవ్యక్తమగును. మానవునకు భగవదాదేశమే ఉపాదేయము. నీతి మున్నగు రౌకికవిషయము లన్నియు తరువాతనే పరిగణనీయములు. ఇందుల కుదాహరణముగా కీర్క్కుగార్డు, అబ్రహామ్ (Abraham) అనునాతఁడు, తన కుమారుని ఇజాక్ (Isaac) అనువానిని, ఈశ్వరాదేశానుసారముగ బలియిచ్చుట పేర్కొనినాఁడు.

“Existence precedes essence” మూలప్రకృతి తత్త్వమునకుముందే అస్తిత్వము—అస్తిత్వవాద విషయమున తరచుగా నుదాహరింపబడు మూలసూత్రమిది. పూర్వదర్శనము లన్నియును, మొదట మూలప్రకృతిని గూర్చియు (Esence) దాని యునికినిగూర్చియు చెప్పినవి. అస్తిత్వవాద ప్రకారము అస్తిత్వమే మొదటిది. తరువాతిదే మూల ప్రకృతితత్త్వము. ఈ సూత్రమును (ఆస్తిక నాస్తిక) అస్తిత్వవాదు లందరు సంగీకరింతురు. నాస్తి కాస్తిత్వ వాదులు దీని నెంతయు నొక్కి చెప్పుదురు. మున్ముందీ విషయము విపులీకరింపబడును.

అస్తిత్వవాదము—హెగెల్ మార్కుస్

వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము—అస్తిత్వవాదమున కిది మొక ప్రధాన లక్షణము. దీనిగూడ అస్తిత్వవాదు లందరు సంగీకరింతురు. హెగెల్ మున్నగు ప్రత్యయవాదులు (Idealists), మార్కుస్ మున్నగు భౌతికవాదులును వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము సంగీకరింపరు. అస్తిత్వవాదులు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమున కత్యధిక ప్రాధాన్యము నిచ్చును. ఆస్తికుడయ్యును, అంతయును ఈశ్వరేచ్ఛ అను వాదమును, కీర్క్కుగార్డు అంగీకరింపడు. ఈశ్వరేచ్ఛ ఋతుచక్రము; చరమశక్తి. దాని నాతఁడు త్రోసిపుచ్చలేదు; నిరసించెడు; ప్రతిఘటింపలేదు. మానవుఁడు స్వతంత్రుడు. ఆతనికి స్వయం నిర్ణయాధికారము కలదు. తనకు నచ్చినదాని నాతఁడు ఎంచుకొనును. స్వతంత్రుడు కావుననే, స్వయంవరణ నిర్ణయాధికారము లాతనికికలవు. కావుననే ఆతఁడు వేదన పడును. కాలమల్పము. మనము కొన్ని నిర్ణయములను త్వరగా గైకొనవలసి యున్నది. నిర్ణయములను గైకొనుటకు మనకు స్వాతంత్ర్యము గలదు. కాని యీ స్వాతంత్ర్యము తీవ్ర వేదనా సంవలితము. ఈ స్వయం నిర్ణయాధికారము నందు, ఈ స్వాతంత్ర్యమునందు, ఎంతటి గురుతర బాధ్యత, ఎంతటి భారము గర్భి

అధునికాంధ్ర కవిత్వ సమీక్ష

తమై యున్నదో, తలంచుకొనినపుడు, మానవహృదయము తీవ్ర వేదనా శబలితము కాకతప్పదు. మానవునకు సంకల్ప స్వాతంత్ర్యమున్నది. కాని యుందురాదోపు దాని నిశ్చితజ్ఞాన మీతనికి లేదు. కావుననే, ఈ స్వాతంత్ర్యము తీవ్ర వేదనా శబలితము.

"He is a being who chooses, as well as a being who thinks or contemplates; that he is free and that because he is free, he suffers and that since his future depends in part upon his free choices, it is not altogether predictable"

"Time is short; there are urgent decisions to make; we are free to make them, but the thought of how much depends on our decision makes our freedom a source of anguish, for he cannot know with any certainty what will come of us." En. 13.

మానవునకు సంకల్ప స్వాతంత్ర్యము (free will), పరణ స్వాతంత్ర్యము (free choice) కలవు. వానితోడిపే భయము, ఉప్పంత, వేదన యున్నగునవి.

ప్రత్యయవాదులు (Idealists) తన్మత ఖండనము :

ప్రత్యయవాద భౌతిక వాదములను, అస్తిత్వవాదము తిరస్కరించుటకు, ఈ స్వాతంత్ర్య భావమే (idea of freedom) కారణము. కీర్క్కుగార్డు తన "పర్యవసాన అవైజ్ఞానిక అనుబంధము" (concluding unscientific post script) అను గ్రంథమున, హేగెల్ వాదమును ఖండించియున్నాడు. "సత్యము బుద్ధి సాధ్యము, బుద్ధిసాధ్య మగునదే సత్యము" (The real is the rational and the rational is the real) అని, హేగెల్ ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతమును, కీర్క్కుగార్డు నిరసించినాడు. ఈ సూత్రము సంవర్పశూన్యము, అహంకారపూర్ణము. ఈ జగత్తును సహేతుకమగు వ్యవస్థగా (rational system) నిరూపింప యత్నించుట, అహంకార మూలముకాక మరేమగును? ఈ ప్రపంచమొక వ్యవస్థయే అగుచో దానిని గ్రహింపగలవాఁ డీశ్వరుడేకాని, హేగెల్ కాదు. అతని అనుయాయి వర్గమును కాదు. హేతుబద్ధమగు నీ జగదవ్యవస్థయందు, ప్రతి వ్యక్తియు, నొక నిర్దిష్టస్థానము నాక్రమించుకొని యుండుననుట హాస్యాస్పదము. జీవితమున కేశకరములగు నిర్ణయములను గైకొనవలసి యుండును. అది జీవిత ప్రధాన లక్ష

ణము. ఈ లక్షణమును విస్మరించినచో జీవితము నొక వ్యవస్థగా నిరూపింపనగును. ఈ విధముగా కీర్కుగార్డు తన బండన విధానమును సాగించినాడు.

ప్రత్యయవాదులు సర్వము 'నియతి' ననుసరించి నడచునందురు. ఇందు ష్యక్తికి స్వాతంత్ర్యము లేదు. మార్కుస్ వాదమునందుగూడ ష్యక్తి స్వాతంత్ర్యము లేదు. ప్రత్యయవాదము, మృత్యువును అజ్ఞేయతత్వమును అంగీకరింపదు. కాని, మనము మృత్యువును నిత్యసత్యముగా భావించుచున్నాము. అజ్ఞేయతను, విజ్ఞాన శాస్త్రముగూడ నామోదించినది. ష్యక్తి చేతనాశీలుడు. అతనికి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి యున్నది. అతడు, ఒకరి చేతులలో ఒక "స్టేటు" క్రింద బానిసకాడు. ప్రత్యయ వాదము నిత్య సత్యములను తృణీకరించుచున్నది. భౌతికవాదము మానవునొక యంత్రతుల్యునిగా చేయుచున్నది. జడునిగా రూపొందించుచున్నది. భౌతికవాదము రహస్య సత్తాత్మక శక్తి నంగీకరింపదు. ప్రత్యయవాదము రంగుల అంధత్వము (colour blindness) వంటిది. భౌతికవాదము నేత్రహీనత్వము వంటిది.

అజ్ఞేయత్వము : అస్తిత్వవాదులు అజ్ఞేయత్వమును స్వీకరింతురు. మానవ జీవితము రహస్యపూర్ణము, అజ్ఞేయము. "అస్తిత్వ మనునది అధ్యయన విషయము కాదు. అది అజ్ఞేయతత్వము. అనుభవైక వేద్యము. అట్లయ్యు, నిరంతర వికసన శీలము. ఇదియే హీట్రూ సంస్కారసారము. రదీచిన్ ఇత్రా అను హీట్రూ దార్శ నికుడు దీని నామోదించినాడు. మానవుడు డిర్భ్యముఖుడు. ఆశావాది. ఈశ్వర సామ్రాజ్యమును చేరుటకు దుఃఖముల నెదుర్కొను చున్నాడు. ఇట్లు కీర్కుగార్డు హీట్రూ ఆశావాదమును, క్రైస్తవమత శ్రద్ధాభావమును స్వీకరించినాడు. కాని ప్రభుశక్తిని తృణీకరించినాడు.

ఆస్తిక అస్తిత్వవాదులు ఈశ్వరు నంగీకరింతురు. తర్కబుద్ధితోగాక, నిజాను భూతితో ఈశ్వరుని తెలిసికొనవచ్చునని వీరి వాదము.

అస్తిత్వమనగా నేమి ? కీర్కుగార్డు అభిప్రాయమున అస్తిత్వమనగా ష్యక్తి యొక్క స్వానుభవ నిష్ఠమగు జీవితము. "భయభావము" అను గ్రంథము నాతడు ఉత్కంఠవంటి అనుభూతులను విశ్లేషణ పూర్వకముగ విశదీకరించి యున్నాడు. అ అనుభవములు, ఏ భావవ్యవస్థ యందును ఇముడవు. కాని, మానవాస్తిత్వము. భయో త్కంఠాదులయందే సుష్య కమగున్లు.

కీర్కూగార్డు ప్రతిపాదించిన ఆ స్థిక-అ స్థిత్యవాదమునందలి ముఖ్య విషయములు మాత్రమే మీద వివరింపబడినవి. దీనిని తరువాత యాస్పర్స్, హైడెగర్ అనువారు వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిరి. వీరిరువురును జర్మనుదేశీయులే. వీరికిని, కీర్కూగార్డునకును కొన్ని ముఖ్యభేదములు గలవు.

అ స్థి. వా : యాస్పర్స్ :

కీర్కూగార్డు క్రైస్తవ మతమునందు గాఢ విశ్వాసముగల చార్మనికుడు. యాస్పర్స్ రచనలయందీ మతప్రసక్తి యుండదు. ఆతడు తన గ్రంథములందు తరచుగా అతీత్యమును గూర్చియే (Transcendence) ప్రసంగించును గాని, ఈశ్వరునిగూర్చి కాదు. కీర్కూగార్డు, సోక్రటీస్ వలెనే ప్రకృతిశాస్త్ర ప్రాధాన్యమును నిరసించెను. యాస్పర్స్ (Jaspers, carl) ప్రకృతిశాస్త్ర పరిజ్ఞానమును నిరసింపలేదు. అట్లని దానినే సర్వస్వముగా భావింపలేదు. ప్రకృతి పరిశీలనము, మానవకృత కార్యకలాపమందు, ప్రశంసనీయమగు కృషియే యిది ఆతడు స్పష్టముచేసి యున్నాడు కాని, అంతటితో మానవుడు తృప్తుడై యుండరాదు. ప్రకృత్యవధులను దాటి, వైయక్తికమగు అ స్థిత్యమువలన ఆతడు తన దృష్టిని కేంద్రీకరింపవలయును. స్వచ్ఛందత అ స్థిత్యముయొక్క విశిష్ట లక్షణము. మానవుడు తన నిర్ణయములందును అభిలాషలందును తన “అ స్థిత్యమును వ్యక్తముచేయును. కాని ఆతడు కేవల విషయిరాడు. ఆతనికి విషయ ప్రపంచముతో దుస్థరమగు సంబంధము గలదు. అట్లే, అతీత్యము (transcendence)తో గూడ అతనికి సంబంధమున్నది. విషయత్వము (objectivity) అ స్థిత్యము (existence) అతీత్యము అనునవి సత్త (being) యొక్క మూడు భాగములు. దేశ కాలాత్మకమైన వాస్తవికత అంతయు విషయత్వముగా పరిగణింపబడును. అనగా చరాచరమగు సర్వ ప్రపంచము మానవ మనః ప్రవృత్తులతోగూడ నిందు చేరుననుట. అతీత్యము కేవలము (absolute) తదీయ సమగ్ర దర్శనము మానవున కుండదు. ఎడనెడ నది స్ఫురించి మాయమగుచుండును. అతీత్య విధురమగు అ స్థిత్యము నిర్భక్తము. ఇట్లు యాస్పర్స్ చార్మనికుని సమాలోచనకీతి నడచును.

పరస్పర సంసర్గము (communication), ఐతిహాసికము (historicity) అను రెండు భావములను, యాస్పర్స్ అ స్థిత్య వాదమున చేర్చినాడు. మానవుడు

దేశానికి కాడనియు, ఒక సంస్కృతికిని, ఒక సంప్రదాయమునకును, ఒక సంఘమునకును చెంది, ఇతర మానవులతోడను, తన పూర్వులతోడను, మానసిక శారీరక సంబంధమును కలిగియుండుననియును, సంస్కర్త భావము చెప్పును. మానవుడు దేశ కాలాంతర్గత సంఘటనా ప్రవాహమున, ఒకనొక ఐతిహాసిక పరిస్థితిలో నున్నాడని ఐతిహాసిక భావము చెప్పును. ఈ రెండింటి వలనను అస్తిత్వవాదమున కొకవిధ మగు బౌద్ధికరూపము వచ్చినది. కావుననే యాస్పర్సును “బౌద్ధిక తార్కిక దర్శన వేత్త” (philosopher of reason) అని యందురు.

అస్తి.వా - హైడెగ్గర్

హైడెగ్గర్ (Martin Heidegger) కూడ జర్మను దార్శనికుడే. ఈతని చేతిలో అస్తిత్వవాదము మనొక మలుపు తిరిగినది. అస్తిత్వవాదిగా పరిగణింపబడినను, నిజమున కీతడు సత్తావాదియే (philosopher of ontology) కాని, అస్తిత్వవాది కాడు. ఈతడు నాస్తికుడని కొందరందురు. కాని, ఆ యభిప్రాయము సీతడు బహుధా ఖండించినాడు. ఈతని వాదమునందు, నిరీశ్వరతకంటె నిస్సహాయత ప్రస్ఫుటముగా గోచరించును. ఈతని ఆలోచనలపై, దృశ్యశాస్త్రస్థాపకుడగు (founder of phenomenology) ఎడ్మండ్ హుసరల్ (Edmond Husserl) అను దార్శనికుని ప్రభావము గోచరించును. మానవానుభవములను విశ్లేషించుటయే దృశ్యశాస్త్ర ప్రధాన లక్ష్యము. తదనుభవ కారణములగు వస్తువుల స్థితిని విచారించుట గాదు. ఇటు దృశ్యశబ్దము, నేత్రేంద్రియమునకే కాక సమస్తేంద్రియములకును ఉపలక్షకము. విషయికి తటస్థించు సమస్తానుభవములును దృశ్యకోటిలో చేరును.

సంగ్రహముగా హైడెగ్గర్ ప్రతిపాదించిన వాదమిది. సత్తాశాస్త్రము కుపోద్ఘాతముగా ఈతడు మానవాస్తిత్వమును విశ్లేషించినాడు. మానవేతరములగు చేతనా చేతనములకుగూడ సత్త (veing) కలదు. కాని మానవసత్త విశిష్టమైనది. అదియే అస్తిత్వము. మానవునియందే సత్త తన్నుదాను తెలిసికొను స్థితికి వచ్చినది. మానవునకు సత్త కలదు. అది కలదను జ్ఞానముకూడ ఆతనికి కలదు. అదియే దాని విశిష్టత. పరివేదన (anguish) యందే అస్తిత్వము త్రేజిత మగును. సానుభూతి శూన్యమగు నీ ప్రపంచమునకు మనము త్రోసివేయబడితిమి. ఇందు పెక్కు ప్రయోజనములను సాధింప యత్నింతుము. కాని అవియన్నియు మృత్యువునం దంతరించు

చున్నవి. మానవుడు మృత్యువునుగూర్చి చింతింపకుండ తటస్థభావముతో నుండి జీవితమును సాంప్రదాయకముగ గడుపవచ్చును. కాని దుష్పరిపక్వమగు మృత్యు చింతనమునందే, మానవుడు ఆత్మవంచితుడు గాకుండ నుండగలడు.

“Heidegger thus describes man as cast into an unsympathetic world in which he tries to achieve purposes all of which will inevitably come to naught in death. He may try to evade the thought of his own coming dissolution by living his life in terms of impersonal and conventional generalities but he can be true to himself only by constant battle with the thought of his eventual death.” En. B.

కీర్కుగార్డు క్రైస్తవ మతమునందు గాఢ విశ్వాసము గలవాడు. ఆతడు ఏను క్రీస్తునుగూర్చి చర్చించెను. యాస్పర్సు అతీంద్రియమగు పరమము కలదని నమ్మిన వాడు. కావున ఆతని సిద్ధాంతములందుగూడ అస్తికత్వము గోచరించును. హైడెగ్గర్లో కూడ దైవికభావమున కందందు స్థానము కలదు. కాని జీపాల్నార్త్ అను దార్శనిక రచయిత కేవల నిరీశ్వరవాది. నిరీశ్వరమగు అస్తిత్వవాదమే సారస్వత ద్వారమున ప్రచారములోనికి వచ్చినది. కావుననే అస్తిత్వవాద మనగా నిరీశ్వరవాదమను నభిప్రాయము లోకమున నేర్పడినది.

అస్తి. వా-నీచే ప్రభావము

నీచే (Nietzsche, Friedrich Wilhelm 1844-1900) అను జర్మను దార్శనికుని సిద్ధాంతముల ప్రభావమునకు లోనైనంతనే, అస్తిత్వవాదము నిరీశ్వరముగా మారిపోయెను. ఈతడు నాస్తికవాదులలో సగ్రగణ్యుడు. ఈతని సిద్ధాంతములుగూడ విపరీతములే. దయా త్యాగ శాంతి వైరాగ్యాది మానవగుణములు, బానిసల నీతి యనియు, బలగర్వ సమాసాదులు విజేతల నీతియనియు, సత్యము, శివము, సుందరము అను పురుషార్థ భావములు, జీవితప్రగతి నరికట్టుననియు, వైజ్ఞానిక తర్కచాలనమునకు తట్టుకొనలేక ఈశ్వరుడు మరణించెననియు నీతని దృఢాభిప్రాయము. ఈశ్వరుడే లేనప్పుడు పాపపుణ్యముల ప్రసక్తిగాని, నీత్యవినీతుల ప్రసక్తిగాని లేదుకదా! అప్పుడు మానవు డతిమానవృద్ధి : (superman) తన బాధ్య

తలను తానే వహించునని నీచే సిద్ధాంతము. నీచే అస్తిత్వవాది కాడు. కాని ఆతని సిద్ధాంతములే నిరీశ్వరత కాధారములు.

అస్తిత్వవాదము-సార్త్

నిరీశ్వరమగు అస్తిత్వ వాదమును వ్యాప్తికి తెచ్చినవారిలో సార్త్ కామూ (camus) అను రచయితలు ముఖ్యులు.

సార్త్ సిద్ధాంతములు

సత్త-శూన్యము (being and nothingness) అను గ్రంథమున సార్త్ తన అస్తిత్వవాదమునకు ప్రాణధాతమగు స్వతంత్రతను అనుభూతి వివరణరూపమున అభివర్ణించినాడు. ఇందు మూడువిధములగు చేతనారీతులు (modes of consciousness) ప్రతిపాదింపబడినవి. 1. Being-in-itself (సత్తయొక్క తనలో తన ఉనికి) 2. Being-for-itself (సత్తయొక్క తనకై తన ఉనికి) 3. Being-for-others (ఇతరులకై సత్తయొక్క ఉనికి.,

Being-for-itself : ఇందు రెండవసత్త మానవుని ద్రష్టగను, చరాచర ప్రపంచమును దృశ్యముగను చేయుచున్నది. అనగా మానవుడు దృశ్యమాన ప్రపంచమందు దానికి భిన్నుడుగా నిలిచి చూచుచు, దాని “అన్యత్వమును” (otherness) అంగీకరించుచున్నాడు. దృశ్యమాన వస్తువులకును, తద్రష్టయగు మానవునకును నడుమగల ఆ వివరము లేక భేదమే (gap) స్వాతంత్ర్యము (freedom). దీని వలన స్వతంత్ర వరణమునకును (free choice) జ్ఞాతాచరణమునకును (conscious action) మానవుడు సమర్థుడగుచున్నాడు. కాని, ఈ భేదభావమందు శూన్యత్వము కలదు; వేదన కలదు. మానవుడు విశ్వమున కేకై క విషయి (sole subject) కాగోరును; విశ్వమును తనలో లీనమొనరించుకొన నభిలషించును. విషయము (object) అగుట కంగీకరింపడు. కాని, యితరుల కౌతఁడు అనివార్యముగ విషయమే అగుచున్నాడు. ఇదియే విషాద కారణము. ఈ వేదనను మనము రెండు విధముల నెదుర్కొందుము. ఒకటి ఋజుమార్గము. నేను స్వతంత్రుడను అను, భావముపై నాధారపడి వర్తించుట. రెండవది కుమార్గము. కుత్సిత విశ్వాసముతో (bad faith) పలాయించుట. తప్పుకొనుట పలాయనమును, అపసర్పణమును సార్త్ అంగీకరింపడు. “అస్మితాజ్ఞాన మున్నంతమాత్రమున చాలదు. మానవుడు ఎంచుకొని

(choose) కార్యాచరణమున ప్రవేశింపవలయును.” (self-awareness is not enough, one must also choose and act) . స్వాతంత్ర్యమున్నది కాని అది వేదనా సంకలితము. అది ఒక శాపదోధ; సుఖదోధ కాదు. మానవుని మానసిక వ్యథకు మరొక కారణముకూడ నున్నది. ఆతడు చేయు పనుల ప్రభావము సంఘముపైకూడ పడును. అది యొక నూత్నమగు బాధ్యత. అందువలన వేదన అధికమగును. అందులకే “స్వాతంత్ర్యఁడగుటకే మానవుఁ డభిశప్తుఁడు” (man is condemned to be free) అని సార్త్రో ఒకచో చెప్పియున్నాఁడు.

“Being-in-itself” — ఈ విషయమున సార్త్రో అభిప్రాయమిది: మనము సంపూర్ణుల మనియు, ఇతరులకు మనపై హక్కు లేదనియు మనము నటంప పచ్చును. కాని అందు జడత్వము, ఉపసంహరణము, నిశ్చేష్టత, అంగీకృతి అనునవి చేరియుండును.

(We can pretend that we are a being-in-itself, that we are complete, that other men have no claim on us. This involves inertia, withdrawal, passivity acceptance).

Being-for-others : ఇందు మానవుఁడు వ్యక్తిగత స్వాతంత్ర్యమునకు సంబంధించిన బాధ్యతను విడనాడును. ఇతరులు తన్నెట్లుండగా చూడనెంచురో, గుర్తింపనెంచురో తదనుగుణముగనే వర్తించును. అనగా ఇందు స్వాతంత్ర్యవరణముగాని, కార్యాచరణముగాని ఉండవనుట. ఇది ఆత్మఘాతము వంటిది.

అస్తిత్వవాదులందరును వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును సమర్థింతురు. దానిని సార్త్రో, పరాకాష్ఠకు గొనిపోయెను. కాని అందున్న పరిమితత్వమును మాత్ర మాతఁడు మరువలేదు. ఆచరణ పూర్వకమగు స్వాతంత్ర్యము నాతఁడు ప్రశంసించును. కాని ఆ స్వాతంత్ర్యము సంఘ నియంతృత్వము. అనగా ఇతరుల స్వాతంత్ర్యముపైకూడ నాధారపడి యున్నదనుట. దురాక్రమణీశుభీడనములు సమూలముగా పెకలింపబడి నపుడుగాని సంఘ మభివృద్ధి గాంచదు. అట్టి సంఘము సృజింపబడవలెనని సార్త్రో ఆశయము.

అ స్త్రీత్వవాదము - సాహిత్యము

వ్యక్తికిని సంఘమునకేక, రచయితకును సంఘమునకును గల పరస్పర సంబంధమును సార్వత్రిక "What is literature" అను తన గ్రంథమున నిట్లు వివరించియున్నాడు.

"There are qualities which come to us solely by means of the judgement of others. In the case of the writer, the case more complex, for no one is obliged to choose himself as a writer. Hence, freedom is at the origin. I am another, first of all, by my free intention to write. But at once it follows that I become a man whom other men consider as a writer, that is, who has to respond to a certain demand and who has been invested, whether he likes it or not, with a certain social function. Whatever game he may want to play, he must play it on the basis of the representation which others have of him. He may want to modify the character that one attributes to the man of letters in a given society; but in order to change it, he must first slip into it. Hence, the public intervenes, with its customs, its vision of the world and its conception of society and of literature within that society. It surrounds the writer, it seems him in, and its imperious or sly demands, its refusals and its flights, are the given facts on whose basis a work can be constructed."

న స్త్రీ స్వీ క. ర ణ ము :

ఇది పాఠకునిబట్టి యుండును. వస్తువునుబట్టి పాఠకుడును నిర్ణయింపఁబడును.

"Since the freedoms of the author and reader seek and affect each other through a world, it can just as well be said that the author's choice of a certain aspect of the world determines the reader and, vice versa, that it is by choosing his reader that the author decides upon his subject" what is literature

పాత్ర చిత్రణము :

అస్తిత్వవాదుల ప్రచారము. అస్తిత్వము ముందుది. ప్రభుత్వమే మూల ప్రకృతి తత్త్వము. అస్తిత్వమునకు ముందేమున్నది అను ప్రశ్న అనావశ్యకము. మానవుని అస్తిత్వమునకు పూర్వము సదాతనుభంగీకరించు ఈశ్వరప్రత్యయమును నిరీశ్వర వాదులంగీకరింపరు. అస్తిత్వమునకు ముందే మూలప్రకృతి నంగీకరించుట. తర్కసహజము కాదనియు, మూలప్రకృతి. దేక స్వభావము. అస్తిత్వమేర్పడిన తరువాతనే కలుగుననియు, మానవాస్తిత్వము ననుసరించి, ప్రకృతి స్వభావములు పరిస్థితుల కనుగుణముగా, మానవాస్తిత్వమును, మారుచుండుననియు, సార్వమున్నగు నిరీశ్వరవాదులందురు. అందులకే వీరురచించిన గ్రంథములలో, కేవలము నీచపాత్రలుగాని, కేవలము ఉత్తమ పాత్రలుగాని, గన్పట్టవు. నీచుడు దుదారుడు కావచ్చును. ఉదారుడు నీచుడు కావచ్చును. భీరువు భీరుడు కావచ్చును. భీరుడు భీరువు కావచ్చును. సహజ భీరువులుగాని, సహజభీరులుగాని యుండరు. అచ్చు పోసినట్లు మొదటినుండి తుదివరకునేకగుణవిశిష్టములగు పాత్రలను సృజించుట, అస్తిత్వవాదుల కంగీకార్యముకాదు. ఇది అరిస్టాటిల్ సిద్ధాంతమునకు (The theory of types) విరుద్ధము. మనవారుకూడ ధీరోదాత్తాధి నాయకులయందు మార్పు నంగీకరింపరు.

నిరీశ్వర - అస్తిత్వవాదులందరును, నిరాశనంగీకరింతురు. నిరాకరింతురు. నిరీశ్వరత్వమునకు నిరాశ సహజఫలము. ఈశ్వరుడులేడు జీవితమున శాశ్వతములగు విలువలుగాని, ప్రమాణములుగాని లేవు. పూర్వనిశ్చితాదర్శములును లేవు. కాని బాధ్యతయున్నది. అది అని వార్యము. దానిని వహింపక తప్పదు. ధ్యేయములేని బాధ్యత నిరాశాజనకముకాకమరేమగును ? మార్కువాదులు జనశక్తిపై నాధారపడుదురు. ఆస్తికుల కీశ్వరుడు కలడు. నాస్తికవాదురేండింటిని త్రోసిపుచ్చిరి. కావున వారిది ఆధారశూన్యమగుబాధ్యత.

కామూ ఘోర నిరాశావాది. అతని సిద్ధాంతస్థారము. విసంగతి లేక అసంగతి (The concept of the absurd) ప్రపంచమందొక వ్యవస్థలేదు. అది అర్థరహితము. నియమశూన్యము. ప్రమాయు క్తమగు జ్ఞానముకూడ నిట సాధ్యముకాదు. ఇట్టి ప్రపంచమున జీవింప మన మభిశప్తులము. వ్యవస్థాశూన్య

మగు నీ ప్రపంచమున మనము జీవింపవలసియున్నది. వినంగతి నెదుర్కొనుటకు అస్మితాతత్వము లేక అస్తిత్వజ్ఞానము మనకు తోడ్పడును.

అస్తివాదులు శాశ్వతములగు నైతిక ప్రమాణముల నంగీకరింపరు.

సార్వత్రికతత్వము ఒకవిధముగా సంఘవ్యతిరేకతత్వమని చెప్పవచ్చును. సాంఘికములగు నియమములను పాటించకుండుట, మానవుని స్వతంత్రాస్తిత్వమున కొక లక్షణమని యీతని అభిప్రాయము. లైంగికములగు సంబంధములనుగూర్చి ఈతడు వ్యక్తీకరించిన భావములు, కొన్ని నేటివారికిగూడ ఆశ్చర్యజనకములుగ నుండును. ఈతడు “శాడిజిజ్మ” (Sadism) * “మెసోకిజిజ్మ” యున్నగు విపరీత లైంగిక సంబంధములనుగూడ సమర్థించును.

ఇక్కడ ఒక్క విషయమును మనము గుర్తింపవలసియున్నది. సేవ్యరమగు అస్తిత్వవాదమునగూడ మతగురువులకు ప్రాధాన్యములేదు. మతమనునది వ్యక్తిగత విషయమనియు, దానికి మతగురువులతో నెట్టి ప్రయోజనము లేదనియు, కీర్క్కుగార్డు వాదము.

అస్తిత్వవాదము - మానవతా వాదము :

అస్తిత్వ, మానవతావాదములకు చాల సన్నిహితత్వము గలదు. సామ్యము :

1. రెండును వ్యక్తి ప్రాధాన్యము నంగీకరించును
2. రెండును నాస్తికములు.
3. మతమానవతావాదమును, కీర్క్కుగార్డు యున్నగు వారాదరించిన అస్తిత్వవాదమును సేవ్యరములే; తరువాత ఈ రెండువాదములును నిరీశ్వరములైనవి. భేదము : 1. అస్తిత్వవాదము సృష్టి వ్యవస్థాశూన్యమనును; మానవతా వాదము సృష్టియంతయు హేతు బద్ధమనును. “నియమ పాలితమగు భౌతిక ప్రకృతియొక్క నేపథ్య క్షేత్రమునుండి (Back-ground) ఉద్భవించుటచే మానవుడు హేతువాది” * (Rising out of the background of the law-governed physical nature, the human being is essentially rational) 2. అస్తిత్వము, నిరాశావాదము, విషాదపూర్ణము, మానవతావాదమున, నిరాశకుగాని, విషాదమునకుగాని తావులేదు.

-
1. * Sadism = sexual perversion with passion for cruelty.
 2. Masochism — sexual perversion with pleasure in being dominated or treated cruelly by the other sex.
 3. Principles of radical Humanism.

అ స్తివాః మార్కువాదము : వ్యక్తికి ప్రాధాన్యము నిచ్చుటచేతను, నిరాశా చిహ్నితమగుటచేతను, అ స్తిత్వవాదము, మార్కు వాదమునకు భిన్నమగుచున్నది. మరియు మార్కువాదముకూడ ప్రకృతి హేతుబద్ధమని యంగీకరించును. అ స్తిత్వ వాదము, ఇందుకూడ, మార్కు సిద్ధాంతమునకు భిన్నమే.

ప్రతీకవాదము (Symbolism)

నిర్వచనము : ఆధునిక యుగమున, కళావిషయికముగా జనించిన వివిధ వాదములలో, ప్రతీకవాద మొకటి. “సింబల్” అనగా చిహ్నము, రేక గుర్తు, దీనినే సంకేతము లేక ప్రతీక, అనికూడ చెప్పుకొనవచ్చును. నేడు అనేకులు “ప్రతీక” అను పదమునే “సింబల్” అను అంగ్లపదమునకు సమానార్థకముగా వాడుచున్నారు. బహుళ ప్రచారముగల ఆ పదమునే గ్రహించుట సముచితము కావుననే “సింబాలిజమ్” అను అంగ్లపదమునకు సమానార్థకముగా “ప్రతీకవాదము” అను పదమే ఇట గ్రహింపబడినది. దీనిని “సంకేతవాదము” అనికూడ అనవచ్చును. గుర్తువాదము, చిహ్నవాదము అనుపదములు, వినసౌంపుగలేవు. వినసౌంపుగానున్న పదమునుమాని, వీనిని గ్రహించుట సరసతకాదు. సంకేతవాదము “అనుపదమునకు బహుళ ప్రచారములేదు. ఇట్టి పారిభాషిక పదములను ప్రయోగించుటలో ఏకవాక్యత అత్యంతావశ్యకము. ఒకరు ఒక పదమును మరొకరు మరొక పదమును వాడుటవలన, అర్థసౌలభ్యము చెడును. కావున “సింబల్” అనుపదమునకు సమానార్థకముగా ఇట “ప్రతీక” అనుపదమే గ్రహింపబడినది.

ఇట నొక సందియము జనించుటకవశము గలదు. “సింబాలిజమ్” అనగా ప్రతీకవాదము, అని చెప్పిన చాలుకదా ! ఈ విషయమునింతగా వివరించి చెప్పవలసిన పనియేమున్నది ? అని కొందరడుగవచ్చును. ఈ చర్చ వ్యర్థముకాదు. ఇంతసుదీర్ఘముగా నీవిషయమును చర్చించుటకుగల కారణమిది: పెక్కు విఘంటువుల యందు “సింబల్” అనుపదమునకు “ప్రతీక” అను అర్థము చెప్పబడలేదు. అవయవము, అనుకూలము, ప్రతికూలము అను అర్థములుమాత్రమే చెప్పబడియున్నవి.

ఒక్క యోనియర్ విలియమ్స్ రచించిన సంస్కృత నిఘంటువున మాత్రము ప్రతీకకు “సింబల్” అను అర్థము కలదు. *

ఆ అర్థము చాంచోగ్యమునుండి గ్రహింపబడినట్లు సూచింపబడియున్నది. కావున, “సింబల్” అను పదమునకు ప్రతీకార్థము చాల ఎరళముగా చెప్పబడి యున్నదనియు, లింగచిహ్న సంజ్ఞా సంకేతార్థములే బహుళముగా గలవనియు, మన మంగీకరింపక తప్పదు. కాని యీ ప్రయోగ బాహుళ్య వైరళ్యములతో మనకు సంబంధములేదు. సుప్రసిద్ధమగు నిఘంటువులో ప్రతీక శబ్దమునకు “సింబల్” అను అర్థము, ఉదాహరణ పూర్వకముగా చెప్పబడియున్నది. మరియు సుప్రసిద్ధ విమర్శకు లనేకులు, ప్రతీక, ప్రతీకదాదము అను పదములను పెక్కుతావుల వాడియున్నారు. కావున నట నారెండుపదములే గ్రహింపబడినవి. కాని సంకేతాది పదములు కూడ అందందు సందర్భోచితముగా ప్రయుక్తములగుచుండును. అవి కేవలము పరిత్యక్తములు కావు.

గ్రీకుభాషనుండి ఆంగ్లము గ్రహించిన పదములలో “సింబల్” అను పద మొకటి *

1. * ప్రతీకము : సం. వి. అ. పుం. అవయవము. విణ. 1. ప్రతికూలము 2. అవయవము శ. ర.
 2. ప్రతీక a 1. directed or turned towards 2. Inverted, reverse 3. contrary, unfavourable, adverse- కః 1 A limb member; Si 18. 79. 2. A part portion,-కం 1. An image 2 Mouth, face 3 The front (of any thing) 4 The first word (of a verse, sentence and c) V. S. Apte.
 3. Symbol- చిహ్నం; లక్షణం; లింగం; సంజ్ఞా; ప్రతిరూపం-ic a లాక్షణిక, సాంకేతిక - Apte.
 4. ప్రతీక - An image; symbol, chupsch M. Williams.
 5. ప్రతీకము సం. వి. అ. పుం. అవయవము. 2 సముదాయములో కొంతభాగము; ఏకదేశము - సం. విణ.
 1. ప్రతికూలము, విరోధము. 2. అనురూపము పు్య. (ప్రతి+కన్-దీర్ఘః-నిపా)
- ఆంధ్ర. శ. ర.

*egy, symbolon - a token-syn, together, ballein, to throw,

ప్రతీక భేదములు : ప్రతీక, గుర్తు, లేక సంకేతము అనునది, కావ్య వాఙ్మయమునందే కాక, శాస్త్ర వాఙ్మయమునందును ఉండవచ్చును. ఉదా H_2O . ఇది శాస్త్ర సంకేతము. కావ్య సంకేతము రసభావ బోధకము. భాషాసారశ్యమును బట్టి “ప్రతీక” బహువిధములుగా ఉండవచ్చును. ఉక్తి విశేషమునుబట్టి, అది నాలుగు విధములుగా ఉండవచ్చునని కొందరు అంగ్ల విమర్శకులు భావించుచున్నారు. *

ఇది సాధారణముగ మతసంబంధియై యుండును.

(నిద్రాణమై, లేక దమితమైయున్న అనుభూతిని మేర్కొల్పుట),

ప్రతీక ప్రయోజనములు :

1. To interpret a theme (వస్తు వ్యాఖ్యానము)
2. To make it acceptable (వస్తువును లేక విషయమును అంగీకారయోగ్యముగ చేయుట)
3. As escape (అపసరణము)
4. To awaken dormant or suppressed experience.

* 1. Animism - The sea rages because it is a monster.

2. Metaphor 3. Simile

4. Concrete image—The figure rejected for the fact—
not the raging sea but the stormy sea.

Paul Elmer More అను విమర్శకుడు క్రిందివిధముగా విభజించెను.

1. Significative :—the arbitrary conventional sign,
(often with all emotion removed) H_2O
2. Metaphoric—Pure as the lily
3. Commemorative : adds the recollection of a literal occasion.

Ex. :—Each man has his cross to bear.

4. Sacramental : The symbol is the thing symbolized
“To eat of the bread.”

5 As adornment or exhibition (అలంకరణము లేక ప్రకటనము)

మీద పేర్కొనబడిన ప్రయోజనములలో మొదటి రెండింటిని కలిపి చెప్పవచ్చును. దీనికి ఉదాహరణముగ సేవక ధర్మమును గ్రహింపవచ్చును. దాని నైచ్యమును గూర్చి పెద్దగా ఉపన్యసించుటకంటె అది వట్టి “శ్వప్వత్తి” అని చెప్పిన జాలును. అందలి నైచ్యమంతయు సుబోధమగును. ఇది వివరణము; తదంగీకార యోగ్యతాసిద్ధి కారణము. కావుననే, ఈ రెండింటిని కలిపి చెప్పవచ్చుననుట, అట్లని, వీనికి ఈషద్బేదము లేకపోలేదు. వివరణమునకు ఆంగీకారమే ప్రయోజనము కాన క్కరలేదు. తిరస్కారముగూడ కావచ్చును. పంచతంత్రాదులయందు, పశుపక్ష్యాదులను పాత్రలుగా చేయుట వస్తు వివరణార్థమే. జిత్తులమారితనమునకు నక్క ప్రతీక. అనగా, అట్టి మనుష్యుని స్వభావమున కది వివరణ ప్రాయమనుట, మూడవప్రయోజన మతిముఖ్యమైనది. ఇది మానవ స్వభావమునందే యిమిడి యున్నది. ఒక యిల్లా లికి పొరుగింటియామెపై కోపమువచ్చును. కాని, ఎదుటపడి తిట్టుటకు అపకాశము చాలదు. అట్టియెడ కాకిపై, పిల్లిపై పెట్టి తిట్టుట, మనకు లోకమున దైనందిన వ్యవహారమునందే గన్పట్టుచుండును. దీనినే మరికొంత ఉన్నతస్థాయికి గొనిపోవుదము. సభామధ్యమున ఒక కవి మౌనముదాల్చి: యుండగా తచ్చేయోభి లాషియగు పండితుడు, క్రింది విధముగ ఆతనిని హెచ్చరించును.

“రేరే చాతక! మాభజ మౌనం

కించి దుదంచయ పంచమరాగమ్,

నోచే త్వామిహకోజా నీతే

కాక కదంబక పిహితే చూతే”

అన్యపదేశముగ చెప్పిన వాక్యములయం డెల్లయెడల “ప్రతీక” ఉపయుక్తమగుచుండును. కీచక పరాభూతయై ద్రౌపది విరటుని సభ కేతెంచినపుడు, భీమసేనుడు, విరటునిగూడ శిక్షింపనెంచి, తత్సమీపమున నున్న ఉన్నత వృక్షమును నిరీక్షించుచు, ధర్మతనయు నాననము నవలోకించును. అప్పుడు ధర్మజుడు భీముని వారించుచు అన్యపదేశముగ నిట్లనును.

వలలుండెక్కడఁ జూచె నొండెడన సేవ్యజ్ఞాజముల్ పుట్టవే

ఫలితంబై! వర శాఖలొప్పగ, ననల్పప్రీతి సందించుచున్

విల సచ్చా యనుపాశ్రిత ప్రతతికిన్ విశ్రాంతి గావింపఁగాఁ

గల యీ భూజము వంటి కట్టియలకై ఖండింపగా నేటికిన్,

భార. విరా. ప ఆ 3. పద్య 136

ఇచ్చట అజ్ఞాతవాసముననున్న పాండవులకేక, యితరుల కనేకుల కాశ్రయ మిచ్చి రక్షించుచున్న విరటునకు ఈ పృథ్వి ప్రతీక. ఇటు ప్రత్యక్షముగా ఏమి చెప్పుటకును ధర్మజున కవకాశము లేదు; బయటపడినచో అజ్ఞాతవాస భంగమగును. కావుననే ఇట్లన్యూపదేశముగా చెప్పవలసి వచ్చినది. ప్రత్యక్షముగా చెప్పలేనియపుడు పరోక్షముగా సూచించుటయే అపసరణ (escape) మార్గలక్షణము. జగన్నాథ పండితుని చాటుపు లనేకము లిందుల ఉదాహరణముగా గ్రహింపవచ్చును. నాల్గవ ప్రయోజన మతి ముఖ్యమైనది. సకల ప్రయోజన మౌళిభూతము. ఏతత్ప్రయోజన సిద్ధియందే నిజమగు ప్రతీకవాదము ప్రకటితమగును. ఇది తరువాత సవిస్తరముగా సప్రమాణముగ నిరూపింపబడును. అయిదవ ప్రయోజనము కేవల మలంకారములకు సంబంధించినది. ఉపమ (simile) రూపకము (metaphor) అను అలంకారము లందు ప్రతీక గ్రహింపబడునని పాశ్చాత్యులే అంగీకరించిరి. దానియందేకాక మరి కొన్ని యలంకారములందుగూడ ప్రతీక గ్రహణము గోచరించును, ఉదాహరణము నకు అతిశయోక్తి గైకొనవచ్చును. ఇందు ఉపమేయము అధ్యవసిత మగును. ఉదా : పశ్య నీలోత్పల ద్వంద్వాన్నిస్సరంతి శితాశ్మరాః” ఇందు ప్రతీకమాత్రమే కలదు. ఇట్లే చెప్పవలసి వచ్చెను ? నీలోత్పలములతో కమ్మలకు గల సాదృశ్య ప్రకర్ష యిట్లు చెప్పినచో సువ్యక్తమగును. ఇదియే ప్రకటనము (exhibition) రూపకమునందలి ఆరోపముగూడ, ప్రగాఢ సాదృశ్య ప్రకటనార్థమే ప్రయుక్త మగును.

ఇంతవరకు “ప్రతీక” అనగా నేమో, అది యెన్నివిధములుగ నుండునో, దాని ప్రయోజనము లెవ్వయో, వివరింపబడినది. ఇచ్చట ముఖ్యముగా గమనింప వలసిన అంశమొకటి గలదు. ప్రతీకవాద మంతయు ప్రతీకస్థితిపైనే ఆధారపడి యున్న దనుమాట వాస్తవమే. అది పేరునుబట్టియే విదితమగుచున్నది. కాని, ప్రతీకఉన్నంత మాత్రమున ఆ కవిత ప్రతీకవాదమునకు లక్ష్యము కాజాలదు. కావున మీద చెప్పబడిన అంశము లెవ్వియును “ప్రతీక వాదము” నకు లక్ష్యభూతములు కావని నిర్ణయింపవలసివచ్చును. ఉపమా ద్రవ్యాలంకారములుగూడ అట్లే తిరస్కరణ యోగ్యములు. వీనియందు ప్రతీక ఉపయోగింపబడును. ప్రతీక వాదమునకును, వీనికినిగల సాదృశ్య

మంతవరకే గలదు. * అప్రస్తుత ప్రశంసాద్యలంకారములును ప్రతీకవాదమునకు లక్ష్యములు కావు.

ప్రతీకవాదము - తద్బేదములు :

ఒక వస్తువునకు ప్రత్యామ్నాయముగా మరొక వస్తువును చెప్పుట ప్రతీకవాదము కాదనియు, ఆరోపాధ్యక్షసాయ గర్భితములగు రూపకాతిశయోక్తులుగూడ అందులకే ప్రతీకవాదమునకు లక్ష్యభూతములు కాజాలవనియు ముందే నిర్ణయింపబడినది.

* “వాస్తవతనధిగమించి, భావప్రపంచమున జొచ్చుకొని పోవుటకై చేయు ప్రయత్నమును ప్రతీకవాదమనవచ్చును. ఆ భావములును, ఆ వేగములును (emotions) కవినిష్ఠములై యుండవచ్చును. లేదా, ప్లేటో ప్రతిపాదించినట్లు మానవుడు కాంక్షించు; అప్రాకృత సమగ్ర భావమయ ప్రపంచముకావచ్చును.”

మీది నిర్వచనమునందు, ముఖ్యముగా పరిగణింపదగినవి మూడు విషయములు గలవు. 1. ప్రతీకవాది, వాస్తవప్రపంచమును గణించక, భావ ప్రపంచమున ప్రవేశింపయత్నించును. 2. ఆభావములు కవినిష్ఠములు, అనగా ఆత్మాశ్రయములు కావచ్చును. 3. వైయక్తికమును, ఆత్మాశ్రయమునుగాక, ఆధి భౌతికమగు

* అప్రస్తుత ప్రశంసా స్యాత్సాయత్ర ప్రస్తుతాశ్రయా
ఏకఃకృతే శకుంతేషు యోఽన్యం శక్తాన్నయాచతే.

ప్రస్తుతము నాశ్రయించుకొని, అప్రస్తుతముమొక్క ప్రశంస ఉన్నచో, అప్రస్తుత ప్రశంసాలంకార మగును. ఏది ఇంద్రునికంటె ఇతరుని యాచింపదో, అది ఒక్కటే పక్షులలో ధన్యము. చాతకము, మేఘమునుండి వచ్చు వర్షపు బిందువులను మాత్రమే గ్రహించును. మేఘాధిపతి యింద్రుడు. కావున చాత మింద్రునిమాత్రమే యాచించునట్లు చెప్పబడినది. రాజాధిరాజును తప్ప, ఇతరులను యాచింపని పండితునకు చాతకము ప్రతీక. పక్షులలో ఇంద్రునితప్ప ఇతరులను యాచింపని చాతకము ధన్యమైనట్లే, యాచకులలో, రారాజునుతప్ప ఇతరులను యాచింపనివాడు ధన్యుడు అని భావము.

*Symbolism can, then be finally said to be an attempt to penetrate beyond reality to a world of ideas, either the ideas within the poet, including his emotions, or the ideas in the platonic sense that constitute a perfect supernatural world, towards which man aspires. Symbolism by charles chadwick.

ఈ ప్రపంచము సత్త్రికమించియున్న అప్రాకృత సమగ్ర భావరూప ప్రపంచము కావచ్చును. అట్టి అప్రాకృత భావరూప ప్రపంచముకలవనియు, అధిభౌతికమగు నీ ప్రపంచమునందలి సర్వవస్తువులును ఆకసమున భావరూపమున నుండుననియు, అదియేసమగ్రమనియు, తదంశములు మాత్రమే యీ భౌతిక ప్రపంచమున భాసించుననియు, ప్లేటో సిద్ధాంతీకరించియున్నాడు, అదియట్లుండనిండు. ప్రతీకవాది యాసించు భావప్రపంచము రెండు విధములనియు, నందొకటి కవిగతమనియు, రెండవది అతిలోకమును సమగ్రమును అనియు, మనకు తెలియుచున్నది. ఇందలి భేదము స్పష్టమే. ఒకటి కవిగతము. కవియును మానవుడేకదా : ఇది మానవత్వమును దాటిపోలేదు. కావున దీనిని మానవీయ ప్రతీకవాదము (Human symbolism) అనవచ్చును. రెండవది అధిభౌతికమగు నీలోకమున కావలనున్న భావప్రపంచమునకు సంబంధించియున్నది. కావున దీనిని అతిలోక ప్రతీకవాదము (Transcendental symbolism) అని అనవచ్చును. వాస్తవ ప్రపంచమును పరిగణింపకుండుట రెండింటికిని సమానధర్మమే. మొదటి దానియందు ఆత్మాశ్రయత్వమున్నది. రెండవ దానియందు ఆత్మాశ్రయత్వము (Subjectivity) లేదు. కాని, అంతమాత్రమున, అది పరాశ్రయమును లేక విషయనిష్ఠమును (Objective) గాదు. విషయనిష్ఠమును, (Subjective) విషయనిష్ఠమును గానిచో మరి అదియేమగును ? అది అతిలోకము, అనిర్వచనీయమునగు భావప్రపంచము. కావుననే దానిని వ్యక్తీకరించుటకు తగిన పదజాలము భాషయందుండదు. అప్పుడు కవి ప్రతీకద్వారమున తన భావములను వ్యక్తీకరింపయత్నించును. ఆ ప్రతీకము లౌకికమే కావున, భావమును సమగ్రముగ ప్రకటింప అసమర్థమగును. అట్టియెడ కొంత మార్మికతయు, అవ్యక్తతయు ఏర్పడకతప్పదు. కాని, ప్రతీకవాది అభిప్రాయమున అదియొక దోషముకాదు; ఉపరిగుణము. అప్రాకృతమగు ఆ భావప్రపంచము సమగ్రముగ విశదీకరించుట తన లక్ష్యముకాదనియు, అది అనుభవైకవేద్యమనియు, దానిని అనుభూతిలోనికి తెచ్చుకొనుట కుపయుక్తమగు (భావనా) శక్తిని, సహృదయునియందు ప్రబుద్ధమొనర్చుటయే తన లక్ష్యమనియు, ఆ ప్రయోజనము తన కవితయందు సర్వథా సిద్ధించుచున్నదనియు, అతడు చెప్పును. ప్రతీకవాది భావములను (ideas) గాని, రసభావములను (Emotions) గాని, ప్రత్యక్షముగా, సూటిగావర్ణింపడు. మూర్తములగు రూపములతోడి స్పష్టోప సత్తులతో నిర్వచింపడు. వానిని, వివరణ రహితములగు ప్రతీకలతో సూచించును. లేదా, సహృదయ పాఠకమనః ఫలకమున వానిని మరల సృజించును. మానవీయ ప్రతీకవాది స్వానుభూతిని, ప్రతీకద్వారమున సూచింపయత్నింపగా, అతిలోక ప్రతీకవాది అప్రాకృతమును ఆదర్శరూపమును అగు భావమయ ప్రపంచమును, సూచింపయత్నింప

చును. ఈ యంశము ముందే చెప్పబడినను, సందర్భానుసారముగ, స్పష్టతకొరకట మరల చెప్పబడినది. * పండిత విమర్శకులనేకులు ప్రతీకవాదమును నిర్వచించి యున్నారు. ప్రధాన ధర్మవిషయమున వారందరికి నేకవాక్యతయేకలదు.

ప్రతీక : శక్తి : సంక్లిష్టత :

మీది వివరణమునుబట్టి చూచినచో, కవికి ప్రతీకనుపయోగించుటయందు కొంత జాగరూకత అత్యావశ్యకమని విదితమగుచున్నది. స్వీయానుభూతితో ప్రతీక సర్వథా సంపదింపవలయును. ప్రతీకకు ముఖ్యముగా రెండు లక్షణములు ఉండును. 1. శక్తి (power) 2. సంక్లిష్టత (complexity). శుద్ధమును, అమిశ్రితమును అగు ప్రతీకను గైకొని కవి, వస్తువు లేక విషయమును దృఢీకరింపవచ్చును. అట్టి యెడ ప్రతీక శక్తిమంతమై యుండవలెను. వస్తువు (theme) ఉన్నది. దానిని సృజింపనక్కరలేదు. దానిని పునః దృఢీకరింపవలయును. అనగా నిద్రాణమై యున్నదానిని పునరుజ్జీవింప జేయవలెననుట. అట్టియెడ శక్తిహీనమగు ప్రతీక పనికి రాదు. దానివలన పునరుజ్జీవనము దుర్లభము. నిద్రాణములు లేక దమితములు అగు భావములను మేల్కొల్పుట, ప్రతీకవాద ప్రయోజనములలో ఒకటిగా, ముందే పేర్కొనబడినది. ఇక ప్రస్తుత విషయము : ప్రతీకశక్తి మంతముకావచ్చును. కాని అది శుద్ధము, ఏకైకము. కవి సమర్థుడు కానిచో అట్టియెడ సహృదయమునకు

1.*Symbolism can be defined as the art of expressing ideas and emotions, not by describing them directly, nor by defining them through overt comparisons with concrete images, but by suggesting what these ideas and emotions are, by re-creating them in the mind of the reader, through the use of unexplained symbols. charles chadwick.

2. By implication, of some thing beyond the deject of idea. that it denotes, of another level of significance that some how reaches forth to embrace the spirit. mankind; the mysteries ,words cannot otherwise capture, that under by and determine the universe and human destiny. It is in this sense that the term "Symbolism" is commonly employed.

3. A Symbol is the verbal parallel to a pattern of experience.

(ఇది ప్రతీకనిర్వచనమేకాని, ప్రతీకవాద నిర్వచనముకాదు.)

వినువు జనించుట కవశముకలదు. మరియు ఆ జాగరూకత, ఏపాటి నడవినను, అదియే పరిస్థితి యేర్పడును. సంకీర్ణతయందు ఒకే ఒకమాదిరి ప్రతీకలు పునః పునరుపపాదితములగును. కేవలమగు ఒక్క ప్రతీకగాక పెక్కుప్రతీకలు, సంగ్రహింపబడును. మాదిరి ఒక్కటియే అయ్యును ప్రతీక బాహుళ్యముకలదు. అట్టి యెడ అనావశ్యకమగు విస్తృతికవశము గలదు. ఒకభావము (స్థాయి) రస్యమా నావస్థకు వచ్చిన తరువాత అనగా, ఎభావాది సాధన సామగ్రిచేత సమగ్రముగ వృష్టి నందిన తరువాత దానిని మరి పోషింపరాదను నాలింకారిక నియమ మిట ననుసంధేయము. ఒకటిరెండు ప్రతీకలచేతనే అభీష్టసిద్ధియగుచుండగా, మరల మరల నదే మాదిరి ప్రతీకలనుపయోగించుట అనావశ్యకమగుటయేకాక, రసభంజకముకూడ నగును. కావున, బహు ప్రతీక సంగ్రహణము చేయునపుడు కవి అతివిస్తరణ పునరుక్తి దోషములకుఁ బాల్పడకుండ జాగరూకత 'వహింపఁజలసియున్నది. మీది వివరణమునుబట్టి ప్రతీకవాదియగు కవికి ఎంతటిసావధానత అవశ్యకమో విదితమగు చున్నది.

మల్లార్మే (Mallarme) అను ప్రశ్నీకవాది, కవితాప్రయోజనము నిట్లు వివరించియున్నాడు.

"The whole purpose of poetry is to create pure essences, unhindered by any echo of the concrete reality which surrounds us."

(మనల నావరించియున్న వాస్తవప్రపంచ వాసనలచే (ప్రతిధ్వనులు) ప్రతిషిద్ధము, లేక నివారితము కాని, శుద్ధ మూలతత్త్వములను సృజించుటయే సమగ్ర కవితా ప్రయోజనము).

ప్రయోజనమునకేమి ? ఉదాత్తముగనేయున్నది. కాని, అది సిద్ధించుటెట్లు ? భౌతిక ప్రపంచముననే పుట్టి, పెరిగి, తన జీవితయాత్రను కొనసాగించుచున్న కవి, సర్వధా భౌతిక ప్రపంచవాసనలకు. సంబంధములకు, అవీతుడై యెట్లుండగలడు. తన భావనలకు లేక అనుభూతుల కన్నింటికిని, భౌతికమగు నీ ప్రపంచమేకదా ఆధారము అట్టియెడ, భౌతికతను సర్వధాపరిత్యజించుట మానవమాత్రునకు సాధ్యము కానిపని, కవియును మానవుడే.

ఈ క్లిష్ట సమస్యను, ప్రతీకవాదులు. ఒక విశిష్ట మార్గమున నెదుర్కొని, పరిష్కరించిరి. ప్రతీక, మూలతత్త్వమునకు యథార్థమగు ప్రతికృతి లేక ప్రతి

బింబముకాదు. దానిచే (ప్రతీకచే) మౌలికవస్తువు సూచితమగును. వాస్తవికతను పరిత్యజించుటయనగా, దానిని యథాతథముగ చిత్రింపకుండుట మాత్రమే. దానితోడి సంపర్కలేశమును లేకుండుటగాదు, మౌలికమగు (Essential of ideal) పుష్పమును సృజింపవలదినచో, ప్రతీకవాది ఏచో ఒకజాతికి చెందిన పుష్పమును చిత్రింపక, రెండుమూడు జాతుల పుష్పలక్షణములను ఒక్కచో మిశ్రమొనర్చి, విశిష్టలక్షణ లక్షితమగు పుష్పమును చిత్రించును. ఉదా:— గులాబీ లక్షణములు కొన్నియు, పద్మలక్షణములుకొన్నియు కలిసియున్న పూవు. ఇట్టి లక్షణ సాంకర్యమును ప్రతీకవాదులు, ఇచ్చా పూర్వకముగనే చేయుదురు.

కావుననే వారుపయోగించు ప్రతీకలు సర్వసాధారణముగ నర్థము కావు.

* మల్లార్మే, ఒకచో తన కవితయందు చిత్రితములైన పుష్పములవంటి పుష్పములు, ప్రపంచ మందెచ్చటను గానరావనియు, తాను సృజించి పుష్పము వాస్తవము కాదనియు, అది మౌలికము లేక ఆదర్శపుష్పమనియు, సగర్వముగ చెప్పియున్నాడు.

ప్రతీకవాదము - సంగీతము :

ప్రతీకవాదులు కొందరు కవిత్వమును, సంగీతమును, సమానధర్మముగల కళ అని విశ్వసించిరి. అందులకే తమ కవిత్వమునకు గీతమాధుర్యమును బహుధా సంపాదించు యత్నించిరి. వార్టర్ పేటర్ అను సుప్రసిద్ధ విమర్శకుడు I “సకల కళలును గానస్థితినే కాంక్షించును” అనిచెప్పి, కళలయందు గానమునకుగల ప్రాధాన్యము నుగ్గడించి యున్నాడు. గానముకూడ ఒక రసభావమును సూచించునేగాని విపరింపదు. కావుననే ప్రతీకవాదులకు దానియెడ నంత యాదరము. కాని, ప్రతీకవాదు లందరును గానము నాదరించిరనికాని, ఆదరించినవారుకూడ సర్వత్ర ఒకేవిధమగు ప్రీతి చూపరనిగాని, తలంపరాదు. మొదలు బోదలేర్ వెర్లేన్ (verlaine) అను కవులు, గానమునెడ, గీతిమాధుర్య సంపాదనమునెడ విశేషాదరమును జూపిరి. రింబో

Mallarmi defined this goal in a well-known passage in which he claimed that he created in his poetry not any real flower, but the essential flower which is not to be found among any of the flowers of the world below — Symbolism. Charles chad wick.

1. All art aspires towards the condition of music - Walter Pater Essay on "style"

(Rimbaud) మాత్రము, సర్వతంత్ర స్వేచ్ఛతో గద్యకవితనే వ్రాసెను. కవిత కెట్టి బంధములు నుండరాదను స్వేచ్ఛావాదులలో నాతడు గణనీయుడు.

పాల్ వెలిరీ (Paul Veliry) అను ప్రతీకవాది, సంగీత సాహచర్యమున తమ కవిత పుష్టమైనదనియు, ఘట్ట శబ్దములకు (సంగీతమునకు) నాడీచుండలముపై నెట్టి ప్రభావము గలదో, ఇంచుమించుగా అట్టి ప్రభావమును భాషనుండి సంపాదించుటకు (ప్రతీకవాదమునకు సంబంధించిన) ప్రధాన సాహితీ స్రష్టలందరును కలలు గనుచుందు రనియును నుడివియున్నాడు. *

ప్రతీకవాదము, చిత్రలేఖనమునందలి అంత లేక ముద్రావాదమునకును (Impressionism) బెర్గసన్ (Bergson) అను పాశ్చాత్య దార్శనికునితో పరాకౌటి నందిన వ్యత్యక్త చేతనాతత్వమునకును (The philosophy of the sub-conscious) సమకాలికము. పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందావిర్భవించిన భావ, లేక ప్రత్యయవాదము (idealism)తో నిది యేకీభవించును. విశ్వ సంబంధమగు అవ్యక్త భావము (mystical conception of the universe) నందు, ప్రతీకవాదము నకు, సవీన ప్లేటోవాదము (Neo-platonism)తో, సాధర్యము గలదు.

బౌదలేర్ (Baudelaire) అను నాతడు, ప్రతీకవాద ప్రథమ కవి. ఈతని “les correspondances” అను రచనకు, స్వీడెన్ బర్గు అను దార్శనికుని “Theory of correspondances) అను సిద్ధాంతము మూలము.

Aurthur Rimbaud, Verlaine, Mallarmi అనువారు ప్రతీక వాదులలో ప్రసిద్ధ కవులు.

స్థూలముగా ప్రతీకవాదులు రెండు తెగలు : 1. వెర్లెయిన్ అనుయాయులు
2. మల్లార్మే అనుయాయులు.

1. వెర్లెయిన్ అనుయాయులు : le cardonnal 2 S. amane 3 Mi-
khel Rodenbach 4 Maeterlinck.

2 మల్లార్మే అనుయాయులు : Ghil 2 Dabus 3 Mockel 4 Mau-

* we are nourished on music and our literary Heads dream only of winning from language almost the some effects as pure sounds produce on the nervous system.

clair 5 Merril verhaeren 6 Kahn 7 lafargue 8 Griffin 9 Du-
zardin 9 Ritte 10 Henri de Regnier.

వెర్లెయిన్ అనుయాయుల కవిత విషాద శబలితము; శాశ్వతములగు నియ-
మములు దానియందుండవు. అట్లయ్యును సూటిగను, శుద్ధముగను ఉండును.
మల్లార్థే అనుయాయుల కవితయందు కళాధర్మములు, రేక షర్మములు, కవి బుద్ధి
పూర్వకముగ ప్రవేశపెట్టినవై యుండును. మరియు దుర్బోధమయ్యును, వారి కవితా
కళ సామరస్యపూర్వమును, సంయోగాత్మకమునై యుండును.

1886 సం॥ సెప్టెంబరు 18 తేదీన జీన్ మోరియస్ (Jean Moreas) అను
నాతడు "Fiegaro" అను పత్రికయందు, ప్రతీకవాద ప్రకాశన పత్రమును
(Symbolism manifesto) ప్రకటించియున్నాడు. అందే ప్రతీకవాదము నిర్వ-
చింపబడి యున్నది. అందు కల్పనిక వాదముయొక్క కాల మయిపోయినదనియును,
కవితయందు * "పర్నాసియస్" ఉద్యమమును, నవలా రచనయందు ప్రకృత్యుద్య-
మమును, అంత్యదశకు వచ్చినవనియును, అందువలన నూత్నముగు కళారూపమునకై
లోక మెదురుచూచుచున్న దనియును, నిజమునకట్టి కళావిశేషము అత్యావశ్యక
మనియును, జీన్ మోరియస్ ప్రతిపాదించి యున్నాడు. మరియు బాదలేర్ తదుద్యమ
నాయకుడుగా, తత్కవితా కళాప్రవక్తగా, అందు ప్రశంసింపబడి యున్నాడు. అవ్యక్త
చైతన్య నిగూఢ తత్వమును తన కవితయందు నిక్షిప్తము గావించినందులకు
మల్లార్థే పద్య (verse) రచనా సంబంధి క్రూర నిగళ బంధములను తెగగొట్టి,
విశృంఖలతను ప్రవేశపెట్టినందులకు వెర్లెయిన్ స్తుతింపబడిరి. Rymbaud పేరెత్తక
పోవుటకు కారణము! అప్పటి కతడు ప్రసిద్ధుడు కాకపోవుటయే యని మన
మూహింపవచ్చును. మోరియస్ ఇట్లు, ప్రతీకవాద ప్రకాశన పత్రమును ప్రకటించు
టయేకాక, "symbolist schoel" అను పేర ఒక కవి సంఘమును స్థాపించెను.
అందు Rene ghil, Stuart Merril, Francis Viele. Griffin, Gu-
stave Khan మున్నగు కవులు చేరిరి. వీరు సామాన్య కవులు. ఇక్కడనే విమ-
ర్శకులలో అభిప్రాయభేదమేర్పడినది. కొందరు వీరందరిని ప్రతీకవాదమునకు
సంబంధించిన కవులుగా పరిగణింతురు. మరికొందరు విమర్శకులు బాదలేర్, రింబా,

* Parnassus : a mountain in greece, sacred to Apollo and the
Muses. Parnassian—of a school of French poetry, supposed to
believe in "art for art's sake" .

మల్లార్జ్యే, పెర్లెయిన్ అను నల్వరు కవులనే ప్రతీకవాదులుగా సంగీకరించురు. నిజమునకీ నల్వరు కవులే ప్రతీకవాదులు. తక్కినవారు ప్రతీకవాదముచే ప్రభావితులైన కవులు. ప్రతీకవాదమునందలి ఒక్కొక్క లక్షణ మొక్కొక్క కవికి ఆదరపాత్రమైనదని భావింపనగును. ఉదా :— “గస్టావ్ ఖాన్” అను కవికి, ప్రతీకవాదులు పద్యరచన యందఁబలించిన విశృంఖలత్వము నచ్చినది. అట్లే “రెనేఘిల్” (Rene Ghil) అనువానికి వారి గానకళా పరత్వమును “లాట్రేమాంట్” (Lautreamont) అను కవికి బాదలేర్ మున్నగు వారియందున్న నిరాశాభావమును దుచించినవి.

ప్రతీకవాద కవిత్వము-తదాచార్యులు :

ప్రతీకవాదమునకు, బాదలేర్, వెర్లెయిన్, రిందో, మల్లార్జ్యే అను నల్వరును ఆచార్య స్థానమునలంకరించిన మహాకవులు. వీరి కవితా విశేషములను పరిశీలించినచో ప్రతీకవాదము సులభగ్రాహ్యమగును.

వాస్తవికత అనునది ఆచ్ఛాదనమాత్రమనియు, అందు లెక్కలేనముగ, కవిగత భావ, రసభావ ప్రపంచము (world of ideas and emotions) లేక కవి కాంక్షితమగు ఆదర్శ ప్రపంచముండుననియు, ప్రతీకవాదుల సిద్ధాంతముకదా ! ఇది బాదలేర్ రచించిన “correspondances” అను సుప్రసిద్ధ గేయమున (Sonnet) స్థూలముగ నిబద్ధమైయున్నది.

కొన్ని ప్రతీకలను వరుసగా వర్ణించి, సహృదయ హృదయములందు, ఒక రసభావమును ప్రతిష్ఠించుట, బాదలేర్ కవితకు ప్రధానలక్షణము. అంతమున స్వల్పముగ విషయసూచన యుండును.

బాదలేర్ రచించిన కావ్యఖండికలన్నియు “les fleurs due Mal” (పాప పుష్పములు) అనుపేర, 1857 లో, ఒక సంపుటముగా వెలువడినవి. తరువాత మరల మూడేండ్లకు ఆ సంపుటి ద్వితీయ ముద్రణ ప్రతి ప్రకటితమైనది.

ఉదాహరణమునకు బాదలేర్ మహాకవి రచించిన “Harmony of the evening” అను ఖండికను గైకొనవచ్చును. ఇందు ఈతని కవితాతత్త్వము స్పష్టముగా గోచరించును.

1. Now come the days when, trembling on its stem.
 * Each flower is scented like an incense bowl;
 Sounds and perfumes swirl through the evening air;
 The senses turn in a slow and languid dance.
2. * Each flower is scented like an incense bowl;
 * A violin trembles like a broken heart;
 The senses turn in a slow and languid dance;
 * The sky is sad and splendid like an altar;
3. * A violin trembles like a broken heart.
 * A loving heart that hates the vast and dark abyss;
 * The sky is sad and splendid like an altar;
 * The sun has sunk in its own congealing wood.
4. * A loving heart that hates the vast and dark abyss gathers
 every vestige of the hallowed past;
 * The sun has sunk in its own congealing blood my memory
 of you gleams like a sacred shrine,

ఈ కావ్యమున - * ఈ గుర్తుగల చరణములు పునరావృత్తములగుట గమనింపదగును. ఇందొక కథావస్తువులేదు. ఒక రసభావమును (emotion) పునరుజ్జీవింపజేయుటకై కవి యిందు యత్నించెను. అందులకే ప్రతీకలు పునరావృత్తములై నవి. ప్రతీక ప్రయోగమున సంకీర్ణ పద్ధతియిది. ఈ ప్రయోగమున బాదలేర్ సిద్ధహస్తుడు ఇందు మూడు, ప్రతీకలున్నవి. 1. నూపపాత్రలవలె పరిమళించుచున్న కుసుమములు. 2. భగ్నహృదయమువలె వణకుచున్న దాయనీనము. 3. విషణ్ణోజ్వలముగానున్న ఆకాశము; పేరుకున్న రక్తముతో మునిగిపోవు సూర్యుడు. ఈ మూడును పరుసగా ప్రాణ, శ్రవణ, నయనేంద్రియముల కుద్బోధకములు.

ఈ ఖండిక, మానవీయమగు ప్రతీక వాదమునకేరక, అతిలోక ప్రతీక వాదమునకు గూడ నుదాహరణముగా పనికివచ్చును. కవిగతమగు ఆనందానుభూతిని భావుర హృదయములందు ఉజ్జీవింపజేయుటయేరక, కవి కాంక్షించు స్వర్గభావమును, తస్మనః ఫలకముపై ఈ ఖండిక చిత్రించుచున్నది. కావున నిది పూర్వోక్త ప్రయోజనములను రెండింటిని సాధించుచున్నదని చెప్పవచ్చును.

ఇట్లే బాదలేర్ రచించిన "Spleen" అను ఖండిక, కవిగత విషాదభావమును, నరకమునకును, ప్రతీకయగుచున్నది. బాదలేర్ : పెర్లెయిస్ : బాదలేర్

మహాకవి ప్రభావము వెర్లేయిస్పై చాలకలదు. ఇర్వరును, అశానిరాశముధ్య
 ఊగులాడినవారే; కాని బాదలేర్ పరివర్తనమున కొంత స్థిరతయున్నది. వెర్లే
 యిసులో అదిలేదు. వస్తు వివరణముకంటె, వస్తుసూచనకే ప్రాధాన్యము నిచ్చుట
 యందును. భావానుగుణముగ ప్రతీకలను వాడుటయందును, ఈ మహాకవుల కిర్వర
 కును భేదములేదు. కాని, బాదలేర్ కవితయందు మానవీయము అతిలోకమునగు
 ప్రతీకవాదములు రెండును ప్రాధాన్యము వహింపగా వెర్లేయిస్ కవితయందు
 మానవీయ ప్రతీకవాదమే ప్రచురముగా గోచరించును. బాదలేరుకుగల భావనాశక్తి
 యీతనికేలేదు. కొలది భేదమున్నను, ఇర్వరి కవితలయందును, గీతిమాధుర్యము
 స్పష్టముగానుండును. ఛందోబద్ధములగు రచనలన్నియును కవిత్వము కాకపోయినను,
 కవిత్వము మాత్రము ఛందోబద్ధముగనే యుండవలెనని పెర్లేయిసు అభిప్రాయము.

ఈ యభిప్రాయమును కాదని నిర్భయముగా, వచనకవిత్వము చెప్పిన కవి
 ప్రకాండుడు రింబో (Rimbaud) ఈతని కవితా జీవితమే కడుచిత్ర మైనది.
 1870 లో ఈతడు కవితారంగమున ప్రవేశించెను. 1875 లో అందుండి నిర్గ
 మించెను. ప్రవేశించునాటికి తనకి పదునారేండ్లు కూడలేవు. ఈ అయిదేండ్ల
 లోనే, ఆధునిక కవిలోకమున అఖండమగు భ్యాతి నీల డార్జించెను. ఈతని
 కవిరా సిద్ధాంతములందు ముఖ్యములివి: 1. ప్రయత్నపూర్వకముగా కవిత్వము
 చెప్పరాదు. క్షుబ్ధిపూర్వకముగా కళా సౌందర్యమును సాధించిరని బాదలేర్
 మున్నగు మహాకవులను గూడ, ఈతడు నిరసించియున్నాడు. బాదలేర్ మహాకవి.
 యందీతనికి గురుభావమున్నది. కాని ఆతని రచనా విధాన మీతనికి నచ్చలేదు
 2. భావములు స్వచ్ఛందముగా నిర్గమించుచుండగా, కవితటస్థభావమును వహించి
 యుండవలెను. 3. ఎట్టి పరిస్థితియందును దానికి మెరుగులు దిద్దయత్నింపరాదు.
 4. ఛందోనియమములకు కట్టుబడి యుండరాదు.

ఇంచుమించుగా నివి అధివాస్తవికతా లక్షణములే. ఈసాదృశ్యమే అధివాస్త
 వికు నీతనిని గూడ తమ గురువుగా నంగీకరించుటకు కారణము.

రింబోరచించిన "illuminations" మున్నగు కవితలన్నియు వచనమందే
 యున్నవి.

రింబో మహామేధావి; గొప్ప ప్రతిభగల కవి. కాని, ఆతనికి ఓర్కలేదు
 అతని ఒక విమర్శకుడు "The impatient genius" అని అభివర్ణించెను.

యున్నాడు. వాస్తవికత నదిగమించి, ఆదర్శ ప్రపంచమున ప్రవేశించు శక్తి బాదలేర్ మహాకవియందు పరాకాష్ఠనందినది. ఆ విషయమున రింబో బాదలేర్ కు సరికాదు. ఇట్లే యిర్వురకును కొన్ని భేదసాదృశ్యములున్నవి. ఇర్వురును మహాకవులే.

మల్లార్జే అతిలోక ప్రతీకవాది (Transcendental symbolist) వాస్తవ ప్రపంచముతోడి సర్వసంబంధములను త్రెంచుకొని కవి తన యందొక శూన్యమును కల్పించుకొనవలెననియు, అప్పుడా శూన్యమున అనంతమగు నాదర్శ ప్రపంచము తోచుననియు నీతని సిద్ధాంతము. అనేకములగు మానసిక పరివర్తనలకు లోనైన తరువాతనే, యీతడిసిద్ధాంతమునకు వచ్చెను. రింబో భాషనిర్గమనావసరమున కవి తాటస్థ్యము నవలంబింపవలెనని చెప్పెను, అట్లే ఆచరించెను.

మల్లార్జేది తాటస్థ్యవిధానముకాదు. ఆతడు ప్రయత్నపూర్వకముగనే తన మనసునుండి సర్వభావములను పారద్రోలి శూన్యమును సృజించుకొనును. భావము లనగా ప్రాపంచిక భావములని యర్థము. తరువాత ప్రయత్నపూర్వకముగనే, అతి లోకములును నిర్మలములునగు భావములను సృజించుకొనును. ఆతడు రచించిన కావ్యఖండికలన్నియు నించుమించుగా ముప్పదిమాత్రమే యున్నవి. అవియే ఆతనికి మహాభ్యాతి నార్జించినవి. మల్లార్జే రచనలలో "Allegorical sonnet about himself" అనునది చాల ముఖ్యమైనది.

ప్రతీక వాదము - అంగ్లకవులు :

ఎబ్రాపౌండు (Ezra pound) టి. ఇ. హ్యూమ్. (T. E. Hulme) టి. యస్. ఇలియట్, డబ్ల్యు. బి. ఈట్సు (W. B. yeats) మున్నగువారుకూడ ప్రతీకవాదులుగా పరిగణింపబడుచున్నారు. ఇందు మొదటి యిర్వురును "ఇమేజిస్టు" లు కూడ.

ప్రతీక వాదము - ధ్వనిసిద్ధాంతము :

ప్రతీకవాదమంతయు ధ్వనిసిద్ధాంతము సుదంతర్భవించుచు కొందరు విమర్శకులందురు. ప్రతీకవాదవిశేషములు ముందే వివరింపబడినవి. వానినిబట్టి చూచినచో ధ్వనివాదమునకును, ప్రతీకవాదమునకును గల భేదము స్పష్టమగుచునే యున్నది. కాని, ఈరెండు వాదములను ఒకచో జేర్చి పరిశీలించుట అత్యావశ్యము. శావున్, మొదట ధ్వని స్వరూపమును పరిశీలింతుము.

వచ్యార్థమునుండిగాని, లక్ష్యార్థమునుండిగాని, ప్రతీయమానమగు అర్థాంతరమును వ్యంగ్యమనియందురు. వ్యంగ్యార్థము ప్రధానమగుచోనది ధ్వని యనబడును. ప్రధానమనగా, వచ్యార్థముకంటె చమత్కారావహముగ నుండుట. వ్యంగ్యము అప్రధానమగుచో అనగా, వ్యంగ్యార్థముకంటె వచ్యార్థమే చమత్కారావహముగను, మనోజ్ఞముగనున్నచో, గుణీభూత వ్యంగ్యమగును. గుణీభూతమగుట అనగా అప్రధానమగుటయే. ఇది స్థూలముగా ధ్వనిస్వరూపము.

ప్రతీయ మానమగు నర్థమే వ్యంగ్యము. అదియే (ప్రధానమగుచో) ధ్వని, ఇది సారాంశము.

ప్రతీకవాదలక్ష్యము అర్థాంతరస్ఫూర్తికాదు. తత్త్వదర్శనము; వస్తువుయొక్క బాహ్యరూపమునకు, దేదా భౌతికరూపమునకు, లోపలనున్న తాత్త్వికరూపమును దర్శించుట. ఆ దర్శన జన్యమగు ననుభూతిని కవి తదనుగుణమగు ప్రతీకలలో వ్యక్తీకరించును. ఈ విషయము, సమగ్రముగ, ముందే వివరింపబడియున్నది.

వీని ముఖ్య భేదములు :

1. ప్రతీకలేకున్నను ధ్వనియుండును. ఉదా :— “గంగలో గొల్లపల్లె” (గంగాయాంఘోషః) గంగా ప్రవాహమున గొల్లపల్లె ఉండుట కవకాశములేదు. కావున వచ్యార్థము పొసగదు. అప్పుడు గంగా ప్రవాహమునకు గంగాతీరముని అర్థము చెప్పవలసియున్నది. ఇది లక్ష్యార్థము. గంగాతీరమున అదియును ప్రవాహమునకు చాల సమీపముగ ఉన్నది. కావున గొల్లపల్లె పవిత్రమైనది. శీతలమైనది. ఈ శీతత్వపావనత్వాదికము వ్యంగ్యము. ఇది మనోజ్ఞమగుట ధ్వని.

ఇందు ప్రతీకలేదు. ధ్వనియున్నది. 2. చెప్పినవారినిబట్టియు, విన్నవారిని బట్టియు, వ్యంగ్యము భిన్నరూపములనుండును. ఉదా :— సూర్యుడస్తమించుచున్నాడు. ఈవక్యము ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్కవిధముగ నర్థస్ఫూర్తి కలిగించును. గొల్లవానికి, పాలుపిదుకు వేళయైనదనియు, బాలునకు ఆటలుమాని యింటికేగవలెననియు, నైష్టికునకు సంధ్యావందన మాచరింపవలెననియు — ఇట్లు ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధమగు నర్థస్ఫూర్తియుండును, ఇది వ్యంగ్యార్థము. ఇందు ప్రతీక లేదు కదా !

కావున ప్రతీక లేకున్నను ధ్వని యుండవచ్చునని తేలినది.

II ప్రతీకవాద్యమున్నను ధ్వని లేకపోవచ్చును. ఇందుల కుదాహరణముగా

బాదలేర్ మహాకవి రచించిన “స్ప్లీన్” అను కావ్యఖండికను గ్రహింప వచ్చును. అందుక గీతము (My cat, trying to find a place to rest Thrists and turns his thin and sickly body; The soul of an old poet haunts the rooftops with the sad voice of a trembling ghost.”

ఈ ఖండిక ప్రతీక వాదమునకు చక్కని ఉదాహరణము. కాని, ఇందు మన సిద్ధాంతముననుసరించి చూచినచో సర్వమును వాచ్యముగ నేయున్నది. వాచ్యార్థముపై అర్థాంతరస్ఫూర్తి కానరాదు. ఈ ఖండికయందంతట, నిట్టివే, భావములుకొన్నిగలవు. అవి ఒక వాతావరణమును సృజించి భావుక హృదయములయందు ప్రతిష్ఠించును. ఒక సంవేదమును (feeling) భావుకహృదయములలో పునరుజ్జీవింపజేయుట— ఒక ఆదర్శ భావప్రపంచమును, ప్రతిష్ఠించుట— ప్రతీకవాద లక్ష్యము.

III వ్యంగ్యార్థప్రతీతి ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధముగ నుండవచ్చునని యిది వరకే నిరూపింపబడినదికదా! ప్రతీక వాదకవిత పలన పునరుద్దీపితమగు సంవేదము, వ్యక్తులనుబట్టి భేదింపదు.

IV ద్వనికి అర్థాంతర స్ఫూర్తి యున్నచాలును. తత్త్వదర్శనము దానికక్కరలేదు. మరియు వాచ్యార్థము విధిరూపమున నున్నప్పుడు వ్యంగ్యార్థము నిషేధరూపము నుండవచ్చును. ఇందులకు క్రింది యుదాహరణమును గ్రహింపవచ్చును.

“భ్రమధార్మిక! విస్రబ్ధం సశునకో ? ద్యూమారిత స్తేన గోదావరీకచ్ఛకుడుంగ వాసినా దృప్త సింహానీ” (ఓయిధార్మికా ! స్వేచ్ఛగా సంచరింపుము. గోదావరీ తీరలతానికుంజమున నివసించు, దృప్తసింహము, ఆ శునకమును చంపినదిలే)

దీని సందర్భమిది : ఒకకులట తన ప్రియునితో, గోదావరీ తీరముననున్న నికుంజమున విహరించుచుండును. ఒక ధార్మికుడు, పూజకొరకు అందలి పుష్పములను కోసివేయుచుండెను. ఆ కులటకది కష్టముగాతోచినది. ధార్మికునకు కుక్కలనిన భయము. ఈ విషయమునెరింగిన యా కులట, ఆరీతిని, ఆతనిని, చతురముగా భయపెట్టినది. కుక్కకే భయపడువాడు సింహమున్న స్థలమునకాలిడునా ?

ఈ వివరణమునకు కారణమిది. ఇందు తత్త్వావభోధలేదు. ఉపరి ఆ కులట ఘాట సత్యముగఁ గన్పడును. నికుంజముకడ నిభముగా సింహములేదు. ఉన్నచో అట్లు

మాత్రమక్కడికి పోగలదా ? అమె “సంచరింపుము” అనుమాటకు, (విధివాక్యమునకు) “సంచరింపకుము” అను నిషేధమర్థము. అదియే యిందున్న వ్యంగ్యము.

ప్రతీక వాదముననిట్టి గడుసుపోకడలకే తావుండదు.

ఇందు ముఖ్యభేదములు వివరింపబడినవి. ప్రతీకవాదము ధ్వనియందంతర్భవింపదు. ఇవి భిన్నవాదములు—

మానవతా వాదము * Humanism

ప్రోటాగోరాస్ ;

సాంప్రదాయక గ్రీకుదార్శనికులలో నొకడగు ప్రోటాగోరాస్ (Protagoras) అనునతడు, మానవతావాద ప్రవక్తగా ప్రసిద్ధిగాంచియున్నాడు. ఆతడు ప్రపంచమున కిచ్చిన సందేశసారమంతయు “మానవుడే అన్నిటికిని ప్రమాణము” (Man is the measure of every thing) అను సూత్రమున నిమిడియున్నది. ఏతద్దార్శనికోపజ్ఞమే ఈ సూత్రము.

దేవతల విషయమున ప్రోటాగోరాస్ వ్యక్తముచేసిన దృక్పథము, అనాటి వారిని చాల కలవరపరచియుండును. ఆతని యభిప్రాయములిట్లున్నవి. “దేవతల విషయమున వారున్నారనిగాని, లేరనిగాని చెప్పలేము. వారి విషయమైన మన అజ్ఞానమునకు, అనేక హేతువులున్నవి. విషయమా దుర్బోధము జీవితమా సంక్షిప్తము” ఇది కేవల తటస్థ భావము.

మా. వా. లక్షణసామ్యము ;

మానవతావాదము, కాలక్రమమున పెక్కుచూర్పులకు లోనైనది. అది యెన్ని రూపములు దాల్చినను, వాని కన్నింటికిని సామాన్యములగు లక్షణములు కొన్ని యున్నవి. వానిని క్రింది విధముగ పేర్కొనవచ్చును.

1. మానవజీవితము పవిత్రము. 2. విశ్వరహస్యములను తెలిసికొనుటకు, మానవ బుద్ధియే తగినసాధనము అంతకంటె మంచి సాధనము మరొకటిలేదు.
3. మానవ ప్రవృత్తియొక్క ఉత్కృష్టతమ మగుకృషి మానవ సౌఖ్యాన్వేషణమే ప్రవృత్తి జగత్కల్యాణమునకు వినియోగపడునపుడే పరమోత్కృష్టముగా పరిగ

* From Latin Humanus “Human” of Homo “Man”
“Homines” mankind.

ణింపబడునని భావము. 4. వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము యధేచ్ఛముగా ఆలోచించు కొనుటకును, మాటలాడుటకును స్వాతంత్ర్యము. 5. సమాన న్యాయము వ్యక్తి నిబట్టిగాని, పదవినిబట్టి గాని, పలుకుబడినిబట్టి గాని న్యాయము మారరాదు. 6. భౌతిక సుఖము అనగా దీనిని కాంక్షించుటకును, పొందుటకును, సర్వులకును హక్కుగలదనుట.

గ్రీకు మానవతా వాదమున చింతనకు, మానవశక్తులకును ప్రాధాన్యము గలదు. మానవబుద్ధియొక్క ఉత్కృష్టతనిది అంగీకరించును. దీనికి మానవుడే పరమ ప్రమాణము; మానవ సౌఖ్యాన్వేషణ చరమ లక్ష్యము.

గ్రీకుల తత్త్వచింతన మంతయు మానవరాజవాదమునందే పర్యవసించునని తలంచుట పొరపాటు. వారు విధిబలమునుగూడ విశ్వసించుదురు. సోఫోక్లీస్ మున్నగు వారు రచించిన రూపకములలో “విధిబలీయము” అను భావము స్పష్టముగా గోచరించును. కాని, అది మనకు ప్రస్తుతవిషయముకాదు.

గ్రీకు సభ్యత హీనస్థితికి వచ్చినంతనే వారుప్రతిపాదించిన మానవరాజవాదము కూడ ఊణించినది. ఇది మానవతావాద ప్రథమ దశ.

మానవతావాదము - క్రైస్తవమత ప్రాబల్యము ;

తరువాత క్రైస్తవమత సిద్ధాంతములు వ్యాప్తిలోనికివచ్చినవి. గ్రీసుదేశీయులు రోమనుల క్రైస్తవమతమును గ్రహించిరి. క్రైస్తవమతానుసారముగ మానవ చరిత్రయే, పాతకముతో (Original sin) ప్రారంభమగుచున్నది.

ప్రథమదంపతులు (Adam and eve) గావించిన భగవదాజ్ఞాల్లంఘన రూపపాతకము, మానవజాతినే పీడించుచున్నది. దానినుండి విముక్తిగాంచుటకు, భగవదనుగ్రహము (Gods grace) తప్ప మార్గాంతరములేదు. క్రీస్తుబోధల నంగీకరించిన వారికి తప్ప, అన్యులకది లభింపదు. అనగా క్రీస్తు మధ్యవర్తిత్వము లేనిదే, మానవునకు సుగతి లేదనుట. మానవునకు, శక్తికి బదులుగ కాపమునే, నిత్యమును జ్ఞప్తికితెచ్చు క్రైస్తవమతమున మానవునకు ప్రాధాన్య మేమున్నది ? మానవుడే సర్వమునకు ప్రమాణమును మానవతావాద మడుగంటినది.

జ్ఞానపునరుద్ధరణ కాలము (Renaissance) :

* జ్ఞానపునరుద్ధరణ కాలమున అనగా 15 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున మానవరా వాదము పురల వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినది. సాంప్రదాయములు లేక ప్రాచీనములగు గ్రీకురోమను తత్వగ్రంథముల పునః పరిశీలనమే, యీ పునరుజ్జీవమునకు కారణము. నిజమునకిదియే, మానవతావాదమున ప్రధానమట్టము. మానవతావాదము గ్రీసుదేశమున నావిర్భవించినను, దానికానాడు, ఎంతటి ప్రాధాన్యముకలదో ప్రజలు దానినెట్లు స్వీకరించిరో మనకు స్పష్టముగా తెలియదు. మరియు వది క్రైస్తవమతప్రాబల్యమున విస్మృతమైపోయినది. కావున మానవతా వాదమున కిదియే ప్రధానమట్టమనవచ్చును. అంతదనుక రత్నశాస్త్రము మానవతతోగాక, ఆధ్యాత్మికత, లేక అతి మానవ తలతో నిండియుండెడిది. తరువాత తత్వజ్ఞులుకూడ మానవతవంక దృష్టిమరల్చిరి.

అప్పటి పరిస్థితులుకూడ, మానవరా పునరుద్ధరణమునకు చేయూతనిచ్చినవి. అప్పుడు యూరప్రఖండమున బహుళ ప్రచారముననున్నది చాత్రవాదము (Scho- lasticism) క్రీ. శ. 1100-1500 నడుమ ఈ వాదముభివృద్ధిగాంచినది. మత సిద్ధాంతములను హేతుబద్ధములుగా వ్యవస్థీకరించుట చాత్రవాదుల ప్రధానరర్థవ్యము. క్రైస్తవమతానుబంధమునకును, విహారములకును అనుబంధములుగా కొన్ని విద్యా శాలలుండెడివి. క్రీ. శ. 1200 తరువాత నిందుకొన్ని విశ్వకళాపరిషత్తులుగా మారినవి. ఈ విద్యాశాలలచే ప్రచారములోనికి తేబడిన సిద్ధాంతములే ఈ చాత్రవాద విషయములు. ఈ వాదమున విశ్వాసము అనగా ఏనుక్రీస్తునందు విశ్వాసము ప్రధానము. తర్కమంతయు ఆ విశ్వాసమును సమర్థించుటకే వినియోగపడవల యును. అట్లు వినియోగపడునదియే తర్కము; పడనియెడల అది తర్కమేకాదు. ఇది చాత్రవాద స్థూలస్వరూపము. సూక్ష్మవిషయము లనేకములుగలవు. అవి మనకిట అనావశ్యకములు. ఏది యెట్లున్నను, చాత్రవాదము మానవునకెట్టి స్వేచ్ఛను అంగీక రింపదు. మానవుని స్వాతంత్ర్యము సరిగట్టు చాత్రవాదమునెడ ప్రజానీకము విముఖమై

* The philosophy which resulted from the resurgence of sci- ence in Europe about the fifteenth century was called Human- ism, because it was a philosophy of man and concerned with human life on this earth. Until then philosophy was not human- ist; it was "Spiritualist" that super humanist The philoso- phy and practice of radical Humanism — M. N. Roy.

యుండెను. అట్టియెడ, మానవతావాదము, వెలుగులోనికి వచ్చెను, ప్రజలుదానికి స్వాగతము పల్కిరి.

ఇట ముఖ్యముగా మనము గుర్తింపజలసిన విషయమొకటి యున్నది. జ్ఞానపునరుద్ధరణయుగ (Age of Renaissance) మానవతావాదము. మతనిరపేక్షముగాని, నాస్తికముగాని. కాదు. అది ఛాత్రవాదమును నిరసించినదే కాని, క్రైస్తవమతమునుగాదు. ఉపరి అనాటి మానవతావాదము, గ్రీకు నీతిశాస్త్రమును, క్రైస్తవమతముతో సమన్వయింప యత్నించినది. సాంప్రదాయక మానవతావాదము దైవసంకల్పమునే నిరసించి, మానవ సామర్థ్యమును ప్రశంసించినది. జ్ఞానపునరుద్ధరణయుగపు మానవతావాదము అంతదూరముపోలేదు. అసలు ఇటలీదేశపు టుత్తర భాగమున అనాటి మానవతావాదము, క్రైస్తవమతముపట్ల విముఖతనే చూపలేదు. కాని అది మతమౌఢ్యమును తొలగించుటయందును, మానవస్వాతంత్ర్యమును, స్థాపించుటయందును, చక్కని కృషిచేసినదని చెప్పవచ్చును. దీనినే కొందరు "Italian Humanism" అని యందురు. ఛాత్రవాదుల కఠినశిక్షణ విధానమును మతవిషయకములగు కఠిన నిబంధనలను, తిరస్కరించి, చ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుటయందే దీని విశిష్టతయున్నది. మతనిబంధనలను గ్రుడ్డిగా అనుసరించుటకిది యంగీకరింపదు.

మన దేశమున, రాజారామమోహనరాయ్, వివేకానందుడు, వీరేశలింగము యున్నగువారు, సంఘసంస్కరణ విషయమున నవలంబించిన దృక్పథము, ఇంచుమించుగా, ఇటలీ మానవతావాదమునకు, అనగా జ్ఞానపునరుద్ధరణయుగ మానవతావాదమునకు సరిపోలును. మహాత్ముడు ప్రవేశపెట్టిన హరిజనోద్ధరణముగూడ నీ కోవకుచెందిన ఉద్యమమే.

పరిణామ మానవతావాదము :

19 వ శతాబ్దియందు జనించిన పరిణామ మానవతావాదము, మతనిరపేక్షము; నాస్తికము. డార్విన్ ప్రతిపాదించిన పరిణామవాదము దీనికి ప్రోద్బలకము ఇరుపదవ శతాబ్దియందే పరిణామ మానవతావాదము, బహుళవ్యాప్తిలోనికి వచ్చినది. ఈ వ్యాప్తికి ముఖ్యకారకుడు, జూలియన్ హక్స్లీ అను సుప్రసిద్ధ విజ్ఞానవేత్త. అంతదనుక అస్పష్టముగానున్న మానవతావాదమునకు రూపరేఖలిచ్చి, తీర్చిదిద్దిన మహానీయుడీ తడే.

ఈతని వాదమును సంగ్రహముగా నిట్లు చెప్పవచ్చును.

శాస్త్రవిజ్ఞానము మానవునకు, విశ్వప్రకృతిపై అత్యధికమగు నధికారము నిచ్చినది. తత్సాహాయ్యమున, ఆతడు ప్రకృతిశక్తులను పశమొనర్చుకొని వ్యవహరింప గలుచున్నాడు. కాని భౌతికశాస్త్ర పరిజ్ఞానములన మానవుడు తన్నుదానే మరచు చున్నాడు. తన ప్రకృతినే విస్మరించుచున్నాడు.

* ఆధిభౌతిక శాస్త్రవిజ్ఞానము బాహ్యభ్యంతర జీవితములు రెండింటియందును, మానవప్రకృతికి ఎదురునిలుచుచున్నది. కాగా, శాస్త్రవిజ్ఞానము, మానవప్రకృతి అను నీ రెండును, దేనికది ఆశ్చర్యకర సంభ్రమిత రీతిని, ఒకదాని ప్రగతిని ఇంకొకటి నిరోధించుచున్నది. శాస్త్రము, మానవప్రకృతి — ప్రస్తుతనాగరికత యందు, ఇక్కడనే ప్రబల ధర్మవైరుధ్య మేర్పడినది.

ధర్మభేదములుగల విషయములు, సర్వదాకలవు. ఉదా :- ప్రాకృతికము; అతి ప్రాకృతికము మానుషము; దివ్యము; మనస్సు; ద్రవ్యము (Matter) వ్యక్తి; సంఘము.

దేహము; ఆత్మ.

ఇవి ఆయాదేశ కాలములందు, మానవుని ఆలోచనను, భిన్నముగావించినవి. కాని తుదకిట్టి వైరుధ్యములు, యధార్థములుగాని, సంపూర్ణములుగాని కావనియు, వానిని సమన్వయ పరచుట దుస్సాధముకాదనియు, నిరూపితమైనది. సాధారణముగా, ఇట్టి వైరుధ్యములేర్పడుటకు రెండు కారణము లుండును.

1. ప్రతిపాదనవాక్యములు లేక ప్రయోగాంగములు (premises) అన మగ్రములు లేక స్వల్పముగ నీ యధార్థములు నగుటయు, వానిని సమగ్రములు గను, యధార్థములుగను భావించి, వాని యాధారమున నిర్ణయములుగావించుట.

2. వాస్తవికతను (Reality) పాక్షికముగా రెండువిధముల గ్రహించి, సర్వసమగ్రములట్లు వానిని నిలుపుట.

* Science, in a word, both in the outer and inner life, has come up against humannature and each one seems in a strange confused way to be barring the progress of the other- what dare I think-Julian Huxley P. 129.

పైకి విరుద్ధములుగా కనబడుచున్న అంశములు, ఉన్నతతరమును, విస్తృత తరమును అగు నై క్యమునందు, సమాధానపరుపవచ్చునని, నేటి జ్ఞానాభివృద్ధివలన తెలియుచున్నది.

శాస్త్రము చేయుపనులు ముఖ్యముగా రెండు : 1. మానవునకు ఈ భౌతిక ప్రపంచమును సాధ్యమైనంతవరకు యధార్థముగను సంపూర్ణముగను చూపుట, అనగా, ప్రకృతితత్త్వమును విశదీకరించుట. 2. మానవుడు, తన పరిసరములను భవితవ్యమును వశమొనర్చుకొనుటకు తగినసాధనములను సమకూర్చుట. మొదటిది లేకున్నచో మానవునకు తన యాలోచనలనెట అనుస్థాపింపవలయునో తెలియదు. ఈ విశ్వప్రకాశికలో, తనకుగల స్థానమెద్దియో తెలియదు. కాగా తన ఆశయసిద్ధికి తగిన ప్రకాశికయు నుండదు. రెండవదిలేకున్నచో, మానవునకు భౌతికమగు నభివృద్ధియేయుండదు. నిలకడగల వ్యవస్థ నాతడు సాధింపరేడు; ఆశయసిద్ధిని పొందలేడు.

శాస్త్రము మానవునకు చేయు సాహాయ్యమిది. ఈ సాహాయ్యము నభిలషించు మానవుడు. శాస్త్రాభివృద్ధికి, సర్వవిధముల తోడ్పడవలయును. మరియు తద్వ్య రిక్తములగు నాలోచన వ్యవస్థలను రూపుమాపవలయును.

శాస్త్రప్రవృత్తికి తాటస్థ్యము ప్రధానము. అనగా శాస్త్రప్రయోగములందు, మానవ ప్రకృతికి సంబంధించిన ఉద్వేగాదులకు స్థానమురేదనుట. కాగా శాస్త్రము, మానవుని ఒక యంత్రముగనే పరిగణించును. ఈ పరిగణనమువలన, మానవజాతి అభ్యున్నతికే చేటువాటిల్లుట కవకాశమున్నది.

మానవుని ఆశయసిద్ధికి శాస్త్రము సాధనముల సమకూర్చును. కాని ఆ ఆశయములెట్టివి ? పవిత్రములా ? అపవిత్రములా ? నిర్మాణాత్మకములా, నిర్మూల నాత్మకములా ? జగదుపకారకములా ? జగదపకారములా ? అను ప్రశ్నలతో శాస్త్రము నకు పనిలేదు. ఈ యుపకరణములు, మానవజాతినే నాశనము చేయవచ్చును. అణుశక్తి, శాంతికిని క్రాంతికిని గూడ సుపయోగపడునుకదా !

శాస్త్రము సాధనములను సమకూర్చును. కాని, వాని ఉచితానుచిత ప్రయోగ మును అనగా వాని గమ్యమును నిర్ణయించునది మానవ ప్రకృతి. ఆ ప్రకృతిలో ఉద్వేగ సంపేదనలకు (Emotions & feelings) ప్రముఖస్థానముగలదు. శాస్త్రము వాని ఉనికినిగూడ అన్వేషింపజేయును.

మతపరమగు నుద్వేగము మానవునియందు కలదు. ఆదిమ మానవునినుండి, ఆధునిక మానవునివరకు, అందరిమీద ఈ యుద్వేగ ప్రభావముగోచరించుచున్నది. బహుదేవతారాధననుండి ఏకేశ్వరారాధనవరకు, గల వివిధ మతవిశ్వాసములన్నియు, నీ యుద్వేగముయొక్క రూపాంతరములే. ఐంద్రజాలిక శక్తులను నమ్మిన ఆదిమ మానవుడుకూడ (నేడును కొందరు దీనిని విశ్వసించుదురు) ఈ యుద్వేగము నకు వశుడైనవాడే. ఉద్వేగ మొక్కటి యేయయ్యు, దేశ కాలపరిస్థితు లనుబట్టి అది వివిధ మత సంప్రదాయములకు దారి తీసినది. మతము లొండొంటితో ఘర్షణపడగా, రక్తపాతముగూడ జరిగినది. మానవాభ్యుదయమునకు పని చేయవలసిన మతములు, తన్నాశనమునకే కృషిచేసెను. ఇట్లుగుటకు కారణమేమి? ఒక్కటే కారణము గన్పట్టుచున్నది. మతములు శాస్త్రీయములు కావు. హేతువాద పురస్కృతములు కావు. శాస్త్రము మానవప్రకృతిని నిర్లక్ష్యముచేసినట్లే. మతము, హేతువాదమును గ్రహింపక ఉపేక్షించినది. తత్కారణముగ, శాస్త్రము నకును, మతమునకును, సామరస్యమునకు బదులు ప్రతిభటత్వమేర్పడినది. ఇట్టి విరోధము మానవజాతి ప్రగతికే భంజకము. కావున, ఈ రెండింటికీని, సామరస్యమును కుదుర్చుట అత్యంతావశ్యకము, అపనినే మానవజాతివాదము చేయ సమకట్టినది.

ఆ కార్యకలాపమును, స్థూలముగా ద్విధావిభజింపవచ్చును.

1. శాస్త్రము, మానవునియందున్న యితరానుభూతి విశేషములనుగూడ పరిగణించుట. 2. మానవుని యందున్న మరోద్వేగాదులను, హేతువాద పురస్కరముగ అనగా శాస్త్రీయముగ పరిశీలించుట.

అట్లుచేయనిచో వచ్చు ప్రమాదములు, ముందే వివరింపబడినవి.

పరిణామ మానవజాతివాదులు, నీరీశ్వరవాదులుకదా ! కాని, వీరు ప్రార్థనము, మార్మికమగు ననుభూతి మున్నగు వాని నంగీకరింతురు. నీరీశ్వరవాదులకు ప్రార్థన

1. As an independent or unitary being, active in the affairs of the universe. He does not exist - Science and the future of religion - J. H. P. 240.

2. What then remains for future religion? In the first place, a recognition of the fact that the religious spirit is a permanent element in human nature and potent driving force; that if it is harnessed in ways which are intellectually wrong, its results will eventually prove to be wrong:— Science and the future of religion - J. H.

మేం ? సమాధానమిది 2. మానవప్రకృతియందు మతచైతన్యము శాశ్వతమైన మూల వస్తువనియు, బలయుతమగు చోదనశక్తియనియు మనము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఆ శక్తిని ఆ మార్గమున నడిపించినచో ఫలితములుగూడ తప్పుదారివేయుండును. సవ్యమార్గమున నడిపినచో సత్ఫలము లభించును.

ఇక్కడ రెండు ముఖ్యాంశములను మనము గమనింపవలసియున్నది. మానవ ప్రకృతిలో మతోద్వేగమున్నది అని జూలియన్ హక్సరీ చాలసారులు చెప్పుచుండును. అది సహజాతము (Instinct) కాదనియు, ఉద్వేగము (emotion) మాత్రమే అనియు, అతని మతము. *

* సహజాతము, ఆజన్మసిద్ధము, ప్రయత్న నిరపేక్షమునగు గుణము. మతోద్వేగ మనగానేమి ? మానవునకది ఆజన్మసిద్ధము కాదు. మానవప్రకృతికి విశ్వప్రకృతితో సంసర్గము కలుగునపుడు, మానవప్రకృతి ప్రతిస్పందించును. ఆ స్పందనము, శుద్ధముగా గాక, సంక్లిష్ట (complex) రూపమున నుండును. ఆ ప్రతిస్పందన మొకయుద్వేగవిశేషము. దానికి సంబంధించినదే మతము. కావున, ఈ యుద్వేగము మతోద్వేగమనబడుచున్నది. మతమనునది, ఒక ప్రత్యేక పరిస్థితిలో మానవునియందు జనించిన ఉద్వేగ విశేషమునకు ఫలము. ఇది కృతకముకాదు. మానవ ప్రకృతి నుండి సహజముగ జనించినది.

మతచరిత్రయందు మూడు దశలను చూపవచ్చును. 1. ఇంద్రజాలమునందు నమ్మకమున్నదశ. (The belief in magic) మానవుడు ప్రకృతిశక్తులను వశపరచుకొనుటకు చేసిన ప్రయత్నమిందు గానవచ్చును.

2. సాకారములగు దైవతములందు నమ్మకము (The belief in personal Gods) ప్రపంచ వ్యవహారములన్నియు ఈ దేవతల అదుపులో నుండునని మానవుని విశ్వాసము. బహుదేవతాత్వము, ఏకేశ్వరత్వము గూడ నిందుచేరును.

* (Instinct) = సహజాతము — ఈ అనువాదము తెలుగు అకాడమీవారు (1973) ప్రకటించిన “Provisional list of technical terms — “తర్క శాస్త్రము (logic) తత్త్వశాస్త్రము (Philosophy) మనో విజ్ఞానశాస్త్రము (Psychology) అను సంపుటము నుండి గ్రహింపబడినది. ఈ సిద్ధాంతవ్యాసమున పెక్కుపారిభాషిక పదములకు తెలుగు అకాడమీవారిచ్చిన అనువాదములే గ్రహింపబడినవి. —

3. ప్రకృతియొక్క ఏకరూపత (Uniformity) యందును. ప్రకృతి ధర్మముల కర్తృత్వ నిరపేక్ష ప్రవృత్తియందును (Impersonal working of natural laws) ఆధునిక వైజ్ఞానిక విశ్వాసము - ఈ మూడవదశయే మన కిచ్చట చర్చనీయ విషయము.

ఇవి ముఖ్యదశలు. వీని కవాంతర భేదములు చాలగలవు. దాని వివరణముట ననావశ్యకము.

ఈ వివరణమువలన మనకొర విషయము స్పష్టమగుచున్నది. పరిణామ మానవతావాదులు నిరీశ్వర వాదులనుట చెట్టినందియమునులేదు. ఇక్కడ హక్సరీ చర్చించినది భగవదస్తిత్వ విషయము కానేకదు. భగవంతుడు లేడను విషయమున దారిలో అభిప్రాయభేదమేలేదు. దేవుడున్నను, లేకున్నను, మానవులందు మరొద్వేగ మున్నమాట సత్యము. ఆ యుద్వేగము శాశ్వతము. ఉన్నదానిని కాదనుటెట్లు? దానిని అట్లే వదిలి వేసినచో, ప్రమాదము తథ్యము. మానవులు మతావేశమునకు లోనయి ఆహర్గమున సంచరించుట కవకాశమున్నది. కావున, దాని సవ్యమార్గమున నడువ వలెను. హేతువాద పురస్కరముగ దానిని పరిశీలించి, ఆ యుద్వేగ రహస్యమును, లేక నిజస్వరూపమును వ్యక్తముచేసి, జగత్కల్యాణమున కది, ఉపయోగపడునట్లు చేయవలెను.

ప్రార్థనలను, పరిణామ మానవతా వాదులంగీకరించురు. ధ్యానమునకు ధ్యేయ మును, ప్రార్థనకు ప్రార్థ్యమునును ఉండకతప్పదు. వీరిమరలు సారముగ ప్రార్థ్యమేది ?

ఇక్కడనే వీరి యభిప్రాయము లస్పష్టముగనున్నవి. ఆ యస్పష్టతను కప్పిపుచ్చుటకు వారుచేసిన ప్రయత్నము కేవలము పదముల గారిడీగా పరిణమించినది. హక్సరీ చెప్పిన క్రింది వాక్యములను పరిశీలించినచో, ఈవిషయము విశదమగును.

“Yet the need for some specifically religious system to organic the driving force of the specific religious emotion still remains. Even if we no longer symbolize the form of an independent God, we must acknowledge that to reflect on them, to attempt to think of them in their totality, and this in a spirit of reverence, is still a need and still a duty.”

నిర్దిష్టమగు మతోద్వేగముయొక్క చోదనాశక్తిని వ్యవస్థాపించుటకు ఏదైన నొక నిర్దిష్టమగు మతవ్యవస్థ అవశ్యకము, మానవుని భవితవ్యమును, రూపొందించు శక్తులను, స్వతంత్రుడగు భగవంతుడుగా మనము సంకేతింపకున్నను సాకల్యముగ వానిని మననముచేయుటయు, గౌరవముతో వానినిగూర్చి చింతింప యత్నించుటయు, ఇప్పటికిని అచనరమనియు, విద్యుత్తు ధర్మమనియు, మనము అంగీకరింపవలయును.

మానవుని భవితవ్యమును నిర్ణయించు నాశక్తులెట్టివి? చేతనములా? అచేతనములా? — ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానములేదు.

ఈ ప్రార్థనము కూడ విశిష్ట లక్షణ లక్షితమే! అభిలషితార్థ సిద్ధికై చేయు ప్రార్థన మిదికాదు. అసలు అభిలషితార్థమును తీర్చు వాడొకడున్నపుడుకదా అట్టి యాశ కవశముండును. ఇటు అభిలషితార్థమునులేదు! దానిని తీర్చువాడునులేడు. ఇకనీ ప్రార్థన స్వరూపమెట్టిది? ఇది కేవలమననిరూపము! మానవాంతర్గత సంకీర్ణ భావము లకు విడుదల. చిక్కుపడియున్న కోర్కెలను విడదీసి ప్రపంచశక్తులతో సంబంధింప జేయు యత్నము; అంతర ప్రకృతిని బాహ్య ప్రకృతితోడను, మనస్సును ద్రవ్యము తోడను సంధించుట; ఇట్టి ప్రార్థనము మానసిక ధ్యాత్మికాభ్యున్నతికి కారణమగును.

ఈ ప్రార్థనకు ఫలమేమి? లోకహాధీయందున్న ముక్తి (Salvation.) దీనికి ఫలముకాదు; కాజాలదు. దీనివలన మానవులకేకీ భావమును, శాంతియు లభించును; తమ జీవితమునకు విలువగలదను దృఢాభిప్రాయమును, సమగ్ర ప్రపంచముతోడి తమ సంబంధము, అస్తవ్యస్తమును, అర్ధరహితమునుగాక, సవ్యమును, సార్థకమును, అయియున్నదను సనుభూతియు, మానవులకు గలుగును. ఇంతకంటె మహత్తరమగు సిద్ధియేముండును?

“పాపము” (Sin) అనుగ్రహము (grace) అనుప్రత్యయములను వీరంగీకరింతురు. అట్లే, మార్మిక నుభూతిని (mystical experience) గూడ విశ్వసించుదురు.

“No one can deny the existence of the sense of sin — so with the sense of grace, with conversion; with mystical experience.” J. H.

కాని వీని స్వరూపస్వభావముల విషయమున, సాంప్రదాయక దైవ శాస్త్రజ్ఞుల కును (The ologicians) వీరికిని అభిప్రాయభేదము కలదు. కేవల భౌతిక

వాదులతోగూడ వీరేకీభవింతురు. ఈ యభిప్రాయభేదమున పదాహరణముగా మనము మార్మికానుభూతిని గ్రహింప వచ్చును. భగవత్సాక్షాత్కారముగాని, పరబ్రహ్మను సంధానముగాని, మార్మికానుభూతికి కారణమని దైవ శాస్త్రజ్ఞు లందురు. అది రుగ్మతా చిహ్నమని కేవల భౌతిక వాదులందురు. ఈ రెండింటిని, పరిణామ మానవతావాదులంగీకరింపరు. ఆలోచనాశక్తిని సంవేదనతోడను, ఆంతరమును, బాహ్యరముతోడను, కలుపుటకొకమార్గము మార్మికానుభవము. దానివలన నొక విధమగు తృప్తి కలుగును. నూర్పుమగు వైజ్ఞానిక విషయమును కనుగొనినపుడు శాస్త్రకారునకును, సంగీత సాహిత్యాది కళానుభవము వలన సహృదయునకును, అట్టి తుష్టియే కలుగును. కాని, మార్మికానుభూతికి పరోద్వేగము (Religious emotions) కారణము. ఇదియే, ఇతరానుభూతుల నుండి దీనిని వేరుచేయు చున్నది. — ఇది మార్మికానుభూతి విషయమున పరిణామ మానవతా వాదుల అభిప్రాయము.

రసానందము, బ్రహ్మానందతల్యము అను భారతీయాలంకారిక సిద్ధాంత మిది అను సందేయము.

తార్కికమగు చింతనయందెంత విలువయున్నదో, మార్మికానుభూతి యందును అంతవిలువయే కలదనియు, నాయనుభూతికి గల కారణము, మనకు బుద్ధి గమ్యము కానంత మాత్రమున దానిని త్రోసవేయరాదనియు, జూలియన్, హక్సలీ అభిప్రాయము. అట్లయిన, తార్కిక చింతనమును మాత్రమేల అంగీకరింప వలయును ? మార్మికత వలన కలుగు శాంతియు, పూర్ణతా భావమును, తార్కిక చింతనమువలన కలుగవుకదా ! మార్మికానుభూతిని సమర్థించుచు హక్సలీ పల్కిన పల్కులివి.

There is a value in logical thought; so there is in mystical experience. Because, for the moment, we cannot intellectually grasp why the mystical experience is of value. we need not reject it, any more than we need reject the value of logical thought, because it does not give the peace or sense of completion, produced by the mystical experience' J. H.

పరిణామ మానవతా వాదులు, కళాజన్యమగు రసానందము నంగీకరింతురు, మానవుడు క్రియాశీలి. ఆతని క్రియాత్మకతవలన, శాస్త్రము, మతము, కళ,

ఆవిర్భవించినవి. వాస్తవికతను (reality) మానవు డవలొకించుటలో దృక్పథ వేదముకలదు. దానిని బట్టియే ఈ మూడును జనించినవి. ఉన్న వాస్తవికత ఒక్కటే; ఒకటి శాస్త్రీయము, మరొకటి అశాస్త్రీయము, ఒకటి ప్రాకృతము, మరొకటి అప్రాకృతము, ఒకటి ఆధిభౌతికము, ఇంకొకటి ఆధ్యాత్మికము, అని భిన్నరీతుల నిర్ణయించుటకు వీలు లేదు. బాహ్యమగు విశ్వప్రకృతినేకాదు, మానవ ప్రకృతినిగూడ, తదనుభూతి విశేషములను గూడ, శాస్త్రీయముగా వ్యాఖ్యానింప వచ్చును.

మీది విషరణ సారాంశము : 1. సర్వమునకును మానవుడే ప్రమాణము. (Man is the measure of every thing—Protagoras) అనునది మానవతా వాద ప్రధాన స్తూత్రము. మానవతా వాదమున భేదములు గలవు. జానికన్నింటికి నిదియే ముఖ్యస్తూత్రము. మానవ ప్రకృతిని పరిసరములతో దానికిగల సంబంధమును, తెలిసికొనుటకే మానవతావాద మంకితమైనది. విశిష్టలక్షణలక్షితక్షణము మానవుడొక ప్రాణి. అతడు సంపూర్ణమగు పరిణామ ప్రచుమున భాగస్వామి. కావునా పరిణామమున, అతడు నిశ్చితమగు స్థాత్రను నిర్వహింపక తప్పదు.

2. మానవవాదము, ఏకత్వమునే అంగీకరించును. ఇది ద్వంద్వవాదము (Dualism) కాదు ఇంద్రకుముందే ఈ సూత్రభాషము వివరింపబడినది.

3. మానవవాదమున కింకొక ముఖ్యలక్షణము విశ్వజనీనత. ప్రత్యేక విషయముల నిది యాదరింపదు, మానవునకితర జీవులతోడను, జీవసామాన్యమునకు విశ్వముతోడను, గల సాతత్యమునిది దృఢీకరించి చెప్పును.

4. అతిప్రాకృతిక శక్తులను, (Super natural forces) ఇది అంగీకరింపదు. అతిప్రకృతి వాదమును (Super naturalism) ఇది నిరసించును. ఆధి సౌతికములయు, ఆధ్యాత్మికములయు నై క్యము నిదిస్థిరీకరించును.

5. ఇది నిరీశ్వరవాదము. అతిప్రాకృతికము, అతి మానుషములునగు శక్తుల నిదియంగీకరింపదు.

6. మార్మికానుభూతి, ప్రార్థనము మున్నగువాని నది సమర్థించును. కాని దానికిది యిచ్చు నిర్వచనములులేదు. ఆ విషయములన్నియు, ముందే వివరింపబడి యున్నవి.

7. మానవప్రకృతియందున్న ఉద్వేగ సంపేదనలను (Emotions and feelings) ఇది అంగీకరించును. అట్లే మరోద్వేగమును సమర్థించును.

8. వసుధై క కుటుంబమును, సర్వమానవ సాత్వాత్రమును, ఇది కాంక్షించును. కులమత భేదములనేగాక, దేశీయయులగు విదేశీయులనుగూడ మానవతా వాదము నిరసించును. జాతీయవాదము నిది వ్యతిరేకించును.

"In every field we must aim to transcend nationalism and the first step towards this is to think globally" J. H.

9. అంతర్జాతీయత వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకును, తదభివృద్ధికిని భంజకము కాదు. వ్యక్తి, సంఘమును యంత్రమున నొక అర్థరహిత జీవభాగముగా నేర్పడరాదు. వ్యక్తిరహితములగు (Impersonal) కొన్ని శక్తులకు మానవుడు నిస్సహాయముగా బలికాదు. ఆరడు, తన జీవితమును, అర్థవంతముగా చేసికొని ఆత్మీయతను పెంపొందించుకొనవలెను. వ్యక్తి సమాజమునకు బలికాదు. వ్యక్తి స్వేచ్ఛలేని సమాజాభివృద్ధివేల విడిచినాచుని మానవతావాదుల నిశ్చితాభిప్రాయము.

రాడికల్ మానవతావాదము :

వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునది, మానవతావాదులందరికిని ప్రధాన లక్షణము. శ్రీ రామ్ ఆను యాయులుకూడ వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకు ప్రాధాన్యము నిత్తురు.

*A political system and an economic experiment which subordinate the man of flesh and blood to an imaginary collective ego, be it the nation or class cannot possibly be the suitable means for the attainment of the goal of freedom. On the one hand, it is absurd to argue that negation of freedom will lead to freedom; and on the other hand it is not freedom. to sacrifice the individual at the altar of an imaginary collective ego.

మానవతావాదము - మార్క్సువాదము - అస్తిత్వవాదము ;

మార్క్సు వాదమునకు దీనికినిగల ముఖ్యభేదమిందేయున్నది. మార్క్సు వాదమున వ్యక్తి, సమాజమునకు బలికావలయును. మానవతావాదము, అందులకంగీకరింపదు. అస్తిత్వవాదము చాలవిషయములందు, మానవతావాదమునే పోలియుండును.

***Principles of Radical Humanism ప్రజాస్వామ్య ప్రచురణలు**
విజయవాడ 2,

కాని అది కేవల నిరాశావాదము. మానవతలో, నిరాశకు తావులేదు. ఇది ఆశావాదము. అధివాస్తవికత వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించును. కాని, దానికి భౌతిక ప్రపంచవ్యాపారముతో సంబంధములేదు. కల్పనికవాదము అస్తికము.

10. మానవతావాదమున, “నిరపేక్షలకు” లేక “కేవలత్వములకు (absolute) తావులేదు. అనగా, కేవలసత్యము, (absolute truth) కేవల నైతికత్వము. కేవలప్రమాణము (absolute authority) అమ ప్రత్యయము (concepts) లకు, ఇందు స్థానములేదనుట. మానవుడు నిత్యపరిణామశీలి. అతడు మానసికముగా వైజ్ఞానికముగా, అభివృద్ధిగాంచుచున్నాడు. అట్టియెడ అతని జీవితమునకిది చరమ ధ్యేయమనికాని యిదియే పరమ ప్రమాణమనిగాని, చెప్పుటయెట్లు ?

భారతదేశమున, మానవతావాదవ్యాప్తికి కారకుడైన యమ్. యన్. రాయ్ తొలుత మార్క్స్వాదము నామోదించెను. కాని, మార్క్స్ సిద్ధాంతము, మానవాళి కుపకరింపదని గ్రహించి, దానిని తిరస్కరించెను. అతడు ప్రపంచినవాదమునకు మూడు పేర్లున్నవి.

1. సమ్యక్ మానవతావాదము.

(Integral Humanism)

2. శాస్త్రీయ మానవతావాదము.

(Scientific Humanism)

3. మౌళిక మానవతావాదము.

(Radical Humanism.)

రాయ్ మానవతావాదము, ఇంచుమించుగా పరిణామ మానవతావాదమే.

అమెరికాలో ఇర్వింగ్ బాబ్బిట్టు (Irving babbitt) మున్నగువారు కేవలనైతికవాదులు దానికి వారు (New Humanism) సవ్య మానవతావాదము అని పేరిడిరి.

అస్తిత్వవాదమునకును. మానవతావాదమునకును చాల సామ్యమున్నది. సార్త మున్నగువారు, అస్తిత్వ మానవతావాదులుగ పరిగణింపబడుచున్నారు. ఒక నిధముగ, అస్తిత్వవాదము, మానవతావాదరూపాంతరమే అనవచ్చును.

ఇమేజిజమ్ - నామాచిత్యము :

ఆంధ్రమున దీనికి సరియగు పదములేదని నా అభిప్రాయము. ఆంగ్లమున గూడ, వ్యాచార్యమునుబట్టిచూచినచో, “ఇమేజిజమ్” అనుపదము, తద్వారా లక్షణము నకు అనుగుణముగాలేదు. అందులకే “ఎజ్రా పౌండ్” (Ezra pound) స్వీయ వాదానుసారముగ “Image” అను పదమును నిర్వచింపవలసివచ్చినది. వాచార్యమే సరిపడినచో, ప్రత్యేకముగా లక్షణనిర్దేశ మనావశ్యకముకదా !

“ఇమేజ్” - ఈపదమునకు సరియగు నాంధ్రపదమేది ;

* “ఇమేజ్” అను పదమునకు పదచిత్రమే అర్థమైనను, “ఇమేజిజమ్”నకు “భావచిత్రవాదముని” పలువురు వాదినందున, తాము, ఆ పదమునే స్వీకరించితిమని శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు, తమసిద్ధాంత వ్యాసమున చెప్పియున్నారు. “ఇమేజ్” అను పదమునకు, ప్రతిమ ప్రతికృతి, ప్రతిబింబము, బింబము, రూపము మొదలగు నర్థములున్నవి. ఇవన్నియు వాచార్యములే. ఎజ్రా పౌండ్ చెప్పినట్లు మనము ఈ పదములకుగూడ, విశిష్టార్థమును చెప్పి ప్రయోగింపవచ్చును. కాని, యీ పదముల వాడుకలో కొన్నిచిక్కులున్నవి. 1. ఈ పదములెవ్వియును భావమునకే సంబంధించినవికావు. 2. “ఇమేజ్” అనుపదమునకు, మనస్సంబంధి అగు అర్థమున్నది. కొన్ని పదములకు అర్థచోదనుకరముకదా. ఉదా :- “ప్రతికృతి” కి ప్రతీకారము అనునర్థమే తరచుగా లోకవ్యవహారమున చెప్పబడుచున్నది.

3. కొన్నిపదములు, అలంకారశాస్త్రమున, సుప్రసిద్ధములైయున్నవి. ఉదా:- బింబప్రతిబింబ భావము; ఇది దృష్టాంతాద్యలంకారములయందు సుప్రసిద్ధము. రాజశేఖరుడు తనకావ్యమేమాంసయందు అనుకరణములను మూడువిధములుగా విభజించెను. అందు ప్రతిబింబాకార సంపదమొకటి. మిగిలినవి. 1. ఆలేఖ్యాకార సంపదము 2. దేహాంతరతుల్యసంపదము.

1. ఆధునికాంధ్రకవిత్వము-సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు-పు. 519
(చూ. అధోజ్ఞాపిక)

1. A representation in the mind; An idea A Picture or representation, (not necessarily visual) in the imagination or memory-chambers Twentieth century dictionary.

రూపకల్పనము, సర్వకవితావాదములకును సమానధర్మము.

“ఇమేజిజమ్” అను పదము నాంధ్రీకరించుటకు మీదిపదములు సమర్థములు కావని నా యభిప్రాయము.

ఇక పదచిత్ర, భావచిత్ర శబ్దములున్నవి. * 1. పరిమిత పదములతో, సుదృఢములు, స్పష్టములు, వీరగ్రములు అగు “ఇమేజ్” అను ఉత్పాదించుటయే, “ఇమేజిజమ్” యొక్క లక్ష్యము. సామాన్యులకు గూడ అందుబాటులోనున్న పదములనే ప్రయోగింపఁజేసెను; పరిమిత పదప్రయోగ వ్యాజమున మారుమూల పదములను వాడరాదు. “అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన” అనగా నిదియే. ఇందుపదచిత్రమునకు అవకాశములేదు. మరియు, మన ఆలంకారికుల ప్రకారము, “శబ్దచిత్రము” అధమమగు చిత్రకావ్యమునకు సంబంధించియున్నది. కావున నిది సహృదయులకు సంభ్రమకరణమగును. చిత్రశబ్దము, వర్ణనార్థమున ప్రయుక్తమైనను, ఇట సమీచీనముగాదు. ‘ఇమేజిస్టు’ లకు వర్ణనము ప్రధానలక్ష్యముకాదు. మరియు కవికి, శబ్దమేకదా ఉపకరణము. సకల కవి సామాన్యమగు నీ యుపకరణము నిట ప్రత్యేకముగా పేర్కొనవలసిన పనిలేదు. కావున “పదవర్ణనము” లేక “పదచిత్రము” అను పదమే యిట ప్రయోగార్హముకాదు. చిత్రశబ్దమునకు, “ఇమేజ్” అనునర్థము నేవో. విధముగ సాధించినను, కావ్యమున సర్వమును శబ్దమువలననే సిద్ధించును. కావున, “పదచిత్రము” అను పదము యుక్తముగాదు. చిత్రకావ్యమునందువలె, ఇందు (ఇమేజిస్టుల కవితయందు) యమకాది రూప కేవల శబ్దచిత్రమునకు స్థానమే లేదుకదా !

ఇక భావచిత్రము ఉన్నపదములలో నిదియే కొంతమెరుగు. ఇందు దోషములు లేకపోలేదు. కవిత్వమంతయును భావమయమే. కవి కల్పితమగు లోకమున, పాంచభౌతికములగు పదార్థము తెవ్వియునుండవు. కనుక, ఇట భావశబ్దము విశిష్టార్థబోధకముగాదు. కాని, యిది అపార్థమును బోధింపదు. అదియే దీని సుగుణము. ఇంతకును, భావచిత్రమనగా నేమి ? రూపకల్పనమే కదా ! దీనిని పూర్వకపులు గూడ సాధించిరి. దీనికి ప్రత్యేకముగా, నొక కళాసిద్ధాంతమును స్థాపించుట అన

*1. The central canon of this movement is that the poet evokes hard, clear, concentrated images in the language of common speech:— An anthology of American literature, Introduction, P, 3,

వశ్యము. కాని “ఇమేజిజమ్” అనునది కేవల చూపకల్పనకు సంబంధించిన సిద్ధాంతముగాదు. ఇటు “ఇమేజ్” అనుపదము సాధారణార్థమున గాక, విశిష్టార్థమున ప్రయుక్తమైయున్నది. కావుననే, ఇందు నవ్యతయున్నది.

విశిష్టార్థమును చెప్పినచో, దీనిని “ప్రతిబింబపదము” అని యేల అనరాదు? అనవచ్చును. కాని అట్లేవ్వరు ననలేదు. మరియు పూర్వోక్తములగు లోపములుండనే యున్నవి.

మీది వివరణ సారాంశమిది: “ఇమేజిజమ్” అనుపదమునకు, నరియగు పద మాంధ్రమునలేదు. ఉన్నదానిలో “భావచిత్రవాదము” అను పేరే ఉత్తమము.

“ఇమేజ్” అనగానేమి ?

దీనికి “ఎజ్రాపౌండ్” ఇచ్చిన నిర్వచనమిది. *

* An image is that which presents an intellectual and emotional complex in an instant of time. I use the term “Complex” rather in the technical sense employed by the newer psychologists such as “Hart” though we might not agree absolutely in our application.”

ఇటు (complex) అను పదమునకు అసాధారణ మానసికస్థితి అని అర్థము. ఏకకాలముననే, బౌద్ధికమును ఆవేగధరితము, లేక రసభావాత్మకమునగు అసాధారణ మానసికస్థితిని, క్షణనూత్రమున ప్రకటించునది. “ఇమేజ్” అనబడును. అట్టి మానసిక స్థితియందు మానవుడు దేశకాలపరిస్థితుల కతీతుడుగు. స్వాతంత్ర్యమును అనుభవింతును. ఉత్తమోత్తమగు కళాఖండమును నమిపించునపుడు, చునకు హఠాత్తుగా గలుగు అభ్యుదయానుభూతి అది.

“ఇమేజిజమ్” - మూలసూత్రములు :

*1. ఆత్మాశ్రయ విషయమునై నను, పరాశ్రయ (Objective) విషయము నై.నను, సూటిగా వివరింపవలెను.

2. విషయ నిరూపణకు పనికిరాని, పదప్రయోగమును పూర్తిగా విడువ వలెను.

* A retrospect (of Imagism) - An anthology of American literature Edited with an introduction, by Dr. Egbert, S. Oliver, Ph. D. P. 457.

3. పదప్రయోగ క్రమమున పాటింపబడినది శ్రావ్యత (గీతిమాధుర్యము) గాని, తాలక్రమముగాదు.

ఇందు రెండవ నియమమును, చాలమంది కవులు పాటింపలేదనియు, వచన కవుల (Vers libre) లో వ్యర్థ పదప్రయోగ మధికముగానున్నదనియు, భాషయు పదసంయోజనమును చాల నింద్యముగానున్నవనియు, ఎజ్రాపౌండు అభిప్రాయపడి యున్నాడు. పూర్వకవులలోగూడ నీ లోపములున్నను, “మీటరు” “రైము” అను వ్యాజముననై నను, వారాలోపములను సమర్థించుకొన ఁచ్చును. కానీ, వచనకవులకీ నియమములు కేవుకదా ! అనావశ్యక పదప్రయోగము వీరియెడ తమింపరాని దోషము — ఇది ఎజ్రాపౌండు వాదము.

4. వ్యర్థపదములను వాడరాదు. ఏదో విశిష్టతను వ్యక్తీకరింపని విశేషణముల నుపయోగింపరాదు. (ఇది రెండవదానిలో గతార్థమే. మరల చెప్పుటచే దీని ప్రాధాన్యము వ్యక్తమగుచున్నది).

5. “Dim lands of peace” పంటి ప్రయోగములను చేయరాదు. అట్టి ప్రయోగము “ఇమేజి” ని చ్ఛానముగావించును. ఇందు మూర్త (The concrete) విషయముతో, అమూర్త (The abstract) : విషయము కలుపబడినది. ప్రకృతి సిద్ధమగు పదార్థమే సమర్థవంతమగు ప్రతీక అనువిషయమును రచయిత గ్రహింపక పోవుటయే యిట్టి ప్రయోగములకు కారణము.

6. అమూర్తములను (abstractions) ప్రయోగింపకుము. చక్కగా వచనములో చెప్పబడిన విషయమును పద్యబద్ధముచేసి తిరిగి చెప్పుకుము. వచన రచన కష్టసాధ్యమగుకళ. తన్నియమములను త్యజించి, నీరచనమ, నీవు పరిమిత ప్రమాణముగల పాదములుగా విభజించినంతమాత్రమున, మోసపోవు మనుషులెవ్వరు నుండరు. నేడు, సాహిత్య ప్రవీణులకు ఎసువు కలిగించునది, రేపు సర్వులకుమ ఎసువు కలిగించును.

7. కవితాకళ, సంగీతకళకంటె, సరళతరమని భావింపరుము. సరియగు సాధన లేని యెడల, కళాప్రవీణులమెప్పు దుర్లభము.

8. నీవు పలువురు కళాకారులచే ప్రభావితుడవుకావచ్చును. కాని వారి ప్రభావమును స్పష్టముగా, మర్యాదపూర్వకముగా, అంగీకరింపుము. లేదా, దానిని

(ప్రభావమును) నరాకుండచేయుము. (వారి ప్రభావము సంస్కారమాత్రముగా నుండునట్లును, స్వీయమగు ప్రతిభా విశేషయమే, చలీయముగా నుండునట్లును, చూచుకొనవలెనని భావము.)

9. ప్రభావమనగా, నీకు ఇష్టులగు కవుల గ్రంథములనుండి అలంకారికములగు పదములను కొన్నింటిని సంగ్రహించుట అని అర్థముకదు.

*10. అలంకృతిని ప్రయోగింపకుము. ప్రయోగించినచో మంచి యలంకారమును ప్రయోగింపుము.

T. E. Hulme అనునాతడు, కొందరు కవులను కూడగట్టుకొని లండను నగరమున, నొక నవ్యకవిత్వోద్యమమును లేవదీసెను. అదియే ఇమేజిజమ్ 1909 లో ఎజ్రాపౌండు, లండను నగరముకేగి, ఆ కవి సంఘములో నొక స్థానముగాచేరి, దాని అభ్యుదయమునకై చాల కృషిచేసెను. నిజమునకీ యుద్యమమున చెప్పదగిన కవి ఎజ్రాపౌండు ఒక్కడే. మిస్ అమీలావెల్ (Miss Amy Lowell) అను నామెకూడ ఈ యుద్యమచార్యునికై చాల పాటుపడెను. ఆమె ప్రభావమున కీర్వ్యపడి పౌండ్, ఇమేజిస్టులను, "Amygists" అని పిలిచెడివాడట. H. D అనుకలము పేరుగల, సిల్వాడూలిటిల్ (Hilda Doolittle), అను కవి కూడ నీ సంఘమున తగు ప్రాధాన్యముకలదు. జె. జి. ఫ్లెచర్ (John Gould Fletcher), విలియమ్స్ కార్లెస్ విలియమ్స్ (William Carlos Williams) మున్నగువారు, ఇమేజిస్టు కవులుగా ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

ఇమేజిస్టు కవులు, కవిత్వా శిల్పసంప్రదాయములను, అన్య భాషలనుండి ముఖ్యముగా, చైనా, జపాను, భాషలనుండి, గ్రహించెడివారు. అన్యభాషా కవులనుండి వీరు కవిత్వావేశము నందుటయుగలదు.

ఈ ఉద్యమము కొలదికాలము మాత్రమే (1913-1915) సాగినది. తరువాత క్రమముగా ఇది నశించిపోయినది.

** A Retrospect (of Imagism) Ezra Pound ఈ వ్యాసమునుండి మీది సూత్రములు గ్రహింపబడినవి.

టి. యస్. ఎలియట్ (T. S. Eliot) 'The waste land' అను తన కావ్యమును ఎజ్రాపౌండ్ కు అంకితమిచ్చుచు, పౌండ్ ను Master worker (Ezrapound it Miglior fabbro) గా ప్రశంసించెను. దీనినిబట్టి పౌండ్ ప్రాధాన్యము తెలియుచున్నది.

డాడా యజ్ఞము :-

ప్రథమ ప్రపంచయుద్ధము ప్రసాదించిన దుష్ఫలితములలో నిది యొకటి. ఇది కేవల విధ్వంసకవాదము. అరాజకమును సృజించుటయే దీని ప్రధాన ప్రయోజనము. యుద్ధకాలమున సంగ్రామరంగమున ప్రత్యక్షముగా పాల్గొనలేని, యువజనుల మనస్సులు వికలములైనవి. నిరాశయు, నిస్పృహయు వారి హృదయములను కలచివైచినవి. స్పష్టమగు దారిలేదు, నిర్దిష్టమగు గమ్యములేదు. అరాజక పరిస్థితులు, ఎక్కడ చూచినను వారికెదురైనవి. నైతికములగు విలువలు నశించిపోయినవి. నిర్మాణాత్మకములగు దృష్టి నిహూలితమైనది. అట్టి అరాజకపరిస్థితులలో నావిర్భవించిన విధ్వంసకవాదమే డాడా యజ్ఞము.

1916 లో ట్రెస్టన్ జారా అను నాతడీ యుద్యమమును ప్రారంభించెను. దీని నామకరణముగూడ సతివిచిత్రముగ జరిగినది. కన్నులుమూసికొని జారా, ఒక నిమిషమును తెరచినాడట. తెరచిచూచినంతనే, మొట్టమొదట "డాడా" అను పదమాత్రనికగపడినదట. తమ నూతనోద్యమము కాపేరే సముచితమైనదని అతడూఠావించెనట. తత్ఫలితముగా నా వాదనముకు "డాడా యజ్ఞము" అనుపేరుపచ్చినదట.

డాడా యిస్తులకు సాంఘికములగు కట్టుబాట్లులేవు. నైతికములగు విలువలు లేవు. ఒక మార్గములేదు; ఒక లక్ష్యములేదు. ఇట్టివాద మెంతకాలము నిలుచును? పుచ్చిలోపుట్టి ముఖలో మూసిపోవునుద్యమములివి. 1921 ప్రాంతమున ఆండ్రీబ్రెటా (Andre Breton) మున్నగువారి యుద్యమమునుండి తప్పుకొనిరి. అంతట నిది క్రమముగా నంతరించినది. మరల "సర్రియలిజము" అనుపేర, రూపాంతరము నావిర్భవించినది.

ఘోష రీతిము :-

ఇదియును కేవలమరాజకవాదమే. సర్వధ్వంసమే దీని ప్రధానలక్ష్యము. శతాబ్దములతరబడి మానవుడు తన సర్వశక్తులను వినియోగించి, శ్రమించి

సృజించిన, సర్వకళాభండములను, కావ్యములను, కాలిబ్రూడిద చేసిననే కాని ప్రపంచము బాగుపడదని వీరిసిద్ధాంతము. పుష్కన్; డాస్టోవ్స్కీ, టాల్స్టాయి మున్నగు మహారచయితల రచనలనే వీరుగర్హించిరి. యుద్ధమొక్కటియే ప్రపంచ పురోగతికి ప్రధానసాధనమని వీరి వాదము. 1909 వ సంవత్సరమున ఇటలీలో ఈ వాదమావిర్భవించినది. మేరినెట్టి (Marinetti) అను వాని నాయకత్వమున నీ యుద్యమము ప్రారంభమైనది. 1912 లో, రష్యాదేశమున నీ యుద్యమము రేగినది. "A slap in the face of public taste" (ప్రజల అభిరుచికి ఒక చెంపపెట్టు) అనుపేరు వీరి ప్రణాళిక ప్రచురింపబడినది. మైకూజస్కీ వంట రచయితలు, తొలుత నీ యుద్యమము నామోదించినను, కొలదికాలములోనే దీని నుండి విడివడి ప్రజాసారస్వతమును సృజించిరి.

వాస్తవికతావాదము (Realism):

ఈవాదము దర్శనస్పర్శనానుభవముపై నాధారపడియున్నది. అనగా కేవలము ఇంద్రియానుభవమునుపై నాధారపడియున్నదనుట. వాస్తవికతావాదులు ఇంద్రియానుభవమునే నమ్ముదురు. ఇతరములగు ననుభవములను, అనగా, అంతరింద్రియ గోచరములగు విషయములు వారికి విశ్వసనీయములు కావు. ఈ వాదమునకు తత్త్వికమగు నాధారము (భౌతిక). శాస్త్రమువలన లభించుచున్నది. భౌతికశాస్త్రమునకిది కళాత్మకమగు ప్రతిరూపము. ఈ విశ్వమును, శాస్త్రము యంత్రగతి శాస్త్రపదముల (mechanguistic terms) ద్వారమున నిర్వచింప యత్నించునట్లే, వాస్తవికతావాదముకూడ, ఇంద్రియానుభూతమగు నీ ప్రపంచ మును, సాధ్యమైనంతవరకు యవాతథముగా చిత్రింపయత్నించును. కారణవాదులకు (Rational people) ఈ ప్రపంచమంగీకృత సంకేతము (accepted convention); అదియే సకల కళలకును, భావప్రకటన యోగ్యమగు భాషను అవశ్యము సిద్ధముచేయును. సందోమ్మిదవ శతాబ్దివరకును వాస్తవికతావాదము, సాహిత్యమునకు మాత్రమే సంబంధించియున్నది. తరువాత నిది నవలకును, నాటకమునకే కాక, చిత్రలేఖన స్థాపత్యములకును, తుదకు గానమునకునుగూడ వ్యాపించినది. బాహ్యప్రపంచమున చూచిన విషయములను, నిశ్చితముగను నవిచ్ఛరముగను వివరింపుటయే, వాస్తవిక కళాప్రయోజనము.

వాస్తవికతావాది నిశ్చయతావాది. ప్రపంచమందున్న సర్వ వస్తువులును సహజములు అని నిరూపింపయత్నించునది నిశ్చయతావాదము, లేక నియతివాదము. దీనికి విరుద్ధము యదృచ్ఛావాదము. యదృచ్ఛావాదము కార్యకారణ సంబంధము నంగీకరింపదు. వాస్తవికతావాది హేతురహితముగ నెద్దియును వివరింపడు; సృజింపడు. హఠాత్సంభవములు, హేతుకూన్యములునగు సన్నివేశములకాతని గ్రంథమున తావుండదు. అందులకే అతడేకథచెప్పినను నిజమనిపించును. అతని పరిశీలనము ప్రకృతి సిద్ధముగను, సహజముగనుండును.

సర్వసాధారణముగను, చప్పగను ఉన్న నిత్యజీవితము, కాల्పనికవాదికి రుచింపదు. కావుననే, అతడు వాస్తవప్రపంచమునువీడి, భావనా ప్రపంచమున ప్రవేశించును. అద్భుతత్వ సాహసికత్వముల నాతడాదరించును. అచ్చెరుపు గొల్పుటయే అతని పరమప్రయోజనము. అట్టియెడ సంభావ్యత (Probability) చెడి పోయినను అతడు గణింపడు.

ప్రకృతివాదము :-

వాస్తవికతావాదమును మిత, తీవ్రభేదమున ద్విధావిభజింపవచ్చును. అందు తీవ్ర వాస్తవికతావాదమునే, ప్రకృతి, లేక స్వభావవాదము (Naturalism) అని యందురు. జేను ఆస్టిన్ రచించిన నవలలు మిత వాస్తవికతా శాఖకుచెందగా ఫ్లాబెర్ట్ (Flaubert) రచించిన మేడమ్ బోవరీ (Madame Bovary) అను నవలయు, జోలారచించిన నవలలును, తీవ్రవాస్తవికతా వాదమునకు చెందియున్నవి. జోలా ఫ్లాబెర్డులు ఫ్రెంచి నవలా రచయితలు ఐరోపాఖండమున, ప్రాచుర్యమున్నగు దేశములలో స్వభావవాదము మిక్కుటముగా వ్యాపించినది. ప్రకృతివాదము జోలా చేతిలో పరాకాష్ఠనందినది. మానవజీవితమునందలి శాస్త్రప్రయోగమే నవల అని జోలా సిద్ధాంతము.

భౌతికద్రవ్యమునందే ప్రకృతి వాదులు సత్యమును చూడ యత్నింతురని చకోర్ అను రష్యను రచయిత చెప్పియున్నాడు.

అనుందరములును, అశ్శిలములును, నీచములును అగు వస్తుసన్నివేశము లను వర్ణించుటలోను, లైంగికస్థులగు సమభూతులను వ్యక్తీకరించుటలోను

ప్రకృతివాదులు ప్రదర్శించునగూఢత్వము, ఆశ్చర్యజనకముగను, అప్పుడప్పుడు, జుగుప్సావహముగను, ఉండును.

ప్రకృతి వాస్తవికతావాదములకుగూడ లక్ష్యము లాంధ్రకవిత్వమునందులేవు.

సాక్షాత్కారవాదము (Mysticism):

పరతత్త్వము యొక్క, అతీంద్రియ, అపరోక్షానుభూతియే సాక్షాత్కారము. పరతత్త్వము, సగుణమా? నిర్గుణమా? అనునవి సిద్ధాంతపరము లగు ప్రశ్నలు, వానితో మన కిటపనిలేదు. మరియునవి సాధకుని విశ్వాసమునకు సంబంధించిన విషయములు. సైద్ధాంతికములగు నీ భేదములను విస్మరించినచో, ఏదోవిధముగ, ఏదోరూపమున, పరతత్త్వము, అనుభూతి విషయమగుటయే సాక్షాత్కారవాదసారాంశము. ఇందుతర్కమునకు, లేదా హేతువాదమునకు స్థానములేదు. ఇది జ్ఞానేంద్రియమునో వ్యాపార నిరపేక్షమగు నపరోక్షానుభూతి. ఇట్టి అనుభూతి విశేషమును లేదా భగవత్సాక్షాత్కారలాభమును పొందినవ్యక్తిని, ఆంగ్లమున "Mystic" అనియందురు.

సాక్షాత్కారవాదము దర్శనశాస్త్రము కాదు. ఇది కేవలము అనుభూతికి సంబంధించినది. ప్రేమయేదీనికి మూలము. ఈ ప్రేమ భగవదర్పితమగును. మధురభక్తి యందీ ప్రేమతత్త్వమే విశిష్టరూపముననున్నది.

భగవత్సాక్షాత్కారభాగ్యము నందిన పుణ్యమూర్తుల అనుభవములు పెక్కు రీతుల నుండును.

అందు ముఖ్యము లివి 1. శబ్దములు వినుట, ఏవో మధురములగు శబ్దములు వినిపించును. ఏవో చూటలు కర్ణగోచరములగును. యోగ శాస్త్రమున. ఘంటారవము, వేణునాదము, మున్నగు మధుర ధ్వనులు, యోగులకు వినిపించునని, చెప్పబడినది. 2. వింత వింత దృశ్యములు కనిపించుట. ఇవి ఒక దశలో చర్మచక్షువునకు గూడ గోచరింపవచ్చును. ఆంధ్ర మహాభాగవత కర్తయగు పోతన మహాకవికి లభించిన శ్రీరామదర్శనము నిందుల కుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును. 3. అప్రయత్నలేఖనము :- కొందరు కవులు, తమ రచనలు ప్రయత్నపూర్వకముగా, తాము చేసినవి కావనియు, తమచే అతీంద్రియమగు నేదోశక్తి అట్లు వ్రాయించినదనియు చెప్పుదురు. ఆంగ్లకవి "బ్లెక్" తనభవనలగూర్చి అట్లే చెప్పియున్నాడు. 4. సమాహితచిత్తత్వము:- ఇదిధ్యానమున

మొదటిదశ. 5. శాంతి, ఇది రెండవదశ. ఇందు ఆలోచనాశక్తి యిండుమిండుగా నశించును. చిత్తము ప్రశాంతమగును. 6. సమాధి ఇది ధ్యానమునందలి మూడవ దశ. ఇది కేవలనందరూపము. ఇందు ధ్యాత, ధ్యానము, ధ్యేయము అను త్రిపుటి నశించును.

ఇందు చివరి మూడుదశలకు (4, 5, 6) కవిత్వముతో సంబంధములేదు.

భగవత్సాక్షాత్కార లాభమునందిన వారు, తద్దర్శనావస్థయందు తమకుగలిగిన అనుభూతి విశేషములను, వాగ్రూపమున వ్యక్తీకరించినచో మిస్టిక్ కవిత్వ మవిర్భవిండును. భగవద్దర్శనమునకై భక్తుడు పొందునారాటమును, చూపునుత్కంఠయు గూడ, సాక్షాత్కారవాదమునందే చేరును. కావున ఒక విధముగా భక్తికవిత్వము, మిస్టిక్ కవిత్వమేయగును. “ఒక విధముగా” అనుటకుకారణమిది. భగవద్దర్శన కాంక్ష అత్యంతము దృఢముగానుండవలెను. ఇది విరహావస్థ భగవద్వియోగమును నహింపలేని భక్తుని తీవ్రావేదన యిందు వ్యక్తముకావలెను. మరియు నిందు అన్య ఫలాపేక్షయుండరాదు. తుదకు ముక్తి కాంక్షగూడనుండరాదు. ఇట్టి భక్తి కవిత్వమే సాక్షాత్కారవాదమునకు చెందును: అన్యము అనగా ఆధిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక ఫలాపేక్షతోగూడిన భక్తి కవిత్వము కాల्పనిక వాదమునకు చెందును. గాని సాక్షాత్కారవాదమునకు చెందదు.

కాల्పనికత్వము సాక్షాత్కార వాదమునకు పూర్వవర్తి.

సాక్షాత్కారవాదుల కవితకు మార్మికత లేక గూఢత నియత ధర్మముకదు. ఉండిన నుండవచ్చును. లేకున్న లేకపోవచ్చును. అది కవి స్వభావముపై నాధార పడియుండును. మరియు, అతీంద్రియమును, అలౌకికమును, అగు పరతత్త్వానుభూతిని లౌకికభాషలో వ్యక్తీకరించుటకు ఒక్కొక్కప్పుడు, అవకాశముండదు. అట్టి యెడ కవి మార్మికతకు పాల్పడును. భాషము స్పష్టముగా తెలియకున్నను, హృదయమును స్పందింపజేయునదియే మార్మికత. అస్పష్టములగు రచనలన్నియును మార్మికతకు చెందవు. —

ద్వి తీ య ప్ర క రణ ము

కాల్పనిక కవిత్వము

ప్రణయము - వివిధరూపములు :

పాశ్చాత్యుల కాల్పనిక వాద స్వరూపస్వభావములు సమగ్రముగా వివరింపబడినవి. కాల్పనికతకు, ప్రధానలక్షణము, ప్రణయము. అదియే దానికి ప్రాణస్థానీయము. కాల్పనికులందరును సౌందర్యోపాసకులే. వారి సౌందర్య పిపాసకు ప్రణయమే మూలాధారము. సౌందర్యము ప్రణయమునకు ద్వీపికారణము. ఇట్లు ప్రణయసౌందర్యములు, అన్యోన్య సాహచర్యమున, కాల్పనికతను రూపొందించుచుండును. “ప్రణయము” కవితారంగమున బహుముఖముల సాక్షాత్కరించుచుండును; అందు ముఖ్యభేదములు మూడే : 1. ప్రకృతినిష్ఠము. మానవేతరమగు చరాచర ప్రకృతియంతయు నిందుగతార్థమగును. 2. మానవనిష్ఠము శ్రీ పురుషులయందు, అన్యోన్యముగగాని, కేవలముగగాని, గన్పట్టు ప్రణయమంతయు నిందు చేరును. వాత్సల్యము, స్నేహము మున్నగు మధురభావములిందే అంతర్భవించును. శ్రీ పుంసగతమగునపుడే దీనిని “ప్రేమ” “ప్రణయము” అనుట లోకాచారము. ఈయాచారము, క్రమముగా, కపులయందును, ముఖ్యముగా “భావకవు”లయందు వ్యాపించినది.

*ప్రణయము, ప్రేమ, స్నేహము, అమనవి, నిజమునకు, పర్యాయపదములు. 3. భగవదర్పితము. దీనినే భక్తియందురు. గురువులు, తల్లిదండ్రులు మున్నగు పెద్దలయెడ చూపు ప్రణయమునకుగూడ “భక్తి” అనియేపేరు. ఇటు వారు ప్రత్యక్షదైవములుగా పరిగణింపబడుచున్నారు. కావున, భగవత్ప్రేమగునపుడు ప్రణయము.

*ప్రణయ, ప్రణయిన్, ప్రణయినీ—ప్రేమన్,—స్నేహ, స్నేహిత—శబ్దములకు బహుళ ప్రయోగములుగలవు. నాకు తెలిసినంతవరకు, ప్రేమిన్, ప్రేమిణీ—స్నేహిన్, స్నేహినీ — శబ్దములకు ప్రయోగములున్నట్లు కానరాదు. ప్రేయస్, ప్రేయసీ శబ్దములకు ప్రయోగములున్నవి.

యము భక్తియనబడును. అను సిద్ధాంతమునకు విప్రతిపత్తిలేదు. “దేశభక్తి”కి, ఈమూడు సూత్రములును అన్వయించును. దేశభక్తుడు, తన దేశమునందలి, నదీ నదములను, పర్వతారణ్యములను, ప్రేమించును. ఇది ప్రకృతిగతమగు ప్రణయము; దేశప్రజలను ప్రేమించును. వారి భేదమోదములను తన భేదమోదములుగా నెంచును. వారి యభివృద్ధికై పాటుపడును. ఇది మానవగతమగు ప్రణయము. తన దేశమునకు దివ్యత్వమునారోపించును.

* నదీనదపర్వతాదులను, ఆదివ్యమాతకు అలంకారములుగా పరిగణించును. ఇది భగవన్నిష్ఠమగు ప్రణయము. ఇటు భగవచ్ఛబ్దము విపులార్థబోధకము. అతి ప్రాకృతికములు (Super natural) అగు సర్వభావనలకు నిది అన్వయించును. ఇట్లు దేశభక్తియందు, త్రివిధములగు ప్రణయభావములును కేంద్రీకృతములై యున్నవి. మరియు, దేశభక్తియందే గత వైభవస్మరణమంతర్భవించును. తన దేశ ప్రజలొక నాడనుభవించిన భోగభాగ్యములను, ఆర్జించిన కీర్తిప్రతిష్ఠలను, స్మరించుట వలన మానవునకొక విధమగు అదర్శమేర్పడును; ఆత్మవిశ్వాసము కలుగును. కావున, పురావైభవస్మరణము, వృధాప్రయాస అనుకొనుట పొరపాటు. స్మృతికావ్యములు ప్రణయకావ్యములే. ఆత్మంతికమును, నిరవధికమును, అగు, వియోగమే. ఇట్టి కావ్యములావిర్భవించుటకు కారణము. ఇవి కరుణరస ప్రధానములు.

*ఇట్టి అవాంతరభేదము లనేకములుండవచ్చును; అన్నిటికిని మూలాధారము ప్రణయమే. మరియు వీనియందన్నిట, సౌందర్యభావన, అంతర్నిహితముగా

*ఇట్టి భావన ప్రాచీనులయందును గానవచ్చును.

“పంకజజ్మేధరము. వీరభద్రగిరియు

నంద్రభూమికి వక్షోరుహద్వయంబు

భువనచక్షుకరండ మంభోరుహక్షి

గౌతమీగంగ ముత్యాలకంఠమాల

శ్రీనాధుని కాశీఖండము— ఆ. 3 పద్య. 31.

*ఈ విభేద కల్పనమంతయు, విషయసౌలభ్యము నుద్దేశించియే కావింపబడు చున్నవి. కాల्పనికతను పలువురు పలువిధముల విశ్లేషించిరి: ఉదాహరణమునకు ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు. గావించిన విభాగమును గైకొనవచ్చును.

1. ప్రణయకవిత్వము (love poetry) 2. ప్రకృతి కవిత్వము (Nature poetry) 3. భక్తి కవిత్వము (mystic poetry) 4. దేశభక్తి కవిత్వము (patriotic poetry) 5. సంఘసంస్కరణ కవిత్వము (Reformative poetry) 6. స్మృతికావ్యములు (Elegies)—ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము: సంప్రదాయములు : ప్రయోగములు.

నుండకతప్పదు. కల్పనికులకు ఉపదేయము బాహిరమగు సౌందర్యముకాదు; అంతరము. అట్లని, బాహ్యరూపమును వారు పరిగణింపనే పరిగణింపరని మనము తలంపరాదు. అట్టి వర్ణనలు, అందందు ముఖ్యముగా ప్రకృతి చిత్రణమునందు, ఉండిననుండవచ్చును. కాని అవిగౌణములు. అంతరసౌందర్య గవేషణమే కల్పనికులకు ప్రధానము.

కవిత్వము-ఆత్మాశ్రయత్వము-పరాశ్రయత్వము :

స్థూలముగా, కవిత్వమును, ద్విధా విభజింపవచ్చును. 1. ఆత్మాశ్రయము, లేక విషయనిష్ఠము (Subjective) 2. పరాశ్రయము, లేక పస్త్యాశ్రయము లేక విషయనిష్ఠము (Objective).

ఏతత్కవితాభేదములను, సమగ్రముగా వివరించుట, ఇట నత్యావశ్యకము. కవిత్వమునకు, ఆత్మాశ్రయ పరాశ్రయ భేదమును, మన ఆలంకారికులు కల్పింప లేదు. ఇది కేవలము పాశ్చాత్యుల సిద్ధాంతము.

ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమును, ఆంగ్లమున "lyric poetry" అని యందురు. "లైర్" (lyre) అను జాత్రగాత్రముపై పాడుటకు అనువగు గేయములను "లిరిక్సు" (lyrics) అని అనెడివారు. అవి సాధారణముగ నాత్మాశ్రయములై యుండెడివి. కాలక్రమమున జాత్రగాత్రములపై పాడుటకు వీలులేకున్నను అత్మాశ్రయభావ విశిష్టములగు కావ్యఖండికల నన్నింటిని, "లిరిక్ పోయెట్రి"గా పరిగణింపబడగిరి. కావున "లిరిక్" (lyric) అను పదమునకుగల ప్రాథమికార్థము, ఆంగ్ల వాఙ్మయమునందుగూడ నశించినది.

ఆత్మాశ్రయత్వమనగానేమి ? కవి, తనభావములను, యథాతథముగా, వ్యక్తీకరించుటయే, ఆత్మాశ్రయత్వము. లస్యవిషయ నియంత్రితములుకాని, తన అనుభూతి విశేషములను, యథాతథముగా వ్యక్తీకరించుటయే ఆత్మాశ్రయత్వము. ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమున, కథావస్తువు, సాధారణముగానుండదు. ఉన్నను, నిమిత్తమాత్రముగ నుండును. అందలి పాత్రలన్నియును, కవి ఆత్మీయతకు ప్రతిబింబములే అయి యుండును. కథావస్తువే లేనప్పుడు, కవియే నాయకుడు. కవి ఒక దృశ్యమును

చూచును. తద్దర్శనమువలన, ఆతనిలో కొన్నిభావము లుదయించును. వానినాతడు, యథాతథముగ వ్యక్తీకరించును. పరాశ్రయ కవిత్వమున కథావస్తువుండును. అందలి పాత్రలు, వ్యక్తిత్వశూన్యములుకాక, నిశ్చితగుణ విశిష్టములై యుండును. పాత్ర నిర్మాణముతోడిదే, దేశకాలనిర్దేశము. ఏ పాత్రయైనను, ఒక నిర్దిష్టకాలమునకును, నిర్దిష్టదేశమునకును నిబద్ధమైయుండునుకదా : కావున కవిభావములుకూడ దేశకాల నియంత్రితములుకాక తప్పదు. పాత్రల మనోధర్మములకు కట్టుబడియుండక తప్పదు. ఆ పాత్రలను సృజించినవాడు కవియేకదా : అట్టియెడ, వాని మనోధర్మములకు, కవి యేల కట్టుబడియుండవలయును. తన యిచ్చవచ్చినట్లు వానిని త్రిప్పగల శక్తి కవికేల కలుగదు ? అని కొందరడుగవచ్చును. ఈ ప్రశ్నలకు సమాధాన మిది. పాత్రలను సృజించినవాడు కవియే. ఆ విషయమున నభిప్రాయభేదము లుండుట కవికాశమేలేదు. కాని ఆ పాత్రలను కవి యెట్లు సృజించెను ? ‘లోకము నాధారముగాగొని’ అని సమాధానము చెప్పకతప్పదు. లోకసిద్ధములై యున్న పాత్రలకే కవి కళాప్రపంచమున, ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయుచున్నాడు. లోకస్వభావము బహుదాభిన్నము. అట్టిలోకమును చిత్రింపదలచిన కవి, తద్భావచేష్టానియంత్రితుడు కతప్పదు. కవి, కీచుకునివంటి, కాముకుని చిత్రింపదలచెను. లేదా “మేక్ డెత్” వంటి ఒక ఘాతుకుని చిత్రింపదలచెను. అప్పుడు కవి భావములన్నియు, నాయాపాత్రల మనోధర్మముల కనుగుణముగనే, వ్యక్తములగును.

కవి సహజ స్వభావమయ్యవసరమున, నాచ్ఛాదితమగును. పాత్రల స్వభావముతో తాదాత్మ్యమునందగల శక్తి కవికుండును. ఇచ్చట, “కవికి నిశ్చితముమ, స్వీయమును, అగు ఆత్మీయతయే యుండదా ? అని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. దీనికి సమాధానమునిట్లు చెప్పవచ్చును. కవికి, నిశ్చితమగు నాత్మీయతయుండును. దానినొకచోనుంచి, పరకాయ ప్రవేశము చేయగలశక్తియు నాతనికుండును. పరమేశ్వరుడు, స్వస్వరూపమున ప్రకాశించుచునే, సర్వాంతర్యామియై సంచరించు చున్నట్లు. స్రష్టయగు కవియు. తన ఆత్మీయతకెట్టి లోసమును కలుగకుండగనే, పాత్రలమనోధర్మముతో, తాదాత్మ్యమునంది, సంచరింపగలడు. ఆతని, ఆత్మీయత కొన్ని పాత్రల యందు గోచరింపవచ్చును. ఒకప్పుడు దృశ్యాదృశ్యముగనే ఉండిపోవచ్చును.

పరాశ్రయ కవితయందు కవిభావములు, దేశకాలపాత్రలచే నియంత్రితము లగును అనునది మీద వివరణ సారాంశము* కవి సృజించిన పాత్రల మనోధర్మములను, కవికంటగట్టుట సమంజసముకాదు.

ఆత్మాశ్రయ కవిత్వము - నీతి మోక్షభేదములు :-

* ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమున, కవి, తన, భావములను, స్వచ్ఛందము వ్యక్తీకరించును.

ఇచ్చటనొక ప్రశ్న ఉదయించును. కవి తన భావములను వ్యక్తీకరించునపుడు, నీత్యవిసేతులను దృష్టియందుంచుకొనునా? లేక ఎట్టి భావములైనను, యథాతథముగ వ్యక్తీకరించునా? కవి మనోగతభావములన్నియును స్వచ్ఛములు కాజాలవు; మలినభావములుకూడ నుండవచ్చును. ఆతడు మలీమనములగు భావములను విడిచి, స్వచ్ఛములును, నీతిసమ్మతములునగు భావములనుమాత్రమే వ్యక్తీకరించునా? లేక, స్వచ్ఛమరీమనభావములన్నిటిని, నైతికదృష్టిలేకుండ వ్యక్తీకరించునా?

నీత్యవిసేతుల విషయమున, కవులేదు, విమర్శకులుకూడ భిన్నభావములు కలిగియున్నారు.

*Authors cannot be assigned the ideas, feelings, views, virtues, and vices of their heroes — Theory of literature by Reme wellek and Austin Warren. p. 77.

*We should certainly distinguish two types of poets, the objective and the subjective, those who like Keats and T. S. Eliot stress the poets 'Negative capability' his openness to the world, the obliteration of his concrete personality and the opposite type of the poet, who aims at displaying his personality wants to draw a self-portrait, to confess to express himself—Theory of literature. P. 77

నవ్యసాంప్రదాయక (Neoclassical) వాదులయు, పవిత్రులయు (puritans) నైతికదృక్పథము, కాల्పనికులకెవ్వరికిని అంగీకారముకాదు.

కాల्పనిక కవులలో, కోల్రిడ్, కీట్స్, వర్డ్స్వర్త్, షెల్లీ మున్నగువారు, నీతికి వ్యతిరేకులుకారు. కోల్రిడ్ తత్త్వవేత్త. ఆతనిపై కాంటు, (Kant) షెల్లింగ్ (Schelling) అను దార్శనికుల ప్రభావము చాలగలదు. ఆ సిద్ధాంత వివరణమిట ననావశ్యకము, ఆతని రచనలద్వారా, నవ్యప్లేటో (Neo platonism) సిద్ధాంతములు, ఆంగ్లకవిత్వమున ప్రవేశించినవి. కాంటు దర్శనప్రభావము వర్డ్స్వర్త్పై గూడ గలదు. మనస్తత్త్వవేత్తయగు హార్టీ (Hartly) రచనల నాతడు, అధ్యయనము చేసెననికూడ కొందరందురు. పదునెనిమిదవ శతాబ్ది యందున్న ఫ్రెంచిదార్శనికులచేత తొలుత షెల్లీ ప్రభావితుడయ్యెనని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. ఆతని కవితయందు నాస్తికతా విచ్ఛాయలున్నను, అవి నైతికత్వభంజరములుకావు. తరువాత, షెల్లీ స్పిన్సోజా, బెర్కిన్, ప్లేటో అను దార్శనికులప్రభావమునకులోనైనాడు. మీదపేర్కొనబడిన కవులెవ్వరును, నీతికి వ్యతిరేకులు కారు, కాని ప్రత్యక్షనీతి బోధనుకూడ వీరంగీకరింపరు. కళాప్రయోజనము ఆనందమునీతిబోధ మున్నగునవి ఉండిననుండవచ్చును. కాని, కళాప్రయోజనములుకావు. అనగా, అట్టిప్రయోజనములను సాధించుటకొరకు కళాసృష్టి జరుగవనుట.

కళ - నీతి - హార్టీ పేటర్

పేటర్ అభిప్రాయముకూడ నిదియే. మరియు, నీతడు, కళను * సత్కళ

The pleasurable experience derived from a work of art is its own intrinsic pleasure and none other. It may happen to be useful, moral instructive, health-giving. But it is not for these results that it is pursued—The making of literature— P. 227. R.A. Scott James.

* "At the close of the essay, he offers a distinction between "good art" and "great art". great art does not only fulfil the condition of good art—which it must to be art at all; it also treats great human issues"—Aestheticism— R.V. Johnson

"If it be devoted further to the increase of men's happiness, to the redemption of the oppressed, or the enlargement of our sympathies with each other or to such presentment of new or old truth about our selves and our relations to the world as may ennoble and fortify us in our sojourn here, or immediately, as with Dante, to the glory of God, it will also be great-art Essay on "style" — Walter Pater.

(good art) మహాకళ (great art) అని రెండునిధముల విభజించియున్నాడు. సత్కళాధర్మము లన్నియును మహాకళయందంతర్భవించియే యుండును. ఉపరి యిందు మానవులకు సంబంధించిన సమస్యలుగూడ పరిశీలింపబడును. “మానవుని సుఖాభివృద్ధికంతమైనను, పీడితప్రజానీకమునుద్ధరింప యత్నించినను, మానవులకు ఒండొరులపై సానుభూతిని పెంపొందింపజేసినను, ఇచ్చటి, మన స్వల్ప కాలపునివాస మును, ఉదాత్తముగా చేసికొనుటకుగాని, బలపరచుకొనుటకుగాని పనికివచ్చు, ఆర్వాచీన, లేక ప్రాచీన సత్యమును ప్రకటించినను, దేంటి మహాకవివలె భగవ ద్వైభవమును వ్యక్తీకరించినను, కళ మహాకళగా పరిగణింపబడును ” ఇందు పీడిత ప్రజోద్ధరణముగూడ గ్రహింపబడుట గమనార్హమగు విషయము. పేటరు అభిప్రాయ మున, కాల్పనికర వెంటటి విశాలపరిధిగలదో మనకు దీనినిబట్టి తెలియుచున్నది. కాని యీ విస్తృతిని, ఆతడు మహాకవిత్వ (కావ్య) విషయముననే అంగీకరించినాడు. * సత్కవిత్వ రసానందమే పరమప్రయోజనము. అదియు అవ్యవహితముగా. అనగా, కావ్యపఠనము ముగిసిన వెంటనే కలుగవలయును. ప్రయోజనాంతరములతో పనిలేదు. * కవిత్వోద్వేగము, సౌందర్యకదిదృశ్య, — ఇవియే సత్కళాధర్మములు. కళమన కర్పించునది యెద్దియునులేదు. తద్ధర్మసమునందు మనము గడిపిన కాలము గుణ పరిష్టమగును. ఆ మధురక్షణములకొరకే. కళాసందర్భసము” సంవేదనీయతను (sensitivity) పెంపొందించుకొనవలెననియు, అది జాంఘనీయమగుటయేకాక, జీవితము నర్థవంతముగా చేయుట కదియొక్కటియే సాధనమనియు, అనుభవఫలము కాక, అనుభవమే (not the fruit of experience but experience itself is the ends) కళాప్రయోజన మనియు, పేటరు పలుతావుల ప్రబోధించి యున్నాడు. పేటరు అభిప్రాయములను, మన ఆలంకారికుల అభిప్రాయములకును, సామ్యము చాలగలదు. కావ్యమున కనేక ప్రయోజనము లుండవచ్చును. కాని “సకల ప్రయోజన మౌశిఖాతము” “విగళిత జేద్యాంతర మగు నానందమే” పేటరు పండితుని అభిప్రాయము చూడనదియే, మన ఆలంకారికులు చెప్పిన రసా నందము కూడ శాశ్వతముకాదు. విభావాదుల చర్వణ యున్నంతవరకే రసానందము

“Of such wisdom, the poetic passion, the desire of beauty, the love of art for its own sake, has most. For art comes to you, proposing frankly to give nothing but the highest quality to your moments as they pass, and simply for those moments sake — Walter Pater.

కూడా నుండును. పేటరు అభిప్రాయమున గూడ రసానందము తాత్కాలికమే. ప్రత్యక్ష నీతిదోషను మనవారు కూడా అంగీకరింపలేదు.

నీతి : నవ్యమానవతావాదులు :-

పాల్ ఎల్ మార్మార్ (Paul Elmar Marc) ఇర్వింగ్ బాబిట్ (Irving Babbit) టి. యస్. ఎలియట్ (T. S. Eliot) మున్నగు, నవ్యమానవతా వాదులందరును నైతికవాదులే. *కవి చెప్పదలచినదేమి? దాని నాతడు సమగ్రముగా చెప్పగలిగెనా? అను ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పటయే విమర్శకుని కర్తవ్యము కాదనియు, కవిధ్యేయము స్వతస్సిద్ధముగా ఉత్తమమగునా? కాదా? అను విషయముగూడ పరిశీలనార్హమే అనియు, బాబిట్ చెప్పియున్నాడు. కవియును, విమర్శకుడును, అగు * మాచ్యూ ఆర్నాల్డు, నైతికవాదమును పరాశాష్టకుగొనిపోయినాడు. నైతికభావములకు విరుద్ధమగు కవిత్వము, జీవితమునకే విరుద్ధము, నైతికభావములయెడ తాటస్థ్యము వహించు కవిత మానవ జీవితమునెడగూడ తటస్థభావమును వహించినట్లే, అని అతడు నైతికభావ ప్రపూర్ణమగు కవితాప్రాధాన్యము సుగ్గడించియున్నాడు. *. కావ్యతాసిద్ధిని నిర్ణయించుటకు, సాహితీ ప్రమాణములు చాలునుగాని. కవితా గరిష్టతను నిర్ణయించుటకు కవి సమర్థములు కాదని, టి. యస్. ఎలియట్ అభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయము పేటర్ అభిప్రాయముతో సంపదించుచున్నది.

* "It is not enough, as Mr. Spingarn would have us believe that the critic should ask what the creator aimed to do and whether he has fulfilled his aim; he must also ask whether the aim is intrinsically worth while" Genius and taste—Ireving Babbit.

* "A poetry of revolt against moral ideas, is a poetry of revolt against life, a poetry of indifference towards moral ideas is a poetry of indifference towards life" Marchew Arnold "Essays in criticism.

*. The greatness of literature cannot be determined solely by literarly standards; though we must remember that whether it is literature or not can be determined only by literary standards — Religion and literature by T. S. Eliot.

పేటరు అభిప్రాయము ముందే వివరింపబడినది. ఉత్తమ కళావిమర్శకుడగు రస్కిన్ (Ruskin) కూడా నైతికవాదియే. భగవద్దత్తమగు కానుక సౌందర్యమనియు, అది యెప్పుడును మనయందలి నైతికత్వముననుసరించి యుండుననియు, కళాకారుడు భగవంతుని సేవకుడనియు, ప్రజలకు సదుపదేశము గావించి. వారిని సన్మార్గమున నడిపించుట ఆతని కర్తవ్యమనియు, రస్కిన్, తన “ఆధునిక కళాకారులు” (Modern painters. part III See. I chapter X) అను గ్రంథమున వివరించియున్నాడు. నీతిదూరులు, ఉత్తమకళాకారులు కాజాలరనియే ఆతని నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇచ్చట మనకొక శంక కలుగుట కవశమున్నది. నైతికముగా పతితులయ్యు, ఉత్తమ కళాసృష్టిగావించిన కళాకారులనేకు లున్నారు. ఆస్కార్ వైల్డు; బైరను అను నాంగ్లకవులును, బోదలేర్ గింబో మున్నగు ఫ్రెంచికవులును ఇందులకు ప్రభుదాహరణములు. అట్టియెడ, కళాసృష్టికి నైతికత్వమునొక నియత ధర్మముగా భావించుట యెంతవరకు సమంజసము ? ఈ శంక రస్కిన్ పండితునకుగూడ కలిగినది. *ఇచ్చట నాతడిచ్చిన సమాధానము తృప్తికరముగ లేదు. కళకు సంబంధించిన అనుభూతిని ఆతడు ద్విధావిభజించినాడు. 1. సౌందర్యమునకు చెందిన పాశవిక చైతన్యము. (Aesthesis) 2. మహానంద జనకము, గౌరవపురస్కృతము, కృతజ్ఞతా మహితమునగు సౌందర్యదర్శనము (Theoria) భగవద్దత్తమగు కానుకగా పరిగణింపబడు సౌందర్యము యొక్క పరిపూర్ణావగాహనమునకును, చింతనమునకును, రెండవ అనుభూతియే సమర్థము. కాని కళాసృష్టికి ప్రథమానుభూతియే అత్యవశ్యకము. దీనికి నైతికత్వముతో ఎట్టి సంబంధమునులేదు. నైతికముగ పతితులైన కళాకారులయందును ఇది సమగ్రముగఁగోచరించును. కాని, ఇటు మనము మొదటికే వచ్చితిమి. నీతిదూరులగువారు కళాకారులు కాలేరు అనువాక్యము. ఏ వంక చూచినను; సమర్థనీయుఁడౌదు. ఇట్లు పరస్పర విరుద్ధములగు భావములను రస్కిన్ పండితుడు వ్యక్తీకరించియున్నాడు. ఏది యెట్లున్నను, ఆతడు నైతికవాదులలో అగ్రగణ్యుడనుట కెట్టి సందియమునులేదు.

* Ruskin admits that this element of “Aesthetic” perception is indispensable in the activity of art; he admits also that it may be present in the impious no less than the pious; from which it follows that this element cannot be judged by moral standards. Here then, is some thing indispensable in the functional activity of the artist which cannot be put to a moral test,” The making literature. R. A. Scott James. p. 288

నైతిక వాదస్వల్పతరేసులగు సాహిత్యకవులు :-

ఇక రెండవతరమునకు చెందిన కాల्పనికవులలో స్విన్ బర్నూ, ఎడ్గార్ ఏలెన్ పో, ఆస్కార్ వైల్డు మున్నగువారు నైతికవాదమునకు వ్యతిరేకులు. * ఏ గ్రంథమును నీతిదూరము అని నిరసించుటకువీలులేదు. ప్రపంచమున రెండే రెండు విధములగు గ్రంథములన్నవి 1. రచనా నైపుణ్యము గలవి. 2. రచనానైపుణ్యములేనివి" — ఇది వైల్డు సిద్ధాంతము *. వాస్తవికతావాదమును, (Realism) నైతికవాదమును కళకు బద్ధశత్రువులని ఆస్కార్ వైల్డు అభిప్రాయము, కళకు, ఎట్టి *. ప్రయోజనమునులేదనియు, * కళచే అభివ్యక్తమగునది కళయేగాని, అన్యము తెవ్వియును గావనియు, *. కుకవిత్వమంతయు, యధార్థమగు నుద్వేగము నుండియే జనించుచున్నదనియు వైల్డువాదము.

స్విన్ బర్నూ; తన "poems and Ballads"లో అవినీతికరములగు షర్యలకు స్థానము నిచ్చియున్నాడు. ఉదాహరణమునకు "Faustine" అను కావ్యఖండికయందు సజాతీయ లైంగికసంబంధము (Homo Sexuality) వర్ణింపబడినది. ఎడ్గార్ ఆలెన్ పో, ప్రత్యక్షముగ నీతిబోధను నిరసింపలేదు. కాని, ఆతడు గానమున కిచ్చిన ప్రాధాన్య మితర సాధారణము. ఆతని కవితా తత్త్వమంతయు గానమునందే పర్యవసించును ఆతడు సౌందర్యపాసకుడు. కాని, ఆతని సౌందర్యభావన విషాద శబలితమైయుండును. కవిత్వమునకు ప్రయోజనాంతరము లేదనియు, దానికదియే ఫలమనియు నాతని దృఢవిశ్వాసము. బ్లెకుమాడ నీతిబోధకు ప్రత్యక్ష విరోధికాడు. కాని, సాంప్రదాయకమగు నైతిక మార్గమునాత డంగీకరింపడు. ప్రజలను ఉత్తమపౌరు

* No book can be branded as immoral; There are only well written books and badly written ones. —Aestheticism by R. V. Johnson P. 31.

*. For wilde, realism, as much as moralism, is the foe of art.

Aestheticism- R. V.J., p. 77.

* "All art is perfectly useless."

*. "Art never expresses anything but itself"

*, "All bad poetry springs from genuine feeling"

quoted from "Aestheticism" by R. V. J , p. 79.

లుగా చేయుటయే కవితా ప్రయోజనము అను విక్టోరియా యుగకవుల భావమున కాతడు బద్ధ శత్రువు. కళాసందర్శనావసరమున, సహృదయుడు శాశ్వతభావనా ప్రపంచమున ప్రవేశించుననియు, నాప్రపంచము, వాస్తవప్రపంచమున కెవ్విధమునను తీసిపోదనియు మతతాత్త్వికనైతిక భావములన్నియు “కళ”యందే గతార్థము లగుననియు “బ్లైకు” అభిప్రాయము.

మీది వివరణమును బట్టి, నైతికత్వమునకు సంబంధించినంతవరకు, కల్పనిక కవులను * ద్వితీయా విభజింపవచ్చునని తేలుచున్నది. మొదటితెగ వారందరును నైతికవాదులు, కోల్రిడ్జీ, క్రిట్చు, షెల్లీ, వర్డ్స్వర్త్, మున్నగు కవులీవర్గమునకు చెందుదురు. రెండవతెగవారిలో కొందరు నీతిబోధకు ప్రత్యక్ష విరోధులు; కొందరు తటస్థులు, అనగా నీతిబోధ, గౌణముగా, నుండవచ్చునను అభిప్రాయముగలవారు. సందేశమునుబట్టి కవితాప్రాశస్త్యమును నిర్ణయింపరావనియే రెండవతెగవారి యభిప్రాయము.

భారతీయాలంకారికులు-నీతి :

భారతీయాలంకారికుల యభిప్రాయమున కావ్యమున కాత్మరసమే, రసానందమే కావ్యపరమప్రయోజనము. అనగా కావ్యతాసిద్ధికి నీతిబోధ అవశ్యకము కాదనుట. కాని కాంతా సమ్మితముగా కావ్యము, నీతి నుపదేశించును. వేదము ప్రభుసమ్మితము; విధినిషేధ రూపమగుసందలి యుపదేశము ప్రశ్నార్థముకాదు. ధర్మశాస్త్రము మిత్రసమ్మితము. సన్నిత్రునివలె అది మనకుపదేశముగావించును.

*The writers of the first group, even if they run counter to orthodox habits of language and style, are never the less in moral harmony with a large majority of the public. They out distance their contemporaries by the fulness of their spiritual life, but are not in a state of open conflict with them. The second generation of romantists breaths a spirit of moral revolt. It raises against the established order of things a manifold protestation instinct with generous passion, haughty sarcasm of aesthetic detachment. Thus romanticism becomes a literature of social conflict.

Legouis and cazamian. P. 1002.

అందలి మంచి చెడ్డలను పరిశీలించి, చూచిన తరువాతనే మనము వానిననుసరింప వచ్చును. కావ్యము కాంతా సమ్మితము. అందలి యుపదేశము వాచ్యముగాకాక, వ్యంగ్యరూపముననుండును. మరొక విశేషమున్నది. కావ్యమున కాత్మరసమనికదా మనవారి సిద్ధాంతము. రసభంగమునకు చెప్పబడిన కారణములలో ముఖ్యము “అనౌచిత్యము”. అవినీతి కరములగు భావములుగాని, చేష్టలుగాని, “ఉచితములు” కాజాలవుకదా ! ఉదాహరణమునకు శృంగారమును గైకొందము. గురుపశ్చీ గమనము మహాపాపము. దానిని వర్ణించుకావ్యము అసత్కావ్యమగును. అందు పుష్టమగునది శృంగారముకాదు. శృంగారభాసము. అందులకే, కూట నీతినిబోధించు “ముద్రారాక్షసము”ను విశ్వనాథుడు అసత్కావ్యముగా పరిగణించెను. తండ్రిపై గాని, గురువుపైగాని ఒకడు తిరుగబడవచ్చును. అట్టియెడ నాతడు చూపు నుత్సాహము “వీరము” నకు స్థాయికాజాలదు. ఇట్లెన్నియేని ఉదాహరణల నీయవచ్చును, ప్రస్తుతమునకివి చాలును.

ఇట్లు భారతీయాలంకారికులు, రసముతో సరిసమానముగగాపన్నను, ఒక విధముగా ఉపదేశ ప్రాధాన్యమునుగూడ అంగీకరించిరనియే నిశ్చయింపనగును.

ప్రపంచమున మహాకవులుగా పరిగణింపబడిన వారందరును, ప్రత్యక్షము గనో, పరోక్షముగనో ధర్మోపదేశమును గావించియేయున్నారు. కాల्పనికకవుల యందుకూడ, మొదటి తెగవారికి గల ప్రాధాన్యము రెండవ తెగవారికిలేదు. *“మేమేల నీతిమార్గము నవలంబింపవలయును ?” అని ఒకరు వాల్దెరు పేటరు నడుగగా “అది చాల సుందరమైనది గనుక” అని యాతడు సమాధానమిచ్చి యున్నాడట. పేటరిచ్చిన సమాధానమునందే కాల्పనికత్వము విస్పష్టమగుచున్నది. ఆతడు దైబిలునుదాహరింపలేదు. పాపపుణ్యప్రసక్తిని తేలేదు; తర్కింపలేదు; తత్త్వమునుపదేశింపలేదు. సరళముగ, సూటిగ, సమాధానము నిచ్చియున్నాడు. సౌందర్యోపాసకులగు కాల्పనికులకిది చక్కని యుపదేశము.

*Pater was an Oxford don and when asked by a student “Why we should be moral ?” is said to have replied, “Because it is so beautiful”

Aestheticism R. V. Johnson P. 77.

లోకమును, కవి విమర్శక లోకమును నీతికిచ్చిన ప్రాధాన్యమిట్లున్నది. దీనినిబట్టి, తన కర్తవ్యమును, కవియే నిర్ణయించుకొనవలసియున్నది.

బాహుళ్యముగ, అవినీతిని బోధించు గ్రంథములకు తాత్కాలికముగ కొంత ప్రసిద్ధి వచ్చినను, అది శాశ్వతముగ నిలుచునది కాదనియే నాయభిప్రాయము. ఇది అనుభవసిద్ధమగు విషయము. దీనికి ప్రమాణాంతర మనావశ్యకము.

భావ విత్వ మనగానేమి ?

ఈ ప్రశ్నకు పలువురు విమర్శకులు సమాధానములిచ్చియున్నారు. వాని నించుక పరిశీలంతము.

1. శ్రీ విశ్వనాథసత్యనారాయణగారి యభిప్రాయము.

1 “కావ్యములు రస ప్రధానములు. ఖండకావ్యములు భావప్రధానములు. కావ్యములందు ప్రతిపద్యమునందును భావముండవచ్చును. కాని కావ్యము సమిష్టి మీద రసాభిముఖముగాపోవును. ఖండకావ్యములందును భావములు రసవ్యంజకములు కావచ్చును. కాని ఖండకావ్యములు ప్రధానముగా ఒక భావమును ఆశ్రయించియుండును. అందుచేత దీనిని భావకవిత్వము అనవచ్చును.”

దీనిని వ్యాఖ్యానించుచు, ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు “ఖండకావ్యము (భావకవిత్వము) యేదో ఒక భావమునాశ్రయించుకొని యుండుటవలన అది రస వ్యంజకమగునే కాని రససిద్ధిపొందదు” అని స్పష్టికరించియున్నారు. శ్రీ విశ్వనాథ భావమును శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు, సరిగనే గ్రహించిరి. ‡

“ఖండకావ్యములందును భావములు రసవ్యంజకములు కావచ్చును.” అను వాక్యము కేవలము జాగరూకత కొరకు చెప్పబడినది. రససిద్ధికి విభావాది సామగ్రి పౌష్కల్యమావశ్యమైనను, కాదా. చిత్కముగ, అందుకొన్ని లోపించినను, రససిద్ధి కలుగవచ్చును. ఆలంకారికులీ విషయమునంగీకరించియున్నారు. శ్రీవిశ్వనాథవారికీ విషయము తెలియనిదికాదు. అందులకే యీ జాగరూకత. మొదటి రెండువాక్యము లందే వారి యభిప్రాయము స్పష్టమగుచున్నది. “ఖండకావ్యములు ప్రధానముగా

(* ఆంధ్రచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి “అధునికవిత్వము, సంప్రదాయములు ప్రయోములు” అను గ్రంథమునుండి ఉద్భవము. పు. 323.)

ఒక భావము నాశ్రయించియుండును. అందుచేత దీనిని భావకవిత్వము అనవచ్చును.” అను వాక్యములందుమాత్రము. హేతువాదము దుర్బలముగానున్నది. ఖండకావ్యములు భావప్రధానములుకదా ! *1 భావము ప్రధానమగుచో భావధ్వనియగును. అట్టియెడ నది ధ్వని ప్రధానమగు కావ్యమగును. అనగా ఆలంకారికుల మతమున కూడ అది ఉత్తమకావ్యమే. దానికి “భావ” శబ్దమును చేర్చిచెప్పుట అనావశ్యకము. అవశ్యకమే ఆగుచో, ఆలంకారికులే ఆ పేరుపెట్టి యుండెడివారు. “2 నవ్యకవులు రసోపస్కారమైనట్టి ఉత్తమోత్తమమైనట్టి ధ్వనిమార్గాన్నే అనుసరిస్తున్నారు. (దీనికితోడు) వారేర్పరచుకొన్న రచనలోని పరిభాషాక్రమం ఒకరీతిగా చూస్తే సుతరాంకృతదిన్నీ ఇంతవరకు మనవారికి అలపడనట్టి దిన్నీ అనేమాట నిజం” — పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారి యీ వివరణములో భావకవిత్వ ప్రసంగమే లేదు. మరియు నీ వివరణముకూడా చాల అస్పష్టముగా నున్నది. రసోపస్కారకమైన ధ్వనిమార్గము ననుసరించుచున్నారను వాక్యమున కర్థమేమి ? రసవిష్పత్తికున్నదొకటే మార్గము. అది ధ్వనిమార్గమే. రసమెప్పుడును వ్యంగ్య రూపముగానేయుండును. వాచ్యమెన్నడునుగాదు, అది యటుండనిండు. ఇంతకును వారి కావ్యములందు రసస్ఫూర్తియున్నదా ? లేదా ? “అనుసరిస్తున్నారు” అని అనుటచే ఫలసిద్ధి సంశయగ్రస్తమగుచున్నది. అది యట్లుండగా, నవ్యకవిత్వమంతయును భావ కవిత్వముకాదు కావున, ఈ వివరణము మనకంతగా ఉపయోగపడదు.

భావకవిత్వమును శాస్త్రీయముగ నిర్వచించుటకై ప్రపథమముగ ప్రయత్నము గావించినవారు, ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు. అట్టి ప్రయత్నమునే ఇటీవల గావించినవారు డా॥ కేతవరపు రామకౌటే శాస్త్రిగారు.

*1 చూడు : సాహిత్యదర్శనము—ఆచార్య కె. వి. ఆర్. సరసింహంగారు. పు. 288. ఆంధ్రసాహిత్యదర్శనము — వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి గారు పు. 103.

2. భారతి—మార్చి 1938.

*కవిత్వమున, వస్తువు, భావము, రచన అను మూడంగములుండుననియు, అందు వస్తురచనలు, క్రమముగా, పురాణప్రబంధములందు ప్రధానములు కాగా, భావకవిత్వమున భావము ప్రధానమగుచున్నదనియు, ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారి వాద సారాంశము.

మరియు భావకవిత్వమున, విభావాది సామగ్రీ పౌష్కల్యముండుట కవకశ ముకెదు. కావున, నందు రససిద్ధియుండదు అనువాదముకూడ వారు ఖండించిరి. వారి ఖండన విధానమీతీరునున్నది.

*1 అమరుకుని ఒక్క శ్లోకము ప్రబంధ సదృశమైనదన్న అభిప్రాయమున కర్థమేమి ? ప్రబంధపతనమువలన కలిగెడి ఆసందము ఒక్క శ్లోకమువలన కలుగునని, ఈయానందము రసానందమేకదా ! అమరుకునిఒక్క శ్లోకము రసానంద కందమైనప్పుడు భావకవిత్వము రసపరిణతి నందుకొనదనుటలో అర్థములేదు"

2 "వాక్యం రసాత్మకంకావ్యమ్" అన్న విశ్వనాథుని సూత్రమునకర్థము. రసాత్మకమైన ఒక వాక్యమే కావ్యమగునని కాకున్నను, వాక్య సముదాయమని చెప్పుకొన్నను అది యొక సత్యమును బోధించుచున్నది. రస నిష్పత్తికివిధిగా విభావాది బాహుళ్య ముక్కరలేదు. ఇందుకు వరుదాహరించిన "శూన్యంవాసగృహం విలోక్యశయనాదుత్థాయకించిచ్ఛనైః" అన్న శ్లోకమే ప్రమాణము. ఇది కావ్యమని వారి అభిప్రాయము కదా ! దీనిలో పెద్దకావ్యములో ఉండవలసిన విభావాది సామగ్రీ బాహుళ్యమేది ? అయినను ఇది రససిద్ధి కలిగిన వాక్యసముదాయమని కదా అర్థము. అట్లే భావకవిత్వముకూడ విభావాది పుష్కలతలేనందున రసపరిణతము కాదేమో అన్నశంకకు తావులేదు."

డా॥ రామకోటిశాస్త్రిగారు, సుదీర్ఘమగు చర్చగావించి, ఏకభావాశ్రయమైనది భావకావ్యమనియు, బహుభావాశ్రయమైనది ఖండకావ్యమనియు నిర్ణయించిరి.

* భావకవిత్వము ఖండకావ్యముగా నుండ వచ్చును. ఖండకావ్యము మాత్రము భావకవిత్వముకాదు. రసకావ్యము భావకవిత్వము కావచ్చును. భావకవిత్వము రసకావ్యము కాదు" ఈ నిర్వచనమెంత క్లిష్టముగా నున్నది. భావకవిత్వము ఖండకావ్యముగా

*చూ : అధునికకాంధ్ర కవిత్వము. పు. 323, 324- ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు.

*అధునికాంధ్ర కవిత్వము - ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు పు. 325.

* ఎమర్సన్ - భావకవిత్వ విచారము -డా. కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రిగారు. పు, 52

నుండవచ్చును గాని, ఖండకావ్యములన్నియును భావకవిత్వము కావు అని డా. రామ కోటిశాస్త్రిగారి అభిప్రాయము కావచ్చును. అట్లే రసకావ్యము భావకావ్యము కావచ్చును; భావకావ్యములన్నియు రసకావ్యములు కావు. ఒకప్పుడు భావకావ్యమునకు గూడ రససిద్ధి కలుగవచ్చును అని శ్రీవిశ్వనాథవారుకూడ చెప్పియున్నారు కదా ! ఆ భావమే యిందు భంగ్యంతరమున వివరింపబడినది. కాని, శ్రీవిశ్వనాథవారు భావ కావ్య ఖండకావ్యములకు భేదమును పాటించలేదు. శ్రీరామకోటిశాస్త్రిగారి అభిప్రాయమున భావకావ్యములు వేరు; ఖండకావ్యములు వేరు. ఖండకావ్యవిషయమున వారు చేసిన వ్యాఖ్యానము మనకిటననావశ్యకము.

భావకవిత్వ నిర్వచనము లనేకములున్నను ప్రస్తుతమునకివి చాలును.

మీది నిర్వచనములను బట్టి మనకు తేలిన ముఖ్యాంశములు : 1. భావకవిత్వ మనగా భావప్రధానముగు కవిత్వము. ఇందు వస్తురచనలకు ప్రాధాన్యము లేదు. భావ కవిత్వమున వస్తువునకు ప్రాధాన్యము లేని మాట నిజము. వస్తువనగా కథలేక, యితీ వృత్తము. కాని భావకవులుగా ప్రసిద్దులైన, కృష్ణశాస్త్రి, వేదులసత్యనారాయణ, నాయని సుబ్బారావు మున్నగువారందరును, రచనాశిల్పనకు కూడ ప్రాధాన్యము, నిచ్చియున్నారు. కృష్ణశాస్త్రిగారి కావ్యములందొకప్పుడు రచనా శిల్పమే భావమును మించియుండును.

2. భావ కవిత్వముననేదో ఒక్కటే భావము ప్రధానముగా నుండును. సాధారణముగా దానికి రససిద్ధి యుండదు.

ఇందు భావప్రాధాన్యము చెప్పబడినది. ఆ ప్రాధాన్యమే భావ పరిమితమని, స్పష్టికరింపబడినది. రససిద్ధి విషయమున నభిప్రాయభేదములున్నవి.

ఇచ్చట మనము పరిశీలింప దగిన విషయమొకటి యున్నది. మీద పేర్కొనబడిన విమర్శకులందరును, “భావకవిత్వము”ను సిద్ధవిషయముగా భావించి, తన్నిర్వచనమునకు గడంగినట్లు కనిపించుచున్నది. కాని నిజమునకు “భావకవిత్వము” అను ప్రత్యేకశాఖ, నిర్దిష్టమగు కవిత్వ ప్రక్రియలేదు. ఉన్నది కవిత్వమే. దానికి, ఒకరు “భావకవిత్వము” అను పేరిడిరి. ఈ పేరు మొదటపెట్టిన వారు శ్రీగాడిచెర్ల హరి సర్వోత్తమరావుగారి, గిడుగు నీతాపతిగారి అభిప్రాయము. ఎవరా పేరుపెట్టిన నేమి ? ఎప్పుడు పెట్టిననేమి ? పెట్టిన ముహూర్తము మంచిది. పేరు ప్రచారములో

నికి వచ్చినది. “భావపదము భావగీతము” అను పదములను కవులు గూడ వాడ దొడగిరి.

ఇచ్చట ప్రశ్నింపవలసిన విషయము నొకటి రెండు గలవు. మొదటనీ నామ కరణములు గావించిన వారు, కవితాతత్త్వమును, అందలి విశిష్టతను పరిశీలించి చేసిరా ? లేక తాత్కాలికముగ తమకు తోచిన పేరు పెట్టిరా ? అలవోకగా పెట్టినచో తన్నామసార్థక్యమును గూర్చి చర్చించుట అనావశ్యకము. అట్టియెడ, లక్ష్యలక్షణ సమన్వయము కుదురుట అశుభము. కవితాతత్త్వ పరిశీలననానంతరమే, ఆ పేరు పెట్ట బడినచో, తన్నామసార్థక్యము, అవశ్యకము పరిశీలనార్హము. కాని, నామకరణావస రమున కర్తృ మనస్తత్త్వ మెట్లున్నచో మనకు తెలియదు. కాని, ఫలితమునకు తెలి యును. “భావకవిత్వము” అను పేరును బట్టి చూచినచో, అది సమ్యక్విచారణా జనితమగు నిర్ణయముగా గానరాదు. భావకవిత్వమును పదమునకు అర్థమేమి ? భావ ప్రధానమగు కవిత్వము అని సమాధానము చెప్పవలయును. భావప్రధానము కాని కవిత్వమెందున్నది ? కవిత్వమంతయు భావప్రధానమే. ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమున భావప్రధాన్యమంగీకృత విషయము. అది యటుండనిండు. పరాశ్రయకవిత యందును భావమునకే ప్రాధాన్యము.

పరాశ్రయ కవితయిందు, శృంగారాది రసములలో, అన్యతమము, పరిపూర్ణ మగును కదా ! అనగా రత్యావిస్థాయి భావములలో, నొకటి, విభావాది సామాగ్రీ సముల్లసితమై, రసీభావమునందునని యర్థము. ఇకస్థాయి యనగానేమి ? సజాతీయ యములు, విజాతీయములు నగు భావములచే తిరస్కృతముగాక, రససిద్ధి పర్యంతము నిలిచి యుండునట్టి ప్రధానభావము. కావున నిందును భావమే ప్రధానమగుచున్నది. కాగా, పరాశ్రయకవిత్వము కూడ భావప్రధానమే యగుచున్నది. అట్టియెడ ఆత్మా శ్రయకవితా విశేషము నొకదానిని గైకొని దానికి “భావకవిత్వము” అను పేరిడుట లో సార్థకతయేమున్నది ? ఇక ఇతివృత్తమును బట్టి, అనగా, యిందు ఇతివృత్తము లేదు కావున, ఈ పేరుపెట్టిరని యందురా ? అదియును పొసగదు. అప్పుడు భావ ప్రాధాన్యమును సూచించు పేరు పెట్టనేల ? ఇతివృత్తరాహిత్యమును సూచించు పేరే యుంచవలయును. కావున నేవిధముగ చూచినను ‘భావకవిత్వము’ అను పేరు సార్థకము కాదనియే నిశ్చయింపవలసియున్నది.

కాల్పనిక కవులు ;

1. ప్రాచీనులు,
2. నవ్యులు,
3. అతినవ్యులు.

స్థూలముగా కవులను మూడు విధములుగా విభజింపవచ్చును.

1. సంప్రదాయవాదులు. 2. సంస్కరణ వాదులు, 3. విప్లవవాదులు - ఇందు సంప్రదాయవాదులతోగాని, విప్లవవాదులతోగాని మన కిట పనిలేదు. కాల్పనికవాదులందరును, సంస్కరణవాదులే. సంస్కరణవిషయమున మాత్రము, తరతమభేదమున్నది. ఆ భేదమును బట్టి కాల్పనిక వాదులను గూడ మూడువిధములుగా విభజింపవచ్చును. 1: ప్రాచీనులు 2. నవ్యులు 3. అతినవ్యులు.

1. ప్రాచీనులు ; వీరు కాల్పనికులలో ప్రాచీనులు; ప్రబంధ కవితారీతియందలి దోషములనువీడి గుణమును మాత్రము గ్రహింతురు. వీరి కవితపై ఆంగ్లకవితా ప్రభావము ఉండనే యుండదు. ఉన్నను దృశ్యాదృశ్యముగా నుండును. ఒకప్పుడు, ఆ భావసామ్యము, అనుషంగికము కావచ్చును. వీరిని సంప్రదాయవాదులుగనే, వీలపరిగణింపరాదు ? కాల్పనికవాదులుగా నేల పరిగణింపవలయును ? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానమిది; స్వీకృత వస్తువునందును, భావములయందును, వీరు కొంత సంస్కరణాభిలాషను చూపుదురు. వీరును ప్రాచీన ప్రబంధకవితాధోరణిని యచాతథముగా నంగీకరింపరు. వస్తునన్నివేశముల కనుగుణముగా వర్ణనలు చేయుదురేకాని, అలంకారిక నియమమున్నది కదాయని, గ్రుడ్డిగా అష్టాదశవర్ణనలను, ఎట్టేటో, తమ కావ్యమున జోను ప్రయత్నింపరు. త్రీల్కుచోరు జఘనాదులను, సంభోగాదులను వర్ణింపరు. సాధారణము వీరు గైకొనిన యితివృత్తము ఉత్పాద్యమై యుండును. ఒకప్పుడు చారిత్రకముకావచ్చును; జానపద గాథలకుగాని, జనశ్రుతికిగాని సంబంధించినదిగా వచ్చును. కాల్పనికత్వమునకు చెప్పబడిన ప్రధాన లక్షణములలో రెండు అనగా స్వాతంత్ర్యకాంక్ష, సాందర్యపిపాస అనునవి వీరి యందునుగానవచ్చును. ఇందు మొదటిదగు స్వాతంత్ర్యకాంక్ష సంప్రదాయకవుల యందు మృగ్యమై యుండును. లాక్షణిక నియమోల్లంఘనమును సాంప్రదాయకులు సహింపరు. సాందర్య పిపాస, సర్వకవి సామాన్యమయ్యును, అది ప్రాచీన కాల్పనికుల యందు విశిష్టముగగోచరించును. ఇక వీరి యందు గన్పట్టు సంప్రదాయకవితాచ్ఛాయలు. 1. చందోవ్యాకరణనియమా

నుపాలనము. 2. బాహిరసౌందర్య వర్ణనము. అప్పుడప్పుడు అంతస్సౌందర్యమును గూడ వర్ణించినను తరచుగా వీరు బాహ్యసౌందర్యమునే వర్ణింతురు. పూర్వులువాడిన చందఃప్రక్రియలనే గ్రహింతురు. నూచికి తొంటిది తొమ్మిది పాళ్ళు గ్రాంథికమునే ఆదరింతురు. కాపున వస్తుస్వీకరణము, వర్ణనా వైరశ్యము, కామినీ కుచోరు జఘనాది వర్ణనారాహిత్యము అను వానియందే వీరి కల్పనికత యుండునని నిశ్చితముగా చెప్ప నగును. ప్రాచీన కల్పనిక కవితకు, చక్కని యుదాహరణము, డా. కట్టమంచి రామ లింగారెడ్డిగారి “ముసలమ్మ పురణము, శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రిగారి “కరుణశ్రీ శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యగారి “రాజసందర్శనము” నాచే రచింపబడిన సుజాత, మున్నగు కావ్యములు కూడ ఈ కోవకు చెందినవే. 2. నవ్యులు : వీరు పూర్తిగా సంస్కరణవాదులే. కాని, అంగ్లకవుల అనుకరణము వీరియందధికము. వీరి కవిత సాధారణముగా నాత్మాశ్రయమై యుండును. కథయున్నను అది నిమిత్త మాత్రము గనే యుండును. స్వీయాభిప్రాయవ్యక్తి కరణమునకనువుగ నా కథాగతియుండును. వీరి భావన యందు కొంత అపూర్వత గోచరించును.

3. అతినవ్యులు : వీరి కవితయందు సంప్రదాయ కవిరాజ్ఞయలు, సాధారణముగా నుండవు, ఉన్నను, అది దృశ్యావృశ్యముగ నుండును. వీరు, అదృష్ట పూర్వముగ కల్పనా రీతిని జూపుచు, అభ్యుదయ కవితారీతికి దగ్గరగా నుందురు. వర్ణసంఘర్షణము, విప్లవము మున్నగు మార్క్ససిద్ధాంతములను వీరనుసరింపరు. కాని, తక్కినయంశము లన్నింటను, వీరు అభ్యుదయవాదులే అనవచ్చును. అట్లని కల్పనికవాద ప్రధానసూత్రములను, వీరు విస్మరింతురని తలంపరాదు. నవ్యులు సాధారణముగ గ్రాంథికభాషయందే వ్రాయుదురు. అతినవ్యులు వ్యావహారిక మందే వ్రాయుదురు. కాదా చిత్కముగా, సాహిత్యములు అనగా నియమాతిక్రమణములు రెండు వర్గములవారియందును గానవచ్చును. నవ్యకవులలో తీవ్రవాదులే అతినవ్యులు.

ఆత్మాశ్రయ పరాశ్రయ కవితా భేదము :

ఈ మూడువర్గములకును చెందిన కల్పనికకవుల కవితా రీతులను సోదాహరణముగ వివరించుటకు పూర్వము, మున్ను పేర్కొనబడిన, ఆత్మాశ్రయ పరాశ్రయ కవితాభేదమును వివరించుట అవ్యవశ్యము. ఈభేదము ప్రకృతివర్ణనలయందు స్పష్ట

ముగ గోచరించును. ఆ వర్ణనము, భిన్నకవికృతముకాక, ఏక కవికృతమగుచో, విషయము, మరియు, సుబోధమగు.

ఆచార్య శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. “లలిత” అనుకావ్యమున ప్రధాత పట్టనమునుగావించిరి. వారే ఒక ఖండకావ్యమున అత్మాశ్రయరీతిలో ప్రధాతమును పట్టించిరి. ఈరెండు వర్ణనలయందలి భావక్రమమును పరిశీలించినచో, ఏక కవి కృతమగు వస్తు వర్ణనము, భిన్నకవితారీతులచే ఎట్లు ప్రభావితమగునో, విశదము కాగలదు.

ముందుగ పరాశ్రయరీతిని పరిశీలింతము.

1. “ తొలగెరభాంగ దంపతుల దుస్సహదీర్ఘ వియోగవేదనల్
చెలగెని శాంతమందు తరళీకృత ధాళ ధళాంకరేఖికల్
కలగెది శాంధరారములు కాలవికార విధాయకంబులై
మలగె సుగంధ బింధుర కుమార సమీరము లల్ల నల్లనన్
2. తెలతెలవాటె తూరుపని తెల్పెడిభంగి శకుంతసంతతుల్
కలకల కూయసాగె పోదలన్ నిదురించిన లేళ్లులేచి వి
చ్చలవిడి లేతపచ్చికల చాయలకేగె సమస్తజీవముల్
తెలివివహించె దుస్తిమరధిక్కరణాప్తి నుషస్సుదోపగన్
3. చనువుంచెంపున రాత్రివల్లభునితో నయ్యాటలందేలి పొం
దినయా యానభరంబుతో నలసతలే నిండారగా, నిద్రవో
యెననన్ కానబడెన్ కుముద్వతి సరశ్శృంగార రంగాంతరం
బున లీలాముకుశీభవన్ముఖదళీ పుంజాభిరామాకృతిన్
4. పుడమిపడంతి కోడెతనపుంజిగినా మొలకెత్తు పచ్చికన్
ముడివడి మంచుముత్యము లపూర్వవిమోహన దృశ్యశోభలన్
కడులలితంబుగానెగడె, గాదిలికన్నెల వన్నెచెక్కులన్
పోడమున లంతచెమ్మటలనున్న ని చుక్కలవెక్కిరించుచున్

తొలి పద్యమున చక్రవాకదంపతుల “దుస్సహదీర్ఘ వియోగవేదన” తొలిగి పోయినదని చెప్పబడినది. చక్రవాకములకు రాత్రి వియోగము; పగలు కలయిక. ప్రాచీనగ్రంథములందన్నిట నిదిగానవచ్చును. తొలిపద్యమునగల ప్రధానభావమిదియే.

“సుగంధ బంధుర కుమార సమీరములల్లనల్లన” వీచినవను భావము సర్వ సామాన్యము. అది అటవీ ప్రదేశము. గంధవహుని సుగంధబంధురత్వమున కదియే కారణము. రెండవపద్యమున శకుంత సంతతుల కలకలారావమును, సుప్రోత్థితములగు మృగముల శాద్వల సంచారమును వర్ణింపబడినవి. మృగప్రసక్తి కారణము కథావిధానమే. కథా నాయకుడు వనప్రదేశముననున్నాడు. కావుననే తెల తెలవారుసరికి మృగసంతతులు కంటబడుట. అదియే నగరప్రదేశమగుచో, ఈ వర్ణన మిట్లుండెడిదికాదు. ఉన్నచో, అనౌచిత్యదోష దూషితమయ్యెడిది. దీనినిబట్టి పరాశ్రయ కవితయందు, వర్ణనలెట్లు కథావస్తునియంత్రితములగునో విశదమగుచున్నది. మూడవపద్యమున కుముదవర్ణనము కలదు. కలువలు రాత్రివికసించును. పగలు ముడుచుకొనును. ఇది కవి సమయము. దీనినాధారముగా చేసికొని కవి యిందొక చక్కని భావమును ప్రకటించెను. కుముద్వతి రాత్రియంతయు పల్లభునితో లేదా నిశావతియగు చంద్రునితో, క్రీడించి అలసటచెందినది. ఆయలసటచే నిదురపోయినది. సరస్వే శృంగారరంగము. “రీలాముకుశీలవస్మృతదళీ పుంజాభి రమ్యాకృతిన్” అనునది సముచిత సరససమాస రచన. ఇందు మూల భావము ప్రాచీనమేకాని అది వినుతవేషమున నిట సాక్షాత్కరించినది. సరస పద సంయోజనముదానికి మెరుగులు దిద్దినది. నాల్గవపద్యమునందలి భావమునందుకొంత సవ్యతయున్నది. పచ్చికయ నందు ముత్యములవలె మెరయు హిమబిందువులును, ఇందు వర్ణింపబడియున్నవి. పుడమిపడతి కోడె తనపుజిగివలె పచ్చికయున్నదట. కోడెతనమును పడతులకు చెప్పుట చిత్రమే. ఇది సాధారణముగ పురుషుల యౌవనమునే సూచించును.

ఈ ప్రయోగమున కవికిగల స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ ప్రకటితమగుచున్నది. “మంచు ముత్యములు” అనునదియు విచిత్రప్రయోగమే. హిమబిందువులు ముత్యములవలె ప్రకాశించుచున్నవి. అను భావమంతయు నీయొక్క పదమునందిమిడియున్నది. “గాదిలి కన్నెల వన్నెచెక్కులన్ పొడమునలంత చెమ్మటలనున్నని చుక్కల వెక్కిరించుచు” నా మంచుముత్యములున్నవట. శాద్వల హిమబిందు వర్ణనము పూర్వకావ్య ప్రసిద్ధమే. కాని యీ యుపమాన మపూర్వము.

ఇందు కల్పనికత యేమున్నది? సంప్రదాయ కవిత్వమునకును దీనికి గల భేదమేమి? అని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చి.

1. ఇది పరాశ్రయకవిత. కావుననిందు కవి తటస్థభావమును పహింపక తప్పదు. 2. కాల्పనికులకు బాహిరసౌందర్యవర్ణనము నిషిద్ధవిషయముకాదు. అంత ర్ముఖులగుట, వారు సాధారణముగా అంతరసౌందర్యమునే పర్ణింతురు. అంతమాత్ర మున బాహిరమగు సౌందర్యమును వర్ణింపరావను నియమమెచ్చటనులేదు. 3. కాల्పనికులు ప్రాచీనమగు సంప్రదాయకవితకు వ్యతిరేకులుకారు. ఇక ప్రబంధకవితా మార్గమునకు వ్యతిరేకులు అను వాక్యమున కర్థమిది: ప్రబంధవర్ణనలు, ఉత్పేక్షాద్య లంకార భూయిష్టములై యుండును. అవి కవి భావనాశక్తికిని, పాండిత్య పటుత్వ మునకును ప్రబలనిదర్శనములు. కాని యిట్టి కవితయందు యుటితి స్ఫురణయుండదు. వర్ణ్యమానవస్తువునకును సహృదయ పాఠకునకును నడచు, నలంకారాది సామగ్రి అడ్డుగోడవలె నిలిచియుండును. అభిత్తికను భేదించిననే గాని వస్తు సాక్షాత్కారము లేదు. అప్పుడైనను, వర్ణ్యమానవస్తువునకు ఐదులు అలంకార రచనా ప్రాధిమయే సహృదయుల చిత్తముల హత్తుకొనవచ్చును. విపరీతరచనా చమత్కృతినిగాని, బౌద్ధి కములగు శాస్త్ర చర్చలనుగాని కాల्పనికత భరింపలేదు. అట్లని అలంకారములులేని కవిత్వమే యుండరాదని నా అభిప్రాయముగాదు. ఏదోవిధముగ అలంకారములు లేని కవిత్వమేయుండదు. వస్తు సాక్షాత్కారమున కుపయోగపడు నుపమాద్యలంకారము లుండవచ్చును. ప్రబంధములందు, కవి తన భావనాశక్తిని ప్రదర్శించుటకే అలంకార ముల నుపయోగించును. అట్టివి కాల्పనిక కవికి పరిహరణీయములు. సరళ ములు, స్వభావోచితములు సగు వర్ణనలవలన కాల्పనికత్వమునకెట్టి లోపమునురాదు.

4. కాల्పనికకవులు సంస్కారవాదులు, ఈ సంస్కారము రెండువిధములుగా నుండవచ్చును. 1. పూర్వకవితయందలి దోషములను, అనగా, తపకు దోషములుగా తోచినదానిని, పరిహరించుట. 2. ఇతరసాహిత్యములందలి సవ్యతనుగ్రహించుట. ఈ లక్షణములందు, తరతమభేదము గానవచ్చును. ప్రస్తుతోదాహరణమందు మొదటి లక్షణము పూర్తిగాపట్టినది. రెండవలక్షణము, కథావస్తువునకు సంబంధించి యున్నది. అదియును స్వల్పము. ఆంగ్లమున “గోల్డ్స్మిత్” అనుకవి రచించిన “హెర్మిట్” (Hermit) అను కావ్యమునకిది అనుకరణము మాత్రమే.

మీది కారణములమట్టి ఈ వర్ణనము కాల्పనికమని నిర్భితముగా చెప్ప వచ్చును.

ఇక శ్రీరాయప్రోలువారు ఆత్మశ్రయరీతిలో రచించిన, ప్రభాతవర్ణనమును పరిశీలింతము.

1. “వెండిగొలుసులు లంకెలేసి ప్ర
చండమగు నీనీలి తెరలను
తూర్పువాకిలి తలుపురెక్కల
తొలగ లాగెద రెవ్వరూ ?

2. నిదురవిడి ఆశానితంబిని
నీలవేణి విదల్పరావెడి
పల్లెపూపుల పగిది జాడను
అల్లనల్లన తారకల్

*

*

*

3. దూరమందున నిలిచి నూటిగ
తోరమగు బంగారు చలలను
తమ్మికొలకుల విసరిపేయుచు
తారసిందెద రెవ్వరూ.

4. కాలనాటకమందు ప్రథమాం
కమున సుకవి ఉషఃప్రవేశము
అనుమతించిన శుభముహూర్తం
బగునుకో ఈ సందెయున్

5. అబల అధరఘనాటి యంటక
ఆటిపోయెడి ముద్దులట్టుల
తాకితాకక ఒడలు పులకల
తడియనొలయు సమీరముల్”

ఈ గేయమునందలి భావములకును, పూర్వోదాహృత పద్యభావములకును, గల భేదము స్పష్టమే. పద్యభావములందున్న నిశ్చితత్వము గేయభావములందులేదు. ఒక విధమగు నిగూఢత గేయభావములందు కానవచ్చుచున్నది. “వెండిగొలుసుల లంకెలేసి ప్రచండమగు నీ నీలితెరలను తూర్పువాకిలి తలుపురెక్కల తొలగ” లాగెడి

వారెవ్వరోకదా అని కవి యిందాలోచనా నిమగ్నుడగు చున్నాడు. కవికి ప్రభాత ప్రకృతి చర్మ చక్షురోచరమే కావున, ఆ వర్ణనమున, అనగా ప్రకృతి సౌందర్య వర్ణనమున, అనిశ్చితత్వములేదు. కాని, ఈ మనోజ్ఞదృశ్యము వెనుక, ఈ జడ ప్రకృతి సౌందర్య సమున్మీలనము వెనుక, అదృశ్యహస్త మొకటియుండి యుండవలెను. అది చేతనము; మానవదృష్టిగోచరము: కావుననే దివ్యము. రోకమున హస్తాజనకము, చైతన్యదాయకమునగుట, అది దివ్యమే కావలయును. ఆ దివ్యహస్తమెవ్వరిది? అనగా, తేజఃపుంజమును ప్రసరింపజేసి, దట్టమగు చీకటి తెరనుతొలగించుచున్న వారెవ్వరు? ఇది కవి ప్రశ్న. చేతనతాదివ్యత్వము లిందు వాచ్యముగలేవు. నిగూఢముగనున్నవి. ప్రకృతియందు క్షణక్షణమును వింత వింత మార్పులు గోచరించుచున్నవి. ఈ పరిణామమునకు మూలకారణమగు చోదనాశక్తి యొకటియుండవలెను. అది సచేతనమును, స్వయంప్రకాశమును కావలయును. అది యేది? ఇది కేవల ప్రశ్నకాదు. సచేతనమగు నా చోదనాశక్తిని తెలిసికొన వలెనను, తీవ్రకాంక్ష యిందు గర్భితమైయున్నది. కవి యిందు తటస్థుడుకాడు. అందులకే యిది ఆత్మాశ్రయము, లేక విషయ నిష్ఠమునగు కవిత. ఇట్టికాంక్ష పరాశ్రయ కవితయందుండదు. రెండవగేయమునందలి భావమున, ప్రాచీనతాచ్ఛాయ లున్నవి. “వేణివిదల్పరాలెడి మల్లెపూవులు” అనుటలో కొంతనవ్యతయున్నది. కొలకుల బంగారు వలల నెవ్వరో వినరివేయుచున్నారట వారు సుదూరమున నున్నారు. వారెవ్వరో : ఈభావమే వినూత్నము. కాల्పనికము ఇందును కవికిగల తీవ్రకాంక్షయే వ్యక్తమగుచున్నది. జగద్వ్యాపారమును, నాటకముగా భావించుటలో క్రొత్త దన మేమియునులేదు. దాని ఛాయ లేక అనుకరణమే “కాలనాటకము”. కాని “జగన్నాటక” రూపకమునగల ఔచిత్యము, “కాలనాటకము” అను పదమున గానరాదు. ఇందు నవ్యతలేదు. ఐదవగేయమునందలి భావము కేవలము వినూత్నము. ఇందు లేశమాత్రమును ప్రాచీనతలేదు. ఈ గేయభావము స్పష్టము వివరణ మనావశ్యకము.

కాల్పనిక కవితావిర్భావమునకు మూలకారకులైన ఆధునికకవులలో ప్రథములు శ్రీరాయప్రోలువారు. కావుననే వారి కవితయందు ప్రాచీనతావాసనలు తరచుగా గానవచ్చుచుండును. కాని వాని ఫలన నవ్యత ఆచ్ఛాదితముకాలేదు. అదియే వారి కవితయందలి విశిష్టత.

కాల్పనిక కవులలో అతి నవ్యులు కొందరు కలరు. * కాల్పనిక కవితకు నాందీ వాక్యము పలికిన శ్రీరాయప్రోలువారి భావములకును వారి భావములకును గల భేదమును పరిశీలించినచో, కాల్పనిక కవిత ఎట్లభివృద్ధి గాంచినదో, మనకు విశదముకాగలదు. ఇచ్చట గూడ వర్ణ్యమానవస్తువొక్కటియే యగుట సముచితము. కాని అతి నవ్యుల ప్రభాత పర్ణననునే ఉదాహరణముగా గైకొందము.

* "ఒక మహాత్ముని మాన
సిక నిగ్రహణశక్తి
కెదురొడ్డి పారుతా
కిక కామనలవోలె (1)

రాత్రిసాంతము గుప్త
రశ్మితోపోరాడి
చీకటులు పర్వదీ
నెనుదిగంతాలబడి (2)

ఒక మహాజ్ఞానినూ
ఖిక వికాశము చూపు
వేళరేకులు ఎప్పు
విమలభావన భంగి (3)

ప్రాచీదిగంగనా
ఫారింగముపైన
కుసుమించె స్వచ్ఛకుం
కుమకాంతి గుచ్ఛమ్ము (4)

నల్దెసల పక్షిసం
తానమ్ములెవియొ వ్యా
ఖ్యల కందలేని శ్లో
కమ్ములను విన్పించె (5)

ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారి, నాగార్జునసాగరకావ్యమున, కల్పనిక కవితా ప్రభావము స్పష్టముగా గోచరించును. అందలి ప్రభాత వర్ణనమిది. ఇందలి నవ్యత యంతయు, నిందు ప్రయుక్తమైయున్న ఉపమాసామాగ్రి యందున్నది. ఉపమానము లన్నియున అమూర్తములు (abstract) ఆధిభౌతికములు కావు * అదికవి వార్మికి యిట్టి యుపమాప్రయోగమునకు ప్రసిద్ధుడు. కాని ప్రభాత వర్ణనము నిట్లు కావించిన పూర్వకపులు లేరు.

లౌకికములగు కామనలున్నవి, అవి బలీయములు. కావుననే సామాన్యులు వానికి లోనగుదురు. వాని వలన గలుగు నానందము క్షణికము కావున మహాత్ములు వానిని నిగ్రహించురు. లేదా, తన్నిగ్రహించు వలననే, మానవుడు మహాత్ముడగు చున్నాడు. ఆతని మానసిక శక్తికి కామనలు లొంగిపోవును కాని, ఒకంతట పశ పడవు. తుదిదాక నెదుర్కొట్టి పోరియే లొంగును. కామనలు మానసికములే. మనము శారీరకములని భ్రాంతిపడు పాంశలన్నియును, మనఃప్రేరితములే అను విషయమును మనమిట మరువరాదు. నిగ్రహశక్తియును మానసికమగు ధర్మమే. కాని, అంతర్ని గూఢమగు నాత్మబలముచే ప్రబోధితము; ఆత్మబల రక్షితము, కావుననే, అది కామ నలను జయింపగలుగుచున్నది. ఈ యుపమాసామాగ్రి యంతయు సమూర్తము.

గుప్తరశ్మియును, చీకటులును ఉపమేయములు, ఇట “గుప్త” శబ్దము సార్థకము. రాత్రిందిపములు మనకేగాని సూర్యునకులేవు కదా! రవి బింబమెప్పుడును, అఖండ తేజఃపుంజ సమన్వితమే. అందులకే రాత్రిపేళ మనకు రవిగుప్తరశ్మి ప్రాభా కరుల మతమున (మీమాంసకులు భాట్టులనియు ప్రాభాకరులనియు రెండుతెగలు) చీకటియునొక ద్రవ్యమే ! కావుననే భౌతికము. ఇట భౌతికములగు రెండు శక్తుల పోరాటమునకును, అమూర్తములగు శక్తుల పోరాటమునకును, ఉపమానోపమేయ భావము కల్పింప బడినది. ఇది అత్యంతము విసూత్నమగు కల్పనము.

రెండవది మరియు నపూర్వమగు విసూత్నభావము. ఒక మహాజ్ఞాని మౌఖిక వికాసము చూపువేళ, విమలభావము రేకులు విప్పుకొనినదట. మహాజ్ఞానుల మౌనమే వ్యాఖ్యానము. దానివలన శిష్యులు విగత సంశయలగుదురు. వారి ముఖమందొక విమల భావము ప్రస్ఫుటమగును. అది ప్రయత్నపూర్వముకాదు అప్రయత్నసిద్ధము. కాని ఆ

* “అమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిధిలామివ” “సంస్కారేణయథా హీనాం వాచమర్థాంతరం గతామ్” — సుందరకాండము — నీతావర్ణనము.

సిద్ధి యెప్పుడు ? కాలముపరిపక్వమగునట్లు. అట్లే కాలము పరిపక్వముకాగా, ప్రభాత మగుచున్నది. అప్పుడు ప్రాచీది గంగనాముఖమున, అరుణకాంతులు. ప్రయత్న నిరపేక్షముగనే, కుసుమించుచున్నవి. ఈ యుపమానోపమేయములందలి మరొక సహృదైక వేద్యము.

చివరిగేయమున పక్షిలకలకలారాపములు, వ్యాఖ్యల కందరాని శ్లోకములుగా నూహింపబడినవి. పక్షుల కలకలారాపమువలన, హృదయము స్పందింపగా, అవ్యక్త మధురభావములు జనించును. కావుననే అవి శ్లోకములుగా భావింపబడినవి. కాని పక్షికూషితములను వ్యాఖ్యానించుటెట్లు ? కావుననే అవి వ్యాఖ్యలకందని శ్లోకములు.

ఇట్లు మధురాతిమధురములైన భావములిందు స్ఫురించుచున్నవి. ఇందు సమాసజటిలతలేదు. శ్లేషానుప్రాసాద్యలంకారములులేవు. వినిర్మల వినూత్న భావములు, సరళము, స్వచ్ఛమునగు శైలిలో వ్యక్తము చేయబడినవి.

మంత్రద్రష్టలగు మాహర్షులకు ప్రకృతి, చైతన్యయుతముగానే గోచరించి నది. అందులకే వారు, ఉషస్సును, నిశను, పృథ్వినిగూడ దేవతాభావముతోడనే కీర్తించిరి. అతినవ్యులుగూడ ప్రకృతిని జడముగాక, చైతన్యస్వరూపిణిగానే భావించుచున్నారు.

ఉదా :— *గ్రుక్కెడు నిశ్శబ్దంత్రాగి చిరిగిన
చీకట్లు కప్పుకొని పడున్న నాకు
కమ్మని ఆశామధురిమ కాసుకగా తెచ్చావు
తలపుల నీతాకోకచిలుకలకు పూలపీటలమీద
ప్రభాత కిరణాలతో అభ్యంగనం చేయించావు

*

*

*

ఆశనిరాశల నూలుపోగులతో అల్లిన జీవితాన్ని
మధుర క్షణాల జరీపూల బుటాలతో అలంకరించావు
ఈ ఉషోవర్ణనమునందు

*ఉషస్—శరదౌజ్యోత్సన్న— పుట 37

శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ.

అద్యక్తత, లేక ఘోరికతయున్నది. “గుక్కెడు నిశ్శబ్దం త్రాగుట” “చిరిగిన చీకట్లు కప్పుకొనుట” మున్నగువానియందు కేవలము పలుకు ఎన్నాణమే కలవని భ్రాంతిపడరాదు. అందు నిగూఢముగ నొక భావాంతరమున్నది. అది పరిశీలనార్హము. దుర్భరదారిద్ర్య వ్యథాపీడితులగు మానవులు, దుఃఖపూర్ణములగు తమ జీవితములనుగూర్చి చెప్పికొనుటకు గూడ నవకాశములేక, గుక్కిళ్ళు మ్రింగుచు బ్రతుకుభారమును మోయలేక మోయుచుందురు. అట్టి పేదసాదల జీవితములిందు వ్యణ్యమానములగుచున్నవి. ఆ నిర్భాగ్యజీవులు తమ కడగండ్లను చెప్పికొనినను విసువారెవరు ? కావుననే నిశబ్దముగ పడియున్నారు. “చిరిగిన చీకట్లు కప్పుకొనుట” దుర్భరదారిద్ర్య చిహ్నము. అనగా కట్టబట్టలేనివారనుట. అట్టి నికృష్ట జీవిత “ఉషస్సు” ఆశామధురిమను కానుకగా తెచ్చినదట, ఆశాశబ్దము శిష్టము. జీవితపరముగా “కోరిక” అనియు ఉషాపరముగా “దిశ” అనియు నర్థద్వయమును, చెప్పవలయును. ఆ నికృష్ట నిర్భాగ్యజీవులకు ఆశామధురిమను కానుకగా తెచ్చిన దెవరు ? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము వాచ్యముగాలేదు. “ఉషస్సు” అని మాత్రము మనమూహింపవచ్చును. “ఉషస్సు” ఒక మహోద్యమముయొక్క ప్రాథమిక స్థితిచిహ్నము. ఈముడి విడినంతనే, తక్కిన కావ్యఖండికయంతయు సుగమమే యగుచున్నది. కాలము, దివరాత్రముల కూడిక, అందలి మధుర క్షణము ఉషస్సు అది కీర్తకాలికము కానిదయును, పునఃపునరాగమన స్వభావముకలదగుట, అనగా ప్రతిదివసమున కానవచ్చుటచే శాశ్వతము. ఆశానిరాశల కలయికయే, జీవితము. ఆశకుగాని, నిరాశకుగాని శాశ్వతత్వములేదు. కాని, ఉషస్సునకువలెనే వానికిని, ముహూర్ముహూరాగమన స్వభావముగలదు. అందునుకొన్ని యేకాంత మధురక్షణము లుండును. కాని, అవి జీవితస్వరూప స్వభావములను మార్చలేవు. నిశ తరువాతనే ఉషస్సు, కష్టసుఖములును, ఇట్లే గడచును. మహోద్యమ నిర్వాహకులకు కష్టములు తప్పవు. అవి యనుభవించిన తరువాతనే ఫలప్రాప్తి. అప్పుడుకూడ అనుభవము మరొకరిదికావచ్చును. అందులకే, కవి “సంజ కెంజాయల్లో ధరిసిన సన్న చీకట్ల జీరలుచూపి, వెతలో ఉన్న చిరుచేదు రుచిచూపించావు. కన్నీటి తెరలమాటున కవచ పేద చూపులు కవితల కాలచాలమని చెప్పావు. అంగూరు చితకండే ఆసవీరాదని, చెరుకునలగందే శీధువు వెలుపడదనీ, చితికిన బ్రతుకులోతు ఆవిష్కరించావు” అని చెప్పుచున్నాడు.

ఇది ఉషోవర్ణనమా? జీవితవర్ణనమా? రెండును. ఇట ఉషస్సు ఒక మహాద్యమ ప్రాథమికావస్థకు చిహ్నమని యుందేచెప్పబడినది. ఇందు ప్రతీకకలదు. కావున నిది ప్రతీకవాదమునకు చెందిన కవిత్వయని కొందరు భ్రాంతిపడవచ్చును. ప్రతీకయున్నంత మాత్రమున నది ప్రతీకవాదమునకు చెందనక్కరలేదు. ఆ విషయము, ప్రతీకవాద వివరణసందర్భమున నిరూపింపబడును. ఇందున్నది కాల्పనికత్వమే. దానికి చేదోడువావోడుగ ప్రతీకత్వము పనిచేసినది. కాల्పనికములగు భావము లనేకములు ప్రతీకరూపముననే బయల్పడినవి. పేదకాలమునుండి నేటివరకును, ప్రతీకనుపయోగింపని కవితారీతియేలేదు. అంతమాత్రమున నా కవితలు, ప్రతీకవాదమునకు చెందవు.

కాల्పనిక కవులు - దృశ్యేదము :

గుణగుణ వివరణము :

కాల्పనిక కవులందరును, ఒకే వర్ణమునకు చెందినవారు కారనియు, మూలనూత్రములందై క్యమున్నను, వారియందును భిన్నవర్ణములు గోచరించుననియును, మీద సోదాహరణముగ వివరింపబడియున్నది. ఇక్కడ నే తద్వర్గీయుల కవితాభాషనయందలి గుణగుణములను; సోదాహరణముగ నిరూపింపవలసియున్నది. ఇచ్చట ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన అంశమింకొకటి కలదు. ఆంధ్రకవులయందొక వైచిత్ర్యమున్నది. ఒక్క కవియందే, భిన్నవాదములకు చెందిన కవితారీతులు గోచరించుచుండును.

అలక్షణము ఒక్కొక్కప్పుడు, ఒకే కావ్యమునందు (ఖండకావ్య సంపుటి కావచ్చును) గోచరించుటయుగలదు. ఒక ఖండకావ్యసంపుటియందు, ఒక ఖండము, కాల्పనికవాదమునకు, చెందగా నింకొకటి ప్రతీకవాదమునకు లేదా మార్కువాదమునకు చెందియుండవచ్చును. అట్లే కాల्పనికకవితయందు, ఒకచో ప్రాచీనతయు, నొకచో నవ్యతయు, నింకొకచో అతినవ్యతయు గోచరింపవచ్చును. అట్టియెడ, ఇదమ్మముగా నీ కవి కాల्పనికవాది యనిగాని, యీతడు ప్రతీకవాదియనిగాని నిర్ణయించుట కవకాశము చాలదు. కేవల కాల्పనికవాదులుగా పరిగణింపదగిన కవులు, కొందరున్నను, వారియందును ప్రాచీనతా నవ్యతాదినవ్యతలను వైయుక్తికముగా నిర్ణయింపవలయుగాదు. కావున, కాల్పనికవాదివాద ప్రభావనిర్ణయము, కవులనుబట్టికాక, ఉదాహరణ

కవితాఖండమునుబట్టియే చేయవలసియున్నది. ఉదాహరణమునకు శ్రీ శ్రీని
గైకొండము. ఆతడు రచించిన ఒక ఖండికయందు మార్కు ప్రభావముండవచ్చును.
ఆతడేవ్రాసిన మరొక ఖండికపై అధివాస్తవికతా ప్రభావముగోచరింపవచ్చును.
శ్రీశ్రీ (మార్కు) గతీతార్కిక భౌతికవాదీయా ? అధివాస్తవికతావాదీనూ ?
భిన్నకాలములందు, ఆవాదములు రెండును, ఆతనిపై దాని ప్రభావమునుచూపినది.
కావున వాద ప్రభావమును వివరించునపుడు కవికంటె, తద్విరచిత కవితాఖండమే
మనకు ప్రధానము. ఒక కవిని ఒకే వాదమునకు చెందినవానిగా నిర్ణయించుట కవ
కాశములేదనియు, ఒక్కకవియందే భిన్నకాలములందు విభిన్నవాదముల ప్రభావము
గోచరించుచుండుననియు, వాద ప్రభావ నిర్ణయము. ఉదాహృత విషయమునకే పరి
మితమనియు, మీది వివరణ సారాంశము.

కాలన్విక వాదులయందలి భిన్నాన్వయాల దృగ్బేదమును నిర్ణయించుటకు, ఏక
వస్తు స్వీకరణమత్యావశ్యకము. ఏదో వస్తువు నొక్కదానినే గైకొని, దాని విషయ
మున ప్రాచీనులెట్టి భావములను వ్యక్తీకరించిరి ? నవ్యాతి నవ్యులెట్టి భావములను
వ్యక్తీకరించిరి ? అను ప్రశ్నలకు తగిన సమాధానములను రాబట్టుకొన్నయెడల,
నాచూకపుల దృక్పథ భేదము విశదమగును. భిన్నవస్తువులను గైకొన్నచో, వస్తు
భేదమే దృక్పథభేదమునకు గూడ కారణముగావచ్చునని యభిప్రాయపడుట కవ
కాశమున్నది. కాలాన్విక కవులయందలి గుణదోష వివరణముకూడ నావశ్యకమే.

చంద్రశర్మనము :—కాలాన్విక వాదులలో ప్రాచీనులు.

1. గగనకల్యాణి గండభాగముననిడ్డ
కాలపురుషుని గురుసఖక్షతముఁబోలి
మంచునప్పులనదె చందమామబుడుత.
జాషువా ఖం. కా. సం 1 పుట 15
2. కడలిరాయని మేలికడుపున జగ్మించి
సిరితోడఁబుట్టిన చిన్నవాడు
నళిననాభుని పెండ్లినాడు సోదరినచ్చ
పాదాలు కడిగిన బావమఱిది
పండువెన్నెల జింది పైరుల పండించి
ధరణికన్నము వెట్టు ధర్మరాజు.
జాషువా, ఖం. కా. గి. పు 74.

జాషువా కవితయందలి “నఖక్షత” సాదృశ్యము ప్రాచీనమే. కాని యందును నవ్యతలేకపోలేదు. నఖక్షతములకు * కుచోరుదేశములే యోగ్యములని పూర్వ కవుల భావన. ఆధునికులగుట శ్రీ జాషువాగారు “గండభాగమే” సముచితమని భావించిరి. రెండవపద్యము అల్లసానిపెద్దనామాత్యుని “కలశపాథో రాశి గర్భవీచిమ తల్లి కడుపారనెవ్వాని గన్నతల్లి” అనుపద్యమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నది.” కడలి రాయని మేలికడుపున జన్మించి” అను పాదము, కలశపాథో రాశిత్యాది పాదమునకు కేవలానుసరణమే. రెండవపాదము పెద్దన పద్యమునందలి “మధుకై టభారిమణిది” అనుదానికి వివృతి. కాని యిందొక శంకజనించుచున్నది. భావమణిది పాదములు కడుగుతేమి ? పాదములుకడిగి కన్యాదానము చేయువాడు తండ్రికదా ! కవికి బ్రాహ్మ్యవివాహ సంప్రదాయములు తెలియవేమో ! లేదా, ఏదై నకులమునందిట్టి సంప్రదాయము కలదేమో ! మూడవ పాదము “ఓషధీశ” శబ్దమునకు వివరణ ప్రాయముగనున్నది. కాని భావవ్యక్తికరణములో కొంతనవ్యతయు, పలుకు నుడి కారపుసొంపునుగలపు. “దర్మరాజు” శబ్దము “దానశీలుడు” అను సర్థమున ప్రయుక్తమై యుండును. యచపరమగు సర్థముగాని యిట సరిపడదు. పాండవజ్యేష్ఠునకు పైరులుపండించు నేర్పున్నట్లు భారతమునగానరాదు. కావున నాయర్థమిటగుదురదు.

2. కల్పనికులలో నవ్యులు.

1. ఈ యేకాదశినాటి వెన్నెలసఖి ! యే పుణ్య వన్యాశ్రమ
చ్చాయాశీతలవేడినస్థలిత వర్చశ్రీలు పావిత్ర్యముల్
పూయన్ ఏయతికన్యపాడు సరసంపున్ సామగానమ్ముల
నీయమ్మైనదొపూత భావనల తేనెల్చిందుడెందమ్మునన్.
2. శుచియై తీవ్రతరోపవాస నిరతిన్ శుభ్రాంగియై భావనా
ని చయాశిన్నమగొల్చి, నాథునకు తన్నీరాజనంబిచ్చి చొ
క్కుచుఁ గ్రీగంటనెచూచునే పడుచుసిగ్గుల్ దేరు దృఙ్మలిరా
రుచులందున్ దడబడ్డ వోబయలజారున్ లజ్జనీ వెన్నెలల్.

* ఊరుమూల నఖమార్గరాజిభిః

తత్క్షణం హృతవిరోచనోహరః

భాగిధాన కు॥ సం. సర్గ 9 శ్లో 87.

3. తెరచిన స్వర్గపట్టణపు దివ్యకవాట ముఖమ్ములన్ పురం
దర సభనందముల్ దొరగదర్శక పుష్పరజంబులై మరు
త్తరుణులు లాస్యముల్ సలుప, దన్మధురాంగ మధు స్రవంతికల్
వరదలు వారుటన్ బలుక బారెడు నీసడిరేయి కౌముదుల్.

4. మధు మధురాధరల్ దివిజమాని నులాత్మవయోవిపక్వ సం
పదలను జూలపెట్టు వలిపమ్ములు దాచ్చి ప్రియాంక పాళి స
మ్మదము మదమ్ము దేర,రతి మోహములూరగ మోవులీయ న
య్యధర రసాలనాని తడియారవుగా ప్రణయార్థ చంద్రికల్

లవలీడళాలు - ముక్కోటి - కాళూరి వేంకటనరసింగరావు.

ఇందు భావకవులని పిలువబడు నవ్య కల్పనికకవుల కవితయందలి గుణా
గుణములన్నియును పుంజీభూతములై యున్నవి. అందులకే “ముక్కోటి” అను
ఖండికయందలి పద్యములన్నియు నిట నుదాహృతములై యున్నవి. ఇందువర్జ్యమాన
పస్తువు వెన్నెల. ఇది సర్వసామాన్యము, అనగా, అనిర్దిష్టకాలికమగు చంద్రికావర్ణ
నముకాదు. ముక్కోటియేకాదశికి సంబంధించిన వెన్నెల యిట వర్ణింపబడుచున్నది.
అదియును ఆత్మాశ్రయరీతిలోనున్నది. కావున నిందలిభావములన్నియును కవినిష్ఠ
ములే. పాత్రగతములుకావు. ఆ స్తికుడు కాని కవియు, ఏకాదశియందలి పవిత్రతను
మహాత్మ్యమును అంగీకరింపని కవియు, తద్వర్ణనకే పూనుకొనడు. కావున కవి
ఆ స్తికుడని, అనగా, భగవద స్తిత్వము, పాపపుణ్యములు, స్వర్గనరకములు మున్నగు
పారలౌకిక విషయములందు నమ్మకముగలవాడని, మనము తలంపవలయును.
తన్ములమున నిందలి భావములన్నియును పరమపవిత్రములై, మనయందలి
దివ్యాంశములను మేల్కొలుప సమర్థములై యుండునని, మనము నిశ్చితముగ
భావింపవచ్చును. ఇక నీ వర్ణనమునందలి భావములు మనయాహానెంతదనుక సమ
ర్థించుచున్నవో, రసభావముల యౌచిత్యమెట్లు పాటించబడుచున్నదో పరిశీలింతము.

ఏకాదశినాటి వెన్నెల కవి హృదయమున తేనెలు చిందుచున్నదట. తేనెలు
చిందించుట యనగా, తీయని యాహలను జనింపజేయుట అని యర్థము. పవిత్ర
భావములు మధురములు కావచ్చును. కాని మధురభావములన్నియును పవిత్రములు
కానక్కరలేదు. శృంగార భావములు స్వీయానిష్ఠములగుచో పవిత్రములు. పరికియా
సామాన్యానిష్ఠములగుచో నపవిత్రములు. ఇక భక్తిభావములుగూడ మధురములే,

ఏకాదశినాటిరాత్రి జనించు శృంగారభావములన్నియు నపవిత్రములేయగును. స్వీయా నిష్ఠములగుచో శృంగారభావములు పవిత్రము లనునది సామాన్యధర్మము. ఏకాదశి దానికపవాదము. ఆనాటి భావములకు పవిత్రత భగవత్పరతయందే లభించును. అన్య మార్గమున లభింపదు. శ్రీ నరసింగరావుగారు, అనిర్దిష్టకాలికమగు వెన్నెలను వర్ణింప లేదు. ముక్కోటి యేకాదశినాటి వెన్నెలను వర్ణించుచున్నారు. కావుననే మీది వివరణ మావశ్యకమగుచున్నది. మరియు నిది విషయినిష్ఠమగుట కవియే నాయకుడగుచు న్నాడు. కావుననే భావపవిత్రతకింత ప్రాధాన్యము నీయవలసివచ్చుచున్నది. శ్రీనర సింగరావుగారుకూడ, పవిత్రభావ ప్రాధాన్యమునుగుర్తించియున్నారు. అందులకే “పూతభావనలు” అనియే పేర్కొనిరి. ఈపూత భావనలు తేనెలు చిందించుటకు వారణమేమి ? అని ప్రశ్నించుకొని, అందులకు సమాధానముగా మొదటి పద్యమును వ్రాసినారు, దాని భావమిది.

ఏదో ఒక పుణ్యాశ్రమమున, యతికన్యయోర్తు, సరసపు సామగానము నేయగా, నాగానమాధుర్యముచేత నీ వెన్నెల తీయమైయుండుననియు, నందులకే తన హృదయమున పూత భావనల తేనెల్ చిందుచున్నదనియును కవి యూహించి యున్నాడు. సామగానము పవిత్రము; మనోజ్ఞము. విష్ణుప్రీతికరము. “సామగాన ప్రయోహరిః” అని పెద్దలందురు. హరివాసరము విష్ణుప్రీతికరము. యతికన్య పరమ పవిత్ర. “అస్థలితవర్చశ్రీలు పావిత్ర్యముల్ పూయన్” అని అందులకే వర్ణితము. ఇందలి వాతావరణమంతయు పూతము; మనోజ్ఞము. యతికన్యయే పాడెనని యేల చెప్పవలయును ? యతి కుమారుడు పాడెననరాదా ? అని కొందరు ప్రశ్నింప వచ్చును. యతి కుమారుడు ఈ సుకుమార వాతావరణమునకు సముచిత విభావము కాజాలడు. కావున ‘యతి కన్యక’ అనియుండుటయే సముచితము.

రెండవపద్యమున నీ పవిత్రభావన కొలదిగ నడలినది. ఒకపడుచు “శుచియై తీవ్రతరోపవాసనిరతిన్ శుభ్రాంగియై” ఉమాదేవినారాధించినది. అర్చనానంతర మాదేవికి నీ రాజనమిచ్చి, తన్నీ రాజనమును భర్తకడకు గొనిపోయినది. ఏల ? భర్త, ఆ నీరాజనమునకు భక్తితో నమస్కరించుటకు అప్పుడామె యెట్టిశృంగార చేష్టలునుచేయరాదు. అట్లుచేసినచో తీవ్రతరూప దాసజనితమగు శుచిత్వము చెడుటయే కాక, భర్తయందు తానా సమయమున నాశంక్షించు భక్తిభావముకూడ కలుషిత మగును. కాని ఆమె ఏమిచేసినది ? ఆ సమయమున చొక్కుచు క్రీగంట నాతని

చూచినది. అప్పుడామె దృశ్యాలికారుచులందు సిగ్గులుదేరినవి. అది చొక్కుటగాని, దృశ్యాలికారుచిమద్వీక్షణ ప్రసారమున ప్రీడయుదయించుటకుగాని, సమయముకాదు. తమ సుమంగళీత్వము కలకాలము నిలుచుటకై, స్త్రీలు ఉమాదేవినర్చింతురు. అందు సిగ్గుపడవలసిన విషయమేమున్నది? వెన్నెలలు లజ్జతోబయలజారుచున్నట్లువర్ణింపబడినది. ఈ లజ్జయుదయించుటకొక కారణముండవలయును కదా ! కావున నామె దృగ్గోచుల యందు ప్రీడాభావము వర్ణింపబడినది. అంతటితో కవి సంతృప్తినందెను. మీద వివరింపబడిన లోపములను గమనింపలేదు.

మూడవపద్యమున కవి భావము, మరుత్తరుణుల లాస్యముపై మరలినది. వారు “పురందర సభనందముల్ దొరగ, దర్పకపుష్పరజంబులై” లాస్యము చేయుచున్నారట. దర్పకపుష్పరజములనగా సర్థమేమో తెలియుటలేదు”.

అచ్చర లలాస్యమువరకును బోయిన భావనయంతటితో నాగదుకదా ! అది విజ మానినులు మధుమధురాధరలు. “ఆత్మవయో విపక్వసంపదలను జూబెట్టు వలిపమ్ములుదాల్చి ప్రయాంకపాళి—సమ్ముదము మదమ్ముదేర, రతి మోహము లూరగ” మోవులిచ్చుచుండిరి. ఈ ప్రణయార్ద్రచంద్రికలు, అయ్య ధరరసములనాని తడియారలేదుకదా !— ఇది కవినందేహము.

కవి మొదట చెప్పిన “పూత భావనలు” నా కవిలాసినీ రతి చుంబనాదులతో ముగిసినవి.

ఇట్లు చంద్రిక వర్ణనమును గావింపరాదా ? అని కొందరడుగవచ్చును. అనిర్దిష్ట కాలికచుగుచో కవి తన యిచ్చవచ్చినట్లు చంద్రికను వర్ణింపవచ్చును. కాని, యిట ముక్కోటి యేకాదశినాటి వెన్నెలను కవి వర్ణించుచున్నాడు. పరమ పవిత్రమగు నక్కాలముననిట్టి భావములా ?

శ్రీ కాళూరి వేంకట నరసింగరావుగారు (భావకవులనబడు) నాటి కల్పనిక కవులలో నగ్రశ్రేణికి చెందినవారు. రసహృదయులు. అట్టివారి కవితయందే యిన్ని దోషములున్నప్పుడిక సామాన్య కవులగూర్చి వేర చెప్పనేల ? ఇట్టిదోషము లానాటి భావకవులయందు సర్వసాధారణములు. ఆనాటివారే యననేల ? ఈనాటి వారియందుగూడ నిట్టిదోషములు లేకపోలేదు. దీనికి రెండుమూడు కారణములుగలవు. అందు మొదటిది వారికిగల శైలీవ్యామోహము. శయ్యాసౌభాగ్యమునకై వారు

భావసారశ్యమును బలిపేయుదురు. రెండవది దర్శనలోపము. కవికి పర్యమాన వస్తువు స్పష్టముగా గోచరింపజలయును. అస్పష్టదర్శన మస్పష్టభావనకు కారణ మగును. మార్మిక (mystic) కవితయందును అస్పష్టతయుండునుగాని అది దర్శన లోపమువలన నేర్పడినది కాదు. కవిపొందిన ఆధ్యాత్మికానుభూతి అతిలోక మహనీయమగుట, దానిని వ్యక్తీకరింప లోకీకభాష అసమర్థమగును. అప్పుడు కవి ప్రతీకద్వారమున, తన అనుభూతిని వ్యక్తీకరింపయత్నించును. అందువలన నస్పష్టత యేర్పడును. భావకవుల విషయమట్టిదికాదు. సాధారణముగ వీరి కవిత యందలి అస్పష్టతకు దర్శనలోపమే కారణము. ఒకప్పుడు ధారణలోపముగూడ కావచ్చును. కవికొకయనుభూతి కలుగుటకును, దానిని వాగ్రూపమున వ్యక్తీకరించుటకును, మధ్య, కొంతకాల వ్యవధియుండవలయును. అనుభూత్యవస్థయందే కవిత చెప్పరాదు. అట్లు చెప్పినచో, భావోచితమగు పదజాలము స్ఫురింపదు. వీరత్కాల వ్యవధియుండు, తన అనుభూతి విశేషమును కవి మరువరాదు. దీనినే “ధారణ” లేక “సమాధి” అని యందురు. అనుభూతికి కారణమగుశక్తిని “భావ యిత్రి” అనియు, ఆ అనుభూతిని వాగ్రూపమున వెలయించుశక్తిని “కారయిత్రి” అనియు, నాలంకారికులు పేర్కొనిరి. భావయిత్రి శక్తిభావుకులందరకు నుండును. ఈ రెండు శక్తులును కవికుండును. కావున భావయిత్రి కారయిత్రి శక్తులయందు గాని, ధారణయందుగాని లోపమున్నచో, కవి భావము స్పష్టతా శూన్యమగును.

ఇక నీ ఖండకావ్యమునందుగల కల్పనికత్వమెట్టిది ? అది యెందున్నది ? అను ప్రశ్నలకు మనము సమాధానము నీయవలసియున్నది. కల్పనికులలో వీరు నవ్యులు, లేదా కల్పనిక కవితయందీయుదాహృత కావ్యము నవ్యము అని చెప్పి తిమి. ఆ నవ్యత యెందున్నదోకూడ వ్యక్తీకరింపవలసియున్నది.

ఇందు కవి వెన్నెలను పూర్వకపుల ధోరణిలో వర్ణింపలేదు. అనలిందు కవి చేసిన చంద్రికావర్ణన మత్యల్పము. అనగా భౌతికమగు జ్యోత్స్నా స్వరూపము నాతడు వర్ణింపనేలేదనుట. కవిచేసిన వర్ణనమంతయు, తత్ప్రభావమునకు పరి మితమైయున్నది. జ్యోత్స్నా ప్రభావితమైన కవి, తత్ప్రభావకారణముల నూహించి నాడు. ఆయాహలే, ఒక ఖండకావ్యముగా రూపొందినవి. సంప్రదాయ కవి భావీరరూపమును వర్ణించును. కారణమాతనిదృష్టి విషయనిష్ఠమగుటయే. కల్పనిక

కవి అంతర్ముఖుడు. ఆతని దృష్టి విషయనిష్ఠము. కావున నాతడు వర్ణ్యమానవస్తువు యొక్క దాహారమగు స్థూలరూపమును గాక, తదంతర్నిహితమగు సూక్ష్మరూపమును, అనగా తద్రూపమునకు తన హృదయముపై గల ప్రభావమును వర్ణించును. ఇటు కవి తన హృదయముపై వెన్నెలకుగల ప్రభావమునే వర్ణించియున్నాడు. కావుననే తత్ప్రభావ కారణములనన్వేషింపవలసి వచ్చినది. కాల्పనిక కవితయు విషయ నిష్ఠము గావచ్చును. కాని విషయనిష్ఠమగు కవితయంతయు కాల्పనికముగాదు. కాని విషయనిష్ఠమగు కవిత మాత్రము కాల्పనికమే. దీనినే ఆత్మాశ్రయ (subjective) కవిత యనియందురు. ఈ భావములన్నియును నవ్యములు. ప్రాచీనరా చ్ఛాయించులేవు. కావుననే ఇట్టికవులకు నవ్యకాల్పనికులను పేరు సార్థకమగుచున్నది.

భిన్నకాలములందు, శ్రీ. శ్రీ. చంద్రునిగూర్చి రెండు ఖండకావ్యములను వ్రాసియున్నాడు. అందొకటి నవ్య కాల्పనిక ధోరణిలో రచింపబడినది. రెండవది అతినవ్య ధోరణిలోనడచినది. ఆ రెండింటిని పరిశీలించినచో నవ్య, అతినవ్య కాల्పనిక కవితాభేదము స్పష్టము కాగలదు.

ఇచట నొక ముఖ్యవిషయము గమనార్హము. అభ్యుదయ కవులు ద్విధా భిన్నులు. అందు మొదటి తెగవారు సంపూర్ణముగా, గతితార్కిక భౌతికవాదము సంగీకరించి, తదనుగుణముగానే కవిత చెప్పుదురు. వర్గ సంఘర్షణ (పోరాటము), శ్రామిక వర్గాధిక్యము, నాస్తికత, ఆర్థికములగు అసమానతలు తొలగించుటకై విప్లవమును (సాయుధము) ఉపాదేయముగా పరిగణించుట అనునవి మార్క్సవాద ప్రధానసూత్రములు. గతితార్కిక భౌతిక సిద్ధాంతమును చరిత్రకన్వయించి, చారిత్రక భౌతికవాదమును మార్క్సు రూపొందించెను. ఈ విషయములు మార్క్సవాద విచారణమున చెప్పబడినను, స్పష్టతకొరకట పునరుత్తములైనవి. మార్క్సు సిద్ధాంతమున, ప్రజాశక్తికేగాని వ్యక్తికి ప్రాధాన్యములేదు. రెండవతెగవారు మార్క్సువాదమునంగీకరింపరు. ఆర్థికా సమానత్వము తొలగించుటకు, మార్క్సువాదము చప్పు, గత్యంతరములేదను నభిప్రాయముతో వీరేకీభవింపరు. ముఖ్యముగా భారత వీరమునకది అభ్యుదయ దాయకము కాదనికూడ వీరి యభిప్రాయమైయున్నది. కావున అభ్యుదయ కవితకు మార్క్సువాదము వియతధర్మము కాదనువిషయమును చునము చురుపరాదు. ఇక శ్రీ. శ్రీ. రచించిన కావ్యఖండికలను సమీక్షింతము.

1. నీవు నభోవిటంకమున నిర్మల పాండు పయోదమాలికల్
త్రోవ యొసంగ పక్షముల దూయుచు హాయికనంచరించు స్వే
చ్ఛా విలసద్విహంగ మవుస్వామి జీదావిలమైన చూడ్కులన్
నీవిహరించు మార్గమున నిల్చికనుంగొనుచుందునేనిటన్.
2. ఏరు చిరానురాగముల నీనెడుదూరదిశా నిశాంతమున్
చేరెదవో, నినున్ కనక నేనిటగాసిలఏప్రపుల్ల క
ల్లార సుమావళి పరిమళమ్ములు మూగుసురాపగాసుధా
తీరములో చరించెదవు దీనతనాకిట సంఘటింపగన్.
3. నూతన పారిజాత సుమనో రమణీయములైన భావముల్
పూతలు పూచునాయెదఁ విముక్త మహాశుగమట్లు దాటుచున్
ద్యోతలమున్ విహారపరిదూతగరున్మృదు కాంతివాహినీ
స్నాతమనోహరమ్ముగ నొనర్చునినున్ కనునంతవంతగన్.
4. కోమల పల్లవమ్ములయి కోర్కెలు క్రొందనమున్ వహించగా
నామదియే ప్రసూననవనందనమై వికసించు; అంతనో
స్వామి : వియత్పథాల దిగివచ్చెదవీవు నిగూఢవీధికా
భామములన్ త్యజించుచు నితాంతముతందె నివాసమొందగన్.

స్వేచ్ఛావిహంగము. శ్రీ. శ్రీ. సాహిత్యం.పు. 95.

ఈ పద్యములందెచ్చటను చంద్రశబ్దముగాని, తత్పర్యాయ పదముగాని కానరాదు. అది యిందలి మొదటి విశేషము. కాని యివి చంద్రునుద్దేశించియే వ్రాయబడినవని నా అభిప్రాయము. ఈ పద్యములను చదువగనే, పాఠకులదృష్టి నాకర్షించునది యిందలి మహోజ్జ పదగుంఢన. భావకవుల కావ్యములందన్నిట అర్థాతిశాయయగు నీ శబ్దాదంబరమే కానవచ్చును. అందును శ్రీ. శ్రీ. కవితలో దీని ప్రాధాన్యమపారము. అతని నత్యధికముగాకొనియాడువిమర్శకులుకూడ నీ విషయము నంగీకరింతురు. శ్రీ. కె. వి. రమణారెడ్డిగారు చెప్పిన యీక్రింది వాక్యములలో మనకీవిషయము స్పష్టమగును. భావకవిత్వం గురించి అప్పుడూ, అటుతర్వాతనూ, పద్యంలోనూ, వచనంలోనూ, శ్రీనివాసరావు రాసినమాటలు గమనిస్తే, ఆ భోజిల్లా తనమనస్సును ఎలా ఘరిఛిందీతెలుస్తుంది. అర్థమ్ముకాని

భావగీతమ్ము” అని మరొకరంటే, మధురగాన ప్రధానమని తా నన్నాడు. “సరళ మృదులాక్షరముల సమ్మేళనాపి” తోటిగాక, జటిల పదబంధాలతోటి, కఠిన సమాస నిర్మాణాలతోటి తాను భావగీతాలు రచించాడు. మొదటినుండి తనగురి ప్రౌఢత్వం మీదనే భారతిలో “ప్రభవ” ను సమీక్షిస్తూ, సార్థకతకంటే దానిలో ఎక్కువగా సమాసతత్పరతే కానవస్తున్నదని ఒకమారు, శ్రీనివాసరావును “అభినవదండి” అని వేళాకోళంగా మరొకమారు, కొంపెల్ల జనార్థనరావు అన్నమాటల అర్థం, శ్రీనివాసరావు రచనలలో, అర్థవ్యక్తి నిశబ్దపుష్టి — అతిపుష్టి—దురాక్రమిస్తున్నది అనే, దీని విషయమై శ్రీనివాసరావుకు తనకొక సిద్ధాంతంఉంది. అది రవీంద్రకవి అరువిచ్చింది. కావ్యాన్ని చదివినవెంటనే శబ్దాన్ని బోధపరచుకొని ఒకమారు, భావాన్ని అంతుజిక్కించుకొని మరొకమారు, పాఠకుడు ఆనందించవలసిరావడం, ఆ కావ్యానికి గుణలోపమే. ఒక్కమారే శబ్దార్థాలు పాఠకుని మీదికెక్కి ఆనందం కలిగించగలిగితే అది దాని గుణాతిశయ మన్నమాట.

“అందుచేత ఉత్కృష్ట రసానందం పద్యం చదవగానే కలిగే ఆశ్చర్యంలోనే ఉంది. అర్థం:తుదకు మేడిపండులా తేలినాసరే. రసానందం భావార్థాలు రెంటికీ అతీతమయింది. కనుక, ఇది ఎప్పుడు ఎలా దేనివల్ల ఆవిష్కృతమయినా మహత్తరమైనదే.”

శ్రీ. శ్రీ. సాహిత్యం. 1. “స్వేచ్ఛా విహంగం” కె. వి. రమణారెడ్డి.

ఈ విమర్శ లోపభూయిష్టమైనను, ఇటు సుదాహరించుటకు కారణము, శ్రీ. శ్రీ. కి గల శబ్దరౌల్యమునిది వివరించుటయే. రసానందమునకును శబ్దార్థములకును సంబంధములేదనుట పొరపాటు. వానికి జన్యజనకభావములేదు. కాని శబ్దార్థములు వ్యంజకములు, రసము వ్యంగ్యము. కావున నీ రెండింటికిని వ్యంగ్యవ్యంజక భావసంబంధముకలదు. అది యటుండనిండు ప్రస్తుతమనుసరింతము.

మొదటిపద్యమున చంద్రుని స్వేచ్ఛావిహారమునకు కవి యించుక యీర్ష్య పడుచున్నట్లు కన్పట్టును “జుహవిలమైన చూచు” లావిషయమును వ్యక్తము సేయుచున్నవి. కాని ఈ స్వల్పభావమెంత మనోజ్ఞముగ చెప్పబడినది ! పద లాలిత్యము మనసు నాకట్టుకొనుచున్నది. “పాండు పయోచ” “దూయుచుహాయిగ” ఇందలి అక్షరసామ్యము కర్ణపేయముగ నున్నది. ఇట్లే “శానిశాంత” “సురా ఘగా శుభా” పదములుగూడ నక్షరసామ్య మనోజ్ఞములై యున్నవి. “ప్రపల్ల కల్గార

సుమావళి పరిమళములు మూగుసురాపగా సుధాతీరములు” “నూతనపారిజాత సుమనో రమణీయములు” — ఇందు పదలాలిత్యమే కాదు. భావసౌకుమార్యమును సహృదయహృదయంగముములై యున్నవి. “విహారపరిధూతగరున్మృదు కాంతి వాహినీస్సాతమనోహరమ్ము అను సమాసము ప్రౌఢమై, కవికి భాషపైగల యధికారమును వ్యక్తముచేయుచున్నది. కవి “మధియే ప్రసూననవనందన మైన”దట.

ఇందు భావకవుల పదసామగ్రియేకాదు. తద్భావసామగ్రియు ప్రస్ఫుటముగా నున్నది. ఇది యంతయు భావనాప్రపంచము. ఈ ప్రపంచమునకవి స్వేచ్ఛగా విహంగ మట్లు విహరించుచున్నాడు. యంత్రయుగ ప్రభావమింకను కవిపైపడలేదు.

ఇట్లే “స్వర్గదేవతలు” అను ఖండికయందు కవి.

“ఆకసమందు మోహనము లై నపయోదములచ్చటచ్చటన్
ప్రాకుచు తేలియాడి చెదరన్, వెలిగించితి రెవ్వరో, తరం
గాకులదీనగాన చలితాబ్దికి నాట్యమునేర్పు చంద్రమశ్శ్రీ కమనీయ దీపశిఖ,

చెప్పుడు వెన్నెలలిట్లెనిల్చినా ? అని సందిగ్ధహృదయుడై ప్రశ్నించును, భావనాపథ విహారికనిర్దిష్టమగు గమ్యమేమియుండును. బుద్ధింద్రియనియంత్రితము కాని భావన వెట్టిపోకడలుపోవును. అందులకే కవి *“1 మీతెలి స్వప్నమేమొ కుసుమీకృతనాక హృదంతరాళ నిర్వాత పరిమళమ్మయిన రమ్యశళాంక మరీచిమాలి రా శీతల శోభనేటిదిది ?” అని యపోహపడుచున్నాడు. చంద్రకిరణ శీతలశోభనాక హృదంతరాళ నిర్గత పరిమళమని చెప్పుచునే, అది మీతెలిస్వప్నమేమొ అని నాకింక సులప్రశ్నించుటలో నౌచిత్యమేమున్నది ? కాని యిదియంతయు భావనాలోకము; కవికల్పితము; పర్వతంత్ర స్వతంత్రము. ఒకప్పుడు కవి “ప్రవిమలామృతరస పరిష్లావితాభ్రదామ సందీప్త పూర్ణసుధానిధిగని నర్తనమొనర్చినా”డట 2.

*ఇది శ్రీ. శ్రీ. లో జనించిన ఒకనాటి భావనారీతి. తరువాత కవిపై యంత్ర యుగ ప్రభావముపడినది; శాస్త్రీయమగు దృక్పథము పెంపొందినది; హృదయగత ముగ్ధభావము లిగిరిపోయినవి, మేధాశక్తి విజృంభించినది. ఇంతదనుక కవిభావము లంతర్ముఖీనములు. ఆత్మానుభూతి పర్యవసితములు. ఇప్పుడు కవిలో చూపువీడి తన్ను పరివేష్టించియున్న లోకమును సమీక్షించుచున్నాడు.

*1 స్వర్గదేవతలు. పద్య 2. శ్రీ. శ్రీ. సాహిత్యం 1 పుట. 107.

2. రజనీగానము. పద్య. 4. శ్రీ. శ్రీ. సాహిత్యం. ఒకటి, పుట. 32.

శ్రీ. శ్రీ. ఖడ్గసృష్టి విశాలాంధ్ర ప్రచురణ. పుట. 1.

శ ర చ్చ ం ద్రి క :

నవీన విశ్వవిద్యాలయాల్లో
పురాణ కవిత్వంలాగా
శ్రవణ యంత్రశాలల్లో
కావ్యీయ సంగీతంలాగా
ఇలా వచ్చావేం వెన్నెలా
ఎలా వర్ణించను నిన్ను ?
మహాకవులు లోగడ చెప్పిందే
మళ్ళిమళ్ళి చెప్పాలా ?

అనాదినుంచీ నువ్వు
అంతమంది కవులకీ
ఉపాదేయ వస్తువుగా నిలిచి
ఉపరారం చేశావు
అలాగే నేనూ ఒకప్పుడు
గొమాంటిక్ ప్రమాదంలోపడి
అమాయకంగా నీ బూటకీ
అభివర్ణించాను వృత్తాల్లో
ఇవాళ మళ్ళి అలాగ
ఎలాగ రాయగలను నేస్తం
ఇరవయ్యో ఏడు నాకు మళ్ళి
ఎలా వస్తుందిచెప్పు ?

ఎంతగా స్వాతిశయం పెరిగినా
ఎంత బలం ధనం జవంపెరిగినా
అంతరంగం అట్టడుగునమాత్రం
అంతమందిమీ మానవులమే
ఇందుచేత ఓ ఛం ధమామా !

అందమైన ఓ పూర్ణసోమా !
 సముద్రంమీదా అరణ్యంమీదా
 సమానంగా ప్రకాశించే సౌందర్యాభిరామా !
 అదుగో మళ్ళీ కవిత్వం
 అనుకున్నాను మొదటే నేను
 వెన్నెల పేరెత్తితే చాలు
 వెర్రెత్తి పోతుంది మనస్సు

•
 అంతమందికీ అన్నీ తెలుసు
 అదే మన అజ్ఞానం

•
 అసలు నిజం ఏమిటంటే
 ఎవడికీ ఏమీ తెలియదు
 ఇలా ఎందుకొచ్చామో
 ఇక్కడెంత సేపుంటామో
 ఇక్కడినుంచి వెళ్ళేదెక్కడికో
 ఎల్లండి ఏ తమాషా జరుగుతుందో
 ఎవ్వరూ చెప్పలేడంటే నమ్మండి

•
 ఏ నక్షత్రానికి తగిలించాలి
 ఈ మథవిషాద శకలాన్ని
 ఎవరు మళ్ళీ అతుకుతారు
 ఈ విరిగిన జీవిత శకలాన్ని
 అంతా అగమ్య గోచరం
 అంతా అరణ్యరోదనం
 ద్వేషం ఇచ్చే పర్వెంచేటి
 ప్రేమం ఎలా ఇవ్వగలదు ?

•
 ఇంకో పేపునుంచి చూస్తే
 ఎంతవెలుగు కనబడుతుందో

ఏమో బహుశా త్వరలో
మీయింటికే రావచ్చుమేము
స్వాగతం ఇస్తావుకదూ
అతిథ్యాని కర్హులమేమేము

*

సంహారం సంగ్రామం అంటే
జనంలో అసహ్యంపుట్టింది
ప్రశాంతంగా జీవించాలని
ప్రజలంతా ఆశిస్తున్నారు
ఇదే మా భూలోకంకథ
ఇదే మానవుడి Progress report.

*

అంతా బాగావేపుందని
అంతా సుఖంగాఉన్నారని
అన్నానంటే మాత్రం
అది అబద్ధమే అవుతుంది

*

దరిద్రాలశాతం ఇంకా
చిరాకు కలిగిస్తూనేఉంది
ప్రపంచం మొత్తంమీద
భయంపెత్తనం చేస్తోంది

*

రాబోయే యుగంలో
గుండెలువిప్పి మాటాడుకుందాం
మనహాయింపులులేని ఉమాపణలులేని
సౌందర్యవంతమైన ఆ స్వర్ణయుగంలో
ఎంచేతనంటే భవిష్యత్తుమీదే
ఎప్పుడూ నా నిఘాఉంటుంది.

ఇవాళకంటే రేపే

ఎంతో బాగుందంటాను నేను

* *

వెళ్లు జాబ్లై వెళ్లు :

వినిర్మలమైన నీ వెన్నెల కురిపిస్తూ

మనోహరమైన సంగీతం వినిపిస్తూ

ప్రయాణించు శశి ! ప్రయాణించు

ఇదుగో మాట ! ఈ ప్రపంచంలో

ఇంకా ఎందరో అభాగ్యులున్నారు

వలకరించు వాళ్ళని చల్లగా

ధైర్యం చెప్పువాళ్ళకి మెల్లిగా

ఆసుపత్రి కిటికీల్లోంచి

కిరణాలను జాలుగాపంపించి

వ్యాధిగ్రస్తుల పాలిపోయిన కపోలాలను

జాలిగా స్పృశించడం మరచిపోకు

జైళ్ళలో వున్నారు కొందరు

వాళ్ళని ఓదార్చక తప్పదు ముమా

నేరాలు చేశారు నిజమే

అందుకని అలక్ష్యంగా చూడకేం

మురిక గుడిసెల్లో నివసించే

పరమ దరిద్రుల నుదుటిపై

వీ కన్నులలోంచో జాగాచేసుకొని

ఎలాగైనా పరామర్శ చేస్తావుకదూ

ఇంచుమించు 264 పంక్తులుగల యీ ఖండకావ్యమునందలి కొన్ని భాగ

ములు మాత్రమే యిట నుదాహృతములైనవి. భావనావిషయమున కవిలో ఉచ్చిత

మార్పును విశదీకరించుటకును, నవ్య - అతినవ్య కవితారీతులయందలి భేదమును

నిరూపించుటకును, ఈ భాగములు చాలును. ఈ ఖండికను చదువగ సునకు

కొన్ని సందేహములు కలుగును. చంద్రికా గమనమునెడ కవి చూపునది తిరస్కృతియో? పురస్కృతియో? తిరస్కృతియేయగుచో, తరువాతి వాక్యములతో దానికి పోతులేదు. ఈ ఖండికయందును కవి చంద్రసందర్శనమున ముగ్ధుడై యున్నట్లే గన్పట్టుచున్నది. “అందుచేత ఓ చందమామా ! అందమైన ఓ పూర్ణ సోమ ! సముద్రం మీదా అరణ్యంమీదా, సమానంగా ప్రకాశించే సౌందర్యాభిరామా !” అను నీ సంబుద్ధులలో, కవికి చంద్రసౌందర్యమెట్టి యనుభూతినొసంగినదో స్పష్టమగుచునేయున్నది. ఈ శుష్కసంబుద్ధులతో కవియాగలేదు. చంద్రసందర్శన జన్యమగు నానందమునకు లోనై తాను, మరల కవితచెప్పు ప్రమాదమున్నదని భయమందుచున్నాడు. “పెన్నెల పేరెత్తితే చాలు వెర్రెత్తిపోచుందిమనస్సు” అనువాక్యమిందులకు నిదర్శనము. కుండరీకరణములలోనున్నను, ఈవాక్యములు, కవి మనస్తత్వమును వివరించుట కతిముఖ్యములు. పెరియెత్తుట, అనగా, నత్యాకృష్టుడగుట. దానివలన ప్రమాదమేమున్నది? తాను మరల కాల्పనిక కవితా ధోరణిలో పడు ప్రమాదమున్నది. మరల కాల्పనికకవిత చెప్పునుద్దేశము కవికిలేదు; అందులకే “అలాగే నేనూ ఒకప్పుడు రొమాంటిక్ ప్రమాదంలోపడి, అమాయకంగా నీ ట్యూబీ అభివర్ణించాను వృత్తాల్లో. ఇవాళమళ్ళీ అలాగ ఎలాగరాయగలను నేస్తం? ఇరవయ్యో ఏడు నాకు మళ్ళీ ఎలావస్తుంది చెప్పు?” అని తాను కాల्పనికకవిత చెప్పకపోవుటకు కారణమును చెప్పుచున్నాడు. ఇందు కాల्పనికతావైముఖ్యమును కవి వ్యక్తముచేసినమాట వాస్తవమే కాని, చంద్రసందర్శనమునెడ వైముఖ్యమును చూపలేదు. మరియు తద్వర్జనా విషయమునగూడ విముఖతచూపలేదు. నాడు చెప్పినట్లు నేడు చెప్పుటెట్లు? గతకాలము తిరిగిరాదుకదా, అనిమాత్రమే చెప్పుచున్నాడు. సంప్రదాయానుసారముగ కవి చంద్రునకు నూలు పోగర్పించినాడు. శీతల చంద్రికా దర్శనస్పర్శనములు సర్వజనులకును సంతోషదాయకములే. అట్టియెడ అధివ్యాధులతో దాధపడు మానవులకవి నిరతి శయానంద సందాయకములగుటలో నచ్చెరువు పడవలసిన అవశ్యకత యేమున్నది? కావున, చంద్రాగమమునెడల కవికి తిరస్కార భావము లేదనియే చెప్పవచ్చును. అట్టియెడ “నవీనవిశ్వవిద్యాలయాల్లో పురాణ కవిత్వంలాగ” అను సుపమానమున కర్థమేమి? నవీనతా పురాణతలు విరుద్ధ ధర్మములు. నవీనత్వమున పురాణత్వ మపశ్రుతియగును. అనగా ఉండరానిదియున్నదన్నమాట. దీనినిబట్టి చంద్రదర్శనము నెడ కవికిగల వైముఖ్యము వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ భావముతో, తరువాతి భావములకు పొత్తుకుదురలేదని మీదివివరణమును బట్టి నిశచయమగుచున్నది. “శ్రవణయంత్రకాలలలో శాస్త్రసంగీత మొకయపశ్రుతి.

మరొక ముఖ్యవిషయము : పూర్వమొకప్పుడు తాను, రొమాంటిక్ ప్రమాదంలోపడి చంద్రసౌందర్యమును ముగ్ధుడై, వణించినట్లు, అట్టి పర్ణనకిప్పు డవకాశములేనట్లును, కవి చెప్పియున్నాడు. కాని పారిభాషికముగ పరిశీలించినచో, కవి యిప్పుడుచెప్పినదికూడ కాల्పనికకవిత్వమే. అభ్యుదయ కవితాదు. మార్క్సవాద చోదితమగునదియే నిజమగు నభ్యుదయ కవిత్వము. అభ్యుదయ కవులందరును (progressive writers) అభ్యుదయ కవితాలక్షణముల నన్వేషింపకరించిరి. మన దేశమందు మాత్రమది అన్యలక్షణముల నంగీకరించినది. నిజమగు అభ్యుదయవాదు లిద్దానిని నిరసించుచునేయుండిరి. *

కారణములేమైనను మనదేశమునమాత్రము మార్క్సవాదులు కాని వారు కూడ అభ్యుదయ కవులుగా పరిగణింపబడుచున్నారు. తొలుత, 1 “మార్క్సవాది కానివాడు అభ్యుదయ రచయితకాజాలడ”ని స్థిరచిత్తముతో తీర్మానించినవారుకూడ, తరువాత, కొంతబిగి నడలించి, యితరులుకూడ, అభ్యుదయరచయితలు కావచ్చునని యంగీకరించిరి. అప్పుడుకూడ, నా కవికి మార్క్సవాదము తెలిసియుండవలసని, యభిప్రాయపడిరి. 2 కాబట్టి యిందు శ్రీ. శ్రీ. వ్రాసినది కాల्పనిక కవిత్వమే. మనవారి యభిప్రాయమున నిది అభ్యుదయ రచనయుకావచ్చును. కాల्పనిక అభ్యుదయ కవులు కాకూడదను నియమములేదు.

*అభ్యుదయ రచయిత ఉద్యమంకూడా శపప్రాయం అయిపోయింది. ప్రతి క్రొత్త ధోరణినీ అభ్యుదయ ధోరణి అనడం పరిపాటీఅయింది. సామ్యవాదులూ, జాతీయవాదులూ, వాస్తవవాదులూ, ఆదర్శవాదులూ, ప్రయోగవాదులూ, సంప్రదాయ పరులూ—ఎలాంటి విచక్షణకేకుండా అభ్యుదయ రచయితలనిపించుకోగలిగేరు— విప్లవరచయితల సంఘ పూర్వాపరాలు— సృజన 16 ఆగస్టు/అక్టోబర్ 1970.

1. *మానవసమాజంలో ఉద్భవించిన ఆశయాలలోకల్లా మహాన్నతమైన ఆశయం మార్క్సిజం * * మార్క్సిస్టు అయినవడెప్పుడూ, అతడు రచయితో, కవో అయితే, అభ్యుదయకవీరచయితాకాకుండా ఉండలేడు. అలాగే, ఆమహోన్నత ఆశయానికి వ్యతిరేక కంకణం కట్టుకున్న కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేకి ఎప్పుడూ పాడి జీవితంలో మంచి సంస్కర్త, అభ్యుదయ రచయిత కాజాలడు—

ప్రజాశక్తి (16-7-70) శ్రీమోటూరి హనుమంతరావు.

2. అభ్యుదయ రచయితలమనిగాని, మార్క్సిస్టులమనిగాని చెప్పుకోవలసినవారుకూడా, జీవితాన్ని సరిగా అవగాహనచేసుకున్నమేరకు అభ్యుదయరచనలు చేయవచ్చు. సాహిత్యంలో విప్లవోద్యమం— కొద్దిపటిగంటి ఖట్టుంబరావు—61 సృజన 1971

శ్రీ. శ్రీ. ఈ కావ్యఖండికలో ప్రతిపాదించినది, అనూచానముగా మన దేశములోనున్న మత మానవతావాదమే కాని, విప్లవమానవతావాదము (Revolutionary humanism) కాదు; శాస్త్రీయ మానవతావాదమును (Scientific humanism or Radical humanism) కాదు. ఈ మత మానవతావాదము, వివేకానందుడు, మహాత్ముడు మున్నగువారి బోధలచే పునరుజ్జీవితమైనది. బుద్ధుడు, క్రైస్తు, * శ్రీకృష్ణుడు మున్నగువారి జీవకారుణ్యమునే ప్రబోధించియున్నారు. సకల జీవులమెడను దయగలిగియుండుట భగవత్ప్రీతికరమను విషయమును ఆస్తికు లందరూ విశ్వసించుదురు. కల్పనికవాదులు నాస్తికులుకారు కావున వారును, ఈ “జీవ కారుణ్య” సిద్ధాంతము నంగీకరించుదురు. కోల్రిడ్జి అనునాంగ్ల కల్పనికకవి, తన “Ancient mariner” అను కావ్యమున, జీవకారుణ్య ప్రాశస్త్యమునిట్లుగడించి యున్నాడు.

He prayeth well who loveth well
Both man and bird and beast
He prayeth best who loveth best
All things both great, and small.

జీవకారుణ్య ప్రేరితమానవరా వాదమును మార్కువాదు లంగీకరింపరు. జీవకారుణ్యమున నాధిక్యభావనః యమిడియున్నది. ఒకడింకొకనిని కరుణించుట, ఉద్ధరించుట యెప్పుడు సంభవమగును? ఒకనికంటె నింకొకడు బలవంతుడు, లేక అధికుడు అగునపుడే సంభవమగును. అనగా మత మానవతావాదము, మానవులందరిని, సమానదృష్టితో చూడలేవనుట. అది మానవ సంఘమునందలి అధిక్యద్యూనత్వముల నంగీకరించుచునే యున్నది. అందులకే సామ్యవాదులు దీని నంగీకరింపరు. విప్లవమానవతావాద చూపించునది సమానత. దానిని విప్లవ మార్గమున వారు సాధింపవలెను. ఈ వాదములయందలి మంచి చెడ్డలతోగాని, ఆచరణ యోగ్యతా యోగ్యతలతోగాని పునకిట పరిరేదు. శ్రీ. శ్రీ. యిందు వ్యర్థము చేసినది మత మానవతావాదమేయనియు, నద్దానిని ప్రతిపాదించు నీ ఖండికావ్యము కల్పనిక కవితావాదమునకే చెందుననియు, చెప్పుటయే ఈ

*విద్యావినయ సంపన్నే బ్రాహ్మణే గవిహస్తీని చుచ్యే పశ్యహికేచ పండితా
స్సమిత్తనః భగవదీత,

వివరణ ప్రయోజనము. కాని యిందు సామ్యవాదచ్ఛాయలు లేకపోలేదు. అట్లుండుటయే అతినవ్యుల కవితారీతికి నిదర్శనము.

సవ్య కాల్యనికులయందుగన్పట్టు నాత్మాశ్రయ వస్త్రాశ్రయ రీతిభేదము సోదాహరణముగ ముందే నిరూపింపబడియున్నది. ఆ రెండు కవితారీతులకును, అతినవ్య కవితాధోరణితోగల భేద సాదృశ్యములిపుడు నిరూపింపబడును.

కాల్యనికకవులనేకులు సంక్రాంతిని వర్ణించిరి. వారి పరనావిధానమును పరిశీలించినచో, మనకు మీద పేర్కొనబడిన యంశములు తేటతెల్లముకాగలవు.

1. సక్రాంతి : రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు :

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
వచ్చింది వచ్చింది లచ్చిసంక్రాంతి
తేనెవాకలుపాటు తెనుగుచాడలకు
అందాలు పొంగేటి ఆంధ్రధూములకు;

*

పంటరాసులపైన పవళించిలేచి
తేట తడకాల తీర్థమ్ములాడి;

*

వన్నెముగ్గులు పెట్టి వాకిళ్ళముందు
పూదేనెతోవారు పోదామురారె
పెల్లజాదుల మీఱు వీధివేదికల
గంపలతోపండ్లు నింపుదమురారె

*

అరటి స్తంభాలతో అందగింతాము
బంతిపూదండలన్ భాగించుదాము
తామరాకులతోడ దళ్ళల్లుదాము
కలవకాడలతోడ మెలికలేతాము

*దీనినే సామ్యవాదులు (Communists) మార్క్స్ వా మానవతావాదముని యుందురు. కాని ఇది అశాస్త్రీయము.

చందనంబపరంజి బిందెలన్ నింపి
 పసుపు కుంకుమలాకు పల్లాలవోసి
 పొన్నాకువిస్తళ్ళ భోగంబుపెట్టి
 ఆరగించుమటంచు ఆచుతింతాము

*

కళ్యాణకంఠి ఈకన్నె సంత్రాంతి
 భోగాలబాల ఈభోగి సంత్రాంతి
 వేడుకల్ విప్పార తోడితెత్తాము
 ప్రియమైన పాటలన్ పిలిచివత్తాము
 రావేమె రావేమె రాగాలకొమ్మ !
 రావేమె రావేమె రతనాలబొమ్మ !

ఈ వర్ణనమునందు యథావద్యస్తు వర్ణన మత్యల్పము. కవి యొక భావనా లోకమును నిర్మించుకొని యందు యథేచ్ఛముగా సంచరించుచున్నాడు. ఇది కేవల భావనా విషయముగావునను, కవి స్వకపోలకల్పితముగావునను, ఇందు వర్ణింపబడిన విషయములు యధార్థములా ? కావా ? అనుభవసిద్ధములా ? అనుభవదూరములా ? అను ప్రశ్నలకే అవకాశములేదు. ఇందు వర్ణింపబడిన తెనుగు దేశము, నిత్యమును మనము చూచుచున్న తెనుగుదేశముకాదు. ఇది కవి భావనాకల్పితమగు నాంధ్ర ధూమి. అందులకే యిందు వాడలలో “తేనెవాకలు” పాటుచున్నవి; అందాలు పొంగుచున్నవి: తొలుతనే, కవి, సంత్రాంతిని, దేవతామూర్తిగా భావించినాడు. సంత్రాంతి లక్ష్మి “పంటరాసులపై పవళించి, లేచుట సంపత్సమృద్ధి సూచకము. సంత్రాంతి నాటి కాంధ్రదేశమున పంటలుపండును. కోతలగుటయేకాక, పెక్కు చోట్ల నూర్పులుగూడనయిపోవును. తటాకములు నిర్మల జలపూర్ణములై యుండును. ఆంధ్రులు, ముఖ్యముగా పల్లీజనులు యింటిముంగిళ్ళలో ముగ్గులుపెట్టుదురు. ఇది యథావద్యస్తువర్ణనము. తరువాత మరల భావనాలోకమే. పూదేనెలు, వెల్లజాదుల మీఱు వీధివేదికలు, గంపలతో పండ్లు, తామరాకులదళ్ళు, కలువకాడలతోడి మెల్లికలు, చందన పూర్ణములగు నపరంజిబిందెలు మున్నగునవి యన్నియు నా లోకమున కందములునింపు సుందరవస్తువులు. సంత్రాంతి “కళ్యాణకంఠి”; “భోగాలబాల”; ఆమెనుతోడి తెచ్చువారు “రాగాలకొమ్మలు”; “రతనాల బొమ్మలు”.

సంక్రాంతి వర్ణనమునందు సర్వ సాధారణముగా గన్పట్టు, గొబ్బిళ్ళను గుమ్మడిపూవులు నిందుగానరావు.

సుందర సుకుమార భావశోభితమగు నీ వర్ణనము, అత్యుత్తమమగు నార్మాశ్రయ కవిత కుదాహరణము వస్త్రాశ్రయరీతి.

*ఈక్రింది కావ్యఖండికలు యథావస్థ వర్ణనావిలసితములు. విషయనిష్ఠములు.

1. గొబ్బిళ్ళకొన నిల్చుకుదురు గుమ్మడిపూవు
వేయిపూవుల శోభ విలుచుకొని
మంచుమేతను మేసిమాహాయి పులకించి
ప్రమదాన “నేనుగుపాడి” బిదితె
వరిమోడు పిలకలో వదలిన వృషభమ్ము
అంకెకున్ రాక పెన్ అంకెవేసె
పట్టి త్రవ్విన పచ్చివసుపుదుంప విరాన
సొరవేసె తేళ్ళపాతర విధాన
రైతుకళ్ళకు పంటకళ్ళమ్ము మెఱసె
మురిసె నరునమ్ము నిండిన లయినెఁ జూచి
ఇచ్చె పేదకుఁ జేతికినెమ్ములేక
“మధురసంక్రాంతి” నాడు హేమంతవేళ.

2. రెండు మాయింటి కీరుపేరంటమునకు
బొమ్మలెత్తును మా పిల్లయమ్మలార !
ముద్దచేమంతిపూవులు ముడిచినట్టి
జడలతోఁగ్రొత్త వల్లెతో నడుగులబడి
చిందులద్రొక్కు పరికిణీ చెలువుతోడఁ
గాళ్ళఁబారాణి కాటుకగన్నువను
దిద్దికొని మురిపెమ్మును ముద్దుదొలక

* 1. ఋతుప్రబంధము—హేమంతఋతువు— శ్రీపైడిపాటి సుబ్బరామశాస్త్రి. 2. తొలకరి—సంక్రాంతి—శ్రీసింగళిలక్ష్మీకాంతము, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు.

నగు మొగములతోడఁ గన్యకలు నీకు

నర్చరాసగఁగ నినిచిరీవరుగునపుడు

వచ్చిపోవమ్మ ! మాయించి పజ్జకీవు

పరమకల్యాణి మాతల్లి ! పౌష్యలక్ష్మి !

ఈ రెండు వర్ణనలకును, శ్రీరాయప్రోలువారి వర్ణనకును గల భేదము స్పష్టమే. ఈ వర్ణనలు స్వభావోక్తి మధురములు. జాతీయ జీవితమిందు దర్పణము నందువలె ప్రతిబింబించుచున్నది. ఇందు అత్యుక్తులులేవు: అసహజములు లేవు. నాటి గోపికలే నేటి గొబ్బిళ్ళ (గొచ్చెమ్మలు) వానిని గుమ్మడి పూలతోడనే పూజింతురు. మహాయికి (గోవునకు) మంచుమేత పుష్టికరము. పెరిచేను కోసిన తరువాత, మళ్ళలోనున్న వరి పిలకలను దినుటకు వృషభములను వదులుదురు. కళ్ళములో రైతు, కాదని యాచకులను తరుమడు; ఉపరి చేతికొలదియిచ్చును. ఇదియంతయు పల్లీజనజీవితము. ధేనువులును, వృషభములును తజ్జీవితమునకు మూలాధారములు. అవి యిందు పేర్కొనబడుట విశేషము. అన్వయ కాఠిన్యములేని, ప్రసన్న మధురమగు శైలి యీ పద్యమునందలి భావసౌకుమార్యమునకు వన్నె పెట్టుచున్నది. పింగళి కాటూరి జంట కవులగీతము మధ్యతరగతికుటుంబములందలి ముద్దుముచ్చటలను విశదీకరించుచున్నది. పెడిపాటివారు వర్ణించినది రైతుజీవితము. తొలకరిలో ముగ్ధమనోజ్ఞమగు కన్యకాజన సౌందర్యము. శరీషకుసుమపేళలములగు మధురోక్తులలో వర్ణింపబడియున్నది. తొలుత వీరీ సంక్రాంతి ఖండికలో, తెలుగుదేశపు పల్లెలలోని ప్రకృతి సౌందర్యమును, కన్నులకు గట్టినట్లు, చిత్రించియున్నారు. చలిగాలి చురుకుదనము, కుప్పలనూర్చుచు గొంతైత్తిపదములు పాడు కాపుల కంఠరవము, పూలతోనిండిన జనుపచేల సోయగము, ఎర్రని మెరుగులీను పండ్లుగల మిరపతోటలో, విరగబూచిన ముద్దబంతి పూల సొగసుదనము, వేకువజామున వినవచ్చు సాతాను జియ్యరు పాటలోని కమ్మదనము, క్రొత్తపెండ్లి కూతులు తీర్చు రంగవల్లికలపై, బంతిపూవులతో, ముద్దచేమంతి పూవులతో, చంద్రకాంతములతో, ముద్దులొల్కు గొచ్చెమ్మల నీటుదనము, వేయేల సంక్రాంతి నాటి పల్లీజనజీవితమంతయు, యథాతథముగ వర్ణించియున్నారు. సూక్ష్మత్తి సూక్ష్మములగు సంశయములుగూడ నీ జంటకవుల దృష్టిపథమును దాటి పోలేదు. సంక్రాంతి వేడుకలలో కోడిపందెములు ముఖ్యములు. దానిని కవులెట్లు వర్ణించిరో చూడుడు.

విధివశమ్మున మాతెల్లు వెలమదొరల
శౌర్యములు ఎచ్చిడాగెదవచ్చరణబద్ధ
ఇడ్గ పుత్రికయందీపు గడనచేసి
పంచిపెట్టుము యశము నిన్నెంచినట్టి
దొరలకున్ గుక్కుటపు రేడ ! మఱచినాడ
నెఱుఁగుదువా లేదా ? కంఠముల్ దఱుగునట్టి
కత్తికాలికిఁ గలదంచు నెత్తురట్లు
వఱదలై పాఱుచున్నను, వ్రాలిపోక
మెడనురిక్కించి రివ్వన మీదికెగిరి
కంఠమున దుదియూరుపు గలుగుదాక
బోరి మడసెదవా కోడిపుంజు రేడ”

ఇట్లే గంగిరెద్దులవాని పర్ణనమునుగలదు. వాని వేషధారణమంతయు యథా
తథముగ పర్ణింపబడినది. అతినవ్యులు— సంక్రాంతి పర్ణనము.

* సంపాదక మహాశయా : సంక్రాంతి వచ్చింది.

పస్తూపస్తూ గంపెడు కవితావస్తువుతెచ్చింది.

పండుగలకు పద్యాలు రాయడమంటే

పిండాలు పెట్టడంకాదు.

పంచరత్నాలు ఊదరగొట్టే

పరంపరలోకి ఇదిరాదు

గొర్రెలా తలవంచుకుపోయే మనిషికి

కొత్తరకం కుదుపులు పండగలు

స్తబ్ధంగా ముడుచుకున్న సంఘానికి

చలిమంటల చిదుకులు పండగలు

పండగలు కడుపునింపుకోవడానికేకాదు

గుండెల్ని ఉతికి ఆరయ్యడానికి

* సంక్రాంతిలేఖ— మధ్యతరగతిమందహాసం — పుట 46 సి. నారాయణ
రెడ్డిగారు.

ఆశయాల వాసాలకు పట్టుకున్నబూజును
 అంగణం అవతలికి విసిరి పారెయ్యడానికి
 అందుకే అన్నాను ఈ సంక్రాంతి
 అందించింది కవితా వస్తువుని
 సంక్రాంతి లక్షణాలను సమాజానికి
 సమన్వయిస్తున్నాను అందుకని
 సంక్రాంతి అంటే యేమిటి ?
 సహస్రశిరఃకుని రాశి మార్పు
 రాజకీయరంగమార్పాడులు మాత్రం
 రోజురోజూ రాశులేకదు
 రంగులూ మారుస్తున్నారు
 పీళ్ళది నిత్య సంక్రమణం
 గాలినిబట్టి వీలునుబట్టి
 లీలగాజరిపే శాఖా చంక్రమణం
 ముగ్గులు - సంక్రాంతి లక్ష్మీముసిముసినవ్వుల మొగ్గులు
 గొచ్చెమ్మలు—ఆవిడకలికిపచ్చ తురాయిని నిగ్గులు
 అవేమీ సనేమీ అక్కర్లేమీ మావాళ్ళకు
 చిక్కులు పన్నడానికే ఎక్కడి సమయం చాలడంలేదు
 చక్కని ముగ్గులు వేయించే ఓపిక ఇంకెక్కడిది
 గుండెలను కలిపికుట్టే భాషా సూత్రంతో
 గొంతుకులకు ఉరులు పేనుతున్నారు
 సంప్రతింపులు విరిసే నీతిమండపాన్ని
 సంతలోకి దించేస్తున్నారు
 ఈ కొండ గోలలో, ఈ మొండిగోలలో
 సంగీతానికి చరమస్థాయి
 గంగిరెద్దులవాడి సన్నాయి
 వినేదెవ్వడు ? ఓహో అనేదెవ్వడు ?
 సంపాదక మహాశయా : క్షమించాలి
 నా కలంలో కలకలం పెరిగింది

జాతిగళంలో హలాహలం మరిగింది

అది ఉదీరమైతే శృశానం రగులుతుంది

అంతటితో జీరమైతే కల్యాణం మిగులుతుంది.

నవ్య కల్పకుల సంక్రాంతి వర్ణనలకును దీనికిని గల భేదము పెక్కు విధములుగా నున్నది. భావమునందే కాక భావవ్యక్తీకరణమునందును ఈ భేదము స్పష్టముగా గన్పట్టుచున్నది. రాయప్రోలువారి గేయము: పై డిపాటీవారిది నీసము పింగళి కాటూర్లది గీతము, నారాయణరెడ్డి గారిది పద్యము. ఇది ఆకృతి భేదము, నవ్యుల యభిప్రాయమున రసభావ వ్యక్తీకరణమునకు, పద్యము తగినయుపకరణము కాదు. ఈయభిప్రాయముతో పాశ్చాత్యవిమర్శకులనేకురేఖించుదురు: 1*అంగీకరింపని వారును గలరు? దానికేమి? కవిత్వము ఛందోబద్ధము కావలెనా? అక్కరలేదా? అనుప్రశ్నలతో మనకిట పనిలేదు. ఆకృతియందు భేదము కలదనునవియే, యట ప్రధాన విషయము. ఈ భేదము వలన, నవ్యుల కంటె అతినవ్యులు అధికస్వేచ్ఛులు గాఁజీంతురని విదితమగుచున్నది.

*1. Metrical composition - Dr. Johnson.

2. Poetry we will call musical thought carlyle.

3. Rhythmic creation of beauty, Edgar Allan poe.

4. The art of producing pleasure by the just expression of imaginative thought and feeling in metrical language Prof. courthope.

5. The concrete and artistic expression of the human mind in emotional and rhythmical language - watts Dunton.

6. Poetry of the highest kind may exist without metre- coleridge.

Introduction to the study of literature, by Hudson.

P 83, 84.

ఇక వస్తు భేదము :

నవ్యకాల్పనికులు కవితా వస్తువుతో రాజకీయభావములను కలుపలేదు. అతి నవ్యులు రాజకీయములను స్పృశింపక విడువరు. మీది ఖండికయందు ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు కూడ రాజకీయదృష్టితోడనే కవితావస్తువును సమీక్షించిరి. ఈ దృక్పథమే యిందలి ముఖ్యభేదము. “సంక్రాంతిలక్షణాలను సమాజానికి నమన్వయిస్తున్నాను” అను శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి వాక్యమును, తదనంతర సమీక్ష విధానమును, ఈ భేదభావమునకు ప్రబల నిదర్శనములు. ఈనాటి రాజ్యాంగమున సమాజస్థితి గతులెట్లున్నవో వివరించుటయే యిందలి ప్రధాన ఆశయము. సమాజమున కన్వయించుట యనగా నర్థమిదియే. నవ్యులును సమాజస్థితినే వివరించిరి. శ్రీకామ్రామిగారు సంక్రాంతి సౌభాగ్యమును కృషివలపరముగా నన్వయించిరి. పింగళి కాటూరి కవులు మధ్యతరగతి కుటుంబమునకు సంక్రాంతి తెచ్చిన శోభను వర్ణించిరి. కాని, వీరు రాజకీయములను స్పృశింపలేదు. గొప్పెమ్మల ప్రసక్తి, ఇరు తెగలయందును గలదు. అంతవరకే సాదృశ్యము. తరువాత నున్నదంతయును భేదమే. గొప్పెమ్మలను గోమయముతో చేయుదురు. నవ్యకవుల కందలి వేడుకయే గోచరించినది. కాని, యీ కాలమున గొప్పెమ్మల వేడుకలకే అవకాశము లేదనియు, గోమయము రాజకీయ మార్తాండులు పరస్పరము చిమ్ముకొనుటకే చాలలేదనియు. అతినవ్యుల ఆభిప్రాయము. ఇట ముగ్గులు ఒక సంకేతము. జగత్కల్యాణసంధాయకములగు కార్యములిందు సూచితములు.

నవ్యులది కేవల సౌందర్య దృష్టి. వారు లోకమునందలి సౌందర్యమునే చూచిరి. దానినే ఆస్వాదించిరి; దానినే వ్యక్తీకరించిరి. వారికి రెండవదృష్టియేలేదు. లోకమున అసుందరములు, అశుభావహములునగు “వస్తువు” లనేకములు గలవు. సంక్రాంతి నాడు లోకమంతయు వేడుకలపెల్లిలో నోలలాడుటలేదు. రైతులందరును పాడిపంటలతో కలకలలాడుటలేదు. కాని శోభాదరిద్రాణములగు నంశములు నవ్య కాల్పనికుల కక్కరకురావు. అతినవ్యులకు సౌందర్యదృష్టిలేదని చెప్పవలనుపడదు. కాని, ఉన్నదానితో తృప్తిపడు స్వభావము వారిది. ఉండవలసినది లేదని వారి యాక్రోశము. వారిది అభ్యుదయ ధోరణి. జగదభ్యుదయమే కవితా ప్రయోజనము. అన్యప్రయోజనములు గొణములు. ఇది వారినిశ్చితాభిప్రాయము. స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత భారతదేశము, సకలసంపత్త్యుభోగితమగుచు, స్వర్గతుల్యముగ నుండు

నని వారు కలలుగనిరి. వారే అననేల ? భారతీయులందరు నల్ల బావిచిరి. కాని ఆ కలలన్నియు కల్లలై నవి. నేటి పరిస్థితులన్నియు నీయంశమునే పట్టిచూపుచున్నవి. ఇట్టిపరిస్థితి యేర్పడుటకు నేటి రాజకీయములే కారణమని అతినవ్యకాల్పనికుల దృఢ విశ్వాసము. అందులకే వారి కవిత రాజకీయములకు వెలిగా నుండదు. సమయము దొరికినపుడెల్ల, సాదృశ్యము కుదిరినపుడెల్ల, వీరు, కవితావస్తువుతో రాజకీయములను గలుపుచునే యుందురు. కవిత్వమొక కళ. దానికి రాజకీయములతో సంబంధమేమి ? అనుప్రశ్నయిటనుదయించుట కవకాశమున్నది. దీనికి వారి సమాధానమిది. నేడు కవితా ప్రయోజనము విగళిత పేద్యాంతరమగునా ? నందముకాదు, సంఘశ్రేయస్సే నేటి కవితా ప్రయోజనము. నేడు సంఘమున గానవచ్చు సకలారిష్టములకును, అస్తవ్యస్తముగనున్న రాజకీయపరిస్థితియే కారణము. ఎనలో తడువని వాడును, నేటి రాజకీయములకు లోనుగానివాడును లేడు. అట్టియెడ కవి మాత్రము వానికి దూరముగ నెట్లుండగలడు ? సంఘశ్రేయస్సే కవితా పరమ ప్రయోజనముగా నెంచుచున్నకవి, సంఘపతన ప్రధానకారణమగుచున్న రాజకీయ కలుషిత వాతావరణము నెట్లుపేక్షింప గలడు ? కావున ఆధునిక కవి, రాజకీయములకు దూరముగనుండలేడు. ఉండుట అపేక్షణీయమునుగాదు.

కాని ఇట నొక ముఖ్యవిషయమును మరువరాదు. కవితా ప్రయోజన మెద్ది యైన కానిండు. కావ్యము ఛందోబద్ధము కానిండు, కాకపోనిండు. సహృదయునకు వానితోపనిలేదు. * కాని, మొదట అది కవిత్వము కావలయును. కేవల ప్రచార మాత్ర నిబద్ధవాక్య సముదాయముకాదు. నేడు కవిత్వమునకు ప్రచారమే ప్రథమ లక్ష్యముగానుండుట శోచనీయము.

మీది వివరణనునుబట్టి, ప్రాచీన, నవ్య, అతినవ్యకాల్పనిక కవుల కవితా రీతులయందలి భేదము సుస్పష్టమైనది. ఇక నీకాల్పనికకవుల ప్రణయచిత్రణ విధానమును పరిశీలింతము.

* The real objection to so much that passes as didactic poetry is not that it is didactic, but that it is not poetry - Introduction to the study of literature- P. 123
W. H. Hudson.

ప్రణయము - కాల्పనికకవులు :

కాల्పనికకవితకు ప్రణయము ప్రధానవిషయము. ప్రణయతత్త్వమును వీరు చిత్రవిచిత్రమార్గముల ప్రపంచించియున్నారు. మానవ హృదయగతమగునొక కానొక స్నిగ్ధభావము శ్రీ పురుషగతమగుచో ప్రేమ, రేక, ప్రణయము అని సామాన్యముగ పిలువబడుచున్నది. ఆచార్య శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి ప్రణయవిషయమున కొన్ని సిద్ధాంతములను గావించియున్నారు. అందు ప్రధానము “అమలిన శృంగారము” దాని స్వరూపస్వభావములను పరిశీలించుము. తమ సిద్ధాంతమునకు లక్ష్యముగా, వారు, “తృణకంకణము” అను కావ్యమునుగూడ వ్రాసియున్నారు. ఇవి యన్నియు పరిశీలనార్హములే, అమలినశృంగారము :— ఆచార్య శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములలో నిది ప్రధానమైనది. వీరు రమ్యాలోకము, మాధురీ దర్శనము అను రెండు లక్షణ గ్రంథములను రచించిరి. వాని యందే కావ్యసంబంధి స్వీయసిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించిరి. ఈ గ్రంథములు రెండు పద్యములు ప్రాచీనాలంకారికుల శ్లోకముల కనువాదములో, అనుకరణములో అయి యున్నవి. కొన్ని పద్యములు స్వోపజ్ఞములు. భాష, ప్రకృతి, ప్రేమ మున్నగునవి రమ్యాలోకమున చర్చింపబడిన విషయములు; రస, భావ, రత్యాద్యనేక విషయములు. మాధురీదర్శనములో చర్చింపబడియున్నవి. ఇక ప్రకృత మనుసరింతము.

ప్రణయవిషయమున శ్రీరాయప్రోలు వారికిగల నిశ్చితాభిప్రాయములన్నియు నీ సిద్ధాంతమున కేంద్రీకృతములై యున్నవి. వారి కావ్యములలో పెక్కింటి ఈ సిద్ధాంతమే. పూసలలో దారముమాడ్కి భాసించుచుండునని పలువురు విమర్శకుల యభిప్రాయము. * కావున అమలిన శృంగార స్వరూప స్వభావములిట నవశ్య పరిశీలనార్హములగుచున్నవి.

ఇట శృంగార శబ్దము “రసము” (భరతప్రోక్ష రససిద్ధాంతమునకు సంబం

*1. అమలిన శృంగారము వీనిలో ప్రధాన వస్తువు. * * వారి కావ్యములలో నగమునకుపైగా ఈ సిద్ధాంతముకలవి కాబట్టి విపులచర్చతప్పలేదు.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము. పు. 285. సి. నారాయణరెడ్డిగారు.

2. అమలిన శృంగార సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి అందుకు అనుగుణముగా ఒక ఖండకావ్యమును ఒక లక్షణగ్రంథమును ఒక రూపకమును సుబ్బారావుగారు రచించినారు.

సారస్వత నవీనతము. పుట. 88. దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు

— దించినది) అను నర్థముననే ప్రయుక్తమైయున్నదని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. శృంగారమునకు వస్త్రభూషణాద్యలంకారార్థముకూడగలదు. * ఆయర్థమిట పొసగదు. కావున శృంగారమునకు రసపరమగు నర్థమునే చెప్పవలసియున్నది. ప్రణయము మానవహృదయమునకు సంబంధించినది. అదియొక భావవిశేషము. కావుననే భూషణాద్యర్థమిట కుదురదనుట.

“అమలిన శృంగారము”

ఈ పదమును వినినంతనే, మనకనేక శంకలు కలుగుట కవకాశమున్నది. శృంగారము రసము. రసము “అఖండ స్వప్రకాశానందచిన్మయము. తదాస్వాదము బ్రహ్మ స్వాదసహోదరము” విగళిత వేద్యాంతరము. అట్టిరసమునకు మాలిన్యముండునా? శృంగారరసమును, మలినా, మలినభేదమున ద్విధా విభజింపనగునా? ఆలంకారికుల యభిప్రాయమున, శృంగారము ప్రధానముగా రెండువిధములు : 1. సంభోగము. 2. విప్రలంభము. విప్రలంభమున ప్రవాసాద్యవాంతర భేదములు కలవు. సాహిత్యదర్పణకారుడు, “కరుణవిప్రలంభము” అనుదానిని క్రొత్తగా చేర్చెను. ఎవరెన్ని విధముల చెప్పినను, మలినా మలిన రూపమున శృంగారమును విభజించినవారెవ్వరునులేరు. మలిన శృంగారములేనిదే, అమలిన శృంగారము మాత్రమెట్లుండును. మలినామలినశబ్దములు సాపేక్షములగుటనొకటి చెప్పినచో నందు రెండవది వివక్షితమగుచునేయుండును. కావున శ్రీ రాయప్రోలు వారి యభిప్రాయమున “మలినశృంగారము” అను శృంగారరసభేదము కలదని నిశ్చితముగా చెప్పనగును. అప్పుడు, ఆనందచిద్ధనమగు రసమునకు మాలిన్య మనగానెట్టిది? అనుప్రశ్న యుదయింపకతప్పదు. అసలు రసమనగా నేమి? రస శబ్దవాచ్యము పరమాత్మయే. “రసోవై సః” ఇత్యాద్యుపనిషద్వాక్యములే అందులకు ప్రమాణము. అక్షరుడును సర్వాంతర్యామియునగు పరమాత్మునకు, జననమరణములుగాని, బాల్య యౌవనాది దశాపరిణామములు గానికేవు. కావున రసము నిత్యము; చిదానంద రూపము. మరి ‘రసము నిష్పన్నమగును’ ఇత్యాదివాక్యములకర్థమేమి? పరమాత్మ

*శృంగారంబు నలంగదేమియును బ్ర

స్వేదాంకుర శ్రేణిలేదు

నిర్వచనోత్తర రామాయణము— అవతారిక.

“సత్వోద్దేకాదఖండ స్వప్రకాశానంద చిన్మయః, సా. ద

స్వరూపమే రసమగుట వలన దానికుత్పత్తి నాశనములు లేనిమాట వాస్తవమే; కాని రసచర్వణ కవియున్నవి. అనగా రసాస్వాదమునకు ఉత్పత్తి నాశములు కలవనుట. విభావాదుల చర్వణయున్నంతకాలమును రసమాస్వాద్యమానమగును. ఆచర్వణ నశించినంతనే, రసానందములేక, రసానుభూతియు నశించును. రసము స్వయంజ్యోతియే. కాని దాని నజ్ఞానావరణము కప్పియుండును. ఆయావరణ భంగమైనంతనే స్వయంజ్యోతి స్వరూపమగు రసము ప్రకాశించును. అనగా ఆసాద్యమానమగుననుట అజ్ఞానావరణభంగమునకే విభావాది చర్వణయుసయుక్తమగును. కించిజ్ఞత్వాదులు అజ్ఞానమునకు నిదర్శనములు. దేహాత్మబుద్ధిగల సహృదయుడు, తొలుత తాను కించిజ్ఞుడు పరిమితుడు అను భావముకలిగియుండును. విభావాదుల చర్వణవలన, ఆ భావమునశించును. అదియే తన్మయావస్థ అప్పుడు “తన, పర” అను భేదభావము నశించును. సహృదయుడు తన్నుతానే మరచును. విశ్వమునే మరచును. అంతట, అజ్ఞానావరణము భంగమగును. అప్పుడు స్వప్రకాశానంద చిహ్నమగు “రసము” అభివ్యక్తమగును. మూకుడుచేత కప్పబడియున్నంతకాలమును, దీపకాంతి నలుదెసల వ్యాపింపజాలదు. మూకుడు తొలగింపబడినంతనే, తదీయ దీప్తితులు నలువంకల వ్యాపించును. దీపమెప్పుడునచచ్చినేయున్నది. కాని కాంతిప్రసారమునకు మూకుడు అడ్డముగానున్నది. అట్లే, రసమెప్పుడు నచ్చటనే, అనగా సహృదయహృద్గుహ యందే, యున్నది. కాని, శరావముదీపమునువలె, అజ్ఞానావరణము దీనిని కప్పి వేయుచున్నది. అది తొలగినంతనే ఆత్మ ప్రకాశమభివ్యక్తమగును. రసమాత్మ స్వరూపమేయనియు, స్వప్రకాశానంద చిహ్నమగు రసమునకు మాలిన్యము సంట గట్టుట సరికొదనియు, నిరూపించుటకే, ఈ విషయమునింతగా వివరింపవలసి వచ్చినది. ఇక్కడ మరొకవిషయమును ముఖ్యముగా మనము గుర్తింపవలసి యున్నది. రసానందము బ్రహ్మానంద సహోదరమే కాని బ్రహ్మానందము కాదు. బ్రహ్మానందము నిర్విషయము. అనగానట, త్రిపుటిభావముండదు. జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత, ప్రమాణము, ప్రేమేయము, ప్రమాత, ఇత్యాదులను త్రిపుటియందురు. రసానందము నిర్విషయముకాదు. విభావాది సంవలితము. స్థాయ్యుపహితము. బ్రహ్మానందము నిర్మల స్ఫటికతుల్యము. రసానందము, హరితారుణాది కాంతి ప్రసారము గల స్ఫటికము వంటిది.

*పరస్య నపరస్యేతిః మమేతి నమమేతి చ

తదాస్వాదే విభావాదేః పరిచ్ఛేదో నవిద్యతే ! సా. ద.

రసములన్నియును, - ఆనందపర్యవసాయలే. అట్లయ్యునవి రత్యాదిస్థాయి భేదములైన శృంగారాది భిన్న నామము లప్యేపదిష్టములగుచున్నవి.

ఇది స్థూలముగా రసస్వరూపము. ఇందు రసమునకు మలినత్వామలినత్వముల నాపాదించుట కవశ మేమైననున్నదా ? లేదని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. శ్రీరాయప్రోలుఁ రి అచలిన శృంగారసిద్ధాంతము హేతుబద్ధమునుగాదు; శాస్త్రసిద్ధ మునుగాదు. * ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డిగారుమాడ నిట్లే అభిప్రాయపడియున్నారు.

శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు, “రతి” అను స్థాయిభావమునకు చిత్పదార్థము అనునర్థమును చెప్పుట సమర్థనీయమముకదు. “చిత్” అనగా జ్ఞానము. భావములన్నియును చిత్తవృత్తివిశేషములు; కావుననే జడములు. స్థాయికూడ నొక భావమే. కావుననదియునుజడమే. అట్టిమెడ నది చిత్పదార్థమెట్లగును ? స్థాయి భావము జడము కావుననే “స్థాయిభావోరసఃస్మృతిః” అను వాక్యమునకు మనవారు బాపచారిరర్థమునే చెప్పిరి. రసనిష్పత్తియందు స్థాయికిగల ప్రాధాన్యమునే ఆ వాక్యముదెల్పునుగాని, నిజమునకు, జడమగుస్థాయి, చిత్స్వరూపమగు రసము కాజాలదని వారి యభిప్రాయము.

శ్రీ రాయప్రోలువారు చెప్పిన ప్రణయ : స్నేహములను, అలంకారికులు విస్మరింపలేదు. వాని కుచిత స్థానములనొసంగియేయున్నారు. శృంగార రసస్థాయి యగు రతియందలి అపస్థా భేదములిట్లు వివరింపబడియున్నవి.

“*అంకుర, పల్లవ, కవితా, ప్రసూన, ఫల, భోగ భాగియంక్రమశః
ప్రేమా, మానః, ప్రణయః, స్నేహో రాగోఽనురాగశ్చ”

“ఈ రతి యంకురావస్థయందు “ప్రేమ మనియు, బ్రల్లవావస్థయందు మానమనియు, కలికా (మొగ్గ) వస్థయందు ప్రణయమనియు, బుష్పావస్థయందు

*ఇది శాస్త్రదృష్ట్యా చూచినచో నిలుచు సిద్ధాంతముకాదు.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము. పు. 298.

*కావ్యాలంకార సంగ్రహవాఙ్మయ. పు. 321 శ్రీపన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు.

స్నేహమనియు, పలావస్తయందు రాగమనియు, భోగావస్తయందనురాగమనియుఁ జెప్పబడును. ఇందు “అంకుర—ఫలాంతమగు పంచావస్తలుగల రతి పూర్వ భాగమున, సరస సంభోగావస్తఁబూర్వమునను, భోగావస్తగల రతి సంభోగమందు నుండును.”

కావున ప్రణయ స్నేహములను రతియందలి అవస్థాభేదములుగా మన పూర్వులు గుర్తించియేయున్నారు. కాని అవి అవస్థామాత్రములే. భిన్నభావములు కావు. మరియు రతికి కామ పరముగాగాక, ప్రేమపరమగు నర్థమును చెప్పిన యలంకారికులును గలరు.

1. స్త్రీ పురుషుల అన్యోన్యాలంబనము కల ప్రేమ అనబడు చిత్తవృత్తి విశేషమే రతి; శృంగారస్థాయి భావము. రస. గం.

2. మనోఽనుకూలమైన యర్థమున మనస్సు ఆసక్తిచెందుట రతి. సాహి. ద.

మీది నిర్వచనములనుబట్టి, ఆలంకారికులలో ముఖ్యులగువారు. “రతి”కి

3. “సంభోగ విషయమగు నిర్వాచితేషము” అను సంకుచితార్థమును చెప్ప లేదను విషయము తేటతెల్లమగుచున్నది. ప్రతాపరుద్రీయకర్త సంకుచితార్థమును చెప్పు చేతను, సరసభూషాశీయాదులాయర్థమునే పరిగ్రహించుటచేతను, ఆంధ్రులయందీ సంకుచితార్థమునకే బహుశ ప్రచారము లభించినది.

ఆచార్య శ్రీరాయప్రోలు వారు స్నేహవాత్సల్యములను శృంగారశాఖలుగా పరిగణించుటలో గల సౌలభ్యము విశదమగుటచేదు.

“విప్రలంభ శృంగారముల్ విస్తరించి

సంగ్రహించిరి శృంగార శాఖలయిన

“స్నేహవాత్సలతాదుల; స్నిగ్ధహృదయులగు కవులకిప్పుడ విపరీత్యంబులయ్యె రమ్యులొ.”

1. స్త్రీపుంసయోరన్యోన్యాలంబనః

ప్రేమాఖ్య చ్చిత్తవృత్తి విశేషోరతిః

స్థాయిభావః రసగంగాధరము

2. రతిర్మనోఽనుకూలార్థే మనసః

ప్రపంచాయితమ్—సాహిత్యదర్పణము

3. తత్రసంభోగవిషయ ఇచ్ఛావిశేషోరతిః—ప్రతాపరుద్రీయము

మొదట నీ పద్యార్థము స్పష్టముగాలేదు. “విప్రలంభ శృంగారముల్” అనుచో, నిట బహువచనము కర్థమేమి ? విప్రలంభ శృంగారభేదములని యర్థమా? విప్రలంభ సంభోగశృంగారములని యర్థమా ? విప్రలంభభేదములే యిట నుద్దిష్టము లన్నచో, నందు స్నేహవత్సలతాదులెట్లు సంగ్రహింపబడినవో తెలియుటలేదు. విప్రలంభముకూడ రతిస్థాయికమేకదా ! * ఇష్టజన విశ్లేషజనితమును, రత్యాలింగితమును విప్రలంభము. ఇష్టజనవిశ్లేషజనితమును, రత్యనాలింగితమును, పరిమితమును, అగు మనోవికారము శోకము. అది కరుణరసస్థాయిభావము. కరుణ విప్రలంభములు రెండును, ఇష్టజన విశ్లేషజనితములే. అట్లయ్యు రత్యనాలింగితము కరుణరసస్థాయి యగు శోకము. విప్రలంభము రత్యాలింగితము అనగా, రతిస్థాయికమనుట. ప్రత్యాశగలది. విప్రలంభమనియు, ప్రత్యాశలేనిది కరుణమనియు, రసచంద్రికావారు డీ వాదమునందలి నిగ్గును తేల్చిచెప్పినాడు.

ఈ యంశములనింత విస్తరీకరించి చెప్పుటకు కారణమిది : మొట్ట మొదట విప్రలంభమిది; కరుణమిది; అని తేల్చిచెప్పుట చాల కష్టమగువిషయము. ఉత్తర రామ చరిత్రమున నంగిరసమేది ? అనుప్రశ్నకిదమిత్థమగు సమాధానమిప్పటికిని రాలేదు కదా ! ఇష్టజనవియోగమున్నంతమాత్రమున విప్రలంభముకాజాలదు. అని రత్యాలింగితము, అనగా, సప్రత్యాశమునవలయును. “తిరిగి కలసికొందుము” అను నాశ నాయికనాయకుల కిర్వరకు నుండవలయును. అట్లు లేనినాడది కరుణమగును గాని, విప్రలంభముకాజాలదు. వియోగమునకు పునస్సమాగమము చరమస్థితికలెను. శ్రీరాయప్రోలువారు తమ “అమలిన శృంగారమునకు” వియోగమునే చరమస్థితిగా నిర్ణయించిరి. అట్టియెడ నది కరుణమే అగునుగాని శృంగారముగాజాలదు. ఈ ‘రతి’ యందు సంయోగదృష్టియుండదు; ఇది శారీరక వాంఛకలుషితముకాదు. ఇది ప్రగాఢమగు స్నేహముమాత్రమే” అని అందురా అదియును పొసగదు. కారణమిది:

*ఇష్టజన విశ్లేషజనితో రత్యనాలింగితః,

పరిమితో మనోవికారః శోకః

నచేష్ట జనవిశ్లేష జనితప్రలంభ

శృంగారస్యకరుణ రసత్వావత్తిస్తస్య

రత్యాలింగితత్వాత్ రసతర్థంగణే.

తరుణీ తరుణులకుగల యనుబంధము. శరీరవాంఛాదూరమగుచో నది * 'రతి' అని పించుకొనదు. అది కేవల స్నేహమే అగును. అప్పుడు దానిని ప్రేయోరసమో, స్నేహారసమో అనుట యుక్తము. * స్నేహస్థాయికమగు ప్రేయోరసమును రుద్రటుడంగీకరించియేయున్నాడు. అర్ద్రతాస్థాయికమగు స్నేహారసమునే కొందరంగీకరించిరి. (చూ. కా. సం. వ్యాఖ్య. పుట 303). స్నేహము ప్రీపురుషుల మధ్య ఉండకూడదను నియమము లేదుకదా ! ఇది యిరువురు పురుషుల మధ్య గల స్నేహమువంటిది కాదు; ఇది విలక్షమనియందురా, అప్పుడా విలక్షణతా కారణమెద్ది అను ప్రశ్న యుదయింపక తప్పదు. దానికి సమాధానమేమి ? ఒకప్పుడు వారిద్వరు ప్రేమించుకొనిరి; ఇప్పుడు విధి వశమునవిడిపోయిరి. అని చెప్పక తప్పదు. అనగా ఒకప్పుడు వారి అనుబంధము రత్నాలింగితమే. విధివక్రింపనిచో నది సంభోగపర్యవసాయికావలసినదే. ఇటు పూర్వకాగమందే వియోగము సంభవించినది. ఇప్పుడుకూడ ఆమె దర్శనస్మరణాదులయందే యాతని కానందము కలుగుచున్నది. ఇది జగన్నాథాదులు చెప్పిన రతియే. సంభోగాంతముకాలేదు. కావున దీనిని విప్రలంభ శృంగారమే యనదగును.

తృణకంకణము సమీక్ష :

మీది విషయములనుదాహరణ పూర్వకముగా వివరింతును. “అమలిన శృంగారసిద్ధాంతము”నకు లక్ష్యభూతముగా శ్రీరాయప్రోలువారు “తృణకంకణము” అనుఖండకావ్యమును రచించిరి. అందరిరచనా విధానమును విశ్లేషించి చూచినచో, మీదవివరింపబడిన యంశములు సుబోధములగును.

తృణకంకణమున కథాపంక్తి వింతుమింతుగా లేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇందున్న పాత్రలు ప్రేయసీ ప్రేయసులు; చిన్ననాటనుండియు కలిసిమెలిసి తిరిగిన

సప్రత్యాశో విప్రలంభః;

నిష్ప్రత్యాశః కరుణః—రసచంద్రిక

రుద్రటుడు ‘దశమోరసః ప్రేయాన్’ (ప్రేయోరసముపదవది) అని చెప్పి “స్నేహప్రకృతిః ప్రేయాన్” అని దానికి స్నేహము స్థాయిభావముగా బేర్కొనెను. అన్యోన్యం ప్రతిసుహృదోర్వ్యవహారోఽయం మతస్తత్ర” (స్నేహితుల పరస్పర వ్యవహారమే ప్రేయోరసము) అని మడివెను. కావ్యలంకార సంగ్రహవ్యాఖ్య.

శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు పు. 304,

వారు. వారి ప్రేమ ఫలింపలేదు. కారణము విధివిలాసమే. నాయకకు పెండ్లి మరొకనితో అగుటచే వారికి పెండ్లిచేసికొను నవకాశముకలుగలేదని మనమూహింప వచ్చును. కారణమునకేమి గాని, వారి ప్రేమ విఫలమైన మాటమాత్రము నిజము. అప్పుడు ఊరిబయటనున్న తోటలో వారిర్వురును ఒకరికొకరు తారసపడుదురు. ఆ తారసపడుట అనుషంగికమని మనమూహింపవలయును. మండుబెండలో నా పదు నాలుగేండ్లపడితి, పదములు బొబ్బలెత్తుచుండగా, ఊరియవతలి తోటకేలపోయినది ? అను ప్రశ్నకు కావ్యమున సమాధానములేదు. ఆ పయనముచుబట్టి, వారి అన్యోన్య సందర్శనము హఠాత్సంభవముకాదేమో అను సంశయముకలుగుట కవకాశమున్నది. తోటలోనికి మొదటపోయినదామెయే. (కావ్యమున వారిపేర్లు చెప్పబడలేదు). అంతట విరహావ్యథాపీడితుడగునాతని యాలాపములామెకు వినబడును. ఇరువురునొండురుల చూచుకొనుచు, చేయిచేయి కలుపుకొని, కొంతతడవు చిత్తరువులకై వడి నిలిచి యుందురు. తరువాతనాతడు పలకరింపగా ఆమె, గద్గదకంఠయై సమాధానమిచ్చును. విరక్తిపూర్ణమగు నాతని సంభాషణము కొంతనడచును. అనంతరమాయె, మాతృ వాక్యమునేల యుల్లంఘించితివనియడుగగా, తనకు పెండ్లియాడు నిచ్చయేలేదనియు, “బాష్పజ్ఞేయ విద్యార్థి” యగుచు, కాలమును, పయనును వ్యయించుటయే తన స్థిర సంకల్పమనియు నాతడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చును. అంతట నామె ప్రణయతత్త్వము నుపన్యసించును. అతడామెచేతికి, పూర్వమొక పట్టుతోరమునుకట్టియుండెను. ఆమె కోరికపై అతడాతోరమును దీసివైచి, ఆస్థానమున తృణకంకణము నొకదానిని కట్టును. తరువాత వారెవరి త్రోవనువారు బోవుదురు. ఇది తృణకంకణ కావ్య కథా వస్తువు.

దీనిపై మనము వేయవలసిన మొదటి ప్రశ్నయిది : నాయకా నాయకులు ప్రప్రథమముగా నెందుకు ప్రేమించుకొనిరి ? పెండ్లియాడుటకు అని సుకరముగా సమాధానము చెప్పవచ్చును. వారియనురాగము పరమపవిత్రము. కావున నిందు వివాహేతరమగు నీచసంబంధము, స్మరణీయముకూడగాదు; అచరణీయ మెట్లగును? వారును నలుగురువలెనే పెండ్లిచేసుకొని సుఖింపవలెననియే యాసపడిరి. ఇది కామ రహితమును, శరీరవాంఛా శూన్యమునగు శుద్ధప్రణయముగాదు. నాయకుడు విరహా శ్లేధగ్రస్తోనిట్లనుచున్నాడు.

“భావభాసురమగు హృదంబరమునందు
రక్తి లిఖించు కొంటినేరమణిరూపు
అదియే ముదమీకయలతకొన్నదమయయ్యె
గ్రహణగతమైన చంద్రుని కలవిధాన

ఇందామె రూపముపై చూతనకిగల గాఢానురక్తి వ్యక్తమగుటయే కాక, గ్రహణగత చంద్రోపమానమునుబట్టి యామె తన్ను వీడి అన్యుని వివాహమాడుట యాతనికిష్టములేదనియు, తద్వరునిగుండుగూడ నాతనికి సదభిప్రాయములేదనియు సూచితమగుచున్నది. కావున నాయకునియందున్నది శుద్ధస్పటిక సంకాశము, ఫలాపేక్షాశూన్యమును అగు ప్రణయముకాదు. అందులకే, “లలిత లావణ్య పూర్ణ మౌలలన చెలువ యెదుటగన్నట్టుచుండు నెల్లెడల నాకు కనులుమూసినన్ విప్పినన్ కలలెవచ్చు పగలురేలను భేదమేర్పడకయుండ”

అని దీనముగ వాపోయినాడు. “పోరు పెలుంగక ఒక కంచమున భుజించి, మనసునాటిన మమతల ననగిపెనగి వలచుజతలు” వారు “కలిపినగాట పుంజెలిమి కాంక్షలుపెంచగ, రేల్పవల్ తలంపులను” “మమేకమైన” వలపులు గల ప్రేయసీ ప్రేయసులు. కావుననే, సుదీర్ఘమగు ప్రేమోపన్యాసమిచ్చియు నామె, తన హృదయమును గలంచి వేయుచున్న శోకతాపము నాపుకొనలేకపోయినది. అందులకే, “భావబంధమ్ముగా మణిబంధమందు తొలుతగట్టితివీ పట్టుతోరమీవు, విప్పెదవె యిప్పుడనుచుచూపించి,” ఆమె, “కనుల నశ్రువులునిండ” నొక్క పలుకైన పలుకలేక నిలిచిపోయినది. మరియు నాదృశ్యమును చూడలేక కన్నులుమూసి కొన్నది. అప్పుడా ప్రేయసీ ప్రయులు “పెనవడుందమితో” కొంతసేపట్లే నిలిచి యుండిరి.

ఇట్టి యుదాహరణముల నెన్నియేని చూపవచ్చును. వారిది గాఢానురాగము. అందులకే విధివిలసమున నెడబాటు సంభవింపగా నంతటి వలపంతకులోనైరి. వారికి పూర్వరాగమునందే వియోగము సంభవించినది. కావుననిది విప్రలంభముకావలెను. కాని ఆ యిర్వరకును, పునస్సమాగ మాశ యున్నట్లు గానరాదు. వారిర్వరును, తరువాత, “ఓండొరుల చూచుకొన్నను” ప్రయోజనము శూన్యము. వారియందలి ప్రేయసీ ప్రేయసులు నశించిరి. వారికి, పునరుజ్జీవనాశలేదు. ఈ వియోగము సప్రత్యాశముకాదు. కావుననింధలి రసము కరుణయే; విప్రలంభ శృంగారముకాదు.

ఈ వియోగము శాశ్వతముకాదందురేని, అప్పుడది విప్రలంభమగును. ఏదియెట్లున్నను, నిందలిరసము శృంగారకరుణములలో నన్యతరమనుట నిర్వివాదము. తుదిని నాయకుడు నాయికను “సోదరీ” అనిపిలుచును. అంతమాత్రమునిందలి రసము స్నేహము గాని, వాత్సల్యముగానికాజాలదు. అందులకు దగిన విభావాది సాధన సామగ్రి యిందులేదు. “ఆ సాధన సామగ్రి పుష్కలముగాలేనిచో నది రసము కాజాలదు. కేవల భావమాత్రముగ నిలిచిపోవును.

రసము సహృదయవిష్టముగాని, అనుకార్యవిష్టముకాదు. ఆతని కామయెడ సోదరీభావము కలుగవచ్చును. కాని యా భావమును సహృదయులయందు ప్రతిష్ఠించుటకు తగిన సాధనసామగ్రి యిందులేదు.

స్నేహదులను శృంగార శాఖలనరాదు. శృంగారమురసము. దానికి శాఖలుండవు. అసలుశాఖలనగా నిట నర్థమేమి? “వృక్షము” అని చెప్పినంతనే శాఖలు అందు గతార్థములగును. అట్లే స్నేహదులు శృంగారమునకు స్థాయియగు రతి యందు అంతర్భవించునని శ్రీరాయప్రోలువారి యభిప్రాయమా? అట్లగుచో నవి సంచారిభావములే యగునుగాని స్థాయిలుకాజాలవు. ఒక రసమునకు స్థాయి యొక్కటియేయుండునుగాని పెక్కులుండజాలవు. రతియం దివి యంతర్భవించునని యంగీకరించుచో నది పూర్వాలంకారికులంగీకరించిన విషయమే. అట్లుకాక, స్నేహదులకు స్థాయిత్వము నంగీకరించుచూ, వానిని రతి కంగభూతములుగా చెప్పరాదు. కారణముమీద చెప్పబడినదే. ఒక రసమునకొక్కటియే స్థాయియుండును. ఒక స్థాయికింకొకటి అంగము కాజాలదు.

రత్యాదులగు నెనిమిది స్థాయిభావములలో నేదేని యొకటి శాంతమునకు స్థాయిభావముగా నుండవచ్చునను మతము నభినవగుప్తుడు ఖండించుటకు కారణమిదియే. * “స్థాయిభేదమునుబట్టి రసభేదమేర్పడును. ఒకే రసమునకుఁ బెక్కుస్థాయిభావములుండుట రససిద్ధాంతమునకు విరుద్ధము. ఇవన్నియు గలిసియే స్థాయిభావముకాగూడదా? అన్నచోనదియు నసంభవమే. ఇవన్నియుఁజిత్తవృత్తి విశేషములేకదా! ఇన్ని చిత్తవృత్తు లేక కాలమున నెట్లుత్పన్నము లగును? * * ఇవన్నియు శాంతరసమునకు వ్యభిచారులే యగును.

*కావ్యాలంకార సంగ్రహవాఙ్మయ — తృ. ఆ. పుట. 302 శ్రీసన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

మీది వివరణ సారాంశమిది. స్నేహవాత్సల్యములకు స్థాయిత్వము నంగీకరించిన యాలంకారికులున్నారు. కావున వానిని స్నేహరసము (ప్రేయోరసము) వత్సలరసము అని అనుటయే యుక్తము. "రతిలో" కలుపవలసిన పనిలేదు. అట్లు కలిపినచోనవి భావములే యగును గాని స్థాయిలు కాజాలవు.

మాతృశృంగారమనుట అశ్లీలతాద్యోతకము. దీనిని వత్సల రసమనుటయే యుక్తము. పుత్త్రాదులాలంబనముగాగల యీ రసమును సాహిత్య దర్పణకారుడు చెప్పియున్నాడు.

రుద్రటాదులు భావములన్నింటికని స్థాయిత్వముచెప్పిరి. కాని అది అతివాదము.

కాల్పనికకవులు : ఆచార్యద్వయము.

కాల్పనికకవితకు ప్రణయము జీవభూతమని ముందే చెప్పబడినది. దానిని కాల్పనికకవులెట్లు పోషించిరో పరిశీలింతము.

కాల్పనికులు: ఆచార్యద్వయము:

కాల్పనికకవులకు ప్రథమాచార్యుడెవరు? అను ప్రశ్నయొకటి యున్నది. ఈ ప్రశ్నకు విమర్శకలోకమున భిన్నమార్గముల సమాధానములు గన్పట్టుచున్నవి. ఈ యభిప్రాయములన్నింటిని సవిమర్శముగా పరిశీలించి, ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డి గారొక సమన్వయమార్గమును సూచించిరి. అది యిది * కావున రచనలోని నవ్యత, గ్రంథప్రచురణ తరువాతికవులపై వాని ప్రభావము అను మూడంశములనుబట్టి పరిశీలించగా, నవ్యకవిత్వమహోదయమునకు గురజాడ రాయప్రోలులు ఏకకాలమున అరుణోదయ తపనోదయములపంటివారని తేలుచున్నది. డా. వీరభద్రరావుగారు సూచించినట్లుగా ఈ యిరువురి మార్గదేశి కవిత్వములకు భావకవిత్వయుగమున అనుమాయులు ఏర్పడినారు."

ఈ యభిప్రాయము సమంజసముగానేయున్నది. కాని యిందుకొన్ని సందియములు కలుగుట కవకాశమున్నది. అరుణోదయము తపనోదయ సూచకము. కాని అరుణోదయకాంతులు తాత్కాలికములు. సూర్యోదయమయినంతనే అవి నశించును.

*ఆధునికాంధ్రకవిత్వము : సంప్రదాయములు : ప్రయోగములు. పుట 193

అసలు శాస్త్రీయముగ చూచినచో, సూర్యకాంతులే అరుణోదయకాంతులు. సూర్య బింబము మనకు కనిపించుటకు పూర్వమే, తత్కాంతులంతరిక్షమున వ్యాపించును. కావున నిజమున కరుణ కాంతులనునవి ప్రత్యేకముగ లేనేలేవు. ఆచార్య శ్రీనారాయణ రెడ్డిగారి యర్థాంతరమును మనసునందిడుకొనియే, యిట్లువచ్చించినారని నా యభిప్రాయముకాదు. * ఉపమానోపమేయములకు సర్వత్ర సాదృశ్యము సూహింపరాదు. కాని, మీదివాక్యమునందీ యర్థాంతరము స్ఫురించుననుటకెట్టి సందియమును లేదు. గురజాడవారు మొదట కొంతపెలుగు చూపినను, రాయప్రోలు వారి కవితావ తరణానంతర మాపెలుగులు సమసిపోయినవను నర్థాంతరమిందు స్ఫురించుచున్నది. ఇక శ్రీ వీరభద్రరావుగారు చెప్పిన మార్గ-దేశభేదము నేటికిని అపరిష్కృతముగనే నిలిచియున్నది. శ్రీ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు. “మార్గ-దేశి” అను తమ పరిశోధన గ్రంథమున, దేశికి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తియేలేదని నిరూపించియున్నారు. ఆ సిద్ధాంతమునందలి సామంజస్యముతో మనకిట పనిలేదు. ‘మార్గ-దేశి’ అనుపదముల నిర్వచన విషయమున పండితవిమర్శకులలో నిప్పటికి నభిప్రాయభేదములు గలవనియు, వివాదగ్రస్తములగు నా పదముల నాధారముగాగొని, యింకొక యంశమును నిరూపింపయత్నించుట యుక్తి సహము కాదనియు చెప్పుటయే నాప్రస్తుత కర్తవ్యము. పరమార్థమున నీ యిర్వురుపండిత విమర్శకులును సత్యమునేచెప్పిరి. ప్రస్తుత ప్రణాళిక ననుసరించి, దానినే, భంగ్యంతరముననిట్లు చెప్పవచ్చును.

1. ప్రాచీన నవ్యకాల్పనికకవులకు శ్రీరాయప్రోలు వారావార్యులు.
2. అతినవ్యులకు శ్రీ గురజాడ వారావార్యులు.

శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారు కాల్పనిక కవులని నిస్సందేహముగ చెప్పవచ్చును. ఆంగ్ల కాల్పనిక కవులలో వర్ణనవర్తనిన వారికి గురుభావము. అయ్యాంగ్ల కవి కవితా ప్రాశస్త్యము నుగ్గడించుచు, వారొక వ్యాసమునుకూడ వ్రాసిరి.

*ఉపమాయత్రసాదృశ్య లక్ష్మీరుల్లసతిద్వయోః
హంసీవ కృష్ణతేకీర్తిః స్వర్గంగామవగాహతే
చం॥లో.

ఇట స్వర్గాంగావగాహనమే సమానధర్మము.
పక్షిరూపముకాదు.

... వస్తుస్వీకరణమునందును, భాషాప్రయోగమునందును, వర్ణనార్థ నూత్న ప్రయోగముల గావించియున్నాడు. * సామాన్యుల జీవితమట్టములనే కథావస్తువుగా, స్వీకరించినాడు. సాధ్యమైనంతవరకు, ప్రజాభాషనే గ్రహించి కావ్యములు వ్రాసినాడు. వస్తుస్వీకరణవిషయమున శ్రీ అప్పారావుగారు, సంపూర్ణముగా ఆంగ్ల కవివే ఆదర్శముగా గ్రహించినట్లు కానరాదు. వారి “లవణరాజుకల” జ్ఞానవాసిష్ఠము నుండి గైకొనబడినది. డామన్ పీఠియస్సుల పృథ్వాంతము మనదేశమునకు సంబంధించినకథయేకాదు. ఇది గ్రీకుదేశపు గాథ నాధారముగా చేసిన ఖండ కావ్యము. కన్యకగాథ జాతీయమేకాని, అప్పటికి దానికి పౌరాణికమగు, వాతావరణమేర్పడినది. ఇక ‘పూర్ణమ్మరళి’ ఒక్కటియే సామాన్య జనజీవితమునకు సంబంధించినది. ఈ విషయమున, శ్రీ రాయప్రోలువారి వర్ణనార్థ మహాకవికి చేరువలోనున్నారని చెప్పవచ్చును. వారి కావ్యములందలి నాయక నాయకులందరును సామాన్యులే. దేశీయమగుకథావస్తువునే గైకొని, జాతీయతా ముద్రగల వర్ణనలతో, మృదుమధుర పద గుంఠనలతోడి మనోజ్ఞతైలితో, కావ్యముల నిర్మించుటయందు శ్రీరాయప్రోలు వారంగగణ్యులు, తృణకంకణము, కష్టకమల స్నేహలలాదేవి మున్నగు కావ్యములన్నియు నిందుల కుదాహరణములే. భాషా విషయమునమాత్రము గురజాడ రాయప్రోలులకు చాలభేదముకలదు. గురజాడ వ్యావహారికవాది. మొదట గ్రాంథికములో కొన్ని రచనలు చేసియున్నను, అవియంతగా పరిగణింపదగినవికావు. రాయప్రోలు వారు, వ్యక్తిగతముగా గ్రాంథికవాదియో, వ్యావహారికవాదియో, చెప్పజాలము. కాని వారికి పేరుతెచ్చిన కావ్యములన్నియు గ్రాంథికమునందేయున్నవి. చక్కని, చిక్కని శైలితో వ్రాయబడిన కావ్యములవి.

శ్రీరాయప్రోలువారి “అమలిన శృంగారసిద్ధాంతము”నందు ప్లేటో ప్రభావము కలదని కొందరు తలంచుచున్నారు. కాని ఆ యభిప్రాయము భ్రాంతిమూలకము.

*The principal object, then, proposed in these poems, was to choose incidents and situations from common life and to relate or describe them, throughout, as far as possible in a selection of language really used by men and at the same time, to throw over them a certain colouring or imagination where by ordinary things should be presented to the mind in an unusual aspect—preface to lyrical ballads. by Words worth.

స్వచ్ఛమును, నిరపేక్షమును అగు ప్రణయమునుగూర్చి ప్లేటోచెప్పినమాట వాస్తవమే. కాని, అట్టి స్వచ్ఛప్రణయమునకు త్రీపురుషులాలంబనము కారనియు, ఇర్వరు పురుషులమధ్య అది సుసంభవమనియు నాతని యభిప్రాయము. అసలాగ్రీకు చార్మికునకు త్రీలనిన సదభిప్రాయమేలేదు. సంచానము కనుటకుమాత్రమే వారు పనికివత్తురనియు, అన్యథా ఆదర్శరాజ్యమున వారికెట్టి స్థానమును లేవనియు నాతని నిశ్చితాభిప్రాయము. శ్రీ రాయప్రోలువారి యభిప్రాయము లిందులకు కేవలము భిన్నము లనునదినిర్వివాదవిషయము. త్యాగము, సహనము, ఉదారత, మున్నగు మహనీయ గుణములకు వారి నాయకలు, ప్రసిద్ధిగాంచియున్నారు. అట్టియెడ వారిపై ప్లేటో ప్రభావమున్నదనుట సరికాదు. శ్రీరాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిన, “స్వచ్ఛప్రణయము” మనకు కేవలము నవ్యముకాదు. కాశిదాస భవభూత్యాది సంస్కృత మహాకవుల్లిట్టి ప్రణయమునే తమ కావ్యములందు ప్రపంచించిరి. తపస్వత్యైన తరువాతనే పార్వతికి శివుడు వశుడైనాడు. కామవశయై, ఆశ్రమధర్మమును మరచిన శకుంతల ముని శాపము నకు గురియైనది. ఇక సీతారాముల ప్రణయము జగదేకమాన్యము. ఉత్తరరామ చరితమున, ప్రణయము పరాకోటినందినది. చాంపత్య నిష్ఠమగు నుత్తమ ప్రణయమందు బహుధా ప్రపంచితమైయున్నది. శ్రీరాయప్రోలువారు వీనిచే ప్రభావితులై రనుట సముచితము.

రాయప్రోలు గురజాడలలో నెవరధికులు ? ఎవరి కవిత్వము ప్రశస్తతరము? అను ప్రశ్నలుదయించుట కవకాశమున్నది. ఎవరిమార్గమునందు వారుత్తములు అని చెప్పుటయే యిందులకు సముచితమగు సమాధానము. కాని, నేడు శ్రీగురజాడ అప్పారావుగారి విషయమున కొన్ని వింత మాటలు ప్రచారముననున్నవి. వాని సత్యాసత్యముల పరిశీలించుట, న్యాయ నిర్ణయమున కత్యావశ్యము.

ఆదికాలంలో తిక్కన, మధ్యకాలంలో పేమన, ఆధునికకాలంలో గురజాడ పేమన తెలుగులో మహాకవులు. రచనా బాహుళ్యంవల్ల వీరిలో ఏ ఒక్కరికీ మహాకవి స్థానంసిద్ధించలేదు. తెలుగు తనానికి ప్రాతినిధ్యం వహించి, తెలుగు భాషకుగల ప్రత్యేకతను ప్రదర్శించడంవల్లనే వీరు జగద్వంద్యులయ్యారు.

- *గురజాడరచనలన్నీ నష్టమైపోయి ఒక్క “దేశభక్తి” గీతం మిగిలినాచాలును. అతడు ప్రపంచకవులలో ఒక్కడుగా రెక్కించదగిన మహాకవి అనియుజువు కావడానికి “ఎందుకంటే దేశభక్తి” గీతం, సమస్త ప్రపంచమానవుల జాతీయగీతం. రామాయణ భారతాది ఇతిహాసాలకున్న విలువ ఈ ఒక్కగీతానికి ఉందని అంటే కొందరు ఆశ్చర్యం పొందుతారేమో ! కాని ఆశ్చర్యకరమైన యథార్థం ఇది.
- * మానవుని ఆధ్యాత్మికయాత్రలో “భగవద్గీతకు” గల ప్రత్యేక స్థానం ఉంది గురజాడ కవి దేశభక్తిగీతానికి” *

ప్రపథమముగా, ఇందుగన్నట్టు విచిత్రాంశము, తిక్కనను, వేమన గురజాడతో కలిపి చెప్పుట. వీరు మువ్వరును మహాకవులేకావచ్చును. కాని ఎవరిమార్గమున వారు మహాకవులు. వీరు మువ్వరే తెలుగుభాషకు ప్రాతినిధ్యమును వహింతురనుట హాస్యాస్పదమగుచున్నదనుటయు అత్యుక్తియే. అట్లే అగుచో, ఇక నన్నయమాటయేమి ?

“వాచామాంధ్ర మయీనాం
యఃప్రవక్తా ప్రథమోభవత్
ఆచార్యంతం కవీంద్రాణాం
వందే వాగనుశాసనమ్”

అని ఆంధ్ర కవిసంక్షిప్త లోకమంతయు, నేకగ్రీవముగ, కీర్తించిన, వాగనుశాసనుడు, ఆంధ్రభాషకు ప్రాతినిధ్యము వహింపడా ? అసలు తిక్కనయే, “ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుడనియు, విద్యాదయితుడనియు, నన్నయ్యను ప్రశంసించి యున్నాడుకదా ! * “బహుళాంధ్రోక్తి మయప్రపంచము”నకు నష్ట నన్నయ. సర్వథా తిక్కన, నన్నయ అనుయాయి. ఆదియటండనిండు. తిక్కన, ఆంధ్ర

*గురజాడ రచనలు-గి. ముత్యాలసరాలు-పరిచయము- శ్రీశ్రీ.

*మహిమున్ వాగనుశాసనుండు స్పృహింపన్

గుండలీంద్రుండు తస్మహనీయస్థిత

మూలమైవెలుగ—బహుళాంధ్రోక్తి

మయ ప్రపంచమున—వసుచరిత్ర

1. ముత్యాల సరములు-12.

భాషకు ప్రాతినిధ్యము వహింప అనర్హుడని నా యభిప్రాయముకాదు. ఆతనిని ప్రత్యేకించి పేర్కొనుటలో గల రహస్యమేమి ? అనునదియే నా ప్రశ్న. ఇక తిక్కన గురజాడలకుగల సామ్యమేమి ? “వైదికమార్గనిష్ఠమగు వర్తనము” గల వాడును, “మహేశ్వరాంఘ్రికమలధ్యానైక శీలుడును” అగు తిక్కనకును, 1. పురాణగాథలు వెల్లివనితలంచు గురజాడకును పోల్కి యేమున్నది ? తేలిక మాటల వాడుకలో నిర్దురకును సామ్యమున్నదని కొందరనవచ్చును. అది పొరపాటు. తిక్కన కవిత్వము వ్యంగ్యార్థ భాసురము. తేలికమాటలలో గభీరార్థమును వ్యక్తీకరించుటయందు, కవిబ్రహ్మకెనవచ్చు కవి యాంధ్రమున లేడనుట అతిశయోక్తికాదు. ఇక గురజాడ కవిత్వమున వ్యంగ్యమేమియున్నది. అంతయును వాచ్యమే. ఎక్కడనో చ్వాచిత్రముగా వ్యంగ్యస్ఫురణ యుండ వచ్చును. అది పేరు విషయము. కావున, తేటతెనుగు మాటలు వాడినంత మాత్రముననే నిర్దురకును సామ్యమునూహింపరాదు. ఇక వేమన ; ఈతడు కొన్ని మూఢాచారములను నిరసించిన మాట వాస్తవము. గురజాడకవియు మూఢాచారములను నిరసించియున్నాడు. అంతవరకే సామ్యము. తక్కినదంతయు వైరుధ్యమే. వేమన సర్వసంగ పరిత్యాగి, నికీహుడు; ధనమునందాసక్తి లేనివాడు. 1 “డబ్బు తేలేనట్టినరులకు కీర్తినంపదలబ్బివోయి” అని యెలుగెత్తివాటిన కవి గురజాడ. వేమన దేశప్రజలందరును దారిద్ర్యమున కుములవలెనని కోరెనా ? అని కొందరు వితండవాదము చేయవచ్చును. ప్రాధాన్యవివక్షకీ మీదివాక్యములు చెప్ప బడినవి. వేమన ధనసంపదలకు ప్రాధాన్యము నీయలేదు. గురజాడయిచ్చెను. ఆతడుయోగి ఈతడుభోగి. ఇర్దురకు నింతభేదమున్నది. అట్టియెడ నీ మువ్వరను కలిపిచెప్పుటయు క్తిసహముకాదు.

ఇక దేశభక్తిగేయము గురజాడ కవిత్వమునందలి సార్వజనీనతకిది ప్రబల నిదర్శనమని శ్రీ. శ్రీ. అభిప్రాయము. కాని ఆ యభిప్రాయముతో శ్రీ. శ్రీ. ఆరాధకులే ఏకీభవింపలేదు. క్రింది వాక్యములందు శ్రీ చేకూరి రామరావుగారు, ఆతని యభిప్రాయమును ఖండించియున్నారు. * “గురజాడ ఆధిక్యానికి కరణాలు వివరిస్తూ శ్రీ. శ్రీ. 1. విప్లవపథగమనం 2. భవిష్యత్తుమీద విశ్వాసం 3. సజీవ మైనవాడుక భాషప్రయోగం 4. సర్వజనీనత, సార్వకాలికత అని నాలుగు కార

కాలుచెప్పాడు. మొదటిరెండూ స్పష్టమే. మూడోది కన్యాశుల్క పరిమితిలో అంగీకరించవచ్చు. నాలుగోదిమాత్రం ఈ వ్యాసకర్త అంగీకరించలేదు. ఇతరదేశాల పాఠకులు గురజాడ కవిత్వాన్నికాని, నాటకాన్నికాని, అనందించి మెచ్చుకుంటున్నారన్నదానికి సరిఅయిన దాఖలాకవాలి. సర్వకాలికత అనేది ఇంకా సంశయాస్పదం. ఇదైనా కన్యాశుల్కంకేరకు అంగీకరించవచ్చేమో. గురజాడ దేశభక్తి గేయాన్ని ప్రజాభక్తి గేయాల్లో కత్తిరించి వాడుకోవటం ఈ వ్యాసకర్త సంశయానికి ఒక అధారం. ఇక దీన్నిభగవద్గీతతో పోల్చడం అసమంజసమూ, అనుచితమూకూడా. "ఒకకాలానికి, ఒక స్థలానికి పరిమితంకాని సందేశంఇచ్చేది. అనటం కేవలం అతిశయోక్తి. శ్రీ. శ్రీ. కవిత్వంకూడా ఈ పరిమితినిదాటి నిలుస్తుందోలేదో చెప్పలేం".

వేమన కవితాప్రాశస్త్యమునుగ్గడించుచు. శ్రీ. శ్రీ. షక్తముచేసిన అభిప్రాయములతోకూడ పలువురు విమర్శకులేకీధవింపలేదు. అందు శ్రీ రామరావుగారొకరు. *

ఈ వివరణమునకు కరణమిది. శ్రీ. శ్రీ. కవితారంగమున ప్రసిద్ధుడగుటకు పూర్వము, గురజాడను మహాకవిగా పరిగణించిన వారత్యల్ప సంఖ్యాకులు. కన్యా

*శ్రీ. శ్రీ. సాహిత్య విమర్శలో చివరిగా పరామర్శించదల్చుకుంది ఆయన వేమన పద్యాల్లో పెక్కికను గురించిచెప్పింది. * *

"ఉప్పుకప్పురంబు — — — వినురవేమ" అనే వేమనపద్యంలో dialectical materialist technique ఉందంటాడు శ్రీ. శ్రీ. మొదటి పాదంలో thesis, రెండోపాదంలో anti-thesis మూడోపాదంలో sythesis ఉన్నై కాబట్టి ఇది dialectical materialist technique అని శ్రీశ్రీ వివరణ. మొదట గ్రంహించాల్సింది. ఇందులో materialism ప్రసక్తిలేదు. ఇక dialectics ఉందారేదా అనేది విచారించాలి. * * ఈ technique పై వేమన పద్యంలో ఎక్కడందో ఈ వ్యాసకర్తకు అందటంలేదు. ఉప్పు—కప్పురం రెండు వేరువేరు పదార్థాలు. అవి వేరుగా ఉండటం వాటి గుణాల్ని చెప్పటమేకాని పరిణామాన్ని సూచించటంకాదుగదా. పరిణామమే లేనప్పుడు dialectics ఎక్కడ? శ్రీశ్రీ ఆపాదించదల్చుకున్న dialectic technique శాస్త్ర ప్రమాణానికి నిర్లబధు" సృజన-ఫిబ్రవరి 1970 - పుట 110,111.

కుల్కమునకు మాత్రము కొంత ప్రశస్తివచ్చినది. గురజాడ మహాకవియనియు, తత్కవిత్వమునగల విశ్వజనీనత ఇతరాంధ్రకవుల యందెవ్వరియందును గానరాదనియు, లోకమున చాటిచెప్పినవారిలో నగ్రగణ్యుడు శ్రీ. శ్రీ. ఆతడు చెప్పినంతనే ఆతని అనుయాయులు తలచించిరి. . తొలుత శ్రీ. శ్రీ. కి కూడ గురజాడ ఆరాధ్యుడుకాడు. రాజకీయ వాతావరణముతోపాటు ఆతని కవితా దృక్పథమును మారినది. అంతట నాతనికి గురజాడ, మహాకవిగా, విశ్వకవిగా గోచరించినాడు. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యమునకు *గురజాడను, ఏకైక నాయకునిగా పరిగణించిన విమర్శకులలో అనేకులు సాహ్యవాదులే అను విషయముకూడ, నిట గుర్తింపవలసి యున్నది. గురజాడ మహాకవికాడని నా యభిప్రాయముకాదు. కాని ఆతడొక్కడే నవ్య సాహిత్యమునకు నాయకుడనుట, సాహితీ ప్రమాణములనుబట్టి చూచినచో సమర్థనీయముకాదని నా యభిప్రాయము. గురజాడ గురించిపచ్చిన విమర్శలన్నియు నత్యుక్తులతో నిండియున్నవనుట కొక్క యదాహరణము :

. గురజాడ అప్పారావు విశ్వకవి : కవులకు కవి; మహాకవి అని ఇప్పుడు కంతోక్తిగా చెబుతున్న శ్రీశ్రీ దృష్టిలోనే, అనాడు ఆయనకవిగాలేడు. . . గురజాడ విషయంలో శ్రీశ్రీకి నాడీభావం ఉండడానికి కాలప్రభావమే కారణం. గురజాడని మహానాటకకర్తగా అంగీకరించిన వాళ్ళుకూడా అనాడు ఆయన్ని మహాకవి అనడానికి అంతసుముఖంగాలేరు. అయితే ఆయన్ని మహాకవి అన్నవాళ్ళు అసలేలేరనికాదు. ఆ అన్నవాళ్ళలో దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారిలాంటి కవీ, నిడుదవోలు వేంకటరావు గారిలాంటి పండితవిమర్శకులూ ఉన్నారు— చైతన్యలహరి పుట 211 — కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు.

* ప్రాచీన లక్షణాల్ని పట్టించుకోకుండా, ఆధునిక జీవితాన్ని గురించి సజీవపాత్రల్ని సృష్టించి వ్యావహారిక శైలిలోనే సంభాషణలను రచించిన గురజాడది విప్లవమార్గమే. అమరావతి పట్టణమున బౌద్ధులు విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపించునాటి ఆంధ్రులమహోజ్వల చరిత్రను పాడుకొని మురిసిపోయేరోజుల్లో మంచి గతమున కొంచెమేనోయే, చుందగించకముందు అడుగెయ్ అన్నవాడు Revolutionary కాక ఇంకేమౌతాడు ! ఏదోమతమంటూ ఉండాలని బ్రహ్మ సమాజాన్ని వరించినరోజుల్లో దేవుడుచేసిన మనుషుల్లారా ? మనుషులుచేసిన దేవుళ్ళారా మీపేరేమిటి ? అన్నవాడు నినందేహంగా విప్లవకారుడే. చే. రామారావు సృజన 1970 పు. 107.

కన్నుల కాంతులు కలువలచేరెను
 మేలిమిచేరెను మేలిపసల్
 హంసల చేరెను నడకల చెడగులు
 దుర్గనుచేరెను పూర్ణమ్మ—

ఇది గురజాడ రచించిన పూర్ణమ్మ కథలోని తుదిముత్యాలసరము. ఇందు వస్తులంకారరసధ్వనులు మూడునుగలవని ఒక విమర్శకుని అభిప్రాయము. ఇది నిజముగా పరిశీలనార్హమగు విషయము. ధ్వని అభిధాశక్తిమూలము, లక్షణాశక్తి మూలము అని మొదటరెండు విధములు. వాచ్యార్థముగాని, లక్ష్యార్థముగాని. ముగిసిన తరువాత, తోచునర్థాంతర విశేషమును వ్యంగ్యముని యందురు. వ్యంగ్యార్థము ప్రధానమగుచో. అనగా, వాచ్యార్థముకంటె చమత్కారావహమగుచో, నది ధ్వని యనబడును. ఇదిస్థూలముగా ధ్వని స్వరూపము మరియు రసధ్వని యెప్పుడును అభిధాశక్తిమూలమే. (వివక్షితాన్యపరవాచ్యము) అగును. ఇక నీ గేయము నీ దృష్టితో పరిశీలింతము. అనలీగేయమునందు ధ్వనికలదా? ప్రధానముగా నైనను, అప్రధానముగానైనను వ్యంగ్యార్థమున్నదా? (విమర్శకులన్నది ధ్వనియే.) ఇందు పరిశీలించి చూచినచో వ్యాచార్యార్థాతిశాయి యగు నర్థాంతరమేలేదు. పూర్ణమ్మ చనిపోయినది అని వాచ్యముగనే కవిచెప్పుచున్నాడు. పూర్ణమ్మ దుర్గను చేరెను” అను వాక్యము “స్వర్గస్థుడాయెను; లింగైక్యమునందెను” అను వాక్యములనంటిదే. ఏనికి “చనిపోయెను” అనియే వాచ్యార్థము. ఒకపదము గాని, వాక్యముగాని, మనము వినినంతనే మనకుతోచునర్థమే వాచ్యార్థము. శక్త్యంతర సాహాయ్యము నపేక్షింపకుండ సర్వతంత్ర స్వతంత్రముగా పనిచేయునదియేకదా! అభిధ ‘స్వర్గస్థుడాయెను.’ ఇత్యాది వాక్యములను వినినంతనే మనకు దోచునర్థమేమి? చనిపోయిరనియే కదా! కావుననిట “దుర్గనుచేరెను” అనగా, చనిపోయెను అనియే అర్థము. అదియే వాచ్యార్థము. దీనిపై స్ఫురించునర్థాంతర మేమున్నది? ఉన్నచో దానిని వస్తుధ్వనిగా నంగీకరింపవచ్చును. అది వాచ్యార్థముకంటె మనోజ్ఞముగా నుండవలెనను లక్షణమును మరువరాదు. అసలిందు అర్థాంతరమేలేదు; కావున మనోజ్ఞత ప్రసక్తి లేనేలేదు. ఇక “దుర్గనుచేరెను.” అను వాక్యమునందు ఆమె పవిత్రత స్ఫురించుచున్నదందురా? అదియును కుదురదు. పూర్ణమ్మ కథయందు, ఆదినుండి అంశ పరకును, కవి వాచ్యముగా చెప్పిన విషయమే అది. ఆమె అందము, పవిత్రత—ఈ

*ఏక కాలంలోనే వస్తుధ్వని, అలంకారధ్వని, రసధ్వని సూచించగల పద్యం ఇది. సి. రా. రా. సృజన -1970 పుట 109.

రెండే యీగేయమున ప్రాధాన్యమువహించును. అమె జీవితము విషాదాంతమగుట తల్లిదండ్రుల మూర్ఖతయు కాలిన్యమును కారణములు. ఈ విషయముగ్నియు గేయమున వచ్యముగనే చెప్పబడినవి. కావున, ఈ తుదిచాక్కమున కట్టియర్థాంతరమును చెప్పవలసిన యావశ్యకతలేదు. ఇక “దుర్గనుచేరెను” అను చాక్కార్థమును యధాస్థితముగనే గ్రహించి, మానవులు దుర్గను సశరీరముగ చేరుట అసంభవము కావున, ముఖ్యార్థమునకు నుపపత్తిచూపి, “చనిపోయెను” అనునది లక్ష్యార్థమని యందురా? అదియును పొసగదు. లక్ష్యార్థమును చెప్పుటకు రూఢిగాని, ప్రయోజనముగాని చూపవలెను. ఇందురూఢిప్రసక్తిలేదు. ప్రయోజనము మాత్రమేమికలదు? పెండ్లి తప్పించుకొనుటయే ప్రయోజనమందురా? అప్పుడు వ్యంగ్యార్థమేది? ఏ విధముగ చూచినను, ఈగేయమున వ్యంగ్యార్థస్ఫురణములేదు. వ్యంగ్యమేలేనప్పుడిక ధ్వనిప్రసక్తియేమున్నది?

ఈ గేయమున నీ తుదిచరణమే ప్రధానము. మీది చరణములు దాని కుపస్కారముకేకాని ప్రత్యేకత కలవికావు. తత్కారణముగ దాని విమర్శ యిట ననావశ్యకమగుచున్నది.

మీది వివరణమునుబట్టి నేడు గురజాడపై వచ్చు విమర్శలలో కొన్ని ఎంతగా అర్థరహితముతో మనకు విశదమగుచున్నది.

గురజాడ రచించిన శ్రవ్యకావ్యములలో “పూర్ణమ్మ” అత్యుత్తమ మనుట, కెట్టి సందియమునులేదు. “డామన్ పీతియస్” అనుకావ్యమున పవిత్రమగు స్నేహము వర్ణింపబడినది. నిజమునకీ కావ్యమునందే ప్లేటో ప్రభావము స్పష్టముగా గోచరించును. నిరపేక్షమును, స్వచ్ఛమునగు ప్రణయము. పురుషులయందే సాధ్యమని యాదార్శకుని యభిప్రాయము. దీనినిగూర్చి ముందే వివరింపబడియున్నది. అట్టి ప్రణయమే “డామన్-పీతియస్” కావ్యమందు ప్రతిపాదించబడినది. ఇందలి యతివృత్తముగూడ గ్రీసుదేశమునకు సంబంధించియున్నది. కావున, నిందు ప్లేటో దార్శనికుని ప్రభావము గలదని నిశ్చంకముగా చెప్పవచ్చును. గురజాడ కాల्పనిక కవియనుటకిది ప్రబలాధారము.

గురజాడకు సంఘసంస్కరణాభిలాష లేకపోలేదు, కాని ఆయనకది గౌణము; కవిత్వమే ప్రధానము. *“తన రచనల్ని సంఘసంస్కరణ బుద్ధితోచేసినా, ఇక్కడే వీరేశలింగం పంతులుకీ ఈయనకీ ఉన్నముఖ్యభేదం. వీరేశలింగానికి సంస్కరణ ముఖ్యం. దానికి సాహిత్యం ఉపకరణం. అప్పారావుకి సాహిత్యం ముఖ్యం. సంస్కరణ కొనరులాభం: వీరేశలింగం కర్మవీరుడు; కార్యశూరుడు. అప్పారావు మేధావి; కవి” —డా. వీరభద్రరావుగారు చెప్పిన యీ వాక్యములు సర్వథాసత్యము. మనదేశమును ప్రగతి మార్గమున నడిపించిన కార్యశూరుడు వీరేశలింగము. నాడును, నేడును గురజాడ రచించిన కన్యాశుల్కమును, దానియందు పోషితమైయున్న హాస్యరసమునకు ముగ్ధులైయే సహృదయులు పఠించిరి. పఠించుచున్నారని, దాని యందు నిబద్ధమైయున్న సాంఘికసంస్కరణ భావములచే ప్రబోధితులై కాదు. నిజమునచో గ్రంథమునకున్న శాశ్వతత్వమునకును ప్రాచుర్యమునకును ఈ రసపోషణ సామర్థ్యమే కారణము. కవితా దృష్టి ప్రధానము కావుననే, నాటిసాంఘిక పరిస్థితులంతరించిన తరువాతగూడ నమ్మహాకవి గ్రంథములు పఠింపబడుచున్నవి. వీరేశలింగమునకు సంఘసంస్కరణ దృష్టియే ప్రధానమగుట, ఆ సాంఘిక పరిస్థితులంతరించినంతనే, తత్కృత గ్రంథములుగూడ మూలబడి పుస్తక భాండాగారములలో మాత్రమే దర్శనమిచ్చుచున్నవి.

సహృదయులను పరవశులగావించి ఉర్రూతలూగించు శక్తి గురజాడ కవిత్వమునకులేదు. అది ప్రధానముగా బౌద్ధికము. ఒక్కొక్కప్పుడది సూక్తులవలె, నీతి బోధక వాక్యములవలె నుండును. ఒక్క “పూర్ణమ్మ” మాత్రమే దీనికపవాదము.

గురజాడ కాల্পనిక కవి. *ఇందులకాధారములు, అక్కడక్కడ ముందే చూపబడినవి. కాని ఆయన కవితయందు కాల্পనికతావాస్తవికతలు సమప్రాధాన్యమును వహించును. తక్కిన కాల্পనికకవులయందు కాల্পనికతయే ప్రధానము. వాస్తవికత గౌణము. ఒక్కొక్కప్పుడు వాస్తవికత దృశ్యాదృశ్యముగగూడ నుండవచ్చును. గురజాడ సాధించినది, లేక సాధింపయత్నించినది. భాషావిప్లవముగాని,

* చైతన్యలహరి-గురజాడ అప్పారావు-పు 220. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు

* కాల্পనికోద్యమంలో ఉన్న ఉత్తమలక్షణాలన్నీ స్వచ్ఛమూ నిస్వర్గమూ, మందరమూ అయిన ఆయన వాణిలో కనబడతాయి — పాతికసంవత్సరాల తెలుగు కవిత్వము — దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి సారస్వత వ్యాసములు-పు. 355.

భావ విప్లవముగాదు. ఆయన ప్రకటించిన భావములవంటి భావములనాడు కవులనే కులు ప్రకటించిరి. అస్పృశ్యతాఖండము, విగ్రహారాధన, నిరసనము మున్నగునవి యానాటి బ్రహ్మసమాజ ప్రభావమునకు నిదర్శనములు. కానినన్నిటిని ఉదాహరణ పూర్వకముగ వివరించుటకిది యదనుకాదు. కావున నిక కాల्పనికతకు ప్రధాన లక్షణమగు “ప్రణయ చిత్రణము” ను పరిశీలింతము.

ప్రణయము : శ్రీరాయప్రోలువారు :

ప్రాచీన, సవ్య కాల्పనికకవులకు శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారే ఆచార్యులని ఇతఃపూర్వమే చెప్పబడినది. కావున వీరు ప్రతిపాదించిన ప్రణయతత్త్వము ప్రపథమమున పరిశీలనార్హము. తృణకంకణము, స్వప్నకుమారము అను కావ్యములలో ప్రణయ తత్త్వము విశదీకరింపబడినది. కాని, వివరణమంతయు సుపన్యాస రూపమున నున్నది. మామూలుగా సుపన్యాసములు వచనములోనుండును. ఇవి పద్యము రూపమున నున్నది. అదియే భేదము. ఎన్నుతత్త్వమునుబట్టి చూచినచో నిది : యుపన్యాసమే. ఉపన్యాసములను భూతివిషయములుకావు. సహృదయుడు వీనివలన ప్రబుద్ధుడు కావచ్చును. కాని రసావిష్టుడుకాజాలడు. కారణమివి ఆస్వాద యోగ్యములుకాక పోవుటయే * అట్టివానివలన రసానందముకలుగదు. సత్యమును గూర్చి ఎంతఘనముగా సుపన్యసించినను సహృదయునకు రసానందము కలుగదు. హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమును చదువునప్పుడుగాని, ఆ నాటకమును చూచునప్పుడుగాని కలుగును. కావ్యమునకు రసమాత్రమే కావున, రసానందజనకముకాని కావ్యము కావ్యనామార్హముకాదు. శ్రీరాయప్రోలువారి కావ్యములు రసానందదాయకములు కావా? అను ప్రశ్నయిట సుదయించును. వారి కావ్యములు రసానందజనకములే అని నిస్సందేహముగ చెప్పవచ్చును. కాని, ఆ రసానందమునకీ “ప్రణయ” విషయకోపన్యాసము వ్యంజకముకాదు. వారి కావ్యములు కరుణరసాత్మకములు. ముఖ్యముగా, తృణకంకణము, స్నేహలత, కష్టకమల అను నీమూడు కావ్యములును కరుణరసాత్మకములు, స్వచ్ఛప్రణయమునకు లక్ష్యభూతముగా రచింపబడిన కావ్యము తృణకంకణ మొక్కటియే. స్వప్నకుమారము కావ్యమేకాదు. అనగా రసానంద

* రస ఇతికః పదార్థః. ఉచ్యతే ఆస్వాద్యత్వాత్ — భరతుని నాట్యశాస్త్రము.

జనకము కాదన్నమాట. కవికి ఒక అజ్ఞాతసుందరి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి, శుద్ధ ప్రణయతత్త్వమును, సృష్టిరహస్యమును దోధించుటయే యిందలి కావ్య వస్తువు. దీనిని శుద్ధప్రణయ ప్రబోధకావ్యమనవచ్చును.

తృణకంకణ కావ్యమందు, నాయిక ప్రేమతత్త్వమునిట్లుపన్యసించును.

“పరమ ధర్మార్థమయిన దాంపత్యధక్తి,
స్తన్యమోహన మయిన వాత్సల్యరక్తి,
సాక్షిమాత్ర సుందరమైన సఖ్యసక్తి
పొందునదిమమగు ప్రేమయందెఱుక్తి.

మనసుచే, వాక్కుచేత, కర్మంబుచేత
కలుషితములు కాదగినవీ వలపులవని
తపసుచే, తాల్మిచే, ధ్యానచారచేత
లీనమై యైక్యమీయజాలినది ప్రేమ”

శ్రీరాయప్రోలు వారి కవిత్వమందంతటను గానవచ్చు నిబిడబంధమును మార్మికతయు నీ పద్యములందును గలదు. “స్తన్యమోహనము” అనుచోట, స్తన్యము నిచ్చునపుడు, రేక స్తన్యము నిచ్చుటచేత అని అర్థము చెప్పవలసియుండును. “సాక్షిమాత్ర సుందర” శబ్దమునందర్థపరిస్పష్టముగనున్నది. ఒక పని జరుగుచుండగా, దానితో నెవ్వధమగు సంబంధమును పెట్టుకొనకుండ, ఊరకచూచుచుండు వానిని సాక్షి మాత్రుడందుము. సూర్యుడు కర్మసాక్షి. మనముచేయు సమస్త కర్మలనాతడు చూచుచున్నాడు. వాని మంచిచెడ్డలతోగాని, లాభ లాభములతోగాని, అతనికి సంబంధములేదు. అట్లే స్నేహితుడుగూడ నుండుననియు, నట్లుండుటయే సుందరమనియు కవి అభిప్రాయమా? ధర్మశాస్త్రాదులు మిత్రసమ్మితములని మన వారు చెప్పిరి. ధర్మశాస్త్రము, “ఇట్లుచేయుము” అని యుపదేశించును. ఆ యుపదేశమును మనము పాటించవచ్చును, పాటించకపోవచ్చును. సఖ్యముగూడ నట్టిదియే యనియు, అంటి అంటనట్లుండుటయందే స్నేహసౌందర్యముకలదని యభిప్రాయమా? సాక్షిమాత్రుడవదేశ పర్యంతముగూడ పోడు. అతని పని ఒక్కదర్శనమే. మైత్రి, సాక్షిమాత్రమే అగుచోనది అంతగా చెప్పుకొనవగినదికాదు. అది సుందరమనలేకాదు. విశేషణముల మాటకేఱుగాని, దాంపత్యధక్తి, వాత్సల్యరక్తి, సఖ్య

సక్తి అను నీమూడింటికిని, అదిమచుగు ప్రేమయందే ముక్తి లభించునని, పలితార్థము. ముక్తి శబ్దమిట సామాన్యార్థముననే వాడబడినది. కావున ముక్తిపొందుననగా చరితార్థము లగును.” అనునర్థమునే గ్రహింపవలసియున్నది. కాని యిట నొక్కటియే చిక్కు న్నది. రాయప్రోలువారి యభిప్రాయమున, పుత్రప్రేమ, సఖ్యము సోదరభావము మున్నగునవి శుద్ధప్రణయరూపములే * “పిలిచి బ్రతిమాలి పాలీయగలనుగాని, పాలుగొనుటకు నే యోగ్యురాలగాను” అను స్వప్నకుమారమునందలి అజ్ఞాత నుందరి వాక్యము లీయంశమునే ఋజువు చేయుచున్నవి. మరియు తృణకంకణము నందేగల యీ క్రింది పద్యమీ విషయమునకు ప్రబలప్రమాణము.

“వలపుల పూల సంకెలలు బంధములేయగ గువ్వజంట, ని
ర్మలమగు వత్సలత్వ మెదరాగిల ఆవుల తల్లిబిడ్డ, లే
కలుషములేని సత్ప్రణయకాండలు మేళనజేయమిత్రముల్
మెలగుదు రీరహస్యమె నుమీ : కనిపించెడు సృష్టియందునన్.

“ఆవుల తల్లి బిడ్డలనగా ఆవును దూడయుననియర్థము. గోవత్సములమధ్య కలుషములేని సత్ప్రణయముగలదు. * ఈ యభిప్రాయము స్వప్నకుమారము నందును వ్యక్తము చేయబడినది. కావున మాతాశిశువుల మధ్యగల ప్రణయము కల్మషరహితమనియే, శ్రీరాయప్రోలువారి యభిప్రాయమని నిస్సందేహముగ చెప్ప వచ్చును. అట్టియెడ “స్తన్యమోహనమైన వత్సల్య రక్తి నిందేల చేర్చిరి. వత్సల్యము స్వయముగ నే పరిశుద్ధము.

*స్వామి సేవకులమధ్యను, సోదరీ సోదరులమధ్యను, మాతాశిశువుల మధ్యనునుండు భావము మలినరహితమనియు నదియానంద పర్యవసాయియై శృంగారరసముగాఁ బరిణమింపగలదనియు నీ కవి రమ్యాలోకమందు బోధసేయుచు న్నాడు—సాహిత్యసమీక్ష—సాహిత్యము—శృంగారము. పైట రీతి—పిల్లలమట్టి వేంకట సూనుమంతరావు.

*ఈ సాదృశ్యము వీరి కావ్యములందు తరచుగానవచ్చును.

పొదుగు నొవ్వంగ బోధించు ముద్దులేగ

ఒడలునాకిడి గోసాధ్వీయోర్పదంతో :

బాదసకుపరించిన గానిస్వాదువయిన

ప్రేమమాధుర్యము రుచింపదేమొ పుత్ర

— స్వప్నకుమారము.

అనగానది శుద్ధ ప్రేమయేనుట. మరల దానికి ముక్తి చెప్పటలో సామంజస్యము గానరాదు. సఖ్యముగూడ నట్టిదే. తృణకంకణమున నాయక, నాయకుని “సఖుడా” అనియే సంబోధించును.

పరమ ధర్మేత్వాది పద్యమునకు మీది యర్థమును చెప్పటయే సముచితము. కాని యందువలన కవికి స్వవచో వ్యాఘాతదోషము వచ్చుచున్నది. అది మన కభిలషణీయముకాదు, కావునను, ఈ పద్యమునందలి పెక్కుపదముల కర్థము విస్పష్టముగలేదు కావునను, దీని భావమును పక్షాంతరముగనిట్లు సమన్వయించి చెప్పవచ్చును. ఈ చెప్పబోవునర్థము నిజమునకందులేదు. కాని, “స్థితస్యగతిశ్చింత నీయా” అనికదా పెద్దలుచెప్పిరి. దాంపత్యభక్త్యాదులు, ఆదిమమగు ప్రేమయందే ముక్తిపొందుననగా, ఆదిమ ప్రేమరూపములగుట చేతనే యివి (దాంపత్యభక్త్యాదులు) చరితార్థములగుచున్నవి; అమలి నానందజనకములగు చున్నవి. అని యర్థము చెప్పవచ్చును. ఈ యర్థము కవిసిద్ధాంతమున కనుగుణముగా నుండును. కాని యిప్పుడు మరొక ప్రశ్న ఉదయించును. మీది చెప్పబడిన దాంపత్యభక్త్యాదులు ఆదిమ ప్రేమరూపములు, లేక, రూపాంతరములునగుచోనిక ఆదిమ ప్రణయ రూపాంతరము కానిదియు, నందులకే మలీమనమైనదియునగు భావమేది? లేక, ప్రేమ రూపాంతరమేది? సురతమాలిన్య దూషితములగు ప్రేమ తత్త్వములు రెండేఉన్నవి. 1. దాంపత్యనిష్ఠము. 2. దాంపత్యనిష్ఠముకానిది. దాంపత్యనిష్ఠమనగా స్వీయాగతము. దాంపత్యనిష్ఠము కానిది పరకీయాగతము. కామ దూషితమైనను, దాంపత్యనిష్ఠమగు ప్రేమ కవి కంగీకార్యమే అని మీది పద్యమునుబట్టియే తెలియుచున్నది. రహస్యలోక మునగూడ ఆయంశమును రాయప్రోలువారు స్పష్టముచేయున్నారు. అనగా స్వీయా నిష్ఠమగు ప్రేమ అంగీకారయోగ్యమే. ఇక మిగిలినది పరకీయానిష్ఠము. అనగా పార దారికము; వ్యభిచారము. అది వీరికంగీకార్యముకాదు. వ్యభిచారము దూష్యము అని చెప్పినట్లయినది. ఇందునవ్యతయేయున్నది? దీని నొక వినూత్న ప్రణయసిద్ధాంతముగా పరిగణింపవలసిన యావశ్యకతయేమున్నది? సర్వమతములును, సకలశాస్త్రములు నేకగ్రీవముగా నంగీకరించున్న యీ విషయమును, మరల ప్రతిపాదింపనేల? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పటనుసాధ్యముకాదు. పరిశీలించిచూచినచో రాయప్రోలు వారి వినూత్న ప్రణయసిద్ధాంత స్వరూపమిదియే యని తేటతెల్లముకాకపోదు. కాని తృణకంకణనాయక, తన ప్రణయోపన్యాసమున మరికొన్ని యంశములను వ్యక్తీక రించినది. ఇన్ని గూడ పరిశీలింతము.

మనోవాక్కర్మములచేత, అవనియందు పలపులు కలుషితములు కాదగినవి. 'తగినవి' అనుచో యోగ్యార్థమును చెప్పరాదు. కలుషితములగుననియే కవి భావమై యుండును. లేకున్న ప్రయత్నపూర్వకముగనైనను, పలపులను, కలుషితములుగా చేయవలెనను భావమేర్పడును. అదియటుండనిండు. ఇందు మనస్సు, వాక్కు, కర్మయు వేర్వేరుగ చెప్పబడినవి. మనోవ్యాపారమును, వ్యాగ్యాపారమును కర్మలుకావని కవి అభిప్రాయమా? అట్లయియుండదు. కావుననిట కర్మశబ్దమునకు "కాయము" అనునర్థము చెప్పవలయును. మనో వాక్కాయములనుటయే సహజము. త్రికరణములనగా నివియే. మనోవాక్కాయ కర్మలనుచో, కర్మశబ్దము, మనోవాక్కాయములు మూడింటికి నన్వయించును.

“తపస్సుచే, తాత్మిచే, ధ్యానధారచేత

లీనమై యైక్యమీయజాలినది ప్రేమ.”

మీది రెండుపాదములకు నర్థముస్పష్టముగనేయున్నది. కాని యీరెండు పాదములయర్థమే స్పష్టముగలేదు. మనోవాక్కాయములచేత పలపులు మలినము లగును. మరివేనిచేతనవి శుద్ధములగును? మనోవాక్కాయములతో సంబంధము లేని మానవత్వమెక్కడనున్నది? మూడవపాదమందు చెప్పిన తపోధ్యాసతి తీక్షణి మూడును మనోధర్మములే. తపస్సులో శరీరశోషణమున్నది. ఎట్లు చెప్పినను, మానవకృత కర్మయేదియు మనోవాక్కాయముల దాటియుండుట అసంభవము. అందులకే “శరీరమాద్యంబులు ధర్మసాధనమ్” అని చెప్పబడినది. ఇక “లీనమై యైక్యమీయ జాలినది ప్రేమ.” అనుపాదమందలి భావముకూడ స్పష్టముగలేదు. తపోధ్యానాదులచేత ప్రేమ యందులీనమగును? దేనితో ఐక్యమును కలిగించును? ఇట “లీన శబ్దమునకు “కాలుష్య రహితమై” అని యర్థమును చెప్పవలయును. దేనితో ఐక్యమును కలిగించును? కాని, ఆ పదమునకా యర్థములేదు.

రమ్యాలోకమునందలి యీక్రింది పద్యమునుబట్టి మీది పద్యమునందలి భావమును, ఇదమిత్యముగా నిర్ణయింపనగునేమో పరిశీలింతము.

“కుల శుభాంగీ వయోధీర కుసుచుమందు

మోహమధు వెగవేషించె మున్నునుకవి

సాత్వికప్రేమ కోశపేసలఘులయిన

వత్సలామృతరుచులను వలచెనేడు”

ఈ పద్యమున మోహము వాత్సల్యము అను రెండు గుణములు చెప్పబడినవి. మోహమునుపదమే, అది రజో దూషితమనియు, కామ కలుషితమనియు, విశదము సేయుచున్నది. ఉపరి అది మధువని చెప్పబడినది. మధువనగా నిట మధ్యమని యర్థము చెప్పవలసియుండును; తేనె అని చెప్పినను నష్టములేదుగాని, అంత ఉచితముగనుండదు. రెండవది సత్త్వగుణవిశిష్టమై, ప్రేమార్థమగు వాత్సల్యము. అది అమృతతుల్యము. మధ్వమృత సాదృశ్యమునుబట్టి, మోహము భౌతికమనియు, వాత్సల్య మలౌకికమనియుగూడ విదితమగుచున్నది. ఈ విషరణము నాధారముగా గొని, “మనసుచే, వాక్కుచే” ఇత్యాదిపద్యమున కిట్లర్థమునూహింపవచ్చును. రజో గుణదూషితములగు మనోవాక్కాయ కర్మములచేత కలుషితములు వలపులు. సత్త్వ గుణ దూషితములగు మనోవాక్కాయ కర్మములచేత శుద్ధమైనది ప్రేమ. రెండవదాని విషయమున, నెవ్వరికినివి ప్రతిపత్తిలేదు. ప్రేయోవాత్సల్యాది రసములను మన పూర్వులంగీకరించియే యున్నారు. మరియు ‘రతి’ అను స్థాయిభావమునకు, “ప్రీ పురుషాలంబనమగు ప్రేమాఖ్య చిత్తవృత్తివిశేషము” అని జగన్నాథుడు నిర్వచించి యున్నాడు. దీనినిబట్టి “రతి” కామ దూషితము కానక్కరలేదని విశదమగుచునే యున్నది. దంపతులెప్పుడును విషయలోలురై, సంభోగలాలములై యుండు రనిగాని, ఉండవలెననిగాని మనపూర్వులెక్కడనను చెప్పలేదు. జగన్నాథపండితుడు సంభోగ శృంగారమునకిచ్చిన నిర్వచమునుబట్టి చూచినచో, నాలంకారికుల వికాలదృష్టి మనకు విశదముకాగలదు. అతని యభిప్రాయమున సంభోగమనునది శారీరకముకానేకాదు, మానసికము. దంపతులు విడివడియుండి నంతమాత్రమున విప్రలంభముకాదు. కలసియున్నంతమాత్రమున సంభోగమునుకాదు. *విడివడి, దంపతులిర్వురుమ వేరువేరు ప్రదేశములందున్నను, “మేము కలసియున్నాము. అనుబుద్ధి” వారికున్నచో నది సంభోగశృంగారమే. కావున సంభోగమనగా నిట “సురతము” అనిఅర్థముచెప్పుట పొరపాటు. అసలు పర్యంతావస్థయందే రసమును వర్ణనీయముకాదు. ప్రబంధములందలి సురత వర్ణనలు దోషజుష్టములు. కావున సురత కాంక్షలేకుండగనే, దంపతులయోగ్య ప్రేమాన్వితులై, యుండవచ్చుననియు,

*“సంయుక్తః అస్మిఇతిధేః మనోభావః సంయోగః. విముక్తః అస్మిఇతి మనోభావశ్చ వియోగః” సంయుక్తుడనై యుంటిని అను మనోభావమే సంయోగము. విముక్తుడనై యుంటిని అను మనోభావమే వియోగము—సాహిత్యదర్శనము ఆచార్య శ్రీ. కె. వి. ఆర్. నరసింహము. పుట. 215.

నది సంభోగ శృంగారమే అగు ననియు జగన్నాథుడు స్పష్టికరించి యున్నాడు. కావున నిందు శ్రీరాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిన యపూర్వవిషయ మేమియునులేదు పూర్వరాగమందే వియోగము సంభవించినను, నిట్లు నిర్మల ప్రేమ సమన్వితలై ప్రేయసీప్రియులుండుట కభ్యంతరముండదు. ఈ దృష్టితో చూచినచో తృణకణమున పోషితమైనది. సంభోగ శృంగారమేయగును. కాని, యిందుల కొక్కటియే విప్రతిపత్తియున్నది. నాయకుడు నాయికను “సోదరీ” అని సంబోధించినను, నాయిక స్వచ్ఛప్రణయమునుగూర్చి యుపన్యసించినను వారిద్వరును వియోగభావమును వ్యక్తీకరించుచునేయుండిరి. అంతమందుగూడ, వారినా వియోగ బోధ వీడినట్లు కవి చిత్రింపలేదు. కావున, అందు పోషితమైనది విప్రలంభమే. అది సప్రత్యాశముకాదు. కావుననే కరుణము.

ఇకమోహ విషయము సురతేచ్ఛా దూషితము మోహము, లేక వలపు సురతేచ్ఛా దూషితమయ్యును దాంపత్యనిష్ఠమగు ప్రేమను వీరంగీకరించిరి, “ప్రజా తంతుం మావ్యవచ్ఛేత్తిః” “(ప్రజాతంతువును చేదంపవలదు) అను విధి వాక్యమును వీరంగీకరించిరి. కావుననే,

“విషయ మయమైన సంభోగ విధిజగాన
క్షయమయయ్యు రూపాంతర సంగ్రహమున
సుప్రజాతంత్ర నిర్వాహణ సూత్రమగుట
తలచెదరు దంపతీ నిష్ఠధర్మముగనె ॥

అని చెప్పియున్నారు. సురత కాంక్షాదూషితమును, దంపతీ నిష్ఠముకానిదియు నగు ప్రేమయే మిగిలినది. మరల మనము ఘట్టకుటీ ప్రభాతన్యాయమున మొదటికే వచ్చితిమి, అదియే వ్యభిచారము. అదియే వీరి కంగీకార్యముకాదు. కావున శ్రీ రాయప్రోలువారి ప్రణయసిద్ధాంతమున నపూర్వ విషయము లెవ్వియునులేవు. పూర్వుల భావములకే క్రొత్తతొడుగులు తొడిగిరి.

స్వచ్ఛమగు ప్రణయములేదనికాని, శ్రీరాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిన ప్రణయసిద్ధాంతము దుష్టమని గాని నా యభిప్రాయముకాదు, అది అపూర్వముకాదని స్థాపించుటయే నా ఆశయము.

రాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిన ప్రణయసిద్ధాంతము నవ్యముకానిచో, అది ఆలంకారికులు చెప్పినదే అగుచో, నపుడువారు ప్రణయప్రధానమగు కల్పనిక కవిత కాచార్యులెట్లుగుదురు? అను ప్రశ్నయుదయించుటకిట సవకాశమున్నది. ఈ ప్రశ్నకిది సమాధానము. ఆలంకారికులు చెప్పినమాట వాస్తవమే. కాని ఆచరణలో దీని

నెవ్వరు పెట్టిరి? 'రతికి' జగన్నాథాదులిచ్చిన లక్షణమును తలంచిన వారేలేరు. ప్రబంధము లొకటి ప్రియర్థనలను, సురతవర్ణనలను, చదువునపుడు, మనకవులు శృంగారము నెంత యథముస్థితి? గొప్పోయిరో మనకు విశదముకాకపోదు. ఆనాటి చారి కవి రుచించియుండవచ్చును. నేటి సభ్యలోకము మాత్రమట్టి వర్ణనల నామోదింప జాలదు. రానురాను, ఈ శృంగారము, దక్షిణాంధ్రయుగమున, పారదారికముగా పరిణమించినది. అహల్యా సంక్రందనము, మేనకా విశ్వామిత్రము, తారాశశాంకము, మున్నగు గ్రంథములందు పరదారాసంగమమొక ఘనకార్యముగా ప్రశంసించబడినవి. ముద్దుపళని రాధికా సాంత్యనమునందును, సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుని రాధికా సాంత్యనమునందును, అశ్లీలతయు అసభ్యతయు వీరవిహారము గావించినవి. శృంగారమిట్లు నీచాతి నీచమగు స్థానమునకు దిగజారిపోవుచున్న కాలమున, (జులందారీ యుగమునందును శృంగారవర్ణనలు సభ్యముగలేవు) శుద్ధప్రణయ భావమును కవితయందు ప్రవేశపెట్టిన ప్రజ్ఞాశాలి ప్రశంసార్హుడుకాడా? రాయప్రోలు వారు, చిరకాల మజ్జాతముగ నుండిపోయిన, ప్రణయతత్త్వమును ప్రచారము లోనికి తెచ్చిరి. కావుననే వారు కాల्పనిక కవితాచార్యులైరి. వారి యాచార్యత్వమున కిది యొక్కటియే కారణముకాదు. ఇంకను అనేకములుగలవు.

శ్రీ రాయప్రోలువారు కాల्పనిక కవుల కాచార్యులగుటకు కారణములు :

1. వస్తుస్వీకరణమునందలి నవ్యత. మనపూర్వులు "కేవల కల్పనాకథలు కృత్రిమ రత్నముల" ను నభిప్రాయముకలవారు. కావుననే, ఎక్కడనో ఒకటి రెండు తప్ప, ప్రబంధములన్నియును పౌరాణికములే అయియున్నవి. చారిత్రకములును లేకపోలేదు. రామరాజీయ కృష్ణరాయ విజయరంగరాల్పచరిత్రలిందుల కుదాహరణములుగా గైకొనవచ్చును. కాని శుద్ధసాంఘికేతి వృత్తమును, అందును సామాన్య జన జీవితమునకు సంబంధించిన ఘట్టమునుగైకొని, కావ్యరచనగావించిన వారరుదనియే చెప్పవచ్చును. శ్రీ రాయప్రోలువారట్టి యిత్యుత్తములగైకొని కావ్యములవ్రాసిరి. తృణకంకణము, కష్టకమల, స్నేహలత, రూపనవనీతము, అనునవి సాంఘికములు. "అనుమతి" అను కావ్యమును సాంఘికమేకాని, యిది టెన్నిసన్ మహాకవి యాంగ్లమున రచించిన "దోరా" (Dora) అను కావ్యమునకనుకరణము. 'లలిత' లోని ఇతివృత్తమును సాంఘికమే. నాయికా నాయకులు పాలకవర్గమునకు చెందిన

వారగుట నది సాంఘికము కాదనరాదు. నాయక రాజపుత్రి, జయపాలు డామెతండ్రి. కావ్య వాతావరణమంతయు ప్రశాంత పాఠన తపోవన రమణీయమైయున్నది. లలిత, అనుమతి అనుకావ్యములను పదలిపెట్టినను, తక్కిన కావ్యములన్నియు సామాన్య జనజీవితసంబంధులే.

2. ప్రకృత్యారాధనవరత :— కల్పనిక కవితయందు ప్రణయ మున కెంత ప్రాధాన్యముకలదో, అంతప్రాధాన్యము దీనికినికలదు. స్థానిక ప్రకృతిని వర్ణించుటలో రాయప్రోలు వారగ్రగణ్యులు.

3. స్త్రీప్రకృతి సుదాత రమణీయముగా చిత్రించుట :— పూర్వులకు స్త్రీ భోగ్యవస్తువు మాత్రమే. నవ్యులకామె సోదరి; మాతృదేవత; ఆరాధ్య దేవత. ఆధునికులలో ఈ భావములకాద్య ప్రపక్తలు రాయప్రోలువారే, ఈ భావములే వారి శుద్ధ ప్రణయతత్త్వమున కాధారములు.

4. దేశభక్తి :— ఇది వీరికుగ్గుసాలతో నేర్పిన విద్య. అందును, ఆంధ్రత్వమునెడ వీరికిగల యనురక్తి అనితర సాధారణము. పొంగిపొరలెడి యుద్రేకముతో వీరాంధ్రుల కీర్తిని గానము చేసియున్నారు.

5. సౌందర్యపిపాస : హేయములును, జుగుప్సావహములును కావ్య వస్తువులుగా గ్రహింపరాదని వీరి సిద్ధాంతము. సత్యము, శివము, సుందరము— ఇదియే వీరి కవితా ప్రపంచము. పదసంయోజనము నందుగూడ వీరు శ్రమ సుభగత్వము నపేక్షింతురు.

6. ఖండకావ్యము :— గేయకావ్యము, ప్రబోధకావ్యము, స్మృతి కావ్యము మున్నగు కావ్యవిశేషములనన్నింటిని, వీరే బహుళప్రచారమునొనికి తెచ్చిరి.

శ్రీ గురజాడవారు-ప్రేమతత్త్వము :

రాయప్రోలువారు, ప్రేమతత్త్వమును, కావ్యములందు నాయకాముఖమున వ్యక్తీకరించియున్నారు. రమ్యాలోక మాధురీదర్శనములందు స్వయముగనే చర్చించి యున్నారు. గురజాడవారు ప్రేమతత్త్వమును ప్రవచనరూపమున వ్యక్తీకరించిరి. వారు ప్రవచించిన ప్రేమ, ధాంపత్యనిష్ఠము, విశ్వజనీనము అని థెండు విధములుగా

నున్నది. “కాసులు” అను గేయమున దాంపత్య నిష్ఠమగు ప్రేమతత్త్వముపన్యస్తము.

“మరులుప్రేమని మదిదలంచకు;
మరులు మరలును వయసుతోడనే;
మాయమర్మము లేని నేస్తము
మగువలకు మగవారికొక్కటి
బ్రతుకు సుకముకు రాజమార్గము
ప్రేమనిచ్చిన ప్రేమవచ్చును
ప్రేమనిలిపిన, ప్రేమనిలుచును”

ఇది వారి సుభాషితము. వారికి ప్రేమయను పెన్నిధానము కవుల కృపవలన లభించినదట. శాస్త్రములీ మహావిషయమును వివరింపక మౌనముదాల్చినవట.

“శాస్త్రములిందుగూరిచి తాలె
మౌనము—నేను నేర్చితి భాగ్య
వశమున, కవుల కృపగని, హృదయ
మెల్లను నించినాడను ప్రేమ
యనురతనాల—”

దాంపత్య నిష్ఠమగు పవిత్ర ప్రేమయెడ వీరికిగల గారవము మీది వాక్యము లందు వ్యక్తమగుచున్నది. మరియు,

“సతుల సౌరను కమలవనముకు, పతుల ప్రేమయేవే వెలుగు” అనియు,
“ప్రేమకలుగక బ్రతుకు చీకటి యనియు, చెప్పి దాంపత్యనిష్ఠమగు ప్రేమయందుగల పవిత్రతామాధుర్యముల నుగ్గడించి యున్నారు.

“మగడు వేల్పున పాతమాటది” అని యనుటలో, సతీపతుల సమానత్వము నుగ్గడించి యున్నారు. : ‘కాసులు’ అను గేయమీ క్రిందివాక్యములతో నంతమగు.

“ప్రాణమిత్రుడ నీకు నీ నేనరు
కలుగకయున్న, పేదను; కలిగినను
నా పదవి వేల్పులరేనికెక్కట ?”

ప్రణయమాహత్యము కిదిథుది ఘాట : ఇది మహాభాష్యము,

ఎత్తుగడలో నీతికావ్యమట్లు రుచిహీనమైయున్నను, తుది నీగేయము, కవితా మాధుర్యమును సంతరించుకొన్నది. * కేవల నీతివాక్యములు కవిత్వము కాజాలదు. గురజాడవారి కవిత్వమప్పుడప్పుడు అట్లుండుట విచారకరము. కొందరు విమర్శకులు, కొన్ని రాజకీయకారణములవలన అట్టివానినిగూడ అత్యుజ్జ్వల రసభావ నిర్భరములగు కవికాఖండములుగా పరిగణింపవచ్చును. నిష్పాక్షికమగు విమర్శకవి నిలువజాలవు.

ఇక విశ్వజనీనమగు ప్రేమ వీరికావ్యములందెట్లు వ్యక్తమగుచున్నదో పరిశీలింతము. విశ్వజనీనప్రేమ కీ రెండు గేయము లుదాహరణ యోగ్యములు.

“యెల్లలోకములొక్కయిల్లె

వర్ణభేదములెల్లకల్లె

వేలనెరుగని ప్రేమబంధము

వేడుకలు కురియ”

మతములన్నియు మాసిపోవును

జ్ఞానమొక్కటి నిలిచి వెలుగును

అంత స్వర్గసుఖంబులన్నవి

యవని విసిరిల్లన్”

కవులందరూ కలలుకందురు. గురజాడవారుకూడ నొక స్వప్నముగాంచిరి. అదియొక ఆదర్శప్రపంచము. అందు వర్ణభేదములు లేవు; మతభేదములు లేవు. అంతయు ప్రేమమయము. అది యొక భూతలస్వర్గము. అది గురజాడవారి తీయని కల. నేటికిని అది కలగానే నిలిచిపోయినది.

“లవణరాజుకల” లో వీరు అస్పృశ్యతను ఖండించియున్నారు. అందును వర్ణధర్మముపై వీరికిగల నిరసన భావము వ్యక్తమగుచున్నది. చూడుడు:

*The function of the moralist is to exhort; that of the artist is to exhibit. The aim of the one is to influence action; the aim of the other is to awaken perception—the making literature—

P. 293. R. A. Scott-james.

“మలినదేహాలు మాలలనుచును
మలిన చిత్తుల కధికకులముల
నెలవొసంగిన పర్ణధర్మమ ధర్మధర్మంబే.
మంచిచెడ్డలు మనుజులందున
యెంచి చూడగ రెండెకులములు
మంచియన్నది, మాలయైతే
మాలనే, అగుదున్”

ఈ గేయములందు వీరికిగల సంఘ సంస్కరణాభిలాషయు వ్యక్తమగుచున్నది. విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రమును వీరెంతగా కాంక్షించిరో, దేశభక్తిగేయమునందలి క్రిందివాక్యములవలన విశదమగును.

“చెట్టపట్టాల్ పట్టుకొని
దేశస్థులంతా నడవవలెనోయి
అన్నదమ్ములవలెను జాతులు
మతములన్నీ మెలగవలెనోయి”
“మతము వేరైతేను యేమోయి ?
మనసువొకటై మనుషులుంటే”
“దేశమనియెడి దొడ్డవృక్షం
ప్రేమలను పూలైత్త వలెనోయి”

కాల్పనిక కవిత కాచాత్యులైన మహాకవులిర్వురును, ప్రేమభావమునెట్లు, తను కావ్యములందు, వ్యక్తీకరించిరో, పరిశీలించితిమి. ఇక నితర కాల్పనికకవుల గ్రంథములను సమీక్షింతము. శ్రీరాయప్రోలువారి “అమలిన శృంగారసిద్ధాంతము నితర కవులాదరించినట్లు గానరాదు. వీరి కావ్యములందు విప్రలంభము పోషింపబడినది. రాయప్రోలువారి కావ్యములందును విప్రలంభమే పోషింపబడినది. కాని, అవి పస్తావ్రాయరీతిలోనున్నవి. వీరివి ఆత్మాశ్రయరీతిలోనున్నవి. వీరినే భావకవులని యందురు.

భావకవులు ప్రణయము :

భావకవిత్వమనగా ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమే అని ముందే చెప్పబడినది. కవిత్వమనగా వస్తు, భావ, రచనల సమాహారమేయనియు, నందు, వస్తురచనలకుకాక, కేవలము భావమునకే ప్రాధాన్యమీబడిన కవిత్వము భావకవిత్వమనియు ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి యభిప్రాయము! * భావకవిత్వమునగూడ నొకప్పుడు వస్తువు

(ఇతివృత్తము) ఉండవచ్చును. కాని అది నామమాత్రమే. అనగా మేఘసందేశము నందువలె, పాత్రలున్నను, వారు నామమాత్రమే యగుట. నిజమునకు యక్షపాతము నందు మనకు కాళిదాసుని ఆత్మీయతయే గోచరించును. రాయప్రోలువారి తృణకంకణాదులయందును పాత్రలు నామమాత్రమే. స్వీయాభిప్రాయమును, తనకుదాన్త ప్రకటించుట కిష్టములేక కవి యాపాత్రల సృజించెను. కావున, ఈ పైపూతలను తొలగించి చూచినచో, మనకు భావకవితా నిజస్వరూపము గోచరించును. అది ఆత్మాశ్రయత్వమే. ఒకవిధముగ చూచినచో కవిత్వమంతయు నాత్మాశ్రయమే. కావ్యగతపాత్రలన్నియు, కవి మనః కల్పితములేకదా! కాని యిందొక భేదమున్నది. ఇందు కవి భావములు దేశకాలపాత్రలచే నియంత్రితములైయుండును. కవి వివిధ మనస్తత్త్వములుగల పాత్రల సృజించును. ఆ మనస్తత్త్వములన్నియును కవి యందుండుట అసంభవము. కవి ఆత్మీయత ఏదోయొకపాత్రయందు లీనమై యుండును. అందులకే పరాశ్రయ కవితయందు కవి ఆత్మీయత గ్రహించుట కష్ట సాధ్యము. కవి రచనా విధానము నాటకీయమగుచో, తదాత్మీయత గ్రహించుట మరియు దుస్సాధమగును. ఆత్మాశ్రయ కవితయందు కవి ఆత్మీయత స్పష్టముగా గోచరించును. అందు చెప్పబడినదంతయు నాతని యనుభూతియే. అనుభవమున నాత్మపంచనయు, వ్యక్తీకరణమున జగద్వంచనయు లేకుండ, కవి స్వీయానుభూతుల నెందు, యథాతథముగ వ్యక్తీకరించునో, ఆ కావ్యమే ఆత్మాశ్రయ కవితకు తగిన యుదాహరణమగును. ఇచ్చట నొకప్రశ్న. కవి తన కనుభవమునలేని భావములను వ్యక్తీకరింప యత్నించుచో నేమగును? అప్పుడు కవిత్వము, దర్శనలోపమువలన నస్పష్టమగును; దురవగాహమగును; కేవలశబ్దాడంబరమయి సహృదయుల కేవలము గొల్పును. * ఆత్మాశ్రయకవికి అర్జవము ప్రధానధర్మము. మరియు నాతడు వ్యక్తీ

*We must enquire into the character and quality of the emotion which inspires it and the manner in which that emotion is rendered; for a lyric, to be good of its kind, must satisfy us that it embodies a worthy feeling; it must impress us by the convincing sincerity of its utterance; while its language and imagery must be characterised not only by beauty and vividness, but also by propriety or the harmony which in all art is required between the subject and its medium * * Over-elaboration is almost certain to entail loss in effectiveness - Introduction to the study of literature-The study of poetry. P. 127. W. H. Hudson.

కరించు భావములుతుచ్చములును, హేయములునుగారాదు. అవియన్నియు, నాతని కనుభూతి విషయములేకావచ్చును. కాని, లోకమున కనావశ్యకములు పరిహరణీయములు. కావున నాత్మాశ్రయకవి, తన భావములు వ్యక్తీకరణ యోగ్యములా ఆనునంశమును ముందు పరీక్షించుకొనవలయును. తాను పరీక్షింపకున్న, లోకమే పరీక్షించును. ఒక ఖండకావ్యమున నొక్కభావమే ప్రసందింపబడవలయును. సంక్షిప్తత వీనికింకొక అపరిహార్యమగు ధర్మము. అనావశ్యకములగు వర్ణనాదుల కిందు తావులేదు.

కాల్పనికవిత్వమంతయు నాత్మాశ్రయముకాదు. ఆ విషయము ముందే వివరింపబడినది.

“భావకవిత్వము”న కథావస్తువు సాధారణముగ నుండవనియు. ఉన్నను నామమాత్రముగ నుండుననియు, నందువలన, భావకవిత్వమనగా నాత్మాశ్రయ కవిత్వమేయనుట సముచితమనియు, మీది వివరణ సారాంశము. ఇక వీరి ప్రణయ ప్రకటన విధానమును పరిశీలింతము.

భావకవులు తమ కావ్యములందు విప్రలంభ శృంగారమునే పోషించిరి. వీరి వియోగము కృత్రిమమనియు, వీరి ప్రేయసులు కేవలము భావనా కల్పిత జీవులేకాని, పాంచ భౌతిక దేహధారిణులు కారనియు కొందరి యభిప్రాయము. * అది నిజమే అగుచో, అట్టి నాయకలతోడి సంభోగశృంగారమునే వర్ణింపరాదా? విప్రలంభమేల? కలలో త్రాగునీళ్ళకుగూడ జిల్లేడుదొప్పలే కావలెనా? బంగరుగిండీలతోడనే త్రాగరాదా? అను సంశయము కొందరికి కలుగవచ్చును. కాని అది సహృదయసమ్మతమగు నాలోచన కాదు. మొదటవారికి సచేతనలగు ప్రేయసులు లేరనుట కాధారములు లేవు. రెండు : వారిర్వుది వియోగశృంగారము కాదనుటకును ఆధారములులేవు. మూడు : కేవల భావనాకల్పిత యగుసుందరిని కవి ప్రేమింపరాదను నియమ మెక్కడనులేదు. ఒకవేళ అట్టి నియమమెందైననున్నను, దానిని పాటించవలసిన బాధ్యత యీకవులకులేదు. వీరు స్వేచ్ఛాప్రియులు, సౌందర్యారాధకులు.

* సంయోగమేలేని విప్రలంభము కొందరికీ, సంయోగానంతర విప్రలంభము కొందరికీ, ఊహావిప్రలంభము కొందరికీ ప్రియముగా కనపడుతుంది.

— నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులు — 3వ భాగము. పుట 586.

*కాని అతివేలమగు వీరి ప్రణయారాధనకు, విపరీతార్థములను గల్పించిన వారు లేకపోలేదు. ఈ శుష్కప్రణయమునకు, ఈ మానసిక సంభోగమునకు, నవ్యుల కైబ్యమేకారణము అను నభిప్రాయము వారికున్నట్లు, వారివ్రాతలవలన విదితమగుచున్నది. ఇది కువిమర్శయనుట కెట్టి సందియమునులేదు. పీరు సహృదయ విమర్శకులుకారు. భావకవులు స్తనజమనాదులనుగాని, ఆలింగన చుంచినాదులనుగాని వర్ణింపకపోవుటకు చేతకానితనము కారణమనుట దుర్విమర్శ. పామరులేమనుకున్నవేమి ? కురుగంటివారి వంటి పండితవిమర్శకులట్టి దుర్విమర్శకు ప్రాధాన్యమిచ్చి, తమ "నవ్య సాహిత్యవీధులయందు, అభోజ్ఞాపికలో నుదాహరించుట ఔచిత్య దూరమని నిస్సందేహముగ చెప్పవచ్చును. భావకవులు ప్రీనాక భోగ వస్తువుగా పరిగణింపలేదు. ఆమెయందు దివ్యత్వము నూహించిరి. దివ్యునిగా నా సౌందర్యము నారాధించిరి. రాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిన సోదరభావమును వీరామోదింపలేదు. అట్లని ప్రబంధకవుల శృంగారధోరణియు వీరికి రుచింపలేదు. వీరికిట్టిభావములు కలుగుట కానాటి విద్యాసంస్కారములే కారణములు. ఆంగ్లవాఙ్మయమునందు కల్పనికకవులెవ్వరు ప్రీతి నఖిళిభా పర్యంతము వర్ణించినవారుకారు.

*రాళ్ళపల్లి అనంత కృష్ణశర్మగారు పూర్వులకూ ఆధునికులకూ భేదం చెప్పుతూ, పూర్వులు తమకెంత వైరాగ్యమున్నట్లు కనపడతారో, సమయమప్పుడు అంత భోగవాంఛ వాళ్ళవద్ద కనపడుతూఉంటుందనీ, వాళ్ళు ఆ వాంఛను తీర్చుకోనటానికి కావలసిన శరీరమనోదార్థాలుకలిగి ఉండేవాళ్ళనీ ఉగ్గడించి, ఇప్పటివాళ్ళకి దుర్బలత్వంచేతనూ, చిత్తై కాగ్రరాహిత్యముచేతనూ, ఆ పట్టుదల లేక సంపూర్ణముగా అనుభవించే శక్తి లేకుండా దుర్బలులై ఉన్నారనీ చెప్పినారు. ఇది సత్యమువలెనే కనపడుతుంది. ఈ కవికుమారులు కొంతమంది ప్రేయసినిచూస్తేనే చాలనేవాళ్ళు కొందరు చూచి చేతగానితనంచేత ఆనందించుకోలేకపోయేవాళ్ళూ, మరికొందరు పై చేష్టలచేతనే తృప్తిపొందేవాళ్ళూ ఇంకా కొందరు వచ్చిన అవకాశాన్ని పోగొట్టుకొని దుఃఖించేవాళ్ళూ యిట్లా పరిపరివిధాల కనపడతారేకాని, వచ్చిన అవకాశాన్ని, వశముచేసుకొని "తృప్తాస్మాః" అనుకొనే వాళ్ళొక్కళ్ళూకూడా కనపడటంలేదు. ఆధునికుడిది భ్రమరవృత్తి నిలకడలేదు. సంపూర్ణానుభవమూలేదు. ప్రేయసిని 'అన్యత్రానురాగం' లేకుండా చేయగల శక్తిసామర్థ్యమూ అనేకులకులేదు. అందుకనే వెనకటివాళ్ళకు ప్రేయసి స్వాధీన వీళ్ళకి స్వచ్ఛంద. * * *

(వంగల శ్రీరామావధాని ఆంధ్రపత్రిక 7-12-41) —నవ్యసాహిత్యవీధులు 3 భా. పు. 587.

సురతవర్ణ నాదులా వాఙ్మయముననే కానరావు. * భావకవులందరు నాంగ్లవాఙ్మయ నిష్ఠాతులు. ఆ కవితా సంప్రదాయముల నాంధ్రమున ప్రవేశపెట్టవలెనను నుత్కంఠ వీరికి కలిగినది. వీరేశలింగముగారి సంఘ సంస్కరణోద్యమ ప్రభావముకూడ వీరిపైనున్నది. దీనికి, త్రీపురుష సమాసత్వమునుద్బోధించి బ్రహ్మసమాజ ప్రభావము వీరేశలింగముగారిపై గూడ కలదు. వంగసాహిత్యమును అందలి వైష్ణవగీతము లందలి మార్మికతయు వీరి నాకర్షించినవి. అన్నింటిని మించినది, రవీంద్రుని కవితా ప్రభావము, ఆనాటి కవితయందలి మార్మికత కాతని కవితాప్రభావమే మూలకారణము. కృష్ణశాస్త్రిగారి “ఉర్వశి” యందు, విశ్వకవి కవితాచ్ఛాయలు, పెక్కుచోట్ల గోచరించును. ఈ ప్రభావములకులోనైన మనకవులు భౌతికమగు త్రీరూప వర్ణనమును తుచ్ఛమని భావించుటలో అచ్చెరువు పడవలసిన విషయమేమియునులేదు.

సంస్కృత కవులలో కాళిదాసాదులు శృంగారప్రియులను వాడుకగలదు. ఆంధ్రకవులలో శ్రీనాథాదులకట్టి పేరున్నది. దక్షిణాంధ్రయుగకవులమాట చెప్పనే అక్కరలేదు. వారందరును భోగై కపరాయణులు. వారిలో కొందరికైనను ప్రియు రాండుండవచ్చును. కాని * వారెవ్వరును తమ ప్రేయసులపై పద్యములు వ్రాసినట్లు గానరాదు. అనగా ఆత్మాశ్రయధోరణిలో వ్రాయలేదనుట. ఆత్మాశ్రయధోరణిలో వియోగ శృంగారమును వర్ణించుట మనకు క్రొత్తవిషయమే. ఈ ధోరణికిగూడ పాశ్చాత్యకవులే మనవారికి పరోక్ష గురువులని భావింపవచ్చును.

పాశ్చాత్యకవుల ప్రియురాండు భావనాసంజనితలుకారు. వారు భౌతికమగు నీ ప్రపంచమున పుట్టి, పెరిగి, యభార్థమగు జీవితమును గడిపినారు. వీరి వేర్లు వాఙ్మయమున చిరస్థాయిగా నిలుచుటకు, ఏకైకకారణము, కవుల ప్రేమకు వీరాలంబన లగుటయే. లేకున్న వీరి ఊరును, పేరునుగూడ లోకమునకు తెలిసెడివికావు.

*ఒక్క వేదుల సత్యనారాయణగారిందుల కపవాదము (Exception) బొత్తిగా వారి కాంగ్లభాష తెలియదనికాదు. అందువారు పండితులుకారు.

*జగనాతపండితుని భామినీ విలాసమిందుల కపవాదము.

అంతటి అనామకలు వీరు. వాఙ్మయ ప్రభావమట్టిది. * అందులకే, వాఙ్మయమును నాదర్యమున ప్రతిఫలించిన బింబము. తత్ప్రకృతి, దూరమైనను, తిరోధానమునందక నిలిచియుండుననియు, నాదిరాజయశోబింబము, వాఙ్మయాదర్యమును చేరుటచేతనే వారు తేకున్నను, నేటికిని నిలిచియున్నదనియు దండి మహాకవి చెప్పియున్నాడు, అది యటుండనిండు, ప్రకృత మనుసరింతము.

1 'డాంటి,' పెట్రార్క్, అమ కవులిర్వురును ఇటలీదేశమునకు చెందినవారు. డాంటి మహాకవి "బియాట్రీస్ పోర్టినరీ (Beatrice Portinari) అను కన్యకను చిన్నటనాటనే ప్రేమించెను. వారిర్వురును పెండ్లిచేసికొనిరి. ఆమె తన యిరువదవ నాల్గవయేటనే మరణించినది. కాని డాంటి ఆమెను మరువలేదు. ఆమెయే ఆతని సర్వస్వము. తన "డివిన్ కామెడీ" (Divine comedy) లో, ఆమెను 'ముక్తికీమంతినిగా వర్ణించినాడు.

ఇది ఉత్తమదాంపత్య నిష్ఠమగు ప్రేమ. కావుననే ఇది "ఉభయనిష్ఠము".

పెట్రార్క్ భగ్నప్రేమికుడు. ఆతడు లారా (Laura) అను సుందరీమణిని ప్రేమించెను. ఆమెకప్పటికే వివాహమైనది. పెట్రార్క్ మాత్రమే ఆమెను ప్రేమించుట మానలేదు. ఆమెనుగూర్చి 366 గేయములను వ్రాసెను. ఈ గేయములకు (Sonnets) బహుళ ప్రచారముగలదు.

ఆంగ్లకవి ఫిలిప్ సిడ్నీ, రేడీరిచ్ (hady Rich) అను నామెను ప్రేమించెను. ఆమె మరొకని వివాహమాడగా నీతడు, తన ప్రేయసినిగూర్చి ప్రణయగీతముల రచించెను. ఆ గీతములకు "Astrophel and Stella" అని పేరిడెను. అసలు సిడ్నీ ప్రేమించిన వనితపేరే స్టెల్లా అని కొందరి లభిప్రాయము. ఎలిజబెత్ యుగమున, ఈ ప్రణయారాధనతత్త్వమొక సంప్రదాయముగా పరిణమించినది.

* అదిరాజయ శోబింబ మాదర్శనప్రాప్య వాఙ్మయమ్

తేషామ సన్నిధానేఽపి, పస్యనాద్యాపినశ్యతి.

కావ్యాదర్శ : దండి.

1. ఈ యంశములు ఆచార్య శ్రీ. నారాయణరెడ్డిగారి "అధునికాంధ్ర కవిత్వము- అను సిద్ధాంతవాఙ్మయమునుండి గైకొనబడినవి. పు. 357.

షేన్స్పియరు రచించిన సానెట్లలో పేర్కొనబడిన Dark lady, ఆ మహా కవి ప్రేయసియేయైయుండునని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఆమె పేరు చెప్పబడలేదు. కవి ఆమెను ప్రేమింపగా, ఆమె కవియొక్క మిత్రుని ప్రేమించినదట.

షెల్లీ, కీట్స్, బైరన్ అను కాల্পనికకవులు మువ్వరును ప్రణయభగ్ను హృదయులే. పాపము మృదులహృదయుడగు కీట్స్, ఫానీ బ్రౌన్ (Fanny Broune) అను సుందరిని మనసారా ప్రేమించి, ఆప్రేమ విఫలముకాగా, భగ్ను హృదయుడై మరణించెను. "Ode to Fanny" అనుగేయము నామెపై రచించెను. ఆమె తన ప్రేమను తిరస్కరించిన తరువాత రచించిన గేయమిది.

షెల్లీ, కన్యకలనేకాదు, వివాహితలనుగూడ ప్రేమించెను. మొదట ఈతడు హారియట్ గ్రోవ్ (Harriet grove) అనుకన్యను ప్రేమించినాడు. ఆ ప్రేమ ఫలింపలేదు. తరువాత హారియట్ అను మరొక కన్యను వివాహమాడెను. అనంతరము ఎమీలియా వివియానీ (Amilea viviani) అను తరుణీమణిని ప్రేమించెను. ఆమెనుద్దేశించి ¹ ఒక ప్రణయకావ్యమును రచించెను. తరువాత Mrs. Williams అను వివాహితను ప్రేమించి ఆమెపైగూడ పెక్కు కావ్యము లను రచించెను. ²

బైరన్ మహాకవి "మేరీచావర్త్" (Mary chaworth) అను సుందరిని ప్రేమించి, ఆమెను ఏదోరూపమున తన కావ్యములందు ప్రతిష్ఠించెను. తుదకామె మరొకనిఁ దెండ్లియాడినది. ఆతడు రచించిన మాన్ఫ్రెడ్ (Manfred) అను కావ్యమందలి నాయికయు, Don Jaun లోని నాయికయు, మేరీచావర్త్తుయొక్క ప్రతిరూపములే. "The dream" అను గేయమున. కవి హృదయగతమగు భగ్ను ప్రణయమే ప్రకటితమైనది.

బ్రౌనింగు మహాకవికి ఎలిజబెత్ బ్యారెట్ అను నామె ప్రీయురాలు. ఆమెతో ప్రణయ కలాపములనడిపించి, ఆమెపై పెక్కు ప్రణయగీతములువ్రాసి, తుదకామెను వివాహమాడినాడు. స్విన్బర్న్, రోసెటీ మున్నగు కవులుగూడ ప్రణయగీతము లాలపించి తమ భగ్ను ప్రణయమును ప్రకటించిరి.

*1. Epipsychidion

2. Rareby Rareby; Spirit of delight; One word is too often; Rought wind To Jame,

ఇట్టి యాంగ్లకవులను పరోక్షగురువులుగా నంగీకరించిన, నాటియువకులు, కల్పినికరీతిలో, ప్రణయకావ్యముల రచింప మొదలిడిరి. ఆంగ్లకాల్పనిక కవులు భగ్నప్రణయమునే కావ్యవస్తువుగా గ్రహించిరి, అందు వ్యక్తీకరింపబడిన ప్రేమ దివ్యము; భౌతికవాంఛాదూరము. ప్రేమ ప్రేమకౌరవే, ప్రతిఫలాపేక్ష అందులేదు. తాను ప్రేమించిన స్త్రీ అన్యుని వివాహమాడిన తరువాతగూడ, కవి చిత్తవృత్తిలో మార్పులేకుండటయే, యీ ప్రణయమందలి విశేషము. శరీరవాంఛాదూరమగు నీ ప్రణయమందు, చుంబనాలింగనాదులకు తావేలేదు. ఇక ఊహాకల్పిత సుందరీ నిష్ఠమగు ప్రణయమునందు ఋజుతాధర్మమేమి కలదు? ఆత్మాశ్రయకవితకు ఆర్థవము ప్రధాన లక్షణముకదా! అని కొందరిట ప్రశ్నింప వచ్చును. దీనికి రెండు మూడు సమాధానములు గలవు. 1. కవిస్రష్ట, కావ్యప్రపంచమంతయు కవికల్పితమే. కావున సుందరీ సృష్టిలో లోపములేదు. అది దోషావహముగాదు. కానీ, కృతకసుందరియెడ కవిచూపు ప్రేమయు కృతకమే అగును. కావున, దీనినిట్లు త్రిప్పి చెప్పవలసి యున్నది. కవి మొదట ప్రేమించెను. ఆ ప్రేమ ఫలింపలేదు. తరువాత సఫలమైన గానిండు. మొదట ఫలింపలేదు. అంతట కవి భగ్నహృదయుడై నాడు. తన భగ్నప్రణయ గాథను, కావ్యరూపమున వివరింప నభిలషించినాడు. తన ప్రేయసిని, నిజనామముతోగాక, మారుపేరుతో వ్యవహరించినాడు. ప్రేయసియొక్క అసలు పేరు చెప్పకపోవుటకు కారణములనేకము లుండవచ్చును. అందు మొదటిది లోకభయము. దీనికి వివరణ మనావశ్యకము. రెండు; తన ప్రేయసి అపకీర్తిపాలగుట కవికే సమ్మతము కాకపోవచ్చును. ఇట్లనేక కారణముల సూహింపవచ్చును. ఆ పేరు ఊర్వశి కావచ్చును. మరెద్దియై కావచ్చును. కావున నిందు కవి ప్రేమించినమాట వాస్తవమే, అతని ప్రేమయు కృతకముకాదు; ప్రేయసియు కల్పితకాదు. ఇక పేరుమాట పేరులోనేమున్నది? ఏదో ఒకపేరు, ఇందు ఆర్థవలోపమేమున్నది ?

ఇక మూడవ సమాధానము : ఊర్వశ్యాదులు మనకు కేవల భావనా కల్పిత మూర్తులు కావచ్చును. కాని కవులకు వారు ప్రత్యక్షమూర్తులు. వారి దర్శనస్పర్శ నాదులు మనకు దుర్లభములు. కవులకు నిత్యానుభూత విషయములు. మనకు భగవత్సాక్షరములేదు. కాని మహాభక్తులకట్లు కాదుకదా! వారికి భగవద్రూపచేష్టాదులు వాస్తవములే. అతిలోకరూప సాక్షాత్కారమేలేనిచో, భక్తికవిత్వమే దుర్లభముకదా!

* అపారే కావ్యసంసారే కవిరేవ ప్రజాపతిః

యథా స్మేరోచతే విశ్వం తథేదం పరివర్తతే : ధ్వన్యాలోకము.

ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమున గన్పట్టు ముఖ్యలోపములు :-

1. పరాశ్రయ కవిత్వమున వినిధ మనస్తత్త్వములను విశదీకరించుట కవకాశ ముండును. ఇందు ఒకే మనఃస్థితిని వక్తీకరింపవలసి యుండును. వైవిధ్యమును లోకమాదరించును. ఒకేభావము పునః పునరావృత్తమగుచో, విసుపు జనింపక తప్పదు.

2. కవి తన భావదారిద్ర్యమును, శబ్దాదంబరముచే నాచ్ఛాదించిపయత్నించును. ఈ యత్నము ప్రణయ కవితయందు సర్వసాధారణముగ గోచరించును.

3. ప్రణయమునందు వీరు చెప్పు దివ్యభావము (Divine love) సర్వత్రనిలుపుట దుస్సాధము. వీరి భౌతిక వంశలు దమితములేకాని, నిర్మూలితములు కావు. అందుచే, ఎచ్చటనో ఒకచోట అవి బహిర్గతములుకాక తప్పదు. అప్పుడు కవి బంధారము బట్టబయలగును.

4. ఒకవేళ సర్వత్ర దివ్యత్వము శోభించినను, వీరి ప్రణయము విశ్వజనీనము కాదు. కావున సర్వులకు నామోదయోగ్యముకాదు. వీరిప్రణయము స్వీయము; కావుననే సంకుచితము, ఆత్మనిష్ఠమగు ప్రణయకవిత్వమును వ్రాయరాదని నా యభిప్రాయము కాదు. ప్రణయము విశ్వజనీనమగుచో, అది బహుజనా కర్షక మగుననియే నా భావము. ప్రణయము దేశపరమగునపుడుగాని, ప్రకృతి పరమగునపుడుగాని, భగవత్పరమైనపుడుగాని, ఇంతకంటె రాణించును.

ఇవి ఆత్మాశ్రయ కవితయందు తరచుగా గన్పట్టు లోపములు — సందర్భానుసారముగ నితరములు వివరింపబడును.

భావకవులు కావ్యసమీక్ష :-

ఇక నీయాత్మాశ్రయ కవులలో ముఖ్యులగువారి కావ్యములను సమీక్షింతము.

హృదయేశ్వరి :- పేరును బట్టియే యిందలి వస్తువు మనకు విశదమగు చున్నది. ఈ ప్రణయ కావ్యమును రచించినవారు తల్లావజ్ఞుల శివశంకరశాస్త్రిగారు. “వ్యక్తవ్యము,” అను శీర్షికలో, కవిగారి కావ్యపఠనమునకు కొన్ని సూచనలు చేసిరి. ఆ వాక్యము బాహరణ యోగ్యములు.

“ఈ కావ్యమునొక్క పట్టున పఠించుటకన్న, ప్రతిపట్టుము తుదను కొంత నిశ్రాంతిని పొట్టించుట యుక్తము. వివిక్తప్రదేశము, విభారీదేశమునే తత్కావ్య

రసాస్వాదనమున కనుకూలములు. కావ్యప్రపంచ ధర్మములను బట్టి రసకులు తత్తద్విషయములను కళను, సమీక్షించి, విశిష్టతను గమనించి ప్లోదము నొందుదురు. * * * స్వాదు పరాజ్ఞులు: కానిచారెల్లరును కావ్యపఠనయోగ్యులు. అయినను, మహాకవి మార్గములు, పద్యగ్రథన రహస్యవేత్తలు, ప్రాకృతీచీ సాహిత్య సమీక్షదక్షులు, కామ కలాప్రవీణులు ఆరోగ్యవంతులునగు ఆర్ద్రహృదయులే స్వారస్య నిర్ణాయకులు”

కావ్యపఠనమునకు దేశకాలములను నిర్ణయించుట అపూర్వవిషయమే, ఏకాంత ప్రదేశమున చదువవలెననుటలో కొంత ఔచిత్యమున్నది. నిజమునకు, ఏ కావ్యమున కైనను ఆనియమ మన్వయించును. రాత్రియందనుట, ప్రశాంతత్వమునకై యుండును. ప్రాకృతీచీ సాహిత్య సమీక్షదక్షులే పఠనార్హులనుటయు సముచితమే. కాని, కామకళా ప్రవీణులనీ పట్టికలో నేలచేర్చిరో తెలియరాకున్నది. కామకళయనగా కామశాస్త్రమా? ఈ కావ్యమును చదివి యానందించుటకు కామశాస్త్ర పాండిత్య మావశ్యకమనుట హాస్యాస్పదమగు విషయము. అట్లుగాక, కామకళ యనగా - శ్రీ పురుష కేళీ రహస్య మని యర్థమా? ఏ యర్థమున కామకళా శబ్దము ప్రయుక్తమైనను, అది, భావకవుల దివ్యప్రేమ సిద్ధాంతమునకు భంజకమే, కామము శరీరవాంఛాదూషితమనికదా! వీరి అభిప్రాయము. అట్టియెడ కామకళా ప్రవీణులే తత్కావ్యపఠనార్హులనుట విచార్యము. నాయికను దేవీమూర్తిగా భావించి యారాధించిన కవి. ఆ మరల నా నాయికనెట్లు కాముకదృష్టితో చూడగలడు? అట్లు చూచిన నందు సందర్భశుద్ధి యేముండును? “హృదయేశ్వరి” యందచ్చముగ నీ పరిస్థితియే యేర్పడియున్నది.

మొదట నాయిక 1 * భారతీదేవితోడను, లక్ష్మీదేవితోడను, ఉపమింపబడినది. అది యటుండనిండు. తరువాత నామె 2 కవికిష్టదైవతముగ భాసించినది. ఆమెను హృత్పుండరీకమున ప్రతిష్ఠించుకొని, “అపరిమేయానురాగతో యమ్ముతో” నభిషేక మొనర్చినాడు; “మధురభావ పరంపరా మాల్యముల” నా దేవి “మనోహరగళమున” నిలిపినాడు. 3 “దేవతారూపిణివి నాకు, కేవలమ్ము” 4 “దేవి, ఈ భక్తునకు నింక

* 1. హృదయేశ్వరి—విభ్రమము—3.

2. హృదయేశ్వరి—విభ్రమము—14.

3. హృదయేశ్వరి—విరహవీచి—19.

4. హృదయేశ్వరి—విభ్రమము—5.

దేయమొకటె స్థలకమల రమ్యమైన నీ చరణయుగళీ — ఇత్యాది వాక్యములందు గూడ, నామెయెడ కవికిగల దేవతాబుద్ధియే గోచరించుచున్నది.

ఈ పవిత్ర భావములంతలోనే అంతరించినవి. కవి, ఆమె * 1 “క్రామ్ముడిం గాంచి, కమ్రచేలంబుగాంచి, శబలిత శ్రోణీరమ్యదేశముగాంచి, స్థలకుశేశయరుచిర పాదములుగాంచి, దేహభంగిమ గాంచి,” తృప్తిగాంచినాడట. ఒకసారి హృదయ ముద్రిక్తముకాగా, ఒకనాటి తనదేవీ మూర్తిని, 2 కౌగిలింప గాంక్షించినాడట. ఒక మారు కవి తన పుస్తకమును నాయికకిచ్చినాడు. ఆమె దానిని చదివి, తిరిగి పంపి వేసినది. కవి తన పుస్తకముయొక్క సుకృత విశేషమునిట్లు కీర్తించుచున్నాడు. 3 “అనిలవశమున తన్మధురాధరమ్ము గండపాళి యుత్తుంగ వక్షఃస్థలమ్ము స్పర్శనము చేసియుండువు. చాలసార్లు నీవు నాకంటె సుకృతివి నిశ్చయముగ,” ఈ భావము లన్నియు, పరమపవిత్రమగు నృసింహస్వామి దేవాలయమున పరాకాష్ఠనందు కొన్నవి. కవి చూపులామెగండ భాగమున నాట్యమాడినవి; కంఠదేశమున విహరించి నవి. కరసరోజమును ముద్దులాడినవి; 4 పట్టురైకను పట్టుకొని స్థిరజుగ నిలిచినవి. అనిలవశమున నామె పయ్యెడతొలగిపోయినది. ఇంక కవికి కావలసినదేమున్నది? * ఆమె “పైట సవరించెడి నిమేషములోన చేలాంచలము పవనోల్లోలమై”నది. అంతట “కొంగుగాడుపు తగిలినంతనె” తన “గాత్రము కోరకితమైనదనియు, హరోత్కర్ష రభసమున” తన్మయత్మ మొదవినదనియు, చెప్పి, తనసుకృత విశేషమునకు తానే మురిసిపోయినాడు కవి. ఇంతకంటె కవికి, సుదినము మరొకటుండునా?

మొదట కవికి నాయికయెడగల భావములకును, ఈ భావములకునుగల భేదమును సహృదయులు గమనించియే యుందురు. కవి, నాయికను అజ్ఞానము దేవతామూర్తిగా నారాధించుచుండవలెనని నా యభిప్రాయము కాదు. ఆమెయెడ నాతనికి దేవీ భావమున్నదా? లేదా? అది తుదివరకు నిలిచియున్నదా? లేదా? అను పశ్నలతో మనకిట పనిలేదు. దేవీభావముదాత్తత్వమును సూచించును. అంతవరకే

* 1. హృదయేశ్వరి — ఆశాఙ్గోతి 33.

2. “ ” “ — “ ” 37.

3. “ ” “ — “ ” 40.

4. “ ” “ — దేవాలయము పుట 93 ద్వి. ముద్రణము.

* హృదయేశ్వరి దేవాలయము పుట 96.

దాని ప్రయోజనము. కవి ఆయుదాత్తతను మరొక విధముగా గూడ సూచింపవచ్చును. దేవాలయమందు ప్రకటించిన భావములలో నాయుదాత్తత లోపించినది. వచో గంభీర్యము నడలినది. కవి యింపు తేలిక భావములను ప్రకటించెను. "కొంగుగడుపు" ఇత్యాదిగేయమును చదువునప్పుడు చింతామణి నాటకమందలి సుబ్బినెట్టి జ్ఞాపికి వచ్చును 1. ఈ యభిప్రాయములనే, ఇంతకంటె యుదాత్తముగా చెప్పవచ్చును. కాని కవి అట్లు చేయలేకపోయెను. నిజమునకీ దోషము కవిది కాదు. ఆత్మాశ్రయ కవితా రీతియందే యీ దుర్బలత్వమున్నది. దానిని ముందే నేను పేర్కొంటిని.

ఈ కావ్యమందు సువ్యక్తమగునది తల్లావజ్ఞులవారి ప్రణయము కాదు తితిక్ష, వారి తితిక్షకీ ప్రణయముక కఠిన పరీక్ష. నాయిక యింటికి కవిగారెన్నిసార్లు తీర్థయాత్ర చేసిరో, ఆమె యింటిచుట్టు, నెన్నిమార్లు ప్రదక్షిణములు చేసిరో, ఆ యింటివతా యనముల కెదురుగ నెన్నిసార్లు వేచియుండిరో చెప్పనలవికాదు. ఇది యంతయు నెందుకొరకు? "ఆమలసంజీవ నౌషధంబొ" తదీయ" శాంతరమ్య కృపాకటాక్షమ్ము కొరకు" "తన్మనోహరరూప సందర్శనాభి సిద్ధికొరకు;" ఇవి యాదృచ్ఛికము లైనను కవి కభిమతములే. ఈ తీర్థయాత్రా ప్రదక్షిణ నమస్కారముల గూర్చి నాయికకు తెలియునా? కవిగారి శారీరకశ్రమకు ఫలితము లభించినదా? చెప్పజాలము. ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుటకు తగిన యాధారములు కావ్యమునలేవు. కల్పనిక కావ్యములందట్టి యాధారములుండవు. ఫలాపేక్షలేని పవిత్ర ప్రణయమే కల్పనికతకు ప్రాణభూతము. ఇట్టి తావులందు కల్పనికత్వము చక్కగా పోషింపబడినది. కవి, నాయికను ప్రేమించుటయేనా, లేక, నాయికగూడ కవిని ప్రేమించినదా? ఈ ప్రశ్నకు గూడ నిదమిత్థముగా సమాధానము చెప్పుట కష్టము. నాయిక తన్ను ప్రేమించిన దనియు, కారణాంతరములచేత తన్ను వివాహమాడుట కంగీకరింప లేదనియు కవి

1. కొంగు తగిలిందంటె కోటిలాభాలని బూరిలాగే పొంగిపోయినాను—

చింతామణి : కాళ్ళకూరి నారాయణరావు.

a) సౌధ సవిధమ్మునకు నెన్నిసార్లు తీర్థ
యాత్ర సల్పితి నో తెల్పనలవి కాదు

b) చెలగిహర్యమునకు ప్రదక్షిణములెన్ని
చేసినాడనో లెక్కించి చెప్పలేను.

c) తన్మనోహరరూప సందర్శనాభి
సిద్ధికై యెన్నిసార్లు నిల్చితి నో తెలియ
దహహ, వతా యనమ్ముల కభిముఖముగ
హృదయేశ్వరి—విభ్రమము - b.

దృఢవిశ్వాసము. * 1 కావ్యవస్తువునందు యథార్థమేమైన నున్నచో, యిందలి కొన్ని సన్నివేశములను బట్టి మనసుట్లుపొందుట కవకాశమున్నది. నాయిక కవిని ప్రేమించినదని గాని, లేదనిగాని చెప్పజాలము. కాని ఆ అమాయికుని మృదులహృదయముతో, ఆమె కొంతకాలము వినోదించినదని మాత్రము నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. 2 కన్నుగీటులు మున్నగు చేష్టలందులకు నిదర్శనములు. తుదకు వివాహప్రసంగము వచ్చుసరికి, చల్లచల్లగా జారుకొనినది; “నా హృదయ జీవితములను మీకే అర్పించితిని; శరీరము నెప్పుడు సమర్పింపగలనో తెలియదు” అని జాణతనముట్టి పడనొక సందేశమంపి, తప్పించుకొనినది. పరిస్థితులు విషమించుచున్నట్లు తెలియగనే వినోదకాలక్షేపమునకు స్వస్తిచెప్పినది. కవియు, “నేను స్వేచ్ఛారతుండను, నీవుకూడ సంతనమున స్వేచ్ఛగా సాగిపొమ్ము” అనిపల్కి, తన హృదయగాంభీర్యమును వ్యక్తీకరించినాడు.

“దంపతులమైతిమని విస్మరింపవుకద?” * 1 ఇత్యాది వాక్యములను బట్టి వీరికి వివాహమైనదని భావించుట కవకాశములేదు. వివాహమే అయినచో, నాయిక “శరీరమును సమర్పింపజాలను, అని చెప్పుట పొసగదు. వివాహము కాలేదు. కావుననే ఆమె అట్లు తప్పించుకొనగలిగినది.

హృదయేశ్వరి కావ్యమందుపసంహారము చాల గజిబిజిగా నున్నది. వీడి యెట్లున్నను, కవిగారి కిదియొక మధురానుభూతి; తన్మధురస్మృతితోడనే కావ్యమంత మైనది.

ఇంతకు నీ హృదయేశ్వరి యెవరు? కేవలము కవి కల్పితమూరియా? లేక; లౌకికమగు నునికిగల యంగనామణియా? ఇదమిత్యముగా సమాధానము చెప్పుట కష్టము. ఎమర్శకుల యందుగూడ నీ విషయమున నేకీభావములేదు. ³ శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి యభిప్రాయయున నామె మానవంగనయే. శ్రీ పారనంది

* 1. హృదయేశ్వరి—సమాగమము — 3.

2. పార్శ్వవర్తిను లుంటచే పక్ష్యములను
ఇంచుక కదల్చి యిటు ప్రసరించినావు
మనసిజుని పుష్పపంచక మార్గజాభ
మైన నిశితేక్షణమ్ము రహస్యలీల —
హృద—విభ్రమము — 7.

* 1. హృద సమాగమము — 4. పు. — 112

2. నాకు దోచుచునుండును నడుమ నడుమ
దేవి నిశబ్దముగ నరుదెంచినాడు
స్నిగ్ధగండ స్థలాలపై సిగ్గుతోడ
అంతిముద్దులనిడి వెన్క—కరిగినట్లు. హృద. పు 112.

జగన్నాథస్వామిగారు మాత్రమిందులకు విరుద్ధముగా నిట్లు చెప్పుచున్నారు. “లోక వ్యవహారమున సాధ్యమగుటకుగాను, కవి హృద్గతమైన ప్రేమ లక్ష్మీఅనే స్త్రీ రూపమును (కవి పురుషుడు కాబట్టి) దాల్చెనని నిర్వచింపవలెను. * * ఆమె నిజముగా భావనాలోకములోనే పుట్టి, పెరిగి, భావశరీరమునే తాల్చి, సంచరించిన ప్రణయరూపిణి” * 1 ఈ యభిప్రాయములనిట్లు సమన్వయింప వచ్చును. లక్ష్మీ యను అమ్మాయిని కవి ప్రేమించెను. అది వాస్తవ విషయమే. ఆ ప్రేమయు లోకీకమే; ఆ ప్రేమనుభూతిని కవియొక కావ్యముగా తీర్చిదిద్దెను. అట్లు తీర్చి దిద్దుటలో లక్ష్మీనొక ప్రణయస్వరూపిణిగా, దేవీమూర్తిగా రూపొందించెను. అట్టి లక్ష్మీ, బ్రహ్మసృష్టియును, కవిబ్రహ్మ సృష్టియునగు చున్నది.

వకుళమాలిక :

ఇందుపేరున కునాయికా నాయకులున్నను, ఇది ఆత్మాశ్రయకావ్యమే. ఇందలి నాయికానాయకులిందిరా మాధవులు. ఇందిరకుబదులు “లక్ష్మీ”ని మాధవులకు బదులు కవిని, నిలిపినచో నిది పూర్తిగా “హృదయేశ్వరి” యేయగును. భగ్నప్రణయమే యిందును చిత్రింపబడినది. ఇందు నాయకుడు మధుర కోమలచిత్తుడు. ఆతడిందిరయను అమ్మాయిని ప్రేమించును. ఆమెయు తొలుత నీతని ప్రేమనంగీకరించును. తరువాత, కారణాంతరములవలన, తన మనస్సు మార్చుకొనును. ఈ నాయికానాయకుల ప్రణయాలాపములకొక పొగడచెట్టు సాక్షి. ఆ పొగడచెట్టు నీడలోనే, వీరు పెండ్లిచేసికొన నిశ్చయించుకొనిరి. ఈ యుదంతము నవలోకించిన వకుళమాలికి, ప్రతిఫలాపేక్ష రహితమైన నాయకుని ప్రణయస్పృహంత మధుర

హృదయేశ్వరిలోని నాయిక, ప్రణయయాత్రలోని షత్పల లోకీకగంధమున్న నాయికలు. ఆ కవుల జీవితముతో పెనవేసికొనిపోయి వాస్తవిక మూర్తులు—అధునికాంధ్ర కవిత్వము. పు. 353. ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డి.

3. లక్ష్మీకూడా భావనాసృష్టికి చెందినదగుటచేత దేవతా స్త్రీ కాగలిగినదని నిర్వచించవలెను. — విమర్శకవ్యాసావళి.

హృద. పు. 18. శ్రీపారనంది జగన్నాథస్వామి.

మోహనముగా, నాలపించును. ఇది గీతికా స్వగతరూపముననున్నది. ప్రణయ తపస్వియగు మాధవుని వినిర్మలరాగ హృదయమునకు ముగ్ధమైన వకుళమాలిక, తన నిర్ణయమునిట్లు ప్రకటించును.

“పుష్పమాలికగానె పుట్టి యుండనయేని

పూబోణిగా నేను పుట్టగలిగితినేని

అతనినే వరియించి ఆత్మవల్లభునిగా

కొగిలింతు తదీయకంఠమేనేవేళ“

కృత్యారంభమందును, అంతమందునుగల యీగేయము, వకుళమాలికా స్వచ్ఛ ప్రణయ వ్యాఖ్యానదృశము.

‘హృదయేశ్వరి’ యందలి వాక్యములే భంగ్యంతరమున నిందునుగాన వచ్చుచున్నవి.

“ఏమిచేతును ఆమె మనసు ఏమొకాని మారిపోయె

గతమాసమునందు నిండు గంగావాహిని పోలిక

ప్రవహించెడి హృదయము ఈపట్టున హిమఖండమయ్యె.

భావములేదంట తనకు పరిణయమ్ము పై నిప్పుడు

మాసమాగమమ్ము జరుగ మరల వీలులేదన్నది.

తల్లావజ్ఞులవారి నాయకులు కొన్ని విషయములందు, ప్రబంధనాయకులకు ప్రతిబింబములు. నాయికపాదములపై బడనిదే చారికి ముక్తిలేదు. కొన్ని గేయము లందు జయదేవుని గీతగోవిందము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండును.

“నీ పాదపద్మాల నిటలమ్ముశోకంగ

వ్రాలి పోవననుజ్ఞ వాంఛించుచున్నాను” వకుళమాలిక

ఇట్టిభావమే హృదయేశ్వరి యందునుగలదు.

“పెక్కు మాటలేల ప్రియతమా : భవదీయ

పల్లవాభిరామ పాదయుగళ

మస్మదీయ మస్తౌభరణంబన్ని

చుంబ నార్ద మగుజమ్మనాకు”

ఇట గీత గోవిందకారుని. “స్మరగరళ ఖండనం, మమశిరసిమండనం,

దేహిపదపల్లవముదారమ్, ప్రియే

చారుశీరే” అనుచరణములు స్మృతికి వచ్చును.

తల్లావజ్ఞులవారి ప్రణయచిత్రణమున మార్దవమున్నది; మనోజ్ఞతయున్నది. అందులేనిది తీవ్రతయే. నాయకుని పాదాభివందనాదులు, నవ్యుల దృష్టిలో; గాఢప్రణయ సూచకములుకావు. గతానుగతికములు.

ఊర్వశి :—

ప్రణయమునందలి విషాద మాధుర్యములను రెండింటిని చవిచూచి, తదనుభూతి విశేషమును, స్వీయకవితాద్వారమున, లోకమున కందిచ్చిన భావకవితల్లజాలు శ్రీకృష్ణకావ్యిగారు, వీరి కావ్యములు విషాదభావశబ్దలితములు. విరహవేదనా నిర్భరములు. వీరి ప్రణయజీవితమునకు, ఆలంబనము ఊర్వశి. ‘ఊర్వశి’ అను కావ్యమున, నావియచ్చరాంగనవలని వియోగమే ముఖ్యముగా గానముచేయబడినది. “ఊర్వశి” వ్రాయుటకు పూర్వమే కృష్ణకావ్యిగారు, కృష్ణపక్షము, ప్రవాసము అను కావ్యములను రచించియున్నారు. భావకవిత్యమునకు బహుళ ప్రచారము లభించుటకు వీరే ముఖ్యకారకులు. వీరిననుకరించిన కవులనేకులుగలరు.

ఊర్వశి కేవలమూహసృష్టికాదు. అనగా కృష్ణకావ్యిగారేకాదు. ఆధునికకవులెవ్వరునామెను సృజింపలేదనుట, ఆమె వేదపురాణప్రసిద్ధ. కాళిదాసుని “విక్రమోర్వశీయము”న ఆమెయేనాయక. మత్స్యపురాణమున సూర్యశీ పృతాంతమున్నది. దానికిని విక్రమోర్వశీ యేతి పృత్యమునకును, పోలికలు చాలగలవు. దేవతలున్నారని యంగీకరించువారికి, ఊర్వశి, భావనా సృష్టికాజాలదు; అంగీకరింపనివారికామె వేదర్షుల భావనాసృష్టికావచ్చును. ఎట్లయినను, నవ్యులకామె పురాణప్రసిద్ధిగల నాయకయే. రంభాద్యవృరసలున్నారు. వారికెవ్వరికిని ఊర్వశికి పట్టిన యదృష్టముపట్టలేదు. వేదర్షులే ఆమెనుగూర్చి గానముచేసిరి. ఇంకనామె కేమికావలయును ? కాని, ఆమెను వలచినవారెవ్వరును సుఖపడలేదు. పురూరపుడామెను ప్రేమించెను. కాలదికాలమే సుఖించెను. జీవితాంతము దుఃఖించెను. విక్రమోర్వశీయము నాటకము. కావున సుఖాంతముగ ముగియునట్లందు కవి, మార్పులుగావించి

యున్నాడు. ఆ మార్పులు కవి స్వకపోల కల్పితములు. ఆమె పొందుకోరిన నరకుడు వంచితుడాయెను. తననాశనమును తానే కొనితెచ్చుకొనెను. ఆమె సౌందర్యభోధను నిగ్రహించిన పార్థుడు, నిర్దాక్షిణ్యముగ నామెచే శప్తుడాయెను. ఈ యుదంతములను బట్టి మనమిట్లుహింపవచ్చును. ఊర్వశి జగదేకసుందరి. కాని కఠోరహృదయ, గడుసుపోకడలుగల నెరజాణ.

విక్రమోర్వశీయమున, తన్నయకుడగు పురూరవుని విరహవేదనయే వర్ణింప బడినది. ఇందు ఆత్మాశ్రయ ధోరణి కలదని పండితవిమర్శకుల యభిప్రాయము. కావున విరహవర్ణనమందుకూడ కృష్ణశాస్త్రిగారాద్యులుకారు. మరియు రవీంద్రుని “ఊర్వశి” ఉండనేయున్నది. తచ్చాయలు కృష్ణశాస్త్రిగారి ఊర్వశీయందు గన్నట్టును. మొన్నమొన్నటి దిన్ కర్ కూడ ఊర్వశిప్రియుడే. ఊర్వశినిగూర్చి, ఆతడు వ్రాసిన రూపకమునకు (సంగీతరూపకము) కేంద్ర అకాడమీ బహుమతికూడ లభించినది.

వేదకాలమునుండి, అధునాతన కాలమువరకును, కవులకు ధ్యేయమైన యీ యూర్వశి రూపురేఖలెట్టివి ? అను ప్రశ్న సహృదయుల కుదయింపకతప్పదు. పూర్వ కవిత్వమున రూపకల్పనకు ప్రాధాన్యమున్నది. బాహిరమగు రూపమును వర్ణించుట సంప్రదాయ కవితకొక లక్షణము. సామాన్యముగ నీ విషయమున ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహించినట్లు గానరాదు. ఆతడుచేసిన యజ్ఞంగనా రూపవర్ణనమే సుందరీమణికై న నన్వయించును. కాని విక్రమోర్వశీయమునందుమాత్రము కొంత ప్రత్యేకత చూపినాడు. ఆ నిర్దురాంగన రూప సౌందర్య విలాసములనుపమములని యమ్మహాకవి నిశ్చితాభిప్రాయము. అందులకే, స్త్రీలను వర్ణించు సందర్భమున, కవు లుపమానము లుగా స్వీకరించు వస్తువులన్నింటికిని ఊర్వశి ప్రత్యుపమానమని చెప్పి, యా సౌందర్యమునందలి యసాధారణత్వమును సువ్యక్తము గావించినాడు. కాళిదాసు చిత్రించిన ఊర్వశీ పురూరపులిర్వురును కాముకులు. వారియందు కల్పనికులాశించు దివ్య ప్రణయ యు రేశమాత్రముమలేదు. పురూరవుని యెడబాటును సహింపజాలనియా స్వర్వేశ్య, కసుకందగు తనఃకుమారుని చ్యవనాశ్రయమున వదలిపెట్టినది. అది యటుండనిండు.

కాల్పనికులు బాహిరమగు రూపచిత్రణమునెడ విముఖులు. వారుచెప్పు నతీంద్రియ సౌందర్యవర్ణనమునకు, సంప్రదాయసిద్ధములగు సుపమాద్రవ్యములు సనికిరావు. కావున వారు మూర్ఛికతను (Mysticism) ఆశ్రయింతురు. ఆ

మార్మికత కృష్ణశాస్త్రిగారి కవిత్వమందును గానవచ్చును. 'ఊర్వశీ' యందొక్కొక్కచోనది హద్దుమీరి "అయోమయత్వము" నకు దారిశీయును. కాని తరచుగా మనోజ్ఞతయే గోచరించును. ఇందులకుదాహరణముగా వారి ఊర్వశీ వర్ణనమును గైకొనవచ్చును. —

“నీవు తొలిప్రొద్దునును మంచుతీవ్రసోనపు
నీవు వర్షాశరత్తులని బిడనంగ
మమున బొడమిన సంధ్యాకుమారి, వీవు
తిమిరనిశ్వాసములు మాసికుములుశర్వ
రీవియోగకపోల పాళికపు, నీవె
నీవె నిట్టూర్పు, నీవె కన్నీరు, విశ్వ
వేదనామూల్య భాగ్యమీవే, నిజమ్ము
నేగలమ్మార పాడు కొనినయభాత
శోకగీతమ్ములందీవె శోకగీతివి.
ఊర్వశీ ! ప్రేయసీ !”

*1 విమర్శకులనేకులిందలి పదలాలిత్యమునకు ముగ్ధులయి, దీనిని కవిగారి అపూర్వకల్పనాశక్తికినిదర్శనముగా చూపుదురు.. ఇందొకవిధమగు పదసంయోజనా సౌకుమార్యమున్నది. కాని అర్థబోధ సుగమముగాలేదు. అది మార్మికతా లక్షణమని సరిపెట్టుకొనవచ్చును. పదములకర్థము తెలియుచున్నను భావముస్పష్టముగా తెలియక పోవుటయు, భావముస్పష్టముగానున్నను, అవ్యక్తమగునేదో అనుభూతి కలుగు చుండుటయు మార్మికతా లక్షణములు. ఈ ఖండికయందర్థముగాని పదములులేవు. ఇక భావవిషయము : భావము అసంభవమని, అనగా, కావ్యోక్తమగు నొక సన్నివేశముగాని, అసంభవము, అనుభవదూరము అని స్పష్టముగా తెలిసిపోవునపుడది మార్మికత అనిపించుకొనదు. దీనికిని లక్ష్యార్థమునకును భేదమున్నది. అది తరువాత

*అసలు కొంత కాలానికావేశంలేకపోతే కవిత్వమే రాదని నా నమ్మకం. కాని అది హద్దులుమీరితే అగమ్యగోచరమవడమూ, ఆవిరి అవడమూ ఉన్నది. పాతికసంవత్సరాల తెలుగు కవిత్వము. శ్రీదేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి 'కాల్పనిక హద్దులుమీరినది శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారి కవిత్వమందే.

*1నీవుతొలిప్రొద్దు * ప్రేయసీ — అంటూఎంతో సజీవంగా తన ప్రేయసిని వర్ణించారు కవి — ఆణిముత్యాలు — శ్రీ వేమూరి రాధాకృష్ణమూర్తి. పుట. 117.

వివరింపబడును. ప్రస్తుత మనుసరింతము. ఇందు “వర్ణాశరత్తులని విడనంగమమున బొడమిన సంధ్యాకుమారి”గా ఊర్వశి వర్ణింపబడినది. “వర్ణాశరత్తులని విడనంగ మము” అనగా నర్థమేమి ?

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పుటకు ముందు మనమొక ముఖ్యాంశమును పరిశీలింపవలసియున్నది.

కవిత్వము అనుభవైక వేద్యమనియు, దానికి వివరణమునుగోరుట అసందర్భ మగు విషయమనియు, నాధునిక విమర్శకులు కొందరనుచున్నారు. ఇందులకు ప్రోద్బలకముగా, ఆర్చిబాల్డు మాక్లేష్ కవి చెప్పిన, క్రిందివాక్యము నుదాహరించు చున్నారు.

“A poem should not mean but be ”

***Ars poetica**

A poem should be palpable and mute
As a globed fruit
Dumb.

As old medallions to the thumb,

*

*

*

As poem should be wordless

As the flight of birds.

As poem should be motionless in time

As the moon climbs

A poem should be equal to :
not true.

For all the history of grief

An empty doorway and a maple leaf

For love

The leaning grasses and two Lights above the sea-

A poem should not mean

But be.

Archibald MacLleish

కవిత్వము అర్థశూన్యముగనుండవలెననిగాని, ఉండుననిగాని, మీది వాక్యమున కర్థము కాదు; “కళకుకళయే; ప్రయోజనము; ప్రయోజనాంతరములేదు” అనుసిద్ధాంత మిందు ప్రతిపాదింపబడినది. స్విన్బర్న్ వంటి కవులయు, జార్జిమూర్ వంటి నవలా రచయితలయు, అభిప్రాయములందు సంగ్రహీకరింపబడియున్నవి. తాత్త్వికము, విజ్ఞాన బోధకము, నీత్యపదేశకమునగు కవిత్వ పరిశుద్ధమగు కళకాదనియు, ప్రయోజన శూన్యమగు కవిత్వమే, పరిశుద్ధమగు కళయనియు, వీరి అభిప్రాయము. కాల्పనిక కవులందరును సౌందర్యారాధకులే కాని, వీరియందది పరాకాష్ఠనందినది. మరియు వీరు, కవిత్వయందు గీతి మాధుర్యమునకు అత్యధికమగు ప్రాధాన్యమునిత్తురు.

* మేక్లీష్ వ్యఖండికయందలి “Dumb” “Mute” “Wordless” మున్నగు పదముల వాచ్యార్థమును గ్రహింపరాదు. జీవితసమస్యల విషయమున, కవిత్వము మూకీభావమును వహింపవలయుననియే అవి చోదించును. పద రహితము (Wordless) అగు, కవిత్వము అనూహ్యముకదా !

కావున, “ఈ పద్యమునకర్థమేమి ?” అని ప్రశ్నించుటలో, సందర్భ శూన్య మగు విషయమేమియునులేదు. అదియటుండనిండు. ప్రస్తుత మనుసరింతము.

భౌతిక ప్రపంచమున వర్షాశరత్తులకు సంగమము కుదరదు. కాలము నిత్య భ్రమణశీలము; దానికి ముందుచూపేగాని వెనుకచూపులేదు. కావున వర్షాశరత్తులు కలియుట అసంభవము. అట్లే, రెండింటి కలయికవలన “సంధ్య” జనింపదు. ఒకటి పోయి రెండవది పూర్తిగారాని సమయమునే సంధ్య అందురు. ఇవి భౌతిక జగత్తునకుసంబంధించిన విషయములు. కాని, కవిది, ముఖ్యముగా కాల्పనిక కవిది భావజగత్తు, కేవల వర్షాశరత్తులొకటి కావచ్చును. వాని నిబిడసంగమమున “సంధ్యాకుమారి” జనింపవచ్చును. కావుననే ఆమె రూపము అప్రాకృతము.

* Another instance of this tendency is the novelist, George Morris notion of ‘pure poetry’ Poetry which conveys no more comment on life than a Ming vase: This ideal of a poem as pure art-object is far from dead in the present century. It is implied, for instance, in the maxim of an American poet Archibald Macleish, that “a poem should not mean but be”
Aestheticism — R. V. Johnson.

నారాయణమహర్షి, ఊరుపులనుండి జనించినది, ఊర్వశి అని పురాణగాథ యున్నదికదా ! దాని మాతేమి ? అని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానమిది. పురాణగాథతో, మీది వర్ణనకెట్టి వైరుధ్యమునులేదు. ఇట కృష్ణశాస్త్రి గారు చెప్పదలచినది ఊర్వశి జన్మవృత్తాంతమునుగాదు; అప్రాకృతమగు నూర్వశి రూప సౌందర్యమును. కావున, తదనుగుణముగా ఇట నొక నూత్నకల్పనము గావింపబడినది. దానినిట్లు వివరింపవచ్చును.

వర్షాశరత్తులు భేదమోదములకు సంకేతములు. సుఖదుఃఖ మేళనమున నూర్వశి జనించినది. — అని అర్థము చెప్పవచ్చును. దివ్యులనంద స్వరూపులు. ఊర్వశి దివ్యవనితఅయ్యు, కేవలనంద రూపిణికాదు. సుఖదుఃఖాత్మిక. ఈ యర్థము నకు ఒక్కటే విప్రతిపత్తి యున్నది. తరువాతి భాగమున నామె కేవలశోకరూపిణిగ చిత్రింపబడినది. “నీవే నిట్టూర్పు; నీవే కన్నీరు; విశ్వవేదనా మూల్యభాగ్యమీవే; నిజమ్ము నేగళమ్మార పాడుకొనిన యభాతశోకగీతమ్ములందీవే శోకగీతివి” — ఈ వాక్యములబట్టి చూచినచో నామెయందానందాంశము లేకమునున్నట్లు గానరాదు. “తిమిరనిశ్వాసములు మాసికుములు శర్వరీవియోగకపోల పాళికవు నీవు” — దీనియర్థమును విచారింపవలసియున్నది. మాయుధాతువునకు “నశించు,” “మలిన మగు” అనురెండర్థములున్నవి. ఇక్కడ మాలిన్యార్థముకుదురదు; నాశము అను నర్థమునే చెప్పవలసియున్నది. తిమిరనిశ్వాసములునశించి అని అర్థము. తిమిరనిశ్వాస ములు అనగా తిమిరము అను నిశ్వాసములా, లేక తిమిరముయొక్క నిశ్వాసములా? షష్ఠ్యర్థమును చెప్పినచో నశించినది తిమిరమగును. ఇట నిశ్వాసము, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వా సముల కుపలక్షణము. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు నశించిన ప్రాణి మరణించును. కావున తిమిరము నశించినది అని అర్థము చెప్పవచ్చును. చీకటులు ‘అ’ను ఊర్పులు” అని రూపకమును చెప్పినచో, నప్పుడు, శర్వరికి, తిమిరమునిశ్వాసము అని అర్థము వచ్చును. తిమిర నిశ్వాసము నశించినదనుట తథ్యము. చీకటులు పోయినవి కాని రాత్రియున్నది. లేకున్న నదికుములుట సంభవింపదు. చీకటులులేనిరాత్రి వెన్నెల రేయియే. అదియర్థమా ? లేక, ఉషస్సని యర్థమా ? ఉషస్సులో చీకటులు చెదిరి పోవును. కాని సూర్యోదయము శోకపోవుటచే, దానిని పగలనరాదు. అది రాత్రి యునుగాదు. కావుననే అది సంధ్య. ఇక వియోగమెవ్వరితోనెవ్వరికి ? శర్వరికే తిమిరముతోడి వియోగమును చెప్పవలయును. వియోగముచలన శరీరము పాలి

పోవును. తిమిరములేని రాత్రియునట్లే పాలిపోయియున్నదని తలంపవలయును. తిమిరనాశముచే కుములుచున్న శర్వరీకపోల పాళికయే ఊర్వశియని సారాంశము. పాళికయనగా నెత్తమాడుబల్ల, లేక పక్కెము. ఈ వర్ణనమువల్ల మనకేమి తెలిసినది? ఇది భావకవిత్వము. అట్టి ప్రశ్నలకిట తావులేదు. ఇందు మార్మికత హద్దుమీరినది.

శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారి శిల్పరచనా సామర్థ్యమవన్య సామాన్యము. ప్రబంధ కవులను గూడ మరపింపగలశయ్యానైగ నిగ్యము వారి కవితయందు గానవచ్చును. వీరికావ్యములను సమగ్రముగ పరిశీలించినచో మనకొక విషయము న్పష్టమగును. ఒక్కొక్కయెడ వీరిశిల్పలౌల్యము వితిమీరి, రసాభివ్యక్తిని కుంతితముగావించును. మరియు కొన్నివస్తువులన్నను, పదములన్నను వీరికి అపారమగు ప్రీతి. తరచుగా వీరి కావ్యములందు, ఆ వస్తుసామగ్రియు, పదసామగ్రియు గానవచ్చుచుండును. అట్లని వీరికి శబ్దదారిద్ర్యము కలదని భావింపరాదు. కాని కేవల శిల్ప నైపుణివలన కవిత కుత్తమత్వము సిద్ధింపదుకదా! కావ్యనిర్మితియందు శిల్పమునకు ప్రాధాన్యమున్నమాట వాస్తవమే. కాని, అదియే కొట్టవచ్చినట్లు కానవచ్చుట, కావ్యసౌందర్య భంజకమేయని యంగీకరింపక తప్పదు.

ఈ క్రింది గేయమిందులకు తగిన యుదాహరణము.

“ఈ యశ్రురురులతో
ఇతరులతో, రొదలతో
పొదలతో, ఈ హాస
మృదుల వాసనలతో
వినముతో, సిగ్గుతో
కొనరు తేనియలతో

ఈ పాటబ్రతుకు నీకేపాటిదోయి, నా
“నెచ్చెలీ! నెచ్చెలీ! “ఊర్వశి”

“ఇక్కడ మృదుల వాసనలు, కొనరు తేనియలు, ఆ తక్కిన భావ మెలపులతో (ఆ రొదలతో) కలియక, ఈ పాట బ్రతుకు నీకేపాటిదోయి” అన్న వినయవాణి సౌందర్యాన్ని భంగపరచక మానవు. శ్రీ కొంపెర్ల జనార్ధనరావుగ రి యీ విమర్శయందు కొంత తీవ్రత యున్నను, సత్యము లేకపోలేదు. ఈ గేయము

నందలి పదజాల మా పాతరమణీయమే. ఆలోచనామృతముగాదు. ఈ పట్టికను మరి కొంత పెంచినను, కుదించినను, ఒక్కటియే, పదగుంఫని యుండరాదని యెవ్వరుననరు. భావానుగుణముగ నదియున్నయెడల కావ్యరామణీయక మినుమడించును. లేకున్న చెడును.

కృష్ణశాస్త్రిగారి 'ఊర్వశి' యందు, విశ్వకవి రచించిన ననుకరించిన పట్టులు కొన్నిగలవు. విశ్వకవి:

"Do not go my love without asking my leave.

I have watched all night and now my eyes are heavy with sleep.

If ear lest lose you when I am sleeping

Do not go my love without asking my leave

అని చెప్పగా, కృష్ణశాస్త్రిగారు,

"ఏదు నిద్దురవోదునో, యేమొ, కరుణ

సెలవు గైకొనకేగ గావలదు; ఇన్ని

నాళ్ళ యెడలేని యెడబాటు నా నిరీక్ష

ణమ్ము బరువులు బరువులైన యనయుగళ

మయ్యో, దిగలాగు నిద్దుర మరపులకును"

అని, యా భావమునే యనుకరించిరి. ప్రణయ ప్రకటనమున గూడ అనుకరణమా అని యడుగరాదు. కాల्పనిక కవులలో గూడ చాలమంది అనుకరణ ప్రేములే.

కృష్ణశాస్త్రిగారు రచించిన యీ క్రింది పద్యమందు భావకవుల ప్రణయ తత్త్వము విశదమగును.

"సౌరభములేల చిమ్ము పుష్ప ప్రజంబు?

చంద్రికలనేల పెదజల్లు చందమామ?

ఏల నలిలమ్ముపాటు? గాడ్పేల వినరు?

ఏల నా హృదయంబు ప్రేమింబు నిన్ను?"

నిరపేక్షమును, స్వచ్ఛమునగు ప్రేమతత్త్వ మట్టిది. • భవభూతియుత్తర రామచరిత్ర మందిట్టి భావమేఽన్య క్తమై యున్నది. ఆంగ్ల మహాకవి షెల్లీ రచించిన "Love's Philosophy" అను గేయమున కూడ శుద్ధ ప్రణయతత్త్వమే ప్రతి పాదితమై యున్నది.

"The mountains mingle with the river

And the rivers with the ocean

The winds of heaven mix forever

With the sweet emotion

Nothing in the world is single

All things by a law divine

In one spirit meet and mingle

Why not If with thine

మన భావకల్పల ప్రేమ సిద్ధాంత మిదియే.

చిరకాలాను భవమున, కఠోరమగు విరహవేదన కూడ మృదులమగు మధుర భావనగా గోచరించుట కవకాశమున్నది. "తినగఁదినగవేము తియ్యనుండు" అను వేమనసూక్తి అనుభవ రసికులకు తెలియనిది కాదు. ప్రబంధ శృంగారమునెడ విముఖత గలిగిన కల్పనికవులు స్వచ్ఛప్రణయ సిద్ధాంతమును లేవదీసిరి. అది విరహమందే రాజించును. కావున వారు విప్రలంభము నాశ్రయించిరి. అది దుర్బర వేదనా ప్రహర్షము. అట్లయ్యునదియే వారికి ద్యేయమై సమారాధ్యమైనది. అందులకే కృష్ణశాస్త్రిగారు

* వ్యతిషజతి పదార్థానాంతరః కోఽనిహేతుః

నఖలు బహిరుపాదీన్ ప్రీతయస్సంశయంతే

వికనతిహి పతంగస్యోదయే పుండరీకం

ద్రవతిచ హిమరక్మా పుద్గలే చంద్రకాంతః.

ఉత్తర రామచరిత్ర, భవభూతి.

“నాకు నిశ్వాస తాళ వృంతాలు కలవు
నాకు కన్నీటి సదుల దొంతరలు కలవు
నా కమూల్య మపూర్వమానంద మొనగు
నిరుపమనితాంతదుఃఖంపు నిధులు గలవు”

అని యెలుగై త్తి చాటినారు. కాని యీ భావముకూడ స్వీయము కాక, అంగ్ల కాల্পనిక కవులనుండి యెరువు తెచ్చుకొనిన దగుట, నది తన సహజ మనోజ్ఞతను గోలుపోవుచున్నది. 2

“కృష్ణశాస్త్రిగారి గీతము లో నేదోయొక విధమైన అనిర్వచనీయమగు ఆవేదన గోచరించును, వియోగ వేదనా భరముచే హృదయము నొప్పినొంద, ప్రియురాలిని గూర్చి తమ యావేదనను ప్రకటించుచు, నొక నిండు కావ్యమును వ్రాసికొనిన శివశంకరశాస్త్రిగారి రచన యందలి మాధుర్యము, సౌందర్యరక్తి, భవ్యానురాగము, కృష్ణశాస్త్రిగారి యందు గానరాదు. దుస్సహ వేదనాభరమొకటి దప్ప; కృష్ణశాస్త్రిగారి యావేదనలో నొకవిధమగు భయంకరత్వము గోచరించును. అగమ్యత మస్వినీ గర్భ, కుహరాల వెడలిపోయిన వీరి ప్రేయసి, వీరిని నీరంధ్ర భయదాంధకార జీమూతాళిలో అఖాతంపు చేసొంతములో విడిచిపెట్టినది. శూన్యహృదయముతో కవిగారు “ఓ చెలీ, ఓ చెలీ!” యని కృంగి కృశించినారు” 1

శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారి యీ యభిప్రాయముతో నేకీభవింపని వారుండరు. కాని యిట్లుండుటకు కారణమేమి? ఈ ప్రశ్నకు వారు సమాధానమీయలేదు. లేదా, అట్టి ఆకాంక్ష వారికి జనింపలేదు. శివశంకరశాస్త్రిగారి భావన కేవలము మూలకము కాదు. దానికి భౌతిక వాసనలున్నవి. కవి యెంత ప్రయత్నించినను, కొన్ని యెడలనవి తలసూపుచునే యున్నవి. “హృదయేశ్వరి” కావ్యనమీక్ష యందవి వివరింపబడినవి. వానినిబట్టి చూచినచో, కావ్యరచనావసరమున గాకున్నను, తత్పూర్వ మందైనను, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు, కవి యదార్థముగ, ప్రణయ మాధుర్యమును లేదా, కటుత్వమును చవిచూచెనని మనకు తేట తెల్లమగుచున్నది. మూలమున

1. కృష్ణ పక్షము.

2. Our sweetest songs are those that tell of saddest thoughts—shelly.

యవార్థము కావుననే, ఆ ప్రణయము సహజమును, మధురము నగుచున్నది. కావ్య మందంతట నా గుణములు గోచరింపక పోయినను, అందందు ఋజుతా మాధుర్యములు స్పష్టముగనే యుండును. కృష్ణశాస్త్రిగారి ప్రణయ మామూల చూడముగ కల్పితము. అనగా భౌతిక వాసనలు లేశమాత్రమును లేనివనుట అనుభవజన్యములు గాని, యా భావముల సంయమదూరములై, యచేచ్ఛా విహారతత్పరమై, విశృంభించినవి. ఆ మూల చూడముగ నా భావములు కృతకములని కవిగారికి తెలియని విషయము కాదు. ఆ వట్టి గాలిపోక సహృదయ రంజకము కాజాలదని తలంచి, వారు, తద్భావములకు తీవ్రత నాపాదింపయత్నించిరి. కవికి శబ్దమే ఉపకరణము కావున, నయ్యు పకరణమును అమితముగ నుపయోగించిరి. అర్జవ లోపమును శబ్దాడంబరమున పూరింపయత్నించిరి. అపూర్వమును, భయంకరమును, అగురీతిలో తమ ప్రణయమును వర్ణించిరి. కృతకములగు నా భావములను భయదాద్భుత రీతిని వ్యక్తీకరించినచో, లోకము సమ్మోహితమగునని వారి యభిప్రాయము. కాని లోకము గ్రుడ్డిదికాదు. అందులకే “వీళ్ళగీతాలలో వీళ్ళు చెప్పినదంతా తెచ్చిపెట్టుకున్నట్టు కనబడుతుంది” అని నవ్యసాహిత్య వీథులలో, తత్కర్తలు, ఈ కవుల భావనయందలి కృతకత్వమును పెల్లడించియున్నారు.

శ శి క థ :

రవీంద్రుడే సుముహూర్తమున “ఊర్వశి”ని సృజించెనో కాని, అప్పటి నుండి తత్ప్రభావ మమేయమై మన యాంధ్రభావకవుల నాకర్షించినది. ఆనాడు ప్రతి కవియు ప్రేయసిపై యథాశక్తి కవితలల్లి తన భావసౌకుమార్యమును వ్యక్తీకరించుకొనెను. వాస్తవముగ ప్రేయసి లేకున్ననేమి? కల్పించుకొన వచ్చును. భావనాపథమున నొక్క మారు పయనించినచాలు; పెక్కుమంది ప్రయురాంధ్రు లభింతురు. కొందరా కల్పిత ప్రేయసినట్లే పేరైన పెట్టక విడిచిపెట్టిరి. కొందరు తమకు తోచినపేరు పెట్టిరి. అట్లు పేరుతో, ఊరుతో ఊహా ప్రేయసిని సృజించిన భావకవులు అడివి బాపిరాజుగాదు. తన ప్రేయసి కేవల భావనా సృష్టియనుటకు బాపిరాజు గారంగీకరింపలేదు. ఆమె అస్తిత్వమును నిరూపించుటకై చారొక స్వప్నవృత్తాంతమును చెప్పిరి. పండు పెన్నెలలో బాపిరాజుగారొకనాడు పండుకొని యుండగా, ఒక యచ్చరలేమ వారిపై వ్రాలినదట. స్వప్నమున తనకట్లు సాక్షాత్కరించిన దివ్య సౌందర్యరాశికి “శశికళ” అనివారు పేరిడిరి. ఈ వృత్తాంతమును వారే “ఎండిమియాన్” అను తమ గేయములో

వివరించిరి. ఈ పేరు భారతీయులకు వింతగా దోపవచ్చును. కాని యిది గ్రీసు దేశీయుడగు గోపబాలుని అపూర్వ చరిత్ర. ఆతని పేరే ఎండిమియాన్. ఆతడతిలోక సుందరుడు. నిద్రించుచుండగా, నాతనికి గూడ దివ్యసుందరీ సాక్షాత్కారము, తదా లింగన సౌఖ్యమును లభించినవి. పాపమాతడు కవికాడు. కావున నామెపై ప్రణయ గీతములు వ్రాయలేదు. కాని కల్పనిక కపులింతమంచికథా వస్తువు లభించినపుడూ రకుందురా? కీట్సు మహాకవి “ఎండిమియాన్” అను కావ్యమును వ్రాసి, యాగోప బాలుని గాథపై తనకుగల యానక్తిని వెల్లడించెను. అలనాటి ఎండిమియాన్ స్వప్న వృత్తాంత మీనాటి బాపిరాజుగారిలో, పునరావృత్తమయి, “ధాతాయథాపూర్వ మకల్పయత్” (బ్రహ్మ పూర్వమట్లే మరల సృష్టిచేసెను) అను కావ్యమునందలి పరమ సత్యమును నిరూపించినది. బాపిరాజుగారు గోపబాలురు కారు. కవులు; చిత్రకారులు; సౌందర్యోపాసకులు. కావుననే యీదివ్యాంగనకౌక పేరును, ఊరును కల్పించి, యామెపై ప్రణయగీతము లర్పి గానము చేసిరి. వారి గురువుగారగు కూర్మేగారు సువ్రసిద్ధ చిత్రకారులు. వారు తమ శిష్యుని స్వప్నవృత్తాంతమునకు రూపకల్పన చేసి, యొక యపూర్వచిత్రమును రూపొందించిరి. ఈ యచ్చర చాల గడసరి; క్షణకాల స్వప్నసాక్షాత్కార మాత్రమున, సాహితీ చిత్రలేఖన కళారంగములు రెండింటి యందును శాశ్వతమగు స్థానమును సంపాదించుకొన్నది.

శశికళను గూర్చి కవి చెప్పిన మాటలివి: “శశికళ నాకు సత్వం. ఆమె నా ప్రేమ విధానము. నా గొంతుకలో బయలుదేరిన సన్ననిరాగంగానీ, నా కళ్ళలో ప్రతిఫలించిన రంగుల చిత్రంగానీ, ఆమె విశాసాలే. ఆమె నాకు తోచనిక్షణాలు భయంకర ప్రదర్శనమే. కాలగర్భంలో నుంచి, బయలుదేరిన మరుక్షణం నుండి, నా చేయి ఆమె, ఆమె చేయి నేనూ, పట్టుకొని నడుస్తున్నాము. ఈ యాత్ర కాలాన్ని దాటిన ఆనందం వరకూ, ఆనందమే మాకుదారి. ఆనందమే మాకు గమ్యము.”

శ్రీ బాపిరాజుగారికి, కవిత్వమునందేకాక, చిత్రలేఖనము నందును ముచ్చి నైపుణ్యము కలదు. కనుకనే, వారి శశికళ పాటలలో, చిత్రలేఖనపు జిగురు మెరుగు నగిషీలు కానవచ్చుచుండును.

శ్రీ బాపిరాజుగారు శశికళ కౌరకౌర దివ్యలోకమును సృజించిరి.

“చంద్రలోకం తూర్పుదెసలో
సూర్యలోకం పశ్చిమంలో
చిన్నిలోకం ఒకటి ఉన్నాడే
ఓ నా వెన్నెల చిన్నారి పడుచు
ఆ లోకమేలే

కన్నెరాణివి నువ్వే నువ్వేనే” 1.

ఆ చిన్ని లోకమునకీ “వెన్నెల చిన్నారి పడుచు”ను రాణినిచేసి, పూజించి కీర్తించినారు బాపరాజుగారు.

ఊహాస్పష్టితో గూడ నొకప్పుడు వియోగము సంభవింపవచ్చును. ఆ వియోగము కూడ నూహయే. తనను తన ప్రేయసికిని నడుమ, అద్యంత రహితమును, ధవళమునగు తెరయొకటి కలదని శ్రీ బాపరాజుగారి యభిప్రాయము.

“ధవళమైనదీ, తలపుదాటినది
దానికి మొదలూ చివర చాచిది
నీకు ఇవతల—నాకు అవతల
తెర ఉన్నది బాలా!

ఒక్కొక్కప్పుడు, వీరోచితముతో పరస్పర తొక్కుటయు గలదు.
“నాలాన్ని కట్టేసి కాలికిందను రాతు నాలోన నీవు నిత్యమౌవనవు”

ఈ యుత్సాహము కాదాచిత్కము.

స్వప్నసుందరీ సమాశ్లేష భాగ్యమునంది, కన్నదురాను భూతిని గానము చేసిన భావకవులు మరొకరు, శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు, వీరు విశ్వభారతీ గురుకులమున కొంతకాలము వసించిరి. వీరిపై కృష్ణశాస్త్రిగారి ప్రభావమున్నది. చాలి వలెనే వీరును భావోన్మాదులు; ప్రణయమే జీవితస్వస్వముగా భావించి, పగటికలలు కని, కన్నకలలను కవితగా రూపొందించిన ఆర్ద్రహృదయులు. వీరు రవీంద్రుని ‘చిత్రాంగద’ను గేయనాటికగా అనువదించిరి. వీరిపై విశ్వకవి ప్రభావ మెంతగలదో

1. శశికళ—పుట 19

2. శశికళ—పుట 1.

అధునికాంధ్ర కవిత్వము, పుట 367. నుండి ఉదాహృతము.

దీనినిబట్టియే విశదమగును. వీరు అదివాస్తవిక ధోరణిలో కూడ కొంత కవిత వ్రాసిరి. వీరికొకనాటి యర్థరాత్రమున స్వప్నసుందరి సాక్షాత్కరించినది. ఈ ప్రేమ తపస్వి యాసుందరీమణిని చిత్రించిన విధము చూడుడు.

“ఈ లోనే నీ కాంతి తనువు నా దేహందరిసి
అలపుగొన్న నా స్వప్న జీవితావరణం మేలుకొలిపి,
నా హృదయోద్భవనంలో దీపం నిలిపితివే
విలసిత లావణ్య శ్రీ వై, త్రీవై, నీవై
నీ పెపరివైనా, నీ పేరేమైనా కానీ
నవనిత్య యౌవనానందప్రాణి”¹

ఈ స్వప్నసుందరీ సాక్షాత్కారము, కేవలము కల్పితమని చెప్పుట సబబు కాదు. జాగ్రదవస్థయందు వీరిలో దమితములైన సౌందర్యభావనలే, అట్లు స్వప్నమున సుందరీ రూపమున సాక్షాత్కరించి యుండవచ్చును.

వీరి కవితపై కృష్ణశాస్త్రిగారి ప్రభావము కలదనుట కనేకోదాహరణములను చూపవచ్చును, మచ్చునకొకటి.

“రంగురంగుల కలలన్ని రగిలి రాజె
నొక్క చాలాగ్ని కీలగా, — ఒకడకనలు
తత్తమోగర్భమున భగ్నతరణి భాతి
మునిగిపోయితి నో యేమొ.”²

అతినవ్య కవితపై కూడ వీరికి సదభిప్రాయమే కలదు.

ప్రణయమొక మధుర భావము. ఆ ప్రణయ తీవ్రతలో, సామాన్యుడే తన ప్రేయసాలిని పెక్కువిధముల భావించుకొని, మురిసిపోవును. అట్టియెడ యింతయో, అంతయో కవితాశక్తిగల భావకవులూరకుందురా? మంచి మనసులో నున్నప్పుడు ప్రేయసి వీరికి (మల్లవరపు వారికి) జీవన దేవతగా తోచినది. వికలమనస్కులై యున్నప్పుడు, “ఉరుతిమిర మరు సంచారిణిగా,” “చిరతరా ర్థి సంభరిత విరహిణిగా” “ధీరవిషాదకారిణి”గా “సుప్తమధుకీల”గా తోచినది. ప్రేయసీ వర్ణనమునకై భావకవులు పయోగించు పట్టిక యొకటి యున్నది. ఆ పదములే, అందరి కవితయందును పునఃపునరావృత్తము లగుచుండును. రానురాను, ప్రబంధకవుల ప్రీ వర్ణనలవలెనే, వీరి వర్ణనములును గతానుగతికము లైనవి.

1. కల్యాణకింకిణి.

2. మధుకీల.

దీపావళి :

శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణగారు భావకవులలో ప్రసిద్ధులు. వారి “దీపావళి”కి (40వ పాఠ్య సంపుటి) ఆనాటి రసకజనము నివాళులిచ్చినది. వేదుల వారు కూడ నొక ఊహప్రేయసిని సృజించుకొని, తమ భావనా సామ్రాజ్యమునకు పట్టపురాణిని చేసిరి. భావకవులయ్యు, వీరు గూఢతామార్మికతల నాశ్రయించినట్లు గానరాదు. చెప్పదలచిన దానిని, నిష్కృష్టముగ అసందగ్ధిమగు భాషలో చెప్పుట వీరి ప్రత్యేకత. వీరి ప్రేయసీ వర్జనమిందులకు ప్రబలనిదర్శనము.

“ఆమె నవనీత హృదయ, నా యంతరంగ

శాంతి దేవత, అశాపథాంతరాళ

పారిజాతమ్ము, ప్రేమజీవన విభాత

తైశికీగీతి, నా తపఃకల్పవల్లి,

ఆమె జగదీశ మకుటాగ్రసీమ నుండి

యర్విపై జారిన సుధామయాభిరేఖ”

ఇట్టి సౌందర్యరాశి, ఇట్టి పవిత్రశీల వీరి ప్రేయసి. ఆమెతోడి విరహము సహ్యము కాదుకదా! కాని ఉన్నది విరహమే. అట్టియెడ కవికి రెండే మార్గములున్నవి.

* 1 కవి కంఠము బాష్పకుంతితమై యున్నది. పాడలేడు; కాని సౌందర్యరసము నెడదనిండ నింపుకొనవచ్చును. నింపుకొనలేనిచో, తనలో తాను విరిసి వృంతచ్యుత ప్రసవమట్లు రాలిపోవుటయే గతి. వీరి మధురమోహన భావపేశలతకీ క్రింది గీతకలుదాహరణములు:

“ఓసఖీ! ఓ సుహాసినీ! ఓ శరద్వి

భావరీన ర్తకీ! కవిభావనావి

లాసినీ నిత్యసైరంద్రి! ఓ సమస్త

లోకమోహిని! ఓ స్వప్నలోకరాజ్ఞి !

ఈ యద్యుతశాంతియే చాలునెపుడు నీక

టాక్షభిక్షునకా జీవితాంతమింక,

శ్రీ చరణలాక్షతోడ నా హృదయకుసుమ

దళములను రాగరసరంజిత మ్మొనర్తు”

ప్రణయ తపస్సులగు భావకవులలో శ్రీ బసవరాజు అప్పారావుగారి కొక విశిష్ట స్థానమున్నది. వీరు ప్రణయగీతములనే కాదు, భక్తి స్వాతంత్ర్యాదులకు సంబం

దించిన గేయములను గూడ రచించిరి. గేయ కవితా రీతిని బహుముఖముల నడపిన కీర్తి వీరికే దక్కినది. శ్రీ కవి కొండల వేంకటరావుగారును గేయ కవితను బహుముఖముల నడిపిన వారే. కాని, వీరి కవిత్వ మొక్కొక్కప్పుడు పేలవమై, రసభావ భావనా శూన్యమై, కేవలము “బజారు” పాటల పోయియుండును. బసవరాజువారి కవిత్వమట్టిది కాదు. వీరి కవిత్వము రసభావ నిరంతరము. మచ్చునకేని భావగౌరవము లేని పంక్తి గానరాదు. మరియు, తేటతెనుగు మాటలలో సూటిగ, రసికహృదయముల నాటుకొనునట్లుగ, తమ భావములను వక్రీకరించు నేర్పు వీరికున్నట్లు, మరియు భావ కవికిని లేదు. అనావశ్యకమగు సమాస జటిలతగాని, పదాదంబరముగాని, వీరి కవిత యందు మచ్చునకైన గానరాదు. తిక్కన కవితలోని జానుతెనుగు నుడికారమును, ప్రాచీన జానపదగేయముల యందలి భావసారశ్యమును, వీరి కవితలో నందములు చిందుచు పొందిపొసగియున్న వరుట ఎంతమాత్రము నశ్యక్తికాదు.

భావకపులందరును ప్రజయోపాసకులే: కాని వారి కవితల యందెందులకో అర్థవము స్ఫురింపదు ఏదో విధమగు కృత్రిమత గోచరించుచునే యుండును. బసవ రాజుగారి ప్రణయకవిత్వము సత్యాత్మికతా (Sincerity) “సంశోభితమై యుండును. వీరి యభిప్రాయము ప్రణయ శూన్యమగు జీవితము జీవితమే కాదు. “ప్రణయ వేద నల పాడుట కన్నను పరమామోదంబేదిర ?” అని వీరి ప్రశ్న. వీరి ప్రణయ తత్త్వ మీ క్రింది గేయముననుసర్యక్తమగు చున్నది.

“వలపెరుంగక బ్రతికి కులికి మురిసేకన్న
వలచి విఫలమొంది విలపింప మేలురా
చెలి వలపులేని నీ కలిమి కల్పనె వినుము
వలపుదీగెనె జీవఫలము కాయునురా
ప్రేమకన్నను యెక్కు జేముందిరా యెల్ల
కామ్యపదపుల కన్నప్రేమ యెక్కువరా
ప్రేమించు సుఖముకై ప్రేమించు ముక్తికై
ప్రేమించు ప్రేమకై యేమింక వలయురా”

శ్రీనాయని సుబ్బారావుగారు కుల పాలికా ప్రణయమును మధురమనోజ్ఞముగా చిత్రించిరి. వీరి కావ్యము సౌభద్రుని ప్రణయ యాత్ర. ఇందు నాయకుడు

సౌభద్రుడు. అనగా, సుభద్రా తనయుడగు నభిమన్యుడు. నాయక బలరాముని కూతురే కాని పేరు మాత్రము శశిరేఖ కాదు వత్సల. నాయకముఖమున మాటాడువారు శ్రీ నాయనివారే కావున నీ కావ్యమును నాయని వారి ప్రణయ మాత్ర యన్నను నసత్య దోషమంటదు. కావ్యమందంతటను, కవికిని, నాయకునకును, ఇంతటి తాదాత్మ్యముండుట చేతనే, ఈ కావ్యము నాత్మాశ్రయ కావ్యముగా పరిగణింప వలసివచ్చినది.

అందలి విరహమంతయు పూర్వరాగమునకు సంబంధించినది. ఫలశ్రుతి యందు, దాంపత్యనిష్ఠమగు పవిత్ర శృంగారము, నభ్యతాయుతముగ వర్ణింపబడినది.

“కావ్యమంతయు నాయక ముఖనిర్గతము—ఒకయెత్తు; వత్సల వలపు నాయక ముఖనిర్గతము—ఒకయెత్తు”¹ ఇది ఒక విమర్శకుని యభిప్రాయము. నాయకముఖ నిర్గతమనగా, నాయక భావములను, ఆమె అనుకొనినట్లుగనే కవి చిత్రించెననుట. ఈ నాయకా ప్రణయమును వివరించుటలో మాత్రము, నాయనివారక్కడక్కడ అస్వాభావికతకు తావిచ్చినట్లు గన్పట్టుచున్నది. వత్సలగూడ కవయిత్రి అయినప్పడే అట్టి భావముల స్వాభావికములు కాక, ఔచితీ మండితములగును. వత్సల ప్రకృతి యంతయు ప్రణయ సంగీతమనియు, లోకములోని చైతన్యమంతయు ప్రేమరూపమే అనియు భావించుటయే కాక, తన్నిచ్చితాభిప్రాయ నిరూపణమునకై ప్రకృతియందే కారణముల నన్వేషించును.

ప్రత్యహమును, కలస్వనముతో, పక్షిసంతతుల హర్షతిరి మేర్కొల్పుట కును, మధుమాసమున చూతములతో పాటు మానవచేతములను పల్లవించునట్లు కోయిల పాడుటకును, ప్రళయకాలమందుగూడ మేఘు నెడబాయక విద్యుల్లత యుండుటకును, నిర్వాణమగు ప్రణయమే కారణమని ఆమె సిద్ధాంతీకరించును నాయక గూడ కవయిత్రి యగునపుడే యిట్టి భావములు స్వాభావికములై యుండును లేకున్న కృతకములుగా భాసించును. వత్సల కవయిత్రి యనుటకు ఇతరాధారము తెవ్వియు నిప్పటికి లభ్యముకాలేదు.

హృదయేశ్వర్యాదులయందు, నాయకల కొక వ్యక్తిత్వమున్నట్లు గానరాదు. వారి పాత్రలను పోషించుటలో కవులు ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించినట్లు గానరాదు. వారి సౌభద్రుని ప్రణయమాత్ర అట్టిదికాదు. ఇందు నాయక పాత్రకూడ సమగ్రముగ పోషింపబడియున్నది. అది ఇందలి విశేషము. ఆత్మాశ్రయకవితయందు స్వీయాను

భూతి యే కదా వ్యక్తము కావలసినది. సౌభద్రుని ప్రణయయాత్ర, విషయనిష్ఠమగు కావ్యమే అగుచో, నిందు నాయికామనోగతములగు భావములెట్లు వ్యక్తీకరింపబడినవి? అనగా. అవి యుండుట కవకాశమేది ? అను ప్రశ్న యుదయించును. హృదయేశ్వరి యందిట్టి ప్రశ్న జనింపదు. అందు సాయిక భావములు వ్యక్తములు కాలేదు. తక్కిన నాయికలూహా సృష్టికి సంబంధించినవారు. కావున ఈ ప్రశ్న యిందే జనించును. దీనికి రెండు మూడు సమాధానములున్నవి. 1. నాయికా నాయకులు చిన్ననాట నుండియు కలసి మెలసి తిరిగినవారు. గాఢానురాగబద్ధులు. శరీరములు వేరుగాని మనసులొకటైనవారు. కావున నాయిక హృదయ గతాభిప్రాయములను నాయకుడు వ్యక్తీకరించుటలో విచిత్రమేమియును లేదు. 2. నాయికకు సంబంధించిన భాగమును పరాశ్రయ కవిత్వముగనే పరిగణింపవచ్చును. 3. సౌభద్రుని ప్రణయయాత్రయందున్నది, అత్యంతాముద్ర బహుళముగా నున్న పరాశ్రయ కవిత్వమే. స్వీకృత వస్తువుతో, కవిజీవితమునందలి ఒక ఘట్టము గాఢముగ సంబంధించుచున్నది. లేదా, తన జీవితఘట్టముతో సంబంధించు పౌరాణికగాథనే, కవి స్వీకరించెను. అందులకే అందు అత్యంత బహుళముగ వ్యక్తమైనది. అట్లు వ్యక్తీకరించుటయే కవి యుద్దేశ్యము కావచ్చును. కవి జీవితచరిత్ర తెలియని వారికిది పరాశ్రయ కావ్యమే అగును. నిజమునకీ కదావస్తువధునాతన కాలమునకు చెందినది అని చెప్పుటకు తగిన యాధారము లిందెవ్వయును గానరావు. యావదాంధ్ర జనానీకమునకును, శ్రీ నాయని సుబ్బారావు గారి జీవితచరిత్ర తెలియుట కవకాశము లేదు గావునను, కవిజీవిత చరిత్రకారులీ కావ్యమునకును, కవిజీవితమునకును గల సంబంధమును వివరించినను, ఈ కావ్యమును చదువు వారందరును కవి జీవితములను తప్పక చదువుదురని చెప్పజాలము కావునను, ఇందలి వస్తువు ప్రసిద్ధము కావునను, పాఠకులలో కొందరికైనను, ఇది పరాశ్రయ కవిత్వముగా భాసించుట తథ్యము. కాని యిందులకొక్కటియే విప్రతిపత్తి యున్నది. పూర్వగ్రంథములందు, బలరాముని పుత్రిక పేరు “శశిరేఖ” అని యున్నది ఇందామె పేరు వత్సల. ఇది యాత్మాశ్రయమే కానిచో నీమార్పేల చేయవలసివచ్చెను. ఇది మాత్రము దాటరాని సమస్య. ఈ విచికిత్స తెలివిగల పాఠకున కెవ్వనికైనను కలుగక మానదు. తీగదీసిన దొంక కదలును. అందుచే, దీనిని కేవలము పరాశ్రయ కవిత్వయని చెప్పవలెనుగాదు. రచనావిధానము మాత్రము నవ్యము. దీనిని కేవల మాత్మాశ్రయ కవిత్వగా పరిగణించిన వారు మొదటి రెండు సమాధానములలో నెద్దని నైన గ్రహింపవచ్చును. అత్యంతాముద్ర బహుళముగా గల పరాశ్రయ కవిత్వగా

దీనిని పరిగణించిన వారు రెండవ సమాధానమును మాత్రమే గ్రహింపనగును. ఇది కేవల పరాశ్రయ కవితయనుట పొసగదు.

కావ్యమందలి భావములలో పెద్ద విశేషమేమియునులేదు. భావకవికి ప్రేయసియే ఆరాధ్యదేవత, అమె సాక్షాత్కారమునకై పేచియుండు భక్తుడు కవి. ఇట్టి భావములీ కావ్యమందును గలవు : చూడుడు.

“దైవతమ వీవు నీదు ప్రత్యక్షమునకు
గడియలెంచుచు నుండు భక్తుడను నేను”

వత్సల శశికళాధర అగుచో కవి యేమి కావలయును ? నదాశివుడు కావలయును. అందులకే తనకు నదాశివత్వపదవి యబ్బినట్లు నాయని వారు చెప్పుకొనిరి. అది యంట్లుండనిండును. *గిరిసుమారుని ప్రేమగీతాలలో కూడ, దంపతులయందీ పార్వతీ పరమేశ్వర భావకల్పనము గన్పట్టును. ఈ రెండు కావ్యములందును దివ్యతాభావమామూలమాడముగ ప్రతిష్ఠితమై యున్నది. ప్రేమ పారిశుద్ధ్యమున కెందును భంగము రాలేదు. స్వచ్ఛమగు ప్రణయము కామవాసనాపూరితము కాలేదు. ఈ విషయమున మాత్రమీ కావ్యముల కిదియే సాటి.

ప్రణయము-వస్త్రాశ్రయరీతి-నవ్వులు-మల్లికాంబ: ఇంతదనుక ఆత్మాశ్రయరీతిలో ప్రణయ తత్త్వమెట్లు వివరింపబడినదియు చూచితిమి. ఇంక వస్త్రాశ్రయరీతిని పరిశీలింతము. రాయప్రోలు వారి కావ్యముల యందది యెట్లు పరిపోషింపబడినదియు ముందే వివరించితిని. తక్కిన కవులలో మొదట పేర్కొనదగిన వారు శ్రీ అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగారు. వీరి “మల్లికాంబ” యందు ప్రణయతత్త్వ వివరణము కొంత కలదు. మల్లికాంబ వివాహిత. ఆమె స్నేహితురాలు కమల. ఆమె తన ప్రియుడు వ్రాసిన ప్రేమలేఖలను మల్లికాంబకడ దాచుకొనును. మల్లికాంబ భర్త రహస్యముగ వానిని చూచి, తన భార్య శీలమును శంకించి, తన్మృతికి కారకుడగును. తరువాత, కమల వలన నిజమెరింగి పశ్చాత్తప్తుడై యిల్లువిడిచి, యెటకో పోవును. వెడలునపుడొక లేఖ వ్రాసి పోవును, ఇందు మల్లికాంబ కమలల సంభాషణమున నిర్మల ప్రణయ తత్త్వము వివరింపబడియున్నది. మల్లిక దయార్ద్రహృదయ. ప్రేమమయి, ఈర్ష్యాశుభగు భర్తచేతిలో నామె పండువంటి జీవితము భస్మమైనది. విషాదాత్మక రూపకమున కిది చక్కని కథా వస్తువు. షేక్స్పియర్ మహాకవి రచించిన “ఒథెల్లో” నాటకమునందును ఇంచుమించుగ నిట్టి కథావస్తువే కలదు. అనగా:

అందును మగని ఈర్ష్యయే, భార్య మరణమునకు కారణమనుట. మనకాల్పనిక కవుల ప్రణయకావ్యములు, కరుణ రస ప్రధానములగునని, ముందే సప్రమాణము గను సహేతుకముగను, నిరూపింపబడినది.

కడపటి వీడ్కోలు : దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు రచించిన “కడపటి వీడ్కోలు” అను కావ్యమున నున్నది రసాభాసమే. ఇందు ప్రణయము, ఏకతటి నిష్ఠము. నాయికయే నాయకుని ప్రేమించినది. నాయకుడు ప్రణయ పరాజ్ఞుడు. ఇందలి కథావస్తువిది. శారదయను ఋషికన్య గౌతముడను ఋషికుమారుని ప్రేమించినది. బాల్యమునుండియు, వారికి, ఒండెరులయెడ స్నేహరూపమగు నార్ద్రత గలదు. గౌతమునియందది, స్నేహరూపముగనే నిలిచియున్నది. శారదయందా బాల్యస్నేహము, వలపుతలపులకు తావిచ్చినది. ఒకమారు, గౌతముడు; శారదను నదిలో కాలుజారి పడిపోవుచుండగా రక్షించెను. తమకూతురు పెద్దగండమునుండి కాపాడిన గౌతముని శారద తలిదండ్రులెంతయు నాదరించిరి. శారదలో, అంతవరకు నంకుర ప్రాయముగానున్న, ప్రణయలత. చిగిర్చి, మారాకువైచి పుష్పించినది. శారదా హృదయమున వచ్చిన ఈపరిణామము, కేవల స్నేహశీలియగు గౌతమునకు, తెలియదు. ఒకనాటి వెన్నెలరేయి నదీతీరస్థమగు చెట్టుకొమ్మ నానుకొని వారిర్వురు నుండగా శారద తనవలపును వెల్లడించును. గౌతముడు తనకామైపై కామ వాంఛలు లేవనియు, తనది నిర్మలస్నేహమనియు, చెప్పి, ఆమెవాంఛను తిరస్కరించును. భగ్నహృదయయగు శారద అతని కంతమును విగియార కౌగించి, “కడపటి వీడ్కోలు” ఇమ్మనును. విడిపించుకొని, గౌతముడు యత్నించును. ఆ పెనగు లాటలో ఇరువురును నదిలోపడి మరణింతురు.

శ్రీరాయప్రోలువారి “కష్టకమల”కును. ఈ కావ్యమునకును, సైద్ధాంతిక ముగ, ఈ శతృదృశ్యమున్నది. కాని, కష్టకమలలో పురుషుడు ప్రేమించును. ఇందు స్త్రీ ప్రేమించును. కష్టకమలయందు, నాయికయే మరణించును. ఇందు నాయికా నాయకులిద్వరును మరణింతురు. ఇందలి రసము ‘కరుణము’ కాకూడదా ? అను ప్రశ్న యిట జనించును. శోకమున కిష్టజనవియోగము మూలము. నాయికా నాయకులిద్వరును, ఇందు మరణించిరి. ఇక నెవ్వరితో, ఎవ్వరికిట వియోగము ?

ముంటాజమహాలు :

నాంపత్య నిష్ఠమగు పవిత్ర ప్రణయమును శ్రీ జాషువాగారు, తమ ముంటాజ మహాలు అనుకావ్యమున మహాదారముగ చిత్రించియున్నారు. ముంటాజాషాజ

హనుల చరిత్ర తెలియనివారులేరు. కావున తద్వివరణమిట ననావశ్యకము. ప్రపంచ మందలి ఏడు వింతలలో నొకటిగా ప్రసిద్ధిగాంచిన “తాజమహాలు” నిర్మాణమునకు, ఏ సుందరీమణి పవిత్రప్రణయము కారణమయ్యెనో, ఆ య్యబలా శిరోమణి జీవిత చరిత్రము సర్వజన శ్లాఘ్యమనుటకు ఎట్టి సందియమునులేదు. ఆ ప్రేమిరాశిని, ఆ పవిత్రచరిత్రను, అర్థాంగిగా బడసిన ధన్యజీవి, షాజహాను చక్రవర్తి. ఆ పుణ్య దంపతుల విశుద్ధ ప్రణయమును, ఆ చంద్ర తారార్కము నిల్పు శిల్పకళాఖండము తాజమహాలు సమాధి మందిరము. కవికింతకంటెను పాదేయమగు కథావస్తు వెద్దికలదు ? శ్రీ జాషువాగారి మృదుమధురవాఙ్మేళనపుణి ఈ పవిత్ర ప్రణయగాథా వివరణమున చరితార్థమైనది. వారు షాజహాను చక్రవర్తిలో ఒక పవిత్ర ప్రణయ సందేశమును, ఒక కళాపోషణ దీక్షను, ఒక మూగ సారస్వతమును చర్చించి యున్నారు. తద్వర్గ ఫలమే “ముంతాజమహాలు”.

ముంతాజమహాలు సౌందర్య చర్చనమునందుగాని, ఆ దంపతుల ప్రణయ విహార వర్ణనములందుగాని, అశ్లీలము నసభ్యమునగు పల్కుమచ్చునకైన గానరాదు. నాయీనా రూపరేఖా లావణ్యములను ప్రత్యక్షీకరింపఁ గవియెట్టి ప్రయత్నమును గావింపలేదు.

“అతివ చక్కదనము సభివర్ణనము నేయ
కలము సాగదెట్టి కవివరులకు
చేయియాడ చెట్టి చిత్రకారులకును
చెలువ చెలువమెల్ల జిలుకరింప”

అనిమాత్రమే చెప్పి ముకీభావము వహించినారు. ఆమె సౌందర్యము మాటల కందనిది; చిత్రకారుని కుంచకు లొంగనిది. —దీనినిబట్టి ఆమె సౌందర్యమునందలి యలౌకికత్వము వ్యజ్యమానమగుచున్నది.

ఆ ప్రేమైకజీవుల శృంగార జీవితమెంత మనోజ్ఞముగ వర్ణింపబడినదో చూడుడు.

“ఆ సతీపతుల గాఢాశ్లేషములనుండి
జారిపోయిన నిమేషంబులేదు

ఆ దంపతులకు నాహ్లాదంబుగూర్చక
తొలగిన వెన్నెల తునకలేదు
ఆ ప్రేమజీవుల యనురాగవృద్ధికై
రుతమొనర్చని పరభృతము లేదు
ఆ శుభాకృతుల యనురాగ వృద్ధికై
నెయ్యంపు ముద్దులచేత
తీపికెక్కని ద్రాక్షతీగలేదు
అవధిలేని వారి యానందకేళికై
దోడుపడని పూల దోటలేదు
వారికూర్మి పెంపు వలచి వర్ణనచేసి
సుప్రసిద్ధి గనని సుకవిలేడు.

ఇందు కొంత అత్యుక్తియున్నను ఆహ్లాదకరమగు నయ్యుక్తి వైచిత్ర్యమిది మామోదింపక తప్పదు.

“దొరతనపు గర్మినింతయు దొట్రుపడక
ప్రథిత సంసార రాజమార్గముననడచి
దంపతులకెల్ల నద్భుతాదర్శమగుచు
జగము నలరించె నయ్యాలు మగల చెలిమి.”

దాంపత్య నిష్ఠమగు పవిత్ర ప్రణయవర్ణనమున కీ పద్యము పతాకా ప్రాయము.

సంతానవతియైనను ముంటాజి రూప సౌందర్య మావంతయు తరుగలేదట. ఇందులకు కవి చెప్పిన కారణ మపూర్వము. “జీవితంబున నొక దుష్టచింతలేని సత్యవంతుల ప్రాయంబు జార”డని లోకులందురట. ఇందుగూడ నాయికా సౌందర్యమునందలి యలౌకికత్వమే సూచింపబడినది.

అంతటి యాదర్శ దాంపత్యమెంతకాలము నిలుచును. కష్ట సుఖములు కావడికుండలు. ముంటాజి రుజాగ్రస్త అయినది. పాదుషా దేవునకు మ్రొక్కులిడినాడు. కాని ప్రయోజనము శూన్యము “చండ తరుడైన విధి లంచగొండికాడు” “చండశాసనుడగు మహా చక్రవర్తి యాత్మ కధికారికాడు” — ఈ కారణముల

వలన పాదుషా ప్రార్థనలను దేవుడు వినలేదని జాషువాగారి వ్యాఖ్య. “కలుషిం చింతయులేని నీమధుర ముగ్ధంబైన చిత్తంబులోపల నిద్రింతు ననారతంబు” అని యొక్క యాశ్వాన వాక్యము చెప్పి యశ్మహ సాధ్వి యమరపురి కరిగినది. తరు వాత సాజహను వడిన దుర్బర దురంత వేదన వర్ణింపబడినది. ప్రణయమెంత ప్రగఠముగనుండురో వియోగమంతకు పదింతలు దుర్బరముగ నుండునుకదా : జీవిత హృదయుడగు చక్రవర్తి దైవ నిందకుగూడ పాల్పడును. తుదకు, స్వర్లోక వాసివియగు తనదేవేరికి, “నీవు వసింతుచోట వసియింతును నేనును; దాచి యుంపుమోదేవి యొకింతనేల, చనుదెంచెద రేపటి మాపటిన్” అని తన దృఢ విశ్వా యమును విన్నవించును. మరియు, “నా జీవిత శేషమంకితము చేసెద నీ కవివాహి తుండనై” అని యా సాధుశీలకు బాసచేయును. అన్నిటికన్న మిన్నగా ఇట్లు దృఢ ప్రతిజ్ఞ గావించినాడు పాదుషా :

“మృతులకు మరుజన్మంబులు
కృతులు గదాదేవి! యట్టి కృత్రికములచే
బ్రతికించి, నీకు జక్కని
రతనాల నమారి మందిరము గావింతున్”

ఇచ్చట కవి, పాదుషాకు ముంటాజిపైగల యనురాగాతిశయమును వేరోళ్ళ కీర్తించినాడు., పాదుషా వచ్చులాలింపుడు.

“నిన్ను నుదరంబులో దాచుకొన్న మహికి
రత్నగర్భాఖ్య నేడు సార్థక్యమయ్యె
నీవు తలమీదదాల్చి మన్నించు కతన
వసుధ నొక బొగ్గు కోహినూరు వజ్రమయ్యె”

తాను నిర్మింపదలచిన నమాదికి “మచ్చు బొమ్మలు తయారు సేయ” పాదుషా తన రాజ్యమున చాటింపించును. శిల్పరెందరెందరో వచ్చి,తాము తయారుచేసిన మచ్చు బొమ్మలను చక్రవర్తికి చూపిరి. కాని, వానిలో “అమ్మొగలురాయని ప్రేమ రసచ్చవులు బహిర్గత మొనర్చు బొమ్మ” ఒక్కటిగూడ లేదయ్యెను.

ఇచ్చట, కళా విషయమున తనకుగల యభిప్రాయములను వ్యక్తీకరించుటకు కవి కవితాశక్తులబించినది. మరియు జాషువాగారి కావ్యములం దన్నిట గాన వచ్చు, కుల్ల సంబంధి హాసన వాక్యము లిండ్లును గలవు ;

“కళలు మోహించుచోక కులీనులనందు

కులము లేదన్నవానిని గూడ వలచు”

ఈ ప్రసంగమిట నిజముగా ననావశ్యకము.

ఇటనొక దరిద్ర శిల్పిగాథ వివరింపబడినది. చక్రవర్తివలెనే, శిల్పియు నిజప్రియా వియోగ భగ్ను హృదయుడు, అంతవరకే సాదృశ్యము. శిల్పి కళోపాసకుడే కాని ధనహీనుడు. చక్రవర్తి కుబేరుడు; కళాపోషకుడు, కాని శిల్పికడు. కళా స్రష్టకడు. ప్రగాఢప్రణయ పరిపూత హృదయులయ్యిరువురును కలసినంతనే వారి హృదయముల జ్వలించు సౌందర్యభావము రూపుదాల్చి విశ్వ విఖ్యాత కళాఖండ మవిర్భవించినది. ఈ శిల్పి గాథలోని అంతరార్థమిదియేయని నా అభిప్రాయము. పాదుషా ఆశించిన మచ్చుచొమ్మ నెట్టి శిల్పిచేయగలడు? తత్సమానధర్ముడు మాత్రమే చేయగలడు. అన్యులును శిల్పకళా విదగ్ధులేకాని, సమాన ధర్ములుకారు. కావుననే చక్రవర్తి హృదయమునకెక్కునట్టి మచ్చుచొమ్మను నిర్మింపలేకపోయిరి. ఈ దరిద్ర శిల్పి తన చేసిన మచ్చు చొమ్మనొక సహృదయ శిల్పి సాహాయ్యమున పాదుషా కందజేసెను, చక్రవర్తి దానియందమునకు బ్రహ్మనందము నందెను. శిల్పి బ్రహ్మకళండమగు సస్మానముగావింప నెంచెను. కాని, యా విరక్తచిత్తుడు, అధనరాశినిగూడ తిరస్కరించి, కాపైన నాశింపక యథేచ్ఛ నేగెను.

తాజీ నిర్మాణమొక మహద్భుత కార్యము అంతటి మహద్భుత కార్యమును సాధించిన, శిల్పి, కళావైదగ్ధ్య మెంతటిది కావలయును? శ్రీ జాషువాగారా విషయము నిట్లు చమత్కరించి చెప్పియున్నారు.

“కలమునందుకొన్న కవివరేణ్యుని మ్రోవి

తలలువంచు విధాన

నాటి శిల్పిచెంత నవనీతమును చోలి

మెత్తదనముదార్చె మేటి శిల్పి..”

కళోపాసనకిదియే పరమసిద్ధి. శ్రుతి కళకును, తత్తదుచితములగు నుపకరణములుండవు. కవికి శబ్ద ముపకరణము. కావున కవికి శబ్దముపై నధికారముండవలయును. శబ్దముపై నధికారము లేని కవి, చెప్పదలచిన దొకటియు, చెప్పినది భేదాకట్యము నగును. అట్లే శిల్పికి, శిల్పపై నధికారముండవలయును; ఆతని ఉత్తి

వేటనకు శిల, వశముకావలయును. అనగా మనసుననున్న రూపమును, శిలపై మలచగల నైపుణ్యముగలవాడే మహా శిల్పి యనుట.

లోకమున సత్కృతితప్ప, తక్కినవన్నియు నశాశ్వతములని చెప్పు క్రింది వద్యముతో నీ కావ్య మంతమగుచున్నది.

“రాణి విడిచిపోయె రాజు నొంటరిజేసి

రాజు విడిచిపోయె రాజ్యరమను

రాజ్యరమయు విడిచే రాజుల బెక్కండ్ర

తాజి విడువలేదు రాజసంబు.”

అమరవీణ

గ్రీకు పురాణ గాథ నాచారముగాగొని రచింపబడిన గేయ కావ్యము “అమర వీణ”, గ్రంథ కర్తలు, శ్రీ వజ్రుల వేంకటేశ్వర్లుగారు, నౌకా భంగాది కావ్యముల ద్వారమున నాంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితులు. “అమర వీణకు” ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారి బహుమతి లభించినది.

గ్రీకు పురాణ కథలందు “అర్చియస్ చరిత్రము సుప్రసిద్ధము అతడు “యూరి డిసీ” అను కన్యకను ప్రేమించి పెండ్లియాడును. “అర్చియస్” గాన కళా ప్రవీణుడు సూర్య పరవ్రసాదమున బుట్టినవాడు, “లైర్” అను జంత్రగాత్రముపై నాతడు గానమాలపించుచో, శిలలు ద్రవించును. మ్రోడులు చివురించును. గ్రీకు పురాణముల ప్రకారము, “హెడిక్” అనునది మృత్యులయినవారుండు లోకము. దాని కధిపతి యగు “ప్లూటో” “యూరిడిసీ”ని గొనిపోవును. అర్చియస్ తనగానముచే నాతని మెప్పించును. యూరిడిసీని పదలివేయుటకు ప్లూటో అంగీకరించును కాని తన లోకము దాటిపోవువరకు, అర్చియస్ వెనుదిరిగి చూడరాదు. చూచినచో నాతని వెన్నంటి వచ్చుచున్న “యూరిడిసీ” శాశ్వతముగ “హెడిక్”లోనే ఉండి పోవును. ఇది ప్లూటో పెట్టిన షరతు అందులకు అర్చియస్ ఒప్పుకొనును. కాని మార్గ మధ్యమున, ప్లూటో మాయకులోనై వెనుదిరిగి చూచును; “యూరిడిసీ” శాశ్వతముగ మృతల లోకమున నిలిచిపోవును. భగ్నహృదయుడగు అర్చియస్, చూలోకమునకు వచ్చును. వలచి వచ్చిన కాంతల నిరాకరించి, వారి కోపమునకు పాత్రుడగును. వారే ఆ ప్రేమ తపస్విని, ఆ గాన విద్యావిశారదుని చంపివేయుదురు.

ఇది స్థూలముగా, అర్చియస్ జీవిత చరిత్ర కొలది మార్పులతో ఈగాథయే అమర వీణ కావ్యమునందుగలదు. పేర్లు మాత్రము మారినవి. ఇందు నాయకుడు,

ప్రియా వియోగమును భరింపలేక ఆత్మహత్య గావించుకొనును. ఇందలి నాయకుని పేరు రుచిప్రియుడు, నాయికపేరు మాధురి. : ఈమెకు విద్యాధరియని బిరుదము కూడ గలదు. వారి సౌఖ్యమును జూచి యోర్వలేక దేవతలు కుట్రపన్నిరి; తుదకు వారి నాశనమునకు కరకులైరి. అందలి “ప్లూటో” ఇందలి “నాగరాజు” అందలి “హెడిజ్” ఇందలి “పాతాళము” అందలి గ్రీసు దేశమునకు బదులు, ఇందు “కాశ్మీరము” గలదు. అమర వీణ యందు “నారద” పాత్రము అదనము. ఇందు నాడుదుడు కలహ ప్రియుడు కాడు నాయక ప్రేయోభిలాషి. అతనికి గాన కళనను గ్రహించుటయేగాక, ఆపదవచ్చినపుడు తగిన యుపదేశ మొసంగి, మార్గదర్శకుడై న దయాళువారి.

ఈ గ్రంథమున పండ్రెండు భాగము లున్నవి. వానికి “శ్రుతులు” అనిపేరు. అమరవీణ కథ, గ్రంథనామము. తద్భాగములను శ్రుతులనుట సమంజసముగనే యున్నది.

శ్రీ వేంకటేశ్వరుగారు బహువర్ణనా ప్రయులకు సంయము మత్యావశ్యకము. ప్రజయ కావ్యమున ప్రకృతివర్ణనలు సముచిత రసభావపోషకములుగా నుండవలయును. సుదీర్ఘ వర్ణనలు విసువు పుట్టించును. యిందు ప్రథమ శ్రుతి యంతయు రుచిప్రియుని గాన మాహాత్మ్య వర్ణనముతో నిండియున్నది. అంతటి వివరణననానాశ్యకమని నాయభిప్రాయము. ద్వితీయశ్రుతి యందలి కాశ్మీర వర్ణనమున పునరుక్తి చాలగలదు. చిన్న చిన్న మార్పులున్నంత మాత్రమున, భావసా దృశ్యము వ్యక్తము కాకపోదు. శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారు ఈ గ్రంథమునకు వ్రాసిన పరిచయ వాక్యములలో, గ్రంథకర్తగారి వర్ణనా చమత్కృతిని బహుధా ప్రశంసించియున్నారు. “పెద్దనాది ప్రబంధ కవులు గావించిన వర్ణనల చమత్కృతికి తీసిపోని వర్ణనలు నేటి వాతావరణ సంప్రదాయములకును అభిరుచులకును, అనుభవములకును తగినట్లుగా ఈ కావ్యమందంతటను విస్తరిల్లియున్నవి. కాశ్మీరదేశ వర్ణనమునే దా దేశ దృశ్యములను చూచినవారికి యథార్థముగా తోచును. వీణా ప్రభావవర్ణనము కాల्పనికమేకానికడుచునోజ్జముగ సాగినది. చిత్రకళా పదార్థన వర్ణనముతో నేటి చిత్రదర్శన విశేషములు ప్రతిబింబితములగుచున్నవి. జయపుర ప్రాంతమందలి ప్రకృతి శోభ అట వికుల నృత్యములు, విరోధములు కవిగారు కన్నులార చూచినవారు కనుక తమ కావ్యమందు చైత్రపర్వవర్ణన యథాతథముగా గాభిషగలిగినారు” శ్రీ గిడుగు నాథు

గ్రాంథికములో వ్రాముటయే వింతగానున్నది. అంతకంటెను ఇందలి భావములు వింతగానున్నవి. జయపురప్రాంతము నందలి ప్రకృతి శోభను వర్ణించుట, కాశ్మీర ప్రకృతిశోభను వర్ణించుట ఎట్లగునో, నా కిప్పటికిని ఎప్పటికిని బోధపడని విషయము. స్థానిక ప్రకృతి ఒక్కొక్కచో ఒక్కొక్క విధముగానుండు కళింగ దేశమున, ముఖ్యముగా విజయనగర ప్రాంతమున తాళవృక్షము లచికముగానుండును. ఆంధ్రదేశమున మామిడితోటలు పెక్కులు; తమిళదేశమున నవి తక్కువ. రాయల సీమ యందలి కొండప్రదేశములకును, కోస్తాజిల్లాల యందలి పర్వత ప్రాంతముల కును ప్రకృతియందు భేదముండును. అట్లే కాశ్మీర దేశ ప్రకృతి, వేరుగనుండును. తద్విశిష్ట విషయములనే, కవి వర్ణింపవలయును. పెక్కుదేశములున్నవి. వానినుండి కాశ్మీరమును పృథక్కరించి కవి చూపవలెను. అదులకుగల మార్గమొక్కటియే గలదు. కాశ్మీర దేశ విశిష్టగుణములను కవి వర్ణింపవలయును. అప్పుడే మనకు కాశ్మీరము సాక్షాత్కరించును. సామాన్య గుణముల నెంత వర్ణించినను వస్తు సాక్షాత్కారముండదు. విశిష్టలక్షణములను వర్ణించుచో వస్తు సాక్షాత్కారమగును. కాశ్మీరమున ప్రత్యేకముగనుండు తరుపుష్పఫల లతా విశేషములను వర్ణింపవలయును. అప్పుడే మనకా దేశ ప్రకృతి సాక్షాత్కరించును. అన్యథాకాదు అమరవీణ యందలి కాశ్మీరదేశ ప్రకృతివర్ణనము తద్విశిష్ట లక్షణ లక్షితముకాదు. “విరీత హిమానీ ధవళోజ్జ్వలములు” అనునదిమాత్రము, తద్విశిష్టతను గొంత తెల్పును. కాని, ఒక్కయంశమును మనమంగీకరింపక తప్పదు. అడవిని చూడకయే, అరణ్య వర్ణనము చేయుకంటె ఏదో ఒక అడవిని చూచి తద్వర్ణనముగావించిన కవి ఉత్తము డనుట తెట్టి సందియమునులేదు.

ఇందు ప్రబంధవాసనలు లేకపోలేదు. అందు మనుచరిత్ర ననుకరించిన తావులివి :

“పరమ శివుడే తన కుధవుడని
హృదయమున వరియించి గౌరీ
దేవి ఘోర తపస్సుచేసిన
పావన స్థలము.”

కృ - శ్రు

“ఫాలలోచన లోచనాగ్ని
జ్వాలికలలో పచ్చ విలుతుడు
కాలి బూడిదయై నశించిన

కనికరపు చోటు"

తృ - శ్రు

"మును భగీరథు డాచరించిన
ఘనతరమ్మగు తపము కతమున
దివిజ గంగాలహరి అవనికి
దిగిన అచ్చోటు"

తృ - శ్రు

దీనిని చదువునపుడు "నిడుద పెన్నెటిగుంపు జడగట్టు సగరుము మృను
మండు తపము గైకొవిన చోటు" అను మనుచరిత్ర యందలి పద్యము జ్ఞప్తికిరాని
వారుండరు.

ప్రణయ కావ్యమున నొక్క ప్రేమగీతమైన లేకున్ననెట్లు? చతుర్థ శ్రుతి
మొదల ఆ లోటు తీర్చినారు కవిగారు. మాధురీ రుచిప్రియులు క్రొత్త జంట. వారు
ప్రణయగీతము లాలపించుటలో ననెచిత్త్యములేదు. గాన మాహాత్మ్యముతో పాటు
ప్రణయ మాహాత్మ్యమును ఈ కావ్యము ప్రకటించునుగావున నిటనీ ప్రణయగీతి
యునికి సహజమే.

"ప్రేమమయమే విశ్వమఖిలం
ప్రేమమే లోకై క శరణం
ప్రేమమే సుమితాశ్వతం
మాధురీ : హృదయేశ్వరీ :

"ప్రేమలోనే సుఖము, దుఃఖం;
ప్రేమకే జీవనము, మరణం;
ప్రేమయే మన ఈప్సితం,
మాధురీ : హృదయేశ్వరీ :
"ప్రేమకొరకే మధురగానం,
ప్రేమకొరకే మధురకవనం,
ప్రేమయే మన జీవనం,
మాధురీ : హృదయేశ్వరీ :"

చతు. శ్రు

ఈ భావములందు చెప్పుకొనదగిన చమత్కృతి విశేషమేమియును లేదు.
"అంత రామమయము" కావన్న, అంతా ప్రేమమయము. గతాను గతికములగు

నిట్టి వాక్యములు నవ్యతా ప్రతిపాదకములుకావు. ¹ ఈ కావ్యము చదువునప్పుడు విసువు కలుగదని శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి అభిప్రాయము. ఉత్తరార్థమున నా గుణము ప్రస్ఫుటము; సార్వత్రికము.

ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు నాగార్జునసాగరము, కర్నూర వసాకూరులు అను రెండు కావ్యములను రచించిరి. ఈ రెండింటి యందును ప్రణయమే ప్రధాన వస్తువు. కాని, తదావిర్భావ వికాసపరిణామముల యందు, ఈ రెండు కావ్యములను సర్వదా భిన్నములు. ఒక్కొక్క కావ్యము, ఒక్కొక్క విధమున ఈ ప్రణయ ప్రభావమును విశదీకరించుచున్నది. అలంబిన భేదమే ఈ భిన్నతకు కారణమనవచ్చును. నాగార్జునసాగరము : ఇందున్న కథావస్తువత్యల్పము శాంతిశ్రీ పద్మదేవు లిందలి నాయికా నాయకలు. అది యిశ్వకుల పరిపాఠనా కాలము. నాగార్జునకొండ (శ్రీ పర్వతము) కడ, భౌద్ధ స్తంభారామమున చైత్యాదులు నిర్మింపబడుచున్నవి. వానిపై భౌద్ధగాఢలమ చిత్రింప, మహా శిల్పి పద్మదేవుడాహూతుడైనాడు. అతడు భౌద్ధుడుకాదు. ఆ మతమునం దాతనికి విశ్వాసములేదు నిజమున కాతనికే మతమునందును అంతగా పట్టింపులేదు. ఆతని కళాకౌశలమును చూపుట కమ్యారామము పనికి వచ్చినది. అందులకే ఆత డందున్నాడు. శాంతిశ్రీ విషయమట్టిదిగాదు. భౌద్ధమతతత్వము నభ్యసించుటకై ఆమె ఆయారామమును చేరినది. ఆమె భౌద్ధ విద్యార్థిని. భౌద్ధమత ధర్మము లందామెకు పరమ విశ్వాసముగలదు. పద్మదేవునకును, ఆమెకునుగల ఈ భేదము ముఖ్యముగా గమనింపదగినది. “మత పాఠములుదప్ప, ఇతరాంశములు మీకు ఆస్వాదనీయములైనట్లు కన్నడవు.

* రాతిచొమ్మలు మిమ్ము రంజింపజేయునెటు ?” అని పద్మదేవుడామె నడుగు నప్పుడు ఆమె యిచ్చిన క్రింది సమాధానమునుబట్టి, ఆమె మనస్తత్వమునకును, పద్మదేవుని మనస్తత్వమునకునుగల భేదము మనకు స్పష్టముగా తెలియును.

1 చదివినంతసేపు విసువు కలిగించకుండ నొక మాధురీ రేఖ భాసించునట్లు వ్రాయగలుగుట యొక పూర్వజన్మ సుకృతము.

అమరవీణ - పుట 21 కవి : తద్రచనలు.

“ఏ మహాత్ముని బోధ
 యే మాకు వేదమో
 ఏ మహాత్ముని ధ్యాన
 మే మాకు ప్రాణమో;
 ఆ మహాత్ముని బ్రతుకు
 నంత త్యాదృశులు శి
 ల్ప కళా మనోజ్ఞ రూ
 పముల చిత్రించినారు—
 అందుకే మాకు కళ
 లాస్వాద నీయములు.
 అందుకే మాకు కళ
 లారాధనీయములు.”

ప్ర. తర.

ఆమెది కేవల మతదృష్టి. మతమునకు వినియోగపడుచున్నవి కావుననే, ఆమెకు కళ లాస్వాదనీయములు; ఆరాధనీయములు. అన్యథా కళలామె దృష్టిలో గణనీయములుకావు. అందులకే, మత నియమములకును, ప్రణయమునకును వైరుధ్యమేర్పడినపుడామె మతమునే ఆశ్రయించినది. పద్మదేవుడు కళాతపస్వి. ఆతనికి కళయే సర్వస్వము. స్వీయ కళాకౌశల ప్రకటనమునకు, బౌద్ధ సంఘా రామము పనికివచ్చినది. అందులకే ఆతడచ్చటనున్నాడు. నాయికా నాయకుల మనోధర్మము నందుగల యీ భేదమే యీ కథా బీజము. దీనినే శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంత కృష్ణశర్మగారు తమ “మంగళాశాసనము”న నిట్లు చమత్కరించి చెప్పి యున్నారు. “విరక్తియను మోక్ష రహస్యమునకును, రక్తియను బంధ రహస్య మునకును గల అనాది స్పర్థ — అది అనంతముగూడ — ఇందలి కథా బీజము” కాని, నాయికయందీ విరక్తి పరిపక్వదశకు రాలేదు. అటు పద్మదేవునియందు దనకు గల ప్రణయమును పరిత్యజింపలేక, ఇటు గురుదేవుల ఆజ్ఞ మీరలేక, ఆ ముగ్ధ హృదయ నలిగిపోయినది. అమేయమగు చిత్తక్షోభకు గురి అయినది.

నాయకుడగు పద్మదేవుడాంధ్రుడు. రూపజిత మగ్నముడు. తరుణవయస్కుడు॥ చిత్రలేఖనము, విగ్రహ శిల్పము, గానము అను మూడు కళల యందారితేరినవాడు.

“అతనికి ప్రాంతపు చెల్లులు
అక్కి గోచరములుకావు
అతనికి మతవైషమ్యము
లఱు మాత్రము తెలియరావు”
అతని తనువు సుందరమ్ము
అతని మనసు సుందరమ్ము
అతనికి కన్పించును ప్ర
త్యణువుననొక సురపురమ్ము.

ఈ రెండు గేయములను ఒట్టి మనకు పద్మదేవుని రూపమనోధర్మములు తెలియుచున్నవి. ఒకనాడతడు తన పనిలో నిమగ్నుడై యుండగా శాంతిశ్రీ యటకు వచ్చినది. ఈ రాకను నిసర్గ మనోజ్ఞుగను, రమణీయ శిల్పాభిరామముగను చిత్రించినారు శ్రీ రెడ్డిగారు. ఆమె “కదలివచ్చిన మల్లికార్జున”వలె, “అవయవా లగు దాల్చినట్టి అమృతము”వలెను మదన మార్గణమువలెను, ఉన్నదట. కాని, శిల్పి యామెను చూడనేలేదు, తన పనిలో నిమగ్నుడై యున్నాడు. అప్పుడాతడమిత తాదాత్మ్యమున, యశోధరా గౌతముల మృదు ప్రణయ ఘట్టమును చిత్రించుచున్నాడు. ఆమె కరచరణములకెట్టి యాభరణములును లేని కారణమున, నామె వచ్చునపుడెట్టి శబ్దమును గాలేదు. ఆమెయు నాతని పలుకరింపలేదు. కాని యట్టి శుభసమయమును గాలిదేవుడూరక జారవిడుచునా? లతాగ్రము నల్లన ద్రోసినాడు. “ఆమెచేలాంచల మలల పోలికచేచినది” పద్మదేవుని హృదిని పరిమళములు వీచినవి” ఎద్దిమో తన్ను స్పృశించినట్లాతనికి తోచినది. అతడు తలతిప్పినాడు “చంచలవంటి, దోరవెన్నెల వంటి రూపము”ను చూచినాడు. అతని కుంచీయ జారినది. “ఆమె నేత్రాలు వెన్నెల లూరి”నవి. ఆ సమయమున వారి ముందర నెన్నియో అజంతలు, ఎన్నియో అమరా వతులు, వారి, తమ “దివ్య సౌందర్య రుచుల పెదజల్లి”నవి. తరువాతి వారి సంభాషణముగూడ ముగ్ధ మనోజ్ఞుగ సాగినది. “మీరలెవరో” అని అతని ప్రశ్న. “శాంతిశ్రీ” అని ఆమె సమాధానము. అనంతర మాతని కామె మనస్తత్వముకూడ కొంత విశదమగును. బౌద్ధ గాథలను వ్యక్తీకరించుచున్నవి కావుననే ఆమెకు కళ లారాధ్యములగుచున్నవను నంశముకూడ నాతనికి తెలిసివచ్చెను. అందుల కారడు విస్మయము. ఏమైననేమి? వారు గణానురాగ బద్ధులైరి. అతడు రాత్రియంతయు మేల్కొనియుండి, ఆమె చిత్రమును వేసెను. తెల్లతెల్లవారుచుండగా అతనికి తెలియ

కుండగనే, నిద్రాధీనుడాయెను. ప్రాతః కాలముననే, కృష్ణానదియందు స్నానముచేసి
వికచాబ్జములుగొని శాంతిశ్రీ పద్మదేవుని విలయమునకేగెను. అట తన చిత్రమును
గాంచి విస్మితయయ్యెను. పద్మదేవుడు మేల్కొంచెను. అప్పుడు వారిర్వురి మధ్య
నడచిన సంభాషణలో, వారి చిత్తవృత్తి మరియు ప్రస్ఫుటమగును. బుద్ధదేవుని
జాతక కథలను, అమృహనీయుని మహిమలను, చిత్రించుటయే శిల్పి కర్తవ్య
మనియు, తద్భిన్నముగ తన్నుబోలు ఊద్రజీవుల చిత్రించుట అతని కళకే తీరని
కళంకమనియు నామె నీతిబోధ గావించును, అంత నాతడు.

“మతమే ప్రతివారికి జీ
విత సర్వస్వముకాదు
మతగంధమ్మింతలేని
మహా మహాలు లేరెందరు ?

“ప్రకృతిలోని ప్రత్యణువున
పరమాద్భుత శోభాన్విత
సౌందర్యము నిర్దిష్ట
స్థాయిలోన నిద్రించును”
“నిద్రిత సౌందర్యమును
న్మిషిత మొనర్చును సుత్తియ
నిగూఢ సుందరతను వ
ర్ణిత మొనరించును కుంచియ”
“సౌందర్యమే మాదుకళా
మందిర మూలస్తంభము
సౌందర్యాన్వేషణలో
స్వప్న మధుర పరిరంభము”
“నిన్ననె మిమ్ము హఠాత్తుగ
నీ రదకూస్యతటిత్తుగ
విలోకించినంతలోనె
పుల్లకరించెనా యైథిధృద్ధ”

వలుకరించినంతలోనె

వల్లవించెనాయెడంద" ద్వీ. త.

అని తన హృదయము నామెకు విప్పిచూపినాడు. ఒకరిమనస్సు ఇంకొకరికి విశదమైనది. తరువాత నాతడిచ్చిన చిత్తరువును గ్రహించి హృదయమునకు హత్తుకొని, శాంతిశ్రీ అందుండి కదలిపోయెను.

కృతీయ తరంగమున శాంతిశ్రీ హృదయమెట్లు, ప్రణయ ప్రభావ తరంగి తమై తన్మయీ భావమునందినదో వివరింపబడినది. గురుదేవులు బౌద్ధధర్మముల గూర్చి యువన్యసించుచుండిరి. కాని అందొక్క మాటగూడ నామె చెవిసోకలేదు; కృష్ణానదీ తీరముమండి, గాలి తరగలలో నోలలాడి వచ్చుచున్న వేణునాదము నాలించుటలో నామె మనసు వివశమైయుండెను. అది పద్మ దేవుని ప్రణయనాదము, ఉపన్యాసము ముగిసినంతనే, జాగుసేయక ఆమె కృష్ణాతీరమునకు పరువులు పెట్టినది. అచ్చటి, వారి ప్రణయ విహార వర్ణనము కొంతగలదు. ఇట్టివి దాచిన దాగునని కావు. అసలీ నాయికా నాయకులకు ప్రపంచపు పోకడలే తెలియవు. వారి ప్రపంచమేవారిది. ఈ ప్రేమకలాప మందరకు తెలిసినది. తుదకు గురుదేవులకు తెలిసినది. వారీ ప్రేయసీ ప్రియుల ప్రవర్తనను గమనించుచునే యుండిరి. ఈ హృద్రోగమునకు తగిన చికిత్సను వారూహించియే యుండిరి. అది వైశాఖశుద్ధ పౌర్ణమి; బుద్ధ భగవానుని జన్మదినము. ఆనాడు గురుదేవులు, శాంతిశ్రీకి బౌద్ధదీక్ష నొసంగిరి. ఆ దీక్షనామె, ఒక ఉద్రిక్తావస్థలో, పరిగ్రహించినది. మతావేళమును రెచ్చగొట్టి, అభిలషితార్థమును సాదించుటలో గురుదేవుల శక్తియుక్తులు అప్రతిమానములు. అంతలో శాంతిశ్రీతో సంభాషించు నుద్దేశముతో పద్మదేవుడచటి కేతెంచినాడు. "శాంతిశ్రీ రాదు; పొమ్ము" అని యాతనితో నిర్వురు భిక్షువులు తిరస్కరించి మాటాడిరి. కొంత వాగ్వాదము జరుగుచుండగా, గురుదేవుల స్వయముగా నటకువచ్చి, యాతని కవమానకరముగా మాటాడిరి. ఆతడును తగిన సమాధానములనే యిచ్చెను.

ఇట కొంత మానవతావాద ప్రతిపాదనగలదు, పద్మదేవుడిట్లను సు.

“మానవత్వ సంరక్షణ

మహా ప్రయోజనముకొరకు

ఘృతముగాని, మీరేమో

మతముకొరకు మతమందురు.

సంఘ్యారామమున ధర్మ

శాస్త్రోక్తులు వల్లించిన

సకల జగద్బాధావళి

సమసిపోవలేదెన్నడు.”

“మీ మతమునకై నాకళ

మీదుగట్టియుంటకన్న

మానవునిగ చేతుదీన

మానవ కోటుల సేవలు” పంచ. త.

ఈ మాటలు చెప్పి, పద్మదేవుడటనుండి ఎచటికో వెడలిపోవును.

భగ్నహృదయముతో శాంతిశ్రీ సంఘవాటిక చేరినది. ఆమెకు నిదురపట్టక పట్టక పట్టినది. అందొక కల. ఆ రీతిలో నామె, సంఘ్యారామమున్న చోట నొక “దివ్య నవ్యసాగరమును” జూచినది.

“అలలనెత్తి యాసాగర

మాహ్వనించెను జనతను

ఓహోసాగర మడిగా

ఓదార్చెను మానవతను

ఆ సాగరమందామెకు పద్మదేవుడు కనిపించినాడు.

కర్పూరవసంతరాసులు కొండవీటి నేలిన కుమారగిరిరెడ్డి. “లకుమ” అను తన ఆస్థాననర్తకిని ప్రేమించును. అమెయు నా ప్రభువును మనసార ప్రేమించును. అందు కల్మష మానంతయునులేదు. కాని, ఆమె ప్రేమలోఁబడి కుమారగిరి రాజ్యకార్యముల విస్మరించెను. ఆమెతో తీర్థయాత్రకేగి. రాణి కవమానకరముగ వ్యవహరించెను. లకుమ కాలు బెణికినదని వినినంతనే, నిండు పేరొలగముననున్న ప్రభువు, మాయము మంతియులేకుండ, ఎక్కడి కార్యములనక్కడ విడిచిపెట్టి, గ్రక్కున నా నర్తకి యంతికమునకేగెను. రాణి, వ్యక్తిగతముగా, తనకు జరిగిన యవమానములనున్నట్టివి భరించినది, కాని దీనిని భరింపలేకపోయినది.

“కేళికా మందిరముకన్నను

ఓలగమ్ము పవిత్రమైనది

వ్యక్తి కన్నను దేశ సౌభా
గ్యము ఆదరపాత్రమైనది”

ఇది రాణి స్థిరనిశ్చయము. ఈ విషయమునే ఆమె కాటయవేషమునితో చెప్పుకొని యేడ్చినది. కాని కాటయవేషుడేమియును చేయలేకపోయెను. అంత రాణి ఒక అర్థరాత్రమున, ప్రభువున్న కేళిసౌధమునకేగి, లకుమతో, ఏకాంతమున నిట్లు చెప్పెను.

“నీ పయిన్ ఒక ఘోరభారము
మోపగా వచ్చితిని చెల్లీ !
పాలముంతువో, నీట ముంతువో
బాధ్యతను గమనించి తల్లీ!”
నిన్ను రాయలు కన్నులందున
నిల్పినందుకు పరితపించను
కాని దేశమును తృణములు
కాలద్రోయుట ఎట్లు నైతును ?
దేశ మొకదెస నీవు ఒకదెస
తేల్చుకొను యెయ్యది ఘనమ్మో
వ్యక్తి సంఘములందు ఏయ్యది
ప్రథమ గణ్యమో చెప్పవచ్చుమా”
గుండె రాయిగ జేసికొని కడ
కొక్కమాటయె యందునమ్మా !
భూసతిని ఎటులైన విడిపో
వుటయె నీకు అవశ్యమమ్మా” *

ఈ ప్రార్థనకు “లకుమ” ఏమి ప్రత్యుత్తర మీగలదు ? లకుమ, తలుపు తీసినంతనే, రాణి ఆమె పాదములపైఁ బడినది. భయచకితయైన లకుమ, అవసరమగుచో, తన ప్రాణములనైన బలియిత్తునని, ఆమెకు అభయమొసంగియే యున్నది. తనమేన బ్రాణములున్నంత వరకు, తామ ప్రభువును వీడలేదు. కావున తాను

మరణించుటయే యీ జటిల సమస్యకు తగిన పరిష్కారము. ఈ నిశ్చయమునకు లకుమ వచ్చినది. ఇంకేమున్నది ? ప్రభువు ముందర శివతాండవము నభినయించుచు, ఘరికతో పొడుచుకొని చనిపోయినది. “ఆ మహాసాధ్వీరాయని కరాంభోరుహమ్ముల లోన శాశ్వతమ్ముగ కనులుమూసుకొనె”

అని శ్రీ నారాయణరెడ్డిగా రమ్మహాసాధ్వీ అంతిమపాత్రను చిత్రించినారు. ఆమె తన తనుమనఃప్రాణములను రాయనికే అంకితము గావించినది. తుదకాతని చేతిలోనే అంత్యశ్వాసమును విడిచినది : అంతకంటె నా ప్రణయైక హృదయకేమి కావలయును : రాజ్యముకొరకు, రాజవంశ గౌరవముకొరకు, తన ప్రాణమునకు ప్రాణమైన రాయని కీర్తి ప్రతిష్ఠలకొరకు, తన తనువునే త్యాగముగావించిన లకుమ జీవితము ధన్యముకదా ! అందుకే “నేటికిని లకుమ అందెల యుణత్కారముల వినిపించు కొండవీటను వీచువాయువులు”.

ఈ గేయకావ్యమునగల పాత్రలు నాలుగే : 1. కుమారగిరిరెడ్డి. 2. రాణి. 3. లకుమ. 4. కాటయేముడు. ఈ పాత్రల స్వరూప స్వభావములను చిత్రించుటలో, ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు చూపిన నైపుణ్యము ప్రశంసార్హము. అందును, లకుమ పాత్రను వారు మహోజ్వలముగ తీర్చిదిద్దినారు. రాణికి మాట యిచ్చిన తరువాత, లకుమ పడినతీవ్రవేదన, ఆమె మనస్తత్త్వమునకు దర్పణము వంటిది.

“నన్ను ప్రాణముకన్న మిన్నగ
నమ్ముకుని యున్నాడు రాయడు
నన్నవరదై వమ్ముగా మది
నెన్నుకొని యున్నాడు రాయడు
ఆతనిన్ విడి యెచటికై నను”

పోతినా యింకేమి యున్నది
వెరి యెత్తిన వానివలె బెం
జేలువడి తిరుగాడు రాయడు.
రేడునాలో కన్నులను వె
లించిన రసానంద దీపము
నేను రాయని విడిన మరు నిము
సాన లోకము నరక కూపము

అనుగు రాణిని రాచ కొల్వను
అఖిల రాజ్యమునై న నాకై
అవలద్రోసిన ప్రభువునే విడ
నాడ నా మనసెట్లు లాడును ?
ఎటుల వాగ్దానమ్ము తీర్తును
ఎటుల రాయనివీడ నేర్తును
ఎందుకీ హృదయమ్ము నిచ్చితి
వీశ్వరా ! ఈ సావిదానికి ?

ఈ కావ్యము మహాకావ్యమనుట కీ తుది గేయమునందలి తుది రెండు చరణములును చాలును. ఇది ఉత్తమ ధ్వని కావ్యము. ఇందు ష్యజ్యమానమగు నర్థమతి గభీరము; అతి విస్తృతము. వేశ్యాకుల మెప్పుడు పుట్టినదో! ఆ నాటి నుండి, తనరకున, ఎంతకాలము గడచినదో! అనూహ్యమగు నీ కాలమున నెందరు వేశ్యలు జనించియుండరు? ఎందరు విటులను మార్చుకొని యుండరు? స్వర్వేశ్యలు గూడ సెట్లే ప్రవర్తించిరి. వారెవరికిని లేని హృదయమును తనకే పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించినేల? ఆ హృదయమే తనకొక మోర శాపముగా పరిణమించినది. ఊహించిన కొరిదియు నిట్టి భావము లనేకము లిందభివ్యక్తములగును. లకుమయు, కుమారగిరియు నొండొరుల నెంత గాఢముగ ప్రేమించుకొనిరోకూడ నిందు సువ్యక్త మగుచున్నది.

ఆచార్య శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచలానిగారు, ఈ కావ్యమునకు తాము వెలియించిన 1 “కర్పూర సౌరభము”లో ఇందలి ధ్వని విశేషములకు పెక్కింటి నుగ్గించి యున్నారు. అందు లకుమ మరణించిన పుట్టమును శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారెట్లు వ్యంగ్యార్థ భాసురముగ రచించి యున్నారో, వివరించియున్నారు. ఆ వాక్యము లిట ముదాహరణ యోగ్యములు.

“లకుమ మరణించిన పిమ్మట రాజామె మృతికిఁ గారణమైన చురికను దాని చుట్టునున్న యొక పత్రమును గాంచెను. కవిగారా పత్రమున లకుమ యేమి వ్రాసె

1 కర్పూర వసంతరాయలు - కర్పూర సౌరభము - పుట 17.

నోవాచ్యముగా వెల్లడింపక “రక్త సిక్తాక్షరములను రేడు పఠియించె”నని మాత్రము చెప్పి యూరకుండిరి. రాజ్ఞి యాగమనిము, దానివలన తనమనమున గలిగిన త్యాగ దీక్ష - లకుమ యందు వివరించియుండును. ఈ విషయము నిచ్చట వ్యంగముచేసి విడుచుట చాల రమణీయముగా నున్నది. కావ్యాంతమున లకుమచేసిన శివతాండవ సన్నాహమును రాజునకిచ్చిన సమాధానములును, భావి కదాంశమును సూచించుచు రమ్యముగా నున్నవి. అట్లే “ఈ విధిని ప్రభువు వాపోవుచుండగ, లకుమ యందించు స.దేశ మతని జాగృతుజేసె” ననుటయు రాజునకు మహారాజ్ఞియు, జన మహాంభోధియు కన్నడుటయు ధ్వనిపూరితములై రాజు పరివర్తనమును చక్కగా సూచించుచున్నవి.”

ప్రతియోగ (by contrast) రీతిలో మనస్తత్వమును వివరించుట, ప్రౌఢ కవులవలించు మార్గములలో నొకటి. ఈ కావ్యమును ప్రతి యోగి సంఘటన లనేకములు గన్పట్టును. లకుమకు యోగము; రాణికి వియోగము. లకుమకు మోదము; రాణికి ఖేదము. లకుమకు రాయని కానందము నొడగూర్చుటయే ఏకైక లక్ష్యము; రాణికి, ప్రభువుల కానందమును గూర్చుటతోపాటు ప్రజాక్షేమముగూడ ప్రధాన లక్ష్యమే. లకుమ వేశ్య; రాణి ఆభిజాత్యముగలది. సర్వదాభిన్నములగు నీ పాత్రలను చిత్రించుటలో శ్రీ నారాయణరెడ్డిగా రద్వితీయమగు రచనా నైపుణ్యమును ప్రదర్శించియున్నారు. మచ్చునకొక్క యుదాహరణము.

“లకుమ అపుడె తొలిసారిగ

రాయని తన మనసారగ కౌగిలించె

అచట కొండవీటి రాణి

అతి వికృత స్వప్నమున కలవరించె”

సాధారణముగా ప్రణయకావ్యములందు విప్రలంభమే ప్రధాన రసముగా నుండును. ఇందు “సంభోగశృంగారము ప్రధాన రసమగుట విశేషము. ఈ శృంగార పోషణమునందు కవిగారుచూపిన ఔచితీ పరిజ్ఞాన మపూర్వము; అనన్య సాధారణము. మచ్చునకెన నశ్శీలమును, అసభ్యమునగు పర్జనమిందు గానరాదు. లకుమా కుమారగిరుల ప్రణయము, కేవల కామోపశమన ప్రయోజన పర్యవసానము కాదు. అందువలన నొక మహా ప్రయోజనము సాధింపబడినది. అదియే జనంత రాజీయము. లకుమా సాహచర్యమే లేనిచో కుమారగిరి అమృత గ్రంథమును

వ్రాసియుండెడివాడుకాదు. ఇందలి రాణి పాత్ర కడుచిత్రమైనది. ఆమెకు లకుమ యెడ నదభిప్రాయమున్నట్లు గానరాదు. కుమారగిరి లకుమనంతగా ప్రేమించుటయు నామెకిష్టములేదు. అది ప్రీ సహజము. కాని, ఆమె లకుమను పల్లెత్తుమాట అన లేదు. కాని, తుదకు కోరరాని కోరిక గోరినది. అందుకొంత కఠిన్యమున్న మాట వాస్తవమే. అయినను, ఆ కోరిక ఈర్ష్యాసూయా ప్రేరితముకాదు. రాజ్య రజ్జె రూప మహోదార భావ ప్రేరితము. స్వార్థమునకుగాక ప్రజాక్షేమమునకై ఆమె అంత కఠిన్యము నవలంబింపవలసి వచ్చినది. కావుననే, ఆమె మనకు సూన్యయగు చున్నది.

ఎంకి పాటలు : అధునిక యుగ లక్షణములలోనొకటి 1 జానపద సాహితీ పునరుద్ధరణము ఒకప్పుడు మనదేశమున జానపద సాహిత్యమునకు, మంచి పేరును ప్రాచుర్యమును గలపనుటకు విదర్శనము లనేకములు గలవు. సోమనాథుడు, తన పండి తారాధ్య చరిత్రమున పేర్కొనిన, తుమ్మెద పదములు, ప్రభాత పదములు, మున్న గునవి. ఆతనికి పూర్వమే మన దేశమున, బహు జనాదరణమునకు పాత్రములై యుండి యుండును. మరియు, ప్రౌఢ కవులలో నగ్రగణ్యుడును, ప్రబంధశయ్యకు మార్గదర్శకులైన మహాకవులలో నొక్కడను, అగునాచన సోమన, “వసంత విలాసము” అను ఏకాశ్వాస ప్రబంధమును రచించెననియు, అందు “జాజర పాట” అను జానపద కవితారీతిని పేర్కొనెననియు, లాక్షణికోదాహరణములనుబట్టి తెలియు చున్నది. అది యిది :

“వీణాగానం వెన్నెల తేట

రాణమీరగా రమణుల పాట

పేరుచెప్పిన పిన బ్రాహ్మణువీట

జాణలు మెత్తురు జాజర పాట.”

“ఆనాడీ వసంత విలాస మెన్ని కోకిలల గొంతుకలకు పని కల్పించినదో! ఈ ఛందముననే, యిప్పటికిని తెలంగాణమున జాజర పాటలు “కాముని పున్నమ” పండుగ దినములందు జానపదులు పాడెదరు. నేటి జాజర పాటలకిది మాతృకయై యుండనోపు.”

1 తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము — పు. 44.

ఆచార్య బి. రామరాజుగారు.

2 తె. జ్ఞా. గే. సాహిత్యము పు. 49.

ఆచార్య బి. రా. రాజుగారు

పండిత కవులనేకులు పద కవికల చేపట్టిరి 1. శ్రీనాథుడు వలనాటి వీర చరిత్రమును వ్రాసెను. కందుకూరి దుద్రయ సుగ్రీవ విజయమును యక్షగానమును వ్రాసెను 2. పద కవితా పితామహులు తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులు తన కాలమున ప్రచారమునందున్న జానపద సాహిత్యము నాధారముగా గొనియే. "సంకీర్తనల" రచించియుందురు² తాళ్ళపాక చిన తిరుమలాచార్యులు రచించిన, "సంకీర్తన లక్షణము"నందు, వీలలు, గొబ్బిళ్ళ, చందమామ పదములు, అర్థచంద్రికలు మున్నగు గేయముల లక్షణములు వివరింపబడియున్నవి. ఎలకూచి బాలసరస్వతి, కంకంటి పాపరాజు, గోగులపాటి కూర్మనాథ కవి. మున్నగు పండిత కవులును పదకవిత చెప్పిరి. అప్పకవి, లాలి, ధవళము, సువాళి, పెండ్లి పాటలు మున్నగు వాని కలక్ష్య లక్షణముల చెప్పెను. ఆనంద రంగరాల్పందమున కొట్టుములు, ధవళములు ఆరతి పాటలు, జోల పాటలు, శోభనములు, గొబ్బిళ్ళ మున్నగు పాట లను పేర్కొనబడినవి.

ఇట్లు కొందరు మహా కవులును, లాక్షణికులును, జానపద సాహిత్యము నాదరించినను, సర్వసాధారణముగా శిష్ట కవులకు దానియెడ నిరసన భావమే యుండె డెది. "ముదివిటులు"¹ ఇత్యాది పద్యము నెవ్వరు చెప్పిననేమి ఆతనికి పద కవిత్వ మనిన అసాధారణముగు నేహ్యభావము కలదని తెలియుచున్నదికదా! చిన్నన్న కవులకు పరిహాసాస్పదుడగుటకు కారణ మాతడు ద్విపదలో కవిత చెప్పుటయే కదా! కావున, పద కవిత్వమనిన పెక్కుమంది పండిత కవుల కనాదరమన్నమాట వాస్తవము. పాండిత్య ప్రకర్షలే కవిత కవికయేకాదని "జమీందారీయుగ" సిద్ధాంతము. అట్టియెడ పదకవిత నెవ్వడాదరించును? కావున పదకవితకు పునరుజ్జీవనము.

క్రింది చాటువు శ్రీనాథ కృతమందురు.

1. ముదివిటులు విధవలంజలు

పదకవితలు మారు బాస బాసనవారల్

చదువని పండితవర్కులు

కదనాస్థిర వీరవరులు కడిది పురమునన్ - చాటువు.

2. "అలతాళ్ళపాక చిన్నన్న రోమములై న

తంబురదండెకు తంతులొనె"

"ద్విపద కావ్యంబు మదిలంజ దిడ్డికంత

ఋగ్యుజ్జేరనిరంధ నల్లకరాళి - వేణుగోపాల శతకము.

ఆధునిక యుగముననే ప్రాప్తించినదనుట సత్యదూరముకాదు. ఈ పునరుజ్జీవన విధానమును ద్వితీ విభజింపవచ్చును.

1. దేశమున, మారుమూలల నున్న జానపద వాఙ్మయమును సేకరించుట దానిలో సాధ్యమైనంత భాగమును ప్రకటించుట.
2. జానపద సాహిత్య ధోరణి ననుకరించుచు కవిత్వము చెప్పుట.
3. జానపద సాహితీ విమర్శ.

ఇందు రెండవ పద్ధతిలో కావ్యరచన కుపక్రమించినవారి యందు, శ్రీ బసవ రాజు అప్పారావుగారు, శ్రీ కవికొండల వేంకటరావుగారు, శ్రీ అడివి బాపరాజుగారు, శ్రీ నండూరి సుబ్బారావుగారు ముఖ్యులు. శ్రీ నండూరి వారి “ఎంకి పాటల”కు వచ్చిన ప్రాచుర్యము అనితర సాధారణము. కవులును, పండితులును, పండిత కవులును, ఎంకిపాటలకు సమ్మోహితులై, వానినిబహువిధముల మెచ్చుకొనిరి * శ్రీ దళిక సూర్యప్రకాశరావుగారి అభిప్రాయమున “ఎంకి నాయుడు బావలు” కొప్పుదంపతులు, వారిది పవిత్ర దాసత్యము; వారి శృతి వ్యవసాయము. శ్రీ పురాణం సూరిశాస్త్రిగారి యభిప్రాయమున, ఎంకి నాయుడు బావలు, జీవేశ్వరులకు సంకేతము; ఎంకి పాటలు వైష్ణవ మతబోధక గీతములు. శ్రీ పంచాగ్నల ఆది నారాయణశాస్త్రిగారి అభిప్రాయమున ఎంకి నాయుడుబావలు, శృంగార రసాదిష్టాన దేవతలగు రతీమన్మథులు శ్రీ వేదం వేంకట రాయశాస్త్రిగారి అభిప్రాయమున వారు రంభా నలకూబరులు. అలంకారశాస్త్రి. విరుద్ధముగా, శృంగార సలావములు గావించిన దోషమున మానవ దంపతులుగా జన్మించిరి.

శ్రీ పొక్కులూరి లక్ష్మీనారాయణగారు మాత్రము, ఎంకి నాయుడు బావలు సంకర దంపతులనియు, వారి శృంగార మసభ్యమనియు అవినీతికరమనియు, తమ నిరసనమును వ్యక్తీకరించిరి.

* ఎంకిపాటల గాదిదుమారము; శ్రీ బసవరాజు వేంకటప్పారావు - ఆంధ్ర ప్రతిక - సంవత్సరాది సంఘిక - అక్షయ - 1926 - సారస్వత వ్యాసములు.

* “నందూరి” యెంకిపాటలూ అంతే. ఇవికూడా నందూరి ఆత్మను భవాలే చెప్తాయి. ‘యెంకి నాయుడు బావల’ గొంతుల్లో నుంచి మొదట, తరువాత నందూరి గొంతుల్లో నుంచిన్నీ! ఇతని రచన అంతా కవిత్వపు ముద్ద. మాటలు ఎంత తక్కువగా వాడతాడు! కాని ఎంత జిగి తగిలించి ప్రౌఢమైన శిల్పం చూపిస్తాడు! ఇతని మాట కిటికీలాగ, తోటా, ఏరూ, ఆకాశమూ, నడుమ ఒకరివైపు ఒకరు తిరిగి నిట్టూరుస్తూ నిలబడ్డ ఇద్దరు ప్రేమికుల్ని అంతరాల్లోనుంచి, ఎలాగ చూపిస్తుంది! ‘యెంకి’ అనక ‘యెంకి’ అనడంవల్ల ఒక ఎంత ఆకర్షణ వచ్చింది” ఇవి శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారి ప్రశంసా వాక్యాలు.

* “ఈ పాటలలో దేనికది ఒక రసవత్కావ్యము ** ప్రాచీన దృష్టితో చూచినను ప్రతి పాటలో రస నిష్పత్తికి వీలున్నది” శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి యీ వాక్యములలో ప్రశంస పరాకాష్ఠకు పోయినది.

యెంకి పాటలను అనత్కావ్య జాతిలోచేర్చి, సర్వథా నిరసించినవారిలో ఉమాకాంత పండితులు ముఖ్యులు. కాని, నవ్యకవితలో వారికి నచ్చినదేమున్నది? కాల्పనిక కవులందరును, వారి దూషణకు గురియైనవారే. కావున వారి విమర్శ నాధారముగా గొని యెంకి పాటలను గర్హింపనక్కరలేదు.

అట్లని యెంకి పాటలు కేవలము నిర్దుష్టములనగాదు. ఇందును దోషము లున్నవి వానిలో ముఖ్యము భావాను గుణముగ భాషలేకపోవుట “ఎంకిపాటల గాలి దుమారము” అను వ్యాసములో శ్రీ బసవరాజు అస్పారావుగారి దోషమును ముఖ్యముగా పేర్కొనిరి, దీనికి కొంత వివరణ మావశ్యకము.

యెంకి పాటలలోని భావము లాత్మాశ్రయములను విషయమున నభిప్రాయ భేదములేదు. విమర్శక లోకమంతయు నై క్యకంఠముగా నా విషయము నంగీకరించినది. కవిగారే తొలుత నా యభిప్రాయమును వ్యక్తీకరించిరి.

* పాతిక సంవత్సరాల తెలుగు కవిత్వము - శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి భారతి రజతోత్సవ సంచిక - జనవరి 1949.

* అధునికాంధ్రకవిత్వము - సంవదాయములు :

ప్రయోగములు - ఆచార్య శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డిగారు-పుట. 374-375.

- “యెంకి పాటలలోని భావాలన్నీ నా స్వకీయ జీవితానుభవాలేగాని వేరుకాదు. ఏదో నాస్వంత ఘోషేగాని మరేమీకాదు”

కవిగారే అంగీకరించుచున్నప్పుడు, ఇతరుల సాక్ష్యము అనావశ్యకము. స్వీయములగు భావములను స్వీయభాషలోనే వ్యక్తీకరించుట ధర్మము.

భావమునకును, భాషకును అవినాభావ సంబంధముగలదు. “వాగర్థావివ సంస్పృక్తౌ” అను కాళిదాస వాక్కు సర్వథాసత్యము. భాషలేకుండ మానవున కాలో చనయే సాగదు. అట్టియెడ భావానుగుణముగనే భాషకూడ నుండవలెనని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. నందూరు వారు సంస్కారముగల కవులు. న్యాయశాస్త్ర పట్ల బద్ధులు. అట్టివారి భావములకును, తూరుపు కాపుల యేనభాషకును, పొత్తుకుదు రదు, కృత్రిమత్వము తప్పదు. సంస్కారులు ఏన భాషలో మాటలాడుట కృత్రిమత గాక మరేమగును ?

- ఆత్మాశ్రయ కవిత్వకు ఋజుత్వము (sincerety) ప్రధాన ధర్మము. తనకులే అనుభూతులను, ఊహించి వ్రాయుట ఎంతటి దోషమో, స్వీయానుభవ ముల నితరుల వాడుక భాషలో వ్యక్తీకరింప యత్నించుటయు నంతటిదోషమే. ఇది ఋజుతా రాహిత్యము.

ఇందలి భావములాత్మ శ్రయములనియేల అనుకొనవలయును ? ఆత్మాశ్రయ త్వారోపణకు శ్రీ బసవరాజు వారి వాక్యములే కదా ముఖ్యాధారము. అవి సత్య ములే కావచ్చును. కాని, శ్రీ నందూరి వారు, అప్పుడెందుల కట్లు చెప్పిరో మనకు తెలియదుకదా! అప్పటికేదో తోచిన సమాధానమును చెప్పియుండవచ్చును. కావున, యెంకిపాటలలోని భావములు ఆత్మాశ్రయములని స్థిరీకరింపవలయునుగాదు. ఆ భావ ములు యెంకి నాయుడు భావాలవే. ఇక భావమునకు భాషకును వైరుధ్యమేమున్నది— ఇట్లు కొందరు వాదించవచ్చును కాని, యీ వాదము నిలుచునదికాదు.

* యెంకిపాటల గాలి దుమారము :— శ్రీ బసవరాజు వేంకటప్పారావు ఆంధ్రప్రతిక 1926 మార్చి — సారస్వత వ్యాసములు I సం. పుట 382.

* 1. యెంకి పాటలు జానపదుల భాషలో రచింపబడిన వై నను, దీనిలోని భావములన్నియు వారివికావు. ఇందులో కొంతదూరము పోయిన పిమ్మట నాయికా నాయకులు నిమిత్త మాత్రులగుదురు.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము — సంప్రదాయములు — ప్రయోగములు —

ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు

తొలుత, ప్రారంభ దశలో కొన్ని “యెంకిపాటలు” వస్తాశ్రయ ధోరణిలో¹ వ్రాయబడిన మాట వాస్తవమే. కాని, రానురాను ఆత్మాశ్రయ ధోరణిలోనికి అవి మారినవి. * ఈ విషయమును విమర్శకులందరు నంగీకరించియున్నారు. సంస్కారులు, విద్యావంతులు అగువారి భావములకును, విద్యా సంస్కార హీనులభావములకును భేదముండుట సహజము. ఆ భేదము యెంకి పాటలలో స్పష్టముగ గోచరించును. కావుననే విమర్శకు లందలి భావము లాత్మాశ్రయములను విశ్చితాభిప్రాయమునకు వచ్చిరి. “కానీ, పాటలలో ఉన్న భావాలు, అందులో ఈ మధ్య మావాడు వ్రాసిన పాటలలో ఉన్న భావాలు చాలా సున్నితములుగాను, సంస్కారులకే, సహజములుగాను వునవి అందుకే ఈ మధ్యవ్రాసిన పాటలలోని యానను పూర్తిగా మార్చివేసి ఉన్న దున్నట్లుగా గ్రాంథికంగా వ్రాసినా యేమీ అర్థభేదంకాని, రసభేదం కాని కలగటములేదు. దానిని బట్టి ఈ మధ్య వ్రాసిన పాటలలోని తూరుపు తెలుగుకు చాలినంత Inevitability లేదనీ అది కృతక భాషయనీ, ప్రజారంజన కోసం అవలంబించబడిందనీ స్పష్టమవుతుంది”.

యెంకి పాటలలో కృతకభాష ప్రయుక్తమై యున్నదను మాట వాస్తవము. అందున్న భావములు, కొన్ని యెడల, ప్రౌఢములును, గంభీరములునై యుండును? అది జానపదుల భావనారీతి కాదు. ఇవి లోపములను మాట సత్యమే. కానీ, గేయ కావ్యములందీ లోపములు ప్రస్ఫుటములుకావు. మరొక విషయము. కవి సంస్కారి. పని కట్టుకొని, అట్టి భాషలో వ్రాసెను. కాని, ఆజన్మసిద్ధమగు సంస్కారమును విడనాడుట సాధ్యమగు విషయము కాదు స్థానిత్యమావంతయు లేకుండ భాషయందును, భావమునందును జానపదత్వ ముట్టిపడునట్లు వ్రాయవలెనన్న జానపదులే జానపద గేయములను వ్రాయవలయును. అప్పుడే జానపద గేయములు నిర్దుష్టములగును. నేడు పదములు వ్రాసినవారెవ్వరును జానపదులుకారు. జానపదులే పదకవిత్వమును చెప్పవలెననియు, యితరులు చెప్పరాదనియు చెప్పుటభావ్యమా. ఎంకిపాటలయందలి “ఏస” పానికొక ముగ్ధమాధుర్యమును నమకూర్చుచున్నది.

1. ఇవి (యెంకి పాటలు) కూడా నండూరి ఆత్మానుభవాలే జెప్పాయి... పాతిక సంవత్సరాల తెలుగు కవిత్వము - శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి

— ఇది కొందరి వాదము. వీని బాచిత్యా నౌచిత్యములను నహృదయులే నిర్ణయింపగలరు.

కిన్నెరసాని పాటలు:— ఇదియొక గేయకావ్యము; కృతికర్తలు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. ఇది ప్రణయ కవిత్వమా? ప్రకృతి కవిత్వమా? అను సందియమునకు తావిచ్చునంతటి ప్రగాఢ బంధము, ప్రకృతి ప్రణయములకీ కావ్యము నందు కలదు. కిన్నెర, భద్రాద్రికడనున్న ఒకవాగు. అటునొక చిన్న గుట్టను చుట్టి యిది ప్రవహించును. గోదావరిలో సంగమించును. ఇది తెలుగునాటి ప్రకృతి సిద్ధముగనున్న దృశ్యము. ఈ దృశ్యము శ్రీ విశ్వనాథవారి నాకర్షించినది. దీనిపై వారొక చిన్న పద్యంబు వ్రాసినది. అందు పెద్ద సౌగంధ్యము. కాని శ్రీ విశ్వనాథవారి కవితాశక్తి అను పరసువేది ప్రభావమున, అది పదారు పన్నె పసిడి సగగా మార్చి ఆంధ్రవాగ్దేవతా కంఠసీమ నలంకరించినది. నిఘమారసిననీ కావ్యమున, ప్రత్యక్షముగ, ఎట్టి కథావస్తువును లేదు. ఉన్నదంతయు ప్రకృతి వర్ణనమే. నదియే నాయికగావున, తత్స్వభావ వర్ణనమే ప్రకృతి వర్ణనమగుచున్నది. ఇట్టి నాయికా కల్పనము మన కపూర్వము కాదు. వసు చరిత్రమునందలి శుక్తిమతీ లలాహల ఘట్ట మట్టిదే. రామరాజ భూషణుని శ్లేష రచనా సాహిత్యమా ఘట్టముననే, సార్థకమైనది. తత్సార్థకతా వివరణ మీట నావశ్యకము. కారణము స్పష్టమే. శ్రీ విశ్వనాథ వారికిని, రామరాజ భూషణునకును గల సామ్యము నాయికా కల్పనము వరకే: అటుపైని ఎవరిత్రోవ వారిదే.

ఇందలి కథా వస్తువు: అత్తగారు పెట్టు బాధలు పడలేక, ఆమె చేయు నిందారోపణములకు తట్టుకొనలేక, సుకుమార హృదయయు మహాసాధ్వియునగు కిన్నెర అడవులవెంట పరుగిడును. భర్త ఆమెను వారింప యత్నించును. కాని ఆమె అగలేదు అతడామె వెనువెంట నేగి, ఆమెను పొదివి నట్టుకొనును. అతని కౌగిలిలో నామె “కరిగి, నీరై, పాగై” ప్రవహించును. అతడును, విభ్రాంతుడై విలపించి తుదకు శియైపోవును.

ఇది యందలి కథావస్తువు. కిన్నెర పతిపేరేమి? ఆమె యెవరింటి కోడలు? అత్తగారామెను పెట్టిన బాధలెట్టివి? కిన్నెర అడవుల కేల పారిపోయినది?

ఆమెకు చుట్టింటివారుగాని, దగ్గర బంధువులుగాని, లేరా ? ఆమె నదిగా నేల మారి నది ? ఇత్యాది ప్రశ్నలకిందు సమాధానములేదు. అసలట్టి ప్రశ్నలకే యిందు తావులేదు. ఏ తత్కావ్య స్వరూప స్వభావములే అందులకు కారణము.

ముదట నిది అంద కావ్యముగాని, మహా కావ్యముకాదు. అందును గేయ కావ్యము. ఒక రాజనర్తకి నృత్యము చేయుచున్నప్పుడు, సహృదయులగు వారి దృష్టి ఆమె నృత్య భాగిమలయందే లగ్నమై యుండును; ఆమె పుట్టు పూర్వోత్తరములందుగాదు. ఒక మహా గాయకుని పాట నాలించునప్పుడు భావుక హృదయములు ఆనందతుందిములై పరవళించును. ఆ గాయక శిఖామణి జీవిత చరిత్రకు సంబంధించిన ఆలోచనలే వారికి రావు. మనోజ్ఞుమగు చిత్రమును తిలకించునప్పుడు గూడ సహృదయ మనఃప్రస్థితి, తర్కాతీతమగు తన్మయావస్థలో నుండును. ఈ మూడు కళలును, కవితా కళయందు అందును ముఖ్యముగా గేయ కవితయందు అంతర్భవించి యున్నవి. గేయము, తాళలయోక్తయ మగుట, నృత్యానుకూలము. భావాశ్రయమగుట అభినయ యోగ్యము. చిత్రకళా ధర్మము మాత్రము కొన్ని గేయములకే పట్టును. కిన్నెరసాని పాటలయందీ కళాత్రయ ధర్మములును యదోచితముగ, అనగా, కవితా కళాభంజకములు కాకుండ, సమ్మిళితములై యున్నవి. వీనిని పాడవచ్చును. అభినయింపవచ్చును, ఇందలి భావములకు చిత్రములు వ్రాయవచ్చును. ఇందలి దృశ్యములంత నిశితముగ, స్పష్టముగ నభివర్ణితమునై యున్నవి. ఇన్ని గుణములొక్కచో పుంజీభూతములై యుండుట అరుదు. అనంద పరవళులగు రసికులకు, కిన్నెర ఎవరు ? ఎందులకు నదిగా మారినది ? ఇత్యాది ప్రశ్నలతో పనేమియున్నది? అసలట్టి ప్రశ్నలే జనింపవు.

రెండు : వర్ణనాన పస్తువునకును, కిన్నెర పూర్వ చరిత్రమునకును సంబంధములేదు. ఉన్నంతవరకు కావ్యమున సూచింపబడియే యున్నది. వాగుగా మారిన దగ్గరనుండియే, కిన్నెర జీవితము వర్ణనము; కావ్యోచితము.

మూడు : ఈ కావ్యమున ప్రణయతత్త్వమును, ప్రకృతి తత్త్వమును, ఏక వస్తు నిష్ఠములై భాసించుచున్నవి. మొదట నిది ప్రణయకావ్యము. కాని, నది నాయక మగుట ప్రకృతి కావ్యము. అందులకే యిందు, శ్రీ విశ్వనాథవారి ప్రకృతి పరిశీలనాశక్తియు, ప్రణయ భావానురక్తియు, మనోజ్ఞుమగు, ప్రదర్శితములై యున్నవి. కిన్నెర నదిగా మారిన తరువాతనే కదా యీ ఫలద్వయము, సాధింప వీలగును.

కావ్యరంభము కూడ నప్పుడే యగుట కిదియే కారణము. అంతకు పూర్వమామె టీవితము కావ్య వస్తువు కానేకాదు. అనగా శ్రీ విశ్వనాథవారాశించిన ప్రణయ ప్రకృతి వర్ణనాత్మకమగు రచన కుచితమగు వస్తువు కాదని భావము.

శ్రీ విశ్వనాథవారి స్వల్ప కథనై న నేల అల్లిరి ? వారు చూచినదొక వాగును. దానినే వర్ణించిన తీరిపోవునుగదా! - ఇట్టి సందియము కలుగుట కవకాశము లేక పోలేదు. కాని, అట్లొక వాగును వర్ణించినచో, నందేమి విశిష్టత కలదు ? ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నదీవర్ణనములనేకములు గలవు. అట్టి వర్ణనలలో నిదియు నొకటిగా చేరును. విశ్వనాథ వారాశించినది, కేవల జడప్రకృతి వర్ణనయే అగుచో, ఆ వాగునే వర్ణించి యూరకుండెడివారు వారట్లు చేయలేదు. కారణము స్పష్టమే. వారు వ్రాయ దలచినది ప్రధానముగా ప్రణయకావ్యము. ప్రణయము చేతనా ధర్మము. జడప్రకృతి లక్షణముకాదు. కావుననే, ఇందు మానవతాపాదన మవరిహర్యమైనది. కిన్నెర మానవాంగనగా మారినది. భద్రాద్రి కడనున్న ఒక చిన్ని గుట్టను చుట్టి “కిన్నెర” ప్రవహించును. ఆ గుట్ట నామె భర్తగా ఊహించుటకు, పెద్ద కల్పనా సామర్థ్యము అనావశ్యకము. నాయికా నాయకులు ప్రణయ కవిత కాలంబనములు కదా! కిన్నెర భర్తను, ఇంటిని, విడిచి అడవులకేర పోయినది ? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానముగా అత్తగారిపాట్లు కల్పింపబడినవి. ప్రణయ కవితకు, అందును విప్రలంభ శృంగారా త్మకమగు కవితకు ఈ కల్పన మత్యంతావశ్యకము. ఇంతకుమించి కల్పన గావించుట అనావశ్యకము. కావుననే యీ కథ కల్పితమైనది. అదియును కావ్య నేపథ్యము నందే సూచితమైనది.

మానవాంగనలు నదులుగా మారిన గాథలు, ప్రాచీన వాఙ్మయముననే గలవు. రామాయణమున విశ్వమిత్రుని చెల్లెలు కౌశికి, నదిగా మారిపట్లు చెప్పబడినది. కవేరు డను రాజర్షి కూతురు కావేరి, ఆమె తన పదునారవయేట సహ్యాపర్వతముపై కాలిడి నంతనే నదిగా మారునను శాపము కలదు. ఆమె నడిగా మారినది. అదియే నేటి కవేరినది. ఇది పురాణగాథ. దీనిని శ్రీ అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగారు “నదీ సుందరి” అనుపేర, నాటికగా రచించిరి. విశ్వనాథవారి “కిన్నెరసాని పాటల”కు ముందే యిది రచింపబడినది. ఈ రెండును విశ్వనాథవారి కావ్యమునకు, ముఖ్యముగా కావ్య నేపథ్య సూచిత కథావస్తువునకు, ఆధారములు కావచ్చును. రామాయణ గాథ యందు కౌశికి నదిగా మారును, అంతకంటె విశేషమందులేదు. ప్రణయమున కందు

తావేలేదు. కవేర కన్యకు సంబంధించిన పురాణ గాథయందును ప్రణయ కల్పనము లేదు. అబ్బూరివారి “నదీ సుందరి”యందు మాత్రము ప్రణయ కల్పనమున్నది. కావున, శ్రీ విశ్వనాథవారి కథావస్తు కల్పనకిది కొంత యాదారము గావచ్చును. కాని యివియన్నియు కేవలమూహలే. నిజమునకు, కావ్యగత రచనా చమత్కృతియంతయు శ్రీ విశ్వనాథవారిదే.

* ఆంగ్లమున పెల్లీ మహాకవి “ఎరితూజా” (Erethuga) అను కావ్యమును వ్రాసెను. “ఎరితూజా” అనునది ఒక సెలయేరు. దీనిని “అల్ఫియస్” (Alpheus) అనునదీ దేశత (పురుషుడు) చెరపట్ట యత్నించును. భయచకితయై రొదసేయుచు, “ఎరితూజా” సముద్రముపై పేగును. సముద్రుడామె మొర నాలించి రక్షించును. ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు దీనికిని, శ్రీ విశ్వనాథవారి కావ్యమునకును గల భేదసాదృశ్యములనుగూడ వివరించియున్నారు. ముఖ్య భేదము సముద్ర పాత్రయందును, అల్ఫియస్ పాత్రయందునుగలదు విశ్వనాథవారి గ్రంథమున సముద్రుడు కామాక్షుడు. ఇర సతీగమన మహాపాతకమున కొడిగట్టినవాడు. పెల్లీ రచించిన కావ్యమున సముద్రుడు ఆర్త రక్షణ పరాయణుడు. అల్ఫియస్ ధూర్తుడు. కామాక్షుడు. బలాత్కారముగనైనను, తన నీచవాంఛను తీర్చుకొని ఒక వెనుదీయని వాడు. (మన సంప్రదాయమున నదులన్నియును స్త్రీలు. గ్రీకులకట్లుకాదు. వారి పురాణ గాథలయందు నదులకు పురుషత్వముగూడ చెప్పబడింది) కిన్నెర వివాహిత. ఎరితూజా కన్యక. వర్ణనలయందీ రెండు కావ్యములకును అందందు కొలది పోలికలున్న మాట నిజము. కాని సమాన వస్తువు నిద్దరు మహా కవులు వర్ణించు నప్రూడాపాటి పోలికలుండుట సహజము. పెల్లీ కావ్యమును శ్రీ విశ్వనాథవారు చదివియుండ వచ్చును.

కిన్నెర పుట్టుకనుండి అనగా ఆమె వాగుగా మారినప్పటినుండి, కావ్యము ప్రారంభమగును. తరువాత కిన్నెర నడకలు, నృత్యము, సంగీతము, దుఃఖము, గోదావరీ సంగమము వైభవము మున్నగు తదీయ వివిధ పరిణామ దశలు కన్నులకు కట్టినట్లు, వర్ణింపబడియున్నవి. ఈ వర్ణనములందు పనగతియును, భావగతియును సమ ప్రాధాన్యమును సంతరించుకొని యుండుట ఒక విశేషము. సాధారణ

* ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము — సంప్రదాయములు — ప్రయోగములు — పుట 369 — ఆచార్య శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డిగారు ఇతరాధారములుగూడ వారి గ్రంథమునుండియే గె కొనబడినవి.

ముగా విశ్వనాథవారి రచనలు, ఓజోగుణ భూయిష్ఠములై, సమాన జటిలములై యుండును. ఆ ప్రగాఢబంధ మీ గేయకావ్యమున గానరాదు. ఇందు భావ సౌకు మార్యమునకు పదలాలిత్యము వన్నెలు దిద్దుచున్నది.

కిన్నెరసాని పాటలలో పోషింపబడిన రసము, కరుణయేకాని విప్రలంభ శృంగారముకాదు. ఇందు నాయికా నాయకుల ప్రకృతియే మారిపోయినది. జలాకృతి నందిన నాయికకును, శిలాకృతి నందిన నాయకునకును, పునస్సమాగమము దుర్లభము. వియోగము శాశ్వతము, కావుననే యిందలి రసము కరుణము.

తన భర్త రాయివలె పడియున్నచోట కిన్నెర “విడలేక” తిరుగును. “వగచెంది” తిరుగును. “గలగలా” తిరుగును. కాని ప్రయోజనము శూన్యము. అందులకే కిన్నెర, తన పతిని నదివలె ప్రవహింప వేడుకొనినది

“నాకుమల్లే నీవు నదినోలె పారరా
జలముగా ఇద్దరము కలసిపోదామురా
కెరటాలు కెరటాలు కౌగిలిద్దామురా”

కిన్నెర హృదయ వేదనను వ్యక్తీకరించుట కీ మూడు పంక్తులు చాలును

ఎట్టెబో పతి శిలాకృతిగా పడియున్న తావును వీడి, మంద మంద గతులనేగు చున్న కిన్నెరకు మరొక ఘోర ప్రమాద మెదురై నది. కామాతురుడు కడలిరాజు తన పొందునాశించి యెగసిపడుచున్నాడు. అతని బారినుండి తప్పించుకొనుటెట్లు? సరిద్రూపమునందిన తనకు సరిత్పతి సమాగమము తప్పదా? తన పాతివ్రత్యము మంటగలియవలసినదేనా? - ఇట్టి యాహులతో కిన్నెర హృదయము కలకలడినది. తానెంత దుడుకుగా ప్రవర్తించినదో స్పష్టమైనది. పతిని తలంచినకొలదియు నామె దుఃఖ మినుమడించినది. పొంగిపొరలు శోకవేగమున నామె హృదయ మాక్రోశించి నది. కిన్నెర దుఃఖస్థితికి ప్రకృతి యంతయు జాలిగొన్నది. మృగములు, పులు గులు, గాలులుగూడ నామె నోదార్ప యత్నించినవి. కాని, జాలిగొని, యెవ్వరు మాత్రమేమి చేయగలరు? ఆమెకు మాత్రము గత్యంతరమేమి కలదు. “నదీనాం సాగరోగతిః” ఇందు కిన్నెరకేకాదు. సర్వ ప్రకృతికిని మానవత ఆపాదింపబడినది. మనోజ్ఞమగునీ ఘట్టము కవి స్రతిభా విశేషమున కొక నిదర్శనము.

ఋదకు చల్లనితల్లి, గోదావరీ నదీమతల్లి, చిన్నికిన్నెర యూర్తనాదము నాలించి

నది. ఆమె గొప్పవంశపు రాణి; గొప్పగుణములచాన “పెద్ద యిల్లాలు; వండు ముత్తయిదువ: మున్ను నీతారాములు పడిన వియోగభాధ నామె యెరుగును. ఆ దేవి మృదుల హృదయపరుల కష్టములకామె మనసు కలతనందును. ఆ దయార్థ్య హృదయ, కిన్నెరయెడ జాలిగొన్నది. అక్కవలె నాదరించి, కన్నతల్లివలె కిన్నెరను కడుపులో పెట్టుకొని యోదార్చినది.

గోదావరీ సంగమఘట్టమును, సంగీతపు మెలకువలు తెలియనివారు పాడుట కష్టము. కడలిపొంగులో అర్థాంతర స్ఫూర్తియున్నది. అందే కవితా సౌందర్యమంతయు కేంద్రీకృతమైయున్నది. జలనిధికి పాటుపోటులు ప్రకృతి సిద్ధములు, సహజములగు నీ పాటుపోటుల కర్థాంతరమును గల్పించి, శ్రీ విశ్వనాథ వారి ఘట్టమున కొక విశిష్టతను సంపాదించియున్నారు.

సామాన్యముగ చూచినచో కడలిరాజునందు దోషము గానరాదు. సరిద్రూపము నందిన కిన్నెరను గాంక్షించుటలో సరితృప్తి తప్పేమికలదు : ఆతని కది ప్రకృతి సిద్ధమగు స్వామ్యము. కాని యిందు మరొక విశేషమున్నది. కిన్నెరకది రూపాంతరమే కాని జన్మాంతరముకాదు. ఆమెకు పూర్వస్మతులు సంపూర్ణముగనున్నది. ఆమె వివాహిత; పతివ్రత. అట్టి యామెను కడలిరాజు కోరుట దోషమే. కాని, ఆతడు కోరనంతమాత్రమున కిన్నెరకు గత్యంతరము కలదా ? లేదు. జలప్రకృతి యగు కిన్నెర కడలిలో కలియకతప్పదు. అందులకే ఆమె తీవ్రవేదనకు గురియైనది. ఆ దుర్విధి అని వార్యము.

ఇక కడలిరాజులో, పెక్కుమంది దేవేరులు కలిగినవాడయ్యు, అన్యకాంతకై యంగలార్చు నీచనాయకుడు గోచరించుచున్నాడు. పాపపుణ్యముల మాటయటుండ విండు. వయసుమీరిన వాడతడు. “నలుగురితో ఊరుగ నేర్చినవాడు” “లోకాలు తప్పుతోవల పోవు”చో, “సరిదిద్దగలట్టిసామంతుడు” అట్టి పెద్ద, తన పురుష మర్యాదలనైన తలంపక కులకాంతనుగూడ నెంచుట, తద్విరహవేదనచేత “నశ పెళా” కాగుట, “ఉరుట్టలూగుట,” మిర్రెక్కిచూచుట” సహింసరాని నేరములు. ఇది శ్రీ విశ్వనాథ వారి తీర్మానము. “గాలి పిల్లలేపోయి ఊదేనో” అను వాక్యము చెవినిపడినంతనే, సహృదయులకేదో ఆ కార్యము జరుగనున్నదను భావము కలుగును. దుష్టులగు రాజులకు ఆ కార్యకరణమున చేదోడువాదోడుగనుండి పనిచేయు దాసదాసీ జనులుందురు. ఎక్కడనేనుందరీమణియున్నదో, రాజునకు నివేదించుట వారిపని. ఇట, గాలిపిల్లలును, మొగలికన్నెలును, ఆ కార్యమును నిర్వహించిరి.

ఈ యర్థాంతర స్ఫురణయున్నది కావుననే, సాహితీరంగమున కిన్నెరసాని పాటలకు, శాశ్వతమగు స్థానమేర్పడినది. ఈ గేయమున మకుటాయమానము “కడలిపొంగు” తక్కిన గేయమంతయు నొకయెత్తు; కడలి పొంగొక్కటియు నొకయెత్తు.

తన దేవేరియగు గోదావరి కిన్నెరకాశ్రయ మొనంగుట, కడలి రాజునకు కోవకారణమైనది..... తన భార్య తనకే యెదురుతిరుగుటయా? క్రుద్ధుడైన యా రాజు, “ఆదేవి నదలింప నాలోచనము చేసినా”దట ఎంతటి లజ్జాశూన్యత! ఇది అతని నైచ్యమునకు పరాకాష్ఠ కాని, అంతలోనే, ఆయాలోచనము సరికాదని యాతనికి తోచినది. తన “రంగుచెడు” నను భయముదయించినది. ఈ యుక్తి వైచిత్ర్యలోగల అర్థం గాంభీర్యము సహృదై కవేద్యము. గోదావరీ దెవియునిన కడలిరాజునక, గారవమే కాదు, యిందుక “పక్కచెదురు” కూడనున్నది. నీచ కార్య తత్పరుడయ్యు, వివేకశూన్యుడుగాని రాజు కడలిరాజు. ఈ ఘట్టము ప్రబంధ ధ్వనికి మంచి యుదాహరణము.

కిన్నెరసాని పాటలలో తెనుగు దన ముట్టిపడుచుండును. ఆంధ్రత్వమునెడ శ్రీ విశ్వనాథవారికిగల యభిమాన మిందు ప్రస్ఫుటమగుచుండును. కిన్నెర నడకల లోను, నృత్యములోను, అది పరాకాష్ఠనందుకొన్నది. “కిన్నెరసాని తెనుగు వాగై పారిన”దట. దానిచెంత వీచు నెత్తావిసైతము తెనుగు” పాటలు పాడిన”దట. కిన్నెరనడకల సుచూచి “తెనుగు పాటలవెంట తీపిలా తోచినది.” అని మురిసి పోయినారు కవి సమ్రాట్లు. తుదకీక్రింది పంక్తులలో తెనుగు దనము మిన్నులనంటినది.

“తెనుగు సత్కవిరాజు పలుకందుకోలేని చవులూరి చవులూరిజముల్లప్రోవురై కదిలెను కిన్నెరా” ఇందలి తెనుగు సత్కవిరాజులు శ్రీ విశ్వనాథవారే. వారి పలుకున కందని సోదగులు కిన్నెరలోనున్నవట.

కిన్నెర పెక్కు కడగండ్లపాలై నది. కాని, తుదకామె జీవితము దన్యమైన దని, కావ్యమును ముగించినారు. “కవిరాజులు”

“తెనుగు చైవము భద్రాద్రిపై నెలకొన్న రామయ్య. అతని దర్శనము చేసే త్రోవకాచింది కిన్నెరా”

“తెలుగు యాత్రికుల కందిచ్చు చల్లనినీడ, కిన్నెరా”

తెలుగు దై వము; తెలుగు యాత్రికులు. కిన్నెర తెనుగువాగు. అంతట తెనుగు దనమే.

శ్రీ విశ్వనాథవారి ప్రకృతి పరిశీలనా సామర్థ్యమును, ప్రకృతి తత్త్వ పరిజ్ఞానమును, కిన్నెర “వైభవము”న సువ్యక్తములగుచున్నవి. ఇందలి ప్రకృతి వర్ణనలు ప్రకృతికే మురిపెముగొల్పునంత ముద్దుగా తీర్చిదిద్దబడినవి. కాలానుగుణముగ ప్రకృతిలో కలుగు మార్పులన్నియు నిందు చిత్రింపబడినవి. ఇందలి ఋతువర్ణనమే, విశ్వనాథ వారు తరువాత రచించిన, ఋతుసంహారమునకు, నాంది యనవచ్చును. “తూర్పులో తెల్లనై తోచిన దుషఃకాంత తోలిమావి లేబూతదూసెనుపి కీకాంత” అను అంత్యప్రాస ఘటితగేయ మాధుర్యము, వీనులందు చేసినంతనే, ప్రకృతిలో నేదో విన్నూత్న వైభవము తొలకరించినట్లు సహృదయులకు తోచును. క్రమముగ, కిన్నెర, పక్షులు, రేయి, శుక్లపక్షము, బహుళపక్షము, ఋతువులు, మున్నగు వివిధకాలములందు, ఎట్లు ప్రవహించినవో, ఏయే సోబగులు సంతరించుకొన్నదో, సూక్ష్మేతి సూక్ష్మముగ వర్ణింపబడినది. ఇందు ప్రయుక్తములై యున్న యుపమలు ప్రకృతి సిద్ధములు; మనోహరములు, వర్ణ్యమానవస్తువును కన్నులకు గట్టినట్లుచూపుటలో వాని కవియేసాటి.

ఈ కావ్యమున ప్రయుక్తమైయున్న యుపమా సామాగ్రియంతయు నట్టిదే. “పదుపు కట్టిన లేళ్ళ కదుపులా; కదలు తెల్లని పూలనది వోలె: వదలు తెల్లని త్రాచుపడగలా, వెయ్యాపు లొకసారి పిదికినట్లయి; పసిపాప సెల వివారినబోసి నవ్వులా;

ఇట్టి యుపమానము లనేకములు వీని మనోజ్ఞత సహృదై కవేద్యము. ఇవి కేవల భావనాజన్యములు కావు, ఇవి సద్యః స్ఫూర్తి దాయకములు.

కిన్నెరసాని పాటలలో, ఒకే పాదము, స్వల్పవిభేదముతో వునః పునరావృత్త మగుట పెక్కుతావుల గానవచ్చును. గేయకవిత్వయందొట్టి యావృత్తి శోభావహమే కాని, దోషావహముకాదు. జానపద గేయములందొట్టి యావృత్తి గన్పట్టును. అసలు పాటలన్నింటను, ఎదో ఒక రూపమున నట్టి యావృత్తి యుండకతప్పదు. దీనివలన కిన్నెరసాని పాటలలో శ్రీ విశ్వనాథ వారు సాధించిన ప్రయోజనమును పరిశీలించు.

ఉదాహరణకు గోదావరీ సంగమఘట్టమును గై కొనవచ్చును. ఇందు ప్రతిగేయమును స్వల్పభేదముగల చరణములతో మొదలిడును. క్రింది యుదాహరణముల గమనించి నచో నిది స్పష్టమగును.

1. గోదావరీదేవి గుండె జలజలలాడి
2. గోదావరి జాలిగుండె గూడయి కదలి
3. గోదావరి పేదగుండె లోతులు కలగి
4. గోదావరి జాలిగుండె ప్రేగులు తడిసి
5. గోదావరి యెడకోనలను కోతవడి
6. గోదావరీదేవి కొనమనసులో నొరసి.

గోదావరీ సంగమఘట్ట మందంతటనిట్టి చరణములే గేయ ప్రారంభమున గాన వచ్చును. ఇందలి భావములలో సూక్ష్మైతి సూక్ష్మమగు భేదము, కొన్ని యెడలనుండిన నుండవచ్చును. కాని వానికొక మహార్థమును కల్పింపయిత్నించుట వ్యర్థము. దీని ప్రయోజనము దీనికున్నది మొదటిది సహృదయుల మనసులో నొకభావమును ప్రతిష్ఠితమగుట. చరణ పుసిరావృత్తివలన నిది సుసాధమగును. ఉదాహరణమునకీ గోదావరీ సంగమ ఘట్టమునే గై కొనవచ్చును. దీనిని వినునపుడు సహృదయ శ్రోతల హృదయములో, గోదావరి పొందిన చారాటము, ఆవేదనము, చెదరని ముద్రగాపడి నిలిచిపోవును. రెండు : కీర్తనకు పల్లవివలె, గేయమునకిట్టి యావృత్తి నిండుదనము నిచ్చును.

కిన్నెరసాని పాటలలో కొన్ని గేయములందు, మనోజ్ఞమగు నూపుగలదు. ఈయెల ఈపు పంటి యీ యూపులో, కిన్నెర నడకల యందలి సొబగులు ప్రస్ఫుట ములగును. క్రిందిగేయమునందలి గమనవైచిత్రిని గమనించినచో నీ యంశము తేట తెల్లమగును.

“తెరటాలలో, నుర్దు
తెరచాలులో, నీటి
పొరజాలులో కిన్నె

రటు కదలి యిటుకదలి

చిటి తరంగాలతో, పోటి తరంగాలతో

నటనాలు మొదలెట్టినే - క్రొన్నీటి

తుటుములా కదలాడెనే.

పెన్నేటి పాట :- ఇది రాయలసీమ కన్నీటిపాట. ఆసీమ యందు ప్రజలను విందు దుర్బరదారిద్ర్యమును, నిష్ఠుర నికృష్టజీవితమును ప్రత్యక్షముగా చూచిన శ్రీ విద్వాన్ విశ్వంగారి హృదయము శీఘ్రవిర్వేదమునకు గురియైనది తత్ఫలితము గనీకావ్యమావిర్భవించినది. శోకము, (కరుణ) మున్నగు భావములన్నియు ప్రణయము యొక్క రూపాంతరములే. ప్రణయమేలేనిచో ఒకరి సుఖ దుఃఖముల కింకొకరు మోదభేదముల నందరు. కావుననీకన్నీటిపాట యందుగూడా, సంతర్లీ నముగ ప్రణయమేయున్నది. కాని, యిది విశ్వజనీనమగు ప్రణయమము. ఇది యొక్క టియే యందు ప్రతిపాదించబడినచో, నీ కావ్యము మానవతావాదమున కుదాహరణ మగునుగాని, కాల्పనికవాదమునకుగాదు. మానవతావాదమునకు విశ్వజనీన ప్రణయము ప్రాణభూతము. కాల्పనికతవైయక్తిక ప్రణయము నపేక్షించును. అట్లని యందు విశ్వజనీనతయుండ రాదను నియమములేదు. ఈ విభాగము కేవలం ప్రాధాన్య వివక్షనుబట్టి విక్షరణింపబడినది. తాత్త్వికముగ పరిశీలించినచో, కవిత్వమంతయు వైయక్తికమే. ఈ విభాగములన్నియును, శాస్త్ర సౌలభ్యము కొరకు చేయబడినవే.

విశ్వజనీనమగు నీ ప్రణయముతో పాటించు వైయక్తికమగు ప్రణయము గూడ వర్జితమై యున్నది. ఇది ఆత్మాశ్రయముకాదు. వస్త్యాశ్రయము. గంగమ్మయు, రంగన్నయు విందు నాయక నాయకులు; నిరుపేదలు; కష్టజీవులు ముగ్ధ మనోజ్ఞ మగు వారి ప్రగాఢ ప్రణయమిం దభివర్ణితము. కావున నీ కావ్యము కాల्పనికతకు చెందునని నిశ్చంకముగ చెప్పనగును.

శ్రీ విశ్వంగారి కావ్యమును 1950 వ - సంవత్సరమున రచించిరి. అనాటి ప్రజల పరిస్థితు లిందభివర్ణింపబడి యున్నవి. ఆ పరిస్థితు లీనాడు లేకపోవచ్చును. మరికొంత కాలమునకు సమూహముగ నాశనము కావచ్చును. అంతమాత్రమున నీకావ్య ప్రాధాన్యము చెడదు. అందులకు ప్రజల కారణమిక్కావ్యమున నభివర్ణింప బడిన నిర్మలప్రణయమే. తాత్కాలికములగు పరిస్థితులను, సహృదయుల మనసుల హత్తుకొనునట్లు వర్ణింపవచ్చును. ఎంత హృదయంగమముగ వర్ణింపబడినను, అవి

తాత్కాలికములే అగును గాని శాశ్వతములు కాజాలవు. ఆనాటి ప్రజలకు, హృదయ విదారకములగు నా వర్ణనలయెడ కలుగు నాదరము తరువాతి తరములవారి కుండదు. వారినాటి కాపరిస్థితులు లేకపోవుటయే కారణము. ఉదాహరణమునకు సంఘసంస్కారమును గైకొనవచ్చును. సంఘ లోపములను, ఎత్తిమాపుటకై ఒక కవి ఒక గ్రంథమును వ్రాచును. ఆ సమస్యలు బలీయముగ నున్నంత కాలమును, ఆ కావ్యమునకు బహుళ ప్రచారము లభించును. ఆ సమస్య బలహీనమైనను, పరిష్కృతమైనను, ఆ కావ్య ప్రాధాన్య ప్రాచుర్యములును తగ్గిపోవును. ఏదియైతైనను, అట్టి కావ్యములు శాశ్వతముగ లోకరంజకములు గాజాలవు.

తాత్కాలిక పరిస్థితుల నభివర్ణించు కావ్యములను కవులు వ్రాయరాదనిగాని, వ్రాయరానిగాని నా యభిప్రాయముకాదు. కవులు త్రేజితులగుటకు, సమకాలిక పరిస్థితులే కారణము లగును. అట్లుత్రేజితుడకాని కవిని సమాజ మాదరింపదు. ఉద్రిక్త హృదయుడయ్యు మూకీ భావమును వహించువాడు కవియే కాజాలడుకదా! కావున, కవులు సమకాలిక పరిస్థితుల నాధారముగా గొని, కావ్యముల రచించుట సంభావ్యమే. కాని వానికి శాశ్వతత్వము చేకూరుటెట్లు?

మానవునియందు శాశ్వతముగ నిలిచియుండు భావములు కొన్ని యున్నవి. మానవజాతి మానవజాతిగా నున్నంత కాలము నవి సుస్థిరములై యుండును. వానికి దేశకాలాది పరిమితులు లేవు. అవి సార్వజనీనములు. వానినే, మన యాలంకారి కులు స్థాయి భావములని చెప్పిరి. నవరసములకును స్థాయిభావములున్నవి. వాని సంఖ్యను పెంచవచ్చును. ఆలంకారికులతో కొందరట్లు పెంచిరికూడ. స్నేహ వాత్సల్యాదు లట్టివి. ఈస్థాయి భావములతో నెద్దియైనను ప్రధానముగ పోషింప బడియున్న కావ్యమునకు శాశ్వతత్వము కలుగును. ప్రాచీనులు చెప్పిన స్థాయి భావములనే గైకొనవలెనను నియమములేదు. ఆ భావములు స్థిరములని వారు భావించిరి. మనకు స్థిరములుగా తోచిన వానిని మనముగూడ చేర్చుకొనుట దోషము కాదు.

శ్రీ విశ్వంగారు కవితా మర్మజ్ఞులు, వారికి మీద వివరింపబడిన విషయములు సువిధితములు. కావుననే వారి కావ్యమందొక ప్రణయ గాథను వివరించిరి. తీర్థము

నకు తీర్థమును, ప్రసాదమునకు ప్రసాదమును గాకుండ, ఈ ప్రణయగాథకా పరిస్థితులను, సముచితముగ సమన్వయించిరి. ఈ సమన్వయము, నిసర్గమహాము. ఇదియొక రమణీయ ప్రణయ కావ్యము.

పెన్నేటిపాట అయిదు సర్గల కావ్యము. కావ్యమును సర్గాలుగా విభజించుట సంస్కృత సంప్రదాయము. పూర్వప్రబంధము లన్నియు నా శ్వాసములుగా విభజింపబడి యున్నవి.

పెన్నేటిపాటలో మొదటి రెండు పద్యములందు మాత్రము రాయసీమ యొక్క పూర్వ వైభవము స్మరింపబడినది. వెనువెంటనే, 1 కోటిగొంతుల కిన్నెర మీటుకొనుచు, కోటి గుండెల కంజరి కొట్టుకొనుచు" శ్రీ విశ్వంగారు "రాయల సీమ కన్నీటి పాట"ను వివిధ గేయచ్ఛందోరీతులలో నాలపించిరి

పెన్నేటి గట్టునగల హృదయ విచారిక దృశ్యములన్నియును, మొదటి సర్గమున పర్జింబ బడియున్నవి. పెన్న వింత ప్రకృతిగల నది. చిన్న పాన పడినచాలు; అది దక్షిణాది పారును; చుట్టుప్రక్కల జీవకోటిని మ్రింగును. కాని యా ప్రవాహ వేగ మంతలోనే తగ్గిపోవును. వట్టి యెడారిపలె యిసుకదిబ్బలు మిగిలిపోవును. ఇట్టి విపరీత ప్రకృతిగల పెన్న యనిన కవిగారికి వల్లమాలిన యభిమానము. అ 2 "యేనీటిలో కమ్మదనము లూరుచుండు" నట, "దోసెట నొక్కమారు పుక్కిలించిన జాలు నీ పుట్టువునకు సార్థకత్వమ్ము, నిష్కల్మషత్వమబ్బు" నట. ఇట్లే ఆత్మా శ్రయ దోరణిలో నీ క్రింది గేయములు సాగినవి.

1 "గుండెజలదరింపజేయు, రంశతనముడుల్పివేయు
బండిత వాదించేయును, దండితల్లినుమ్మీ నది
కండలేక ఎండిపోయి, పండు వారినాసరే
తిండిలేక తుమ్మలేక పండవారినా సరే
నిండు మనసు నిజాయితీ, పండు వసుచు పట్టుదలా
దండిచేయి ధర్మదీక్ష పండించును గుండెలో"

ఇంతటి మంచి పెన్నతల్లి యేల ఎండిపోయినది ? 3 పెన్నేటిపాట "పంతలతో చింతలతో కంతలుపడి" యుండవచ్చును. "నెంతు కోసమేడ్చి యేడ్చి గొంతుకారి

—పోయి" యుండవచ్చును. కారణ మేదియైనను పెన్న వట్టి యిసుక యెడారి. కాని యట రైతుల కదియే యాచారము.

ఇక తన్నదీతీరము : అది పీనుగుల పెంట. నక్కలు, కుక్కలు, వరడులు పాములు, తేళ్ళు, జెరులు, బల్లులు, తొండలు, తీతువులు, గుడ్లగూబలు, — ఒక డననే? ఏహ్మములు, జుగుస్సావహములు, భయంకరములు నగు పశుసజ్జీ సరీసృప సంతతు లన్నియు నందు నిత్య విహారము నల్పు చుండును. ఇన్ని యున్నచోట పట్టలకు గుట్టలకు కరవుండనా? తుమ్మలకు, బోదపోచరెమ్మలకు, చింతకొమ్మలకు, పల్లెగుగాయలకు, పాపరకాయలకు కొదువయుండునా? అన్నిటిని మించిన దృశ్య మింకొకటి యున్నది. అది పెన్నకు నిరుగట్టులమన్న వల్లకాడు. కావున నా పులిసస్థలి మెండుగ పుర్రెలు పండను.

ఈ వర్ణనమునకును, కాల্পనికతకును ప్రత్యక్షముగ నెట్టి సంబంధములేదు. ఇది యథావద్వస్తు వర్ణనము. ప్రబంధములందిట్టి వర్ణన లెడనెడగాన వచ్చును. అముక్తమాల్యద యందలి మాలదాసరి కథ యందును, గౌరీనహశ్చంద్రోపాఖ్యానము నందలి వల్లకాటి వర్ణన ము నందును. ఇట్టి దృశ్యములు వర్ణింపబడి యున్నవి. కావున, పెన్నేటి పాప యందలి నదీతీర వర్ణనముగూడ ప్రాబంధిక వాసనా వాసితమే. కాని, యిందొక ప్రత్యేకత యున్నది. ఇది పరోక్షముగ కాల্পనికతకు దోహదము సేయుచున్నది.

నాయికా నాయకుల జీవితమునకిది నేపథ్య రచనముగా భాసింపుచున్నది. నేపథ్యము నాయికా నాయక మనస్తత్వమునకు సానుకూలముగ నుండవచ్చును; ప్రతికూలము గనుండ వచ్చును. ఇది ప్రతియోగ నేపథ్యము. ఇట్టి మొర కతోర ప్రకృతి యందు మనోజ్ఞ పేశల ప్రణయ మావిర్భవించినది. ఇది ప్రతియోగము. ఇందు ప్రణయ ప్రగాఢత సువ్యక్తమగును. ఇట్లే వర్ణన మిక్కావ్యమున సార్థకమగు చున్నది.

నాయకుని (రంగవి) తండ్రి నారపరెడ్డి. ఈతని జీవితము విషాదకర పరిస్థితులలో నంతమైనది. ఆతని జీవితవర్ణన మంతయు నీ విషాద నైశిత్యమును వ్యక్తీకరించుట కుపకరించుచున్నది. నారపరెడ్డి కలవాడు. తాను తిని, పేదసాదల కింత పెట్టగలవాడు; పెట్టినాడు. ఆతడు భక్తుడు. ఊరి దేవళమున నెలకొక నాటి

పూజకగు వ్యయమంతయు నాతడే భరించెడివాడు. అతని దాన గుణమును ప్రశంసించుచు “సుంకన్న” అను జానపద కవి పాటగట్టినాడు. ఆశు కవీంద్రులు, లఘుమయ్య బసవయ్యలు “వంచరత్నములు” చదివినారు. నారపరెడ్డి యుబ్బి తన్నిబ్బయి, ఆ కవుల కొక్కొక్కరికి పదారు రూకలు పారితోషికమిడి గారవించినాడు. దీనినిబట్టి నారపరెడ్డి స్వభావము మనకు తేటతెల్లమగుచున్నది, అతడు స్తోత్రప్రియుడు. దూరదృష్టిలేక, పేరుకై ప్రాకులాడి, సొమ్ము వమ్ముసేసికొను, నాడంబరము కలవాడు. అనాటి భూస్వాముల గుణదోషములన్నియు, నాతనిలో కరడుకట్టుకొని యున్నవి. అతడు నాల్గుసార్లు వివాహమాడినాడు. వానికే ఖర్చు “కొండంత” అయినది. కూతుల పెండ్లిండ్లకు వేలకు వేలు గ్రుమ్మరించినాడు. పెండ్లి బండ్లతో ధాన్యలక్ష్మి కదలినది. కడ కాకియు నేతివంటకములు తివినది. ఊరివారందరు “అదిగది పెద్దపెండ్లి” అని పొగడినారు. నారపరెడ్డికా పొగడ్త చాలును.

నారపరెడ్డి నాల్గవ భార్య రామమ్మ ముదుసలి వయసున, నారపరెడ్డికి, రామమ్మ యందు రంగడు జనించెను. క్రమ క్రమముగ నారపరెడ్డి యాస్తి తరుగజొచ్చెను. వానయెద్దడియు నప్పుడే వచ్చెను. ధరలు పడిపోయినవి. పెండ్లి పేరంటములకు, వృధాడంబర వ్యయములకు నారపరెడ్డిచేసిన ఋణము మాత్రము పెరుగుచునే యున్నది. గత్యంతరములేక అతడు తనకుగల సర్వస్వము సుత్తమశ్లలకు సమర్పించినాడు. “పత్తి నారపరెడ్డి దివాల” అనుమాట తెల్లవారుసరి కూరంతయు గుప్పుమనినది. ఆ మాట చెవిబడినంతనే, రామమ్మ తనకు దానే నిప్పంటించుకొని కాలి చవిపోయినది. నారపరెడ్డి ‘నారప్ప’ అయినాడు. స్తోత్ర పాఠకులు అతని యింట వంక తొంగి చూడరైరి. ఆ విషాదకర పరిస్థితియందు, రెడ్డికి చిన్న రంగదొకడే తోడు. నారపరెడ్డి కుళ్ళి కుళ్ళి యేడ్చినాడు. “కుక్కిమంచమునుండి లేవలేక, చేయు చేవలేక చిన్ని రంగడిచ్చు చిన్న లోటా నీళ్ళుత్రాగి” తన జీవనయాత్ర ముగించినాడు.

నారపరెడ్డి చరమ జీవితము బహు వేదనా ప్రతాడితము. అతని జీవితము విషాదాంతమగుటకు అతని ఆడంబరపరత క్రొంత గారణమైవను, దైవికమగు కారణాంతరము లేకపోలేదు. అతని దారిద్ర్యమునకు అనావృష్టియు నొక ముఖ్యకారణమే. కావున నాతని దైన్యమంతయు స్వయంకృతావరాధ జనితముకాదు. అందులకే అతని

యెడ యెనలేని జాలి కలుగును. నారపరెడ్డి జీవితమున విషాదమున్నది. వియోగమున్నది. కాలాని కతకు చెందు నుద్వేగములలో విషాదమునకు (Pathos) గూడ ప్రముఖ స్థానమున్నది. కావున నీ గాథ కాలానికమే.

పువ్వులమ్మిన చోటనే కట్టె లమ్మినట్లయినది రంగని బ్రతుకు. తోగ భాగ్యములతో నోలలాడ వలసినవాడు, కూటికి గతిలేనివాడయ్యెను. ఆతని తండ్రి మహాచృదక యందున్నప్పుడు, కంఠదప్పుముగ నాతని యింట తినిపోయిన బంధుమిత్రులు, ఈనాడు రంగని పలుకరించుటకుగూడ సమ్మతింపరైరి. గత్యంతరములేక రంగడు కూలినాలి చేసికొని జీవించుచుండెను. చిన్నతనముననే దుర్విధి పాలబడి నలిగిపోయిన రంగని హృదయవేదనను శ్రీ విశ్వంగారు, భావుక హృదయముల హత్తుకొనిపోవునట్లు, విపులముగ వర్ణించియున్నారు. క్రింది పద్యమున రంగని హృదయవేదన వేయంతయు పుంజీభూతమై యున్నది.

“ఎన్ని బడబాగులూ చిన్ని యెడద

రగులు చున్నవో ?

ఎన్ని కార్చిచ్చు లున్నయవియు ?

ఎన్ని సంవర్త రుండుల కెదురునిలచి

వాడి వత్తయి పోయెవో వాని యెడ”

ఇంతటితో కవిగారి మనసు తృప్తిపడలేదు కావల. యురంగడు చేసిన యాడి గముల నన్నిటని వేర్వేర వర్ణించియున్నారు. రంగని తండ్రి జీవితమున పతనమున్నది. కాని, యది చాలవరకు తదేయాడంబర పరత్వముచే సంభవించినది. మరియు సిరి తొలగిన తరువాత నారపరెడ్డి అత్యల్పకాలము మాత్రమే జీవించెను. కావున తత్పతనము యొక్క దుష్ఫలితములను నిజముగా, ననుభవించినవాడు రంగడే. ఇందువాని దోషము లేకమునులేదు. రంగని జీవితము విషాదజనకమగుట కిదిమే ముఖ్యకారణము.

ఇట్టి నికృష్టతర కష్ట జీవితమునందుగూడ రంగని హృదయము నానంద వీచికలదేలియాడునట్లుగావించు నుపకరణమొకటికలదు. అదియే గానము, రంగడు మంచి గాయకుడు. ఆ కళ ఆతనికి సహజముగా వచ్చినది. మరియు ఆతడు “పుట్టు కవి” “నటరాట్టు” అతడు రస చుట్టిపడునట్లు, హృదయములు ద్రవించుచున్నట్లు

పాడగలడు. సంగీత సాహిత్యముల యందెట్టి సాధనయు చేయని రంగని పాటకు, అంతటి మాధుర్యగుణమెట్లచ్చినది ? ఈ ప్రశ్నకు “వేయి రూకల మాణిక్య వీణ యేల ? పెదురువాడె పలికించు పదిలమున్న ?” అని కవిగారి సమాధానము. ప్రశాంత ప్రభాత సమయమున. మందపవ నాంకురములు మైసోక, కలతలన్నింటిని మరచి, రంగడు కంఠమెత్తి పాడును. ఆ గాన ప్రభావమున పరిసర ప్రకృతియే చైతన్యవంతమగును. మానవునకును, ప్రకృతికి నడుమనున్న యవనికలేచును. “మధుర నిర్మల పరమ సమాధి నిలుచును” ఇది కలా ప్రభావ జనిత తన్మయీ భావము. ఇదియే రసానందము క్షణకాలమైనను, ఇట్టి రసావబోధ సిద్ధిగాంచు జీవితమే జీవితము. క్రింది పద్యమున నీయంశము స్పష్టము చేయబడియున్నది.

“జీవితమ్మున నట్టి రసావబోధ
సిద్ధి ఎన్నదోగాని వాసింపబోదు
వేయి యుగముల సాధన విధులవెల్ల
అట్టి తృప్తికోసమే తపమాచరించు.”

ఇట్టి సమాధ్యవస్థ రంగనికి అప్పుడప్పుడు కలుగుచుండును. అతడిట్టి యవస్థ యందుండగనే గ్రంథము సమాప్తమగును. కాని అప్పటి సమాధికి కారణము గానముకాదు. పవిత్ర ప్రణయము. ఈ “సమాధి” ఆంధ్రమగు చేతనా ధర్మము, ఆనందరూపము కావుననే కల్పానికము.

అంధకారమయమగు రంగని జీవితమును వెలిగించిన అమరజ్యోతి గంగమ్మ. చిన్న నాటనే తలిదండ్రులకు వెలియమయిన గంగమ్మను, అక్కయు బావయు పెంచిరి. ఆమె దురదృష్టముకొలది బావయు చనిపోయెను. కాని, అక్క ఆమెను వీడలేదు. గడ్డిమోపు లమ్మి ఆమెను పెంచి పెద్దచేసినది. ఇక్కడ అక్కకు చెల్లెలి యందుగల అపారప్రేమ వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్టి యాలంబనముగల ప్రేమనే వాత్సల్యమని యందురు తుదకు, గంగమ్మను రంగని కిచ్చి అక్క దేవమ్మయే వివాహము గావించినది.

ఈ నూత్న దంపతుల ప్రణయమున నొక విశిష్టతయున్నది. ఇది పెద్దట చేసిన వివాహము. ఇందు పూర్వరాగవర్ణనములేదు. నాయికా నాయకులకు పూర్వ పరిచయమున్నట్లు కానరాదు. దేవమ్మ వరుని కొరకు “వెదకి వెదకి కడకు రంగన్నను జూచి పిల్ల నిచ్చి” నదట. కావున; నాయికా నాయకులకు పూర్వపరిచయములేదని

నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. ఇది ప్రబంధమార్గమునకు కేవలము విరుద్ధము. సాధారణముగ శృంగార ప్రధానములగు కావ్యములందు పూర్వరాగవర్ణన ముండును. అందు వియోగము, విరహము మున్నగునవి వర్ణింపబడును. పూర్వ ప్రబంధములందు వర్ణింపబడిన చంద్రమృతాద్య పాలంబనములు పూర్వరాగమునకు సంబంధించినవే. ఇది పూర్వప్రబంధ పద్ధతి. “పెన్నేటిపాట”లో పూర్వరాగ వర్ణనము లేదు. అదియే దాని విశిష్టత. సాధారణముగ ప్రేయసీ ప్రేయసులయందు గన్పట్టు, హావభావనిలాసము లెవ్వియు నీ నాయకనాయకులయందు మచ్చునకైన గానరావు. వీరు అపూర్వ ప్రణయజీవులు. ఆ యపూర్వ ప్రణయమునందలి పవిత్రతను చిత్రించుటయే యిందలి ప్రధాన లక్ష్యము. అందులకే పూర్వరాగము పరివృత్తమైనది.

విరుపేదలగు నీ నాయకనాయకుల పవిత్ర ప్రణయానుబంధము మగ్ధము నోజ్జము. ఈ ప్రణయమును చిత్రించుటలో కవిగారు చూపిన ధౌచిత్యపరిజ్ఞానమ పూర్వము; ప్రశంసార్హము. ఈ వర్ణనముననుత్పేక్షలుగాని అతిశయోక్తులుగాని లేవు. శబ్దాదంబరములేదు; సంస్కృతసమాస జటిలతలేదు. వారి ప్రణయములెనే, కవిగారి కైలియు, సరళమును, స్పష్టమునై, ప్రసన్నమధురముగా నున్నది. ఉదాహరణమునకీ క్రిందిపద్యమును గైకొనవచ్చును.

“రంగదంటే ఒక్క గంగమ్మ మగడె
గంగమ్మ అననొక్క రంగన్నపడుచె,
రంగన్న బ్రతుకెల్ల గంగమ్మ బ్రతుకె
గంగమ్మ మనసెల్ల రంగన్న మనసె,

ఈ దంపతుల అన్యోన్యానురాగము, ఇరుగు పొరుగు వారికి గూడ ముచ్చట గొల్పుచుండెడిది. ఒక్కొక్కప్పుడు గ్రామప్రజలు రంగవి గంగన్నయనియు, గంగమ్మను రంగమ్మయనియు “కంగారున” పిలిచెడివారట. ఇది అపూర్వమును, అత్యంత హృదయంగమము నగు కల్పనము. ఇందలి మనోజ్ఞత సహృదైక వేద్యము. ఇట్టి కల్పనాచమత్కృతు లనేకము లీ కావ్యమున ననూనశోభావహములై యలరారు చున్నవి.

ప్రబంధ శృంగారము కేవలము భౌతికము; శారీరకము, అందలి నాయకనాయకులకు దై హిక సుఖసంపాదనమే చరమము, పరమము నగులక్ష్యము. అందులకే,

ఆ కావ్యములు ప్రీతిస్తన జనునాదుల వర్ణనలతోడను, సురతవర్ణనలతోడను నిండి, నేటివారికి జుగుప్సావహములగుచున్నవి. భావకవులు సంభోగశృంగారమునే యేవ గించుకొని, కేవలవియోగము నాశ్రయించిరి. ఆ వియోగము కృతకము, అలంబన కూన్యం. సంభోగమైనను, విప్రలంభమైనను, శృంగారమునకు నాయికనాయకు లిద్వరు నాలంబనవిభావములగుదురు కదా! భావకవుల గ్రంథములందు, కొన్నిట నాయక ఊహాసుందరి; కొన్నింట న్వప్నసుందరి; కొన్నింట దివ్యసుందరి, వీరితోడి వియోగము కృతకముగాక మరేమగును? విప్రలంభము నాశ్రయించుట దోషముకాదు, అది కృతకమగుటయే దోషము.

ఆధునిక కవులెవ్వరును సంభోగశృంగారమును, దైచితీమహితముగ పోషించ యత్నింపలేదని నా యభిప్రాయముకాదు. అట్లు పోషించుట అసాధ్యమునుగాదు. అట్టి కవుల సంఖ్య అత్యల్పము. అల్పసంఖ్యాకులగునట్టి కవులలో శ్రీ విశ్వంగా రొకరు, అందును వీరి విశిష్టత వీరికున్నది.

త్రికరణ శుద్ధిగా, భార్యాభర్తలు ఒకరి కష్టసుఖముల యందొకరు పాల్గొని జీవితరథమును నడుపుకొనిపోవుట దాంపత్య నిష్ఠమగు ప్రణయమునకు చిహ్నము. భార్య శ్రమించుట భర్తకొరకు; భర్త శ్రమించుట భార్యకొరకు, అట్లు శ్రమించుటలోనే వారికొకవిధమగు నానందమును, తృప్తియునుండును. ఇదియే ఆత్మార్పణము. దీని మహోజ్జముగ వివరించుటయందే కవిశక్తి సామర్థ్యములు, వ్యక్తములగును. పెన్నేటి పాటయందే ఆత్మార్పణ జనితమగు నానందానుభూతి పెక్కురీతుల వివరింపబడి యున్నది.

రంగడు కూలిపని చేయును. లేదా, అడవికేగి, గడ్డియో, కర్రలో మోపుకట్టుకొని తెచ్చి అమ్ముకొనును. ఆ సమయమున, సింగారించుకొని వలపుటూహలలో దేలియాడక, గంగమ్మ కూడ, ఇరుగు పొరుగున నున్న యిండ్లలో వట్లుగాని, అటుకులుగాని, దంచి, నూకలో తాదో తెచ్చికొనును. అత్యల్పమగు ఈ యార్జనమే ఆ దంపతులకు జీవిక. పనిచేసి యలసివచ్చిన రంగన్న యొడలు గంగమ్మ నిమిరి నిమిరి కడుగును. "ఆ యిల్లాలి కరయుగమ్మ" రంగనికి, "వేయి సంజీవనుల మేళవింపు" అగునట. "ఆ నిర్మల ప్రేమహస్త స్పర్శతో" అతని శరీరక్షేపమంతయు నశించును. కాని, అతడెన్నడును "ఇన్నియిడుములు నీ కోసమే భరించుచుంటిని" అని ఆమెతో అనడు; "నీ సుఖముకొరకే బ్రతుకుచుంటిని" అని అతనితో ఆమెయు

ననదు. "మనసులో మరులు పోరలమాట లేటికి" - ఈ మూకీ భావమునకు కవిగారిచ్చిన సమాధానమిది.

ఆ నూత్నదంపతుల పవిత్రప్రణయ మాధుర్యమును వివరించు నీ క్రింది పద్యము లుదాహరణ యోగ్యములు

"అతని యడుగుల చప్పుడే
ఆమె మొగమునింత విప్పార్పు
మాట రవంతవిన్న జాలు
కన్నులలో పసంతాలు విరియు చూసెనాయిక -
నిలువెల్ల చొక్కిపోవు
మూడునాలుగు మాటలే
మూడువేల శ్రీమగీతాల
ఆ వేగనీమదాటు,
హృదయము వలె
మాటలాడుకో మొదలువెట్ట
నాల్కు నటు నిటు కదలించు నాధుడెవడు?

వివిధభావాత్మకములు : రాఖీలు:- కృత్రికర్తలు శ్రీ బోయిభీమన్న గారు. ఇందు 312 గేయములు కలవు. ఇవి యన్నియును, వివిధావస్థల యందున్న ప్రేయసీ ప్రేయసుల భావపరంపరను .వ్యక్తీకరించునవియై యున్నవి. అవస్థ యెట్టి దైనను, ఈ గేయము లందంతర్లీనముగా నున్న మూలభావము ప్రణయమే. ఇందు భక్తిగేయములును, దేశభక్తి గేయములును గలవు. ఈ భావములన్నియును కాల्పవి కతకు సంబంధించినవే కావున, నీ గేయసంపుటి యంతయు నిట పరిశీలనార్హమగు చున్నది. ఇందలి భక్తిగేయములందు మార్మికత గోచరించును. కొన్ని యెడల భావములు, భగవద్భక్తి ప్రేరితములో, ప్రేయసీ విరహ సంజనితములో నిష్కృష్టముగ నిర్ణయించి చెప్పుట దుస్సాధ్యము.

"రాఖీలు" అను నీ గేయకావ్య సంపుటికి "ఉన్మీలనము" అనుపేర, ఒక పీఠికను శ్రీ బోయి భీమన్నగారే వ్రాసియున్నారు. సర్వసాధారణముగా, ఆంధ్ర కావ్యములకు, ఇతరులు పీఠికలు వ్రాయుదురు, కవులే, తమ కావ్యములకు

ఉపోద్ఘాతములు వ్రాయు నాచారము మనకంతగా లేదు. అది యటుండనిండు. ఈ పీఠికలో మరొక విశేషము కూడ గలదు. కవిగారిందు కొన్ని సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించిరి; పూర్వులు స్థాపించిన మధురభక్తి మున్నగు సిద్ధాంతములను ఖండించిరి. తుదకు, స్వయముగా వినూత్న ప్రణయ సిద్ధాంతము నొకదానిని స్థాపింప యత్నించిరి. రాఖీల యందంతట అంతర్లీనముగ నున్న ప్రణయతత్త్వ మిదియే యని కూడ, కవిగారే చెప్పిరి.

శ్రీ వోయి భీమన్నగారి “రాఖీల” యందు ప్రణయ కవితయున్నది. అది పాశ్చాత్యులు పేర్కొనిన కాల्పనిక కవితయే. రాధా కృష్ణుల ప్రణయాభివర్ణనము గల గేయములందు మధుర భక్తి చ్ఛాయలును గన్పట్టుచున్నవి. కాని శ్రీ భీమన్నగారు, తమ కవిత్వము కాల्పనిక తా ప్రభావితమనిగాని, మధురభక్తి ప్రేరితమనిగాని, చెప్పుట కంగీకరింపరు. తమ సిద్ధాంతము, సర్వతంత్ర స్వతంత్రమని వారి నిశ్చితాభిప్రాయము. కాని, నిజమునకు వారి సిద్ధాంత తత్త్వమిది : కాల्పనిక ప్రణయమునకు ఫలముగా మోక్షమును చెప్పి, మధుర భక్తి యందలి భగవత్త్వమును తీసివేసిరి, కాల्పనిక యందు ప్రణయమునకు ప్రయోజనాంతరముండదు. ప్రేమకు ప్రేమయే ఫలము. కాని భీమన్నగారు, మోక్షమును ప్రణయమునకు ఫలముగా చెప్పిరి. ఇది చేర్పు.

‘రాఖీ’ అనగా భీమన్న వ్రాసిన ప్రేమ గేయమని యర్థము. కవిగారు తమ గేయములకు తాము ప్రత్యేకముగా పెట్టుకొనిన పేరిది. ఈ ప్రత్యేక నామకరణమునకు గల కారణమును, వారే వివరించియున్నారు. దాని సారాంశ మిది : ప్రకృతి యందు రామము, భీమము, అను రెండు ప్రధాన గుణములున్నవి. రామము స్త్రీ సహజము. భీమము పురుష సహజము. ఈ రెండు శక్తులకలయికయే పూర్ణప్రకృతి. వీరి సంయోగములే సుఖ దుఃఖాదులు. వాని ఆత్మ సమైక్యమే సాద్వైతము. రామత్వ భీమత్వ సహవర్మికమైన ప్రకృతిని పూర్ణముగా వ్యక్తీకరించునని యీ గేయములు. కావున వీనికి “రాఖీలు” అనుపేరు అన్వర్థమగుచున్నది; ఇది శ్రీ భీమన్నగారి వాదసారము.

రామమనగా సుందరము, లేక అష్టావతారము అనియు, భీమ మనగా భయానకవనియు నర్థము స్త్రీ లిందధర్మము నౌందర్యవతులు కారు; పురుషు లిందధర్మము

భయంకరులును గారు. కావున కవిగారి విర్వచనము సర్వదా నిర్దుష్టమనగాదు. కాని, స్థూలముగా, ఈ వివరణము సంగీకరింపవచ్చును.

ఈ గేయములు కొన్ని శ్రీ పరముగను, కొన్ని పురుష పరముగను ఉన్నవి. ఇందు పేర్కొనబడిన “సరస్వతి - బ్రహ్మ, హైమవతి - శివుడు, లక్ష్మి - విష్ణువు” మున్నగు దంపతులు, కేవల ప్రేమసీ ప్రేమకు, లేక, నాయికా నాయకులకు సంకేతములు మాత్రమే అనియు, రచనా సౌలభ్యము కొరకట్లు చేయలవసి వచ్చినదనియు, కవిగారు చెప్పిరి. అది చాలవరకు నిజమే, కాని కొన్ని అపవాదములు (exceptions) లేకపోలేదు. ఉదాహరణమునకు ! “రాధేనా” అను గేయమును గైకొనవచ్చును.

“రాధేనా, రసము లొలుక పాడేదది ?

వంశీధరు చేతినుండి వచ్చి తానందుకొని

వసుధనిండ ప్రేమాంకుర రసదాళులు పెంచేదది ?

ఆనంద పయోనిధిలో అలలు నాట్యమాడుననగ

కరకమల దళాలు కదల మురళిని వాయించేదది ?

మురళీనాదము నిండా చిరునవ్వులు పరిమళించి

రాకారోదసులు పండర సరాజ్యము లే లేదది ?

తన చుట్టును వేణువు, వేణువు చుట్టును తన స్వామి

స్వామి చుట్టు తానై, విశ్వస్వామ్యము నదీపేదది ?”

ఈ గేయమున, రాధా వంశీధరులు, కేవల నాయికా నాయకులకు సంకేత మాత్రులనుట కష్టకాశములేదు. ఈ భావ చిత్రణమునందలి వైశిష్ట్య మట్టిది ఇట్లే “ధన్యవేయమునా సదీ !” అను గేయమునందుగూడ నొక విశిష్ట భావ సమన్వయము కలదు. ఇందు సందనందను డున్నాడు; “వేణు చారణ చరణరాధిక” యున్నది. “రాసలీలానాద బృందారామ రమణీరాగ” హృదయములున్నవి. ఇన్నియున్నప్పుడీ గేయము రాధా కృష్ణుల తప్ప మరెవ్వరి కన్వయించును ? ఇందు కవి వర్ణింప దలచినది యమునాదీ ధన్యత్వము. ఆ ధన్యతకు హేతువుగా రాధా కృష్ణుల ప్రణయమే చెప్పబడినది.

1. రాఖీలు - పుట 21

2. రాఖీలు - పుట 22

ఇట్టి గేయముల నేకములు గలవు. వాని నన్నిటి నుదాహరించుట అనవశ్యము.

రాఖీలకు అనుబంధముగా “రాగోదయం” అను గేయసంపుటి యున్నది. “ప్రతిభకు ప్రేమోపాయనంగా మద్రాసులో వ్రాసిన గేయాలవి” అని వానినిగూర్చి శ్రీ భీమన్నగారు చెప్పియున్నారు. తొలుత నివి వెలువడినప్పుడు, దీనికి శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు “సత్యూషము” అను నుపోద్ఘాతమును వ్రాసియున్నారు. అందలి కొన్ని వాక్యము లిట నుదాహరింపఁడుచున్నవి.

“మా భీమన్నగారి “రాగోదయం” ఛాయావాద రహస్యవాదాల సువాసనలు గుఱివించే కావ్యఖండికల కందంబం. మా భీమన్నగారు బాధామయ జగత్తులోని వేదనకు ఆవేదనకు పరితపించి పరిదేవన చేసినవారే. కరుణ కావ్యాలు, శోకగీతాలు ఆలపించినవారే. కాని, ఈ “రాగోదయం”లో రాగానికి మాత్రమే రంగులు దిద్దారు అందులోను విప్రలంభ శృంగారాన్ని ప్రధానంగా వెల్లివిరియ జేసేరు.”

ఈ వాక్యములను బట్టి శ్రీ భీమన్నగారి కవిత్వము ఛాయా వాదమునకును, రహస్యవాదమునకును సంబంధించినదని మనకు తెలియుచున్నది. ఈ యభిప్రాయము శ్రీ భీమన్నగారికి గూడ నంగీకారమే. కావుననే, యీ భాగమును రాఖీలకు తాము వ్రాసిన ఉన్మీలనములో ఉదాహరించియున్నారు. కల్పనిక వాదమును ఛాయావాదమనియు, మార్మికవాదమును రహస్యవాదమనియు హిందీ కవులందురు. మార్మికత కల్పనికతలో నంతర్భవింపును. కావున శ్రీ భీమన్నగారి కవిత్వ కల్పనికవాదమునకు చెందినదే అని మనము సిద్ధాంతీకరింపవచ్చును.

ఇక “రసాద్వైతము”ను పరిశీలింతము. భరతుని రస సిద్ధాంతమునకును, శ్రీ భీమన్నగారి “రసాద్వైతము”నకును సంబంధమేమియునులేదు. భరతుని సిద్ధాంతము సాహిత్యమునకు చెందినది. శ్రీ భీమన్నగారిది ఆధ్యాత్మిక సిద్ధాంతము “రసాద్వైతం అనేది నా సొంత ఆధ్యాత్మిక సిద్ధాంతానికి నేను పెట్టుకున్నపేరు” అని కవిగారే చెప్పియున్నారు. ఒక పురుషుని స్త్రీ గాని, స్త్రీని పురుషుడుగాని, నిర్వ్యాజముగా, ప్రయోజన నిరపేక్షముగా, ప్రేమించి, ఆత్మార్పణ గావించుకొనుటయే రసాద్వైతము. అట్టి ప్రేమ వలన మోక్షము లభించునట. ఈ సిద్ధాంతమునకు సాహిత్యముతో సంబంధములేదు. ఇందలి గుణగుణములను పరిశీలింపవలసిన వారు తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు గాని, సాహితీపరులుకాదు.

శేషజ్యోత్స్న :- ఇదియొక ఖండకావ్య సంపుటి. ఇందు ఇరువది ఖండికలున్నవి. కృతికర్తలు శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు. ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు రెండును సంపూర్ణముగానున్న యాధునిక కవులలో శ్రీ శర్మగారొకరు. కవిత్వ తత్త్వ విషయమున వీరికికొన్ని నిశ్చితాభిప్రాయములు గలవు. ప్రాచీన భారతీయా ఉంకారిక సిద్ధాంతముల యందుగూడ వీరికి గౌరవమున్నది. పాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతములలో ప్రత్యేకవాద మనిన వీరికి ప్రత్యేకాభిమానమున్నట్లు వీరి వ్రాతల వలన విశదమగుచున్నది. ప్రాస్తు దేశీయుండును, ప్రతీకవాదియునగు బోదలేర్ కవిత్వమును వీరాంధ్రీకరించిరి కూడ.

కవిత్వము వస్తుతత్త్వము నభివ్యక్తముచేయవలయుననియు, అప్పుడే అదినిజమైన కవిత్వమగుననియు శ్రీ శర్మగారి అభిప్రాయము. అందులకే 'కవిత్వం స్థూలమగు భౌతిక స్వరూపంనుంచి ద్రష్ట పిండుకున్న తాత్త్విక బిందువు' అని వారొకచో చెప్పి యున్నారు. ¹ధ్వని వాద ప్రతీక వాదముల గూర్చి వీరు కొన్ని యభిప్రాయములను వ్యక్తీకరించిరి. "ప్రతీక వాదము" అను శీర్షికలో నవి పరిశీలింపబడును. ప్రస్తుతము "శేష జ్యోత్స్న యందలి కాల्పనికత పరిశీలింపబడును.

శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారికి గల సౌందర్య దిద్పక్షము, రసలోలుపతయు, తత్త్వజిజ్ఞాసయు, శేషజ్యోత్స్నయందు సువ్యక్తములగుచున్నవి. ఇంపున్న కావ్య ఖండిక లందన్నిటను కొలదిగనో, గొప్పగనో, కాల्పనికతయున్నది. కాని, కొన్నిట ప్రతీక వాద ధోరణియు, కొన్నిట మార్మికతయు, అధికముగా గోచరించును. మార్మికత్వము కాల्పనికమే. కాని, కాల्పనిక కవితయంతయును మార్మికముకాదు. శ్రీ శర్మగారికి ప్రతీకవాదమనిన ప్రీతి యధికము కావున, వారి కవితయందు సర్వసాధారణముగా తద్ధోరణి గన్పట్టుచుండును.

శేషజ్యోత్స్న యందు, భౌతిక వాంఛామారమును అమలినమును దివ్యతా

1 రక్తరేఖ - పుట 50. గుం. శేషేంద్ర శర్మ.

2 రక్తరేఖ - పుటలు 48, 49, 60, 187.

సంశోభితమును అగు ప్రణయము, మధురోదాత్తమగు శైలిలో చిత్రితమైయున్నది. సాధారణముగా, కల్పవిక కవితమీద, సంప్రదాయ కవితా ముద్ర పడుచుండును. ఈ యంశము ముందే సోదాహరణముగ వివరింపబడియున్నది. అట్టి లోపము “శేష జ్యోత్స్న”యందు గానరాకుండుట ప్రశంసనీయము. ఒక వాదమునకు చెందిన కవితను, అన్యవాద సంపర్కములేకుండ, పరిశుద్ధముగ, చెప్పగల కవులు మనయాంధ్రమున కొలదిమంది మాత్రమే కలరు.

శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారు సౌందర్యోపాసకులు. బహుజన్మాంతర వాసనా శబలితములగు మధుర స్మృతులు, ఆ సౌందర్య భావనయందు మిళితములై యుండును. ఇది యిందలి విశిష్టత. క్రింది యుదాహరణమున నీ విషయము స్పష్టమగును.

“ఇన్నాశ్శెక్కడున్నావు నీవు” అన్నాయి
నా పెదవులు మృదువులైన అక్షరములుగా మారిన
జన్మాంతర నిరీక్షమధువుతో తడిసి,
కానీ ఈ జన్మలో ఇదే మొదటిసారి
నిన్ను చూచాను....
బహు జన్మల సమూహాలకు పూర్వం
నాలో నీవు, నీలో నేనూ ఉన్నాను కాబోలు
ఏమో తెలియని రహస్యాలకొసలు మసలే
ఆ కన్నుల్లో దర్శించాను, ఎప్పుడో నిష్క్రమించిన
నా పరిమళం ప్రసంచాన్ని”

శే. జ్యో. పుట 5

ఇది స్వచ్ఛమైన కల్పవిక భావము. ఇందు భౌతికవాంఛ లేకమును గానరాదు. ఇందు బహు జన్మాంతరసంబంధి సమాగమ స్మృతి యున్నది. తుది మూడు చరణములలో, ప్రణయినీ నయన సౌందర్యమంతయు, రాశీ భూతమై సాక్షాత్కరించుచున్నది. కాని, ఈ ప్రణయ భావము లొక్కొక్కప్పుడన్నప్రములై, వీరి కవితకు, అప్రసన్నత నాపాదించుచుండును. మరియు ఎందును బిగి సడలని వీరి శైలి, ఒక్కొక్కప్పుడు సూత్రప్రాయముగ నుండును. అప్రసన్నతకు అదియును కొంత

దోహదము గావించును. ¹ శ్రీ శర్మగారి యభిప్రాయమున నిట్టి క్లిష్టత ఒక లోపము గాదు. ఉపరి గుణము, నిజముగు కవిత్వమున కదియే సహజ లక్షణము. తమ యీ అభిప్రాయమును సమర్థించుకొనుటకే శేషజ్యోత్స్న పీఠికలో వీరు ²కోక్తా (Jean coeteaw) చెప్పిన వాక్యముల నుదాహరించి యున్నారు. ³ ఇ. ఇ. కమ్మింగ్సు మున్నగు పాశ్చాత్య కవులిట్టి యభిప్రాయము కలవారే. కాల्పనిక కవులలో ఒక్క పర్సనల్ దక్క, తక్కినవారందరును, ఏ తదభిప్రాయముతో నేకీభవించుదురు - కావున శ్రీ శర్మగారి యభిప్రాయము, విద్వల్లోకమునకు సూత్నముగాదు; సుపరిచితమే. ఈ యభిప్రాయము సమంజసమా ? కాదా ? అనునది వేరుప్రశ్న. కవిత్వ స్వభావము, ప్రయోజనము మున్నగువానిపై దాని సామంజస్య మాధారపడి యుండును.

కళా తపస్సులగు మహా శిల్పిలు, తీర్చిదిద్దిన కళాఖండములందు అనంత సౌందర్యమాధుర్యములు అవ్యక్తములగుచుండును. అట్టి కళాఖండములను దర్శించినపుడు కవి హృదయము స్పందించి, అమృత మధుర రసభావముల పరిమళించును. తత్ఫలితముగ రస సమంచితమగు నొక కావ్య మావిర్భవించును. ఇట్లు కళలు అన్యోన్య సంభావనమున అపూర్వ శోభా విలాసములను సంతరించుకొను చుండును.

1 “కవికి మామూలు ప్రజలకూ, కవిత్వానికి మామూలు భాషకూ, కవి చూపుకూ, మామూలు ప్రజల చూపుకూ విశిష్టమైన భేదం ఉంది.”

చూ. రక్తరేఖ. పుట 207 - గుం. శేషేంద్ర శర్మ.

2. A poet, unless he is a politician — — — must only count on readers who know his language, the spirit of his language and the soul of his language (It is unlike a poet to crave for masses of readers).

3. “The poems to come are for you and for me and are not for most people. — It is no use trying to pretend that most people and ourselves are alike ** you and I are Human beings; most people are snobs.”

Introduction to new poems — E. E. commings.

రూపసాక్షాత్కారమున స్థావరత్యమును మించిన కళలేదు. జీవచైతన్యముట్టిబడుచున్న కళాఖండములను గాంచినపుడు రసపేశల హృదయులగు కవులు ఆనందపారవశ్యమున మైమరతురు. అంతట వారి అంతర్వేదమునకు, ఆ మూర్తియందు, తత్రప్త కృతయగు సౌందర్యమూర్తియే గోచరించును. అనగా తచ్చిల్ప నిర్మాణావసరమున మహాశిల్పి భావనా పథమందే సౌందర్యమూర్తి భాసించెనో, ఆ మూర్తి యనుట అతన్మయావస్థలో కవి ఆశిల్పసుందరితో సంభాషింపవచ్చును. తద్రూపరేఖలకు ముగ్ధుడు కావచ్చును. వివిధ స్మృతిపరంపరలకు లోనుగావచ్చును. ఇదియొక ఆలోచికానుభూతి.

ఇట్టి అనుభూతి విశేషమే శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారికి “వీనస్ డిమెలో” అను రోమను ప్రేమదేశత శిలావిగ్రహమును గాంచినపుడు కలిగినది. తదీయ మధుర స్మృతులే “నీవు” అను ఖండ కావ్యముగా వెలిసినవి. “శేషజోత్స్న యందలి ఖండ కావ్యములలో నిది యొకటి.

కావ్య ప్రారంభమునందే శ్రీ శర్మగారికి కలిగిన తన్మయావస్థ ప్రస్ఫుటమగు చున్నది.

“మాట్లాడు తరుణీ, ఒక్కసారి మాట్లాడు
అదృష్ట తీరాలనుంచి ఆవతరించి
నా నేత్రాంచల సీమల్లో శక్రధనువులా వెలసిన కలా,
గులాబీ మొగ్గలాంటి ఆ పెదవులు విప్పు.”

ఈ తన్మయావస్థలో కవిగారికి కలిగిన భావములు పెక్కులు కలవు. అందును, వారికి సహజమగు జన్మాంతర సంస్మరణముగలదు. క్రింది చరణములలో నీ విషయము విశదముగ నున్నది.

“నా అపరిపక్వ జన్మాంతర కెరటాలగమి లో
కాలకు హఠశయ్యా సుషుప్తి గరిమలో
ఎన్నాళ్ళు నిదురించావో - వీనస్ డిమె లో
మెలో - అలో - క సౌందర్యరాశి”

తనకు జన్మలనేకములుగ గడిచినవి. కాని అవి అపరిపక్వములు. కావుననే ఆ అరిలోక సౌందర్య రాశి దర్శనభాగ్యము తనకు లభింపలేదు. ఇప్పుడవి పరిపక్వ

దశకు వచ్చినవి. కావుననే ఆమె దర్శనము లభించినది. ఇంతకాలము నామె యేమిచేయు చున్నది? కాల కుహరమును శయ్యపై పరుండి, గాఢనిద్రలో మువిగియున్నది. ఇందు అద్వైత తత్త్వముగూడ నిమిడియున్నది. జీవుడు (తాను) సముద్ర తుల్యుడు. ఆతనికి జన్మ పరంపర, సముద్రమునకు తరంగముల వంటిది.

ప్రణయ దేవతయగు వీనస్ ప్రేమోపాసకుల కారాధ్య దేవతయగుట వింత కాదు. కావుననే, కవిగారి భావములయందు ఆమె నారాధింపవలెనను కౌతుకము అభివ్యక్తమగుచున్నది. ఈ సందర్భమున క్రింది పంక్తులు దాహరణ యోగ్యములు.

“వృధాగా రాలిపోయేవి నా తోటలో

రోజూ పూచే రోజాలు

ఇన్నాళ్ళు నీవు కనుపించావు కావు

నీ చిగురు పాదాలమీద ఉంచుదామంటే”

ఆ ప్రణయ దేవత, ఒకమారు, * 1 “సంద్యాకాలదీధితిగా” కవిగారికి సాక్షాత్కరించినది. ఒకమారు 2 కాలపు గులాబీలు దోచుకొని, నెఱసంజ కెంపుల ధూళి వెనుక విడిచి” పారిపోవు చున్నట్లు భాసించినది. ఆ దివ్య సుందరి యందు కవిగారు. 3 ధూగోళపు పడమటి అంచులు కురిసిన వెన్నల మంచులు” దర్శించిరి.; వెన్నెల మంచులు సుఖదుఃఖములకును, ఐశ్వర్య దారిద్ర్యములకును, ఉచ్చ నీచములకును ప్రతీకలు కావచ్చును. నగరములయు, సామ్రాజ్యములయు యశశ్శోభను చూచిరి. చారిత్రకములగు ఘట్టము లనేకము లుమనసున ముసురు కానుచుండగా, శ్రీ శర్మగారా దివ్యసుందరిని చూచిరి. కేవల శిలారూపమునుగాదు. 4 “నిన్ను చూచాను నన్ను మరచాను” అను వాక్యములలో ఈ దివ్య సాక్షాత్కారమే సూచితమై యున్నది. తరువాత కలిగినదొక మధుర స్వప్నానుభూతి. అందు ప్రశ్నలేగాని సమాధానము లుండవు. కారణమవి కేవల భావనాజన్యము లగుటయే. ఆమె సౌందర్యసేషధికదా! కావుననామెకు సంబంధించిన ప్రశ్నలన్నియును మధురతా మనోజ్ఞములై యుండక తప్పదు. అవి యన్నియు, నొకయెత్తు; ఈ క్రింది యభ్యర్థన మొక యెత్తు.

నీ అతిలోకమూర్తి పెదవుల మధువులపై నామానవ కళంక ముద్రలు వేయనా, వీలస్డిమెలో”

ఇందు కల్పనికత్వము వరాకాష్ఠ నందుకొన్నది. ఇక భావనాలోకము స్వాప్నికముకాదు; దృశ్యాదృశ్యమునుగాదు; అది మనీషాత సౌందర్యభావ సముల్ల సితము అందులకే,

“నీవుశిలవుకాదు కలవుకాదు
నావలపుల వలలో చిక్కిన
శబలవర్ణ సంచాలిత శషరివి;
ఒక అనిర్వచనీయ షణంలో
నాతోటినాడుల దారుల్లో
విరిసిన సౌందర్య రిసానుభూతివి”

అని కవిగారు, తదీయ నగ్న సౌందర్య సందర్శన సంజనిత మహానంద పారవశ్యమున, నిజానుభూతి నభివ్యక్తము సేయుట సంభావ్య మగుచున్నది. తద్రూప సందర్శనము చేతనేకాదు. తదీయ సర్వేంద్రియ సంస్పర్శనముచే గూడ పరవశించి పలుకుచున్న కవిగారి వాక్యములలో, ప్రేమోపాసకుల హృదయ స్పందనలు ప్రతిధ్వనించుచున్నవి.

“ప్రేమొక మకరందమైతే నేనొక పుష్పాన్ని
నీకోమలపాదా లతాగ్రాలు పూచిన పుష్పాన్ని”

ప్రణయ తపస్వి తపస్సు ఫలించినది; ప్రణయదేవత కౌగిలి లభించినది. ఆ
* 1 “కౌగిలి ఒక పెన్నెలలోగిలి” అందు కవిగారు ప్రేమజ్యోతిని చూచిరి.
2 “తొలి ఋషులు అగ్నికీలల్లో మంత్ర గ్రామాలు దర్శించినట్లు” వారా దివ్య జ్యోతిని సందర్శించిరి. ఈ యుపమానము వలన వైదిక వాఙ్మయమునెడ శ్రీశర్మ గారికి గల ఆవర భావము విదితమగు చున్నది. మరియు నిందు అర్థాంతర స్ఫురణము కలదు. కవిగారు ఋషులు, “నాన్యషిఃకురుతే కావ్యమ్” అను నాలంకారి కోక్తి యుండనేయున్నది. అమె అగ్నికీలవలె తేజోరూపిణి; పరమపవిత్ర, మంత్రమే దేవత; దేవతయే మంత్రరూపమున నుండును. ప్రణయజ్యోతియే ప్రణయదేవత. శబ్దములలో మంత్ర ముత్తమము; పరమ పవిత్రము; గోపనీయము;

ఈ లక్షణములన్నియును ప్రణయజ్యోతి కన్వయించును. మంత్ర మలౌకికము ప్రేమజ్యోతియు నట్టిదే అందులకే కవిగారు,

“నేను నీభౌతికమూర్తికోసం రాలేదు;

వచ్చానొక కిరణంకోసం ఒక కవితాచరణం కోసం”

అని చెప్పి ప్రేమజ్యోతి యందలి దివ్యత్వమును స్మరించియున్నారు.

“కిరణాల్లోస్నానం” చేసి, “మృదుమధుర స్మరణల్లోగానం” చేసి, తుదకు తన్నుతాను చేరుకున్నారు.

మోదభేదములకు సంబంధించిన సంవేదనలన్నియును కార్పనికములే. శ్రీ శర్మగారి ప్రణయభావన యందొక విశేషము గోచరించును. అది సాధారణముగ విషాదరేఖా శబలితమై యుండును. ఆనంద శిఖరముల నధివసించినప్పుడు కూడ, వారి మనసును విషచ్ఛాయలు వీడవు. ఆనంద వీచికలు పొంగిపొరలు, “నీవు” అను ఖండికయందుకూడ నొకటి రెండుచోట్ల నీ విషాదరేఖలు తొంగిచూచుచున్నవి. కవిగారికి, ప్రేమదేవతయగు వీనస్ కన్నులలో ప్రేమ నగరాలు గోచరించినవి. అంతట కవిగారు మోహపరవశు లగుటకు బదులు, ఆ దివ్యాంగన నీతీసున ప్రశ్నించిరి.

“ఆ కన్నులతో నగరాలు, సాగరాలు

సమరాలు సామ్రాజ్యాలు, నాగరికతలు

పెరుగుతూ విరుగుతూ ఉంటే చూస్తున్నావా?”

శ్రీశర్మగారి అభిప్రాయమున, జీవితము, ఆశానిరాశల నూలుపోగులతో అల్లిన పటము. ఆ పటమున కద్దిన జరీపుల బుటాల వంటివి మధురక్షణాలు. మరియు జీవిత పరమార్థము నెరుంగుటకు * 1 బాహుభూతి యత్యావశ్యమనియు, తదనుభూతి సంపూర్ణముగ గలవాడే, క్రాంతిదర్శియు, ఋషియు, తుదకు కవియు నగుననియు, వారి తలంపు క్రింది యువాహరణము వలన మీది విషయము స్పష్టమగును

వెతలలో ఉన్న చిరువేడు రుచి చవిచూపింవావు

కన్నీటి తెరలమాటున కదలే పేదమాపులు

ఆశానిరాశల నూలుపోగులతో అల్లిన జీవితాన్ని మధురక్షణాల జరీపుల బుటాలతో అలంకరించావు—ఉషస్—శేషజ్యోత్స్న— పుట 37

కవి తలకాలవాలమని చెప్పావు
అంగూరుచితకందే ఆనవంరాదని
చెఱకు నలగందే శీధువు వెలువడదనీ
చితికిన బ్రతుకులోతు ఆవిష్కరించావు” 1

అంతరాంతరముల నెచ్చటనో ఒకచోట, విషాదరేఖ నమ్మకస్థముగాని
అండిక శేషజ్యోత్స్నయందు లేదు. ఇందులకొక్క యుదాహరణము. “మనసే
ఒక మధుమాసం” అనునది ఒక విలాసగీతిక. ఇందు విషాద స్మృతులకు తావు
లేదు. 2 కాని శర్మగారి జీవిత తత్త్వమువేరు; జీవిత పరమార్థమునెడ వారికి
గల యభిప్రాయములువేరు, కావుననే ఇట్టి విలాసగేయమునందు గూడ వారి
హృదయమును విషాదచ్ఛాయలు వీడినవికావు. అందులకే 3 “బ్రతుకే ఒకదశహసం”
“మనసే ఒక మధుమాసం” అని మహాత్సాహముతో గానము చేసియు, వెను
వెంటనే “ఒకక్షణం మధురక్షణం”, ఒకక్షణం చేదుక్షణము” “బ్రతుకొక అతుకుల
బొంత” అని వారు నిరుత్సాహముతో వాపోయినారు.

నీరి కవితయందలి విషాదమునకు గత జీవితస్మృతులు కూడ కొంత కార
ణమన వచ్చును.

* 1 సామాన్య మానవులు సుఖలాలసులై ఉన్నచోటనే ఉండిపోగా వీరు
మాత్రం బాధల్లోకిదూకి ఒక నూతన సువర్ణంగా బయటికి వచ్చాడు.—
ఉపోద్ఘాతము శే. జ్యో. పు 14

2 కవిగుండె బాధల్లోముంచాలి — రక్తరేఖ - పుట 2 — ఉషస్

3 “ఇతి రంగులనెల, పరిమళాలనెల, పువ్వులనెల, నవ్వులనెల” — మనసే
ఒక మధుమాసం — పుట 44

“1 ఈ గాలి ఏపూల సందేశాలు మోసికొని వచ్చిందో
ఎప్పుడో ఎక్కడో నేను పారేసుకున్న
మధుమాసాన్ని గుర్తుకుతెస్తూ ఉంది
ఈ తావులే యెదల వ్యధలు పెనవేసుకుని వచ్చాయో
ఒకప్పుడు నా అగాధాల్లోకి జారిపోయిన
దేదో రోపల గ్రుచ్చుకుంటూ ఉంది”.

*

*

*

“కనుగొనల్లో తొంగి చూచిందొక అశ్రువు
ఒక విధుర విషాదదూతిక, గతజీవిత
ఇంద్రచాప కాంతులు విరజిమ్ముతూ”

ఇట్టి స్మృతులు “శేషజ్యోత్స్న యందు” అనేకములు సూచితములై యున్నవి. శ్రీ శర్మగారి అభిప్రాయమున, అనుభూతి కంటె స్మృతియే బలీయము. విషయములను భూయమానములగుచున్నప్పుడు, మోదమో, భేదమో కలుగును. అనుభూతములైన తరువాత కూడ, తదీయ స్మృతివశమున భేదమోదములు కలుగును. ఈ సంవేదనలలో నేవి బలీయములు? అనునది ప్రశ్న. స్మృతివశమున గలుగు సంవేదములే బలీయములని శ్రీశర్మగారి నిశ్చితాభిప్రాయము. క్రింది యుదాహరణము. ఇట పరిశీలనార్హము.

“వినబడే గీతికంటె గీతి విడిచిపోయిన
తలపుల మెలపుల్లో లోలత హెచ్చు
బాధకంటె బాధమిగిల్చిన గాధకుపదునెక్కువ
గాయంకంటె మచ్చకు గొంతెక్కువ
అనుభూతికంటె స్మృతి బలీయం”

శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారికి జీవితమొకకల. అందు సత్యమునకై యన్వేషించుట వృధాయానకారణము. ఈ స్వప్నము నొక మధుర స్వప్నముగ మార్చుకొనుట మనకర్తవ్యము.

నిజమునకు, “శేషజోత్యం” యందు జ్యోత్స్నకంటె తిమిరమే అధికము ఆనందముకంటె విషాదమే బహుళము శ్రీ శర్మ గారికి విశ్వము, లకేవమధుళాలకాదు.

“విధురమధుళాల—

శ్రీ బాపురెడ్డి గేయాలు ; గద్యవద్యకావ్యాలు—

ప్రణయారాధకులగు నేటి కాల్పనిక కవులలో శ్రీ బాపురెడ్డిగారికొక విశిష్ట స్థానముకలదు. వీరి ప్రణయకవికను స్థూలముగా ద్విధావిభజింపవచ్చును. అందు మొదటిది కేవల కాల్పనిక కవిత. ఇందు భౌతికవాంఛాదూరమును, స్వచ్ఛతా మనోజ్ఞమును అగు ప్రణయము వర్ణింపబడినది. రెండవది ప్రబంధధోరణిలో నడచిన శృంగారకవిత. ఇందు ప్రీతి స్రవ జఘనాదులు వర్ణింపబడియున్నవి. భావగాంభీర్య మిందు మచ్చునకై న గానరాదు. ఇది స్థూలవిభజనము. ఇందు అవాంతర భేదము లున్నవి. కాని అవి, తరతమ భేదమును మాత్రమే సూచించును.

గేయాలు:- “నీవు నేనూ” శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డిగారి ప్రశంసలకు పాత్రమైన ఖండకావ్యమిది. (గేయము) ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి * “ఆత్మ శ్రుతి” యందు, కొన్ని అతిశయోక్తులున్నను, మొత్తముమీద వారి యభిప్రాయము ఆమోదయోగ్యమే. ఆధరదంశనమునకు, (నీ పెదవులు కరచినాను) పాల్పడనిచో, నిందలి నాయకుడు కాల్పనిక ప్రణయతత్త్వ విదుడనుట కెట్టి సందేయమునులేదు. మన ఆలంకారికులు చెప్పిన శృంగారనాయకులకు “దంతక్షత నఖక్షతములు” నిషిద్ధ ములుకావు. కాని, కాల్పనిక ప్రణయమట్టి చేష్టల నంగీకరింపదు.

* ఆత్మశ్రుతి-ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు ఈ గేయసంపుటికి వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతము.

“నీ కన్నుల వెలుతురులో, నే కన్నులు తెరిచాను. కనులు తెరిచి నే నిదిభూ లోకమనే మరిచాను.” అను గేయమునందలి అంతర్భావమును. శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారిట్లు వివరించియున్నారు. ¹“ప్రేయసి కనుల వెలుగులో ప్రేయసి కన్నులు తెరుచు కున్నవి. తెరుచుకున్న కనులు అలాగే ఉండిపోయినవి. అతడున్నది భువిలో. అందుకు పర్యవసానం ? విమిషంలో కళ్ళు మూతపడాలి. కాని, అలా జరగలేదు. ఆ కళ్ళు అలాగే విస్ఫూరితంగా ఉండిపోయినవి. అంటే అతడు అనిమిషుడైనా డన్నమాట. “అనిమిష” పదం ఉచ్చరించుచుండా ఆ వ్యంగ్యార్థం భాసించే సూటలకు ఈ చరణం, ఆభరణం శ్రీబాపురెడ్డిగారి గేయము మనోజ్ఞమనుట కెట్టి సందియమునులేదు. కాని, యీ వ్యాఖ్యానమున మాత్రము, శ్రీ బాపురెడ్డిగారి ప్రతిభా విశేషముకంటె, ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి, సాండిత్య వైభవమే, ప్రస్ఫుట మగుచున్నదని చెప్పకతప్పదు.

కాల్పనిక కవుల కందరకుసు విప్రలంభ మారాధ్యము. అందే వారి కుతూ శక్తి రాణించును; అందే శిఖితమగు వారి అంతఃకరణమునకు విశ్రాంతియు లభిం చును. శ్రీ బాపురెడ్డిగారుకూడ విప్రలంభమును స్వీకరించిరి. వీరి విరహ. వర్ణనల యందు కృత్రిమత్వము గానరాదు, అందు ²“కాలిపోయెడి గుండె జాలి మొరలు”ను ³“దళిత జీవిత విసత్కాలగానము”ను వినిపించును. ⁴కటికినేల నడుచుటచే కందిన పాదములు ఎర్రగులాబులగుట సహజమే. పూర్వకవియగుచో, “మందారము లయ్యెను.” అనెడివాడు. ఉపమాన సామగ్రిభేదము తప్ప అన్యమిందులేదు. కాని, ⁵యౌవనభారమును మోయలేక నడుమ కరగుట, ⁶ నిట్టూర్పు వేడిమికి బుగ్గలగ్ని

1. ఆత్మశ్రుతి — ఆచార్య శ్రీనారాయణరెడ్డి పు. 4 (రెండవ ముద్రణ)

2, 3-విసదీతి — పుట — 6. బాపురెడ్డిగేయాలు (రెండవ ముద్రణ)

1. కటికి నేల నడిచి నడిచి, కందిన నా పాదములు
ఎర్రగులాబీ లై పోయెనురా : పుట. 7

2. ఈ యౌవన భారమును మోయలేక నా నడుము
తరిగి, తరిగి, కరిగిపోయె కదరా — పుట. 7

3. నా నిట్టూర్పులవేడిమి లోన మసలి మసలినా
బుగ్గలగ్ని బంతులై పోయెనురా, పుట. 8

38)

బంతులగుట, మున్నగు భావములపూర్వములు. ఇందలి ఉపమా సామగ్రి నవ్యము వలపులును, తలపులును, "గుండెమీద గుడులు కట్టుకున్న" వట. ఈ భావము నవ్యమే.

"మహానుభూతి" అనుగేయము, దివ్యమును, స్వచ్ఛమును అగుప్రణయము వర్ణింపబడియున్నది. ఇందు భౌతికవాసనా లేకమును గానరాదు. ప్రియురాలిని "దేవి" అని సంబోధించినను, కాల्పనికకవులలో పెక్కుమంది ఆ దివ్యత్వమును, తుదిపరకును నిలుపలేకపోయిరి. ఇందట్టి, స్కాలిత్వదోషము గానరాదు. ప్రియురాలి యందలి దేవీత్వమునకు భాజకములగు శారీరక వాంఛలిందు, పరోక్షముగనైనను సూచింపబడలేదు. దేవీదర్శన మయినంతనే కవిగారికి, ¹ ఈ సృష్టికర్తము స్ఫురించిన దట. ఆమెను చూచిన కన్నులకెందును. ² మన్నుకనిపింపదట. అనగా, సర్వమును స్వర్గసీమగా తోచినదనుట. దివ్యతా భూషితమగు కాల्పనిక ప్రణయమున కీ క్రింది గేయము లుదాహరణములు.

- ³ "కళలన్ని రంగురంగుల బావుటాల్లే పి
సాహిత్యములు కావ్యసౌరభములు నింపి
సౌందర్యములు మహోజ్వల దీపములుపట్టి
అనందములు తోరణాలు ఆడగకట్టి
నీ జీవితోత్సవమిదే జరుపుచుండగా
నేను మైమరచి నాలోని కన్నులు తెరచి
దర్శింతు, హర్షము వర్షింతు స్థిరమైన
కలవోలే నీ యశఃకళవోలే జీవింతు"

1. ఈ సృష్టి కర్తమ్ము ఈనాటికి స్ఫురించు - మహానుభూతి -
బాపు. కా. పుట. 10.

2. నిన్ను జూచినకళ్ళు మన్నుజూచునె విందు 2 " " పుట 11.

* ఆహ్వానం — 1, 2, 3, 4 గేయాలు — బాపురెడ్డి గేయాలు పుట 94

3 దాసోహం — బ. గే.

ఈ గేయము వాగ్దేవతను వర్ణించునా : ఈ ప్రశ్న జనించుట కవశమున్నది. అప్పుడే గేయము “భక్తి విత”కు చెందును. కాని “యుగయుగాలుగ మర్త్య జగతిగోళము తపసుచేసి ఈనాటి కాశించినది కాంచినది” అను వాక్యమును వాగ్దేవతాతరముగ నన్వయింప వీలుకాదు. ఈ మర్త్యలోకమున, ఈనాడే ఆమె అవతరించినదనుట ప్రత్యక్ష ప్రమాణ విరుద్ధము. వ్యాసవాల్మీకి కాళిదాసాదు లందరును ఈనాటి వారు కారుకదా ! కావున నీ గేయము వాగ్దేవత కన్వయింపదు.

“ఆహ్వానం” అను గేయమొక చక్కని కాల্পనిక గేయము. ఇందు ప్రసన్న మధురములగు భావము లనేకములు గలవు. శ్రీ బాపురెడ్డిగారి శైలి సహజముగనే లలిత పద మనోజ్ఞము. భావగతికి పదసంయోజనయు, పద గుంఫనకు భావమధురిమయు, తోడుకాగా, ఈ “ఆహ్వానము”, ప్రణయ మధురాహ్వానమై భావుక హృదయముల నానందమధువుల చిందుచున్నది. * కొమ్మలలో కోకిలమ్మ కుహూకుహూ నాదములను, కొండమీది సెలయేటి పొంగులను, మబ్బుతెరల దూరుచున్న తెల్లని వెన్నెలలను, తీరమ్మున కెగసిపడు కడలి కెరటమ్ములను ప్రణయాహ్వానములుగా గ్రహించి, “కామినీవిలాస నటన కథనమ్మే భువిచరిత్ర”యనియు, సప్రమాట్టులు రణవీరులు రమణీదృగ్విల్లుల బందీలనియు, మహాయోగులుకూడ నారీ మధురాన రామృతారాధకులగు భోగులనియు, పురాణేతిహాస ప్రబంధ రూపసాహిత్యమున కితి వృత్తమునతిశీలమే అనియు, తెలిసికొని “దాసోఽహమ్మ”ని, ప్రణయవాహిని, తన రాణి కాగిటిలో చిక్కి ఆనందసుధల గ్రోలిన అమరులు శ్రీ బాపురెడ్డిగారు.

పద్యకావ్యాలు : గేయాలలో చూసిన భావస్వాతంత్ర్యమును, శ్రీ బాపురెడ్డిగారు తమ పద్యకావ్యాలలో చూపలేదు. ఇందలి భావములు మధురములయ్యును నూత్నములుకావు; స్వతంత్రములునుగావు. గేయము లందలి భావములు గంభీరోద్ఘాతములుకావు, కాని స్వతంత్రతా మనోజ్ఞములు. “క్రొత్త ఒక రుచి; పాత ఒక రోత”. పాడినపాతే పాడుచున్న కవులు భావుకహృదయములను రంజింపజాలరు. భావకవులకు కొన్ని “పడికట్టు” భావములున్నవి; వానిని వ్యక్తీకరించుటకు, నిర్దిష్టములగు పదములుకొన్ని యున్నవి. వారి ప్రణయ వర్ణనమంతయు, నా పద భావములకు నియతమై, పరిమితమై యుండును. తొలిరోజులలో రసక హృదయములు వానిచే ఆకృష్టములై, రసానందమున (Aesthetic pleasure) సరవళింపిన

మాట వాస్తవమే. కాని, రానురాను చర్చిత చర్చణములగుచున్న ఆ భావములయెడ నహృదయులకు విముఖత కలిగినది. స్థూలముగ భావకవి ప్రణయ ప్రస్థానమిది. స్వతంత్ర మార్గముగ పయనించు సామర్థ్యముగల శ్రీ బాపురెడ్డిగారు మరల నీ పూర్వ మార్గమునే అనుసరించుట శోచనీయుము. పద్యకావ్యాలలో “పరీక్ష” అను ఖండ కావ్యమునందీ దోరణి ప్రస్తుటముగ నున్నది. * 1 “ప్రణయ సరోజములను అమల ప్రేమాంజలి ఘటించి”, ప్రేయసీ చరణముల కర్పణము సేయుట. 2 “శాశ్వతానంద చుదురభావ గానసౌధాలు” నిర్మించుట, 3 “మృదుల జలదశయ్యల సౌధమినులు కొలువ సుఖించ నూహించి”, ఆమెను ప్రేమించుట మున్నగునవి భావకవుల ప్రాతవలపు తలపులే.

4 “కాను నిర్వాగ్యుడను, వెరిగానునేను
నా మనఃపేటి దాచితి ప్రేమధనము”

ఈ భావమును వ్యక్తీకరింపని భావకవియే యుండడు. వారందరును ప్రేమ ధనమున కోటిళ్ళరులే.

పద్యకావ్యములందలి ప్రణయవర్ణన లన్నియు నిట్టివేయని చెప్పవలనుగాదు. అందందు న్యతావిలసితములగు దివ్య భావములును గలవు. ఇందుల కుదాహరణ ముగ “అనింద్య” అను ఖండకావ్యమును గైకొనవచ్చును కాల्పనిక ప్రణయము (Romantic love) పరాకాష్ఠ నందునపుడు తద్వర్ణనమున నొకవిధమగు మార్మికత లేక నిగూఢత ఏర్పడుట సహజము. ఈ ఖండకావ్యమున వర్ణితమైన “ప్రియురాలు” ఎవరు? స్వీయయా? పరికీయయా? సామాన్యయా? లేక కన్యయా? నిజముగా నట్టి అంగనయొర్తుకలదా? లేక కేవలము మహాసుందరియా? ఇట్టి ప్రశ్నలనేక ములు పుంఖానుపుంఖముగ నీ కావ్యమును పఠించునపుడు జనించును. కాని కాల्పనిక విమర్శకు వానితో పనిలేదు. కవిగారి ప్రియురాలు, మనుష్యాంగన కావచ్చును; దివ్యాంగన కావచ్చును; స్వప్నసుందరి కావచ్చును. లేదా కేవల కళయే కావచ్చును. (కళయే స్త్రీమూర్తిగా భావింపబడినదనుట) ఆమె యెవ్వరై నను, ఫలితమొక్కటియే. భౌతిక స్పర్శలేని దివ్య ప్రణయభావనకు, దివ్య మనుష్యభేదముగాని, జాగ్రత్స్వప్న భేదములుగాని యుండవు. ఆ భావనకు భౌతికమగు నాకృతితోగల సంబంధమే అత్యల్పము.

* 1. 2 పరీక్ష — బా, రె, పద్యకావ్యాలు పుట 20

సిద్ధాంత విషయమిట్లున్నను, మానవబుద్ధి మార్మికతను సహింపదు. కావున మీది ప్రశ్నలలో కొన్నింటికి కొంతవరకైనను సమాధానము చెప్ప యత్నించుట అప్రస్తుతము కాజాలదు.

ఈ ఖండకావ్యమునందలి ఆరవ పద్యమునగల * 1, “నాట్యసుందరీ!” అను సంబుద్ధి వలన ఈ ప్రేయసి సర్తకీకావచ్చునను ఉహ కలుగుచున్నది. ఒకప్పుడీ నాట్యసుందరీ పదము కావ్యకన్యకాదు, వంటి రూపకముగూడ కావచ్చును. కాని కావ్యగతవర్ణనలనుబట్టిచూచినచో నిటనొక మనుష్యాంగనయే యుద్దిష్టయై యున్నట్లు తోచును. ఆమె 2 “కళాదేవి” అయ్యు “మేదావిని” అట. మేధాశక్తి అధికమగుచో, కళా నిర్మాణశక్తి కుంతితమగునని కవిగారి యభిప్రాయము. ఆమె పెట్టిన విషాగ్నిపరీక్షలలో కవిగారు నెగ్గినారట. కావుననే ఆమె తన ప్రణయ సుమాల నర్పించి, వారినేవరించి సౌఖ్యముల నేలవలెనని కవిగారి అభ్యర్థనము. వారు కూడ (కవిగారు) కొంతకాలము క్షణికములగు నై హిక సుఖములలో నేమో కలదను భ్రమలోనే యుండిరి. నేడు ఆమెలో కన్నట్లు శాంతి యురిలో, వారియెడంద కను విప్పెను. ఆమె కనునీడలందు రసలోకములు వారికి సాక్షాత్కరించినవి. తపస్సులై యందుండుటకంటె వాంఛనీయ మేముండును ? కవిగారుకూడ ఆ తపస్విత్వమునే వాంఛించిరి. — తన్ను అగ్నిపరీక్షలకు గురిచేసిన ఆ ప్రేయసిని, “పిచ్చిసరసాలతో ఏడ్చింపవలెనను నభిలాష కవిగారికి కలిగినది. కాని ఏమిలాభము ? ఆమె లావణ్య మహిమ మహాబ్ధివలె గంభీరము, విశాలమును, అందు వారు మునిగిపోయిరి. తమ అశక్తత బయటపడకుండ ఆమె హాస్యమునకైనను శిశిర్హా కాదని, సమాధానపడి యూరకుండిరి.

శ్రీ బాపురెడ్డిగారి పద్యకావ్యములలోని ప్రణయ తత్త్వమును సమీక్షించు నపుడు, “స్నేహసౌరభము” అను ఖండకావ్యమును పేర్కొనక తప్పదు. ఆచార్య శ్రీ దివంగుల వేంకటాచార్యగారు, ఏకత్కావ్య సంపుటికి వ్రాసిన “కావ్యప్రశస్తి”లో

* 1 “సుందర మనోజ్ఞభావముల నారులు వోయును నాట్యసుందరీ!”

అనింద్య — బా. రె. పద్యకావ్యాలు పుట 28

2 నీ విషాగ్ని పరీక్షల నెగ్గినట్టి నన్నె వరియించి యుష్మదీ! ప్రణయ సుమాల మాల నాకె యర్పించి సౌఖ్యాలనేలు దే! మేదావినివి కళాదేవివయ్యు.

అనింద్య — బా. రె. పద్యకావ్యాలు పుట 49

ఈ ఖండకావ్యమునే దృష్టియందుంచుకొని క్రింది విధముగా వ్రాసియున్నారు. “స్వేచ్ఛ ప్రేమరూపమైన స్నేహమునకు మోహమునకును విశేషమైన యంతరమున్నది.

“మోహములేని స్వేచ్ఛ తమ మోదము కూర్చు నిసర్గరంజక, స్నేహముమించు బాగ్యనిధి సృష్టినిలేడు” అని కవిగారి ఆశయము. స్నేహబంధమునకు “లౌకిక స్వార్థచింతనానేక బాహ్యబంధము” లుండరాదనియు, ప్రేమ యమరమై శాశ్వతమై యలరారు ననియు వారి విశ్వాసము”.

శ్రీ వేంకటాచలానిగారి అభిప్రాయము సర్వదాసత్యము. శ్రీ బాపురెడ్డిగారి ఖండకావ్యమున అమలిన స్నేహమున కమరత్వమును, అనంతత్వమును ప్రసాదించి యున్నారు.

“పాడుపందిరేనిలేక పారుతీవలట్టులన్
అది అంతమేదిలేని అంబుదాలపోలికన్
రోదనీహృదంతరాలలోని తారలట్టులన్
నాదమట్లు వేదమట్లు నాదునీడు స్నేహమా..”

“దచ్చిపోదు ప్రేమ శాశ్వతమ్ము” అను అమర సందేశముతో నీకావ్యమంత మగును.

కవులందరు సౌందర్యారాధకులే! అందును కల్పనికకవుల సౌందర్య పిపాస అపారము. అది ఒక్కొక్కప్పుడు “శ్రుతిమించి రాగమునబడు చుండును. శ్రీ బాపురెడ్డిగారి క్రింది పద్యములందులకు చక్కని యుదాహరణములు.

* 1 పూవుల అందమందరిది పూచినతీవవివశ్యదైన, న
ద్భావ రసమ్ము అందరిది బావుకుడే గృహవాసియైన, గా
నావళి శ్రోతలందరిదె ఆ ప్రయగాయనియేరిదైన, ఏ
లావిడలేరో స్వార్థము అనంతకళావిభవమ్ము కోసమున్”

పూవన్నను, పూచెడియన్నను, ఈ పద్యమున స్ఫురించు నర్థమొక్కటియే. సౌందర్యము స్వామ్య నిబిబ్బము కాదనియు, కారాదనియు వింధలి పండితార్థము.

మనోజ్ఞమగు వస్తువు ఒకని అధీనమన నుండవచ్చును. అంత మాత్రమున తత్సాం దర్యానుభవమంతయు నాతనికేదక్క వలెననుట యసందర్భమని కవిగారియాశయము. ఇట్టి యుపదేశమునకు లోకమెన్నడును సుముఖముకాదు. ఇన్ని మాటలేల? కవితా ప్రపంచమును వీడి, ప్రత్యక్ష లోకమున కాలిడినంతనే కవిగారు మాత్రము మీది యభిప్రాయము నంగీకరింతురా? అందము లన్నియును అందుబాటులో నుండ వను విషయము, లోకజ్ఞులగు కవిగారికి తెలియనిదికాదు. అందులకే:

1 “అందము అందమే మనకు అందిన అందక పోయినన్”
అని చెప్పియున్నారు. కాని అందము మనకందదు” అని తెలుసుకొనినంత మాత్ర మున ప్రయోజనములేదు. ఈ తర్కమునకు హృదయ స్పందనమాగదు. అనభవజ్ఞు లగు కవిగారు చెప్పిన యీ మాటలను కాదనునధికారము మనకు లేదు. ప్రేమలోని బాధను బోధగా గ్రహించి “అనందయోగు”లు వారు

“కోరుకున్న గులాబీలు కోయునప్పుడు
క్రూరమగు ముక్కు నాచేయి కొరికి, మురిసి
పడునుగాని విరుంగవు — ప్రణయ తత్త్వ
బోధయేగాని నాకది బాధకాదు”.—

శ్రీ బాపురెడ్డిగారి “గద్యకావ్యాల”లో “విదేశయాత్ర” అను ఖండకావ్యము నందు శృంగార వర్ణన లనేకములు కలవు. కాని ఆవి కాల্পనికములుకావు. అందు శ్రీ బాపురెడ్డిగారు, ప్రబంధ కవులతో పోటీపడిన ఘట్టములు చాలగలవు. వాని ప్రసంగమిట నప్రస్తుతము—

కాల্পనిక కవులలో కొందరిట పేర్కొనబడిరి. ప్రణయ కవిత్వమును చెప్పిన వారిలో వీరు ముఖ్యులు ప్రణయ కవిత్వమును చెప్పిన కవులనేకులు గలరు. కాని వారి ప్రణయతత్త్వ వివరణము, సంప్రదాయ ధోరణిలో నడచినది. అట్టి కవి త్వము మనకిటనుపాదేయముకాదు. కాల্পనిక ధోరణిలో వ్రాసిన కవులును లేకపోలేదు.

దేశభక్తి - కాల్పనిక కవిత

ప్రణయము దేశపరమగునపుడు దేశభక్తి కవిత్వము జనించునని ముందుచెప్ప బడినది. ఇట ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన విషయమొండు కలదు. కాల్పనిక కవి

త్వమునకు ముఖ్య ధర్మము వైయక్తికత్వము. అనగా, వ్యక్తిగతమగు ననుభూతి విశేషమును వ్యక్తమునైనదియే కాల्పనిక కవిత్వమునుట. సామాజికమగు భావ నను వ్యక్తమునైనది కాల्పనిక కవిత్వము గాజాలదు. అట్టిది సంప్రదాయ కవిత యగును, లేదా, ప్రచార కవితయగును. పురాణేతిహాసములందును, ప్రాచీన జాన పద గాథలయందును వ్యక్తమగునది సామాజిక చైతన్యమేకాని, వైయక్తి కాను భూతికాదు. ఒక కవి తనదేశమును గాఢముగ ప్రేమింపవచ్చును; అయ్యుదాత్త ప్రేమస్నిగ్ధ భావములను, వాగ్రూపమున వ్యక్తము నేయవచ్చును. అప్పుడా భావ ములు వ్యక్తి నిష్ఠములు; కావుననే వానిని వ్యక్తీకరించు కవిత్వము కాల्పనికము. జాతీయాద్యుద్యమములు నడచునప్పుడు కవులందరును జాతీయములగు భావములనే వ్యక్తీకరింతురు అవి వైయక్తికములగు ననుభూతులుకావు. కావుననే కాల्పనికములునుగావు అవి జాతీయములగు ప్రబోధ గీతములు. జాతీయందలి ప్రతి వ్యక్తి హృదయకోశమునందును ప్రతిధ్వనించు భావములనే, మనోజ్ఞ పదబంధముల సంతరించి, వశ్యవాక్కుగ కవి గానము నేయుచున్నాడు. అందులకే దేశభక్తి పర మగు కవిత్వమంతయును, కాల्పనికము గాజాలదని చెప్పబడినది. కాని, యిందు గూడ నొక వివేషముగలదు. జాతీయములగు నా భావములను, కవి ఆత్మాయత్తము చేసికొని, వానికి స్వీయమగు అనుభూతిని జోడించి, వాగ్రూపమున వ్యక్తీకరించినచో అప్పుడా కవిత్వకు కాల्పనికత్వము సిద్ధించును. జాతీయమగు భావన, స్వీయానుభూతి విశిష్టమగుచో, విషయినిష్ఠమగును, అప్పుడది పరిగ్రాహ్యము. ఈ సిద్ధాంత మును మనసునందిడికొని, మనమిషాడు, దేశభక్తి కవిత్వమును పరిశీలింపవలసి యున్నది.

ప్రచార గేయములు : ప్రప్రథమముగ, పరిత్యజింపవలసిన వానిని పేర్కొనవలసియున్నది. అందగ్రస్థానము వహించునవి ప్రచార గేయములు. “ఇందు పెక్కింటి కవిత్వమే, అనగా, రసభావమే యుండదు. ఉన్నచో నది ప్రజా చైతన్యమునకు ప్రతీకయైయుండును. మొదటి నొక గేయమునకు, లేదా, పద్య సముదాయమునకు, కావ్యత్వము సిద్ధించిన తరువాతగదా, అది కాల्పనికమా, సాంప్ర దాయికమా అని ప్రశ్నించుట. అనలది కవిత్వమే కానప్పుడిక కాల्పనికతా ప్రసక్తి యేమున్నది? మరియు ప్రచార తత్త్వమునకు కాల्పనికత్వము చుక్కెదురు. ప్రచారము సర్వదా సంఘ పరమైయుండును. కాల्పనికత వ్యక్తిగతమైయుండును. ప్రచార కవి బహిర్ముఖుడై, సంఘ పరిణామ పరిశీలన తత్పరుడై యుండును. కాల్ప

నిక కవి, అంతర్ముఖుడై చర్మచక్షువున కగోచరమైన అంతస్సౌందర్య దిద్దుపా
వరుడై యుండును. కావున కాల्పనికత్వమువేరు. ప్రచారతత్వమువేరు. ఈ రెండు
తత్వములు నొక్కచో కలసియుండజాలవు. ఇది సిద్ధాంతము, కానీ అన్నిసిద్ధాంతము
లకువలెనే, దీనికిగూడ, అప్పుడప్పుడు సకృత్తుగా అపవాదములును (Exceptions)
గన్పట్టుచుండును. అట్టివి స్వల్ప సంఖ్యాకములే. అట్లయ్యును, కవిగత ప్రతిభావిశేష
మును వ్యక్తీకరించుటలో, వాని విలువ వానికున్నది. ప్రచార భంగముకాకుండ,
కాల्పనికతను పోషింపగల ప్రతిభావంతులగు మహాకవులు లేకపోలేదు.

కాల्పనికతా దృష్టితో చూచినచో, “మాకొద్దీ తెల్లదొరతనము” “దండాలు
దండాలు భారతమాత! అవి అందుకొని దీవించు భారతమాత!” అను సుప్రసిద్ధ
జాతీయ గీతములుగూడ పరిహరణీయములేయగును. సహాయ నిరాకరణోద్యమము
ముమ్మరముగా సాగుచున్న రోజులలో, యువరక్తము నుడుకెత్తించిన గేయము లవి.
ఈనాడ పాటలను పాడువారేలేరు. ఎవ్వరైన పాడినచో, విచారసలేలేరు. ఇందు
లకు కారణమేమి? నిజమున కాపాటలయందు, శాశ్వతత్వమును సంపాదింపగల
రసభావములేదు. అనాటి ప్రజా హృదయము నా పాటలు వ్యక్తీకరించినవి కావున
వారికవి ఆదరపాత్రములైనవి. ఆ ప్రయోజనము, సిద్ధింపగనే ఆ పాటలయందు
గల అనురక్తియు నంతరించినది. ఈనాడ గేయములకు, చారిత్రకమగు ప్రాచీనత
ముండిన నుండవచ్చును. జాతీయోద్యమ సందర్భమున, ప్రజానైతన్యమెట్లున్నదో
తెలిసికొన దలచిన చరిత్రకారున కట్టి పాట అపయోగపడును. ప్రచార గేయముల
ప్రభావ ప్రాచుర్యము తాత్కాలికము.

మహాత్ముడు మున్నగు దేశ నాయకులపైన రచించింపబడిన, గేయములలో;
కొన్ని కాల्పనిక కవితాకోటిలో చేరవు. ఉదాహరణమున కీ క్రింది గేయమును
గై కొన వచ్చును.

“శ్రీ గాంధీ నామం మరువాం మరువాం

సిద్ధము జై లుకి వెరువాం వెరువాం”

1 రచయిత : చామరాజు పుండరీకాక్షుడుగారు; నవ్యసాహిత్య విభులు
3-వ భాగం - పుట 395 నుండి ఉద్భవము.

శ్రీ రాచు నామము మరువాం మరువాం" అను పాట వరుసలో నిడి వ్రాయబడినది. ఇది ప్రజావాణి. కావుననే కల్పనికముకాదు. శ్రీ బసవరాజు అప్పారావుగారి క్రింది గేయము మాత్రము కల్పనికమే.

"కొల్లాయి గట్టితే నేమీ,
మా గాంధీ,
కోమటై పుట్టితే నేమి ?

"మా గాంధీ" అను పదప్రయోగములోని ఆశ్చర్యతనుబట్టి, ఇందు కల్పనికత సిద్ధించు చున్నది.

వీర రసాత్మకములును, ధీరోదాత్త నాయకములునగు రాజాప్రతాప సింహ చరిత్ర, శివభారతము, ఆంధ్ర పురాణము మున్నగు గ్రంథములు, వచనా ప్రణాళికనుబట్టి చూచినచో, సంప్రదాయ కవిత్వాకోటిలోనే చేరును. అందందు కల్పనికములగు పద్యములు గానపచ్చినను, అత్యల్ప సంఖ్యాకములగుట నవి పరిగణనీయములుగావు. ఈ గ్రంథము లందున్న ఘట్టములు కొన్ని, నేటి జాతీయోద్యమముతో సంబంధించును. కవులును, దేశభక్తి ప్రపూర్ణులుగావున నా ఘట్టములను సద్వినియోగము గావించుకొనిరి.

ఆంధ్రమున పుట్టిన దేశభక్తి కవిత్వమును ద్విధా విభజింపవచ్చును. 1. అఖండ భారత దేశమునకు సంబంధించినది. 2. ఆంధ్ర రాష్ట్రమునకు సంబంధించినది. ఇందు మొదటి భాగమున చేర్చదగిన కావ్యములు అల్పసంఖ్యలోనున్నవి. ఆంధ్ర రాష్ట్ర పరములు పెక్కుగలవు. ఆధునిక యుగమునకు సుప్రసిద్ధులగు కవులనేనులు రాష్ట్ర పరముగనే కావ్యములు రచించిరి. భారతీయేతిహాసమున ప్రసిద్ధిగాంచిన పురుషోత్తముడు మున్నగు మహావీరులనుగూర్చియు, యూస్సీరాణి మున్నగు వీరనాకీమణులనుగూర్చియు, కొన్ని కావ్యములు రచింపబడినవి. కాని *అవి యన్నియును సంప్రదాయ మార్గముననే రచింపబడినవి. భారతీయులు,

* అందు ముఖ్యములగు కావ్యములు.

1. రాజాప్రతాప సింహ చరిత్ర. 2. అమర సింహ చరిత్ర. —కర్త రాజశేఖర శతాశాని. 3. అరుణ సింహ చరిత్ర. —కర్త. బాలకవి వేంకటసుబ్బారెడ్డి. 4. అమర సింహ చరిత్ర. —కర్త. శ్రీధర తిరుపతిశాస్త్రి. 5. షాజీ. —కర్త. పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు. 6. యూస్సీరాణి —కర్త. పశ్వనాథ సత్యనారాయణ. 7. శివభారతము. —కర్త. గడియారం వేంకటశేషశాస్త్రి.

స్వాతంత్ర్య సమపార్జనకై యువమించుగనే బదేండ్లు అవిరళ కృషిగావించిరి. ఆ సందర్భమున వేలకు వేలుగా పాటలు, పద్యములు, గేయకావ్యములు, ఖండ కావ్యములు వెలువడినవి. వానిలో కాల्పనికత గల కావ్యములే యిట పరిశీలనార్హములు.

ప్రాచీన కాలమున, అఖండ భారత దేశమును దృష్టియందుంచుకొని కవులు కావ్యములు రచించినట్లు గానరాదు. అఖండ భారత దేశమును వారూహించినట్లే లేదు. దేశ విషయమున దేవతా భావనయు నాధునికమే యనవచ్చును. “భారత మాత” అను పదమే ఆర్యాచీనము. “జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్ణాదపిగరీయసీ” అను వాక్యమున జన్మభూమికి మాతృ సాదృశ్యము చెప్పబడినది. కాని యిట జన్మభూమి పదమునకు నియతమగు నర్థములేదు; పుట్టిన గ్రామము, రాష్ట్రము, భారత ఖండము — వీనిలో నెద్దియైనను గావచ్చును. ఆధునిక కవులు పుట్టిన గ్రామమునకే, యీ పదము నన్వయించు చున్నారు. మరియు మన పూర్వులు ఆనేతు శీతనగము సాధించినది సాంస్కృతిక విజయమేకాని, రాజకీయ విజయముకాదు. సాంస్కృతికముగ వారు సాధించిన ఐక్యమే నాడును విచ్ఛిన్నముకాలేదు. అశోకాదులు సాధించినదికూడ నీ సాంస్కృతిక విజయమే. అఖండమగు భారత దేశమును మహమ్మదీయులేనాడును పరిపాలింపలేదు. కావున రాజకీయముగ అఖండ భారత విజయమును, ప్రప్రథమముగ, సాధించిన భృతి ఆంగ్లేయులకే దక్కినది. ఆనాడు కొన్ని సంస్థానములకు గల స్వాతంత్ర్యము నామమాత్రము. మరియు, ఆధునిక యుగమున, రైలు బండ్లు మున్నగువాని సాహాయ్యమున, ఒక రాష్ట్రము నుండి యింకొక రాష్ట్రమునకు రాకపోకలు సుకరములైనవి. అఖండ భారతీయతా దృష్టి యేర్పడుటకు ఆంగ్లభాషాభ్యాసనమును కొంత కారణమనవచ్చును. తమ రాజ్యవ్యవస్థ సుస్థిరముగ నుండవలెనను నభిలాషతోడనే, ఆంగ్లేయులు భారతీయులకు తమ భాష బోధింపమొదలిడిరి. కాని, తద్భాషా వ్యాప్తి వలన వారూహింపని పరిణామము లేర్పడినవి. అందుముఖ్యము, రాష్ట్రీయమగు సంకుచితత్వము భారతీయులలో నశించుట. ఆ సంకుచితత్వ మంతరించినంతనే,

భారతీయత స్వచ్ఛ రూపమున నాటి ప్రజలకు తొలిసారిగా సాక్షాత్కరించినది. మరియు భారతీయులందరకును, వారే రాష్ట్రమునకు జెందినవారైనను, అంగ్లేయులు శత్రువులు; అందరు కోరునదియు స్వాతంత్ర్యమే. శత్రువిషయమునను, ఆశయ విషయముననుగల యీ సామ్యము గూడ అఖండ భారతీయతా దృష్టి యేర్పడుటకు కారణమైనది. అఖండ భారతీయతా దృష్టి పూర్వులకు లేదనియు, నది అర్వాచీనకాలముననే యేర్పడినదనియు, మీది వివరణము వలన స్పష్టమగుచున్నది. కాల्పనిక కవులు భారతీయత భారతదేశమును మాతృదేశతగా భావించి, అభివర్ణించిన కవులనేకులు గలరు. శ్రీ జాషువాగారు రచించిన క్రింది పద్య ముదాహరణ యోగ్యము.

“నగరమాంధాత్రాది షట్పక్రవర్తుల
యంక సీమల నిల్చినట్టి సాధ్వి,
బుద్ధాది మునిజనంబుల తపంబున మోద
బాష్పముల్విడిచిన భక్తురాలు,
కాళిదాసాది సత్కవి కుమారుల గాంచి
క్రీరి నందిన పెద్దగేస్తురాలు,
కమలనాభుని వేణుగాన సుధాంబోధి
మునిగి తేలిన పరిపూతదేహ,
సింధు గంగా నదీ జలక్షీరములను
కురిసి బిడ్డల పోషించుకొనుచునున్న
పచ్చి బాలెంతరాలు మా భరతమాత
మాతలకు మాత సకల సంపత్సమేత.

రచన యంతయు ప్రాచీన ధోరణిలోనే యున్నను, ఇది కాల्పనిక కవిత్వమే. కవి దృక్పథమున నొక విశిష్టతయున్నది. భారతదేశము, కవి కొక సాధ్విగా, భక్తురాలుగా, పరిపూతదేహగా గోచరించినది. ఆమె మాతలకు మాత. ఇది కవ్యనుభూతి: ఒక వినూత్న భావన. భారతదేశమందు మాతృభావము స్వాతంత్ర్యోద్యమ ఫలితమే. దీనికి ప్రజాసామాన్యమున వ్యాప్తి లేదా? ఉన్నది, కాని, యీ పద్యము నందలిభావపరంపర యంతయు, ప్రజా నిష్ఠముకదు; కాజాలదు. కారణమిందు ప్రజా సామాన్యమున కందని భావనయుండుటయే, ఈ భావన పరంపరతోడి మాతృభావన నవ్యమే. మూలస్థితిగైకొని భావమిందు ప్రస్ఫుటముగనున్నది. కావుననే

యిది దేశభక్తి కవిత కుచితమగు నుదాహరణము. ఇందు, ప్రాచీన కవితాచ్ఛాయలున్నవి. కావున విద్వానిని ప్రాచీనమగు కాల्పనిక కవిత కుదాహరణముగా గ్రహింపనగును.

నవ్యకాల్పనిక మార్గమున భారతదేశమును కీర్తించిన వారిలో ప్రథములు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు.

“ఏదేశ మేగినా, ఎందు కాలిడిన
ఏ పీఠమెక్కినా ఎవ్వరేమనిన
పొగడరానీతల్లి భూమి భారతిని
నిలుపరానీజాతి నిండు గౌరవము.
ఏ పూర్వ పుణ్యమో, ఏ యోగబలమో
జనియించినాడ వీ స్వర్గఖండమున
ఏమంచి పూపున్ ప్రేమించి నాచొ
నిను మోచె ఈ తల్లి కనక గర్భమున
లేదురా ఇటువంటి భూదేవి యెందు
లేదురా మనవంటి పౌరు లింకెందు

* * * *

పొలముల రత్నాలు మొలిచెరా యిచట
వార్తిలో ముత్యాలు పండెరా యిచట
పృథివి దివ్యాషధుల్ పిదికెరామనకు
కానలకస్తూరి కాచెరా మనకు
అవమాన మేలరా : అసుమానమే
భారతీయుడ నంచు భక్తితో పాడ”

పాశ్చాత్య దేశముల కేగినంతనే మనవారు కొందరు, జన్మ భూమినే మరచి పోవుచున్నారు. కొందరు నిరసవ భావముతో నధిక్షేపించుచున్నారు, పెద్ద పదపులు లభించినంతనే తమ భూమిని జాతిని గూడ చులకనగా కొందరు చూచుచున్నారు. వారికి పాశ్చాత్యులే ఆదర్శ పురుషులు. అట్టి వారా నాడు, అనగా శ్రీ రాయప్రోలు వారి గేయము వ్రాసిన నాటికి, పెక్కుమంది యుండెడివారు. అట్టి వారికి, మొదటి గేయమున కవిగారు, ఘోరభోధ చేయుచున్నారు. ఏ దేశ మేగినను, ఇంతటి మహా

పదవులు లభించినను, తన జన్మ భూమిని మరువరాదనియు; తన జాతి గౌరవమును నిలుపవలెననియు, కవిగారి ప్రబోధము.

జన్మ భూమి యెడ ఏల ఆదరణము చూపవలయును : ఈ ప్రశ్నకు నమాదానమే తరువాత గేయ మందంతటను గలదు. భారతదేశ మొక స్వర్గఖండము. బహు జన్మారిత పుణ్య సంచయ బలమునగాని, యిందు జన్మ లభింపదు. ఈ తల్లి కనక గర్భ ఇటువంటి భూదేవి లేదనుట సరియే, మనవంటి పౌరులు గూడ నింకెందును లేరట. ఇడియే శ్రీ రాయప్రోలు వారి యందలి విశిష్టత. ఈ స్వర్గ ఖండమున, ఈ స్వర్గ గర్భ యందు జనించుటచేతనే మేము చరితార్థులముకలేదు. మా వంటి వారిని గనుటచేత నీ భూమియును పేరుగాంచినది. ఈ భావము, ఈ సదహాంకారము, రాయప్రోలు వారి దేశ భక్తి గేయము లందంతటను గానవచ్చును. ఆంధ్రుల నుద్దేశించి చెప్పిన కావ్యఖండికయందుగూడ, నిట్లే “నాదు జాతి, నాదేశము, నాదు భాష అను అహంకార దర్శన మందు మాంధ్ర !” అని ప్రబోధించియున్నారు. ఇది అహంకారమే. కాని దురహంకారముకాదు. మానవుని కార్యోన్ముఖుని గావించు నదమలాహంకారమిది.

ఈ గేయమున భారతదేశ భాగ్య సంపదలు కీర్తింపబడినవి. శ్రీ రాయప్రోలు వారి కావ్యములను పరిశీలించినచో, మనకొక్క విషయము తేటతెల్లమగును. వారికి ఆంధ్రత్వమునందెంతటి యాదరాభిమానములుగలవో, భారతీయత యందును అంతటి భక్తి ప్రపత్తులుగలవు. జానపదగేయము లందెంతటి ప్రీతిగందో, వేద వాఙ్మయము నందును, అంతటి పూజ్యభావము గలదు.

మీది గేయమున భారతీయుల భౌతిక సంపదలు కీర్తింపబడినవి. కళా వైదగ్ధ్యము ప్రస్తుతింపబడినది. క్రింది గేయమున వారి యాధ్యాత్మిక సంపద వేదోపనిషద్రూపమగు నైశ్వర్యము స్తుతింపబడినది - అంతమాత్రమున నితర విషయము లిందులేనని తలంపరాదు. ఇది ప్రాధాన్య వివక్షమాత్రమే. క్రింది చరణములందు, వేదోపనిషత్ప్రశస్తి గలదు.

“వేద కాళిలు పెరిగె నిచ్చట
ఆది కావ్యంబందె నిచ్చట
బాదరాయణ పరమ ఋషులకు
స్వాధ్యుసుమ్మిది చెల్లెలా :

విఠిన బంధుర వృక్ష వాటిక
ఉపనిషన్నధు వొటకె నిచ్చట
విపుల తత్త్వము విస్తరించిన
విమలతల మిది తమ్ముడా :

మరియు “సూత్రయుగముల శుద్ధ వాసన”యు, “జ్ఞాత్రయుగముల శౌర్య చండిమ”యు, “చిత్రదాన్యమునే చరిత్రల చెరిగి పోయినవట.

శ్రీ బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతము గారు “స్వరాజ్య రథము” “స్వరాజ్య సమస్య” అను రెండు ఖండకావ్యములను రచించిరి. వీనిలో, స్వరాజ్యోద్యమము సవిస్తరముగా విస్తరింపబడియున్నది. మరియు తిలక్ మహాశయుని దేశభక్తి యుగ్గడింపబడినది. మహాత్ముని సహాయ నిరాకరణోద్యమము వినుతింపబడినది. కాని యీ ఖండ కావ్యములు కాల्పనిక మార్గమున రచింపబడినవికావు. అంత మాత్రమున వాని ప్రశస్తికెట్టి లోపమునులేదు. కాని, ప్రస్తుత మని మన కుపయుక్తములుకావు.

శ్రీ చువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి “స్వాతంత్ర్య రథమున “కాల్పనికత” గుణాశించుచున్నది. విజయధ్వజము లెగురుచుండగా, మృదుల గంభీరమనోజ్ఞ సిద్ధోషము తో, వెడలు మాకృరథమునకు ప్రజ లిచ్చు స్వాగతము. కాల్పనికతా రుచిరమై హృదయంగమమై యున్నది.

“అంబుదంబులనమృతపూరమ్ము లొలుక
నిండ్ర చాపంపుతోరణ మంపుగులుక
కాటు మెలుగులు నెల్లెడ గడలు కొనఁగ
వెడెల స్వాతంత్ర్య రథము విన్వీధియందు.
“జలధర మాలఁ జీల్చికొని స్యందనకాంతిన బోలంతరాళము
జ్వలితము చేసి యంధ తమ సంబులు వాఠిన మూలనైన నో
భలనన లెత్తఁజేయుచుఁబ్రభాత విభాకర బింబమట్లు సొం
పిలుచు నవీనజీవనము వింతగవింపె నమస్త నృష్టిలోన్ —

* “ఈయన స్వాతంత్ర్య రథము”న నిజప్రభావ దుర్వార పవిత్రమూర్తి యగు స్వాతంత్ర్య దేవతను సాక్షాత్కరింపజేసినాడు. ఆ దేవి “ధర్మజీవనాకారమో, శాంతి బింబమో, అకల్మష సత్య నికేతనందో, సంసార ఫలస్వరూపమో, ప్రజా హృదయంబో

యన కన్నుల పండువు సేయుచు “సభ్యతా మిషంబునన్ దేశంబు లందెల్ల నింతకు ధర్మంబులుగాగనెన్నబడు నన్యాయంబు లీనాటితో వికలంబై చనుగాక యంచు కరుణా వేశంబు దీపింప “పలికినది” అని శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారి కావ్య విషయమున చేసిన పరిశీలనము సముచితము నర్థవంతమునై యున్నది.

శ్రీ రామిరెడ్డిగారు గావించిన శాంతిదేవీ కల్పనము, మహోజ్వలముగ నున్నది. ఆ శాంతిదేవి ఒక చేత రుధిరపాత్ర ధరించినది. వేరొకట అమృతపాత్ర ధరించినది. ఆ రుధిరము నా యమృత పాత్రలోపోసి, దివ్యచుగ్ధములుగా మార్చు చున్నది. తదీయ రథచక్ర సంఘర్షణమున పూర్వసింహాసనములు, మణిమయ కిరీటములు, భోగమందిరములు నలిగి చూపనాశనము నందుచున్నవి. తద్రథరశ్మి జాల మును పట్టిలాగువారు ప్రజలే ఆ చక్రముల స్పర్శనమున జగతి సస్యశ్యామల యగు చున్నది- ఇది ఒక యపూర్వదృశ్యము.

ఆంధ్ర దేశీయములు :- స్వరాజ్యోద్యమము తోడనే ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమమును బయలుదేరినది. ఈ యుద్యమము యొక్క ప్రధానోద్దేశములు రెండు 1. ఆంధ్రులు తమ వ్యక్తిత్వమును నిలుపుకొనుట. 2. తాము సర్వతోముఖముగ నభివృద్ధి గంచుటకు తగిన సాధన సామగ్రిని సంపూర్ణముగ సాధించుకొనుట వీనిని సాధించుటకు ముఖ్యపాధనము ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రమేయని యానాటి యాంధ్ర ప్రముఖులు భావించిరి. బ్రిటిషు వారి పరిపాలనా కాలమున మదరాసు, బొంబాయి, కలకత్తా నగరములు మూడే ప్రధాన పరిపాలనా కేంద్రములుగా నుండెను. వారి రాజ్యమున కొన్ని భాగములు మదరాసు రాష్ట్రమునకును, కొన్ని భాగములు బొంబాయి కిని, కొన్ని భాగములు కలకత్తాకును చెందియుండెడివి. ఈ విభాగము భాషనుబట్టి గాని, సంస్కృతినిబట్టి కానీ, చేసినది కాదు. ఇందొక సిద్ధాంతముగాని, నియమము గాని లేదు. మదరాసు రాష్ట్రమున ఆంధ్రులు, తమిళులు, కన్నడులు, మళయాళీలు నుండెడివారు, మదరాసు, తమిళదేశమున కన్నివిధముల చేరువగ నుండుటచేత, తమిళులే తొలుత ప్రభుత్వాధికారమును చేజిక్కించుకొనుట కవకాశ మేర్పడినది. ఆంధ్రులకు అన్ని రంగములందును, నధవస్థానమే. అసలు, ఆంధ్రులన నొత్త రాహులకు తెలిసెడిదే కాదు. “మదరాసీ” అనునదియే సర్వజన వేద్యమగు పదము. ఒకనాడు జగద్విఖ్యాతిగాంచి, మహోన్నత దశ సనుభవించిన యాంధ్రులు, ఊరును పేరును లేక నీచస్థితిలో నుండుట గర్హ్యమగు విషయము కదా! ఈ పరిస్థితిని

సంపూర్ణముగా నవగాహన చేసికొనిన యానాటి యాంధ్ర ప్రముఖులు, భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజనకై ఒక యుద్యమమును లేవదీసిరి. ఇట్టి యుద్యమమును ప్రారంభించిన వారిలో ప్రథము లాంధ్రులే యగుట మనకు గర్వకారణము.

ఆంధ్రోద్యమమునకు కృష్ణా గుంటూరు మండలములు జన్మస్థానములు. 1903 - 4 ప్రాంతమున, గుంటూరులో యువజన సాహితీ సమితి స్థాపింపబడినది. ఆ స్థాపనతోడనే ఆంధ్రోద్యమమున కంకురార్పణ జరిగినదన వచ్చును. 1907-8లో మచిలీపట్టణమున మరొక సభజరిగినది. నిజాం ఆంధ్రులుగూడ నిందు పాల్గొనుట, యిందలి విశిష్టత. ఆంధ్రులును, నిజాం ఆంధ్రులును, కలసి పనిచేయవలసి యున్నదనియు, అప్పుడే ఆంధ్రులు సర్వతోముఖాభివృద్ధిని సాధింపగలరనియు, నాటి సభ్యుల అభిప్రాయము. విశాలాంధ్ర దృక్పథమున కానాడే వీజావాపము జరిగినదని భావింప వచ్చును.

ఆంధ్రోద్యమము, జనించుటకును, తదభివృద్ధికిని, వంగదేశ విభజన కారణముగా, నందు జరించిన యాంక్షోశనము, కొంత దోహదము గావించెనని చెప్ప నగును.

క్రీ॥ శ 1913 లో, బాపట్లలో, ఆంధ్ర మహాసభ ప్రథమ సమావేశము జరిగినది. నాటినుండియు ఆంధ్రోద్యమము ప్రచండముగా సాగినది. భారతీయులకు స్వాతంత్ర్యము లభించినది. కాని, ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రమురాలేదు. తుదకు, ఒక మహాపురుషుని ఆత్మాహుతితోగాని, ఆంధ్రరాష్ట్రము సిద్ధింపలేదు. క్రీ॥ శ॥ 1953 అక్టోబరు 1-వ తేదీన, ఆంధ్రరాష్ట్ర పువతరించినది. ఉద్యమ ప్రారంభానంతరము నలుబదేండ్ల తరువాత, ఆంధ్రుల చిరకాల వాంఛ సిద్ధించినది.

ఆంధ్రావళి :- ఇంతటి యుద్యమ మిన్నిన్నాళ్ళు జరుగుచుండగా నుద్రిక్త హృదయులగు కవు లూరకుందురా? వరాంధ్రుల పూర్వోన్నత్యమును కీర్తింపదొడగిరి. ఆంధ్ర దేశీయాభిమానమును ప్రభోదింప దొడగిరి. అట్టి వారిలో ప్రథములు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. “తెలుగుదేశములో కలుగుతున్న ఉత్తేజమును, “నూతనశక్తిని అనుభవించి, ఆంధ్రాభిమానముతో ఉచిత్రీకృత ప్రథమకవి ఇతడు.

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు పద్యాలే ఇప్పటికీ ఆంధ్రాభిమానము కలవారు ముందుగా చదువుతున్నారు. తెనుగుదేశములో విరుస్తున్న ఈ నవ వసంతము. ఆయన తెనుగు మాటలలో ద్యోతమవుతున్నట్లు మరియు కావ్యములోనూ ద్యోతము కాదు. ఆ కావ్యము ప్రతి పద మధురము. శ్రీ సుబ్బారావు తెనుగువాడేకాదు. తెనుగు నాటివాడు కూడాను. ఆయన కవిత్వములో ఈ తెనుగునాటి తీయదనము, మూర్తిభ విఁచియున్నది. మీది వాక్యములో శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు, శ్రీ రాయప్రోలు వారి యందు కరడుగట్టియున్న ఆంధ్రాభిమానమును సువ్యక్తముగా విఁచియున్నారు. నభా రంగములలో చదువబడు శ్రీ రాయప్రోలు వారి పద్యములలో, ఒకటి రెండు మచ్చున కుదాహరింపబడుచున్నవి.

“అమరావతీ పట్టణమున బొద్దులు విశ్వ
విద్యాలయములు స్థాపించునాడు,
ఓరుగల్లున రాజవీర లాంఛనముగా
పలుకప్తశాలలు నిలుపునాడు,
విద్యానగర రాజవీధు లన్ కవితకు
పెండ్లి పందిళ్ళు కప్పించునాడు,
పొట్నూరికి సమీపమున ఆంధ్ర సామ్రాజ్య
దిగ్భయస్తంభమెత్తించునాడు
ఆంధ్ర సంతతికే మహితాభిమాన
దివ్యదీక్ష ముఖస్ఫూర్తి తీవరించె
అమహావేశ మర్థించి యాంధ్రులారా :
చల్లు డాంధ్రలోకమున నక్షతలు నేడు”
“తన గీతి అరవజాతిని గాయకులను గా
దిద్ది వర్ణిల్లిన తెనుగు వాణి
తన పోటులు విరోధి తండంబులకు సహిం
పనివిగా మెఱసిన తెనుగుకత్తి
తనయందములు ప్రాంత జనుల కభిరుచివా
సననేర్ప నలరిన తెనుగురేఖ,
తన వేణికలు వసుంధరను సస్యశ్యామ
లను జేయజెలగిన తెనుగు భూమి,

అస్మదార్థౌ మనోవీధి నావహింప
జప్తి కేలయెంచుచున్నాడః, చావలేదు
చావలేదాంధ్ర జన మహోజ్వల చరిత్ర
హృదయములు చీల్చి చదువుదో సదయులార !

మొదటి పద్యమునందున్న భావముల కొకపోకడయున్నది; ఒక విలుకడ యున్నది. నీస పద్యపాదములందు, శాతవాహన, కాకతీయ, విద్యానగర విజయ సాంస్కృతిక విశిష్టతలు వరుసగా ప్రస్తుతింపబడియున్నవి. ఆంధ్రులు విద్యావ్యాప్తికి చేసిన కృషి మొదటి పాదమున స్తుతింపబడినది. రెండవ పాదమున శస్త్ర విద్య, అనగా, ఖడ్గ విద్య యెడ వారు చూపిన యాదరణము స్పృశింపబడినది. మూడవ పాదమున విద్యానగర రాజుల సాహిత్యాభి రుచి వ్యక్తము చేయబడినది. నాల్గవ పాదమున వీర విజృంభణము ప్రస్తుతింపబడినది, ఇందొక్కొక్క రాజ్యము నందలి యొక్కొక్క విషయము పేర్కొనబడినది. అంతమాత్రమున నా రాజ్యమున నిత తము లుపేక్షింపబడినవని తలంపరాదు. కాకతీయులు ఖడ్గ ప్రయులేకాని, కావ్య ప్రయులుకారనీ తలంపరాదు. ఉపాహృత విషయము లుపలక్షణములు మాత్రమే. విద్యా వైజ్ఞానిక రంగములందును, వీరోచిత కార్యకలాపములందును, ఆంధ్రులు సుప్రసిద్ధులనియు, వారేజాతి వారికిని తీసిపోవువారుకారనియు చెప్పుటయే యిందలి ప్రధానోద్దేశము. ఆ ప్రయోజనము సమగ్రముగ సాధింపబడినది.

రెండవ పద్యమున నట్టి క్రమపద్ధతి గానరాదు. భావములందు స్ఫుటత్వము తక్కువ. అత్యుక్తులధికము. త్యాగయ్య, క్షేత్రయ్య మున్నగు వాగ్గేయకరు లాంధ్రులను మాట వాస్తవే. కాని, తెలుగు వాణియే తమిళులను గాయకులుగా తీర్చిదిద్దినదనుట సత్యదూరము. పూర్వకాలమున తమిళులు గూడ, సంగీతమున కాస్త్రీయమగు కృషిచేసియున్నారు. *

* నిజముచూడ బోయినచో, పూర్వకాలమున సంగీత కళనుగూర్చి కాస్త్రీయ వ్యాసంగము మన దేశమున తమిళులు కొంత శ్రద్ధతో జరిపి నారనవలయును. అనలు సప్తస్వరములు మొదలగువానికే వారు సొంతమగు పేళ్లు పెట్టుకొన్నారు - తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వము - తెలుగు సాంస్కృతిక .. సంగీతము - పుట 686 రాళ్ళ పల్లి అనంతకృష్ణశర్మ.

“తనయందములు” అను పాదము నందలి భావము స్పష్టముగాలేదు. “వేణిక” అనగానది. తెనుగునాట పుట్టిన నదులే వసుంధర నంతటిని సస్య శ్యామలముగ చేయుచున్నవనుట. అత్యుక్తియే కదా, ఇటు వసుంధరా శబ్దమునకు “అంధ్ర భూమి” అను పరిమితార్థమును గ్రహించినచో, తెనుగునాడు తన యందే యున్న జీవనదులచే సస్యశ్యామలముగ నగుచున్నది అనునర్థము చెప్పవచ్చును. కాని, తెనుగునాట ప్రసిద్ధములైన మహానదులు కృష్ణా గోదావరులు. ఆ రెండును మహా రాష్ట్రమున పుట్టుచున్నవి. పుట్టుక యెందైనను, వాని పాకుదల మాత్ర మాంధ్రదేశముననే అధికముగావున, వాని నాంధ్ర దేశీయములగు నదులుగా భావింప వచ్చును. కావున, వసుంధరా శబ్దమును పరిమితార్థమున గ్రహించుటయే సముచితము.

శ్రీ రాయప్రోలువారి “అంధ్రావళి” యందున్న పద్యములన్నియు నుదాహరణ యోగ్యములే. అంధ్రదేశమున వానికిగల ప్రచార మపారము. అంధ్రుల పూర్వోన్నత్యమును, తీవ్రతర జాతీయాభిమానముతో గానముచేసిన కవి తల్లజులు శ్రీ రాయప్రోలు వారు ¹ “అతి భయంకర శౌర్య దైర్య ప్రసక్తి”యు, ² “రసవళంకర నాగరరాగరక్తి”యు, - అంధ్రుల యఖండ ప్రభావమున, “³ ఏకమై, పాకమై ప్రవహించిన”వట. ⁴ “సృష్టినూచు సంగీత సాహిత్య కళల” నాంధ్రులు “⁵ ఉగ్రు బాలతోడ త్రావి యుమిసి”రట. అంధ్రులకు శ్రీ రాయప్రోలు, వారిచ్చిన దివ్య సందేశ మీ క్రింది పద్యమున ¹ నున్నది.

¹ “జారిన దేశగర్వమును చక్కనదిద్ది మహాంధ్రమండలీ
భారము శ్లాఘనీయముగ పాలనచేసి, సమాన రాష్ట్రముల్
కూరిమి నాసజేయ తెనుగుం బుడమిన్ గయిసేయరయ్య, దీ
జ్వరతి నాంధ్ర పుత్రులు ! జగజ్జన ధర్మమే దృష్టి నిల్పుచున్.”

శ్రీ రాయప్రోలువారి అంధ్ర జాతీయాభిమానము, భారతీయతకు భంగకరము కాదు. ఉపరి, పరిపొషకము. అంధ్రదేశమును. అంధ్ర మహాపురుషులను అంధ్రుల

1, 2, 3, అంధ్రావళి - అంధ్ర - పద్య 2.

4 - 5 - ,, ,, పద్య 5.

! అంధ్రమాత - అంధ్రావళి - పద్య 6.

చరిత్రయందలి మహోజ్వల ఘట్టములను వీరు బహుదా ప్రశంసించియున్నారు. అంతటి భావోద్రేకముతోడనే భరత భూమినిగూడ కీర్తించియున్నారు. విజమున కానాటి మహా కవులందరును, ఈ మార్గమునే అనుసరించిరి. ఆంధ్ర యశో గీతి కల నాలపించిన కవి చంద్రులందరకును, శ్రీ సుబ్బారావుగారే మార్గదర్శకులు.

ఆంధ్ర ప్రశస్తి : ఆంధ్ర జాతీయతాభిమానమును మేల్కొల్పి, ఆంధ్రులను స్వాతంత్ర్య పథమున నడపుటకై శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు “ఆంధ్ర ప్రశస్తి, ఆంధ్ర పౌరుషము అను రెండు కృతులను రచించిరి. శ్రీ రాయప్రోలు వారి యభిప్రాయమున నాంధ్రులు “బ్రతికి చెడ్డవారు” శ్రీ విశ్వనాథవారి యభిప్రాయమున “జీవచ్ఛవములే” ఆంధ్రుల తొల్లింటి వై భవమును, తరువాతి హైన్యమును, తలపోసి, తలపోసి విపుల చింతా నిమగ్నులై, శ్రీ విశ్వనాథవారి కావ్యములను, రచించిరి. వారి హృదయమును దహించు తీవ్రవేదనాస్ఫులింగము లిందలి ప్రతి పంక్తియందును ప్రప్రుటముగ గోచరించును. వీరి పద్యములన్నియును రసభావ నిర్భరములు. చిత్ర విచిత్రములగు మలుపులు వీరి భావనయందు గోచరించును. ఈ క్రింది పద్యమును చూడుడు.

“ఏ రాజు పంచెనో యివట శౌర్యపు పాయ
సమ్ములు నాగుల చవితినాళ్ళు,
ఏ యెట్ట సంజలో నెలమి పల్లవరాజు
రమణులు కాళ్ళ బారాణులిడిరొ,
చిత్ర రథస్వామి శ్రీ రవోత్సవములో
తెలుగు పిల్లలు కత్తి తిప్పిరెడో,
ఏ రెండు జాముయి నుని వేడిమివచ్చి
కలిసిపోయెనొ త్రిలింగ ప్రభువుల,
నా జగచ్చేయసంబులై యలరుతొంటి
వేంగిరాజుల పాద పవిత్ర చిహ్న
గర్భితంబైన యీ భూమిఖండమందు
నశ్రువులు జార్చు జీవచ్ఛవాంధ్ర జనులు”

వేగీ క్షేత్రము - ఆంధ్ర ప్రశస్తి.

వేంగి రాజ్యమునందలి ప్రజలు, దాల్యమున నాడు చెడుగుళ్ళు, కోతి కొమ్మచ్చులు, మున్నగు నాటలలోనే యుద్ధతంత్రములను నేర్చుకొనెడివారట. “తెల్గు

తల్లులు మున్ను¹ శౌర్యరస మొడిచి, యుగ్గుపాలతో రంగరించి బొడ్డుకోయని కూనకే పోయిదురట² విశ్వనాథవారి భావోద్వేగ మొకచో మిన్నముట్టినది. తనశాశి నికృష్ట జీవితమును తలచుకొని, వారు కుమిలిపోయిరి. ఇట్టి హీనదశ ననుభవించుట కంటే ఆంధ్రభూమి యంతయు, తదీయ నదీ నద ప్రవాహోన్నతి మునిగిపోవుటయే మేలని, వారు భావించిరి.

²“ఇచటి నాగావళి ప్రచుర పర్వాంభస్త
రంగముల్ పంచధారా జలములు
తరగైత్తిన మహేంద్ర తన యాసు పాథస్సు
లొకసారిగా పొంగి యుబికి పోయి,
గొతమీ కృష్ణవేణి తరంగములు, తా
రాధ్యమ్మ నందు నై క్యము భజించి,
గుళ్ళకమ్మ జలాల గుబురులో గుబురులై
పెన్న తరంగముల్ పెరిగిపోయి,
తెలుగు నదులెల్ల పొంగైత్తి ప్రళయవారి
కెరలిపడి తెల్లనేల ముగించనిమ్ము
నేటితో నస్వతంత్రతా నియతమైన
ఈ బ్రతుకు తెల్లవారు భరింపలేదు.

విశ్వనాథవారి భావములు ప్రచండములై యగ్ని కణములను మియుచుండును. రాయప్రోలువారి కవితయందు గన్పట్టు భాషామాధుర్యము వీరి కవితయందు గాన రాదు. పదలాలిత్యమునకు రాయప్రోలు వారెంతటి ప్రాధాన్యము నొసంగిరో క్రింది పద్యమునుబట్టి విదితమగును.

¹“మృదుల సరళాక్షరముల సమ్మేళనాప్తి
నార్ద్ర నవనీత మార్దవమగును నుడుపు
శ్రవణ సుఖమిచ్చు సలితోచ్చారణమున
‘భంగిమ’ యటందుకే పదబంధ సరణి”

ఒక్కొక్కప్పుడు శ్రీ సత్యనారాయణగారు కుండ బద్దలుకొట్టినట్లు, తన

భావములను, సూటిగా, తేటతెనుగు మాటలలో, చెప్పుదురు. ఆంధ్రుల దీనస్థితిని, సిగ్గువీడిన పారతంత్ర్య ప్రవృత్తిని వారెట్లు చిత్రించియున్నారో చూడుడు.

2 "రాజ్యాంగ తంత్ర నిర్మాణ కౌశలులకు
జంక దప్తముల నాశలు జవించె,
పర రాజరక్త ప్రవాహ మజ్జనులకు
కత్తి గనుగొన భయమెత్తి పోయె
సింహాసనముల నాసీమలౌ వారికి
నితర దాస్యము రుచి హెచ్చిపోయె"

ఆంగ్లేయుల అడుగులకు మడుగురాత్తుచు, సిగ్గుమాలిన జీవితమును గడుపుచున్న ఆంధ్రులనుగూర్చి కవి సమాఖ్యగారు పలికిన పలుకులివి. వీరి కుమారాభ్యుదయము (వల్లీదేవసేన విజయము) పౌరాణికము. అట్లయ్యు నందు జాతీయ భావములనేకములు ప్రవేశపెట్టబడినవి.

రాష్ట్ర గానము : ఆంధ్ర జాతీయతా ప్రబోధాత్మకములగు కావ్యములలో "రాష్ట్ర గానము"న కొక విశిష్ట స్థానముగలదు. దీనిని రచించినవారు శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు. వీరికి పూర్వమే శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారును, శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారును, శ్రీ జాషువాగారును ఆంధ్రత్వము నెలుగెత్తి చాటిరి; తత్పూర్వమే భవమును వేరొక్క కీర్తించిరి. ఈ నల్వరు కవులకును లక్ష్యము సమానమయ్యు, తత్త్వాచార్యమునకై వారవలంబించిన మార్గములు మాత్రము భిన్నములు. శ్రీ రాయప్రోలువారును, శ్రీ జాషువాగారును, ఆంధ్రుల పురావైభవమును బహుధా కీర్తించిరి. శ్రీ విశ్వనాథవారు, ఆంధ్రుల చరిత్రయందు, తమ కిచ్చవచ్చిన ఘట్టములను గైకొని, రసభావ బంధురముగా కావ్యములను నిర్మించిరి. శ్రీ తుమ్మలవారి కవిత్వమట్టిదికాదు. వారి దేశభక్తి కవిత్వమునకును, ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమమునకును, అవినాభావ సంబంధముగలదు. ఆ యుద్యమ దశావిపరిణామముల నింత విపులముగా, నింత క్రమబద్ధముగా వివరించిన ఆంధ్ర కవి లేడనుట అతిశయోక్తికాదు. రాష్ట్ర గానమునుగూర్చి, శ్రీ తుమ్మలవారి క్రింది విధముగా చెప్పియున్నారు.

2 ముఖలింగము — ఆ. ప్ర.

1 మాధురీ దర్శనము — రా. సు.

2 ఆంధ్ర పౌరుషము — వి. స.

“తెలుగు దేశము, తెలుగు భాష, తెలుగు చరిత్ర, తెలుగు ప్రజ, తెలుగు సంస్కృతి అనినంతనే నా యొడలు పులిరించును. ఇవి నాకు ప్రాణకల్ప విషయములు. “నేను తెలుగు వాడను” అను నహంకారము నా కెక్కువ. ఈ యహంకారమే నన్ను కవినిచేసినది. ఇట్టి నా జాతీయు, నా భాషయు, పరతంత్రములై, పరకీయ సంస్కారము నాశయించి, ప్రాచీన గౌరవమును గోల్పోయినవిగదా! ఇది నా మనస్సులో అను ఉణముగా రేగునట్టి యారాటము. ఈ యారాటమునకు నా జీవుడు కదలాడు. ఆ కదలికయే రాష్ట్ర గానము--” మనవి- రా. గా.

శ్రీ తుమ్మలవారు వెలువరించిన భావములవంటి భావములచేతనే, జాతీయ కవులందరును ప్రభావితులై యుందురు. నా దేశము, నా జాతి, నా భాష అనునదియే జాతీయ కవితామూల మంత్రము.

రాష్ట్ర గాన సారమంతయు, నీ క్రింది కంచ పద్యములో నిమిడి యున్నది.

“అంధ్రుడవై జన్మించితి
వాంధ్రుడవై యనుభవింపుమీ యుర్విభవం
బాంధ్రుడవై మరణింపుమి
ఆంధ్రత్వములేని బ్రతుకు నానింపకుమీ”

“అంధ్రుడవై జన్మించితివి” అను వాక్యముయొక్క సంపూర్ణ భావమేమి? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానమే ఆంధ్ర పురావై భవ కీర్తనము. అంధ్రులకొక చరిత్ర యున్నది. అది మహోన్నతము; మహోజ్వల తేజస్సంపన్నము, ఒకనాడట్టి మహోన్నత పదవినందిన యాంధ్ర జాతీయందు నీవు జన్మించితివి. నీ పూర్వవై భవమును సంపాదించ సర్వధా యత్నింపుము - ఇది ప్రబోధము. రాష్ట్ర గానముగూడ నాంధ్ర పురావై భవ ప్రశంసతోడనే ప్రారంభమగుచున్నది.

“కలదోయి తెలుగు జోదుల తుటారికటారి
చెలరేగి పగలు జీల్చిన వినంబు
కలదోయి తెలుగు రాజులు గంగగట్టుపై
దీండ్రించి పడగలెత్తిన దినంబు”
కలదోయి! రేవు రేవుల తెలుగు సరంగు
పెనగి లంగర్లు దింపిన దినంబు,
కలదోయి! తెలుగు పల్కుల వెలంది - వెలంది

వెలుగు లెల్లెడలఁ బర్విన దినంబు,
కలదు కలదోయి : తెలు పెగ్గడలు మన్ను
మిన్ను తాళంబువై చి పేర్గన్న దినము
నేటి నీ పాటునెంచి కన్నీటి నిడకు
నిలుచునే కాలమొక లీలఁదెలుగు బిడ్డ."

విశ్వనాథవారి యభిప్రాయమున నాంధ్రులు జీవచ్ఛవములు, అశ్రువులు గార్చుట అందును నిందును గలదు. కాని శ్రీ తుమ్మలవా రాళావాదులు. కానవునే "నిలుచునే కాలమొక లీల" అని, పూర్వాన్నత్యమును గోల్పోయి విలపించుచున్న తెలుగు బిడ్డ నాశ్వాసించు చున్నారు. ఆంధ్ర రాష్ట్రావతరణ సూచన మిందుగలదు. శ్రీ రాయ ప్రోలువారివలెనే వీరును ఆంధ్రుల పూర్వ వైభవమును, మనసార, తనివితీర, షర్మి చినారు. ఆంధ్ర స్థపతుల మహత్తర శిల్ప విన్యాసము నిట్లు ప్రశంసించి యున్నారు.

"లాలిత్య లక్ష్మీ విలాస రంగము, ని

ల్పితి షజంతా చిత్రలేఖనమ్ము.

సవరించితివి శైవభువనంబు నెల్లోరా

కొండను మైనంపు టుండఁజేసి,

విఠల ప్రభుని కోవెల కంబములచేతఁ

బలికింపఁగంటి సప్త స్వరాలు,

ఒలికించి తెర తిర్మలనాథు నగరులో

వెలదేని సభ్యతా విలసనములు,

భగవ దన్వేషణార్థమై పాటువడిన

యుత్తమ తపస్వివై, కళాయోగివయిన

నీకు ఋణపడె రసలుబ్ధిలోకమెల్ల

నాంధ్ర శిల్పి! చిరంజీవివయ్య నీవు"

తాష్ర గానము నందలి పద్యములన్నియు నమూల్య రత్నములే. తెలుగు వారిని కీర్తించిన క్రింది చరణములు సర్మణార్హములు.

"కొమ్ముదిరిగినవారలే కొలువు సేయ

దిక్కు లాత్తిన మొనగాఁడు తెలుగు వాడు,"

“పుక్కిటి పురాణములుగావు పూర్వ చరిత

తఱచి కనుగొను దాంధ్ర సోదరులార”

“ప్రాంతవడినట్టి యాంధ్ర భూపతుల కథలు

చదువు దొకసారి కంఠలు కదలియాడ”

కవులు సాధారణముగా నతిశయోక్తి ప్రయోగములు. గోరంతలు కొండంతలుగా చిత్రించుట వారికి పరిపాటి. వీరు చెప్పు నాంధ్ర వైభవముగూడ కవి వ్యక్తిగత కల్పితమే యగునా? లేక, యధార్థమా? అను సంశయము చరిత్ర జ్ఞానశూన్యులగు నేటి యాంధ్ర సోదరులకు కలుగునేమోయని కవిగారి భయము. అందులకే యీ చెప్పిన గాథలు పుక్కిటి పురాణములుగావు; యధార్థములు కావలసిన చరిత్ర ఘటాలు తిరుగవేయుడు, నిజా నిజములు మీకే తెలియగలవు, అని కవిగారి సూచన.

“ఏల పుట్టితి నిపుడినీ యేటి బ్రతుకు, కటకటా! దాటిపోయె బంగారు యుగము” అని ఒక్కొక్కచో, అధునిక కాల తిరస్కారమును, పూర్వ వైభవ పురస్కారమును, ఈ కావ్యమున గన్పట్టుచున్నను, నేటి తెలుగువారి యౌన్నత్యము గూడ నిండు, ప్రస్తుతింపబడకపోలేదు. ఇందే యీ కావ్య విశిష్టతయున్నది. శ్రీ రాయప్రోలువారును, శ్రీ విశ్వనాథవారును, ఆంధ్రుల పూర్వ వైభవమును గొని చూడియే యున్నారు. కాని, అధునాతన కాలములోగూడ నాంధ్రులలో మహనీయులు గలరనియు, వారు పూర్వుల కెవ్విధమునను తీసిపోరనియు, *వారు గుర్తించియున్నట్లు కానరాదు. అధునికాంధ్రమంతయు, ప్రజ్ఞా శూన్యమగుచో నీక దాని నుద్ధరింపగల వారెవరు? ప్రాచీన వైభవము ప్రాచీనమే! దాని నెంతగా ప్రస్తుతించినను ప్రయోజనములేదు, అది తిరిగి వచ్చునది కాదు. అర్వాచీన యుగమున మనమున్నాము. నేటి తెలుగువాని యాధిక్యమెట్టిది? ఆతఁడెద్దియైనను సాధించెనా? సాధింపగలడా? అను విషయములకుగూడ నిట్టి కావ్యముల యందర్హ స్థానము లభింపపలసియున్నది. రాష్ట్ర గానమున, వాని కట్టి స్థానము లభించినది. అర్వాచీన మహాంధ్ర జనప్రాశస్త్య మీ క్రింది విధమున కీర్తింపబడి యున్నది.

* శ్రీ రాయప్రోలువారు సూత్రము, రాధాకృష్ణ పండితుడు, కట్టమంచి రామ లింగారెడ్డి మున్నగువారిపై, వేరుగ ఖండ కావ్యములు వ్రాసిరి. ఆంధ్ర పురావైభవ స్తుతి యందు మాత్రము కాదు.

“జలధు లేడింటి కవ్వలిమిట్టపై నల్లు
కొనె రాసువేంద్రుని గుణలతాళి;
కర్ణాట నరవతి గ్రామ కర్నకజాతి
కింటి వేల్పుయ్యె విశ్వేశ్వరుండు;
అతివేల రాజకీయజ్ఞాన దాతయై
చింతామణి జగత్ప్రసిద్ధి వడసె;
సింధు రాష్ట్ర ప్రజాసేవ కొత్తంసుడై
రాణించెఁ గోటమ రాజకులుడు;
నాగపుర ధర్మ పరిషత్తునకు వినుత్తు
రామణీయకమిడె మాచిరాణ్ణియోగి;
తారకావర్తి కుముద బాంధవుని యట్లు
వెలుగు నెచ్చోటనున్న మా తెలుగువాడు”
“పొలిమోవలేదు తెల్లల వరాక్రమ రేఖ
మన “టంగుటూరి”లో మల్లడించె;
నడలవేదాంధ్ర విజ్ఞాన తేజఃపుంజ
మది రామలింగార్యు నాశ్రయించె;
చెదరిపోలే దాంధ్రశేముషీ సంపత్తి
పట్టాభి సచివుకేల్ పట్టుకొనియె;
బీటువోలే దాంధ్ర వీరదాతృత్వంబు
నాగేశ్వరునిలోఁ దెనంగియుండె;
తరిగిపోలేదు తెల్లకెతల పసందు
కులుకుచున్నది చెళ్ళపిళ్ళ కలమునందు;
విస్ఫుహహేతువిచుకేనియును లేదు
సోదరా! లెమ్ము నీ హక్కు లందుకొమ్ము”

మీది పద్యములందు ప్రస్తుతింపబడిన యాంధ్రులు, మహా ప్రసిద్ధులు. ఆంధ్ర దేశ పునరుజ్జీవకమునకు, శాశ్వతమైన కృషినిచ్చిన మహానీయులు. ఆంధ్రత్వము మహాసించియు, భారతీయతను మరువని మహాపురుషులు. తెలుగువారు వీరి కెంతయు ఋణపడియున్నారు. అనాథుల వాగు గావింపిన మహాత్యాగఫలమును, ఈనాటి

యాంధ్రులనుభవించుచున్నాడు. వారి కృషి నర్వజనశ్లాఘ్యము “రాష్ట్ర గానము”నకు ఏ కన్యహా పురుష గుణయశోగానము శోభావహమగుచున్నది.

“రాష్ట్రగానము”నందలి “తెలుగుదనము” “మాతృభాష” అనుశీర్షి కలయంతలి పద్యములు కొన్ని, విమర్శక లోకమున వాదోపవాదముల కాస్పదములై యున్నవి. ఇందుకవిగారి భావములు సంకుచితములై యున్నవనియు, ఆంధ్రత్వమును తప్ప అన్యమును సహింపనివారి ప్రబోధ వాక్యములు, భారతీయతా భంజకములై, అనై క్యమునకు దారి తీయుచున్నవనియు కొందరియభిప్రాయము. కవిగారిని సమర్థించువారికి గూడ, నిందలి భావసంకుచితత్వము నంగీకరింపక తప్పలేదు. క్రింది విమర్శక వాక్యములను పరిశీలింపుడు. * ఈ పద్యము లత్యధికాంధ్రాభిమానముతో రచింపబడినవి. భారత జాత్యభిమానమునకు తిలోదకములు వదలవలసినదేనా అను శంక పాఠకులకు గల్గునంతదాక నడిచినవీ పద్యములు” శ్రీ గురుప్రసాదరావు గారి శీర్షికా పద్యభావముల నెంతగా సమర్థింపయత్నించినను, పై వాక్యములను వ్రాయకుండ నుండలేకపోయిరి. వారి సమర్థన మీ తీరుగానున్నది : “నిశితముగా నీ పద్యములను పరిశీలించి వీని తాత్పర్యములో సత్యమే మాత్రములేదని యాత్మసాక్షిగా మనము సెప్పగలమా ? ఎంత వఱకు మనము, మన సంస్కృతిని, మన భాషను, మనవారిని నాదరించుచున్నామను ప్రశ్నలను మన మనసులో పుట్టించుటకే కవిగారి పద్యములు రచించియుండవోవు *** సీతారామమూర్తిగారికి దురభిమానమును మన మంటగట్ట గూడదు ? ఐనచో, నీ పద్యములను వారెందుకు రచించినారు ? కారణమరయుదము, ఇరుపది సంవత్సరములనాటి యాంధ్రునిలో పర విషయ వ్యామోహమధికముగా నున్నట్లు కవిగారికి కన్పడినది. తెలుగువాడా వ్యామోహ ప్రవాహములో పడికొట్టుకొని పోవుచున్నాడు. దీనిని కవిగారు, కనులారచూచి, సహింపలేకపోయిరి. తానాంధ్రుడుగావున, ఆంధ్రుడ నను నహంకారము తనలో నెక్కువగానున్నది కావున, తానాంధ్రప్రబోధము గావించున్నాడు గావున, నసశ్యమీ వేషభాషా పతనమును గూర్చి వ్రాయవలసిన యగత్యమెంతయైన నున్నదని సీతారామమూర్తిగారు, తలంచిరి. స్వసంఘ సంస్కృతిచ్యుతులను చూచినహింపనోపక యావేదనా పూరితములగు కావ్యములు రచించిన కవులు దేశ దేశములలో

* రాష్ట్ర గానములోని రామాణీయకము - శ్రీ నాగళ్ళ గురుప్రసాదరావు - భారతి ఏప్రిల్ 1959.

నున్నారు. ఆపనినే యీ కవిగారు కూడ చేసిరి. అందులకు మనము బాధపడరాదు. ఆత్మ పరిశీలనము గావించుకొనవలయును. ఆంధ్రత్వము సమసిపోయిన నాడింత తీవ్రముగా వ్రాయుటలో ఎంతలేదు. లంకణములకు దిగవలయునన్న, చికిత్స తీవ్రముగా చేయవలసియుండును. రాష్ట్ర గానములో సీతారామమూర్తిగారి భావ ప్రకటన మీ దోరణి లోనే చెల్లినది ఆనాడింతగా వ్రాయుట యవసరమైనదేమో" మొత్తము మీద కారణము లెన్నియున్నను, ఇందలి భావములు సంకుచితములనియు, తీవ్రము లనియు, స్వరాష్ట్రాభిమానమును స్వజాత్యను రాగమును, ఇందు మితిమీరియున్న వనియు, నంగీకరింపకతప్పదు.

ఇంతటి విమర్శకు కారణములైన యా పద్యములలో నొకటి రెండుదాహరించుట అప్రస్తుతము కాజాలదు.

“అయ్యరుగూడకట్టు మన కక్క-అయే, గుజరాతి బోపితో
నెయ్యము లేనిచో బ్రతుకునేర, మరబ్బుల లాగి పొత్తు లే
దయ్యెనయే చక్కదనమన్నది సున్న, తెలుగు వారికి
దయ్యపు వేనమేల ? మనతాతల తండ్రుల కట్టుగిట్టదే”

“అస్పృశ్యములు నీకు నాంధ్రపత్రిక లెల్ల

నింటివేచ్చులు టైమ్స్, హిందు, మెయిలు;

నలసారములుగదా తెలుగు మందులు నీకు,

జుడు ఫార్మసి నుదాసాగరంబు;

కలరు బండలు భద్రగిరి తిర్మలలు నీకు

పండరి క్షేత్రంబు పరమ పదము;

పరిహాస్యములు నీకు బాలమ్మ చరితముల్

శరణంబు కుసుమాంబ చరణపీఠి.

చవితి చంద్రుండు తెలుగు పుస్తకమునీకు

విద్యుత్ జాబిల్లి హిందీకవి ప్రబంధ

మక్కటా ! యే పుట్టె నీ కుక్క-మూతి

పిందియలు నీకు నంచితా స్పందమతికి.

“దామెర్లవారి చిత్తరువు సొంపులు చూడ

నవనీంధ్రు గీతల్ కబ్రపడ్డెదు;

కోడి రాముని శక్తి గొనియాడ నొల్లవు
గామానుదల చాల్చిగారవింతు.

“సూరన్న కావ్యకళారూఢి నెఱుంగవు”
షేక్స్పియర్ కవికి జేజేల నిడుదు:”

“పోతన్న కలము సొంపుల నెఱుంగకమున్నె
తులసిదాసుని కై తతోబనేమి ?”

ఈరీతిగనే పెక్కు పద్యములు రచింపబడినవి. విపరీతార్థములు తీయకున్నచో, నీ పద్యములను శ్రీ తుమ్మల వారెంతటి యావేదనకు లోనయి రచించిరో మనకు విశదముకాకపోదు. పోతన భాగవతము నందలి పద్యము నొక్కదానిని గూడ చదువకుండగనే, తెలుగువాడు రామచరిత మానస్ ను చదువ యత్నించుట, దోష మనగాదుకాని, విపరీతమనక తప్పదుకదా ! స్వభాషా నిరసనమన నింతకంటె వేరుగనేమియుండను ; తులసిదాసుని రామాయణమును చదువరాదని కవిగారి యభిప్రాయముగాదు. భాగవతమును విధిగా చదువవలెననియే వారి యాదేశము. కాని, భావవ్యక్తికరణమున కొంత తీవ్రతగలదని యంగీకరింపకతప్పదు. మరియు నన్నిట నీ సామ్యముగూడ నింత యుచితముగాలేదు. సూరన యెక్కడ? షేక్స్పియర్ ఎక్కడ? కళా పూర్ణోదయము నందలి మాయా రంభా మాయా నల కూబర ఘట్టమునకును, “Comedey of goars” లోని ఒక ఘట్టమునకును errors సామ్యమున్నంత మాత్రమున, షేక్స్పియర్ సూరనలను సమముగా పరిగణించుట సరికాదు. తెలుగు మందులనుట తప్పు. మందులకు తెలుగు దనములేదు. అది ఆయుర్వేదము. జండు వారి మందులు గూడ నాయుర్వేదమునకు చెందినవే. అట్టియేద వానిని నిరసింపనేల ? ఇది సంకుచితత్వమునకు పరాకాష్ఠ.

అది యటుండనిండు. మనకిట ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన యంశ మొందుగలదు. ఇట్టి ఘట్టములందే కవిగారి ఆత్మీయత మనకు సువ్యక్తమగును. వారి కభిమతములగు విషయమునెవ్వయో, మనకు సువిదితమగును. ఇట్టి ఆత్మాశ్రయత్వము, కాల्పనికతా ద్యోతకము. “ఆంధ్రత్వము లేనినాడు కలదా మనకించుక యేని భారతీయత్వము” అనునధియే కవిగారి యావేదనా సారము.

అనాడు, ఆంధ్రరాష్ట్రమును వ్యతిరేకించు వారి నెవ్వరిని శ్రీ తుమ్మల వారు సహింపలేదు. ఒకప్పుడు మనవారు ఆంధ్రరాష్ట్రము నంగీకరింపుడని, కాంగ్రెసు పెద్దలకడకు రాయబారములు నడిపిరి. పెద్ద లందులకు తమ యంగీకారమును చూప లేదు. అప్పుడు శ్రీ సీతారామమూర్తిగారు రచించిన పద్యములు మామ్యులగువారికి కనువిప్పు కలిగించినవనక తప్పదు.

“ఏటికో దిక్కుమాలిన యీ ఊహార్లు
దేవికో సిగ్గులేని యీ దేవురింపు
లేలకో రాయబారముల్, బేల మొగము
లెందులకో రాష్ట్ర లబ్ధికై యింత రగడ.
ఎవ్వడాదాత మన రాష్ట్రమిచ్చి పంప
వరములిడ నెవ్వడా లోకవల్లభుండు
యాచనా దైన్యమెఱుగనియాంధ్ర జాతి
యింతదిగజాఱునే యెంత వితపుటై.

అదిగో : మన ముత్తకి మన చేతి యందెగలను.

వినయదిమయెంత సేవ్యమై వెలయుగాక
తలబిరుసువారి మన్నింపడగదు తగదు.”

“అచక్రవాళమ్ము నాంధ్ర జాతీయతా మధుర సౌరభ్యముల్ మలయుగాక” అను నాశీస్సుతో “రాష్ట్రగానము” ముగియుచున్నది. రాష్ట్ర సముపార్జనకై యాంధ్రులు గావించిన కృషియంతయు “రాష్ట్రగానము”న వర్ణింపబడినది. శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు, అచ్చపు తెలుగువారు. ఆంధ్రత్వమున కేపాచి హాని కలిగినను, ఆంధ్రుల కేపాటి యవమానము కలిగినను, సహింపలేరు. అందులకే రాష్ట్రగానము”న తీవ్ర ప్రబోధముతో పాటు, తీవ్ర విరసనమును గోచరించును. అది సంకుచితత్వముగాదు. అట్లగుచో దేశభక్తియే పొసగదుకదా :

హంపీ క్షేత్రము : విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన కొన్ని ముఖ్య ఘట్టములను గైకొని, శ్రీ కొడాలి వేంకట సుబ్బారావుగారి గ్రంథమును రచించిరి. ఇది ఒక విధముగా చూచిన నేకకావ్యము; మరొక విధముగా

చూచిన ఖండకావ్య సంపుటి. ఇందు వర్ణింపబడిన చారిత్రకాంశములన్నియు విజయ నగర సామ్రాజ్యమునకే సంబంధించినవి కావునను, కావ్య ప్రారంభముకూడ, హంపి క్షేత్రమున నేడు గన్నట్టుచున్న తత్సామ్రాజ్య శిథిలముల వర్ణనతోడనే యున్నది కావు నను, దీనిని అఖండమగు నేకకావ్యమే అనవచ్చును. కాని, యిందు వర్ణింపబడిన చారిత్రకాంశము లొకకాలమునకు, ఒక రాజు పరిపాలనా కాలమునకు, సంబంధించినవి కావు. హంపి స్థాపనములో హరి హర బుక్కరాయ సోదరులు, శ్రీ విద్యారణ్య స్వామివారి యాశీర్వలముతో సామ్రాజ్య స్థాపనము గావించిన విషయము వర్ణింపబడి నది. తరువాత విద్యారణ్య ప్రశంసగలదు అనంతరము, “కనకాభిషేకము” అను ఖండికయందు, శ్రీనాథుడు డిండిముని జయించుటయు, కనకాభిషేక సత్కారము నందుటయు, వర్ణింపబడియున్నవి, ఇవి ప్రౌఢ దేవరాయల రాజ్యకాలమునకు చెందిన చారిత్రకాంశములు. నాగవనీడు పాండ్యచోళమండలముల జయించి, చూక్రమించు కొనుట మున్నగునవి శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున జరిగిన చారిత్రక విషయములు. ఇట్లందు భిన్నకాలములకు సంబంధించిన చారిత్రక విషయములు, వివిధ ఖండిక లలో వర్ణితములై యున్నవి. కావున దీనిని ఖండ కావ్య సంపుటిగాగూడ పరిగణింప వచ్చును.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారీ కావ్యమునకు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతములో (ప్రవేశము) తమ యభిప్రాయము నిట్లు వివరించిరి. “ప్రతిభావ్యుత్పత్తులలో ప్రతిభ గరియసి. దేశమంతయు హోణ విద్యావ్యాసంగి యగుటచేత, తెనుగు కవి తకు వలసిన వ్యుత్పత్తి సూటికి తొంబది శాతము ఆంధ్ర సంస్కృత భాషాశ్రిత యగుటచేత, నేటి కాలపు ప్రతిభాశాలులగు కవులకు వ్యుత్పత్తి లోపము కనబడు చున్నది. కాని వారి ప్రతిభ యాలోపించిన వ్యుత్పత్తిని కప్పివేయునంత యుత్కృష్ట మైనది. అట్టి నేటి కాలపు తెలుగు కవులు ముగ్గురు నలుగురలో కొడారి నుబ్బా రావుగారొకరు. వచ్చిన కవిత్వము పూర్వ జన్మమునుండి, వచ్చిన భాష ఏటి కెను రీతి నేర్చినది.”

మీది వాక్యములనుబట్టి, శ్రీ కొడారివారు మంచి ప్రతిభగలవారనియు, వ్యుత్పత్తి లోపము కొలదిగ నున్నను, అది, ప్రతిభా సామర్థ్యమున నాచ్ఛాదితమగు చున్నదనియు మనకు తెలియు చున్నది.

కాని శ్రీ సత్యనారాయణగారి యీ క్రింది కావ్యములు మీది వివరణమున కించుక విరుద్ధముగ నున్నవి, “ప్రతిభకు గరియ స్వము లాక్షణికు లొప్పుకొనిరి.

కాని, పండితులు ఒప్పుకొనినట్లు తోచదు. వ్యుత్పత్తి కూన్యుడైన కవి ఎంత ప్రతిభాశాలియైనను, పండితులు చప్పరింతురు. పండితుడైన కవి, ప్రతిభ ఎంతటి తక్కువ వాడైనను అతనికి బ్రహ్మరథము పట్టుదురు. ఈ పండితులకు, ఇంగ్లీషు భాష నేర్చిన రసజ్ఞులు, ఎదురుపోటీవారు మెచ్చనిది వీరు మెత్తురు. వారి మెచ్చింది వీరు మెచ్చరు. ఇద్దరను కలిపి ఒక పుంతను తోలువాడు చక్కని ప్రతిభాశాలియై భాషా పాటవముకూడ కలవాడై యుండవలెను. అట్టివారిలో శ్రీ కొడాలి సుబ్బారావు గారొకరు."

కేవల భాషాపాండిత్యమే వ్యుత్పత్తి యనగాదు కాని, వ్యుత్పత్తియందు, అత్యధిక భాగము భాషావై దుష్యము నాశ్రయించియే యుండునని యంగీకరింపక తప్పదు. లోకజ్ఞత యందాధునిక కవులే అగ్రగణ్యులు. కావున వీరికిగల వ్యుత్పత్తి లోపము చాలవరకు భాషకు సంబంధించినదే అయి యుండును. శ్రీ కొడాలివారు భాషా పాటవముగలవారు అని చెప్పుటలో, శ్రీ సత్యనారాయణగారి యభిప్రాయము వారు వ్యుత్పన్నులనియే. తరువాత, "పూర్వాంధ్ర కవులలో రీతి యలవడని కవిత కలవారు లేరనియు, నేటి కాలమున చాలమంది యున్నార"నియు, సుబ్బారావుగారి కవిత్వమునకు మాత్రము, చక్కని రీతి కలదనియు, అది వైదర్భి యనియు, కంకంటి పాపరాజు రీతిని పోలియుండుననియు, శ్రీ సత్యనారాయణగారు చెప్పిరి కాని, కంకంటి పాపరాజు కవితా రీతిని, కొడాలివారి "రీతికి"ని పోలికలేదు. పాపరాజుది విగ్గులుదేరిన ప్రౌఢరీతి, దానికిగల జిగి బిగువులు కొడాలివారి కవితకు లేవు. పాపరాజు కవితయందు ప్రధాన రీతి వైదర్భికాదు. గొడి. కొన్ని ఘట్టములందు మాత్రమే వైదర్భి గోచరించును. ఇక ప్రతిభా వ్యుత్పత్తుల విషయమున నొక్కయంశము మాత్రము స్పష్టము. శ్రీ సత్యనారాయణగారు, మొదట చెప్పినట్లు, శ్రీ సుబ్బారావుగారి ప్రతిభ మహాత్తరమైనది. వ్యుత్పత్తి సామాన్యమైనది కాని, యా లోపము కానరాకుండ ప్రతిభ కప్పిపుచ్చును. *అవ్యుత్పత్తి కృతమగు

* అవ్యుత్పత్తి కృతోదోషః

శక్త్యా సంప్రియతే కవేః

యస్త్వశక్తి కృతస్త్వ

యుడి త్యేవావభాసతే.

— ఆనందవర్ధనుడు. —

దోషమును ప్రతిభ గప్పిపుచ్చుననియు, అశక్తిజన్యమగు దోషమును, వ్యుత్పత్తిచే కప్పబూనుచు ప్యర్థమనియు, నట్టి తావులయందలి శబ్దార్థ గుంఫన హేయమనియు నాలంకారికుల మతము.

శబ్దార్థములకు సమానస్థానము నొసంగిన యాధునిక కావ్యములతో “హంపి శ్చేత్ర మొకటి. భావానుగుణమగు పదగుంఫనము కావ్య శోభ వినుమడింపజేయును. తీయని తేజ తెనుగు పలుకుల కూర్చునందును, దీర్ఘ సంస్కృత సమాన గుంఫనము నందును, శ్రీ కొఠాలివారు సమాన కౌశలమునే ప్రదర్శించియున్నారు క్రిందివద్యము సంస్కృత సమాన జటిలమయ్యు నెంత హృద్యముగ నున్నదో చూడుడు.

—: దే వా ల య ము లు :—

“అంద్రాది పాత పత్రాచ్చాద నాచ్చవై
రూపాక్షనాథు కర్పరపు కౌంతి,
సరిగమ పదవిన స్వరవల్ల కీ తుల్య
రవ వితోభా స్తంభరాగ ఫణితి,
కోదండరామ సాంగోపాంగ నీలరో
చిఃప్రసారార్ద్ర శిలా ప్రతిష్ఠ
ద్వారదేశాధిష్ఠ శ్రీరామ దేవాల
యస్థ శిలా చిత్ర యజ్ఞవాటి
పన్నగస్వామి శయ్యాన పాండురారు,
జచ్చ వివ్రసన్న ప్రకాంత ప్రమోద
పద్మనాభ మహాదేవు ప్రతిమగాంచి
విస్మయాదిక్యమున దేహ విస్మృతులము.
తెలుగు పలుకుబడి — మహర్షవమికాల.
“అడుచున్నది రెక్కలార్చి గరుత్పతి
తెలుగు జెండాకర్ర తీసిరేల ?
పిలుచుచున్నది పాలపిట్టరాయల పేళ్ళు
వరుసగా గద్దెనెక్క రది యేల ?
పాడుచున్నది రిచ్చపడి కోకిలాంగన
అష్ట దిగ్గజము లేమైరి రారు ?
విలుచు చున్నదినెమ్మి విసిగి వన్నెల రాళ్ళ
తళుకమ్మదేల వర్తకుల గుంపు ?

ఇందు శ్రీ కొడాలివారు విజయనగర పూర్వ వైభవమును తలచుకొని, తన్మయత్వము నందియున్నారు. అనాటి “మహానవమి”కాల యిప్పుడులేదు. ఉన్న దంతయు నొక మట్టిదిబ్బ. దానినే “దసరా దిబ్బ” అని యందురు. అందు నేడు కవిగారి పజ్జలను మాత్రమే చూచిరి. ఆ ద్విజకులమును గాంచుచున్న కవిగారికి, పూర్వాంధ్ర వైభవము స్మృతివధమున గోచరించు చున్నది.

శ్రీ సుబ్బారావుగారికి కల యాంధ్రాభిమాన మీ కావ్యమందంతట వెల్లి విరిసి యున్నది. ఇందే పద్యము చదివినను, తెలుగువారి శౌర్యదైర్య సాహసౌదార్యాది మహోత్త గుణగణములే స్ఫురించు చుండును. విద్యారణ్యులవారు హక్క (హరి హర) రాయని విద్యానగరమునకు ప్రభువునుచేసిరి. “విష్ణువర్ధను డపుడు నవ్వె నట, హర్ష బాష్ప పులకిత శంపాభవంబు నూత్నతేజ మొక్కటి ఆంధ్రభూదేవు నొనట కోచిన”దట. శాతవాహన చాళుక్య రాజన్యులు “తన్మహోత్సవ మాధుర్య తన్మయులయి,” వరుసగా విమానములు నిలిపి, అరయుచున్నారట. ఈ కల్పనలో నెన్ని తరముల యాంధ్ర రాజన్య మహోజ్జ్వల వైభవము, వ్యజ్యమానమగుచున్నదో పేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. హంపి క్షేత్రమును గాంచినప్పుడు శ్రీ కొడాలివారికి గలిగిన హృదయావేదన మంతయు నీ క్రింది పద్యమున పిండి కృతమైయున్నది.

“శిలలు ద్రవించి యేడ్చినవి జీర్ణములై నవి తుంగభద్రలో
పలగుడి గోపురంబులు సభాస్థలై నవి కొండముచ్చు గుం
పులకు చరిత్రలో మునిగిపోయిన దాంధ్ర వసుంధరాది పో
జ్జల విజయ ప్రతాప రథసందోక స్వప్న కథా విశేషమై”

—: హంపి క్షే - రాళ్ళు :-

“విలిచి నన్నాళ్ళునొక తీరు వెలిగినదియు
వెలిగినన్నాళ్ళు మిరుమిట్లు గొలిపినదియు
విజయ నగరమ్ము చరిత్రలో విస్మృతమయి
కవి సువార్చిత జీవితాంతము పహించె”

! హంపి క్షేత్రము - హంపి స్థావనము.

ఈ చిన్ని పద్యములో విజయనగర చరిత్రయంతయు విమిడియున్నది. విజయనగర చరిత్ర అత్యద్భుతమగుటయేకాక, అనితర సాధారణమైనది. సామ్రాజ్య స్థాపన మొదలుగ, తళ్ళికోట యుద్ధమువరకు నప్రతి హతమున నుపమానమునగు మహా వైభవముతో ఆ నగర లక్ష్మి విలసిల్లినది, అందుకే “నిలిచినన్నాళ్ళు నొక తీరు వెలిగి నదియు” అని చెప్పబడినది. ఒక్క తీరున వెలుగుటయేగాదు; కన్నులు మిరుమిట్లు గొలుపునట్లు వెలిగినది ప్రౌఢ దేవరాయల కాలమున విజయనగరమున కేతెంచిన అబ్దుల్ రజాక్ మున్నగు విదేశ యాత్రికుల వర్ణనలనుబట్టి మనకీ నగర వైభవోన్నతి విశదమగుచున్నది. ఇక, ప్రపంచమున ఏ మహానగరమునకును, ఇంతటి హఠాన్నాశనము సంభవించలేదు. అందును, ఈ నగర చరిత్ర అసాధారణమే.

ఇందలి చరిత్ర కాంశములు కొన్ని సందేహస్పదముగ నున్నవి “రాజ్య ప్రదానము” అను ఖండికలో, నాగమనీని కొడుకు వీరమనీడని చెప్పబడినది. నాకు తెలిసినంతవరకు నాగమ నాయకుని కొడుకు విశ్వనాథ నాయకుడుగాని, వీరమనీడు కాదు ఈ విశ్వనాథ నాయకుడే పాండ్య దేశము నేలిన నాయక రాజులలో ప్రథముడు. “కనకాభిషేకము”లో, ప్రౌఢ దేవరాయల సభ కేగుచున్న శ్రీ నాథుని వర్ణించుచు, కవిగారు “కవిరాజ బిరుద శంఖ స్వన ప్రేరితుండు” అను విశేషణమును శ్రీనాథునకు వాడియున్నార. అప్పటికింకను శ్రీనాథ డిండిములకు వాదమే జరుగలేదు. డిండిముని జయించిన తరువాతనే, శ్రీనాథునకు కనకాభిషేక సత్కారమును, కవి సార్వభౌమ బిరుద ప్రదానమును, జరిగినవి. ఈ విషయమున ఆంధ్ర వాఙ్మయ విమర్శకులలో అభిప్రాయభేదములేదు. అట్టియెడ, డిండిము నోడించుటకు పూర్వమే శ్రీనాథునకు కవిరాజ బిరుదమున్నట్లు వ్రాయుట దోషమే. “బిరుద” పదమున్నందున, కవిరాజ శబ్దము శ్రేష్ఠ వాచకమనఁగాదు. * శ్రీనాథుడు కవిరాజ, కవి సార్వభౌమ పదములను రెండింటిని బిరుదములుగా పేర్కొనియున్నాడనుటకు నిదర్శనము లనేకములు గలవు. ఈ కావ్యము సహృదయ హృదయంగమమనుట రెట్టి సందియమునులేదు.

* కాశీఖండ గద్యలో కవి సార్వభౌమ బిరుదముగలదు. అందే ఆశ్వాసాంత పద్యమున, “కర్ణాటక్షీతినాథ * * కవిరాట్పంస్తుత్య చరిత్ర” అని కవిరాజ శబ్దమును వాడియున్నాడు. “కవిరాజు కంఠంబు” అను చాటూక్తికి గూఢ, “కవిరాజ” శబ్దమే గలదు.

రామచంద్రుని హంపీ యాత్ర:- దీనిని రచించినవాడు, ఆచార్య శ్రీ గంటి జోగి సోమయాజులుగారు. వీరు విద్వత్కవులు. హంపీక్షేత్రమునకును, దీవికిని, వస్తు స్వీకరణమున మాత్రమే కొంతపోలికయున్నది. రచనా విధానమంతయును భిన్నమే. విజయనగర చరిత్రకు సంబంధించిన వివిధ కథాంశములను గైకొని, కొడాలివారు తమ కావ్యమును వ్రాసిరి. శ్రీ సోమయాజులుగారి కావ్యమున నట్టి కథలు గానరావు. హంపీక్షేత్రము, ఏకనాయకాశ్రయముకాదు. కనకాభిషేక ఖండిక యందు శ్రీనాథుడు నాయకుడు; “రాజ్య ప్రదానము”న వీరమనీడు నాయకుడు; కొన్నిటిని నిధమిశ్టముగా నాయక నిర్ణయముగా వింటలేము. “రామచంద్రుని హంపీ యాత్ర”లో రామచంద్రుడే నాయకుడు. రామచంద్రుడనగా నెవ్వరో అని భ్రమింపరాదు. తన్నామమున ప్రచున్నందుగా వ్యవహృతులైనవారు శ్రీ సోమయాజులుగారే. తొలుత నీ కావ్యమున కాంగ్లమున పీఠిక వ్రాసిన ఆచార్య శ్రీ పి. సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారే * ఆ విషయమును సూచించియున్నారు. ఇక రామచంద్ర నామ స్వీకరణమునకు గూడ తెగిన కారణములే. పోలేరు ఈ కృతిభర్తలు శ్రీ ఆర్కాటు రామస్వామి మొదలియాయగారు వారి పేరే నాయకున కుంచుటలో నొచిత్యమున్నది. కర్ణాటక కవులలో కొందరిట్టి మార్గమునే అవలంబించిరి. తన ప్రభువునకును, కావ్య నాయకుడగు నర్దునునకును, అభేదాద్యవసాయమును పాటించినాడు పంపకవి. నన్నెచోడుడు, తన కుమారసంభవ కృతి భర్తయగు జంగమ మల్లికార్జునకును మల్లికార్జున దేవునకును అభేదాద్యవసాయమును కల్పించినాడు. ఆంధ్ర కర్ణాటకములు రెండింటి యందు నుపద్యాయులగు శ్రీ సోమయాజులుగారి మార్గము నవలంబించుటలో వింతలేదు. రామచంద్రుని హంపీ యాత్రలో రామచంద్రుని కులగోత్రములు, విద్యాభ్యాసము, ఉద్యోగము మున్నగు విషయము లనేకములు చెప్పబడినవి. ఆతని హంపీయాత్ర యంతయు విరివిగా వ్రాయబడినది. రైలులో ప్రయాణము చేయుచున్నప్పుడు, రామచంద్రుడు చూచిన ప్రకృతి దృశ్యము లన్నియు నతి మనోజ్ఞముగ వర్ణితములై యున్నవి. ఈ ప్రకృతి వర్ణన మించుమించుగ నలుదిదియైదు పద్యములలో చేయబడినది; ప్రథమా

With the key supplied by the Hero Ramachandra, (Who by the way seems to be a subtle but transparent will for the author himself) I have been able

శ్వాసమంతటితో ముగిసినది. హంపీ వర్ణనము ద్వితీయాశ్వాసమునుండియే ప్రారంభ మగుచున్నది. హంపీ క్షేత్రమున కొడాలి వారిట్టి విషయములను స్పృశింపలేదు. రా. హం. యాత్రలో తుదినొక స్వప్న వృత్తాంతముగూడ కల్పింపబడినది, ఇట్లే రెండు కావ్యములును రచనా విధానమున భిన్నమార్గములతో పోయినవి.

ఇక సామ్యము. రెండింటిను విజయనగర పూర్వవైభవస్మరణముగలదు. విరూపాక్ష, విఠల కోదండ రామాయల ఆలయములు రెండింటిను ప్రస్తుతింపబడినవి. విద్యారణ్య ప్రశంస రెండింటినుగలదు. రామరాయల మరణానంతరము తిరుమల రాయాదులు, విజయనగర రక్షణమును వీడి పలాయితులగుట, రెండు కావ్యము లందును గర్హింపబడినది. రామరాయల యుద్ధతంత్రమును మాత్రము, హంపీ క్షేత్ర కవి దూషించెను; యాత్రాకర్త క్షామించెను. ఇవి, యీ రెండు గ్రంథములను పరిశీలించగా గన్పట్టు భేద సాదృశ్యములు.

ఆంగ్లమున బైరను మహాకవి రచించిన 'child Harald's Pilgrimage' అను కావ్యమును మనసున నిడుకొని, శ్రీ సోమయాజులుగారి కావ్యమును రచించిరి. అయ్యాంగ్ల కావ్యము వలన, వీరికే తాదృశ కావ్యరచనా విషయము కోత్సాహము జనించినది. ఈ రెండు గ్రంథములకును గల సంబంధ మంతమాత్రమే.

రామచంద్రుని హంపీయాత్ర యందు, ఆ మూల చూడముగ, నొకవిధమగు తాత్త్విక చింతనము, వ్యాప్తిగాంచియున్నది అది యాకావ్య విశిష్టతయన వచ్చును. సాధారణముగ, దేశభక్తి కవిత్వమున, మనసు సురూఢలూగించు, వీరభావములు వెల్లివిరిసియుండునుగాని, తాత్త్విక చింతనముండదు. రా. హం. యాత్ర యందీ భావము సార్వత్రికము. ఇందులకొక్క యుదాహరణము. విఠల రామాయ మెట్లు వర్ణితమైయున్నదో చూడుడు.

“వివిధములైన వ్యక్తులకు భిన్నతయన్నను మూలమొక్కటే
యవునవి తెల్పురీతి, పదునారగు కంబము లొక్క రాతిలో
దివిరి యిమిడ్చి స్తంభముగ దీరిచిమంఢపమునే ఘటించిరీ
భువి నిటువంటి వెన్నిచెడిపోయెను పూర్వుల కార్యరాజిలో”

ఈ పోదశ స్తంభ మంటప మొక్క రాతిలో దొలచబడినది, దానినిగాంచి నంతనే కవిగారికి గర్హింప భావము తాత్త్వికము; భిన్నతయందై క్యము, ప్రకృతి వర్ణన పయందుగూడ నీ తత్త్వచింతనము గోచరించును. ఈ తాత్త్విక భావశబ్దలతనలన

నీ కావ్యమునకు, అంతరసాధారణమగు గాంభీర్య మేర్పడుచున్నది. కాని రస భావము (emotion) కుంతితమగుచున్నది.

పెనుగొండ లక్ష్మి :- ఈ కావ్యమును రచించిన వారు శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారు. వీరు బహుభాషా కోవిదులు; వంశిత కవులు; ఉత్తమ విమర్శకులు. వీరి దేశభక్తి అపారమైనది. అది “పెనుగొండ లక్ష్మి” యందు సువ్యక్తమగుచున్నది. హంపి జేత్రాదుల యందు విజయనగర పూర్వ వైభవము కీర్తింపబడియున్నట్లే; యందు పెనుగొండ ప్రాచీనవైభవము ప్రస్తుతింపబడియున్నది. నాటి వీరుల బల పరాక్రమములును, నాటి లలిత కళా సంపదయు, శిల్ప సౌందర్య మును, తమ భావనా పథమున తాండవింపగా, శ్రీ పుట్టపర్తి వారు ఆనంద పులకిత హృదయులైరి. ఆ హృదయ స్పందన కారణముగా “పెనుగొండ లక్ష్మి” అవతరించినది. ఆనాటి కోట, రాజవీధి, రణభూమి, దేవాలయ శిల్పము, మున్నగువానిని కన్నులకు గట్టినట్లు, కవిగారీ కావ్యమున వర్ణించియున్నారు. ఆనాటి వైభవ మేనాడు లేదు. అందుకే శ్రీ పుట్టపర్తి వారు పొందిన యావేదన మీ క్రింది పద్యమున వ్యక్తమగుచున్నది.

“తీరిపోయిన వానాటి దివ్యకళలు
జీర్ణమైపోయె నానాటి జీవశక్తి
కాలమను హొంతకారి కుస్తీలయందు
జీల్చి వైచెను మనసుదా జీవనము”

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల నాటి వైభవోన్నతు లీకావ్యమున, ప్రౌఢమ మనోజ్ఞ శైలిలో వర్ణింపబడియున్నవి. ఇందలి ప్రతిపద్యమును, ఉదాహరణయోగ్యమే. స్థానీ పులా కన్యాయముగ నొక్క పద్యమిటు గ్రహింపబడుచున్నది.

“కవులన్ బంగరు పల్లకీలనిడి యుత్కంఠా ప్తితోఁబండిత
స్తవముల్ మ్రోయగ, రత్నకంకణయుణ త్కారంబుగా నాత్మహ
స్త విలాసమున మోసితెచ్చెనట నౌరా సార్వభౌముండునే
డవరోకింపుము నీరవంబులయి కూన్యంబైన నీ మార్గముల్.”.

ఆంధ్రోద్యమ పలితంగా వచ్చిన కావ్యము లనేకములు గలవు. కడలి తర గలవలె పుంభాను పుంభముగ, వెలువడిన యా కావ్యముల నన్నింటిని, సోదాహరణ

ముగ వివరించుట దుస్సాధ్యము. మరియు ప్రయోజన శూన్యము, అన్నిట నున్న పస్తు తత్త్వమొక్కటియే అది ప్రాచీనాంధ్ర వైధవ యశోగానము. దానిని భిన్న కవులు భిన్నరీతుల వర్ణించిరి తత్కావ్యములనుగూర్చి సంగ్రహముగా క్రింద తెలుపబడు చున్నది.

వీరమనీషు : కృతికర్త శ్రీ మదిర్తి కొండమాచార్యులుగారు. శ్రీకృష్ణ దేవరాయల పరిపాలనా కాలమునకు సంబంధించిన చారిత్రకాంశ మొండిందలి వస్తువు. రాయల పరిపాలనా కాలమున చోళరాజు పాండ్యరాజును జయించి, తద్దేశము నాక మించుకొనును. పాండ్యుడు రాయల శత్రుు వేడును. చోళరాజును, శిక్షింప రాయలు నాగమనాయకుని ససైన్యముగ పంపును. నాగమనాయకుడు చోళరాజును జయించి, చోళపాండ్య రాజ్యములను రెండింటిని స్వతంత్రముగ తానే పరిపాలింప మొద లిడును. అంతట, రాయలు క్రుద్ధుడై నిండు పేరొలగమున "నాగమ నాయకుని జయించి పట్టి బంధింపగల శూరుడు ముందుకువచ్చి యీ ఖడ్గమును గ్రహింప వచ్చును" అని ఉచ్చైస్వరమున పలుకును. అప్పుడు నాగమ నాయకుని పుత్రుడు వీరమనీషు (విశ్వనాథ నాయకుడు) రాయల కడకేగి, వీరఖడ్గమును పరిగ్రహించును. అనంతర మాతడు, ససైన్యముగనేగి, తండ్రిని జయించి, పట్టి తీసికొనివచ్చి, రాయల ముందుపడవేయును. విశ్వనాథ నాయకుని రాజభక్తికి సంతసించి, రాయలు, ఆ రెండు మండలములపై యధికారమును, ఆతనికి యిచ్చును - ఈ యితివృత్తము పెక్కుమంది రచయితల నాకర్షించినది. ఇది యాధారముగా, కావ్యములు, నవలలు, నాటకములు, రచింపబడినవి. ఆంధ్రుల పౌరుష ప్రతాపములిందు ప్రస్ఫుటములగు చుండును.

నాయకురాలు : మగువ మాంచాల ;—

శ్రీ వీటుకూరి లక్ష్మీనరసయ్యగారీ రెండు కావ్యములను రచించిరి. ఈ యిర్వరును పలనాటి వీరగాథలో ప్రసిద్ధిగాంచిన వీర నారీమణులు, నాయకురాలి (నాగమ్మ) రాజ, తంత్ర నిర్వహణ సామర్థ్యమును, మాంచాల వీరనారీత్వమును, ఈ కావ్యములో బహుధా కీర్తింపబడియున్నవి. యుద్ధ పరాజ్ఞులుడై పవిత్ర సాంగత్యము నాపిరిగిన బాలచంద్రునకు, ఆతని యర్థాంగి మాంచాల గావించిన ప్రబోధము, కర్తవ్య విముఖు లగు యువజనుల కందరకు నొక యమూల్య సందేశము.

ఒరుగల్లు కోట : కృతికర్తలు శ్రీనివాస సోదర కవులు. కాకతీయుల

కోరుగల్లు రాజధాని ఇంచుమించుగా 400 ఏండ్లు కాకతీయు లాంధ్రదేశము నేలరి. ఓరుగల్లునకే ఏకశిలానగర మను నామాంతరము గలదు. (తెలుగు పేరునకు సంస్కృతీ కరణము). అంధ్ర నగరమనియు దీనినందురు. అనాటి శిల్పశాఖండములును, కట్టడములును, ఇప్పటికిని అచ్చట కొన్ని నిలిచియున్నవి. అందున్న వేయి స్తంభముల గుడి అట్టి కట్టడములలో మిన్న యనవచ్చును. అందున్న శిల్ప విశేషములను, రుద్రమదేవీ ప్రతాపరుద్రుల శౌర్య దైర్యసాహసాదులను, రసోత్కటముగా వర్ణించి, యీ సోదర కవులు, ఆంధ్రులయందాంధ్రతాభిమానమును, వికసింపజేసిరి.

నాగార్జునకొండ :- ఇటీవల వెలువడిన కావ్యములలో నది యుత్తమోత్తమము. కృతి కర్తలు డా॥ సముద్రాల ఆంజనేయులుగారు. వీరు పృత్తిచే: వైద్యశాఖకు చెందినవారు. అట్టివారే తాదృశ కావ్యమును రచించుట శ్లాఘనీయము. భాషాశుద్ధికిని, శయ్యానై గనిగ్యమునకును భావగాంభీర్యమునకును, ఈ కావ్యము పేర్కొనదగి యున్నది. ఇందు ప్రబోధము, నాంది, నాగార్జున కొండ చరిత్ర, ప్రవేశము, పరిసరములు, నాగార్జునకొండ, అందలి శిల్పావశేషములు, మహా చైత్యము, శ్రీ పర్వత విహారము, నాగార్జునుడు, సింహళ విహారసీమ మున్నగు శీర్షికలు గలవు. విషయాను సారముగ శీర్షికల పేర్లు నిర్ణీతములై యున్నవి. ఇందలి విషయములు కూడ కేవల స్తోత్ర పాఠములవలె నుండక, చారిత్రక సత్యములను విశదీకరించునవియై యున్నవి. మరియు నీ కావ్యమునకు, కవిగారే విపులమగు పీఠికను వ్రాసిరి. అందు, “నాగార్జునకొండ” పూర్వ చరిత్రయు, నేడందు ‘త్రవ్వకము’లలో లభించిన వస్తువుల చరిత్రయు, సమగ్రముగా వివరింపబడియున్నవి. కావ్యము సుబోధమగుట కీ పీఠిక యెంతయేనియు నుపయోగ పడుచున్నది. ఇందలి శైలి, జిగి బిగువులు గలిగి మనోజ్ఞమై యలరారుచున్నది. ఇందు వివరింపబడిన “నాగార్జునకొండ” చరిత్ర, సంగ్రహముగానిది.

నాగార్జున కొండకు శ్రీ పర్వతమను నామాంతరము గలదు. ప్రాచీన కాలమున శ్రీ పర్వత నామమే సుప్రసిద్ధము. మహాయాన మతప్రవక్తయు, మాధ్యమికవాదియు నగు ఆచార్య నాగార్జునుడు, తన చరమకాలమును, శ్రీ పర్వతమునందే గడపి అందే నిర్వాణ పదమునందెను. ఫాహియాన్, హుయన్ సాంగ్ మున్నగు

ప్రాచీన చైనా యాత్రికులు రచించిన గ్రంథములందు శ్రీ పర్వత వ్రసంగము కలదు నాగార్జునుడు నివసించుటకై, శాతవాహన చక్రవర్తి యొకరు. శ్రీ పర్వత శిఖర మును మలిపించి, విహారమును నిర్మించెననియు, నందు అయిదంతస్తులుండెడివనియు, ప్రతి అంతస్తునను ఒక దేవతాయతనము, నాలుగు అంతర్గ్రహములు, మండపములు, మంతన శాలలునుండెడివనియు, దేవతాయతనములందుగల బుద్ధ విగ్రహములు స్వర్ణమయములనియు, విహారము క్రింది అంతస్తున పరిచారకులును, తరువాతి మూడంతస్తుల యందును నాగార్జునుడు నాతని శిష్యులును నివసించుచుండెడివారనియు, మీది అంతస్తుతో పుస్తక భాండాగార ముండెడిదనియు, ఈ విహార నిర్మాణము సమాప్తముకొనుటకే, చక్రవర్తి కోశమంతయు వ్యయముకాగా, నాగార్జునుడు తన రసవాద విద్యా ప్రభావమున రాలిను స్వర్ణ అండములుగా మార్చెననియు. ఈ విహార నిర్మాణమున, సుమారు తొమ్మిది కోట్ల బంగారు నాణెములు పనివారికిచ్చుటకే వ్యయమైనవనియు, హయన్ సాంగ్ వ్రాసియున్నాడు. ఈ విహారమును నిర్మించుటకు వివిధ దేశీయులగు శిల్పలాహూతులై రి. యవన, గాంధార కుషాన భారతీయ శిల్ప రచనారీతులతో శ్రీ పర్వత విహార మొప్పురు చుండెను. *ఈ విహారమున మలచిన పారిరాతి వద్యములపై మధువు గ్రోలుటకు మధుపములు వ్రాలెననియు, శునక మూర్తులనుచూచి కుక్కలు మోమెత్తి మొరుగుచుండెననియు. భయదసింహ కార ప్రతిమలగాంచి, బాలురు భయమున పరుగెత్తుచుందురనియు, ఫల వృక్షకాఖిలపై పక్షిసంతానము ఫలాహారమునకై వ్రాలుచుండెననియు, వర్ణింపబడిన ఈ విహార శిల్పము ఎంత సహజ సౌందర్య శోభితమో ఊహించుకొన వచ్చును కదా !

శ్రీ పర్వత విహారము నందలి శిల్ప మింతటి మనోజ్ఞతగలది కావుననే, ఈ కావ్యమునందుగూడ, తదీయ సౌందర్య విశేషము, పెక్కుచోట్ల, పెక్కు రీతుల నభివర్ణితమైయున్నది.

“శిల్ప నైపుణ్య లావణ్య సీమయనగ
తనువు దాల్చిన మధుర గాంధర్వమనగ
సర్వ సౌందర్య సంపుల్ల సదనమనగ
అలరె నిచట విశాల విహార మొందు”

నా. కొండ - శ్రీ పర్వత విహారము పద్య "3" తరువాత పూర్వోక్త విహార వర్ణనమంతయు యథా తథముగ గలదు.

నాగార్జునకొండయొక్క పూర్వ చరిత్ర యంతయు, నీ కావ్యమున వర్ణింపబడి వది. నిజమున కీ కావ్య విశిష్టతకీ చారిత్రక విషయ వివరణ మొక ముఖ్య కారణమన వచ్చును. కావ్య విశిష్టతకు కారణభూతములగు నా చారిత్ర కాంశముల నిట పేర్కొ ముట అవస్థుతము కాజాలదు.

శ్రీ పర్వతమును, తత్ప్రాంత భూములను పరిపాలించిన రాజవంశములలో, మొదటిది శాతవాహన వంశము. వీరి కాలముననే ఆచార్య నాగార్జునుడిందు నివసించెను. (2 - వ శతాబ్దాంతమునుండి 3 - వ శతాబ్దిలో కొంతవరకు) అప్పుడీ ప్రాంతమున నొక పట్టణముండెడిది; కాని దానిపేరు తెలియదు.

(దక్షిణ) ఇక్ష్వాకులు :- ఈ కొండలోని పట్టణమును రాజధానిగా చేసికొని, (దక్షిణ) ఇక్ష్వాకులు 3, 4 శతాబ్దములలో, ఆంధ్రమును పరిపాలించిరి. రాజధాని పేరు విజయపురము. ఇక్ష్వాకులు వైదిక బౌద్ధ మతములు రెండింటి యందును, సమానాదరణమునే చూపిరి. కావున వారి కాలమున నిందు వైదికములగు యజ్ఞ యాగాదులును, బౌద్ధ ధర్మసంబంధి గోష్ఠులును, ఉపాసనలును, నిర్మిరోధముగ, జరుగుచుండెడివి. వాని చిహ్నములనేకము లిప్పుడు బయల్పడినవి. నిజమునకు దక్షిణేష్వాకుల కాలమే శ్రీ పర్వత చరిత్రలో స్వర్ణయుగము. అనాథా ప్రాంతము చతురంగ బలసమన్వితమై, నృత్త గీత సాహిత్య కళాభిరామమై, వాణిజ్య వైభవోపేతమై, యొప్పారినది. పల్లవులు - (సాలంకాయన, విష్ణుకుండిన బృహస్పలాయనులు) 5, 6, 7 శతాబ్దులలో నీ పర్వత ప్రాంతము, వీరి పరిపాలన యందున్నది. ఆ కాలమున నిందు హైందవ దేవాలయములు వెలసినవి. బౌద్ధము క్షీణదశకు వచ్చినది. చాళుక్యులు : బౌద్ధము వీరి కాలమున మరియు క్షీణదశకు, వచ్చినది. బౌద్ధ స్తూపములు, విహారములు శిథిలములై నేలగలిసి పోయినవి. 11, 12 శతాబ్దులలో వెలనాటి నాయకు లీ ప్రాంతమును పాలించి యుండవచ్చును. కాకతీయులు :- 12, 13 శతాబ్దులలో కాకతీయు లీ ప్రదేశమున కొండలపై కోటలు కట్టి, రాజ్యపు సరిహద్దుల రక్షణకై, దీని నుపయోగించిరి. కొండవీటి రెడ్లును, గజపతులును, 14, 15 శతాబ్దులలో, దీనిని, సైనిక స్థావరముగనే (గడిదుర్గము) ఉపయోగించిరి.

18వ శతాబ్దిలో, విజయనగర సామ్రాజ్యముడు, శ్రీకృష్ణదేవరాయలు, ఈ ప్రాంతమును జయించెను. పదునేడవ శతాబ్దిలో నిది బీజపూరు గోల్కొండ నవాబుల యధీనమున నుండెను. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున నవాబుల సామంతులగు పాలెగాంధ్రుల కొందరీ ప్రాంతమును పాలించిరి. ఈ లోయ (శ్రీ పర్వత విహారము)లో నున్న మట్టి కోటను వీరే నిర్మించి యుందురు. కాల ప్రభావమున పూర్వాంధ్ర రాజధాని, తన పురావైభవమును గోల్పోయి, చెట్టులతో, పుట్టలతో, గుట్టలతో నిండి, లంబాడీలు నివసించు నొక కుగ్రామముగా మారిపోయినది. ఈ గ్రామమునకు “పుల్లారెడ్డి గూడెము” అని పేరు. తుదకీ ప్రదేశము పుష్పగిరి పీఠాధిపతులకు అగ్రహారముగా దానమీదినది. మహా చైతన్య మొక మట్టి దిబ్బక్రింద మరుగుపడి పోయినది.

ఇది, సంగ్రహముగా, నాగార్జునకొండ పూర్వ చరిత్ర. ఇది యంతయు నీ కావ్యమున సూచితమైయున్నది. కావుననే, ప్రత్యేకముగా దీనినిట వివరింపవలసిన చూడశ్యకత యేర్పడినది. ఇటీవల వెలువడిన ప్రాచీనాంధ్ర పురావైభవస్మృతి కావ్యములలో నిది గణనీయము. పురావైభవ స్మరణమునకు కారణము దేశభక్తియే యగును గావున నిది దేశభక్తి కావ్యములలో చేర్చబడినది.

వీరాధన :- ఇది యొక ఖండ కావ్య సంపుటి, కృతికర్తలు శ్రీహరి పురుషోత్తమరావుగారు. వీరు అష్టావధానులు, వీరు శ్రవ్యకావ్యములనేగాక, దృశ్యకావ్యములనుగూడ రచించియున్నారనియు, వేదాంత విద్యా విశారదులనియు. నొకప్పుడాంధ్ర దేశమంతట పేరుమోసిన వారనియు, శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు, వీరిని గూర్చి ఏతద్గ్రంథ పీఠికలో వ్రాసిరి. ఇందు దేశ భక్తికి సంబంధించిన ఖండికలు మూడే గలవు. 1. వీరాధన - ఇందు పలనాటి వీరుల ప్రశస్తి కొనియాడబడియున్నది. 2. కారెమపూడి తిర్నాళ్ళు. 3. పులిపిల్ల - మొదటి రెండును పలనాటి వీరులకు సంబంధించినవే. మూడవది మాత్రము బొబ్బిలి యుద్ధానంతరము జరిగిన యొకచిన్న సన్నివేశమునకు చెందినది. శ్రీ రావు వెంకట రంగరాయల వారి కుమారుడు చిన వెంగళ రావు, బొబ్బిలి యుద్ధానంతరము మిగిలిన రాజవంశాంకుర మాతడొక్కడే - ఆతడుగూడ వైరులకు చిక్కినాడు. పరీక్ష కొరకై, బుస్సీదొర ఆ చిరుతవాని నుండు పెక్కు వస్తువుల నుంచినాడట. ఆ బాలుడా వస్తువులలో నున్న కత్తిని గెకొని, బుస్సీ విజయ రామరాజుల వైపతి క్రూరముగ చూచినాడట. అందులకు కోపించి విజయరామరాజు ఖసివాడని గూడ చంపయత్నింపగా బుస్సీయే వధించినాడట. బొబ్బిలి ప్రాంతమున

నీ కథ సుప్రసిద్ధము. “కారెమపూడి తిర్నాళ్ళు” అను ఖండిక యందు, కవిగారొక మిత గాథను వివరించియున్నారు. కారెమపూడి యందు, పలనాటి వీరుల చిహ్నములుగా, కొన్ని శిలలున్నవి. వాని మాహాత్మ్యమును దెల్పుగాథ యిది. ఒక మహమ్మదీయ సేనాని, నిజ ప్రభువు నాజ్ఞానుసారముగ నొకచోటికేగెను, తన సేనలతో వీరుల శిలాకృతులన్నచోట బసచేసెను. అటనున్న శిలలు వీర చిహ్నములనియు, మహామహిమాన్వితములనియు నందున్న వారి కెవ్వరికిని తెలియదు. కావున, నా శిలలనే పొయ్యిగడ్డలుగచేసికొని, వారు వంటలు వండుకొనిరి. ఆ వంటకములను నోట బెట్టినంతనే చాప చుట్టగా, పై నికులందరును నేలకొరగిరి. ఒక్క సేనాని మాత్రము చైతన్యముతో నున్నాడు; అతడు బుద్ధిశాలి. వంటవారలయందు గాని, వంటకములయందుగాని, దోస మావంతయును లేదనియు, తన పై న్యమట్లు మూర్ఛనందుటకు కారణము, ఆ శిలా మాహాత్మ్యమే అనియు వానిని ప్రొయ్యి గడ్డలుగచేసి వంటలు వార్పులు గావించుట మహాపచారమనియు, నా సేనాని గ్రహించినాడు. అప్పుడా సేనాని యిట్లనినాడు “ఇది యచారమగుచో, ఈ శిలలయందు నిజముగ నట్టితేజమే యున్నచో నిచ్చట వీడ్వడియున్న నా బలములు, ఇప్పుడే లేచునుగాక ! వీరులకీ చదురునందే ఒక యాయము లేచున గాక ! ఈ మాటలనినంతనే పైనికులందరును, యథాపూర్వముగ చైతన్యము నంది లేచిరి. అటనొకయాలయమును లేచినది. అదియే త్రైలింగ వీరదేవాలయము. ఆ యాలయంగణమునందే ఆ సేనాని “గోరీ” యుగలదు ఇట్టి గాథలు స్థల పురాణములందు మన కనేకములు గానఁచుచుండును. అట్టివి, ఒకనాటి ప్రజల విశ్వాసమునకు విదర్శనములు. వానిని నిజానిజములతో మన కిట పనిలేదు.

ఈ ఖండకావ్య సంపుటి యందు శ్రీ పురుషోత్తముగారు ఆంధ్రుల శౌర్య ధైర్య బల పరాక్రమములను, అత్యంతాభివేళముతో వర్ణించి యున్నారు.

ఒకచో మృదు మధుర పద సంకలితమై, వేరొకచో, ప్రౌఢ సమాస భూయిష్టమై, వీరి రచన సహృదయ హృదయంగమముగా నున్నది. క్రింది గీతము లలో నెంతటినిబిడబంధమున్నదో చూడుడు

“జోహారు ! పలనాటి శూరసింహములార !

బాహుబలి ధ్వస్త పరిపఁథి నృపులార !

*

*

*

*

“వీర పుత్రాన్యోన్యభీకరాప్తచ్ఛటా
సంఘట్ట నోద్భూత జాతలేదుదునాడు
విస్ఫులింగంబులను వికజిమ్మినాడంట;
మీ శరీరాలిప్త మేదుర శ్రీ వీర
చందసాగరుగంధ సందోహ సంజాత
వాననాలో హరిచేబవనుడా కాలమున
మొనసి యాకాంతముల ముంచెత్తి నాడంట”.

భారత జాతీయోద్యమము : అన్యాయదేశ కావ్యములు.

విజయశ్రీ :— పురాణేతి హాసముల నుండి కథావస్తువును గైకొని, అన్యాయదేశముగా స్వాతంత్ర్యసందేశము నొసగిన కవి తల్లజులు కొందరు కలరు. అందు మొదట పేర్కొనదగినవారు శ్రీ జంద్యాల పాపయ్యశాస్త్రి (కరుణశ్రీ)గారు. వీరు రచించిన “విజయశ్రీ” యందలి వస్తువు భారతేతిహాసమునకు నంబించినది. సంది కార్యము విఫలమైన తరువాత, ధర్మరాజు తప్ప, తక్కిన పాండవు లందరును, యుద్ధమునకు సుఖముగానేయుండిరి. ధర్మరాజు, పూజ్యులగు గురు భీష్మాదులను, బంధు మిత్రులను సంహరించుట కంగీకరింపడు. అంతట పాంచాలి, కుపితయై, తనపద్ధపాల్లను వివరించి తన పతులను యుద్ధాభి ముఖులగావింప యత్నించును. శ్రీకృష్ణుడు గూడ యుద్ధమే శరణ్యమని యంగీకరించును. అందరును యుద్ధ సన్నద్ధులగుదురు. కాని యుద్ధరంగమున, అర్జునుడు, గురు మిత్ర బాంధవులను సంహరింప వెనుకాడను. శోకోపహతుడగు పార్థునకు, శ్రీకృష్ణ కృత ప్రబోధము పలన జ్ఞానోదయమగును. కర్తవ్యము బోధపడును. అంతట నాతడు గాంధీవమును ధరించును. ఇది “విజయశ్రీ” యందలి యితి వృత్తము. ఇందు, మంత్రాలోచనము, స్కంధావారము, విషాదము, ప్రబోధము, విజృంభణము, అనునై దధ్యాయములు గలవు.

“దొరల మటంచు రాజసముతో తెగనీలిగి వట్టు పాన్పులన్
బొరలు దినమ్ము లన్నియునుబోయె, ప్రపంచము మారిపోయె, ము
ష్కరులు కురుద్వహుల్ మనలగాదవి కన్నులు మూసికొన్న ఈ
నరుని కఠోర గాంధీవ వినాదము నిద్దుర మేలుకొల్పెడిన్.”
అను నర్జుని పల్కుల యుండును,

“దేశ కల్యాణ దివ్య సందేశదీక్ష
నందుకొని, స్వేచ్ఛకొరకు విల్లందుకొనుడు
భరత సంతతి భావి సౌభాగ్యమునకు
సాగుగావుత స్వాతంత్ర్య సమర రథము”

అను మాతృ సందేశమునందును మనకు, భారతీయ స్వాతంత్ర్య సమర సందేశము ప్రకటితమగుచున్నది. కావ్యమున పెక్కుతావులందీ, సందేశము సూచిత మగుచునే యుండును.

వటీగ పంట :- కృత్తికర్తలు శ్రీ తుమ్మల నీతారామమూర్తిగారు ఇందు “తేజ బహదూర్” అను ఖండిక గలదు. బెరంగజేబ్ తేజ బహదూరును ఇస్లాము మతము గైకొన విర్పందించును. బహదూరురందుల కంగీకరింపడు, అంతట పాదుషా కోపించి యాతని తరిమియించును. ఇందు తేజ బహదూర్ భారతీయ పౌరునకును, బెరంగజేబు, ఆంగ్ల సామ్రాజ్యవాదమునకును ప్రతీకలు “స్వధర్మ నిధనశ్రేయతి” (స్వధర్మ నిర్వహణమున మరణించుట శ్రేయము) అను గీతా వాక్యమిందు ప్రబోధింపబడినది.

పాంచాలీ స్వాతంత్ర్యము:- శ్రీ చామర్తి రాజశేఖరరావుగారు దీనిని రచించిరి. ఇందు ద్రౌపది భారత మాతకు ప్రతీక. ఆమె కేశపాళములనుపట్టి యీడ్చుచున్న దుక్కాననుడు, ఆంగ్లేయునకు ప్రతీక. ప్రథమ ప్రపంచ సంగ్రామానంతరము, రాజ కీయమగు నాందోళనముతో, దేశమంతయు, నుల్లోల కర్లోలముగ నున్న రోజులవి. శ్రీ చామర్తి రాజశేఖరరావుగారు, దేశోద్ధరణము గావింపగల నాయకుని, తమ భావనా క్షేత్రమున నన్వేషింపసాగిరి. తత్ఫలితముగ “బృందావనము” అను కావ్య మావిర్ప విచినది.* దీనిలో భాగవతము, కృష్ణ కర్ణామృతము చదివినవారి మనస్సులలో కలిగే మధుర భావముతోపాటు, నేడు భరతమాత తన్ను ఉద్ధరించగల నాయకుని కోసము పడే వేదనకూడా ద్యోతమవుతుంది” అని, యీ కావ్యముపై శ్రీ నోరి నర సింహాశాస్త్రిగారు, తమ అభిప్రాయమును వ్యక్తముచేసి యున్నారు.

ఉదయశ్రీ :- ఇట్లే శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారు, తమ “ఉదయశ్రీ” యేందలి “ధనుర్భంగము” అను ఖండికలో, అన్యూప దేశముగ, ఆంగ్లేయులను నిరసింపుచు, జాతీయోద్యమమును ప్రబోధించి యున్నారు.

“చెల్లరే విల్లువిరుచునే నల్లవాడు
పది పదారేండ్ల యెలరావ పడుచువాడు
సిగ్గు సిగ్గుచులేచి గర్జించినారు
కనులు కుట్టిన తెల్ల మొగలవారు”

ఇందు, “నల్లవాడు” భారత జాతీయ వీరునకును, “తెల్ల మొగలవారు” అంగ్లేయులకును సంకేతములు—

జాతీయోద్యమమున, మహాత్ము డవలంబించిన లేక ప్రవేశపెట్టిన నియమము లలో ఖద్దరు వస్త్రధారణము ముఖ్యమైనది. ఖద్దరుతోడిదే రాట్నము. కావున నానాటి కవులు రాట్నమును ప్రశంసించుచు గేయములను రచించిరి. శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు తమ “రాట్నపు పాట”లో, రాట్నము, నూలు అనువాని ప్రాశస్త్యమును, ఇట్లుగడించి యున్నారు.

“పొద్దుపొడుపూచుక్క పొడిచింది రాట్నమా
గూళ్ళలో పళ్ళెలూ కూసేను రాట్నమా
అరుణ కిరణాలలో ఆటలాడే నూలు
తమ్మికాడలలోని తంతులంటి నూలు
మంచినీళ్ళల్లోన మురిగిపోయ్యే నూలు
సాలీడు పోగులో సరసమాడే నూలు
గాలి తరగలలోన తేలిపోయ్యే నూలు
వడకవే రాట్నమా వజ్రాల దూది
నడవవే రాట్నమా నక్షత్ర వీధి”

గాంధీ మహాత్ముడు, భారత రాజకీయరంగమున ప్రవేశించిన తరువాత, జాతీయోద్యమమునకొక క్రొత్త మలుపు, ఒక క్రొత్త తేజము చేకూరినవి. అనాడు మహాత్ము నొక యవతార పురుషునిగ ప్రజలు భావించిరి. అంతట మహాత్మునిపై నసంఖ్యాకములగు గేయములు వెలువడినవి.

దేశ స్వాతంత్ర్యమునకై ఆసువుల నర్పించిన విప్లవ వీరులను గూర్చియు కవులు గానముచేసి యున్నారు. గాంధీ మహాత్మునిగూర్చియేకాక (మా గాంధీ తాత) భగత్సింగు, అల్లూరి సీతారామరాజులను గూర్చియు, శ్రీ జంధ్యాలవారు కవిత చెప్పి యున్నారు.

మూత్య వందనము:- భారతమాతపైన పుట్టిన గేయములకు లెక్కయేలేదు. కాని, అందు పెక్కుగేయములు, ప్రజాభిప్రాయమునకు వివరణప్రాయములు; కల్పనికములుకావు. కల్పనికతా ముద్రితమైన గేయములలో, శ్రీ దువ్వారి రామిరెడ్డిగారి మాత్య వందన ముదాహరణ యోగ్యము.

“భారద శుభ్ర వియత్తల పథమున
సంచరించు నీ రథము;
నీ మృదు వీణాగాన ప్రబుద్ధము
నిత్యము మా మనము
జోహార్! జోహార్! భారతమాతా!
జోహార్! జోహార్! జోహార్!

1947 ఆగస్టు 15 వ తేదీన భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చినది. అంతటితో జాతీయోద్యమమును ముగిసినది. దేశభక్తి కవిత్వ మావిర్భవించుటకు, జాతీయోద్యమమే ముఖ్యకారణము. అట్లయ్యును, జాతీయోద్యమము ముగిసినంత నీ, దేశభక్తి కవిత్వమంతరించినదని చెప్పజాలము. కాని, దాని తీవ్రత చల్లారినదని చెప్పవచ్చును.

కుల మత వర్గభేదములను విడిచిపెట్టి, భారతజాతి యంతయు సమైక్యమున నొక్క మాటపై నిలిచి, యొక్క త్రాటిపై నడిచి, కార్యరంగమున పనిచేసిన పుట్టములు, మరిరెండు తటస్థపడినవి. అందు మొదటిది చైనా దురాక్రమణము; రెండవది పాక్ సంగ్రామము. ఈ రెండు సందర్భములయందును ప్రజా చైతన్యము నుత్తేజ పరచుచు, కవులు పెక్కు కావ్యములను వ్రాసిరి.

చైనా దురాక్రమణము :- 1947 వ సంవత్సరమున మావ్-టు సింగ్ నాయకత్వమున, చైనీయులు “కమ్యూన్” మతమును స్వీకరించిరి. తరువాత, చైనా భారతదేశముల మధ్య, చరిత్ర ప్రసిద్ధమగు “పంచశీల ఒడంబడిక” జరిగినది. మావ్ మంచి మాటలకు భారత ప్రభాని నెఱచూ మోసపోయి, కొంత పరాకుగా నుండెను. అట్టియెడ, భారతదేశముపై చైనా దురాక్రమణ గావింప సమకట్టెను. దీని కంకురార్పణ మెప్పుడు జరిగినదో మనకు సరిగా తెలియదు. మనకు తెలిసినంత వరకు 1955 లో ఈ దురాక్రమణము ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. 1962 వరకు

నదియట్లే సాగినది. కాని యా నంవత్సరము నవంబరు నెలలో వచ్చినట్లుగనే, చై నీయులు వెనుకకు మరలిపోయిరి. ఈ యేకపక్ష విరమణకు కారణము స్పష్టముగా తెలియదు.

చై నా మనదేశముపై దండయాత్రసలిపి, లడక్ - నీఫా ప్రాంతమున వేల కొలది చదరపు మైళ్ళ భూభాగమును ఆక్రమించినదని, తెలిసినంతనే భారత ప్రజా చైతన్య మొక్కమారుగ, మహా ప్రవాహమువలె విజృంభించినది. పవిత్ర భారత భూమిపై కాలుపెట్ట సాహసించిన దురాత్ములను, సర్వనాశనము గావింప నుత్సహించినది. ధనః ప్రాణముల నర్పింప సన్నద్ధమైనది. ప్రజానీకము నందుదయించిన, యుమ్మహోజ్జ్వలశక్తి, విశ్వతోముఖముగ వ్యాపింప యత్నించిన దేశభక్తు లనేకులు గలరు. అందు ప్రథమశ్రేణికి చెందినవారు రచయితలు. దేశభక్తి ప్రబోధాత్మకము లును, వీర రసస్ఫూరకములునగు రచన లనేకము లానాడు వెలువడినవి. బుర్ర కథలు, హరికథలు, నాటకములు మున్నగు సాహితీ ప్రక్రియ లానాడు, పుంఖము పుంఖములుగ నావిర్భవించినవి. అందు. మహా, చౌ-ఎన్-లై మున్నగు చై నా నాయకులను, మన కవు లపహాస్యముగూడ గావించియున్నారు. కాని, ఆ సాహిత్యము సందత్యధిక భాగము, ప్రచార సాహిత్యము. తాత్కాలిక ప్రయోజనాపేక్షతో రచింపబడి, ప్రయోజనము సిద్ధించినంతనే, విస్మృత మగునది లేక అనాదృతమగునది ప్రచార సాహిత్య మనబడును. దానికి, సాహిత్య రంగమున స్థానమున్నదా? లేదా? అనునది వేరు విషయము - చిరస్థాయిత్వముగల కావ్యములుగూడ నానాడు వెలువడకపోలేదు* కాని, అందనేకములు, సంప్రదాయ వాదమునకు చెందినవి. కల్పనికతా ముద్రగల కావ్యము లత్యల్ప సంఖ్యలోనే వెలువడినవి. అవికూడ, సుత్రమ శ్రేణికి చెందిన రచనలుగావు.

“సమరగీతి” “శంఖారావము” అను రెండు సంకలన గ్రంథములలో, ఈ కల్పనిక కవితా ఖండికలు కొన్ని, నిబద్ధములై యున్నవి.

వీనిలో, శ్రీ నాయని సుబ్బారావుగారి “గ్రాగన్ గీత” ఒక్కటియే నవ్యతా మహితమై యున్నది. “గ్రాగన్” అనునది, పురాణములందు (గ్రీకు) వర్ణింపబడిన ధూతము. చై నీయులకది సంకేతము. శ్రీ జాషువాగారు, శ్రీ విద్వాన్ విశ్వంగారు,

* 1. మహా మరకతము - శ్రీ మునిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారు. 2. విజయ ముద్ర - శ్రీ గాడేపల్లి కుక్కుటేశ్వరరావుగారు. 3. పురుషోత్తమ చరిత్ర - శ్రీ పోతరాజు పురుషోత్తమరావుగారు.

శ్రీ దాశరథిగారు, శ్రీ కాళోజీగారు మున్నగు కవి ప్రకాండు లనేకులు చై నీయుల మిత్రద్రోహమును విరసించుచు కవితల నల్లరి. కాని ఆ యల్లకయందు నూత్న చై తన్యములేదు, అది కేవలము గతాను గతికము.

ఎడారిలో ఒకాసిస్సులవలె, నానాడుకూడ, రసభావ బంధురములగు కావ్య ఖండికలు కొన్ని వెలువడకపోలేదు. అందు మొదట పేర్కొనదగినది శ్రీ నారాయణ రెడ్డిగారు రచించిన యీ క్రింది గేయము.

“ 1 గుండె గుండెకొక దీప కరండము వెలిగింది నేడు;
శిరము శిరముకొక హిమాద్రి శిఖరము పెరిగింది నేడు,
గళము గళము కొక కేసరి గర్జన వినిపించె నేడు
జాతి రక్తమున సాగర చేతన కనిపించె చూడు”

భారతీయు లందరును, కుల మత భేదములను వీడి, ఏకముఖమున, శత్రువు నెదుర్కొనవలయుననెడి యుద్ధోద పెక్కు గేయములందు గన్పట్టుచున్నది. క్రింది గేయములం దసాధారణ భావరమ్యత లేకున్నను, రచనా విధానము నందొక విధమగు తీవ్రతయు, ధార్మికమగు నభినివేశమును గోచరించుచున్నవి.

2 “నత్యాహంసలె చను బాలిచ్చిన
చల్ల ని తల్లినె పొడిచారు
పచ్చి నెత్తురుల కూటికానపడి
పర్వతాగ్రముల విడిశారూ -
నరహంత కుతా దురహంకారుల
తరిమికొట్టగా తరలందోయ్” - రారందోయ్
3 “కులం ఒక్కటే భారత కులమని
కోటి గొంతుకల చాటందోయ్
మతం ఒక్కటే భారత మతమని
మహాతీతంత్రులు మీటందోయ్”

1. గుండె గుండె కొకదీపం - ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు.

2, 3 - అగ్ని కణాలు - ధర్మిగ ఒక్కటే కదలందోయ్.

— కలపటపు ధామగోపాలరావు.

“స్వతంత్ర భారత శాంతి వతాకం
 శ్వేతనగమ్ముల నీలుపుటకే
 కర్మశక్తి చూపించుటకే
 ధర్మదీప్తి వెలిగించుటకే
 రండోయ్ వీరులు ! రండోయ్ ధీరులు
 దండిగ ఒకటై కదలండోయ్.

‘పంచశీల’కే పంచత్వము కల్పించిన, పంచకాగ్రేసలగు చైనీయుల, స్వభావమును శ్రీ అద్దేపల్లి నాగగోపాలరావుగారిట్లు మనోజ్ఞమగు శైలిలో వివరించి యున్నారు.

1 “పంచశీల”కే పంచత్వము క
 ల్పించి మించి, యల మంచుకొండపై
 పొంచి పొంచి యదనెంచి, నేడు పర
 తెంచెను చీనా సేనలు మనపై ”
 “నెయ్యపు తెరలో కయ్యము కప్పీ
 తియ్యని పలుకుల తేనియ లొలికీ
 చయ్యన చేదును చిల్కరించినది
 దయ్యపు సేతకు తలపడి చైనా”

1965 లో పాకిస్తాను, మన దేశముపై దాడి చేసినది. అనాటి ప్రధాని శ్రీ లాల్ బహదూరు శాస్త్రి, వెనుకంజవేయక, శత్రుసైన్యముల నెదుర్కొన, భారత సేనల సంపెను. పాకిస్తాను తోడి యుద్ధము “తాష్కంట్” ఒడంబడికతో సమాప్తమైనది. ఒప్పందనపు పత్రముపై చేవ్రాలు చేసిన కొలది కాలమునకు శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రియు నస్తమించుట యెంతయు శోచనీయ విషయము.

పాకిస్తాను తోడి సంగ్రామమును పురస్కరించుకొనియు, ప్రసార సాహిత్యము కుప్ప తిప్పలుగా వెలువడినది. లాల్ బహదూరీయము మున్నగు కావ్యములు వెలువడినవి. కాని యా సాహిత్యమున కల్పనికతలేదు. మొదటిది కేవల ప్రచార సాహిత్యము. రెండవది కథా ప్రధానము. అచ్చటచ్చట, కల్పనికతా వాసనలుండవచ్చును. కాని అవి అంతగా పరిగణనీయములు కావు.

తెలంగాణ పోరాటము :— 1901. సంవత్సరమున, హైదరాబాదు నగరమున, సుల్తాను బజారులో శ్రీ కృష్ణదేవ రాయాంధ్ర భాషా నియము స్థాపించబడినది. అప్పుడే తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సమరమున కంకురార్పణ జరిగిన దనవచ్చును. కాని అప్పటికి దాని ప్రయోజనము సాంస్కృతికమే కాని, రాజకీయముకాదు. 1937 నుండియే దానికి రాజకీయ మగు మార్పు వచ్చినది. నిజాము నకు నమ్మినబంటు కాశీంరజ్వీ నాయకత్వమున రజావర్లు చేయు ఘోరకృత్యములతో నా యుద్యమము తీవ్రరూపమును ధరించి “సాయుధ పోరాటము”గా పరిణమించినది. 1948 సెప్టెంబరు 18 తేదీన, భారత సైన్యములు సికిందరాబాదులో ప్రవేశింపగనే హైదరాబాదు నిజాము “దాసోఽహమ్మ”ని శ్వేత పతాకము నెగురవేసినాడు, అంతటితో తెలంగాణా పోరాటము ముగిసినది. “పోలీసు చర్య” తరువాత గూడ, కొంత పోరాటము సాగినది కాని, దాని స్వరూప స్వభావములు వేరు.

తెలంగాణా పోరాటమునకు, “భారత కమ్యూనిస్టుపార్టీ”యు, ఆంధ్ర మహాసభ”యు నాయకత్వము వహించినది.

తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సమరావసరమున జనించిన కావ్యజాలమును ద్విధా విభజింపవచ్చును : 1. దేశభక్తి ప్రపూర్ణములు. 2. సామ్యవాద ప్రభావితములు. ఈ విభజనకు, కవుల దృక్పథ భేదమే కారణముకాని, లక్ష్యభేదముకాదు. నిజాము పతనము, తెలంగాణా విముక్తి, అనునవియే యిరు తెగల వారికిని లక్ష్యములు. మరియు నీ విభజనము విషయ సౌలభ్యము కొరకు మాత్రమే చేయబడినది. ఈ రెండు తెగల కవితలకును అన్యోన్య సాంకర్యమందందు గానవచ్చుచుండును. ఉదాహరణమునకు శ్రీ దాశరథిగారి కావ్యమును గై కొనవచ్చును. వారి కావ్యములందు దేశభక్తితోపాటు సామ్యవాదచ్ఛాయలును గోచరించును. అట్టి యెడ వారి కవితను, కాల्పనికముగా పరిగణింపవచ్చునా? అని ప్రశ్న ఉదయించును. . నిశ్చితముగా పరిగణింపవచ్చుననియే యిందులకు నమాదానము. మార్క్సవాదము కేవలము భౌతికము. దేశభక్తి అనునది ఆధ్యాత్మిక మగు భావము. అందులకే జాతీయోద్యమ కాలమున “భారతమాత” ఒక దేవతామూర్తిగా పరిగణింపబడినది. మరియు మార్క్సవాదము ఒక దేశమునకు పరిమితముకాదు. అది సకల ప్రపంచ కార్మిక ప్రబోధనాత్మకము. కావున దేశభక్తి ప్రపూర్ణమగు శ్రీ దాశరథిగారి కవితము, కాల्పనికమే కాని అన్యముకాదు. మరియు, దేశభక్తి గలవారు కార్మిక కర్షక ప్రబోధమును గావింపరాదను నియమము

మేమియున్నది ? మార్క్సవాదమువలె కాల्పనికవాదము కేవలము భౌతికముకాదు. అట్లని అది భౌతికతకు కేవలము విరుద్ధమునుగాదు. కాల्పనికత్వము భౌతికత, మును గూడ అంగీకరించును. మార్క్సవాదము భౌతికత్వమును మాత్రమే అంగీకరించును. ఆధ్యాత్మిక వాసనాలేశమును గూడ అంగీకరింపదు. దేశభక్తి యందు, ఆధ్యాత్మికతయున్నది: పరిమితత్వమున్నది. కార్మిక కర్షక ప్రబోధము న్నంత మాత్రమునను, సామ్రాజ్యవాదమున్నంత మాత్రమునను శ్రీ దాశరథిగారి కవిత కాల्పనికము గాదనరాదు.

కేవలము, మార్క్సవాద ప్రభావితులై కవిత చెప్పినవారు గలరు. వారి కవితావేశమునకు దేశభక్తి కారణముకాదు. అట్టి కవితలు “మార్క్సవాదము” కడ పరిశీలింపబడును.

రుద్రవీణ : అగ్నిధార : — తెలంగాణా పోరాటములో, స్వయముగా పాల్గొని, అష్టకష్టముల నమభవించిన కవి వీరులు శ్రీ దాశరథిగారు. తెలంగాణమున నానాడు జరిగిన దారుణ హింసాకాండను, ప్రత్యక్షముగ చూచిన కవిగారు ప్రళయకాల రుద్రులై “రుద్రవీణ” మ్రోగించిరి, “అగ్నిధార” కురిపించిరి.

రుద్రవీణ, అగ్నిధార అనునవి ఖండకావ్య సంపుటలు. తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సంగ్రామకాలమున శ్రీ దాశరథిగారు రచించిన ఖండ కావ్యములిట్లు రెండు సంపుటలుగా వెలువడినవి. రుద్రవీణయందు దేశభక్తి గీతములనేకములు గలవు; విజాపము తత్ప్రభుత్వ చర్యలను ఖండించుచు వ్రాసిన గేయములు (పద్యములుకూడ) అగ్నిధారయందు గలవు. ఇది కేవలము ప్రాధాన్య వివక్ష; స్థూలనిర్ణయము.

శ్రీ దాశరథిగారి దేశభక్తి అపారము. మనోజ్ఞములగు నీ క్రింది పద్యము లలో తెలంగాణముపై వారికిగల స్రగూడ భక్తి భావము సువ్యక్తమగుచున్నది.

“మూడు కోటల దేవతామూర్తులందు

కోటిమంది వసించెడి హాటకావ

నీ మహాఖండ మీ రమణీయ భూమి

నా తెలంగాణ లేమ సౌందర్య నీమ.” రు. వీ.

ముక్కోటిమంది ఆంధ్రులును దేవతామూర్తులే. అందు కోటిమంది తెలంగాణమున వసించుచున్నారు. దేవతామూర్తులందరు నివసించుచున్న నీమ “సౌందర్య నీమ” అగుటలో అబ్బురమేమున్నది? ఇంధు, తెలంగాణ మొక్కటియేకాదు, ఆంధ్ర

దేశమంతయు దివ్య భూమిగనే భావింపబడినది, “హాటకావనీ మహా ఖండము” అనుటలో నొక విశేషమున్నది. మేరు పర్వతము సురాలయము అని బంగరు కొండ. తెలంగాణమునగూడ దేవతామూర్తులేయున్నారు. కావున దీనినిగూడ హాటకావనీ మహాఖండమనుటలో ధౌచిత్యమున్నది.

“మూగవోయిన కోటి తమ్ముల గళాల
పాట పలికించి కవితా జనమ్ము కూర్చి
నా కలానకు బలమిచ్చి నడిపినట్టి
నా తెలంగాణ కోటి రత్నాల వీణ” రు. వీ.

మూగవోయిన కోటి తమ్ముల గళములే తమ లేఖనీ ద్వారమున వ్యక్తము లగు చున్నవనియు, నన్ని కంఠములకు ప్రాతినిధ్యము వహించగల శక్తిని తమ లేఖనకి ప్రసాదించిన “తెలంగాణ, కోటి రత్నాల వీణయనియు, శ్రీ దాశరథిగారి యభిప్రాయము. అది సత్యమే, కాని, “నా తెలంగాణ కోటి రత్నాల వీణ” అను భావము మాత్రము వైయక్తికమే. మర్యాదములగు నిట్టి వైయక్తిక భావములే వీరి కవితకు, కల్పనికతను సంపాదించు చున్నది.

ఇట్టి కోటి రత్నాల వీణయొక్క “తీగెలను తెంపి, అగ్నిలో దింపినాడట నిజాము. నిజమునకిది పైశాచిక కృత్యమే. తీగె తెగిన వీణ యెందుకును పనికిరాదు. అట్లే నిజాము పరిపాలనమున ప్రజలు చైతన్యవిహీనులైరని భావము.

“ఓ నిజాము పిశాచమా! కానరాదు
నిన్ను బోలినరాజు మాకెన్నడేని
తీగెలను తెంపి అగ్నిలో దింపినావు
నా తెలంగాణ, కోటి రత్నాల వీణ.” అగ్నిధార

తరువాత, తెలంగాణా ప్రజలపై రజాకారులు జరిపిన దారుణ హింసాకాండ యంతయు, లేట తెనుగు మాటలలో, కన్నులకు గట్టినట్లు, వర్ణింపబడినది.

“అడుగడుగున యెడద నెత్తు
గడ గడమని త్రాగినావు
పడతుల మానాలు ద్రోచి
గడ గడమని హుక్క త్రాగి
జడియక కూర్చుండినావు

మడికట్టుక నిలిచినావు

దగాకోరు, బటాచోరు

రజాకారు పోషకుడవు.. అ. ధా.

తెలంగాణా పోరాటమున శ్రీ దాశరథిగారు సాక్షిమాత్రులగు కవులుకారు. ఆ భయంకర సమరమున పార్గొని, నిజాము ప్రభుత్వముపెట్టిన, దుర్భర బాధల ననుభవించిన వీరవరులు. కావుననే వారి కావ్యములందు జీవకళలుట్టి పడుచుండును. వీరి భావములు నిసర్గ మనోజ్ఞములు.

మఘవలయము : కృతికర్తలు శ్రీ ఎన్టీజీ మాధవాచార్యులుగారు. ఇద్వరు సోదరుల విషాదగాధ నాధారముగాగొని, ఆచార్యులుగారిందు, తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్రను, సమగ్రముగ, చిత్రించియున్నారు.

“మఘవలయము” అను పేరులోనే రెండర్థములిమిడి యున్నవి. *మఘవ : మహాఘనత వహించి నైఃజాము రాజ్యముయొక్క, లయము సంతలనము - అనగా - నైజాము రాజ్యము అఖండ భారతమున గలియుట. మఘ : యజ్ఞము. (Sacrifice - సోదరుల అత్మబలిదానము) యొక్క, వలయము : (రజకరదుర్జయము, శిక్షణ చర్య, వీరసోదరుల ఆత్మార్పణము, ఆంధ్ర దేశావతరణముల.

సంతర్గతముగావించుకొనిన చక్రము - అని యింకొక యర్థము. ఏత దర్థద్వయ సంపాదన మీ కావ్యనామకరణమున నిట్లాచిత్య విశేషపోషకమగు చున్నది..

మఘవలయ కావ్యమున, ప్రజ్వలనము, ఆహుతి, ఫలోదయము అను మూడు విభాగములు గలవు. ప్రజ్వలనమున రజాకారుల ఘాతుకచర్యలు వర్ణింపబడినవి.

* సంభావనము (మఘవలయ పీఠిక)-శ్రీ సూరపనేని వేణుగోపాలరావుగారు.

‘ఆహూతి’యందు సోదరీ ద్వయము యొక్క విషాదకరచుగు మరణ పృత్యంతము గలదు ఆచార్యులుగారు, తమ “నివేదనము”లో చెప్పినమాటలనుబట్టి చూచినచో, వారి గ్రంథమున తొలుత రచించిన ఘట్టమీ “ఆహూతి”యే యిది మనకు స్పష్టమగును, ‘ఫలోదయము’న భారత సైన్యము తెలుగాణమున ప్రవేశించి, రజా కారుల నణచుటయు, “అన్యథా శరణం నా స్తిత్వమేవ శరణం మమ”అని పాదుషా, భారత సేనాధిపతిని శరణు వేడుకొనుటయు; ప్రజల అనందోత్సాహమును వర్ణించి దీనిని.

రస పిపాసువులకీ కావ్యమునందలి ద్వితీయ భాగమే మెప్పుగొల్పుననుట కెట్టి సందియమునులేదు. కాని, యీ కావ్య ప్రాచుర్యమునకు ప్రథమ తృతీయ భాగములే కారణములు. ప్రథమ భాగమున, వర్ణితములయిన విషయములన్నియు యథార్థములు. ఆ హింసాకాండను చూచినవారేకాదు, అనుభవించినవారుకూడ నేటికి నున్నారు. అట్టి చారిత్రక సత్యములకు సాహితీ గౌరవమును సంపాదించుట కష్టతరము. శ్రీ మాధవాచార్యులు గారందుగూడ ఘన విజయమునే సాధించిరని చెప్పనగును. ఒకప్పుడు తేట తెల్లగు మాటలలో నూటిగను, ఒకప్పుడు ఓజోగుణ భూయిష్ట వగు శైలిలో గుభీరముగను, ఏ తత్కదా కథనము సాగినది; ఉదాహరణమున కొకటి రెండు పద్యములు :

1 “మగలను బంధించి మగువలఁ జెలుపట్టి
మానభంగముచేసి మసలువారు,
కసుకందులను గొట్టి కత్తులడ్డము వెట్టి
యెగురంగవేసి ఖండించువారు,
సరిసరి క్రొగెడి చమురు నెత్తినఁబోసి
ధనధాన్యములు దోచి తరలువారు,
పశువుల వధియించి పచ్చిమాంసము మెక్కి
కల్లు సారాల్ ద్రావి దొల్లువారు
గడ్డివాములు కొట్టముల్ కాల్చువారు
బందిపోటుగ గ్రామముల్ పట్టువారు
పరగణా యంతటను చెచ్చు పెరిగినారు”

² “ప్రీతి, బురుషుల, బట్టి వస్త్రాలు విప్పి
నగ్నముగ వితులం ద్రిప్పి నర్తనములు
చేయఁ బడించి బహువిధ చిత్రవధల
పాలనర్పి రపావృత పాపమతులు”.

ఓణోగుణమునకు :

³ “అధిపైతాను వికారఘోరకలుష
వ్యాపార దౌర్జన్యమో
యది యున్మత్త పిశాచతాండవచ హో
గ్రాబీల విన్యాసమో
యది మద్యాసవమత్తరాక్షస సమూ
హౌత్థత్య దౌర్జన్యమో
యది నిర్వాణముఖస్త దీపకళికా
వ్యాలోల కల్లోలమో”

తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సమరమును గూర్చి ఖండకావ్యములు వ్రాసిన కవు లనేకులు గలరు; అందు, దేశభక్తి ప్రభావితములు గలరు. అట్టి కవుల రచన లన్నియు, నానాటి ప్రజా చైతన్యమును మేల్కొల్పుటలో, ప్రధాన భూమికనే నిర్వహించియుండును. కాని వాని కన్నింటికిని, సాహిత్యరంగమున నొకే స్థాన మొసంగుటకు వీలులేదు. తరతమ భేదముండి తీరును. కేవల ప్రచారగేయములెట్లును వరి గణనీయములు కావు.

తెలంగాణా జైత్రయాత్ర : ఖండ కార్యకర్తలతో మొదటి పేర్కొనదగిన వారు శ్రీ విద్వాన్ నిశ్వంగారు. వీరు రచించిన “తెలంగాణా జైత్రయాత్ర” అను గేయము భావ నైతికమునకును, భావాను గుణపద గుంఫనకును ప్రసిద్ధి గాంచియున్నది. క్రింది పంక్తులను పరిశీలించినచో, నీ యంశము స్పష్టమగును.

2. మఘవరయము పుట 6 పద్య 15

3. “ పుట 7 పద్య 18

“అది గదిగో అదే అదే
తెలంగాణా రణ రంగం
అదివిలయ వ్రథంజనం
అది వ్రళయ విజృంభణం.
అదియుగాంత సంధ్యారాగం
పోదివికాన్న, క్రోధోద్రేకం.
“కండకావరం తలకెక్కిన
బండరాతి హృదయం కల
నిరంకుశపు సింహాసన
వరంవరలు పడత్రోసే
పట్టరాని భూకంపమ్మది”
ప్రజాకోటి ప్రజాదాటి
ప్రజాశక్తి, ప్రజైక్యతా
ప్రవాహాలు పరువురైత్తి
పరువురైత్తి పడగరైత్తి
బ్రహ్మాండం నిండిపోయి
బద్దలు బద్దలుచేసే
బ్రహ్మ ప్రళయారంభమ్మది”

* * * *

అది ఆంధ్ర ప్రతాపాగ్ని
అది తెలుగు ఉషోదయం —
ఆకాశం అంటుకునే
అకాశోత్తి: పుంజం

* * * *

తెలంగాణా జైత్రయాత్ర వ్రళయ విజృంభణమే. ఆ విజృంభణమునకు
ఆంధ్రుల ప్రతాపాగ్ని కారణము. కాని, అందు ఆకసమునంటు అకాశోత్తి:
పుంజముకలదు. అనఁగా, ఆ వ్రళయ విజృంభణము శుభాంతమగుననుట.

తెలంగాణా ఘోరాభిమున, తత్ప్రజాసీకమునకు, ఆంధ్రులు గూడ సోహ

య్యము గావించినారు. ఆంధ్ర యువజనుల నుత్తేజపరచుచు, శ్రీ తెన్నేటి సూరి గారు 1 “ ‘సవాల’న్న నైజాముకు సమాధాన మెవ్వడురా” అను గేయమును రచించినారు. ఒక్కొక్క యాంధ్రుడు, ఒక్కొక్క బాలచంద్రుడుగా మానవలెననియు, నైజాం నరహంతకులను నల్లులుగా నలిపవేయవలెననియు, కవిగారియుద్దోష.

2 “తల్లియైన భరతాంబ నుండి

మననెవడు వేరుసేయ

చునదారెవ్వడు మూసివేయ

రాజునైన, రాజునైన నడ్డెదమతి ధైర్యంగా”

అని, అట్లూరి” గర్జించినారు.

“రాజ ప్రముఖుడు నైజాము” అనుఖండ కావ్యములో, శ్రీ వానమామలై పరదాచార్యులుగారు, నిజాము దౌర్జన్యమును తెగడియున్నారు. అతని ధన దాహమును లోభగుణమును, హేళనగావించియున్నారు. “మోహన్ రానడే” “స్వాగత గీతిక” అనుఖండ కావ్యములలో, శ్రీ శివప్రసాదుగారు తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య సమరవీరులను కొనియాడియున్నారు. సున్నితముగ హేళన గావించుటలో శ్రీ కాళోజీ గారందెవేసిన చేయి. అట్టివారుకూడ, నిజాం గావించు ప్రజాపీడనమునకు మహా గ్రుత్తెరి.

క్రింది పంక్తులను పరిశీలింపుడు :

“మన కొంప లార్చిన, మన స్త్రీల చెరచిన

మనపిల్లలను చంపి మనల బంధించిన

మానవాధములను మండలాధీశులను

మరచిపోకుండగ గురుతుంచుకోవాలె

కసి ఆరిపోతుండ బునకొట్టుచుండాలె

కాలంబురాగానె కాటేసి తీరాలె

*

*

*

*

శిట్టిన నల్కలను చేపట్టి కొయ్యాలె

కొంగు లాగిన వ్రేళ్ళ కొలిమిలో పెట్టాలె.

తెలంగాణా పోరాటము వలన నుత్తేజితులై అనేకులు గేయములను రచించిరి. అవి యన్నియు కేవల రాజకీయ నినాదములు. రసభావ శూన్యములగుటచే, వానికి కవిత్వా సిద్ధింపలేదు. కావున వానినిట ఉదాహరింపలేదు.

1. తెలంగాణా పోరాటగేయాలు — పు 114.

2. ఛలో ఛలో — పు 1 : “అట్లూరి” తె. ఛో. గే. పుట 94.

కాల్పనిక కవులు : ప్రకృతి

కాల్పనిక కవుల దృక్పథ భేదమును వివరించు సందర్భమున. ప్రప్రథమ ముగా, ఈ ప్రకరణమున ఈ విషయమును, కొంత చర్చించి యుంటివి. మరికొన్ని విశేషములను వివరింప నిందు యత్నింతును.

ఇట ప్రకృతి శబ్దముచే, మానవేతర జంగమ స్థావరాత్మకమగు ప్రకృతి యంతయు గ్రాహ్యము. సాంఖ్యుల ప్రకృతి పురుషులతో మనకిట సంబంధములేదు.

ఇట మరొక విషయమునుగూడ వివరింపవలసి యున్నది. సాధారణముగా కాల్పనిక కవులు ప్రకృతి యందలి అంతసౌందర్యమునే గ్రహింతురు. కాని, బాహ్య సౌందర్యమును వర్ణింపరాదను నియమమును వారికిలేదు. అట్లే, అంతసౌందర్య వర్ణనము, సంప్రదాయ కవులకును, నిషిద్ధ విషయముగాదు.

చర్య చక్షువునకు గోచరించునవి బాహ్య సౌందర్యము. అంతర్మేతమునకు గోచరించునది అంతర సౌందర్యము.

1 "రమణీన్ బల్లవపాణి వద్యనయనన్

రాకేందు బింబాననన్,

సమన్త స్తని న స్తి నా స్తివిచి కి

త్సా హేతు శాతోదరిన్"

ఇది బాహ్యము, శారీరకము అగు సౌందర్య వర్ణనము.

2 "అమె జగదేశు మకుటాగ్ర నీమనుండి

ఉర్వికేతెంచిర సుధామయాని రేఖ"

ఈ సౌందర్య మంతర్మేత గోచరము. ఇందు శారీరమగు వర్ణనములేదు. జగదేశు మకుటాగ్ర నీమ నభివసించుట పవిత్రతా సూచకము. మహోజ్వల పదవి

1 శృంగారనైషధము.

శ్రీనాథుడు.

2 దీప్తావళి

వేంకట సత్యనారాయణ.

చోదము. “ఏతెంచు” ధాతువు వతన సూచకముకాదు; ఆగమన సూచకము మాత్రమే. “సుధామయాఖ రేఖ” అనుటలో, ఆహ్లాదజనకత్వమును, మనోజ్ఞ శోభా మృదలత్వమును విశదములగు చున్నవి. ఇందలి తేజస్విత శరీర సౌష్ఠవమునకుచెంది నదికాదు. ఇట్లే వర్ణనము, అంతర్వేత్ర గోచరమగు సౌందర్యమునకు సంబంధించి యున్నది.

సాధారణముగా, వస్త్రాశ్రయమగు కల్పనిక కవితయందు బాహ్యమగు సౌంద ర్యమే వర్ణితమగు చుండును. అట్టియెడ సంప్రదాయ కవిత్వమునకును, కల్పనిక కవితకును గల భేదమేమి? అను ప్రశ్న జవించును. దీనికి సమాధానమిది : వస్తువు, రచనాధోరణి, భావనా విధానము, మున్నగు వానినిబట్టి, తద్వేదమును విర్ణ యింపవలసి యుండును.

మరొక ముఖ్యవిషయము : అసాధారణములగు వదములను, లేదా, ఉప మాద్యలంకారములను, వాడుటవలనగాని. మానుటవలనగాని, కల్పనికత్వము సిద్ధిం పదు. కల్పనిక దృకథమే తత్పిద్ధికి ప్రధాన కారణమగును. ఉపమాదులయందలి నవ్యత దానికి దోహదకారి కావచ్చును.

“జాతాః పక్వపలాండు మధురచ్ఛాయా కిరస్తారకాః”

మరారి అనర్ఘ రాఘవము. ద్వితీయాంకము.

మీది శ్లోకమున మురారి, నక్షత్రముల కాంతిని ఉల్లిపాయల చాయతో పోల్చి యున్నాడు. ఇది సంప్రదాయ సిద్ధమగు నుపమానముగాదు, నాకు తెలిసినంతవరకు తారక అ నిట్లుపమించి చెప్పినవారులేరు. మొత్తమునకిది అసాధారణోపమ యవ వచ్చును. పక్వపలాండువులయొక్క పాండు మధురకాంతులవంటి కాంతులను విర జిమ్ము తారక అదయించినవని ఉదాహృత పాదమున కర్థము. ఇట్లుపమించినంత మాత్రమున, మురారి కల్పనిక కవి కాజాలడు; ఇట్లే కృష్ణదేవరాయలు, వడగండ్లను పులిసిన పెరుగు ముక్కలతో సరిపోల్చియున్నాడు. క్రిడాభిరామమున నిట్టి యుప మానములు కొల్లలు.

ప్రకృతిని రెండు విధముల వర్ణింపవచ్చును. 1. తాటస్థ్యరీతి 2. తాదాత్మ్య రీతి. తటస్థ విధానమున పూర్వ కవులదే అగ్రతాంబూలము. అందు వారు త్రొక్కని మార్గములులేవు, ఇందుల కొకటి రెండుధాహారణములు :

“మేఘాదర వినిర్ముక్తాః కర్పూరదల శీతలాః
 *శక్య మంజలిభిఃపాతుం వాతాః కేతకి గందినః
 మేఘాదర వినిర్ముక్తములును.
 కర్పూర దలశీతలములును, కేతకిగంధ
 సంవాసితములునగు వాయువులను, దో
 సిలివట్టి త్రాగ వచ్చును.
 “శక్యమంబర మారుహ్యమేషు సోపాన పంక్తిభిః
 కుటజారునమాలాభిరలం కరుంది దాకరః”

కిష్కి. సర్గ. 28. శ్లో. 7

మేఘసోపాన పంక్తులపై అంబరమునది
 రోహించి, కొండమల్లెలతో సూర్యుని
 అలంకరింపవచ్చును.

వాల్మీకి, రామాయణమున, కిష్కింధాకాండమున వర్షాశరత్తులు అతి మనోజ్ఞ
 ముగా వర్ణింపబడియున్నవి. తటస్థ రీతిలో, ప్రకృతి వర్ణనల కది పరాకాష్ఠ.

“సంధ్యారాగోత్థి తైస్తామైరుతేషర్వు పిచపాండుభిః
 స్నిగ్ధైరభ్రపట చేచ్ఛదై దర్శథ ప్రణమివాంబరమ్” కిష్కి. స. 28. శ్లో 6.

సంధ్యారాగమున జవించినవియు, నడుమ తామ్రవర్ణమును కొనలయందు
 శ్వేతవర్ణమును గలవియు, మృదులమైనవియు, అగు మబ్బుతునకలచే ఆకాశము, బద్ధ
 ప్రణమువలెనుండెను. కొందరు నవ్య కవులు, తెలుగులో ఇట్టి వర్ణనములను
 గావించి, తమ విశిష్టతకు నిదర్శనముగా వానిని చూపుచున్నారు. శ్రీరంగం నారాయణ
 టాబుగారు, నక్షత్రములను మఱుచి కుండలతో పోల్చిరి, కాని, యిట్టివర్ణనలు వాల్మీ
 కీయముననేగలవని మీది యుదాహరణమునుబట్టి తెలియుచునే యున్నది.

* మన ప్రబంధములయందు వర్ణనలకుగల ప్రాధాన్య మపరిమితము. ప్రబం
 ధము అష్టాదశ వర్ణనాత్మకమైయుండవలెను నియమమే యీ, విషయమును చాటి చెప్పు

* శక్య అంజలిభిః - ఇది స్వచ్ఛమగు పారమని గోరఖ్ పూర్ వారి ప్రతి.

* ప్రబంధ వర్ణనలకు చూ. నా గ్రంథము “ఆంధ్ర ప్రబంధము - అవతరణ
 వికాసములు.”

చున్నది. ఈ వర్ణనలు, తుదకు గతాను గతికములై, ప్రబంధ వాఙ్మయమునకే ఒక కళంకముగా, పరిణమించినవి. కాని ప్రబంధ వర్ణనలన్నియు దూష్యములనగాదు — ఏది ఎట్లున్నను. ఈ వర్ణనలన్నియు, తటస్థ విచారమునకే నిదర్శనములు.

ప్రకృతి: ఆంగ్లమహాకవి వర్ణనలు:— ఆంగ్ల మహా కవులలో ప్రకృత్యారాధకు లనేకులుగలరు. వారిలో అగ్రగణ్యుడు వర్ణనలు మహాకవి. బాల్యముననే ఇమ్మహాకవి హృదయము, ప్రకృతి సౌందర్యముచే సమ్మోహితమైనది. పచ్చిక బయళ్ళు, పర్వతసానువులనుండి నేలకురుకు సెలయేళ్ళు, మున్నగు మనోజ్ఞ ప్రకృతి దృశ్యముల కాస్పిర్ద హృదయము గాఢముగ స్పందించినది; రసభావములు మొలకలెత్తినవి. ప్రకృతి విషయమునగాని, ప్రకృతికిని మానవ హృదయమునకును గల సంబంధ విషయమునగాని, వర్ణనలు మహాకవి వ్యక్తీకరించిన గంభీర తాత్త్విక భావముల కన్నింటికిని ఈ బాల్యానుభవములే కారణముగాని, పుస్తక పఠనముగాదు. ప్రకృత్యుపాసకులగు కవులకు, ప్రకృతితోడి ప్రత్యక్ష సంబంధ మత్యావశ్యకము. ఆ సన్నిహితత్వము లోపించినపుడు కవి భావములు గతాను గతికములును కృతకములు నగును.

* వర్ణనలు మహాకవికి ప్రకృతి జడముకాదు. అందాతనికి జీవ చైతన్యమే సాక్షాత్కరించినది. నక్షత్ర గతులయందు, హృదయగతములగు నాశలయందు, మహానగర సంఘటియందు, పుష్పశైధిల్యమునందు, వేయేల ప్రకృతి గత సర్వ పరిణామాలయందు నాతనికి జీవ చైతన్యమే గోచరించినది.

విశ్వప్రకృతియంతయు, చైతన్యాత్మకము కావుననే, మానవ చేతనాశక్తికి ప్రకృతితోడి సంబంధము సుకరమగుచున్నదని వర్ణనలు అభిప్రాయము మానివుని అధ్యాత్మిక శక్తికి, లేదా, మానవాత్మకు, విశ్వ ప్రకృత్యంతర్గతమగు నాత్మతోడి అనుసంధానమును వివరించుటయందే వర్ణనలు మహాకవి రచనలయందలి తాత్త్విక సూత్రము

* Nature to Wordsworth is a living soul that reveals herself alike in every phase and mood of nature, in the movement of the stars Studies in poetry — P. 170.

వ్యక్తమగును. * ఈతడు ప్రకృతి తత్వముతో పాటు మానవ తత్వమును గూడ, జ్ఞానముగా పరిశీలించిన కవిత్వలజ్జాడు. ప్రకృతి షర్ణాపరులగు నితరాంగ్ల కవులకును, ఈతనికివిగల భేద మీ విషయమునందే గలదు.

ప్రకృతి మానవ తత్త్వాను సందానమునకు, విశ్లేషణాత్మకమగు బుద్ధి బలము పనికిరాదు. ఇంద్రియాను భూతులను యథాతథముగ గ్రహింపగల శుద్ధ చిత్త మిందుల కత్యావశ్యకము. తార్కికమగు బుద్ధి విశ్లేషముచే, పరిశుద్ధమగు వింద్రియాను భూతి నిరుద్ధమగునని యిమ్మహా కవి అభిప్రాయము. సాధారణముగా, “మిస్టిసిజమ్” ఇంద్రియాను భూతులను నిరసించును. వర్డ్స్వర్థు కవిత్వలోని “మిస్టిసిజమ్”నకు ఇంద్రియాను భూతియే మూలాధారము. “Nature the best and truest of all teachers” - ఇది, వర్డ్స్వర్థు ప్రతిపాదించిన ముఖ్య సిద్ధాంతము.

ఈతని కవిత్వలో, పలుచూరులు, వ్యక్తమగు సిద్ధాంతము గూడ నిడియే.

“One impulse from a vernal wood

May teach you more of man

Of moral evil and of good

Than all the sages can”

వర్డ్స్వర్థు మహాకవి “ప్రకృతి కవిత్వమునకు, “టింటెర్న అబ్బీ” Tintern Abbey)” అను కావ్యము చక్కని ఉదాహరణము. “Lines written a few miles above Tintern Abbey” అనునది దీని పూర్తిపేరు. కవి యీ చర్చి పరిసరములనున్న ప్రకృతి దృశ్యములను, అయిదేండ్ల కాల వ్యవధిలో రెండుసార్లు చూచియున్నాడు. ప్రథమ సందర్శనమునకు, ద్వితీయ సందర్శనమునకును నడుమ గడచిన అయిదేండ్లలో తనయందు వచ్చిన భావపరిణామమును కవి యిందు వివరించియున్నాడు. ప్రకృతి దృశ్యములందు మార్పులేదు. అప్పుడును ఇప్పుడప్పును నవి ఒక తీరుననే ఉన్నవి. ఇక నీ మార్పు ఎందున్నది? మిక్కిలి సున్నితమగు తన కవిత్వ “చేతనయందే యున్నది. ఆంశరమగు నీపరివర్తనమే యిందు వ్యక్తీకరింపబడినది. కాలృవిక కవిత్వ, అందును ఆత్మాశ్రయ కవిత్వకు, దాహ్యప్రకృతిని యథాతథముగా వర్ణించట సరిపడదు. అందు ప్రకృతి నిమిత్తమాత్రము, తత్సందర్భ ప్రభా

* Wordsworth is the poet of external

nature, as well as of human nature

It is this doctrine which distinguishes his

poetry from those of other nature poets—

studies in poetry - A. g. George p. 171

వస్తున, తనయ, దుదయించిన భావములనే ఆత్మాశ్రయ కవి వ్యక్తీకరించును. “టింబర్నో ఆఫ్” లో వర్ణిస్తున్న మహాకవి చేసిన పనియు నదియే.

ఈ దృష్టితో చూచినచో, మనకు “ప్రకృతి కవిత్వము” చాల తక్కువగా నున్నదని చెప్పవచ్చును.

నవ్య కవుల ప్రకృతి పర్ణాలు :- ప్రకృతి పర్ణా విషయమున నవ్య కవులు చాలవరకు తటస్థ విధానమునే అవలంబించిరి. అందందు తాదాత్మ్యము కూడి కానవచ్చును. తాదాత్మ్యమనగానేమి? దీనిని ఇదమిత్థ ముగా నిర్వచింపవలెనుగాదు. ప్రకృతితో, కవి ఏదో విధమగు సన్నిహితత్వ మును కల్పించుకొనుటయే “తాదాత్మ్యము” అని స్థూలముగా నిర్వచింప వచ్చును. కవి, ప్రకృతి యందు దివ్యత్వమును సందర్శించి, తదుపాసనా పరు డగును. ఒకప్పుడు కవి, జడ ప్రకృతియందు, జీవ చైతన్యమును భావించును. ఒకప్పుడు, భావనా పదమున, తదంతర్లీనుడై స్వీయ సుఖ దుఃఖములను ప్రకృతి కన్వయించును. కొల్పనికులగు నాత్మాశ్రయ కవులకు, ప్రకృతి ఒకప్పుడు దేవీ మూర్తిగా, ఒకప్పుడు మాతృమూర్తిగా మరొకప్పుడు ప్రణయమూర్తిగా భాసించును. స్థూల ప్రకృతి చిత్రలేఖనము (Land scape painting) నందువలె ప్రకృతిని యథాతథముగా చిత్రించుట పూర్వకపుల పద్ధతి, అందు, స్వీయభావముల నారోపించి, చూచుట నవ్యకవుల పద్ధతి.

“ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము మీద ఆధునాతన ముద్రవేసిన వారిలో సుబ్బా రావుగారిది అగ్రతాంబూలము.... కావ్యకథన పద్ధతిలో, వర్ణనా ధోరణియందు, భావ ప్రకటనా విధానము సుబ్బారావుగారు క్రొత్తదారులు చూపించినారు” అని శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు తమ “సారస్వత నవనీతము”న, శ్రీ రాయ ప్రోలు వారి కవిత్వమందలి నవ్యతను శ్లాఘించిరి. శ్రీ దేవులపల్లి వారి యీ నిర్ణయము సముచితము. శ్రీ రాయప్రోలు వారు, ప్రకృత్యుపాసకులు.

“కానదిడ కనుమాన ప్రమాణమునకె
అందియందని పరతత్త్వ మీవల నుంచి
పంచభూత దృశ్యంబైన ప్రకృతి యొకటి
సన్నిహిత లక్ష్యమని యెవచస్విసేడు”

శ్రీ రాయప్రోలు వారు ప్రకృతి కీర్చన ప్రాధాన్యము మీది పద్యములో వ్యక్తమగుచున్నది. “మామిడి కొమ్మ మీది కలమంత్ర పరాయణుడైన కోకిల స్వామికి మ్రొక్కి” “అభినవధ్వని ధారణ కుద్యమించు”టలో “శశి వికసించిన శ్రావణ విశేధమున గానబడిన నీరదసుతకు” “పద్య భాంజలి” నొసంగుటలో, వీరి ప్రకృత్యుపాసనా పరతః పరాకాష్ఠనందిన దనవచ్చును. వీరి కవిత లన్నింటియందును ముగ్ధమోహనమగు ప్రకృతి సౌందర్యము గుఱాళించు చుండును. క్రింది యుదాహరణములను పరిశీలించినచో, నీ విషయము స్పష్టమగును.

“కొమ్మ కొమ్మన అకు నాకున నలంది
పూవు పూవున, చివురు చివురున జింద
చిలికితి వినూత్న చైత్ర కాశ్మీర రుచులు
ప్రదమి నవకమ్మునకు వన్నె నిడవసంత :”
“కవికి కోయిలగొంతులో మొలకగీతి
సోయగపు బూరిపొత్తులన్ తీయతేనె
పోసితోయెప్పుడప్పుడే పులకరించె
నా హృదయ శయ్యకవితోపగూహనమున”

పాంచ భౌతిక ప్రకృతి సౌందర్య విపాసయేతప్ప, పరతత్త్వ దిద్దుక్ష. తమకులేదని (కాల్పనిక కవులకు) వీరు చెప్పినను. అందందు వీరి ప్రకృతి వర్ణనల యందుగూడ, తత్త్వ చింతనము, వ్యక్తముగనో, అవ్యక్తముగనో, గానవచ్చుననుటకు నిదర్శనము లనేకములుగలవు. వీరి “ఎసంత వికాసము” తుదిని. తాత్త్విక భావమొకటి తొంగి చూచుచున్నది.

చచ్చిపోవు కారాకుల స్థానములను
చివురు చేపలు మొలుచు సౌష్ఠవముగనుచు
మృత్యువునకేలో భీతి వహింతు జనులు
అవల స్వచ్ఛంద సౌందర్య మబ్బుచుండ”

“భావకవుల”లో శ్రీ కాళూరి నరసింగరావుగారి కొక విశిష్ట స్థానమున్నది. వీరును ప్రకృత్యుపాసకులే. “మధుర సృష్టి సామ్రాజ్యము మూడు కవిత” అని చాటి చెప్పిన మేటి కవులు వీరు. “కవి ద్వింద్వము” అను కావ్యఖండికలో వీరు తమ కవితా స్వభావమును నిరూపించుకొన్నారు. ఈ వర్ణననుబట్టి మధుర స్థిగ్గ

మనోజ్ఞతా మహితమగు, “ప్రకృతి” యెడ వీరికిగల గాఢ ప్రణయాను భూతి విశదమగుచున్నది.

“పక్వ నవనీత భావ ప్రపంచ మందు
చంద్రికనునేను సుధలశకాంకు డతడు
మధుర పూర్ణిమాశర్వరి మాదు కవిత”

“మోహముల ముద్దవరు తొలిముద్దతందు
లలన తడిబుగ్గసిగు గూలాబి నేను
మదివి “జిల్ల”ను సుఖమెల్ల నూదు కవిత

ప్రకృతి వర్ణనల యందు, శ్రీ కాళూరి వారొక విశిష్ట ప్రక్రియ నవలంబించిరి. ఇందు శ్రీ రాయప్రోలు వారికిని. వీరికినిగల భేద సాదృశ్యములు పరిశీలనార్హములు. రాయప్రోలు వారి ప్రకృతి వర్ణనలలో అందందు, ముఖ్యముగా ఆత్మాశ్రయ రీతులందు, గన్పట్టు “మార్మికత” (mystic element) వీరి కవిత యందు సమధిక ప్రాధాన్యమును సంతరించు కొన్నది. రాయప్రోలు వారి వర్ణనలు, సాధారణముగా పాంచ భౌతిక ప్రకృతికే పరిమితములై యుండును; ప్రకృతి సౌందర్యమును, యథాతథముగా చిత్రించుటయే వారి లక్ష్యము. సాధారణముగా ఆ వర్ణనల యందు, అతీంద్రియశక్తులకు స్థానముండదు. శ్రీ నరసింగరావుగారి ప్రకృతి చిత్రణ విధాన మిందులకు భిన్నము. వీరు అచ్చపు భావకవులు. వీరి వర్ణనలలో ప్రకృతి సౌందర్యము యథాతథముగా మనకుగోచరింపదు. తత్సౌందర్య నావసరమును కవి హృదయమందు, జనించిన భావపరంపరయే మనకు వ్యక్తమగును. వర్ణనవర్తు మహా కవి “టింటర్నూ ఆఫీ” అను కావ్యమున, నిట్టి భావములనే వ్యక్తీకరించెను. ఇది కేవలము ఆత్మాశ్రయమగు కవితారీతి. ఇందు ప్రకృతి దృశ్యములకుగాక, తత్ప్రభావ వివశీకృత కవి హృదయ సంజనిత భావపరంపరకే ప్రాధాన్యముండును. శ్రీ నరసింగరావుగారి వర్ణనల యందు, తరచుగా, దివ్యులు ప్రత్యక్షమగుచుందురు. క్రింది యుదాహరణములను పరిశీలించినచో నీ విషయము స్పష్టమగును.

“విచ్చుపూవు పెదల తేనె వెగటుచేసి
పచ్చివయసు మరుల్ నులివెచ్చజేసి
అచ్చరల కందములఁ బొంగచ్చుజేసి
పెన్నెలా వచ్చితివె శరద్దీధి విరిసి”

“తెనుగు నాటను ప్రణయవశీ తపఃప్ర
పుల్లహృదయ సౌరభము బుప్పొంగి పొరల
వికచ గోరకటాక్ష మాలికలె, పాల
వెన్నెలల జల్లులై నేడు వెల్లివిరిసె”

ఈ పద్యములందు కొలదిగానై నను, ప్రకృతి సౌందర్యస్ఫూర్తి యున్నది.
క్రింది పద్యమును జూడుడు.

“ఇప్పుడు హిమాద్రికూట విమ
లేందు శిలాస్థగితాలయాల, న
చ్చపు పటికంపు వాకితులఁ
జల్లవి కప్రపు తెన్నెలన్, మరు
చ్చపల విలోచనల్ విరహ
శాలినులంబ భజించి, తత్ప్రసా
దపు మహిమన్నుతింఁతొఁ సుఖ
తన్మయనాథ భుజాంక పాశులన్”

వెల్లివిరిసిన వెన్నెలలో వేల్పువెలదు లేమిచేయు చుందురు? అను ప్రశ్నకు
సమాధానముగా నీ పద్యము రచింపబడినది. శ్రీ నరసింగరావుగారి కవిత్వములో,
తరచుగా, భక్తి శృంగారములు మేళగింపబడియుండును. విరహ వ్యధాపీడితలగు
మరుచ్చపలలోచనలు, ప్రేయ సమాగ యార్థము అంబను భజించిరి. వారి కోర్కె
ఫలించినది. “సుఖ తన్మయనాథ భుజాంకపాశుల” నిమిదియుండి, అంబాప్రసాద
మహిమను నుతించుచున్నారేమో - అని కవిగారి భావము. అంతటి సుఖాస్థలోగూడ
అమరాంగనలు అంబాస్మరణమును మరువకుండుట, చిత్రమే! మనోజ్ఞ మధుర భావ
పేశలమగు నీ క్రింది పద్యము శ్రీ నరసింగరావుగారి ప్రతిభావిశేషమున కొక మచ్చు
తునక.

“పూవుల తావులే ప్రణయ
బోధలు, వెన్నెల కోవలై న యీ
త్రోవలు భావనాసురభి
తోరణ వీధులు, తేనెక్రోవు నీ
క్రేవలు ప్రేమముల్ దొలక

రించు గళద్రవ మట్టముల్, కళా
శ్రీవిశదమ్ము లామవి రచించెడు
రేలు రుచి ప్రబంధముల్.

“ఆవేగము” అను వీరి ఖండ కావ్యమును “ఇది శిల్పాభి రామమైన రచన” అని శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ప్రశంసించియున్నారు. కారదానదీ ప్రవాహోద్ధతిని చూచుచు శ్రీ నరసింగరావుగారి కావ్యమును వ్రాసిరట. శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారి కవిత రోదనాత్మకము. వీరి కవితప్లాదనాత్మకము. “అన్వేషణ” “లవలీదళాలు” అను వీరి ఖండకావ్య సంపుటలు రెండింటి యందును, ప్లాదనధ్వనులే వినిపిస్తున్నాయి.

వీరు రచించిన “పూలరాణి” అను ఖండకావ్యమును శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథముగారు చాల మెచ్చుకొనిరట. కవులును, కవితా మర్మజ్ఞులును, అగు శ్రీ తెన్నేటి వారి మెప్పునందిన యీ ఖండకావ్యము. “మార్మికత”కు మచ్చుతున్నయని చెప్పవచ్చును. ఇందు కవి, నానా విధములగు మనోజ్ఞ ప్రకృతి దృశ్యములందు నిజ ప్రేయసీ రూప వైభవమును దర్శించెనో, లేక, నిజ ప్రేయసీ రూపమున, ప్రకృతి సౌందర్యమును భావించెనో, చెప్పుట కష్టము. కాని, యిందలి భావము లవ్యక్తమగు రములు. దీనిని చదువునప్పుడు, ఏదో తెలియని యానందము రసిక హృదయముల స్పందింపజేయును. తదాత్మ్యము ; ఇది వివిధ రీతుల నుండును. ఏదో విధముగ ప్రకృతితోడి సన్నిహితత్వమును గల్పించుకొనుటయే దీని ముఖ్యలక్షణము.

ప్రకృతిలో లీనముకావలెననెడి తీవ్ర కాంక్ష, కృష్ణశాస్త్రిగారి క్రింది గేయములో వ్యక్తమగుచున్నది.

“అకులో అకునై పూవులో పూవునై
కొమ్మలో కొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై
ఈ యడవి దాగిపోనా
ఎఱైన నిచటనే యాగిపోనా
గలగలని వీచు చిరుగాలిలో కెరటమై
జలజలని పారు నెలపాటలో తేటనై
ఈ యడవి దాగిపోనా” కృష్ణపక్షము.

ఒకప్పుడు కవి, ప్రకృతితోడి తాదాత్మ్యము సిద్ధించినట్లే భావింతుకొనుచు,
“ఏను స్వేచ్ఛాకుమారుడ, నేను గగన

పథ విహర విహంగమపతిని, నేను
మోహననీల జలధరమూర్తి నేను
ప్రళయ యుంఝా ప్రభంజనస్వామి నేను" కృష్ణ పక్షము.

కాల్పనిక కవులకుగల సౌందర్యవిపాస, వింత వింత మార్గముల వ్యక్తమగు చుండును.

"సాంధ్యకిమ్మిర పర్జవప్రముల దాల్చి
గిరితట విహర శృంగారకేళి సొలసి
రమణ జరియించు జలధరార్చకునిగాగ
నేల సృజియింపదో నన్ను నీశ్వరుండు"

నక్షత్రమాల : దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు.

ఇది వింతకోర్కెయేకదా! తానే జలధరమగుచో, జలధర సౌందర్య సమాస్వాదన సౌఖ్యము తనకెట్లు లభింపగలదు? కాని, యిది ప్రకృతితోడి సాయుజ్యము. "తావాంబర వీధి"ని విహరించు, కవికుమారుల కిదియే అభిలషణీయమగు ముక్తి విధానము.

కవులు ఆర్ద్రమనస్కులు. ఒకప్పుడు ప్రకృతిగత రమ్యవస్తువుల యెడ వాత్సల్యమును ప్రకటింతురు.

"ఏల పూచితివో చిన్ని నీలి పువ్వ!
ప్రజలు నడయాడు పచ్చిక బయలి నడుమ?
మనుజులెవరైన నీ దారి మనలిరేని

వారి యడుగులబడి నల్లి వాడిపోవె?"

చిన్నిపువ్వు : నాళం కృష్ణారావుగారు.

ప్రకృతిగత రమ్యవస్తువుల గాంచి, తన్మనోజ్ఞతా విషకులైన కవులు. వానితో చనవుమీర సంభాషింప నుద్యమించుట, కాల్పనిక కవితలో తరచు గాన వచ్చును. ఇదియును "తాదాత్మ్య పద్ధతి"యే. పింగళి - కాటూరుల "రసాలము" జాషువాగారి "సారీదు" అడివి బాపిరాజుగారి "చీకటి" మున్నగు ఖండ కావ్యములీ కోపకు చెందినవి.

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారి ప్రకృతి వర్ణనలు, వివిధగతుల సాగినవి. ప్రకృతి యందలి, భయంకర మనోజ్ఞతలను" దర్శించిన ధన్యులు వీరు.

“అలినై క్రోలితి కమ్మతేనెలు పికం
బై పాడితినీ బూల తీ

గలునై యాడితి, నవ్వనంత సమయైక్య
న్సూర్తి వర్తిలికో
మలశిల్పంబులుగూర్చి, యీ చటుల
గ్రీష్మాఖండ తేజో విని
శృలతన్ గ్రావెడు నీ భయంకర
మనోజ్ఞత్వంబు గీర్తించెదన్” గ్రీష్మము.

ఈ వర్ణనమున “తాదాత్మ్యము” కూడ నుండుట విశేషము — వసంత గ్రీష్మ ములతోడి, తన అనుబంధమును, క్రింది పద్యమున, శ్రీ లక్ష్మీపతిగారెట్లు వ్యక్తీకరించు చున్నారో చూడుడు.

“సరస మధుమాస రస సరస్వతివి నాడు
కడగి నినుబాడిన కుమార కవిని నేను;
ప్రకట తేజఃకరాళ కాళికపు నేడు
తీక్షణతమ రక్తిగొల్చు తాంత్రికుడ నేను”

ఇందు ప్రతియోగ సంఘటనమున్నది. దృశ్యస్వభావమున కనుగుణముగ ద్రష్టయు మారుట యిందలి విశేషము. మధుమాసమున, ప్రకృతి రస సరస్వతి కావుననే తాను, కవి కుమారుడు. గ్రీష్మమున ప్రకృతి, “ప్రకట తేజః కరాళ కాళిక” కావుననే తాను తంత్రవేత్త. తాంత్రికులు కాళి నుపాసించురు. కవుల కార్యాధ్యదేవత సరస్వతియే కదా!

“వేలిడగ సందులేకుండ విరియబూచి
యున్న చుక్కల పూదోట నొక్క మధువ
మగుచు తమిదీర దివ్యపుష్పానవంబు
నానియావి మత్తిలి పాడనగునై నాకు”

శర్వరి : పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు.

శ్రీ మోటూరి వేంకటరావుగారి “చకోర సందేశము”న ప్రకృతి పర్ణన లన్నియు, నాయికా ప్రణయ భావసమ్మిశ్రితములై, సందేశ విషయములను ప్రసన్న మధురముగా చిత్రించుచున్నవి. వీరి “పచ్చిని భాస్కరము” ప్రకృతి కావ్యమో ప్రణయ కావ్యమో వివరించి చెప్పుట కష్టము. “ప్రధానముగా నీ కావ్యము ప్రకృ త్యభి ర్ణనాత్మకము” అను శ్రీ మధునాథతులసి నిర్ణయముకూడ కావ్యోత్కర్షత ప్రణయమును గౌణముగా సంగీకరించుచునే యున్నది.

వొగ్గు చినమోకట సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు, తమ “మధుకమాల”లో, “పిచ్చుక” “పతగ ఋషి” “కోయిల” “త్రాగుబోతు” అను నాలుగు ఖండ కావ్యములను రచించియున్నారు. ఇందు మానవేతరమగు సజీవ ప్రకృతి వర్ణింపబడినది. పట్టదమే “త్రాగుబోతు” “పిచ్చుక” “పతగ ఋషి” అను కావ్య ఖండికలందు, కవిగారు వ్యక్తీకరించిన భావములు విసూత్నములై, వారి సూక్ష్మ పరిశీలనకు నిదర్శనములుగా మున్నవి. “పిచ్చుక తన ముక్కుతో” “వడ్లగింజ”ల పొట్టు విదిలించుట, కదనమున నొక యుద్ధ వీరుడు రయంబునఁ గత్తి దూసేల ‘గొసెన’ విదిలించినట్లుండునట, “పతగ ఋషి — లింత తపస్వి; అతడు పూరివెలుపలనే తలక్రిందుగనే. అహింసా పరాయణుడై తపంబు నలుపును. తపస్సులని శాంతి కాననుభవింపజేగాక తన కుటుంబమును అలవరించుకొను గాతము ఆ విద్యుత్ బ్రవోధించుట విషయ మున నితడు “సుగతు”డబ. వీరి ప్రకృతి పర్ణనలలో, నీత్యుపదేశముకూడ మిళితమైయుండును. ఇది వీరి కవితకు విశిష్ట లక్షణము.

మహనీయులగు కళాఖండములు, మానవ నిర్మితములయ్యు, ప్రకృతిగత సహజ సౌందర్యమునకు సంతతి లై యుండును. ఇది సహృదయైక వేద్యమగు పరమ సత్యము. శ్రీ పువ్వాడ శేషగిరిరావుగారు, తమ “తాజమహాలు” కావ్యమున, నీ యుశమును, సృష్టికరించి యున్నారు.

కవితకును, ప్రకృతికిని గల సంబంధమెట్టిది? ఈ ప్రశ్నకు శ్రీ జంద్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారు రిచ్చిన సమాధానము హృదయంగమముగా మన్నది.

1 మధుకమాల ప్రస్తావన - శ్రీ దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

“రాగమయమైగ ప్రకృతి సామ్రాజ్యమందు
ప్రతి పదమును రసవైభవము విలుచు
రసమయంబైన సుకవి సామ్రాజ్యమందు
ప్రతిపదంబున రాగ సంపదలు నిలుచు.”

ప్రకృతి సామ్రాజ్యము రాగమయము; అందు ప్రతి పదమును రసవైభవోపేతము. కవి సామ్రాజ్యము రసమయము. అందు ప్రతిపదమున, రాగసంపదలు నిలుచును. కాగా, సర్వము రసమయమని సారాంశము.

ఒక్క చక్కని యుపమానముతో, నొక మనోజ్ఞ దృశ్యమును సృజించు నేర్పు, కొలదిమంది కవులకే యుండును. అట్టివారిలో నెన్నదగినవారు శ్రీ కరుణశ్రీ గారు. “కరుణశ్రీ” కావ్యమందలి క్రింది పద్యములను పరిశీలించినచో, ఈ యంశము స్పష్టమగును.

“సరస సౌవర్ణ పర్ణసస్య ప్రపూర్ణ
నేత్ర పర్వమొనర్చు నీ క్షేత్ర లక్ష్మి
వంట కంకులతోవంగి, పాలుగారు
బాలునాడించు బాలెంత రాలువోలె.”

“అక్క! యీ కొండకొల్వ యీ ప్రక్కనుండి
పరుగులిడి ఎచ్చెనొక పల్లెపడుచు వోలె”

నిశ్చల ప్రకృతిని వర్ణించిన కవులనేకులున్నారు; చలద్రూపమును వర్ణించిన కవులు కొలదిమంది మాత్రమే.

భక్తి కవిత్వము

భక్తి లక్షణము :- కర్మజ్ఞాన భక్తి యోగములు, మోక్ష సాధనములు. వీరిలో, భక్తి యోగము సకల జనులకును, అచరణ యోగ్యమగు మార్గము.¹ “భగవంతుని యందలి పరమ ప్రేమయే భక్తి” అని నారద భక్తి సూత్రములయందు, భక్తి నిర్వచింపఁబడియున్నది.² “భగవంతుని యెడ నిర్వేతుకము, నిష్కామము, నిరంతరమునైన పరిశుద్ధ ప్రేమయే భక్తి” అని బాగవత నిర్వచనము. శంకరుని అభిప్రాయమున³ “స్వ స్వరూపాను సంధానమే” భక్తి. “ఆర్ద్ర భూతమగు హృదయ

1. ‘పరానురక్తి రీశ్వరే.’ సాత్వస్మిన్ పరమ ప్రేమ రూపా

2. భాగ - 3 - 29 - 11 - 12.

3. వివేక చూడామణి - గీతాభాష్యము. 18 .. 54.

4. “ద్రుతస్య భగవద్ధర్మార్థారావాహికతాంగతా
సర్వేశే మనసోవృత్తిర్భక్తి రిత్యభిధీయతే”

మందు బింబితమై, శిశులముగ నిలిచిన భగవద్రూపము వంక భావమును నిరంతరము ప్రవహింపజేయుటయే భక్తి అని మధుసూదనసరస్వతి అభిప్రాయము. పురాణము లన్నియు భక్తిమార్గ ప్రాధాన్యము నంగీకరించుచున్నవి. అందు భాగవతము (విష్ణు) ఉత్తమోత్తమము. గీతాశాస్త్రము కూడా భక్తియోగము నుగ్గడించుచున్నది. ఆర్జును, జిజ్ఞాసువు, అర్థార్థి, జ్ఞాని, అని నాలుగు విధములుగా తన భక్తులుండురనియు, వారిలో జ్ఞాని తనకు మిక్కిలి ప్రియుడనియు భగవానుని వచనము. భాగవతమున, నవవిధ భక్తులు పేర్కొనబడినవి.

“శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనమ్
అర్చనం నందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మ నివేదనమ్
ఇది వచనక్షణ లక్షితమగు భక్తిమార్గము.

• ఆలంకారికులలో ముఖ్యులు, భక్తిని రసముగా పరిగణింప నిరాకరించిరి. మధుసూదన సరస్వతి యీ అభిప్రాయమును తీవ్రముగా ప్రతిఘటించుటయేకాక, భక్తిని, ప్రత్యేకరసముగా నంగీకరించుట యందలి సామంజస్యమును సోపత్తికముగా విరూపించెను. మరియు, తనభక్తి రసాయనమున, పదునొకండు భక్తి భూమికలను, వివరించెను. మహత్సేవతో ప్రారంభమైన యీ భూమికలు భగవత్ప్రేమతో పరాకాష్ఠ నందును.

భక్తి యందు శాంత దాస్య సఖ్య వాత్సల్య, మాధుర్యభావములు ముఖ్యములు. శాంతభక్తికి సనకసనందనాదులను, దాస్యమునకు హనుమదాదులను, సఖ్యమునకు కుచేలాదులను, వాత్సల్యమునకు యశోద కౌసల్య మున్నగువారిని, మాధుర్యమునకు, గోపికలను, పేర్కొన వచ్చును. మధుర భక్తి తొలుత రాధాదేవి యందును, తరువాత గౌరాంగునియందును, పరాకాష్ఠ నందినది. నవ్యకవులు, ముఖ్యముగా మధుభక్తి నాశ్రయింతురు. కాని, నవ్యులకును ప్రాచీనులకును, యిందుకొంత భేదము గోచరించును. ప్రాచీనుల మధురభక్తి, రాధా (గోపికా) కృష్ణులనాశ్రయించి యున్నది. మధురభక్తిని ప్రవందించిన జయదేవాది కవులు రాధాకృష్ణుల ప్రణయమునే అభివర్ణించిరి. నారద భక్తి సూత్రములందు 1 “యథా ప్రజ గోపికానాం” అను

• భక్తిరసమును గూర్చి సమగ్రముగా తెలిసికొని గోరువారు నా “సాహిత్య దర్శనము” (పుటలు 189 - 192) చూడవలెను.

1. తృతీయాధ్యాయము - ద్వితీయాహ్నికము - సూ - 21.

నూత్రమున గోపికల ప్రేమ భక్తియే ఉదాహృతమైయున్నది. భక్తియోగము సగుణోపాసనకు సంబంధించినది. భక్తు కు ధ్యేయమగు రూప మొకటి యుండగతప్పదు. భగవంతుని వివిధ రూపములలో తన కిష్టమగు రూపమును, భక్తుడు సేవింపను. సాధారణముగా వాడురభక్తికి శ్రీ కృష్ణు డాలంబనమగును. అట్లన, రామాదు లాలంబనము కారాదను నియమములేదు - కావి మధుర భక్తికి. శృంగారమూర్తి యగు శ్రీ కృష్ణు డాలంబమగుటసమంజసమని, పూర్వుల అభిప్రాయము భగవంతుని, తన ప్రాణేశ్వరునిగా భావించి, నిశ్చల చిత్తముతో య పాసింపబడే మధురభక్తి యనబడును. ప్రీయుని యెడపాటును సహించలేక, ఒక శ్రీ వ్యథపండునట్లు భక్తుడిందు భగవద్వియోగ సంజనితమగు వేదన ననుభవించును. ప్రాచీనుల వాడురభక్తియందు సుప్రసిద్ధములగు భగద్రూపములలో ఏదోఒకటి ధ్యేయవస్తువై యుండుననియు, సాధారణముగా నది శ్రీకృష్ణ సంబంధియే అయియుండననియు మీది వివరణ సారాంశము.

నవ్య కవుల భక్తి, ఏకాంతసేవ :- నవ్యులు రూప కల్పనము నంగీకరింపరు. రామకృష్ణాది రూపములను ధ్యేయవస్తువులుగా గైకొనుట, ప్రాచీనతాచిహ్నమని వీరి అభిప్రాయము. మొదట, రవీంద్రుడిట్టి భక్తి కవితకు తన గీతాంజలిలో శ్రీకారమును చుట్టియున్నాడు. రూపకల్పనములేవి ఆ విశ్వకవి భక్తిమార్గమును మౌనమున కాటవట్టయిన ఆతని కవితారీతియు మనవారికెంతయు రుచించినవి. ఏతాదృశలక్షణ లక్షితములయిన కావ్యము లాంధ్రమునగూడ వెలువడినవి. వానిలో, ప్రధానముగా పేర్కొనదగినది, “ఏకాంతసేవ” సుప్రసిద్ధులగు వేంకట పార్వతీశ్వర కవులీ కావ్యమును రచించి, భక్తి కవిత యందు నవ్యతను సాధించిరి.

దీనినిగూర్చి శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసిరి: “కవనమున కుండవలసిన లక్షణముల్నొయు నద్దానికి సంపూర్ణముగ గలవు. నూతనాంధ్ర సారస్వతములో నెట్టి కావ్యము వేటొకటి లేదని నా నమ్మకము * * * ఇది భాగవతమువలెనే పరింపదగినది; ప్రేమింపదగినది; శిరసావహింపదగినది; వేయేల ? ఇది విమర్శనాతీతము. వంగభాషకు రవీంద్రుని గీతాంజలి యెట్టివో, మన యాంధ్రమునకీ మహాకవుల - భక్తుల యేకాంత సేవాయట్టిదని నా యభిప్రాయము.”

కృష్ణశాస్త్రిగారి యీ యభిప్రాయములతో, ఏకీభవింపని సహృదయులుండరు. ఏకాంతసేవ సాటిలేని వాడుర కావ్యము. ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులవంటి శుష్కశాస్త్రీకుల కీ కావ్యము భువిఁ ప్లవోవచ్చును. అర్థ మాత్రమున, అమృత వాడుర

మగు నీ కావ్యమునకు వచ్చిన లోపమేమియున్నదేదు. ఇందు కొన్నిచోట్ల పునరుక్తి యున్నట్లు గోచరించును. కాని, నిజమునకది పునరుక్తియేదు. దానివలననే నాయక యొక్క హృదయవేదన, భగవంతునితోడి తాదాత్మ్యమునకై యామె పొందు నాకు రత వ్యజ్యమానమగుచున్నది, ఇది ఉత్తమ ధ్వని కావ్యము.

“ప్రభాత సంగీతము”తో నీ కావ్యము మొదలుగుచున్నది. దీనికి “నాంది” అని కవులు పేరిడిరి. సాదాదాసు విష్ణుస్వహగు “నాంది”కి ఆనందమని యర్థము చెప్పవచ్చును. సూర్యోదయమైనంతనే, తమోరూపము గు సుప్తావస్థనుండి నకల జీవ కోటియు మేల్కొనును. అందులకే “నిరుపమానానూన నిత్యకల్యాణ శోభామయం బయ్యె సూర్యాభ్యుదయము” అని చెప్పబడినది. సూర్యభగవానుడు కర్మసాక్షి; జగచ్చక్షువు తదీశూభ్యుదయము జగత్కల్యాణ సందాయకము. నాటక ప్రారంభ మున “నాంది” యుండును. ఇది శ్రవ్య కావ్యము కావున నాందీ లక్షణములన్నియు దీనికి పట్టవు, పట్టరాదుకూడ. కాని కొన్ని లక్షణములైన పట్టకున్నచో, దీనిని “నాంది” అనుట అప్రస్తుతమగును. సాధారణముగా “నాంది” ఆశీర్వాద రూపమున నుండును. ప్రభాత సంగీత మాశీర్వాద రూపమునలేదు. కాని, అశీఃపలమగు నభ్యుదయ మిందు పేర్కొనబడినది. నాందీయందు, కావ్యార్థ సూచన ఉండవలెను. ఏకాంత సేవ (నాంది) యందదియున్నది. ఇందు భక్తురాలు (భక్తుడు) భగవత్సన్నిధ్యము, నిత్య నిరంతర సాన్నిధ్యమును గోరుచున్నది. ఒక్కొక్కచోట, భగవదైక్యము, సాయుజ్యముకూడ వర్ణింపబడినది

“ఈ శైలవాహిని యింకిపోకుండ
నమృతార్ణవముజేరె నంకియే చాలు”
“ఈ యల్పశక్తితో నీ రేణు కణము
ఈ మహత్తత్త్వమం దెనసినదాక
ఈ ప్రేమరసముతో నీ యప్పిచి
ఈ సుధార్ణవము నందెగసినదాక
ఈ స్నేహరసముతో నీ దీపకళిక
ఈ దివ్యతేజ మందెనసినదాక
ఈ పరీమళముతో నీ కప్పురంబు
ఈ మహానీలము నందెనసినదాక

ఈ చిన్ని న దుఃఖో నీ ప్రేమగీతి
ఈ దివ్యనాద మందెనసినదాక
ప్రాణేశ! నీ దివ్య పాద పద్మముల
భావించి సేవించి భక్తిఁబూజింతు"

తుదకి కోర్కెలన్నియు నెరవేరినట్లు, "శుభతేజ! నీ మూర్తి చూడగాగంటి"
"మహిమాధ్య! నీతోడ మాటాడగంటి" "నిర్వికారుని నిన్నునే బొందగంటి"
మున్నగు వాక్యముల (చూ. 51 గేయము) వలన తెలియుచున్నది. ఈ సమాగమము
"నాంధ్ర"యందు సూచితమై యున్నది.

"శ్రీ విలాసంబుతోఁ జిద్విలాసమున
కర్తృతాత్పర్య సమాశ్లేషమయ్యె
సు కవిగీతములతో శ్రుతి గీతములకు
షడ్జ పంచమనాద సమ్మేళమయ్యె
నరుణరాగంబుతో నాత్మరాగమున
కమరాగ కరుణా సమాయోగమయ్యె"

ఇది అపూర్వ సమ్మేళనము - ఇంద్రియ గోచరములగు విషయములకు,
నతీంద్రియములతో, అది భౌతికములకు నాధ్యాత్మికములతో, పౌరషేయములకు
నపౌరషేయములతో, విచిత్రమగు కలయిక.

"ప్రకృతి యదియేమొరాగ సంపన్నమయ్యె
భావమదియేమొ యానంద భరితమయ్యెఁ
జిత్తమదియేమొ ప్రేమ సంసిక్తమయ్యె
దేహమదియేమొ సాత్వి కాధీనమయ్యె
విభుని శ్రీపాదము - గొల్చు వేళయేమొ?
రమణు నేకాంత సేవకు సమయమేమొ?
పరమచోహర పంచమ స్వరమునెత్తి
పాదవేమమ్మ కోకిలా! పాదవేమె ?

—ఇట్లు కావ్యారంభముననే, మరొజ్జమగు మధుర భావము వ్యక్తమగు
చున్నది. ప్రకృతి, రాగసంభరితమైనది. ప్రేమ సంసిక్తమగు చిత్తముతో, సాత్వి
కాధీనమైన దేహముతో, ఏకాంతమున, విశ్వవిభుడగు గునిజివ్విత జీతేవి, సంస

భక్తురాలు వేగిరపడు సన్నది; పంచమ స్వనమున గొంతెత్తి పాడుమని కోకిలమ్మను మరల మరల కోరుచున్నది. సేవాసమయమున, నా ప్రణయ స్వరూపిణి; గోచరించిన అనుభూతి విశేషము లనేక ములు గలవు. దాని నీజంట కవులు సుదీర్ఘముగ ప్రసన్న మధురముగ వర్ణించిరి ప్రియురాలికి, ప్రియుని దర్శన స్పర్శనముల అనుభూతికలిగినది. కాని, అంతలోనే సర్వమును సూన్యమైంది; ప్రియుడంతర్హితుడైనాడు. నాకు ఒక దృఢనిశ్చయమునకు వచ్చినది.

“వెన్నెల బయల్గెల్ల వీక్షించియైన
దిక్కు దిక్కులకేగి తిలకించియైన
జక్కల గుంపులో శోధించియైన
గగన భాగంబెల్ల గాలించియైన
గల్యాణ మయునున్న కందువలరస
పాటిపోవక యుండ బట్టితేవలయు”

ఇది ఆమె దృఢ సంకల్పము. “ప్రణయ వనంబులో పలిపుష్పరథము” ఆ పయనమునకు దగిన వాహనము. దానిని తెచ్చుటకై తుమ్మెదను వియోగించినది.

తన ప్రాణేశ్వరుడెక్కడ నుండును? ఎందు బోవలయును? ఏమి చిహ్నము లనుబట్టి విభుని జాడ గ్రహింపవచ్చును? అన్నియును ప్రశ్నలే. సమాధానములుగా, అనేకములగు నూహలు పొరపాటుపడెను. అది విచిత్రమగు భావనా లోకము. కవుల విశిష్ట భావనాశక్తికిని, ప్రతిభా విశేషమునకును, యిచటి వర్ణనమొక ప్రజల నిదర్శనము. అన్వేషణ ఫలించినది. ఆమెకు హృదయేశ్వరుని దర్శన భాగ్యమిచ్చినది. తేటికి “శ్రీ పుష్పయోగ సంసిద్ధి” చేకూరినది.

“హృదయేశ : నీ విచ్చ యింపనినాడు
బంగారు వీణెతో బనియేమినాకు?”

ఇది ఆత్మార్పణము; మధురభక్తికి పరాకాష్ఠ

“ఏకాంతసేవ”యందు, కొంత మార్మికత, (mysticism) ఉన్నది. మధుర భక్తి యందట్టి మార్మికతయుండక తప్పదు. దాని యునికి దోషకారణముగాదు; శోభాజనకమే.

నివతాండవము : ధ్యేయవస్తు నామరూప రాహిత్యము నవ్యభక్తికి లక్షణ

మని ముందు చెప్పబడినది కాని దీని కపవాదములు లేకపోలేదు. ఇందుల కదా హరణముగా శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారి “శివతాండవము”ను గ్రహింప వచ్చును. వస్తువు బహుప్రాచీనము; పూర్వ కవులనేకులు, వివిధరీతులలో శివతాండవమును వర్ణించియున్నారు. బృహత్ స్తోత్ర రత్నాకరమున, శివతాండవ స్తోత్ర మొకటి యున్నది. దానిని పీఠమాహేశ్వరుడగు రావణుడు రచించినాడట. స్తోత్రమంతయు పంచచామర వృత్తములలో రచితమైయున్నది.

“శివుడూ తాండవము సేసెనమ్మా ! శ్రీ గౌరి ముందర” అను నెత్తుగడతో, జానపద గేయముకూడ నొకటియున్నది. ఇంతటి సాధన సామగ్రి గల ప్రాచీన వస్తువును గైకొని నవ్యముగా తీర్చిదిద్దుట సాధారణ విషయముగాదు. పుట్టపర్తి వారి కార్యమును మనోజ్ఞముగా నిర్వహించిరి; అత్యద్భుతముగా సాధించిరి. ఇది యెట్లు సాధింపబడినది ? రచనా నైపుణ్యము అని ఈ ప్రశ్న కొక్కమాటలో సమాధానము చెప్పవచ్చును. ఆ నైపుణ్య మీ కావ్యమున బహుముఖముల విస్తృతమై యున్నది.

పుట్టపర్తి వారు, సాహిత్యమునందేకాక, నాట్య సంగీత కళల యందుగూడ ప్రవీణులు. బహుభాషా కోవిదులు. వేలకొలది కృతులను వ్రాసి, వానికి స్వరకల్పనముగూడ స్వయముగాచేసిన విద్వాంసులు. సంగీత నాట్యములందు వీరికిగల పాండిత్య మీ గేయ కావ్య రచనావసరమున, వీరి కొంతయు నుపయోగపడినదని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. ఉద్ధృతమగు తాండవమేకాక, లలితమగు లాస్యముగూడ నిందు వర్ణింపబడినది. పార్వతిచేసిన నృత్యము లాస్యము; షరమేశ్వరుడు చేసినతాండవము సముచితగతి విశేషములతో; భావాను రూపములగు పదగుఘనతో, లాస్య తాండవములు వర్ణింపబడినవి.

మొదట, నృత్యానుగుణముగ, కల్పనికమగు నద్భుత వాతావరణము సృజింపబడినది. చరాచరమగు ప్రకృతి యందంతట నానందోత్సాహము లెట్లు వెల్లి విరిసినవో, వివరింపబడినది. తరువాత నాందీ శ్లోకము; దీనిని నందీశ్వరుడే పఠించును.

“అర్చేఃకూర్తల్ల కేశం, స్మితరు చిపటలీ వంశితం, గౌరవర్ణం
తార్తరీయీకం వహంతం నయన మహిమం ప్రతన్న భూషావితానం,
నృత్తారంభాట్టహా ప్రవిచలితకకుష్ప క్రమానంద కందం
తం వందే నీలకంఠం త్రిదశపతి శిరశ్చుంచి సాదాబ్జపీఠం;”

ఇందు రూపకల్పనము, స్పష్టముగ నున్నది. ఇది నమస్కీయా రూపమగు నాంది. మూడవ చరణమున కావ్యార్థ సూచన కలదు. ప్రమథ గణములు బయటయ ధ్వనములు గావించుచుండగా, శివతాండవ మారంభమగును.

“తలపై ని జదలేటి యలులు దాండవమాడ
వల త్రోపుడుల గ్రొన్నెల పూపుగదలాడ
మొనసి ఫాలముపై న ముంగురులు చెరలాడ
గనుబొమ్మలో మధురగమనములు నడయాడ
గనుపావలో గౌరి కసినవ్వు బింబింప
గనుచూపులను తరుణ కౌతుకము బింబింప
గడగి మూడవ కంటగటికి నిప్పుచురాల
గడుచేర్చి పెదవిపై గటిక నవ్వులు వ్రేలి
ధిమి ధిమి ధ్వని సరిద్గిరి గర్భములు తూగ
నమిత సంరంభ హాహారములు రేగ
అడెనమ్మా శివుడు
పాడెనమ్మా శివుడు.

శివుడు ప్రకృతహమును, సాయంసంధ్యాసమయమందు నృత్యము చేయును. దీనిని సంధ్యాతాండవమని యనవచ్చును. ప్రళయకాలమునగూడ శివుడు తాండవమాడును దీనికి ప్రళయతాండవమని పేరు. ఇందువర్ణితమైనది సంధ్యా తాండవమే. ఇది మొదట, తాండవ వర్ణనకుముందే సూచితమైయున్నది. నవ కుసుంధరాగ వసనధారిణి, సంధ్యాసతి, శివపూజ కాయత్రయై యున్నట్లును, పశ్చిమ దేశ వాసులకు శివతాండవమును గూర్చి తెలియజేయుటకై సూర్యుడు శీఘ్రగతిని వయనించుచున్నట్లును, అందు వర్ణితమైయున్నది. మరియు, ప్రళయకాలమున, శివుడు, భూతగణ పరివేష్టితుడై, తాండవముసేయును, బ్రహ్మ విష్ణాద్యమ రగణ ములు ప్రేక్షక స్థానములందు ఆ నమయమున నుండరు. తాండవాంతమున, లాస్య నృత్యముకూడ నుండదు. మీది వివరణమునుబట్టి, ఇందువర్ణింపబడినది సంధ్యాతాండ వమే కాని, ప్రళయకాల తాండవముకాదని విశితమగుచున్నది కాని యీ వర్ణనమున సంధ్యా తాండవ లక్షణములేక, లయకాల తాండవ లక్షణములు కూడ నున్నవి.

విలయకాలమున తప్ప, వేరొక సమయమందు, ముక్కంటి మూడవ కన్ను విచ్చుకొనను. “మూడవ కంటి గటికి నిప్పులు రాలు”ట, సంద్యా నృత్య లక్షణముగాదు. హాహాకారములు ఆర్తికి చిహ్నములుగాని, ఆనందమునకుగాదు. కాని, యీ లక్షణద్వయ సమ్మేళనమునందే, యీ కావ్య వైచిత్ర్యమున్నది. తాండవనృత్య మెట్లును ఉద్ధతమే కావున, ఒక వంక ప్రసన్న మధురమును, వేరొకవంక కటు కఠోరమును అగు పరమేశ్వర రూపమునందలి ద్వైధీభావమును, ఒక్కచో వర్ణించుట సముచితమే. ఇందువలన కావ్యశోభ యినునుడించుచున్నది.

లాస్యవర్ణనమున, భాగ్యవతియు, పదగతియు మారినవి; లాస్యోచితమగు లాలిత్యము వెల్లివిరిసినది.

“అడినది గిరికన్నెయల సమారుతమట్లు
బాడినది సెలకన్నె పకపకా నవ్వి నట్లు
లాట పాటలతోడ నవళులై బ్రహ్మర్షి
కోటు లెల్లెడ నమిత జూటులై సేవింప
నాడినది గిరికన్నె.

తరవాత పార్వతీ పరమేశ్వరు లిరువురును కలిసి నృత్యము సేయుదురు. శిశువు లొక్కచో చేరుట సకల జగదానంద సందాయకము కదా! దిగంతములు మాత్రోగ, మహర్షు లై కకంఠ్యమున, నోంకారనాద మొనరింతురు.

ఈ గేయమున, హరిహరా ద్వైతము గూడ చెప్పబడినది.

“హరియెహరుడై లచ్చి అగజాతయై, సరికి
సరిదాండవములాడ నమ్మోదరూషితులు
హరునిలో హరిజూచి, హరియందు హరుజూచి”

*

*

*

ఇది యొక్క విచిత్ర సన్నివేశము, హరిహరులు నృత్యము సేయుటే కాదు, హరియె హరుడై, లచ్చి అగజాతయై, వచ్చి నృత్యము సేయుట, అపూర్వ కల్పనము.

ఇందు ప్రాచీనత అధికముగనేయున్నది. శివతాండవము వంటి కావ్యము పూర్వయుగములందుగూడ రచింపబడుట కవకాశమున్నది: ఏకాంత సేవ వంటికావ్యము

రచింపబడుట కనఁగములేదు పస్తువు, రచనా విధానము మున్నగు విషయములలో ఈ రెండు సౌవ్యములకును గల ముఖ్యభేదమిదియే

సాక్షాత్కారము :- తులసీదాసుని జీవిత మందలి ప్రధాన ఘట్టములను కొన్నింటిని గైకొని, “సాక్షాత్కారము” అను నామమును, వీరు వ్రాసిరి. హిందీ భాషలో తులసీదాసు రచించిన, రామచరిత మానస, పుట్టపర్తివారి నిత్యపారాయణ గ్రంథము. కావుననే వారీ గ్రంథమును వ్రాయుచుండురు. తులసీదాసునకు, భార్య యందుగల అపారమగు అనురక్తి, తుదకు శ్రీరాముని యెడ భక్తిగా మారుటయే ఇందలి ప్రధానతీ పృథ్తము. ఇందు తొలుత శృంగారమును, తరువాత భక్తియు పుష్టిగాంచియున్నది. శ్రీకృష్ణ కర్ణామృత కర్తయగు లీలాశుకుని జీవిత చరిత్ర యందుగూడ విట్టి ఘట్టములున్నవి. ఇట్టి గాథల యందలి సత్యాసత్యములను నిరూపించుట కష్టము. ప్రేయసీపరమైయున్న ప్రణయము భగవత్సరమగుటయే యందలి వరమార్గము. ఇందుల కుదాహరణముగా ధనుర్దాసుని జీవితమును గూడ పేర్కొనవచ్చును.

విశ్వనాథ మధ్యాక్కరలు :- కృతి కర్తలు కవి సమ్రాట్ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, విజమునకిది పది శతకముల సంపుటి. వీనినన్నింటిని కలుపు సూత్రమొక్కటియే యున్నది. అది చందస్సు. ఈశతకములన్నియు మధ్యాక్కరలలోనే రచింపబడినవి మధ్యాక్కర నన్నయకంటె ప్రాచీనమైనది. నన్నయ దీని నాదరించెను. ఎర్రన తనభారతమున, దీనికిగూడ నొక స్థానము నొసంగెను. వీరి ర్వురు తప్ప, పూర్వాంధ్ర కవులలో మరెవ్వరును ఈ చందస్సు వాడినట్లు కానరాదు. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము “మధ్యాక్కర” లో రచింపబడినది. అందు, అయిదవ గణము మొదటి యక్షరముపై యతి స్థానమున్నది నన్నయ మధ్యాక్కర లయందీల్లే యతిస్థానమున్నది ఎర్రన భారతమున యతిస్థానము, నల్గవ గణము యొక్క తొలియక్షరమునకు మారినది. శ్రీ విశ్వనాథవారు నన్నయ మార్గమునే, తమ మధ్యాక్కరలలో అనుసరించిరి. నన్నయ కవితపై వారికిగల గాఢ ప్రత్యయమే యిందులకు కారణమన వచ్చును.

ఈ శతకములందు కొన్ని శివపరముగను, కొన్ని విష్ణుపరముగను, ఉన్నవి శ్రీ గిరి, శ్రీ కాళహస్తి భద్రగిరి, శేషాద్రి మున్నగు శ్రేత్రములందు వెలసియున్న దైవతములిందు ప్రస్తుతింపబడిరి. స్తుతియును పెక్కురీతులనుండును, అందును

వాఙ్మయము నహృదయ హృదయంగమమై యొప్పును. శ్రీ విశ్వనాథవారి వాఙ్మయము తిని, పలుతావుల నుపయోగించుకొనిరి. ఈ శతక సంపుటి భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యముల కూడలియని చెప్పవచ్చును. విశ్వనాథవారి శైలియు నిందు ప్రసన్నమైయున్నది.

“అధునిక యుగములో మానవుణ్ణి అంతర్ముఖుడుగా చెయ్యడానికి ప్రయత్నించే మహారచనల్లో ‘మధ్యాహ్నం’ అగ్రస్థానం వహిస్తుందనడంలో వివాదం ఉండదు. భౌతిక నాగరకతా విజయ గర్వముచే, అందీభూతమైయున్న సమకాలిక సంఘమునకు ఈ పద్యములు దివ్యాంజనము” శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనముగారి యీ యభిప్రాయము, సర్వధా సత్యము.

విశ్వేశ్వర శతకము :- శ్రీ విశ్వనాథవారి “భక్తి రచన”లలో నిది అగ్రగణ్యమని కొందరి అభిప్రాయము. “మధ్యాహ్నం”యందు శైలి ప్రసన్న మధురమైయుండగా, నిందలి శైలి జటిలమై, దీర్ఘసమాస భూయిష్టమై శ్రీ విశ్వనాథవారి పాండిత్య ప్రకర్షకునిదర్శనముగా నున్నది. అచ్చటచ్చట సరళత లేకపోలేదు.

“నీవే రాజపు, నేను సత్కవిని తండ్రీ! నిన్ను వర్ణించెదన్
నీవే దైవము, నేను భక్తుడను తండ్రీ! నిన్ను ధ్యానించెదన్
నీవే భూమివి, నేను కర్షకుడ తండ్రీ! నిన్ను బండించెదన్
నా వైదగ్యము నీవుచూతు, కృప సందానించు విశ్వేశ్వరా!”

ఇట్లు ప్రసాదగుణ భూసురములైన పద్యములిందు కొన్ని యెడల నున్నను, చాలవరకు ఓజోగుణమే యిందు ప్రాధాన్యము వహించుచున్నది.

విశ్వనాథవారు మహా కవులేకాదు, మహా భక్తులుకూడ. భక్తి భావనిర్భర మగు వీరి కవితాస్రోతస్విని, యీ శతకమున, పొంగి పొరలుచున్నది.

కల్పలత :- ఇది తొమ్మిది ఖండ కావ్యముల సంపుటము. వినతి, నందర్య నము, వాత్సల్యము, పోతనామాత్యుడు, గోపా హృదయము, వేడికోలు, శ్రద్ధాంజలి, గ్రహస్తవము, కల్పలత అనునవి యిందు ఖండకావ్యములు. ఇందు “వినతి” సరస్వతీ ప్రార్థనము. “శ్రద్ధాంజలి” చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు దిగవంతులైనప్పుడు చెప్పిన ఖండకావ్యము. “గ్రహస్తవము” నవగ్రహస్తవము, స్వప్నమున నొకనికి (కవి గారికే అనుకొందును) శ్రీ కృష్ణుడు సాక్షాత్కరింపట అను విషయమొక్కటితప్ప, “కల్పలత” అను ఖండకావ్యమున చెప్పదగిన భక్తి విశేషముకానరాదు. అంధ్ర భాగవత

కర్తయగు పోతనయనిన, శ్రీ రాఘవశర్మగారికి ఆపారమగు గౌరవముకలదు. ఈ విషయమే "పోతనా మాత్ముడు" అను ఖండకావ్యమున వ్యక్తమగుచున్నది. పూర్వోక్త ఖండకావ్యములందు భగవద్భక్తి ప్రకటితము కాలేదు. ఇక మిగిలిన, సందర్భము, వాత్సల్యము, గోపికాహృదయము, వేడికోలు అను నాల్గు ఖండకావ్యములలో, మొదటి రెండును భక్తిభావ ప్రపూర్ణములై యొప్పుచున్నవి. తెలుగువారికి నహజమగు నుడికారపు సొంపులతో, నిందు శైలియు సకలజన సుబోధకమును, సరళములై భావుక హృదయముల రంజింపజేయుచున్నది. బాలకృష్ణుని దర్శించుటకై భిక్షుక పేషమున, శివుడు, యశోదయింటికి వచ్చును, "చక్కదనాల చుక్కనొకసారి కనుంగొన వచ్చి నాడనొ యక్కరొ! కాదు కూడదన కాదృతి వీని ననుగ్రహింపుమా" అని తన కోర్కెను యశోదకు దెల్పును. అతడు భిక్షుక రూపముననున్న, పరమ శివుడని యశోదకు తెలియదు. కనుక, అతని అభ్యర్థనను నిరాకరించినది; మాయదారి భిక్షువుచూచి నచో, తన బిడ్డనికి దృష్టి దోషము తగులుననికూడ ఆమె భయపడినది. సన్యాసి పెక్కు మారులర్థించినమ ఆమె మనసు కరుగలేదు. అంతట నాతడు—

“కనులఁజూతునంటఁగాని, అంతకుమించి

యడుగనింతలోనె బుడుతదేమి

యరిగిపోవునమ్మ! అయ్యో! నీ కడుపు బం

గారుగా, నిదేమి గోరమమ్మ!”

అని పలికి శరవేగమున, నిజ నివాసము నకేగినాడు. సన్యాసి కాల కదిపెనో లేదో! ఉయ్యెలలో నిదురించుచున్న బాలుడేడ్చు లంకించుకొనినాడు యశోద, బాలు నోదార్ప సర్వవిధముల యత్నించినది. కాని ఫలితము శూన్యము. విసిగి వేసారి, తుదకు “శివ శివా” అని వాపోయినది. ఆమె శివనామము నుచ్చరించినంతనే, బాలగోపాలు దేడ్చుమాని, నవ్వుచు గేరుచు నాడుకొన సాగెను. ఇట్లు పలుసారులుజరిగిన నంతనే యశోదకు జ్ఞానోదయమైనది. బాలుని చూడగోరిని భిక్షువు, సామాన్య మానవుడు గాడనియు, జగద్విభుడగు పరమ శివుడేయనియు గ్రహించినది. “రమ్ము నా సామి! యోదార్పు కొమ్ము! వీని” అని ఓనయై ప్రార్థించినది. తత్పూర్వమే మాలించి, శివుడు విచ్చేసినాడు; పోరుమాని, గోపాల బాలుడుత్పల్ల నేత్రుడగుచు కిల కిల నవ్వినాడు. ఆ చిన్నారి నవ్వులకు, సమ్మోహితుడైన సదాశివుడు ఆనంద పారవశ్యమున విశ్వమునే మరచినాడు. ఆ మనోజ్ఞ దృశ్యమును గాంచినంతనే యశోద కన్నుల నానంద బాష్ప ములు జాలువారినవి.

ఇది పురాణ ప్రసిద్ధమగు కథకాదు, కవి స్వకపోల కల్పనమే. ఏతత్కావ్యమును చదివి యానందింపవలయునే కాని, వివరింప నలవికాదు. *“కవి, శివకేశవుల యద్వైత భావమును మనసార భావించి, పరమశివుని మూర్త్యంతరమగు బాలగోపాలుని ముగ్ధమనోహర రూపమును చూచు వేడుకతో తానేకపటయోగియై, యశోద యింటికరిగెనా, యనునంతటి తన్మయత్వముతో, రచింపబడినట్లున్నదీ సందర్భనము. చూడఁజూడ వాత్సల్య ఖండమందలి దేవీస్తన్యమును గ్రోలిన బాలుడు గూడ కవియేయేమో”

“వాత్సల్యము” అను కావ్యమున, జగజ్జనని యగు దేవి, ఒక బాలుని ముగ్ధ భక్తికి మెచ్చి తన స్తన్యములనిచ్చి అనుగ్రహించుటయు, తత్ప్రభావమున నా బాల భక్తుడు మహా కవియగుటయు, వర్ణింపబడినవి. తలిదండ్రుల ఆదేశానుసారముగ నొక బాలుడు, దేవికి పాలు నివేదనసేయును. ప్రతిదినము, ఆ పని ఆతని తలిదండ్రులే చేయుదురు, పూజానంతరము, సగము పాలు దాచి, సగము పాలు బాలున కిచ్చి, దాచిన సగము దేవియే యారగించినదని యా తనికి చెప్పుచుందురు. బాలుడా మాటలు నిజమని నమ్మెను. కావుననే, దేవీ విగ్రహము చెంత క్షీరభాండమునిడి, పాలారగింపుమని దేవికి చెప్పెను. విగ్రహము పాలు ద్రావునా? తుదకు మ్రాచిన మాటాడునా? కాని బాలు కది సాక్షాత్పరమేశ్వరియే కాని కేశల శిలావిగ్రహము కాదు కావున, ఆతడు పట్టు విడువలేదు. బహువిధముల ప్రార్థించినాడు. ఆమె పాదములపైబడి యేడ్చినాడు. తుదకు భక్తివివళుడై, తన తల నామె పదముల కాన్ని తాడించుకొనుచు, నిటు నటు దొర్లి విలపించినాడు. బాలుని ముగ్ధభక్తికి దేవి ప్రసన్న అయినది. దివ్య మందరరూపమున నాతని మ్రోల సాక్షాత్కరించి, “నా చిన్నారి, పొన్నారి! సత్వరమే పాలిడరార! కోపమిక నాపై నేరరా! నాయనా!” అనుచు బాలు నూరార్చి, విస్మయోత్పుల్ల నయనుడగుచు నాతడు తస్వీక్షించుచుండగా క్షీరపాత్రమును గై.కాని పాలన్నియు నారగించినది, రిక్తపాత్రమును బాలున కందిచ్చినది. బాలుడుఁ మ్రాన్పడినాడు. తన సగపాలో! “ఆరు నూరైన నీ పదయుగ్మంబిదె పట్టుకొంటి విక నాపాలిచ్చి యీ స్థావముం గదలంగనగు”నని ఖండితముగ చెప్పి, విలపింప సాగినాడు. దేవి మనసు వాత్సల్యముతో నిండిపోయినది. క్షీరకలశమును తన స్తన్యముతో నింపి, ఆ బాలునకిచ్చినది. దానిని ద్రావినంతనే, బాలునకు అనవద్యమగు కవిత్వా విద్య అభివృద్ధి. తత్కృతమగు నంబా స్తోత్రముతో కావ్యము ముగియును.

* కల్పలత - కీర్తిక - శ్రీ దువ్వారి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు.

బంధకుల కథలిట్టివి అనేకము లున్నవి. బసవపురాణమున, సోమనాథుడు చెప్పిన గొడగూచి కథ యిందు మించుగ నిట్లేయుండును.

కృణత్కింకణి :- కృతి కర్తలు శ్రీ ముత్తేవి లక్ష్మణదాసుగారు సహజ భక్తులు. శ్రీకృష్ణుడు గోకులమున, పెరుగుచున్నప్పుడు, తద్దర్శన స్పర్శనాదులకై ఉవ్విళ్ళూరు, గోపగోపికల మనస్తత్వమిందు చిత్రింపబడినది. వారి మనోభావముల నాధారముగాగూ, దాసుగారు శ్రీకృష్ణుని దివ్య సౌందర్యమును, మహత్త్వమును వివరించియున్నారు. ఇందు ఉత్కంఠిత, శైశవోత్కంఠ, దివ్యక్ష పూతపూతన, అంత ర్యము, నిదురసౌగంధ పశ్చాత్తాపము, అవాప్తకామ, ఆవేదన, ఉద్యోతనము, పూర్వాపరములు, అను భావనము, అను పాదెందు ఖండిక లున్నవి; ఒక్కొక్క ఖండికయందు, ఒక్కొక్కపాత్ర మనస్తత్వము వివరింపబడినది. ఒకపాత్ర నమాన మనోధర్మము గల పెక్కుపాత్రలకు ప్రాతినిధ్యము వహించును. ఇందలి పూతపూతన అను ఖండకావ్యము ప్రత్యేకముగా పేర్కొన దగియున్నది. కంస ప్రేరణమున శిశు సంహారమునకై బయలుదేరిన పూతన, గోకులమున కాలిడినంతనే శ్రీకృష్ణుని దివ్యప్రభావమువలన, విచిత్రమగు మనః పరివర్తనకు లోనగును. ఆమెకు సహజమగు తామస చిత్తవృత్తి జ్వలితమగును. నిర్మలమగు చిత్తమున సత్త్వోదయమగును. శ్రీకృష్ణుని చూచినంతనే, ఆమె హృదయము, దివ్యప్రేమ ప్రపూర్ణమై, అనిర్వచని యానందమున తాండవించినది. శ్రీకృష్ణుని గాంచినంతనే, ఆమెకు గలిగిన భావ పరివర్తన మీ క్రిందిరీతిని వివరింపబడినది.

“అహహ ! ఇదియేమి ! ఏమిది నవోద్యద్భాను సాహస్రక
వ్యూహమ్మీ యెడదోలి కాంతరికమై ఒప్పున్ వమన్నైల్యమై
సాహిత్యాద్భుత చంద్రమః శ్శిశిరమై సౌరభ్య మాధుర్యమై
ఈ హాసర్వస మర్చ్యమై కలరవార్ద్రీ భూతమాధుర్యమై
“నాకేమైనః ! నేను నేనగుదునా ? నాకీ వృథివ్యంబు వా
య్యకాశమ్ములు తై జసాంశమున నై క్యంబంది, తత్తై జస
ప్రాకట్యమ్మును లుప్తమై, ఎదొ అనిర్వాచ్య ప్రభారాశి రీ
లా కృష్ణమ్ముయి శైశవాకృతి నిహేలాలోలమై తోచెడిన్”

రాధ (గోపికా) కృష్ణ ప్రణయము : కొన్ని ఖండకావ్యములు.

ప్రణయోపాసకులగు కల్పనిక కవులకు రాధ (గోపికా) కృష్ణుల ప్రణయ మందు చక్కని వస్తువు లభించినది. కృష్ణశాస్త్రిగారి ¹ “అన్వేషణము” కరుణ శ్రీగారి ² “కరుణామయి” గురజాడ రాఘవశర్మగారి ³ “గోపికా హృదయము, చామర్తి రాజశేఖరరావుగారి ⁴ “శరద్రాత్రి”, బసవరాజు అప్పారావుగారి ⁵ “గోపికా గీతములు” పేదూరివారి ⁶ “రాధ” ⁷ “సంధ్యాన్వేషణము” మున్నగు ఖండ కావ్య ములందు, ఈ ప్రణయము, ఆత్మశ్రయ వస్తాశ్రయరీతులు రెండింటి యందును, వివరింపబడినవి. శ్రీ మల్లాది రామచంద్రశాస్త్రిగారి, “వాధువీచి” యందలి, ఆగమ నము” “ఎన్నటికో” “మనోహరుడు” మొదలగు గేయములు, ఆత్మశ్రయరీతిలో గోపికా హృదయమును, వ్యక్తీకరించుచున్నవి. బసవరాజు అప్పారావుగారి గోపికా గీతాలు కొన్ని ఆత్మశ్రయ రీతిలోను, కొన్ని వస్తాశ్రయ రీతిలోను ఉన్నవి.

పౌలస్త్య హృదయము :- రామభక్తికి సంబంధించిన కావ్యములలో కాటూరి వారి “పౌలస్త్య హృదయము” మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రిగారి “పంచవటి” యును పేర్కొన దగినవి పౌలస్త్య హృదయమున రావణునకు రామునిపై గల భక్తిప్రపత్తులు విశదీకరింపబడినవి. శ్రీరాముడు విష్ణుదేవుని అవతార మను విషయము రావణునకు మొదటనే తెలిసియున్నట్లు, కొన్ని రామాయణములు చెప్పుచున్నవి. శ్రీరామ సందర్శనమునకై ఆతని హృదయమెంతగా పరితపించు చున్నదో, పౌలస్త్య హృదయము వివరించుచున్నది. పంచవటియందు నిరంతర శ్రీరామ సేవా పరాయణుడగు లక్ష్మణుని శీలము చక్కగా నిరూపింపబడియున్నది.

కల్పనిక కవులందరును ఆస్తికులు కావుననే వారి కావ్యము లందు ఏదో ఒకచోట భగవద్భక్తి ప్రకటితమగుచునే యుండును. దేయవస్తువు సగుణము కావ చ్చును; నిర్గుణము కావచ్చును.

1. అన్వేషణము - కృష్ణపక్షము.
2. కరుణామయి - ఉదయశ్రీ (ప్ర. భా)
3. గోపికా హృదయము - కల్పలత
4. శరద్రాత్రి - బృందావనము.
5. గోపికాగీతములు. బసవరాజు అప్పారావు గీతాలు
6. రాధ 7. సంధ్యాన్వేషణము - దీపావళి

“కలుష దుర్దాంత పంక సంకలితకు హర
ముల జనించు వదీయాశ్రు మలినధార
స్వామి : భవదీయ పాదదేశమున బాటి
పరమ పావన జాహ్నువీ ప్రతిభగాంచు”

ప్రేయసీ విరహమున గుండుచున్న కృష్ణశాస్త్రిగారి హృదయము, పరమేశ్వర పాద సంస్కర్మచే పునీతమైనది. విరహ వ్యథా సంజనితములగు మలినాశ్రు

వులు, “పరమపావన జాహ్నువీ ప్రతిభగాంచినది.

“కూర్చుండ మా యింట కురిచీలు లేవు, నా

ప్రణయాంకమే సిద్ధపరచ నుంటి,

పాద్యమ్మ నిడ మాకుపన్నీరు లేదు, నా

కన్నీళ్ళతో కాళ్ళు కడుగనుంటి,

పూజకై మావీట పుష్పాలు లేవు, నా

ప్రేమాంజలులె సమర్పింపనుంటి.

నె వేద్యమిడ మాకు నారికేళములేదు

హృయిదమే చేతి కంఠీయ నుంటి

లోటు రానీయ నున్నంత లోననీకు,

రమ్ము దయసేయు మాతృపీఠమ్ము పైకి

అమృత యురిచిందు నీపదాంకముల యందు

కోటి స్వర్గాలు మొలిపించుకొనుచు తండ్రి !”

కరుణశ్రీగారి యీ పద్యమున “ఆత్మ నివేదనము” అను భక్తి విశేషము, వివరింపబడినది.

భక్తి కవితకు, ఉదాహరణములుగా కొన్నివేల గ్రంథములను చూపవచ్చును కాని. దానివలన తెలియదగు విశేషాంశము లెవ్వయు నుండవు.

ఇందు ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన విషయ మొకటియున్నది. భక్తికవిత యందు నవ్యత సాధించుట కష్టము. ఏదో విధముగా పూర్వకవితా చ్ఛాయలందు గోచరింపక మానవు. ఈ విషయమున తరతమ భేదము ఉండవచ్చును. కాని వాని ఉనికి మాత్రము తథ్యము.

స్మృతి కావ్యములు :- ఆత్మశ్రయమును, విషాద భావ శబలితమును అగు కావ్యమును ఆంగ్లమున “Elegy” అని యందురు. ఇది స్మృతి కావ్యము. ఇది మిత్ర పరముగా నుండవలెనను నియమమున్నను, అది నియత ధర్మముకాదు. ఇష్ట జన వియోగ జనితమగు శోకము దీనికి స్థాయి భావమగును. కావున, నివి కరుణరస ప్రధానములగు కావ్యములని చెప్పవచ్చును. కాని, యిట్టి కావ్యములందు సాధారణముగా, రససిద్ధి యుండదు; శోకము భావ మాత్రముగనే ఉండిపోవును. రససిద్ధి పొందిన స్మృతి కావ్యము లాంధ్రమున చాల కొలదిగనున్నవి.

ఇట ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన విషయ మొకటియున్నది శృంగార భేదమగు విప్రలంఘమునగూడ, ఇష్టజన వియోగమున్నది. కాని, యిట ఆత్మకతి కడిచ్ఛేదము లేదు. సప్రత్యాశము విప్రలంఘము, నిష్ప్రత్యాశము కరుణము మృతులను గూర్చియే స్మృతి కావ్యములు రచింపబడును గావున, నిందలి రసము, కరుణయే.

ఇష్టజన సంబంధము రెండు విధములుగానుండును. 1. ప్రత్యక్ష సంబంధము. 2. పరోక్ష సంబంధము. మొదటిది వైయక్తికము. భార్య, మాతా పితలు, పుత్ర మిత్రాదులు మున్నగువారితో మనకుగల సంబంధము వ్యక్తిగతము. దేశ నాయకులు, మున్నగు మహా పురుషులతో మనకుగల సంబంధము పరోక్షము. మహాత్ముని మరణానంతరము, కవులనేకులు, స్మృతి కావ్యములను వ్రాసిరి. వారందరును మహాత్మునితో వ్యక్తిగత సంబంధముగల వారు కారుకదా! భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సముద్రానంతర మహాత్ముడు, తన జీవితమంతయు ధారపోసెను. కావున భారతీయుల కంఠరకు నాకడా రాధ్యుడు. కవియును భారతీయుడు - ఇట్లు, ఈ సంబంధము, ప్రత్యక్షముగాక పరోక్షమును, వైయక్తికముగాక, సామాజికము నగుచున్నది. మహాత్ముని తోడి ప్రత్యక్ష సంబంధమున్న కవులుండ కూడదా? ఉండవచ్చును అప్పుడది వైయక్తిక సంబంధము కావచ్చును. అప్పుడా కావ్యమునందు వ్యక్తములైన భావములు వ్యక్తికి సంబంధించినవా? ప్రజాసీకమునకు సంబంధించినవా? అను విషయములు సరిశీలనార్హములగును. మహాత్ముని యందు ప్రజలందరును, ఏయే గుణ విశేషములను గుర్తించరో, వానినే, కవియు వ్యక్తీకరించినచో, అవి ప్రజాసీకమునకు సంబంధించిన అభిప్రాయములే అగును. వైయక్తికములు కాజాలవు.

ప్రాచీన సాహిత్యమున స్మృతి కావ్యములున్నవా? కొన్ని చాటువులు తప్ప, ప్రత్యేకముగా స్మృతి కావ్యము లున్నట్లు కానరాదు. “కాళికా విశ్వేశు గలసె

వీరారెడ్డి" అను శ్రీనాథుని చాటువును "ఎదురైనచో తన మదకరిందము దిగి" అను అల్లసాని పెద్దనచాటువును యిందు కుదాహరణములుగా పేర్కొనవచ్చును. "తిక్కన కళేబరమా : ఇక నిల్చి చూడుమా" అను వాక్యముతో అంతమగు చాటు వొకటి ఖడ్గతిక్కనపై చెప్పబడియున్నది శ్రీకృష్ణ నిర్యాణానంతరము ద్వారక నుండి తిరిగివచ్చిన కర్ణుని, ధర్మరాజాదులకు విషాదకరమగు నా వృత్తాంత మును దెల్పుచు, శ్రీకృష్ణుని గుణగణములను, అస్మహాపురుషుడు తమ కొనర్చిన సాహాయ్యమును, వివరించు ఘట్టము భాగవతముననున్నది. నిజమున కిదియొక చక్కని స్మృతి కావ్యము. కాని, పురాణాంతర్గమము, ఇట్టివి పూర్వ గ్రంథము లందనేకము లున్నవి.

స్మృతి కావ్యమొక ప్రత్యేక ప్రక్రియగా, అధునిక యుగమందే అవతరించిన దనవచ్చును. "స్మృతులు" అనేకము లున్నను, కావ్యగౌరవముగలవి చాలతక్కువ. కావ్యగౌరవమున్నను, నవ్యతగలవి మరియును తక్కువ.

ముఖ్యములగు స్మృతి కావ్యములు : వరలక్ష్మీ త్రిశతి : స్మృతి కావ్యములలో మొదట పేర్కొన దగినదిది. ప్రియ భార్య వియోగము వలన పరి తప్త హృదయులైన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, కరుణరస భరితమగు నీ కావ్యమును రచించిరి. ఇందు మూడధ్యాయములు, అను, ఆధ్యాయమునకు నూరు పద్యము లున్నవి. ఒక్కొక్క శతకము మరల పది భాగములుగా విభజింపబడినది. ఈ భాగ ములకు ప్రత్యేకముగా పేర్లు గలవు కర్మ శతకమున, ప్రాణోత్క్రమణము మొద లుగ, అస్తి నిమజ్జనము వరకును జరుగువై దికమగు కర్మకాండ యంతయు, వివ రింపబడినది. స్మృతి శతకమున, వివిధ స్మృతులతో పాటు మృత్యు తత్త్వము మున్నగునవి వివరింపబడినవి. నిత్యశతకమున దుఃఖనిత్యత, కర్మనిత్యత మున్నగు తత్త్విక విషయము లనేకములు చర్చింపబడినవి. శ్రీ విశ్వనాథ వారి కావ్యమును శాంతి పాఠముతో ముగించినను, ఇది శాంత రస ప్రధానమగు కావ్యముకాదు. ఇందుగల మృత్యు చింతనాదులకు, వియోగసంజనితమగు తీవ్రవేదనకారణముగాని, శవంకాదు.

కర్మ శతకము నందలి భావములు హృదయ విదారకముగ నుండుననియు, తత్కారణముగ నా శతకమును భార్య వియోగవ్యథ నెరుంగని పుణ్యాత్ములు సరింపరాదనియు విశ్వనాథ వారి సూచన.

“ ఓ సఖా ! ప్రియ భార్యా వియోగ మెఱుగ
నట్టి యో పుణ్య సత్కృతీ ! యకట ! నీవు
కర్మ శతకంబు చదువకు; మర్మఘాతి
నీ వెఱుగలేవు దానిలోని దగు —”

భావము పూర్తిగా వ్యక్తము కాలేదు కారాదుకూడ. ఆ తీవ్రవేదనను వ్యక్తి
కరించుటకు తగిన పదములు లేవని భావము.

“వరలక్ష్మీతిళతి” యందు, క్లిష్టాన్వయము గల పద్యములు, అచ్చటచ్చట
నున్నను, మొత్తమీద శైలి సరళముగనేయున్న దనవచ్చును అస్థివిమజ్జన ఘట్టమున
“కృష్ణార్పణమ్మ” అనుమకుటముతో నంతమగు నీసములు, విశ్వనాథ వారి భావనై
శిత్యముగకును, భాషా వైదుష్యమునకును “నిదర్శనములైయున్నవి.

“ఊర్ధ్వతిర్యగ ధోముహస్తాడ నాంభోవి

దృతి ఘూర్ణి తాసికతిలములైన,

ప్రత్యుషోమరుదంకుర ప్రోతబుద్బుదా

నీ కనం ఘట్టపేనిలములైన,

రాజద్వయ శ్మాపర ప్రౌఢ యువతీగ

తిప్రాప్తమాద గంధిలములైన,

బహుళయా దోవినిశ్వాసవాసితమాధు

రీనిర్మరీ శర్కరిలములైన,

ఈ మహావారి సంచ్యుతి నెనయ కఖిల

దేవతా రక్షితంబుగా నా విస్పష్ట

పంచభూతమ్ము మత్కుల పాలికాన

వామృత తనూగతాస్థి కృష్ణార్పితమ్ము”

దీర్ఘ సమాసజటిలములగు నిట్టి పద్యములే కాక, వైదర్భీరీతిలో సర్వజన
స్పృహోధముగ వ్రాయబడిన పద్యములును గలవు.

“ఒక యెన్నో పుట్టుకలకు ముందరై న మ
 త్సారబ్ధమేరీతిఁ బరిణమించె
 నానా విచిత్ర జన్మ కృతాస్మదపురాశి
 అయి అయి నేటికిట్లయ్యెఁదకు
 పితృదత్తమగు నా స్తిహతమయ్యె నాయందు
 ఆయనిచ్చిన భార్య యట్లెపోయె
 నా తండ్రి చేసిన నా నా మహాపుణ్య
 కర్మలీ గతి గంగఁగలసిపోయె
 మిగిలినది యొక్కడే నాకు మేరువంత
 బరువు నా గుండెలో మధ్య భాగమందు
 అంతె పేరున కంతె భాగ్యాస్థిగాని
 నా శరీరాస్థి నిజము కృష్ణార్పణమ్మ”

ప్రాచీన మార్గమున రచింపబడిన స్మృతి కావ్యములలో, వరలక్ష్మి త్రిశతి అగ్రగణ్యము.

భగ్న హృదయము :— కృతికర్తలు శ్రీ దువ్వారి రామిరెడ్డిగారు, వారి నతీ మణి నందు జన్మనమున, నిరువది యైదవ యేటనే, అకాల మృత్యువువాతబడినది. అంతట కవిగారికి, సర్వము కూన్యముకాగా, “మనసు, గలిసిన యిల్లాలు మఱిగిపోవ, నన్నియుండియు లేనట్లు”లే అయినది. పుటపాక ప్రతీకాశమగు నా హృదయతాప మును భరింపలేక వారు బిట్టు విరిపించిరి.

“పూవుల బిందెలనలతల బుప్పొడి తావుల నందమైన నా
 యౌవన నందనం బిటు ప్రచూర్ద్ర వియోగదురంతతాప చిం
 తావిలకీలలందునుసియయ్యెను; అనుసి ప్రేమదేవతా
 జీవ విహీనమూర్తి పయిజెట్టెముగట్టె సమాధి పోలికన్”
 అని దురంతమగు తమ వియోగ బాధను వ్యక్తీకరించిరి.

మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామకృష్ణిగారి “సతీస్మృతి”యు, పిల్లలమర్రి వేంకట హమమంతరాపుగారి “సుశీలా స్మృతి”యు, నీ కోవకు చెందిన కావ్య ములు మాతృస్మృతి” “జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ” “గర్భధారణ పోషణాభ్యాం పితృత్వాగరీయసీ” అనునవిపెద్దలు చెప్పిన సూక్తులు. జీవితమున

తల్లికిగల ప్రాధాన్యము సర్వజనైక వేద్యము. “చులకన మరి తల్లి లేని చూలు కుమారా!” అను గోమాత చెప్పిన వాక్యము లోత్రికాలా బాధితమగు సత్యసందేళము కలదు. మాతృ మరణ మెవ్వరికి దుఃఖకారణము కాదు? కాని, దుఃఖితులందరును కావ్యములు వ్రాయలేరు. వ్రాసిన వన్నియును కావ్యగౌరవము నందజాలవు. కావ్యగౌరవముగల మాతృస్మృతులలో, ప్రప్రథమముగ పేర్కొన దగినది, శ్రీ నాయని సుబ్బారావుగారు రచించిన “మాతృగీతలు” అనుకావ్యము. ఇందలి ప్రతి పద్యమును రసస్నిగ్ధము; మాతృ మరణ సమ ద్యుత విషాదభావళబలితము.

పితృస్మృతి :- సోదరీ స్మృతి: శ్రీ మోటూరి వేంకటరావుగారు, తాము అప్పుడప్పుడు రచించిన ఖండకావ్యములను, “హిమగళము” అనుపేర, నొక సంపుటముగా ప్రకటించిరి. అందు, “ఆహూతి” అను గేయము, పితృస్మృతికి సంబంధించియున్నది. పితృపాదుల మరణమువలన, తమకు గలిగిన అమేయ దుఃఖమును, ఆశయభంగమును, శ్రీ మోటూరివారి గేయమున, భావోచితమగు పదబంధములో వివరించి యున్నారు. అందే, సోదరీ స్మృతికి సంబంధించిన, “ఓ చెల్లి” అను ఖండకావ్యమున్నది. ఇందు శ్రీ మోటూరివారి కవితాశక్తి పరాకాష్ఠ నందినది. బాల్యమున, తామామెతోగూడి యాడిన యాటలను, పాడిన పాటలను, తలంచుకొని, కవిగారు, దురంతమగు తాపమునందిరి. విషాదమేదురమగు వారి హృదయ మీ కావ్యమున, ప్రతిపదమునందును సువ్యక్తమగుచున్నది.

ఈ కోవకు చెందిన మరొక రసవత్కావ్యము శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి “సోదరీ స్మృతి.”

మిత్రస్మృతి :- ఈ శ్రేణికి చెందిన కావ్యములలో అగ్రగణ్యము శ్రీ శ్రీ గారు రచించిన “కొంపెల్ల జనార్దనరావు కోసం” అను కావ్యము. భావము లండేకాక, రచనా విధానము నందును, సర్వధా నవ్యతను సంతరించుకొనిన కావ్యమిది. ప్రతి పాదమందును, ఏదో విధమగు తూగు ఉన్నను, ఇది వచన కావ్యమేకాని, గేయముకాదు. ఇది వాడుకభాషలో వ్రాయబడుటగూడ నవ్యతా చిహ్నమే. రచన యందు, కృత్రిమత్వములేదు: శ్రీ శ్రీ గారికి సహజమగు శబ్దాడంబరము లేదు; కేసరి శోకము, సూటిగా, నిరాడంబరముగా, భావుక హృదయముల హత్తుకొను నట్లు, పోషింపబడినది.

“తలవంచుకొని వెళిపోయావా నేస్తం !

సెలవంటూ ఈ లోకాన్ని వదలి....

తలపోసిన వేవీ కొనసాగకపోగా

పరివేదన బరువు బరువుకొగా”

అని కృత్యాద్య వస్త్రాలు పడకుండా శ్రీ శ్రీ గారు తమ శోకమును, అనాచ్ఛాదితముగ, వ్యక్తీకరించిరి. అచ్చటచ్చట దురుసుపోకడలు లేకపోలేదు

“దొంగ లంజకొడుకు లనలే మెనలే ఈ

ధూర్త లోకంలో నిలబడజాలక

తలవంచుకునే వెళిపోయావా, నేస్తం

చిరునవ్వులనే పరిషేచనచేస్తూ....”

కాని, యీ దురుసుతనముకూడ ఔచిత్య పరిపోషకముగనే యుండుట యిందలి విశేషము. తమ ప్రియమిత్రుని ఉదార స్వభావమును, గ్రహింపకపోవుటయేకాక, వంచక లోక మాతనిని, పలువిధముల వేదించిన దనియు, బాదించిన దనియు శ్రీ శ్రీ గారి విశ్చితాభిప్రాయము ఈ భావమే.

“మురికితనం కరుకుతనం నీ

సుకుమారపు హృద యానకు గాయంచేస్తే—

అటుపోతే, ఇటుపోతే, అంతా

అనాదరణతో, అలక్ష్యంతోచూసి

ఒక్కణ్ణీచేసి వేదించారని, బాదించారని

వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ వెళిపోయావా, నేస్తం”

అను వాక్యములయందు వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్టి భావములనేకము కావ్యమున గలవు. ఇట్టి వంచక లోకమునెడ, శ్రీ శ్రీ గారికి గారవముగాని, సుహృద్భావముగాని లేకుండుటలో ఎంత యేమున్నది? అందులకే ఆ దురుసుమాటలు జనార్దనరావుగారిని లోకము వంచించినదా? లోకము గ్రహింపదగిన, గ్రహించి శ్లాఘింపదగిన, ఈ మహనీయ గుణములు వారిలో నేమున్నవి? అను ప్రశ్నలకిట తావులేదు. గాఢమైత్రి గుణదోష విచారణము నంగీకరింపదు. ఈ విషాదస్మృతి, తుదకొక “నవల”గా మారినది. శ్రీ శ్రీ గారి కదన శంఖారావముతో కావ్యము ముగియుచున్నది.

స్మృతి కావ్యములు, వరోక్ష సంబంధము :- ప్రజా నాయకులు, రాజకీయనాయకులు మున్నగు వారినిగూర్చి రచింపబడిన స్మృతి కావ్యము లీ వర్గమునకు చెందును. గాంధీ మహాత్ముని మరణము తరువాత రచింపబడిన స్మృతి కావ్యము లిట్టివానిలో అగ్రగణ్యములు. ఆ త్యాగమూర్తి హత్యగావింపబడుట, సర్వజనుల కును సంతాప కారణమైనది. కవుల హృదయములు దుర్భర శోక విమగ్నము లైనవి. కవులనేకులు “స్మృతి కావ్యములు” వ్రాసి, అమ్మహాత్మున కక్షరాంజలులు సమర్పించిరి. ఇందులకు రెండు మూడుదాహరణములు : కరుణశ్రీ గారు:

“ఇదియేమీ! నిజమా! మహాత్ముడిక లేనేలేడు, యీ వార్త వట్టిదికాదా! కరుణా సముద్రుడగు తండ్రిన్ హత్యగావించిరా ఇదియేమీ! ఇదియేమి! ఏమిటిది: స్వామీ! ఈ విషంబేమి మ్రింగుదుమా - మ్రింగక తప్పదా జగము గగ్గోలెత్తి వాపోయెడిన్”

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు :

“ధనలోభ వశతపేదల నల్లగుండె నెత్తురులా హరించు మా దురిత ఫలము
ఉక్కోచ కాంక్ష నుద్యోగంబు నవినీతి పథముబట్టించు మా పాప ఫలము
మతభేదబుద్ధి దుర్మారణ పీడన దూషణల్ పెంచుమా దోష ఫలము
పదవిమోహమున గుప్త కుతంత్ర దుష్ప్రయోగము లాచరించు మా కర్మఫలము
కూడ మాకు నీ యెడబాటు గూర్చెగాని యమృతమూర్తి మహాత్మ నీ యాసువుగొనగ
జాలినదియొక్క మొఱకు దుర్జనుడు పట్టి కాల్చిన తుపాకి పిక్కయూకాదు! కాదు!

కవులు పేర్కొనిన పాపకర్మ లీనాడును, అవిచ్ఛిన్నముగా ఆచరింపబడుచునే యున్నవి ఆనాడొక మహాత్ముడు కలడు. కావున పుంజీభూతమై యాపాప ఫల మాతనిని చంపినది. ఇప్పుడెవరిని చంపుట ?

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి.

“చనెనా భారత గౌరవై కకృత దీక్షకంకణస్వామి, యే
గెనబోయీ! పరిరబ్ధ శత్రు సుహృదేకీ భూతనక్షుండు, పో
యెనబయ్యా! పతితార్త దీనజన సాహిత్య క్రియాలోలుడౌ
మనబాపూ మహితాత్ముడింక గనలేమా భారతోర్వి తలినో”

జాషువాగారు “బాపూజీ” అను కావ్యమును రచించినారు. విశ్వకవి రవీంద్రుని
విర్యాటానంతరము, రాయప్రోలువారు “ఓవీంద్రుని అస్తమయము” అనుపేర నొక
స్మృతి కావ్యమును వ్రాసిరి.

స్మృతి కావ్యములనేకములున్నవి వాని నన్నిటిని, వివరించుట, ఇటు అనా
వశ్యకము.

నవ్యకవులు : తాత్విక దృష్టి

ఏదో విధముగ, తాత్విక దృష్టిలేనివాడు, మహాకవి కాజాలడు. కవి శాస్త్ర
శాస్త్రకారుడుకాదు, కాని, శాస్త్రములతోడి పరిచయ మాతని కావశ్యకమే. స్థూలముగా,
శాస్త్రములను అది భౌతికాధ్యాత్మిక భేదమున ద్విధా విభజింపవచ్చును. కవిత్వము
నకు, శాస్త్రములతో, సాధారణముగా పరోక్ష సంబంధమే యుండును. ప్రత్యక్ష
సంబంధముండదు శాస్త్ర విజ్ఞానముచే కవి ప్రభావితుండగును. శాస్త్రము, యథా
తథముగా కవిత్వము కాజాలదు. ఇవి అపవాద (Exception) రహితములగు
సిద్ధాంతములుకావు. ఒకప్పుడు, కవి శాస్త్ర విషయములను యథాతథముగా తన
కావ్యమున ప్రవేశపెట్టవచ్చును. సందర్భమునుబట్టి వాని ధౌచిత్యా నౌచిత్యములను
నిర్ణయింపవలసి యుండును. ఆముక్త మాల్యదలో విష్ణు పారమ్యమును స్థాపించు
టకై పాండ్యరాజు సభయందు, విష్ణు చిత్తుడుచేసిన ప్రసంగమున, శాస్త్ర విషయము
లనేకములు, చెప్పబడినవి. పరమత ఖండనమును, స్వమత స్థాపనమును, తత్త్వ
సంగ ప్రయోజనములు కావున, తత్త్వయోజన సిద్ధికి, శాస్త్ర చర్చ అత్యావశ్యకమును
సముచితము నగుచున్నది. శాస్త్ర విషయములను, అందును. ఆదిభౌతిక శాస్త్ర
విషయములను, ప్రవేశపెట్టిన నవ్య కవులలో అరుద్రగారు ప్రధానులు. దాని
వలన వారి కవిత్వము, సామాన్యులకు, దుర్గాహమగుచున్నది. కాని, అది ప్రస్తుత

విషయముకాదు. చేతనావర్త కవులలో, కొందరికి, తాత్త్వికదృష్టి అధికము.

“నూతిలో గొంతుకలు” అను కావ్యములో శ్రీ బైరాగిగారు, తరచుగా తాత్త్వికచింతనకు లోనగుచుందురు. తామే వ్రాసిన తొలిపలుకులో తమ కావ్య స్వరూప స్వభావములను శ్రీ బైరాగిగారు, ఇట్లు వివరించిరి : “నూతిలో గొంతుకలు” సంశయకావ్యం దీనిలో మానవుడు “ఏది తోవ?” అనే అడుగుతున్నాడు. “నాన్యః పంథా విద్యోఽయనాయ” అని చెప్పగలిగే స్థితిలోలేడు. చీకటిలో ప్రారంభమైన ఈ కావ్యం “ఆవేదనల అనంతంలో అంతమైన జీవితాలను” చర్చిస్తుంది. దీనిలోని నాయకులు “హేమెట్, అర్జునుడు, రాస్కల్నికోవ్” సందిగ్ధావస్థలో ఒక క్రమబద్ధమైన పరిణామాన్ని సూచిస్తున్నారు. హేమెట్ వేదన కర్మపూర్వం; అర్జునిడి వేదన కర్మక్షేత్రంలో తత్క్షణికం; రాస్కల్నికోవ్ బాధ కర్మ తరువాత కాని, ముగ్గురి బాధ ఒకేస్థాయిని అందుకుంటుంది. అది మానవుని సహజవేదన. అతణ్ణి త్రికాలాల్లోను వెంటాడుతుంది ఆ బాధలో మధనపడనివాడు, పూర్ణత్వాన్ని అందుకోలేడు. ఆ బాధనుంచి అతను తప్పుకునే మార్గంలేవా - అంటే ఉంది. పలాయనం, కృత శక్తుల పూజనం, ఆత్మహననం.”

మీది వివరణవలన శ్రీ బైరాగిగారు, ఈ కావ్యమును, ఏ ప్రయోజనము నాశించి వ్రాసిరో విశదమగుచున్నది. ప్రపంచమున, సర్వజిజ్ఞాసకును, సంశయమే ప్రధానకారణము. గీతాబోధకు, అర్జునుని యందుదయించిన ధర్మాధర్మ విచికిత్సయే కారణముకదా! కాని, సంశయము జిజ్ఞాసకు దారి తీయవలయును. అట్లుగాక, సంశయము సంశయముగానే మిగిలిపోయినచో, అది వినాశ కారణమగును.

“సంశయాత్మా వినశ్యతి” అను గీతా వాక్యమున కర్థమిది.

“నూతిలో గొంతుకలు” సంశయ కావ్యము కనుక, ఇందు, పరస్పర విరుద్ధములైన భావముల సంఘర్షణ గోచరించును. క్రింది పంక్తులలో ఈ యంశము సువ్యక్తమగుచున్నది.

“అజ్ఞాతంలోంచి మరల అజ్ఞాతంలోకి పయనమే జ్ఞానం
జ్ఞానం సంకటభరితం, జ్ఞానం మోహన దురితం
జ్ఞానం అసమర్థులను అపజయ యాత్రల చరితం”

ఈ భావము లొక మార్గము ననుసరించి యున్నవి. క్రింది భావములు, జ్ఞాన స్వభావమును మరొక తీరున విరూపించుచున్నవి.

“జ్ఞానం నంజీవి, జీవితా ర్థికి పరిభాష కనుక
జ్ఞానం ఋతశక్తి, అశక్తల అభివ్యక్తికి అది భాష కనుక
జ్ఞానం హోమాగ్ని, సర్వకర్మలు మసిచేయగలదు.”

“జ్ఞానాగ్ని స్సర్వ కర్మాణి భస్మసాత్ కురుతేర్జున” అను గీతా వాక్యమిది
స్మరణీయము.

కర్మజ్ఞానములకు గల సంబంధము, పరస్పరప్రభావము, ఈ రీతిగా వివరింప
బడినది.

“నిజం, కాని కర్మకూడ దానిని ఆర్పేయగలదు
తడికబెలు మంటను తగ్గించినట్లు, పాపపూర్ణ కర్మనితతి
వీడలతో వింపుతుంది జ్ఞానాగ్నిని కుంటుబరచి జ్వలన ప్రగతి
శుద్ధ కర్మజ్ఞానాగ్నిని ప్రజ్వరిల్ల జేయగలదు
జ్ఞానవహ్ని కర్మలనూ తేజరిల్ల జేయగలదు
కర్మకు జ్ఞానానికి శ్రుతి కుదిరినపుడు
ఎగిరే విహంగాల కుండదావేదన
సంశయాన్నిచూచి స్వేచ్ఛ చెదరనపుడు
మానవునకుండదు తనతో వాదన”

“అరుణ విషాదయోగము”లో శ్రీ బైరాగిగారు, అహింసా తత్త్వమును
చక్కగా వివరించి యున్నారు.

“తిరిగి యివ్వబడనిదాన్ని గైకొనగల హక్కువనికి
హింసే ధర్మం అయితే ఎవడిక్కడ దిక్కువనికి ?”

అని సూటిగా ప్రశ్నించుటయే, కాక, “జీవితమావహమైతే మృత్యువుదే
గెలువనాలి ఫలమేమిటి యిల్లో యిక కలవరమే ఫలమనాలి” అని యుద్ధ వైముఖ్య
మును ప్రకటించి యున్నారు.

కాల తత్త్వము :- దేశ (Space) తత్త్వముతో కాల (Time)
తత్త్వమును ముడిపడి యున్నది. ఏక తత్త్వ విచారణ గావించినవారిలో ప్రథములు
భారతీయ దార్శనికులు న్యాయ వైశేషిక దర్శనములందు దిక్కులములు ద్రవ్య
ములుగా పరిగణించబడినవి. ఈ రెండును ఈశ్వర రూపములని రఘునాథ శిరోమణి
అభిప్రాయము. “దిక్కాలావీశ్వరాన్నాతి వర్తేతే” గుణక్రియాశ్రయము ద్రవ్యమన

బడును. బుద్ధాదుల కాశ్రయమగుటచే "ఆత్మ"గూడ ద్రవ్యమే అని కణాదుని సిద్ధాంతము. కణాద గౌతములు, దేశ కాలముల వాస్తవిక సదృశము నంగీకరించుటయేకాక, అవి నిరంకుశములు, అఖండములు అనికూడ చెప్పిరి. కాలమును క్షణఘటితముగను, దేశమును బిందు సందోహముగను పరిగణించుట కేవల కల్పనయేయని వీరి యభిప్రాయము. బౌద్ధ దర్శనములందు, దేశ కాలములు, కేవల మననః కల్పితములుగా నిరూపింపబడినవి. బౌద్ధుల సిద్ధాంత మూలతత్త్వమగు "స్వలక్షణముకు, దైశిక విస్తృతిగాని, కాలిక వ్యవధిగాని లేవు. మాయావాదులగు నద్వైతులు, దేశ కాలములకు, జాగ్రదవస్థయందుకూడ, పారమార్థిక సత్యత్వమును నిరాకరించిరి. వీరి యభిప్రాయమున, ఆత్మకును మాయకునుగల సంబంధమే కాలము. వీనిలో ఆత్మ త్రికాలాబాధితమగు సంపూర్ణ సత్యము. మాయ మిథ్యా రూపము. కావున, నీ సంబంధము శుక్తి రజత సంబంధమువలె అపరమార్థము. దేశముకూడ మాయాప్రసూతియే. కాని, దేశకాలములకు అద్వైత దర్శనమున, సమానస్థానములేదు. దేశము (అకాశము) మాయోపాధికమగు ఆత్మనుండి ఉత్పన్నమైనది అను భావమా, కార్యకారణ నియమము నాకాక్షించును. కాలభావమునకు అట్టి అకాంక్ష అనావశ్యకము. దేశ వ్యతిరేకములగు వస్తువులన్నియు దేశ కాలావచ్ఛిన్నములు. దేశము మాత్రము కాలావచ్ఛిన్నము. ఈశ్వరుడు, జీవుడు మాయ, ఈ మూడును అదేశకాలావచ్ఛిన్నములు. రామానుజుడు, దేశకాలము (Space and Time) లకు, ద్రవ్యత్వము నంగీకరింపక, అవి ప్రత్యక్షానుభవ ప్రకారములని, తన శ్రీ భాష్యమున ప్రతిపాదించెను. కాని, వేదాంత దేశికాదులు, వీనికి ద్రవ్యత్వమును సాధింప యత్నించిరి.

కంటుమున్నగు పాశ్చాత్య దార్శనికులు, గూడ దేశ కాలములనుగూర్చి చర్చించిరి. దేశకాల భావములు, మానవ బుద్ధియందు అనుభవ విరపేక్షముగ, సిద్ధవత్కృతములుగానున్న దృశ్య ప్రపంచావగతి ప్రకారములు (Categories of understanding=అవగతి ప్రకారములు) అని కంటు సిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాంతమును 'స్పెన్సరు' అను దార్శనికు డంగీకరింపలేదు. దేశ కాలములు ఆలోచనా ప్రకారములు అగుచో, అవి ఆలోచనకు, లేక అవగతికి విషయములు కాజాలవు. ఏది అయినను, ఒకేసారి, ఆలోచనా విధముగను, ఆలోచనా విషయముగను ఉండుట అసంభవము. ఇట్లు, కంటు సిద్ధాంతమును ఖండించి, స్పెన్సరు, దేశ కాలముల జాత స్వరూపములని నిర్ణయించి యున్నాడు. మనస్సునకు వెలువల్లనుండు

వస్తువులవిగాని, అవస్తువులనిగాని, వస్తుగుణములకాని, వీనిని పరిగణింప వీలు లేదు. అతడు నిరూపించెను..

ఈసిద్ధాంతములు దర్శన శాస్త్రమునకు సంబంధించినవి; ఇక వైజ్ఞానికులు! సాపేక్ష సిద్ధాంతము: ఓక్కొల తత్త్వమును వివరించు గణితశాస్త్ర సిద్ధాంతమిది. దీనిని ప్రతిపాదించినవాడు ఆల్బర్ట్ ఐన్స్టీన్. ఓక్కొలములు నిరపేక్షములు (absolute) అను సాంప్రదాయక సిద్ధాంతము నీతడామోదింపలేదు - వీని విషయమున మనకు కలుగు జ్ఞానమంతయు సాపేక్షమే అని ఈ శాస్త్రకారుని నిర్ణయము. దీనికారణము: ఒక కాలఖండమును, అందు సంభవించు సంఘటనల ప్రసక్తి లేకుండ, ఇంకొక కాల ఖండమునుండి భిన్నముగా గుర్తించుటగాని, ఒక దేశ విభాగమును, అందుండు భౌతిక వస్తువుల స్థాన నిరపేక్షముగ, ఇంకొక దేశ విభాగమునుండి వేరుగనే నెరుంగుటగాని, సాధ్యముకాదు. ఈ సిద్ధాంతమున, గణిత శాస్త్ర నిష్పన్నమైన తన సాపేక్షతా సిద్ధాంతమునందు, ఐన్స్టీన్ ప్రతిపాదించెను. దేశ కాలములు, పృథజ్జ్వేర్యములు అనగా, పేరుగా నిర్దేశింపదగినవికావు అని సాపేక్షతా సిద్ధాంతము నిరూపించును. మరియు వాని సంయోగమునకు సద్భావమును (Reality) అంగీకరించును. ఈ సంయోగమును “దేశ కాలావిరతకము” (Space - Time - Continuity) అని అందురు. ఈ “అవిరతకము” పరిణామరహితము, చలన హీనమును అయి యుండవలెను. వస్తువుల చలనముగాని, పరిణామముగాని, దేశ కాలములు భిన్నములుని తలంపునపుడే సుబోధములగును.

భౌతిక వస్తువులన్నియు “త్రిదిశాత్మకములు” (అనగా మూడు పరిమాణములు కలిగి యుండునవి) నల్గవ పరిమాణముగూడ వానికి గలదనియు, అదియే కాలమనియు, ఐన్స్టీన్ నిరూపించెను. దేశ కాలములు నిరపేక్షములు (absolute) కావు. సాపేక్షములు (Relative) అను, సాపేక్షతా సిద్ధాంత స్థాపనతో, దేశ కాలావధులు చెదిరిపోయినవి. మానవుడు కాలబద్ధుడు. ఈ నల్గవ పరిమాణమును (fourth dimension) జయించినపుడే అతనికి సంపూర్ణమగు స్వేచ్ఛ లభించును. స్వాతంత్ర్య ప్రియులగు నవ్య కవులలో, కాలము నతిక్రమింపవలెనను తీవ్రవాంఛ తతచుగా వ్యక్తమగును. కాలవేగము నతిక్రమించుట సాధ్యమా? సైద్ధాంతికముగ సాధ్యమే. ప్రయోగ పరముగా దీనిని సాధింపవలసినవారు, గలిగినవారు వైజ్ఞానికులుగాని కవులుకారు. కేవల భావనాలోకమున విహరించు కవుల కీ సిద్ధాంతము, దృఢమగు నాధారమును కల్పించుచున్నది.

నేనూ - నా నెమిలీ :- ఐన్‌స్టీన్ ప్రతిపాదించిన సాపేక్షత సిద్ధాంతము నాధారముగాగొని రచింపబడిన రచనలలో, శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారి “నేనూ - నా నెమిలీ లేక నెమిలీ - నా నేనూ” అనునది ప్రప్రథమముగా పేర్కొనదగియున్నది. తమ “శేషజ్యోత్స్న”కు తామే వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతమది. విజమున కది ఉపోద్ఘాతము కాదు. అది ఒక స్రవ్యక కావ్యము. “A dialogue across time” అను నాంగ్ల శీర్షికయే దానికి సముచితముగా నున్నది.

మానవుడు దేశ కాలబద్ధుడగుటకు, పాంచ భౌతికమగు నీ దేహమే ముఖ్య కారణమనియు తత్పతనానంతరము, మహా వ్యోమమున విశృంఖలముగా సంచరించుట కును, దేశ కాలములను సులభముగా వతిక్రమించుటకును, తగిన శక్తి సామర్థ్యము లాతనికి లభించుననియు, శ్రీ శర్మగారి బిప్రాయపడినట్లు తోచుచున్నది. ఇందు వర్ణింపబడిన విషయములన్నియు, మరణానంతర స్థితికే సంబంధించి యుండుట, నాయీ యాహా కాదారము.

ఇందు, ఈనాటి కవిగారికి, వాల్మీకి కాపవాక్కు వినబడును. వాక్కు వినబడుటయేకాదు, వాల్మీకియే స్వయముగా దర్శన మిచ్చును; కాని ముని వలెకాదు, దొర వలె; “ఈ గొంతే మునుపు ఒక వేటగాణ్ణి తిట్టింది. ఇప్పుడు మరొకణ్ణి తిడుతూ ఉంది ఈ గొంతు ఎప్పుడూ ఇలా తిడుతూనే ఉంటుందా, అన్ని కాలాల వేటగాళ్ళనీ, మానవతకు గాయలు చేసే వాళ్ళనీ, ద్వేషాన్ని, స్వార్థాన్ని రక్షిస్తారాల్లో.. రాసేవాళ్ళనీ కాలపురస్తాలో దాడులు జరిపే బందిపోటు దొంగలనుంచి మానవతను రక్షించాడానికి అహరహమూ పహరాగాసే పోలీసా ఏమిటి ఈ గొంతు. విశ్వంతో మహనీయత శబ్దంగా మారుతుంది. ఆ శబ్దం కాశ్యతంగా లోకమంతటా పరిభ్రమిస్తూ ఉంటుంది. యుగం నుంచి యుగానికి, దేశం నుంచి దేశానికి, భాషనించి భాషకూ అనంతంగా నిరంతరంగా” - ఇది కవిగారి స్వగతము నూత్న వేషమును (నిక్కరు, బూటు దొర బోపి, వరించినను, వాల్మీకి గొంతులో మార్పులేదు. విశేషమేమనగా: ఆ గొంతు కవిగారి సుపరిచితము. భవభూతితో కలిసి ప్లాటో (Plato) చిత్ర పరిశీలన గావించుట, రేంచోతూ కలిసి కవిగారు వేమనయోగిని కలియుట, భోజనితో సంభాషించుట, మున్నగునవి; ఈ ఉపోద్ఘాతమందున్న మరికొన్ని వింతలు, “అప్పటికే నాలో కాలమూ దూరమూ అంతర్ధానమయ్యాయి,” ఇత్యాది వాక్యములను బట్టి, కవిగారే సిద్ధాంతముచే ప్రభావితులై ఈ సంభాషణ యాప కావ్యమును వ్రాసిలో మనకు విశద మగుచున్నది.

శ్రీ సంపత్కుమారగారు. వర్తమాన “వృత్తుం” అను వచన కవితలో, కాల తత్త్వమును సమీక్షించిరి.

“అనాద్యనంతోహ సంకలితమైన ఈకాలం
ఉన్మత్తోద్విగ్నంగా ప్రవహిస్తున్న మహానది
ముందే తరంగ మొకటైతే తేల్చేది మరోటి
తరంగ తరంగానికి చెప్పరానంత తారతమ్యం
మొ తం మీద కాలం అనాద్యనంతంకావచ్చు
కానీ, వై యక్తి క జీవితాన మాత్రం సాధ్యం తం
తొలి ఊర్పున మొదలై మలి ఊర్పున చివరై
నిట్టూర్పుల గట్ల మీంచి తొందరగా పోతున్నది”

ఇందు, వీరు కాలము యొక్క వై యక్తికాను భూతిని వివరించిరి.

“1 కాలాన్ని క త్తిరించి చూడకు
భూతం భూతంకాదు భయపడకు”

“కాలానికి గండ్లుపెట్టి చూడరాదు

అది విరంత ప్రవాహం” — ఈ వాక్యములలో శ్రీ వే. నరసింహారెడ్డిగారు, కాలము యొక్క అఖండత్వమును వ్యక్తీకరించిరి.

టాక్ మహాలులో ఆసీనుడై వాల్మీకి రామాయణమును రచించెను. అని ఒక బాలుడిచ్చిన సమాధానములో, “ఐస్ స్టీసీయమును దర్శించినారు శ్రీ గోపాలచక్ర వర్తిగారు.

2 “ఎవరికీ అర్థంకాదు ఐస్ స్టీసీయం (నాలుగో పరిమాణం) ఎవరూ ఆమో దించరు ఈ పసివాళ్ళ అందమైన డిస్కవరీ”

ఇది చాల విచిత్రమగు నూహ, తప్పులను ఒప్పులుగా సమర్థించుటకే, సాపేక్షతా సిద్ధాంతము ప్రతిపాదించబడినదా? అనునందేహమున కవకాశ మిచ్చునంతటి వింత భాషమిది. భావనాలోకమున పయనించు కవులకు సాధ్యాసాధ్యములతో పని లేదు. కావుననే,

3 “ఊహకందని ఊహలకీకారణ్యంలో
కాలాన్ని పట్టితెచ్చి కట్టివేస్తాను
కాలాన్ని మీకు బావిసగా చేస్తాను”

1. కాలాన్ని క త్తిరించి చూడకు — చేతనావర్తం.

2. కలం కలలు — గోపాల చక్రవర్తి.

3. త్వమేవాహం — ఆరుద్ర.

అని, అసాధారణమగు నాత్మ విశ్వాసముతో శ్రీ ఆరుద్రగారు చేసిన వాగ్దానము మనకు అమోదయోగ్యమగుచున్నది. తన్ను, సర్వదా, సర్వవిధముల బంధించుచున్న కాలమును జయింపవలెనను తీవ్రవాంఛ మార్పున కున్నది. ఆ వాంఛయే యిందు ప్రతిబింబించుచున్నది. ఇదియొక మధురోహ, డా. బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారి కవి తలు ; కాలతత్త్వము కామునే విషయముగా గ్రహించి, దాని తత్త్వమును, సమ గ్రముగను, కళాత్మకముగను, ప్రప్రథమముగా వివరించిన భ్యాతి డా. బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారికి దక్కినది. తొలుత * శ్రీ రెడ్డిగారు, విశ్వకవి రవీంద్రుని కావ్య ములను పెక్కింటి నాంధ్రీకకరించిరి. ఈ గ్రంథ ప్రణాళికలో అనువాదములు చేరవు. కావున వానితో మనకిట్ల పనిలేదు. ఇక వారి స్వతంత్ర కావ్యములు :

1. కాలము. 2. నేడు 3. నిన్నులు, 4. కాలపు ఆత్మకథ 5. వకుళవితానము. వీనిలో వకుళ వితానము తప్ప తక్కిన పన్నియును, కాలతత్త్వమునకు సంబంధించియే యున్నవి. కావున నీ నాల్గింటిని కలిపియే చదువ వలసియున్నది. అట్లని, వీనిని ఏక కావ్యముగా పరిగణించుట కవశములేదు. కళాత్మకముగా దేని విశిష్టత దానికున్నది. ఇవి వచన కావ్యములు.

“కాలము” : అను కావ్యమున, కాలతత్త్వము స్థూలముగా, వివరింపబడినది. తత్త్వముతోపాటు, తత్ప్రభావమును విశదీకరించబడినది. కాల స్వభావమునకు సంబంధించిన ముఖ్యలక్షణముల నైదింటిని శ్రీ రెడ్డిగారిందు ప్రతిపాదించి యున్నారు. 1. నిత్యత్వములో అనిత్యము. 2. నిశ్చలత్వములో చంచలత్వము. 3. మానవజీవితము; కాల ప్రభావము. 4. సృష్టి : కాలప్రభావము. 5. అతిమానవా తరణము (Advent of the Superman).

ఈ యంశము లీ కావ్యమున నెట్లు వివరింపబడినవో, పరిశీలింతము.

ఎప్పటి వలెనే ఉదయించింది

పక్షుల కలకూజెతాలు

మేలుక్కుల్పు పాటలతో

*

*

*

* ఇటీవల శ్రీ రెడ్డిగారు “అమె” అను ఖండకావ్య సంపుటిని ప్రకటించిరి. అది కాలానికము.

నిన్న మొన్న అట్లాగే ఉదయించింది
వంద సంవత్సరాల ముందు
వెయ్యి సంవత్సరాల ముందు
అట్లాగే ఉదయించింది”

కావ్య ప్రారంభమందు, ఇట్లు కాల నిత్యత్వమే ప్రతిపాదింపబడినది. కాని,
కొంత భాగమైన తరువాత,

“కాని ఏరెండు దినములు ఒకటికావు
ఆదిదినాల సంఘటనలు
సంక్షేభాలు, వృత్తాంతాలు
ప్రయాణాలు, విషాదాలు
వేరు, వేరు.”

“దినాలు నిరంతరాలు
కాని నిత్య నవీనాలు
జీవన మరణాలు
సుఖ దుఃఖాలు
అనురాగ ద్వేషాలు
సమర ఘోషాలు
శాంతి ప్రవచనాలు
వేరే, అన్నీ వేరే”

అని, భిన్నత్వము వివరింపబడినది. కాని, యిందు అధికరణ భేదమున్నది. సుఖ దుఃఖాలు, మానవులకు (ప్రాణులకు) సంబంధించినవి. అవి వైయక్తికములు. ఒకరు ఆనందోత్సవముల తేలియాడుచుండగా, అదే సమయమున మరకరు విషాద విచలిత మునస్కులై విలపించుచుండవచ్చును. కాల మొక్కటియేకాని వ్యక్తులు భిన్నులు. కావుననే, యీ విషయమును శ్రీ రెడ్డిగారు, “దినాలు నిరంతరాలు, కాని నిత్యనవీనాలు” అని మొదటనే సూచించియున్నారు. తత్త్వికముగ చూచినచో, కాలము, నిత్యము అఖండము. కాని, వైయక్తికముగ భిన్నము.

మరొక విషయము : అహోరాత్రములు, ఋతువులు మున్నగునవి యేర్పడుటకు కాల ప్రభావమే కారణము - కాని, అవి దేశముతో ముడివడియే యున్నవి. భూమి, తనలోతాను, తిరుగనిచో, మనకు దివారాత్రముల భేదమే యుండెడిది కాదు. అట్లే, దేశమునుబట్టి ఋతువులు కూడ భేదించుచుండును. దేశ నిరపేక్షముగా, కాలము యొక్క అస్తిత్వమును మనము గ్రహింపనేలేము. శ్రీ రెడ్డిగారు కూడ విందు దేశకాల సాపేక్షత్వమునే, పలుతావుల సూచించియున్నారు. వాచ్యముగ నెందును చెప్పకుండుట, వారికిగల కవితా మర్మజ్ఞతకు తార్కాణము. ఉదాహరణమునకు, ఇందలి ఆరవ ఖండికను గ్రహింపవచ్చును.

“హావ భావ విలాసాలతో
నృత్య భంగిమలతో
నాట్యము చేసే జవ్వని నేడు
తళుకు బెళుకులను చూపిస్తుంది
కోపమువస్తే సూర్యుణ్ణి చూపిస్తుంది
ప్రసన్నానికి చంద్రుణ్ణి కేకవేస్తుంది.

ప్రళయ నృత్యం చేస్తుంది
లలిత సంగీతం పాడుతుంది

ఏమి చేయలేదు; ఏమైనా చేస్తుంది
ఎంతైనా చేస్తుంది”

‘నిన్న,’ ‘రేపు’ ‘నేడు’ అనునవిక్రమముగా భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములకు సంజ్ఞలుకదా ! మీదిఖండికయందు, (5 వ ఖండిక యందు కూడ) “నేడు” కళాత్మకముగా వర్ణింపబడినది, ఇందు మానవీకరణముగా (Personification) ఉన్నది. రూపకము తుదివరకు, నిర్దుష్టముగ నిర్వహింపబడినది.

నర్తకివలె, వివిధ భంగిమలలో, వివిధ దృశ్యములను చూపిన “నేడు” తన అస్తిత్వము నెంత సేపు నిలుపుకొనగలదు ? వచ్చినదో, లేదో, అంతలోనే, “నిన్న” లో నంతర్భవించును. పై చూపునకు నిశ్చలముగా నున్నకాలము, నిత్య భ్రమణ శీలము; ఊణఊణ పరిణామవిశిష్టము. ఈ విషయములే ఏడవ ఖండికలో వివరింపబడినవి.

“కాలము” అను నీ కావ్యము యొక్క చరమలక్ష్యము అతిమానవ (Super man) అవతరణము. మహాయోగి అరవిందుడు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములలో నిదిముఖ్యమైనది. “మానవుని చైతన్యము, జడ భూమిక నుండి, సాధనల వలన, క్రమముగా మధ్య భూమికల దాటి, ఆయా భూమికల కనుగుణముగా పరిణామము నందుచు, విజ్ఞాన భూమిక నధిరోపించి, అతిమానవత్వము నందుకొనగలడు” అని ఆ సిద్ధాంతసారము. అతి మానవుడు, విశ్వ నియంతయేకాక, ఆత్మ నియంతయునగును. అతి మానవతాప్రాదుర్భాసమునకు, మానవుడు సాధింపవలసిన విజ్ఞాన విషయములు చాలగలవు. అందుకొన్ని సాధింపబడినవి. కాని, అతిమానవతాదళనందుకొనుటకు, ఇంకను, ఎన్నివేల సంవత్సరములు పట్టునో. ఎనిమిది, తొమ్మిది, ఐండికలలో, వైజ్ఞానిక కళారంగములందు, మానవుడు, నేటి వరకు, సాధించిన విషయపరంపర పేర్కొనబడినది. తుదకు, మానవ పరిణామము యొక్క చరమదళ ఇట్లాహింపబడినది.

“మానవత్వపు శతపత్రము

శత దళాలను విప్పాలె

మానవులే దేవతలై పోవాలె

“అసురత్వము అడుగంటాలె”

ఉదార ఉదాత్త భావాలే స్థిరమైపోవాలె

అదే మానవత్వపు స్వర్ణయుగం

అదే అనంత ప్రయాణ దివ్యలక్ష్యం”

ఇట్టి కావ్యము, కాల పరిణామముతో పాటు, మానవపరిణామమును వివరించును అది మానవావిర్భావరూప చరమలక్ష్య నిర్దేశముతో ముగియుచున్నది.

“నేడు” అను కావ్యమున, కాల స్వభావము వివిధ రీతుల వివరింపబడినది.

“మరణించిన భూతకాలపు అంధకారము

జన్మించని భావికాలపు అంధకారము

మధ్య మెరిసే జ్యోతిరింగణము నేడు”

ఇది కాలము యొక్క జ్యోతిస్స్వరూపము.

“అమావాస్యానిశి తిమిరాధరముల

కన్పించే చిరునవ్వు నేడు”

ఇది ఆనందరూపము

“అంధకార మహర్ణవములో

రేగే బడబానలస్ఫులింగము నేడు”

ఇది భయదరూపము. ఇట్లే సౌందర్య సౌకుమార్యములు, ఔన్నత్యామృతత్వములు, మున్నగు రూపాంతరములు, తత్తద్భావోచిత పదజాలములో వివరింపబడినవి. ఇందుకొన్ని యెడల స్వభావానుగుణముగ ప్రతీకలు ప్రముక్తములై యున్నవి.

“విశాల నీలా కాశములో

నవ్వుల చిందుచు తిరిగే అప్పరస నేడు”

యమునానది కృష్ణ నీరములలో

జలకములాడు రాధ నేడు”

ప్రతీకలు వాని వివరణము :- ఇందు రెండు దృశ్యములు వర్ణింపబడి యున్నవి; ఒక్కొక్క దృశ్యము ఒక్కొక్క ప్రతీక. ఇందలి ఏక దేశమును ప్రతీకగా గ్రహింపరాదు. అనగా రాధనుగాని, అప్పరసనుగాని, దృశ్యమునుండి వేరుచేసి, ప్రత్యేక ప్రతీకలుగా పరిగణింపరాదనుట. పృథక్కరణమువలన, ఉద్భిష్ట విషయము, సుబోధముకాదు. స్పష్టతకొరకు, ఈ ప్రతీకలు వివరింపబడుచున్నవి. అచ్చర సౌందర్య సౌకుమార్యములకు ప్రతీక. సౌందర్య సౌకుమార్యములు పరిమిత రూపమున నుండవచ్చును; అపరిమిత రూపమున నుండవచ్చును. ఒక తోటలోని పూవు సుందరముగా నుండవచ్చును, కాని, ఆ సౌందర్యము సావధికము అనగా, పుష్పమును, ఉద్యానవనమును కూడ సావధికములేఅనుట. పూర్వోదాహృత ప్రతీక యందు సౌందర్య సౌకుమార్యముల నిరవదికత్వము, ప్రతిపాదితమై యున్నది. అందులకే విశాలమును, వినీలమునగు నాకాశము, ముందు పేర్కొనబడినది. అట్టి యాకాశము మరోజ్ఞతా పూర్ణమగుటయేకాక సువిశాలముకూడ. నిశ్చల రూపము సుందరము కావచ్చును; కాని చలద్రూపము సుందరతరమగును. కావుననే, “నవ్వులు చిందించుచు తిరిగే అప్పరస” ఇందు పేర్కొనబడినది. విశాల వినీలాకాశము, చలన రహితమగు సౌందర్యమునకును హంసస్మృత్యుగ నచ్చరలేదు చలింపుచున్న సౌందర్య

సౌకుమార్యములకును ప్రతీకలు. ఇట్లోక దృశ్యమునకుదృశ్యమును ప్రతీకగా చెప్పుటకుగలకారణము స్పష్టమే. వస్తు సౌందర్యముపై పరిసరముల ప్రభావముకూడ నుండును—పరిసరములు కలుషితములగునపుడు సౌందర్యభావనకుంరితమగును. సౌందర్య సౌకుమార్యములకేకాక, ప్రణయమునకుగూడ 'రాధ' ప్రతీక యగును. యమునా తరంగిణి నల్లగానుండును. రాధాదేవి పసిడిచలాకవలె పచ్చగా నుండును. ఆమె జలకము లాడుచున్నది. కాన, నిది చలద్రూపవర్ణనమేనదీ ప్రవాహముచేకూడ చలద్రూప సౌందర్యమే వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట సౌందర్య భావన సావధికము.

బహుళార్థ బోధకములగు నిందలి ప్రతీకలకు వివరణ మాత్రమే.

'నేడు' వ్యంగ్యప్రదానమగు కావ్యము 'నిన్నలు' వర్ణనాత్మకము. మానవ జీవితమునందలి భేదమోదములిందు, ఉదాహరణ పూర్వకముగా, వివరింపబడినవి. మనస్తత్త్వమును నందలి వివిధాంశములను, సూక్ష్మముగా పరిశీలించి, శ్రీ గోపాల రెడ్డిగారి కావ్యమున, స్మృతికిగల ప్రాధాన్యమును నిరూపించియున్నారు. జీవితము సుఖ దుఃఖాత్మకము. కావున స్మృతియు సుఖ దుఃఖాత్మకముకాక తప్పదు. మధుర స్మృతులకంటె విషాదస్మృతులే బలవత్తరములని శ్రీ రెడ్డిగారి అభిప్రాయము. క్రింది వాక్యములనుబట్టి యీ విషయము స్పష్టమగుచున్నది.

“స్మృతి రాజ్యంలో సుఖ సంపదల కన్న
దుఃఖ ఆపదలకే బలం శక్తి ఎక్కువ
జన్మదినం, విజయ దినమునకన్నా
మరణ దినం, పరాభవ దినానికే
దీర్ఘ యుస్సు ఆస్మృతి రాజ్యంలో
కుమారుడు పుట్టిన దినానికన్నా
చవిపోయిన దినమే బుసకొడుతూ వస్తుంది”

ఇట్లు పెక్కు సంఘటనల నుదాహరించి, శ్రీ రెడ్డిగారు తమ సిద్ధాంతమును, సుస్థిరముగా స్థాపించియున్నారు. కాని, స్మృతికిగల బలము కాలక్రమమున సన్నగిలు చుండును. అట్లు దానిని బలము క్షీణింపనిచో, మానవ జీవితమే దుఃఖభాజన మగును. శ్రీ రెడ్డిగారుకూడ. నీ విషయము సంగీకరించుచున్నారు. కాని, సుఖ స్మృతులవలె, విషాద స్మృతులు మరపులకు రావనియు, కాలమెంత గడచినను, అవి 'వాడిగా'నే యుండి శోకదాయకములగు చుండుననియు, వారి నిర్ణయము.

“మనము అనుభవించిన, ఆనంద విషాదాలు

“నిన్నల”లో చేరి స్మృతులై యున్నాయి,

దినాలు గడిచేకొద్దీ, స్మృతి సన్నగిల్లుతూ వస్తుంది

కొన్ని కొన్ని దుఃఖాలు కాలంగడిచినా వాడిగానే ఉంటాయి

సుఖాలు మాత్రం మాసిపోతాయి

పైకతాలమీద పదచిహ్నాలవలె”

దుఃఖ స్వభావ నైశిత్యమును సూచించుటకై, “కొన్ని కొన్ని దుఃఖాలు” అని చెప్పబడినది. వివరణ రూపమున రెండు మూడు విషాద సంఘటనలు పేర్కొనబడినవి. ఈ వివరణమున, శ్రీ రెడ్డిగారు, శయ్యానైగ విగ్రహములనుగాని, శబ్దచమత్కృతులనుగాని చూపలేదు; ఉన్నదాని నున్నట్లు, సూటిగా, అనాచ్ఛాదితముగా చెప్పి దుర్బర దుఃఖావస్థయొక్క నగ్న స్వరూపమును మనకు సాక్షాత్కరింప జేసినారు. మరియు నీ విషాద సంఘటనముల సాధారణములకావు. ఎప్పుడూ, ఏదో దేశమున, శతాబ్దికొకమారు సంభవించు నవియునుగావు; ఆధునిక యాంత్రిక యుగమున నిట్టివి సర్వ సాధారణములు :

“సంపాదించే యజమాని హృద్రోగంతో మరణిస్తే

పిల్లల చదువులేవి? ఆడపిల్లల పెళ్ళిళ్ళు ఎటుల?

తల్లి ఎట్లా పోషిస్తుంది ?

కుటుంబానికే గరళ దినమయ్యింది అనేడు.

వైద్యం చదివే పుత్రుడు

సముద్రంలో ఈడుచు మరణిస్తే

తల్లిదండ్రుల ప్రాణాలు కూలిపోయి

కలలన్నీ చెదరిపోయి

అప్పులభారం కనబడుతుంటే

మరలో తిప్పిస్తే ఉంటుంది అనేడు

వివాహం జరిగిన కొద్ది నాళ్ళకే

భర్త రోడ్డుప్రమాదంలో చనిపోతే

ఆ రమణి సౌభాగ్యమంతా దుమ్మైపోతే

ప్రమోద సౌధాలమీద పిడుగుపడితే

ఎంతటి దుర్బర విషాద దినము అనేడు”

ఈ వర్ణమునుబట్టి, మానవ స్వృతులన్నియు సంతాపజనకములేకాని, సంతోష దాయకములు కావని తలంపరాదు. కవిగారి ఉద్దేశముకూడ అది కాదనుట కీ క్రింది వాక్యములు తార్కాణము :

“కొన్ని నిన్నల సముదాయాలు
వజ్రాలవలె మెరిసే నేడుల రాశియై
ఒక యుగాన్ని, ఒక శకాన్ని నిర్మిస్తాయి.
విక్రమాదిత్యు నీ యుగాన్ని
సాహిత్య నవరత్న కాలమని
నప్త కావ్యాల కాళిదాసుని శకమని
ఇప్పటికీ స్మరించుకుంటున్నాము
కృష్ణరాయల కాలమని అగ్గురు కాలమని
గాంధీయుగమని ఉప్పొంగుతూ అనుకొంటాము”

* * *

కొన్ని నేడులు హితవునుకూడా కల్గించాయి
రామాయణం వ్రాయబడిన నేడులు
ఆవిరి యంత్రాలనుచేసిన నేడులు
విద్యుత్ శక్తిని కనిపెట్టిన నేడులు
మంచివే, సౌభాగ్యాన్నే కూర్చాయి”

ఇట్లు గత కాలమున జరిగిన కొన్ని మహా కార్యములు పేర్కొనబడినవి. కాని యిచట ముఖ్యముగా పరిశీలింపదగిన విషయ మొకటి యున్నది. ఈ కావ్యమున పేర్కొనబడిన ఓషాద ఘట్టములు వైయక్తికములు. జాతీయమగు ప్రాధాన్యము వానికి లేదు. కాని, అట్టివి ప్రతి దినమును, ఎచ్చటనో ఒకచోట సంభవించుచునే యుండును. కాని “వజ్రాలవలె మెరిసే నేడులెన్నియున్నవి? ఒక యుగమును గాని, ఒక శకమునుగాని, నిర్మించిన మహనీయు లెందరున్నారు? ఏ జాతి చరిత్ర పరిశీలించినను, మహా పురుషుల సంఖ్య అత్యల్పముగనే యుండును. కాని, వారి ప్రభావ మనల్పము. వారిచే ఒక జాతీయంతయు ప్రభావితమగును. వారి సందేశములు విశ్వజనీనములు. సార్వత్రికములు; సార్వకాలికములు. విద్యుచ్ఛక్తి నొక మహనీయుడు కనుగొనెను. దాని ప్రయోజన మాతనికి మాత్రమే, లేదా, ఆతని కుటుంబముగకు మాత్రమే, లేదా, ఆతని దేశమునకు మాత్రమే పరిమితము.

కడుకదా! ప్రపంచమందలి సర్వ దేశములును విద్యుచ్ఛక్తివలన నపూర్వమగు నభివృద్ధివి సాధించినవి. ఇందు వైయక్తికమగు ప్రాధాన్యమున్నను, అది గణనీయము కాదు.

సాముదాయకముగ ఒక సంఘమునకు సంఘమును, పీల్చి పిప్పిచేసిన విషాద సంఘటనలు లేవా? ఉన్నవి. యుద్ధములు, కరవులు మున్నగునవి దేశోపద్రవ కారకములు, వీరినిగూడ శ్రీ రెడ్డిగారు, పేర్కొనియున్నారు.

ఈ కావ్యమున, నిట్లు, భేదమోదములకు సంబంధించిన సంఘటనలు వివరింపబడి యున్నవి. నేటి సంఘటనలు, “నిన్నుల”లో చేరి, మానవ చేతనయందు స్మృతులుగా నిలిచిపోవుచున్నవి. ఈ సంఘటనలను వివరించుటలో శ్రీ రెడ్డిగారు నమదృష్టినే ప్రదర్శించిరి కాని, మొత్తముమీద, విషాదమువై పే మొగ్గు చూపుచున్నదని నా అభిప్రాయము.

గతకాలము (నిన్నులు) గుహ; వచ్చుకాలముగూడ. మొదటిది స్మృతి రూపమున మనయందున్నది. రెండవదాని స్వరూప స్వభావములు మనకు తెలియవు. మన వాంఛ లన్నియు దాని కభిముఖముగా నడచు చుండును. ఈ విషయములను వివరించుచు, శ్రీ గోపాలరెడ్డిగారు, తమ కాలత్వత్వ విచారణ కిట్లు శాంతి పాఠమును పలికిరి.

“నిన్నులు గుహ అయితే రేపులు గోడలు
గుహలోకి కొద్దిగ చూడవచ్చు జ్ఞాపకాలతో
గోడనుదాటి చూపు పోలేరు
కోర్కెల రెక్కలపై, కలల అలలపై
ఎగురుతు చూపు చూస్తుంది, రేపుల ముఖాలను
అదే వాంఛ ప్రపంచము, స్వప్న సామ్రాజ్యం
నిన్నులు, నేడులు, రేపులు, ఆనాదికాల వంశ పారంపర్యం
అనంత నిరంతర ప్రయాణం
క్లాంతిరహిత నిత్యకాల విహారం”

వక్రశ వితానము మా ఊరి రావిచెట్టు :- డా. బెజవాడ గోపాల రెడ్డిగారు రచించిన, ఈ రెండు కావ్యములును, ఒక కోవకు చెందినవని నా అభిప్రాయము. ఈ కావ్యములను చదువునప్పుడు నాకొక సందేహము కలిగినది. ఇవి

ప్రకృతి వర్ణనాత్మకములగు కావ్యములా ? లేక తత్త్వచింతనా పరములగు కావ్యములా ? కేవల వాచ్యార్థమునుబట్టి చూచినచో, వీనియందు, ప్రకృతి వర్ణనలే గోచరించును. కాని, వాచ్యార్థకాయయగు నర్థాంతర స్ఫురణమీకావ్యములందున్నది. అది భావుక హృదయములను, తత్త్వచింతనపై పు మరలించుచున్నది. వాచ్యార్థముపై గాని, లక్ష్యార్థముపై గాని, స్ఫురించు నర్థాంతరమే వ్యంగ్యము. వ్యంగ్యము ప్రధానమగుచో, ధ్వనియగును; అప్రధానమగుచో గుణీభూతమగును. ఈ రెండును ఉత్తమ ధ్వని కావ్యములని నా అభిప్రాయము. డా. గోపాలరెడ్డిగారు, మొదట కాల తత్త్వమును వివరించిరి. ఇట స్థల (దేశ) ప్రభావమును విశదీకరించుచున్నారు. మరియు, దేశమును (స్థలమును) తద్గత వస్తు భిన్నముగ మనము చూడలేము. అట్లే, ఒక వస్తువును, దేశ భిన్నముగా, కేవలముగా మనము చూడలేము. కావున, స్థలముతో పాటు, తత్సంబంధివస్తుప్రభావమును, వస్తువుతోపాటు, తత్సరిసరముల ప్రభావమును మనపై నుండుననియు, తదనుగుణముగనే మనయందు భావములుత్పన్నములగుననియు, మనము నిర్ణయింపవచ్చును. ఈ రెండు కావ్యములందు నీ స్థల తత్త్వము, లేక, ప్రభావము, వ్యజ్యమానమగుచున్నది. ఈ రెండు కావ్యములను కలిపి చదువవలయును.

పకుళవితానము ద్వారమున కిరుప్రక్కల పెరిగినది. రావిచెట్టు శ్మశానము సానుకొనియున్నది. జాతినిబట్టి ఈ రెండు సమానములు. భూమిహలక్షణము వీరెండింటికిని సరిగానే వర్తించును. ఋతు ప్రభావము కూడ, వీనిపైన నొక్కరీతిగనే యుండును. రెండను శకుంత సంతతుల కాశ్రయమిచ్చును. ఈ రెండు కావ్యములందును, మొదట చేయబడిన వర్ణనలలో, ఈ సమానత్వమే వ్యక్తమగుచున్నది. కాని “పకుళ వితానము” సర్వమును మోదాత్మకము, కాగా, “మా ఊరి రావిచెట్టు” మోదభేదాత్మకము. “మలిదేవి గట్టున చెట్టుకు ఉత్తర దక్షిణముల, సన్నగ వ్యాపించి ఉండేది మా ఊరి శ్మశానము.” ఈ వాక్యమునుండి స్థలప్రభావ వర్ణనము ప్రారంభమగుచున్నది. అనగా శ్మశానమునకు సంబంధించిన, విషాదము, జగుప్స మున్నగు భావములు వ్యక్తములగు చున్నవనుట, వీనివలన వైరాగ్యము వ్యజితమగుచున్నది. ఈ భావములను వ్యక్తీకరించునపుడు, శ్రీ గోపాలరెడ్డిగారెట్టి భావావేశమునకును లోనుగాక, కేవల తటస్థభావమునే వహించిరి. ఉదాహరణమునకు కొన్ని వాక్యములు :

“చనిపోయిన పెద్దల దహనం
పిల్లల ఖననం జరిగే దచ్చటనే
మా ఊరికి అంతిమ యాత్రాస్థలం”

“దాని రాజ్యంలో మరణాలే, జననాలు లేవు
రావిచెట్టుకే మరణ అంతిమవార్త
దాని కవాటాలగుండా పోయిన కాయం
చితా భస్మాలలో విలీన మగుతుంది
అక్కడనుండే మరణ రాజ్య ప్రారంభం”

“చితాధూమాలే సాంబ్రాణి ధూపాలు
చితాగ్నులే దానికి హారతి శిఖలు”

“కాని అశ్వత్థ వృక్షము స్థిత ప్రజ్ఞుని వలె ఉండేది
మహావేదాంతి వలె నిలిచేది”

కావ్య ప్రారంభమున, ఈ అశ్వత్థమే యెట్లు వర్ణితమైయున్నదోచూడుడు.

“ఋతువులు తమ తమ ఆటల పాటల

రావిచెట్టు దర్బారులోనే జరిపేవి

కొమ్మలు వీధులు కాగా

చెట్టు ఊరుగా ఉండేది పిట్టలకు

సంజెవేళ లేత చీకట్ల పిలుపులు విని

పిట్టలన్నీ గుమికూడేవి

కల భాషకాలతో దిన చర్యలు సమీక్షించుకొని

తమ తమ గూడుల కేగేవి

వేకువనే లేచి చెట్టుకును సుప్రభాతం పాడేవి”

ప్రకృతి యెత్తిన నీలచ్ఛత్రము వకుళవితానము; మరణవేవతకు రాజచ్ఛత్ర
మశ్వత్థము. సహజమైన స్వాగత మండపము, విహంగాల ఆరామదామము, వకుళవి
తానము. ఊరికి అంతిమయాత్రా స్థలము. పరలోకానికి సింహద్వారము అశ్వత్థము.

మొదటిది గృహ ప్రాంగణమున నున్నది. రెండవది శ్మశానము నానుకొనియున్నది. వక్కుళములు, సదాపరిరంభమున మెసలు దంపతుల వలెను, అ విరతచుంబన నిరతు లగు ప్రేయసీ ప్రియుల వలె నున్నవి. అశ్వత్థము, తరురూపము దాల్చిన మరణ దుఃఖము వలెను, గూడుకట్టిన గ్రామ శోక భారము వలెను ఉన్నది. పరస్పర విరుద్ధములగు నీ లక్షణములు, ద్వంద్వ భూయిష్టమగు జీవిత తత్త్వమును వ్యంజింప జేయుచున్నవి.

ఉమర్ ఖయ్యాం తత్త్వము :- దీని “మదిరా తత్త్వము” అని శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు పేర్కొనిరి. మదిరతోపాటు మదిరాక్షిని గూడ చేర్చుకొన వలెనని వారే సూచించిరి. ఖయ్యాము రచించిన “రుబాయీ”లలో, మదిరకును, మదిరాక్షికిని మాత్రమే ప్రాధాన్యమున్నది, కావున, శ్రీ రెడ్డిగారు ఖయ్యాము తత్త్వ మును, మదిరాతత్త్వముగా పేర్కొనుట సముచితముగనేయున్నది. ఇది, ఖయ్యాము తత్త్వము ఖయ్యాము తత్త్వమే అనియు, దానిని “మదిరకు” మాత్రమే (మది రాక్షితో గూడ) పరిమితముగావించుట వలన కొన్ని యసార్థములేర్పడుట కళకాళ మున్నదనియు, నాయభిప్రాయము.

ఉమర్ ఖయ్యాము, తన “రుబాయీల”లో ప్రతిపాదించిన తత్త్వమేది? ఈప్రశ్నకు ప్రసిద్ధములగు సమాధానములు రెండున్నవి. కొందరి యభిప్రాయమున నాతడు శుద్ధలోకాయతవాది, లేవహికవాది. “భస్మీబూతస్య దేహస్య పునరాగమనం కుతః” (కాలి బూడిదయైన శరీరమునకు పునరాగమన మెక్కడ?); ఋణం కృత్వా పుత్రం పితే (ఋణము చేసి పుత్రము త్రాగెదరుగాక); మాతృయోనిం పరిత్యజ్య సర్వయోనిషు సంచరేతే (తల్లితో తప్ప తక్కిన స్త్రీ లందరి తోడను రమింప వచ్చును); - ఇత్యాదులు లోకాయతి కుల సిద్ధాంతములుగా చెప్పబడియున్నవి. ఈసిద్ధాంతమున కాచార్యుడు * చార్వాకుడు. కావున నీ మఱియును చార్వాక మతమని

* చార్వాక శబ్దము పృషోదరాది గణమునకు చెందినది (చారు వాక్). బ్రతికి నంతకాలము సుఖముగా బ్రతుకుడు అనుసిద్ధాంతమును, మృదు మధుర భాషలో చెప్పువాడు చార్వాకుడు. “చార్వీ”, లేదా, “చార్వాక” అను అచార్యునిబట్టి చార్వాక దర్శనమును పేరు వచ్చినదని కాళికావృత్తి. “లోకేషు ఆయతః” లోకులలో వ్యాప్తి యందున్నది. లోకాయతమని కొందరు. లోకదృష్టిని అనుసరించు దర్శనము లోకాయతమని నర్వదర్శన సంగ్రహము.

కూడా చెప్పుదురు. చార్వాకుల కిహముతప్ప పరములేదు. దేవుడులేడు; ప్రత్యక్షమును తప్ప అన్యప్రమాణమును వారంగీకరింపరు. భౌతికమగు దేహము కంటె వేరుగ ఒక ఆత్మ నంగీకరింపవలసిన పనిలేదనియు, తిని, త్రాగి సుఖముగనుండుటయే జీవిత పరమార్థమనియు; వారి సిద్ధాంతము.

చార్వాకమతమునకును, ఖయ్యాము అభిప్రాయములకును కొంత సాదృశ్యమున్నమాట వాస్తవమే. కాని ముఖ్యమగు భేదము కూడ నున్నది. చార్వాకుడు నాస్తికుడు; అతడు ఈశ్వరుని అస్తిత్వమును అంగీకరింపడు. ఉమర్ ఖయ్యాము నాస్తికుడు కాడు. “ఉమరు కవిత్వము నందీశ్వరుడు లేడని సాధించు గీతములు కనబడవు” అని పారశీక భాషనుండి రుబాయీల నాంధ్రమున కనువదించిన, శ్రీబూర్గుల రామకృష్ణారావుగారి నిశ్చితాభిప్రాయము. “ఈశ్వరుడు లేడు” అని స్పష్టముగా చెప్పనంత మాత్రమున, ఉమర్. ఈశ్వరాస్తిత్వము నంగీకరించెనని చెప్పనగునా? అట్లు నిశ్చితము చెప్పుట కవకాశము లేదు. కాని నాస్తికుడని కూడ స్థాపింపలేము. ఈశ్వర విషయమున, నాతడు బుద్ధునివలె మూకీభావమును వహించి యుండవచ్చును; లేదా సదసత్సంశయమున కొట్టుకొనుచు నుండవచ్చును. చార్వాకు డీశ్వరాస్తిత్వము నంగీకరింప లేదను విషయము స్పష్టము. ఈ యిర్వురకును (ఉమర్ చార్వాకులకు) గల ముఖ్య భేదమిది.

ఉమర్, మహమ్మదీయ మతమున సూఫీ తెగకు చెందినవాడనియు, అతడు ప్రతిపాదించినది భక్తి యోగమనియు, రుబాయీల యందు ప్రయోగింపబడిన మధుపాత్ర, సాఖీ అను పదములు జీవాత్మ పరమాత్మలకు ప్రతీకలనియు, నొక వాదమున్నది. ఉమర్ ప్రతిపాదింప దలచినది భక్తి యోగమే అగుచో, అతడు తన ప్రయత్నిమున సర్వధా విఫలుడయ్యెనని నాయభిప్రాయము. అతని భక్తి కవిత వలన లోకమున పెరుగునది విషయాను రక్తియేరాని, భగవద్భక్తి కాదు. మరియు, యిస్లాము మతమునమద్యపానము నిషిద్ధము. అట్టి యెడ ఉమర్ ఖయ్యాము, తన భక్తి గీతములందు (రుబాయీలు) నిషిద్ధ పదార్థమునే, సంకేతముగా గ్రహించునా? గ్రహించినచో, అనాటి మహమ్మదీయుల కాతనిపై గౌరవ ముండునా? అను ప్రశ్నలుదయించును. ఈ ప్రశ్నలను మనసు నందుంచు కొనియే కావలయు, శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణారావుగారిట్లు వ్రాసె యున్నారు. “పారశీ భాషయందు” “సూఫీ” తెగకు సంబంధించిన భక్తులుగాని, సామాన్య కవులుగాని, ఇస్లాం మతమునకు విరుద్ధమైనట్టికిని, మధువును, సాగపాత్రను, పాత్రలందిచ్చు “సాఖీ” మున్నగు విభాష

సామగ్రిని పరిత్యజించలేదు. భక్తి పూరితములగు కావ్యము లందును ద్రాక్షానవము నకు మిక్కిలి గౌరవము కలదు. ఫారసీ భాష యొక్కయు, జాతి యొక్కయు, చారిత్రక వారసత్వ పరిణామమది".

ఖయ్యాము నాస్తికతను ప్రత్యక్షముగా సమర్థింపలేదు. అంత మాత్రమున నాతడు అస్తికుడని నిరూపింప వలనుగాదు. పారశీకమున సూఫీ తెగకు సంబంధించిన భక్తులు, తమ కవితలలో, మద్యము మున్నగు పదములను సంకేతములుగా వాడి యుండవచ్చును. అంతమాత్రమున, నావిభావ సామగ్రి నుపయోగించిన వారి నందరిని భక్తులుగా పరిగణింపరాదు. అట్టి పరిగణనకు, ఇతరాధారములు తోడ్పడవలయు. ఖయ్యాము భక్తుడనుటకు, ఇతరాధారములు మృగ్యములు - భక్తులందరును పరలోకము నంగీకరింతురు. పునర్జన్మమును అంగీకరింపక పోయినను, మరణానంతరము జీవుని అస్తిత్వమును అంగీకరింతురు. పరలోకమునుగాని, మరణానంతరము జీవుని అస్తిత్వమునుగాని ఉమర్ ఖయ్యాము అంగీకరించినట్లు కానరాదు. మరణముతో జీవుని అస్తిత్వ మంతరించుననియు, దేహము మట్టిలో కలిసి పోవుననియు, ఆతని విశ్వాసము. అట్టి వానికి భగవ దస్తిత్వమునందు నమ్మకముండదు. ఉండకలసిన ఆవశ్యకతయు గానరాదు. కాని ఖయ్యాము అక్కడక్కడ, కుండలకును కుంభకారునకును సంబంధించిన ప్రసంగములు చేయుచుండుటచే ఆతనికి సృష్టికర్త యొకడున్నాడు అను విశ్వాసము కలదని నిర్ణయింపవీలగు చున్నది. 'ఘటమున్నది కాబట్టి ఘటమును చేసిన వాడుండక తప్పదు: అట్లే సృష్టి యున్నది కావున సృష్టికర్త యుండక తప్పదు. అను హేతువాదమే యీ నమ్మకమునకు కారణమై యుండును. ఇంతకును ఈ నమ్మక మాతనికి కలదనుటకు, ప్రత్యక్షాధారము లేవియును లేవు. అస్తిత్వ విషయముననే, యిన్ని శంకలుదయించు చుండగా, నిక భక్తి ప్రపత్తుల ప్రసక్తియేల? పాదరక్షల నపహరించుటకే, మసీదున కేగిన వానికి, భగవద్భక్తి కలదని చెప్పుట హాస్యాస్పదమగును. ఈ సృష్టి యంతయు నొకని యతి ననుసరించి నడచుచున్నదను దృఢ విశ్వాసము ఖయ్యామునకు కలదు. తనకున్న శాస్త్ర పరిజ్ఞానముతో, దాని, రహస్యమును కనుగొనుట కాతడు విశ్వ ప్రయత్నము గావించెను. కాని తద్రహస్యమును భేదింపలేక పోయెను. అంతమాత్రమున జనన మరణ రూప సంసార చక్రమును నడిపించుచున్న నియతి లేక సూత్రము లేనేలేదు, అని చెప్పుట కాతడు సాహసింపలేదు. గ్రుడ్డి నమ్మకమే శరణ్యమని ఆతఁడొకచో భావించును. ఇట్లు వివిధ మార్గముల నాతని యాలో

చనలు సాగినవి. ఇదమిత్రముగా ఐయ్యా మిట్టివాడు అనిగాని, ఆతని తత్వమిట్టిది. అనిగాని చెప్పుట కవకాశము లేదు. కావున ఐయ్యాము తత్వము ఐయ్యాము తత్వమే. దానిని అన్యథా వ్యవహరింప కుండుటయే ఉత్తమము.

ఐయ్యామెట్టివాడో, ఆతని తత్వమెట్టిదో మనకు తెలియదు. కాని, ఆతని కవితకు లోకముపై నున్న ప్రభావము మాత్రము స్పష్టము. అది లోకాయత తత్వము నకు భిన్నముకాదు. “హాయిగా త్రాగి. అంగనలతో సుఖింపుము” : — లోకదృష్టి యందిదియే ఆతని సందేశము.

1 “ఉమర్ ఐయ్యాము బహు శాస్త్రనిష్ఠాతుడు; బహు భాషా వికారదుడు. ముఖ్యముగా గణితము నందును, జ్యోతిశాస్త్రము నందును, ఆతడఖండ పాండిత్యమును సంపాదించెను; పంచాంగమును సంస్కరించెను. ఆనాటికి వ్యాప్తియందున్న వైద్యశాస్త్రమునందును మంచి అనుభవమునే గడించెను.

* పారశీక భాషయందు “శేర్” అను ఛందో విశేషము గలదు. అది ద్విపది. రెండు “శేర్”లు కలిసిన “రుబాయి” అగును. రుబాయి ఛందస్సులో రచింపబడినది గావున, ఐయ్యాము కావ్యమునకు “రుబాయాత్” అను పేరు వచ్చెను.

1) ప శతాబ్దియందు ఎద్వర్దు ఫిద్జెరాల్డు అను నాంగ్లకవి “రుబాయాత్”ను ఆంగ్లమున కనువదించెను. ఈ అనువాదము జరిగిన తరువాతనే, ఉమర్ ఐయ్యాము పేరు పాశ్చాత్య దేశములందు మారుమోగినది. ఫిద్జెరాల్డు మొదట, డెబ్బదియైదు రుబాయీలను మాత్రమే ఆంగ్లీకరించెను. తరువాత అయిదవ ముద్రణమున పెక్కు మార్పులు గావించి, పద్య సంఖ్యను నూట ఒకటికి పెంచెను.

తెలుగున రుబాయ్యాతే :-

ఇరువదవ శతాబ్ది యందే తొలుదొల్త ‘రుబాయ్యాతే’ ఆంధ్రమున నవతరించి నది. ఆ మాండ్రీకరణమునకు ఫిద్జెరాల్డు గ్రంథమే ఆధారము. ఆంధ్ర కర్తలు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు, తమ గ్రంథమునకు “మధుకలశము” అని పేరిడిరి. ఆంగ్లానువాదము ననుసరించి వ్రాసిన వారిలో, శ్రీరామచంద్ర అప్పారావుగారు

1. పూర్తి పేరు “మిరూసుద్దీన్ అబ్దుల్ ఫతహ్ ఉమర్ బిన్ ఇబ్రహీం ఐయ్యాం”

* * ఈ భాగమునకు శ్రీ స్ఫూర్తిశ్రీగారి “తెలుగులో ఉమర్ ఐయ్యాము” అను వ్యాస మారాఢము. చూడు. స్ఫూర్తిశ్రీ వ్యాసావళి రెండవ భాగము

శ్రీ మడివడిగ బలరామాచార్యులుగారు, డా॥ పి. శ్రీదేవిగారు, శ్రీ గుడిపాటి వెంకటచలంగారు, శ్రీ మేక రంగయ్యప్పారావుగారు ముఖ్యులు. వీరిలో శ్రీ గుడిపాటివారి అనువాద మొక్కచే వ్యావహారిక వచనము సంపన్నది. శ్రీ రాయప్రోలు వారిది పద్యకృతి, మిగిలినవారివి గేయకృతులు.

శ్రీరామచంద్ర అప్పారావుగారు, తమ అనువాదమునకు “అమర కావ్యము” అని పేరిడిరి. ఇందు 110 గేయములున్నవి. ఇవి ఖండగతిలో నడచును.

“తొలిప్రొద్దు కొండపై తొంగిచూచెను రవి
శర్వరీతేజ ప్రసూనములు రాలినవి.
పైకిప్రాతే అరుణకిరణ సాయకము
రాజసౌరాగ్ర శిఖరముసోకె; ఇకలెమ్ము”

శ్రీ మడివడిగ బలరామాచార్యులుగారి “ఉమర్ ఖయ్యాం అమరగీతలు” త్ర్యుప్రగతిలో సాగినవి. నాలుగు పాదము లొక ఖండము. మొత్తము గేయమున మూడు ఖండములు, పందెండు పాదము లుండును.

“విశలో రవియను రాయిని
వినరివై చెను ప్రభాతము
చెలియా! మేల్కొనవె త్వరగ
తొలినంతేతం బరసియు
తారకాళి పరువె తైను
తరుణీ! అదుగో! చూడుము
లెమ్మిక నామస్మకాంబర
మేగతి మండుచు నుండెను
తూర్పు దిశను వేటగాడు
తన కిరణముల ఉచ్చును
తగిలింపి బిగించెను, సు
తాను గోపురాగ్రంబును”

శ్రీ రాజా రంగయ్యప్పారావుగారి “రుద్రాయాత్”లో, కొన్ని గేయములకు వనిమిదియు, కొన్నింటికి పందెండును, కొన్నింటికి పదు నాల్గును, చరణములున్నవి.

ఇవి చిత్ర విచిత్ర గతులలో నడచును. సాధారణముగా నీ గేయములందు, సరి పాదములలో (2, 4, 6, 8) అంత్య ప్రాసనీయమము పాటించబడినది.

“చీమపలె గింజకు గింజ

కూడబెట్టిన సెట్టి,

తండ్రి యిచ్చినదెల్ల హాయి

సెలవుచేసిన జెట్టి

వీరిరువురును పోయి తిరిగి

రాబోరు రాబోరు

మంటగలసిన శవాలు

మానవులు కాబోరు కాబోరు”

భాగతీయ సంప్రదాయమున కనుగుణముగ, చేయబడిన మార్పులిందు, కొన్ని యెడల గానవచ్చును. వీనివలన సహృదయ పాఠకులకు, వర్ణ్యమాన విషయము, విస్పష్టమగును.

“హస్తినాపుర మయసభ లెల్ల

కాలగర్భాన గలిసె

రారాజుల అమృత పాత్రలు

తుత్తునియలై మట్టి నొలసె.

కాని యీ యమునా తటాన

మలయ మారుత మెల్లపుడు వీచుచుండు

ద్రాక్ష నిజమధురాస వంపు

కెఱజాయ నెల్లపుడు నొసంగుచుండు”

ఈ కృతియందు డెబ్బది యేడు గేయములున్నవి. భావ మాధుర్యమునకు తోడు, పదలాలిత్య మీ కృతికి “అక్షర రమ్యత”ను చేకూర్చుచున్నది.

మీద పేర్కొనబడిన వారందరును, ఫిడ్జెర్లాడ్ల చేసిన ఆంగ్లానువాదమునే అనుసరించిరి. ఇవన్నియును స్వేచ్ఛానువాదములే. ఫిడ్జెర్లాడ్లయొక్క అనువాదముకూడ, యథేచ్ఛానువాదమేకాని, యథా మూలకము కాదు.

స్ఫూర్తిశ్రీ గారు “మధుపాలిక” అను పేర, రుణాయీల ననువదించిరి.

వీరి రచనకు శ్రీ స్వామి గోవింద తీర్థగారి ఆంధ్రానువాద మాధారము. ఇందు 249 వృత్తములుగలవు.

పాఠశీక మూలమునుండి రుజువైనది ననువదించినవారిలో, శ్రీ బూర్గుల రామ కృష్ణారావుగారాదులు. వీరిది యథామూలానువాదము.

తరువాత, పేర్కొనదగినవారు శ్రీ దుహ్వారి రామిరెడ్డిగారు. వీరు, పాఠశీక మూలము నందున్న కొన్ని రుజువైనను, గైకొని, “పానశాల” అను పేరున, 125 పద్యములు వ్రాసిరి. “రుజువ్యాత్తు” ననువదించిన యాంధ్ర కవులనేకులు గలరు. కాని, శ్రీ దుహ్వారివారి పానశాలకుగల ప్రాచుర్యము, ఇతర కవుల కృతులకులేదు. అసలు వారి యితర కృతులకే, పానశాలకుగల ప్రశస్తి యున్నట్లు కానరాదు.

శ్రీ ఉమరాశీషా కవిగారు, “ఉమర్ ఖయ్యామ్” అనుపేర, రుజువైనది ననువదించిరి. ఇందు 714 పద్యములున్నవి. అనువాద గ్రంథము లన్నిట నిదియే పెద్దది.

శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారు, రుజువ్యాత్తును, సంస్కృతాంధ్రములు రెండింటిలోకి ననువదించిరి. ఆంధ్రాను వాదమంతయు అచ్చ తెలుగు లోనున్నది.

శ్రీ మాధవపెద్ది బుచ్చిసుందరరామశాస్త్రిగారు, “ఉమర్ ఖయ్యామ్” అను పేర నొక కావ్యమును వ్రాసిరి. ఇది అనువాదముకాదు. అట్లని కేవల స్వతంత్ర కావ్యమునుగాదు. ఖయ్యాము భావములచే ప్రభావితమై, శ్రీ మాధవపెద్దివారి కావ్య మును వ్రాసిరని చెప్పనగును. తొంబది రెండు పద్యములుగల యీ కావ్యము, ఉదయరాగము, మధువు, పూదోట, సమీక్ష, చదువు, గురువు విధి, వేదన, కాలము, పర్యవేక్షణము, మధుమటము, పరిసమాప్తి అను పంచెండ్రు భాగములుగా విభజింప బడి యున్నది. అంతారిక యందు పది పద్యములున్నవి. ‘ఉమరు’ ‘అంత శృతి’ అను రెండు శీర్షికలలో నివి ముద్రింపబడినవి.

ఖయ్యాము కవితా మాధుర్యముచే ప్రభావితమైన వారనేకులు గలరు. అందు శ్రీ బీర్నడి విజయవత్తు గారొకరు. వీరి కావ్యము “స్వర్ణాపకరణము”న, ప్రథమ

సంద్య, విచిత్రపాత్రలు, చరమ సంద్య, నిశీ గీతము అను నాల్గు భాగములు గలవు. వీనికి 'సోపానములు' అని పేరు. గ్రంథ నామము 'స్వర్ణావతరణము' అవతరణ మునకు సోపానము లావశ్యకము. ఇట్లే కావ్య భాగములను సోపానములనుట అస్వర్థముగా నున్నది.*

శ్రీ నండ్లూరి రామకృష్ణమాచార్యగారి "సూక్త వసంతము" పై గూడ, ఖ్యాము ప్రభావమున్నది. ఇది పదునేను పద్యముల ఖండ కావ్యము. ద్రాక్ష రస స్మరణతోడనే కావ్య ప్రారంభమగుచున్నది. "ద్రాక్షరసమిమ్ము హేమ కల శమ్మున; ప్రేమ మరద వాహి" అను నభ్యర్థనమునందే, ఖ్యాము తత్త్వమున కంకురార్పణము గావింపబడినది. "పూలమొగ్గలే పూయునుగాని, వాడిపడిపోయిన పూవులు పూయ వెన్నడున్" అను వ్యాఖ్యానభంగంతరముగ, ఖ్యాము తత్త్వమున కాయువుపట్టగు దేహాత్మవాదమే సూచితమగుచున్నది.

"ఉమర్ ఖయాంకు ఉత్తరం" వ్రాసిన "చిత్రభాను" గారిపై, ఖ్యాము ప్రభావము గలదనుటకు, వేరు నిదర్శనము లక్కరలేదు. ఖ్యామునకు వీరు వీర తత్తులు. అతడే వీరి కావచ్చు పురుషుడు అందుకే, "నీ ఓకాల్తా నేను పరిగ్రహిస్తున్నాను" అని బాసచేసినారు.

"సిగరెట్ త్రాగని ఈడియట్
విస్కీత్రాగని విలన్
అధరపీ యాసాన్నిగ్రోలని షండడు
మనకు జన్మాంతర వైరులు."

ఇది వీరి సిద్ధాంత సారము. "పదకొండో శతాబ్దిపు ఉమర్ కు, ఇరవయ్యో శతాబ్దిపు భ్రమర్ కు" అభిరుచులలో స్వల్పముగానైనను భేదముండక తప్పదుకదా! మొదలనే. అరమరికలు లేకుండ నా విషయము నిట్లు స్పష్టముచేసినారు; "నీ వెలాంటి మధువును నేంచావో తెలియదుకాని, నాకు మాత్రం స్కాచ్ నిస్కీయే అమృతోపమానం."

కాల్పని కవులు : పల్లీజనజీవితము :

ప్రాచీన కావ్యము లందు పల్లీజన జీవిత చిత్రణము లేకపోలేదు; కాని, అది క్వాచిక్కము. ప్రబల పరమేశ్వరుడు, తన హరివంశమున చేసిన గోకుల వర్ణనము

విసర్గ రమణీయమును, హృదయంగమమునై యున్నది. ప్రబంధ కవులలో, రాయల వారు తక్కు, ప్రసిద్ధులెవ్వడును పల్లీ జన జీవితము నెడ, ఆసక్తి చూపినట్లు కాన రాదు. రాయలవారు విల్లిపత్తూరును వర్ణించు సందర్భమున, పల్లీ జన జీవితము నందలి కొన్ని మనోజ్ఞ ఘట్టములను స్వభావోక్తి మధురముగా చిత్రించియున్నారు. శుకసప్తతి యందు గ్రామీణ జీవితము వర్ణింపబడినది. కాని, తత్పఠనావసరమున, ఎల్లెటూరి ప్రణాకు, జారత్నము తప్ప వేరొండు పని లేదా ? అను ప్రశ్న సహృదయులకు కలుగకమానదు, దాని వలన, పల్లీ జనుల ముగ్ధతా మాధుర్య విర్భరమగు జీవిత విధానము భావుకమగో నేత్రమునకు కలుషిత రూపమున సాక్షాత్కరించుట శివకాళము కలుగుచున్నది. బసవపురాణము, హంసవింశతి మున్నగు గ్రంథములందు పల్లీ జన జీవితము వర్ణింపబడినది బసవపురాణమున సహజ సుందరముగ వర్ణనలు కొన్ని యున్నవి. కాని, సర్వమును శివమయముగా చూచు, నా వీర మహేశ్వరునకు, మానవ జీవిత చరమలక్ష్యము శివత్వైంకర్యమేయగుట, నాతని వర్ణనలు గూడ తల్లక్ష్య సాధనకే, సాధారణముగా నుపయోగపడుచుండును.

ఏది యెట్లున్నను, ప్రాచీన కావ్యములందు, పల్లీ జన జీవిత చిత్రణమునకు ప్రాధాన్యము లేదనుమాట వాస్తవము.

ఆధునిక కాల్యునిక కవులలో అనేకులు కేవల ప్రణయోపాసకులు; సాధారణముగా భగ్నహృదయులు. అస్పష్టమును, అధార రహితమును, భావనా కల్పితమును అగు విరహవేదనలో పడి కుందు వారికి, జీవితములే దుర్భరములగుచుండగా పల్లీ జనుల జీవితముల యెడ రక్తిగావి, ఆసక్తిగాని యెట్లేర్పడును ? కావున, కాల్యునిక కవులలో గూడ, జానపద జీవితమును వర్ణించిన కవులు అత్యల్ప సంఖ్యలోనే ఉన్నారని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. అట్టివారిలో మొదట పేర్కొనదగినవారు శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు. వారు రచించిన “కృషీవలుడు” అను కావ్యము, కర్షక జీవితమును వర్ణించిన కావ్యములలో ప్రథమము.

పల్లీ జనులలో, అనేకులకు, సుమారు తొంబది శాతము జనులకు, కృషి, లేక, వ్యవసాయమే జీవనాధారము. కావున గ్రామీణజీవిత చిత్రణమున, కర్షకులకే ప్రథమ స్థాన మీవలసియుండును.

కృషీవలుడు : “కృషీవలుడు” అను కావ్యమున, కర్షకజన జీవితము సూక్ష్మత సూక్ష్మములగు వివరముతోగూడ వర్ణితమైయున్నది. శ్రీ దువ్వూరి రామి

రెడ్డిగారు స్వయముగా కర్నకులు. కావుననే, కృషివల జీవితమును యథాశతముగా, స్వభావోక్తి రమ్యముగా, చిత్రింపగలిగిరి. ఈ కావ్యప్రాశస్త్యమును వివరించుచు, శ్రీ కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డిగారిట్లు వ్రాసియున్నారు.

“ఈ కృతి పరిమాణమున చిన్నదయ్యును గుణమున నానా సౌభాగ్య శోభితముగానున్నది. ఈ గ్రంథమును జదువ జదువ ఏరీతి ఇన్ని యంశములను ఇన్ని కొద్ది పుటలలో నిక్షేపించినాడు అని ఆశ్చర్యము దాల్చినివారుండరు. పునరుక్తి నిర్ధకవృత్తి యిత్యాది కాలన్యాయమును, చేకూర్చు పద్ధతులు యిందులేవు. తన కుల, స్థలయల్ల ఈ కవియును మితభాషి అర్థము ఎక్కువ పదములు తక్కువ అను శ్లాఘనకు ప్రాతుడు”.

మీది యభిప్రాయముతో ఏకీ భవింపని వారుండరని నా నమ్మకము.

శ్రీ రామిరెడ్డిగారు జానపదుల దైనందిన జీవితమును, వివరించుటయేగాక, వారి మనోధర్మమును ఋతువులతో సమన్వయించి అనన్య సాధారణమగు రామణీయకమును సాదించియున్నారు, మచ్చున కొకటి రెండు పద్యములు.

“ప్రకృతి లీలా విలాస కావ్యంబునందు
రసవ దధ్యాయమేమొ వర్షంపు ఋతువు
కానిచోఁ దదధ్యేయతలౌ కర్నకులకు
నెటులఁబర నిర్వృతింగూర్చి యింపెలర్చు”

“కలకల నవ్వుచుం గలుపు గంటలు దీయుచుఁ బాటపాడుచుం
బొలములఁ జుక్క గుంపటులఁ బోడిమి (జూపెడి పల్లెటూరితో
య్యలుల నిసర్గరమ్యదరహాస నవిలోకన చేష్టలందు ని
ష్కలుషపు గ్రామ్య జీవనపుఁ గమ్మఁదనంబుబలే గుబ్బొనున్”

కర్నకుడనేకములగు నిక్కట్టులకు లోనగుచుండును. ఒకప్పుడు, అన్న పత్రములకు గూడ ఇబ్బందిపడవలసివచ్చును. అప్పుడాతని కూరట గూర్చునదియేదీ? ప్రకృతితోడి సన్నిహితత్వమే.

“ఎన్ని యిక్కట్టు లుండిన నేమియైనఁ
గుడఁపఁగట్టను నొకవేళఁ గొదవయైనఁ
బ్రకృతి సామీప్యజీవన భాగ్యమొకటె
యున్న కడగండ్ల మఱసింపు నూఱడింపు”

ఇట్టి కావ్యము లందు కొన్ని యెడల చాలపేలవములగు పద్యము ఖండక తప్పదు, క్రింది పద్యమును చూడుడు.

“నేటి నాగరకత నీ మేలు గోరక
యప్పుచేసి బ్రతుకుమని విధించు
నాయవృద్ధి కన్న నానశ్యక పదార్థ
సంఖ్యహెచ్చ జిత్త శాంతియున్నె”

“పటిగపంట పెద్దకావు,” అను శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి ఖండకావ్య సంపుటములలో, కొన్ని ఖండకావ్యములందు జానపద జీవిత మాధుర్యము సహృదయ హృదయంగమముగా వివరింపబడినది, “సంక్రాంతి తలపులు” అను కావ్యఖండికయందు, కర్షక జీవితము, మధురోవాత్తముగా చిత్రింపబడినది. “సంక్రాంతి” అను ఖండికలో, సంపన్నులగు తెలుగువారి విందుభోజన మిట్లు వర్ణింపబడినది.

“లేగటిపాలలో గ్రాగి మాగిన తీయ
తీయ కప్పుర భోగిపాయసంబు
చవులూరు కటివేప చివురాకులో గమ
గమలాడు పైర వంకాయకూర
తరుణ కుస్తుంబరీ దళమైత్రిమై నాల్క
త్రుప్పుడుల్చెడి నక్క దోసబజ్జి
క్రొత్త చెల్లపు దోడిదోడలై మఱిగిన
మదురు గుమ్మడిపండు మదురు పులుసు
జిడ్డుదేరిన వెన్నెల గడ్డ పెరుగు
గర గరిక జాటు ముంగారు చెఱకు రసము
సంతరి చితి విందు భోజనముసేయ
రండు రండని పిలిచె సంక్రమణ లక్ష్మి”

సంక్రాంతి నాడుకూడ నాగరకులకిట్టి విందు భోజనము లభించుట కష్టము. అనగా, నిందు పేర్కొనబడిన వస్తువు లొక్కమారుగ సమకూరుటయే కష్టమనుట.

శ్రీ సీతారామమూర్తిగారుకూడ కర్షక కుటుంబమునకు చెందినవారే; బాల్య

మున, సేద్యపు వనులుగూడ చేసినవారు. ఆయనుభూతులను, సంక్రాంతి తలపులు" అను కావ్య ఖండికలో. స్మరించియున్నారు.

క్షేత్రలక్ష్మి : ఏటుకూరి నరసయ్యగారి, "క్షేత్రలక్ష్మి" యందును కర్వక జీవితము చిత్రింపబడినది. శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి "ముతు సంహారమున," పంట కాపు జీవితమునందలి, కొన్ని ఘట్టములు వర్ణింపబడినవి. "పాడియా వీనగా నొక్క పంటకాపు కాపు పెండ్లామును సుఖ జాగరము చేసిరట. శ్రీ కట్టమంచివారి, "మునలమ్మ మరణము"న, "పైరు పచ్చల నొప్పు పల్లె" యొప్పు వర్ణితమైయున్నది. పింగళి కొటూరుల "తొలకరి"లో జానపద జీవితము, సహజ సుందరముగ చిత్రింపబడియున్నది. శ్రీ కనమలూరు శివరామయ్యగారి, "గ్రాహసీమ"కు, జానపద జీవితమును చిత్రించిన కావ్యములలో, ఒక విశిష్ట స్థానమున్నది. ఇందు గ్రామీణుల జీవితానుభవములతోపాటు, ఊరి పెద్దలయు, వ్యాపారులయు, దుర్గుణములుగూడ వివరింపబడినవి. యథావద్వస్తు వర్ణనమునందీ కవి చూపిన నైపుణ్య మీ క్రింది పద్యమున సువ్యక్తమగు చున్నది.

"ఇంటింట పెరుగు పనంటులఁ జిల్కు వా
 లంటుల మృదుల కంకణ రవమ్ము
 చట్టు పల్లెటూచు బిట్టగా గొంతెత్తి
 కూయుచునుండు కుక్కుట రవమ్ము
 ముంగిళ్ళ నంగ నల్ పొంగి చల్లెడు ప్రాచి
 జల సంజనిత జలజల రవమ్ము
 పొలములజేరు నాఁబోతుల కాలిగి
 టల బుట్టినట్టి టకటకరవమ్ము
 మిళితమై సృష్టినంతయు మేలుకొల్పి
 కర్మసాక్షికి స్వాగత కారణమయి
 దినమునకు నాంది వాక్యమై తేజరిల్లు
 పల్లెసీమ ప్రభాతమ్ము ప్రార్థ్యముగద"

శ్రీ కొండవీటి వేంకట కవిగారు, "కర్వకా" అను మకుటముగల శతకమును రచించిరి. ఇది శతక రూపమున నున్నను, కర్వక ప్రబోధమే, యిందలి ప్రధానాంశము. ఇది ఒక విధమగు విప్లవ ప్రబోధము. శ్రీ రామిరెడ్డిగారు మున్నగు

కవులందరును, కర్షక జీవితమునందలి మాధుర్యమునే చవిచూచిరి. దానినే, తమ కావ్యములందు వ్యక్తీకరించిరి. అక్కడక్కడ కృషివలుడు అప్పులపాలగుట, దుర్బర దారిద్ర్యమునకు లోనగుట మున్నగు విషయములు వర్ణింపబడినను, అట్టి విక్వాచిత్కములే. శ్రీ కొండవీటి వేంకట కవిగారి యభిప్రాయమున, కర్షక జీవితము కష్టమయమేకాని, సుఖమయముకాదు. కావుననే వారు “కర్షకాః పడుపాటులు గన్నులఁగట్టినట్లుగా వ్రాయఁగఁబూని”రి. మరియు కేవలము కీర్తి కొరకై, కర్షకులగూర్చి వ్రాయు కవులకు, కర్షక జీవితమునందలి కష్టములు తెలియవనియు, కర్షక వృత్తి నవలంబించియున్న కవులకు మాత్రమే సైరికుని, కడగండ్లు విశదము లగుననియు, క్రింది పద్యమున స్పష్టముగా చెప్పియున్నారు.

“రైతులఁగూర్చి వ్రాయు కవిరాజులు నీ తెగయైననాడు, నీ
యాతనయుందరిద్రతమహాకృతులందు బ్రచండరూపమా
రీతిగనేత్రయుగ్మము వరింపఁగఁజేయుదురింక నన్యులున్
భ్యాతికి వ్రాయ రైతువడు కష్టమెఱుంగఁగలారె కర్షకా!”

ఈ శతకమున, కృషికలుని కష్టములు వాడియును వేడియును గల మాటలలో వ్యక్తముచేయబడినవి. కాని, శ్రీ వేంకట కవిగారి కావ్యమును, ఆంగ్లేయుల పరిపాలనా కాలమున (1832-33) రచించిరి అనాటి పరిస్థితు లిప్పుడులేవు—

పల్లెలలో, ఇతర వృత్తులవారుకూడ నుందురు. వారి జీవితములను వర్ణించు కావ్యములు మనకులేవు. కాని, యిందొక విశేషమున్నది. తక్కిన వృత్తులవారు, నగరములందుగూడ నుందురు. కర్షకులు మాత్రమే పల్లెలను వదలరు — వదలలేరు. శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి “వనకుమారి”లో, గొల్లవారి జీవితము రేఖామాత్రముగ చిత్రింపబడినది.

శ్రీ కవికొండల వెంకటరావుగారు, గేయ కవితలో, ప్రసిద్ధులు. జానపదుల “యాన”లో వీరు పాటలు వ్రాసియున్నారు. పడవలాగువారు, పసుల కాపరులు, ఊరకర్మసేయువారు, మున్నగు వివిధ వృత్తులకు సంబంధించిన వారినిగూర్చి వీరు రచనలు చేసిరి.

సవ్యాంధ్ర సంచకావ్యములు :— సంస్కృత వాఙ్మయమున, రఘువంశము, కుమార సంభవము, మేఘ సందేశము, కిరాతార్జునీయము, శిశుపాల వధ అను కావ్యములు, పంచ కావ్యములుగా ప్రసిద్ధిపొంది యున్నవి. ఇందు మొదట

మూడు కావ్యములును కాళిదాస కృతములు. కిరాతార్జునీయమును భారవియు, శిశు పాల వధను మాఘుడును రచించిరి. ఈ రెండింటిని కవులపేరిట, భారవి, మాఘము, అని వ్యవహించుటయు గలదు, సర్వవిషయములందును, సంస్కృతము ననుకరించు మనవారికి, తెలుగున మాత్రము పంచకావ్యములేల యుండరాదు? అను ప్రశ్న జనించుట సహజము. సహజ ప్రశ్నకు సమాధానము లేకుండుట పముచితముకాదుకదా కాగ, తెలుగునగూడ పంచకావ్య వ్యవదేశ మేర్పడినది. మను చరిత్ర, కను చరిత్ర, ఆము క్తమాల్యద, పారిజాతపహరణము, పాండురంగ మాహాత్యము అను ప్రబంధము లాంధ్రమున పంచకావ్యములుగా పరిగణింపబడి నవి. ఇవిప్రాచీన ప్రబంధములు. మరి నవ్యాంధ్ర వాఙ్మయమున పంచ కావ్యము లుండవలదా? ఉండక తప్పదు. రాజావ్రతాపసింహ చరిత్ర, శివభారతము, సౌందరనందము, ఆంధ్ర పురాణము, బాపూజీ ఆత్మకథ అను ప్రబంధములను, నవ్యాంధ్ర పంచ కావ్యములుగా పరిగణించి, విమర్శకులు తృప్తిగాంచిరి.

శ్రీ నరసింహదేవర ఉమామహేశ్వరశాస్త్రిగారు రచించిన “నవ్యాంధ్ర పంచ కావ్య పరిశీలనము” అను గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాయుచు శ్రీ దివాకర్ల వేంకటా వధానిగానిట్లు చెప్పిరి “పై పంచ కావ్యములను నిర్మించిన కవులెల్లరును, సంస్కృతాంధ్ర సారస్వత క్షీరాబోధులను ద్రచ్చితద్ర సామృతము కడుపారఁ గ్రోలి త్రేన్చిన వారే, వారి కావ్యములన్నింట బావగాంభీర్యము, రససాత్ర పోషణము, ధారాశుద్ధి, ఔచిత్యము, జాతీయ పదప్రయోగము, సర్వతోముఖములై గోచరించుచుండును.” శ్రీ అవధానిగారి యీ అభిప్రాయములతో, సర్వథానేనేకీభవించుచున్నాను. ఇవి సత్ప్రబంధములు; రసప్రబంధములు, కావి, ఆధునికములా? ఇచ్చటనే నాకు సందేహము జనించుచున్నది.

ఈ విమర్శ గ్రంథమును వ్రాయునపుడు, నా రచనా ప్రణాళికకు మూలకంద మైన ప్రశ్న ఒకటియున్నది. ఆ ప్రశ్నకు వచ్చిన సమాధానము శుభట్టయే, ఒక కావ్యము ప్రాచీనమా? అర్వాచీనమా? అను విషయమును నేను నిర్ణయించితిని. ఆ ప్రశ్నయిది “ఇట్టి కావ్యము ప్రాచీన కాలమున రచింపబడుటకు అవకాశమున్నదా?” ఇది నాకు నేను వేసికొన్న ప్రశ్న, ఉన్నది అని సమాధానము వచ్చినచో, నా ప్రాచీన కావ్యముగా పరిగణింపబడినది. వస్తువు, భావము, భాష, రచనా విధానము, అను నీ నాల్గంశములే కావ్య నిర్మాణమున కధారభూతములగు చున్నవి. ఈ అంశములు నాల్గింటిలో నేదైన నొక్కటి నష్టమై భాసురమైనను,

దాని నాదారముగా తీసికొని ఆ కావ్యమును నవ్యముగా నిర్ణయించితిని. నా ప్రశ్నకు “లేదు” అను సమాధానము వచ్చుటయే నవ్యతకు నిదర్శనము. ఆ నవ్యతమందిదా? చెడ్డదా? దానివలన కవి సాదించిన ప్రయోజనమేమి? అనునవి తరువాతి ప్రశ్నలు,

నా ప్రశ్నలలో, అంతర్భవించియున్న విశేషాంశములివి : 1. పాశ్చాత్య కవితా ప్రభావమున్న కైతలు ప్రాచీనకాలమున రచింపబడుట కవకాశములేదు.

2. మార్క్సు, ఫ్రాయిడ్, మున్నగు నాధునిక శాస్త్రకారుల ప్రభావమునకు లోనైన కావ్యములును ప్రాచీనకాలమున రచింపబడుట కవకాశములేదు. ఆధు.క యుగమున, పాశ్చాత్య దేశములందు, కళాసిద్ధాంతము లనేకము లావిర్భవించినవి. మార్క్సువాదము మున్నగునవి, నిజమునకు కళాసిద్ధాంతములుకావు. వానిని, కళా సిద్ధాంతములనుట బెపచారికము.

3. వ్యావహారిక భాషలో రచింపబడిన కావ్యములు, 4 ఖండ కావ్యములును (ఆలంకారికులు చెప్పినవికావు) 5. వితంతూ ద్వాహము, వర్ణవ్యవస్థానిరసనము మొదలగు సంఘ స.స్కరణముల సభివర్ణించు కావ్యములును, ప్రాచీనకాలమున రచింపబడుట కవకాశములేదు.

ఇట్లనేక విషయముల “అవకాశ” శబ్ద మందిమిడియున్నవి.

ఇక, ఈ పంచకావ్యముల విషయమున నీ ప్రశ్న వేసినచో, “ఉన్నది” అని స్పష్టముగా సమాధానము వచ్చును. ఈ కావ్యములందు, వస్తువు భావము. భాష రచనా విధానము అను నాల్గంశములును, ప్రాచీనతా విలసితములే. బాహుజీ ఆత్మకథ యందు మాత్రము వస్తువు ప్రాచీనముకాదు. కాని, స్వీయ చరిత్ర, సాహిత్యమున, ఒకప్రత్యేక ప్రక్రియ. నవలకు వలె గద్య వాఙ్మయమున దీనికి ప్రత్యేక స్థానము కలదు. బాహుజీ స్వీయచరిత్రమును, తానే వ్రాసికొనియున్నారు. అందు రసభావము లకు తావులేదు. శ్రీ తుమ్మల వారు. దానినే, యథాతథముగా, పద్యములలో నిమిడ్చి వ్రాసిరి. అట్టియెడ నిందు కావ్యత్వ మెంతవరకుగలదు అను ప్రశ్న జనించుట కవకాశమున్నది. ఈ సందేహము, “నవ్యాంధ్ర పంచకావ్య పరిశీలనము” గావించిన, శ్రీ ఉమామహేశ్వరశాస్త్రిగారికి గూడ కలిగినది. అందులకే వారిట్లు వ్రాసియున్నారు. “ఈ ఆత్మకథ పవిత్రమగు నితివృత్తమేకాని, యిందు కవి ప్రతిభను ప్రదర్శించుటకు వెనలుబాటు తక్కువ. గాంధీ, యేమాటను, తనను, గూర్చి చెప్పుచో

అమాటనే యథాతథముగా పద్యములో బిగింపవలెను. ఏ శబ్దము హెచ్చినను, అతి శయోక్త మగును. తన కథ తాను చెప్పుకొనుటలో, నతిశయోక్తి కానరాదుకదా ; అందునను, సత్యోపాసకుడగు బాపూజీ చరిత్రమున నిట్టిదికూడదు. ఇటువంటి కావ్యములలో, కవి యెంత సమర్థుడైనను, కృతార్థుడగుట కవకాశము చాల తక్కువ. దీనికి పాహసించి యారంభించుటలో కృతికర్త యాత్మ విశ్వాసము ప్రశంసనీయము.....ఇట్టి యిరుకు చోటునగూడ, అవకాశము గల్పించుకొని యథార్థము గనే చెప్పుచు, రస దృష్టితో శయ్యా సౌందర్యముగల పద్య సహస్రములతో సంతరించినారు”.

బాపూజీ జీవిత చరిత్రమున రస వత్కారవ్య నిర్మాణమునకు తగిన వస్తువు లేదు. మూలము నందలి భావములను, యథాతథముగా అనువదింపవలెను. కవితా సౌందర్య సంపాదనమునకై, మార్పులుచేయరాదు. అసలు, మూలగ్రంథము, కవితా దృష్టితో వ్రాయబడినది. ఇంక నీ గ్రంథమునకు, కావ్యత్వ మెట్లబ్బును ; శ్రీ తుమ్మల వారు, చేయి తిరిగిన మేటి కవులు గావున, ఆలోటును సాధ్యమైనంత వరకు, శయ్యానై గనిగ్యముతో, కప్పిపుచ్చుటకు యత్నించిరి కాని లోటులోచి. వస్తుభావములు రసవ్యంజనములు కానప్పుడు, కేవల శయ్యా సౌందర్యమువలన రస పోషణము జరుగదు.

రాజాప్రతాపసింహ చరిత్రమును శివభారతమును, వీర రసాత్మకములగు కావ్యములు: స్వతంత్రములు. సౌందరనందము. శాంత రసప్రధానము. సంస్కృతమున, అశ్వమేషుడు రచించిన, సౌందరనందమున కిది అనువాదము. ఆంధ్ర పురాణము, ఏకనాయకాశ్రయమైన కావ్యముకాదు. ఇందు తొమ్మిది పర్వములుగలవు. పెక్కు కథలున్నవి. అంగిరసమిది అని నిర్ణయించుట కుదురదు.

ఈ కావ్యముల నొక్కటొక్కటిగా గైకొని సమీక్షింతము.

రాజాప్రతాపసింహ చరిత్రము. ఈ ప్రబంధమును రచించిన మహాకవులు శ్రీ శుర్భాక రాజశేఖర శతావధానిగారు. వీరు గొప్ప దేశభక్తులు; బహుకావ్య నిర్మాణ చాతురీధురీణులు. వీరు రచించిన గ్రంథములలో అగ్రగణ్యము రాజాప్రతాపసింహ చరిత్రము. ఆధునిక యుగమున చారిత్రక కావ్యములు వ్రాసిన వారికి వీరే మార్గ దర్శకులు.

ఈ చారిత్రక కావ్యమున రాజాప్రతాప సింహుడే నాయకుడు. ఈ కూరశిఖా

మణి, మేవాడు రాజ్యమును వరిపాలించు సిసోదయా రాజవంశమునకు చెందినవాడు. అగ్గురు పాదుషా కాలమున, నయముననో భయముననో, రాజపుత్ర స్థానమునందలి రాజ్యము లనేకములు, అగ్గురు సార్వభౌమత్వము నంగీకరించినవి. కాని, కొందరు రాజన్యులు మాత్రము, అగ్గురు సార్వభౌమత్వము నంగీకరింపక, ప్రతిఘటించిరి. అట్టివారిలో మేవాడు రాజ్యపరిపాలకులు ప్రధానులు, వారిలోను, ఉదయ సింహుని కుమారుడు ప్రతాపసింహుడు తమ్ముడు. ఈతని స్వాతంత్ర్య దీక్ష సాటిలేవిది. అపారసైన్య సంపదగల పాదుషాను ప్రతి ఘటించి, నిలుచుట సామాన్య విషయముకాదు. ప్రతాపుని జీవితమంతయు స్వాతంత్ర్య సమరమునకే అంకితమైపోయినది. రాజ్యము పాదుషా వశముకాగా, ఈవీరచాడుమణి, నకుటుంబముగా, ఆరావళి పర్వత ప్రాంతములకుపోయినాడు. అందును, ఉన్నచోట నుండలేక, తిన్నచోట తినలేక, పలుకష్టముల పాలయినాడు; తినుటకేమియులేక. తుదకు గడ్డిరొట్టెలు కూడ తిని, జీవయాత్ర సాగించినాడు. ఒకమారు, ప్రతాపుని కొడుకు చేతనున్న గడ్డి రొట్టెను పిల్లి యెత్తుకొని పారిపోయినది. ప్రతాపుని భార్య పాతేశ్వరీదేవి మహావతివ్రత. ఎన్ని యిక్కట్లు వచ్చినను చలింపక భర్తకు సర్వకార్యములందును చేదోడు వాదోడుగా నిలిచి, ఆతని సమరోత్సాహము వినుమడింపజేసిన, వీరనారీతిలకము ప్రతాపుడు మహాయోధుడే, అతని స్వాతంత్ర్యదీక్షయునకుంఠితమైనదే. కాని, ఎంత కాలమీ కడగఁడు, ఎంతకాలము దారిద్ర్య బాధ ననుభవించుట? విధి విరామములు లేకుండ పాదుషా సైన్యములు వచ్చివడుచునేయున్నవి. తుదకు విసిగి వేసారి, అరుహాసముల కాలము, యుద్ధమును, అపుడు అనిఅగ్గురు పాదుషాకు, ప్రతాపు దొక కమ్మ వ్రాసినాడు. ఆ కమ్మ వ్రాసిన తరువాత ప్రతాపుడు పడిన బాధ వర్ణనాతీతము. అగ్గురు కొలువు కూటమున, నాకమ్మము జదువుట కెవ్వరు నంగీకరింపరైరి. తుదకు పాదుషాయే, స్వయముగా నా యుత్తరమును చదివెను. అంతట పృథ్వీరాజు, లేచి, “అతని గళమున గొన యూపి రాడుచున్న నీకు లోబడుననుమాట నీళ్ళ మూట” అని గంభీర స్వరమున, పాదుషా యెదుటనే స్పష్టముగా చెప్పెను. అట్లు నిజమును విర్భయముగా పాదుషా యెదుట చెప్పగలిగిన పృథ్వీరాజు ప్రశంసనీయుడు. అట్టి నిజము నంగీకరించిన పాదుషా యొక్క గుణగ్రహణ పారీణతయును ప్రశంసనీయమే.

అగ్గురు సార్వభౌమునకు ప్రతాపుడనిన నె. తటి యున్నతాభిప్రాయముగలధో, క్రింది పద్యమున విశదమగుచున్నది.

“ఆ మహనాయక వతం నమావ్రతాపు
 డెన్నిగతుల యోజించిన నన్నుచోట
 కోటి సార్వభౌములు చేరి కొలువదగిన
 జైత్రనిధియను మాట వజ్రాలమూట”

తన హృదయగతమగు నభిప్రాయము నిట్లు వ్యక్తీకరించి, సార్వభౌముడు, ప్రతాపుని తోడి యుద్ధము నాపుచేయించెను.

తుదకు “భామాసాహి” పురోహితుని ధన సాహాయ్యముతో, ప్రతాపుడు, జయముగాంచి, స్వాతంత్ర్య పతాకము నెగురవేసినాడు.

రాజావ్రతాపసింహచరిత్ర యందలి కథావస్తువు సంక్షిప్తముగా నిది. ఈ కావ్యమును చదువు చున్నప్పుడు, రెండు విషయములు ముఖ్యముగా మన దృష్టి నాకర్షించును. అందు మొదటిది, యుద్ధ పర్ణనల కిందున్న ప్రాధాన్యము. ఇంచు మించుగా నాలుగొక్కవంతు, యుద్ధపర్ణనలకే వి యోగింపబడియున్నవి. శ్రీ రాజ శేఖర శతపథానిగారు, రసభావావిష్టులగు కవులు. ఆ యావేశమంతయు నీ పర్ణనల యందు సువక్తమగుచున్నది. ఇవి, తిక్కన భారతము నందలి యుద్ధ పర్ణనలను తలపించుచుండును. రెండవది, నాయక ప్రతినాయకుల స్వభావమును చిత్రించుటలో, కవిగారు వ్యక్తీకరించిన నిష్పాక్షికత. పాత్రోస్మితచాతుర్యమునకీ చిత్రణము నికష్టోపలము ఎంటిది. ఇంచు శ్రీ శతాపథానిగారు చూపిన శేముషీ విశేషము అనన్యతము సామాన్యము.

శివభారతము :— కృతికర్తలు శ్రీ గడియారము వేంకటేశ్వరస్వామిగారు. ఈ కావ్యమునకు “శివాజీ ప్రబంధము” అను నామా. తరముగూడ గలదు కాని శివ భారతము అను పేరే ప్రసిద్ధము.

భారతదేశ చరిత్రయందు సుప్రసిద్ధుడైన శివాజీ జీవిత చరిత్రమే యిందలి ఇతివృత్తము. ఈ విషయమును కవిగారే శివ భారత ప్రస్తావనయందు స్పష్టముగా చెప్పియున్నారు. అట్టియెడ నీ కావ్యమునకు “శివాజీ చరిత్ర” అని పేరుపెట్టక “శివభారతము” అను పేరిడనేల? ఇది సహజమగు ప్రశ్న. విచుర్భకులీ ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పవలసి యున్నది.

ఇచ్చట నొక ముఖ్య విషయమును, మన మవశ్యము గుర్తింపవలసియున్నది. “శివ భారతము” అను పేరు క్రొత్తదికాదు. శ్రీ గడియారమువారు సృజించినది.

యునుగాదు. సంస్కృతమున శివ భారతమును పేర, శివాజీ చరిత్రమునే, “పరమానందుడ”ను కవి రచించియున్నాడు. ఈతడు, శివాజీకి సమకాలికుడని పలువుర అభిప్రాయము ఈ కావ్యము పూర్తిగా లభ్యముకాలేదు. అనలు, కవి, గ్రంథమును పూర్తిచేసెనో లేదో తెలియదు. శివాజీ జీవిత చరిత్రమున కాధారభూతములైన, ప్రమాణ గ్రంథములలో విది ముఖ్యమైనదని, చరిత్రకారుల అభిప్రాయము. శివాజీ జీవితమునకు సంబంధించిన వివిధ చరిత్రకాంశములను సేకరించుటలో శ్రీ గడియారమువారికి, చరిత్రాధ్యాపకు లొకరు సాహాయ్యము గావించిరను విషయము శివ భారతమును (ప్రస్తావన) బట్టియే తెలియుచున్నది. వారే, శ్రీ శాస్త్రిగారికి గ్రంథ నామమును సూచించి యుందురు. శివాజీ జీవిత చరిత్ర కాధారభూతములైన ప్రమాణ గ్రంథములలో విది యొకటి కదా! కావున, నీ సంస్కృత శివ భారతమును గూర్చి, చరిత్రాధ్యాపకులకు తెలియకుండ నుండదు. తరుకు తెలిసిన పేరు వారు సూచించుటలోగాని, వివిధార్థబోధకమగు నీ నామమును శ్రీ గడియారమువారు గ్రహించుటలోగాని, అసాధారణమగు విషయమేదియును లేదు. ఇది యంతయు నాయాహయే వచ్చును. కాని, యిది నిరాధారమును, హేతుకూన్యమునగు నూహకాదు. సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములు రెండింటను కదావస్తువులోగాని, గ్రంథ నామమునందుగాని, భేదము లేనపుడివి యన్నియును, కేవలము మానుషంగికము లని త్రోసిపుచ్చుట కవకాశములేదు. ఎవరుపెట్టిననేమి? పేరు మనోజ్ఞముగనున్నది; ఉదాత్త బావ స్ఫోరకమైయున్నది.

పరమానంద కవి కృతమగు, సంస్కృత శివ భారతమునకు, శ్రీ శాస్త్రిగారి కృతి, అనువాదముకాదు. శివ భారతము స్వతంత్ర గ్రంథము.

ఇక శివ భారత నామ సార్థక్యమును పరిశీలింతము. శ్రీ సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారు, తమ “సాహిత్యతత్వము - శివ భారత దర్శనము” అను విమర్శ గ్రంథమున ఈ విషయమును కూలంకషము పరిశీలించి యున్నారు. అంతకుమించి చెప్పవలసినదిగాని, చెప్పదగినదిగాని, నాకు కనిపించలేదు. కావున, వారి పరిశీలన భారత దేశమునకు సమాన గౌరవయందలి ముఖ్యాంశముల నిట పేర్కొను చున్నాను.

* భారతమనగా భారతదేశము — శివ భారతము=శివాజీ కాలమునాటి భారతదేశము. శివాజీయొక్క భారతదేశము. ఇట్లర్థము చెప్పుటవలన శివాజీకి, నాటి ప్రాముఖ్యములుగల్గి కావ్య శీర్షిక ఇతివృత్త సూచకమగును.

* సాహిత్య తత్వము — శివ భారత దర్శనము పుట, 21, 22.

1 శివ. భా ఆ. 1 పద్య. 1.

ప్రబంధములందు మొదట నాయక వర్ణనముండును. శివ భారతముల్లూక, భారత దేశవర్ణనముతో ప్రారంభింపబడినది కావున నీ కావ్యమునకు, భారత(దేశ)ము నాయకురాలు "నాయక" పదము సరిపోదు. కావున "నాయకురాలు" పదము వాడబడినది. శివాజీ నాయకుడు. తక్కిన సాధారణ కావ్యములందువలెకాక, ఇచట నాయకురాలు తల్లి నాయకుడు కొడుకు, మనకు శివాజీ నాయకుడైన, శివాజీకి భారత దేశము నాయకురాలు. వీరిది వినతాగరుడల సంబంధము - తల్లి దాస్యమును తొలగించుట, కొడుకు విద్యుక్త ధర్మము - ఈ ధర్మమే శివ భారత కథ వస్తువు. శివాజీయే తన పాత్రనిట్లు వర్ణించును "మాతృ దాస్యాంతఃబాపు తార్కుః డనయై" శి. భా. ఆ రి. ప 220 తాను మాతృదాస్యము బాపుగరుడుడట. శివాజీ నిమిత్తమాత్రుడు. ఇతని పాత్ర భారతమాత పాత్రకు తర్వాతిదే. "భారతమే" ప్రధానము. "భారత" శబ్ద సంబంధమున "శివ" శబ్దార్థము విచారణీయము. "శివ" అనిన భద్రము, క్షేమము అర్థము శివేతరమును క్షతముచేయుట కావ్యప్రయోజనము లలో నొక్కటిగ మమ్మటుడు చెప్పెను. క్షతశివేతర భారతము శివ భారతము. అట్టి శివ భారతమును ప్రధానపాత్రగ వర్ణించిన కావ్యము "శివ భారతము" భారత శివము (భారతదేశ క్షేమము)ను వర్ణించిన కావ్యము. "శివ భారతము.

రెండవ అర్థమును చెప్పుటలో శ్రీ తిరుమలరావుగారు చూపిన పాండిత్య ప్రకర్ష మెచ్చదగియున్నది. ఇందు అన్వయ క్లేశముగలదు. కాని, ఇది గంభీరార్థ బోధకమగు సమన్వయము.

భారత సంవాదిత్వమువలననే, ఈ కావ్యమునకు "శివ భారతము" అను పేరు సార్థకమగుచున్నదని నా అభిప్రాయము. శ్రీ తిరుమలరావుగారి అభిప్రాయ మీ విషయమున వేరుగనున్నది. భారతమునకును, శివ భారతమునకును ఇతివృత్త సామ్యములేదు. కాని, ప్రయోజన సామ్యమున్నది. రెండింటిను ధర్మ సంస్థాపనమే, వైదిక మతోద్ధరణమే ప్రయోజనము. మరియు, వివిధ మనస్తత్వములను వివరించుట యందేకాక, ధర్మాధర్మ విచికిత్స జనింపుడు తన్నివారణోపాయములను సూచించుట యందుగూడ, భారత శివ భారతములకు సామ్యమున్నది. శ్రీ తిరుమల రావుగారు భారత కథ పురుషులనుగూర్చి, ఏమేమో వ్రాసిరి. వారు సాధించిన పరమార్థమేమున్నది? అని ప్రశ్నించిరి.

“హైందవజాత్యుద్ధారకుడగు వీరుని పెంచిన
జీజియావంటి వీరమాతయు, తానాజీవంటి
ఆత్మబలిదాత, శివాజీవంటి విశిష్ట వ్యక్తి
మహా భారతమున ఉన్నారా అని గట్టిగ
ప్రశ్నవేసిన ఏమి చెప్పగలము? మహా
భారత వీరుల గాథలు చెప్పియేకదా మీ
జీజియ, మీ శివాజీని అంతవానిగ చేసిన
దని మెల్లగచెప్పి, తప్పించుకొనుట తప్ప!”

ఇది శ్రీ తిరుమలరావుగారు వేసిన, లేక, వేసికొన్న పెద్ద ప్రశ్న. తమ ప్రశ్నకు, తామే సమాధానము చెప్పియున్నారు. నిజమున కా సమాధానము, మెల్లగ చెప్పి తప్పించుకొనవలసినదికాదు; బల్లగుద్ది చెప్పదగినది. జీజియా తన కుమారుని కుగ్గుసాలతో, భారత కథా పురుషుల జీవిత వృత్తాంతమునే నూరిపోసినదికదా? వారు సాదించిన పరమార్థమేమియును లేనపుడు, వారుచేసిన పనులెన్నియును జగత్కల్యాణ సందాయకములు కానపుడు, వారినిగూర్చియే, ఆమె, తన కొడుకునకు చెప్పనేల? చెప్పి తానేమి సాధింపదలచినది? శ్రీ తిరుమలరావుగారు చెప్పినట్లు పాండవులు స్వార్థపరులేయగుచో, స్వజన వధయు, రక్తపాతమును తప్ప, వారు సాదించిన మహా కార్యమెద్దియును లేనిచో, వారి గాథలను చెప్పి, జీజియా, తన పుత్రుని ధర్మరక్షణ పరాయణునిగను, లోకావన దీక్షదత్తునిగను, ఎట్లు చూపొందింపదలచినది? వారు ధర్మపరులు గావుననే, ఆమె, వారి జీవిత గాథలను తన కుమారునకు చెప్పినది. తన జీవితమున కాదర్శ పురుషులుగా, శివాజీ వారినే గ్రహించునట్లు చేసినది. ఇటు ముఖ్యముగా చెప్పవలసిన విషయమొక్కటియే యున్నది. భారత కథాపురుషుల విషయమున అనగా ధర్మరాజాదుల విషయమున, శ్రీ తిరుమలరావుగారి అభిప్రాయముతో మనకిట పనిలేదు. వారి అభిప్రాయములు వారివి. మనకిట జీజియా అభిప్రాయములు ప్రధానములు. శౌర్య ధైర్య పరాక్రమములయందేకాక, ధర్మనిష్ఠయందును, ధర్మ రక్షణపరాయణతయందును, ధర్మరాజాదు లగ్గగణ్యులే అని ఆమె నిశ్చితాభిప్రాయము. అట్టి అభిప్రాయముతోడనే ఆమె తన తనయుని తీర్చిదిద్దినది. శివాజీ ఆ అభిప్రాయములచేతనే ప్రభావితుడై నాడు. ఈ దృష్టితో, పరిశీలించినపుడే, భారత, శివ భారతముల పరస్పర సామ్యము సుబోధమగును. శివ భారతమునకు “శివాజీ ప్రబంధము”ను నామాంతరము కలదు. ప్రబంధ లక్షణములన్నియు

నీ కావ్యమున గలవు. ఏక నాయకాకాశ్రయత్వము, అష్టాదశ వర్ణనాత్మకత్వము, మున్నగు ప్రబంధలక్షణములు దీనికి యాథా తథముగా వట్టుచున్నవి. కావున నిది నాయకుని పేర శివాజీ ప్రబంధమని పిలువబడుచున్నది.

శివభారతమున నెనిమిది అశ్వాసములుగలవు. ప్రథమాశ్వాసమున, శివాజీ జననము ప్రధాన విషయము. తక్కిన వర్ణనమంతయు భూమికవంటిది. దక్కను పీఠభూమియందానాడున్న బహమనీ రాజ్యములు, రాజకీయ పరిస్థితులు వివరింపబడి యున్నవి. అహమ్మదు నగర రాజ్య రక్షణమునకై షాజీ చేసిన ప్రయత్నములు, విఫలములుకాగా, ఆతడా రాజ్యమును వీడిపోవును; శివాజీ జన్మించును. షాజీ నిజాముపై పెక్కు దండయాత్రలు చేయును తుదకు, బిజాపూరపు సుల్తాను కొలువున సుస్థిరమగు పదవిని సంపాదించుకొనును.

ద్వితీయాశ్వాసమున, మహారాష్ట్ర దేశము, అందలి ప్రజలు, వారి స్వరూప స్వభావములు, బహమనీ సుల్తానుల పరిపాలనమున మహారాష్ట్రమున తలయెత్తిన రాజకీయ పరిస్థితులు, స్పష్టముగా వివరింపబడినవి. తరువాత శివాజీ విద్యాభ్యాసము, రాజ్యాంగ శిక్షణము, మావళే వీరుల సాహాయ్యము తనకు లభించినంతనే శివాజీ, స్వాతంత్ర్య సముపార్జనమునకై దీక్షవహించుట, షాజీ, దాదోజీ ఖండదేవులకు, (షాజీ శివాజీ తండ్రి; దాదోజీ అత్త విద్యా గురువు) ఈ స్వాతంత్ర్య సమర సన్నాహములు నచ్చకపోవుట, మున్నగు ననేక విషయములు వివరింపబడి యున్నవి.

తృతీయ చతుర్థ పంచమాశ్వాసములలో, శివాజీ గావించిన దండయాత్రలు, సాధించిన విజయ పరంపరలు, వర్ణింపబడినవి.

షష్ఠాశ్వాసమున మొగలుల దండయాత్రలు వర్ణితములైనవి. ఔరంగజేబు కారాగారమునుండి శివాజీ తప్పించుకొనుట, సింహగడ దుర్గ విజయము, తానాజీ మరణము మున్నగు ననేక విషయములు వివరింపబడినవి. అష్ట మాశ్వాసమున శివాజీ పట్టాభిషేక మహోత్సవము వర్ణింపబడినది.

ఇందు శృంగారముతప్ప, తక్కిన రసములన్నియు పోషింపబడినవి. అంగి రసము వీరము. తానాజీ, బాజీ ప్రభువుల మరణ సందర్భమున, కరుణ రసము, చక్కగా పోషింపబడినది.

రాజాప్రకాశ సింహచరిత్ర మైదాశ్వాసముల ప్రబంధము. శివ భారత మష్టాశ్వాస పరిమితము. రాజశేఖర కవికి, వర్ణనా సామర్థ్య మధికము. గడియా రమువారికి, సంఖ్యాషణ చాతురి యధికము. మరియు శివభారత కవితకు, భావగర్భి

తములగు జాతీయముల సొగసులును, అచ్చ తెనుగు నుడికారపు సొంపులును, మనోజ్ఞతా సంపాదకములై యున్నవి. రాజాప్రతాప సింహ చరిత్రయందలి కవిత, రసభావ నిర్భరమై, భావుక హృదయలను రసానందమున నోలలాడించును. నాయక మనస్తత్వము నందును భేదము కలదు. లక్ష్మ్యమొక్కటియేకాక, లక్ష్మ్య సాధన కవలంబించు మార్గములును ధర్మ సమ్మతములై యుండవలెనని ప్రతాపని దృఢ నిశ్చయము. శివాజీకి, లక్ష్మ్యము ధర్మసమ్మతమైన చాలును. మాయావులయెడ, కుహనా మార్గముల నవలంబించుట తప్పుకావని యాతని యభిప్రాయము. సౌందరనందము: శ్రీ కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు, శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతము అను జంటకవుల రచన యిది. ఇది స్వతంత్ర గ్రంథముకాదు. సంస్కృతమున, అశ్వమేష మహా కవి వ్రాసిన “సౌందర నందము”న కిది యథేచ్ఛానువాదము. ఈ పేరు పెట్టుటలోనే, అశ్వమేషుడు, కావ్య విశిష్టతను నిరూపించి యున్నాడు.* ఇది సుందరీ వళగతుడగు నందుని చరిత్రమేకాని, సుందరీ నందుని చరిత్రము కాదు. నందుడు, సుందరీ ప్రణయ పాశబద్ధుడు. తన్ను మరచి. లోకమునే మరచి, ప్రణయ సుధాబ్ధి నోలలాడుచున్న నందునకే, బుద్ధ దేవుడు, బౌద్ధ దీక్షనొసంగి యున్నాడు. సుందరీ వళగతుడగు నందుని, ఆమెనుండి విడదీసినాడు. సుందరీ వళమున నందుడున్నాడా? లేక, నందుని వళమున సుందరీ యున్నదా? ఏమో ఎవరి వళమున నెవరున్నారో! చెప్పుట కష్టము. కాని, అశ్వమేషుని అభిప్రాయమున, సుందరీ వళగతుడే నందుడు. కావుననే, తన కావ్యమునకు “సౌందర నందము” అను పేరిడెను.

* సుందరీ నందౌ అధికృత్య కృతోగ్రంథః” అను నర్థమున, ద్వంద్వ నమాస మగుట, “కిరాతార్జునీయము” అన్నట్లు “సుందరీ నందీయము కావలయును; సౌందర నందము అనికాదు. సౌందర నందముకిట్లు విగ్రహము చెప్పవలెను.

“సుందర్యాః ఆయం సౌందరః, సౌందరశ్చ అసౌ
నందః సౌందరనందః; తమధికృత్య కృతో గ్రంథః”

అప్పుడును సౌందర నందపదము వృద్ధ ప్రాతిపదికము గాన, “సౌందర నందీయము” కావలసియున్నది. అయినను, రఘువంశాది శబ్దములవలె అభేదోప చారమువలన “సౌందర నందము” అను పదము సిద్ధించును.

—తత్సమ చంద్రిక - శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు
పుట. 247.

సౌందర్య వందము, సర్గలుగా విభజింపబడినది, ఇది సంస్కృత కవులవద్దతి. అశ్విన విభజనమే ఆంధ్ర కవుల సంప్రదాయము. పునరాగమనము, బిజ్జెగమనము, పరివాసము, నీరీక్షణము, అనుతాపము, ఉపదేశము, ధర్మసంవాదము, అనుజ్ఞ, పహవర్మచర్యము, అను తొమ్మిది సర్గ లిందు గలవు. ఈ సంజ్ఞలు కథాగతి కను రూపముగా నున్నవి. మరియు, ప్రతి సర్గమున ననాదియందు, కథాగతిని సూచించు వద్య మొకటి యుండుట, ఇందలి విశిష్టత.

పునరాగమనము:— నిర్వాణ పథమును కనుగొనిన బుద్ధుడు, స్వదేశము వకు తిరిగి వచ్చుట ఇందు వర్ణింపబడినది. కపిల వాస్తుపురవాసులాశాత్యమునిని, తక్కి పవతులతో గాకించిరి. “తడియారని కన్గవయును, పొడియారని నోరు”ను పుత్ర సందర్శన తర్వాతను వ్యక్తము నేయుచుండగా, స్పృధరాజగు శుద్ధోదనుడు గూడ బుద్ధుని జూడ నేగెను. కజ్జల హీనమై, దుఃఖాశ్రుసంసిక్తమైన కందోయితో, విగత సంస్కారమై వెన్నున జిక్కువడి చెదరియున్న కేశ పాళముతో, “పసివళ్ళు వాడిన పసిడి మైతీవతో, యాపుదాల్చిన శోకమునా, యశోధరయును, “కొడుకు కూకటి నొక కేలఁబడికికొనుచు” వచ్చి, బుద్ధుని మ్రోల నిడిచెను. బుద్ధుడేవుని జూడ బురజను లందఱు నేతెంచిరి. సుందరీ నందులు మాత్రము రాలేదు. ఇది ఈ షర్ణనలో ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన విషయము : భగవంతుడగు బుద్ధుడు తన యుపదేశామృతమును, పురజనుల కందరకు నొక్కరీతినే పంచియిచ్చెను.

భిక్షాగమనము :— సుందరీ నందుల ప్రణయకేళి యిందు వర్ణింపబడినది. ఇందీ జూట కవులు చూపిన ప్రతిభా విశేష మప్రతిచూనము. ఇందు స్తన జఘనాది వర్ణనలులేవు. జాగుస్సాకరములగు సురత షర్ణనలులేవు. అమృత మధుర మగు ప్రణయ స్వరూపమే, యిందు రసికజన మనోభిరామముగ వర్ణింపబడియున్నది. సుందరీ వర్ణనము :

“నడవుల రాజహంస, తెలివవ్వల వెన్నెలవాక, ప్రేమలూ
రెడునునుఁబల్కుఁదేనెపెర, రెమ్మలువైచు విలాసవల్లి, ప్రే
ల్కిడి హృదయమ్మునుచ్చినను మేలిమి చూపు సుమాత్రమైనయా
పడకుకనంద బాస్కరుని బాయగ నోర్వదు ఛాయయుంబలెన్”
“తానా సుందర నందుఁడవ్వెలదియా తన్వంగలావణ్య శ్రీ
లానందై కనిదాన, మొందురుల ప్రేమాలాపకేళి వినో
దానూనానుభవమ్ములా మదన విద్యాదై శికమ్ముల్ సముల్
లవనరాగుగదోయి, కామజనలోకమ్ముందు నాదోయిన్”

ప్రణయజలది నోలలాడుచు సుందరీ నందులున్నతరి, బుద్ధ భగవానుడా సౌధ మునకు, భిక్షార్థమేగును. అచ్చట నా మహనీయుని యాగమనము గుర్తించినవారే లేరు. ప్రత్యుత్త మిచ్చినవారునులేరు. అతడా సౌధమును వీడిపోవుచుండగా, నొక పరిచారిక చూచినది. ఆమె, సుందరీ నందులకు, ఆ విషయము చెప్పినది. పూజ్య విగర్హణకు వారు చాల కలతజెందిరి. తుదకు నంది దొక స్థలమునఁబిచ్చి, ప్రేయ రాలి కౌగిలి వీడలేక వీడి, బుద్ధదేవుని దర్శనార్థము, పురవీడింబడి యేగును.

పరివ్రాజనము:— తనకడ కేతెంచిన నందునకు బుద్ధదేవుడు పరివ్రాజక దీక్ష నిచ్చుట, యీ నర్కమున వర్ణింపబడియున్నది. ఈ దీక్షదానము చాల ఎంతగా నున్నది. ఋషువునువట్టి బందించి, బలివేదికకు గొంపోయినట్లు, భిక్షగణము, నందుని జుట్టుముటి, దీక్ష విముఖుడగు నాతని దీనాలాపముల నాదరింపక, యీ ప్రణయైక జీవికి, బౌద్ధదీక్షనిత్తురు. మత విషయము నింకటి బలాత్కారము తగునా అను ప్రశ్న జనించుట కిది నవశమున్నది.

నందుని యాక్రందనము :

“నిలుచున్నా! భిక్షాత్తమా!
వలదన్నా! నాకు దీక్షేవలదు, నినున్ గా
కులపెఁబడి వేఁదెద, న
న్నిలు సేర్పుము, నీకుఁ బున్నెమెంతో యుండున్.”

ఇట్లెంత చెప్పినను వారు పినలేదు. ఎంతగా పెనగులాడినను ప్రయోజనము లేకపోయినది. భిక్షువులాతనికి దర్మ దీక్షనిచ్చుటకే ప్రయత్నము సేయుచుండిరి. అప్పటి యీ దీనుని పరిస్థితిని కవులెట్లు వర్ణించిరో చూడడు

“సుడివెట్టిరోగొను నడిసంద్రపుడుపాను
గడవనీదెడి యీతగాని వోరె,
గలయ నలెసఁబన్న వలఁజిక్కి బయటికి
నుటికి పాఱఁదలంచు నుడుతవోరె,
అసమయాగతులైన యమకింకరుల బాఁ
బడక ధాగఁగజూచు ప్రాణమువరె,
భయద వృత్తాంత దుస్స్వప్నంబునుండి మే
ల్కొనలేక కలఁగెడి మనసువోరె
భిక్షుమండలిచేఁజిక్కి, పెనఁగులాడి,
వేఁడుకొని, బిట్టుగా విలపించి, కనరి,
విసివిచేష్టలుదక్క, సొమ్మసిలి వ్రాలి
సుందరీ ప్రాణధనము భిక్షులకు దక్కె”

ఈ వర్ణన మితిమీరియున్నదని నా యభిప్రాయము. సంస్కృతమునగూడ నిట్లే యున్నను, దానిని వీరు, మార్చి వ్రాయవలసినది. వీరిది స్వేచ్ఛానువాదమే కాని యథా మూలకము కాదుకదా!

నిరీక్షణము :- ఇందు సుందరీ నిరీక్షణమును, విలాపమును వర్ణితములై యున్నవి

అనుతాపము :- ఇందు నందుని అనుతాపమే వర్ణింపబడినది.

ఉపదేశము :- ఇందు బుద్ధుడు నందునకు చేసిన ధర్మోపదేశము కలదు.

ధర్మ సంవాదము :- ఇందు నందుడు మొట్ట మొదట తన వ్రణయ సిద్ధాంత మును వివరించును.

“నాకీ లోకముతోఁబనేమి? వినుమన్నా! పాలము స్నీటిలో
నేకాంతమ్మగుచోఁ బ్రవాళములచే నేపారుద్వీపమ్ములో
నాకుల్ రాలని పూలువాడని వసంతారామ మధ్యమ్ములో
రాకాచంద్ర సహస్రముల్ వెలుగు హర్యాగ్రమ్ము నందెక్కటన్”

“నాకుంబ్రాణము ప్రాణమైన చెలితో నానాసుఖమ్ముల్ లతా
నీకమ్మై పెనగొన్న డోలికలలో నిఃఖేద దివ్యామృత
స్వీకారమ్ము భజింపుచున్ సమయముల్ నీమల్ వెసన్ దాటి, యే
కాకారమ్మును నిత్యమై నెగడునయ్యా నందమర్థించెదన్”

ఇది నందుని సిద్ధాంత సారము. బుద్ధభగవాను డీ యుపన్యాసము నాలించి మందస్మితము గావించినాడు; “కామమోహితులకెల్ల నెంతచక్కని యుపదేశమిది కుమార” అని పల్కి, యాతని సిద్ధాంతము నందలి లోపమును, సున్నితముగా నెత్తి చూపినాడు;

“హద్దుమీఱిన విషయ వాంఛాఁదవిలి
వరువులిడు మానస హయమ్ము పజ్జనరుగు
భావనన్ బట్టలేక స్వప్నములు గిలుకు
కవుల వ్రాతలు చదివితో కాకనీవు!”

—అని సూటిగా నడిగినాడు. కవులయెడ బుద్ధునకుగల యీ లఘుభావము నకు నచ్చెరువునంద బనిలేదు “కావ్యాలా పాంశ్చ వర్ణయేత్త”ని మన ధర్మశాస్త్ర కర్తలుగూడ జెప్పిరి. ప్రజాతంత్ర రాజ్యమున కవులకు తావులేదని పేర్బోగూడ

చెప్పియున్నాడు కామకేళి పతంత్రుఁగు నరులకును, వా నరులకును భేదములేదనియు, ప్రేమయని పెద్ద పేరుపెట్టి సంతమాత్రమున కామము ప్రేమ కాజాలదనియు, కామ వికార మిసుమంతయు హృదయమునలేచో, ప్రేమకు నాట పట్టయిన ప్రేయసికై విలపించునేల? అనియు. బుద్ధుడు, నందుని ప్రేమ సిద్ధాంతమును నిరసించినాడు; సకలకోక కారణమగు మమత్వమునువీడి, జనుల నందర నాత్మ సంసారముగ నెంచి యాదరింపుమని యుద్బోధించినాడు; తుదకు బౌద్ధమత పరమార్థమునిట్లు వివరించినాడు.

“కాడుకులులేనివారలకుఁ గూరిమి బిడ్డవు, మాతృహీనులౌ
బుతులకెల్లఁ తల్లివయి పోషణసేయుము ‘నా’ యనంగ లే
కడలెడు దీనులనేమనుపు మార్తుల కొదరువై భక్షింపు, మీ
పుడమి దివమ్మానల్పుమిదెపో పరమార్థము బౌద్ధ జాతికిన్”

“తీయ తలపులు మొదలంట ద్రెంపుమనుచు
హృదయ సూనమ్ము త్రుంపుమంచే వచింపఁ
ప్రేమశూన్యమ్ముగాదన్న! భిక్షుగణము
జీవకారుణ్యమే మాకు జీవగట్ట”

బుద్ధుని ధర్మోపదేశము నాలించిన తరువాత నందుని మనసు మారినది. అంతట నాతడు తనతోపాటు తన సహధర్మచారిణియగు సుందరికిగూడ నార్హతదీక్ష ననుగ్రహింప బుద్ధుని వేడుకొనెను. “-నదృశమ్ముగు బ్రహ్మచర్యవ్రతమ్ము, కాలనమ్మొనరించుచు బౌద్ధ ధర్మమూ ననధికారిణులు నుందురేని, యట్టి శీలవతులకు నార్హత సిద్ధియగుత” అని బుద్ధదేవు డాశీఃపూర్వకముగ దనయంగీకృతిని దెలిపినాడు.

అనుజ్ఞ :- సుందరి బౌద్ధ దీక్షను గ్రహించుట ఇందు వర్జింపబడినది. నందుడు బౌద్ధమతమును స్వీకరించెనను వార్త వినిన తరువాత, ఆమెకు రాజభోగముల యందనురక్తి పోయినది. క్రమముగా నామెయందుగూడ బౌద్ధ ధర్మ స్వీకరణాభిలాష విజృంభించినది. అట్టి సమయముననే, బౌద్ధభిక్షువాకడరుదెంచి, బుద్ధుని యాదేశము నామెకు దెల్పి, ఆమెకుగూడ బౌద్ధదీక్ష నొసంగును.

సహధర్మ చర్య :- బౌద్ధ దీక్షపరిగ్రహణానంతరము, సుందరి నందులిరువురును, గలిసి, దీనజనులకుచేసినసేవ యందు వర్జింపబడినది. ఇది చదివి చూస

డింప దగిన ఘట్టము; ఈష్కా వాక్యములలో విచిత్రమదగినది కాదు. కావ్యాంతమున బుద్ధస్తోత్రముగలదు.

కాల్పనిక కవులుగా ప్రసిద్ధిగాంచిన, యీ జంటకవులే ప్రబంధమును రచించుట కేవలము యాదృచ్ఛిక సంఘటనమనగాదు. గాంధీగారు అహింసా సిద్ధాంతమును చేపట్టిన తరువాత, బౌద్ధ గాథలకు ప్రాముఖ్యము వచ్చినది. అశ్వమేషుని గ్రంథమును గూర్చి వీరికి మొదట చెప్పినవారు శ్రీ మదనమొల్లి రామకృష్ణ కవిగారు. మా గురువర్యులు, శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారే నా కి విషయమును చెప్పిరి.

ఆంధ్ర పురాణము :- ఇది కేవలము చారిత్రక కావ్యముగాదు. అట్లని, పురాణమునుగాదు. ఆంధ్రుడనగ నెవ్వడు? ఆంధ్ర దేశాభివ్యయేలవెలసె? అను ప్రశ్నకు సమాధానముగా నీ కావ్యము వెలసినది. ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున, తొలిత నాంధ్ర శబ్ద ముపయుక్తమై యున్నది. కావున, ఏతత్కావ్యమును, శ్రీ మదనాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు, ఐతరేయ బ్రాహ్మణాంశర్గతమగు హరిశ్చంద్రుని కథతో ప్రారంభించి యున్నాడు. ఇది కేవల చారిత్రక కావ్యము కాదు అనుట కిదియొక విదర్శనము. ఇట్టిదే దీపకర్ణి చరిత్రముకూడ. కాని, ఇందు చారిత్రక గాథలకే ప్రాధాన్యము.

కాని, ఇది రాజాశ్రతాప సింహ చరిత్ర శివభారతములవంటి చారిత్రక కావ్యముగాదు. అందు, కేవలము పుక్కిటి పురాణము గాథలకు తావులేదు. వానిలో చారిత్రక సంఘటనలు, యవతథముగా చిత్రింపబడినవి. ఆంధ్ర పురాణమున పుక్కిటి పురాణపు గాథలనేకములు గలవు. ఇందుల కుదాహరణముగా విజయరాఘవుని అన్నదాన ప్రభావమును విశదీకరించు ఘట్టమును గైకొనవచ్చును. ఆనాడు తంజావూరిలో ఒక దర్మ సత్రముండెడిది. దానికి "తంజావూరి పోమరిపోతుల సత్తరువు" అను మారుపేరుకూడ నున్నది. "తంజావూరి అన్నదాన, మహా వాటకము" అను యక్షగానమున నందలి విశేషములు విపులముగా వర్ణింపబడినవి. అందు వర్ణింపబడిన విషయములన్నియు విజయరాఘవుని పోవచ్చును. కృతికర్త విజయరాఘవునకు సమకాలికుడు కావున, నందలి విషయములన్నియు కల్పితములనుట కవశములేదు. అది యట్లుండనిండు. విజయ రాఘవుని కాలమునకు సంబంధించిన చారిత్ర కాంశము లనేకములున్నవి. శ్రీ మదనాపంతులవారు, దానిని గైకొనలేదు. రాష్ట్రమున సకాలమున నతివృష్టి సంభవించుట, విజయరాఘవుని అన్న

దాన వ్రతమున కంతరాయము కలుట, 'శ్రీ రంగనాథుని దేవేరి కటాక్షమున, నాయకుని యన్నదాన దీక్ష నిర్విఘ్నముగ కొనసాగుట రంగధామేశ్వరి ముక్కర మాయమగుట, మున్నగు విషయములనేకము లిందు పరిపరిచిడినవి కావుననే నిది, శివభారతాదులవంటి చరిత్రక కావ్యముగాదు. బహునాయకాశ్రయమగుట నిది రఘు వంశమును బోలియున్నది. మరియు, శ్రీ మధునాపంతులవారి ప్రబంధమును, పూర్వ ప్రబంధ కవుల పద్ధతిలో చంపువుగా రచించిరి.

ఇందు తొమ్మిది పర్వములున్నవి : 1. ఉదయ పర్వము. 2. సాతవాహన పర్వము. 3. చాళుక్య పర్వము. 4. కాకతీయ పర్వము. 5. పునఃప్రతిష్ఠా పర్వము. 6. విద్యానగర పర్వము. 7. శ్రీకృష్ణదేవరాయ పర్వము, 8. విజయ పర్వము. 9. నాయకరాజ పర్వము.

శ్రీ మధునాపంతులవారి కై లి, అమర గంగా ప్రసరింపివోలె, అనర్గళమును, అతి వనిత్రమునై యున్నది. భావ చమత్కృతికిని, రసభావ నిర్భరతకును, ఆంధ్ర పురాణ మునికిపట్టు. వానినన్నిటిని వివరించుటకిది యదనుకడు.

ఆంధ్ర పురాణమొక మహా ప్రబంధమని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును.

తృ తీ య ప్ర క రణ ము

అభ్యుదయ కవిత్వము - మార్కువాదము

అభ్యుదయకవిత్వమునగా నేమి ?

ఈ ప్రశ్న, విసువారికి కొంత ఎబ్బెట్టుగా తోపవచ్చును. అభ్యుదయ నిరోధకమగు కవిత్వము కూడ నుండునా ? అనుశంక కొందరికి కలుగవచ్చును. కాని, నిజమాలోచించిన నిట్టి శంకల కిటతావులేదు. జగదభ్యుదయమును కాంక్షించియే కవులందరును కావ్యములను రచించిరి. పురాణేతి హాసముల మాటయటుండ నిండు. వానిని కావ్యములుగానే కొందరు పరిగణింపరు. కేవలము రాజాంకితములగు ప్రబంధములకుగూడ జగత్కల్యాణమే ప్రధాన లక్ష్యమని నిశ్చంకముగ చెప్పవచ్చును. ఇచ్చట రెండు ముఖ్యాంశములు గలవు. మొదటిది ప్రబంధరచన; రెండవది అంకితము, కావ్యరచనకు జగచ్ఛ్రేయమే ఫలము. కావ్యప్రయోజనము చాలవరకు కథావస్తువుపై నాధారపడియుండును; రచనా విధానముపై గూడ కొంత యాధారపడును. స్వారోచిషమనుసంభవ వృత్తాంతము కవిధ్వంసకమని రాయల యభిప్రాయము. కవితా కళాభిజ్ఞుడగు రాయల యభిప్రాయమును మనము గూడ నంగీకరింపవచ్చును. అట్టియెడ రాయల కంకితముగావించినను, రామున కంకితముగావించినను, ఆ ప్రబంధము కలి ధ్వంసకమే, కావున రాజునకు మాత్రమే అభ్యుదయ పరంపరనాకాక్షించి కవి గ్రంథ రచన గావించెననుకొనుట పొరపాటు. ఒక కావ్యము జగదభ్యుదయకరమా, కాదా అను విషయమును, కథా వస్తువును బట్టియు, రచనా విధానమును బట్టియు, నిర్ణయింపవలయునే కాని, అంకిత శ్లోకములను బట్టికాదు. మరియొక ముఖ్యాంశమునుగూడ మనము గమనింపవలసియున్నది. కవులు బ్రాహ్మీమూర్తులు. వారి నారాధించుట వాగ్దేవత నారాధించుట. పుంభావ సరస్వతులగు కవుల నగ్రహారాది ప్రధానమున సత్కరించి యారాధించిన రాజన్యునకు, అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిని కాంక్షించుట కవుల కెంతమాత్రమును దోషావహముకాదు. మరియునట్టి మహనీయుని అభివృద్ధి జగదభ్యుదయ భంజకమెట్లగును ? కావున ఇటు పరిశీలింపవలసినది వస్తు తత్త్వము కాని, అంకిత లక్ష్యముకాదు. అది యట్లుండనిండు, ప్రస్తుత మనుసరింతము.

కవులందరును లోక కల్యాణమును కాంక్షించియే కావ్యముల రచించిననూ, ఈ కాలకు మాత్రమే "అభ్యుదయ కవిత్వము" అను పేరేల పెట్టవలయును ? -

ఇది ప్రశ్న. దీనికి సరియగు సమాధానమిది : “Progress” అను నాంగ్ల పదము నకు సమానార్థకముగా ¹ ఆంధ్రమున “అభ్యుదయ” శబ్దము ప్రయుక్తమైయున్నది. “Progressive Writers” అను పదమునకు సమానార్థకముగా, “అభ్యుదయ రచయితలు” అను పద మేర్పడినది. కావున, నేటి “అభ్యుదయము” అనునది ఒక పారిభాషిక పదము. ఒక పేరు, పూర్వుల కవిత్వ మభ్యుదయకరమగునా ? కాదా ? అను ప్రశ్నల కిది తావేలేదు. ఎవరు సాధించిన అభ్యుదయము వారిది. కాని అభ్యుదయకవుల కీమాటలు రుచిపవు. వారి యభిప్రాయమున వారవలంబించిన మార్గమే లోక కల్యాణ సంధాయకము, అన్యముకాదు.

* అభ్యుదయ కవిత్వమునకు ఆత్మ స్థానీయము మార్కువాదము. ఉద్యమముల నాధారముగా తీసికొని రచనలు సాగించుచు, “ప్రజా పోరాటము”లను బలపరచుట, అభ్యుదయ సాహిత్య ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇందు వస్తువునకే ప్రాధాన్యముండును; రీతి గౌణము.

మార్కుస్ వాది కానివాడు అభ్యుదయ రచయిత కాలేడా ? 2 కాలేడనియే శ్రీశ్రీ గారి నిశ్చితాభిప్రాయము, శ్రీ రమణారెడ్డిగారును, శ్రీ కుటుంబరావుగారును ఈ యభిప్రాయమునే, కొంత సున్నితముగ వ్యక్తీకరించిరి.

3 “మార్క్సిజం సిద్ధాంతాలు వల్ల వేయవలసిన పని రచయితకులేదు, కావలసింది జీవిత వాస్తవాన్ని చైతన్యవంతంగా అవగాహనచేసుకొని సాహిత్యరూపంగా లోకానికి అందివ్వటమే” - ఈ వాక్యములందు శ్రీ రమణారెడ్డిగారు, పదములను తూచి, వాడిరి. మార్కుస్ సిద్ధాంతములను వల్లవేయవలసిన పని రచయితకు లేదట.

1. * “అభ్యుదయ సాహిత్య వస్తువును గురించి రెండు అభిప్రాయము లుండడానికి అవకాశంలేదు. మార్క్సిజం దానికి ఆత్మ” ఆ. ర. సం నుంచి వి. ర. సం వరకు - రహి - సృజన - ఆగస్టు - అక్టోబర్ 1970 పు. 42,

2. “Marxism - Leninism మీద నమ్మకంలేని వాడు అభ్యుదయ రచయిత కాలేడు. - శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ శ్రీ తో ఇంటర్వ్యూ - సృజన-ఆగస్టు - అక్టోబర్ 1970 పుట, 5

3. తెలుగు సాహిత్యం - మార్క్సిజం ప్రభావం - మహతి - పుట 75.

సిద్ధాంత పరిజ్ఞానము వేరు, సిద్ధాంతములను వల్లె వేయుటవేరు. వ్యాకరణ సూత్రములను యశాతథముగా అప్పచెప్పలేని వానికి తత్పరిజ్ఞానముండవచ్చును. కావున, సిద్ధాంతములను వల్లె వేయ నక్కరలేదు. అసినంత మాత్రమునే, తత్పరిజ్ఞానమనా వశ్యకము అను నర్థమురాదు. “జీవిత వాస్తవాన్ని చైతన్యవంతంగా అవగాహన” చేసికొనుట రచయిత కర్తవ్యముట. చైతన్యవంతముగా అవగాహన” చేసికొనుట అనగానేమో ! అర్థము స్పష్టముగాలేదు. చైతన్యశూన్యనకవగాహన శక్తి శుండునా ? “To understand consciously the reality as life” అను నాంగ్ల వాక్యమునకు, లేదా, తత్తుల్యమగు వాక్యమునకు ఇది ఆంధ్రీకరణమై యుండును. రచయితకు, జీవితావగాహన అవశ్యకము అని సారాంశము. జీవితమును సరిగా అర్థము చేసికొనటకు మార్కువాదమే శరణ్యమని, తరువాత చెప్పనే చెప్పిరి : “మార్క్సిజం ఆధునిక భావచేతనలో ఒక ప్రధానమైన అంశం. వర్గాలు వాటి మధ్య ఘర్షణలు ఉన్నంతకాలం మార్క్సిజానికి కాలదోషం పట్టదు. భౌతిక వాస్తవాన్ని గ్రహించడంలోనూ, దాన్ని మార్చేందుకు క్రియాశీలతను అలవరచుకొని శ్రామిక ప్రజల్ని పోరాటాలకు మళ్ళించడంలోనూ, మార్క్సిజం ఏకకాలంలో శాస్త్రమూ శస్త్రమూ కాగలుగుతుంది. దాన్ని కళలకు అన్వయించడానికి సిద్ధాంతాన్ని గుర్తెరిగి ఉంటే మంచిది. సిద్ధాంత పరిజ్ఞానం లేకున్నా సాహిత్యంలో ప్రజావైఖరి, వాస్తవ వాదదృక్పథం ఉంటే, గుడ్డిలో మెల్ల”.

* “అభ్యుదయ రచయితను అని చెప్పుకుంటూ అభ్యుదయ సాహిత్యోద్యమంలో ప్రవేశించినవాడు కనీసం అభ్యుదయ వ్యతిరేక రచనలు చెయ్యకుండా ఉండగలండులకై నా, మార్క్సిజం తెలుసుకుని ఉండటం అవసరమంటే, అందులో ఆక్షేపించటానికేమున్నదో నాకు తెలియటంలేదు” ఇందు శ్రీ కుటుంబరావుగారు శ్రీ శ్రీ గారి అభిప్రాయమునే మృదులముగా వ్యక్తీకరించియున్నారు. సరియగు జీవితావగాహనగలవారందరు అభ్యుదయ రచనలు చేయవచ్చునను వాదనతో శ్రీ కుటుంబరావు గారేకీభవింతురు. కాని, అట్టివారి రచన లొకప్పుడు అభ్యుదయ వ్యతిరేకములు

గూడ గావచ్చును. నట్టి ప్రమాదమునుండి రచయితలను రక్షింపగల భేషజము మార్కువాద మొక్కటియే యనియు, నక్కారణమున అభ్యుదయ రచయితకు మార్కువాద పరిజ్ఞాన మత్యాపశ్యకమనియు వారి వాద సారాంశము.

మీది వివరణమునుబట్టి మార్కువాదులు తప్ప అన్యులభ్యుదయ రచయితలు కాజాలరని స్పష్టమగుచున్నది : * జగదభ్యుదయమున కేకైక మార్గము మార్కుసిద్ధాంతమే అని, వీరి నిశ్చితాభిప్రాయము.

1938 ఏప్రిల్ 10 తేదీన అఖిల భారతాభ్యుదయ సంఘ ప్రథమ సమావేశముల్కోలో జరిగినది. దీనికి శ్రీ మున్షీప్రేమ్చంద్ అధ్యక్షతవహించెను. తరువాత సుమారు ఏడేండ్లకు 1943 సం॥లో, ఆంధ్రదేశమున అభ్యుదయ రచయితల సంఘము స్థాపింపబడినది. ఆ సమావేశమునకు శ్రీ తాపీ ధర్మారావుగా రధ్యక్షతవహించిరి.

అఖిల భారత స్థాయిలో, అభ్యుదయ రచయితల సంఘమెట్టి లక్ష్యముతో

* మానవ సమాజంలో ఉద్భవించిన ఆశయాలలోకల్లా మహోన్నతమైన ఆశయం మార్క్సిజం. ఆ ఆశయానికి అంకితమైనవాడు మార్క్సిస్టు. మార్క్సిస్టు అయినవాడెవ్వడూ, అతడు రచయితో కనో అయితే, అభ్యుదయ కవీ రచయిత కాకుండా వుండలేడు. అలాగే ఆ మహోన్నత ఆశయానికి కంకణం కట్టుకున్న కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేకి ఎవ్వడూ వాకి జీవితంలో మంచి సంస్కర్త, అభ్యుదయ రచయిత కాజాలడు అభ్యుదయ పంథా పట్టడం ఆరంభదశ, దాని ఉన్నత దశ మార్క్సిజం'' శ్రీ మోటూరి హనుమంతరావుగారు - సృజన, ఆగస్టు - అక్టోబర్ 1970 పుట. 18 నుండి ఉద్భవము.

స్థాపింపబడినది : అను ప్రశ్నతో మన కిటు సంబంధమంతగాలేదు. ¹ దాని ఏకైక లక్ష్యము మార్క్సువాదము కాదని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. దాని మాట కేమిగావి, ఆంధ్రమున స్థాపింపబడిన అ. ర. సం. శాఖకు మాత్రము మార్క్సువాద మొక్కటియే పరమ లక్ష్యమని చెప్పవలెనకాదు. ² ఇందుల కధారము లనేకములుగలవు. కావున, ఆంధ్రమున, అదియందే. అభ్యుదయ రచయితల సంఘమున, ఇతరులకు, అనగా మార్క్సువాదులు కాని వారికి గూడ, స్థానము లభించినదనియు, నది కాలక్రమమున నంభవించిన పరిణామ విశేషముకాదనియు మన మంగీకరింపకతప్పదు. అసలా సంఘ సమావేశముల కధ్యక్షతవహించిన వారినిబట్టియే దాని స్వరూపస్వభావములను మనము గ్రహింపవచ్చును. శ్రీ రాజమన్నారంగారు, శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారు మున్నగువారు విశాలభావములు కలవారే కాని మార్క్సువాదులు మాత్రముకారు కాని అభ్యుదయ రచయితల సంఘముపై, మార్క్సువాదమునకుగల ప్రభావముమాత్రము స్వల్పముకాదు. దాని ప్రాధాన్యము దానికి ఉండనేయున్నది. దానితోపాటు, జాతీయ

1. స్వాతంత్ర్యోద్యమ మధ్యకాలంలో, నెహ్రూ మార్క్కు సోషలిజానికి యువ శక్తుల కళ్ళు బ్రమిసినవేళ, నీమ చదువులకు వెళ్ళి ఉండిన కలవారింటి దొరబిడ్డలు యూరపులో "పాపులర్ ప్రెస్" ఓశలో సాహిత్యరంగాన దూరి వచ్చిన కల్తీ సోషలిస్టు భావాలను తల కెక్కించుకొని వచ్చి, లక్ష్మీ కాంగ్రెస్ మహాసభ ప్రాంగణంలోనే, ప్రేమ్ చంద్, సరోజినీనాయుడు వంటి జాతీయవాదుల ఆశీస్సులతో అభ్యుదయ రచయితల సంఘాన్ని స్థాపించారు.

వి. ర. సం. పూర్వావరాలు : శ్రీ రమణారెడ్డిగారు సృజన 1970 (ఆగస్టు - అక్టోబర్).

2. "ప్రపంచ శాంతి, అంతర్జాతీయ సంఘటన, వాస్తవవాద, మానవతావాద దృక్పథం" సెపెన్ స్టార్సు సిండికేటు ప్రచురితం—

"అభ్యుదయ రచన సమకాలికమైన జీవిత పరిస్థితులకు, రాజకీయ వాతావరణానికి, ఆర్థిక సమస్యలకు ఐహికాముష్మిక సిద్ధాంతాలకు.... అనుగుణ్యంగా విలసిల్లవలెను. - రాజమన్నార్ - అభ్యుదయ కవిత్వము - 1947 మార్చి అభ్యుదయ పు. 97.

మానవతా వాదములచే కూడ, అభ్యుదయ కవులు ప్రభావితులైరి. మార్క్సు వాదులలో కొందరు మానవతావాదులుగా మారిపోయిరి.

1955 సం॥ ఎన్నికలలో కమ్యూనిస్టులు మొర పరాజయమునందిరి. అంతట మార్క్సువాదులగు అభ్యుదయ కవులుగూడ వెనుకంజవేసిరి. 1982 లో, చైనా, మిత్రద్రోహమున కొడంబడి, భారతదేశము నందలి సరిహద్దు ప్రదేశముల నాక్రమించినది. ఈ దురాక్రమణ వలన, మన కవులలో మరల జాతీయ భావములు వెల్లి విరిసినవి. * కవులు బాహుముగనే ప్రజాస్వామ్యమును సమర్థింపసాగిరి.

ఇచట అభ్యుదయ కవులలో మార్క్సువాదుల కవిత్వా కృషి విపరింపబడును. మార్క్సియులగు అభ్యుదయ కవుల కావ్యాదులు శ్రీ. శ్రీ. గారు (శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు). వీరి కవిత్వముపై మార్క్సువాదమునకుగల ప్రభావమును పరిశీలించుటకుముందు, మార్క్సువాద మూలసూత్రములను మరొక మారు స్మరించుట యుక్తము.

1. మార్క్సువాదము కేవలమభౌతికము ఇందు ఆధ్యాత్మిక భావములకు తావు లేదు. 2. వర్గ సంఘర్షణ: ఇది గతితార్కికభౌతిక వాదమునకు హృదయ స్థానీయము.

* మార్క్సు ఏంగెల్సులు ప్రకటించిన “కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టో”లో, ప్రప్రథమముగానున్న సూత్రమిదియే. స్థూలముగా దీని స్వరూపమిది : ఉత్పత్తి సంబంధములనుబట్టి వర్గము లేర్పడుచున్నవి. ఉత్పత్తి సాధనము లెవరియధీనమున నుండునో

* చైనా మనమీద దాడి చేయడంతో సామ్యవాద దేశాలకు పైతం అంతర్జాతీయ సౌమనస్యంకన్నా జాతీయ ప్రయోజనాల సంరక్షణేముఖ్యమన్న సంగతి తేలిపోయింది. తెలుగు కవిత్వ దేశభక్తిని ఒంటికి వట్టించుకొంది. ప్రగతిశక్తులలో చీలికలు బయలుదేరాయి - స్వాతంత్ర్య యుగోదయంతో తెలుగుకవిత్వ - ఆరుద్ర - మహతి పుట 32.

* “The history of all hitherto existing society is the history of class struggle”

ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి “అధునికాంధ్ర కవిత్వము; సంప్రదాయములు ప్రయోగములు అను సిద్ధాంత వ్యాసమునుండి ఉదాహృతము. పుట - 654.

వారు పీడకులు. వాస్తవముగా నుత్పత్తిచేయువారు, పీడితులు. పీడక పీడితభేదమే, వర్గసంఘర్షణకు ప్రధాన హేతువు. ఆ భేదమున్నంతకాలమును వర్గసంఘర్షణయుండక తప్పదు. వర్గ సమాజము లేర్పడినది మొదలు, మానవ చరిత్ర యంతయు వర్గ కలహ చరిత్రయే. 3. శ్రామికవర్గాధిక్యము. పారిశ్రామిక రంగమున, పైకి రావలసినవర్గము కార్మికులే అని మార్క్సు అభిప్రాయము. కాని, తరువాత ఆచరణలో, దానికి కొన్ని చేర్పులును, మార్పులును, వచ్చినవి. లెనిన్ కార్మికులతో పాటు కర్షకులను గూడ చేర్చినాడు, మావో దృష్టి కర్షకులపై కేంద్రీకరింపబడినది. ఇట్లు దేశ కాలములనుబట్టి వర్గ ప్రాధాన్యము మారుచుండును. 4. ఆర్థిక సమానత్వము. కలవారు, లేనివారు అను వర్గభేదము సమాజమున నుండరాదు; సొంత ఆస్తు లుండరాదు. ఉత్పాదక వస్తు సముదాయమును, అందరును అనుభవించుదురు. సమానముగనా? కాదు, తన శక్తికిని, పనికిని అనుగుణముగ, ఉత్పాదక వస్తువుల యందు భాగస్వామ్యముండును "From each according to his ability, to each according to his work" ఇది తొలిమెట్టు, ప్రజలందరు నేకముఖమున కలిసికట్టుగ పనిచేయునపుడు పాడిపంట లభివృద్ధియగునుకదా! కర్మాగారముల యందలి వస్త్రాత్పత్తి యు నదికమగును. అప్పుడు ఆవశ్యకత కనుగుణముగనీయబడును. రెండింటిను మెదటి భాగ మొక్కటే, ద్వితీయ భాగమందే భేదమున్నది. ఒకడు తనశక్తి కనుగుణముగ పనిచేయును. వాని "అవసరము"నకు అనుగుణముగ, వస్తుభాగమీయబడును. •

కేవల ఐదవ భౌతికమగు మార్క్సువాదము నాస్తికమనివేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

మార్క్సువాదమున కివియే ముఖ్యలక్షణములు. అభ్యుదయ కవిత్వమునకీ లక్షణము లెంతవరకు పట్టునో పరిశీలించుము

అభ్యుదయ కవిత్వా ప్రవక్త శ్రీ శ్రీ :- మార్క్స్యులైన అభ్యుదయ కవులకు మార్గదర్శకులు శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు. (శ్రీశ్రీ). వీరివి నవ్య కవిత్వయుగ కర్తలుగా, అభ్యుదయ కవిత్వా ప్రవక్తలుగా, విమర్శకులనేకులు పరిగణించి యున్నారు. అందు కొందరి యభిప్రాయముల నిందు పొందుపరచుచున్నాను.

కొందరు విమర్శకుల ఆభిప్రాయములు

1. “1940 తర్వాత ఒక దశాబ్దముపాటు, ఆంధ్రసాహిత్య లోకము ను తేజితమొనర్చిన అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమ మూలవిరాట్టు శ్రీశ్రీ. భావకవిత్వమునకు విరుద్ధముగా జెండా యెత్తుటతోనే కాక, శ్రామికవర్గ చైతన్య మూపిరిగాగల ఒక సరిక్రొత్త కవితారీతికి పాదులు వేసిన స్రష్ట శ్రీశ్రీ. భావకవుల చేతులలో వైదర్భీ రీతులను వెలార్చుకొన్న గేయమును, గొడీరీతిలో నడిపిన చందో రహస్యవేత్త శ్రీశ్రీ. వాస్తవకథోపాటు అది వాస్తవికతను, వ్యక్తి చైతన్యముతోపాటు సంఘ చైతన్యమును, సమానాధికారముతో ప్రవచించిన ప్రవక్త శ్రీశ్రీ”.

2. “పాతపదాలు, డిక్షన్, వర్ణనలు, అలంకారాలు, చందస్సు, ఉపమానాలు, వద్దతులు, ఆచారాలు, కవిత్వంలోని, జీవితంలోని ఇంక మళ్ళీ లేవకుండా వాటి నడ్డి విరగొట్టేడు శ్రీశ్రీ”.

3. “అధునికాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో శ్రీశ్రీ ఒక మణిదీపం”.

4. “నెత్తురూ, కన్నీళ్ళూ తడిపి కొత్త Tonic తయారుచేశాడు శ్రీశ్రీ. యీ వృద్ధ ప్రపంచానికి”.

హృదయం ఎల్లా కంపిస్తే ఆ కంపనకి మాటల రూపాన్ని యివ్వడం అతనికే తెలుసు. మాటల్ని కత్తులూ, యీటెలూ, మంటలుగా మార్చటం అతనికే చేతనవును. పద్యాలు చదువుతోంటే, ఇవి మాటలుకావు, అక్షరాలకావు. ఉద్రేకాలు, బాధలు, యుద్ధాలు — అతని హృదయంలోంచి మన హృదయంలోకి direct గా సంపివ ఉత్సాహాలు, నెత్తురు కాలువ లనిపిస్తుంది”.

1) అధునికాంధ్ర కవిత్వము; సంప్రదాయములు; ప్రయోగములు :— ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు. పు. 538.

2) మహాప్రస్థాన యోగ్యతాపత్రం — చెలం

3) శ్రీశ్రీ మరోరూపం — నూతలపాటి గంగాధరం సృజన ఫిబ్రవరి 1970

4) మహా. ప్ర. యోగ్యతాపత్రం — చెలం

5. “అతడు సంవదాయాలు తెలిసిన విప్లవకారుడు. తెలుగుతనం జీరించు కున్న జగత్పూరుడు. * * సాహిత్యానికీ సామ్యవాదానికి పెళ్ళి చేసిన పురోహితుడు. * * అధునిక సాహిత్యంలో యుగ కర్తృత్వం లభించింది. అభ్యుదయ వాదానికి ఆచార్య పీఠం దొరికింది”.

6. “అభ్యుదయ కవులందరూ సామ్యవాద భావాల్ని పండించినవారే. శ్రీశ్రీ కన్నా యింకా తీవ్రంగా, ఇంకా వాచ్యంగా, ఇంకా సూటిగా ఆ భావాల్ని చెప్పిన కవులు అనంతరంగా ఉన్నారు. కేవలం సామ్యవాద భావాల్ని చెప్పడం చేత శ్రీశ్రీ మహాకవి ఐతే, ఆ భావాల్ని ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పిన కవులు శ్రీశ్రీ కంటే మహాకవులు కావలసింది. కాని అట్లా కలేదు. సామ్యవాదులకేకాక, కవితా గుణ వేత్తలైన అందరికీ శ్రీశ్రీ మహాకవి. మహాకవిగా ఒక కవి గుర్తింప బడడానికి ఏ వాదమూ అడ్డాకి కాదు. కారణము కాదు. — అభ్యుదయ కవులలో ఇంతటి సర్వాంగశిల్పి మరొకరు లేరు”.

7. “అనంతరం వచ్చింది అతి నవ్య కవితం. అభ్యుదయ కవిత్వం. ఇది సామ్యవాదానికి చెందింది. దీని యుగకర్త శ్రీశ్రీ”.

8. “శ్రీశ్రీకి ఉన్న మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత పరిజ్ఞానం, పరిమితం, అవసరమైన అవగాహన మాత్రం ఉంది”.

9. “అప్పటికీ, ఇప్పటికీ, మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం గురించి స్థూలంగా తప్ప శ్రీశ్రీకి తెలియదని నా అభిప్రాయం”.

10. “శ్రీశ్రీ మార్క్సిజాన్ని లోతులకంటా మదించినవాడు కాదు. * * కాని ఏమైనా ఆ కోవ కవితకి ఉనికి, మనకి వున్నతీ అంతా శ్రీశ్రీ నీడలోనే”.

11. “శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం రాసేనాటికి మార్క్సిస్టు కాదు. అంటున్నారు. ఆనాడు శ్రీశ్రీ తాను అభ్యుదయ రచయితననీ చెప్పుకోలేదు”.

5) మరపురాని మనీషి - శ్రీశ్రీ. - ఆరుద్ర ఆంధ్రప్రభ సచిత్రవారపత్రిక 17-4-62 — శ్రీశ్రీ సన్మాన సంచిక ఫిబ్రవరి 1-1970. పు. 69

6) అభ్యుదయ కవులలో శ్రీశ్రీ విశిష్టత - అద్దేపల్లి రామమోహనరావు, శ్రీశ్రీ సన్మాన సంచిక — పు. 131

7) నవయుగకర్త - గొర్రెపాటి వెంకటసుబ్బయ్య శ్రీశ్రీ సన్మాన సంచిక పు. 137.

8) విమర్శకుడుగా శ్రీశ్రీ - చేకూరి రామారావు సృజన ఫిబ్రవరి 1970.

9) శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం - కె. వి. రమణారెడ్డి సృజన ఫిబ్రవరి 1970.

10) శ్రీశ్రీ ఒక గర్వకారణమే - శ్రీ త్రిపురనేని వెంకటేశ్వరరావు - శ్రీశ్రీ సన్మాన సంచిక పు. 154.

11) సాహిత్యంలో విప్లవోద్యమం - కొడవటిగంటి కుటుంబరావు.

మీది యభిప్రాయములను బట్టి మనకు కొన్ని విషయములు స్పష్టములగు చున్నవి. శ్రీశ్రీగారు అభ్యుదయ కవితా ప్రవక్తలని స్పృహకముగా చెప్పవచ్చును. విమర్శక లోకమందీ విషయమున అభిప్రాయ భేదము లేదు. ఇది మొదటి యంశము. శ్రీశ్రీకి గల మార్క్సవాద పరిజ్ఞానము పరిమితము అనునది రెండవ యంశము. ఇది నేటి విషయము కాదు; మహాప్రస్థాన రచనా కాలము నాటిది. నేటికి గూడ వారికి గల మార్క్సవాద పరిజ్ఞానము సమగ్రము కాదనియే కొందరి యభిప్రాయము * మహా ప్రస్థాన రచనా కాలము నాటికి తమకు “మార్క్సిజము” గురించి యేమియు తెలియదని శ్రీశ్రీగారే అంగీకరించి యున్నారు. కావున నీ విషయమున సందేహమునకు తావులేదు.

శ్రీశ్రీ కవితా వ్యాసంగమున ముఖ్య ఘట్టములు

శ్రీశ్రీగారి కవితా వ్యాసంగమునందు ముఖ్యముగా మూడు దశలు మనకు గోచరించును. 1926 నుండి 1932 వరకు మొదటి దశ. 1926లో శ్రీ పురి పండా అప్పలస్వామిగారు, శ్రీ వడ్డాది సీతారామాంజనేయులుగారు, శ్రీశ్రీగారును కలిసి కవితా సమితిని స్థాపించిరి. ఈ దశలో శ్రీశ్రీగారు కాల্পనికములగు కవితా ఖండికలకు పెక్కింటిని రచించిరి. అదే మార్గమున వారు సాగిపోయి యున్నచో, వారికింతటి కీర్తి ప్రతిష్ఠలు లభించియుండెడివి కావు. వేలకొలది గల కాల্পనిక కవులలో శ్రీశ్రీగా రొకరై యుండెడివారు. 1932 నుండి 1940 వరకును రెండవ దశ. ఇదియే వారి కవితా వ్యాసంగమున కుత్తమ దశ.

ఇందే వారి ప్రసిద్ధ రచనలన్నియును వెలువడినవి. 1940 తరువాతిది మూడవ దశ. ఇందు వారి రచనలపై అధివాస్తవికతా ప్రభావము గోచరించును. మొదటి

ప్ర. మీ కవిత్వానికి Marxism కు గల సంబంధం ఎలాంటిది ?

జ॥ ‘మహాప్రస్థానం’ అన్న గీతం రాసేనాటికి నాకు Marxism గూర్చి తెలియనే తెలియదు. నేను Marxismను తెలుసుకున్నది సాహిత్యం ద్వారానే కాని రాజకీయాల ద్వారా కాదు.

చూ. సృజన - ఫిబ్ర 1970 - శ్రీశ్రీతో ఇంటర్వ్యూ - పుట. 2.

దశలో కాల्పనికతా ప్రభావమును, రెండవ దశలో మార్క్సవాద ప్రభావమును, మూడవ దశలో ఫ్రాయిడ్ మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంత ప్రభావమును మనకు శ్రీశ్రీగారి రచనలలో గోచరించును.

ఇచ్చట మనము ముఖ్యముగా గమనింప వలసిన విషయ మొకటి యున్నది. మార్క్సవాదము ప్రభావముగా రాజకీయమునకు సంబంధించినది కాని సారస్వతము నకు సంబంధించినది కాదు శ్రీశ్రీగారు రాజకీయముల “ద్వారా” మార్క్స వాదమును తెలిసికొనలేదు. దానినొక శాస్త్రముగా గూడ నభ్యసించలేదు. కావున వారి మార్క్సవాద పరిజ్ఞానము పరోక్షమేకాని ప్రత్యక్షము కాదు. అనగా ప్రత్యక్ష ముగ రాజకీయము “ద్వారా” కాక పరోక్షముగ సారస్వతము ద్వారా వారు మార్క్స వాద ప్రభావమునకు లోనయిననుట ముఖ్యముగా లండను అభ్యుదయ రచయితల లక్ష్య ప్రకటన పత్రము (Manifesto of London Progressive writers' association) వారిని ప్రభావితముల గావించినది.

* శ్రీ ఆరుద్రగారు మాత్రము ఇందులకు వ్యతిరేకముగా “జయభేరి” గేయమును వ్రాయుటకు గూడ పూర్వమందే శ్రీశ్రీగారు గతితార్కిక భౌతిక వాద మును చదివినట్లు, తమ “శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు సవిమర్శక అసమగ్ర జీవిత చరిత్ర” లో వ్రాసి యున్నారు. ఇది చాల అశ్చర్య జనకముగా ఉన్నది. ఆరుద్ర గారు శ్రీశ్రీగారికి, బంధుత్వము చేతను, మైత్రి చేతను గూడ అత్యంతము సన్ని హితములు. అట్టి వారి మాటను కాదనుట యెట్లు? కాని, శ్రీశ్రీగారికి మార్క్స వాదము అధీత విషయమే అగుచో మహాప్రస్థాన కావ్య సంపుటియందు మార్క్స సిద్ధాంతములకు విరుద్ధములగు నభిప్రాయము లన్ని యందుట యెట్లు సంభావ్యము? ఈ ప్రశ్నలకు సరియగు సమాధానము దుర్లభము. కాని యీ విషయమున నిట్టి యభిప్రాయము నొక్క ఆరుద్రగారు తప్ప ఇంకెవ్వరును ప్రకటించలేదు. కావున పదిమందియు, దేని నేకగ్రీవంగా నంగీకరించిరో ఆ యభిప్రాయమునే మనము గ్రహించుట యుక్తము. శ్రీశ్రీగారికి మార్క్సవాద మధీత విషయము కాదు.

శ్రీశ్రీపై యితరుల ప్రభావము :- శ్రీశ్రీగారి కవితపై పలువురు కవుల ప్రభావము కలదు. అందు దేశీయులే కాక విదేశీయులు కూడ నున్నారు. ఒక విషయముగా చూచినచో, విదేశీయుల ప్రభావమే అధికమని యనిపించును.

ప్రణయ కవిత్వమునుండి, శ్రీశ్రీగారు తమ దృష్టిని సంఘటితము వైపు మరల్చుటకు ప్రధాన కారణము శ్రీ గురజాడవారి ప్రభావము. తరువాత నజ్రాల్ ఇస్లాం హరీంద్రనాథ్ ఛటోపాధ్యాయుల ప్రభావము చెప్పదగినది. ఏది యెట్లున్నను శ్రీశ్రీగారిలో తొలుదొల్త వచ్చిన మార్పునకు ప్రధాన కారణము దేశీయ కవుల ప్రభావమే అనవచ్చును. నజ్రాల్ ఇస్లాం రచించిన “బిద్రోహి” (అగ్నివీణ) అను గేయము నందలి విప్లవదృష్టి ఆనాడు పలువురు కవుల నాకర్షించినదని చెప్పుదురు. ఈ మలుపు తిరుగుట వరకే దేశీయ కవుల ప్రభావము; తరువాత నున్నదంతయును విదేశ కవుల ప్రభావమే. ఈ దృష్టితో మారినపుడే విదేశకవుల ప్రభావ మధికమగు తోచును. శ్రీశ్రీగారిపై స్విన్ బర్న్సు, ఎడ్గార్ ఆలెన్ పో మహాకవులకు గల ప్రభావము సుప్రసిద్ధము “గంటలు” అను గేయము ఎడ్గార్ ఆలెన్ పో వ్రాసిన “బెల్స్” (Bells) అను కావ్య ఖండికకును, “అద్వైతం” అను గేయము స్విన్ బర్న్సు రచించిన “మాచ్” (a match) అను ఖండికకును చక్కని అనుసరణములు. ప్రఖ్యాత జర్మన్ నాటకకర్త కవి, సాహితీవేత్త అయిన * డెర్టోల్డ్ ట్రెక్టు వ్రాసిన కావ్య ఖండిక యొక్క పోలికలు శ్రీశ్రీగారి “దేశచరిత్రలు” అను గేయములో గన్పట్టు చున్నవి. * మరియు అలెగ్జాండర్ బ్లాక్, ప్లాడిమిర్ మయాకోవస్కీ బోరిస్ పాస్టర్ నాక్ మున్నగు రష్యాదేశ కవులయు, బోదలేర్, రాంబో మున్నగు ఫ్రాన్సుదేశ ప్రతీక వాదులయు, ప్రభావము కూడ శ్రీశ్రీగారిపై గలదని విమర్శకు లందరు సంగీకరించి యున్నారు.

శ్రీశ్రీగారి కవిత్వాదృష్టి మారుటకు ఆనాటి దేశ పరిస్థితులు గూడ కొంతవరకు కారణములని చెప్పవచ్చును. ఆనాడు జాతీయ, అంతర్జాతీయ రంగములలో అత్యంత క్లిష్ట పరిస్థితు లేర్పడినవి 1929 లో ప్రపంచ వ్యాప్తముగ గొప్ప ఆర్థిక మాంద్యము వచ్చినది. ధనస్వామ్య దేశములందు నిరుద్యోగము పెరిగిపోయినది. దారిద్ర్యము విలయతాండవము గావింప సాగినది భారత దేశమున నిరుద్యోగ దారిద్ర్యములు పరిష్కార భూన్యములగు సమస్యలుగా రూపొందినవి. ప్రపంచ మందంతట పారిశ్రామికావిప్లవ్వికి పెద్ద దెబ్బతగిలినది. యూరపు ఖండమున వర్త్యంత భయంకరమగు నార్థిక రాజకీయ సంక్షోభ మేర్పడినది జర్మనీలో “ఫాసి

* కష్టజీవి స్త్రీలు - సృజన - ఆగస్టు - అక్టోబర్ 1970 పుటలు 69, 70

* యుగకర్త శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు కె. వి. ధమజారెడ్డి - శ్రీశ్రీ సన్మాన సంచిక,

జము" విజృంభణము ప్రపంచ భద్రతనే శంకనీయ పరిస్థితిలో పడవేసినది. వలన రాజ్యములందు సామాజ్య మవలంబించు దమన నీతిని, ప్రతిఘటించుటకై విప్లవ శక్తు లనేకములు తలయెత్త సాగినవి. భారత దేశమున కూడ జాతీయోద్యమము తీవ్రరూపమును దాల్చి, శాసనోల్లంఘనోద్యమముగా మారినది. దేశమంతట వ్యాప్తి గాంచుచున్న విప్లవశక్తుల నణచి వేయుటకు, ఆంగ్ల ప్రభుత్వము కృతనిశ్చయ మైనది. క్రౌర్యము నవలంబించి, దౌర్జన్య యుతమగు దమన నీతిని ప్రయోగింప సాగినది. దేశమున ఆందోళనయు, అలజడియు ప్రబలినది.

ప్రజలకు ప్రణయ కవిత్వమునెడ విసువు జరిగిచినది.

వేయేల : సామాజిక చైతన్యమును, శక్తివంతమగు భాషలో, అభివ్యక్తము చేయగల కవికొరకు, ఆనాటి తెలుగు దేశ మెదురుచూచుచున్నది. అట్టి సమయ మన శ్రీ శ్రీ గారు, తమ భావ కవితా ధోరణికి స్పృశించెప్పి, సామాజిక చైతన్య ప్రతినిధిగా, సాహిత్యరంగమున ప్రవేశించిరి. తమ హృదయ స్పృహలే, తమ చిరకాల వాంఛితములే, వారి కవిత్వమున నభివ్యక్తములగుట గాంచి, ప్రజానీకము, మహాత్మాహముతో వారికి, వివాళు లర్పించినవి.

దీనినిబట్టి శ్రీ శ్రీ గారు మహాకవులుగా పరిగణింపఁడుటకు దేశకాల పరిస్థితులే కారణముగాని, వారి ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులుకావు, అను నపోహ యేర్పడుట కవకాశమున్నది. కాని అట్లు తలంచుట సరికాదు. శ్రీ శ్రీ గారు మహాకవులనుట కెట్టి సందియమునులేదు. కాని, సామాజిక కవిగా కలముపట్టిన, అత్యల్పకాలమునకే, వారికంతటి పేరు వచ్చుటకు మాత్రము, కాలపరిస్థితియే కారణమని, నిశ్చంకముగ చెప్పవచ్చును.

మీది వివరణమువలన తేలిన సారాంశమిది : 1. మహా ప్రస్థానాది గేయము లను రచించిన నాటికి శ్రీ శ్రీ గారు మార్క్సు వాదమును చదువలేదు ఇప్పటికిగూడ వారికిగల మార్క్సు వాద పరిజ్ఞానము పరిమితము. 2. నజ్రూల్ ఇస్లాం, హరీంద్ర నాథ్, ఆలెగ్జాండర్ బ్లాక్, మయాకొవ్స్కీ మున్నగు మార్క్సు వాదుల కవితా ప్రభావము మాత్రము వారిపైనున్నది 3. లండను అభ్యుదయ రచయితల లక్ష్య ప్రకటన పత్రమును చదువుచేతకూడ వారికి అభ్యుదయ కవితాపథము సుగమమైనది. (తామా "మేనిఫెస్టో"ను చూచినది 1940 లో అని శ్రీ శ్రీ గారనుచున్నారు). అప్పుడు కేవల కవుల ప్రభావమే వారిపై పనిచేసినదని యంగీకరింపక తప్పదు. 4. ఆనాటి రాజకీయ స్థాంభిక పరిస్థితులుగూడ, వారి కవితా దృష్టిని మార్చినవి.

శ్రీ శ్రీ గారు మార్క్సవాదమును పరోక్షముగ, సారస్వతమున తెలిసికొనిరి, కావుననే వారి కవితయందు, అక్కడక్కడ మార్క్స వాదమునకు విరుద్ధములగు భావములు గోచరించు చుండును.

మరియు ప్రబంధ వాఙ్మయము వారికి సుపరిచితము. సంప్రదాయములయెడ వారి కాదరమున్నది. వారి కవితయందలి గుణా గుణముల కీ రెండును కారణము లగుచున్నవి. శబ్దముపై వారికిగల అధికారమునకు ప్రబంధ వాఙ్మయ పరిజ్ఞానమే కారణము. కాని, ఆ శబ్ద లౌల్యమునకు లోనయి, వారొక్కొక్కప్పుడు కేవల చిత్ర కవిత్వా దోరణిలోనికి, దిగజారుటయు కలదు. అహతి, యజ్ఞోపవీతము, అదిసూకర వేద వేద్యుడు మున్నగు పదములు వారి కవితలో నుండుటకు కారణము వారికిగల సంప్రదాయ గౌరవమే అనవచ్చును. మార్క్సియుంకిట్టి కల్పనలు రుచింపవు. ఈ ప్రాచీనవాసన లభ్యుదయ మార్గ నిరోధకములని వారి తలంపు. కాని, శ్రీ శ్రీ గారి కవిత్వము, సర్వులకు నానంద జనకమును, సుబోధమునగుట కీ కల్పనా సామ గ్రియే ముఖ్య కారణము.

మార్క్సవాదమునకు, శ్రీ శ్రీ గారి కవిత్వముపై గల ప్రభావమును తొలుత పరిశీలింతము. స్థావిత్వములను తరువాత గ్రహింపవచ్చును.

శ్రీ శ్రీ రచనలు

1. మహాప్రస్థానం 2. ఖడ్గసృష్టి

శ్రీ శ్రీ గారు రచించిన అభ్యుదయ కవిత్వా ఖండికలన్నియు రెండు సంపుట ములుగా ప్రకటితములై నవి : 1. మహా ప్రస్థానం. 2. ఖడ్గసృష్టి.

1 'మహా ప్రస్థానం'లో ఉన్న కావ్య ఖండికలు మొత్తము 41. (అంకిత గేయ ముతో) శ్రీ శ్రీ గారి గేయములను 1933 నుండి 1947 లోపలనే రచించిరి. ఇందున్న ఖండికలలో నాల్గు మాత్రమే పరిశీల నర్హములు : 1. మహా ప్రస్థానం (మరో ప్రపంచం గేయము). 2. ప్రతిజ్ఞ. 3. దేశ చరిత్రలు 4. జగన్నాథుని రథచక్రాలు, ఈ ప్రాధాన్య వివక్ష మార్క్సవాద దృష్టితో చేయబడినది. ఇతర ఖండికలకు వేరు విధముగా ప్రాధాన్యముండ వచ్చును. అది వేరు విషయము

“మరో ప్రపంచం” సమీక్ష :- అభ్యుదయ కవిత్వకు, శ్రీ శ్రీ గారి “మరో ప్రపంచం” గేయము నాందీ వాక్యము. అందే దాని ప్రాధాన్యమున్నది.

భావ వ్యాపకము, భావములు విస్తృతములు : భావగతి కనుగుణము పద గతి; పదగతి కనుగుణము భావగతి; - ఇవి యీ గేయమునందలి ప్రధాన గుణములు కొన్ని సంప్రదాయ వాసనలు లేకపోలేదు. “ఎర్ర బావుటా విగ విగం” ప్రక్కనే, “హోమజ్వాలల భుగ భుగలు” కూడ నున్నవి. స్వర్గమున కేగినమ సవతిపోరు తప్పలేదన్నట్లు, “దారిపొడుగునా గుండె నెత్తురులు తర్పణచేస్తూ, “పోయినను, తుదకు సాక్షాత్కరించినది “కణ కణమందే త్రేతాగ్ని”యే. “హరోం హరోం హర” ఇత్యాది పంక్తులు మతవాసనకొట్టుచునే యున్నవి. రేచుల ప్రక్క ధనంజయుని నిలుపుటలో సొగసులేదు. “రేచులకలె” అనునది తెలుగువారికి నీ చోపమయే. అంగేయులకు కాకపోవచ్చును.

మహా ప్రస్థాన గేయమున చమచున్నప్పుడు, ఈ లోపములు గోచరింపవు. అ.గేయమొక మహా ప్రవాహము. ప్రళయంయూ ప్రభంజనము. దాని వేగమునకు తట్టుకొనలేక సహృదయు “డుక్కిరి బిక్కిరి” యగును. దాని గమన వేగమట్టిది; దాని భావ తీవ్రత యట్టిది. వికీర్ణములై, యున్న విప్లవశక్తులన్నియు నేక ముఖమున కదువపలెనను నాకాంక్ష మహా ప్రస్థానమున (మరో ప్రపంచం అను గేయమున) ద్వనించుచున్నది.

“ఎక్సిజ్ట్” - సమీక్ష :- “నూగ్జిమ్ గోర్కీ” అను రష్యను రచయిత ప్రపంచమున చిరకాలమునుండియు వ్యాప్తియందున్న మత పరమగు మానవతా వాదమును నిరసించి, విప్లవకర మానవతా వాదమును (Revolutionary humanism) తన రచనల ద్వారా వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చెను. ఈ మానవతా వాదము, కేవలము జీవకారుణ్యపూర్ణమగు మానవతావాదముకాదు. ఇది హింస నామోదించును; దౌర్జన్యమును ప్రతిఘటించును. పీడకవర్గమునకు విరుద్ధముగ, పీడితవర్గమును, సమర్థించును. శ్రామికవర్గమున కుత్సాహమును, ఉన్నతి కలిగింప సర్వవిధముల యత్నించును. గోర్కీ వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిన విప్లవకర మానవతావాద ప్రభావమునకు అనాటి మాన

* ఆడెన్ ప్రభృతులు ప్రచురించిన “New signatures” సరిక్రొత్త ప్రయోగమునకు శ్రీకారముచుట్టినది. ఈ సంపుటిలోని కవులు రాజకీయముగ వామ పక్షములు (left - wingers)” - ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు. పుట 521 W. H. Auden; Stephen .. spender Day Lewis

పక్ష సాహితీ స్రష్టలు రోనయిరి. వారి కవితా సంపుటి "New signatures" వెలువడినది. అనాటికే (1987) క్రిష్టాపర్ కాద్ వెల్ రచించిన "ఇల్యూజన్ అండ్ రియాలిటీ" అను గ్రంథమును, అలిక్ వెస్ట్ వ్రాసిన "క్రైసిస్ అండ్ క్రిటిసిజం" అను గ్రంథమును, రాల్ఫ్ పాక్సు రచించిన "ది నావెల్ అండ్ ది పీపుల్ స్పెషల్" అను గ్రంథమును వెలువడినవి. వారి ప్రభావము శ్రీ శ్రీ గారిపై బడివది. అంతట వారు "ప్రతిజ్ఞ" అను గేయమును రచించించిరి. "మరో ప్రపంచం" అను గేయమున, శ్రీ శ్రీ గారు, "ఎముకలు క్రుశ్శిన, వయస్సు మళ్ళిన సోమరులారా చాచండి" అని శపించి యూరకున్నారు; మరో ప్రపంచమును దర్శించినారు; పైవికుల నాహ్వానించినారు. అంతే. ప్రతిజ్ఞ గేయములో, ఆ "మరో ప్రపంచపు" నిర్మాణమునకు హేతుభూతులైన కష్టజీవులకును, కర్మవీరులకును నిత్యమంగళమును విర్దేశించుచు, స్వస్తివాక్యములు పలికినారు. ఈ పాట కార్మికలోక కల్యాణమునకు రాచబాట. ఈ వర్గ సమాజమున పీడితులైన జనులందరును. విప్లవ శంఖమును వినిపింతురని. శ్రీ శ్రీ గారి జోన్యము మహా ప్రస్థాన గేయ సంపుటికి మకుటాయమానమైన యీ గేయము నందలి కొన్ని చరణములు అదాహరణ యోగ్యములు.

కావున లోకపుటన్యాయాలూ
కార్యే ఆకలి, కూర్చే వేదన
దారిద్ర్యాలూ, దౌర్జన్యాలూ
పరిష్కరించే, బహిష్కరించే
బాటలు తీస్తూ
పాటలు రాస్తూ
నాలో కదిలే నవ్య కవిత్వం
కార్మికలోకపు కల్యాణానికి
క్రామికలోకపు సౌభాగ్యానికి
సమర్పణంగా
సమర్పణంగా
త్రిలోకాలలో
త్రికాలాలలో
శ్రమైక జీవన సౌందర్యానికి
సమానమైనది లేనేలేదని

కష్టజీవులకు
కర్మవీరులకు
నిత్య మంగళం నిర్దేశిస్తూ
వ్యధార్త జీవిత యధార్థ దృశ్యం
పునాదిగా ఇక జనించబోయే
భావివేదముల జీవనాదములు
జగత్తు కంతా చవులిస్తానోయ్”

దేశ చరిత్రలు సమీక్ష :- మార్క్సియమైన చరిత్రః బౌతిక వాదము నకు కవితా రూపము “దేశచరిత్రలు” అ పు ఖండిక. ఏ యుద్ధమెందులకు జరిగినది? ఏ రాజ్య మెంతకాల మున్నది? అను ప్రశ్నలకు సమాధానములు నున్న తారీఖులును, దస్తావేజులును చరిత్రకాదు. రాజుల ముట్టడి ఖర్చులు కాదు: రాణుల ప్రేమ పురాణము కాదు. మరి చరిత్ర అనగా నెట్టిది? అది వివరింప వలసిన విషయము లేవి?

“నైలునదీ నాగరికతలో
సామాన్యుని జీవిత మెట్టిది?
తాత్మహతా నిర్మాణానికి
రాశ్త్రేత్తిన కూలీలెవ్వరు?
సామ్రాజ్యపు దండయాత్రలో
సామాన్యుని సాహస మెట్టిది?
ప్రభువెక్కిన పల్లకి కాదోయ్
అది మోసిన బోయీ లెవ్వరు?”

చరిత్ర న్యాయానింప వలసినవి ఇట్టి విషయములు. ప్రపంచ మందలి ఏ దేశ చరిత్ర చూచినను శ్రీశ్రీగారికి గర్వకారణమగు విషయము గోచరింపలేదు. అందులకే

“నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరహింసా పరాయణత్వం
* * *
పరస్పరా హరణోద్యోగం
* * *

రణరక్త ప్రవాహసిక్తం
వీరత్వరస ప్రదానం
పితాచ.ణ సమవాకారం

* * *

దరిదులమ కాల్చుకుతినడం”

“బలవంతులు దుర్బలజాతిని” బానిసలుగా చేసిరనియు, “నరహంతలు దరాది పతులై చరిత్రమున ప్రసిద్ధి కెక్కిరి” అనియు చెప్పి, “రణరంగం కానిచోటు భూ స్థలమంతా వెదకిన దొరకడు” అని శ్రీశ్రీగారు సిద్ధాంతీకరించిరి.

“పరస్పరం సంఘర్షించిన
శక్తులలో చరిత్ర పుట్టెను”

“The history of all hitherto existing society is the history of class strueggles”-“మేనిపెస్టో” లోని యీ వాక్యము నకు మీది వాక్యము. కేవలాంధ్రీకరణము కాకపోయినను, భాషాను వాదముని యంగీకరింపక తప్పదు. అసలు “దేశచరిత్రలు” అను గేయ మంతయు ఈ యొక్క వాక్యము నకే వ్యాఖ్య యన వచ్చును.

“చిరకాలం జరిగిన మోసం
బలవంతుల దౌర్జన్యాలా
ఒక వ్యక్తిని మరొకవ్యక్తి
ఒక జాతిని వేరొక జాతి
పీడించే సాంఘిక ధర్మం
ఇంకానా ? ఇకపై సాగదు”.

తరువాత శ్రీశ్రీగారు, ప్రపంచ కార్మికులందరు నొక్కటే యనియు, వారందరిది ఒక్కటే జాతి యనియు, చరిత్రక యధార్థ తత్వమును “హిటెన్టాట్, జూలూ, నీగ్రోలూ,” చాటింతురనియు చెప్పి, వలన వాదమును నిరసింతురు. ఈ గేయము 1938 లో వ్రాయబడినది. ఇందు నాజీవాదుల జాత్య హంకార ఖండన మున్నది. నాజీవాదులే వ్యవస్థా ప్రపంచ

మహా సంగ్రామమునకు ప్రధాన కారకులు వీరి పాలనమున “జూ”లు నరక యాతనల ననుభవించిరి; దేశ బహిష్కృతులైరి. వీరు గావించిన దౌరన్యమును వినినంతనే శ్రీశ్రీగారి హృదయ పెడుకెత్తినది. ఆ తత్వ హృదయమే “దేశ చరిత్రలు” గేయము నందలి ప్రతి చరణమునందు మనకు గోచరించును; చరిత్ర గతిలో మానవ కథ వికాస మెట్టిదో, చదువ వలెనను కుతుహలము, “ఇతిహాసపు చీటి కోణం” లో దాగిన సత్యమును వెలికి తీయవలెనను తీవ్రకాంక్ష మనకిందు సాక్షాత్కరించును. ఈ గేయము చరిత్రకొక నూతన విశ్వాసము నిచ్చుచున్న దని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును.

మార్క్సవాద దృష్టితో విశితముగా పరిశీలించిన యెడల, ఇంతటి చక్కని గేయము నందుగూడ కొన్ని లోపములు కనిపించును ఈ మాటను ఇతరులనుట గాదు. మార్క్సియులే అనుచున్నారు. * 1 “ఏ దేశచరిత్ర చూచినా ఏమున్నది గర్వకారణం?” ఆనడంలో మార్క్సు దృక్పథం కాక, శ్రీశ్రీలో దాగిన పరాజితుల నైరాశ్యపు జీర వివిస్తుంది— ఈ వాక్యమునందు సంపత్ గారు, శ్రీశ్రీగారి యదలి ముఖ్య లోపమునే గుర్తించినారు. కారణ మెద్దియైనను కావచ్చును. శ్రీశ్రీగారి కవితయందు, అప్పుడప్పుడు నిరాశా నిర్భూహాలు వ్యక్తములగు చుండుట మాత్రము వాస్తవము. క్రింది గేయముల వలన ఈ యంశము స్పష్టము కాగలదు.

2. “లేదుసుఖం, లేదుసుఖం

లేదుసుఖం జగత్తులో,

బ్రదుకువృధా, చదువు వృధా

కవిత వృధా, వృధా వృధా” చేదుపాట

3. “నిజంగానే నిఖిలోకం

నిండుహారం వహిస్తుందా

మానవాళికి నిజంగానే

మంచికాలం రహిస్తుందా” నిజంగానే॥

ఇంత మాత్రమున శ్రీశ్రీగారిని కేవలమొక నిరాశావాదిగా పరిగణించుట

1 శ్రీశ్రీ కొత్త కవిత్వం - శ్రీశ్రీ సన్మాన సంచిక ఫిబ్ర 1-1970-పు 25

హేగెల్ చెప్పిన గతితర్క సూత్రములు :—

2 ప్రమాణమూ, గుణమూ, ఒకదానినుంచి మరొకటిగా మారుతాయి

3 వైరుధ్యాల మధ్య ఏకత్వము (పరస్పర సంబంధం, సామ్యం) ఉన్నది.

వ్యతిరేకించినది వ్యతిరీక్తం అవుతుంది - మార్క్సిస్టు తత్వశాస్త్రం - కొడవటి గంటి కుటుంబరావు సృజన 1972 నవంబర్. పు. 52

తగని పని. కాని యిట్టి భావములు మార్క్సు వాదమునకు విరుద్ధములను మాట మాత్రము వాస్తవము.

మార్క్సు చెప్పినది విప్లవ పరిణామ వాదము. పరిణామ వాదమున సంఘర్షణ సమాజము. చారిత్రక భౌతిక వాదమునకు మూలము వర్గ సంఘర్షణయే గతి తర్క సూత్ర త్రయములో “వైరుధ్యముల ఏకత్వము” అనునదొకటి. వాస్తవ ప్రపంచ మంతయు వైరుధ్యములతో నిండియున్నదనియు, ఇవి పరస్పర విరుద్ధ స్వభావము కలిగి యున్నను, వీనికి విడదీయరాని సంబంధ ముండుననియు, నీసంబంధము తాత్కాలిక పరిస్థితిని బట్టి మాత్రమే ఉండుననియు, నీ వైరుధ్యముల మధ్య సంఘర్షణయే పరిణామమును నిర్ణయించుననియు గతితర్కము చెప్పును. గతి తర్కమును చరిత్ర కన్వయించి, భౌతిక దృష్టితో చరిత్ర నవగాహన చేసికొనుటయే చారిత్రక భౌతిక వాదము సమాజమునందు, వైరుధ్యము, వర్గ కలహ ద్వారమున వ్యక్తమగును. గతితర్కమును సమాజమున కన్వయించి చూచినచో తేలు సారాంశమిది. ఉత్పత్తి సంబంధములే, (relationship in production) వర్గ సంఘర్షణ కారణములు. మానవాతి పరిణామమునకు వర్గ సంఘర్షణ సహజము అట్టియొక నది గర్వకారణమా? కాదా? అను ప్రశ్నకే అపకాశము లేదు. ఇది ఈ గేయమున నింకొక లోపము. నిజమునకు మార్క్సువాద ప్రకారము పరిశీలించు నపుడే, యిది లోపముగా కనిపించును; అట్లు పరిశీలించనిచో నది లోపముకాదు.

బెర్తోల్ట్ బ్రెక్ట్ (Bertold Brecht) అను జర్మను కవియొక్క ప్రభావమీ గేయముపై కలదు ముఖ్యముగా “తాజ్మహల్ విరూపానికి రాశ్చెత్తిన కూలీలెవ్వరు?” ఇత్యాది చరణములలో అది స్పష్టముగా గోచరించును. బ్రెక్ట్ తన కావ్యమును 1930 లో వ్రాసెను. శ్రీశ్రీగారు తమ గేయమును 1938 లో రచించిరి. కావున ఆ జర్మనుకవి ప్రభావము శ్రీశ్రీగారిపై నుండుటలో, ఆశ్చర్య కరమగు విషయ మేమియును లేదు. బ్రెక్ట్ ఊరును, పేరును తెలియని పసితన ములో, శ్రీశ్రీగారు “దేశచరిత్రలు” రచించినారని, శ్రీ రమణారెడ్డిగారి వాదము. ఈ గేయముపై జాన్ మేస్ ఫీల్డు వ్రాసిన “A consecration అతని కావ్య ప్రభావ మున్నదని, సంపత్ గారి అభిప్రాయము.

ఈ గేయముపై విమర్శ లనేకములు వచ్చినవి. *శ్రీ ఏటుకూరి బలరామ

మూర్తిగారు, “ఏదేశ చరిత్ర చూచినా ఏమున్నది గర్వకారణం, నరజాతి, చరిత్ర సమస్తం పరపీడన పరాయణత్వం” అను వాక్యములను నిరాశావాదమున కుదాహరణముగా నిచ్చిరి. శ్రీ బలరామమూర్తిగారు, నిరాశావాదమునకు శ్రీ శ్రీ గారి వాక్యముల నుదాహరణముగా నిచ్చుట అనుచితమనియు, శ్రీ శ్రీ గారు పీడిత ప్రజానీకమున కాశాజ్యోతిని వెలిగించిన ప్రథమాంధ్ర మహాకవులనియు, వారు రచించిన గేయములలో “మహా ప్రస్థానం” “దేశ చరిత్రలు” అగునవి ఉత్తమోత్తమములనియు, శ్రీ బలరామమూర్తిగారి యభిప్రాయమును ఖండించుచు, శ్రీ చంద్ర రాజేశ్వరరావుగారు, ప్రజాశక్తి పత్రికాదిపత్రికాక యుత్తరము వ్రాసిరి. శ్రీ బలరామమూర్తిగారి వ్యాసము “కమ్యూనిస్టుపార్టీ” పత్రిక, ప్రజాశక్తి దీపావళి సంచికలో ప్రకటింపబడినది. శ్రీ రాజేశ్వరరావుగారొక్కరేకాదు, పలువు రావివముగానే వ్రాసిరి. తుదకు శ్రీ బలరామమూర్తిగారు తమ పొరపాటు నంగీకరించిరి.

‘మహోత్తముముగా ప్రారంభింపబడి, మహోత్తేజముతో నడచిన ఈ గేయము తుదకు “ఏ శిల్పం? ఏ సాహిత్యం? ఏ కావ్యం? ఏ స్వప్నం?” అనుచు, “ధనవంతుల నీడలలో పెరిగే “కుక్క గొడుగుల్నే” తలంచుట, డాక్టర్ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారికి రుచింపలేదు. “మానవజాతి సౌఖ్యానికి, రోగనివారణానికి, సహజీవనానికి, పరస్పర సహకారానికి, రక్షణకి జరిగిన ఏర్పాట్లేమిటి? వీటికొరకు ప్రాణాలిచ్చిన వారూ, జాతి సుఖంకోసం తమ సుఖాల్ని త్యజించినవారూ, ఆశపోతుల పన్నాగాలకు ప్రశ్నపాయాలు చేసినవారూ ఎవరు?” అని కదా ప్రశ్నించవలసినది?” అని, శ్రీ శ్రీ గారికి వారొక ఉచితమగు సలహానుగూడ నిచ్చిరి. ఈ పట్టికకు అంతమేమున్నది? ఒక జాతి సర్వతోముఖముగ నభివృద్ధి గాంచుట కనేకులు, అనేక రీతుల తోడ్పడుదురు. వారినందరిని పేర్కొన శక్యమా? ఆవశ్యకమా? అప్పుడది, ఒక పెద్ద పట్టిక అగునుగాని కావ్యమగునా? కవి కొన్ని ముఖ్యాంశములను సూచించును. దేశ చరిత్రలో ఉండవలసిన విట్టివి అవి కవి సూచించినాడు. దాని నాచరణలోపెట్టి, అట్టివాని నన్నింటిని పేర్కొనవలసినవాడు దేశ చరిత్రకారుడు. శ్రీ శ్రీ గారి “దేశ చరిత్రలు” గేయముపై వచ్చిన విపరీత వ్యాఖ్యలలో నిది యొకటి.

“దేశచరిత్రలు” గేయము మార్క్సు వాదమునకొక మచ్చుతునక అనువారి యభిప్రాయమును సరికాదు.

శ్రీ శ్రీ గారి గేయము వ్రాయు నాటికి, మార్క్సు వాదమునకు కట్టుబడియున్న

కవులుకారు. కావున ఆ వాచమునకు రుద్ధములగు భావములిందు చొరబారుట కవ కాశమున్నది, అందులకు వారిని దూషింపవలసిన పనిలేదు.

జగన్నాథుని రథచక్రాలు :- అప్పు డప్పుడు నిరాశకు లోనైనను, సహజముగా శ్రీ శ్రీ గారు, ఆకావాదు లనుటకు “జగన్నాథుని రథ చక్రాలు” అను గేయము చక్కని యుదాహరణము. ధన స్వామ్య వ్యవస్థలోని పరస్పర వైరుధ్యములే దాని పతనమునకు హేతువులగు ననియు, తత్పతనానంతరము న్యాయబద్ధమును, సామ్య సిద్ధమునగు వ్యవస్థ యేర్పడుననియు మార్కువాదుల విశ్వాసము. ఈ విశ్వాసమే “జగన్నాథుని రథ చక్రాలు” అను గేయమున వ్యక్తమగుచున్నది.

“పతితులార! భ్రష్టులార!
బాదా నర్పదష్టులార!
ఏడవకం దేడవకండి
వస్తున్నా యొస్తున్నాయి
జగన్నాథ
జగన్నాథ,
జగన్నాథ రథ చక్రాల
జగన్నాథుని రథ చక్రాల.”

అని పతిత పీడిత జనానీకమునకు దైర్యము నిచ్చుచు, శ్రీ శ్రీ గారిందు తమ ఆకావాది క్వమును స్పష్టము గావించి యున్నారు. మహోజ్వలమగు భవిష్యత్తుపై వారికెంత ప్రగాఢమగు విశ్వాసముకలదో, ఈ క్రింది చరణములలో సువ్యక్తమగు చున్నది.

“స్వాతంత్ర్యం
సమభావం
సౌభ్రాత్రం
సౌహార్దం
పునాదులై ఇశురేచి
జనావళికి శుభంపూచి
శాంతి, శాంతి, శాంతి, శాంతి
జగమంతా జయిస్తుంది
ఈ స్వప్నం విజయౌతుంది
ఈ స్వర్గం ఋషభపుష్కండ్ల”

ఈ గేయముపై శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామిగారికి నూత్న వ్యాఖ్యగావించిరి: "పాశ్చాత్య నాగరకతలోని మెలకువలను అలవర్చుకోని వారికి శ్రీ శ్రీ సంపూర్ణంగా అర్థంకాజాలదు. "జగన్నాథుని" అనే శబ్దం పాశ్చాత్యులు ²జగర్నాట్ గా వాడతారు. జగర్నాట్ విధ్వంసక హేతువు. లోకంలోవున్న అన్యాయాలను, దుర్మార్గాలను, వ్యత్యాసాలను జగన్నాథుని రథ చక్రాలు పిండి పిప్పిచేస్తాయని అతని ఆశ." అశ."

ఇందు శ్రీ రోణంకివారు సత్యమునే చెప్పిరి. కాని దానిని సమగ్రముగ చెప్పక కొంత అణచిపెట్టిరి. దీనివలన పాఠకలోకమున కొన్ని యపోహలు జనించుట కవకాశమున్నది. అందు మొదటిది : ఇదేదో పాశ్చాత్య నాగరకతకు సంబంధించిన మహా విషయమని తలంచుట. రెండవది : జగన్నాథుని రథమే విధ్వంస చిహ్నముగాని జగన్నాథుడే విధ్వంసకారకుడుకాడు. శ్రీ రోణంకివారి మాటలలో జగన్నాథుడే విధ్వంసహేతులైనట్లు తోచును గి ఈ జగన్నాథుడు పూరీలోని జగన్నాథస్వామియే యనియు తెలియకపోవుట; అనగా విష్ణ్వవతారముగా గుర్తించలేకపోవుట. 4 జగర్నాట్ అనునది జగన్నాథ శబ్దమున కపభ్రంశ రూపమని గ్రహింపలేక పోవుట.

విజయునకు "జగర్నాట్" శబ్దమువలన పాశ్చాత్యుల నాగరకతలోని మెలకువలుకాక, వారి అజ్ఞతలోని లోతులు వ్యక్తమగును. లేదా, హైందవ మతమును హేళనచేయుచున్నది వారి కుటిలబుద్ధి వ్యక్తమగును.

1 శ్రీ శ్రీ సన్మాన సంచిక.

2 జగర్నాట్ శబ్ద స్వరూప స్వభావములివి :

a) Jagannath : a corrected form of Juggernaut.

b) Juggernaut : Jaganrath; an incarnation of vishnu, beneath whose ear devotees were supposed by Europeans to immolate themselves; hence the 'Ear of Juggernaut' stands metaphorically for any of arelentless destroying force or object of devotion and sacrifice.

పూరీలో వెలసియున్న విష్ణుని అర్చావతారమునకు జగన్నాథుడని పేరు. రథోత్సవమటనే ప్రసిద్ధము. పాశ్చాత్యులు కొందరీ రథోత్సవమునుచూచిరి. ఆ రథ చక్రములక్రిందపడి మరణించుట ముక్తిహేతువని భక్తుల నమ్మకము. కాగా, కొందరు భక్తులు రథమన కడ్డముగాపడి మరణించెడివారట. ఇది పూర్వకాలపు మాట. ఈ సంప్రదాయ మెంతవరకు విజమో మనకు తెలియదుకాని, పాశ్చాత్యులు దీనిని నమ్మిరి. నమ్మి ప్రచారములోనికి తెచ్చిరి; అలంకారికముగా “జగన్నాథుని రథము” అనగా విధ్వంస చిహ్నము అని తేల్చిరి. ఉచ్చారణ లోపమువలన “జగన్నాథ” శబ్దము “జగర్నాట్” అయినది.

శ్రీ రోణంకివారు “జగర్నాట్” శబ్దము పూరీ జగన్నాథునకు సంబంధించినదే అని చెప్పకపోవుటకు ప్రబల కారణమేకలదు. శ్రీ శ్రీ గారి భావమునకు మూలము పూరీ జగన్నాథుని రథమునకు సంబంధించినదని చెప్పినచో, మార్క్కువాదము నందలి విశ్వజనీనతకు లోపమువచ్చును మరియు కేవలము అది భౌతికమగు మార్క్కువాదము కళంకితమగును. కావున, ఉద్దేశపూర్వకముగానే, రోణంకివారు సత్యమును కప్పిపుచ్చి రనవచ్చును. “జగర్నాట్”నే విధ్వంస హేతువుగా పరిగణించిరి.

భావకవిత్వాచ్చాయలు :- మార్క్కు వాదమునుబట్టి ప్రాధాన్య వివక్ష చేసినప్పుడు, మీద వివరింపబడిన నాల్గు గేయములే ముఖ్యములుగా గన్పట్టును. మహా ప్రస్థానమందున్న తక్కిన గేయములలో కొన్నిట మార్క్కు వాదమేలేదు; ఉన్నవానిలో గూడ అది ప్రధానముకాదు కొన్ని గేయములందు కల్పనికత స్పష్టముగానేయున్నది. కొన్నిట దృశ్య దృశ్యము. ప్రతీకవాదచ్చాయలుకూడ అందందు గానవచ్చుచున్నవి.

“కవిత్వా! ఓ కవిత్వా!” అను గేయము నందును, “ఒక రాత్రి” అను గేయము నందును, ఆత్మశ్రయ, లేక, కల్పనిక కవిత్వాదోరణి స్పష్టముగానేయున్నది. ఎవ్వరే విధమున సమర్థింపజూచినను “జయభేరి” యందు ప్రచ్ఛన్నముగానున్న భావ కవిత్వపు ఛాయలను విస్మరింపలేదు. నేను సైతం, ప్రపంచాబ్జపు తెల్లరేకై పల్ల విస్తాను” ఇత్యాదులందున్న “నేను” భావకువుల “నేను” మాత్రము దాని శ్రీ రమణారెడ్డిగారి సమర్థన. * “చరిత్రను నిర్మించగల మహా సాంఘిక శక్తులతోటి

శ్రీ శ్రీ తన్మయాభావంపొందుతూ అభేదం స్థాపించుకుంటున్నాడు. సమాజంనుంచి విడిపోయి తనతనాన్ని విరాడ్రూపంగా పెంచుకొని విపరీతధోరణిలో సొంత బాధలను వెళ్ళగక్కుకోకుండా సమాజంతో కలగరిసి తన తనానికి బలాన్ని సార్థక్యాన్ని ఇచ్చుకొంటున్నాడు. ప్రపంచాబ్జులో తానొక రేకు. విశ్వవీణకు ఒక తంత్రీ కాబట్టే భువనమే ఒక భవనమైతే దాని బావుటా కాగలుగుతున్నాడు. తాను కోకిలై గానం చేస్తే ఆ గాన శీకరాలే లోకానికి శ్రీకరాలు అవుతాయని ఆశిస్తున్నాడు. “ఐ” అనే గేయంకూడా ఇలాంటిదే అనలేము”

కాని, యింతటి సమర్థన ఆవశ్యకమైన గేయమున, భావ కవిత్వాచారాలు లేవనగలమా : అది యటండనిండు. శ్రీ రమణారెడ్డిగారుకూడ “ఐ” అను గేయమును సమర్థింపలేకపోయిరి; “భూతాన్ని, యజ్ఞోపవీతాన్ని” ఇత్యాది వాక్యములను గూడ, సఘపరముగా అన్వయింపలేకపోయిరి.

మార్క్కు వాదమున కన్వయింపలేకపోయినను శ్రీ రమణారెడ్డిగారు, ‘ఐ’ గేయమును, మరొక విధముగా సమర్థించి యున్నారు. కాని, ఆ వివరణ మిట అనావశ్యకము. ఇందు, భూతమునకు, యజ్ఞోపవీతమునకుగాని, లోకాలకు, భవభూతి శ్లోకాలకు, పరమేష్ఠి జూకాలకుగాని, నంబంధమేలేదు. అసలు పరమేష్ఠికి (బ్రహ్మకు) జూకాలనగా నర్థమేమి ? ఊళ అనగా నక్కకూత. దీనితో కేదారగోళ”ను ముడి వేయుటలో భౌతికమేమున్నది ? ఇట్లు పదములను కలుపుటయే కవిత్వమగుచో, అట్టి కావ్యమునకు ముగింపే ఉండదేమో! ఈ శబ్దసంయోజనమువలన నొక విధమగు అద్భుత వాతావరణము సృజింపబడుచున్నదని శ్రీ రమణారెడ్డిగారి వాదము.

శబ్దాడంబరము : శ్రీ శ్రీ :- మహా ప్రస్థాన గేయ సంపుటిలోగల పెక్కు గేయములలో శబ్దాడంబరపరత స్పష్టముగా గోచరించును. శబ్దార్థములు రెండును సమ ప్రాధాన్యమును పెంచుట ఉత్తమ సాహితీ లక్షణములు. కాని, అర్థాతిశయియగు శబ్ద సౌష్ఠవముగల కావ్యములు లేకపోలేదు. పాండురంగ మహాత్మ్యాది ప్రబంధములందు శబ్దమునకుగల ప్రాధాన్యము. ప్రస్ఫుటము. అట్టి శబ్ద విన్యాసమును గొడీరీతి యంగీకరించును. కావున, కావ్యములన్నింటను శబ్దార్థములకు సమ ప్రాధాన్యముండునని కలంపరాదు. అట్లుండకపోవుట దోషముకాదు. కాని శబ్ద దాన్యము గర్హ్యము. శబ్దము నతిశయించి యున్నను, అర్థము శబ్దము నతిశయించి యున్నను, శబ్దార్థములు రెండును కవి కదీనమురై యుండవలెను. శబ్దపరతంత్ర

దైన కవి నిరర్థక శబ్దాడంబరమునకు లోనగును. శ్రీ శ్రీ గారి కవిత్వలో ఈ లోప మూడుట విచారకరమగు విషయము. వీరి గురువగు స్విన్బర్న్ కవిత్వకుగల లోపము నిదియే. ఎడ్గార్ ఆలెన్ పో అను ఆమెరికా కవి “గంటలు” (The bells) అను గేయమున, ఈ పదముల గారడీనే చేసియున్నాడు. ఆ కావ్యమున కనుసరణమే శ్రీ శ్రీ గారి “గంటలు” గేయము. శ్రీ శ్రీ గారి కారాధ్యులగు కవులలో “ఆలెన్ పో” ఒకడు మరియొకడు “బాచలేర్” ఈతడు ప్రాస్సు దేశీయుడు, ప్రతీకవాది (Symbolist) శ్రీ శ్రీ గారికిగల శబ్ద లాఘ్యమునకి మువ్వురు కవుల ప్రభావమును కాసణమై యుండును.

ఈ శబ్ద పరాధీనతకు ప్రబల తార్కాణము “అద్వైతం” అను గేయము ఇట శబ్ద పారతంత్యమనగా నిరర్థ పదప్రయోగమని యర్థము. అది సమస్త పదము గావచ్చును; వ్యస్త పదము గావచ్చును. యమకాదుల భ్రాంతిలోపడి కవి, శబ్దమెటు దారితీసిన నటు పోవును. “ఎగిరిన జీవ విహంగం” “పగిలిన మరణమృదంగం” ఈ రెండింటియందును విహంగ మృదంగ శబ్దములకుగల అంత్యానుప్రాసమే కవిగారి దృష్టి నాకర్షించినది. ఇక అర్ధాచిత్తము జోలికే వారు పోలేదు. అసలు “మరణ మృదంగము” అనగానేమి? అది పగులుచేమి? ఇది శబ్ద వ్యామోహము. “రేకులు” పూయవు. “బాకులు”న్నవి కావున “రేకులు” వచ్చినవి. భేదము విషమించుట అను భావమే సరికాదు. పరిస్థితులు విషమించును; తత్కారణముగ భేదము జనించును. మోదమున్నది కావున భేదము వచ్చినది; కుసుమించుట కనుకుణముగా విషమించుట వచ్చినది. శబ్దము కొర కర్థమును బలిచేయవలసి వచ్చినది. ఇట్టి లోపము లీ గేయమున ననేకములుగవు. “జగన్నాథుని రథసక్రాల”లోని “మార్జ మాన” దీర్ఘమాన శబ్ద ప్రయోగమునకు, ఈ శబ్ద వ్యామోహమే కారణము. “ఘోర్ణ మాన”తోడిఅనుప్రాసను సాధించుటకొరకు, శ్రీ శ్రీ గారి అసాధు శబ్ద ప్రయోగమునకు సిద్ధపడిరి, కొన్ని యెడల శ్రీ శ్రీ గారు ప్రయోగించిన సమాసములందు, పదక్రమ మర్థానుగుణముగ నుండదు. “జ్వాలా తోరణం” అను గేయమునందలి క్రింది సమాసమీ క్రమభంగమునకు ప్రబల నిదర్శనము.

“సర్గ విలయ హేమంత వసంత

ద్వాంత కాంతి విక్రాంతి వేళలో”

ఇందు, సర్గమునకు సంబంధించినవి వసంత కాయలు; విలయమునకు

సంబంధించినవి హేమంత ధ్యాంతములు. అప్పుడు, సమాసము “సర్గ విరియ వసంత హేమంత కాంతి ధ్యాంత విక్రాంతి వేళలో” అనియగును. అప్పుడే సమాసార్థము సమంజసముగ నుండును. శ్రీ శ్రీ గాథ సర్గమునందే హేమంతమును, విరియము నందే వసంతమును, కనుగొనిరని, యొక విగ్రీతార్థమును చెప్ప సాహసించువారుండ వచ్చును. లేదా, హేమంత వసంతాదుల కన్నింటికిని సర్గ విరియములు రెండింటితో సంబంధము గలదని చెప్పవచ్చును. అప్పుడు సమాసమందలి పదక్రమమిట్లే యుండ వచ్చును. కాని, యిట్టి సమాసములందు క్రమాన్వయమే సంప్రదాయసిద్ధము.

“ప్రదీప్త కీలా ప్రవాళమాలా
ప్రపంచ వేలా ప్రసారములలో”

మధుర పదగుంపనము “శ్వాలా తోరణం”లో ఇట్టి పదగుంపనలు పెక్కులు గలవు. కాని, “అభ్యుదయ కవిత”కిట్టి సమాస రచన దోషమగునుగాని గుణము కాదు. అభ్యుదయ కవులు కాలానికుం పంటివారుకారు. కాలానికులకు స్వీయానుభూతి వ్యక్తిగతతమే పరమార్థము. లోకముతో వారికి పనిలేదు. అభ్యుదయ కవి, ఆత్మానుభూతికంటె, సంఘాన్నిత్యము ముఖ్యము. ప్రజా శ్రేయస్సే, ఆతని పరమార్థము. తత్సంపాదనమునకే ఆతని కవితా వ్యాసంగమంతయు నుక్తితము కాల యును. ఒక్క వాక్యములో చెప్పవలెనన్న వారిని ప్రబోధ సాహిత్యము. ప్రబోధ విషయము. పదిమందికిని తెలియవలెనుకదా! ఇట్టి (మీద చెప్పబడినవి) సమాస భూమిష్ఠమగు రచన యెంతరి కర్థమగును? అర్థమే కానప్పుడిది అభ్యుదయ సాహిత్యమెట్లగును? శ్రీ శ్రీ గారికున్న ఈ శబ్ద చాపల్యము, అభ్యుదయ భంజకమని చెప్పక తప్పదు.

శ్రీ శ్రీ గారి కనిత్వము సుబోధముకానిచో, వారి కవిత కింతటి ప్రచార మెట్లు వచ్చినది? అని కొందరు ప్రశ్నింప వచ్చును. అందుకు రెండు మూడు కారణములున్నవి. 1. వారిది గేయ కవిత. అనగా, చాలవరకు వారి కవిత గేయ రూపముననే ఉన్నదనుట - గేయ రచనలో వారు సిద్ధహస్తాలు అర్థమైనను, కాకున్నను, వారి గేయములు పాడుకొనుట కనువుగా నుండును. 2 శ్రీ శ్రీ గారి గేయములను పాడువారందరును, అభ్యుదయ వాదులుకారు; మార్కువాదు లసలేకారు. కావున వారికి అర్థముతో పనిలేదు. 3. వారి కవితా శిల్పము (మార్కు వాదులకు కాదు) ప్రశంసనీయమైనది. అది “అనితర సాధ్యము” అనగాదు కాని, కష్టసాధ్యమని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. 4. శ్రుతి పేళలమగు వారి శబ్ద విన్యాసమునకు ముగ్ధులైన

“రమ్యం జగుప్సత్ ముదార మధాపినిచమ్

ఉగ్ర ప్రసాదిగహనం వికృతం చవస్తు

యద్వాప్యవస్తు కవిభావుక భావ్యమానమ్

తన్నాస్తియన్న రసభావముపై తిలొకే”

ద రూ.

అధునికాంధ్ర కవితా సమీక్ష

పాఠకులు, విశేష పరిశీలనమున కంగీకరింపరు. మరియు సామాన్యుల కి దోషములు తెలియనే తెలియవు.

ఋక్తులు : నవకవిత - సమీక్ష :- “ఋక్తులు” అను గేయము, “రమ్యం జాగుప్సితముదారమదాపినీచమ్” ఇత్యాది సంప్రదాయ వాదమునకు అధునిక రూపమే “కాదేదీ కవిత కనర్హం” అని చెప్పవలసినవారు మార్క్సు వాదులు కాదు, వారి ధ్యానము ననుసరించి చూచినచో కవిత కనర్హమైనవి చాల గలవు. వ్యక్తిగతానుభూతికి నందించిన భావములన్నియును వారికి పరిత్యాజ్యములేగదా! “కాదేదీ కవిత కనర్హం” అని చెప్పిన శ్రీ శ్రీ గారే “నవ కవిత”లో, కవితా వస్తువున కొక పరిమితిని, ప్రత్యేకతను సూచించుచున్నారు. “ఋక్తులు” గేయము 1934 లో రచింపబడినది. తరువాత మూడేండ్లకు, 1937 లో “నవ కవిత” గేయము రచింపబడినది. ఈ మధ్యకాలములో శ్రీ శ్రీ గారి కవితా దృక్పథమున మార్పు వచ్చి యుండునని మనమూహింప వచ్చును. నవ కవితలో, మొదటి మూడు గేయములందును, కొన్ని వస్తువుల పట్టిక ఉన్నది. ఇది సమగ్రముకాదు; కాజాలదు; అందులకే నాల్గవ గేయమందు, వస్తువులుకొక, వస్తు లక్షణములు నిర్దేశింపబడి యున్నవి.

“కదిలేదీ కదిలించేదీ
మారేదీ మార్చించేదీ
పాడేదీ పాడించేదీ
పెనునిద్దుర వదిలించేదీ
మునుముందుకు సాగించేదీ
పురిపూర్ణ ప్రబుదుకిచ్చేదీ
కావాలోయ నవకవనానిం”

ఈ లక్షణములన్నియు, “ప్రగతిశీలము” అనునొక్కపదమునకు వ్యాఖ్యానప్రాయములై యున్నవి. ఇవి సామాన్యలక్షణములు కదా! ప్రగతిశీలమగు కవిత్వకు, ఈ లక్షణములలో ఒక్కటియైనను పట్టవలయును. మార్క్సువాదుల యభిప్రాయమున, కవిత వస్తు ప్రధానము. అందులకే శ్రీశ్రీ గారు మొదట కొన్ని వస్తువులను పేర్కొనిరి. ఇంతదనుక సర్వమును, సవ్యముగానే నడచినది, కాని, వారు పేర్కొనిన వస్తువులలో కొన్నింటికి లక్షణములలో నొక్కటియు నన్వయింపదు. ఉదాహరణ

జమునకు “బంధూకము”ను గైకొనవచ్చును. తెలుగున దీనిని “మంకెనపూవు” అందురు. దీనికి వాసన యుండదు ఇడము కావున నిది కదలలేదు. వాసనలేనిది కావున నితరులను కదిలింపనులేదు. పులి చంపిన లేడి నెత్తురు మాత్రమెవ్వరిని కదిలించును ? ఎట్లు కదులును ? ఇట్లే తక్కిన లక్షణముల విషయమునను, ఊహించుకొనవచ్చును. మరియు నీ గేయమున, ఉపక్రమోప సంహారములు సహజములుగాని, సహేతుకములుగాని, కావు. అనగా ఈ వస్తువుల వరుసలో ప్రాధాన్య విసజ్జయెట్టిదియు, లేదగుట. “సిందూరము”ను, తొలుతనేల పేర్కొనెను ? తొలుత నేదో వస్తువును పేర్కొనవలయునుగావున దానిని పేర్కొనెను అని సమాధానము, లేదా, ఆ పదమే తొలుత స్ఫురించియుండును అనియు చెప్పవచ్చును. ఈ పదము లన్నియును, వేనికైన సంకేతములా ? అను శంక ఉదయించును. అప్పుడిది ప్రతీక వాదమగునుగాని, మార్కువాదముకాదు. ఏవాద మైనను ప్రతీకలలో చెప్పవచ్చును. కాని అది సైద్ధాంతికమగు సత్యము మాత్రమే అనియు, ప్రయోగదశలో దీనియందు మార్పులు రాక తప్పవనియు మనము గ్రహింపవలసియున్నది. నిజమగు మార్కు వాని, ప్రతీకల నుసయోగింపడు; ఉపయోగించినను, వానిని విడగొట్టుటకు తగిన సూచనను, ఎక్కడనో ఒకచోట ఆకావ్య ఖండికయందే, చేయును. ఆరుద్రగారు, తమ “త్వమేవాహమ్” కావ్యమున అట్లేచేరి. అందు ప్రతీకలనేకములుగలవు. వానిని విడచీయటకు తగిన సూచనలును గలవు. “నవకవిత” కేవల ప్రతీక వాద మునకే చెందునందురా ? అది వేరు విషయము

ఇందు మొదటి గేయమున, (తొలి 6 చరణములలో) పేర్కొనబడి సిందూర రక్త చందనాదులు రక్తవర్ణముగల వస్తువులు. రక్త వర్ణము, క్రోధమునకు, సంకేతము. ఇది ఆలంకారికమతము. క్రోధము రౌద్రరసమునకు స్థాయిభావము. కావున నిందు రౌద్రరసము సంకేతితమని చెప్పవచ్చును. “

గంధకధూమము జుగుప్సావహము; అట్టివే రాబి దుల రెక్కా చప్పుడు. పోతెత్తిన సప్త సముద్రములు, హరేంద్ర గర్జనము మున్నగునవి భయదములు కావున, వరుసగా లేకున్నవన, ఈరెండు గేయ భాగములందును, బీభత్సభయానక రసములు సంకేతింపబడినవని చెప్పనొప్పును. నవ కవితయందు, రౌద్ర బీభత్సభయానక రసములు మూడే పోష్యములని శ్రీశ్రీగారి అభిప్రాయమా ? అసలీ అర్థమెంతవరకు సమంజసము ? అను ప్రశ్న యుద్ధనేయున్నది. ఇందుల్ను పండిత విమర్శకులే ప్రహ్లా

జము. ఇందు, శ్రీశ్రీగారు చేసినది రస సూచన మాత్రమే. - కావున విభావాది ప్రసక్తి యందురాదు.

అవతారం - సమీక్ష : శ్రీశ్రీగారు రచించిన, కొన్ని కావ్య ఖండికలకు అర్థాంతరములు చెప్పబడుచున్నవి. సంప్రదాయవాదులకు, ఒక యర్థమును, తదితరులకు మరొక యర్థమును, స్ఫురించు కావ్య ఖండిక “అవతారం.”¹ పాలకులపై, పాలితులు తిరుగుబాటుచేయుట ఈ గేయములో అన్యూపదేశముగా చెప్పబడినదని శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామిగారి అభిప్రాయము. వాహనములు పాలితులకును వాహకులు పాలకులకును సంకేతములుట.² ఈ వాదమును ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు కూడ సమర్థించియున్నారు : “అవతారం పాలకులకు వ్యతిరేకముగా పాలితులుచేసిన తిరుగుబాటును సూచించు వ్యంగ్య రచన. కనకదుర్గ యధిరోహించిన సింహ మామెపై తిరుగుబాటుచేసినదని, ఇంద్రుని ఐరావతము ఆయననే నవాలుచేసినదని సూచింపబడినది. ఇట్లే యముడు, సూర్యుడు, శివుడు మున్నగు దేవత లెక్కు వాహనములు వారికి వ్యతిరేకముగా తిరుగుబాటుచేసినట్లు ధ్వనింపబడినది. ఈ తిరుగుబాటు విలయుమునకు విప్లవమునకు సంకేతము. ప్రాత వ్యవస్థ శిథిలమై క్రొత్త వ్యవస్థను ప్రసవించునన్న మార్క్సు ప్రవచనము ఈ గేయములో ప్రవచింపబడినది. “పుడమి తల్లికి పురిటి నొప్పులు క్రొత్త సృష్టిని స్ఫురింపించాయి” అను చివరి చరణము పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ విధ్వంసమై దాని స్థానే శ్రామికవర్గము తలయెత్తునన్న మార్క్సిస్టు సూత్రమును బోధించుచున్నది”

3. శ్రీ మిరియాల రామకృష్ణగారు ఈ వాదము సంగీకరింపలేదు అందులకు వారు చూపిన ముఖ్యకారణమిది : పాలిత పాలక సంకేతము, గేయమునందలి చరణ ములన్నింటికిని వర్తింపదు; అది సూకరమెవ్వవారికిని వాహనమేకాదు. వాహనము పేర్కొనబడలేదు కావున వాహకుడని చెప్పటకును అవకాశములేదు.

ఆసలీ చరణములందు తిరుగుబాటు, స్పష్టముగా, ఎందునుగానరాదు. “రోహ ఘంటలు ఖణేల్” మనుటకు (పెక్కు కారణములు) యందవచ్చును. తిరుగుబాటే,

1. శ్రీ శ్రీ సన్మాన సంచిక పుట 44.

2. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము పుట 339.

3. కళాకేళి - శ్రీశ్రీ అభినందన విశేష సంచిక - ఫిబ్ర 1970.

ఏత్తే క) కారణమనటకు వలనుపడదు. త్వరితగతివి కూడ, ఆ శబ్దము సూచించును. నరః లోకపు జాగిలములు ఎవరిపై నురికిపడినవో! పాపలపై కావచ్చును. అలోకము నుండి పాపులు (పారిపోకుండా జాగిలములు) కపలా కాయుచుండునని ప్రకృతరాణ గాథలు చెప్పును. సప్తహయముల గమనవేగము స్పష్టముగ నే ఉన్నది. అందు తిరుగబాటు వచ్చునకే నేడు. సింహము జూలు దులిపి ఆవులించుట, సప్తోత్థితాస్థను దెల్పున, తిరుగబాటున గాదు. దర్గాదేవి చేయు ప్రయాణ సన్నాహమునకది చిహ్నము. మదపుటేనుగు కావున మీంకరించి సవార్ చేసినది. ఇది ఉత్సాహ చిహ్నముగాని, విప్లవ సంకేతముకాదు. ఇందుని దేవునిగా భావించుట యందే తదాధిక్యము వ్యక్తమగుచున్నది. నందికేళుని రంకెయు నుత్సాహచిహ్నమే. “అది సూకరవేదవేద్యునకు” విప్లవ వరమగు నర్థము అన్వయింపదని ముందే వివరింపబడినది. కావున, నిట విప్లవవరమగు నర్థము కుదరదు విప్లవవరమగు నర్థము పొసగనిచో, ఈ గేయమున మార్పువాదమే లేదని అనవలసివచ్చును.

ఇందు వరాహవతారగాథ వ్యజ్యమానమగుచున్నదనియు, ధనవంతులకు హిరణ్యాక్షుడు ప్రతీకయనియు, శ్రీ మిరియాల వారి సూచన. మహిషాది వాహనములు, ఆయా దేవతలను ‘అదిసూర వేదవేద్యుని’ చూచుటకై, తరలించుకొని వచ్చినవని యర్థము చెప్పుట సమంజసముగానుండునని వారి భావము. కాని యిందును కొన్నిలోపములు లేకపోలేదు. జాగిలము లెవ్వరిని మోసుకొని వచ్చినట్లు? అవి యెవ్వరికిని వాహనములుకావు, మరియు, హిరణ్యాక్షుడి గేయమున, పరోక్షముగ నైనను సూచింపబడలేదు. ఆ లోపముల నెట్లో సరిపెట్టుకొన్నామ, ఇందలి ముఖ్య దోషము మాత్రము, చెక్కుచెదరకుండ అట్లేయున్నది; మార్పువాదమున కిందుకావు లేదు. కేవలము భౌతికమును, నాస్తికమునగు మార్పువాదమున, దేవతలకు స్థాన మెక్కడ?

ఆత్మాశ్రయత్వము : మహా ప్రస్థాన గేయ సంపుటిలో ఆత్మాశ్రయ రీతిలో నడచిన కవితా ఖండిక లనేకములున్నవి. దేవికొరకు “ఆః” అను ఖండికలిందు లకు ప్రబలదాహరణములు కాని, వీనిలో కవితా శిల్పము కూన్యమనక తప్పదు; మృదులముగా చెప్పదలచినచో “పేలవము” అనవచ్చును. “నంద్యా సమన్యలు” అనుగేయములు రెండు దోషము లున్నవి : 1. విద్యార్థికిని, ఉద్యోగికిని గలిగిన సమన్యత, సంసారికి గలిగిన సమన్యకు సమానత్వమును కల్పించుట. ఇట్టి కల్ప

నమువలన సమస్యయందలి గంభీరతకు, లోపము వాటిల్లును. కరుణమునకు బదులు హాస్యము స్ఫురించును మహావిషయములకు, క్షుద్ర విషయములతో, సామరస్యము గల్పించుట, హాస్యపోషణకొక మార్గము శ్రీనాథుడు (వల్లభరాయుడు) హాస్య నిష్పత్తికి, (లేదా హేళనకు) క్రీడాభిరామమున నవలంబించిన మార్గమిదియే. ఉదాహరణమున కొక పద్యము :

గార్గ్య సిద్ధాంత మతముషః కాలకలన
శకునమూనుట యది బృహస్పతి మతంబు
వ్యాసమతము మనః ప్రసాదాతిశయము
విప్రజనవాక్య మరయంగ విష్ణుమతము" క్రీ. రా
కొలసి మాప్పులతో నీ పద్యమే భీమ ఖండమున నున్నది.
"గార్గ్య సిద్ధాంత మతముషః కాలకలన
శకున మూనుట యది బృహస్పతి మతంబు
విప్రజన వాక్య మరయంగ విష్ణుమతము
సర్వసిద్ధాంత మభిజిత్తు సమ్మతమగు" భీ. ఖం.

ఇక నీ పద్యములు రచించబడిన ఘట్టములను పరిశీలింతము. వ్యాసాగస్త్యులు, దక్షరామమున, భీమనాథుని సందర్శించుటకు, తగిన ముహూర్త మేది ? అని చర్చించు సందర్భమున, భీమేశ్వర పురాణ పద్యము వ్రాయబడినది. ఈ ఘట్టమున పాత్రలు మహర్షులు, చేయదలచిన కార్యము, పరమ పవిత్రము మోక్షదాయకము నగు భీమేశ్వర సందర్శనము. పరమ పవిత్రమగు నీ ఘట్టమున వ్రాయబడిన పద్యము క్రీడాభిరామమున నెట్లు వ్రయు క్రమైయున్నదో చూడడు. పాత్రలు పరమహర్షులగు టిట్టి భమంచన శర్మలు, చేయదలచిన కార్యము, ఓరుగంటిపురము నందలి సాని వాడల సందర్శనము ఈ మహాకార్యమున కెట్టి విఘ్నములును రాకుండనుండుటకై ; సుమహూర్తమును చూచుచున్నారు. నిజమే వ్యాసాగస్త్యు కు భీమేశ్వర దర్శనము ముఖ్యము. టిట్టిభమంచన శర్మలకు వేశ్యాజన సందర్శనము ముఖ్యతి ముఖ్యము. ఇందెవ్వరికెవ్వరు తక్కువ ? ఇందే నిశితమగు హేళనమున్నది. ఈ హేళనము హాస్య సమ్మిశ్రితము.

భీమఖండ క్రీడాభిరామ రచనా కాలముతో మనకిటు సాబంధములేదు. ఇందు పేర్కొనబడిన ముహూర్తములు, బహుశసంభవములు. వీనిని, పరస్పర విరుద్ధ

ములు, - ఉన్నతము, నీచము - అగు సన్నివేశముల కన్వయించుటయందే, హేళన మున్నది.

శ్రీశ్రీగారికి పరోక్ష గురువులగు గురుజాడ వారు కూడ, “కన్యాశుల్కమున” నిట్టి సన్నివేశమునే కల్పించియున్నారు. షేక్స్పియర్ మహాకవి రచించిన “హామెట్” అను విషాద రూపకము జగత్ప్రసిద్ధము. అందు, నాయకుడగు “హామెట్”, జీవన్మరణ సమస్యలో నున్నప్పుడూ, “To be or not to be” అను వాక్యముతో ప్రారంభమగు “స్వగతమును” తన్మాసిక సుఖభమును వివరించుటకై, షేక్స్పియర్ మహాకవి రచించియున్నాడు గురుజాడ వారి గిరీశమునకు గూడ, జీవన్మరణ సమస్యయే యెదురైనది : “To marry a widow or not to marry” వితంతువును పెండ్లియాడుటయా ? ఆడకుండుటయా ?

శ్రీశ్రీగారి సంద్యా “సమస్యలు” అను గేయమును పరిశీలింతము : 1. “రాక్సిలో నార్మాషేరర్, బ్రాడ్వేలో కాంచనమాల, ఎటకేగుటొ సమస్య కలిగిందొక విద్యార్థికి” 2. అటుచూస్తే బాదంహల్వా, ఇటుచూస్తే సేమ్యాయిడ్లీ, ఎంచుకొనే సమస్య కలిగిందొక ఉద్యోగికి, 3. ఇటుచూస్తే అప్పువాళ్ళూ, అటుచూస్తే బిడ్డల ఆకలి, ఉరి పోసుకు చనిపోవడమో; సముద్రమున పడిపోవడమో, సమస్యగా మనీభవించిందొక సంసారికి.

ఇడ్లీ హాల్వాలలో నేది తినుట ? ఏ నటిని చూచుట ? అను రెండు పెద్ద సమస్యలుకావని సహృదయ పాఠకుల కందరకు తెలిసిన విషయమే. సంసారిది జీవన్మరణ సమస్యయే. ఈ గంభీరాంశమును, ఆ తేలిక విషయములతో ముడిపెట్టుటలో, హేళన పూర్వకమగు హాస్యమున్నదిగాని, కరుణములేదు. తరతమ భావ వివక్ష చూపుటకై శ్రీ శ్రీ గారిట్లు రచించిరని కొందరు చెప్పవచ్చును. కాని అది పొసగదు అట్టి వివక్షకు, సమాన ప్రాధాన్యముగల విషయములను గ్రహింపవలసి యుండును. అనగా, స్వభావమున భిన్నములును, ప్రాధాన్యమున సమములును గావలయుననుట.

ఉద్దిష్ట విషయము హేళనయే అగుచో, ఈ గేయము దోషజుష్టముకాదు. ఏ విధముగ చూచినను, ఇందు మార్క్కు వాదము మాత్రము లేదు.

కాల్పనికత :- “పేదలు” అనువాదము; కరుణ రసస్ఫోరకము. “బాటసారి,” “భిక్షువర్షియసి” “అకాశదీపం” “మానవుడా” అను గేయములందు

మానవతా వాదమున్నది. “శైశవగీతి” అను గేయము కాల्పనికమే. గురజాడవారి “పూర్ణమ్మ కథ” కును, దీనికిని, శైలియందు కొన్ని పోలికలున్నవి. క్రింది సంబోధనల యందది స్పష్టము.

“ఏమీ ఎరుగని పూవుల్లారా !

అయిదారేడుల పాపల్లారా!” శై. గీతి.

“మేలిమి బంగరు మెలకల్లారా !

కలువల కన్నుల కన్నెల్లారా !” పూర్ణమ్మ కథ

మహా ప్రస్థాన గేయ సంపుటిలో, దీనితో పోల్చదగిన గేయమింకొటి కానరాదు: శబ్దార్థములు రెండును మాధుర్య గుణయుక్తములై, మనోజ్ఞ శిల్పాభిరామములై యొప్పుచున్నవి. శ్రీ శ్రీ గారిలో తరచుగా గానవచ్చు శబ్దాడంబర మిందులేదు. విశ్వరూపమున విహరించు పరమాత్మలట పాపలు, వారే “లోకపు భాగ్యనిధులు”, సమస్త విశ్వమును వారిదే. ఇందు శ్రీ శ్రీ గారు అంతర్ముఖులగుచున్నారు. ఈ పాపలను చూచినంతనే, కవిగారికి, తమ బాల్యము జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఇట్లే గేయమొక మధురస్మృతి కావ్యమగుచున్నది. ఇందు మార్కువాదము మాత్రము లేదు.

“కొంపెల్ల జనార్థనరావు కోసం” అను అంకిత గేయము ఉత్తమస్మృతి కావ్యము కావుననే కాల्పనికము.

మ. ప్ర. గేయ సంపుటిలో, నున్న గేయములకు వేసికొని, ప్రపంచ సంఘటనలతో సంబంధము లేదనియు. నిందుల కపవాదము (Exception) “గర్జించు రష్యా” అను గేయమొక్కటియే యనియు, శ్రీ శ్రీ గారు పెక్కుసారులు చెప్పియున్నారు. కావున, నితర గేయములకు ప్రపంచ సంఘటనలతో సంబంధముకలదా లేదా; అను మీమాంస అనావశ్యకము.

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధకాలమున “సోవియట్ రెడార్మీ” కార్యరంగమున కురికినది. అదే సమయమున శ్రీ శ్రీ గారిచ్చట “గర్జించు రష్యా” అను గేయమును రచించిరి.

ఈ గేయమునకు, మలిముద్రణలో, ముఖ్యమగు నొక మార్పు చేయవలసి వచ్చినది. మార్కు వాదమునకేక, మార్కుకే ప్రత్యక్ష వ్యతిరేకులైన వారిందు

పేర్కొనబడుటయే యీ మార్పునకు కారణము.* (వారు బుఖారిన్ బకూనిన్, క్రోపోట్కిన్లు)

ప్రథమ మద్రణ పాఠము :

“మార్క్స్, ఎంగెల్స్, బుఖారిన్, బకూనిన్
క్రోపోట్కిన్ భావాల కోలాహలంతో”

విశాలాంధ్రవారి ముద్రణ పాఠము (ద్వి)

“మార్క్స్, ఎంగెల్స్, మహా ప్రవక్తలై,
మానవ పురోగమన మార్గాలు తెలుపగా”

ఈ యుదాహరణమువలన మనకు క్రొత్తగా తెలిసిన విషయమేమియునులేదు, కాని, యీ గేయమును రచించిన కాలమునకుగూడ శ్రీ శ్రీ గారికి, రష్యా, విప్లవ చరిత్ర సంపూర్ణంగా తెలియదనియు మార్క్స్ వాదముయొక్క స్థూలరూపముగూడ సరిగా నర్థముకాలేదనియు, విడితమగుచున్నది. ఈ గేయమును శ్రీ రమణారెడ్డిగారిట్లు వ్యాఖ్యానించియున్నారు.

* “రష్యా నుండిశించి రాసిన గేయంలో, కవికి రష్యాలో కనిపించింది నిరంకుశత్వం, ఏకపక్ష పరిపాలన, వ్యక్తి స్వేచ్ఛాపహరణము లుకావు. అవి రాజకీయ నాయకులకు కనిపించే సామాన్య విషయాలు. రష్యా అనేది పీడితుల కందరికి ఒక ఉజ్వలమైన ఆదర్శం, ఒక సంకేతం మాత్రమే అందుచేతనే ఈ గేయంలో కనిపించే “శిల్ప సామ్రాట్టు”ల పేర్లలో డాక్టోస్కీ, కుప్రిన్ లవికూడా చేరాయి. మార్క్సిస్టు లతోపాటు ఎనార్కిస్టులైన “బకూనిన్, క్రోపోట్కిన్లుకూడా కలిశారు. విప్లవానికి ముందుండినవాళ్ళు విప్లవకాలపు వ్యక్తులతో జతచేరారు. ఈ రష్యా రాజకీయ నాయకుని రష్యాకాదు. “వ్యక్తి స్వతసిద్ధ స్వాతంత్ర్య దాత” “పతిత విగ్గతిక ప్రపంచ త్రాత” “భావికాల స్వర్ణ భవన నిర్మాత”. అందుకే “అనంత ప్రపంచం అంతటా” తానై తన గొడుగు నీడల్ని సాగించమని రష్యాను కోరి పిలుస్తున్న కవికి రష్యాన్ సామ్రాజ్యవాదం గురించి బెంగలేదు. భయమూలేదు.”

* ఈ మార్పునకు కారణము కేవలము రాజకీయమే. ఈ గేయం ఆంగ్లాను వాదం “Indian literature” (1963-1 సంచిక) పత్రికలో అచ్చుపడినప్పుడు, దాని సంపాదకుడైన ఆలీ సరాఫ్ జాఫీని సంజాషీ చెప్పుకోవలసిందిగా ఆనాటి పార్టీ కేంద్ర కమిటీ నాయకులు కోరారు. అనువాదం చేయించి పంపినందుకు శ్రీ తుమ్మల పెంకటరామయ్యగారినిగూడా మందలించారు. - శ్రీ శ్రీ సాహిత్యం - రెండు (కావ్య విభాగం) జనవరి 1970. సంపాదక నూచన

* కళాకేళి - ఫిబ్రవరి 1970 - పుట 69.

“స్వతంత్ర, సమానత సాదించు రష్యా” ఒకటి ఉంటే రెండోది ఉండబోదని రాజకీయవాది అంటాడు. కవి మాత్రం స్వతంత్రతకూ సమానతకూ వైరుధ్యం లేదంటాడు. అతని ఆదర్శభావనలో రెంటికీ ఒకే వేదిక.”

ఇందు శ్రీ రమణారెడ్డిగారి విమర్శ సామర్థ్యము వ్యక్తమగుచున్నదేకాని, సత్య స్వరూపముకాదు. రాజకీయవాదులకు కనిపించు సామాన్య విషయములు, రష్యాలో ఉన్నట్లా లేన్నట్లా : శ్రీ రమణారెడ్డిగారి వాక్యములనుబట్టియే అవి ఉన్నవని తెలుచున్నది. ఉన్నవని తెలిసప్పుడు, “ప్రజాకవి” శ్రీశ్రీగారు వానిని స్మరింపకుండనుండుట సమంజసమా ? సమర్థనీయమా ? యదార్థ విషయములను తారుమారుచేయుట కవిత్వ దృష్టి యగునా ? ఇంతకును, రాజకీయముల యెడ తాటస్థ్యము చూపవలసినవారు కల్పనికులుగాని, మార్క్సవాదులుకారు. ఈ గేయమును రచించునాటికిగూడ శ్రీశ్రీగారికి మార్క్సవాదమును గూర్చిగాని, రష్యా దేశమును గూర్చికాని, సమగ్రముగా తెలియదు అని మనము నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. రష్యావంటి దేశములందు, అనగా, రాజకీయముగ మార్క్సవాద మాచరణలో నున్న దేశములందు, సమాజమునకేగాని, వ్యక్తికి ప్రాధాన్యముండుట కవితాశక్తి లేదను ముఖ్య విషయముకూడ, వారికి తెలియకపోవుట ఆశ్చర్యకరమగు విషయమే.

అలంకార సామాగ్రి : మ. ప్ర. సంపుటి యందలి గేయములలో శ్రీ శ్రీ గారుపయోగించిన, అలంకార సామాగ్రి (Imagery) చాలవరకు ప్రాచీనమును, సంప్రదాయ సిద్ధమునై యున్నది. సంప్రదాయ వాదులకూడ శ్రీశ్రీగారి కవిత్వము నామోదించుటకు ముఖ్యకారణమే సంప్రదాయ విధేయతయే అని అంగీకరింపక తప్పదు. అందందు సంప్రదాయాతిక్రమణము గానవచ్చును. కాని, అది అత్యల్పము సాధారణముగా, మహా ప్రస్థాన గేయములందు గన్పట్టు కవిత్వ సామాగ్రి యిది : హరోం హరోంహరః; త్రేతాగ్ని, మేరువులు, ధనంజయుడు, హోమజ్వాల, యజ్ఞోపవీతము, పరమేష్ఠి జూకాలు, సమిధ, ఆహుతి, యముని మహిషపు లోహఘంటలు, నరకలోకపు జాగిలములు, సూర్యుని సప్తహయములు, కనకదుర్గా చండసేంహం, ఇంద్రదేవుని మదపు చేనుగు, నందికేశుడు. ఆదిసూక్తర వేదవేద్యుడు, హిరణ్యనేత్రుడు, వృకోదరుడు, రుద్రాలిక నయనశ్వాళిక, కాళిక, పరమాత్మలు, వైతరణీనది. గోపాత, పద్మవ్యాహము, - మున్నగునవి - ఇవి యన్నియు పౌరాణికములు పొగగొట్టములు, ఎర్రబావుటాలు విద్యుత్తేజములు, లోహశ్యేనములు, మున్నగునవి నేటి యంత్రనాగరికతకు సంబంధించినవి.

ఖడ్గసృష్టి : సమీక్ష : ఖడ్గసృష్టిలో, కవిత్వములేదని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. మార్క్సవాదమెంతవరకున్నది ; అను విషయము చర్చనీయము, మహాప్రస్థాన గేయములందున్న దానికంటె అధికముగా నిందేమియు చెప్పబడలేదుగాని, చెప్పి విధానము మాత్రమంతకంటె పేరికముగానున్నది.

ఖడ్గసృష్టిలోని కవితా స్వరూపవిషయమున. శ్రీ రమణారెడ్డిగారికిని, శ్రీ త్రిపురనేని వేంకటేశ్వరరావుగారికిని, వాదము జరిగినది. “రాజకీయమైన వస్తువుతో శ్రీ శ్రీ కాలించిన ఖడ్గసృష్టి రాజకీయ ఖడ్గమేగాని, కవితా ఖడ్గము కాలేకపోయింది” అని శ్రీ త్రిపురనేని వారి వాదము. శ్రీశ్రీగారి ఖడ్గసృష్టిలో కవితాంతములేదని వీరి భావము. మహా ప్రస్థానానికి వరక స్పందనే ఖడ్గసృష్టి” అని శ్రీ రెడ్డిగారి వాదము. కాని, యిందుల కుదాహరణముగా వారు చూపగలిగినవి, మూడు ఖండికలు మాత్రమే, క్రింది యుదాహరణము ప్రతిపద గంభీరమని శ్రీ రెడ్డిగారి భావము.

“స్వాతంత్ర్యం ఒక చాలా సున్నితమైన పువ్వు చాలావృద్ధానకత్తి, విలువనైన వజ్రం.

శ్రీ త్రిపురనేని వారిందుకొన్ని ముఖ్య లోపములను చూపించిరి. 1. ఇందు సంవేదన ధ్వనిలేదు (No feeling tone). 2. ఇది ఇంగ్లీషు తెలుగు, ఉదా : ఒక చాలా. ఈ “చాలా” రెండుసార్లు వచ్చుట చాలా “Prosaic”గా ఉంది” అని వారి విమర్శ. 3. ఇది నిరాదంబితరకాదు; ఎబ్బెట్టుకూర్పు. 4. “ఆ చెప్పింది కూడ, శాస్త్రార్థంలా నిర్వచనపు బాణీ. సున్నితం, వాడి, విలువవైన అని విశేషణలు తగిలించాక, పువ్వు, కత్తి, వజ్రం - యీయిమేజరీ యింతేమి సాదించిపెడుతున్నట్టు ?” ఈ విశేషణ సామర్థ్యమున భావము వాచ్యమగుచున్నదని శ్రీ త్రిపురనేని వారి అభిప్రాయము. పుష్పము, కోమలతనేకాక, నశ్వరత్వమును క్షణికత్వమును కూడ సూచించును. కాని ఆ గుణముల కిటు నన్వయము కుదరదు. స్వాతంత్ర్యము క్షణికమని చెప్పుట కవిగారి ఆశయము కాదుకదా ! ఈ ప్రకారముగా శ్రీ వేంకటేశ్వరరావుగారి వ్యాఖ్య సాగినది.

“క్షేమం అవిభాజ్యం” 1 “ఓంటరితనం తుంటరితనం” 2, ఇత్యాదులు స్థూలదృష్టికి ప్రకటనలవలె తోచినను వానిలో, కవి మేధాశక్తికి అందిన లోకవిషయ పరిజ్ఞానము సూక్ష్మరూపములో నుండుననియు, ఆ యోచనా సంబంధి విషయములు, అనుభూతి పూర్ణముగాకూడా రావచ్చుననియు, అట్లు వ్యక్తములై నవే మీది పంక్తుల నియు శ్రీ రమణారెడ్డిగారి వాదము అనగా, ఇట్టి పంక్తులలో కేవల మేధాశక్తియే కాక, అనుభూతియు కలదనుట. “క్షేమం అవిభాజ్యం” అను వాక్యమే: అనుభూతి పూర్ణమగుచో నికనే శాస్త్రము నిర్వచనముకాదు? అని శ్రీ త్రిపురనేని వారి ప్రశ్న.

“అవనీమాత పూర్ణగర్భంలా
ఆసియా ఖండం ఉప్పొంగింది
నవ ప్రపంచ యోనిద్వారం
భారతం మేలుకుందోంది. 3”

“నవ్య యుగమా విర్భవింపనున్నది” అనునది యిందలి సారాంశము. ఈ భావము నింత యశ్శీలముగా వివరించుట, అనావశ్యకము. ఇందశ్శీలతయే లేదనుట కుతర్కము. దీనిపై శ్రీ త్రిపురనేని వారి విమర్శ :- “అసలే ఓడిపస్కాంప్లెక్సుతో పీడింపబడుతున్న లోకంలో, మేల్కొనే యోనిద్వారం మాతృత్వాన్ని తత్పరిత్రతనే ధ్వనించడంలోని ఔచిత్య సామంజస్యాలను, నేరుగా, చర్చించక, “అశ్శీలమని తెలియక వాడలేదు”. “సాభిప్రాయంగ” వాడారు; “సాహసమనిపించేంత”గా వాడారు; అని చదివితే వాదమవుతుందా? King can do no wrong” అనడమేగాని, యింకోకటివుందా? సాహసంతో గంభీరార్థాలు, సాభిప్రాయములై నంతటవే రసాచిత్యాలు నియతంగా సిద్ధిస్తవనే ప్రత్యయంలో వున్నారు రెడ్డిగారు. అది అలావుంచి

1. క్షేమం అవి భాజ్యం అంటే

జైళ్ళు నోళ్ళు తెరిచే భూమిలో - “ విద్యసృషి.

శ్రీశ్రీ సాహిత్యం, రెండూ, కావ్యభాగం

“2. సామూహికం స్వాతంత్ర్యం అన్వేషించు . అగత్యం (ఓంటరితనం, తుంటరితనం)

సామాజికంగా పెరుగుతుంది స్వేచ్ఛ ఇది సత్యం”

— ఎవె ఐ ఒ ఓ ఔ - శ్రీ శ్రీ సా. మాను, కా. భా.

3. గాంధీజీ శ్రీ శ్రీ సాహిత్యం, మూడు, కావ్యభాగం.

గట్టిగా మాట్లాడితే రెడ్డిగారు చెప్పిందంతా అబద్ధం. “ఈ దేశం సంస్కృతీస్తస్యం చేసి, మాతృ స్థానకమయిందని ద్వనికదా” అని ద్వనితాదాశ్రితు లయ్యారుగాని, అక్కడ ద్వనిలేదు. మాతృత్వం యీ దేశానిదీకాదు - మాతృత్వం భూదేవిది, ఆమె కడుపు ఆసియా. ఆమె యోని మాత్రమే భారతదేశం. అవనీమాత అని వాచ్యంగా అలా చెప్పేయ్యగా, యింకా మాతృత్వం భారతదేశానిదని ద్వనించే సంకేత మేక్కడ ?”

ఇట్టి యుదాహరణముల ననేకములను చూపి, శ్రీ వేంకటేశ్వరరావుగారు, “ఖడ్గ సృష్టిలో” కవిత్వము రసభా (emotion) భూన్యమని నిరూపించియున్నారు. ‘మహా ప్రస్థానము’నందలి రసభావనిర్భరత యిందులేదని విశ్మంకముగా చెప్ప వచ్చును.

“మహాప్రస్థానంలో యీటెలు మాటలైతే, ఖడ్గసృష్టిలో మాటలు యీటె లైనాయి !” - పరపరరావుగారి యీ మాటల్ని గారడీ విమర్శకాదు. దీనివలన సహృదయులకు, కావ్యార్థము విశదముకాదు.

అస్తికత : నాస్తికత : అసల శ్రీశ్రీగారి కవిత్వమే శబ్దప్రభావము. చిత్ర విచిత్రమగు శబ్ద విన్యాసమునందే, వారి కవితా చాతురి ప్రస్ఫుటమగుచుండును. ఖడ్గసృష్టి యందా ధోరణి లోపించిన; ఇంక మార్కువాడిము : శ్రీశ్రీగారికి మార్కువాడిము సరిగా తెలియదని వారిని మహాకవులుగా పరిగణించిన విమర్శకులుగూడ నంగీకరించుచున్నారు. కొన్ని స్థానిత్యములను ముందే వివరించి యున్నాను. కాని, అవి స్థానిత్యములు మాత్రమే. వారిని మార్కువాడిగా పరిగణించుటకు అడ్డువచ్చు పెద్దలోపమిది : శ్రీశ్రీగారు సంపూర్ణముగా నాస్తికులుకారు, • “ఖడ్గసృష్టిలో” కూడ వారు “సదసత్సంశయము”లోనే కొట్టుకొనుచున్నారు.

1 త్రిదశుడు - పరపరరావు - శ్రీ శ్రీ సన్మాన సంచిక 1970

* - 1 శ్రీశ్రీ షష్టిపూర్తి సంఘమువారు, “సదసత్సంశయము” అను గేయమును, కావ్య విభాగము 3 - వ సంపుటములో “మహాసంకల్పం-ఇతర గేయాలు” అను భాగమున, ప్రకటింపినారు మొదటనిది “ఖడ్గ సృష్టిలో” ప్రకటింపబడినది.

“ఈ సృష్టికి ఏమర్థం
మానవునికి గమ్యమేది
ఒకసకలాతీతశక్తి
ఉన్నట్టా లేనట్టా”

“యుగయుగాలు తరలెగావి
ప్రశ్న ప్రశ్నలాగున్నది

జగదీశ్వరుడతడెవరో

అగపడితే బాగుండును
ఏమీ యిది స్వామీ : ని
నిలవేస్తా కడిగేస్తా”

దీనివిబట్టి శ్రీ శ్రీ గారు కేవలము ఆస్తికులని తలంపరాదు. నాస్తికునకిట్టి సుదేహములే కలుగవు. కావుననే, శ్రీ శ్రీ గారు “అస్తి నాస్తి విచికిత్స”లో మున్నారని చెప్పవలసి వచ్చినది. మార్క్సు వాదము కేవలము భౌతికము, అందులకే నాస్తికము. నాస్తికత్వము దాని వియత ధర్మము కావున, మార్క్సువాది నాస్తికుడు కాక తప్పదు. సంశయగ్రస్తుడగుట కాతని కవకాశమేలేదు. “మంచి చెడ్డలను కొలిచే మానదండమట దైవం” మున్నగు వాక్యములందుగూడ, నీ సంశయమే వ్యక్తమగుచున్నది. భగవదస్తిత్వమును నిశ్చితముగా నిరసించినట్లు. శ్రీ శ్రీ గారిందు గూడ చెప్పలేకపోయిరి. ‘అట’ శబ్ద ప్రయోగము వస్త్రభావమును తెలుపుదు; ఉక్త విషయములందు కర్తకు (కవిగారికి) ప్రత్యక్షనుభవమేలేదు, అని చూత్రమే చెప్పును. గజేంద్రమోక్షణ కథ విమర్శయందుగూడ శ్రీ శ్రీ గారు నాస్తికతను స్పష్టముగా గ్రహింపలేకపోయిరి. గజేంద్రమోక్షణ కథ కల్పితమనియు, దైవ పురుషకారము లో దైవబల ప్రాధాన్యము నుగ్గడించుటకే మన పూర్వులీ కథను కల్పించిరనియు, మానవునకు భీరుత్వమును నూరిపోయు నిట్టి కథలను కల్పించిన పూర్వులు నిందుల నియు, సిద్ధాంతీకరించిరి. పునరాలోచన గావించి, మరల నిట్లనిరి : “వాళ్ళ నెందుకనడంలే, ఇది మనలో జీర్ణించిన, ముదితత్వం, ఈసరికీ, వదలిపోని మురికి మందు”. దైవబలముపై నాధారపడుటకంటె, పౌరుషము నవలంబించుటయే శ్రేయస్కరము, ఇది శ్రీ శ్రీ గారి నిశ్చితాభిప్రాయము. దానినే - వారిందు వ్యక్త

ముగావించిరి కార్యసాధనకు దైవపురుషకారములు రెండును - ఆవశ్యకములే అని మనపూర్వుల ఆభిప్రాయము. అని యటుండనిండు. ఇందు నాస్తికతా స్ఫూర్తి యెందున్నది? పౌరుషముపై నాధారపడిన వారందరును నాస్తికులనఁగాదు. కర్మ యోగులందరును పురుషకారమునకే ప్రాధాన్య మొనంగుదురు. “మహా ప్రస్థానము” నందలి “మిథ్యావాది” అను గేయమునుబట్టి కొందరు, శ్రీ శ్రీ గారు నాస్తికులను చున్నారు. కాని యీ విమర్శ సూక్ష్మ పరిశీలనకు నిలువగలిగినది కాదు. “మిథ్యా వాదము” అనగా శంకరుని మాయావాదము*, బ్రహ్మము సత్యము; జగత్తంతయు మిథ్య - జీవుడు బ్రహ్మమే. ఇది అద్వైత మతసారము. అద్వైతులనే మాయా వాదులని యందురు. సాధారణముగా, వీరిని “వేదాంతులు” అని కూడ వ్యవహరించు చుందురు. శ్రీ శ్రీ గారు, శంకరుని మాయావాదమునుద్దేశించియే “మిథ్యా వాది” అను గేయమును రచించిరనుట కీ క్రింది యుదాహరణయే ప్రబల విదర్శనము.

“మాయంటావా? అంతా

మిథ్యంటావా?

నా ముద్దుల వేదాంతీ!

ఏమంటావు?

మాయంటావా? లోకం

మిథ్యంటావా” - మిథ్యావాది.

శంకరుని మాయావాదమును నిరసించినంత మాత్రమున, శ్రీ శ్రీ గారిని నాస్తికులని చెప్పవలెనుగాదు. ద్వైత విశిష్టాద్వైతములు రెండును, శంకరుని మాయావాదమును ఖండించినవి. అంత మాత్రమున నా మతములు నాస్తికములనఁగాదు కదా!

మరియు నీ క్రింది వాక్యములుగూడ, శ్రీ శ్రీ గారి ఆస్తికత్వమునే బలపరచుచున్నవి.

1. “విశ్వరూపమున విహరిస్తుండే

పరమాత్మలు

ఓ చిరుతల్లారా” శైశవగీతి.

* బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా, జీవో బ్రహ్మో వనాపరః.

2. "శరీరవరీప్యతుడా" మానవుడా.
3. "భగవంతుని ప్రార్థించిందికి
బహుశా ఇది సమయంరాదు" మహా సంకల్పం.
4. "భగవంతుడు అందరినీ ప్రేమిస్తాడు", ప్రేమ గీతం

మూలం : James Joyce.

మీది వివరణమునుబట్టి, శ్రీ శ్రీ గారు కేవలము నా స్థితిని కారని విశదమగుచున్నది. మార్క్సవాదము కేవలము భౌతికము. నా స్థితియు. అందు "సద సత్సంశయము"నకు తీవులేదు. శ్రీ శ్రీ గారి యందున్న ఈ యా స్థితి భావములు, వారి మార్క్సవాదిత్వమునకు భంజకములుగా నున్నవని చెప్పక తప్పదు.

ఇటీవల శ్రీ శ్రీ గారు తాము నిరీశ్వరవాదులమని బహిరంగముగా చెప్పుకొని యున్నారు. ఈ స్థితి విశ్వయము, మహా ప్రస్థాన ఖడ్గ సృష్టి కార్య సంపుటముల రచనా కాలమునకు వారి కున్నట్లు లేదు; ఉన్నను, వారి కార్యములందరి ప్రస్ఫుటము కాలేదు.

డా॥ కె. వి. రామకోటిశాస్త్రిగారు మున్నగువారు, శ్రీ శ్రీ గారి కవిత్వము నందాధ్యాత్మిక భావస్ఫూర్తి కలదని నిరూపింప యత్నించుచున్నారు. మార్క్స సిద్ధాంతములకీ విమర్శ కేవలము విరుద్ధము. శ్రీ శ్రీ గారి కవిత్వముపై పరస్పర విరుద్ధములగు నీ యభిప్రాయములు వెలువడుటకు కారణమేమి? అను ప్రశ్న యిట నుదయించు చున్నది. దీనికి సమాధానము లనేకములుండవచ్చును. నాకు తోచిన సమాధానమిది : శ్రీ శ్రీ గారు రసభావావిష్టులగు కవులను విషయమున నభిప్రాయ భేదములులేవు. కాని, వారు, ప్రత్యేకముగనే సిద్ధాంతమునకును కట్టుబడినవారు కారు.

"నరహంతకులు ధరాధిపతులై

చరిత్రమున ప్రసిద్ధి కెక్కిరి" (దేశ చరిత్రలు)

అనియు,

* ఈ గీత మనుకరణమని యున్నది. నిజమగు మార్క్సవాది అట్టి భావము లనుకరింపడు.

“ఈ రాణీ ప్రేమ పురాణం
ఆ ముట్టడికైన ఖర్చులూ
మతలబులూ కై ఫీయతులూ
ఇవి కావోయ్ చరిత్రసారం”

అనియు, ఒకవంక, రాజులను, రాణులను నిరసించుచునే వారు,

“షాజహాన్ అంతఃపురంలో
షట్పదీ శింజాన మెక్కడ ?”

అని పాదుషాల అంతఃపుర వై భవమును తలంచుకొని, విచారింపగలరు.

“అలజడి మా జీవితం,
ఆందోళన మా ఊపిరి,
తిరుగుబాటు మా వేదాంతం”

అని చెప్పుచునే, తద్విరుద్ధముగ,
“ఐక్యం అదే మనకి గమ్యం
అప్పుడే సిద్ధిస్తుంది సామ్యం
వ్యర్థం స్వర్థంటా
యుద్ధం వద్దంటా”

అని, శాంతికాముకతను వ్యక్తీకరింపగలరు.

“ఆనందపు లోతులు” తీయుచునే,
“తథ్యం ప్రాణికి మృత్యువు, తప్పదు జీవికివేదన”

అని, తత్త్వ చింతన చేయగలరు.

“ఆంధ్రత్వం నా శాపం”

అని పలికిన నోటనే,

“తెలుగు తల్లి”ని, “ఆనందాల కల్పవల్లి”గా, “సంకెళ్ళులేని నేల”గా,
వర్ణింపగలరు.

పరస్పర విరుద్ధములగు నిట్టి భావములు వారి కావ్య ఖండికలలో అందందు
కానవచ్చుచునే యుండును. కాల्పనిక తత్త్వము. వారి కవితను వీడినట్లు కాన
రాదు. “కవితా! కవితా” అను ఖండికయందు, కాల्పనికత్వము స్పష్టముగనే
యున్నదని, శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామిగారు, మున్నగువారంగీకరించియే యున్నారు.
వారి “ఆధి వాస్తవికత” ప్రయోగ స్థాయియందే నిలిచిపోయినది. వీనినిబట్టి

శ్రీ శ్రీ గారొక సిద్ధాంతమునకు కట్టుబడి యున్నవారు కారని విశదమగుచున్నది. శ్రీ శ్రీ గారిలో “విదూషక తత్వము” కొంతగలదని, శ్రీ రమణాద్విగారి యభిప్రాయము. అది సమంజసముగానే యున్నది. విదూషకత్వమేలేనియెడల మహాప్రస్థాన గేయములు వ్రాసిన కవి “విమరిక్కులు” వ్రాయలేడు, ప్రాసక్రీడలు సలువలేడు.

శ్రీశ్రీగారి కవిత్వపై వచ్చిన విమర్శలలో అత్యుక్తులనేకములుగలవు. అందులకొక్క యదాహరణము : “పాతపదాలు, డిక్ష్న్, షర్తనలు, అలంకారాలు, చందస్సు, ఉపమానాలు, పద్ధతులు, ఆచారాలు, కవిత్వంలోపి, జీవితంలోపి, ఇంక మళ్ళీ లేవకుండా వాటి నడ్డి విరక్కొట్టాడు శ్రీశ్రీ”.

యోగ్యతాపత్రం - చెలం

మహాప్రస్థానమునకు చెలంగారు వ్రాసిన యోగ్యతాపత్రములోని వాక్యమిది. ఇది అత్యుక్తియే కాదు అసత్యము కూడ. “కవిత్వాన్ని తూచేరాళ్ళు తన దగ్గర లేవు” అని చెప్పిన చెలంగారు ఆ ప్రకారమే, తూకము చేయుట మానుకొనియున్నచో అవిచార మూలకములగు నిట్టి ప్రతి పాదనల కవకాశ ముండెడిదికాదు. కాని మానవ బుద్ధి పరాజయము నంగీకరింపదుకాదా! చెలంగారు తూచనే తూచిరి; తూచి తప్పు లెక్క వ్రాయనే వ్రాసిరి. మీది వాక్యమును పరిశీలించినచో మనకది విశదము కాగలదు.

1. పాతపదములు : వీనిని ముందే పేర్కొని యున్నారు.

2. డిక్ష్న్ :- భావవ్యక్తి కరణ విధానమును “డిక్ష్న్” అని అందురు. దీనిని కై లి యని అనవచ్చును. ఇదియు చాల వరకు సంప్రదాయ మార్గముననే, నడిచినది. ఉదా :- 1. ధనంజయుడిలా సాగండి (మహాప్రస్థానం) 2. కణకణ మందే శ్రేణిగిని (మహా. ప్ర.) 3. ప్రపంచాన్నికి సమీధ నొక్కటి ఆహుతిచ్చాను (జయభేరి) 4. యమునిమహిషపు లోహ మంటలు (అవతారం) 5. ఉదయ సూర్యుని నప్త హయములు 6. కనకమర్గా చండసింహం (అవతారం) 7. ఆదిసూక్తర వేద వేద్యుడు ముర్ఝరిస్తూ (అవతారం) 8. భువన భవనపుబావుటానై (జయభేరి) 9. కురుక్షేత్రమున క్రుద్ధవృకోదరుఘాతమున (జ్వాలాతోరణం) 10. రుద్రావికసీయన జ్వారిక (నవకవిత్) 11. కంకర్తా కాళినాలిక (నవకవిత్) 12. ప్రపంచ

మొక పద్యవ్యాసం (ఋక్కులు) 13. చిత్ర విచిత్రశ్యమంతరోచిర్నివహం (కవితా: ఓ కవితా) 14. నిర్వికల్ప సమాధిలో నా ప్రాణం నిర్వాణం; నాద బ్రహ్మపు పరిచుంబనలో: సుఖదుఃఖాదిక ద్వంద్వతీతం, అమోఘమగధ మచింత్య మమేయం, ఏకాంతం, ఏకైకం — బ్రహ్మనుభవం (కవితా: ఓ కవితా) 15. అభయ హస్తముద్ర (కవితా: ఓ కవితా) 16. గీతం నైవేద్యంగా (కవితా: ఓ కవితా) 17. స్వస్తి వాక్యములు; భావివేదముల జీవనాదముల (ప్రతిజ్ఞ) 18. ఖండపరశుగళకపాల గణముల (అకాశదీపం) 19 విశ్వరూపమున విహరింస్తుడే పరమాత్మలు (శైశవగీతి) 20. బీభత్స రస ప్రధానం (దేశచరిత్రలు) 21. శని దేశత రథ చక్రపుటరుసులలో పడి నలిగిన (జగన్నాథుని రథచక్రాలు) 22. దుఃఖానికి అధ్యాహారం (మహాసంకల్పం) 23. రుద్రమాంబా భద్రకాళీలోచనోజ్జ్వల రోచులేపి: (ఏవీతల్లి) 24. పర్జన్య శంఖం (గర్జించురస్యా) 25. నట దూర్జటి నిటలాక్షిపగిలిందట (జగన్నాథుని రథచక్రాలు).

శ్రీశ్రీగారు శబ్దాలంకార ప్రియులు వారు ప్రయోగించిన అర్థాలంకారములు చాల తక్కువ. అందు చాల భాగము సంప్రదాయ విద్ధముగనే నడచినది. వారు వాడిన ప్రతీకల సుపమాసామగ్రిగా గ్రహించినచో, మరికొన్ని యలంకారములు కనిపించును. ఆ ప్రతీకలతో నూటికి తొంబదిపాళ్ళు సంప్రదాయ సిద్ధములే. అందు అవియును పేర్కొనినదియే యున్నవి. శబ్దాలంకారములకు వివరణమ నావశ్యకము. మహాప్రస్థాన గేయములలో అనుప్రాసల విన్యాసము అత్యధికము. ఇక చందస్సు మిగిలినది. “కవితా: ఓ కవితా!” అను గేయమున శ్రీశ్రీగారు చందో వ్యాకరణములను గూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నారు.

“శ్మశనాల వంటి విఘంటువుల దాటి
వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి,
చందస్సుల సర్ప పరిష్వంగం వదలి
వడిగా, వడి వడిగా వెలువడినై”

మాటలకై వెదుకాడదోవనని “పుంఖానుపుంఖంగా” మీది ప్రకారము వెలు వడిన వట. శ్రీశ్రీగారు వ్యావహారిక వాదియే. వారి గేయములందు వ్యావహారికమే వాడబడినది. కాని ఆ వ్యావహారిక మన్ని గేయముల్నందున, ఒక్కటే తీరునలేదు. కొన్నిట శుద్ధ గ్రాంథికమే యున్నది. ఇందులకు ధాతూరణముగా “కేక” అను గేయమును గైకొన వచ్చును.

“నిద్రకు వెలియై
 నేనొంటరినై
 నా గది లోపల చీకటిలో
 చీకటిలోపల నా గదిలో
 నాగదిలో
 చీకటిలో
 నే నొక్కడనై
 నిద్రకు వెలియై
 కన్నులనిండిన కావిరితో
 కావిరి నిండిన కన్నులతో
 కన్నులలో
 కావిరితో”

ఇంతకంటే గ్రాంథిక మనగా నెట్టిది? “వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు” శ్రీశ్రీగారివి ఇంకను గట్టిగనే పట్టుకొని యున్నవనుటకీ యుదాహరణము చాలును.

వారు వాడిన అలంకారములలో సంపూర్ణముగా, సంప్రదాయమును, నిరసించి యున్న అలంకార మొక్కటియే యున్నది.

“అకాశపు పెడారి
 లో కాళ్ళు తెగిన
 ఒంటరి ఒంటెలా
 గుంది జాబిల్లి” ఒకరాత్రి :

ఛందస్సు :- క్రింది యుదాహరణమును పరిశీలించినచో, అది “మంజరీ ద్విపద”లో నున్నట్లు విశదమగును

“నోరెత్తి హోరెత్తి
 నొగులు సాగరము
 కరిక శేబరములా
 కదలదుకొండ” ఒకరాత్రి

ఘూడింద్ర గణములు ఒక సూర్య గణమును ఘూడన గణ ప్రారంభమున

యతి గావి, ప్రాసయతి గాని ఉండును. — దీనికి ప్రాసనియము లేదు. ఈ లక్షణము మీది యుదాహరణమునకు పూర్తిగా పట్టినది.

కొన్ని గేయములందు, రెండు విధముల ఛందోరీతులు కలిసియుండును. స్థూల దృష్టికి అదియొక విశిష్ట ప్రయోగమువలె గోచరించును. క్రింది యుదాహరణమును పరిశీలింపుడు :

1. స్వర్గాలు కరిగించి
2. స్వప్నాలు పగిలించి
3. రగిలించి రక్తాలు. రాజ్యాలు కదిపి (అశాదూతలు)
1. సిందూర భస్మాలు
2. మందారహారాలు
3. సాంద్ర ఛందన చర్మ నశరించి ఒకడు (అశాదూతలు)

మీది యుదాహరణములలో, 1, 2 చరణములను కలిపి చదివినచో, నీన చరణార్థమునకు (పెద్ద పాదమునందు సగమునకు) సరిగా సరిపోవును. శ్రీశీగారు దానిని విరిచివ్రాయుటచే నీయంశము స్థూల దృష్టికి గోచరముకాదు. మూడవది ద్విపదపాదమే.

* “మాత్రాచ్ఛందస్సులను అప్పకవీయములోని రగడ భేదములనుండియే కాక, ప్రాచీన సంస్కృతగేయముల ప్రభావముతో మలచుకొన్నాడు.....శ్రీశ్రీ వ్రాసిన మాత్రాచ్ఛందస్సులను లోతుగా పరిశీలించినచో, వానిలో కొన్నిభాగములపై తెలుగుకావ్యములలోని ఆశ్వాసాంత పద్యముల ప్రభావమెంత సాంద్రముగనున్నదో స్పష్టమగును. ఆశ్వాసాంత పద్యములతో, భుజంగ ప్రయాతము, పృథ్వీ, తోటకము, మాలిని, కవిరాజవిరజితము, మున్నగు వృత్తములు ప్రాయీకముగా కన్పించును. ఇవి మత్తేభ శార్దూలముల వంటివికావు. అక్షరగణ నియమముతో కదను ద్రొక్కు అచ్చ మైన గేయములు. స్థూలముగా చూచినచో నివి మాత్రాచ్ఛందస్సులే యనిపించును. శ్రీశ్రీ గేయములపై ఈ వృత్తముల ప్రభావమును సంగ్రహముగా మనవి చేయుదును” ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు, తమ సిద్ధాంత వ్యాసమన విపులముగను,

• ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు - ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు పుట 567.

సోదాహరణముగను, ఈ విషయమును చర్చించియున్నారు. దానిని మరల నిట వ్రాయుట చర్చితీ చర్చణమగును. శ్రీ చెలంగారి అభిప్రాయము అవిచారమూలకమని నిరూపించుటకు, మీది యదాహరణములు చాలును. శ్రీశీ గారిపై వచ్చిన విమర్శల లత్యుక్తి పూర్ణములు అని మీది వివరణమునుబట్టి నిరూపితమగుచున్నది. మార్క్సవాదులగు ఇశిరాభ్యుదయ కవులు :

మార్క్సవాద ప్రధాన సూత్రములు ఈ ప్రకరణ ప్రారంభమునందే పేర్కొనబడియున్నవి. ఆర్థికములగు అసమానతలను తొలగించి, శ్రామికవర్గ ప్రాధాన్యము లేక, ఆధిక్యమును నెలకొల్పుట దాని ప్రధాన లక్ష్యము. “వర్గపోరాటము” దానికి ప్రాణ సదృశము. నా స్త్రీకత్వము దాని తత్త్వము. శాస్త్రీయమగు దృక్పథము తమకే కలదనియు, జగదభ్యుదయమునకు మార్క్సవాదము ఏకైక సాధనమనియు, దాని నంగీకరింపని వారు అభ్యుదయ నిరోధకులనియు, మార్క్సవాదులని విశ్చితాభిప్రాయము. సైద్ధాంతికముగ వారిలో భేదములు లేకపోలేదు. కాని ఆ భేదములు మన కిటననావశ్యకములు. సజమునకు, మార్క్సవాది యగు కవికి వర్గ సంఘర్షణము ఉత్తేజకరమగు సదవకాశము. పాలకులకును, పాలితులకుగాని, కలవారికిని లేనివారికినిగాని, ఒక కులమునకును ఇంకొక కులమునకుగాని, పోరాటము సంభవించినపుడే మార్క్సవాది కవికి, స్త్రీయ కవితా శక్తిని సద్వినియోగము గావించుకొనుట కవకాశము లభించును. * మార్క్స వ్యవస్థ, లేదా, “కమ్యూనిస్టు” వ్యవస్థ యందు తప్ప ఇతర వ్యవస్థ లన్నింటి యందును, “వర్గ సంఘర్షణ” ఉండకతప్పదని వారి సిద్ధాంతము. లేనియెడల వారు దానిని సృజింతురని యితరులందురు. పీడిత ప్రజలకు కర్తవ్యబోధ గావించుమేకాని, సంఘర్షణను మేము సృజింపము అని మార్క్సవాదు లందురు.

* మార్క్సిజం ఆధునిక భావచేతనలో ఒక ప్రధానమైన అంశం. వర్గాలు, వాటి మధ్య ఘర్షణలు ఉన్నంతకాలం మార్క్సిజానికి కాలదోషం పట్టదు. భౌతిక వాస్తవాన్ని గ్రహించడంలోనూ, దాన్ని మార్చేందుకు, క్రియాశీలతను అలవరచుకొని శ్రామిక ప్రజల్ని పోరాటాలకు మళ్ళించడంలోనూ, మార్క్సిజం ఏకకాలంలో శాస్త్రమూ, శస్త్రమూ కాగలుగుతుంది - తెలుగు సాహిత్యం - మార్క్సిజం ప్రభావం - మహతి పుట 76, శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డిగారు.

ఉన్నదానిని రెప్పగొట్టుదురా? లేక లేని దానిని సృజింతురా? అనుప్రశ్నతో మన కిట పనిలేదు. మార్క్సవాది కవికి, వర్గసంఘర్షణము చక్కని ఉపాధి. ఇది పరమార్థము.

ఈ అభ్యుదయ కవులకు, “తెలంగాణా పోరాటము”న, చక్కని అవకాశము లభించినది. ఈ విషయమును, మార్క్సియులగు విమర్శకులే అంగీకరించిరి. * “ఈ ఘర్షణ తెలుగు సాహిత్యానికి బాగా పనికివచ్చింది”-శ్రీ రమణారెడ్డిగారి యీ వాక్యమే యిందులకు నిదర్శనము. దీనినిబట్టి “వర్గపోరాటము”నకు మార్క్సవాదమునందేకక, తత్సంబంధి కవిత్వమునందునుగల ప్రాధాన్యము విశదమగుచున్నది. ఈ విషయమున శ్రీశ్రీగారి యందొక విశిష్టత గోచరించుచున్నది. వారి కవితా వ్యాసంగమునకు, ప్రాపంచిక సంఘటనలతో ఎట్టి సంబంధమునులేదు. అనగా, అట్టి సంఘటనలచే ప్రభావితులై వారాకావ్యములను వ్రాయలేదనుట. రష్యా పై రించించిన గేయ మొక్కటియే యిందుల కపవాదము.

తెలంగాణా పోరాటముపై జరించిన సాహిత్య మంతయు, మార్క్సవాదమునకు సంబంధించినదికాదు. అనాటి కవులు కొందరు తమ కవితలో దేశభక్తిని వ్యక్తముగావించిరి. మార్క్సవాదమునకును, దేశభక్తికిని చుక్కెదురు. మన దేశముపై చైనా దురాక్రమణగావించినపుడు, శ్రీశ్రీ, రమణారెడ్డి మున్నగు అభ్యుదయ కవిగ్రామణులు మౌనము వహించుటకు, దేశభక్తి తమ సిద్ధాంతమునకు విరుద్ధమగుటయే కారణము.

“నయాగరా” కవులు : మనకు స్వాతంత్ర్యము రాకపూర్వమే ప్రచురింపబడిన అభ్యుదయ కవితా సంపుటి “నయాగరా” బెల్లంకొండ రామదాసు కుండ్లూరి ఆంజనేయులు, ఏల్పూరి సుబ్రహ్మణ్యము, అను మువ్వరు కవులు కలసి, ఈ సంపుటిని ప్రచురించిరి. వస్తుతత్త్వమునుబట్టి పరిశీలించినచో, నీ సంపుటి యందలి : కవిత పూర్తిగా మార్క్సవాదమునకు చెందదు. ఇందు వర్జితుడైన నీతారామరాజు విప్లవకారుడే యగుగాక, కాని దేశ భక్తుడగు విప్లవకారుడు అతడు మార్క్సవాది కానేకాదు. తాకూర్ చంద్రసింగ్ కూడ అట్టి వీరుడే.

* తెలుగుసాహిత్యం - మార్క్సిజం ప్రభావం - మహతి - పుట 69.

ఈతడు దండి సత్యాగ్రహమున పాల్గొనిన దేశభక్తుడు ఇట్టి దేశ భక్తులను కొని
యాడిన "నయాగరా" కవులు మార్క్సవాదులు కాజాలరు అనగా, ఇందు
స్థానిత్యములు గలవనుట ఈ సంపుటిని "దేశ భక్తి కవిత"లో చేర్చుటకు,
ఇందువర్జితమైన "ఎర్రజెండా" అడ్డురచ్చును సామ్యవాదుల చిహ్నమగు
"కొడవలి"యు సందుగలదు. కావున నిది దేశభక్తి కవిత యనగాదు. పర
స్పర విరుద్ధములు నీ లక్షణములు నీ విధముగా సమన్వయింపవచ్చును. మార్క్స
వాదము సాయుధ విప్లవము నంగీకరించును. సీతారామరాజు గావించినది సాయుధ
విప్లవమే మార్క్సవాదమున కీ విధముగా నీతడు సన్నిహితుడగుచున్నాడు. ఇందు
వర్జింపబడిన గెరిల్లా గుంపుల వలనను, విప్లవమే సూచితము. ఇందు సంకేతము
లలో, పౌరాణిక వాసనలు లేవు. భావములు, తీవ్రములై, చంద్రనిప్పుల నుమియు
చున్నవి. వీరు చారిత్రక వీరుల విషయపరంపను నిరసించిరి; ఒక జాతిని మరొక
జాతి దోచుకొనుటయే తద్విజయ పరమార్థమని వ్యాఖ్యానించిరి. శ్రీశ్రీగారి "దేశ
చరిత్రలు" అను గేయమున వ్యక్తీకరింపబడిన భావముల కివి ఛాయా ప్రాయములు.
1 ఇంతకాలమును సమాజ మొకచెరసాల వంటిదనియు, దానిని పూజారులు, సమ్రా
ట్టులు, అమాత్యులు మతాధిపతులు కలసి నిర్మించిరనియు, పూర్వ సమాజ వ్యవ
స్థను తీవ్రముగా ఖండించిరి బూర్జువా సమాజమునందు, 2 "ఒకవేపు అధికోత్పత్తి,
మరొకవేపు దొక్కల కరువు" ఉండుననియు, శ్రామికుల స్థితి "రైలు కింద
పట్టాల్లాగా, చెప్పు కింద చీమల్లాగా" ఉన్నదనియు, అర్థికములగు నిట్టి భేదములు
గల వ్యవస్థ గర్హ్యమనియు, కష్టజీవుల యెడ తమకుగల సానుభూతిని ప్రకటించిరి.
ఈ భావములన్నియు మార్క్సవాదమునకు చెందినవే. కావుననే వీరు అభ్యుదయ
కవులలో చేరిరి ఈ సంపుటి 1944 లో ప్రకటింపబడినది. ఇంకే "వచన కవిత్వం"
అంకురార్పణము గావింపబడినది.

ఆధునిక భావవ్యక్తీకరణమునకు వచనమే తగిన సాధనమను సిద్ధాంతము
బయలుదేరినది. తదనుగుణముగా, కొందరు కవులు, 'వచన కవిత'ను వ్రాయు
చున్నారు. 'నయాగరా' కవితా సంపుటిలో ప్రారంభించిన "వచన కవితాధోర
ణిని శ్రీ కుందుర్తి ఆంజనేయులుగారు, తమ "తెలంగాణ" కావ్యమున చక్కగా
పోషించిరి.

* 1. నయాగరా — రామదాసు. పుట 18

2. ,, — కుందుర్తి. పుట 43

తెలంగాణ పోరాటము వలన నుత్తేజితలైన కవులలో ముఖ్యులు :

కవి పేరు	రచనలు	రచనా కాలము
1. దాశరథి	1. అగ్నిధార	1949
	2. రుద్రవీణ	1950
2. సోమసుందర్	1. వజ్రాయుధం	1949
	2. కాహళి	1953
3. ఆరుద్ర	1. త్వమేవాహం	1949
	2. సీసీవాలీ	1960
(దీనికి తెలంగాణ పోరాటం కారణము కాదు)		
4. అనిసెట్టి సుబ్బారావు	1. అగ్నివీణ	1949
5. నారపరెడ్డి	1. అశ్రుమాల	1950
	2. నావీణ	1953
6. రెంటాల గోపాలకృష్ణ	1. సంఘర్షణ	1950
	2. సర్పయాగం	1957
7. గంగినేని వేంకటేశ్వరరావు	1. ఉదయిని	1950
8. రమణారెడ్డి	1. భువనమోష	1955
	2. అడివి	
	3. ఎర్రపిడికిలి	
9. కుందుర్తి	1. తెలంగాణ	1956

మీద పేర్కొనబడిన కవులలో దాశరథి, గంగినేని అనువారు ప్రత్యక్షముగా తెలంగాణ పోరాటమున పాల్గొనిరి తక్కినవారు, దూరముననుండి సింహగర్జనలు చేసిరి; తరువాత, వీరిలో చాలమంది మానవతా వాదులుగా మారిపోయిరి.

వీరి కవితారీతులను పరిశీలింతము.

సోమసుందర్ : వీరి కవిత్వము భావతీవ్రతకు ప్రసిద్ధిపడినది. భావావేళమునకు తగిన పద సౌష్ఠవమును వీరి కవిత యందు సమృద్ధిగా గోచరించును. గేయ రచనారీతి వీరికి వన్నె పెట్టుచున్నది. ఈ విషయమున స్త్రీ గారిని, వీరి

కిని, కాన్ని పోలికలున్నవి. కాని, అనుప్రాసలను ప్రయోగించుటలో శ్రీశ్రీ గారికి గల మక్కువ వీరికిలేదు. వీరి “వజ్రాయుధము”నందును, “కాహళి” యందును, ఈ గేయ కవిత్వా ధోరణి ప్రస్ఫుటముగనే గోచరించును. తెలంగాణా పోరాటమునకు సంబంధించిన కావ్యము వజ్రాయుధము; కాహళి అంధ్రోద్యమమునకు సంబంధించినది.

“వజ్రాయుధము”నందు, “బానిసల దండయాత్ర” అను భాగమునగల గేయములు, మహోజ్వల వీరావేశ పూర్ణములు. అందు “ఐబద్ధార్” అను గేయమునకు ప్రజానీకమున, బహుళ ప్రచారము లభించినది. ఈ గేయము, నిజాం పాదుషాకు తుది హెచ్చరిక.

“ఐబద్ధార్, ఐబద్ధార్ !
నైజాం పాదుషా హే !
బానిసత్వ విముక్తికై
రాక్షసత్వనాశముకై
హిందూ ముస్లిం పీడిత
శ్రమణీవులు ఏకమైరి;
తమపై స్వారీ చేసే
దేశముఖుల ప్రతిఘటించి
ప్రజాకోటి పోరుతుంది
ఒక వీరుడు మరణిస్తే
వేలకొలది ప్రభువులు
ఐబద్ధార్; ఐబద్ధార్ !”

ఈ ధోరణిలోనే గేయ మంతయు నడచును.

“అమరుడు మా కొమరయ్య
అనంతయ్య అనంతదే”

అవి, తెలంగాణా విముక్తికై అసువులు ధారపోసిన, స్వాతంత్ర్య పీఠాన్ని క్రింది పంపిరి.

“బాసినజన శల్యములను
 పేర్చికూర్చి నిర్మించిన
 నీ రాక్షస సింహాసన
 మదిగదిగో కదులుతోంది”
 “మెషిన్ గన్ లు, మరఫరంగి
 తుపాకులూ, విషవాయువు
 ప్రజాశక్తి నాపలేవు”

ప్రస్తుత విషయము కావున ఇట నిజాం సింహాసనము పేర్కొనబడినది. నిరంకుశాధికారమునకు, సింహాసనము ప్రతీక. అట్టి యధికార మెందున్నను, అది సమూలముగ పెకలింపబడునను అర్థాంతర స్ఫూర్తియు నిందుగలదు. మెషిన్ గన్ మున్నగు మారణాయుధములు, నిరంకుశాధికారుల దమననీతికి ప్రతీకలు.

ఇట్లే “కదలండి - కదలండి - కదిలి పోరాడండి” అను గేయముకూడ నజ్జ్వల వీరావేశముతో, తొణకిసలాడుచుండును. ఇది సాయుధ విప్లవ ప్రబోధ గేయము.

“రాక్షసులు రాక్షసులు
 రాజీలు పడ్డారు
 ఘోర హత్యకు మనల
 గురిచేసినారు
 తెలుగు వీరుడు మరణ
 మెరుగడని చాటండి
 పిరికివానికి వేయి
 చావులని తెలుపండి
 పోరండి, పోరండి
 పోరండి, బ్రతుకుకై
 పోరండి పుడమికై
 పోరండు స్వేచ్ఛకై
 తుది తెలుగు మానవుడు
 బ్రతుకు వీడిందాక
 తుది రక్తబిందువులు
 చింది వొలిందాక
 పోరండి పోరండి”

... మార్కువాదులేదో ఒక నందర్పము నాధారముగ గొని వర్గ సంఘర్షణను పేర్కొనక తప్పదు. క్రింది చరణము లందు సోమసుందర్ గారు కూడ వర్గ సంఘర్షణనుగూర్చి చెప్పియున్నారు.

“రెండు ప్రపంచాలమధ్య
రెండే లోకాలమధ్య
సాగుతున్న సంఘర్షణ”గా,
తెలంగాణా పోరాటము వర్ణింపబడినది.

“యుగధర్మం గుర్తించవి
ప్రజాకాంక్ష చూడలేని
అధికారపు దివాంధులు
తమ స్వార్థ సాగించగ”
“నడలుతున్న సంకెళ్ళను
విడిపోయే కళ్ళెములను
సవరించే యత్నమొకటి
యువశంఖం పూరిస్తూ
భవిష్యత్తు నాకిస్తూ
సమధర్మం స్థాపింపగ
పరపీడన మంతరింప
నరులంతా సౌభాగ్యాలను
పంచుకొనే వ్యవస్థకై
సాగించే యత్నమొకటి”

డా. దం

పాలకులు, పాలితులు, లేదా, పీడకులు, పీడితులు - ధనికులు, నిర్దనులు; వీరే రెండు ప్రపంచములు; రెండు లోకములు. ఇందు, పాలకుల, లేక, పీడకుల ప్రయత్నము, తమ బంధమును విడిపించుకొని పీడితులు స్వేచ్ఛగా తిరుగకుండ చూచుట, సామ్యవాద స్థాపనకై యువజనులు చేయు ప్రయత్నము రెండవది. ఇందు సమధర్మము స్థాపింపబడును. పరపీడన మంతరించును; సౌభాగ్యమును, అనగా దేశ సంపదను, నరులందరును పంచుకొని, చూసొదింతురు.

ఆంధ్రోద్యమమును, మరొక స్వాతంత్ర్యోద్యమముగానే సోమసుందర్ గారు పరిగణించి, అందులకే, “బిందిఖానా భరతభూమి న్వరాజ్యమంటూ పిలువదొడగిరి”

అని, నాడు మనకువచ్చిన స్వాతంత్ర్యమును, పారతంత్ర్యముగనే పరిగణించుచు, వ్రాసిరి. స్వతంత్ర భారతదేశమున, ధనిక స్వామ్యమున కెట్టి భంగమును కలుగ లేదనియు, రాజ్యాంగము శ్రామికజన స్వాధీనము కాలేదనియు, నందువలన నా స్వాతంత్ర్యము స్వాతంత్ర్యమే కావనియు నాటి కమ్యూనిస్టుల (సామ్యవాదుల) భావము. కావున, స్వాతంత్ర్యము లభించిన తరువాతగూడ వారు భారత దేశమును బండిఖానాగానే పరిగణించిరి. కేంద్ర రాజకీయములందును, ఉమ్మడి మద్రాసు ప్రభుత్వము నందునూ, “ఆంధ్రరాష్ట్ర” సిద్ధికి కలిగిన అవరోధములను, ఇందలి గేయములతో సోమసుందర్ గారు విశదము గావించియున్నారు; మరియు, రాష్ట్ర సముపార్జనకై రాయబారములు వడపు పెద్దల హెచ్చరించుచు, “రాయబారాలేల ఓ యన్నా! ఈ రాచ పుడుకు శత్రుమే ఓవ్యావధ మన్నా!” అని, విప్లవ ప్రబోధము గావించి యున్నారు.

సోమసుందర్ గారు కళా సౌందర్యోపాసకులు. ఆ సౌందర్య విపాస వీరి కవ్యమ లందు స్పష్టముగా గోచరించును. అందునకే వీరి కవిత్వపై “బూర్జువా భావ కవిత్వ” ప్రభావముగలదని, మార్క్సవాదు లభిప్రాయపడి యున్నారు.

ఆరుద్ర :— కవిత్వా స్వరూప స్వభావముల విషయమున తమకుగల అభిప్రాయమును, ఆరుద్రగారిట్లు చెప్పియున్నారు.

“ఏమిటి చెప్పడం, ఎలా చెప్పడం
అనేది రెండూ రెండు చక్రాలు
ఈ రెండూ సమంగా ఒప్పడం, బండిని త్రిప్పడం
అనేవే కవిత్వా సౌలభ్యత్వాలు
ఈ రెండింటిలో ఏ ఒకటి కాదు మిన్న
ఈ రెండింటిలో ఏది లేకపోయినా బండిసున్న”

తప్పొప్పుల వట్టిక.

దీనినిబట్టి, శబ్దార్థములకును, ఆకృతికిని (form) వస్తువు (content) నకును వీరు సమప్రాధాన్యమునే యిచ్చిరని స్పష్టమగుచున్నది. కేవలము అభ్యుదయ భావములున్నంత మాత్రమున, చాలదవియు, భావ సాష్టవముతోపాటు ప్రయోగ వైచిత్ర్యము నున్నప్పుడే, కవిత్వము సహృదయ హృదయంగమమగుననియు, వీరి సృజితాభిప్రాయము. ఇట్లు చెప్పినను, ఆచరణమున మాత్రము, వీరిశిక్షణములను

పాపించినట్లు కానరాదు ఇందులకు వీరు రచించిన, రెండు కావ్యములును ప్రబలి
లోదాహరణములే, వీరి కావ్యము లభ్యుదయ భావబంధురములే, కాని ఆ భావములు,
ప్రయోగవైచిత్రీ సమాచ్ఛాదితములై, సామాన్య జన దురఃసహాయులగుచున్నవి.
•ఈ విషయమున విమర్శక లోకమున నభిప్రాయభేదమున్నట్లు కానరాదు.

ఆరుద్రగారి ప్రయోగ వైచిత్రీని పరిశీలించుటకు పూర్వము, వారి భావరీతిని
సమీక్షించుట మన ప్రథమ కర్తవ్యము. తెలంగాణా విప్లవముచే ప్రభావితములై,
వీరు, “త్వమేవాహం” (నీవే నేను) అను కావ్యమును రచించిరి. కావ్య నామము
తాదాత్మ్య సూచకము. ప్రత్యక్షముగ పోరాటమున పాల్గొనకున్నను, దానియెడ
తమకుగల ప్రగాఢమగు సానుభూతిని, ఆరుద్రగారు, కావ్య నామమునందే సూచించి
యున్నారు. కావ్య రచనా కాలమునకు, హైదరాబాదు సంస్థానముమీద “పోలీసు
చర్య” ప్రారంభముకాలేదు. తెలంగాణా విప్లవమునకు మాత్రమే, ఇందలి వస్తువు
వియతముకాలేదు. ఆ పోరాటము నాదారముగాగొని, ఆరుద్రగారు మానవ జీవితము
విందు వ్యాఖ్యానించి యున్నారు; సాంఘిక రాజకీయ వ్యవస్థల యందున్న లోపము
లను, విచిత్ర ప్రయోగముల ద్వారా వ్యక్తీకరించి యున్నారు. ప్రతీక గ్రహ
ణమునందే ముఖ్యముగా, వీరి ప్రయోగ వైచిత్రీ వ్యక్తమగుచుండును. ఈ ప్రతీకలు
వినుత్పన్నములు; వీనియందనేకములు. ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్ర పరిభాషా ప్రచుర
ములై, క్లిష్టములై యున్నవి. “ఇందులో పైదాగరాస్ సిద్ధాంతమేగాక, కాలేజీ
లోనూ, హైస్కూల్లోనూ, ఇతరత్రానూ, తనకు తెలియవచ్చిన విజ్ఞాన శాస్త్ర విషయ
ములుకూడా పోగువడ్డాయి” అని శ్రీ రమణారెడ్డిగారు చేసిన వ్యాఖ్య సర్వదా
సత్యము.

“త్వమేవాహమ్”పై, శ్రీ శ్రీ గారు చేసిన వ్యాఖ్య, ప్రతీక వాదమున
సమీక్షింపబడును.

ఆరుద్రగారిపై జేముని జాయిస్, ఇలియట్ మున్నగు నాంగ్ల కవుల
ప్రభావముకూడ కలదు.

* 1. శ్రీ శ్రీ పర్యవేక్షణలో మాత్రమే ఆరుద్ర కవిగా పెరిగివుంటే,
ఈ కావ్యం (త్వమేవాహం) కొరకరాని కొయ్య అయి ఉండేదికాదు.

మహతి - శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి.

2. ‘త్వమేవాహం’ దుగ్భాష్యమై తరువాత అనేక విమర్శకులకు లోనయింది..
పాపిత్య వివేచన. - ముద్రణము - పుట 32.

“భళానోయి భళి తమ్ముడా
భళానోయి భళి దాదానా”

అను రీతి బుర్రకథ పద్ధతిలో “త్వమేవాహం” రచింపబడినది. ఈ కావ్యమున, మానవ జీవితము, వివిధ దృక్కోణములలో పరిశీలింపబడినది. ఆ భావముల కన్నింటికిని మార్కువాదమే మూలమనుట విమర్శకుని పాక్షిక దృష్టికి నిదర్శనమగును. యాదృచ్ఛికముగ కొంత సాదృశ్యముండిన నుండవచ్చును.

“నువ్వు ఏక్కడలుకున్న రైలు
ఎప్పుడూ ఒక జీవితకాలంలేటు
ఏళ్ళూ పూళ్ళూ నిరీక్షించలేక
ఏక్కేస్తావేదో ఒక బండీ
నీ ఆదర్శాల లగేజీ
ఎక్కెసంటాడు టి. ఐ. సీ
నీ యీప్సికాల ట్రంకుపెట్టు
కలల బ్రేకుల్లో పారెయ్యారి
నువ్వు తెచ్చుకున్న వన్నీ
ఎక్కించే రోపున
కదిలిపోతుంది బండీ
అందుకే అందులో కొన్ని
నీ అభిమాన హీరోల దగ్గరే
ఒదిరెయ్యి
నువ్వు వెళ్ళదలచుకున్న ఊరు
నువ్వు బ్రతికుండగా చేరదీ రైలు
దేవుడా! ఇంతచేసేవా అని
ఉన్న ఊళ్ళోనే ఉండు”

ఇందలి భావములను మార్కువాదమున కన్వయింపఁజూచుట, చోడి తలకును మోకాలునకును ముడిపెట్టుట. ఇందు, భౌతికత కతీతమైన తాత్త్విక దృక్పథము స్ఫురించుచున్నది.

నేడు మానవుడు జీవితభారమును మోయలేక మోయుచున్నాడనియు, ముందేమి

యెదురగునో, ఆతనికే తెలియదనియును, ఎందు చూచినను భయంకర ప్రళయమే కాండవించుచున్నదనియును ఆరుద్రగారి అభిప్రాయము. కష్టజీవి, దుర్బర జీవ యాత్ర, క్రింది పంక్తులలో, విశదముగావింపబడినది :

“తొయ్యోయ్, తొయ్యోయ్, తొయ్,
మొయ్యోయ్, మొయ్యోయ్, మొయ్,
లాగండ్రా బాబు
లాగండ్రా బతుకు
లాంగడ్రా గన్ను
ముందేముందో గాని
లాగండ్రా తండ్రి”

• • •
“సర్వం అయోమయం
ప్రమాదం, ప్రళయం, నరకం,
క్లైసిస్, ఫియాస్, అన్నీ
ఇక్కడే తేవిణీగా
బై తాయించాయా ?

ఈ పరిస్థితియందు మృత్యువు “చిరంజీవి మానవుడా : త్వమేవాహమ్” అని అనును. కింకర్తవ్య ఎమూడులయిన కవిగారు మృత్యువునే క్రింది విధమున ప్రశ్నించిరి :

“ఏం చెయ్యాలి మృత్యువా
ఏం చెయ్యాలి ?
నీతో నా సమస్యలనుండి విముక్తి :
నీతో నా మా ఆశయాల సమాప్తి :
వాటిక్ టు ది డన్ ?
వాటిక్ టు ది డన్ ?”

నేడు మానవుడనుభవించుచున్న కష్టపరంపరలకును, నిరాశ నిస్సహాయ కును కారణమేమి ? నేటి వ్యవస్థయే. ఇది పూర్తిగా మారవలయును; పవిత్రమగు నూతన వ్యవస్థ, స్థాపింపబడవలయును.

“ఒక నూతన వ్యవస్థ

ఒక పునీత వ్యవస్థ

అది వుపపాద్యం

వామపక్షం నినాదాల పచరించి”

“వామపక్ష విధానాల చరించి

నిర్మాణ కార్యక్రమాన్ని చెయ్యండి”

ఏమి చేయవలయును ? అను ప్రశ్న కిది సమాధానము. ఇదియే, ఈ కావ్య పరమార్థము. ఇందు ఆరుద్రగారు స్పష్టముగా, సామ్యవాదమును సమర్థించి యున్నారు.

*సినివాలి :— ఇది అంతగా వాడుకలో నున్న పదముకాదు. కావుననే, ఆరుద్రగారి శబ్దార్థమును, తొలుదొల్ల స్పష్టము గావింప యత్నించిరి.

“చంద్రకళ కనబడు అమావస్యకిది పేరు

నర్వమంగళ పార్వతీ సతికి నొప్పు”

ఈ నిర్వచనము స్పష్టముగాలేదు. శబ్ద రత్నాకరముననున్న నిర్వచనమును సమగ్రముకాదు.

* సినివాలి :— 1 చంద్రకళ కానవచ్చేడి అమావాస్య; పార్వతి శ. ర.

ఆరుద్రగారిచ్చిన లక్షణమిదియే. ఇక శ. ర. కాదుడిచ్చిన లక్షణము అమరము నందలి లక్షణమున కనువాదము. ఆ లక్షణమసమగ్రము మానవ శాస్త్రమున (Anthropology) బహుళ పరిశ్రమగావించిన డా. సంకేలియాగారు

* సినివాలి :— The day preceding that or newmoon, or that day on which the moon rises with a scarcely visible crescent. యా పూర్వామావాస్యా సా సినివాలీ యో త్తరాసాకుహూః - apte.

1 అమావాస్యాత్వ మావస్యాదర్శ సూర్యేందు సంగమః, సాదృష్టేందు స్పినీవాలీ, సానష్టేం దుఃకలాకుహూః - అమరము.

2 Sinivali - the day on which Amavasya is mixed with the 14th “Tithi” kukw (kuhw) Amavasya mixed with the first “Tithi” Dr. Sankalia Indian Express 12-9-77.

"When Amavasya was not "Inauspicious" (Indian express 12-9-77," అను వ్యాసమున, ఈ విషయమును సమగ్రముగా వివరించియున్నారు. ఋగ్వేదమున సినీవాలి, దేవతలకు పోదరిగా వర్ణింపబడినది. బృహదారణ్యకమున గూడ నీ పదమున్నది అనర్వవేదము, అమావాస్య రెండు విధములనియు, అందొకటి "సినీవాలి" అనియు, రెండవది "కుకూ" అనియు చెప్పును. బహుళ చతుర్థి తో కలిసిన అమావాస్య "సినీవాలి" అనబడును. శుద్ధ ప్రతిపత్తుతో కలిసిన అమావాస్య "కుకూ" అనబడును. (డా. సంకేలియాగారు "కుకూ" (Kukw) అని వ్రాసిరి. ఆ పదము నాకు దొరకలేదు.) కావున, "సినీవాలి" అనగా "చంద్రకళ కనబడు అమావాస్య" అని అర్థము చెప్పుట చాలదు. కావుననే దీనికి వివరణ మావశ్యకమైనది.

పార్వతీదేవికిగూడ సినీవాలి అను పేరున్నది - కాని, యీ యర్థము కావ్య వస్తువున కెట్లన్వయించునో, తెలియరాకున్నది.

మొదటి అర్థమున కన్వయమున్నది; కావ్య నాయకుడగు సూర్యారావు జీవితము, "సినీవాలి"వంటిది. "సినీవాల్"యందు, చంద్రకాంతి అత్యల్ప కాలము మాత్రమే ఉండును. సూర్యారావు జీవితమున, సుఖ సంతోషములుకూడ కొలది కాలమే ఉన్నవి. తరువాత మిగిలినదంధకారమే. నాయక జీవితము కేవలము దుఃఖమయముకాదు. కావున నది "అమావాస్య" కాదు. సినీవాలియే. ఇట్లందు నామ సార్థక్యమున్నది.

ఆరుద్రగారు ఈ కావ్యము సద్యాయములుగా విభజించి యున్నారు. ఇందు 6 అధ్యాయములున్నవి.

కథానాయకుడగు సూర్యారావు మధ్యతరగతి కుటుంబమునకు చెందినవాడు. కళాకాలయందు విద్య ముగించుకొని అతడు నగరమున ప్రవేశించును. పాపపంకమున కొట్టు మిట్టాడుచున్న నాగరకుల పతనమును గాంచి దురపిల్లును. అధునిక యువజనులందరివలె, నాతడుగూడ, ఆ పరిస్థితులను మార్పుటకై కృతనిశ్చయుడగును. పతితమైన సామాజిక వ్యవస్థను రాజకీయముల ద్వారా మార్చవచ్చునని తలంచును. కాని, రాజకీయములు మరియు హేయములుగ నుండుట గాంచి, యింటికి మరలిపోవును. అతనికి వివాహము గావింపనెంచి తండ్రి యాతని కెన్నియో యుపదేశముల గావింపును. ఇచట, ధర్మశుక్లము మున్నగు సాంఘిక ధురాచార

ములు మనోజ్ఞముగా వర్ణింపబడినవి. ఈ బాధవడలేక, సూర్యారావు మరల నగరము వకేపోయి, అక్కడ “వలచి వలపించుకొన్న” ఒక సుందరిని వివాహమాడును. “క్లార్కు” పదవియు లభించును. తరువాత వచ్చిన కష్టపరంపర నెదుర్కొనలేక, ఆత్మహత్యకు పాల్పడును.

ఇది “సినీవాలి” యందలి కథ దీని నాధారముగా తీసికొని, నేటి మహానగరములందు గన్పట్టు; దురాచారముల నన్నింటిని చిత్ర విచిత్రగతుల నారుద్రగారు చిత్రించియున్నారు. కథావస్తువు సర్వ సామాన్యమైనదే, కాని, కథా కథన మద్భుతావహము. సినీవాలీ కావ్య రామణీయక మంతయు, నందే వ్యక్తమగు చున్నది.

“పాడుతాను నాకు తెలిసిన నగరంగురించి
నగరంలోని నాతిగురించి, నీతిగురించి
రకరకాల నన్నివేళాలలో ఆవేళాలలో
ప్రకటించుతాను మనలాంటి మనుషులగురించి ”

ఇది అరుద్రగారి ప్రతిజ్ఞ. ఈ ప్రతిజ్ఞా నిర్వహణమున వారు చూపిన సర్వతోముఖ నైపుణ్యము ప్రశంసనీయము.

నేటి నగరముల వర్ణనము :

“ఎన్నికల ప్రచారంలాగ ఎందుకూ పనికిరాని రాకపోకలు
ఎవరూ నమ్మని వాగ్దానాలవలె ఎందుకో తెలియని ట్రాపిక్కు
నగరం పొద్దున్నే ఎదురాచ్చే ప్రశస్తమైన విశ్వస్త
బలవంకం పెళ్ళిలోని ముదనస్వం పెళ్ళికూతురు
మూగవాడి భావప్రకటన, పేడివాడి మూదోపెళ్ళి”

చమత్కృతులు :

“మగవాడి జీవితం ఒక బైసికిలు
దానిముందు చక్రానికి బ్రేకు తండ్రి
వెనుక చక్రానికి బ్రేకు భార్య.”

ఇట్టి చమత్కృతి విశేషము లనేకములు గలవు, ఇది నన్నింటిని విస్మరింపజేసిన

కిది యదనుకాదు; దీనిపై మార్కువాచ ప్రభావ మెంతవరకు కలదు? అను ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చుట యిట ప్రధాన కర్తవ్యము.

మార్కువాదుల అభిప్రాయమున, రచయిత కర్తవ్యము సమాజమును యథా తథముగా చిత్రించుట కాదు; మాచ్చుట. యథార్థ చిత్రణమువలనగాని, సానుభూతి ప్రకటనము వలనగాని, రచయిత, సమాజ పురోభివృద్ధి కెవ్విధమునను, సాహాయ్యము గావింపజాలడనియు, సమస్యలను చిత్రించుటయే కాక, తత్పరిష్కార మార్గమును గూడ చూపవలెననియు, వారి నిశ్చితాభిప్రాయము.

రమణారెడ్డిగారు గావించిన క్రింది విమర్శలో, ఈ దృక్పథమే గోచరించును “సినీవారికి” సామాన్యుడైన క్లార్కు సూర్యారావు రోజువారీబతుకు ఎలా కొడిగట్టి కొడిగట్టి చివరికి ఆత్మహత్య ద్వారా ఎలా అయిపోయిందీ, కథాఽస్తువైంది. ఆధునిక సంక్లిష్ట నాగరికతకు జీవదాతువైన నగర జీవితంలోని అన్యైరర్థభావాలు సూర్యారావు మనస్సును తొలిచివేశాయి. బూర్జువా భ్రమల్లోఁడి, యథార్థ జీవిత సత్యాన్ని మార్చేశక్తిగానీ, మార్చాలనే కోరికగానీ లేకుండా, కనీసం ప్రేడ్ యూనియన్ కార్యకలాపాలపై పైనా దృష్టి సారించకుండా, కేటాయింపబడిన సగటు వ్యక్తిగా ఎలా దురంత కోరి తెచ్చుకొందీ చూస్తే, సాంఘిక సంఘర్షణల గురించిన మార్క్సిస్టు వైఖరి నుంచి ఆరుద్ర చాలాదూరంవెళ్లి. కూన్యవాదంలో విలీచనాడని, తీర్మానించక తప్పదు. బూర్జువా వ్యక్తి వాదంలోని దౌర్బల్యం సూర్యారావుని ఆశ్రయించుకొంది. అతనికి యర్గ భావన అలభడనేలేదు. ఈ దృష్టితో చూస్తే “త్వమేవాహం” నుంచి “సినీవారి వెనకడుగే.”

బూర్జువారికు తప్ప, అన్యులకు ఆత్మహత్యాదికారములేదని, శ్రీ రమణారెడ్డిగారు తుదకు తేల్చిన సారాంశము. అది యెట్లుండనుండు, ప్రస్తుత మనుసరింతము. నాయకుని యందే “బూర్జువా వ్యక్తి వాదములోని దౌర్బల్యము” కానవచ్చుచున్నది. అట్టియెడ నీ కావ్యమునందు మార్క్కు సిద్ధాంతములు, ప్రాధాన్యము వహించుచున్నవని యెట్లు చెప్పనగును? ఫలితమునుబట్టి, ప్రతిపాద్య విషయము నిరూపితమగును. “సినీవారి” నాయకుని ఆత్మహత్యతో సంతమగుచున్నది. కావున విది మార్క్కు వాదమునకు, ఉత్తమోదాహరణము కాజాలదు, ఇందు మార్క్కు సిద్ధాంతములు లేకపోలేదు. కాని అప్రధానములు.

క్రొత్తుర్తి : “నయ్యగరా” కవులలో వీరొకరు. వీరు స్వతంత్రముగా,

వ్రాసిన అభ్యుదయ కావ్యము “తెలంగాణ”. ఇందు తెలంగాణా పోరాటమును, వీరు భారతగాథతో పోల్చియున్నారు; భారతము వలెనే “తెలంగాణ”యు వదునెవిమిది పర్యములుగా విభజింపబడియున్నది. సంఘాదయ పర్యములో సామ్యవాద వికాసము వర్ధింపడియున్నది. మానభంగ గృహదహన. రజాకార దురాగత పర్యములలో, రజాకర్లుగావించిన ఘోరకృత్యములు వర్ధింపబడియున్నవి. భారతమును పరిశీలన దృష్టితో చూచినపుడు, దుర్యోధనుడు గావించిన దారుణకృత్యముల కన్నింటికిని, ఆతని రాజ్యకాండయే మూలకారణమని తేలును. “తెలంగాణ” యందును, నిజామునకుగల రాజ్యాధికార కాండయే, తత్కృత ఘోరమారణ చర్యల కన్నింటికిని మూలకారణమని స్పష్టముగా నిరూపితమైనది. ఇట్లు ప్రధాన ప్రేరక భావమునందుకూడ, భారత గాథకును, తెలంగాణా విప్లవగాథకును ప్రబల సాదృశ్యము గన్పట్టుచున్నది. కావున భారత గాథతో, తెలంగాణా పోరాటమును సరి పోల్చుట సమంజసముగానేయున్నది. కాని, యీ కావ్యము రచించునాటికే, కుందురు గారిలో, భావుకమగు పెద్దమార్పు వచ్చినదని చెప్పనగును. వీరికి జాతీయమగు ప్రజాస్వామ్యమున విశ్వాసము కలిగినది. అందులకే సామ్యవాదుల విప్లవమును వర్ధించుటే ప్రధాన లక్ష్యముగా ప్రారంభింపబడిన “తెలంగాణ” కావ్యము, అంతమున, జాతీయ ప్రజాస్వామ్యమును ఆమోదించిన ప్రజాపాలనను, అభినందించుచు, “పోలీసు చర్య”కు స్వాగతము పలికినది” క్రింది పక్తులలో నీ విషయము స్పష్టమగుచున్నది.

“అనాడు మానం తీసుకున్న పోలీసు చర్య
విజయానికి మొదటి మెట్టు
సుఖమయమైన జీవితాలకు అరంభాల ఆపరిగట్టు
ఉదయ పర్యంతం చుట్టు
పరచుకున్న వెల్లులో దాక్కున్న పగటి భవిష్యత్తు
అదికోటి ప్రజల సొత్తు
కాదు - ముక్కోటి ప్రజల తీరిన కోరికలకు
ఆనందంతో పొత్తు
పోలీసులను ఎదిరించిన ప్రజానీకం
పైన్యాలకు స్వాగతమిచ్చింది
రాకరాక వచ్చిన పాత చుట్టానికి
స్వాగతమిచ్చింది చరిత్ర”

తెలంగాణా యందలి కర్షకాది సామాన్య ప్రజలు “యూనియన్ సైన్యము” లకు, స్వాగతము పల్కిరనుట చరిత్రను తారుమారు చేయుటయేయని సామ్యవాదుల అభిప్రాయము.

తరువాత కుందుర్తిగారు, కేవల మానవతావాదిగా మారిపోయిరి. ప్రజా స్వామ్యమే నిజమైన నందనం”. అని బాహుముగనే చెప్పివైచిరి. వీరి యితర కవిత్వ విశేషములు “మానవతావాదము” కడ పరిశీలించబడును.

అనిసెట్టి : మార్క్సువాదులగు నభ్యుదయ కవులలో అనిసెట్టి సుబ్బారావుగారి స్థానము వివాదగ్రస్తమైయున్నది. * అభ్యుదయ కవులందరూ ఒకటి; అనిసెట్టి ఒకటి” అని డా॥ కోవెలసుప్రసన్నాచార్యులుగారు వీరి నభినందించి యున్నారు. వీరిలో * స్థిమితబుద్ధి, విమర్శశక్తి, కళాదృష్టి, తత్వజిజ్ఞాస, సమ నిష్పత్తిలో నున్నవని, “అభ్యుదయ” ప్రశంసించినది. 1 “ఇతని” అగ్నివీణ”ను పట్టుకుంటే చాలు రోష విస్ఫులింగాలు, కోపానలం, విరాగ్నిజ్వాలలు, బహుముఖాల వెళ్లగక్కుతూ ఉండడాన్ని గమనిస్తాము. ఇందులోని రచనలన్నీ కవి హృదయాన్ని దూసుకొని వచ్చిన శరపరంపరల్లాంటివి. ఉద్రేకము, ఉక్రోషము, ఉద్వేగము వ్యక్త పరచే ఈ “అగ్నివీణ”లో భాషా, భావాలు, అహమహమికతో ఒకదాని నొకటి మీరుతూ వర్తిస్తున్నవి” “కరువుబడ్డ బెంగాల్ ప్రజకోసం, రంపమెత్తి రాళ్లు కొట్టి ఊరుకట్టి దారివేసి కొమ్మ లేచి చెట్టు క్రింద కుమిలిపోయే కూలీల కోసం, జగతి దాస్యము క్రికోసం, నైజాంప్రజాబాదాని వృత్తి నిమిత్తం, రైతుల కోసం, పురుషునితో సహగమిస్తూ రోషంతో పగతో కొడిగట్టిన వత్తిలాగు శ్మశానధూళిగా దహించుకు పోతున్న స్త్రీల హక్కుల కోసం, బ్రిడ్జి క్రింద స్టేషన్లో ధూళి మీదతిరుగుతూ, ఉండే దిక్కులేని తల్లులు దిగిడిచిన పిల్లలకోసం” ఈతని హృదయం అటమటించిపోయి, ఆక్రోశిస్తున్నది” అని శ్రీ పిల్లలమణి వేంకట హనుమంత రావుగారు, వీరి కవిత్వ శక్తిని బహుముఖ విన్యస్త భావదీప్తికిని, నివాళులర్పించి యున్నారు.

* సాహిత్యవివేచన - పుట 38.

* సాహిత్య వివేచన - పుట 34.

1. సవాంధ్ర సాహిత్య వీధులు 4 భా. పు 34.

ఇందరిన్ని విదముల ప్రశంసించిన వీరి కవితాశక్తిని, శ్రీ రమణారెడ్డిగారు మాత్రము, మెచ్చలేకపోయిరి. వీరి కవిత యందు గన్పట్టు, జీవకారుణ్య దృక్పథము, రమణారెడ్డిగారికి రుచింపలేదు, జీవకారుణ్య దృక్పథము శుష్కమగు హృదయవాదముగా పరిణమింపజచ్చునని శ్రీ రమణారెడ్డిగారి భయము. * మొత్తానికి, మెత్తదనానికి, మెతకదనానికి, సరిగా అంతరంగగ్రహించలేకపోయాడు..... సామాన్య వస్తువులను కూడా, Mystify చేసే ఒకలాంటి మార్మికవాదం, ఇతని కవిత్వంలో ప్రకృతిని, భూమిని, తల్లిని పరతత్వంతోటి భావించడం కనిపిస్తుంది. మనిషిని మనిషిగా కాకుండా, ఒక దేవతగానో, వట్టి ఆదర్శమూర్తిగానో చూడడం జరుగుతుంది. కాల्పనిక మనస్కత నుంచి అనిసెట్టి తప్పకోలేకపోయేడు. కవి అన్నవాడికి బావు కత్వమూ. అసెసరమేగాని, బావు కత్వమూ కాల्పనికతా ఒక్కటి మాత్రంకావు. వాస్తవ విషయ పరమైన మార్క్సిస్టు దృక్పథం, దానికి మూలకందమైన భౌతికవాదం వస్తువులను విశ్లేషించి చూపుతుందిగాని, వాటిని ఆదర్శీకరించదు”

ఈ ఉభయవర్గముల అభిప్రాయములును, “అతివాదము”నకు చెందినవే. రమణారెడ్డిగారి విమర్శలో కటుత్వమున్నది. అనిసెట్టిగారి భావన జీవకారుణ్య సంయుతమని నిశ్చంకిముగా చెప్పవచ్చును. అంతమాత్రమున వారికి, మెత్తదనమునకును, మెతకదనమునకునుగల భేదమే తెలియదనుట సహృదయ సమ్మతమగు విమర్శకాదు. పరుల కష్టములను చూచి, కన్నీరు కార్చుటవలన నెట్టి ప్రయోజనమును సాధింపబడదనియు, అట్టి పరిస్థితిని మార్చుటకు తగిన మార్గాంతరమును చూపుటయే రచయితల కర్తవ్యమనియు మార్కువాదులు, తరచుగా చెప్పుచుండురు. కాని అందులకు వారు చూపు దివ్యమార్గము, విప్లవ మొక్కటయే. ఆ మార్గమును అనిసెట్టిగారును పలుమార్లు చెప్పియున్నారు. క్రింది వాక్యములను పరిశీలింపుడు.

1. ఈ జగతినుంచి నూత్న జగతిని పెల్లగిస్తా.
2. భువన భవనమున చీకటి పునాది పెకలిస్తాము.
3. నలభై కోట్లు ప్రజావిప్లవ కంఠం నాగీతం.
4. నారక ధారపోసి నవలోకం సాపిస్తా.
5. నే రివ్వన రిపాకి గుండై చీల్చివస్తా.
6. సమర హృదయం నేను.

ఇట్టి విప్లవ ప్రబోధకర వాక్యము లనేకములుగలవు. మరొక విషయము. అనిసెట్టిగారు వట్టి వాక్కులు కాదు, 1942 ఆగస్టు ఉద్యమమున, వివ్యర్థుల సమ్మెకు నాయకత్వము వహించుటయేకాక వీరు ఆ యుద్యమ కరపత్రమును వ్రాసినందులకు, 1944 లో “అరెస్టు” చేయబడిరిరెండు సంవత్సరములు కారాగారవాసమును గూడ అనుభవించిరి. కావున, నీ ప్రబోధమున, ఆర్జునము లేక పోలేదు. తెలంగాణా పోరాటమున మాత్రము వీరు పాల్గొనలేదు.

మార్క్సు సిద్ధాంతములలో “ఎర్గ సంఘర్షణ”కు గల ప్రాధాన్యము ముందే వివరింపబడినది. దానికి “అగ్నివీణ”లో సముచిత స్థానము లభించియున్నది.

“నరచరిత్ర క్రిక్కిరిసిన ప్రళయ సమర సంఘర్షణ
జారిన వీరుల రక్తం, ఆరని వనితల దుఃఖం” అ. పి.

భావము శ్రీశ్రీగారిదే కావచ్చును. అది భావచౌర్య మనరాదు. వస్తువై విధ్యములేని మార్క్సువాదమున, ఎంతటి మహాకవియైనను, ఏమిచేయగలడు? దానిని పేర్కొనకున్న, నొకబాధ; పేర్కొనిన, ఇంకొక బాధ.

సంఘర్షణ కేవల విధ్వంసమునకు గాదు; అందుండి అభ్యుదయమావిర్భవింప వలయును. అందుకే అనిసెట్టిగారు

“గుండె గుండెకు చిచ్చు
మండించి లేవండి” అని విప్లవ ప్రబోధమును గావించి,
“గుడిసె గుడిసెకు కోట

నిర్మించిలేవండి” అని నిర్మాణాత్మకమగు నభ్యుదయ మార్గమునుగూడ సూచించియున్నారు.

“వచ్చాను వచ్చాను వ్యాససంతతివాణ్ణి
వెళ్ళిపోయిన కోటి కోట్ల జీవుల విడిచి
కుళ్ళిపోయే కోటికోట్ల జీవుల కొరకు
పొర్లి వచ్చే కోటి కోట్ల జీవుల కొరకు”

అను వీరి వాక్యములలో సామాజిక భావన సువ్యక్తమగుచున్నది. మార్క్సు సిద్ధాంతమున వ్యక్తి భావనకు స్థానములేదు. కావున, ఇందుగూడ వీరు కాల्పనికత నవలంబింపలేదు.

గంగినేని :— వీరు ఒడ్డుమీద నిల్చి చెడ్డలు రువ్విన కవి ప్రకాండులుకారు, స్వయముగా తెలంగాణా పోరాటమున పాల్గొని, గెరిల్లా దళముతో కలసి పనిచేసిన వీరు. కావుననే, వీరి “ఉదయిని”యందు, తెలంగాణా పోరాటము, చిత్రమునందు : వలె మనకు సాక్షాత్కరించుచుండును. “అరచేతిలో మృత్యువు” అను కావ్యఖండికలో, వీరు, గెరిల్లాల కష్టగాథలను, సూటిగా, చిత్రించియున్నారు.

“జాగ్రత, భుజంపై తుపాకీ అదే మన సంచప్రాణం

మొలలో తూటాబెల్లు : అదే అదే మన సర్వస్వం”

“ఇక్కడ కాదు ముఖ్ల తీసేది నడుపు కామ్రేడ్

ఇప్పుడు కాదు కుంటడం దిశంలో కలసి పదవయ్యా”

ఈ సంపుటి యందున్న గేయము లన్నింటి యందును “ప్రియుడు ప్రియురాలికి” “తల్లి తనయునికి” అను లేఖ రూపక గేయము లగ్రగణ్యములు. ఒక ప్రణయ గాథ నాధారముగాగొని, గంగినేని వెంకటేశ్వరరావుగారు, విప్లవవీరుల అకుంతిత కార్యదీక్షను, అనుపమాన పరాక్రమమును, హృదయంగమముగా, విశదీకరించి యున్నారు, మరియు వీర విజృంభణమునకు, ప్రణయమెట్లు తోడ్పడగలదో కూడ, వివరించియున్నారు. ఈ ఖండికల సారాంశము : ఒక విప్లవ వీరుడొక యువతిని ప్రేమించును. వారిర్వురకును, వివాహము నిశ్చితమగును. అట్టి సమయమున నాతడు గెరిల్లా పోరాటమున పాల్గొనవలసినప్పుడు. పెండ్లి జరుగకుండగనే, ఆతడు గెరిల్లా దళమున చేరును. ఆమె యింటి కడనేయుండును. ఆమె వ్రాసిన లేఖ కాతని ప్రత్యుత్తరము.

“ఉత్తరాలు ప్రతిరోజూ వ్రాస్తూ ఉండు

అక్షర అక్షరంలో నీ మధుర స్వర ఆలాపనవింటాను

పంక్తి పంక్తిలో నీ జీవన దృక్కోణం స్పర్శిస్తాను

లేఖలో నీవు కనపడతావు కరిగిస్తావు

గరళం త్రాగేశ క్తినిస్తావు.”

ప్రణయమున కంతటిశక్తి కలదు. దాని ప్రభావమున భీరువు కూడ భూరుడగును, భూరున కెనలేని యాత్మ విశ్వాసము, జనించును. అందులకే

“విప్లవం జయిస్తుంది. నేను త్వరలో యింటికి వచ్చేస్తాను”

నాకు స్వాగతం చెప్పడానికి పద్నాలుగు ప్రపంచాల్ని పిలిపించు”

“ఉత్తరం ముగించి పగవాడి గుండెకు మరతుపాకి గురిపెడుతున్నా
భయపడకు నాపేరు మృత్యుంజయుడు, నాకోసం ఎదరిచూడు”

అను వాక్యములలో, విప్లవవీరుడు, అచంచలమగు నాత్మ విశ్వాసమును ప్రకటించియున్నాడు. తరువాత, ఆతని ప్రేయసి, శత్రు సైన్యముల ఘాతుక చర్యలకు బలియగును. ఆతని తల్లి, తన తనయున కంపిన సందేశము “తల్లితనయునికి” అను గేయమున, గణనీయము. శత్రువులు, ఆతని ప్రేయసి యెడ అవాచ్యములగు దుశ్చర్యలు గావించిరి. ఆ తల్లి హృదయమున నారని మంటలు రేగినవి. అందులకే ఆమె తన తనయున కిట్లు సందేశ మంపినది.

“తక్షణం ప్రళయ రుద్రుడవై

అంతకువేయంతల క్రోధంతో

విజృంభించి, వారి గుండె రక్తం పిండిరా !

ఆమె ఆత్మకు శాంతి ప్రసాదించు.”

వస్తుతత్త్వమునుబట్టి, చూచినచో, ఈ ప్రణయగాథ కెట్టి ప్రాధాన్యమును లేదు. ఇది సర్వసామాన్యమగు ప్రేమగాథ దీనినే ఒక భావకవి, కావ్యముగ సంతరించినచో, అంతగా నభినందింపవలసిన విషయమేమియునుండదు. కాని, “ఉదయి” వంటి విప్లవకావ్యమున. ఇట్టి ప్రణయగాథకు స్థానమును గల్పించుటయేక క బాచిత్యభంగము కాకుండ, దానిని ప్రధాన రసమున కనుగుణముగ తీర్చిదిద్దిన గంగినేని వారి శ్రద్ధా విశేషము, సర్వథా ప్రశంసార్హము.

ఇక రమణారెడ్డిగారి, కావ్యములందుగాని, రెంటాలవారి కావ్యములందుగాని, ప్రత్యేకముగా పేర్కొనదగిన విశేషములేమియునులేవు. రమణారెడ్డిగారు, తమ “అడవి” “భువన ఘోష” అను రెండు కావ్యములందును, సామ్యవాదమునే, అందును, చైనా ముద్రగల వాదమునే, బహుముఖముల నమర్థించియున్నారు. రెంటాలవారి “సర్పయాగ, సంఘర్షణ”యందు భావబంధురత గోచరించును. ఇర్ల సంఘర్షణము, విప్లవ ప్రబోధము, మున్నగు విషయములే. వీరిద్వారా కావ్యములందు ప్రపంచితములే యున్నవి.

మరికొందరు అభ్యుదయ కవులు వీరేశాక, పినిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు, కె. రామారావు, సుంకర సత్యనారాయణ, సి. వి. కృష్ణారావు, కోగంటి గోపాల కృష్ణయ్య, కొండేపూడి లక్ష్మీనారాయణ, నారపరెడ్డి చంద్రారెడ్డి, గోపాలం, యన్. రావు యాదగిరి, నార్ల చిరంజీవి, పి. రామలింగం, పి. రామకోటేశ్వరరావు. మున్నగువారనేకులు, తెలంగాణా పోరాటమునుగూర్చి కావ్య ఖండికలు వ్రాసిరి. వీనిలోవస్తువై విద్యముగాని, భావ చమత్కృతిగాని, లేదు. నిజాము నిరసనము, విప్లవ ప్రబోధము అను రెండే రెండు విషయముల కీ కావ్యము లంకితములై యున్నవి. అజ్ఞాత కర్తృకములగు గేయములు లెక్కకుమిక్కిలిగాగలవు. అవి యన్నియు కేవల ప్రచార గేయములు.

జాతాజాత కర్తృకములగు నీ కావ్యఖండికలందు, మనోజ్ఞములై యున్న వాక్యములు కొన్ని యిట నుదాహరింపబడుచున్నవి.

1. పాలోయమ్మ పాలు కర్త - పినిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు.

“పాలోయమ్మ పాలు,
నా దేహము దేశము పాలు”

2. ఓ దివ్య స్వాతంత్ర్యదేవీ - కర్త - కె. రామారావు.

“తెలంగాణ గగనాన
వెలుగులను విరియగా
బంగారు రెక్కలను
పిప్పి విహరించేటి
ఓ దివ్య స్వాతంత్ర్యదేవీ! జోహారు”

3. ప్రబుద్ధ తెలంగాణా - కర్త - సుంకర సత్యనారాయణ.

“దేశాలలో - వలస
దేశాలలో - చిన్ని
దేశాలలో - అన్ని
దేశాల ద్వీపాల
పాపాల భైరవుల
రూపుమాపెడి ప్రజల
రోషాన్ని ప్రజ్వరిల్లెనూ, సామ్రాజ్య
దేశాలు కంపించెనూ.”

“అంతలో చిత్రముగ,
మంతనంబులు జరుగ
స్వాతంత్ర్యమూడిపడెనూ, కలవారి
గోతాలు బరువెక్కినూ.”

• • •
“చేరివందలు - రజా
కారు మృగములు - నిజాం
కారుదున్నలు - మహా క్రూరముగ మోరముగ
పల్లెలను గాల్చుచూ
ఇల్లలు దోచుచూ
వేల హత్యలుచేసిరి - మన తెల్లు
ప్రీల సిగ్గులుదీసిరి.”

4. తోకచుక్క - కర్త - సి. వి. కృష్ణారావు.

“తప్పక నమాజుచేస్తూ
నెత్తుటి కూటిని తింటూ
బంగరునాణాల్ లెక్కించే
నై జాం నవాబు.”

5. రణగర్జన - కర్త - కోగంటి గోపాలకృష్ణ గుర్జు.

“నవశక్తి, యువశక్తి - విప్లవోజ్వలశక్తి
వెల్లివిరియగ నేడె - వీరత్వమునుజూపె

• • •
ప్రజల రాజ్యంబు విర్మించాలోయ్,
పర్వదినమని జగతి చాటాలోయ్.”

6. శంఖారావం - కర్త - కోగంటి గోపాలకృష్ణయ్య.

“వంకరకొంకి - వరలో కత్తి
కండ్లకుగంతా - కొరపుముంతా
కావడిబద్ద - రేవడిసుద్ద
రాయి, రప్ప - తాళంకప్ప
గడగడలాడించే - వడిసేల
జిల్లియ్య, పెన్సకప్ - బాకు, తల్వార్.”

7. కదిలింది తెలంగాణ - కర్త - కొందేపూడి లక్ష్మీనారాయణ.

“ఒడలెరుంగని పొగరు
నడమంత్ర సుల్తాను
మిడిసిపడు సైన్యాలు
గూండాలు, గీండాలు
పడి భస్మమౌతారు ప్రజల
క్రోధానల జ్వాలలో..”

8. ముందుకు ఉరకండి - కర్త - నారపరెడ్డి చంద్రారెడ్డి.

“మీ దేహాంబోక అగ్ని ఖండమై
మండించును నైజాం పీఠను
మీ కళ్ళను దూకే జ్వాలలు
చీకట్లను చెండాడును
నడవండి రణరంగానికి..”

9. వీరతెలంగాణ - కర్త - గోపాలం.

“వెలిగిందోయ్, తెలంగాణ
కదిలెన్ విప్లవ పథాన
నవభారత భాగ్యోదయ
సవనంబున కిరణంబై
నరవేదన పరపీఠన
పరిమార్చగ జనతేజము..”

10. నిజాం నిరంకుశత్వం - కర్త - యస్. రావు.

“పొట్టకూటికి వారంతా, నిజాం పోలీసులయ్యారు
చదువూ సంధ్యాలేకానూ, పశులచర్యలే చేశారు..”

తిండిలేక మల మల మాడు జనులకు డబ్బాసమాపి నిజాం తన వశముగావించు
కొన్నాడనియు, కేవల విద్యాభ్యాసములగుటచే, వారు పశుచర్యల జేయగడంగిరనియు,
నిందలి భావము. నిజాం పరిపాలనలో, విద్యావ్యాప్తిలేదనియు, జనులందరు గర్భ
దారిద్ర్యము ననుభవించుచుండిరనియు నిండుఫలన విశదమగుచున్నది.

11. వీరుల హృదయం నల్లగొండరా - కర్త - నార్ల చిరంజీవి.

“దున్నేవారికి భూమి హక్కని
తిన్ననిబాటను దిద్దినారురా
రాజరికమ్ములు చెల్లనేరవని
ప్రజలే పాలకులని చాటిరిరా
దోపిడిపద్ధతి కెదుర్పొడ్డిరిరా
సమతాసేద్యము సాగించిరిరా
భావినంతతుల భాగ్యోదయమే
తమ లక్ష్యముగ త్యాగమువేసిరి
విశ్వశ్రామికు లభినందింపగ
అమరమూర్తులా ప్రజలెవరోహో!”

12. మరచిపోం - కర్త - పి. రామలింగం.

“కట్టమా స్వాతంత్ర్య సౌధము
ఎత్తమా మా ఎర్రజండా.”

సి. విజయలక్ష్మిగారి కవితలు మార్క్సువాదులగు అభ్యుదయ కవులందరును, తెలంగాణా పోరాటమునకు సంబంధించినవారే అని తలంపరాదు. ఇతరులును గలరు. అట్టివారిలో, సి విజయలక్ష్మిగారు మొదట పేర్కొనదగినవారు. ఒకంతట తృప్తులుగావి, రమణారెడ్డిగారుకూడ వీరి కవితయందలి వాస్తవికతను శ్లాఘించిరి.¹ “శోకమే శ్లోకమైనట్టు బాధే కవిత్వానికి పర్యాయ పదం” అన్న సత్యం సి. విజయ లక్ష్మికి తెలుసు² అని ఆరుద్రగారు వీరి కవితాకీతులను మెచ్చుకొనిరి.

విజయలక్ష్మిగారి కవిత్వమున వాస్తవికత యుట్టిపడుచుండును. వాస్తవికత అనగా వట్టి చప్పిడి మాటల కూర్పుకాదు; సందర్భోచితములును, శక్తిమంతములు నగు పదముల కూర్పు. ఆ పద సంయోజన పాటవమున, తీవ్రములు, దీప్తములు నగు భావములు, వ్యక్తములగుచుండును. “శోకంలో అశోక నిలయం” అను

1 చూ. తెలుగు సాహిత్యం - మార్క్సిజం - ప్రభావం - మహతి - పుట 75.

2 స్వాతంత్ర్య యుగోదయంలో తెలుగు కవిత - మహతి పుట 93.

ఖండిక యిందులకొక ప్రబలోదాహరణము. ఇందొక వ్యభిచార గృహము, సూక్ష్మి సూక్ష్మముగ వర్ణింపబడియున్నది. తద్వర్ణనావ్యాజమున, సాంఘికములగు దురాచారము లనేకములు, బట్టబయలు గావింపబడినవి. వ్యభిచార గృహము రహస్య వ్యవహారముల విషయమున నింతటి సూక్ష్మ పరిజ్ఞానము, ఈ కవయిత్రిగారి కెట్లు కలిగినది? అను ప్రశ్న అర్థములేని ప్రశ్న. పేక్స్పియరు మహాకవికి ఘాతుక జనమనస్తత్వ మెట్లు తెలిసినది? ఆతడు హత్యలు గావించే ననుట కాదారములు లేవు కదా! అమ్మహాకవికి ఘాతుక మనస్తత్వ మెట్లు తెలిసినదో, అట్లే, విజయలక్ష్మి గారికి వ్యభిచార గృహ రహస్యములు తెలిసినవి. ఇందు వర్ణింపబడిన యంశము లన్నియును యదార్థములా? ఇది చాల గడ్డు ప్రశ్న. ఔనని యామోదించుటకుగాని, కాదని ఖండించుటకుగాని, విమర్శకుడనుభవజ్ఞుడై యుండక తప్పదు. కావున, నిందలి సత్యా సత్యములకు సహృదయులే ప్రమాణము.

వ్యభిచార గృహములలో చిక్కుకొని, డబ్బుకు శరీర మమ్ముకొనుచున్న యువతుల, దీన పరిస్థితిని; ఈమె వర్ణించిన తీరు చూడుడు:

“అందుకే దానికి ప్రేమలేదు, లేదుకరుణ

లేదు సుఖం, లేదు శాంతి

అసలేదు మనశ్శాంతి

ఆకలి ఆవేదనా రోగం రొట్టలతో

అనువిత్యం కుళ్ళతోన్న వొళ్ళు

అగ్నిహోత్రంలా ఆక్రోశించే హృదయం

దాన్ని దారుణ కరాళదానవ దంష్ట్రలతో

కాచేసింది నేటి లోకం

అది ఒక మూర్తిభవించిన

భయంకర మానవళోకం

నివురుగప్పిన మానవ అగ్నిగుండం”

క్రింది వాక్యాలలో కవయిత్రిగారికి నైతిక ప్రమాణముల యెడగల యాదరము వ్యక్తమగుచున్నది; మరియు నైతికముగా పతనమైన జాతికి ప్రాప్తమగు దుష్ఫలితములును వివరింపబడినవి.

“అయిదు నిమిషాల యిష్టకామ్యార్థ సిద్ధికోసం
తరతరాల దుష్ట సంతానప్రాప్తి జరుగుతోంది
నీతి వియమాలు యింకి జాతిస్వేచ్ఛకి వెలిబాతోంది.
పతనమై భ్రష్టమై ప్రజాస్వామ్యం వారికి పాడౌతోంది”
“జారత్వం రాజ్యంచేసే రాజ్యంలో రౌడీలే వీడర్లు
విచ్చలవిడి విహారం జాతి పతనానికి నిదర్శనం.”

వ్యభిచార గృహ వర్ణనకును, మార్క్సు సిద్ధాంతమునకును సంబంధమేమి? అను ప్రశ్నకిట నక్షకాశమున్నది. ఈ ప్రశ్నకు కవయిత్రిగారు క్రింది పంక్తులలో, సమాధాన మిచ్చియున్నారు.

“అర్థిక సమానత్వం బ్రోతల్ చట్టం
అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగానే,
అమలుజేయబడతా ఉన్నాయ్
కదుపుకోసం పదుపుగ తెల్ల
మానాన్నీ ఆభిమానాన్నీ
అమ్ముకొంటున్నారు మావినీమణులు
నీతా సావిత్రి దమయంతుల
వర్తమాన చెల్లెళ్ళు.”

హేళన పూర్వకములయ్యు నీ వాక్యములు, సత్యమునే, అనగా కవయిత్రి గారు దేనిని సత్యమని నమ్ముచున్నారో ఆ సత్యమునే, సూచించుచున్నవి. తిండిలేక మల మల మాడుచున్న యువతులే, శీలము నమ్ముకొని జీవించుచున్నారు. అర్థిక సమానతయే యున్నచో, ఇట్టి పరిస్థితి రానే రాదుకదా! మార్క్సు సిద్ధాంతములమలు లోనికి వచ్చినపుడుగాని, అర్థిక సమానత్వమురాదు. ఇట్లు మార్క్సువాదముతో, ఈ కావ్యమున కన్వయము కుదురుచున్నది సమన్వయము కుదురుచున్నది. కాని, కాలులో ముల్లువిరిగినను, కన్నెపిల్ల కాలుజారిను, కాంగ్రెసువారే కొరకులనుట మాత్రము యుక్తి సహముకాదు.

మేయో రచించిన “Mother India” అను గ్రంథముపై మీ అభిప్రాయ మేమి? అని గాంధీగారి నొకరు ప్రశ్నింపగా, అది “ద్రైనేజి ఇన్ స్పెక్టర్ రిపోర్టు”

వంటిది అని ఆయన సమాధాన మిచ్చినారట. విజయలక్ష్మిగారి “కళ్ళు తెరవండి” అను కావ్య ఖండికకు, ఆ సమాధాన మించు మించుగా, అన్వయించును. “ఇంచు మించుగా” అనుటకు కారణము ఏ? చెప్పినంతవరకు మేయో సత్యమే చెప్పినది. కాని తనకు కాపలసిననది మాత్రమే చెప్పి, తన పాక్షిక దృక్పథమునకు సరిపడని యంశములను విడిచిపెట్టినది. “సత్యము చెప్పుము; సత్యమంతయు చెప్పుము, సత్యము తప్ప అన్యమును చెప్పకుము” (Tell the truth, all the truth and nothing but truth) అని నది ప్రమాణసూక్తి. మేయోసత్యమే చెప్పినను, సత్యమంతయు చెప్పలేదు. విజయలక్ష్మిగారు కొన్నియెడల సత్యమును తారుమారుచేసిరి. గడ్డిలో “విటమిన్లు” కలవని చెప్పినవారు శాస్త్రజ్ఞులు. ఆ యభిప్రాయమునకును, సాంఘిక రాజకీయ వ్యవస్థకు నెట్టి సంబంధమునులేదు. ¹మాలవల్లికిని మను ధర్మశాస్త్రమునకును ముడిపెట్టుట బోడితలకును, మోకాలునకును, ముడిపెట్టుటవంటిదే. మాలవల్లి ఒక నవల, మనుధర్మశాస్త్ర మొక స్మృతి గ్రంథము. ఈ రెండింటిని సరిపోల్చుట గ్రంథతత్త్వానభిజ్ఞతకు ప్రబల నిదర్శనము. ² అప్పకవీయ పఠనమునకు, సామాజిక వ్యవస్థ ఎంతమాత్రమును కారణముకాదు. ³ ఆపస్తంబుని నాటి ద్విపాదపశువు” అనుచో అర్థము సుగమముగాలేదు, “ఆపస్తంబుని కాలమున నున్న ప్రజలందరును ద్విపాద పశువులని కవయిత్రిగారి భావమా? లేక, ఆపస్తంబునికాలమున, “ద్విపాద పశువులు”గా పరిగణింపదగినవారు కొందరు కలరనియు, తత్తుల్యు లీనాడు, తలయెత్తుట కవశము కలదనియు, అభిప్రాయమా? ఈ యభిప్రాయములు రెండును సాహసైకమూలములే, ఇంతకును, ఈ ద్విపాదపశు ప్రసంగమునకు, ఆపస్తంబుని కాలమునే, ప్రత్యేకముగ గైకొనుటలో గల అంతరార్థమేమి?

జాతికంతటికి వచ్చినరోగమును దానికి చేయవలసిన చికిత్సను, కవయిత్రిగారు చిట్ట చివరకిట్లు వ్యక్తీకరించిరి.

1. మాలవల్లికి బదులు మనుధర్మ శాస్త్రం

2. అప్పారాయ కవీంద్రుని బదులు అప్పకవీయం.

3. ఆధునిక మానవునికి బదులు ఆపస్తంబునినాటి ద్విపాద పశువు.

“స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం నివురుగప్పిన నిప్పులావున్న
మతవాద మితవాద ప్రతీపశక్తుల వెక్కుయ్యివడగల నాగులు
బాగాపుంజుకొని పదవుల్లో దూరి కాలకూట విషంగక్కుతున్నాయి
స్వాతంత్ర్యభానుణ్ణి పూడ్చి శక్తుల రాహుకేతువులు మింగేశాయి
దేశానికి గ్రహణం పట్టింది
జాతివెన్నెముకన అవినీతి రాచపుండు పుట్టింది
దారుణమైన అపరేషన్ జరగాలి”

అపరేషన్ చేయువారికి విపరీతమగు నాడేశముండరాదు. ఉన్నచో, ఒకదాని కొకటి కోయ ప్రమాదమున్నది. పాక్షిక దృష్టితోచేసినచో ప్రాణాపాయ మే సంభవింప వచ్చును.

ఒకరినిగూర్చి వంచి చెప్పడం మునుప్పడే “నివురు గప్పిన నిప్పు” అని యందురు. చెడుగు చెప్పడం చిరచో, ఆ యుద్ధమానము సరియైనదికదు.

శ్రీ రమణారెడ్డిగారు విజయలక్ష్మిగారి గేయములను బడితె కర్రలతో సరి పోల్చియున్నారు. వీరి “విషాద భారతము” నందలి స్రతి గేయమునందును, ఈ బడితెలసవ్యములు విడిపించుచునేయుండును.

గజ్జల మల్లారెడ్డిగారు : శ్రీ గజ్జలమల్లారెడ్డిగారు, అభ్యుదయ కవులలో విశిష్ట వ్యక్తిత్వముగలవారు. సాధారణముగా మార్కువాదుల కవిత్వము, పశు షము, తీవ్రము, నై యుండును. సున్నితమగు హాస్యమునకుగాని, తీవ్రమగు హాళ నకుగాని అందుతావుంకదు. శ్రీ మల్లారెడ్డిగారి కవిత్వమిందుల కవవాదము. ఇందు తేలుకొండి పోటువంటి హాళనయే తరచుగోచరించుచుండును. “మల్లారెడ్డి వ్రాసింది గొప్ప కవిత్వం కాకపోవచ్చు, కానీ కొత్త కవిత్వం, కొత్తదనమే యీ కవిత్వంయొక్క తత్త్వం” అని శ్రీ రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డిగారు, వీరి కవితా తత్త్వమును నిర్ణయించియున్నారు ఈ కొత్తదనము, హాళనయందే గోచరించును, ఇందులకొకటి రెండుదాహరణములు.

1. “ఈవినింగు హ్యాటుల్లో
ఎంచక్కని మగవిధవలు” - 2 భక్తిరసం.
ఇది, వేంకటేశ్వరునకు తల “నీలా”లిచ్చిన విద్యాధికులపై విసురు.

-
1. మల్లారెడ్డి గేయాలు - పరిచయం పు. 3.
 2. 3 - మల్లారెడ్డి గేయాలు పు 4. 7, 8

2. తెలుగునాట భక్తిరసం

తెప్పలుగా పారుతోంది

ద్రెయినేజీ స్కిములేక

దేంజరుగా మారుతోంది” భక్తి రసం.

మార్క్సియులు నాస్తికులు కదా ! కావుననే, భక్తిపై దాడి

3 “సారస్వత పేరిగాళ్ళు

సాగించే పాలనలో

సృజనాత్మక శిల్పకళా

నిగమవిదులు, ప్రగతిశీల

మహాకవులు, ప్రజాకవులు

సారస్వత అస్పృశ్యుల 3

జాతిలోన చేర్చబడిరి” పేరిగాని దర్బారు

4. “ఊసరవెల్లి విధంగా

వేషాలను మార్చుకో

చెక్కభజన చేసేందుకు

శిష్యుల దరిజేర్చుకో

కులమతా - ఉన్మాదం

కూడదంచు పాడుకో

అవకాశన్ననుసరించి

అన్నిటినీ వాడుకో”

తారకమంత్రం

ఇది వీరుపదేశించిన తారక మంత్రము. ఇట్లు ప్రభుత్వమును, సంఘమును, భావకవులను, వేయేల, తెలుగు నాట మార్కువదమునకు విరుద్ధముగానున్న సర్వ విషయములను వీరెగతాళి గావించి యున్నారు.

మల్లారెడ్డిగారు, దాశరథి, నారాయణరెడ్డి, రాంభట్ల కృష్ణమూర్తి, కౌముది గార్లతో కలసి* “ముఖ్యం” కవితను, ఉర్దూ భాషనుండి, తెలుగున కనువదించిరి.

* “ముఖ్యం” జీవిత చరిత్రకు, ఈ అనువాద గ్రంథమునకు, రాజబహదూర్ గౌడ్గారు రచించిన పీఠిక చదువదగినది. “ముఖ్యం కవిత” విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ - విజయవాడ

“మఱ్ఱం” అనునతడు “కమ్యూనిస్టు నేత”; కార్మిక నాయకుడు. ఈతని కవిత్వ గంభీరము; శీఘ్రభావబంధురము. ఇందరికీ భాగము ననువదించినవారు మల్లారెడ్డిగారే యగుట విశేషము. మఱ్ఱం విప్లవ కవియేకాదు; భావకవికూడ.

శ్రీ మల్లారెడ్డిగారు “శంఖారావము” అను కావ్యమునుగూడ రచించి యున్నారు. అందు, మరల, వారి హేళన ప్రకృతియే గోచరించును.

బాలకృష్ణ కులకర్ణిగారు రచించిన, “అంతరార్థం” అను గేయమునందుకూడ (చూ. ఎర్రపూలు-కవితా సంకలనం) విట్టి హేళన గోచరించును. ఒక కవికుమారుడు తాను “శ్రమించిరచించిన (యీ) కవితలో, అతి లోతైన అంతరార్థాలు దాగున్నాయని అధోజ్ఞాపికలో వివరించినాడట. ఆ అంతరార్థము తెలిసికొనుటకై “స్కాలర్సు బట్ట తలలు గోక్కుంటున్నార”ట. “సంపాదకులు కళ్ళజోడు సర్దుకుంటున్నార”ట. ఇంతకును అందుగల అంతరార్థ మేమియునులేదు. కవికుమారుడొక అమ్మాయిని బలాత్కరింపబోగా, ఆమె ఆతని పట్టునుండి చేపవలె జారిపోయినది. అంతట ఆతనికి కలిగిన “నైరాశ్యములోంచి ఏర్పడిన వైరాగ్యంలోంచి వేషం మార్చుకొని వచ్చే సింది యీ కవిత” అట్టి కవితలో, అధోజ్ఞాపికనుబట్టి అంతరార్థమునకై వెదకు పండితులను, సంపాదకులు నెంత అజ్ఞాలో వివరింప బనిలేదు. సామాన్య లగు కవితల యందుగూడ నంతరార్థములకై వెదకి, విపరీత వ్యాఖ్యల గావించు పండితుల నదిక్షేపించు కావ్యమిది.

పురిపండా అప్పలస్వామిగారు “అనల వతాకం” అను తమ గేయమున “బానిస లారా! లేవండి ఖైరవి మంత్రం చదవండి, ఆకలి ప్రాణం వ్యాకుల జీవం, ప్రళయం ప్రణవం పాడండి” అని తాడిత పీడిత ప్రజల నుద్బోధించియున్నారు. దయ, దానము, ధర్మము అనునవి కుత్సితులగు ధనికుల కూట తంత్రములని “మాచి”గా రదిక్షేపించియున్నారు.

*“నీ కూలి ఒకరి దయకాదు

ఆ శరణాలయం ఒక దానంకాదు

“ఆ దేవాలయం ఒకరి ధర్మంకాదు

అది అంతా ఒక ఎత్తుగడ

దయ, దానం, ధర్మం

నీ బతుకు బానిసగా చేసేందుకు

నిన్ను తియ్యగా మోసగించేందుకు

అందంగా అల్లిన ఒక ఉచ్చు”

ఇట్లు చెప్పి, తమ సిద్ధాంతమును చివరకిట్లు విశదముచేసి యున్నారు.

“దయకు అంతఃకరణలేదు; అది ఒక అహం,

దానానికి నీతిలేదు; అది ఒక పెట్టుబడి.

ధర్మానికి బతుకులేదు; అది ఒక కుళ్ళిన శవం

దదాధలు మూడూ ఒక ఆయుధం”

సామ్యవాదమున, సొంత ధనమే ఉండదు, అట్టియెడ దాన ధర్మముల కవకాశమేలేదు. ధనికుడు వరిద్రునియెడ దయజూపును. బలవంతుడు బలహీనునియెడ దయజూపును. ఇట, తాను ధనిమీదను, బలవంతుడను అను సహం రముండు ననియు, అదియే తద్దయాభావ చోదకశక్తి యనియు మార్క్సియుల అభిప్రాయము. ఇందు కొంత సత్యము లేకపోలేదు. *దాన విషయమున మన పూర్వులుగూడ పెక్కు నియమముల నేర్పరచి యున్నారు. ప్రతిగ్రహీతకంటె తానధికుడు అను భావము దాత కేర్పడరాదనియే పూర్వుల యభిప్రాయము. రాంభట్లగారు, “ఎర్ర యేరు వాక 'లో “ఎసుంధరా విష్ణుక్త రక్తసేవకి,” “సమస్త శ్రామిక ప్రజా మహోద్యమానికి” జయ నినాదములు గావించినారు. సర్వజిత్ గారు, తమ “మహోద్వాళి”లో “ఎర్ర భేదాల నణచి భువి స్వర్గం సృష్టించగ, నవసమతా సందేశం నలుమూలల వెదజల్లగ, పురకలేసి వస్తున్నది యువ జనతా మహోద్వాళి” అని, యువజనులయెడ నాశాభావమును స్పృశిస్తారనిచి యున్నారు. శ్రీ కె. రాజేశ్వరరావు గారు తమ “విప్లవ గీతము”లో

“విప్లవ గీతుల నాటపించుతూ

విజృంభించే యువతాశక్తుల

పొంగులువారే చైతన్యానికి

* హియూడేయమ్ : భియావేయమ్,

శ్రద్ధయాదేయమ్; అశ్రద్ధయాదేయమ్.”

“సిగుపడుచు దానమీదగును; భయపడుచు నీదగును; శ్రద్ధతో దానమీవలెను; అశ్రద్ధతో నీరాదు—

అడ్డుకట్టలను వేసేదెవ్వరు?"
 అని గరించి,
 "వలసవాదులకు దోపిడిగాళ్ళకు
 వంచననేర్పిన ప్రభువర్గాలకు
 స్వార్థపరులకూ మతోన్మాదులకు
 ప్రమాదమిప్పుడు తప్పదు తప్పదు"

అని తమ విశ్చితాభిప్రాయమును ప్రకటించియున్నారు. మల్లిక్ గారు తమ
 "ప్రజాయాధం, ప్రజాయుధం" అను గేయమున "భూస్వామ్య ప్రేతాన్ని బూర్జువా
 భూతాన్ని" ఏదో ప్రకారముగా పరిచూర్చుడని, ప్రజలకు బోధగావించియున్నారు.
 శ్రీ నెల్లూట మురళీమోహనరావుగారు "వింత స్వరాలు" అను తమ గేయమున
 అభ్యుదయ కవితా లక్షణములన్నిటూ వివరించిరి.

* "కాలిన జీవితాలు, కదలిన హృదయాలు
 (అ)నాగరిక సంఘ విమర్శ, అణగారినవాళ్ళ ఉత్కర్శ
 ఇదే అభ్యుదయ కవిత్వపు త్రోవ
 ఇది అగ్నిపర్వతపులావా;
 దొంగ సమాజంలో సామ్యం
 లేవడానికే నేటి సాహిత్యం."

* శ్రీ అద్దేవల్లి రామమోహనరావుగారు

"వ్యర్థగీతం" అను గేయములో,
 "ఈ ప్రపంచం ఇంతే
 కంటికి అంది నోటికి అందని భోజనం
 కత్తిరించిన చిత్రం
 కొన్ని అంగలే మిగిలిన శిల్పం
 మొండిగోడల అసంపూర్ణ గృహం"
 అని ఎందును సంపూర్ణత గానరాని లోకవ్యవస్థ నీనడించినారు.

నాడు, (1947) అభ్యుదయ కవితా స్రవంతి ఆంధ్ర లోకమును ముంచెత్తి వేసినది, ఒకప్పుడు భావకవులుగా ప్రసిద్ధిగాంచిన, * ఎడివి బాపిరాజుగారు మున్నగు వారుకూడ, అభ్యుదయ కవితను చేపట్టిరి. ఇట వారి కవితల నన్నిటిని ఉదాహరించుట అనావశ్యము అన్నిటనున్న ఋస్తువాక్కటియే; రచనా దోరణియు నొక్కటియే. ఈ లోకమును కప్పిపుచ్చుకొనుటకై కొందరు అనావశ్యకమగు శబ్దాడంబరమునకు పాల్పడుటయు, కొందరు సందర్భశుద్ధిలేకుండ ఆంగ్ల పదములను విచ్ఛలవిడిగా వాడుటయు, సంభవించినది. మరియు నీ కవులలో చాలమంది యిటీవల “మానవతా వాదులు”గా మారిపోయిరి.

మేం మనుష్యులం, మేం హవిస్సులం

* * *

“పాతకాలం గుండెలలో శతఘ్నిపగిలించి

భావికాలం చంద్రకాంత శిలల కరగించి

పాటపాటకి పోకు స్వర్గంలాగా

మాటమాటకు మాకు సింహంలాగా

మేం నిలుస్తాం, మేం పిలుస్తాము”

నవ్యాంధ్ర సాహిత్యవీధులు - 4 బా. పు 795 నుండి ఉదాహృతము.

చతుర్థ ప్రకరణము

అభ్యుదయ కవిత్వము మానవతా వాదము

మానవతా వాదము : స్థూలవిభజనము

సిద్ధాంత భాగమున మానవతావాద లక్షణములు సంపూర్ణముగా వివరింపబడినవి. ప్రోటాగరసు నాటినుండి, నేటివరకును, మానవతావాదము పెక్కు రూపాంతరముల నొందినది. సూక్ష్మత సూక్ష్మములగు భేదములను విడిచిపెట్టి చూచినచో, అందు స్థూలముగా రెండు భేదములు గోచరించును : 1. మత మానవతావాదము. 2. మత నిరపేక్షమగు మానవతావాదము. రాజారామ్ మోహన్ రాయ్, వివేకానందుడు. మున్నగు వారు బోధించినది మత మానవతావాదము. బ్రహ్మసమాజ ద్వారమున వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినదియు, మత మానవతావాదమే. మత నిరపేక్షమును, కేవల హేతువాద సంబద్ధమును అగు మానవతావాదమును, నుగ దేశమున ప్రవేశ పెట్టిన మహానీయుడు. కీ॥ శే॥ యమ్ యన్. రాయ్ అను రాజకీయ తత్త్వవేత్త. నిజమగు మానవతావాద మిదియే. మత మానవతా వాదము మనకు నూత్నముకాదు. ప్రాచీ కాలమున మన దేశమున వ్యాప్తిగాంచినది మత మానవతా వాదమే. దుష్టజన శిక్షకుడు, శిష్టజన రక్షకుడు, సృష్టిసీత సంహరికారకుడునగు భగవంతుడు కలడను విశ్వాసము మత మానవతా వాదమునకు పునాది. పాప పుణ్యములు, నిత్యవినీతులు, దాన ధర్మములు మున్నగు భావములన్నియు నీ విశ్వాసము నాధారముగాగొని యావిర్భవించినవే. ఇవి హేతుబద్ధములు కావచ్చును. కాకపోవచ్చును, అయినచో ప్రమాదము లేదు. కాకున్న, నవి మూఢ విశ్వాసములుగా చూరుట కవసరమున్నది. మరొక విశేషము. విగ్రహారాధనము, బహుదేవతా రాధనము మున్నగువానిని బ్రహ్మ సామాజకులు నిరసించి, ఏకేశ్వరోపాసనము నవలంబించిరి. కాని, కొలది కాలమునకే వారిలో చీలికలు వచ్చినవి. అదియటుండగా మరొక ప్రత్యేక వర్గముగా నేర్పడి, విగ్రహారాధకులగు హైందవుల దూషించు వర్ణాంతరమును సృజించిరి. పూర్వము, వర్ణభేదముల నిరసించిన వీరకై పులు కూడా నిట్లే, తామొక ప్రత్యేక వర్ణముగా విడిపోయిరి. కై వేతరులతో వారికి పొత్తు కుదురకపోవుటయే యందులకు కారణము. కావున, ఏ రూపముననున్నను మత విశ్వాసము, తుదకు భిన్నత్వమునకే దారితీయును. తత్కారణముగ, మానవతావాద చరమలక్ష్యమగు,

వసుధై క కుటుంబ సంస్థాపనము, విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రము, భంగముకాకతప్పదు. ఏదియెట్లున్నను, మానవతావాద భేదములలో నిదియొకటి. ఆంధ్ర వాఙ్మయమున, ఈ వాదమునకు సంబంధించిన కావ్యము లనేకములు గలవు. కాని యిది ఆధునిక వాదముకాదు ప్రాచీనమే. కావున, మత మానవతా వాదమునకు సంబంధించిన కావ్యములిట విమర్శింపబడవు.

ఇట ముఖ్యముగా మనము గుర్తింపవలసిన విషయ మింకొకటియున్నది. జీవకారుణ్యవాదము (Humanitarianism) జీవకారుణ్యవాదమునకు గూడ నిట తావులేదు. అందులకే, శ్రీ పుష్పాడ శేషగిరిరావుగారి “గోవత్సము”, శ్రీ పల్లా మర్దయ్యగారి “గంగిరెడ్డు” మున్నగు కావ్యములు గూడ నిట విమర్శింపబడవు.

మత నిరపేక్షమగు మానవతా వాదము : దీనిలక్ష్యము విశ్వ మానవ సౌభ్రాత్రము. కుల మత భేదములు, మూఢవిశ్వాసములు మున్నగు ప్రతీపకత్తు లెన్నియో, ఈద్యేయమున కడ్డుగా నిలిచియున్నవి. కావున, వానినిఖండించు కావ్యములీ కోవకుచెందును. విశ్వజనీనతను స్పష్టముగా ప్రతిపాదించు కార్యము లిందు చేరునని వేరుగచెప్పవలసిన పనిలేదు. ఆధునిక యుగమున నిట్టి జాతి కావ్యముల కాచార్యులు శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారని, చెప్పవచ్చును. మన ఆధునిక కవులలో అనేకులపై పెక్కువాదముల ప్రభావము గోచరించుచుండును. శ్రీ గురజాడ వారు ప్రధానముగా కల్పనికులు. అందందు మానవతా వాద ప్రభావము కూడ వారిపై కనిపించును. ఈనాడు సామ్యవాదులకు గూడ వీరే గురు స్థానీయులు. కావున వీరిది బహుముఖ ప్రజ్ఞా విశేషమని యంగీకరింపక తప్పదు. వీరు రచించిన కావ్య సంఖ్య అతల్పము; వానిపై వెలువడిన విమర్శల సంఖ్య అత్యధికము. వీరి కవిత యందు భావావేశము కంటే భావ సంయమమే అధికముగానుండుననియు, వీరి వాగ్వైచిత్ర నిరలంకృత సూక్తి నిర్మాణమునందేగలదనియు, నా యభిప్రాయము. వీరి కవితా విశేష ములనన్నింటిని వివరించుట కిది సమయముకాదు. కావున ప్రస్తుతమనుసరింతము;

గురజాడ వారు : మానవత

మూఢ విశ్వాస ఖండనము :— తోకచుక్క పొడచూపుట లోక మున కరిష్ట సూచకమని మన వారి విశ్వాసము. ఇట్టి విశ్వాసము మూర్ఖతా చిహ్న మని గురజాడ వారి అభిప్రాయము. వీరి పరోక్ష శిష్యులగు శ్రీశ్రీగారు కూడ ఈ

యధిప్రాయమును సమర్థించుచు నిట్లు వ్రాసియున్నారు. 1 “కళ్లకు కట్టే విధంగా దృశ్యాలను చిత్రించడం ఒక్కటే కవికి లక్షణం కాదు. అతని భావవాహిని నవ్యమైన మార్గాలు పట్టిందా, లేక, పెడదారులు తొక్కిందా అన్నదికూడా ఆలోచించవలసిన విషయం. ఈ విషయంలో గురజాడది సంపూర్ణమైన ప్రగతిశీల దృక్పథం. తోకచుక్క అరిష్టదాయకమనే మూఢ విశ్వాసాన్ని ఖండించి —

2 “దూరబంధువు యితడు భూమికి
దారిబోవుచు చూడవచ్చెను,
తెగులు కిరవని కతల పన్నుచు
దిగులుచెందుట దేటి కార్యము?
తలతునేనిది సంఘ సంస్కర
ణ ప్రయాణ పతాకగాన్”

అనడంలో గురజాడ అభ్యుదయ వైఖరి స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది.”

“చన్నకాలపు చిన్న బుద్ధులు బెదరి” దాని వలన కీడు మూడునని తలచి రనియు, అది “వేల్పుల లనలకేలివెలితొగ” అనియు “నింగితొడవనియు”, పండితులగు వారు పెరి పురాణగాథలు నమ్మరాదనియు, చెప్పి, గురజాడవారు, ప్రేయసికి కలిగిన (మనకుగూడ) ధూమకేతు భయమును అపనియింపజూచిరి. గురజాడ వారాశించిన సంఘ సంస్కరణ మెట్టిది? వారు కలలుకన్న తోక మెట్టిది? క్రింది గేయములలో నా విషయము స్పష్టమగుచున్నది.

* “చూడు మును మును మేటివారల
మాట లనియెడి మంత్రమహిమను
జాతిబంధములన్న గొలుసులు
జారి సంపద లుబ్బెడున్”
“యెల్లలోకము నొక్కయిరై
క్షరభేదములెల్ల కిరై
వేలనెరుగని ప్రేమబంధము

1. ముత్యాల సరాలు - పరిచయం - శ్రీశ్రీ

2. ముత్యాల సరాలు - 14, 15.

* ముత్యాల సరాలు - 16, 17, 18.

వేడుకలు కురియ"

"మతములన్నియు మాసిపోవును
జ్ఞాన మొక్కటి నిలిచి వెలుగును
అంత స్వర్గ సుఖంబులన్నవి
యవని విలసిల్లున్",

మానవతా వాద మీ మూడు గేయములందును పరాకాష్ఠ నందుకొనియున్నది. వారి పరమలక్ష్యము, తేట తెనుగు మాటలలో నిందు వివరింపబడినది. జాతివర్ణ మత భేదములు సమసిపోయి, "యెల్ల లోకము లొక్క యిల్లుగుట కంటె, మానవుడు వాంఛింపదగినది, వాంఛించునది వేరొక్కటేమియుండును ;

విశ్వజనీనమగు నీప్రేమయే క్రింది గేయములందును ప్రస్తుతింపబడియున్నది.

1 " చెట్టపట్టాల్ పట్టుకొని
దేశస్థులంతా నడవవలెనోయి
అన్నదమ్ముల వలెను జాతులు
మతములన్నీ మెలగ.లె నోయి
దేశమనియెడి దొడ్డవృక్షం
ప్రేమలను పూలెత్తవలె నోయి"

మహాత్ముడు చేపట్టిన తరువాతనే, మన దేశమున, హరిజనోద్యమము వ్యాప్తి లోనికి వచ్చినది. కాని, అప్పటి కిండు మించుగా, రెండు దశాబ్దములకు పూర్వమే, శ్రీ గురజాడవారు, తమ "లఘరాజుకల" అను కావ్యఖండికలో "అస్పృశ్యత"ను ఖండించియున్నారు.

"మలిన దేహుల మాలలనుచును
మలిన చిత్తుల కిదిక కులముల
నెలవొసంగిన పర్ణధర్మమ
ధర్మ ధర్మంబే"
"మంచి చెడ్డలు మన జాలందున
యెంచిచూడగ రెండె కులములు
మంచి యన్నది మాలయైతే
మాలనే యగుదున్"

లవణుడు మాలె తతో అనిన మాటలివి. కేవల కామవశుడై రాజీ మాటలనన లేదు * ఆమె తనకులము చెప్పినంతనే, లవణుడు కొంతసేపు ధర్మ విచికిత్సలో పడి, తర్క-వితర్కములు గావించినాడు. తుదకీ నిర్ణయమునకు వచ్చినాడు.

లవణోపాఖ్యానము జ్ఞాన వాసిష్టములోనిది. జగన్మిత్యాత్మమును నిరూపించుటకై, వసిష్ఠుడు. రామునకీకథ చెప్పియున్నాడు. కావున నచట నీ యుపాఖ్యాన ప్రయోజనమువేరు. గురజాడవారు నేటి కాలమున కనుగుణముగా, ఇందు పెక్కు మార్పులు గావించినారు. అందు ముఖ్యముగా పేర్కొనవలసినది “మాలవల్లి” ఋగ్వేదముమూలమునీఋగ్వేదము బీభత్సరస పోషకముగానున్నది. మాలత తండ్రి మహాభయం కరుడుగా వర్ణింపబడినాడు. గురజాడ వారి కావ్యమున నీ భయంకరత్వము మచ్చుకై నా గానరాదు. ఇందు మాలత తండ్రి, కన్నుల “శాంతరసంబును” “పలుకుల కడలి గాంభీర్యంబును, “ఒడలి దివ్యతేజంబు”ను, ఉట్టిపడుచుండగా, ఒక రాజర్షి పాలె నున్నాడు. ఇట్టి మార్పులనేకములున్నవి. మొత్తము మీద, ఈ కావ్యమున, గురజాడవారు, అస్పృశ్యతా నివారణ విషయమున, తాము కనుచున్న కలలనే వ్యక్తి కరంచియున్నారు. ఆ కలలు, నేటికికూడ కలలుగనే ఉండిపోవుట, విచారకర విషయము.

జాషువాగారు, కాటూరి వారు :- గాంధీగారు హరిజన నోద్యమమును ప్రారంభించిన తరువాత, ఆంధ్రమున, హరిజన సమస్యకు సంబంధించిన గ్రంథము లనేకములు వెలువడినవి. అందు, జాషువాగారి “గబ్బిలము,” కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారి “గుడిగంటలు” ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినవి. కాటూరి వారి గ్రంథమున అహింసాత్మకమగు అభ్యుదయ తత్త్వము గోచరించుచు. జాషువాగారి “గబ్బిలము”న కవిగారి హృదయవేదన ప్రస్ఫుటమగుచునుండును హరిజనులను అగ్రవర్ణముల వారెంత నీచముగా చూచుచున్నారో, ఇందు, స్పష్టముగా, చెప్పబడియున్నది.

* కొన్ని నిమిషము లెన్నియెన్నో
కన్న విన్నవి ధర్మములనే
నెన్నుకొని, వొక పరమ ధర్మము
నపుడు గనుగొంటిన్”

భవణ రాజు కల — III — 2 గేయము.

“కాలు తగిలిన మాత్రాన కస్సుమనును

నాల్గు పడగల హైందవనాగరాజు.” — ఇందుభావనా పటుత్వముతోపాటు, కటుత్వమును వ్యక్తమగుచున్నది.

మహాత్ముని నిరంతరకృషి వలన దేశమున పెక్కుమంది నాయకులు, హరి జనోద్ధరణకై దీక్షపించిరి. వారి ప్రయత్నములు ఫలించినవి. హరిజనులకు దేవాలయ ప్రవేశము లభించినది. “అరుంధతీసుతుని నిరాశాకాశమున, ఆశాతటీలతలు మోసులెత్తినవి.” కాని, స్వాతంత్ర్యము లభించిన తరువాత, నూత్న సమస్యలు తలలెత్తినవి. ఎందుచూచినను మతావేశములు, కుల ద్వేషములు, పీఠవిహారము గావింపదొడగినవి. ఈ విద్వేదకరశక్తులను చూచినంతనె, జాషువాగారి హృదయము క్షోభించినది. వారాశించిన దొకటి; జరిగినది మరొకటి. అంతట వారి హృదయ మిట్లాక్రోశించినది.

“ఏనాడు మా కావ్య నృప్తి కర్తల జిహ్వా
విశ్వసత్యము నాలపింపగలదొ,
ఏనాడు మాజాతి దృష్టి మాంద్యము వాసి
చుట్టుప్రక్కలచేరి చూడగలదొ,
ఏనాడు మా బుట్టి లీజాట్టు తలలేని
పుక్కిటి కథలలో జిక్కువడవొ
ఏనాడు మా విద్య వినుప సంఘమునందు
చిలుము పట్టక ప్రకాశింపగలవొ
తనువుదాచక సోమరితనము మాని
యెన్నడీ మతంబులు బిచ్చమెత్తుకొనవొ
అట్టి శుభవేళకై కొంగు పట్టి నిలచి
నలగిపోవుచున్నది నా మనస్సు”

జాషువాగారు రచించిన, “అనాథ” “స్వప్నకథ” అను లఘు కావ్యములు రెండును, కన్నీటిగాథలు. అర్థులు బిడ్డల తల్లియగు నొక గర్భ దరిద్రురాలి దుఃఖ మును జీవితము “అనాథ” కావ్యవస్తువు. జీవితమున మోసపోయిన ఒక దీనురాలి చరిత్ర “స్వప్నకథ”లో వివరింపబడినది. ఇవి ఒక విధముగ కాల्పనిక కావ్యములే; కాని, ప్రతి పంక్తియందును మానవతా స్ఫూర్తియున్నది. కాల्పనికదృష్టితో చూచిన వివి, సర్వసామాన్యములు; మానవత దృష్టితో చూచిన వివి మహోదాత్త భావనంభా విభములు.

తుమ్మల వాడు :- శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు రచించిన “నర్వోదయగానము” మానవీయతకెత్తిన పతాక. ఇది నాలుగు ఖండములుగా విభజింపబడినది. ఇందు, శ్రీ వినోబాభావే, ప్రారంభించిన భూదానోద్యమము వర్ణింపబడియున్నది. “అతడు” అనునది ఇందు ప్రథమ ఖండము. శ్రీ వినోబా గూర్చి యిందు వివరింపబడినది; ద్వితీయ ఖండము “రామగంగ” బూదానగంగ పుట్టుటకు వెదిరి వంశజుడగు రామచంద్రారెడ్డి, ఆదికారణము. అందులకే “వెదిరి వంశజుడీ దాన వీరుడాది కారణమ్ముగ భూదానగంగ పుట్టె, వెల్లియిది పొంగి మిట్టలు పల్లము ములును, జడుచు పడునయి, శాంతి సస్యము ఫలించు”. తృతీయ ఖండము, “భావే చక్కట్లు” ఇందు వినోబా భోదించిన నీతులును, నర్వోదయ సిద్ధాంతములును, మనోజ్ఞముగా వర్ణింపబడినవి. చతుర్థ ఖండము” పవిత్ర సన్నివేశాలు” ఇందు భూదాన యజ్ఞమునకు సంబంధించి సన్నివేశము లనేకములు వర్ణింపబడినవి. వినోబా గారాశించిన క్రొత్త సంక్రాంతితో కావ్యము సమాప్తమగును.

“బిచ్చగాడు లేని, మ్రుచ్చలేని, కటారి
లేని, దొరతనమ్ములేని, కుట్ర
లేని యారసమ్ములేని, దేశావధి
లేని పండు విది ఫలింపవలయు
లోభము నశించి, భయమదిలు ప్తమై, స
మస్త హృదయాంతరముల బ్రేమప్రవాహ
వీచికామాలికలు పొంగు వేశనొదవు
గ్రొత్త సంక్రాంతి యిది శుభోదాత్తమగుచు”

ఇదియే నర్వోదయ గాన సందేశము. ఇది కవి ఆశించిన లోకము. ఇట్టి ధర్మములే ప్రవర్తించునచో, లోకమునకు నిత్య సంక్రాంతియే.

* శ్రీ శ్రీ మానవతావాదియా : శ్రీ శ్రీ గారినికూడ మానవతావాదులలో

* శ్రీ శ్రీ మాత్రం తన మానవతా వాదాన్ని ఎప్పుడూ మరువలేదు. అతను ప్రథమంగా మానవుడు, తరువాత ఒక దేశస్థుడు. కాబట్టి అతడు మానవుణ్ణి ఏదేశానికి సంబంధించినా, మానవునిగా ప్రేమించడం ముఖ్యంకాగా పెట్టుకున్నాడు. “మానవుడా” అనే గేయంలో, అన్నిజాతులకు చెందినవాళ్ళూ, అన్ని భాషలకు చెందినవాళ్ళూ, ప్రియతములని చాటి అతని మానవతా వాదాన్ని సార్థకం చేసుకున్నాడు. అతని మానవుడు “అవిభక్త కుటుంబి.” యుగ కర్త - సి. రాఘవాచారి. సృజన 1970. పుట 96.

చేర్చుటకు కొందరు యత్నించుచున్నారు. శ్రీ శ్రీ గారి కవిత్వంలో మానవతాచ్ఛాయలు అచ్చటచ్చట లేకపోలేదు. అంతమాత్రమున వారు మానవతావాదులు కాజాలరు. అసలు వారి కవితయందు లేని పోకడలేవి? మానవతావాద ప్రభావమే కాదు, కాల्పనికత, అది వాస్తవికత, మౌర్యికత మున్నగు వాదముల ప్రభావముకూడ వారి కవితయందు గానవచ్చును. ప్రథమ దశయందు వారు కాల्పనిక కవులే, అది వాస్తవికతకు సంబంధించిన ఖండికలనుగూడ వారు వ్రాసిరి. “అది వాస్తవికత” అను శీర్షికకడ నా విషయము విపులముగా చర్చింపబడును. కావున, వారి కవితయందు మానవతాచ్ఛాయలుండుట వింతగాదు. కాని, యిటు మనము పరిశీలించవలసిన ముఖ్యంశ మొకటి యున్నది. మానవతా వాదమునకును, మార్క్స్వాదమునకును గల ముఖ్య భేదము, “వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము” అను లక్షణముపై నాధారపడి యున్నది. మార్క్స్వాదమున, సంఘమునకేగాని, వ్యక్తికి ప్రాధాన్యములేదు. మానవతావాదము వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నంగీకరించును. తక్కిన లక్షణము లిండు మించుగ సమానములే! శ్రీ శ్రీ గారు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నెందైన నంగీకరించి యున్నారా? ఉన్నచో వారిని మానవతావాదిగా గుర్తింప. పచ్చును, లేకున్న వారు మార్క్స్వాదులేకాని, మానవతావాదులుకారు. శ్రీ శ్రీ గారు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నెందును అంగీకరింపలేదు “మానవుడా” అను గేయమునందు తత్ప్రసక్తియేలేదు. “జయభేరి” అను గేయమొక్కటియే, యీ విషయమున, కొంత యనుమానమునకు తావిచ్చుచున్నది కాని దానికి* శ్రీ రమణారెడ్డిగారు చేసిన వ్యాఖ్యనుబట్టి చూచినచో, నందుగూడ, సంశయమునకు తావున్నట్లు కానరాదు. ఒకవేళ రమణారెడ్డిగారి వ్యాఖ్యను మన మంగీకరింపకపోయినను, ఇందు వైయక్తికమగు స్వాతంత్ర్యము పూర్తిగా ప్రకటింపబడినదని మనముకూడ నిరూపింపలేము. కావున ఈ ఛాయలేఖ మునుబట్టి శ్రీ శ్రీ గారు మానవతావాదులని చెప్పవలయుగాదు. ఇట్టి ఛాయలు “శశి” అను గేయమునగూడ గలవు. ఇచ్చట మరొక ముఖ్య విషయముగూడ నున్నది. మార్క్స్వాదులకెన్నే, మానవతావాదులుగూడ దేశభక్తి నంగీకరింపరు. వారును

* అయితే ఈ “నేను” భావకవుల “నేను” మాత్రంకాదు. చరిత్రను నిర్మించ గల మహా సాంఘిక శక్తులతోటి శ్రీ శ్రీ తన్మయీభావం పొందుతూ అభేదం స్థాపించుకొంటున్నాడు * * ప్రపంచాల్లో తానొక రేకు; విశ్వ వీణకు ఒక తంత్రీ; కాబట్టే భువనమే ఒక భవనమైతే దాని బావుటా కాగలుగుతున్నాడు.

వీరును వాంఛించునది వసుధైక కుటుంబమే. కాని, తద్వ్యాంభా పరిపూర్తికి వీరవలంబించు మార్గములు మాత్రము భిన్నములు. మానవతావాదులు విప్లవమును, లేదా హింసాచరణము నంగీకరింపరు. జగదేక కుటుంబ స్థాపనకు స్రజాస్వామ్యమే తగిన మార్గమని వీరి యభిప్రాయము. మార్క్సువాదులు విప్లవమును గోరుదురు. పిశ్వ కాంతికి విప్లవమే శరణ్యమని వీరి భావము. వీరు కూడ మానవతావాదులే, కాని విప్లవ మానవతావాదులు రష్యను రచయిత “గోర్కీ” దీనికి “Revolutionary humanism” అను పేరిడిరాదు నిజమునకిది మానవతావాదముకాదు; విప్లవవాదము ఈ దృష్టితో చూచినచో, శ్రీ శ్రీ గారు మానవతావాదులగుదురు. గోర్కీ మున్నగువారి యభిప్రాయమున నిదియే నిజమగు మానవతావాదము.

ఆ స్రగారు :— నేటి మానవతావాదులలో చాలమంది కవులు మొదట మార్క్సువాదులనియు, తరువాత, తమ అభిప్రాయములను మార్చుకొని, మానవతావాదము నంగీకరించిరనియు ముందే వివరించియుంటిని. అట్లు మారినవారిలో నొకరు ఆరుద్రగారు. వీరి “సనీవాల్”యందు, మానవతాచ్ఛాయలున్నవి. ఇది ముందే వివరింపబడినది.

బాలగంగాధర తిలక్ :— మానవతావాదులలో అగ్రగణ్యులు బాల గంగాధర తిలక్ గారు. ఈ విషయమున ఆధునిక విమర్శకులలో అభిప్రాయభేదము లేదు. కాని, వీరు మొదట సంస్రదాయ కవితను, భావ కవితను, అనగా, కేవల ప్రేమకవిత్వమును, గూడ వ్రాసిరి. “నువ్వు లేవు నీ పాటవుంది” అను వీరి ప్రేమ గీతము, భావకవితా శాఖకు చెందినదే. అట్లే, తొలిరోజులలో, స్తీతనుగూర్చియు, ఊర్మిశనుగూర్చియు కొన్ని ఖండ కావ్యములను రచించిరి. కాని, క్రమ క్రమముగా, అభ్యుదయ తత్త్వము ఒంటబట్టిన తరువాత, పతివ్రతల విషయమున వారి యభిప్రాయము మారినట్లున్నది. అందులకే “ప్రార్థనలో”.

* 1. మానవతావాద లక్షణాలు రవీంద్రుని కవిత్వంలో, కీ॥ శే॥ తిలక్ కవిత్వంలో కనిపిస్తాయి - తిలక్ - మానవతావాదం - కె. వి. రమణారెడ్డి.

2. తిలక్ రచనలో సానుభూతి, కరుణ, మానవతావాదం ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తాయి - తిలక్ ఆముద్రిత వచన రచనలు - నిడమర్తి ఉమారాజేశ్వరరావు.

3. విశేషంగా మానవతావాది - నువ్వులేవు నీ పాట ఉంది - కుందుర్తి.

4. తిలక్ భావకవీశుడు; నవకవీశుడు; మానవకవి - తిలక్ కవిత్వ తత్త్వము - శిఖరారోహణ - వరదరావు - చూ: సృజన సచిబర్ 1986

పు. 53, 55, 17, 47.

“దేవుడా : రక్షించు నా దేశాన్ని
 పవిత్రులనుండి, పతివ్రతలనుండి,
 పెద్దమనుషులనుండి
 “నీతుల రెండునాల్కలుసాచి బుసకొట్టే
 నిర్దేతుక కృపా సర్పాలనుండి,
 లక్షలాది దేవుళ్ళనుండి,
 వారి పూజారులనుండి,
 వారి వారి నిరంకుశ ప్రతినిధులనుండి,
 సిద్ధాంత కేసరులనుండి,
 సిద్ధులనుండి
 శ్రీమద్గురు పరంపరనుండి”

అని, దేశ ప్రగతిని నిరోధకుల “జాబితా”లో పతివ్రతలనుగూడ చేర్చి
 యున్నారు. ఇట్టివి పరస్పర విరుద్ధములగు నభిప్రాయములుకావు; కవుల మనస్తత్వములో వచ్చిన పరిణామములు. వీనిని సరిగా అవగాహనచేసికొనకయే,
 శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావుగారు తమ, “వాఙ్మయ సమాలోచనము”లో “తిలక్
 కవిత్వంలో ఒక విర్దిష్ట జీవితావగాహన కనిపించదు” అని వ్రాయుట పొరపాటనక
 తప్పదు, అది యటుండ నిండు.

తిలక్ గారు, “నవత - కవిత” అను ఖండికలో, కవితా తత్త్వమును, క్రింది
 విధముగా చెప్పిరి.

“అన్నా! కవిత్వం అంతరాంతర జ్యోతిస్సీమల్ని బహిర్గతం చెయ్యాలి
 విస్తరించాలి చె తన్యపరిధి
 అగ్నిజల్లినా, అమృతంకురిసినా,
 అందం ఆనందం దాని పరమావధి.”
 “కవిత కొత్త అనుభవాల కాంతిపేటికను తెరవాలి”

మార్కువాదులగు నభ్యుదయ కవులీ యభిప్రాయము నంగీకరింపరు. కేవలము
 గావుకేకలు వేయుటయే కవిత్వముగా పరిగణింపబడుచున్న యీకాలమున,
 ఆనందమే కవితా పరమావధియని, నిస్సంకోచముగా చెప్పగల్గుట సామాన్య విషయముకాదు. “కవిత్వం అంతరాంతర జ్యోతిస్సీమల్ని బహిర్గతం చెయ్యాలి”

అనుటలో, తిలక్ గారు, గాఢాను భూతికి కవిత్వమునగల ప్రాధాన్యమును వ్యక్తము చేసియున్నారు. “అగ్ని జల్లినా, ఆమృతం కురిసినా” లోలోపలి నాదములను, విజానుభూతి స్పందనములను, వినిపింపజేయుటయే కవితా లక్ష్యము, అది మానవ చైతన్య పరిధిని విస్తరించజేయవలయును. అందులకే “కవిత కొత్త అనుభవాల కొంతి పేటికను తెరవాలి, కదిలించాలి” అని వేరొక లక్షణము చెప్పబడినది. “కవిత్వం ఒక Alchemy దాని రహస్యం కవితే తెలుసు”-ఇందు కవితా మహా నీయతతోపాటు, దాని అనిర్వచనీయతయు, సూచింపబడియున్నది. ఈ యభిప్రాయములలో తిలక్ గారు భావ కవులకు సన్నిహితు లగుచున్నారు. కాని, సిద్ధాంత సమన్వయమున, భావ కవులకును వీరికిని చాలభేదము కలదు. భావకవుల కవిత ప్రేయసీ పరము, తిలక్ గారి కవిత మానవతాపరము, భావకవుల విషాదమునకు ప్రేయసీ వియోగము కారణము, తిలక్ గారి విషాదమునకు, దీనజన దర్శన జన్యమగు తీవ్రానుభూతికారణము. అందులకే “ఆర్తగీతం” అను గేయములో “నేను చూశాను నిజంగా తల్లిలేక తండ్రిలేక ముంజేతుల కన్నీరు తుడుచుకుంటూ మురికి కాలవ ప్రక్కనే నిద్రించిన మూడేళ్ళ పసిబాలుణ్ణి.

నేను చూశాను నిజంగా క్షయగ్రస్త భార్య యిక బ్రతుకదని డాక్టరు చెప్పి నప్పుడు ప్రచండ వాతూలహతనీ పశాఖవలె గజగజ వణికిపోయిన, అరక్త, ఆశక్త గుమస్తాని, అయిదారుగురు పిల్లలు గలవాణ్ణి,

నేను చూశాను నిజంగా మూర్తీభవద్దెన్యాన్ని హైన్యాన్ని, క్షుభితాశ్రుకల్లోలనీ రదుల్ని గచ్చత శవాకారవికారుల్ని” అని తాను చూచిన హృదయ విచారక దృశ్యములను వివరించి, “ఇది ఏనాగరికతకు ఫలశ్రుతి? ఏ విజ్ఞాన ప్రకర్షకు ప్రకృతి ఏ బుద్ధదేవుని జన్మభూమికి గర్వస్మృతి?” అని సూటిగా, ప్రశ్నించిరి. ఈదీనా నాథ దర్శన జన్యమగు విషాదస్మృతి వారి హృదయమును కలంచిపేసినది. కావుననే, “నాదేశాన్ని గూర్చి పాడలేను; నీ ఆదేశాన్ని మన్నించలేను; ఈరోజు నాకు విషాద స్మృతి; నాయెడద మ్రోడయిన ఒక దుస్థితి నేడు నేను కన్నీరుగా కరిగిన గీతికను; మంటలో అంతరాంత దగ్ధమయిన బూడిదను” అని వాపోయినారు.

“మానవతలేని లోకాన్ని స్తుతించలేను,
మానవునిగా శిరసెత్తుక తిరుగలేను;
ఈ నాగరకతారణ్యవాసం ఖరించలేను,
ఈకృత్రిమ వేషాన్ని అభినయించలేను”
అని తన నిశ్చితాభిప్రాయమును స్పష్టము చేసిరి.

ఇట్లు పట్టి కన్నీరు కార్చుట వలన, కవులు సాధింపగలిగిన దేమున్నది ? లోకమునకు, తదార్థికి. వారు చూపిన * పరిష్కారమార్గమేమున్నది? అని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. కలము పట్టి, కదము తొక్కి నిలయతాండవము కాంచుచున్న, వి. ర. స కవులు మాత్రము, లోకమునకు చూపిన, చూపగలిగిన, పరిష్కార మార్గమేమున్నది ? ఇవి అనుభవ విరుద్ధములగు విమర్శలు. మార్కువాదులైనను, మానవతా వాదులైనను, ప్రణయ కవులైనను, ప్రళయకవులైనను, కవులు సాధింపగలిగినది, వలసినది, హృదయ స స్కారము మాత్రమే! అట్టి సంస్కార మును కలిగించుట సామాన్య విషయమా ? ఎంతటి గాఢానుభూతి, యుండవలెను ? కవి యెంతటి వాక్పటిమ కలిగియుండవలెను ? తిలక్ గారు రచించిన “నీడలు” అను కావ్యమును వ్యాఖ్యానించుచు, * శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావుగారు వ్రాసిన వ్రాతలు కూడ, అపాత రమణీయములుగనేయున్నవి. తాము పొందిన అనుభూతిని, తమ వాక్ప్రభావముచే, సహృదయములందు, స్పందింపజేయుటయే కవుల కర్తవ్యము. అదియే వారి ఏకైక లక్ష్యము. దానిని సర్వథా, సాధించిన తిలక్ గారు నిజముగా ప్రశంసనీయులు. “తిలక్ అటు భావకవి ఇటు అభ్యుదయ కవీకాడు” అని శ్రీ రమణారెడ్డిగారి అభిప్రాయము. తిలక్ గారు భావ కవులెట్లునుకారు. ఒకటి రెండు గేయములు తప్ప, వారు రచించి ప్రణయ కావ్యమునితరము కానరావు. అభ్యుదయ కవి అనగా మార్కువాది అని శ్రీ రమణారెడ్డిగారి అభిప్రాయము కావచ్చును. ఈ యభిప్రాయమును వారు చాల నాజూకు”గా వెల్లడించిన మాట వాస్తవము; కాని, “చారిత్రక భౌతికవాదము నంగీకరింపనివాడు అభ్యుదయ కవి

* “సంఘ దుస్థితి అతణ్ణి కదిలించి కన్నీరుగా కరగించకపోలేదు. వీటికి తాను చూపిన పరిష్కారం హృదయ సంస్కారం మాత్రమే. సంఘ సమస్యకి వైయక్తిక పరిష్కారం సరైన పరిష్కారంకాదు” కె. వి. రమణారెడ్డి - షహతి. పు. 73.

* “బరువుగా బెదురుగా, బతుకుతున్న వీళ్ల మధ్య డైనమైట్ పేలాలి, డైనమోలు తిరగాలి” అంటాడు “నీడలు” అన్న ఖండికలో చాలా గంభీరంగా. కాని ఎవరు పేలుస్తారు. ఎలా పేలుస్తారు, ఎలా పేలుతుంది ఇత్యాది ప్రశ్నలకు అతడేమీ చెప్పడు. ప్రజల కష్టాలకు తానూ బాధపడి, వళ్లదై న్యాన్ని వర్ణించి. సానుభూతి ప్రకటించి మనలో సానుభూతి కలిగించి తన దారిన వెళ్లిపోతూ ఉంటాడు తిలక్” వాఙ్మయసమాలోచనం - పుట 67;

కాలేదు” అనునదియే వారి నిశ్చితాభిప్రాయమని స్పష్టముగనే తెలియుచున్నది. ఈ దృష్టితో, అనగా మార్కువాద దృష్టితో చూచినచో, తిలక్ గారు అభ్యుదయ కవులు కారు అని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. అందులకేవారు,

“పులి చంపిన లేడి నెత్తురు పులుముకోలేను
బద్ధమృగోద గ్రవిరావం ఆలకించలేను
జగద్ధాత్రి : నీ కుమారులమైన మేము
తత్త్వాల పేర విప్లవాల పేర
ఒకరి నొకరం హతమార్చుకోలేము”

అని స్పష్టముగనే, హింసాప్రేరకమగు విప్లవ మార్గమును నిరసించి యున్నారు. మరియు “నవకవనానిక” పులి చంపిన లేడినెత్తురు మున్నగు సాదన సామగ్రి అక్కరలేదని సూచించియున్నారు. దీనినిబట్టి, అభ్యుదయ కవితా లక్షణముల విషయము, తిలక్ గారి అభిప్రాయములు, రమణారెడ్డిగారి అభిప్రాయములకు భిన్నములని తెలియుచునేయున్నది. ఇంతకును ఇది ఒక విమర్శకుని అభిప్రాయము. మానవతావాదులకు మాత్రము తిలక్ గారభ్యుదయ కవులే అభ్యుదయ కవితాతత్త్వ విషయమున నభిప్రాయ భేదములున్నవి కదా :

మానవతావాదులు. జాతి మతాదిభేదముల సంగీకరింపరు, రక్తపాతమును శ్లాఘింపరు. “వసుధై క గీతం” అను కావ్యఖండికలో తిలక్ గారు, ఈ భావములనే వ్యక్తీకరించియున్నారు.

“సంకుచితమైన జాతిమతాల సరిహద్దుల్ని
చెరిపివేస్తున్నాను నేడు
“అకుంతితమైన మానవీయ పతాకాన్ని
ఎగురవేస్తున్నాను చూడు
చరిత్రల రక్తజలనిధికి స్నేహ సేతువును
నిర్మిస్తున్నాను రండి
కవి వచ స్స విశృంఖల పూరమిది
స్వేచ్ఛగా జలకమాడండి..

తిలక్ గారు క్షమాగుణ సంపన్నులు. మానవతావాదులలో వారికొక విశిష్ట స్థానము లభించుటకీ గుణమే ముఖ్యకారణము. “నీడలు” అను గేయములో

మనకి గుణప్రభావము స్పష్టముగా గోచరించును. ఆధునికక సమాజమునందలి, అందును మధ్యతరగతి ప్రజల యందలి, లోపములన్నియు వ్యక్తి బాగుగా తెలియును. లోపభూయిష్టమయ్యునే సమాజము బాగుపడవలెనను నా కాంక్షయు వారి కధికము గనేయున్నది. అందులకే “చిన్నమ్మా : వీళ్ల మీద కోపగించకు, అను వాక్యముతో ప్రారంభమైన యీ కావ్యమున, మధ్యతరగతి ప్రజలలోపముగను వివరించి, “ఇన్ని లోపములున్నను, వారిని కరుణింపుము” అని “చిన్నమ్మా”ను ప్రార్థించియున్నారు. “వీళ్లమీద కోపగించకు, వీళ్ళ నసహ్యించుకోకు వీళ్ళందరూ చిన్నవాళ్ళు మనస్సులు చిన్నవి ఆదరణలు చిన్నవి, అడకాళాలు అందుకోలేనివాళ్ళు, అనుభవ ల్పించి పారి పోయేవాళ్ళు * * వీళ్ళందరూ భయపడిపోయిన మనుష్యులు, రేపటిని గురించి భయం, సంఘ భయం, అజ్ఞాతంగా తమలో దాగిన తమను చూసి భయం, గత కాలపు నీడలు వీరు” * * మధ్యతరగతి ప్రజలు వీళ్ళు “మౌఢ్యంవల్ల బలాధ్యులు, అవివేకంవల్ల అవినాశులు, సంఘపు కట్టుబాట్లకి రక్షక భటులు,” అంతేకాక, శ్రీమంతుల స్వేచ్ఛావర్తనకి నైతిక భాష్యకారులు” కట్టుబెప్పి, ఈజయస్థుల్ని ఈ “అమా యిక సంస్రదాయకుల్ని” ఈ గతంతో కూరుకుపోయిన మనుషుల్ని” ఈ “శిథిలా లయ పూజారుల్ని” ఊరక అసహ్యాభావముతో తిరస్కరించినందువలన ప్రయోజనము లేదనియు, వారిని దయతో చేరదీయవలెననియు, బోధించియున్నారు. “అయినా వాళ్ళను విడిచివెళ్ళిపోకు, వాళ్ళందరూ నీ బిడ్డలు” అని “చిన్నమ్మా” నుద్దేశించి చెప్పిన వాక్య ములో ఈ ఆభిప్రాయమే వ్యజ్యమానమగుచున్నది. ఈ “చిన్నమ్మా” “శ్రీ”యే కాని శ్రీమంతుల శ్రీ కాదు. ఈమె మానవతకు, కరుణకు, ప్రతీక, “నీడలు” అను ఖండికను ఉత్తమ ధ్వని కావ్యమునకు కుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును.

తిలక్ గారిపై కార్పనికోద్యమ ప్రభావముకూడ చాలగలదు. ఆ సుకుమార భావవాసనలును, ఆ స్వాప్నిక దృష్టియు, వీరి కవిత యందు, అచ్చటచ్చట గాన వచ్చుచుండును. కాని, ఆ స్వప్నము భావకవుల ప్రణయ స్వప్నముకాదు. అది మానవతా మహనీయమగు జీవిత స్వప్నము.

“చావు పుట్టుకల మధ్య సందేహం లాంటి
జీవితంలో నలువైపులా అంధకారం
మంచి గంధంలాగ పరిమళించే మానవత్వం
మాకున్న ఒకే ఒక అలంకారం
మణిలీ మణిలీకీ అలిసిపోతున్నాం

మలుపు మలుపుకీ రాలిపోతున్నాం
ఆళం వెచ్చని పాన్పు మీద
స్వప్నాల పుష్పాలు జల్లుకొని
అదమరచి కాసేపు విశ్రమించడాని
కనుమతించు తండ్రి — ప్రార్థన.

భావకవుల కామన వైయక్తికము. కావుననే సంకుచితము, తిలక్ గారి, “ప్రార్థన” విశ్వజనీనము. ఇది ‘మానవత’గల సామాన్యని కోర్కె. జీవితమున విశ్రాంతికి నోచుకొనని, సామాన్య ప్రజలందరును కను స్వప్నమిది. సూక్ష్మమగు నీ భేదమును గుర్తింపనివారు, తిలక్ గారిని భావకవులుగా పరిగణింతురు. అది పొర పాటనక తప్పదు.

“అకలి బాధలూ, ఆందోళనలూ, సమస్యలూ విరివిగావున్న సమాజమిది.” ఇట్టి సమాజమున జీవించుచున్న మానవునకు, కావలసిన దేమున్నది? అత్యల్పము.

“కడుపువిండా ఆహారం,
గుండెనిండుగా ఆశ్లేషం,
బ్రతుకుపొడుగునా స్వతంత్రం
కొంచెంపుణ్యం, కించిత పాపం, కాస్త కన్నీరు
మరికాస్త సంతోషపు తేనీరు” —

ఈపాటి ఉన్నయెడల “సరదాగా, నిజాయితీగా, జాలిజాలిగా, హాయి హాయిగా,” అతడు తన జీవితమును గడుపవచ్చును. సామాన్య మానవుని వైయక్తిక స్వాతంత్ర్యము, ఆ స్వాతంత్ర్యమున కవసరములగు కనీసపు కోర్కెలు, యిందు మనోజ్ఞముగా, మృదులముగా, పేర్కొనబడినవి.

“నా కవిత్వం కాదొకతత్వం, మరి కాదు మీరనే మనస్తత్వం, కాదు ధనిక వాదం సామ్యవాదం, కాదయ్యా అయోమయం జరామయం” — ఇందు, తిలక్ గారు, తమ కవిత్వము నీ ప్రమాణములతో పరిశీలించవలదని కోరుచున్నారు. కరుణ, ప్రణయము మున్నగు భావములు వైయక్తికములగుచో కల్పనికతను, విశ్వజనీనము లగుచో మానవతను పోషించును. తిలక్ గారి కవితయందీ భావములు విశ్వజనీన ములై, మానవతను సంతరించుకొన్నవి.

“అమృతం కురిసిన రాత్రి” యందలి కావ్య ఖండికలన్నియును, మానవతా వాదమున కు త్తమోదాహరణములే. ఇందు కొన్ని ఖండికలందు సున్నితమగు హాస్యమును, హేళనయు గోచరించును. వచన కవితకు మచ్చుతున్కలవంటి ఖండిక లిందనేకములు గలవు—

నారాయణరెడ్డిగారు :— ఆధునిక కవులలో ఆచార్య శ్రీ నారాయణ రెడ్డిగారికిగల ప్రాచుర్యము అనితర సాధారణము. వానలో తడువనివారును, వారి కవితా మరంద మాధుర్యమును గ్రోలనివారును, ఆంధ్రలోకమున లేరనుట అతిశ యోక్తి కాదు. నవ్య కవితా ప్రపంచమున వారు త్రొక్కని పుంతలులేవు; వారు మెట్టని తావులులేవు ** “నారాయణరెడ్డిగారు రసవాది; రసవేది; ఆయన కవిత్వం స్వర్గ మర్త్య లోకాల్ని కలిపే సుందర సేతువు” — డా. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు గారి యీ అభిప్రాయము సర్వధా సత్యము. రెడ్డిగారిది ప్రధానముగా రసదృష్టి. అందు స్వర్గీయమగు నానందిము కలదు; మానవగతములగు భేదమోదముల అను భూతియును గలదు. కావుననే వారి కవిత స్వర్గమర్త్య లోకముల గలుపు సుందర సేతువు. అగాధమగు నశుభూతియు, అమేయమగు నావేదనయు, ప్రసన్న మధుర మగు శైలియు, వారి కవికకు పుష్టిని, సహృదయులకు, తుష్టిని, కలిగించుచున్నవి. ఈ గుణముల కన్నింటికిని మిన్నగా, పూసలలో దారము మాడ్కి, వారి కవితయం దనుస్యూతముగ, మహోజ్వలమగు మానవత గోచరించుచుండును. విషయనిష్ఠమగు భావకవిత్వము చెప్పినను, విషయనిష్ఠమగు నభ్యుదయ కవిత్వము చెప్పినను, ప్రమో దాత్మకమగు కవిత చెప్పినను, ప్రబోధాత్మకమగు కవిత చెప్పినను, వారు మరువ నిది మానవత. పరోక్షముగనో ప్రత్యక్షముగనో, వాచ్యముగనో వ్యంగ్యముగనో అది వారి కవితయందు భాసించుచునే యుండును.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి కవిత్వము, ఏ వాదమునకును చెందదు అను నభి ప్రాయము సమర్థనీయముకాదు. * “ఇజా”ల కందని “ప్రజాకవి” అను వాక్యము

* నిజంగా “ఇజాల” కందని ప్రజా కవి — ఆమోదము (మంటలూ మానవుడూ) పుట 9.

* “నా అక్షరాలు కన్నీటిజడులలో తడిసే దయాపారావతాలు
నా అక్షరాలు ప్రజాశక్తుల నావహించే విజయ ఐరావతాలు
నా అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే అందమైన ఆడపిల్లలు”

నా కవిత్వం—

** మంటలూ మానవుడూ, — ఆమోదం పుట 9.

నందే వారు మానవతావాదులు అని స్పష్టమగు చున్నది కదా! ప్రజా కవులందరు మానవతావాదులే! మానవతావాదమున పెక్కు శాఖలున్నవి. అందేదో ఒకశాఖకు వారు (ప్రజాకవులు) చెందుదురు. నిజమాలోచించిన, ఏ వాదమునకును చెందని కవితను ఏకవియును రచింపలేదు. ఆధునికవాదములకు చెందని కవిత, సంప్రదాయ వాదమునకు చెందును. అదియును గానిచో అది కవిత్వము" కాదు. మరేదైనను గావచ్చును. ఇచ్చట మరొక సమస్యకూడ మనకెదురగుచున్నది. కొందరు కవులే, తమ కవిత్వము, ఏ "ఇజము"నకును చెందదని చెప్పకొనిరి, దీనికేమి సమాధానము? అనత్యదోషమును కవుల కంటగట్టలేము. అజ్ఞతకారమనుట అతి సాహసమగును. వారి భావమున "ఇజము"లనగా రాజకీయములగు వాదములు గావచ్చును. లేదా, ఉద్దేశ పూర్వకముగా, వారొక వాదమునకు కట్టుబడియున్న కవులు కాకపోవచ్చును. వారు కవిత్వము చెప్పిరి. వారికి తెలిసిన విషయమిదియే. కవుల కందరకును, కళా సంబంధి వాదములన్నియును తెలియవలెనను నియమమేమున్నది? అదియే వాదము నకు సంబంధించినదో, చెప్పవలసిన బాధ్యత విచుర్భకువిది; కవిదికాదు. అది యటుండనిండు ప్రస్తుత మనుసరింతము.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారుకూడ ప్రత్యేకముగా, ఒక వాదమున కంకితమైనవారు కారు. కాని, విశ్లేషించి చూచినచో, వారి కవితయందు ప్రధానముగా, కౌల్పనికతయు, మానవతయు, గోచరించును. అందందు విప్లవధోరణియును గలదు. కాని అది కాదాచిత్కము.

విశ్వమానవ ప్రేమయే మానవతావాద ప్రధాన లక్ష్యముకదా! ఈ జగత్తున, మానవునకును, మానవునకును నడుమనెట్టి యడ్డుగోడలు నుండరాదు. మతము పేర, జాతిపేర, తుదకు దేశముపేర, మానవు లొందొరులకు దూరమగుట మానవతా వాది సహింపలేదు. శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి భావములను, అతి మనోజ్ఞముగా క్రింది గేయమునందు పొందుపరచి యున్నారు.

1. "నింగిలోపలలేవు ఎల్లలు
నీరధినికనరావు ఎల్లలు
ఎందుకీ ధరణీతలమ్మున
ఇరుకువాడలు ఇనుపగోడలు"

1, లోకాలోకము - దివ్యల మువ్వలు. పుట 9.

ఒక భూభాగమున కెల్లలేర్పరచుకొని “ఇది మా దేశము” అను మమకారమును పెంచుకొని, మమష్యులనోన్యము కలహించుకొనుచున్నారు. దేశ భేదముతో నీ వేర్పాటు భావమాగుచున్నదా? లేదు; రాష్ట్ర భేదమువరకును ప్రాకుచున్నది. ఈ సంకచిత భావమే ఈ గేయమున విమర్శింపబడినది. మానవతావాదులు దేశభక్తిని గూడ గర్హింతురు.

దీనితోడిదే జాత్యహంకారము. దీనిని, “ఆటవిక తత్త్వము” అని శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి క్రింది గేయమున నిరసించి యున్నారు.

1. “అన్నిజాతులకొకే సూర్యుడు
అన్నినేలలకొకే చంద్రుడు
అయినచో జాత్యహంకారము
ఆటవిక తత్త్వముకాదా!”

ఇందు సూర్య చంద్రులు ప్రకృతి శక్తుల కన్నింటికిని సంకేతము. మనుష్యుడు ప్రకృతియందే పుట్టి, ప్రకృతి సాహాయ్యముననే పెరిగి, తుదకందే నీనమగుచున్నాడు. అట్టి ప్రకృతి, జాతిభేదమును పాటించుటలేదు. మనుష్యకోటి నందరనొకే తీరున చూచుచున్నది. అట్టియెడ నీ జాతి భేదము ఆటవికతత్త్వముకాక మరేమగును. అన్నదమ్ముల పగిది, మనుజులందరు సంచరించినచో, మర్త్య లోకమే స్వర్గమగును. క్రింది గేయము లందీ విషయము సువ్యక్తము గావింపబడినది.

2. “ఏ కులము వెన్నెలది : తెమ్మెర
రెట్టి జాతికిచెందినట్టివి ?
అట్టిదేకద మానవత్వము
అన్నిటికి ఎత్తైన సత్యము.”
మనుషులందరు అన్నదమ్ముల
మాదిరిగ జీవించగల్గిన
మర్త్యలోకమే దివ్యపదవికి
మారుపేరై పరిమళించును.”

ఈ ప్రపంచమున మానవుడు గావించుచున్న అత్యాచారములను గాంచునపుడు,

అర్థమనస్కుడగు కవి హృదయము, కరుగక మానదు. కుటిల నీతిజరుల కుహనా తంత్రములకు, లోకము, లోననగునియు, తత్కారణముగ జగచ్ఛ్రేయమునకే భంగము వాటిల్లు ప్రమాదము గలదనియు, అతడు భయమందును. మానవు డింతవరకు సాధించిన సంస్కృతి యంతయు, నంతరించునా అను సంశయమున కవి హృదయము తల్లడిల్లును. లోకమున వీరవిహారము గావించుచున్న విధ్వంసక శక్తులను గాంచి నపుడు శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారుకూడ నిట్టి భయసంశయములకు లోనయిరి.

1. “కోతియుగంనుంచి రాతియుగంలోకి దూకి
రాతియుగంలోంచి రాకెటుయుగంలోకి ఎగబ్రాకి
మళ్ళీవెనక్కి నడుస్తున్నామా
మనుషుల్ని మనుషులే తిన్న
అమానుష బర్పరయుగంలోకి”

మానవుడు, వైజ్ఞానికముగా, అమేయమగు ప్రగతిని సాధించి యున్నాడు. అణువును బ్రద్దలుచేసి అనంత శక్తిని పుట్టించుచున్నాడు. కాని అణ్వస్థ్రాల్తోపాటు, అంతరంగములు పెరుగనియెడల విజ్ఞానాభివృద్ధి మానవ వినాశమునకే దారితీయును. శాంత మానస్కుడు కాని మనుజుడు, చంద్రమండలమునకేగి నంతమాత్రమున, నేమి ప్రయోజనము సాధింపగలడు? అందులకే శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు, వైజ్ఞానికులకు, “అణ్వస్థ్రాల్తోపాటు అంతరంగాలు పెరగాలని గ్రహాలతోపాటు ఆగ్రహాలను గెలవాలని” ఉపదేశము గావించుచున్నారు.

మానవుడు తన విజ్ఞానమును దుర్వినియోగము గావించుచున్నాడు ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామమున, నీ విషయము స్పష్టముగా ఋజువై నది. “హిరోషిమా”కు వట్టిన దుర్గతిని తలంచుకొనిన, హృదయము చలింపక మానదు. మూడవ ప్రపంచ సంగ్రామమే సంభవించినచో, జగత్తంతయు సర్వనాశనమగునను భయము నేటి విజ్ఞులందరకును గలదు. శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి క్రింది రచనలో విట్టి భయమే వ్యక్తమగుచున్నది.

3. “ఈ జగత్తు ఎన్నడు చితికిపోనుందో
ఇంకా నాకు సంశయంగానే ఉంది

1. 2. ఎక్కడికిపోతున్నాం మనం - మధ్యతరగతి మందహాసం.
2. “ఆణిముత్యాలు” - వేమూరి రాధాకృష్ణమూర్తి - ఈ గ్రంథమునుండి యీ యుధాహరణము గ్రహింపబడినది. పు. 237.

ఏ నగరం "హిరోషిమా" కానుందో

ఇప్పటికీ నాకు భయంగానేవుంది"

అమృతంవండించే "అణు" బీజాలనుండి

విషపూరిత మృత్యు సస్యాలను మొలిపిస్తున్న

శాస్త్రజ్ఞులారా !

పరమాణువుల రగిల్చి

చరిత్రను పొగచూరనీయకండి"

జగత్కల్యాణమునకే, పరమాణుశక్తి వినియోగింపబడినచో, నింక లోకము నకు కావలసినదేమున్నది ?

వైజ్ఞానికముగా నభివృద్ధిపొందించినను, మనుష్యుడు, మానవతను మరచిపోవు చున్నాడను విషయము, పెక్కుచోట్ల గానవచ్చుచున్నది. మానవత కెప్పుడు విముక్తి?

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి సమాధానమిది :

"మనిషి మనిషిని - మనస్సు మనస్సును

పరస్పరంగా పరిశీలించుకున్నాడే

ఝురీ జలాలనుండి విరివిగా సృష్టించిన

విద్యుత్ కీలలతో

విశ్వమానవాంతస్సుల వెలిగించిన్నాడే

నల్లవాని చర్మంక్రిందుగా

అరుణారుణ రుధిరం ప్రహేస్తుందని

వర్ణాహంకారులు

తొలిసారిగా తెలుసుకున్నాడే

అణుజాలంనుండి అమృతం పిండిన్నాడే"

మానవతకు విముక్తి.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు తమ "నాగార్జున సాగరం"లో, ఒక చక్కని సంఘర్షణను సృష్టించి, విశ్వజనీనమగు ప్రణయ ప్రాశస్త్యమును విశదీకరించిరి. ఈ సంఘర్షణనే, శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు *విరక్తియను మోక్ష రహస్యము నకును, రక్తియను బంధ రహస్యమునకును, గల అనాది స్పర్ధ - అది అనంతము గూడ - ఇందలి కథా బీజమును" అని భంగ్యంతరమున వివరించిరి.

ఇందలి నాయకా నాయకులు శాంతి శ్రీ పద్మదేవులు ఇరువురును కళోపాసకులు; కళాహృదయము కలవారు. సౌందర్యతారుణ్యముల నొకరి కొకరు తీసి పోషివారు. సమాన గుణరూపములుగల ఆ యిద్వరును, అన్యోన్యప్రణయ భావము చేత, ఆ కృష్ణులగుటలో వింతలేదు. అది మానవ సహజమగు ప్రవృత్తి. ఇందు

* ముంగళా శాసనము - నాగార్జునసాగరం పుట, 6.

సంఘర్షణ కవకాశములేదు; కాని, ఆ యిర్వురును సంఘరామమున చేరిన కారణములు వేరు. నాయకుడు శిల్పి, చిత్రకారుడు. సంఘరామమును, బౌద్ధ కదాత్మక శిల్ప కళాభిరామముగా నొనర్చ నేతెంచినవాడు. అతని రాకకు మత విశ్వాసము కారణముకాదు. నాయక తీరువేరు. ఆమె సంఘరామాధ్యక్షుని కద బౌద్ధమత సిద్ధాంతముల నభ్యసించుటకై వచ్చిన విద్యార్థిని. ఒకరిది కేవల కళాదృష్టి, అతని కొక మతమున్నదో, లేదోకూడ చెప్పజాలము. ఇంకొకరిది ఆధ్యాత్మిక దృష్టి. ఇట్లు నాయికా నాయకుల ప్రయోజనములు భిన్నములై యున్నవి. కాని సహజ ప్రకృతి బలీయము కదా : ఇర్వురును ప్రేమలోపడిరి; ఇందునాయకునకు ప్రయోజన వైఫల్యములేదు. నాయకకున్నది. ఆమె అటకెందులకేతెంచినదో, ఆ ప్రయోజనమును మరచినది. విషయ లౌల్యమునకు లోనయినది. కాని, అట్లేయున్నదా ? అదియును లేదు. మరల గురుదేవుని గంభీరవాక్కులకు పరవశించి, బౌద్ధదీక్షను, గ్రహించినది. ఇట్లు శాంతిశ్రీ హృదయమందొక ద్వైధీ భావము, ఒక విధమగు చాంచల్యము, గోచరించుచున్నది, ఇదియే యీ కవ్యము నందలి సంఘర్షణకు మూలము. రక్తికిని, విరక్తికిని మధ్య కొట్టుమిట్టాడుచున్నది, నాయికా హృదయమే. నాయక హృదయముకాదు. మొదటి నుండియు, అతనికొక మతమనునదిలేదు. కావుననే, అతడు, మతనిరపేక్షనుగు “మానవత”ను, అంత సులభముగా అంగీకరింపలేను. బౌద్ధ భిక్షువుల యభిప్రాయమునకు, శాంతిశ్రీ యిచ్చిన గౌరవము నాతడియలేకపోయెను. కావుననే “1 మానవతయే లోపించిన మత మెందుకు శాంతినీకు, మతవాసన కాన రాని మహిత జీవితము గడుపుము” అని శాంతిశ్రీ కుపదేశించినాడు కాని యిది నిజమగు మానవతకాదు. ఇందు స్వార్థము తప్ప విశ్వజనీనమగు ప్రేమలేదు.

ఇది వైయక్తిమగు విషయాభిలాష. పద్మదేవుని ఉపదేశ వాక్యములు శాంతిశ్రీకి రుచించినవి. అందులకే,

“ 2 మతములేక పవిత్రముగ

బ్రతుకుమార్గమే లేదా

మతమే పిశ్చకల్యాణ

మార్గ సూచకమగునా” అని తలపోసినది. కాని అంతలోనే, గురుదేవుని సూక్తి సుధలు, జ్ఞప్తికి వచ్చినవి.

“ 3 ఎల్ల జీవకోటులపై

చల్లుము ప్రేమామృతమ్ము

ప్రత్యేక ప్రాణిపై న

పనికిరాదు మమత్వమ్ము”

గురుదేవుని యీ వాక్యములందు నిజమగు “మానవత” యున్నది. వద్మదేవునిది వ్యక్తిగతమగు మమతయేకాని, విశ్వజననీయమగు “మానవత” కాదు.

ఇట్లే కావ్యమున శ్రీనారాయణరెడ్డిగారు, “మానవతా వాదము”ను సూక్ష్మత సూక్ష్మముగ విశ్లేషించి చూపినారు. వ్యక్తిగతములగు కారణములచే జాతిమతాదులను నిరసించువాడు, నిజమగు మానవతావాదికాదు. విశ్వ మానవప్రేమయే “మానవత”కు మూలాధారము. అదికలవాడే నిజమగు మానవతావాది.

ఇటీవల శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు వ్రాసిన కావ్యములందు, ప్రతీకవాద ప్రభావమధికముగా గన్పట్టుచున్నది. ప్రతిపాద్య విషయము మాత్రము మానవతయే. కాని, అది కొన్ని యెడల ప్రతీకాచ్ఛాదితమై సామాన్యులకు దురవగాహముగ నున్నది. ఇందులకు “మనిషి - చిలక” అను ఖండికను గైకొనవచ్చును. మానవుని యందు, అంతర్వాణీయున్నది, అది యెప్పుడును సత్యమునే చెప్పును, ధర్మమునే బోధించును. దాని నంతమొందింప యత్నించుట వ్యర్థము. అది అజరామరము. మనుష్యుడు మగణించినను, అది నశింపదు. - ఈ పరమ సత్యమే, “మనిషి - చిలక” అను కావ్య ఖండిక యందు వివరింపబడినది.

మనుష్యుడొక చిలుకను పెంచినాడు “¹ పంచవన్నెల ఆ రామచిలక, పరమాత్మకు మరోప్రతీక”. కాని, యీ పరమాత్మ వేదాంతుల “పరమాత్మ” కాదు. ఇది మానవుని యందు సర్వదా గోచరించునంతర్వాణి. “² దాని తలపులో నిజలేదు నిత్యోదయం తప్ప, దాని పలుకులో మృషలేదు నిండు విజంతప్ప” ఇట్లా చిలుక నిభివర్ణించి, అది ధర్మబోధ గావించిన విధమును, తన్మూలమున మానవునకు ప్రాప్తించిన కష్టములను, హృదయంగమముగా, నారాయణరెడ్డిగారు వివరించిరి. ఒకకపట ప్రజానాయకుని యువన్యాసము నందలి, బూటకమును చిలుక బయట పెట్టును. అంతట, ఆ నాయకుడు కోపించి, మనుష్యుని చంపించును. తుదకీ కావ్య పరమార్థమును, శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారిట్లు వివరించిరి.

“మనిషి చచ్చినా చిలుక చావలేదు
నాయకత్వం రెచ్చినా న్యాయం అజగారి పోలేదు
చిలక పలికిన ఆ వాణి చిరంజీవిగా నిలుస్తుంది
అనంతకోటి జనకోటి అంతర్వాణిగా
వికాల విశ్వానికి ధర్మ హృదయాన్ని
విగిపించే అభినవ శుకవాణిగా”.

ఇందు “అభినవ శుకవాణి” అనుచో, శ్రీ శుకప్రోక్షమగు భాగవతము స్ఫురించుచున్నది, ఇదియొక చమత్కార విశేషము.

మానవతావాది, “విధి” మున్నగు అతీంద్రియ విషయములను విశ్వసించడు. “కో” అన్నది కొత్తతరము” అను ఖండికలో నారాయణరెడ్డిగారి విషయమునే ప్రతిపాదించియున్నారు.

“గులాబి మాటున ముళ్లు తప్పవని
వెలుతురుతో పాటు చీకట్లు తప్పవని
విధివి నమ్ముకొని,
నుదురు తడుముకొని,
అకాశం వైపు చేతులెత్తే
అర్చకుడు కాదు ఈతరం వాడు.
ఈతరం వాడు
నేటి బిందువు మీద నిలిచి
రేపటి సింధువును కొలిచి
విశ్వమంత విశాలంగా పరుచుకుని
వినూత్న వివేకనేత్రం తెరుచుకొని
గ్రహాలను గుప్పిల్లో పట్టుకొనే
ముహూర్తంకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు”

“విధి బలీయము అను సూత్రమును నమ్మి నేటి మానవుడు ఉదాసీనుడై యుండదనియు, శాస్త్రాభివృద్ధి వలన, ఆతనికి , అనంతమగు నాత్మ విశ్వాసమేర్పడినదనియు, గ్రహతరముల కేగి యాతడు విశ్వ రహస్యమునుగూడ గ్రహింప యత్నించుచున్నాడనియు విందు చెప్పబడినది. “మానవత” ఆశావాదము. అదియిందు సుస్థాపిత మగుచున్నది.

మానవతావాది ఒక్కొక్కప్పుడు లోకమన గన్పట్టు అధర్మమునకు శోకించును. దానిని నిరాశగా భావింపరాదు. అది కేవల కరుణాజన్యమగు హృదయోద్వేగము. 1 “పరమహంసలారా ;” అను ఖండికలో శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు మొదట నిట్టి ఉద్వేగమునే వ్యక్తీకరించిరి.

“చింతల తోపులో

చితికిన ఆశలను దాచేసుకొండి

* * *

“వలసపోతున్నారు మీరు

వంతెన కింది నీళ్ల లా

వెలవెల బోతున్నారు మీరు

విరుచుకపడ్డ వడగళ్ల లా”

ఇందు నేటి సమాజమున మానవుడెంత నిస్సహాయస్థితియందున్నాడో స్పష్టము చేయబడియున్నది. కావి విషాదకరమగు నీ పరిస్థితిలో మానవు లెలకాలము నుండ వలసినదేనా ? రెడ్డిగారి హృదయవందుల కంగీకరింపలేదు. కావుననే “వారిలో” “రాకాసులను తరిమికొట్టే రామభద్రు లున్నారనియు, అంధకాసురులను మటుపెట్టే అపరరుద్రు లున్నారని”యును హెచ్చరించి, “పేడితనం కనవులా చిమ్మేసి, క్రీడితనం రుజువు చేసుకోవాలి” అని ప్రబోధించియున్నారు.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి, కవిత యందు, విశ్వమానవప్రేమ కంకితముగాని ఖండికయే లేదు. వారి కవిత్వము

“సమాజమే సముద్రంగా

సంకల్పమే కవ్వంగా

ఆశయాల వాసుకిని చుట్టి

అంతుతేలేదాకా గిల కొట్టి

తీసిన నవ్యామృతం” - మరో హరివిల్లు.

దాశరథిగారు :— తెలంగాణా పోరాటము సందర్భమున, “అగ్నిదార” కురిపించి, “రుద్రవీణ” మీటి, విలయతాండవముగావించిన డాక్టర్ దాశరథిగారు, సహజముగా శాంతికాముకులు. విశ్వశాంతిని, విశ్వశ్రేయస్సును ఆకాంక్షించు సహృదయులు. “పునర్నవం” రచనా కాలమునకే వారి దృక్పథమున కొంతమార్పువచ్చినది. ¹ “అణుప్రోద్ధత ప్రళయవహ్నినుండి” లోకమెట్లు రక్షింపబడునా ? అను తపన వారి రచనలయందు గానవచ్చును. “ప్రకృతి - మానవుడు” అనుగీత మిందు లకు చక్కని యుదాహరణము. ఇటీవల వారు రచించిన, “తిమిరంతో సమరం” “అలోచనాలోచనాలు అను కావ్యసంపుటలు రెండును, విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రమును ప్రతిపాదించు కళాఖండములు “తిమిరంతో సమరం” అను సంపుటిలో,

1. కపోత సందేశం - పునర్నవం.

శ్రీ దాశరథిగారే తమ లక్ష్యము నిట్లు వ్యక్తీకరించియున్నారు; “దురంతమైన తిమిరంతో అనంతమైన సమరం ఇది. మూఢత్వానికి, మూర్ఖత్వానికి, తిరోగమనానికి తిమిరం ప్రతీక. ఆ తిమిరంతో సమరంచేసే సైనికుడు కవి. విజ్ఞానానికి, అజ్ఞానానికి జరిగే హోరాహోరీ పోరాటంలో మేధావి కర్ణానికి చెందిన ప్రతివ్యక్తీ సైనికుడై పాల్గొనక మానడు” ఈ వాక్యములనుబట్టి, ప్రబోధము, దీని పరమ ప్రయోజనమని; చెప్పవచ్చును. ఈ కవితా సంపుటి యందంతట, వాచ్యముగనో, వ్యంగ్యముగనే ప్రబోధమేయున్నది నిఘ్నర సత్యములను, నిరాడంబరముగను, నిర్లిప్తముగను, వ్యక్తీకరించుటలో శ్రీ దాశరథిగారు అందెవేసిన చేయి, క్రింది పద్యము నిందులకు కుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును.

“శాంతి పేరిట సమరమ్ము సలుపు నొకడు
క్రాంతి పేరిట నరుకును గొంతు నొకడు
శ్రామికుల పేరు చెప్పి లక్షలు గడించు
నొకడు - నిజమాడువాడు నాయకుడు కాడు”

ఇందు సున్నితమగు హేళనయున్నది. ఇవి “మెత్తని చీవాట్లు”

“అలోచనా లోచనాలు” అనుపేరు ఈ కావ్యసంపుటి కెంతయు తగియున్నది. ఈ కావ్యఖండికలలో చెప్పబడిన విషయములు, కేవల భావనాజన్యములగు కల్పిత విషయములు కావు. సహేతుకములును, సత్య సమ్మతములును అగు మహావిషయములు. జాతి మత వివక్షలేకుండ, సకల జన సౌభాగ్యము నాశించి, కవిగారు చెప్పిన, సూక్తి రత్నము లిందనేకములు గలవు. నేడు, లోకమునను, కవి లోకమున విప్లవ భావములు చెలరేగు చున్నవికదా ! నిజమునకు విప్లవమనగానేమి ? ఈ ప్రశ్నకు శ్రీదాశరథిగారిచ్చిన సమాధానమిది :

1 “విప్లవమంటే మృత్యువు

వియతాండవంకాదు;

విప్లవమంటే బాంబుల

వికటాటహాసంకాదు” — ‘ఏది విప్లవం’

2 “విప్లవం అంటే అర్థం తెలియని వారికి

1. ఏది విప్లవం. 2. విప్లవవీరుడు.

పిస్తోలిపట్టిన వాడే విప్లవవాది,
విప్లవం అంటే అర్థం తెలిసినవారికి
పిస్తోలుకు గురియైనవాడే విప్లవవాది”

ఈ వాక్యములనుబట్టి, శ్రీ దాశరథిలో మానసికముగా నెంతటి మార్పువచ్చి నదో మనకు విశదమగుచున్నది. ఒకనాటి శ్రాంతివాదులు, నేడు శాంతివాదులైరి. అందులకే, “శాంతి ఒక్కటే మానవజాతికి సరియగు సాల్వేషన్” అని, స్పష్ట, ముగా శంకాతంకములు లేకుండ, నిందు శాంతి సందేశమును, సర్వమానవులకు నందించుచున్నారు. నేడు కొందరు కవులు, రక్తదాహముతో రెచ్చిపోయి, మానవుని యందలి పశుత్వమును ప్రోత్సహించుచున్నారు. జగదధ్యుదయమునకు, సాయుధ విప్లవము తప్ప, మార్గాంతరములేదని యుద్ఘోషించుచున్నారు. వారిని శ్రీ దాశరథిగారు “సూటిగా నిట్లు ప్రశ్నించుచున్నారు.

“రక్తం నదులై పారకపోతే రాదా రెవల్యూషన్”

నిద్రాణమైయున్న ప్రజా చైతన్యమును మేల్కొలుపవలెననియు, సత్యము నెరిగించి, వారి హృదయము లందు పరివర్తనము తీసికొనిరావలెననియు, దాశరథి గారి క్రింది గేయములో, ప్రబోధించియున్నారు.

“సజలను మేల్కొల్పాలి, నిజమేదో తెల్పాలి
హృదయాల్లో విప్లవాలు ఎదగాలి”

మానవతావాదమునకు బీజభూతములైన భావములలో, కరుణ యొకటి. మత మానవతావాదమున కిదియే ప్రధాన కారణము. మత నిరపేక్షమగు మానవతావాదము నంపగూడ, కరుణకొక విశిష్టస్థానమేకలదు. వేయేల కరుణా విహీనుడగు వాడు మానవతావాది కాలేడు. సహజముగా కవులు, దయార్ద్రచేతస్కులై యుందురు. నిరు పేదల కష్టములకు, కరగి, కన్నీరు విడువని సహృదయుడుండడుకదా! సహృదయు లలో నుత్తముడు కవి. ఇక నాతని విషయము వేరే చెప్పనేల ?

శ్రీ దాశరథిగారి కావ్యమున, నిరుపేదల జీవితము నిట్లభివర్ణించియున్నారు.

“వీధిపక్కన ఉనికి
తారురోడ్డేపాన్పు
చారికచటనె కాన్పు

మరుగులేని జనా!
మురుగు కంపునకే!
చీరనోచని పడుచు
సిగునెట్టుల మరచు"

"అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన"కు ఇది చక్కని యుదాహరణము. ఇందఁ గొరములు లేవు పదాడంబరములేదు. సూటిగా, స్పష్టముగా, నిరుపేదల జీవిత మిందు చిత్రింపబడినది. ఇదియొక శిల్ప చమత్కృతి. దీనినెరింగిన కవులు చాల తక్కువ. మొత్తముమీద "అలోచనాలోచనాలు" మానవతావాదమును ప్రతిపాదించు మహోజ్వల కావ్యరాజము.

శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారు :— శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారి విత్వ ముపై, కాల्పనికత, మానవత అను నీ రెండు వాదముల ప్రభావమును గోచరించు చుండును. శేషజ్యోత్స్న కవితా ఖండికలలో, కాల्పనికతా ప్రభావమధికముగా నున్నది. అందును వారు తమ ప్రత్యేకతను నిరూపించుకొనియేయున్నారు. ఆ విషయ ములన్నియు ముందే వివరింపబడియున్నవి. మానవతావాదులుగాకూడ శ్రీ శర్మగారు, తమ విశిష్టతను నిలుపుకొనియేయున్నారు. వారి కవితయందు గన్పట్టు, సౌందర్య దిదృక్షయు, సత్యగోషణ తత్పరతయు, మానవత నాధారముగాగొని ప్రవర్తిల్లు నుదార భావములే యని చెప్పవచ్చును. మానవత వారి కవితకు ప్రాణతుల్యము. కాల्పనికతా ప్రధానములగు శేషజ్యోత్స్న ఖండికలయందుగూడ, అందందు, మానవతా ప్రభా వము గోచరించును* విశ్వమానవ ప్రణయమునకు వారిచ్చిన నిర్వచనము, మేధావు లందరకును శిరోధార్యము. అది ఉదాహరణ యోగ్యము.

"ఏ ప్రేమ మానవతకు రూపాంతరమో, చిత్తశుద్ధికి, నీతికి, దైర్యానికి మారుపేరో ఏ ప్రేమ ఇద్దరు పరస్పర అజ్ఞాతవ్యక్తుల్ని ఎలీనంచేసె, స్పష్ట అనంతతను ఆవిష్కరిస్తుందో, ఏ ప్రేమ సర్వమానవజాతినీ ఒక్క చరిత్రమూఃలోవేసి మానవతా హరణ్యంగా మలిచివేస్తుందో, ఏ ప్రేమచేత మనిషి, తోటి మనిషి బాధచూచి ప్రవిస్తాడో, ఏ ప్రేమచేత మనిషి అన్యాయమీద దౌర్జన్యమీద తన ఇనపపిడికిలి యుళిపిస్తాడో, ఏ ప్రేమవల్ల మనిషి న్యాయాన్ని నిరోధించే శక్తుల్ని తన పవిత్ర కర్మశపరకువుకి బలిచేస్తాడో, గాయపడ్డ మానవతకి రక్తంతో తర్పణంచేస్తాడో, ఆ యుగ యుగాల

శిష్యులంతా మానవుడు సాధించి రక్తకణాల్లో నిక్షిప్తం చేసుకున్న సంపద" యే మానవత, లేక విశ్వమానవప్రేమ. ఇది శాస్త్ర నిర్వచనముకాదు కాని, ఇది, ఒక కవి హృదయ కుహరమునుండి వెలువడిన పవిత్ర భావలహరి ఇందు మానవతా విశ్వరూప సాక్షాత్కారమున్నది.

శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారికి ప్రజా చైతన్యముపై నమ్మకము మెండు. అది మేల్కొన్నచో, దాని నాపగల శక్తియే లేదని వారి గాఢవిశ్వాసము. అందులకే—

1. “జనతను బంధించేదెవరు

సముద్రాలకు యుయూమరుత్తుకు

సంకెళ్ళువేసేదెవరు ?”

అని, నిశ్శంకముగా ప్రశ్నించుచున్నారు. ప్రకృతి శక్తుల కెంతటి బలమున్నదో, ప్రజాచైతన్యమునకు నంతటి బలముకలదనియు, సాధారణముగా నవి మేర తప్పి చరింపవుకాని, అట్లే విజృంభించినచో వానిని నిరోధింపగల వారెవరును లేరనియు, నిందలి భావము.

అందండు ఆర్థమనస్కులగుటచే, నిరాశకు లోనగుచున్నను, శ్రీ శర్మగారు సహజముగా ఆశావాది. మానవజాతి భావి భాగ్యోదయ విషయమున వారు కన్న కలలనేకములు :

2. “మానవతని విభజించే ఇనుపతెరల్ని తెంచి

దళితజీవుల మొరల్ని

ఒరల్లో ఖడ్గాలుగా ధరిస్తున్నాడు.

ఓహో ! మన మరోద్వార తోరణానికి

మానవతా సూర్యుడు జ్వలత్ జ్వాలాగుళుచ్చమై

ప్రేలాడుతున్నాడు.

భాషలు ఆరివేసిన వజ్రవల్ల ఎగిరిపోతున్నాయి

దేశాల సరిహద్దులు ఈ యుయూమారుతాల దాటికి

1. పదవలు - తెరచాపలు - శేషజ్యోత్స్న - పు. 31.

2. గాల్గులు - శేషజ్యోత్స్న - పు. 46.

గజ గజ పణికిపోతున్నాయి
మానవక నగ్నంగా ఉద్విగ్నంగా
నూతన వ్యక్తికరణకోసం చూస్తోంది
దికాంచలాల్లోకి—”

ఈ యుగమున బహుముఖముల విజ్ఞాన మభివృద్ధిగాంచుచున్నది. కాని, దాని వలన, మానవుని యందలి, పశుత్వమును, దానవత్వమును నశించినవా ? లేదు. అవి దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నవి. మరియు, మనము పీల్చుగాలి, కలుషితమగుచున్నది. తిను నాహారము విషపూరితమగుచున్నది. ఇక విజ్ఞానము సాధించిన ప్రయోజనమే మున్నది ? ఇట్టి భావములచే శ్రీ శర్మగారి హృదయము కలతచెందినది. నిరాశ, విషాదము, వారి నావహించినవి. అంతటి వారి లేఖనినుండి క్రింది కావ్యఖండిక జనించినది.

1. “మనం ఆయువుకోసం పీల్చేవాయువులో

హాహాకారాలు పోసింది ఈ యుగం

బలవంతాన చేతికిచ్చిన విషపాత్రిక

ఈ జగం

సూర్యుడిక్కడ కుమ్మరిందే తేజస్సు

మందే ఇసుక దిబ్బల్లోపోసే హవిస్సు

ఇది మానవతా లహరి

దారి కోల్పోయిన ఎడారి”

వీరి కవిత్వమును సూర్యుడు ప్రగతికి, విజ్ఞానాభివృద్ధికి, ప్రతీక. శ్రీ శర్మ గారిందు విజ్ఞానాభివృద్ధిని నిరసింపలేదు. అది అమార్గమున పడిపోయినదని విచారించు చున్నారు. మానవతావాదులందరును, ఇట్టి విషాదపూర్ణమగు మానసికావస్థకు, అప్పుడ పుడు, లోనగుచుందురని ముందే మనవిచేసికొని యుంటిని.

మన దేశమున ప్రధాన వృత్తి వ్యవసాయము. ఈ దేశమున, కర్షకునకున్న ప్రాముఖ్యము మరెవ్వరికి నుండదు. ఆ విషయమును గుర్తింపని కవి, యిందు మానవతావాది కాలేదు. శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారు, కర్షక ప్రాధాన్యము నెంత మనోజ్ఞ ముగ, ఎంత నిరాడంబరముగ, వ్యక్తికరించియున్నారో చూడుడు.

1. “నాగలి భుజానవేసుకొని
ఆకలి సంపాదించుకున్నవాడే
ఆకలి తీర్చుకునే హక్కునుకూడా
సంపాదించుకున్నవాడు”
2. “నేనెప్పుడు గొంతెత్తినా నాకోసంకాదు. ఐదు
కోటమందికోసమూకాదు ఏదై కోట
మందికోసం గొంతెత్తాను నేను పడుతున్న
బాధలే నా దేశమంతా. దుతూంది,
నా మానవజాతి అంతా పడుతూంది
కనకనే నా జ్వాలిక నాదేశపు నారిక. ఇదే
‘నా దేశం, నా ప్రజలు.’ ”

శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారు మానవతావాదులనుటకు, ఇంతకంటే ప్రబల నిదర్శన మక్కరలేదు.

బోయి భీమన్నగారు :— మానవతావాదులగు నభ్యుదయ కవులలో, శ్రీ బోయి భీమన్నగారొకరు. వీరి కవిత్వపై కాల्పనికత, మార్మికత, మానవత మున్నగు పెక్కు వాదముల ప్రభావము గానవచ్చుచుండును. అందు కాల्పనికతా ప్రభావము ముందే వివరింపబడినది ఇక మానవతయున్నది. వీరు రచించిన “దీపసభ” అనుకావ్యముపై దీని ప్రభావము ప్రస్ఫుటముగా గోచరించును.

“సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమును, జాతీయ జీవనమునకు జీవజ్యోతులని, దీప సభామూలమున సిద్ధిశించి, ఈ కృత్రిక ర్త భీషణ కవి ఉన్నత సాహిత్యా దర్శమును ఆంధ్ర వాఙ్మయ ప్రపంచమున ఆ చంద్రార్కముగా నిల్పినాడు” అని శ్రీ నిడుద వోలు వేంకటరావుగారు, ఈ కావ్యమునకు చెప్పిన “స్వాగతము”లో, ఏతత్కావ్య ప్రయోజనము నుగ్గడించియున్నారు శ్రీ భీమన్నగారే, తమ కావ్య ప్రయోజనము నిట్లు విశదీకరించిరి : “మానవుడు పురోగమించడానికి ప్రాథమికంగా అతనికి కావలసింది స్వేచ్ఛ, సమృద్ధి, ఈ రెంటికోసం “దీపసభ”లో సర్వోదయ సమాజ నిర్మాణం ప్రతి పాదించబడింది. సమాజం దీపాదారంవలె స్నేహ పూరితమైనప్పుడు మానవుడు అఖండ జ్యోతిఃవలె ఒగ్గజేగీయమానుడు కాగలడని సూత్రీకరించబడింది”.

1. ఈగలు - మందే సూర్యుడు. పు. 24.

2. నా దేశం - నా ప్రజలు - ఉపోద్ఘాతం.

విమర్శ పూర్వకముగ ఈ గ్రంథమును చదివిన వారందరును, పూర్వోదాహృతములగు సభిప్రాయములతో నేకిభవింతురని నిశ్చంకముగా చెప్పవచ్చును.

ఇందొక కథ వస్తువులేదు. అట్లని, ఇది యొక ఖండకావ్య సంపుటియును గాదు. విశ్వేశ్వరి అయిన పరంజ్యోతి అధ్యక్షతను జరిగిన పరిషత్తులో, వివిధములగు దీపములు తమ తమ ఆనుభవములను వివరించును. ఆ యనుభవములలో మానవ జీవిత రీతులనేకము వివరింపబడినవి. ఇదియే యీ కావ్యవస్తువు “ప్రమిదేదీపము” అను శీర్షికలో, కవితా కళయు, “గుడిదీపము”లో శిల్పకళయు, “మైనపు దీపము”న చిత్రలేఖనమును, వివరింపబడినవి. ఆ వివరణ విషయములు మనకిటననావశ్యకములు.

“దీపసభ” యందున్న దీపములు పండ్రెండు : 1. మైనదీపము. 2. బండి దీపము. 3. హరికేనులైటు 4. ఉల్క, 5. కొబ్బరితుంట 6. గుడిదీపము. 7. కొరవి దయ్యము. 8. వీధి లాంతరు. 9. విద్యుద్దీపము, 10. సెజ్జిడివ్వె. 11. మిణుగురు. 12 ప్రమిదేదీపము.

ఇవి యన్నియును దీపములు కావని మీది పట్టికనుబట్టి తెలియుచునేయున్నది. కావున ఇట ‘దీప’ శబ్దమునకు ప్రకాశించునది అనువ్యుత్పత్త్యర్థమునే చెప్పవలయును. దీపముకాకున్నను, ‘మిణుగురు’ ప్రకాశించునుకదా !

ఈ దీపములన్నింటను, “హరికేనులైటు” “కొబ్బరితుంట” అనునవి, మానవతావాదమునకు ముఖ్యములు “హరికేనులైటు” అనుశీర్షికలో కర్షక జీవితమును తత్సృజనమును మనోజ్ఞముగ వివరింపబడినవి. “కొబ్బరి తుంట”లో కూరీల జీవితమునందలి దుర్బర కష్టములు, హృదయ విదారకముగ వర్ణింపబడినవి “బండి దీపము”నందుకూడ దుర్బరదారిద్ర్య పీడితులగు నిరుపేదల బ్రతుకులు, క్రిందిరీతిని, వివరింపబడినవి.

“దిక్కులేక దారి దిగనాడబడినట్టి
మృతకళేబరాల గతిని జనులు
ఆరు బైట నక్క డక్కడఁ బడియుండి
రుండ నిల్లుఁగట్ల నుడువులేక”
“దారి పొక్కిలిపై చిన్నదాకనుంచి
నూకలేరుచునున్నదో చీకు బడుగు
చెట్టుకొమ్మకు పైబట్ట నుపైగట్టి
విడ్డ నూగించుచున్నదో విచ్చగత్తె”

ఈ దృశ్యమెంత హృదయ విదారకము. ఈ దృశ్యమును, యథాతథముగ చిత్రించి, మన కన్నుల యెదుట నుంచి నారు శ్రీ భీమన్నగారు. దీనికి మనసు కరుగని భావుకులుండరు.

“కొబ్బరి తుంట”లో కార్మిక ప్రాధాన్యమెట్లుగడింపబడినదో చూడుడు.

“క్షమయను గూనతో బ్రతుకు

సారము బోదెలకెత్తి, కాయక

ష్టమునెట్లొ సాగుచేసి, ఫల

సాయము తీసి, తదన్నమెల్ల దే

శమునకు బెట్టి, తాను భృతి

చాలక పస్తుపరుండు కార్మికో

త్తముగికి మించి వేరెయ్యె

దై వము కల్గునె మానవాళికిన్”

సాధారణముగా, శ్రీ భీమన్నగారి కవిత యందు, కాల्పనికములగు భావ చిత్రములే కనిపించుచుండును. ఈ కావ్యమందుల కపవాదము (exception) ఇందు మాత్రము, తరచుగా యథావద్వస్తు వర్ణనమే గానవచ్చును. “కొబ్బరితుంట” లో చేయబడిన కూలిపేట ఎర్జన మిందుల కొక నిదర్శనము. ఆ పేట “మిత్తికి వంట సాల” యట. “దోమలె ఈసడించెడు కళ్ళలం” బట; “బాగుపడని మహాభయంకర రోగములు పుట్టిల్లట. ఇట్లా జుగుప్సావహమగు కూలిపేటను వర్ణించి, తుదకు శ్రీ భీమన్నగారిక విప్లవకర భావమును ప్రకటించిరి.

“చేతకావి నరుడు సిగ్గునెగునులేక

పాడు గుడిసెలందె బ్రతుకుగాక :

చలముగల్గి చేతబలమున్న చిచ్చేల

ఓగుగాల్చి, బాగునోమరాదు”

కొన్ని రోగములకు విద్యుత్పికత్పకంబె అన్యమగు చికిత్సా విధానముండదు. వాత గోగములకు వాతపెట్టుటయే మందు. అట్లే, ఇట్టి పేటలకు, తగులబెట్టుటయే తగిన చికిత్స. అంతటితో శ్రీ భీమన్నగారి రాగిపోయినచో, వారిని అరాజకవాదులుగానే భావింపవలసియుండును. కాని వారట్లాగలేదు. విద్యుద్దీపములో, ప్రకృతిక్రియారూప

మగు ప్రణాళికను, గూడ నిచ్చియున్నారు. విధ్వంసమునకు ప్రతిక్రియ నిర్మాణము. ఆ ప్రణాళికా విధానమును చూడుడు.

“కూలిపేటలకు వీడ్కోలిచ్చి, క్రొత్తగా
గ్రామములను పెంచి, కట్టుబొకటి,
ప్రథమపాఠము మొదల్ పరిశోధనముదాక
ఉచిత వివ్యాదాన మొసగుటొకటి,
పల్లెలోగల భూమినెల్ల పంచాయితీ
కిచ్చి, ఉమ్మడిసాగు తెచ్చుటొకటి,
పనిలేనికీడు, కొంపలులేని గోడును
నరుగిలేకుండ నడుపుటొకటి..”

ఇది నిర్మాణాత్మకమగు సర్వోదయ ప్రణాళిక. ఇందు కూలిపేటల పునర్నిర్మాణమే ప్రథమస్థానము నాక్రమించియుండుట గమనింపదగిన విషయము. ఇట్టి విధానము, ఆచరణలోనికి వచ్చినచో, మానవునకు సర్వతోముఖమగు నభివృద్ధి చేకూరును మానవ పురోభివృద్ధియేకదా మానవతావాద ప్రధాన లక్ష్యము.

ఇట్టి యుదాహరణముల నెన్నియేని చూపవచ్చును. అగ్రశ్రేణికిచెందిన మానవతావాదులలో శ్రీ భీమన్నగారొకరనుట కి యుదాహరణములు చాలును.

శ్రీ అబ్బూరివారు :— భావకవిత్వము ప్రారంభ కాలమందే, పెక్కు కాలానిక కావ్య ఖండికలను రచించి, ఉత్తమ భావకవిగా ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీ అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగారుకూడ, మానవతావాదిగా మారి, తత్పిదాంత ప్రతిపాదకమగు *రచనగావించిరి. ఇందు మొదట శ్రీ అబ్బూరివారు, మార్క్సవాదుల తిరుగుబాటుతత్త్వమును, తత్కవితామార్గమును నిరసించినారు. “రష్యా ఋష్యా శ్రమమున రాగిల్లిన కావ్యధార జీవనదీ మహిమలేనిది” అని స్పష్టముగా తత్కవితా స్వభావమునందలి లోపమును విద్దేశించి చూపినారు. మానవతావాదులు “దేశభక్తి”ని అంగీకరింపరు. శ్రీ అబ్బూరివారుకూడ ఆ విషయమునిట్లు విశదము చేసియున్నారు.

* శ్రీమతి అబ్బూరి ఛాయాదేవిగారి సంపాదకత్వమున “కవిత” అను రెండు సంచికలు వెలువడినవి. అందు అబ్బూరివారి ‘కవిత’ ఉన్నది.

(1955 ప్రాంతము)

“జన్మభూమి జననికాదు సామాన్య సుమాఅయమ
వసుమతియగు ఆమెకొరకు పల్లభతెందరొ పెనగిరి”

ఇందు వసుమతీ శబ్దము సార్థకము. దేశమునెడ మాతృభావమెంతటియన
ర్థమునకు దారిశీయునో, క్రింది పంక్తులలో నిట్లు వివరించిరి.

“నా దేశం నా రాష్ట్రం నా పట్నం నా జిల్లా
మట్టిగడ్డకాదుకాదు మానవజాతి పురోగతి”
తుదకు తమనిశ్చితాభిప్రాయము నిట్లు స్పష్టముగా తెల్పిరి.

“మాయలేని, మహిమలేని
మానవుడే మనదై వము”

ఈ కవిత్వ ప్రాణభూతమైన సందేశమిది.

శ్రీ కుందుర్తి వా : ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యమున, “వచన కవిత్వ” కాక
విశిష్ట స్థానమును కల్పించిన కవి తల్లజులు శ్రీ కుందుర్తి గారని * పలువురు విమర్శ
కుల అభిప్రాయము. వారు “వచన కవిత్వ”ను ఒక్క-ఉద్యమముగా నడిపించి గనుమాట
వాస్తవము. వారు “వచన కవిత్వలో చూపిన చమత్కారములనన్నింటిని వివరించుట
కిది యదనుకాదు, ఇక వాద విషయము. వారు మొదట మార్కువాదులు; నా స్తి
కులు, నేడు వారు మానవతావాదులు; ఆ స్తికులు. తెలంగాణా కావ్య రచనానంతరమే
ఈ మార్పు వారిలో వచ్చినది దీనినిబట్టి చూచినచో వారు “మత మానవతావాదులని
స్పష్టమగుచున్నది. ఈ విశ్వలీల నంతటిని నడిపించు, చైతన్యశక్తి యొకటి కలదని
చాలమంది విశ్వసించురు. ఆ భావము ఆ స్తిక మే కాని దానివలన, మత నిరపేక్షమగు
మానవతావాదమున కెట్టి క్షతియునులేదు. కాని ఆ విశ్వ చోదన చైతన్య శక్తికి
“నేను దాసుడను” అని కవి భావించినచో, అది మత మానవతా వాదమగును.
శ్రీ కుందుర్తి గారు సరిగా ఈ భావమునే ఇట్లు వ్యక్తీకరించియున్నారు.

1 “ ఒకనాడు పరమనా స్తికుడు
సంఘాన్ని మార్చదలచిన మహావీరుడు
విప్లవ భావాల పల్లకీ మీద -
ఊరేగిన ఉత్సాహవంతుడు
ఈనాడు దేవుడికి నమ్మినబంటు”
ఇవి కవి ఆత్మీయతను పట్టియిచ్చు పంక్తులు.

* చూ. సాహిత్య వివేచన - సుప్రసన్న, పు. 88

1. నగరంలో వాన - కుందుర్తి. సంపుటి.

ఉపమాద్యంకార సామగ్రి యందుగూడ వారు తమ ఆస్తికభావమును వ్యక్తికరించిరి. ఉదాహరణమునకీ క్రింది వాక్యమును గైకొనవచ్చును.

“వాక్కులో అర్థంలా, సత్కావ్యంలో రసంలా
ప్రకృతిలో రమణీయతలా, పరమేశ్వరునిలో సత్యంలా
పదాలు రెండైనా విజానికి భావం ఒక్కటే అయినట్లు
వారి జీవితాలు కలిసి కమ్మని ఒక కాపురమైంది”

ఇందు “పరమేశ్వరుడు”న్నాడు. క్రింది వాక్యములలో రామ కృష్ణావతారముల ప్రశంసగలదు.

“ఎప్పుడో తిన్న యజ్ఞపాయనం యిప్పటికి తెచ్చిన పంట
అష్టమావతారంగా భూమికి అవతరించినఎనిమిదో గర్భం”

ఈ వాక్యము లెవ్వరినిగూర్చి చెప్పినను * (కోటేశ్వరరావును గూర్చి చెప్పబడిన వనుకొనుడు) కవి ఆత్మీయత యందు ప్రస్ఫుటమగుచున్నది.

1 “ఎదురు తిరిగి” అను శీర్షికలో శ్రీ కుందుర్తిగారు, తమ భక్తిభావమును జీవితధ్యేయమును ఇట్లు వ్యక్తీకరించిరి.

“అంతయు నీవు గానయిన యామధురోహం వెంబడిన్ ప్రయా
ణింతును ముక్తి గోపుర మణిప్రకరంబులుతోచు దాక వ
ర్ణింతును కావ్యమంత్రము నిన్ను. ప్రవేశము కల్గుదాక; సా
ధింతు భవాభిన్ చరమతీరము భారము తీరునట్లుగన్.”

ఇంతకంటె, ఈశ్వర భావనకు, వేరు నిదర్శన మెందులకు ? శ్రీ కుందుర్తిగారు ఆస్తికులు, ఇది పైపై మెరుగుల ఆస్తికతకాదు; సమగ్రతత్వాన్వేషణానంతరమేర్పడిన ఆస్తికత. మీది చర్చనుబట్టి శ్రీ కుందుర్తిగారు మత మానవతావాదులని విశ్చితముగా చెప్పవచ్చును.

* నగరంలో వాన, అనువది ఖండకావ్య సంపుటి. అందు మొదటి ఖండిక పేరే కావ్య సంపుటి కుంచబడినది. చివరి నాల్గు ఖండికలు, కోటేశ్వరరావు అను వ్యక్తికి సంబంధించినవి.

1. నగరంలోవాన.

మాదిరాజు రంగారావుగారు : శ్రీ మాదిరాజు రంగారావుగారు ప్రధాన తత్వజ్ఞానగల కవులు. వీరు రచించిన వచన కవితలు అనేకములుగలవు. వాని యందన్నిట, మానవతావాద ప్రభావము గోచరించుచునేయుండును. వీరి భావములు జూలియస్ హక్ స్లే ప్రతిపాదించిన పరిణామ మానవతా వాదముతో చాలవరకు, ఏకీభవించుచుండును. రాతి యుగము నుండి రాకెట్ యుగము వరకును, మానవజాతి చరిత్రను పరిశీలించినచో అతడెంత పరిణామశీలియో మనకు వ్యక్తమగును, అతడు సాధించిన ప్రగతియు స్పష్టమగును. ఈ విషయములు శ్రీ రంగారావుగారి గ్రంథము లందు తరచుగా సూచించబడును. మానవజాతి షరోగమనమునెడ వారికి గాఢ విశ్వాసమున్నట్లు గోచరించును.

1 “వ్యష్టి రూపాల సమిష్టి స్వరూపం
నైక శక్తుల సమాహారైక సూత్రం
సంస్కృతీ విచిత్ర జీవ సంపుటి
యుగ పరిణామ చిహ్నం మానవుడు.

పరిణామ శీలమైన మానవ సమాజములో, మత మొకప్పుడు, మానవ వికాసమునకు తోడ్పడినదయ్యి, భౌతిక శాస్త్రములు సృష్టి రహస్యములను విశదీకరించిన తరువాత, మత మనావశ్యకమనియు, క్రింది పంక్తులలో, వివరింపబడినది.

2 “మందేగడాలా కొన్నాళ్లు మతం
లోకాన్ని వెలిగించిన మాట నిజం
సూర్యోదయం ఎప్పుడో జరిగిపోయి
శిలల, వృక్షల, జంతువుల, మృగాల
నిజస్వరూప స్వభావాలు తెలిసిపోయి
మానవుని విద్యుదాహాళక్తికి
అతని ఐచ్ఛిక రూపాలుగా మారిపోయి
కొగడాల ప్రసక్తి అరిపోయిన సమయం”

మానవతావాదము, ఒకవైపు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమునకు ప్రాధాన్యము నిచ్చును. మరొకవైపు, సర్వమానవ సౌభ్రాత్రమును కాంక్షించును. ఈ వ్యక్తికిని సమాజమునకుగల సంబంధమును, శ్రీ రంగారావుగారు చక్కగా నిరూపించియున్నారు.

3 “దేనిరూపం ప్రయోజనం దానిదే
దీనితోనేకూడేది వ్యక్తిత్వం”

పర్యతమునందును, పరమాణువు నందును పదార్థత్వము సమానమే. కాని దేనిస్థితి దానిది. దేని ప్రయోజనము దానిది. ఇట్లేనది, సరస్సు; సూర్యుడు, దీపము;— వీనికి గూడ సామ్యభేదములున్నవి; వస్తు తత్త్వమునుబట్టి సమానములయ్యు, సాదించు ప్రయోజనమునుబట్టి భిన్నములు. దీనినే శ్రీ రంగారావుగారు భంగ్యంతరమున విట్లు వివరించిరి.

1 “కలుస్తుంది కలుపుకుంటుంది తనలో

తన అవసరాన్నిబట్టి ప్రతీదీ

వీడుతుంది వేరొతుంది తానై

తన ప్రయోజనాన్నిబట్టి ప్రతీది

అయినా అంతటా అనుబంధం ప్రకృతిలో

ఏమైనాదేనిదారిదానిదే వికృతిలో”

ఇందు మార్కు చెప్పిన “వర్గ సంఘర్షణ” సిద్ధాంతము కూడ ఖండింపబడి యున్నది. ఒక వర్గమునకు చెందిన మనుష్యులందరు నొకేవిధముగ ఆలోచింతురు అనుభావమే వర్గ సంఘర్షణ సిద్ధాంతమునకు మూలము, వర్గమున కొన్నిట సామ్యమున్నను, వైయక్తిక భేదము లుండక తప్పదని, శ్రీ రంగారావుగారు నిరూపించిరి.

వసుదైక కుటుంబ స్థాపనకు అడ్డు తగులుచున్న శక్తులేవి :

2 “మతంపేరిట గతంపేరిట

భాష పేరిట, ప్రాంతంపేరిట

హక్కుపేరిట, భవిష్యత్తుపేరిట

ఊపిరి తీసుకుంటూంది అశాంతి”

3 “జీవిత మొక చివర తెలియని చీకటి వంతెన” అను విట్టి వాక్యములందు

3. వయొలిన్ పై రాగంతో -

1. అనుబంధం- వయొలిన్ పై రాగంతో

2. వెలుగులో ఈ నేలపై -

3. మానసీయం -

కాంత నైరాశ్యమును ప్రకటించినను, సహజముగ శ్రీ రంగారావుగారు అలావాది, మానవాభ్యుదయముపై వారిగాఢ విశ్వాసముగలదు.

1 “ఎప్పటికప్పు డడ్డుగోడ లతిక్రమించి
ముందుకు సాగిపోవు
ప్రగాఢ సాహసమతి, మానవుడు
ఎప్పుడూ నిలచిపోడు ఒకేచోట”

2 “ఎత్తక తప్పదు నేటి మానవుడు
వైజ్ఞానిక యగుభూమికలో
వైయక్తిక వికాసంతో
విశ్వసంస్కృతి రూపం”

సంపత్కుమార, వే. సరసింహారెడ్డి, పీఠ్యారం జగన్నాథం
నువ్రసన్న, అను నల్వారు కవులు, కలసి, “చేతనావర్తం” అను పేర రెండు వచన
కవితాసంకలనములను ప్రకటించిరి వీరిని చేతనా వర్త కవులని యందురు. ఈ నల్వారి
కవితలను, ఏక సూత్రమున బంధించునది “ఆధునిక భావచైతన్యము. ఇది ఒక
ప్రత్యేక సిద్ధాంతముకాదు. ఈ తత్వము కాదు; వాదమున గాదు, ఇదియొక దృక్పథము.
ఈ యంశములను లెమ “అనశీలన”లో శ్రీ సంపత్కుమారాచార్యులుగారే స్వయం
ముగా చెప్పియున్నారు.

3 “ఆధునిక భావచైతన్యం వ్యక్తికి సమాజానికి మధ్య విరోధాన్ని పరిహరించి, ఏకకాలంలో రెంటి ఎదుగుదలకూ కారణమైన దృక్పథం. ఇక్కడ వ్యక్తి సమాజంగా విస్తరించుతాడు కాని దానిలో లీనమైపోడు. — వ్యక్తికి, సమిష్టికి మధ్య అవినాభావం, ఆధారాధేయ భావం ఏర్పడిఉన్నది”.

మానవతావాద ప్రధానసూత్రములలో ఇది యొకటి. మానవుడు తన వ్యక్తిత్వము నిలుపుకొనుచు, సమాజాభివృద్ధికి తోడ్పడవలయును. దేశమతాది పరిమిత భావములనుదాటి సమాజము విస్తృతి నందవలయును. అట్లు విస్తృతి గాంచిన సమాజములు, క్రమ క్రమముగ, విశ్వమానవ సమాజముగా, రూపొందగలవు. ఇది ఒక నాడు జరుగు వనికాదు. మానవతావాదుల లక్ష్యమిది. వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము - విశ్వ

1. జీవిక మొదలు — మానవీయం

2. యుగదర్శనం — మానవీయం

3. చేతనావర్తం — అనశీలన —

మానవ సమాజము - ఈ రెండే, మానవతావాదమునకు ప్రధాన స్తంభములు. "వ్యక్తి, సంఘము - రెండూ సమగ్రంగా వికసించవలసిందే" - ఈ వాక్యమున శ్రీ సంపత్కుమారాచార్యులుగారు, సూత్రప్రాయముగా మానవతా వాదమునే ప్రతిపాదించియున్నారు.

అనుభూతి, అభివ్యక్తియున్నగు పెక్కు విషయములీ యనుశీలననుండు చర్చింపబడియున్నవి. అవి ప్రస్తుతము మన కనావశ్యకములు. ఇక, ఈ నల్వరు కవుల కావ్య ఖండికలను, మానవతావాద దృష్టితో పరిశీలించము. ఇచట ముఖ్యముగా, మనము గమనింపవలసిన విషయమొక్కటియున్నది. చేతనావర్త కవులది, ప్రధానముగా, బుద్ధి గమ్యమగు కవిత్వము. చదివినంతనే, హృదయము నుర్రూత లూగించు రసభావములిందు తరచుగా గానరావు. వీరు అనుభూతివాదులు. ఆత్మావలోకనమువలన జనించు అనుభూతి విశేషమునకు వీరు ప్రాధాన్యమునిత్తురు. ఒక విధముగా వీరు ఆధ్యాత్మికవాదులుకూడ. ఆధ్యాత్మికత అనగా, మన వేదాంత దృష్టి కాదు. ఇది అంతర్మనః, అంతరంగ బహిరంగ సమన్వయ సమాలోచనము. కావుననే. వీరి కవిక, పెక్కుచోట్ల, పండితై కవేద్యమై, తన లక్ష్యమునే గోల్పోవుచున్నది.

"అన్నిటికీ కేంద్రమైన వ్యక్తి"ని, "అన్ని దశల్లోనూ మానవ సమగ్ర వికాసము"ను, తమ కవితకు ప్రేరణములైన భావములలో చేర్చినారు, శ్రీ సంపత్కుమారగారు. కాని, మానవత ఆదర్శమేకాని, ఆచరణ యోగ్యమయిన సిద్ధాంతము కాదని వీరి అభిప్రాయము.

1. "అందుకే కాలంపలె అనంతమైన
నర్వతా ఏనాడూ సఫలంకాని
వసుధై క కుటుంబ సంయోజనకు
సగర్వంగా పాటుపడుతున్నా.
సిద్ధాంత ప్రమేయాల కూడదీసి
అనుక్షణం ఆగకుండా అరుస్తున్నా
ప్రబోదిస్తున్నా"

శ్రీ వే. నరసింహరెడ్డిగారి కవిత్వము ప్రబోధ కవిత్వము; అక్కడక్కడ కేవల ప్రచార కవిత్వముకూడ. ఆధునిక కవికి సాంఘిక రాజకీయ చైతన్యము, ఉండితీరగలెననియు, అట్టి చైతన్యములేనివానిని, ఆధునిక కవిగా పరిగణింపరాదనియు వీరి నిశ్చితాభిప్రాయము. వీరిది అఖండ భారతీయ దృష్టి. భారతదేశమున వేర్వేరు జాతులు లేవనియు, ఉన్నదొక్క భారతీయ జాతియే అనియు వీరి భావము. నేడు భారత దేశమున అవ్యవస్థయున రాజకతయు పేరుకొనియున్నవనియు, కులగోత్రాది మూఢవిశ్వాసములు ప్రబలియున్నవనియు. ఎందుచూచినను, ఆకలియు, అవమానమును విశృంఖల విహారము చేయుచున్నవనియు, ఈ విషాదకర పరిస్థితిని తొలగించు కొనవలెనను ఆవేదనయే, తన కవిత్వకు ప్రేరణకర్తయనియు, వీరు, తమ ఉపోద్ఘాతములో వివరించిరి. నిత్యమునుచూచు సంఘటనల వలన తమకు మహావేశము కలిగినను, దానిని సంయమనము చేసికొని, తామీ కవిత్వ చెప్పియుంటిమనికూడ వచించిరి. కాని వీరి కవిత్వలో లోపించిన దా సంయమగుణమే. వీరిది ఉపన్యాసధోరణి: ఒక్కొక్కప్పుడా ధోరణి శివ్రతరమై, తిట్టుకవిత్వలోనికి మారుచుండును.

“ఒరేయ్

కోరికల ఊరేగింపులకు చెదరి

గుండె చెదరి

ఉరేసుకుంటున్న బ్రూట్

నువ్వంటే రోత”

ఇట్టి యుదాహరణము లనేకముల జూపవచ్చును. అదియటుండనిండు. ప్రపంచమున, మానవతను, కులమతాదులపేర, భగ్నముచేయుచున్నవారు, నాయకులే అని రెడ్డిగారి యభిప్రాయము.

అందులకే

“కులంపేర, మతంపేర

భాషపేర, ప్రాంతంపేర

నిన్ను విభజించి. చించి

నీ కళ్ళలో దుమ్ముచల్లి

నీ గాయంమీద కారంచల్లి

రేచుల్లాగ

త్రాచుల్లాగ

రేపుతారు, ప్రే

రేపుతారు

నీలో పశువుని”

అని చెప్పియున్నారు.

ఆ పశుత్వము ప్రకోపించినంతనే, మానవులయందై క్యము నశించుననియు, వారి వినాశమునకు ఎరే కారకులగుదురనియు, చెప్పి, నేటి నాయకుల కుటిలసీతిని, ప్రజల మూర్ఖతను స్పష్టికరించిరి.

“గతంలోంచి అనుభవాల్ని పిండి. వర్తమాన విషవలయాల్ని చేపించి, భవిష్యదాశాంచలాలవైపు చేతులుచాచి. మనిషిలో నిగూఢంగాఉన్న మానవతను జాగృతంచేసే ప్రయత్నమే ఈ కవిత. ——— మనిషిపై మనిషికి భరోసా కలిగించడం దీని లక్ష్యం” - ఈ ఎ క్యములనుబట్టి పేర్వారం జగన్నాథంగారి కవితా లక్ష్యము స్పష్టమగుచున్నది. కాని, మహనీయమగు నీ యాశయములను ప్రకటించుటకు తగిన గంభీరత వీరి కై లికిలేదు. భావములయందొక విధమగు చిలిపితనమును, హేళనయు గోచరించును. ఈ చిలిపివ్రాతలవలన గంభీరభావములుగూడ, తమ నైతికత్యమును గోల్పోవును. క్రింది యుదాహరణములవలన నీ విషయము స్పష్టమగును.

1. *ఏదేశమేగినా ఎందెందు వెతికినా

లేరురా ఇటువంటి నేలలింకెందు

అయోధ్యా మధురామాయా

అందర్నే దేఖో మన ఆలిండియా”

2. “పవన తనూజుడై నా సరే

కీలెరిగి కొట్టంది లాభంలేదు.

తక్కువేమి మనకూ

రాముందొక్కడుండువరకూ.”

3. “దేశమును ద్వేషించుమన్నా

మంచియన్నది మించనీకన్నా”

1. బొంబై తమాషా - చేతనావర్తం

2. కీలెరిగి వాత - ” ”

3. బొంబై తమాషా - ” ”

మూడవ ఉదాహరణలో గురజాడ అనుకరణమున్నది ఇట్టి “పేరడీ” (Parady) వలన హాస్యము జనించునుగాని, ప్రబోధము కలుగదు. మానవతవంటి మహోదాత్త భావమున వ్యక్తీకరించుట కిట్టి శైలి పనికిరాదు. కాని, వీరు అసమర్థులగు కవులుకారు, తలచుకొన్నచో, గంభీరభావములనుగూడ, ఉదాత్తరీతిలో వ్యక్తీకరింపగలరు.

1. మంచికై నా చెడుకై నా
మానవుడే కేంద్ర బిందువు”

“నర్వమునకును, మానవుడే పరమప్రమాణము” అను మానవతావాద మూలసూత్ర మిందుగలదు.

2. మానవతను మట్టిలోపారేసి,
మంచితనాన్ని మరుభూమిలో పాతేసి
అధ్యుదయం తెస్తామనడం
ఆకసాన్ని కోస్తామనడం
ప్రజావంచనకు మెత్తని మార్గం”

* “డాక్టర్ సుప్రసన్న కవి మాత్రుడేకాదు. వేదంనుంచి ఆధునిక కవిత్వాదంవరకు బాగా తెలిసిన వ్యుత్పన్నుడు, విమర్శకుడు. సంప్రదాయం తెలిసినవాడు. తనలోని గంభీర భావాలను వ్యక్తీకరించడానికి పద్యంకంటే వచన పద్యం ఉపయోగపడుతుందని ఈ ప్రక్రియకు ఉపక్రమించేడేకాని, పదిమందికీ సుబోధకంగా ఉంటుందనికాదు. అరవిందుని కవితవలె సుప్రసన్న కవిత పదిసార్లు చదివితేనేకాని బోధపడదు” - ఇందు శ్రీ దాశరథిగారు వచించిన దంతయు సత్యమే. సుప్రసన్నగారి కవిత సులభ గ్రాహ్యముకాదు.

సుప్రసన్నగారి కవితలో నిరంతరాన్వేషణ, అనంతమగు నావేదన గోచరించుచుండును. ఎందులకీ అన్వేషణ? ఎందులకీ అవేదన? మానవతకొరకు, శాంతి కొరకు, విశ్వమానవ ప్రేమకొరకు, వారు విసుగుపేసి, విరతిరేని అన్వేషణ సాగిం

1, 2. ఉగాది పాట - చేతనావర్తం.

* ఆంధ్ర ప్రభ - 5 - 3 - 75.

చిరి. తుదకు "నరుడి గుండెల అడుగున నలిగిపోయే మానవత్వపు సడి" వారికి వినిపించినది. శాంతి దేవతను వారు, క్రింది విధముగా ప్రార్థించుచున్నారు.

2. "అశ్మలో వెలిగే జ్యోతి ఎపుడూ ఆరి
పోకుండా చూడు"

3. "త్యాగంలో సౌందర్యం చూపించు
అదర్శాల పూరితాన కురిపించు
అంతరాత్మకూ ఆలోచనకూ
మధ్య అవరణ కుడ్యాన్ని చేదించు"
మమ్ము మాకు చూపించు
మాకొక చరిత్ర నిర్మించు
తల్లీ! ఈ నేల ప్రతిచోట
చైతన్య స్పందం కల్పించు."

మానవతా వ్యాప్తి, అద్భుతగులుచున్న రాక్షసశక్తులనేకములుండును. వాని యునికియే, మానవాభ్యుదయ భంజకము. అట్టి వానిని శ్రీ సుప్రసన్నగారు.

"ఓ నా దేశమా!" అను తమ కావ్య ఖండికయందు పేర్కొని, వానిని, "ఎందుకు సహిస్తున్నావు నీవు" అని దేశమునే ప్రశ్నింతురు. ఇందు వారి నిశిత పరిశీలనా దృష్టి వ్యక్తమగుచున్నది, అందు ముఖ్యములు కొన్ని.

"ఓ నా దేశమా!

ఎందుకు సహిస్తున్నావు నీవు?

పదిమంది తినవలసిన అన్నాన్ని పాతరపెట్టేవాణ్ణి,

పసిపాపల పెదాలపై చిరునవ్వుల్ని

బ్యాంకుల్లో దాచేవాణ్ణి,

పాలిచ్చే కామదేనువు కాకుండా ఖండింపనెంచిన వాణ్ణి

వరప్రత్యయనేయ బుద్ధితో జాతీయ

ప్రాణశక్తికి ద్రోహంచేసే వాడిని

విచ్చుకునే స్వాతంత్ర్య శతపత్రాన్ని

రెక్కలు రెక్కలుగా చీల్చి పంచుకునే వాణ్ణి"

1, 2, 3. మాతృదర్శన.

ఇట్లు ప్రస్తుత పరిస్థితులయెడ కొంత నిరాశను వ్యక్తీకరించినను, శ్రీ సుప్రసన్న గారు నహజరుగ ఆశావాదియే. ¹“ఆనంద ప్రభాతంకోసం” అను కవితలో, ఈ భావమే ప్రస్ఫుటమగును.

“మృత్యుచ్ఛాయావలితమైన ఈతమోరాళిలోనుండి
ఆనందలోక కనాటాలు వివృతంచేసేవేళకోసం
పాడుతున్నాను ప్రబోధ సంగీతాన్ని
పిలుస్తున్నాను ఆనంద ప్రభాతాన్ని.”

ఎల్లోరాగారు :— ²“నా కవితకు మూలం ఘర్మజలం” అని చెప్పిన శ్రీ ఎల్లోరాగారు, మానవతావాదులగు నేటి అభ్యుదయ కవులలో, ఒక విశిష్టస్థానము నాక్రమించుకొని యున్నారు. భావనయందేకాక, భావ వ్యక్తీకరణమునందును వీరి కొక ప్రత్యేకతయున్నది. అభ్యుదయ భావమును, కవితారూపమున, నావిష్కరించుటలో వీరికున్న ప్రతిభ ప్రశంసార్హము. ³“అభ్యుదయ భావబంధురాలె న ఎల్లోరా కవితల్లో నినాదంకన్న అంతర్నాదం హెచ్చు” అని శ్రీ దాశరథిగారు వీరి కవితా తత్త్వము నొక్క వాక్యములో వ్యక్తీకరించియున్నారు. శ్రీ ఎల్లోరాగారు, నేటి వసంతమునుండి రేపటి వసంత మావిర్భవించునను గాఢవిశ్వాసముగల ఆశావాదులు ⁴“శాంతిని వెతుక్కుంటూ, అశాంతిని నరుక్కుంటూ, క్రాంతిని పరచుకుంటూ” పయనించు వీరు, వెనుకంజవేయుట కంగీకరింపరు. అది మానవతకే ముప్పుతెచ్చునని వీరి యభిప్రాయము. అందులకే, ⁵“అగ్ని కిరీటావిష్కరణ” చేయుచు, “భాయ్! తిరోగమనం మానవతకు మహోపద్రవ సంకేతం” ⁶వి హెచ్చరించుచున్నారు. అగ్ని చైతన్యమునకు సంకేతము. అడుగడుగునను, మనకు సాక్షాత్కరించు నాశావాదము, వీరిచేత ⁷“రేపటి మానవ విశ్వ మహోదయానికి నక్షత్రగానం” చేయించును. ⁸“గుప్పిళ్ళతో వసంతాలను” పంచునట్లు చేయును. ⁹“నక్షత్రాల కవి సమ్మేళనంలో ప్రగతి గీతాలు వినిపింప” జేయును. ¹⁰“నాకు నమ్మకముంది, సామాన్యుడు జయిస్తాడని నాకు నమ్మకముంది, ఈ చీకటి మరణిస్తుందని” అని చెప్పుచున్న శ్రీ ఎల్లోరాగారు, ఆశావాదులనియు, మానవతావాదులనియు నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును.

1 ఋతంభర - డాక్టర్ సుప్రసన్న.

2 నిశ్శబ్ద తరంగాలు - ఎల్లోరా.

3 ఆంధ్ర ప్రభ సచిత వారపత్రిక 25-9-74

4, 5, 6, 7, 8 - రేపటి వసంతం - ఎల్లోరా

9 నిశ్శబ్ద తరంగాలు - ఎల్లోరా 25-6-74

ఇటీవల వెలువడుచున్న వీరి కవిత్వపై, ప్రతీకవాద ప్రాధాన్యము గోచరించును.

శ్రీలా వీరరాజుగారు :— సంఘ పరిస్థితి సరిగా, సమగ్రముగా తెలిసికొనినయెడల మానవుడు ప్రగతిని సాధింపలేడు. ప్రజాజీవితముయొక్క సమ్యగవగాహన, మానవతావాది కావశ్యకము. ఉన్నదున్నట్లు తెలిసికొన్నచో, మానము సాధింపగల ప్రయోజనమేమి? అని కొందరడుగవచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానమిది. యథార్థ చిత్రణమువలన, జీవితమందలి లోపాలోపములు, సువ్యక్తములగును. అటుపైన, లోపములను పరిహరించి, గుణములను పరిగ్రహింపవచ్చును. యథావద్వస్తు వర్ణనకు ప్రసిద్ధిగాంచిన ఆధునిక వచన కావ్యములలో శ్రీ శ్రీలా వీరరాజుగారి “మళ్ళీ వెలుగు” ఒకటి. నగరవర్ణన వ్యాజమున, శ్రీ వీరరాజుగారు, మానవ జీవితమునందలి, విశేషించి నాగరక జీవితమునందలి, మంచి చెడ్డలను, యథాతథముగా చిత్రించి, తమకుగల లోకజ్ఞతను, నిశిత పరిశీలనా దృష్టిని, వ్యక్తీకరించియున్నారు. ఈ కావ్యమున, ఉషస్సునుండి, అర్ధరాత్రమువరకును, నగరమున, వివిధావస్థలకు చెందిన మానవులెట్లు ప్రవర్తింతురో వివరింపబడినది. “కేవలం నగర జీవితచిత్రణేనా ఉద్దేశంకాదు. రెండు భిన్నదృశ్యాల్ని యథాతథంగా చూపి, ఆ రెంటి మధ్యగల వ్యత్యాసాన్ని అర్థవంతంగా పాఠకుడికి తెలియజేసే ప్రయత్నం యందులోవుంది” అని శ్రీ వీరరాజుగారే, తమ కావ్య స్వరూప స్వభావములను స్పష్టముగావించి యున్నారు. ఇందు, ఉషస్సు ఆశకును, ఉదయము చైతన్యమునకును మధ్యాహ్నము అధికారమునకును, సాయం సమయము ఆకర్షణకును, సంధ్యాకాలము పతనమునకును, రాత్రి పాపమునకును, అర్ధరాత్రము జడత్వమునకును, సంకేతములుగా గ్రహింపబడినవి. ఈ యంశములను శ్రీ వీరరాజుగారే “వేకువ తొలి వెలుగులో” అను తమ ఉపోద్ఘాతమునందు వివరించి యున్నారు. తుదకు, ఈ చీకటియు, ఈ జడత్వమును, ఇట్లే ఉండిపోవను, ఆళాపూర్వకమగు “కవి పలుకు”తో కావ్యము ముగియుచున్నది. శ్రీ వీరరాజుగారి హక్కునకు గాంభీర్య నైశిత్యములు రెండును గలవు. వారి భావముల యందును, పలుకుబడి యందును, చమత్కృతి తోణికిసలాడుచుండును, ఇందుల కొకటి రెండుదాహరణములు.

1 "కొట్లో గళ్ళా పెట్టెముందు రక్తంతాగి
ఇంట్లో పూజగదిలో మంచి తీర్థం
నేవించే షావుకారు."

2 "దీపం ఉండగా యిల్లు చక్కబెట్టు
కుందామన్న ఇల్లేలేనివాళ్ళు"

3 "ఇళ్ళకన్న రోడ్డే సదిలం కష్టజీవులకు"

4 "సంధ్యలో మురికివాడల పూరిళ్ళు
వాళ్ళ బ్రతుకుల్లాగే చీకటి గుయ్యారాలు"

5 "అనధికార జూదగృహానికి
క్లబ్బు అందమైనపేరు"

ఇట్టి యుదాహరణము లనేకముల నిందు చూపవచ్చును.

మానవతావాదు లనేకులుగలరు. వారి కావ్యములందీ భావములే పునః పునరా
వృత్తములగుచుండును. కావున వానినిఁ నుదాహరించుట, వలన నెట్టి ప్రయోజనమును
సాధింపబడదు.

1, 2 - ఉషస్సు - పు. 28, 28

3 సాయంత్రం - పు. 75

4, 5 - సంధ్య

పంచమ ప్రకరణము

దిగంబరకవులు - అస్తిత్వవాదము

ఆధునిక యుగము, భిన్నదృక్పథముల కాలవాలము. కవి దృక్పథమును బట్టి, కవితా స్వరూప స్వభావములు మారుచుండుట సహజము. కవి దృక్పథమేది ? అది హేతుబద్ధమగునా ? కాదా ? దోషజుష్టమగుచో నా దోషమెట్టిది ? దానివలన లోకమునకు కలుగు మంచి చెడుగులెట్టివి ? కవిపై పాశ్చాత్య కళావైజ్ఞానిక సిద్ధాంత ప్రభావమున్నదా ? ఉన్నచో నా సిద్ధాంతమేది ? దాని ప్రభావము, కవిపై నెట్లు, ఎంతవరకున్నది ? ఇత్యాది విషయము లనేకములు, ఆధునిక కవితా విమర్శ యందు, చర్చనీయములై యుండును. ప్రస్తుత చర్చనీయాంశము దిగంబర కవిత్వము.

దిగంబర కవులు : విమర్శకాభిప్రాయములు

నగ్నముని, విభిలేశ్వర్, జ్వాలాముఖి, చెరబండరాజు, భైరవయ్య, మహా స్వప్న, అను నీయార్థులు, దిగంబర కవులను పేర, కొన్ని కావ్య ఖండికలను వ్రాసి, సాహితీ లోకమున నొక సంచలనమును కలిగించిరి. వీరి కవితను గూర్చి పరస్పర విరుద్ధములగు నభిప్రాయములు వెలువడినవి ఇరువదవ శతాబ్దమున జనించిన కవికోద్యమ మెద్దియు నింతటి విమర్శకు గురియైనట్లు కానరాదు. కొందరు వీరిది కవిత్వమేకాదని నిరసించగా, మరికొందరు వీరి రచనలలో ఉత్తమ కవితా గుణములు చాలగలవని శ్లాఘించిరి. ఆ యభిప్రాయముల నిచ్చినవారిలో, ఆధునిక కవులును, విమర్శకులును గలరు. కావున నా యభిప్రాయములు కొన్నియిట నుదాహరింపబడుచున్నవి.

1. వాళ్లు నిజమైన కవులు అయితే వాళ్ల కవితాశక్తుల్ని సరియైన మార్గంలో పెట్టలేకపోతున్నారు. వాళ్లలోని unrest (అశాంతి)ని సరియైన మార్గంలో పెడితే బాగుంటుంది. శ్రీ. శ్రీ.
2. దిగంబరకవులు తిరుగుబాటు చేస్తున్నారు. వాళ్లు కనబడిన ప్రతిదాని మీద తిరుగుబాటుతున్నారు. వాళ్లు అనార్కిస్టులనుకోవాలో, మార్క్సిస్టులను కోవాలో తెలీదు. ఎక్కువ. అనార్కిస్టులుగానే కనిపిస్తున్నారు. శ్రీ. శ్రీ.
3. దిగంబరకవుల్లో రాజకీయ చైతన్యం కంటే కవితా చైతన్యమే ఎక్కువ. శ్రీ. శ్రీ.
4. దిగంబర కవిత్వం కసిత్వం అన్నది ఆపోహకాదు. దిగంబర కవిత్వంలో నాకు పోయెట్రి కనిపించింది. ఆయనకి (రమణారెడ్డి కె. వి) కనిపించింది. శ్రీ. శ్రీ.

5. సమాజం మీద కక్షకట్టినవాళ్ళు దిగంబరులు. ముఖ్యంగా మధ్య తరగతి మీద వీళ్ళు కత్తి దూశారు..... వీళ్ళు చేసేది అభ్యుదయ రచన కాదు. “జాగృతికోసం ధ్వంస రచన” చేస్తారు. ఆరుద్ర.

6. Negative గానే సంఘాన్ని విమర్శిస్తూ ఉండిన “దిగంబర” కవులు, పాఠక లోకానికి ఎదు్యచ్చికిత్స చేయడంలో కృతార్థులయ్యారు. గండ్ర గొడ్డళ్ళ లాగా అవినీతి మీద విరుచుకుపడ్డారు. కోపం వెళ్ళది ఉన్నాదానికిగల తీవ్రతను సంతరించుకొంది. వీరంగం తొక్కినట్టు అక్షరలోకాన్ని భయ భ్రాంతంచేశారు. విలువలును అన్నిటినీ నిరాకరించే ‘నిహిలిస్టు’ దోరణిగా అనిపించినా దీనివెనక బలీయమైన మానవీయత నిలిచింది. అందుచేతనే వాళ్ళలో కొందరైనా మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాన్ని ఆమోదించకలిగారు.

కె. వి. ర.

7. దిగంబర కవులు ఆధునిక కవిత్వంలో ఒక కొత్తదారి చూపారు..... ఇది నిజమైన విప్లవ - తిరుగుబాటు కవిత్వం - ఈ కవిత్వం ప్రజలకు ఈనాడు అవసరం. కొ. కుటుంబరావు.

శ్రీ కుటుంబరావుగారి యభిప్రాయమునకు వచ్చుటకు కొంతకాలము పట్టినది. ప్రప్రథమముగా వారికి దిగంబరకవుల కవికలలో ప్రధానముగా గోచరించినది, ద్వేషభావము. దిగంబరులు, దేశ పరిస్థితులను ప్రబలముగా ద్వేషించిరనియు, ఆ ద్వేషమును సాధ్యమైనంత మొరటుగా వ్యక్తీకరింప యత్నించిరనియు, తొలుదొల్ల వారు గ్రహించిరి. దిగంబర కవులపై మీ అభిప్రాయమేమి? అని కొందరు మిత్రులు ప్రశ్నింపగా, శ్రీ కుటుంబరావుగారిచ్చిన సమాధాన ముదాహరణయోగ్యము.

“వాంతి చేసుకున్న వాణ్ణి చూసి యితరులు
వాంతి చేసుకోరు వారు ద్వేషించే
దంతా, నేనూ, ద్వేషించేదే, కాని దిగం
బర కవులు ఈ ద్వేషాన్ని ప్రజలలో పు
ట్టించడం అవసరం.”

5. స్వాతంత్ర్య యుగోదయంలో తెలుగు కవిత - మహతి-ప్రతిభ-పుట 33.

6. తెలుగు సాహిత్యం - మార్క్సిజం ప్రభావం. పు. 76.

7. సాహిత్యంలో విప్లవోద్యమం - పుట 28.

దిగంబర కవుల కి - వ, సంపుటము నందలి కొన్ని రచనలను, ముఖ్యముగా చెరబండరాజుగారి రచనలను, చదివిన తరువాత, శ్రీ కుటుంబరావుగారికి, దిగంబరులపై ఒక సదభిప్రాయ మేర్పడినది.

దిగంబరుల కవిత్వమును చాలమంది యామోదింపలేకుండుటకు ముఖ్యకారణమందు తరచుగా గన్నట్టు నశ్శీలభావములేయని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. మరియు వారి కవిత యందు నిర్మాణాత్మకములగు భావములు మృగ్యము లనియు, కసితోడి దూషణ వాక్యములే అధికమనియు పలువురి అభిప్రాయము. వారి కవిత్వమునేదో విధముగ సమర్థింపజూచిన శ్రీ శ్రీ మున్నగువారు కూడ, వారి యందలి అరాజక దోరణిని అంగీకరింపక తప్పలేదు. ఇట్లన్ని అభిప్రాయభేదములకు హేతువులగుచున్న దిగంబరుల కవితా స్వరూప స్వభావములను, సక్రమముగను, విష్పాక్షికముగను పరిశీలింతము.

దిగంబరుల కవితా తత్త్వము : దిగంబర కవులు, తమ కవితా మూల సిద్ధాంతములను, స్పష్టముగా, ప్రతి సంపుట ప్రారంభమునందును, వివరించి యున్నారు. వారి తాత్త్విక దృక్పథమును, అవగాహనచేసికొనుటకు, తత్త్విద్ధాంత పరిశీలన మత్యావశ్యకము.

“మానసిక దిగంబరత్వం కోసం నిత్య సచేతన ఆత్మస్ఫూర్తితో, జీవించడమే మా ఆశయం. శ్వాసించే ప్రతివ్యక్తితో సారూప్యంచెంది, వ్యక్తి అస్తిత్వ పరిరక్షణ కోసం, అంతరంగంలో అణగిపడివున్న ఆరాటాన్ని, అసంతోషాన్ని, విసుగును, అక్షరాల్లో వ్యక్తీకరించి నూతన విశ్వాసాన్ని, ఆశను కలిగించాలని మాతత్పరత” దిగంబర కవులు. (ప్రథమ సంపుటము)

దిగంబర కవుల కవితా పరిమ ప్రయోజన మిందు సూత్రప్రాయముగా చెప్పబడియున్నది. ఇందుగల “మానసిక దిగంబరత్వము” అను పదమున కర్థము స్పష్టముగా తెలిసినప్పుడుగాని, మనకు దిగంబర కవుల రచనలు సమగ్రముగా నర్థము కావు. మానసిక దిగంబరత్వము ప్రయోజనము. తత్ప్రయోజన సిద్ధికి నిత్యసచేతన ఆత్మస్ఫూర్తితో జీవించుట సాధనము, ఇదియే వారి ఆశయము.

రెండవ ప్రయోజనము వ్యక్తి అస్తిత్వ పరిరక్షణము. ఏతత్ప్రయోజనసిద్ధికి మూడు సాధనములు చెప్పబడినవి.

1. శ్వాసించు ప్రతివ్యక్తితోడను సారూప్యముచెందుట. “ప్రతివ్యక్తితోడను” అని చెప్పిన వారిదా? “శ్వాసించు” నను విశేషణమేల? చచ్చినవారితో సారూప్యము నెవ్వరు నభిలషింపరుకదా! అను శంక జనించుట కవశమున్నది. ఊహిక (emphasis) కొరకట్లు చెప్పిరని సమాధానపడవచ్చును. కాని, ఆ సమాధాన మంతగా తృప్తిరముకాదు శ్వాసించుట జీవంతక్షణము. ఇటు విశేషణము సార్వజనీనతా సూచకము; కుల మత వర్గములతోగాని, వైయక్తికములగు లక్షణములతో గాని పడవులతోగాని, భోగ భాగ్యములతోగాని, సంబంధములేకుండ నర్వమానవులతోడను సారూప్యము చెందుట అని భావము తుల్యరూపమును గలగియుండుట సారూప్యమనబడును. మనవారు చెప్పిన చతుర్విధ ముక్తులలోనిది యొకటి. భగవంతు డెట్టి రూపమును కలిగియున్నాడో, అట్టి రూపమును కలిగియుండుట అనిభావము. * సారోక్యసామీప్య సారూప్యసాయుజ్యములు చతుర్విధ ముక్తి భేదములు. దిగంబర కవులు “సారూప్య” శబ్దమును, మీది యర్థమున వాడియుండరు. ఇట్లనుటకు వారి కవిత్వమే ప్రమాణము ప్రమాణాంతర మనావశ్యకము. ఇటు సారూప్య శబ్దమునకు, ఏకీభావము అను నర్థమును చెప్పవచ్చును. భిన్న వ్యక్తుల యందు భావైక్యము సాధ్యము, అనగా, ఒకరి భావములతో, ఇంకొకరేకీభవింపవచ్చుననుట. మరియు, నెవరివ్యక్తిత్వమును వారు విలుపుకొనుచుగూడ భావైక్యమును సాధించుట కవకాశమున్నది. అట్టి భావైక్యము నుద్దేశించియే, దిగంబరులు సారూప్య శబ్దమును ప్రయోగించిరనుట యుక్తము. ఇటు మత ప్రసక్తిలేదు గావునను, పారిభాషికార్థమున నీపదము ప్రముక్తముకలేదు కావునను అట్టి యర్థమును చెప్పుట దోషావహముకాదు. అంతరంగములో

అణగిపడియున్న ఆరాటమును, ఆ సంతోషమును, విసుగును అక్షరములలో వ్యక్తీకరించును.

ఇటు నర్థము స్పష్టమే, అంతరంగమున నణగియున్న భావములను, అక్షర రూపమున వ్యక్తీకరించుట, అనగా కవిత చెప్పుట. ‘అక్షరరూపమున’ అనుటకు బదులు, ‘కవితా రూపమున, లేక, కవితా ద్వారమున’ అని ఏల అనలేదు? అక్షర శబ్దమునందలి శాశ్వతత్వము నూహించి అట్లనియుండవచ్చును, లేదా “మా భావము

* సారోక్యము = భగవంతుడున్న లోకమున నుండుట. సామీప్యము = భగవంతునకు చేరువగానుండుట సాయుజ్యము = భగవంతుని లో నైక్యమగుట; దీనిని అర్చితములు మాత్రమే అంగీకరింతురు.

అను మే మక్షరబద్ధముచేతిమి; దానిని మీ యిచ్చఁచి నట్లు వ్యవహరింపుడు. దానిని మీరు కవిత్వముగా నంగీకరించినను అంగీకరింపకున్నను మా కొక్కచే" అను నభిప్రాయముతో నట్లు చెప్పియుండవచ్చును. తమ రచనల యందలి యసాధారణత్వమును దిగంబర కవులు గుర్తించి మేమున్నాము. అంతదనుక ఆంధ్రమున వెలువడిన కవిత్వమునకును తమ రచనలకును స్వరూపస్వభావములందు చాల భేదముకలది విషయము వారికి తెలియనిదికాదు. కవిత్వా స్వరూప విషయమున, కొన్నిస్థిరాభిప్రాయములుగల లోకము, తమ రచనలకు కవిత్వా లండములుగా అంగీకరించునా? అను నందేహము వారి కున్నది. లేకున్న ప్రతి సంపుట ప్రారంభమునందును, తమ శయములను, సాహిత్య సిద్ధాంతములను, అంతవిపులముగా వివరింపవలసిన పనియేమున్నది? ఇట్టి విచికిత్సయందున్న వారు గావుననే, "కవిత్వా రూపమున" అని చెప్పక, "అక్షర రూపమున" అని చెప్పియుందురు, ఏది యెట్లున్నను, ఇట ప్రాచీన్యమును వహించునది భావవ్యక్తీకరణమేకాని, కవిత్వా లక్షణముకాదు.

ఈ భావవ్యక్తీకరణమునకు కారణము నూతన విశ్వాసమును, ఆశను లిగించుట. నిరాశానిస్పృహలతో లోకమంతయు, తల్లడిల్లి పోవుచున్నది. తనయందు తనకే విశ్వాసము నశింపగా, మానవుడు, దారి తెన్నులుగానక, వాపోవుచున్నాడు. ఒక్క వాక్యములో చెప్పవలెనన్న, వ్యక్తి తన అస్తిత్వమును గోల్పోవుచున్నాడు. దానిని పరిరక్షించుట అత్యావశ్యకము. మానవునకు, ఆత్మవిశ్వాసము, అనగా, తనయందు తనకు నమ్మకము, కలుగవలయును. భావిపై ఆశ యేర్పడవలయును. అప్పుడే "అస్తిత్వము" నిలుచును; తత్ప్రయోజన సిద్ధికే తమ కవిత లంకితములై యున్నవని దిగంబర కవుల ప్రకటన.

అస్తిత్వోర్వచనము : అస్తిత్వ మనగానేమి? దీనికి దిగంబర కవులిచ్చిన నిర్వచనము :

* "మనిషి భౌతికవాంఛ నిజం. ఈ వాంఛతోబాటు అచేతనంగావున్న మూడో ప్రపంచం కూడా నిజం. అలాగే మానసికమైన ఏకాకితనంకూడా వాస్తవమే. కాని, ఈ ఏకాకితనం మాత్రమే అస్తిత్వంకాదు పరిసరాలు, మానవబాంధవ్యాలు ఒదిలి

* దిగంబర కవులు - సం. 2. సమకాలీన జీవితంపై దిగంబర కవుల దృక్పథం - మూడు కవితా సంకలనాల ఏకైక సంపుటి పుట 70.

ఎం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ -

క్షణంపై క్షణం బరువుగావడి యీడుస్తూ పోవడంకాకుండా, చైతన్యవంతమైన ఆత్మ సంతృప్తితో సాగే జీవితం నిజమైన అస్తిత్వం”

యోగులు భౌతిక ప్రపంచము నశ్వరమను నభిప్రాయముతో, తత్సంబంధ మును వీడి, ఏకాంతము నభిలషింతురు; అంతర్ముఖులై యుందురు. కాని, దిగంబరులు చెప్పు “మానసికమైన ఏకాకి తనం” జదివెడు. కాదనటకు కరణము, వీరి భౌతిక దృక్పథమే.

మానవుడు మానసికముగా పనిచేయునపుడు, అనగా, ఆలోచించునపుడు, ఒంటరి తనమునే అన భవించును; ఆలోచనా పథమున నాడొక్కడే పయనించును. ఈ యవస్థనే దిగంబరులు “మానసికమైన ఏకాకితనము” అని వ్యవహరించిరి. ఆ ఒంటరితనమున మానవుని అస్తిత్వము సువ్యక్తము. కాని, అంతమాత్రమున, నది అస్తిత్వముకాదనియు, నలుగురితో కలసియుండక బ్రతుకు నొక భారముగా భావింపరాదనియు, చైతన్యవంతమై, ఆత్మ సంతృప్తితో సాగు జీవితమే నిజమగు అస్తిత్వమనియు, దిగంబరుల యభిప్రాయము. చైతన్యవంతమగు నాత్మ సంతృప్తి యనగా, ఆత్మ సంతృప్తితో నుండుటయేగాక, ఆ యునికి యొక నిత్యానుభూతిని కలిగియుండుట అని యర్థము. దిగంబర కవుల యభిప్రాయమున అస్తిత్వమనగా నిది. దీని పరిరక్షణము వారు చెప్పిన ప్రయోజనాంతరము.

మానసిక దిగంబరత్వమనగా, మనస్సు అనాచ్ఛాదితముగా, స్వచ్ఛముగా నుండుటయే. మానవుని మనస్సు బహువిధములగు నైహికవాంఛలతో నాచ్ఛాదిత మైయున్నది. ఆయాచ్ఛాదనలు తొలగిపోయినచో, మనస్సు నిర్మలమగును. అప్పుడు గాని మానవునకు నిజస్వరూపము గోచరింపదు. ¹ ప్రతి మనస్సుని యందును ఆతని నిజస్వరూపము జ్యోతి వలె వెలుగుచుండును.

ఇచ్చట మనము సుఖముగా గుర్తింపవలసిన విషయమొకటి యున్నది. “మానసిక దిగంబరత్వమనగా సర్వవాంఛా జ్ఞానముకాదు. భౌతికములగు సుఖము లన్నింటిని విడువలెనని వారి యభిప్రాయముకాదు. ప్రాపంచికములగు సుఖదుఃఖానుభూతులన్నియు మిత్యలనిగాని, వానితోడి సంబంధములేకుండ మానవుడు జీవింపగల

1 ప్రతి మనిషిలోను ఆతని అసలు స్వరూపం దీపంలా వెలుగుతూవుంటుంది. తన స్వరూపాన్ని మరచిపోయి వికృతంగా యీనాడు మనిషి పెరుగుతున్నాడు. కృత్రిమ ఆచ్ఛాదనల క్రింద గొంగళా ఇతుకుతున్నాడు. ప్రథ - సం ఉపోద్ఘాతము.

దని కాని, వారెక్కడను చెప్పలేదు; *ఉపరి అందులకు భిన్నముగానే చెప్పిరి. అధునిక యుగమున మానవుడు స్వచ్ఛమును, స్వచ్ఛందమునగు జీవిత విధానమును వీడి, కుత్సితము, కాపట్య కలషితమునగు మార్గమున పయనించుచున్నాడనియు, యాంత్రికమును, నటనాత్మకమును, హేయమును అగు నా జీవితమార్గమును పరిత్యజించి, నిర్మలమగు నీతి పథమును అనుసరించినప్పుడుగాని, అతనికి అమలినమగు అనుభూతి లభింపదనియు, వారి సిద్ధాంతము. “నిత్యసచేతన ఆత్మస్ఫూర్తితో జీవించుట” అనగా, నిర్మలమగు జీవితానుభూతిని కలిగియుండుటయేకాక, నిత్యమును అట్టి యెరుకగలిగియుండుట. ఇట ఆత్మశబ్దము వేదాంతార్థమున ప్రయుక్తముకలేదని నా నమ్మకము. అది జీవాత్మకుగాని, పరమాత్మకుగాని బోధింపదు. వీరు, తరచుగా పేర్కొనిన “అసలు స్వరూపము”ను లేక “నీ తనము”ను వీరెక్కడను నిర్వచింపలేదు. అక్కడక్కడ కొన్ని సూచనలున్నవి :

“ఈ ఆదంబరాల వెనుకవున్న నిన్ను ఒక్కసారి దిగంబరంగా చూసుకో, నీ ఎముకలు, నీ భయాలు, నీ కన్నీళ్ళు, నీ ఆందోళనలు, నీ సుఖం యివన్నీ నిజం. వీటన్నింటికీ అందనంత దూరంలో స్వచ్ఛమైన, సహజమైన, అజేయమైన నీ అసలు స్వరూపంవుంది. ప్రతి మనిషిలోను అతని అసలు స్వరూపం దీపంలా వెలుగుతూ వుంటుంది!”

“దేన్నీనమ్మకు, నీలోపల, యీ ముసుగులో పల, యీ వంపన అంచుల కిందవున్న నీ అసలు స్వరూపాన్ని, నీ ‘తనాన్ని’ నమ్ముకో².
“తప్పిపోయిన ఆత్మను పట్టియిచ్చి మనిషిని మనిషిగా చూడాలని మా కోరిక³”

* నిజమైన అస్తిత్యం భౌతికానందంతోపాటు మనస్సుని సర్వదా సచేతనంగా వుంచి, అందరిలోనూ విలబడి తనలో తాను జీవించడం—

నం. బి. ఉపోద్ఘాతము పు. 18.

‘జీవితానికి ఆర్థంలేదని నిరర్థక జీవన విధానంతో మనిషి జీవించలేడు.

మానవుడి కష్టదశయే అతని మానవత్వానికి అగ్నిపరీక్ష. ఈ దశలో కత్తి అంచుపై కూడా మానవత్వాన్ని మరచిపోనివాడు, అంశర్గత సంగీతాన్నివింటూ ఉండే వాడు యథార్థ మానవుడు. Do పుట 70.

1 నం. 1. ఉపోద్ఘాతము - 3. పుట 5.

2 నం. 1. ,, 3. పుట 4.

3 నం. 2. ,, 4. పుట 88.

ఈ వాక్యములనుబట్టి, చూచినచో, మనవారు చెప్పిన “ఆత్మ”కును, వీరి “అనలు స్వరూపము” లేక “నీ తనము”నకును కొంత సాదృశ్యమున్నట్లు తోచును. కాని, ఈ ‘నీ తనము’ను వీరెక్కడను వివరించి చెప్పలేదు. మానవునియందొక చైతన్యమున్నది. దానిని “I-Consciousness” లేదా “I n. ss” అని పాశ్చాత్య తత్వవేత్తలందురు. దానినే, వీరు, “నీ తనము” అని పేర్కొనియుందురు, ఈ విషయము నింతకంటె స్పష్టముగా వివరించుట కాధారములులేవు.

దిగంబర కవుల సిద్ధాంతములు :— దిగంబర కవులు ప్రకటించిన మూడు సంపుటములకును ముందు ఉపోద్ఘాత ప్రాయములగు కొన్ని వివరణ వాక్యములు గలవు. వారు, వాని కే పేరును పెట్టలేదు. సౌభ్యముకొరకట నవి ఉపోద్ఘాతములుగా పేర్కొనబడినవి. అందు వారికి సాహిత్య విషయమునను, సాంఘిక రాజకీయాది విషయములందును గల యభిప్రాయములు, సువ్యక్తములై యున్నవి. కొన్నిట పునరుక్తియున్నది; కొన్నిట అనావశ్యకమగు విపులీకరణమున్నది. కొన్నిట అశ్లేలములును, జుగుప్సావహములునగు పదములున్నవి. వాసనన్నిటి నీట ఉదాహరించుట అప్రస్తుతము. కావున సంక్షిప్తముగా వాని భావములు చెప్పబడుచున్నది.

1. భాషాసాహిత్యములు: శార్దూలమత్రేభాదివృత్తములలో కవిత్వం చెప్పట వీరికి నచ్చదు. ప్రబంధాది పూర్వసాహితీ ప్రక్రియలు వీరికి రుచింపవు. పూర్వుల భావములు, అనగా, సంప్రదాయ సిద్ధముగా వచ్చుచున్న భావములునూ, సమాసాది రచనావిధానమును వీరికి పనికిరావు. ఆదినుండియు, అనువాదములకును, అనుకరణములకును మన సాహిత్యము అలవాటుపడి యున్నదనియు, నేడు పాశ్చాత్య స్వరములకు, అనగా కవికలకు, ప్రతిధ్వనిగా మారియున్నదనియు, అట్లు కేవలము అనువాదమును, అనుకరణమును అగు సాహిత్యమును, తాము నిరసించుచున్నారమనియు, దిగంబరులు, పలుతావుల స్పష్టముచేసియున్నారు. వీరు కోరునది “మౌళికమైన ధ్వని” అనగా, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిగల సాహిత్యము. ఇటు “ధ్వని” శబ్దమును వీరు సామాన్యార్థముననే ప్రయోగించిరి. ఆలంకారికులు చెప్పిన ధ్వనికిని, దీనికిని సంబంధములేదు. నేడు బహుముఖముల పత్రికలలో ప్రచురితమగుచున్న సాహిత్యమునే కాక, అట్టి నిరుపయోగకర నీరస సాహిత్యమును ప్రకటించుచున్న పత్రికలనుగూడ తగులబెట్టుటయే మంచిదని వీరి నిశ్చితాభిప్రాయము. ఆధునిక సాహిత్యముపైగూడ వీరికి సదభిప్రాయములేదని దీనినిబట్టి తేటతెల్లమగుచున్నది. నేటి సాహిత్యమున,

ఆధునిక మానవుని “అ స్తిత్వము” ఆవిష్కృతము కావలయునని వీరి అభిలాష. ఆధునిక మానవుడనగా నెట్టివాడు? ఈ ప్రశ్నకు దిగంబరుల సమాధానమిది : జీవితమునందలి నిజాయితీని, సరళత్వమును, యుగ సందేశమును, అనుభూతులను, అభివ్యక్తిని ఊపిరిగా పీల్చగలవాడే ఆధునిక మానవుడు. ఈనాడు పుట్టిన ప్రతి వ్యక్తియు. ఆధునిక మానవుడు రాజాలదనియు, పూర్వోక్త లక్షణ లక్షితుడగువాడే ఆధునికుడనియు, నట్టి మానవుని “అ స్తిత్వము” ను అభివ్యక్తము సేయగల సాహిత్య మత్యావశ్యకమనియు, దిగంబరుల దృఢాభిప్రాయము.

సాహిత్య అకాడమీలను “అనాథమీలు” అని హేళన పూర్వకముగ పేర్కొనుటచే, దిగంబరులకు, ఆ సంస్థలపై గూడ గౌరవములేదని చెప్పనగును, సాంఘికము : నేడు దేశమందంతటను వ్యాపించియున్నది “కుష్టువ్యవస్థ” దానిని సమూలముగ నాశనము గావించుటయే, దిగంబర కవుల యేకైక లక్ష్యము. సంఘ పరముగ దిగంబరులు చెప్పిన అభిప్రాయములన్నియు నీ రెండు వాక్యములలో నిక్షిప్తములై యున్నవి. విశ్వ విద్యాలయములును, సినీమా కళయును, ఈ “కుష్టువ్యవస్థ” బహుళ వ్యాప్తి గావించుటకు దోహదము చేయుచున్నవని దిగంబరుల భావము. మతపరములు : పీఠాధిపతులు, బాబాలు, సన్యాసులు మున్నగువారు పచ్చి దొంగలనియు, సోమరిపోతులనియు వీరి అభిప్రాయము. దేవుని పేర మనదేశమున పెద్ద స్థాయిలో వ్యాపారము సాగుచున్నదనియు, దానికి పీఠాధిపతులు మొదలై నవారే సారధ్యము వహించుచున్నారనియు, అట్టి ద్రోహుల సవమానించి తరుమడలెననియు వీరి సంకల్పము. ప్రజలలోని అవిద్యను అజ్ఞానమును ఆధారముగా చేసికొని, “కళ పేరిట ప్రజలను మరింత అవిసీతివైపు మరలించుచున్నారు సినీ కళాకారులు. వీరు కూడ అవమానార్హులు, దండ్యులు, రాజకీయములు : ప్రతి రాజకీయ : సిద్ధాంతమును, మొదట మంచిదే అయినను, రానురాను స్వార్థపరుల చేతులలో పడి పాడయిపోయినది. కావున, దిగంబరులకు నేటి రాజకీయ సిద్ధాంతములలో దేని యందును, నమ్మకములేదు, - నేటి రాజకీయముల గూర్చి దిగంబరులు వ్యక్తీకరించిన ప్రథమాభిప్రాయమిది. “చిత్తశుద్ధి, నిజాయితీలపై ఆధారపడిన సంఘ వ్యవస్థ, రాజకీయ దృక్పథం యాపొందించాలి” అని వారి దృఢసంకల్పము. రాజకీయ సిద్ధాంతములు, ఆయా దేశ కాలములకు, అనుగుణముగా, బయలుదేరినవి. అవి క్రమ

1, - సం. 2; రాజకీయ వ్యవస్థ - పుట 69.

మూడువదితా సంకలనం ఏకైక సంపుటియై - ము. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ -

పరిణామమునందినవి. వానికి తాత్కాలికమై విశిష్టతయుగలదు కాని, చరిత్ర పురోగమించుచున్న కొలదియు, అవి కేల భేషజములుగనో, కొలది మంది స్వార్థపరుల అధికార దాహమునకు ఆలంబనముగనో, మిగిలిపోయినవి. “² ఇదే ఆనాటి గ్రీకు ప్రజా రాజ్యాల నుండి, నేటి పశ్చిమ దేశాల్లో ప్రజాస్వామ్యం పేరుతో చలామణీ అవుతున్న పదార్థాలలోను, మార్క్సిస్టు మతావలంబకులనుని చెప్పుకుంటున్న కమ్యూనిస్టు దేశాల్లోనూ కూడా మిగిలింది. ఈ వెవిధ్యపు అంతర్జాతీయ రాజకీయ సుడిగుండంలో పడి యీనాడు మనిషి నలిగిపోతున్నాడు” - ప్రజాస్వామ్య వాదములపై దిగంబరుల అభిప్రాయమిది ఈ వాక్యములనుబట్టి చూచినచో, దిగంబరులకు “మార్క్సిజమ్” మీదకూడ విశ్వాసములేదని స్పష్టమగుచున్నది. అనగా. ఆ వాదము మంచిదైనను, నేడది కొలదిమంది అధికారదాహమునకు ఆలంబనముగా మారిపోయినదనుట. కాని, “మార్క్సిస్టు” దృక్పథమును వీరు మరొక విధముగా ఆమోదించుచున్నారు ³ “ఈ భూగోళంపై దారిద్ర్యం ఆకలి అలముకొని వున్నంతవరకూ ‘మార్క్సిస్టు’ దృక్పథాన్ని సవాల్ చేసే అధికారం ఎవరికీలేదు” ఈ వాక్యమునుబట్టి దారిద్ర్య నిర్మూలనమునకు మార్క్సువాదమే సమర్థమని వీరు విశ్వసించుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని, మార్క్సువాదమునుగూడ సంపూర్ణముగా యథాస్థితముగా వీరామోదించలేదు. అందులకువారు చెప్పిన కారణముల సారాంశమిది : మార్క్సువాదమున వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు స్థానములేదు, ప్రజాశక్తిని మాత్రమే అది అంగీకరించును. వ్యక్తి స్వేచ్ఛ ప్రజాశక్తికి బలికావలసినదే! కాని దిగంబరులకా సిద్ధాంతము సమ్మతముకాదు. వ్యక్తి స్వేచ్ఛను వీరు వాంఛితురు. కాని ఆ స్వేచ్ఛ మితిమీరి, ప్రజా బాహుళ్యమునకు అడ్డుగా నిలువరాదను నియమమునుగూడ అంగీకరింతురు. మనుష్యుని ఒక కీలుబొమ్మగా, యంత్రాంగములుగా తయారుచేయు నిరంకుశ నియంతృత్వమును వీరు సహింపరు. ఇచట దిగంబర కవులలో అస్తిత్వ వాదచ్ఛాయలు గోచరించుచున్నవి. అస్తిత్వవాదము వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకు ప్రాధాన్యమునిచ్చును. తక్కిన విషయములందు, చాలవరకు, మార్క్సువాదముతో ఏకీభవింపని; ఏకీభవింపని యంశములుకూడ లేకపోలేదు. మొదట అస్తిత్వవాదము ఆస్తికమే. కాని నీచే ప్రభావమున నాస్తికమైనది. సార్వకామూలు అవలంబించిన అస్తిత్వవాద నాస్తికమే, అనగా ఈశ్వరు సంగీకరింపదనుట. దిగంబరు అస్తిత్వ వాదులా? యీ ప్రశ్నకు సమాధానము తరువాత చెప్పబడును. ప్రస్తుత

* నిమిషాల నిరంకుశత్వంతో, సిద్ధాంతాల ఏకైకత్వంతో మనిషిని కీలుబొమ్మగా యంత్రపు విడిభాగంగా తయారుచేసే నియంతృత్వానికి అది మార్గంకారాదు. సం. 2. ఉపోద్ఘాతము. పుట 60.

2, 3 సం 2; రాజకీయ వ్యవస్థ పుట 69.

మూడుకవితా సంకలనాల ఏకైక సంపుటి-యం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ-

మనుసరింతము. దిగంబరులకు, ఏ రాజకీయ వ్యవస్థయందును నమ్మకం లేదను విషయము స్పష్టము. ప్రస్తుత వ్యవస్థలన్నియును మారవలయును. వ్యక్తి మంచి కొరకు పాటుపడు వ్యవస్థ రావలయును, వ్యవస్థలెట్లు మారును? వానిని మనమే మార్చవలయును. ఈ మహాకార్యనిర్వహణమునకై ప్రజానీకము నుద్బోధించుటయే దిగంబర కవుల ప్రధాన లక్ష్యము. "ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే వ్యక్తిని శాసిస్తున్న రాజకీయాల మంత్రదండం విరిగిపోయి, అసలు విలువలకోసం నిలిచే, బ్రతికే జీవితంకోసం సంఘర్షణ జరగాలి" - ఇది దిగంబరుల రాజకీయ సిద్ధాంతసారము.

అగ్రరాజ్యాల నాయకులు విశ్వశాంతి కావలెనని వట్టి చిలుకపలుకులు పలుకు చున్నారు. అవి నమ్మరాదు. అణ్వస్త్ర పరీక్షలతో వారు ప్రపంచ వాతావరణమునే విషపూరితము చేయుచున్నారు. అట్టి వంచకులనిన దిగంబరులకు అసహ్యము.

నేటి రాజకీయ మతసాంఘిక వ్యవస్థ సంపూర్ణముగా మారవలెనని దిగంబర కవుల తీవ్ర వాంఛ.

దిగంబర కవులు, యువతరమునకిచ్చిన ప్రత్యేక సందేశసారము:—

యువజనులు, రాజకీయ నాయకులను, తమ అదుపు ఆజులలో ఉంచుకొని, ప్రజల అవసరములను ఎప్పటికప్పుడు వారు పట్టించుకొనునట్లు చేయ వలసియున్నది. సంఘమును దోచుకొని తినుచున్న చీడపురుగులు కొన్నియున్నవి. వానికి, తమ స్వార్థమునకై రాజకీయ నాయకులే ఉపయోగపడుచున్నారు. ఈ విషయ ములను వెల్లడి చేయవలసిన బాధ్యత యువతరమువారిది. అందులకు తగిన చర్యలు తీసుకొనుట వారి కర్తవ్యము :

దిగంబర కవుల కర్తవ్యము:— "ఈ "కుష్ఠ వ్యవస్థని పోషిస్తున్నవాళ్ళనీ, యీ వ్యవస్థనీ సర్వనాశనం చెయ్యడానికి, దిగంబర కవులు పూనుకున్నారు"

సం. 3.

"దిగంబర కవులు యువ రక్తాన్ని ఇప్పటికై నా మేల్కొనవలసిందిగా కోరు తున్నారు." సం. 3.

కావ్య విమర్శచేయుటకు ముందు, తమ కవిత్వమునుగూర్చి ప్రవ్రథమముగా, దిగంబర కవులు చెప్పిన ఒకటి రెండంశములను పరిశీలింపవలసియున్నది. వారు తమ గ్రంథమునుగూర్చి మొట్ట మొదట చెప్పిన అభిప్రాయము :

1. “ఇది సెక్స్ గ్రంథముకాదు.” సం. 1.

ఈ వాక్యమునకు రెండు విధములగు నర్థములను చెప్పవచ్చును : ఇది లైంగిక విజ్ఞానమును బోధించు గ్రంథముకాదు. లేదా, ఇది నాయికా నాయకుల కామ కేళీవిలాసముల వర్ణించు గ్రంథముకాదు.

2. “రాజకీయ నిశాదాలకోసం ఉద్దేశించినది అంతకంటేకాదు.” సం. 1.
గ్రంథారంభమున, ఈ విషేధ వాక్యములేల ?

ఇది సర్పముకాదు; రజ్జువు; అని చెప్పవలసిన పరిస్థితి యెప్పు డేర్పడును ? రజ్జువునుచూచి సర్పమని భ్రాంతిపడునపుడేకదా! రెండు వస్తువులకుగల సాదృశ్యమే యిట్టి భ్రాంతికి కారణము. సామాన్య గుణములందు సాదృశ్యమును, విశిష్ట గుణములందు భేదమునుగల రెండు వస్తువులున్నపుడు, విశిష్ట గుణజ్ఞానములేనివానికి, వాని యందు అన్యోన్య భ్రాంతి కలుగుట సహజము. స్థూల దృష్టికి మొదట అనునవి సామాన్య గుణములు. కావుననే, తొలుత భ్రాంతి కలుగుచున్నది. విశిష్ట లక్షణములు తెలియగనే భ్రాంతిపోవుచున్నది. ఈ యువాహరణమునకిటు నన్వయము కలదు. స్థూలదృష్టి కీ గ్రంథము “సెక్సు” గ్రంథముగా తోచునేమో అను భయము, లేదా, సంశయము, కవులకున్నది. లేకున్న నీ వాక్యము వ్రాయవలసిన యావశ్యకత లేదు. సామాన్య లక్షణములనుబట్టి చూచినచో, “సెక్సు” గ్రంథములకును, దీనికిని సాదృశ్యమున్నను, విశిష్ట లక్షణములందు భేదముకలదనియు, నందువలన స్థూలముగ చూచి విడువక యీ గ్రంథమును లోతుగ పరిశీలింపవలయుననియు, కవుల ఆశయము.

కాని, యా సంశయము, అనగా, స్థూలదృష్టికిది “సెక్సు” గ్రంథముగా తోచునేమో అను సంశయము, కవులకేల కలుగవలయును ? “సెక్సు” గ్రంథమనగా నెట్టిది ? అను ప్రశ్నకు సమాధానము ముందే చెప్పబడినది. ఆ యర్థములలో నొక్కటిగూడ వీరి కావ్య సంపుటి కన్పయింపదు ఆ పదమునకింకొక యదార్థము పొసగదు ఏదో విధముగ సమన్వయమును సాధింప యత్నించుట సమీచీనముకాదు.

వీరి కవితలందు అశ్లేలములగు భావములు కొన్నియున్నవి. వీరి చాచిత్యా నౌచిత్యములనుగూర్చి వేరుగ చర్చింపబడును. అవియున్న దువలన కావ్యమున అశ్లే

లతా దోషమేర్పడవచ్చును. కాని, ఆ దోషమునకుగూడ అపవాదములున్నవి అది వేరు విషయము ప్రస్తుతమున దోషములున్నంత మాత్రమున, వీరి గ్రంథమును “నెక్కు” గ్రంథముగా పరిగణించుట కవకాశములేదు అని చెప్పిన చాలును.

మరి యీ నిషేధ వాక్యమెందుకు చెప్పబడినది? ఈ అశ్లిలములే, అందు లకు కారణమని యాహింసనగును. అంతకంటె మార్గాంతరములేదు.

“ఇది రాజకీయ నినాదాలకోసం ఉద్దేశించినది అంతకంటెకాదు.” ఈ వాక్యమున కర్థము సుబోధము. స్థూలవృష్టికి వీరి కవిత రాజకీయ నినాదములకంటెకు ప్రాయబడినట్లే యుండును. సూక్ష్మ పరిశీలనముమీద దీని నిజస్వరూపము స్పష్టమగును.

ఇవి దిగంబరుల భావములు, నిజమునకీ గ్రంథముల స్వరూప స్వభావములకు నిర్ణయించి చెప్పగలవారు సహృదయులు. అసలు వీరి కవితకేకాదు. ప్రపంచమున నెవ్వరి కవితకైనను సహృదయులే ప్రమాణము. — అనగా కావ్యతాసిద్ధికి సహృదయామోదమే వికాసోపలమనుట.

కావ్య పరిశీలనము : దిగంబర కవుల కవితా సిద్ధాంతములును, రాజకీయ మత సాంఘిక విషయములపై వారికిగల యభిప్రాయములును, వివరింపబడినవి. నేటి ప్రపంచమునగల వ్యవస్థలెల్లయును వారికి నచ్చినట్లు కానరాదు వారికి నచ్చిన దెద్దియో తెలియదు. వృష్టముగ వారును చెప్పలేదు. వారు మరల మరల చెప్పిన “నీతి” “నిజాయితీ” అను పదములకు ఇద మిథ్యముగా నర్థము చెప్పుట అసాధ్యము. వారి “మానసిక దిగంబరత్వము” కూడ దురూహమే అనగా, ఈ పదముల కర్థ వివరణము దుస్సాధమని భావముకాదు. ఆచరణమునందు వీరి స్వరూప స్వభావములను, విశ్లేషించి, చెప్పుట దుశ్శకమని యభిప్రాయము

ఇంతదనుక చేసిన పరిశీలనమువలన, మనకు తేలిన సారాంశమిది. వారు వ్యక్తీకరించిన యభిప్రాయములు మరికొన్నిగలవు. వానినిగూడ పరిశీలించుము. అన్నిటికంటె ముఖ్యము కావ్య పరిశీలనము. ఆ సమీక్షయైనైతే తరువాతగాని, దిగంబరుల కవితా వ్యాసంగము నందలి గుణాగుణములను, ఇద మిథ్యముగా నిర్ణయించుట కవకాశముచాలదు.

1 “ఈ దేశంలో, ఈ గోళంలో ఊపిరిపిల్చే ప్రతిమనిషి ఉనికికోసం తపన

వడి అతని భావిని చూసి వెక్కిరిసిపోతూ ఏడ్చి పిచ్చైతి ప్రవచించిన కవిత్వ" తమది అని దిగంబరులు ఒకచో చెప్పియున్నారు.

ఇందు దిగంబర కవులు, తమ కవిత్వము యొక్క శ్వజనీనత్వమును వ్యక్తము చేయుటయేకాక, తమ భాషా తీవ్రతకు కారణమును సూచించియున్నారు. తమ కవిత్వ, ఈ దేశమునకు మాత్రమేకాదు. భూమండలమున వివసించు మానవాళి కందరకును సంబంధించినదని వారి భావము. మరియు పూర్వోక్త వాక్యము నందలి భావమును క్రిందివిధముగా వివరింపనగును. మానవుని భావి బహుళోచనీయముగ నున్నది. ఆ విషయము దిగంబరులకు స్పష్టము. కావుననే వారు బహుదా విలపించిరి ఆశోక తీవ్రతవలన వారికి పిచ్చి ఎత్తినది. అట్టి ఉన్మాదావస్థలో రచింపబడిన కవిత్వ యిది. అందులకే, ఇందు "తిట్టు కవిత్వము" పాలు చాలగలదు. అశ్లీలములు దొరలుటకు కూడ నా పిచ్చియే కారణము అంతకంటె మృదులమగు భాష నుసయోగించుటకు తగిన యవస్థ యదికాదని వారి భావము. దీని వింకను, ఇట్లువిపులీకరింపవచ్చును. మానవుని భవిష్యత్తు అంధకారమయముగ గన్పట్టుచున్నది. దానికి కారకుడెవరు? మానవుడే. ఎరిగి యెరింగి మానవుడీ అంధతమసమువంక పయనించుచున్నాడు. అట్టియెడ వానిని ప్రబోధింపవలసిన యావశ్యకత కవులకున్నది. మెల్లగా, మృదుమధుర భాషలో చెప్పిన నా బుద్ధిహీనుడు వినిపించుకొనుటలేదు. కావున, కఠినముగ, ఆవసరమగుచో అశ్లీలముగ, తిట్టి మందలింపవలసియున్నది. అదియే, దిగంబర కవులిట చేసిన పని. తమ కవిత్వ యందెంత అశ్లీలతయున్నను, అది యంతయు మానవుని బాగుకొరకే ప్రయుక్తమైయున్నది కావున, చోషావహముకాదని కవుల అభిప్రాయము కావచ్చును. తిట్టు కవిత్వమున వ్యక్తిగత ద్వేషముకాదు. కావుననది దూష్యము. ఇటునున్నది ద్వేషముకాదు; ఆవేదన. ఈ యావేదనకు కారణము సామాన్య మానవుని దీనస్థితి అస్థితి కాతనిని గొనివచ్చిన కుటిలాత్మలపై ద్వేషముకూడనున్నది. దిగంబరుల భాషా కటుత్వమునకీ ద్వేషప్రాబల్యమేకారణము.

దిగంబరుల వాక్యమున నింతటి విపులార్థము కలదా? అని కొందరు శంకింపవచ్చును. దిగంబర కవులొక కవితా సంప్రదాయమునకు చెందినవారు • వీరి

- * 1. బీట్నీకులు - సాన్ ప్రాన్సిస్కో.
2. యాంగ్రీ యంగ్ మెన్ - బ్రిటను.
3. గాయపడిన యువకులు - హంగేరీ
4. ఎతుషెంకో అనుయాయులు - రష్యా.
5. ప్రోవో ఉద్యమము - హాలెండు.
6. ఆకలి తరము కవులు - కలకత్తా.
7. అనామా కవితోద్యమకారులు - ఉత్తరప్రదేశ్.
8. ఆప్ వర్ణమువారు = మహారాష్ట్ర.

వలెనే, సమకాలిక రాజకీయ మత సాంఘిక వ్యవస్థల నన్నిటిని, నిరసించుచు కటు వద బహుళముగా, కౌవ్యములు వ్రాయుచున్న కవులు, ప్రపంచ మందనేక దేశము లలో కలరు. పైదృఢాంతికముగా, ఈ కవులందఱును, ఒక కోవకు చెందినవారే. వారి నందరిని దృష్టి యందుంచుకొని పరిశీలించి చో, పూర్వోక్త దిగంబర వాక్యమున నే తదర్థ మంతయును స్ఫురించును.

"Angry young men of England" అను నాంగ్ల కవుల ప్రభావము దిగంబర కవులపై కలదు.

తమ కవిత్వమును, తమ "గుండెల్లోంచి దైర్యంగా, పైర్యంగా (స్థయిర్యంగా అని ముద్రణ) దూసుకొచ్చినా "కేకలు"గా దిగంబరులు పేర్కొనిరి. "ఈ ప్రాపంచిక అచ్చాదనల్ని చీల్చుకొని కొత్త రక్తాన్ని ఇంజెక్టు చెయ్యడానికి "వచ్చి నారట వీరు మానవుడు. మానసికమగు సుద్రేకమునకు లోనయినపుడుగాని, శారీ రకములగు బాధలకు గురియగునపుడుగాని "కేకలు" వేయును; సామాన్యవస్థ యందుగాదు. మరియు "కేకలు" అనుపదమున క్రోధము సూచితమగుచున్నది. "మందలింగ" గూడాగలదు, క్రోధాన్మత్తుల వదనమునుండి, మృదులమును, సభ్యతా చిహ్నమును అగు భాష వెలువడదుకదా :

దిగంబర కవుల కవితా వ్యవసాయమునకు రెండు ముఖ్య ప్రయోజములు గన్పట్టుచున్నవి. అందొకటి విధ్వంసాత్మకము. మరొకటి నిర్మాణాత్మకము. మొదటి ప్రయోజనము సంపూర్ణముగ సిద్ధించుకై వీరుఁ యోగించిన విశిష్ట సాధనము వింద * విశ్శంఖలమును, అసభ్యమును, అశ్లీలమునగు భాషలో తమకును, తమ

* అంధుడు రోజు రోజుకీ మరింతగా నెపుంసకుడు అయిపోవడానికి ముఖ్యకారకులు,

1. రాష్ట్ర ప్రజల అవసరాలు ఏ హితం పట్టించుకోని రాజకీయాశుద్ధంలో పొర్లు తున్నగ్రూపుపురుగులు, ఉపన్యాసాల నంగివెధవలు, మెడలు లేని అడ్డగాడిదలు.
2. కోడెవిధవల్ని మరిగిన బాబాయి.
3. ప్రజల చెమట సొమ్ముతో, కళ పేరుతో తోలు వ్యాపారం సాగిస్తూ ప్రజా స్వామ్య యుగంలో నట సమాట్టామని ————— తిరుగుతూ ————— పైటలు సరిజేసుకుంటున్న సినిమా రోలనే మడత కొజ్జాయి.
4. ————— రాజకీయ పురుగులకి, సిని మడత కొజ్జాలకి ఆంధ్రదేశాన్ని తారు స్తున్న పత్రికాధిపతులు.
5. రాజకీయ నంగివెధవలకి, సిని మడత కొజ్జాల కన్నుగీట్లకి, సాహిత్య అనా థమీ బహుమతులకి చొంగ కార్చుకుంటూ వార పత్రికలలో వాంతులు చేసు కుంటున్న రచయిత పంథులు —

అభిప్రాయములకును వ్యతిరేకముగనున్న నర్థులను, సర్వవ్యవస్థలను వీరు నిందించి రనుటకంటె తిట్టరనుట యుక్తము. పురాణములను ప్రబంధములను, నన్నయాది పూర్వకవులను, ఆధునిక కల్పానిక కవులను, పండితులనుగూడ వీరు నిందించిరి. మరియు, ఐక్యరాజ్య సమితి, అగ్రరాజ్యముల రాజకీయములను, భౌతికశాస్త్రములను, నాగరకతను, దేవతలను, వేయేల, అది భౌతికములు నాధ్యాత్మికములునగు సర్వ విషయములను వీరు నిరసించిరి. *

1. రంకూబొంకూ పురాణాల బంకను

సం. - 3 - జగద్గురువు లొస్తున్నారు జాగ్రత -

చెరబండరాజు.

2. ఈ ఊరపండుల గురగుర కావ్యాలు - సం - 3

కొజ్జాల కామకేళి చూస్తున్నాను - నగ్నముని

3. పండిమాగధుల నపుంసక సాహిత్యం - సం - 3

యాచకీయాలు - నిఖిలేశ్వర్

4. నన్నయ్యను నరేంద్రుడి బొందలోనే

నిద్రపోనియ్యి - సం - 1 - ఆత్మయోని - నిఖిలేశ్వర్

5. ప్రిన్స, భావ కవివా, కొజ్జావా - సం 3 - బ్రహ్మ పదార్థం - నగ్నముని

6. పండిత షర్యా : రికార్డులా నోరు త్రిప్పకు - సం 1

ఆత్మయోని - నిఖిలేశ్వర్

7. ఐరాస, నిండుకొలుపులో వాలువాలనుంది -

సం - 1 సూర్యస్నానం - జ్వాలాముఖి

8. అణ్వహంకారంలో కావరమెక్కిన

అగ్రరాజ్యశ్యేనాఁకు - సం - 1 - సూ. స్నా. జ్వ. ము.

9. పదార్థ శాస్త్రాధ్యుడయంలో

పండిత వైజ్ఞానికుల్ని, బత్తుల బజార్లకీడ్చి సం - 1 - సూ - స్నా. జ్వ. ము.

10. నాగరికతా మక్షికాలు ఎగబడిముసిరేయి

సం - 2 - పునర్యోని ప్రవేశం - జ్వ. ము

11. ఈ లోకాన్ని వాదిలి ఆ దేవుడుగాడు చచ్చాడు

సం - 2 - దెయ్యం దీవించాలి - నగ్నముని

12. వ్రతకలు కలరా వాంతులు

రాజకీయాలు కీళ్ళు నల్లిన విరేచనాలు

సం - 3 నగ్నశిశువు

- నగ్నముని

ఇందు మొదటి రెండు సంపుటములందును, అక్షరములను, విస్తవప్రసంగములును అంతగా కానరావు. మూడవ సంపుటముననే యివి తరచుగా గన్పట్టుచున్నవి. ఆ సంపుటము పెలువడిన తరువాతనే, వీరి కవితకు, ఒక రాజకీయఃస్వరమున మంచి యాదరణము లభించినది.

దిగంబర కవిత్వా లక్ష్యములు : రాజకీయ నాయకులు, మతాధిపతులు మున్నగువారిని దిగంబర కవులెట్లు దూషించిరో తెలిసికొనుటకు ముందు, తత్కవిత్వా లక్ష్యములను పరిశీలింపవలసియున్నది. అందందు, వారే. ఈ తిరస్కారదూషణ వాక్య పరంపరలో తమ కవిత్వా లక్ష్యములనుగూడ, వివరించియున్నారు. అందు కొన్ని లక్ష్యములు ప్రత్యక్షముగా పేర్కొనబడినవి; కొన్నిపరోక్షముగా సూచిత ములై యున్నవి. మొదట తత్కవిత్వా ప్రయోజనము :

* మనీషిలో అట్టడుగున బురదగుంట్లో
పడివున్న మనీషిని లేవదియ్యడం
ఎముకల లోతుల్లో ధ్వనించే
స్వచ్ఛమైన గీతాల్ని ప్రతిధ్వనించడం
కళ్ళ వెనుకదాగివున్న
సినలైన కన్నీళ్ళని ప్రసరించడం
గుండెల తీరాన్ని కొట్టుకునే
సహజమైన భావాల్ని ఒడుపుగా పట్టడం
పెదల కొనల్లో
చిక్కటి చిరునవ్వుల్ని మొలిపించడం
నిజాన్ని నిజంగా నగ్నంగా చెప్పడం"

మనీష అనగా బుద్ధి అని కలవాడు మనీషి, మానవునియందు "బుద్ధి" యున్నది అని యుక్తాయుక్తములు, ధర్మాధర్మములు, యోగ్యతా యోగ్యతలు మున్నగువానిని విడమరచి చూపును. బుద్ధింద్రియము పనివేయించో మానవునకు యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానము లోపించును. బుద్ధింద్రియము కలుషితమైనను ప్రమాదమే. అప్పుడది విపరీత పరిజ్ఞానమునకును, విరుద్ధార్థములకును దారితీయును. నేడు మానవుని బుద్ధి అట్టడుగున పంకిలమై పడియున్నదని దిగంబరుల భావము. దాని సద్ధరిం

చుట వీరి లక్ష్యములలో నొకటి. లక్ష్యము ఉత్తమముగనేయున్నది. కాని, తత్పరికి వీరవలంబించిన మార్గము మాత్రము, అస్తవ్యస్తముగను, సభ్యతారహితముగ ఉన్నదని చెప్పకతప్పదు. మానవుని యందలి మనీషిత్వము నుద్ధరించుటకు చేయు ప్రయత్నము, విచక్షణతాయుతముగ నుండవలయునుగదా ! లోకముపై తమకున్న కసినంతమ కక్కుట ఉద్ధరణమనియనిపించుకొనునా ? ఆసభ్యమును, అశ్లీలమును అగు భాషలో చెప్పిన “తెట్టుకవిత్” మానసిక ప్రబోధమునకుపకరించునా ? ప్రబోధ వాక్యములు, మృదులములై సత్య సంయమితములై యున్నప్పుడే, హృదయపరి వర్తనము కలిగింప సమర్థములుగును. కటు భాషణముల వలనను, అశ్లీల భావముల వలనను, జుగుప్స జనించునేగాని, హృదయము మారదు. కావున దిగంబరుల లక్ష్యముత్తమమేఅయ్యు, తత్పరికి వారవలంబించిన మార్గము మాత్రమే దోష జుష్టము. వారుచెప్పిన విషయము సత్యముకదా ? ఈనాటి రాజకీయ సాంఘిక మత పరిస్థితులు పంకిలములై, దూష్యములై లేవా? అని కాందరడుగవచ్చును. ఇనాటి పరిస్థితులు దోషదూషితములే కావచ్చును అంతమాత్రమున నిదియంతయు “కుష్టు వ్యవస్థ” అనుట సాహసైకమూలము.

“ఎముకలలోతుల్లోద్వనించే స్వచ్ఛమైనగీతాల్ని ప్రతిధ్వనించడం” ఇటనర్థము స్పష్టముగాలేదు. కాని దీనినిట్లు వ్యాఖ్యానింపవచ్చును. “ఎముకల లోతుల్లో” అనగా, అంతరాంతరమందు అని అర్థము చెప్పవచ్చును మానసికముగ మానవుడెంత పతితుడైనను, ఆతని, అంతరాంతరమున, స్వచ్ఛత యుండియుండుననియు, దానిని యథాతథముగ ప్రకటించుటయే తమ లక్ష్యమనియు, వారియభిప్రాయము కావచ్చును. గీతములనగా భావములే. వాగ్రూపముననేకదా భావ మభివ్యక్తమగును. గీతమనుట అనందసూచకము.

“కళ్ళవెనుక దాగివున్న సెలైన కన్నీళ్ళను ప్రసరించటం” వ్యాపనార్థమున ప్రసరించు ధాతువు ప్రయుక్తమగును. కన్నీరును, వ్యాపించుట అనియుండదు ; ఉన్నచో నది తెలుగుకదు. కావున, ‘ప్రసరింపజేయుట’ అను ప్రేరణార్థమునిట చెప్పవలసియుండును. అప్పుడైనను, భావము సముచితముగా గానరాదు. వీడి యెట్లున్నను, ఒక్క విషయముమాత్రము స్పష్టము. దిగంబర కవుల రచనలను పఠించు వారికి కన్నీరు రాదు సరికదా, జుగుప్సయు నేహ్యభావమును జనించును. కన్నీటిని ప్రసరించువాడ కవులే అని చెప్పవలనుగాదు. దిగంబర కవులలోనున్నది కసిగాని కన్నీరుకాదు ఎట్లన్వయించినను, ఈ లక్ష్యము పొసగదు.

“గుండెల తీరాన్ని కొట్టుకొనే సహజమైన భావాల్ని ఒడుపుగా పట్టడం” ఉద్దిక్తులును, క్రోధావిష్టులునగు కవులు సహజ భావములను వ్యక్తీకరింపజాలరు. అట్టివారికి వస్తుసాక్షాత్కారము సహజముగను, నిర్మలముగను, ఉండదు. స్వీయ మనఃప్రవృత్తి కనుగుణముగా, లోకమును, కవి చూచును ఆ మనఃప్రవృత్తి కలు పితమైయున్న వానికి, లోకమంతయు లోపభూయిష్ఠముగనే కనబడు. సత్త్వ సంయమికమగు మనఃప్రవృత్తిగలవారే, సహజ భావ వ్యక్తీకరణ సమర్థులు. కారణముల కేమి? దిగంబరులకు మాత్రము లోకమునెడ సుహృద్భావమే కలదు ఈ భావము మితిమీరి. అతి వేలమై, వారి మనఃప్రవృత్తి నంతటిని కలుపిత మొనర్చినది. కావుననే, వారు యుక్త యుక్త విచక్షణతను గోల్పోయిరి. జుగుప్సావహములగు వారి భాషా భాషములే యి దుకు ప్రబల విదర్శనములు. దిగంబరులవంటి కవులొట్టి లక్ష్య సాధనము దుర్లభము.

“పెవారి కొనల్లో చిక్కటి చిరునవ్వుల్ని మొలిపించడం”: చిరునవ్వు కలుగుట కనేక కారణములుండవచ్చును. సన్నితముగ హాస్యరసము పోషింపబడి యున్న కావ్యమును చదివినపుడు చిరునవ్వు జనించును. బుద్ధిహీనుని ప్రలాపము లాలించునపుడు చిరునవ్వు జనించును. “నాకిదియొక లెక్కయా?” అను అనాదర భావమును వ్యక్తీకరించుటకు కొందరు మందస్మితము గావింపరు. మందహాస మొకప్పుడు విగూఢమగు క్రోధమును, తిరస్కారమునుగూడ సూచించును. దిగంబరులీ మందస్మిత భేదములలో దేనినుద్దేశించిరో చెప్పజాలము. ఈ కవిత్వా ఖండము లను చదివినవారికెవ్వరికిని మందహాసము జనింపదని చెప్పుట సాహసైక మూలమగును. ప్రపంచమూ ఎకాంము; మనుష్య స్వభావములా బహుధాభిన్నములు. అట్టి యెడ నెవ్వరి కెప్పుడెట్టి యనుభూతి, యే కారణమువలన జనించునో చెప్పుట దుస్సాధముకదా! ఒక్కటి మాత్రము నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. దిగంబరుల మనఃప్రవృత్తి కనుగుణముగ మనస్తత్వముగలవారి కందరకును, ఈ కవిత్వ మామోద యోగ్యమగు ననుమాట తథ్యము. ఆమోదముకూడ మందస్మిత సంజనకమే. మందస్మిత కారణమును గణింపనిచో ఈ ప్రయోజనము మాత్రము చాలవరకు సిద్ధించినట్లే భావింపవచ్చును.

కన్నీటి ఎషుమునుగూడ, ఇట్టి సమాధానమే యేల చెప్పరాదు? ఈ కావ్య పఠనమువలన, కన్నీరు రాద్భువారొక్కరుగూడ నుండరని యెట్లు చెప్పనగును?

అని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. నిజమే. అట్లు నిష్కృష్టముగ, ఖండితముగ చెప్పుట దుస్సాధమే. కాని, యిట నొక్క విషయమును మనము మరువరాదు. హృదయగ్రంథి సంపూర్ణముగా విడివడినప్పుడుగాని, అనగా, హృదయము సంపూర్ణముగ నార్ద్రమైనప్పుడుగాని, కన్నీరురాదు. కరుణా వ్యంజకములగు ముట్టుములుగాని, భావములుగాని, వీరి కవితయందు గానరావు. జ్వాలాముఖి రచించిన 'సాఫీ' వృత్తాంతమున నట్టి వ్యంజకత యున్నది. కాని, యది పూర్తిగా పోషింపబడలేదు. తరువాత నా కావ్య ఖండికయందు, మార్మికత వ్యాపించినది. కావుననే, వీరి కవితలందు కన్నీటికి తావులేదు.

“నిజాన్ని నిజంగా నగ్నంగా చెప్పడం” : శాఖా చంక్రమణములేకుండ, చెప్పవలసిన, చెప్పదలచిన, మాటను సూటిగా చెప్పుట అని దీని కర్థము చెప్పవచ్చును. అర్థము సులభగ్రాహ్యమేకాని, దీని కవిత్వమున కన్వయించుటయందే క్లిష్టత యున్నది. దీనికి సంపూర్ణ వివరణ మావశ్యకము నిజము, అనగా, సత్యము, మానవునకు ద్వైవిధ మార్గముల గోచరించును. అందొకటి మేధ; మరొకటి హృదయము. మేధాశక్తి నుపయోగించి మానవుడు వస్తు తత్త్వమును యథాతథముగా గ్రహించును. ఆ వస్తువునకు మానవ హృదయముపైగల ప్రభావమును కళలు వ్యక్తీకరించును. ఇది కళాత్మకమగు సత్యము హృదయైకవేద్యము. ఖగోళ శాస్త్రజ్ఞునకు, చంద్రుడు, భూమిచుట్టును పరిభ్రమించు నొక గోళముమాత్రమే. కాని, కవికి చంద్రుడు అమృత కిరణుడు అమృత కిరణత్వమును గ్రహించునది హృదయము. అదియును, సత్యమే ఈ సత్యము అనుభూతి విషయము. ఈ యనుభూతి వైయక్తికము అందులకే విరహులకు శీతాంశుకిరణములు వేడిగ నుండును. బుద్ధి గమ్యమగు సత్యము వైయక్తికముకాదు. అది సర్వులకు నొక్కరీతినే ఉండును. వీని క్రమముగా శాస్త్ర సత్యము, కళాసత్యము అని పిలువవచ్చును. దిగంబరులు, నిజముగా, చెప్పదలచిన “నిజము” ఈ శాస్త్ర కళా సత్యములు రెండిట నేది ?

దిగంబరులు చెప్పిన మీది వాక్యమున నింతటి విపులార్థములేదనియు, దానికింతటి వ్యాఖ్యాన మనావశ్యకమనియు, కొందరు తలంపవచ్చును కానిండు. విపులమో, సంకుచితమో ఆ వాక్యమునకొక యర్థము ఉండవలయునుగదా! అది యేది? “నిజము” అనగానేమి? “ఆవు గడ్డి తినును” “పిల్లి యెలుకలను పట్టును” ఇత్యాది వాక్యములందున్నది “నిజమే” కాని, దిగంబరులిట్టి సత్యము నుద్దేశించి యీ వాక్యమును

వ్రాసిరనుట హాస్యాన్నదమగు విషయము. ఈ నత్యమును చెప్పుటకు ప్రత్యేకముగా కవులు దిగిరానక్కరలేదు. కావున, వీరు చెప్పదలచిన “నిజము”లో నేదో ఒక విశిష్ట, సామాన్య జనదురవగాహమగు విలక్షణత యున్నదని మనము నిశ్చయింప వచ్చును. ఆ విశిష్టతయెట్టిది? ప్రపంచమున విశిష్ట విషయములను చెప్పనని రెండే కలవు: ఒకటి శాస్త్రము. మరొకటి కళ. మూడవది లేదు. వీరూహించిన విశిష్టత శాస్త్ర సమ్మతమగుచో, బుద్ధి గమ్యమగును. లేదా, బుద్ధిగమ్యమగుచో శాస్త్రహింస మున వ్యక్తమగును. హృదయ గమ్యమగుచో కళారూపమున వ్యక్తమగును. కావున, మనము ఘట్టకుటికా ప్రభాత న్యాయమున మరల మొదటికే వచ్చిమి. “నిజమును నిజముగా చెప్పుట” అను దానిని కావ్యపరముగా నన్వయింపవలసినపుడు, ఈ వ్యాఖ్యానమంతయు నావశ్యకమే. అది యటుండనిండు. ప్రస్తుత మనున రింతము.

దిగంబరులు నిజముగా చెప్పదలచిన “నిజము” ఈ రెండిట నేది? ఈ ప్రశ్నకు వారే ఒక సమాధానము దిచ్చిరి. దానిని పరిశీలింతము.

“ఇవి నిజాలు

నిత్యమందే యథార్థాలు

అడదాని ప్రసూతి వేదనలా

జీన్ వాల్జీన్ ఆకలిమంటలా

ఎదిగి చేతికందిన కొడుకు

యముడి పరమైతే

తల్లడిల్లే విధవ తల్లి గర్భశోకంలా

సూటిగా నగ్నంగా చెప్పబడే సత్యాలు.”

దిగంబరి: భైరవయ్య: సం. 1.

ప్రసూతి వేదన ప్రీతికే కలుగును కావున “అడదాని” అను విశేషణ మనావశ్యకము. దానికేమి? అని లోక వ్యవహారమున కనుకరణము కావచ్చును ఇక నీ భావములగు పరిశీలింపవలసి యున్నది. ప్రసవవేదన భయంకరమైనది, అందులకే “గుర్వీం ప్రసవవేదనామ్య”ని పెద్దలనిరి. “లేమిసరబ్లే” (Lesmisera-

* విద్యానేప విజ్ఞానాతి విద్యజ్ఞన పరిశ్రమమ్, నహివంధ్యా విజ్ఞానాతి గుర్వీం ప్రసవవేదనామ్ చాటువు—

bes) అను ఫ్రెంచి నవలలోని నాయకుడు జీన్ వాల్ జీన్. ఆకలిమంటచే ఆతడు దొంగతనముచేసి కారాగారవాస మనుభవించును. గర్భశోకము దుర్భరము; భర్త హీనమే తీవ్రతరము. ఇవియన్నియు కేవల సత్యములు, ఇందు అభిప్రాయభేదమున కవకాశమేలేదు. ఎట్టివారికైనను, ఎట్టి పరిస్థితుల యందైనను, ఇవి దుర్భరములే. ధనికులు, దరిద్రులు, అను భేదమిందులేదు. కాని, జీన్ వాల్ జీన్ పాత్ర నిందు చేర్చుట సరికాదని నా యభిప్రాయము. రచయిత, తన భావనా బలముచే నా పాత్రను సృష్టించెను. ఆ సృష్టిలో నెంత స్వాభావికత యున్నను, అది కల్పిత పాత్రయే. తక్కిన యుదాహరణములు రెండును ప్రకృతిసిద్ధములు. వీనికి సాహితీ సృష్టితో పొత్తు కుదరదు. మరియు నా పాత్రనుగూర్చి తెలిసిన తెలుగు వారెందరుందురు? ఆకలి మంటకు ప్రకృతిసిద్ధమగు నుదాహరణము, కవిగారికి లభింపలేదా; సాహిత్య సృష్టి యొక్క ప్రాధాన్యమును నిరూపించుటకై, కవిగారి యుదాహరణము నుద్దేశపూర్వకముగనే యిచ్చియుండవచ్చును. వీది యెట్లున్నను, ఇదియొక పెద్ద దోషముకాదు. కావున నుపేక్షణీయము. ఒక్కటిమాత్రము వాస్తవము. సాహిత్యప్రపంచమున, జీన్ వాల్ జీన్ పాత్ర యొక అసాధారణ సృష్టి విశేషము.

మీది వివరణము వలన మనకొక విషయము స్పష్టమగుచున్నది. దిగంబరులు చెప్పదలచినది కళాసత్యముకాదు. కారణమిది: కళాసత్యము వ్యక్తుల మానసిక పరిస్థితులనుబట్టి మారుచు యును. సంధ్యారాగమును గాంచునపుడు, సంతుష్ట హృదయు నకును, భగ్నహృదయునకును ఒకే అనుభూతి కలుగదు. తాజ్ మహాలు, షాజహాన్ సార్వభౌమునకు సతీస్మృతి మాత్రమే. కళానిర్మాణముకాదు. మార్కుస్ వాదికందు శ్రామికుల రక్తబిందువులే కానవచ్చునుగాని, సాందర్యశోభనాదు. ఇట్లు జగద్విఖ్యాతి గాంచిన కళాఖండములుగూడ, ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్కవిధముగ గోచరించునను విషయము అనుభవసిద్ధము. ఇక గర్భశోక ప్రసవవేదన లట్టివికావు, అవి సార్వజనీయములు. దేశ కాలపరిస్థితులతో వానికి సంబంధములేదు కావుననే అవి కళా సత్యములు కాజాలవు ఇక వీరు చెప్పునదేది? శాస్త్రసత్యమా? కాదనుటకు వివరణ మనావశ్యకము. దిగంబరులు వ్రాయదలచినది కవిత్వము; శాస్త్రముకాదు. "మేం దిగంబర కవులం. మాది దిగంబర కవిత్వ. ఇది సాహిత్యంలో దిగంబర కవిత్వో ద్యమం" అని వారే శ్రద్ధమ సంపుటి పీఠికలో చెప్పియున్నారు. విభావ నుభావాది సామగ్రీ సముగ్లతముకాదు కావున; నిమ రసప్రసంగమున కవకాశములేదు. విజ ణ్ణును నిజముగా, నగ్నముగా చెప్పుట వీరి రచనా విధానము కావున, వీరి కవిత్వ

యందు సర్వమును వాద్యముగనే యుండును. లేదా ఉండవలయును. కావున నిందు, వ్యజ్ఞమానములగు నర్థాంతరములకు తావులేదు. దిగంబరు లలంకారవాదులా?

* 1. సౌందర్య మలంకారమని వామనుని మతము 2. కావ్యశోభాకరములగు ధర్మము లలంకారములని యాలంకారిక మతము. దిగంబరులు సౌందర్య దిద్దుబాటులుకరు. కావున అలంకారవాదులును కాజాలరు. భాష హాదు లంకారవాదులుకదా! వారి యభిప్రాయానుసారముగగూడ, దిగంబరులు కవులుకరు. వారు చెప్పినది కవిత యునుకాదు. విజమును విజముగా, నగ్నముగా చెప్పుట స్వభావోక్తి యనగాదు. స్వభావోక్తి, కావ్యశోభాకరమగునపుడే అలంకారమగును. అనగా, మొదట అలంకార నిరపేక్షముగనే. కావ్యతాసిద్ధి యుండవలెను. తరువాత స్వభావోక్త్యాద్యలంకార ములు, తదీయశోభకు కారణములగును. దిగంబరులు సౌందర్య పిపాసువులుకారు కావున, వారు కావించిన యథావద్వస్తు వర్ణనము స్వభావోక్త్యలంకారము కాజాలదు. మరియు, కావ్యమున చాత్మరసము. రసమున్నపుడే. అలంకారములు శోభావహాదిము లగును లేకున్న నవి శవాలంకారములే. దిగంబరులు కవివాదులా? అట్లనుటకుగూడ నవకాశములేదు. * విశిష్ట పదరచన ితీయని వాచనుడు, దిగంబరుల కవితయందు రచనా విశిష్టత కానరాదు. ఆశ్లీలత దోషము, విశిష్టతకాదు. విజమును నగ్నముగా చెప్పదలచిన దిగంబరులు గ్రంథనకౌశలము నంగీరి పరుకదా! పూర్వోక్త కారణముల వలన వీరు వక్రోక్తి గాదులునుగరని నిర్ణయింపవచ్చును. అసలు వీరి కవిత రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమేకాదు. కావున, అలంకారిక మత ప్రచారము వీరిది కవిత్వమేకాదు సంశయ నివృత్తికొరకిన్ని వాదములు పేర్కొనబడినవి. విజమునకు, రెండువాదములే ప్రధానములు: 1. రసవాదము 2. ధ్వనివాదము వీరి కవితయందీ రెండును మృగ్యములు. కావి, కాల्పనికశాఖకు చెందిన పెక్కు ఖండకావ్యములందు గూడ, నివి కానరావు, అట్లయుచానికి కావ్యతాసిద్ధి అంగీకంపబడినది. అందులకి క్రింది లక్షణములు కారణము. కాల्పనిక కవుల ఖండకావ్యములందు, రసభావము లున్నవి. గ్రంథనకౌశలమున్నది. పదబంధనైపుణి యున్నది. అలంకారసౌష్ఠ్యమున్నది మొత్తముగీద కాల्పనిక కవితాఖండికలు రమణీయార్థ ప్రతిపాదకములు, కావుననే ప్రాచీనాలంకారిక మతానుసారముగగూడ చానికి కావ్యతాసిద్ధియున్నది.

* 1. సౌందర్యమలంకారంః - వామనుని కా. సూ. వృత్తి.

2. కావ్యశోభా. రాన్ ధర్మాన్ అలంకారాన్ ప్రచక్షితే—

* ితీరాత్మకావ్యస్య - విశిష్ట పదరచనారీతిః. కా. సూ.

ఇక దిగంబర కవులు: వీరి కవితకు ఆలంకారిక సిద్ధాంతము లన్వయింపవు. తన్మతామసారముగ వీరి కవితమ పరీక్షింపరాదు. మూలసిద్ధాంతములందే వీరికిని, ఆలంకారికులకును పొత్తుకుదురలేదు. అందులకే దిగంబరకవులు తమ సాహితీసిద్ధాంతము లను, తామే ప్రత్యేకముగ చెప్పుకొనవలసి వచ్చినది. ఇదియొక క్రొత్త త్రోవ. దీనికి ప్రాత విలువలు పనికిరావు. పూర్వ పాశ్చాత్య కవిత్వా సిద్ధాంతములు కూడ వీరి కవిత కన్వయింపవు. ప్రాచీన సాహితీ ధోరణులను, చాలసారులు నిరసించుటయేకాక, తమ కవితారీతులు, వానికి కేవలము విరుద్ధములనియు, ఖండితముగ వీరు చెప్పి యున్నారు. అందు ముఖ్యములు:

"రసాల సాలెగూళ్ళను చీల్చలేక
అలంకారాల అంధకార మార్గాల్ని చేదించలేక,
సమకాలీన వెలుగు వారిధిని గాంచలేక
చీకటి బానిసలు, గుడ్లగూబలు"

కిలికించితం - జ్వాలాముఖి.

దీనివిబట్టి వీరికి రసాలంకారములయందు నమ్మకమే లేదని తెలియుచున్నది కదా! నన్నయాది ప్రాచీన కవులను వీరెట్లు నిరసించిరో ముందే వివరింపబడినది. కావున, వీరి కవితకు కావలసిన ప్రమాణములు, ప్రాచీన నవీన కవులయందుగాని, అలంకారికులయందుగాని కానరావనుట సత్యము.

ఆ ప్రమాణములనుబట్టి చూచినచో, వీరిది కవిత్వమే కాదని, ముందే నిరూపించి యుంటిని.

దిగంబర కవులు : మార్క్కువాదము

దిగంబర కవులకు పూర్వ సాహిత్య గ్రంథములుగాని, అలంకార శాస్త్రములు గాని, ప్రమాణములు కావని స్పష్టమైనది. ఇక వీరు మార్క్కువాదులా? అను ప్రశ్న మిగిలియున్నది పూర్వ సంప్రదాయ నిరసనము, ధృవీకర్త నిరసనము, విప్లవ ప్రబోధము, మున్నగు లక్షణములనుబట్టి వీరు మార్క్కువాదులుగా గన్పట్టుచున్నను, అందుల కవరోధకముగు లక్షణమొకటి ముఖ్యముగ వీరి కవిత యందు గానవచ్చుచున్నది. అది వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకు వీరుచ్చ ప్రాధాన్యము. మార్క్కువాదము వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నంగీకరింపదు అందు సమాజమునకే ప్రాధాన్యము. దిగంబరులకు "మార్క్సిస్టు దృక్పథమునెడ గౌరవము కలదు. కాని,

“నియమాల నిరంకుశత్వంతో, సిద్ధాంతాల వక్రభాష్యంతో, మనిషిని కీలు దొమ్మగా యంత్రపు విడిభాగంగా తయారుచేసే, నియంతృత్వానికి అది మార్గంకారాదు” అను దృఢాభిప్రాయముకూడ వీరికున్నది. ఏది యెట్లున్నన, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకును మార్కువాదమునకును, పొత్తు కుదురదు వీరి మూడవ సంపుటములో “తిరుగు బాటు” ను ప్రోత్సహించు భాగములు కొన్నియున్నవి. అందు జ్వాలామఖి రచించిన “ఓటమి - తిరుగుబాటు” అను ఖండిక మకుటాయమానము.

“దైన్యంతో దిగజారిన పశువునైతం

ఆత్మహత్య నాశ్రయించదు

మనిషి ఓటమి ఆత్మహత్య”

* * *

“ఓటమి తిరుగుబాటు చేయాలి

ఆత్మహత్య తిరగబడి హత్యచేయాలి”

* * *

“పడిపోయిన తుపాకీనెత్తి చూచాడు

తుపాకీగొట్టంలోదాగిన విప్లవ సామ్రాజ్యాల

విజయ దుందుభుల ప్రతిధ్వనులు ఆహ్వానించాయి”

ఇట్టి వాక్యములందు విప్లవ శంఖారావము స్పష్టముగనే వినవచ్చుచున్నది. కాని, ఈ మానసిక సైయిర్యము, ఈ విప్లవ యుయు, వీరిలో చిరకాలము నిలువ లేదు. అచిరకాలముననే అంతరించినది. అందులకే వీరి మూడవ సంపుటముకూడ, నిరాశాధోరణితోడనే ముగిసినది. నగ్నముని రచించిన “కుష్ఠ దేవుళ్ళు” అను ఖండికలో, ఈ నిరాశాధోరణి ప్రస్ఫుటముగా నున్నది.

“ఎప్పటికీ మనం తిరగబడలేం కాబట్టి,

ఎప్పటికీ మనకి తిరగబడడం చాతకాదు కాబట్టి

మన రక్తంనిండా కులాల మతాల మూత్రం ప్రవహిస్తున్నది కాబట్టి

మనం పిరికి కుక్కలం పందులం కాబట్టి

మన జీవితాల్ని శాశ్వతంగా కొనేసి పరిపాలిస్తున్న

రకరకాల కుష్ఠదేవుళ్ళని కొలవడానికే అంకితమవుదాం”

ఇందు హేళన నిబిడికృతమైయున్న మాట వాస్తవముకాని, యిది నిరాశా వాదమే. ఈ భావములు, కవి హృదయాంతర్గత నిరాశాజనితములు. “మార్క్సిస్టు”

దృక్పథమున నిట్టి భావములకు, లేశమాత్రమును తావులేదు. ఆ వాదము నిరాశ నిస్సృహలను సహింపదు.

కేవలము ఆత్మీయములగు అనంద విషాదానుభూతులగు చిత్రించుట గతి తార్కిక భౌతికవాదమునకు విరుద్ధము. ఇది కేవలము వైయక్తికమగు ననుభూతి విశేషము. కావున, నెంత యుదాత్తమయ్యు నట్టి యనుభూతి, సామాజిక సమస్య పరిష్కారమున కుపకరింపదు. అట్టి యనుభూతి ఉత్తమ మానవతకు నిదర్శనము కావచ్చును. మరేమైనను కావచ్చును; మార్క్సవాదము మాత్రము కాజాలదు. ఇట్టి, రచనలు కొన్ని దిగంబర కవులు ప్రకటించిన సంపుటములలో కలవు. జ్వాలాముఖిగారు రచించిన “పునర్ యోనీ ప్రవేశం” ఇందులకొక యుదాహరణము. గతి తార్కిక భౌతికవాదమున కనుగుణముగా, ఈ రచనలేదవి వారే అంగీకరించి యున్నారు. * “ఐతే ఈ ప్రయత్నంలో నా కవితకు ముగింపు “తిరోగమన” వాదంలో దొరికింది. ఇది నా మానసిక రుగ్మతకు ప్రతీక”.

రంజాన్ పండుగకు, ఒక ఒంటెను బలిచేయు నాచారము మహమ్మదీయుల కున్నది. కవిగారు అట్టి ఒంటెను చూచిరి. బలిసియున్న ఆ ఒంటెను ప్రతి దినమును వీధులవెంట త్రిప్పెడివారు. విద్యార్థి దశలోనున్న కవిగారికి, ఆ ఒంటెను చూచుట దైనందిన కార్యక్రమములలో నొకటియైనది. ఒకనాడది కానరాలేదు. ఉపరి, ఖండితములై యున్న దాని శరీరాంగములు కనిపించినవి; కవిగారి మనసు వికలమైనది. తమ ముగోవై కల్యమును కవిగారిట్లు, వ్యక్తీకరించుచున్నారు.

* అదే ప్రదేశంలో ఒంటె కనిపించకపోయేసరికి చిహ్నుపడి వెతికాను. దగ్గరి కసాయికొట్టులో దాని ఖండితాంగాలు కనపడ్డాయి. ఎడారి ఓడ ముక్కచక్కలైంది. పొడుకాటి కాళ్ళు, కళ్ళుమూసుకున్న మహా ఋషిలాంటి ముఖం; దాని మాంసపు రాసులు, వ్రేలాడవీసిన ప్రేవులు కనిపించాయి చాల బాధపడ్డాను. పట్టరాని దుఃఖం ఆవహించింది.”

ఈ దుఃఖానుభూతినే కవిగారి కావ్యమున చిత్రించిరి. నిజమున కిదియొక

* ఓటమి : తిరుగుబాటు - వైరుధ్యాలమధ్య నేను - నా కవితావేశం - ఒక ఆత్మపరీక్షలన. పూర్వ పీఠిక - రచనా పరిచయపత్రం - జ్వాలాముఖిగారు తమ కవితాఖండికలను కొన్నింటిని వేరుగా ప్రకటించిరి—

* ఓటమి : తిరుగుబాటు - పూర్వ పీఠిక - రచనా పత్రం - జ్వాలాముఖి -

ఉత్తమ కవిత్వ ఖండిక. కావి, కవిగారికిది తమ మానసిక రుగ్మతను ప్రతీకగా గోచరించినది. మార్క్సవాదము పూర్తిగా అవగాహనయైన తరువాతనే, కవిగారికి పరమ సత్యము బుద్ధి గోచరమైనది ఈ ఖండికను, “బూర్జువా మేధావులు చాల ప్రశంసించి”రనియు. “మార్క్సిస్టు మేధావి శ్రీ కె వి రమణారెడ్డిగారు మాత్రము నిశితముగా విమర్శించి, తమ లోపమును పట్టి చూపిర”నియు, దానిని తామంగీకరించితిమనియు శ్రీ జ్వాలాముఖిగారే తెలిపియున్నారు.

మొదటి రెండు సంపుటములయందును ఇట్టి రచనలు, వైయక్తికానుభూతిని, నిరాశను వ్యక్తీకరించు భాగములు చాలగలవు. కావున దిగంబరలు మార్క్సవాదులనుట పొసగని మాట. మార్క్సవాద దృక్పథము సంపూర్ణముగ నేర్పడిన తరువాత వారు విడిపోయిరి. “మార్క్సియమైన వర్గపోరాట దృక్పథం మాలో స్పష్టంగా ఏర్పడ్డాక ఎటుపోవల్సిన వాళ్ళు అటుపోయారు” అని జ్వాలాముఖిగారు, పూర్వోక్తమగు ఆత్మపరిశీలనయందు చెప్పియున్నారు. దిగంబరకవుల పేరున వెలువడిన మూడు సంపుటములందు మాత్రము, మార్క్సవాదమునకు విరుద్ధములగు రచనలుగలవనియు. ఈ సంపుటములను ప్రచురించునాటికి దిగంబరలకు సంపూర్ణముగ మార్క్సవాద మవగాహన కాలేదనియు, ఆ వాదమును సమగ్రముగ తెలిసికొనిన తరువాత వారు విడిపోయిరనియు, మీది వివరణ సారాంశము.

దిగంబరకవులు - ఆస్తిత్వవాదము : దిగంబరకవులు ఆస్తిత్వవాదులః— ఇది పరిశీలనార్హమగుప్రశ్న. ఆస్తిక నాస్తిక భేదమున ఆస్తిత్వవాదము ద్వితీయవిభక్తము. కీర్కుగార్డు ప్రతిపాదించినది ఆస్తిక ఆస్తిత్వవాదము. సార్త్కామూలు ప్రపంచించినది నాస్తిక ఆస్తిత్వవాదము. ఇట్ట ఆస్తికత్వమనగా ఈశ్వరునంగీకరించుట అనియే అర్థము. వేదప్రమాణము నంగీకరించువాడు ఆస్తికుడనియు, అంగీకరింపనివాడు నాస్తికుడనియు, నొక మతభేదము కలదు. “వేదనిందకో నాస్తికని” — వేదాంద చేయువాడు, అనగా వేదప్రామాణ్యము నంగీకరింపనివాడు నాస్తికుడు. ఇది మనవారు నాస్తికశబ్దమునకు చెప్పు సంప్రదాయసిద్ధమగు నర్థము. ఆస్తిత్వవాదము మున్నగునవి పాశ్చాత్యదేశములందుద్భవించినవి. కావున వానికి సాంప్రదాయార్థమును చెప్పుట సమంజసముకాదు.

ఇట మరొకప్రశ్న ఉదయించుచున్నది. దిగంబరకవులొస్తికులా? నాస్తికులా?

ఈ ప్రశ్నలకు ముందు మనము సమాధానము చెప్పవలసియున్నది. వీరు అస్తికులో, నాస్తికులో నిర్ణయింపబడినచో, అస్తిత్వవాద భేదములలో నెద్దానికి వీరు చెందుదురో, నిర్ణయించుట సుకరమగును. ఆస్తికత్వ నాస్తికత్వ భేదమునుబట్టియే, అస్తిత్వవాద సంబంధము స్థిరీకృతము కానేరదు. అందులకీ తరములగు లక్షణములనుగూడ పరిశీలింపవలసియుండును. ప్రధానలక్షణములలో నిదియు నొకటిగావున, మొదట దీనిని పరిశీలింతము.

దిగంబరకవులు ఆస్తికులా? నాస్తికులా?

దిగంబరకవుల కవితయందు, అచ్చటచ్చట, దేవుని ప్రసక్తియున్నది. కాని అదియంతయు నిందారూపముననేకలదు. ఆ నిందయు, కొన్నియెడల పరోక్షముగను, కొన్నియెడల ప్రత్యక్షముగను వ్యక్తమైయున్నది.

పరోక్షము :

1. “దేవుడు దేవుడంటూ
నేలవిడిచి సాముచేయు
తత్త్వ దిమ్మరులకు
ఆధ్యాత్మిక సోమరులకు
కళ్ళుపీకి చూపాలనుంది”

2. “లింగభేదాలు వాదాలు తప్పితే
మందిర్, మజ్లిద్, చర్చి
మతాధికారులు, మతాలు యెందుకు”

ఇందు ప్రధానవిషయ మీశ్వరనిందకాదు. ప్రసక్తాను ప్రసక్తముగా, దైవ నిందయు నిందుకలదు. ప్రథమ ఖండికయందు, దేశశబ్ద ప్రయోగముకలదు. ద్వితీయ ఖండికయందు, తన్నిర్దేశమేలేదు. కాని, భావము స్పష్టమే. జ్ఞానులను, మతాధికారులను, మతములను నిరసించినంత మాత్రమున దిగంబరులను నాస్తికులనరాదు.

1. సూర్యస్నానం : జ్వాలాముఖి,

2. నన్నెక్కనివ్వండి బోను : చెరబండరాజు.

మతముపేరిట, అమాయకులను మోసముచేయుచున్న దాంధికులు లేకపోలేదు. అట్టి వారి నుద్దేశించియే దిగంబరరీ నిందావాక్యములను పలికియుండవచ్చును.

అచ్చటచ్చట, స్పష్టముగ ఈశ్వరనింద కానవచ్చుచున్నది.

1. “ఈ లోకాన్ని వొదిలి

ఆ దేవుడుగాడు చచ్చాడు”

దేవుని గూర్చి పరుష వాక్యములాడిన మహా భక్తులున్నారు. భద్రాచల రామదాసిందులకొక ప్రబలదాహరణము. కారాగార క్షేత్రమును సహింసలేక, ఆతడు శ్రీరామునిగూర్చి పల్కిన విందా వాక్యములు ప్రసిద్ధములు. కాని, లేశమాత్రమైనను ఆ స్త్రీకృష్ణబుద్ధియున్న మానవుడెప్పుడూను, పూర్వోక్తరీతిని, దైవనింద గావింపకాలదు. భగవంతునిగూర్చి “దేవుడుగాడు చచ్చాడు” అని, జీవన్మరణ సమస్య నెదుర్కొన వలసిన పరిస్థితి వచ్చినపుడుకూడ, ఆ స్త్రీకు దేవుడు ననదు; అనజాలరు.

2. “మరణించిన భగవంతుడికి ప్రాణముపోసేందుకు

నేను వస్తున్నాను దిగంబర కవిని.”

జనన మరణములుగలవాడు భగవంతు డెట్లగును? భగవంతుడు మరణించెనట. ఆ మరణించిన వానికి. దిగంబర కవి ప్రాణముపోయునట. భగవన్నిందకిది సరాసౌష్ఠ. “భగవంతుడు మరణించుట” అనగా “ఆ స్త్రీకృష్ణ బుద్ధి ప్రజలలో నశించుట” అనియు “భగవంతునకు ప్రాణము పోయుట” అనగా “ఆ స్త్రీకృష్ణ బుద్ధిని పునర్జీవింప జేయుట” అనియు, విట నర్థాంతరమును చెప్పజూచుట వ్యర్థము ఆ స్త్రీకృష్ణబుద్ధి నశించినది దిగంబర కవులయందుగాని లోకమునగాదు. మరియు, దిగంబరులట్టి ప్రయత్నము సు తమ కావ్యములందు చేయలేదు. ఆ స్త్రీకృష్ణ ప్రబోధకములగు వాక్యమొక్కటి గూడ వారి గ్రంథములందు గానరాదు

* ఇట్లు భగవన్నిందాపరములగు వాక్యములు, దిగంబరుల కావ్యఖండికలందు చాలగలవు. వానికి వివరణ మనావశ్యకము. అన్నిటగల పరమార్థమొక్కటియే. కాని, శ్రీ భైరవయ్యగారి “నేను దేవుణ్ణి నమ్ముతున్నాను” అను ఖండిక మాత్రము, పరిశీలనార్హము. ఇందు మొదటినుండి ఇంచుమించుగా తుదివరకును, కొన్ని నిషేధ వాక్యములున్నవి. అవి ఉదాహరణయోగ్యములు.

1. దేయ్యం దీవివారి - నగ్నముని.

2. గ్లానిర్పవతి భారత - మహాస్వప్న.

* 1 ఇంక మోయలేను ఈ దేవుళ్ళ నీ ఉద్దగ్ధింథాల్ని

ఆపండి ఆర్కెస్ట్రాని ఆర్పండి కాగడాల్ని—

మహా స్వప్న - సం. 3.

2 దేవుడులేదు - బర్బరులు - నిఖిలేశ్వర్ సం. 2.

“నవరత్న విచిత్రసుందర కిరీటంకోసం
నిలువు దోపిడిలకోసం
నెత్తిమీగ జుత్తుకోసం
అమ్ముడు పోయేవాడుకాదు నా దేవుడు”

“మానినీ మానస చోరుడు
చిద్విలాస రూపుడు
ఆర్తతాణ పరాయణుడు
గోపి పీన పయోధరమర్దుడు
అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకుడు
మొదలైన చఘ్ను పీనుగకాదు నా దేవుడు”

వీనికి వివరణ మనాఃశ్యము. యేవిధముగ చూచినను, దిగంబరులకు భగవదస్తిత్వముపై నమ్మకములేదని మనకు స్పష్టమగుచునేయున్నది. ఇక శ్రీ భైరవయ్యగారు నమ్ముచున్న దేవుడెవరు ? - “చీమూ నెత్తురూపున్న మానవుడు” అని కవిగారి సమాధానము. అతడు “మానవత్వాన్ని తప్ప మరో మతాన్ని” అంగీకరింపడట ఇది మానవతావాద లక్షణము కావచ్చును. కావి, ఆస్తిక్య ధర్మముకాదు. నిశ్చితముగా, దిగంబరులు నాస్తికులని చెప్పవచ్చును.

కీర్కుగార్డు ప్రతిపాదించిన ‘ఆస్తిక ఆస్తిత్వవాదము వీరి కన్వయింపదు. ఇక సార్, కామూలు వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిన నాస్తిక ఆస్తిత్వవాదము వీరి కన్వయించునేమో పరిశీలింపవలసియున్నది. నాస్తికులందరును ఆస్తిత్వవాదులు కాజాలరు. ఆస్తిత్వవాదమునకు ప్రధానములగు సిద్ధాంతములు కొన్నియున్నవి. అవి వీరి కవిత కన్వయించునో లేదో, పరిశీలింపవలసియున్నది.

1. ఆస్తిత్వ ప్రాధాన్యము : ఆస్తిత్వము ముందు తరువాత మూలప్రకృతి ఆత్మత్వము (Existence Precedes essence) ఇది ఆస్తిత్వవాదమునకు ప్రధాన సూత్రము. ఇందే, పూర్వ దర్శనములకును, ఆస్తిత్వవాదమునకునుగల ముఖ్య భేదమున్నది ప్లేటో నుండి, హెగెల్ వరకునుగల పూర్వ దర్శన కర్తలందరును, మూలప్రకృతి తత్త్వ మనేముందు విశదీకరించిరి. దానికే ప్రాధాన్యము నొసంగిరి. ఆస్తిత్వమిందులకు కేవలము విరుద్ధము.

ఈ సిద్ధాంతము దేకార్డు సిద్ధాంతము కుగూడ విరుద్ధము. “నేను ఆలోచించుచున్నాను గనుక నేను ఉన్నాను” (Cogito Ergo sum) అననది దేకార్డు సిద్ధాంతము. “నేను ఉన్నాను గనుక ఆలోచించుచున్నాను” అననది ఆస్తిత్వవాద సిద్ధాంతము.

అస్తిత్వమునగానేమి ? సూత్రపాయముగా ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము ఈ వరకే చెప్పబడినది. దాని వివరణ మిది : • Ex-sistet అనగా బయటికి వచ్చి నిలుచుట అని అర్థం. అంటే అస్తిత్వం (Existence) అంటే తన చుట్టూ పరిసరాలతో కాని, తనకు వెనకున్న వృష్టభూమితో కాని కలసిపోక. వాటినుండి విడబడి స్వతంత్రంగా బయట నిలవటం అని దీనికివ్యతిరేకపదం "Da sein". దీని అర్థం. ఒక నిర్దిష్టమైన పరిస్థితిలో, దేశకాలాలతో చుట్టబడిన ఒక నిబద్ధ ఆవస్థలో, ఇమిడిపోవటం మొదటిది మానవుని స్వాతంత్ర్యాన్ని తెలుపుతుంది రెండవది మానవుని బావినత్వాన్ని తెలుపుతుంది కనుక నిజమైన అస్తిత్వం అంటే పరిస్థితిని అధిగమించటమే కనుక, ఎగిసెనలిజం అంటే పరిసరప్రభావాలకు లొంగక మానవుడు స్వీయసత్తామీద ఆధారపడి జీవించటం"

దిగంబరుల కవిత్వం యందీ భావము ప్రస్ఫుటముగనేయున్నది. మానవుడిప్పుడు పరిసర ప్రభావములకు బానిసయై, కృత్రిమ జీవితమును గడపుచున్నాడనియు, కృతకమగునటనను విడవాడినప్పడే ఆతనికి శాంతి లభించుననియు, వారు పలు తావుల విశదీకరించియున్నారు.

1. "నీమనసుని కప్పేసిన కృత్రిమత్వపు ముసుగుల్ని
"నీవు తొడుక్కున్న ఎరువు చొక్కాని
మొహమాటపు చాకలాడి దగ్గర తెచ్చినదాన్ని
చేదించుకో"

2. "పొద్దు తిరుగుడు షవ్వలా
లోకం చుట్టూ పరిగెత్తకు
మనీషివై
కాకుంటే కనీసం మనిషివై

* * *

అరక్షణం బ్రతుకు"

3. "ఇంకా, ఇంకా నువ్వింకా బానిసవే."

ఇట్టి యుదాహరణల నెన్నియేని యీవచ్చును; ప్రస్తుతమున కివి చాలును. అస్తిత్వమునకు మరొక ముఖ్య లక్షణము "బాధ" అస్తికులు, నాస్తికులు నగు అస్తిత్వవాదు లందరును దీని నంగీకరింతురు. ఈ బాధకు కారణమేమి ? భగవంతునితోడి వియోగమని అస్తికులగు కీర్కుగార్డు మున్నగు వారి యభిప్రాయము.

• ఎగిసెనలిజం-శ్రీ సంజీవదేవ్-ఆంధ్రపత్రిక పరాభవసంవత్సరాదినంచిక.

1. ఎముకల కేకలు - బైరవయ్య.

2. ఎముకల కేకలు - బైరవయ్య. సం 1.

3. ఇంకా నువ్వింకా బానిసవే - చెరభంధరాజు, సం 1

నా స్తికులీ బాధకు కారణమును అన్వేషించుచును. "Being - for-itself" అను సిద్ధాంతమును పేర్కొను సందర్భమున, ఈ యంశమును కొంత వివరించియున్నాను. మానవుడీ ప్రపంచమున సర్వతంత్ర స్వతంత్రముగా జీవించుట కభిశక్తుడు. రక్షకు డగు నీశ్వరుడు లేడు. సనాతనములగు సంప్రదాయములన్నియు త్రోసివేయబడినవి. సానుభూతి కూన్యమగు నీ ప్రపంచమున మానవుడేకాకి. తానన్న పరిస్థితులను, ఆతడొంటరిగనే ఎదుర్కొనవలసియున్నది. మానవునకు స్వయం నిర్ణయాధికారిము న్నది. కాని, అతడు చింతనశీలి. తన నిర్ణయ ప్రభావము, లేదా, తాను చేయుపని యొక్క ప్రభావము, సంఘముపై గూడ నుండునను విషయ మాతనికి తెలియనిది కాదు. ఈ భావమాతనికి సంఘము నెడగల బాధ్యతను తెలుపుచున్నది. తాను చేయు పనియేమి ? దాని ప్రభావమునకు గురియగువారెందరు ? - ఈ చింతన మాతని మానసిక వ్యథకు కారణము. మానవుడు స్వతంత్రుడయ్యును బద్ధుడు. ఇదియొకద్వంద్వము. అస్తిత్వమున నిట్టి ద్వంద్వములు. పరస్పర విరుద్ధాంశము లనేకములుగలవు. వానికి సమన్వయము దుర్లభము. కాని యీ ద్వంద్వములే లేనిచో, అస్తిత్వమేలేదు. ఈ వైరుధ్యముల బిగింపుల మధ్య, జనించు ప్రధానానుభూతియే "బాధ" * ఈ లక్షణము

1. * మానిషాద శ్లోకంలోంచి
వేదనాఽశ్మికంలోంచి
నేను వస్తున్నాను దిగంబర కవిని
గ్లానిర్భవతి భారత - మహాస్వప్న.
2. అబద్ధమా యీ వేదన
నన్నెక్కనివ్వండిబోను - చెరబండరాజు.
3. కల్లోలపు కడలి అలల తాకుళ్ల మధ్య
ఊపిరి నలపని చీకటి సుళ్లమధ్య
యుద్ధ తిమింగలాల రంపపు పళ్ల మధ్య
త్రోయబడ్డ "శాంతిమూకబాల" చరమమోష
సూర్యస్నానం - జ్వాలామఖి
4. నా సంఘం బట్టల మురికి వెనక
సిగ్గుతో కుమిలి కుమిలి యేడ్చే నేను నిజం
దిగంబర నృత్యం - నగ్నముని.
5. పుడమి తల్లి చల్లని గుండెను
పాయలు పాయలుగా చీల్చుకొని
కాల్వలై ఎవరిదో, ఏ తరం కన్నీర్
గలగలా సుళ్లు తిరిగి, మెలమెల్లగా పారుతూంది
ఆకాశం వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది - చెరబండరాజు.

గూడ, దిగంబరుల కవితయందు, ప్రత్యక్షముగనో, పరోక్షముగనో, గోచరించు చునేయుండును.

సాధారణముగా మానవుడు, ఇతరులు తన్నెట్లు చూడనెంతురో, గుర్తింప నెంతురో, తదనుగుణముగనే, ప్రవర్తించుచుండును. సార్త్ చెప్పిన "Being-for-others" అను సత్యాభేదమిదియే. ఇందు మానవుడు, తన స్వాతంత్ర్యమునే విడనాడు కొనుచున్నాడు. ఇది వేదనాకారణముగాక మరేమగును? ఈ నటన, ఈ ఆత్మవంచన, వీరి కావ్యములలో పెక్కుచోట్ల వివరింపబడినది. అనలు దిగంబరుల దాడి యంతయు నీ కృత్రిమ జీవితము మీదనే కదా!

సార్త్ మున్నగు అస్తిత్వవాదులు ఒంటరితనమును స్వీకరించిరి. ఈ విశాల ప్రపంచమున మానవుడేకాకి అని ఆతని సిద్ధాంతము. *దీనిని దిగంబర కవులంగీకరించి యున్నారు. మానవుడు నిరాధారుడు, ఏకాకి, అను భావము మార్కు సిద్ధాంతమునకు కేవలము విరుద్ధము. దీనిని అస్తిత్వవాదమే అంగీకరించును.

దిగంబర కవులపై అస్తిత్వవాద ప్రభావము కలదనుట కిదియొక ప్రబల విదర్శనము.

*1. నా దేశంలో నేను ఏకాకిని.

నా దేశంలో నేను ఏకాకిని - నిఖిలేశ్వర్.

2. "దారిలేక గమ్యంలేక

కొట్టుమిట్టాడుతున్న నీవు నేనూ

ఈ దేశం కేలండర్లపై తారీఖులం

నిరాధారంగా తహిశీ ద్వీపాలులేక

నిలుచున్న ఏకాకులం"

సమాధులచుట్టూ మంటలు - నిఖిలేశ్వర్.

3. ఒక్కటి గుర్తుంచుకో. ఇందరిమధ్య, యిన్ని ప్రపంచ కార్యకలాపాల మధ్య, నిన్ను నువ్వు చీల్చుకున్న యిన్నివేల ముసుగు ముఖాలమధ్య, ఊపిరిసలస నీని బతుకు పోరాటంమధ్య, నువ్వెప్పుడూ, ఏకాకివి.

దిగంబర శకంలోకి - 3. పుట 4.

నా స్త్రీసులగు అస్త్రీత్వవాదులు ఘోర నిరాశవాదులు. “కామూ” అను రచయితలో ఈ నిరాశవాదము పరాకాష్ఠనందినది. దిగంబరులు కేవల నిరాశవాదులు కారు. అట్లని కేవలమాశవాదులునుగారు. అందందు వారి కవితలో నిరాశా విస్ఫూహలు వ్యక్తమగుచునే యుండును. క్రింది యుదాహరణములను పరిశీలించినచో, ఈ విషయము స్పష్టమగును.

1. “అందుకే మనమేనాటికి

అభ్యుదయానికి పోజాలం”

2. “ఈ మహాపాపంలో

మనమంతా భాగస్థులం

రాగల యుగాలకొరకు

అణువును చిదిమి చిదిమి

చైతన్యాన్ని జ్వాలాముఖులమై

చితిపేర్చుకుందాం రండి.”

3. “ఏదేశంలోవుంది శాంతి

ఎటుజూచినా భయకంపిత

వడగాడ్పుల సుడిగాయల నందడులే

శాంతిలేదు వెలుగులేదు

కారుమొయిలు చీకటలే

కంటకంట కనిపించును.”

4. “ఏమీలేదు ఏమీలేదు

ఆకలి దాహాదుఃఖం దైన్యం దరిద్రం నీచత్వంతప్ప మరేమీలేదు.”

ఇట్టి యుదాహరణముల నెన్నియేని చూపవచ్చును. దిగంబరుల కవితలలో, అందందు ఆశాచిహ్నము లేకపోలేదు. జ్వాలాముఖిగారు రచించిన “శత్రు చికిత్స” “ఓటమి తిరుగుబాటు” అను ఖండికలలో నేటి “కుష్టు వ్యవస్థ”ను మార్చుటకు మార్గము చూపబడినది.

1. అవలోకన - జ్వాలాముఖి సం. 1

2. చితిపేర్చుకుందాం - చెరబండ రాజు సం. 1

3. చూడలేను - చెరబండ రాజు సం. 1

4. ఆపండి ఆర్కెస్ట్రాని ఆర్పండి కాగడాల్ని - మహా స్వప్న. సం. 3.

1. "ఆత్మహత్య పోరాటం సాగించాలి
ఓటమి తిరుగుబాటు చేయాలి
ఆత్మహత్య తిరగబడి హత్యచేయాలి."

2. "హింస విప్లవానికి మంత్రసాని"

*"పాత వ్యవస్థలో సూత్తు వ్యవస్థ గర్భస్థమైవున్నప్పుడు బలప్రయోగం మంత్రసాని కావాలి" అనే మార్క్సియ సూత్రాన్ని భారత రాజకీయాలతో అన్వయించి వర్గ దృక్పథంతో పరిశీలించాను" అని, జ్వాలాముఖిగారే మీది భావమును వ్యాఖ్యానించియున్నారు.

కాని యిట్టి విక్వాచిత్కములు తిరుగుబాటును, ఆశాభావమును అందందు సూచించిన మూడవ సంపుటమునందుగూడ, నిరాశాధోరణి ప్రస్ఫుటముగనే యున్నది. నగ్నమునిగారి "కుష్టు దేవుళ్లు" ఇందులకొక ప్రబలోదాహరణము.

అస్తీత్వవాదులు పూర్వ సంప్రదాయములను నిరసించుదురు. దిగంబరుల కవిత యందును సంప్రదాయ నిరసనమే గానవచ్చును. ఆర్థసంప్రదాయములనుండి, ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రములవరకు, సర్వ విషయమును, సర్వ వ్యవస్థలను వీరి దూషణకు గురియైనవి ఇట్లు వీరి కవితాకృషి యంతయు ఖండనాత్మకముగనే యున్నది. ఇందు విమోచనాత్మకమగు భావమొక్కటియునులేదు. కావున వీరి కవితయందు అరాజకత్వముకూడ నున్నదని నిశ్చంకముగా చెప్పవచ్చును. అస్తీత్వవాదముకూడ అరాజకత్వమును సమర్థించును. కాని యిందొక భేదమున్నది. ఈ విశ్వస్థితియందే ఒక నియతి లేదని అస్తీత్వవాదుల మతము. ఈ యంశమున, అస్తీత్వవాదులలో ఆస్తికులకును, నాస్తికులకును అభిప్రాయభేదములేదు. దిగంబరుల దృష్టి విశ్వవ్యవస్థ వరకును పోలేదు. వారు ప్రస్తుత దేశగతమత సాంఘిక రాజకీయ వ్యవస్థలను విమర్శించుటతో తృప్తిపందరిరి.

1. ఓటమి తిరుగుబాటు - జ్వాలాముఖి సం. 3.

2. శత్రుచికిత్స - జ్వాలాముఖి. సం. 3.

* ఓటమి తిరుగుబాటు - వైరుధ్యాలమధ్యనేను - నా కవితావేశం - ఒక ఆత పరిశీలన - పూర్వ పీఠిక - పుట. 10.

దిగంబరులు: మార్క్సువాదము: దిగంబరులు మార్క్సువాదులని కొందరు భ్రమపడుచున్నారు. అట్టి భ్రాంతికి కారణము లేకపోలేదు. అది ముందే కొంత వివరింపబడినది. నిజమునకు, మార్క్సువాదమునకును, నాస్తికమగు అస్తిత్వవాదమునకును చాల దగ్గర సంబంధమేకలదు. తిరుగుబాటును, లేక, విద్రోహమును, (Rebellion) ఇరువురు నంగీకరింతురు 1960 - వ, సంవత్సరములో, సార్త్ "Critique de la raison dialectique" అను మహా గ్రంథమును రచించినాడు. అందు అస్తిత్వవాదమునకును, మార్క్సువాదమునకును, పెస్కు విషయములందై క్యమును సాదించినాడు; 1943 లో రచించిన "being and nothingness" అను గ్రంథమునందు తాను ప్రతిపాదించిన అంశముల ననేకములను ఈ గ్రంథమున ఖండించి యున్నాడు. 19-వ, శతాబ్దమునాటి నిర్ణయవాదముతో (determinism) కూడుకొనియున్న మార్క్సువాదమును, అస్తిత్వవాదములోని స్వేచ్ఛతో ముడివైచి, ఒక వినూత్న మార్గములో, అస్తిత్వవాదమును చూపియున్నాడు. కావున, ఇటీవలి అస్తిత్వవాదమునకును, మార్క్సువాదమునకునుగల భేద మత్యల్పము. అందుకే అస్తిత్వవాదమును, మార్క్సువాదమునకును, గల భేద మత్యల్పమని చెప్పబడినది.

దిగంబరులస్తిత్వవాదులా : కేవలము అస్తిత్వవాదులనుటకు అవకాశము లేదు. కాని, ఆ వాద ప్రభావము వీరిపై గలదనుట మాత్రము సత్యము. వీరి గ్రంథములందు "అస్తిత్వము"నకు ప్రాధాన్యమున్న మాట వాస్తవము. కాని, గౌణముగ నైనను విశ్వ ప్రకృతి ప్రసక్తిలేదు. పాపానుభూతియందు అస్తిత్వము ప్రస్ఫుటమగును అను అస్తిత్వవాద సూత్రమునకు వీరి కావ్యములందు తావులేదు అందందు పాపప్రసక్తి యున్నది :

* 1 "ఈ మహా పాపంలో

మనమంతా భాగస్థులం"

2 "లోకంలో అడుగుపెట్టడం పాపం

అదే పాపం లావాలో కూరుకుపోయిన"

* 1 చితిపేర్చుకుందాం - చెరబండ రాజు, సం. 1.

2. దెయ్యం దీవించాలి - నగ్నముని. సం. 2.

ఇట్టి భాగములు క్వాచిత్కములు. మరియు, నిందు ఆ స్థిత్వము వ్యక్తము కాలేదు; వ్యక్తము చేయుటకు దిగంబరులు యత్నింపనులేదు.

ఇట్టి భేదములు కొన్ని యున్నవి. కావున, దిగంబరులు కేవలా స్థిత్వవాదులు కారు. కాని, తత్ప్రభావము వీరిపై గలదు.

అట్లే మూడవ సంపుటమున, మార్క్సువాద ప్రభావమును వీరిపై గాన వచ్చును. కాని, అందుగూడ వీరు కేవలము మార్క్సువాదులుకారు. కారణములు ముందే వివరింపబడినవి.

దిగంబర కవులు : మానవతావాదము. (Humanism).

దిగంబర కవులు మానవత ; దిగంబరులు మానవతావాదులకూడ. అనగా, మానవతావాద ప్రభావముకూడ వీరిపై కలదనుట మానవతనుగూర్చి వీరు పెక్కుచోట్ల ప్రసంగించియున్నారు. కాని, కసితోడి వీరి తిట్టు కవితలోను జుగుప్సా వహములగు ఆశ్చర్య ప్రయోగములలోనుపడి, వీరి “మానవత” ప్రస్ఫుటముగా కాన రాకున్నది. అదియే వీరి కవితలోనున్న పెద్ద లోపము. రచయితకు ఒక వ్యవస్థపై కసియుండవచ్చును. సమకాలిక సాంఘిక పరిస్థితులను వ్యక్తమునీయు సాహిత్యములో, రాగద్వేషములు ప్రకటితములు కాకతప్పదు. కాని కసిని నగ్నముగా వ్యక్తి, కరించుట సాహిత్య ధర్మముకాదు.

* “కసిని” బహుధా శ్లాఘించిన, శ్రీ కొడవటిగంటికుటుంబరావుగారుకూడ ఈ విషయమున క్రింది నిర్ణయమును గైకొనక తప్పలేదు.

2 “అది అలా వుండగా, రచనలు కళారూపాలైనప్పుడు కళా నియమాలు వాటికి విధిగా అనువర్తిస్తాయి. రచయిత తన కామోద్రేకాన్ని నేరుగా రచనలోకి దిగుమతిచేస్తే ఎంత ఆభాసవుతుందో, తన కసిని దిగుమతిచేసినా అంతే అవుతుంది. ఆ కసిని పాఠకుడికి అంటించడంలో ఉంది నైపుణ్యమంతా”.

ఇట్టి అభిప్రాయముగల శ్రీ కుటుంబరావుగారు, “ఈ కవిత్వం ప్రజలకు ఈనాడు అవసరం” అని దిగంబరుల కవిత గూర్చి వ్రాయుట చాల వింతగనున్నది. అది యటుండనిండు. ప్రస్తుత మనునరింతము.

* 1 సాహిత్యంలో ఎప్లవోద్యమము. పుట 3.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

2 “ ” ” పుట 4.

3 “ ” ” పుట 26.

దిగంబరులకు నేటి వ్యవస్థలపై నింతటి కసి యుండుటకు, లేదా, ఏర్పడుటకు కారణమేమి? వైయక్తికమగు ద్వేషముకాదు; కాజాలదు అవి మానవతా భంజకములుగ నున్నవనియు సామాన్య ప్రజలను పీల్చి పిప్పిచేయుచున్నవనియు, వారి విశ్చితాభిప్రాయము. ఈ యభిప్రాయ మెంతవరకు సత్యము అనునది వేరు విషయము. ఈ వ్యవస్థలు, లోక శ్రేయస్సును పెంపొందించుటకు మారు, దానిని సర్వథా నాశనము చేయుచున్నవి. కావుననే, అట్టి వ్యవస్థలకు మూల సంభూతులై యున్న వ్యక్తులపై వారికి తీరని కసి యేర్పడినది అంతేకాదు. అట్టి లోకవంచకులకు బలము చేకూర్చుచు నసమర్థులై పడియున్న ప్రజలపై గూడ వారి ద్వేషబుద్ధి పొడమినది. క్రింది వాక్యములలో విషయము స్పష్టమగుచున్నది.

*¹ "ఆటంబాంబులోలేదురా ప్రమాదం

అడవిజంతు మన స్తత్త్వంలోవుందిరా ప్రమాదం

పదవుల్లోలేదురా ప్రమాదం

రాజకీయ నాయకుల మోసాల్పినమ్మే ప్రజల అజ్ఞానంలోవుందిరా ప్రమాదం

పాముపడగల విషంలోలేదురా ప్రమాదం

పాలుపోసపెంచుతున్న ప్రజలమూర్ఖత్వంలోవుందిరా ప్రమాదం

డబ్బులోవుందిరా ప్రమాదం

మూర్ఖత్వంలోవుందిరా ప్రమాదం

అర్చకత్వంలోవుందిరా ప్రమాదం

పిరికితనంలోవుందిరా ప్రమాదం"

* * *

ఇట్టి దృక్పథము కలవారు కావుననే దిగంబరులకు సర్వప్రపంచమునందును ²"చీకటి"యే కనిపించినది; సర్వమును ³"చిలుము"పట్టి యున్నట్లుగనే తోచినది. ఇంతటి నిరాశ వీరిలో పేరుకొనియున్నను, ఇంతటి కసి వీరికి లోకముపైనున్నను, వీరు వాంఛించునది మాత్రము లోక కల్యాణమే.

⁴"సంకుచితత్వాన్ని మనమంతా

సాంప్రదాయబద్ధం చేశేసుకున్నాం

కాబట్టే మనకింకా అర్థంకానిది

'సర్వమానవ కల్యాణం'"

* 1 అణుదిక్ - నగ్నముని - సం. 3.

2 కనుదిక్ - నగ్నముని - సం. 3.

3 చిలుం - చెరబండ రాజు - సం. 3.

4 అశోకన - జ్వాలాముఖి - సం. 1.

మానవు దొకప్పుడు ధర్మకార్యము నాచరించినను, దాని నధర్మముగా పరిగణించినంతకాలము, అకార్యముగా నంగీకరించినంతకాలము, అంతగా ప్రమాదముండదు. మానసిక దౌర్బల్యము పలన మానవునకు విషయ వేల్యము జనించును. దానిని దౌర్బల్యముగా పరిగణించినంతకాలమాత్రము నవ్య మార్గమునకు మరలుట కవ శమున్నది. కాని, అధర్మము, ధర్మముగనే పరిగణింపబడినప్పుడు మానవునకు విముక్తియేలేదు. సంకుచితత్వ మనునది మానసికమగు పెద్దలోపము. దానివలన మమకారము పెరుగును; దానివలన దయాగుణము క్షీణించును; దయా శూన్యత హింసాచరణమునకు పురిగొల్పును. తుదకు మానవుడతః పతితుడగును; ఈ పతనమునకు మూలకారణము సంకుచితత్వము. దానినొక లోపముగా, అపగుణముగా పరిగణించినచో, మానవుడు, సాధ్యమైనంతవరకు, దానికిదూరముగా నుండయత్నించును. కాని దానినొక గుణముగనే భావించినచో, మానవుడు హర్షికమగు నభివృద్ధిసాధించుట కవకాశమేమున్నది? ద్వేషబుద్ధి, వైయుక్తికముగనేకాక, సాంఘికముగ గూడ పెరిగి; తుదకు మానజాతికే ముప్పుతెచ్చును. సంకుచితత్వము సంప్రదాయబద్ధమగుట యనగా, అది ధర్మముగా, గుణముగా, పరిగణింపబడుట.

ఇది యంతయు, మానవతావాదమునకు సంబంధించిన సిద్ధాంత భాగము. ఏదో విధముగ సంకుచితత్వము లోకమున గన్పట్టుచునేయుండును. అది లేది లోకవ్యవహారమే సాగదు.

మానవతావాదికి, మానవుని యందు విశ్వాసము సంపూర్ణముగ నుండవలెను. ఎట్టి పరిస్థితుల యందును అది సడలరాదు. దిగంబరు లందందు మానవతను ప్రళంసించినను, తదాశ్రయ భూతుడగు మానవునిపై వీరికి విశ్వాసమున్నట్లు గానరాదు. క్రింది యుదాహరణమున, శ్రీ చెరబండరాజుగారు.

“ప్రాణాన్ని పణం పెట్టయినా

ఈజగతికి మానవతాభిక్షపెట్టు”

అని మానవుని ప్రోత్సహించుచునే, “ఎవర్నీ నమ్మకు” అని అంక్షగూడ విధించియున్నారు. ఇది మానవతా వాది లక్షణముకాదు. ఇట్లందుగూడ వీరు స్వచ్ఛతను గోల్పోవుచున్నారు. అంతమాత్రమున వీరిపై మానవతావాద ప్రభావములేదన గాదు. దిగంబరులు వాంఛించునది సర్వమానవ కల్యాణమే.

మీది వివరణమునుబట్టి, దిగంబర కవులను “అస్తిత్వమానవతా వాదులు”

(Existential Humanists) అని పేర్కొనవచ్చును. సార్వకూడ అస్తిత్వ మానవతా వాదియే.

దిగంబర కవుల అస్తిత్వ మానవతావాదము కలుషితము. వారియందు అస్తిత్వవాదముగాని, మానవతా వాదముగాని స్వచ్ఛరూపమున సాక్షాత్కరింపవు. ఇది, ఆ వాదముల ప్రభావము వారిపైగలదనుట కెట్టి సందియమునలేదు.

తమకెట్టి “ఇజాలతోను” * సంబంధములేదని దిగంబర కవులు చెప్పిరి కదా ! అట్టియెడ వారిని “అస్తిత్వ మానవతా వాదులు” అని అనుచుంటు ? - అవి కొందరుగవచ్చును, నిజమే. వారు ! తమ కవిత వచన కవిత కాదనికూడ చెప్పిరి. ఈ మాట ఎంతనిజమో; ఆ మాటయు అంతే నిజము; విమర్శకునకు మార్గదర్శకము వస్తుతత్వముకాని, హేతురహితమగు కవి వాక్కుకాదు.

దిగంబర కవులు : ఆశ్శీలములు

దిగంబరుల కవిత యందశ్శీలములు చాలగలవు. వారి రచనా విధానమును వలువురు విమర్శకులు నిరసించుటకు ముఖ్య కారణ మీ యశ్శీల పదప్రయోగమే అని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. “ * ఇట్టి ప్రయోగముల నామోదించువారును గలరు.

ప్రాచీనులలో గూడ, ఆశ్శీలములను వర్ణించిన కవులు కొందరుగలరు. భట్ట హర్షవి నైషధీయ చరితమున నశ్శీలములుగలవు. దమయంతి గుహ్యంగము నాతడు వర్ణించియున్నాడు అతడుగావించిన “బువ్వపుబంతి” ఋగ్వేదము సాహితీవేత్తలకు సుఃరిచితము. నన్నె చోడుడు, పార్వతీ ఋగ్వేదమునగూడ “స్మరమందిరము”ను

* దిగంబర కవులు యీ మతాలతోను, ఇజాలతోను తమకు నిమిత్తం లేదంటున్నారు - సం. 2. పీఠిక.

1. మేం వ్రాస్తున్న దానిని “వచన కవిత” అని మేం అనదలచుకోలేదు. అనవివ్వదలచుకోలేదు. సం 1. పీఠిక.

• ప్ర : సాహిత్యంలో ఆశ్శీల మనబడే పదజాలాన్ని ఆయుధంగా ఉపయోగిస్తున్నామని దిగంబరకవులు చెబుతున్నారు. మీరు సమర్థిస్తారా ?

జ : ఆశ్శీలం అంటే ఏమిటి ? రేడిచాటర్రి స్పెంసర్ యూనివర్సిటీలో చదువుతున్నారు. జేమ్సుజాయిస్, ఖజరహా, సింహాచలం మొదలయిన దేవా

లయాల మీద నగ్న దృశ్యాలు abseentitgy గా తీసుకోవడంలేదు.

శ్రీ. శ్రీ. తో ఇరవైమంది యువకుల గోష్ఠి - సృజన-ఫిబ్రవరి 1970;

మరువలేదు. శ్రీనాథుని హరవిజయమున, దారుక వన విహార ఘట్టమున, ననభ్యములగు భావములున్నవి క్రీడాభిరామము, రాదికా సాంత్వనము (సవరము వేంకటకృష్ణస్వనాయకవిరచితము) మున్నగు గ్రంథములందును అశ్లీలములున్నవి. చాటువులును కొల్లలుగా గలవు. కావున ప్రాచీనులలో అశ్లీలములు లేవనగాదు. కాని దిగంబరుల అశ్లీలపద ప్రయోగమునకును, మీది వానికిని భేదమున్నది. దిగంబరులది తిట్టు కవిత్వము, అశ్లీల పదప్రయోగమా తిట్టు కవితకు మెరుగులు దిద్దుచున్నది. పదునుపెట్టుచున్నది. జగ్గకవికృత చంద్ర రేఖావిలాపమున దప్ప, మరి యెందునిట్టి కవితగానరాదు. కాని, జగ్గ కవిదివ్యక్తిగత ద్వేషము.

దిగంబరుల కవిత యందలి అశ్లీలములను పరిశీలించునప్పుడు, విమర్శకులనేకులీ ముఖ్య భేదమును గమనింపకున్నారు. "లేడీ చాటర్లీస్ లవర్" మున్నగు గ్రంథముల నుదాహరించునప్పుడు, శ్రీ. శ్రీ. గారు కూడ, పూర్వోక్తభేదమును పరిశీలింపరైరి. సాదారణముగా, శృంగారమునందే, కవులశ్లీలమునకు పాల్పడుదురు ఈ లోపము, ప్రాచీనార్వాచీన రచయితలందరి యందును గానవచ్చును. కాని, శృంగార రసవ్యంజకమగు సామగ్రి మాత్రము, దేశకాలములనుబట్టి, తుదకు, వ్యలక్తునుబట్టికూడ మారుచుండును. ప్రబంధకాలమున, స్తనజఘనాదివర్ణన మశ్లీలముకాదు. ఈనాటి వారి కవి శ్రీడాకరములు, అశ్లీలములు. ఇట్లు శృంగారమునకు సంబంధించిన అశ్లీలముల విషయమున, అభిప్రాయభేదములున్నవి. ఉండవచ్చును. కాని, తిట్టు కవిత యందలి అశ్లీలముల నెవ్వరు నేనాడును సహింపజాలరు.

మన ఆలంకారికులు, అశ్లీలమును ప్రీడావ్యంజకము, అమంగళవ్యంజకము. జగుస్సావ్యంజకము అని మూడు విధముల విభజించియున్నారు. ఇవి సభా సాధువులు గావనియు, గ్రామ్యములగు వీవిని కొవ్వములందు ప్రయోగింపరాదనియు వారి కాననము.

“ప్రీడా, జగుస్సా, అమంగల ప్రతీతికరా
యే శబ్దః, తేఽపి సభానుచితత్వాత్,
గ్రామ్యవీవ ప్రీడాహేతుర్యథా “సాధనం
సుమహదస్య” ఇత్యత్ర సాధన శబ్దః పుం
శ్చిహ్నోఽపి శంకేద్యత. జగుస్సావాచకో
యథా “వాయుః ప్రసరతి” వాయుశ
బ్దోఽపానపఞన శంకారీ అమంగల

ప్రతీతి కరోయథా “సంస్థితో ౨ యం”

సంస్థిత శబ్దో ౨ త్ర మృతతార్థ శంకాకారీ” *

ప్రీడ, జాగప్ప, అమంగళము - ఈ ప్రతీతిని కలిగించు శబ్దములు సభ్యతా యుతములుకావు. కావుననే గ్రామ్యములు. వీనికి ఎరునగా ఉదాహరణములు :

1. ప్రీడకు - “స ధనం సుమహదస్య” - ఇందు సాధన శబ్దము వలన పురుషుని గుహ్యంగము అను శంకపొడముట కషకాశమున్నది. కావున నిది ప్రీడావ్యంజ కము 2. జాగుప్ప :— వాయుః ప్రసరతి” ఇందు వాయు శబ్దము వలన అపాన వాయువు అనుశంక కలుగును. 3. అమంగలప్రతీతి :— సంస్థితో ౨ యం” ఇది సంస్థిత శబ్దము వలన “మృతుడ” అను నర్థముకూడ, రావచ్చును.

సాధన వాయు సంస్థిత శబ్దములందు గూడ, అశ్లీలతను శంకించిన యాలంకారికులకు, దిగంబరుల షడజాల షంగీకార్యముక దని వేరుగచెప్పనక్కరలేదు. ఆలంకారికులయంగీకారముతో, ఆత్మాధునికులగు దిగంబరులకు పనిలేదనియు, వారి నియములను పాటింపవలసిన యావశ్యకత మొదలే లేదనియు కొందరు తలంప వచ్చును. ఆలంకారిక నియమములను పాటింపవలసిన యావశ్యకత దిగంబరులకు లేకపోవచ్చును కాని, ఔచిత్యమునై నను పాటింపక తప్పదుకదా ! అదిగూడ పాటింపమందురా, అప్పుడు సభ్య ప్రపంచమున వారికి తావులేదు. అది యటుండ నిండు. ప్రస్తుత మనునరింతము.

అశ్లీలములను ప్రయోగించుట దోషము. కాని, యీ దోషమునకుగూడ అప వాదములు కొన్నియున్నవి. అనగా, అశ్లీలపద ప్రయోగము. కొన్ని యెడల దూష్యము కాదనుట. ఆ అపవాద సూత్రమును పరిశీలింతము.

“శాంత విదూష కాద్యుక్తౌన దోషః” —

శాంతోక్తుల యందుగాని, విదూషకాధుల పలుకుల యందుగాని, అశ్లీలము లున్నను, అవిదోషములుగా పరిగణింపబడవని మీది సూత్రమున కర్థము. శాంత శబ్దమునకురనవరముగనే అర్థము చెప్పనక్కరలేదు వైరాగ్య బోధకములగు నుక్తు లనుగూడ శాంతోక్తులన వచ్చును. “విదూషకాదులు” అనుచో “ఆది” శబ్దము గ్రామీణులు సంస్కారశూన్యులు మున్నగు నర్థములు గ్రాహ్యములు.

* వాగ్భటాలంకారము - తిరుపతి వేంకట కవుల “శృంఖలా తృణీ కరణము” అను వ్యాసము నుండి ఉద్భుతము - ఆ. సా. అకాడమీవారి సారస్వత వ్యాసములు సం. 4. పుట 242.

దిగంబరులు విమాషకులుకారు, గ్రామీణులుకారు, సంస్కార హీనులునుగారు వారు బోధించునది వైరాగ్యమునుగాదు కావున మీది అపవాద సూత్రము వారికన్న యింపదు.

ఐహికములగు బోగభాగ్యముల యందలి అశాశత్వత్వమును, మోహజుక మగు నంగనాజన సౌందర్యమునందలి నీచత్వమును విశదీకరించి లోకులకు వాని యెడ ఎరక్తి గల్గునట్లు చేయుటయేకదా వైరాగ్యబోధ, లేక శాంతోక్తియొక్క పరమప్రయోజనము. దిగంబరుల లక్ష్యముకూడ ఇట్టిదే. శ్రుతితత్వత సాంఘిక రాజకీయాది వ్యవస్థలయందలి, కుక్కును, ప్రజానీకమునకు విశదీకరించి, వారికా వ్యవస్థలయందు ఏహ్యభావము కలుగునట్లు గావించుటయే, వీరి లక్ష్యము. అట్టి యెక మొదటివారికి లేని అశ్లీలతా దోషము, దిగంబరులకే యేమి ఉండవలయును? అశ్లీలతా దోషము ఉన్నచో నిరుపక్షములవారికి నుండవలెను. లేనిచో, నిరుపక్షాలవారికి నుండరాదు. ఇట్టి యభిప్రాయము కొందరికి కలుగవచ్చును. కాని, అది అవిచార మూలమగు నభిప్రాయము. కారణములివి : వేదాంతులు సత్యము చెప్పిరి వస్తు తత్వమును, యథాతథముగ నిరూపించిరి. అట్టి యెడ, వారికి కొన్నిట నశ్లీలములు వాడక తప్పలేదు. ఉన్నదాని నున్నట్లు చెప్పకున్న నది లోక వంచనయగును. మరియు, తామాశించిన ప్రయోజనమును సిద్ధింపదు. ఇక దిగంబరులు : వీరు సత్యమునెంతవరకు చెప్పిరి? అనునది విచారణీయమగు నంశము. వీరు చెప్పినదంతయు యథార్థము కాదని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును, వీరు పీతాధిపతులను, బాబాలనుగూడ నిందించిరి. అందు వీరు చెప్పినదంతయు సత్యమనగాదు. శ్రీ చెగబండ రాజుగారు రచించిన “జదద్గురువు లొస్తున్నారు జాగ్రత్త” అను బండ కావ్యమున చెప్పబడినదంతయును, “సత్య”మనగలమా? కావున, దిగంబరులు చెప్పినది పాక్షిక సత్యమేకాని, సర్వథా సత్యముకాదు. మరియు వీరికి లోకముపై

శాంతోక్తి కుదాహరణము.

“స్తనములు మాంస ఓండములు చక్కని బంగారు కుండ లంచునా
ననము కఫాలయంబు తుహినద్యుతి తుల్యమటంచు మూత్ర భా
జనజఘన స్థలంబు కరిచారు శిరస్సమమంచుఁగామినీ
జనమలినాంగముల్ సుకవివాతురి పర్ణకెక్కె నిమ్మహిన్.

శంఖలాత్యజీకరణము - తిరుపతి వేంకట కవులు —

కక్షయేకాని కరుణలేదు; పగయేకాని ప్రసన్నతలేదు. జగదభ్యుదయ కాంక్షికి, జగత్తుపై సానుభూతి యుండవలయును. వీరికదిలేదు. వేదాంతుల అశ్లీలములు సత్త్వజన్యములు. దిగంబరుల అశ్లీలములు క్రోధజన్యములు. వీరికి, నాయకుల మీదనేకాదు, ప్రజానీకముపైగూడ ద్వేషభావమే. చూడుడు.

••ఒరేయ్ !

మీరంతా ఊరపందుల్లా బతుకుతున్నారు
భవిష్యత్తుగురించి ఆలోచనలేవు
వర్తమాన వక్రగతిపట్ల విమర్శలేదు
అంట్ల వెరవల్లా
మొగుడు చచ్చిన ముండల్లా
మొగుడుచాటు పోరంబోకు లంజల్లా
బతికున్న శవాల్లా
చచ్చుపీనుగులు
ఎందుకురా మీరంతా బతికి”

ఐండిక యందంతట నిట్టి పదజాలమే, ప్రయుక్తమైయున్నది. ఇదిప్రదోధము కాదు, ప్రలాపము. ఇది శాంతోక్తులు కావు : క్రోధోక్తులు. ఇట్లు లోకముక్తు నిందించు నధికారము, లోకమున నెంతటి మహనీయులకును లేదు.

దిగంబరుల అసభ్య ప్రలాపములకును, శాంతోక్తులకును, సాదృశ్యమును చెప్పబూనుట భ్రాంతి మూలకము. ఈ రెండింటికిని పోల్కి లేక మాత్రమును లేదు.

“కొజ్జాల కామకేళి చూస్తున్నాను” అను ఐండికలో, శ్రీ నగ్నమునిగారు, దిగంబరుల కవితయందున్న అశ్లీలములను సమర్థించుటకు యత్నించిరి. దాని సారాంశమీ క్రింది పంక్తులలో నున్నది.

“బాహుటంగా పట్టపగలు జరుగుతున్న
అన్యాయాలూ, అక్రమాలూ, అమానుషాలూ

* నరమాంసం రుచిమరిగి - భైరవయ్య సం. 3.

1 కొ. కొ. చూస్తున్నాను - సం. సం. 3.

ఉన్నదున్నట్లు చెబితే నీకు అశ్లీలంగానే కనబడుతుంది.”
ఉన్నదున్నట్లు చెప్పినను, అశ్లీలముగా కనబడుటకుగల కారణమునుగూడ
వారే నెరివిచ్చిరి.

“అశ్లీలం పలుకుకోంది దిగంబరాక్షరం”

అంటున్నావు సిగ్గులేకుండా,

నీ మెదడు పురుగు తినేసింది

నీ చర్మం కుళ్ళిపోయింది

నీ అవయవం పుచ్చిపోయింది

నీ కళ్ళకి కన్నంపడింది

నీ మనసు కక్కుసుగా మారింది

ఇంక నీకు ప్రతిదానిలోనూ

అశ్లీలంగాక మరేమిక కనబడుతుంది”

“విన్నన్న చెప్పినదే వేదము, కాదన్న ‘వెధవ’గాడిద” అన్నాడు క్రిందటి
కొకడు. అట్లేయున్న వీ కారణ పంచకము, పోనిండు. కారణము? మాటకేమి ?
అసలు వీరిచ్చిన సమాధానము నందెంతవరకు సత్యమున్నది ? అను విషయమును
వరిశీలంతము. ఈ ఖండికయందే, తుదివి, *రాజకీయ నాయకులు దేశమునకు చేయు
నన్యాయము వివరింపబడినది. ఇది యా వద్వస్తు వర్ణనమా ? సత్యతాయుతమా ?
అసలిది కవిత్వమా ?

* “అక్కడితో ఆగలేదు కొజ్జార పరాక్రమం

కుళ్ళిపోయిన పుచ్చిపోయిన

తమ పయోరియా పళ్ళతో పెదవులు కొరికి కొరికి

రక్తం చిందించి నవ్వారు

వాళ్ళ కుమ్మచేతుల్లో రొమ్ములు పిసిగి పిసిగి గెంతారు

తొడలు నలిపి నలిపి

అవయవంలో గర్భగుడిలోవేళ్ళు దోపి దోపి

ఒళ్ళంతా కసిగా తొక్కి తొక్కి

వాళ్ళ జబ్బురసినంతా ఒంటిమీద కార్చి కార్చి తుక్కురు”

ఇట్టి కామకేళిని చూచుచున్న పాదెంతటి విర్యాగ్యుడు ?

ఇట్టి అశ్లీలములను వ్రాయుటయేకాక, “ఒరే పీనుగా, ఇదీకూడా నీకు అశ్లీలంగానే కనబడుతున్నదా ?” అని ప్రశ్నించుట, కవి గత దురహంకారమునకు పరాకాష్ఠ.

దిగంబరులీ యశ్లీలదూషణ వాక్యములను వ్రాయుటకు, ఆంగ్లేషీయులగు క్రుద్ధ యువజనుల (Angry young men of England) ప్రభావమే ముఖ్యకారణము. అస్తిత్వవాదముకూడ అశ్లీలమునాగీరించును. కాని, యిట్టి దూషణము వాక్యములను గాదు.

దిగంబరులు : అధి వాస్తవికత :— దిగంబరులపై అధి వాస్తవికతావాది (Sur-re-alism) ప్రభావ మున్నదా? ఈ ప్రశ్న జనించుటకు రెండు మూడు ముఖ్యకారణము లున్నవి 1. అధివాస్తవికత అశ్లీలముల నాగీరించును. 2. ఆరాజకత్వముకూడ అధి వాస్తవికులకు నిషిద్ధముకాదు. డాడావాదమునకు వలె, అరాజకత, దీనికి నిమిత్త ధర్మముకాదు ఉండిన నుండవచ్చును. 3. అధి వాస్తవికతయు పూర్వ సంప్రదాయముల నిరసించును ఈ మూడు లక్షణములును దిగంబరుల కవితకు పట్టుచున్నవి. కావుననే, దిగంబరు అధి వాస్తవికతా వాదులా : అనుశంక కవకాశమేర్పడుచున్నది. కాని, అధి వాస్తవికతా వాదమునకివి నియతధర్మములు కావు; మూలసూత్రములునుగావు. వాద ప్రభావ నిర్ణయమునకు, మూలసూత్రసంబంధము, లేక, సాదృశ్యము, వికచోలము. అధి వాస్తవికతా వాదము, ముఖ్యముగా రెండు సిద్ధాంతములపై నాధారపడియున్నది.

1. ఫ్రాయిడ్ ప్రతిపాదించిన మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంతము, (అందును నవ్వు సిద్ధాంతము). 2. గతి తార్కిక భౌతికవాదము. అధివాస్తవికతపై ఈ రెండు సిద్ధాంతములకు సమ ప్రాధాన్యమేగలదు. ఏకత్సిద్ధాంత నమన్వయము, అధివాస్తవికతావాద వివరణమున, సమగ్రముగా చూపబడినది అధివాస్తవికులు క్రమముగా, మార్క్సవాదము వంక మ్రొక్కుటకు, గతితార్కిక భౌతిక సిద్ధాంత ప్రభావమే కారణము. మార్క్సవాదమునకు మూలము గతితార్కిక భౌతిక సిద్ధాంతమే అది ముందే చెప్పబడినది. దిగంబరులు మార్క్సవాదులు కావనియు, సోషలిస్టుకముగ నిరూపింపబడినది. ఇక నున్నది మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంతము. జాగ్రదవస్థలో, మానవని యందు దమితములైన భావములు. అనభేతనలోని కేగి, స్వప్నావస్థ యందు; ప్రతీక ద్వార

మున, మరల, సభివ్యక్తములగుచుండునని, మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంతము చెప్పును, ఇది, ఫ్రాయిడ్ వివరించిన స్వప్నతత్త్వము, అధివాస్తవికులి దమిత భావములనే వ్యక్తీకరింతురు. వాని యందే సత్యమున్నదనియు, జాగ్రదవస్థయందు మానవుడు వ్యక్తీకరించు భావములు, కృతకములనియు వారి అభిప్రాయము, ఆ యభిప్రాయ మొత్తవరకు సమంజసము అనునది వేరొక విషయము దమిత భావములు ప్రతీక రూపముననే అభివ్యక్తములగును. కావున, వారు, తరచుగా ప్రతీకల నాశ్రయింతురు. స్వప్నములనే యథాతథముగా చిత్రించిన అధివాస్తవికులును గారు. జాగ్రచ్చేతనా ప్రభావమునకు వీరు దూరముగనుందురు.

దిగంబరులు వ్యక్తీకరించునని దమిత భావములుకావు. అవి కేవలము జాగ్రదవస్థాసంజవితములే. మరియు, ఒకటి రెండుచోట్ల తప్ప వారెక్కడను ప్రతీకల నాశ్రయించలేదు. మంచిని కానిండు, చెడ్డవి కానిండు, వారికి కలిగిన భావములను వారు, నిరాశాముగ, బాహ్యముగా, వ్యక్తీకరించియున్నారు. అధి వాస్తవికతకు అరాజకత్వము నియత ధర్మముకాదు. అరాజకత్వముకంటె, అస్పష్టత, లేక, సంకీర్ణత అందుతరచుగా గోచరించును. అందుకు కారణమిది. అవచేతనయందు దమిత ములైయున్న భావములు వ్యక్తములగునట్లు, చిత్ర విచిత్రములగు నాకృతులను ధరించును. ఆధారణ కొక సయత్తిగాని, పద్ధతిగాని యుండదు. ఆ నియమశూన్య త్వమే అస్పష్టతకు కారణము. దిగంబరుల కవిత యందస్పష్టతలేదు. వారు చెప్పదలచిన దానిని, స్పష్టముగను, సాధ్యమైనంతవరకు, మొరటుగను, కూడ చెప్పిరి అచ్చట, అచ్చట, వాక్య నిర్మాణ లోపమువలన భావము స్పష్టముగా తెలియకపోవచ్చును. ఖంతమాత్రమున నది అధివాస్తవికత కాజాలదు. అధి వాస్తవికత యందస్పష్టతయు అరాజకతయు నుండవచ్చును. కాని, ఆలక్షణములుగల కవితల్నియును అధి వాస్తవికము లనగాదు. మరియు, జాగ్రచ్చేతనా ప్రభావము దిగంబర కవితపై చాల గలదు. అధివాస్తవికత యందు లైంగికములగు భావములకు ప్రాధాన్యమధికముగ నుండును. అవచేతన యందలి ముఖ్యభాగమగు “లిబిడో” లైంగిక భావతుందిలమై యుండుటయే యందులకు ముఖ్యకారణము. దిగంబరుల కవితకు, శృంగారసంబంధమేలేదు మీది వివరణమునుబట్టి, దిగంబరులపైనది వాస్తవికతా ప్రభావము లేక మాత్రమునులేదని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును.

షష్ఠ ప్రకరణము

ప్రతీకవాదము

ఉవక్రమణిక : 'ప్రతీకవాదము సమగ్రముగా, ముందే వివరింపబడియున్నది. ఆంధ్రమున, బోదలేర్, మల్లారేల వంటి కేవల ప్రతీకవాదులగు కవులు లేరు. అనగా కేవల ప్రతీక వాదమునకే తమ కవితా జీవితము సంకీర్ణము గావించిన కవులు లేరనుట. అచ్చటచ్చట, వర్ణనావైశిష్ట్యము కొరకుగాని, రచనా వైవిధ్యము కొరకుగాని, కేవల చమత్కార జనకత కొరకుగాని, ప్రతీక నాశ్రయించిన కవులు మాత్రమున్నారు.

ఒక వస్తువునకు ప్రత్యామ్నాయముగా మరొక వస్తువును చెప్పినంత మాత్రమున, నది ప్రతీకవాదము కాజాలదని ముందే చెప్పియున్నాను. మరియు, ప్రతీకవాదమనగా, కేవల మొక రచనా విధానమనియు, తాత్త్వికమగు ప్రత్యేకత దానికి సుమంతయులేదనియు, చాలమంది అభిప్రాయము. కాని, అది అవిచారమూలకము. ప్రతీకవాదము రచనా విధానమునకు సంబంధించినదనుమాట వాస్తవమేకాని, అది అంతటితో నాగిపోలేదు. దానికి ప్రత్యేకమగు తాత్త్విక దృక్పథమునుగలదు. అది యెన్నడును అదిభౌతికము కాజాలదు. అతిలోక మానవీయ (Transcendental and human) ప్రతీకవాదములు రెండును, భౌతికత్వమును నిరసించునవియే. భౌతికత్వమును పరిగణింపకుండ, భావ ప్రపంచము నన్వేషించుటయందే, ప్రతీకవాద తత్త్వము నిర్దిష్టమైయున్నది. కావున, కేవల భౌతిక విషయ పరిస్థితిమగు ప్రతీక ప్రయోగమును, ప్రతీకవాద ముగా భ్రమింపరాదు. విషయమును నొక్కి చెప్పుటకుగాని, అపసరణము (escape) నకు గాని అట్టి తావుల ప్రతీక ఉపయోగింపబడినదని భావింపవలయును.

మార్క్సవాదము మున్నగునవి రాజకీయములగు వాదములు. తద్వ్యాప్తికి వాఙ్మయమొక సాధనమగుచున్నది. ప్రతీకవాదమటువంటిదికాదు. ఇది ప్రధానముగా వాఙ్మయ సృష్టికి సంబంధించినది. సాధారణముగా వాఙ్మయము విషయ నిష్ఠమో (Objective) విషయనిష్ఠమో (Subjective) అగునుగదా! అట్టియేద రచనా విధానమునకు సంబంధించిన, లేదా, ఆవశ్యకమగు సాధన సామగ్రి యంతయు, వివరింపబడి యున్నది. కాని, భావము విషయ నిష్ఠమునుగాక, విషయనిష్ఠమునుగాక, అతిలోకము (Transcendental) అగుచో నప్పుడది వ్యక్తమగుచెట్లు?

అందుకా కావశ్యకమగు సామగ్రియెట్టిది ; అను ప్రశ్నలుదయింపక తప్పదు. వీనికి సమాధానముగనే ప్రతీకవాద మావిర్భవించినది. ఈ విషయమును, ప్రతి కవియు దన సాధన సామగ్రిని తానే నిర్మించుకొనవలయును. బాహ్యమగు నహారము, ఇట్టి పరిస్థితులలో, అనూహ్యము. కవి గత మనోమయ కోశమునందే నిలిచియున్న సమగ్ర భావ ప్రపంచ స్వరూప స్వభావముల నితరులెట్లు గ్రహింపగలరు ? విశిష్ట మగు తన భావ ప్రపంచమును వివరించుటకు, వ్యవస్థితమైయున్న సాధన సామగ్రి నమర్థముగాదు. కావుననే, విజయమగు ప్రతీకవాది, తన ప్రతీకలను తానే యెంచు కొనును. కాని, ఆ ప్రతీకలుగూడ నాధిభౌతికములేకదా! ఆధి భౌతిక విషయము లన్నియు ననంతపూర్ణములే. అవి మాత్రమెట్లు సమగ్ర భావ ప్రపంచమును, వ్యక్తీక రింపగలవు ; కావుననే అవి ఆ భావ ప్రపంచమును, సూచించి వదలివేయును. ప్రతీకవాది కవిత్వ అన్వష్టమగుట కిదియే కారణము.

మీది వివరణమునుబట్టి, ప్రతీకవాదము కేవల రచనా విధానము కాదనియు, తాత్త్వికమగు దృక్పథము దానికిగూడ కలదనియు, విశదమగుచున్నది. కేవల రచనా విధానమేయగుచో, నది, అలంకారభేదమే యగును. కళా సంబంధి వాద విశేషములలో దానికొక స్థానము లభించి యుండెడిదికాదు.

ఈ విషయముల నన్నింటిని, జ్ఞప్తియందుంచుకొనియే, మనము ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయమునందలి ప్రతీకవాదమును పరిశీలింపవలసి యున్నది.

ప్రతీక వాదము : మార్మికత : అట్టి పరిశీలనముగావించుటకు ముందు, మనము, ప్రతీకవాదమునకును, మార్మికవాదమునకును గల ముఖ్య భేదము నిట గుర్తించుట సముచితము. మార్మికవాది (Mystic poet) నాస్తికుడు కాలేడు. ఏదో విధముగా, భగవత్పాక్షాత్కారముగలవాడే “మిస్టిక్” (mystic) అనఁబడును. కావున ఆతనియెడ నాస్తికత పొసగని ధర్మము. మరియు, భక్తి కవిత్వమంతయు, మార్మికత కుదాహరణము లొజాలదు. భగవత్పాక్షాత్కారానుభూతి కలవాడే మార్మి కుఁడు. ఆతఁడు నిశ్చితముగా భక్తుడే. కాని భక్తులందరును మార్మికులుకారు. వారిలో అనేకులు సాధకులేకాని, సిద్ధులుకారు. ప్రతీకవాది, ఆస్తికుఁడును, నాస్తికుఁడును గావచ్చును.

కాల్పనికులు : ప్రతీక వాదము : కాల్పనిక కవులలో, కొందరు, తమ కావ్య ఖండికలలో కొన్నిటియందు, ప్రతీకల ప్రయోగించిరి. వారికి పేరు తెచ్చిన ఖండికలుకావు. కాని, వీని ప్రయోజనము వీనికున్నది.

శ్రీ రాయప్రోలువారు : శ్రీ రాయప్రోలువారు, తమ కావ్య ఖండికలలో, కొన్నింటియందు ప్రతీక నుపయోగించియున్నారు. “చిల్క” అను గేయము నిందుల కుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును. ఇందలి “చిల్క” దేశీ కవితా ితికి, లేదా, సంస్కృత భాషా ప్రభావము పోకని శుద్ధాంధ్రమునకు, ప్రతీక యనవచ్చును. “పొలము పచ్చలబైట పొరలు వాకలనాట” ఒక చిల్క పుట్టినది. “పిండి వెన్నెల సీమ పిల్ల తెమ్మెరలోన” పెరిగినది. — ఈ వర్ణనమునుబట్టి దేశీ కవిత ప్రకృతిలో పుట్టి, ప్రకృతిలో పెరిగినదనియు, నందు, కృత్రిమత మచ్చునకై నను గానరాదనియు, విదితమగుచున్నది. ఆ చిల్క నేర్పినవి “పొంగారు పదములు”; “బంగారు పలుకులు”; “బ్రహ్మాండమయినట్టి భాష్యాలు తుదముట్ట పరియించిన” భట్టాకడు ఆ చిల్క నుడికార మాలించి, మెచ్చి, వలపన్నినాడు. చిల్క అందు చిక్కినది. “ఆ శబ్దమోషలో, ఆశిష్ట భాషలో” పడి, చిల్క, ఉడికిపోయినది; మ్రాగన్ను పెట్టినది. భారతారణ్యమున భట్టుపడిపోయినాడు. ఇదే సమయమని చిల్క యెగిరి పోయినది; పెన్నయొడ్డున వ్రాలినది; మరల నొక తిక్కన్నకు చిక్కినది.

ఈ ఖండికయందు శ్రీ రాయప్రోలువారు ప్రతీకను సముచితరీతిని ప్రయోగించిరా ? అను ప్రశ్న జనించుట కిందవకాశము కలదు. నన్నయ తిక్కనలయెడ ఒక విధమగు హేళన భావము, ఇందు స్పష్టముగనేయున్నది. తెలుగు నుడికారము నకు నన్నయ మహోపచారము గావించినట్లు సూచింపబడియున్నది. ఈ సిద్ధాంత మవిచార మూలమని నా యభిప్రాయము. అది యటుండనిండు. ప్రస్తుత మగు సరింతము.

ఇందు ప్రతీక ప్రయుక్తమైయున్నను, ఇది ప్రతీకవాదమున కుదాహరణము కాజాలదు. కారణమిది : ఇందు ఆత్మగతమగు అనుభూతి విశేషములేదు. సుప్రసిద్ధమైయున్న ఒక భావము ప్రతీక ద్వారమున వ్యక్తీకరింపబడియున్నది. నన్నయకు పూర్వము, తెలుగున దేశీయమగు కవిత యుండెడిదనియు, ఆంధ్ర భారతావతరణానంతరమది, యిండు మిండుగా నశించినదనియు, వాఙ్మయ చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఆ యభిప్రాయమే యిట కావ్య రూపమున వ్యక్తమైనది.

శ్రీ రాయప్రోలువారు వాడిన ప్రతీకలన్నియు నింత సుబోధములుకావు, “యాత్ర” అను కావ్య ఖండిక నిందుల కుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును. సాయు సమయమునను, యాత్రికులు కొందరొక నదికడ కేతెంచిరి. ఉభయ కూలముల

నొరసి, నది, పొంగి పొరలి ప్రవహించుచున్నది అట నొక నావికుడు తన నావతో వేచియున్నాడు యాత్రికుల నావ నధిరోహించినచో, అతడు వారిని సురక్షితముగా ఆవలి యెద్దుల చేర్చగలడు. కాని, యాత్రికుల కాతనియందు విశ్వాసము కుదుర వలయునుకదా! నావికుని నమ్మి, నావ నధిరోహించుట శ్రేయస్కరమని, కవిగారు యాత్రికుల ప్రబోధించు చున్నారు.

“పొంగిపొరలు సదింగనుంగొని
క్రుంగిపోవగ నేటికో యిటు,
నావపై చుక్కాని త్రిప్పగ
నావికుడు విలుచుండగన్”

“నమ్మనందుకు ఏమిహేళవు
నావికుని ప్రయమైన పిలుపును
నమ్మిచెడెరో యాత్రికులు మును
ఇమ్మహీ వలయమ్మునన్”

ఇందలి సాయం సంద్యయు, అంధకారమును, నదీ ప్రవాహమును, నావయు, నావికుడును, యాత్రికులును, వేనికో ప్రతీకలని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును. వేనికి? అనునదియే చాల గడ్డు ప్రశ్న. యాత్రికులు సాయం సంధ్యాసమయమునకు నదీ తీరమును చేరిరి. “అంధకారము జగమంతయు నాక్రమింపగనున్నది; ఆలసింపక నావికుని నమ్మి, నావ నధిరోహించి, నదీ సంతరణమును గావింపుడు” అని యాత్రికులను కవిగారు ప్రబోధించుచున్నారు. సాయం సంద్య జీవిత చరమకాలమునకును, నదీ ప్రవాహము మృత్యువునకును, అంధకారము అజ్ఞానమునకును, నావికుడు గురువునకును, నావ తదీయ బోధకును, యాత్రికులు జీవులకును ప్రతీకలు కావచ్చును. లేదా, నదీ ప్రవాహము సంసారమునకు ప్రతీక కావచ్చును. ఇది నాకు తోచిన యర్థము. ఇదమితముగా విదియే దీని యర్థమని చెప్పవలనుగాదు. ఏది యెట్లున్నను, ఇందు, కవిగారు, ఒక ఆవ్యాత్మిక విషయమును ప్రతిపాదించి యున్నారనుట కెట్టి సందియమునులేదు. ఇది మార్మికతకు మంచి యుదాహరణము.

(శ్రీ) కృష్ణశాస్త్రి : శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారుకూడ, ఒకటి రెండు కావ్య ఖండికలలో ప్రతీక సుపయోగించియున్నారు.

“నా విరులతోటఁ బెంచికొన్నాడ నొక్క
పవడపు గులాబిమొక్క నా ప్రణయ జీవ
నమ్ము వర్షమ్ముగా ననయమ్ము గురిసి”
“కొన్నినాళ్ళాయె సుకుమార కుసుమమొకటి
నవ్వె కల కలమవి నా వనమ్ములోన

* * *

ఎట్టులది దాపురించెనో యేమొయంత
నాకు సందుఁ త్రోవలనల్ల దిగియె
నొక్క క్రూరార్క కిరణమ్ముః ఉర్వివ్రాలి
నా గులాబి సోలి తూలి నన్నువీడె” కృ. ప.

ఇందలి భావము మనోజ్ఞముగనే యున్నది. కాని, యిందు ప్రతీకకు ప్రాధాన్యములేదు. “ప్రణయ జీవనమ్ము” అను పదమిందలి భావమును వాచ్యముసేయచున్నది. జీవన శబ్దమునకు “నీరు” అను సర్థాంతరముకలదు. కాని అందువలన, ప్రతీకవాదమునకు బలము చేకూరదు. జీవన శబ్దమునకు “బ్రతుకు” అను సర్థమే సుప్రసిద్ధము. కావున, పాఠకునకిది కవిగారి భగ్నప్రణయమునకు సంబంధించిన గీతమవి, స్పష్టమగుచునే యున్నది. “పవడపు గులాబి మొక్క” అనుటలో, రక్తవర్ణనమునకుగల సార్థకత్వము విశదముగా లేదు.

(శ్రీ ఆరుద్ర) : ఆరుద్రగారు, తమ, “త్వమేవాహం” “సిని వారి” అను కావ్యములు రెండింటియందును, పెక్కు ప్రతీకలను వాడియున్నారు. నవ్యాంధ్ర కవులపై, ఆంగ్ల కవి టి. యస్. ఇలియట్. ప్రభావము చాల కలదు. ఇలియట్ మహాకవి, తన “వేస్తులేండు” అను కావ్యమున వివిధములగు ప్రతీకలను ప్రయోగించియున్నాడు. ఈతనికి గురుతుల్యుడు “ఎజ్రాపౌండు” అను మహాకవి. ఈతనికే ఇలియట్ తన కావ్యము నంకితముగావించినాడు. పౌండు ప్రభావముకూడ నవ్యాంధ్ర కవులపై గలదు.

ఆరుద్రగారు పలువిధములగు ప్రతీకలను ప్రయోగించి, ఆశ్చర్యజనకమగు ప్రయోగ వైచిత్రిని ప్రదర్శించియున్నారు. వారి కావ్యములందు, ప్రతీకలకు గల ప్రాధాన్యమిదియే. అంతకుమించి పోదు, వారు ప్రధానముగా ప్రయోగవాదులు,

ప్రతీకవాదులుకారు. కారణమిది : 1. వారి ప్రతీకలయందు తాత్త్వికమగు దృష్టి కానరాదు. 2. ప్రతీకలు వాచ్యములగు చున్నవి. *ఇందు మొదటి కారణమును ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారుకూడ, నంగీకరించిరి. ప్రయోగ వైచిత్రిని నిరూపించుటయే, శ్రీ రెడ్డిగారి సిద్ధాంత వ్యాస ప్రయోజనము కావున, రెండవ విషయమును వారు చెప్పలేదు. కాని ఆ వాదమున ప్రతీకలద్వారా జరిపెడు చమత్కృతులను మాత్రము ఆ శింశుకొన్నాడు" అను వాక్యమునందు, సూచించియున్నారు.

మీది విషయమును నిరూపించుటకు ఒకటి రెండుదాహరణములు :

“చిన్న చిన్న చీమలూ పగైరా
అడుగు భుజం అనుకోండి
బలవంతమైన సర్పం
గట్టా ఎట్టెట్టా
అడుగు భుజం ఉత్పత్తిచేసే
ఆహారంమీద ఆధారపడ్డంవల్ల
లంబం అవదామరి ?”

“అడుగు భుజం ఉత్పత్తిచేసే ఆహారంమీద ఆధారపడ్డంవల్ల” అని కారణమును వివరించుటలో, ప్రతీక వాచ్యమగుచున్నది. ఆహారము నుత్పత్తి చేయువారు శ్రామికులను విషయము, సర్వులు నెరింగినదే. కావున అడుగు భుజముగా చెప్పబడిన చీమలు శ్రామికులకు సంకేతమని స్పష్టమగుచునేయున్నది. ఇక శ్రామికులుత్పత్తి చేసిన ఆహారపదార్థములపై ఆధారపడియున్నది బూర్జువావర్గమే. అనగా మధ్యంతర గతికి చెందిన ప్రజలు, కావున, సర్పము దేనికి సంకేతమోకూడ. తెలియుచునే యున్నది. ఈ సంకేతములు, విడిపోయిన తరువాత, సర్పమును సుబోధమే! ఇట్లందు ప్రతీక వాచ్యమగుచున్నది. ఈ భావమును “పైథాగరస్ ఫీరమున కన్వయించుటలో చమత్కృతిగలదు.

* అయితే ప్రతీకవాదములోని, ఆధ్యాత్మికతా గంధమును ఆరుద్ర స్వీకరింపలేదు. తాత్త్విక దృష్టిని తనలో కలుపుకొనలేదు”

—అధునికాంధ్రకవిత్వము - అతి నవ్య కవిత్వ ధోరణులు - పు. 630.

క్రింది యుదాహరణమున, ఈ వాచ్యత, మరియు స్పృహముగ నున్నది.

“మాన మానవ సమాజముక పూరా విప్పారిన పుష్పం

అట్టడుగున పరిశ్రమించె జనావ?

మానకందరికీ రక్షక పత్రావ?

కడుపుమంట సైరింపనిశాఖ

కీటకాల నాకర్పించె పతాక

అశకాశాలవల్ల తలెత్తినఘర్షం

పరాగప్రాప్తి నోచుకునే కీలాగ్రం

శ్రీలు పొంగిన కేసరాల ధర్మం

విక్రాంతి పర పరాగ సావర్కం”

ఇది వృక్ష శాస్త్రమునకు సంబంధించిన ప్రతీతి, “పర పరాగ ప్రాప్తి” అను న్యాయము ప్రతీకగా గ్రహింపబడినది. కాని, మీ వి.రణమువలన నది వాచ్యమగు చున్నది. రక్షక పత్రములకు పరాగ ప్రాప్తిలేదు శ్రామికులకు ఫలప్రాప్తియును లేదు. ఇటనొక ప్రశ్న జనించుట కవకాశమున్నది. వీనియందున్నది ఉపమానోపమే యధర్మమేకదా! వీనిని ప్రతీకలుగా నేల గ్రహింపలయును? దీనికిది సమాధానము. పుల్ల కుసుమమునకు, మానవ సమాజమునకును సమా ధర్మమేమియున్నది? పుష్పము, సౌకుమార్య సౌందర్యములను సూచించును. క్షణికత్వమును గూడ ఒక పుష్పం, సూచించును. ఈ గుణములలోనేది సమాజమున కన్వయించును? సమాజము పూవువలె సుకుమారమును, సుందరముననియో? ఈ రెండు గుణములను మానవ సమాజము కన్వయింపవు. క్షణికత్వమునే అంగీకరించుచో, లాభాలాభముల ప్రసంగమే అనావశ్యమగును. మానవ సమాజముయొక్క ఉనికియే క్షణికమగు నపుడు, ఎవరెట్లున్ననేమి? కావున, ఈ మూడు గుణములును మానవ సమాజమున కన్వయింపవు. ఇక, పుష్పం నకును, మానవ సమాజమునకును సమాన ధర్మమే మున్నది? ఏమియు లేదు; కావున నిట ఉపమ పోసగదు. ఇక ప్రతీక, వృక్షశాస్త్ర సంబంధియగు నొక న్యాయమును, సమాజమున కన్వయింపదలచినపుడు, కవి, ఈ ప్రతీకలను గ్రహింపక తప్పదు. అసలు శాస్త్ర సంబంధియగు నీ ప్రతీకలే? అని కొందరడుగవచ్చును. దాని కొక్కటే సమాధానము. అది కవి యిచ్చ. ఆరుద్ర గారా భావమును, వృక్షశాస్త్రమున కన్వయించి చెప్పదలచిరి, అట్లే చెప్పిరి. ప్రతీక సాధన గుఱియేకాదు, తత్త్వ ధర్మనమును, ఇందుకానరాదు. ప్రతీక, వస్తు తత్త్వ

మును, ప్రస్ఫుటముగ చూపవలయును. ఒక వస్తువు యొక్క బాహ్యరూపము నందరును చూడగలరు. ద్రష్టయగు కవిమాత్రమే వస్తువు నందః స్థానముగానున్న తత్త్వమును దర్శింపగలడు. అట్టి తత్త్వదర్శనము ప్రతీకవాదమునకు ప్రాణము. ఆదర్శన మీ ప్రతీక యందులేదు.

ఇక, త్వమేవాహం" కావ్యముపై శ్రీశ్రీగారు చేసిన వ్యాఖ్యానమును పరిశీలింతము. "త్వమేవాహం" అనే పేరు పాఠకులకు కొంత యిబ్బంది కలిగించి ఉండవచ్చు. చిరంజీవి మానవునితో మృత్యువు 'నీవే నేను' అంటుంది. కావ్యం అంతటా తీవ్రమైన మృత్యువు యందు ప్రసరిస్తుంది. అల్లకల్లోలమైన అశాంతి చేసే రణగొణధ్వనులు మనకి వినబడుతూవుంటాయి. కాని అదే యానాటి యాధార్థ్యం. కళ్ళు మూసుకొని, అన్నీ బాగానేవున్నాయని కవి యెక్కడా పంచదారగా వలకలేదు. సమకాలిక సంక్షోభంతో కవి తన అవినాభావ సంబంధం "త్వమేవాహం" అనే శీర్షికలో ప్రకటిస్తున్నాడు. ఈ సంబంధం మృత్యువునుగూడా అధిగమించి. కాంతో తన ఏకత్వాన్ని స్థాపించుకొంటుంది. ఈ దృష్టి "త్వమేవాహం" కావ్యనికి కాలమే ప్రధాన వస్తువు. తెలంగాణా అప్పుడొక అల్పక్షణంగా మారిపోతుంది. 'కాల' గురించి తన సాధ జిజ్ఞాసను కవి అడుగడుగునా మనకు తెలియజేస్తునేవున్నాడు. ఇసుక గడియారం, నీటి గడియారం, పెద్దముల్లు, చిన్నముల్లు, నెరగడ్లు, నిషుసాలు, పెండ్ముల, అలారం, కీ యివన్నీ కాలానికి సంకేతాలు, కావ్యం ఘనీభవించిన పర్వత శశతో ప్రారంభమై, మధ్య మధ్య ఉపనదులు చేర్చుకొని ప్రవాహదశతో అంతమవుతుంది."

తెలంగాణా యందలి జమీందారీ వ్యవస్థను, రజాకారుల నిరంకుశత్వమును ఎదుర్కొని ప్రజలు సాగించిన విప్లవమే "త్వమేవాహం" కావ్యరచన. ప్రోద్బలకముని, శ్రీశ్రీగారే, మరొకచో చెప్పిరి. "రజాకర్లచే చెరచబడ్డ ప్రీ కథనం" కృష్ణాపత్రికలో పడినదనిము, దానిని చదివిన పిమ్మటనే తానీ రచన చేపడిననియు, అరుద్రగారే చెప్పియున్నారు. మొత్తముమీద ఈ కావ్యరచనకు, తెలంగాణా పోరాటమే ముఖ్యకారణమని తేలుచున్నది. విషయ మిట్లుండగా, "త్వమేవాహం" కావ్యమునకు, కాలమే ప్రధానవస్తువు చెప్పుట సాహసైకమూము. అది యటుండనిండు; మాట వర్ధనకు కాలమే ప్రధానవస్తువు అని అంగీకరింతము. అప్పుడైనను, ప్రతీకలు వాచ్యములే అగుచున్నవి. గడియారము కాలబోధకమే.

ఈ వివరణమును, ఈ యదాహరణములను, పెంచుటవలన ప్రయోజనము లేదు. ఎంతపెంచినను, తేరెడి సారాంశమిదియే! ఆరుద్రగారు ప్రయోగవాదులు. వారు ప్రతీకలను బహుళముగా ప్రయోగించిరి. కాని, ఆ ప్రతీకలలో తత్త్వికమగు దృక్పథము లేదు! మరియు నాప్రతీకలు కొన్నియెడల వాచ్యములగుచున్నవి. కావున, వారిదికూడ ప్రతీక వాదముకాదు.

(శ్రీ) నారాయణరెడ్డి : శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు మానవతా వాదులు; కాని, వారు కొన్ని కావ్యఖండికలలో ప్రతీకను గ్రహించిరి. కొన్ని యెడలవారే ప్రతీకను వివరించిరి. ఉదాహరణమునకు¹ అనగనగా ఒకరాజుగాతు అను కావ్యమును గైకొనవచ్చును. ఇందు చెట్టు చైతన్యానికి చిహ్నం² అని తుది నివారే ప్రతీక యొక్క అర్థమును స్పష్టముచేసిరి 'ఇట్లే "మనిషి - చిలక" అను కావ్యమున, "పంచవన్నెల ఆరామచిలక, పరమాత్మకు మరొక ప్రతీక" అని వివరించిరి. కాని కొన్ని కావ్యఖండికలందు మాత్రము, మొదటినుండి తుది వరకును, ప్రతీకను నిలిపియున్నారు. అట్టివానిలో "ఇంకిపోయినబావి !" అను ఖండిక ఒకటి³ "ఇంకిపోయిన బావి !" అనుశీర్షికలో ఇంకినబావి, భావ దారిద్ర్యంతో బాధపడుతున్న చాంద సత్వానికి ప్రతీక. అని శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్ర రావుగారు తమ, "ఆమోదం"లో వ్యక్తముగావించియున్నారు.⁴ జోదెడ్డుల కుమ్ము లాట"లో కూడ, ప్రతీక తుదివరకునున్నది.⁵ "ఆగామి యుగనైమిశారణ్యం" అను ఖండికలో, నైమిశము, విద్యా కేంద్రము; విజ్ఞాన కేంద్రము.

(శ్రీ) శేషేంద్రశర్మ :- శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు కూడ మానవతా వాదులే! వీరు రచించిన కావ్యఖండికలో, కొన్నిట ప్రతీకవాదముద్ర స్పష్టముగా గోచరించును. అందును, "మందే సూర్యుడు" అను ఖండకావ్యసంపుటి యందు, ప్రతీకలు చాలతరచుగా వాడబడినవి. ఉదాహరణకు, శ్రీ శర్మగారు తమ⁶ "జీవనాది"గా పేర్కొనిన "మందే సూర్యుడు" అను ప్రథమ ఖండికను గ్రహింతము.

1. 2 - 3 - మంటలూ - మానవుడూ,

4, అదే ఈ మందే సూర్యుడు పుస్తకంలో మొదటి పద్యంలో స్పష్టమైన రూపం ధరించింది. అదే ఈ కవి జీవనాది - మందే సూర్యుడు - ఉపోద్ఘాతం.

పు. 20. గుం శి. 4

ఇందు సూర్యుడు ప్రగతికి ప్రతీక “నేను చెమట బిందువు” అను వాక్యమున చెమట బిందువు, శ్రామికునకు ప్రతీక “కండల కొండల్లో ఉదయించే లోక బిందువుని గుండెలతో నాకు దోస్తీ” - ఇందు విశ్వశ్రేయస్సు లోకబిందువుగా వ్యవహరింపబడినది. “గుండెలు” ఆశయములు అనగా, కాయకష్టముచేసి, లోకాభ్యుదయమును సాధించుట తన ఆశయము. కావుననే తాను నివసించునది “బాధల బస్తీ” సింధువంత చరిత్ర -”ఇచట చరిత్ర అనగా దేశ చరిత్రకాదు: తన కష్ట చరిత్ర.

“మనిషిని చెక్కినశిల్పి” - మానవుడు అటవికదళ నుండి నేటి నాగరిక దళకు వచ్చినాడు. మొదట రూపరేఖలు లేని రాతిని, మలచి, స్థపతి: మనోజ్ఞులగు శిల్పమును చెక్కినట్లు, తాను మానవుని శిల్పమును చెక్కినాడు. అనగా శ్రామికుడే, పలువిధములగు బాధలకోర్చి, మానవుని అభివృద్ధికి కారకుడై నాడనుట. నేటి నాగరికత చిరంతన కృషి ఫలితము. అడవులు వ్యవస్థా శూన్యములగు దేశములకు సంకేతము. పక్షులు సామాన్య ప్రజలు, చీకట్లు కష్టములు నక్షత్రములు సుఖలేఖములు. చెట్లు చైతన్య ప్రతీకలు, వృక్షములకు వ్రేలాడు శిరస్సులు మేధావులు ఈ వివరణమునకు మూలమీ క్రింది ఖండిక.

“నేను చెమట బిందువుని
కండల కొండల్లో ఉదయించే దేశ బిందువుని
గుండెలతో నాకు దోస్తీ
నే నుండేది బాధల బస్తీ
సింధువంత చరిత్ర నీ పిడికిల్లో ఉన్నా
చెప్పకుండా మనిషిని చెక్కిన శిల్పిని
వెళ్ళిన పక్షుల గుంపులు
వెనక్కి రాలేదని
అక్రోసిస్తున్న అడవుల్లో
చిక్కటి నక్షత్రాలు కలుపుకొని
చీకట్లు ఆస్వాదిస్తున్నా

చెట్లకు వేలాడిన శిరసులు పూస్తున్నయ్
కొమ్మల్లో పూల్చై”.

“పువ్వుల కోసం వెతుక్కుంటున్న
నీతాకోక చిల్కి ఒక
పూలతోట యిస్తా”

ఇందు పువ్వులు సౌందర్యమునకును, నీతాకోక చిలుక సౌందర్య విపాసకిని ప్రతీకలు.

శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారిందు ప్రతీక వాదమునే ఆశ్రయించిరి. కాని, సాము దాయికముగానీ ఖండిక, మానవతా వాదమునే ప్రతిపాదించును.

ఆంధ్రమున, ప్రతీకవాదము నెడ మ్రొగ్గుమాపిన కవులున్నారు. అందు ఒక రిద్దరు మాత్రమే ప్రతీకవాద తత్త్వము తెలిసినవారు, తక్కినవారి ప్రతీకలు యాదృచ్ఛికములు. ప్రతీకవాద మాండ్రమున పెంపొందలేదనునది సారాంశము.

సప్తమ ప్రకరణము

అధివాస్తవిక కవిత

ఉపక్రమణిక : మన వాఙ్మయమున, పుబ్బలో పుట్టి, మఖలో మాడి పోయిన కవితా రీతులలో, అధివాస్తవికత యొకటి. ఇందు కావ్యములు వ్రాసిన కవుల సంఖ్య చాలతక్కువ; కావ్యముల సంఖ్యయును తక్కువయే. ఆ కవులుకూడ, అధివాస్తవికతా లక్షణములను సరిగా నర్థము చేసికొని, అనుభూతి పూర్వకముగా, వాని నాచరణలో పెట్టినట్లు కానరాదు. ఉబుసుపోకకో, ఉక్తివైచిత్రిని ప్రదర్శించుటకో, వారా కవితా రీతిని చేపట్టినట్లు దోచును. * శ్రీశ్రీ గారీ విషయము నంగీకరించియేయున్నారు. శ్రీ నారాయణ బాబుగారి వంటివా రావిషయము నంగీకరింపక పోయినను, ఆచరణలో వారు కూడ అంతగా శ్రద్ధ చూపినట్లు గానరాదు. అపాటియు, నితరులు వ్రాయకపోవుటయే, వారిని అధివాస్తవిక కవులలో అగ్రగ్రణ్యులుగా పరిగణించుటకు కారణము. శ్రీశ్రీగారు వ్రాసిన అధివాస్తవిక కవితలో చాల భాగము అనువాదము. అనువాద లోపములను విడిచిపెట్టినచో, అందలి గుణవోషములు రెండూ పు శ్రీశ్రీగారికి చెందవు. పఠాభి మొనరై నవారి కవితలలో, అధివాస్తవికత గల భాగమత్యల్పము లైంగిక విషయవాంఛా కలుషితములును, అసహ్యములును, అపవిత్రములును, అగు భావములను, జుగుప్సావహముగ ప్రకటించినంతమాత్రమున అధివాస్తవికత కాజాలదు. అధివాస్తవికుల నైతిక ప్రమాణములు, కొంత విద్వారముగా నుండునను మాట వాస్తవమేకాని, జాగ్రదవస్థకు చెందిన భావము లెవ్వియును, అధివాస్తవికములు కాజాలవు. పఠాభిగారి భావములన్నియు, జాగ్రచ్చేతనకు సంబంధించినవే, అవచేతనా జన్యములుకావు. ఈ విషయము, శ్రీ పఠాభిగారి కావ్య పరిశీలనమున, వివరింపబడును.

శ్రీ నారాయణ బాబుగారికి అధి వాస్తవికతా లక్షణములే సరిగా తెలియవని నాఅభిప్రాయము; తెలిసినను, వాని నాచరణలో పెట్టుటయందు తబ్బిబ్బుపడినమాట తథ్యము.

* సృజన - ఫిబ్రవరి 1970 - శ్రీశ్రీతో ఇంటర్వ్యూ పుట. 3.

విమర్శకులు : అధివాస్తవికత : — విమర్శకుల యందుకూడ, అధివాస్తవికత నసార్థము చేసికొన్నవారే అధికము. ఉదాహరణమునకు ¹ నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులలో పేర్కొనబడిన లక్షణములను గ్రహింపవచ్చును ఆ పట్టికలో 21 లక్షణములున్నవి. వానిలో పెక్కింటిని అధివాస్తవిక కవులనుసరించిరిని గ్రంథకర్తలే చెప్పిరి. కాని, ఆలక్షణములన్నియు పట్టిన కవిత కూడ అధివాస్తవికము కాకపోవచ్చును. ఒక్కటియు పట్టకున్నను, అధివాస్తవికము కావచ్చును. ఛందో వ్యాకరణ వియమముల నుల్లంఘించిన మాత్రమునను, అస్పష్టమును, అర్థరహితమును, ఆయినంత మాత్రమునను, కవిత్వ మది వాస్తవికముకాదు. ² నియమోల్లంఘనము, అధివాస్తవికతకే నియత ధర్మముకాదు. “క్యూబిజమ్” ప్రభావముగల కవిత సాధారణముగా నర్థముకాదు. మార్మికత (myisticism) యంద స్పష్టత ప్రచురముగానుండును. కావున, అర్థరాహిత్యాదులు అధివాస్తవికతా విశిష్ట లక్షణములుకావు.

అధివాస్తవికతా లక్షణములు, ఇంతకుముందే వివరింపబడినవి. స్పష్టత కొరకందలి ముఖ్యాంశము లిట మరల పేర్కొనబడుచున్నవి.

జాగ్రచ్చేతనా ప్రభావమునకు లోనుగాకుండ, స్వేచ్ఛగా ప్రకటితములగు సుప్తచేతనాని హితభావములను, వాగ్రూపమున వ్యక్తీకరించుటయే అధివాస్తవిక కవిత. ఇచట, మొదటి నియమము జాగ్రచ్చేతనా ప్రభావ రాహిత్యము. జాగ్రచ్చేతనా ప్రధాన లక్షణము హేతువాదము. దానినుండియే సదనద్వివేచనము, మున్నగు లక్షణములు జనించును. తార్కికమగు బుద్ధి పనిచేయుచున్నచోట, అధివాస్తవికతయుండజాలదు. సుప్తచేతనము (అవచేతన) నందు దమితములై యున్న భావములు వ్యక్తములగునపుడు, వానియందొక వ్యవస్థయుండదు. మరియునవి యథాతథములుగా వ్యక్తముకావు. భిన్నరూపముల సాక్షాత్కరించును. అవియే ప్రతీకలు.

మరొక విశేషమునుగూడనిట గుర్తింపసియున్నది. అధివాస్తవికుల లక్ష్యము అవచేతనలో మునకలు వేయుటగాదు; దానిని యథాతథముగా చిత్రించుటయును

1. నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులు - చతుర్థ భాగము-పుట 715, 716-717.

2. “వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి

ఛందస్సుల సర్పపరిష్వంగం వదలి” —

కవితా : కవితా - శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం.

గాదు; కలలలోకంసిపోవుటయునుగాదు. చేతనకును, అవచేతనకును నడుమ, అరలు, అనేకమై యుండును. వానిని పడగొట్టి బాహ్యభ్యంతర ప్రపంచములను చేర్చి, ధ్యానమునకు, ఆచరణమునకును, సుప్తభావములకును, వ్యక్తలోకమునకును సమన్వయమును సాధించుటయే అధివాస్తవికుల ప్రధాన ధ్యేయము. మార్కుస్సాదము బాహ్య సంఘర్షణనే గ్రహించును. అధివాస్తవికత బాహ్యభ్యంతర సంఘర్షణను గ్రహించును. ఇందే గతితర్కముతో దీనికి సంబంధమేర్పడుచున్నది.

అధివాస్తవికత : ముఖ్య ధర్మములు : కావున, క్రింది నియములు అది వాస్తవికతకు ముఖ్యములు.

1. అనుభూతి క్షేత్రము అవచేతన లేక, సుప్తచేతన కావలయును. అవచేతనా ప్రభావములేని, కేవల పదజాలము అధివాస్తవిక కవిత్వకాదు.

2. భావములు బుద్ధి నియంత్రితములు కారాదు. ఉత్ప్రేక్షాద్యలంకారములు యథాతథముగ అన్వయించినచో, అది అధివాస్తవికతకాదు. అవచేతనా నిర్గతములగు భావములు, అలంకార శాస్త్రానుగుణముగ రావుకదా !

3. పదములనుగాని, ఆక్షరములనుగాని, అస్తవ్యస్తముగా వ్రాసినంతమాత్రమున, అధివాస్తవికతకాదు. ఇట్టి ప్రయోగవైచిత్రీ పఠాభిగారి కవిత్వములో చాలగలదు. అది యంతయు అధివాస్తవికతయే యని కొందరియభిప్రాయము. అది తప్పు. నవ్యకవులపై * కమ్మింగ్సు అను ఆంగ్ల కవి ప్రభావము చాలకలదు. ఇట్టి ప్రయోగవైచిత్రీకి ఆతడే ప్రధాన కారకుడు అతడు అధివాస్తవిక కవికాదు.

* కవుల జాతి వేరనియు, సామాన్య ప్రజానీకమునకును వారికిని ఎట్టి సంబంధములేదనియు ఇ. ఇ. కమ్మింగ్సు అభిప్రాయము.

“His life long artistic drive was to separate the individual from the

“most = people” concept. it is no use trying to pretend that most people and ourselves are alike” he insisted: and he worked out methods of artistic — expression to capture the individual

అధివాస్తవికతా భ్రాంతి కలిగించు రచనలు :

వీని సుదాహరణ పూర్వకముగా వివరింతును.

1. "తురాయి కంటె, ఆ
కురాయికంటె, కీ
చురాయి కంటె - హిమాం
శురాయిగొప్పవాడు"

ఈ గేయమధి, వాస్తవికత కుదాహరణము కాజాలదు. ఇందు, రాయి"అను శబ్దమతో నంతమగు పదములను కవి, బుద్ధిపూర్వకముగానే, ఏర్పికూర్చినాడు. వాని కొందొంటితో, అన్వయములేకుండకూడ చూచుకొనినాడు. ఇదియొక గడుసుపోకడ. అధివాస్తవికతయందు, అనగా, అవచేతన యందు జనించిన పదము లంత్య ప్రాసను పాటింపవు. ప్రాసఘటన బుద్ధి పూర్వకము.

2. కాకికేమి తెలుసు Psycho analysis
ఆట వెలది ద్విపదక త్తగారు

emotion to arrest for a moment indi -

- visual attention.

ప్రజలకు జీవిత మనగా అర్థమే తెలియదనియు వారు జీవించునది జీవితమే కాదనియు, కమ్మింగ్సు భావము.

"what do most people mean by living :

They don't mean living" Introduction to new poems. E. E. C.

కమ్మింగ్సు కవిత్వలో వైచిత్యము.

1. Topographical distortion.
2. unpredictability in punctuation.

Capitalization, words pacing and
word arrangement. ఉదా :

Among crumbling people - దీనిని కమ్మింగ్సు,

"A

mong crum

bling people" అని వ్రాయును.

One, two, three, four, five - ఈ పదములను కలిపి "One -

two three four five" అని వ్రాయును. ఈ శబ్ద వైచిత్రి అధివాస్తవికతకాదు.

- 1, 2. He = compositions అధస్పష్టి - శ్రీశ్రీ

1, 2 ఆము క్తమాల్యద

విశ్వదాభిరామ వినురవేమ.

పాఠాంతరం : దీని బాషేమి తిరుమలేశ పాఠాంతరము నిచ్చుట బుద్ధివిన్యాస ఫలము. అవచేతన యందలి దమితభావములకు పాఠాంతరము లుండవు. అసలు “విశ్వదాభిరామ వినురవేమ !” అను పాదము, స్పష్టముగా, యథాతథముగా స్ఫురించుటయే అధివాస్తవికతా లక్షణముకాదు. దానికి పాఠాంతరముగూడ, అంత స్పష్టముగాఠోచుట జాగ్రచ్చేతనా లక్షణమే.

3. “నల్లని త్రాచుకోరలు

తెల్లని మశూచి కుండలు

గగనమ్మున చుక్కలు

4. “అన్యోన్యమగు దంపతులుగూడ”

మేమారే జ్ఞేసుకొన్ నావుగదా!

స్వీట్ హార్ట్.

(ఇది మామూలుగా వ్రాసినచో, అన్యోన్యమగు దంపతులుగూడ మ్యారేజ్ఞేసు కున్నావుగదా! స్వీట్ హార్ట్.)

ఇది బుద్ధిపూర్వకముగాచేసిన పనియని స్పష్టమగుచునే యున్నది. ఇది అధి వాస్తవికతకాదు. ఇది ప్రయోగ, లేక, లేఖనవైచిత్ర్య.

“నల్లని త్రాచు కోరలు” - ఇత్యాది :- ఇదికూడ అధి వాస్తవిక కవితకాదు. ఇది ఆత్మాశ్రయ కవితయే. అనగా జాగ్రచ్చేతనా నియంత్రితమున, విషయ నిష్ఠము నగు కవిత యనుట. అధివాస్తవికతకూడ ఆత్మాశ్రయమే యగును. కాని, అది అవచేతనా ప్రచోదితము. “తిమిరలత తారకా కుసుమముల దాల్చి” అను కృష్ణ శాస్త్రీగారి భావమునకును, దీనికిని, దృక్పథ భేదమేతప్ప ఆశ్రయ భేదమేమున్నది? రెండును ఆత్మాశ్రయములే. ఒకవికొక ప్రీతివలె ఠోచును. మరొకవికి రాక్షసివలె కనిపించును. విజమున కామె, రతియునుగాదు; రక్కసియునుగాదు. ఆమె మాన వాంగన. అట్లే, లోకమునెడ ద్వేషబుద్ధితో ఉన్న శ్రీ నారాయణబాబుగారికి, తారకలు,

3. కవీ - రుధిరజ్యోతి - శ్రీరంగం నారాయణబాబు.

4. పదాలు రాగాల దజన్ - పలాభి.

త్రాచు కోరలవలెను, మసూచి కుండలవలెను కనిపించినవి, కేవల సౌందర్య విపాసు వులగు కృష్ణశాస్త్రీగారికి, 4 మిరలత దాల్చిన కనుమములవలె, గన్నట్టినవి. ఒక దృశ్యమునుచూచి, తద్దర్శనానుభూతిని, స్వీయ మనస్తత్వమున కనుగుణముగ నిరూపింప యత్నించుటయు, అందుకొకవశ్యకమగు అలంకారసామగ్రిని సేకరించుటయు, జాగ్రచ్చేతనా వ్యాపారములేకాని, అవచేతనా వ్యాపారములుకావు. కావున నారాయణ బాబుగారి యీ వచన కవిత, అది వాస్తవికతకు చెందిదు.

అది వాస్తవికత : శ్రీ శ్రీ : అను వాదములు కావిండు, స్వతంత్రములు కావిండు, శ్రీ శ్రీ గారు రచించిన కావ్య ఖండికలయందే మనకు నిజమగు నథి వాస్తవికత గోచరించుచున్నది. అట్లని, అది వాస్తవికతా వ్యాజమున వారు చూపిన "గారిడీ" విద్యలన్నియు నథి వాస్తవికములని తలంపరాదు. అందు కొన్ని మాత్రమే ఆ కోవకు చెందును; ఉన్నవానిలో అవియే ఉత్తమములు. శ్రీ నారాయణబాబుగారి కవితలో, చెడ్డ అది వాస్తవికతకు, మంచి యుదాహరణములున్నవి. అది వాస్తవికత యందును, మంచి కవిత్వమున్నట్లే, చెడ్డ కవిత్వమును, గలదు. అని హెర్బర్టు రీడ్ చెప్పిన వాక్యమిది స్మరణీయము. పఠాని కవితయందున్నది అది వాస్తవికతకాదు. కేవల కామప్రవృత్తి. కామ కలుషితమగు జాగ్రచ్చేతనయొక్క విశృంఖల విహారమే వారి కవితకు కారణము ఉద్బోధకము.

ఇక వీరి కవితలను వరుసగా పరిశీలించెదము.

శ్రీ శ్రీ గారు రచించిన "మాటల మూట" అను వచన కవితలో, కొన్ని ముఖ్య భాగములను గైకొని, అర్థసమన్వయము గావించుటకు యత్నింతుము. తక్కిన కవితా రీతులకువలె, అది వాస్తవిక కవిత కర్త నిర్ణయమునుగావించుట సులభము కాదు. బుద్ధి నియంత్రితములకాని, సుప్తచేతనాజనిత భావములు హేతు భూన్యములై యుండును. మనకు తెలిసిన హేతువాదమంతయు, జాగ్రదవస్థకు పరిమితమై యున్నది. ఈ తర్కబుద్ధికి, సుప్తచేతన లొంగదు. కావున, వాని యర్థము విదమిత్యముగా నిర్ణయించుట కష్టసాధ్యము. అంత మాత్రమున నవి, కేవలము, సందర్భ భూన్యములని భావింపరాదు. వానిని బంధించు సూత్రమొకటి యుండును. కావి, అది వ్యక్తముగా నుండదు. దానిని, పరిశోధించి పట్టుకొనవలసియుండును. అప్పుడు, ఆ భావముల పద్ధతి, లేక క్రమము, సుబోధచుగును, అది వాస్తవిక కవితను వ్యాఖ్యానించుటలో, ఇన్ని చిక్కులున్నవి. నాచేసిన, క్రింది వాఖ్య సరియైనదో, కాదో

నిర్ణయింపవలసినవారు సహృదయులగు విద్వాంసులు. ఇది ఒక ప్రయత్నము మాత్రమే.

ఉదా :- “నా మూపున భారంగా తోచిన భాష దాహం వేస్తున్నదని భారంగా అరిచింది; అసలే ఆకలిగా ఉన్న నేను, సరసు దారి తప్పిపోయాను. మంట, ముళ్ళదొంకలు, నెక్టై, పైపురై టరు, హంస, ఎందువల్లనో, వరుసగా, ఒకదాని తర్వాత ఒకటిగా నా మనస్సులో దొర్లుతూ, షణ్ణంలో కనబడి మరుషణం మాయమై పోయినవి. నాకు వాటి అర్థంగాని, అవసరంగాని, అవగాహన కాలేదు.”

ఇందు కవి మనోనేత్రమునకు. మంట, ముళ్ళదొంకలు, నెక్టై, పైపురై టరు, హంస, అనునవి గోచరించినట్లు చెప్పబడినది. ఈ రూపములు, గోచరించుటకు కారణము మీది వాక్యములందున్నది. అందును. “దాహం” “సరసులు” అను రెండు పదములు ముఖ్యములు. పద పదార్థ సంబంధము నియతము. భాషా సాహాయ్యములేకుండ మనుష్యుడు భావింపలేడు. శరీరమున ఒకవిధమగు పరిస్థితి యేర్పడును. అప్పుడు మానవుడు జలమును కోరును. దీనిని “దాహము” అని యందురు. పరిస్థితియేర్పడుటయు, తద్బోధకమగు పదము స్ఫురించుటయు నేక కాలముననే జరుగును.

“దాహం” అను పదము స్ఫురించినంతనే, దాహశక్తిగల “మంట” మనస్సునకు గోచరించినది. దాహశక్తిగలది అగ్నికదా! మంటలేకుండ అగ్నియుండ వచ్చును. అట్టి అగ్ని గోచరింపక “మంట” యేల కనబడవలయును; అను ప్రశ్న కిది అవకాశముకలదు. దీనికి కీలకము “ఆకలి” అను పదమునందున్నది. ఆకలిని మంటతో నరిపోల్చుట, లేదా, మంటగా భావించుట సర్వసాధారణము. పద పదార్థ సంబంధమట్లు, రూపకాదుల యందలి భావములును, శాశ్వతముగా మనసున హత్తుకొనియుండును. కావున, “దాహము” “ఆకలి” అను పదముల ప్రభావమున, వానితో భావ సంబంధము (association of ideas) గల “మంట” మనః ఫలకమున సాక్షాత్కరించినది. “దారితప్పుట” అను భావము హృదయమున మెదలినంతనే “ముళ్ళదొంక” స్ఫురించియుండును. దారితప్పిన వారు ముళ్ళదొంకలలో పడుట ప్రసిద్ధము. “దాహ” శబ్దమునకును, ఇందు సంబంధమున్నది. గుబురుగా పెరిగిన ముళ్ళదొంకలను కాల్చివేయుదురు. ఈ రూప సాక్షాత్కారమునకు, ఈ రెండు పదములును కారణమే అను విషయమును మరువరాదు. దీనికి,

అనగా ముళ్ళదొంక కనబడుటకు, కారణమును మరొక విధముగాకూడ నూహింప వచ్చును. దీనికిగూడ “ఆకలి” అను పదమే కారణమైయుండును. తాను కష్టజీవి, పేదవాడు; కావుననే, వేళకు తిండిలేక ఆకలితో మాడుచున్నాడు. కష్టములను కంట కములతో సరిపోల్చురు. కావున భావక్రమ మీ క్రింది విధమున నుండవచ్చును :
 కష్టములు → కంటకములు → కష్ట జీవితము → కంటకావృత జీవితము → ముళ్ళదొంక. ఇది కష్టజీవితమునకు ప్రతీక. భావమునకు రూపకల్పనయే ప్రతీక.

దాహశబ్దమునకు కాల్పుట అనునర్థము కలదని ఆతడెప్పుడో చదివియుండును. ఆ భావము అవచేతనలో ను ప్రవ్రేయిస్తున్నది. ఇప్పుడు మరొక యర్థమున దాహ శబ్దము ప్రయుక్తమైయున్నను, (ఇది కేవల విరద్ధార్థముకాదు) అది అవచేతనను ప్రబుద్ధమొనర్చినది. ఇది లీనా లీనావస్థ, కొంత వ్యక్తము, కొంత అవ్యక్తము. వీదో విధముగ వ్యక్తమునకు అవ్యక్తము సంబంధించియే యుండును. అవచేతన యందు, దమితములై యున్న భావము లొకనాడు జాగ్రదవస్థయందు జనించినవే కదా! కాని, అవచేతనుండి వెలువడునప్పుడు. బుద్ధి నియంత్రితములు కాకుండుచే, అవి, చాల గజిబిజిగా గోచరించును. ప్రతీకలుకూడ దూరాన్వయము కలవై యుండును. ఒకప్పుడు, రూపమునకు బదులు తచ్చిహ్నము గోచరించును. ఉదా : సిపాయికి బదులు, తుపాకి; రాజునకు బదులు కిరీటము ప్రతీకలన్నియు నింత స్పష్టముగా నుండవు.

ఇటు, తన కష్టజీవితము స్మరణకు వచ్చినంతనే, తత్సంబంధములగు మరి కొన్ని ప్రతీకలు స్ఫురించినవి. “నెక్కపై” అధికారమునకు ప్రతీక; “పైపురైటరు” అధికారిచేయు నాజ్ఞలకు ప్రతీక కావచ్చును; లేదా, తన ఉద్యోగమునకు, లేదా, గుమాస్తాపనికో ప్రతీక కావచ్చును.

ఇటు నుదయించు భావములకు క్షేత్రము అవచేతనగాని, చేతనకాదు. అనగా నిది స్వప్నావస్థకు తుల్యమగు లీనా లీనావస్థ. కావున, అధికారియే కనబడక, అధికార చిహ్నమగు “నెక్కపై” యేల కనబడినది? అను శంక కిటు నవకాశములేదు. ఇటు భావక్రమము నిట్లు హింపవచ్చును.

జాగ్రచ్చేతన : ఆకలి → దానికి కారకుడగు అధికారి, లేదా, ఆ బాధనెరుగని అధికారి.

నిత్యము నాతనితో ఈ భావములు, జాగ్రదవస్థయందే జనించుచున్నవి. అని నాతడు ప్రకటింపక, అణచుకొనుచున్నాడు. అవి అవచేతనలోనికి జారుకొను చున్నవి. లీనా లీనావస్థలో ప్రతీకరూపమున, సాక్షాత్కరించినవి. “పైపురైటరు”కు కూడ ఈ క్రమమే అన్వయించును.

లీనా లీనావస్థయందు, భావసూత్ర మొకప్పుడు తెగిపోవును. కొన్ని భావములు, పరంపరగా వచ్చి, ఆగిపోవును. వానితో ఎట్టి సందింధమునులేని, మరొక భావము, ప్రతీకరూపమున గోచరించును. ఇటగూడ, అట్లే జరిగినది. ఈ భావ పరంపర ఆగిపోయినది. “సరసులు” అను పదము స్ఫురించినది. తత్ప్రభావమున “హంస” మనఃఫలకమున సాక్షాత్కరించినది.

మానవుడు లీనా లీనావస్థలో కొంది కొలము మాత్రమే ఉండగలడు. అంత తోనే, చేతనా (Conscious) వ్యాపారము ప్రారంభమగును. కావుననే, మీది రూప సాక్షాత్కారము, క్షణకాలము మాత్రమే నిలిచియున్నది.

ఈ ఖండికయందే, నన్నయగారు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి వేషములో నున్నట్లు వ్రాయబడినది. శ్రీ విశ్వనాథవారికి, నన్నయగారి యెడల గల భక్తి విశేషము జగద్విదితము. పూర్వ జన్మమున విశ్వనాథ సత్యనారాయణ నన్నయభట్టారకు డేమో? అను శంక కవిగారికి కలిగియుండును. ఆ భావము అవచేతనయందు దాగి యున్నది. తరువాత, నన్నయ భట్టారకుడే విశ్వనాథవారి వేషమున నున్నట్లు భాసింప చేసినది.

ఈ ఖండిక తుదిని సంపాదకు లిట్లు వ్రాసిరి :

“అసార కాసారమా (,) “కాసారమా”లో “సార” పోతే, కామా (,) ఇది మనకు కొత్తదికాదు. వసు చరిత్రలో ‘సారసలోచనలున్నచోట రసభంగం’ అంటే సారలోచన లోతారు, అన్న దానిలాంటిదిది.”

కాని, యీ యభిప్రాయము సరికాదు. వసు చరిత్రకారుడు అధి వాస్తవిక కవికాదు. అతడు లీనా లీనావస్థలో తన కావ్యమును వ్రాయలేదు. అందలి చమత్కృతులన్నియును, కవి, ఉద్దేశపూర్వకముగా చేసినవే. అధి వాస్తవికతయందు కవి బుద్ధిపూర్వకముగా, చేసిన చమత్కృతులుండవు. “అతి వాస్తవిక రచన అంటే

మనస్సంచారంలోని అనంతక్షయకమాన్ని పైకితేవడం అన్నమాట. రూపం సరిగా ఏర్పడని ఊహలకు రూపం ఇవ్వడం" అని సంపాదకులు వ్రాసిన అధి వాస్తవిక కవితాలక్షణముకూడ సరికాదు. ఈ వాక్యములు వ్రాయునపుడు ధ్వని సిద్ధాంత పరిభాష (అనంతక్షయకమ వ్యంగ్యము) వారి మనసులోనుండి యుండును. ఇందు మొదటి వాక్యము అస్పష్టము. ఇందలి "మనస్సు" జాగ్రదవస్థకు చెందినదో, స్వప్నావస్థకు చెందినదో తెలియదు. రూపము సరిగాలేని ఊహలకు రూపము విచ్ఛిన్న చేతనా వ్యాపారముగావి, అవచేతనా వ్యాపారముకాదు.

మీద వివరించినది శుద్ధమగు నధి వాస్తవిక కవిత్వ. నిజమునకిదియే అధి వాస్తవిక కవిత్వ. అవచేతనాజనితమగు భావ వ్యాపారమిందు కలదు. మరొక విధమగు నధి వాస్తవిక కవిత్వకూడ నున్నది. అది రెండవ రకము. దానినికూడ పరిశీలింతము.

కేవల శబ్ద సామ్యమున శబ్దాంతర స్ఫురణము :

ఉదా : 1. కబీరును త్రాగిన రోషనారలై — ఇందు "కబీరు" శబ్దమునందలి "బీరు" శబ్దమువలన, 'త్రాగిన' అను పదము స్ఫురించినది. త్రాగుట రోషకారణము కావచ్చును. 'రోష' శబ్దమువలన 'రోషనార' స్ఫురణకు వచ్చి యుండును.

2. పడ్రంగుల రంగులా గులకరాళ్ళగు
మాగుడిలోని లింగముల్ —

ఇది కేవల శబ్ద సామ్యమున కుదాహరణము. చివర మాత్రము కొలదిగ అర్థ స్ఫురణ ఉన్నది. దీని క్రమము :

పడ్రంగుల → రంగులా → గులక → రాళ్ళగు మా గుడిలోని లింగముల్ —

'రాళ్ళ' శబ్దమువలన గుడిలోని లింగముకూడ నొక రాయియే అను స్ఫురణ కలిగినది.

1. అధి వాస్తవికుల ప్రవేశం - శ్రీ శ్రీ

పద్య. 2. పుట 143

2. ,, ,,

5 వ పద్యము. పుట 143

శ్రీ శ్రీ సాహిత్యం - 2 కావ్యవిభాగం.

3. కేవల శబ్దము : ఉదా :

“దిషణాని ధనం

వృధా మథనం

అది నా చెవిలో కథనం

లో కథనం

కథనం—

శ్రీరంగం నారాయణ బాబు : *“కదన కుతూహల రాగం” వినిపించిన 4 విప్లవ ఋషులు, విద్రోహ కవులు అయిన శ్రీరంగం నారాయణబాబుగారు, అది వాస్తవిక కవులలో అగ్రగణ్యులని, కొందరి అభిప్రాయము. వారు రచించిన రుధిర జ్యోతి 1972 లో తొలిసారి ప్రచురింపబడినది. మరల 1976 లో ముద్రింపబడినది. అప్పుడప్పుడు శ్రీ నారాయణబాబుగారు రచించిన, కావ్య ఖండికలీ సంపుటియందున్నవి. దీనికి “ప్రస్తావన” వ్రాసిన శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామిగారు ఎందును, వీరిని అది వాస్తవిక కవిగా పేర్కొనలేదు. వీరిని “ఇమేజిస్టు”గా పేర్కొనుటయే కాక, ఆ విషయము సువాహరణ పూర్వకంగా నిరూపించుటకు, శ్రీ రోణంకి వారు యత్నించిరి. అందరి సత్యా సత్యములను తరువాత పరిశీలించుము. ముందు, అది వాస్తవికతను గూర్చి పిచారించుము.

శ్రీ నారాయణ బాబుగారు, కొన్ని అధివాస్తవిక ఖండికలను, వ్రాసిన మాట విజము. “చిన్నా” అను ఖండికకు ముందు, నారాయణబాబుగారిట్లు వ్రాసియున్నారు. “వ్యక్తం చేరు సంచామని చైతన్య స్రవంతిని ఈది, వ్యక్తం కంటబడకుండా వ్యక్తా వ్యక్తంలో తలదాచుకుంటున్న తలపులు చెప్పేందుకే ఇందులో చేసిన ప్రయత్నం;”

3. భ్రమరగీత - శ్రీ శ్రీ,

శ్రీశ్రీ సాహిత్యం, రెండు కావ్య విభాగం. పు. 157

* కదన కుతూహలరాగం - రుధిరజ్యోతి. పు. 45

—శ్రీరంగం నారాయణబాబు.

4. “విప్లవ ఋషిని
విద్రోహ కవిని

} కదన కుతూహల
రాగం - రుధిరజ్యోతి - పు. 45

దీని అర్థము స్పష్టముగాలేదు. ఇందు “చైతన్య స్రవంతి” అనుపదమును ఏ యర్థమున వాడిరో తెలియదు. “Stream Consciousness” అను నాంగ్ల పదమున కిది అనువాదమా ? అట్లే అగుచో, దానికిట స్థానములేదు. ఆ రచనా విధానము వేరు. దాని తత్త్వమునకును, అధివాస్తవికతకును, సంబంధములేదు. వ్యక్తమును చేరవలెనని చైతన్య స్రవంతి నీదిన తలపులు, మరల వ్యక్తమును చేరకుండ, వ్యక్తావ్యక్తముల తలదాచుకొనుట యెందులకో తెలియకున్నది. అసలిది భావసంచార క్రమమేకాదు. వ్యక్తము అనగా జాగ్రదవస్థ. ఇందు చేతన (Conscious mind) పనిచేయును. విషయ సంయోగము వలన భావములు జనించును. జ్ఞానేంద్రియములకు విషయ సంపర్కమువలన భావములు లభింపించును. అందు వ్యక్తములు కాని భావములు, అవచేతన లోని కేగును, అవి, స్వప్నావస్థయందు మరల వ్యక్తములగును. ఇది, స్థూలముగా భావ సంచారక్రమము. శ్రీ నారాయణ బాబుగారి వాక్యము నందీక్రమము స్పష్టముగాలేదు. ఏదియెట్లున్నను, వారు. ఇందు చెప్పదలచినది అధివాస్తవికతా ముద్రగల కవిత్వ. దాని ముఖ్య సూత్రము ఏది యెరకు వివరింపబడియే యున్నది. వానిని దృష్టియందుంచుకొని, “చిన్నా” అను కావ్యఖండికను పరిశీలింతము.

“చిన్నా” పరిశీలన

మన్ను తింటున్న చిన్నా !

మీ నాన్న విన్ను కొడితే

ఏమిటి అల్లా చూస్తావు”

దీని కర్థ వివరణ మచావశ్యకము. కాని, ఒక్క విషయము నిట గుర్తింపఁపరిసియున్నది. హైందవ సంస్కారముగల ప్రతి మనుష్యునకును, “మన్ను తిను బాలుడు” కంటబడినంతనే, శ్రీకృష్ణుని బాల్య క్రీడ జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఆ భావము ప్రస్ఫుటముగా ఉండకపోయినను, లీలా మాత్రముగనైనను మనసున మెదలక తప్పదు. సామాన్యుల విషయముననే యిట్లుండగా, కవి విషయము వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. కావున, పూర్వోదాహృత వాక్యములు వ్రాయునప్పుడు, కవి హృదయ ఫలకమున, బాల కృష్ణుడు, లేక మాత్రముగనైనను, తోచియుండును. ఆ భావము, తరువాత వ్యక్త మగును.

“నీ చూపులు ?” ఇది కవి వేసిన రెండవ ప్రశ్న. ఇక్కడ కొంత భావము యున్న యూహింపఁకొనఁగలము. అది అంత కష్టముకాదు. తండ్రి కొట్టుటచే బాగు

దేడ్చుచున్నాడు. కన్నీరు గారుచున్నది. ఆ దృశ్యము వలన కవికి “ • పాలైన గారవే బంగారు కళ్ళు” అను గేయ చరణము స్ఫురణకు వచ్చినది. తల్లి, బిడ్డ నూయెలలో వేసి, యీ పాట పాడును. “పాలు” స్ఫురణకు వచ్చిన తరువాత, నాగ మయ్యకు పాలు పోయుటయు, దానితో నాగులచవితియు, చిమ్మిలి తినుటయు, పుట్ట బంగారము (మన్ను) చెవులకు పెట్టుకొనుటయు, అట్లు పుట్టచున్న ధరించి నచో, చెవిపోటురాదని తల్లి చెప్పుటయు, స్ఫురణకు వచ్చినవి.

ఇచ్చట మనము ప్రశ్నింపవలసిన విషయ మొక్కటియేయున్నది. ఇవి అవ చేతనకు సంబంధించిన భావములా ? కవి ఒక దృశ్యమును చూచెను. అప్పుడాతనికి కొన్ని భావములు స్ఫురించినవి ఆ భావములు అసన్వితములుకావు. హేతుశూన్యములుకావు. వాని వెనుక హైందవ సంస్కారము స్పష్టంగా గోచరించుచున్నది. ఇచ్చట ఒక దృశ్యము వర్ణింపబడలేదు. అది బాలుని కన్నుల నీరుగారుట. కాని, ‘పితృతాడనము’ నందాభావము ఇమిడియేయున్నది. “నీ చూపులు ?” అని ప్రక్కా ర్థకముతో వదలివేయుట ఒక చమత్కారము. అచ్చటి భావమూహ్యమని, గ్రహింప వలెను.

మనము నిన్న పండ్రెండు గంటల కొక పనిచేసితిమి, తరువాత కార్యంతర ములందు నినుగ్నులమైతిమి. మరల ఈ దినమున, ఏదో సందర్భమున, నిన్న పండ్రెండు గంటల సమయమున నేమి చేసితిమి ? అని ప్రశ్నించుకొంటిమి. వెంటనే ఆ సమయమునకేమి చేసితినో జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అంతదనుక ఆ భావమెందు న్నది ? అది “ఉపచేతన” యందును. గత స్మృతులు ఉపచేతనయందు నిక్షిప్త ములై యుండును. అలవోకగా, మనము కొన్ని పనులు చేయుదుము. అవి తలచిన పుడు జ్ఞప్తికిరావు. అనగా వానిని ఉపచేతన గ్రహింపలేదని భావము. ఒకజాతి సంస్కారమునకు సంబంధించిన భావములు, ఉపచేతనయందు నిక్షిప్త ములై యుండును. ఆ భావము లుగ్గుపాలతో నేర్పినవి కావున వాని ముద్ర చెరగునదికాదు అనురూప మగు దృశ్యమును చూచినపుడుగాని, అనుగుణమగు భావము తోచినపుడుకాని, మనకా సంస్కారమునకు సంబంధించిన భావములన్నియు జ్ఞప్తికి వచ్చును.

* ఏడవకు అబ్బాయి : ఏడవకు తండ్రి
ఏడిస్తే నీ కళ్ళు బాష్పాలుగారు
బాష్పాలు కారితే నే చూడలేను
పాలైనగారవే బంగారు కళ్ళు”
శ్రీ పాట.

అవచేతనలోని! పోయిన భావములు స్మరణకురావు. జాగ్రచ్చేతనయొక్క అధికారమునవి అంగీకరింపవు. ఉపచేతన యందలి భావములు. తలచినంతనే జ్ఞప్తికి వచ్చును. అవచేతనా జనిత భావము లొక నిర్దిష్ట మార్గమున, ఒక క్రమమునరావు; వచ్చునపుడు సాధారణముగా, ప్రతీక రూపముననే వచ్చును; ఉపచేతన యందలి భావములు సక్రమముగనే స్ఫురించును. అవి ప్రతీకల నాశ్రయింపవు.

శ్రీ నారాయణబాబుగారి గేయమును, ఈ దృష్టితో అవచేత నోపచేతనలకు గల భేదమును మనసునందుంచుకొని పరిశీలింతము.

“నీ చూపులు ?” అని ప్రశార్థకముగా వాక్యమును వదలివేయుటలో శ్రీ నారాయణబాబుగారు వేసిన కప్పదాటు ముందే వివరింపబడినది తరువాత, కన్నీటినిబట్టి పాలు స్ఫురణకు వచ్చినవి. పాలను బట్టి నాగమయ్య స్ఫురణకు వచ్చెను. నాగమయ్యయే యేల స్ఫురణకు రావలయును ? పాలనుబట్టి పాలకుండ స్ఫురణకు రాదా ! అను ప్రశ్న లుదయించుట కిటు నవకాశమున్నది. నాగమయ్యయే స్ఫురించుటకు కారణమిది : పాము క్రోధమునకు ప్రతీక. బాలుని కన్నీటిని చూచినపుడు, ఎంతటి క్రోధము కలవానికైనను మనసు కరుగకమానదు. ఈ భావము జనించి నంతనే, క్రోధము, లేక, పగకు, ప్రతీకయగు పాము స్ఫురణకు వచ్చుటయు, తన్మూలమున, నాగుల చవితి జ్ఞప్తికి వచ్చుటయు జరిగినవి. ఇంతదాక కవిగారి భావములు, లీనాలీనా వస్తయందే జనించినవి. తరువాతి భాగమును పరిశీలింపుడు.

“చవతినాడు చిమ్మిలి తిన్నావా ? పుట్ట బంగారం పెట్టుకున్నావా ? చెవి పోటుకు మందని చెపుతున్నాయి ! తెలియక పోతే అమ్మ నడిగి తెలుసుకొమ్మని”

ఈ వాక్యములు. ఒక జాతి సంస్కారమునకు సంబంధించిన భావములను, సక్రమముగా, వివరించుచున్నవి. ఇటు కవిగారికి, తన జాతి సంస్కారము స్మరణకు వచ్చుచున్నది. అవచేతన యందలి భావము లిట్లొక పద్ధతిలో వెలువడవు. మరియు వంస్కారమునకు చెందిన భావములు ఉపచేతనయందుండునుగాని, అవచేతనయందుండువు. ఉపచేతన జాగ్రచ్చేతనా ప్రభావము నంగీకరించును. కావున ఇటు, లీనా లీనా వస్త భగ్నమైనది. అందులకే ఇది అధి వాస్తవికతకాదు.

మరల కవిగారి దృష్టిబాలుని చూపులపై పడినది. ఇప్పుడు బాలకృష్ణుడు స్మృతిపథమున గోచరించినాడు. తరువాత ఆకలి అధరబింబముపై నాట్యముచేయు పిల్లనగ్రోవియు, మనోనేత్రమున గోచరించినది. తరువాత కృష్ణుడు ప్రముఖసాత్ర

వహించిన, ధర్మక్షేత్రమును కురుక్షేత్రము గీతా ప్రబోధమును స్ఫురణకు వచ్చినవి. ఈ భావములన్నియును, ఒక ప్రత్యేక సంస్కారమునకు సంబంధించినవి. ఇది ఉపచేతనకు సంబంధించినవేకాని, అవచేతనకు సంబంధించినవి కావు. ఇవి దమిత భావములకావు.

అంతలో మరల లీనా లీనావస్థ : కావుననే, “గీతామధువు”తో “జపాసుమము”ను చేర్చగా, గీతామధువుల జపాసుమమయినది. కవిగారికి గీతా మధు స్మరణమువలన “జపాసుమము” గోచరించినది. జపాసుమము (దాసన పువ్వు) రక్తక్షరము కలిగియుండును. గీతోపనేశ ఫలము మహాయుద్ధము; రక్తపాతము - రక్తమునకు ప్రతీకగా జపాసుమము గోచరించినది.

ఇంతదనుక వివరింపబడిన గీతమిది :

“నీ చూపులు? వెదురుక్రోవి, సావాసం
చేసిన, మోవి! ధర్మక్షేత్రం, కురుక్షేత్రం,
గీతామధువుల, జపాసుమం”

(ఇందు “కామాలు” పాదాంతమును తెలుపును, ముద్రిత కావ్యమునందీ కామాలు లేవు) తరుతాతనున్న భాగము సుబోధముకాదు :

“నారాయణ, చక్షువునడిగి, మన్నురుచి; తెలుసుకొమ్మని”.
చక్షువు జ్ఞానము, లేక, జ్ఞానికి సంకేతము కావచ్చును.
తరువాతి భాగమంతయు, చేతనా వ్యాపారఫలమే! చూడుడు!

“నీ చూపులు? నీ వ్యక్తం తెలిసిందంటాయి, పనికిరాదు, వ్యక్తావ్యక్తంలో,
వెలుగునీడల మధ్య, ఈతకొట్టే కవులం! మన్నుతింటే, పాండురోగ, మొస్తుం
లోదంటాం. ఏం, ఏమంటాయి, నీ చూపులు?”

“పూర్వం మీ పెరడు, ఇనుపగని,
ఇప్పటికీ, మంటిలోన, ఇనుముం
దని, పాండురోగానికి, మందని”

లీనా లీలావస్థయందు, కవితా లక్షణములు స్ఫురింపవు. అట్లు స్ఫురించుట చేతనా ధర్మము. “ఇనుముగల పదార్థము పాండురోగమునకు మందు. ఈ మట్టిలో

ఇనుముగలదు. కావున నీ మన్న పాండూర్‌గమునకు మందు" అను* తర్క విదానము, తుది పంక్తులలో పృష్టముగానున్నది. అవచేతన యందలి భావములిట్టి తర్కమునకు లొంగవు. కావున, ఈ ఖండికయందీ భాగమున నున్నది అది వాస్తవిక కవితకాదు.

మీది వివరణమువలన తేలిన సారాశ్రమిది : ముప్పాతిక ముప్పీరము నారాయణబాబుగారు చెప్పినది అది వాస్తవిక కవితకాదు. అది వాస్తవిక కవిత చెప్పినప్పుడుకూడ, వారి లీనా లీనావస్థ తరచుగా, క్షణములమీద, భగ్నమగుచుండును.

నారాయణబాబుగారి ఒక్క ఖండికయందే, వ్యర్థావ్యర్థమునందు తలదాచుకొను భావములను చెప్పుటకు యత్నించిరి. ఆ ప్రయత్నము, ఎట్లు, ఎంతవరకు ఫలించినదో, మనము గమనించియే యున్నాము.

మౌనశంఖము : అది వాస్తవికతా ముద్రగల ఖండికలలో మౌన శంఖము ముఖ్యమైనది. ఇందును, లీనా లీనావస్థ భగ్నమైన తావులు లేకపోలేదు. కాని, చాలవరకు అవచేతనా ప్రభావమేగోచరించును.

క్రింది యుదాహరణములను పరిశీలింపుడు.

“నీలగిరిలో పురుడుపోసుకొని

దాహం దాహం అంటూ మరణించిన

చూలాలి వక్షంలో గడ్డకట్టిన

చనుబాల జిడ్డును.”

“తాగి చనిపోయిన ఒక పుండాకోరుని

డాక్టరు శవ పరీక్షచేసినప్పుడు

అతని కడుపులో అరగకుండా

పైకి ఒలికిన సారాచుక్కను.”

“చూలాలై మృత శిశువునికని

* ఇట్టి తర్కమును ఆరిస్టాటిల్ ప్రతిపాదించెను.

All men are mortal

Socrates is a man

Therefore, Socrates is mortal.

గుండెల్లో పాలే
పాముకొటులా బాధపెడితే
ఒక యిల్లాలు
ఒక చీకటి రాత్రిలో వీధికాలువలో
కురిపించిన పాఠవానను”

ఈ భావము లవచేతనా జనితములుకావు. ఇందు కృతకమగు దీర్ఘ కల్పన యున్నది. ఇది చేతనా ధర్మము అది వాస్తవికతయందు, జుగుప్సా వహములగు కల్పనలుండవచ్చును కాని, జుగుప్సావహములగు కల్పనలన్నియు నది వాస్తవిక ములు కావు. “ఎవ్వరనుకొంటిరో నన్ను, ఏ ననంత శోకభీకర తిమిరలోకై క వతిని” అను కృష్ణశాస్త్రిగారి భావములకును, వీనికిని దృష్టిభేదముతప్ప ఆశ్రయ భేదమేమున్నది.

నారాయణబాబుగారి కవితకు “క్షుప్తత” ధర్మమని శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామి గారి యభిప్రాయము. కొన్ని యెడల నీ గుణమున్న మాట నిజమే. కాని, అది వారి కవితకు ప్రధాన లక్షణముకాదు. మీది యుదాహరణములందే ఈ విషయము విశద మగును.

1. “చూలాలై మృత శిశువుని కని” ఇందు “చూలాలు” శబ్దమనావశ్యకము చూలాలు కానిదే శిశువునెట్లు కనును ?
2. “పురుడు పోసుకొని మరణించిన చూలాలు” - ఈ భావమంతయు,
3. “పురుటాలు” అను ఒక్క పదమున వ్యక్తమగును.
4. “శవపరీక్ష” అని చెప్పునపుడు డాక్టరు శబ్ద మనావశ్యకము. శవపరీక్షను డాక్టరు తప్ప, అన్యుడు చేయడు.
5. “ఒక చీకటి రాత్రిలో” - ‘ఒక’ శబ్ద మనావశ్యకము.

“క్షుప్తత” ఇతని పద్ధతి” అని రోణంకివారు చెప్పిరి కావున నివి, చూపితివి గాని యివి దోషములను నభిప్రాయమునగాదు. మరొక ముఖ్య విషయమున్నది. “ఇమేజిస్టు” కవితకు మాత్రమవి కళంకములే. “ఇమేజిజము”లో అనావశ్యకమగు పదమొక్కటికూడ నుండరాదు. నారాయణబాబుగారి కవితలో శబ్ద దారిద్ర్యమున్నది.

“ఇమేజిస్టు” కవితకు అదియే ప్రధాన లక్షణమని తలంచినచో, నారాయణబాబుగారు “ఇమేజిస్టు”లో అగ్రగణ్యులే. అది యటుండనిండు. ప్రస్తుతమనుసరింతము.

“రుక్మిణీ కల్యాణ తపస్సులో కుటుంబచింతలో కలిశాం” - ఇందు జల సూత్రం రుక్మిణీ నాథ కా స్త్రియు, కొడవటిగంటి కుటుంబరావును సూచింపబడిరని ఆచార్య శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి యభిప్రాయము. అదియే నిజమగుచో, ఈ భావము చేతనా వ్యాపారమే. ఇట్టి శ్లిష్ట కల్పనము అవచేతన యందురు.

“నన్ను మరచినా నీవు

ఉన్నవాళ్ళం ఇద్దరం ?

నీటికన్న రక్తం చిక్కన

కవులమైనా, అన్నదమ్ములమైనా

గర్భశత్రువులమైనా

శ్రీ శ్రీ నేనూ”

ఇందలి భావములుకూడ చేతనా ధర్మములే,

“సిరాబుడ్డిలో కలంముంచితే సిరాకు బదులు పాళీకి తగిలింది ఒక సాలెపట్టు” ఈ వాక్యమునుండి ఈ ఖండికలో, అది వాస్తవికత ప్రారంభమగుచున్నది.

ఈ ఖండికయందు జుగుప్సా వహములగు వర్ణనలున్నవి. దేవతా నింద, హేళనమునున్నవి. అన్నిటిని మించిన తుచ్ఛకామ ప్రకటనమున్నది. పౌండర్యవిచ్ఛేదకములు జుగుప్సా వహములు అగు భావములు :

“కాశ్మీర సరస్సులో పడవల్లాగు

కాలప్రవాహంలో కలరా శవాలు కొన్ని”

దీనికి వివరణ మనావశ్యకము. శ్రీ శ్రీ గారును, నారాయణబాబుగారును కలసి, ఒక దివ్యలోకమున కేగిరి, అందు “కుష్మరోగంతో కాళ్ళూ చేతులూ పడి పోతే, కిందపడి దొర్లుతూ, ఏడుస్తూన్న దేవేంద్రుడు”ను, “ఇంకి పోయిన అమృత ఖాండంలో తడై నా తగుల్తుందేమోనని వేళ్ళతో స్పృశిస్తున్న శచీదేవి”యు, కనబడు

“రుక్మిణీ కల్యాణ తపస్సులో” జలసూత్రం రుక్మిణీనాథకా స్త్రి, “కుటుంబ చింతనలో, అన్నమాటలో కొడవటిగంటి కుటుంబరావు సూచింపబడిరి.”

దురు. ఇంతకంటే పొరముగ, దేవతానింద గావించిన, కవియుండడు. దేవేంద్రుని సింహాసనముమీద కూర్చుండి, వజ్రాయుధము, తానొకప్పుడు ఖండించిన రెక్కలన, పేస్తుతో, పర్వతముల కంటించు చున్నదట. గండభేరుండములు, కలరవములుచేయు చున్నవట. “మాసిన బట్టల మాటల మూటలు” రేపులో తగులబెట్టుకొని, ఏడ్చుచు చాకలి నరన్వతి ఎదురుగా, శ్రీ శ్రీ ఆమెను కోపముతో తన్నుటకు కాలెత్తి మూగ యైనాడట. ఇట్టివే దృశ్యములు వర్ణింపబడినవి.

అన్నిటికిని పరాకాష్ఠ కైలాసమున, నగ్నముగా పూలుకోయుచున్న పార్వతిని, శ్రీ నారాయణబాబుగారు చూచుట: చూచినంతనే, వారి కన్నులు, కాదు, బట్టలు. దగ్ధములగుట, పరదేవతయెడగూడ తుచ్ఛములగు నిట్టి భావములను ప్రదర్శించు కవులుండుట మన వాఙ్మయమునకే ఒక కళంకము. బట్టలంటుకొనుట తనలో నుదయించిన కామజ్వాలకు చిహ్నము. కవిగారప్పుడొక మౌనశంఖమును స్పృశింపగా, వారి హృదయమంతయు హంసయై “సోహం” అని అరిచినది. వారి యెముకల మూలుగులో చంద్రోదయమైనది. వారి శరీరము “కాస్యప భస్మరాశియై తరళించినది. వారి వెన్నెముకపై “ఆకాశగంగాజలపాతము” వర్షించినది. అప్పుడేమి జరిగినది? వారి “పొత్తికడుపు హిమాచల తనయ తన చల్లని మంచు హస్తముల”తో నిమిరినది.

గ్రద్ద ఆకాసమున, మీదికెంత ఎగిరినను, దృష్టి మాత్రము భూమిమీదనే యుండునుకదా! ఈ యవిప్రాయమును శ్రీ నారాయణబాబుగారే ఒకచో, ఇట్లు వ్యక్తీకరించియున్నారు.

1 “రవిగాంచని

కోడిపిల్ల

నీకళ్ళకు, ఆడపిల్ల

దొరికిందా—

గ్రద్దను!

దొరకదూ?

కవిని!!”

2 “రవిగాననిచో గవిగాంచునేకదా” అను ముక్కు తిమ్మన చాటు పేట అను

1. అతను — నేను — రుదిరజ్యోతి — పు 97

2. శ్రీకృష్ణదేవరాయలిచ్చిన సమస్య

నందేయము. మీది ఖండికను రెండువిధముల అన్వయింపవచ్చును : 1. రవిగాంచని ఆడపిల్ల దొరికిందా? దొరకదూ కవిని. 2. రవిగాంచని కోడిపిల్ల దొరికిందా? గ్రద్దను దొరకదూ?

కోడిపిల్ల విషయమున గ్రద్దకును, ఆడపిల్ల విషయమున కవిగారికిని భేదము లేదు. రవిగాంచని కోడిపిల్లను, గ్రద్ద చూడగలదు; రవిగాంచని ఆడపిల్లను కవిగారును చూడగలరు. గ్రద్దకంటబడిన కోడిపిల్లకు ప్రాణహానియు, కవిగారి కంటబడిన ఆడపిల్లకు మానహానియు తప్పవని సారాంశము. అందులకే కవిగారిది, “ఊర్ధ్వకాయం, అధోముఖం”.

లైంగికమగు కామమును దారుణముగా, వర్ణించుటలో నారాయణబాబుగారు సిద్ధహస్తలు.

2 “కనురెప్పల సెజ్జమీద
కళ్ళజోడు ముక్కుతోడ
వ్యభిచరించె
నట్టింట్లో చిల్లు పడిన
మజ్జిగ కుండ, కవ్వం
చీకటి తప్పేచేశాయి
విరులంటేనే మండిపడె
విశ్వస్తల పడకగదిలో
కంచెంబులో ఉద్దరణి
కమ్మవిల్లుకేళి దేలె

లెండోయి! ఋషులు లెండి”

జుగుప్పావహములగు వర్ణనలు చేయుటలో వీరి కాసక్తిమెండు.

“సమాధిలో మృత శిశువట్టుల
జలదాంతర శశి”

3 “శ్యామల శృశానవాటుల వ్రాలిన రాబం
దులె శరన్నేపుములు”.

1 అతను : నేను - రుధిరజ్యోతి.

2 లెండోయి ఋషులు.

3, 4 శావలి = రుధిరజ్యోతి.

విశాఖపట్నం : వీరి “విశాఖపట్నం” అను కావ్య ఖండిక పలువురు ప్రశంసల నందుకొన్నది. ఇందున్న వర్ణనలు వాస్తవికములని కొందరి అభిప్రాయము. కాని, ఈ ఖండికయందున్నది వాస్తవికతకాదు, పాక్షికత.

“క్రిశ్చీలో ఉల్లిపాషాణం
సిరాబుడ్డిలో ఆత్మహత్య
విమానంలో భూశాహత్య
పెట్రెబండిలో గర్భసావం”

ఈ వర్ణన వాస్తవికమా ? పాక్షికమా ? సహృదయులే ప్రమాణము.

ఒక నగరమును వర్ణించునపుడ, స్థానిక ప్రకృతి వర్ణన మత్యావశ్యకము. సర్వనగర సామాన్యములగు లక్షణములను తెలుపుటవలన ప్రయోజనములేదు. ఆ నగరమునకు విశిష్టములగు లక్షణములను వర్ణింపవలయును.

నారాయణబాబుగారి ఖండికయందు, విశాఖపట్టణమునకు విశిష్టములగు లక్షణము లెవ్వీయు, పేర్కొనబడలేదు. అవి సర్వనగర సామాన్యములగు వర్ణనలే.

“బోగం వాళ్ళిళ్ళల్లో
భోగించిన దేవేంద్రులు
శాపవిమోచనం కొరకు
చేరుకుంద్రు ఆసుపత్రి”
“గుమాస్తాలంతాగుల్లగాళ్ళు
బీదవాళ్ళ నెత్తురు బీరులాగ తాగేస్తారు”

ఈ లక్షణములు విశాఖపట్టణమునకు ప్రత్యేకములుకావు. “అల్లదెప్పీడర్లవాడ” ఇది క్రీడాభి రామమున కనుకరణము. కాని, విశాఖపట్టణమున “ప్పీడర్ల వాడ”లేదు. వారు, ఒక్కవీధిలో కాక, వివిధ స్థలములందు నివసించుచున్నారు.

“ప్రజల పాపం హర్షరు చేసేందుకే హర్షరు” ఇందు శబ్ద చమత్కారము తప్ప, అర్థ విశేషమేమియునులేదు. ప్రజల పాపమునకును హర్షరుకును, ఎట్టి సంబంధమునులేదు. ఆంధ్ర షిశ్యవిద్యాలయము పేర్కొనబడినను, తద్విశిష్టత న్నష్టముగాలేదు.

నారాయణబాబుగారికి, ప్రపంచపురుషుల ఘోరములు, వికృతములు అగు

దృశ్యములే కనబడును. ఈ దృశ్యవర్ణనలే, వాని కవితయంతయు నధి వాస్తవికమను భ్రమకు కారణమగుచున్నవి. “ఊరవతల” అను ఖండిక యిందులకొక విదర్శనము. ఇందు కవిగారు మొదట భావ కవులను ఎగతాళిచేసి, తరువాత, దుశ్శకునములను, వికృత విషాదకర దృశ్యములను, వరుసగా వర్ణించిరి. ఉదాహరణమున కీ క్రింది వర్ణనను గైకొనవచ్చును.

‘బ్రహ్మచేముడు కంచెమధ్య
పూర్ణిమ సంధ్యల్లోన
పడియైనా ఉదయాద్రిని
రుదిర జ్యోతితై వెలిగే
జుబిల్లి!
మృత శరీర ఆకమణ
మటాకాళ అరుణారుణ
రక్తసిక్త మోముతోడ
‘మా అమ్మ చంపింది’
మా అమ్మ చంపిందను
మౌనముగ, గాజుకళ్ళ పురిటిపిల్ల!

ఇది అది వాస్తవికతకాదు. కవిగారిట్టి దృశ్యమును చూచియుండవచ్చును; ఊహించియుండవచ్చును. ఏది యెట్లున్నను, ఈ వర్ణనము చేతనా వ్యాపారఫలమే. అవచేతనా నిర్గతమగు భావమింత స్పష్టముగా నుండదు.

కపాలమోక్షం : రుదిర జ్యోతిలోగల కావ్య ఖండికలన్నింటియందును ఉత్తమోత్తము “కపాల మోక్షము”. విప్లవ వీరుడగు భగత్సింగును, బ్రిటీషు ప్రభుత్వము ఉరితీయించినది. అతని కపాలమును, ఈశ్వరుడు, భిక్షపాత్రికగా, నంగీకరించును. ఇదియే యిందలి యితివృత్తము. దీనిని, నారాయణబాబుగారు మనోజ్ఞమగు వీర భక్తిగేయముగా తీర్చిదిద్దిరి. ఆధునిక కవులలో వారికి, కాశ్వతమగు స్థానమును కల్పించుటకు ఈ ఖండిక ఒకటి చాలును. గడ్డిపరక అను ఖండికగూడ నట్టిదే, గడ్డిపరక సామాన్యచూనపునకు ప్రతీక, ఇది అభ్యుదయ కవిక.

శ్రీ) పట్టాభి రామిరెడ్డి : పరాభిగారి “ఫిదేలు రాగాలడజన్”లో కాము కత పరాకాష్ఠ నందుకొన్నది. ఈ సంపుటి యందు పందెండు ఖండిక లున్నవి.

నగర జీవిత వర్ణనమును మిషగా గైకొని, పఠాభిగారిండు, లైంగికమగు తుచ్ఛ కామేచ్ఛను, తమ యిచ్చ వచ్చినట్లు వివరించిరి. ఇందున్నది అధివాస్తవికతకాదు. విశృంఖలమగు కాముకత. దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయమున, కొన్ని ప్రబంధములలో ఇట్టి వచ్చిశృంగారమే పోషింపబడినది. ముద్దుపళని రాధికా సాంత్యనము, సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుని రాధికాస్వాంతనము, మున్నగువాలో, రసికుల కేఁము గొల్పునట్లు కాముకత వర్ణింపబడినది. ఫిడెలు రాగల డజన్ ఆ కోవకు చెందిన గ్రంథము. కాలభేదమునుబట్టి భావనాభేదమున్నమాట నిజము. వారు, వరుల పేర, తమ తుచ్ఛ కామమును ప్రకటించుకొనగా, నడుమ ఈ అడ్డుతెరయేల ? అని, పఠాభి (ప్రట్టాభి రామిరెడ్డి)గారు, ఆత్మాశ్రయముగనే, తమ కామోన్మాదమును వెల్లడించిరి. ప్రాచీనులకు, ప్రీతి వక్షోజములు బంగరు బొంగరాలు, కాగా పఠాభిగారికి “బూందీ పొట్లా”రైనవి. ఇది భావనాభేదము తప్ప వేరుకాదు. “నీత” అనుగేయమున కవి, తన్ను రావణునిగా ఊహించుకొని, తనకున్న దశవదనములును సద్వినియోగము నకు వచ్చునట్లు “నీతను” (కవి ప్రేయసి పేరు నీతయే) చుంబింతుననియనును “నవ్య స్త్రీ” కుచయుగళము స్వర్ణద్వయమనియు, వాని మధ్య నూగాడు పార్శ్వర్ పెన్నుగా తాను మారిపోయిన బాగుండుననియు భావించును. “కామాక్షి కోక” అను ఖండికలో; నగ్నసౌందర్యాను భూతి నగ్నముగా వర్ణింపబడినది. కవి, తన్ను కామాక్షి (పేరు) కట్టుకొనుచున్న చీరెగా భావించుకొనును; ఆమె నగ్న శరీరమున, వివిధ భాగముల నంటుచున్నప్పుడు తనకు కలిగిన యనుభూతులను పచ్చిగావర్ణించును. ఈ వర్ణనలన్నియు, కేవల పశుకామ ప్రేరితములనుట కెట్టి సందియమును లేదు. కాని, ఈ వర్ణనలన్నింటను అవిచ్ఛిన్నమును, అన్యోన సంబద్ధమును అగు భావనయున్నది. అవచేతనాజన్యములగు భావములు. ఇట్లు అన్యోన్య సంబద్ధములై యుండవు కావున ఈ భావనకు చేతనయే కారణము. అందువలన నిది అధివాస్తవిక కవితకాదు.

పఠాభిగారు కేవలము ప్రయోగవాదులు - “హైహీలుయాన” మున్నగు నూత్న పదములను వీరు సృజించిరి.

శ్రీశ్రీగారి సంపుటికి “ఇంట్లో” వ్రాసిరి.

“కవి సర్వతోముఖ స్వాతంత్ర్య
దూత, స్వేచ్ఛాదూత, అవ్యయం

అనాచ్ఛాదితంగా, ఆకాశమధ్యంలో ఊగవచ్చును. విభక్తి విశృంఖలంగా, షికారు పోవచ్చును. స్రతి పలం విచిత్ర సౌందర్యం. విచిత్రమే సౌందర్యం! సౌందర్యమే విచిత్రం. చందస్సుల చండశాసనానికి కూడా కాలం వెళ్ళిపోయింది. ————— నవకవికి అనుకరణ అసహ్యం ”

మీది వాక్యములలో, శ్రీశ్రీ గారెచ్చటను, పరాభిగారిని అధివాస్తవిక కవులుగా పేర్కొనకపోవుట గమనింపదగిన విషయము. ఉపరి, “విచిత్రమే సౌందర్యం! సౌందర్యమే విచిత్రం” అని చెప్పిన కవి ఆస్కారు వైల్డు: “కళ కళ కొరకే” అను సిద్ధాంతమునకు చెందినవాడు.

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు: నేడు, శ్రీ మాదిరాజు రంగారావుగారు తప్ప, మరెవ్వరును అధివాస్తవిక రచనలు చేయుచున్నట్లు కానరాదు. “రేఖా చిత్రాలు” అనుపేర వీరు అధివాస్తవిక కవితలులు వ్రాసిరి—‘అవాహన’ అను సంపుటిలో అవి ముద్రింపబడినవి —

అష్టమ ప్రకరణము

నవ్య కవిత్వము - ఛందోరీతులు

పద్యము, గద్యము, గేయము, అనునవి రస భావ వ్యక్తికరణమునకు సాధనములు. గద్య పద్యమయమైన కావ్యమును “చంపువు” అని యందురు. నన్నయ్యాది మహా కవులందరును ఆ మార్గమునే ఆదరించిరి. ప్రాచీన ప్రబంధములన్నియును, చంపూ పద్ధతిలోనే రచింపబడినవి. సంస్కృతమున, భోజుని కాలముననే, ఈ పద్ధతి ప్రాచుర్యము లోనికివచ్చినది. భోజుడు రాజరాజు సమకాలికుడు. కావున సంస్కృతాంధ్రములు రెండింటి యందును, నించు మించుగా నొకే కాలమున చంపు వులావిర్భవించినవని చెప్పవచ్చును. సంస్కృతమున, కాళిదాసాది మహాకవుల కావ్యములన్నియును పద్యమయములు. కాదంబర్యాదులు గద్యమయములు. ఈ గద్య కావ్యములు, ఇతి వృత్తరహితములకావు. అద్యతనాంధ్ర కవులు, చంపూ మార్గమును పరిత్యజించిరి.

నేటి కవులను మూడు వర్గములుగా విభజింపవచ్చును : 1 సంస్కారవాదులు వీరే నవ్యకవులలో ప్రాచీనులు. 2; నవ్యులు; 3. అతినవ్యులు. ఈ విభజనము కేవలము విషయ సౌలభ్యము కొరకు చేయబడినది. ఒక కవి రచించిన కావ్యము లందే కొన్ని ప్రాచీనములును, కొన్నినవ్యములును, మరికొన్ని అతి నవ్యములును, కావచ్చును.

కాల్పనిక కవులలో అనేకులు సంస్కారవాదులే. వీరి కావ్యములు చాలావరకు పద్యములు. అక్షర గణ నిబద్ధములగు వృత్తరములను, మాత్రాగణ నిబద్ధములగు జాత్యుపజాతులను, వీరు వాడిరి. శ్రీ రాయప్రోలువారు, శ్రీ జాషువా గారు, మొదలయిన కవులు వృత్తములను తరచుగా వాడియున్నారు శ్రీ కృష్ణ శాస్త్రిగారి కవిత్వలో గీతమున కధిక ప్రాచుర్యమున్నట్లు కనబడుచున్నది. శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారి కావ్యములందుగూడ పద్యమునకే (వృత్తములు జాత్యుపజాతులు) ప్రాధాన్యముగలదు. శ్రీ దాశరథిగారు, శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు, శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు, తుదకు శ్రీశ్రీగారు కూడ నేదో ఒక కాలమున, పద్య కవిత్వకు ప్రాధాన్యము నిచ్చినవారే! శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, తొలిఒకలో గేయ

కవిత్వ నాదరించినను, వయసు మీరిన తరువాత, పద్యకవిత్వకే పట్టము గట్టిరి. మొత్తము మీద, కాల్యానికులలో సంస్కారవాదులు పద్యకవిత్వనే, అదరించిరని నిశ్చితముగా చెప్పవచ్చును.

కాల్యానికులలో నవ్యులు గేయము వంక మ్రొగ్గుచూపిరి. అభ్యుదయ కవులు (మార్క్సవాదులును, తదితరులును) అనేకులు గేయకవిత్వనే అదరించిరి. శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారు, శ్రీశ్రీగారు మున్నగు కవులందరును గేయ రచనలో, పెక్కు పోకడలు పోయిరి.

అతి నవ్యులలో పలువురి రచనలు వచనమందేయున్నవి.

మనకు గేయము క్రొత్తదికాదు. దేశి కవిత్వమంతయు గేయబద్ధమే. పాజ్ఞున్నయ యుగమున నీ గేయ కవిత్వమే మన దేశమున ప్రచారమునందుండెడిది. ద్విపద, తరువోజ, అక్కర, రగడ మొదలగు ఛందో విశేషములకీ గేయములే మాతృకలవి పండిత విమర్శకుల అభిప్రాయము. అక్షరగణ నిబద్ధములగు వృత్తములు, సంస్కృత వాఙ్మయ ప్రభావమున మనకు సంక్రమించినవి. రాజపోషణ మున వృద్ధిగాంచిన ప్రబంధ కవిత్వ, సర్వవిధముల మార్గ కవిత్వనే అనుసరించినది. అట్లయ్యును దేశి కవిత్వ స్రవంతి యింకిపోలేదు. తెలుగువారికి సహజమగు నా జీవనది, అవిచ్ఛిన్నముగ, నిరంతరాయముగ ప్రవహించుచునేయున్నది. పల్లీ జనుల కానందమును చేకూర్చుచునేయున్నది. నాయక రాజులకాలమున దీనికి రాజాస్థాన ప్రవేశము కూడ లభించినది. కాని, పండిత కవులు మాత్రము దీని నాదర భావమున చూడలేకపోయిరి. ఉపరి, “ముదివిటుల” జాబితాలో ఈ పదకవిత్వలమ చేర్చిరి. రుద్రమ వంటి పండిత కవులు కొందరు, దీని నాదరించినను, మొత్తము మీద విద్వత్కవులకు దేశి కవిత్వ, లేక, పదకవిత్వ యనిన లఘుభావమే యుండెడిది. ఇట్లు నాదృతమైయున్న దేశి కవిత్వ నుద్ధరింపవలెనను సత్సింకల్పమాధునిక కవులలో కొందరికి కలిగినది అట్టివారిలో ప్రథములు శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారు. వారు వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిన ఛందోవిశేషము “ముత్యాలసరము” ఈ పేరుకూడ వారు పెట్టినదే.

ముత్యాలసరము : * మొదటి మూడు పాదముల యందును, పాదమునకు 14 మాత్రల చొప్పున నుండుననియు. నాల్గవ పాదమున మాత్రము

* విమర్శకుడుగా శ్రీశ్రీ-శ్రీ చేకూరి రామారావుగారు-సృజన-14 ఫిబ్రవరి 1970.

7 మొదలు 14 మాత్రల వరకు నుండుననియు శ్రీ గురజార వారే, మొదట, దీనిలక్షణమును చెప్పియున్నారు. కాని యిది స్థూల నిర్వచనమమాత్రమే. గేయములన్నియును సూత్రాగణ బద్ధములే. పాదమునకు పదునాలుగు మాత్రలున్న గేయములన్నియును ముత్యాల సరములు కాజాలవు. ముత్యాలసరమున మాత్రాక్రమము 3+4+3+4 అను విధముగ నుండవలయును. ఈ లక్షణము చెడిపోయినచో, పాదమునకు 14 మాత్రలున్నను ముత్యాలసరముకాదు. ఈక్రింది యుదాహరణమున నీ విషయము స్పష్టమగును.

“అంతేలే పేదలగుండెలు
అశ్రువులే నిండిన కుండలు
శ్మశానమున శశికాంతులలో
చలిచారిన వెలిరాబండలు”

ఇందు పాదమునకు పదునాలుగు మాత్రలున్నవి. కాని యిది ముత్యాల సరముకాదు.

ముత్యాలసరము : లక్ష్యలక్షణ సమన్వయము.

3 మా + 4 మా 3 మా + 4 మా = 14 మా.గుత్తు - నాము-త్యాల-
సరములు 3 + 4 మా 3 మా + 4 మా = 14 మా కూర్పు - కొవితే - పైన-
మాటల 3 మా + 4 మా 3 మా + 4 మా = 14 మా.కొత్త - పాతల-మేలు -
కలయిక 3 మా + 4 మా 3 మా + 2 మా = 12 మా.క్రొమ్మె - రంగులు -
టిమ్మ - గ

క్రింది ముత్యాలసరమున, నాల్గవ పాదమునగూడ 14 మాత్రలున్నవి.

“ఆకులందున అణగి మణగి
కవిత కోయిల పలుకవలెనోయ్.
పలుకులు విని దేశ మందభి

³ మా⁴న,ములు³మొల, ³కె⁴త్త వలెనోయ్
“ఎల్ల³లో⁴కము లొక్క³యి⁴ల్లె
వర్ణభేదములెల్ల కల్లె
వేలనెరుగని ప్రేమబంధము
నేడుకలు కురియ

ఇది గేయముకావున, విందు, నల్గవ పాదము నందలి తుది “య”కారము గురువుగానే (దీర్ఘముగా) ఉచ్చరింపబడును. కనుక, విందున్నవి తొమ్మిది మాత్రలే గాని, ఎనిమిదికావు.

చతుర్మాత్రాగణములలో, జగణమును పరిహరింపవలెననియు, నట్లు పరిహరింపకున్న ముత్యాలసరము నడక చెడుననియు శ్రీశ్రీగారు చెప్పియున్నారు.

కాని మూడు మాత్రల గణములందు, ‘లగ’ము నంగీకరించుటయేకాక, దానివలన నడకకు దిగివచ్చుననికూడ సమర్థించిరి.

“ముత్యాల సరం జగణంతోపాటు
లగాన్నికూడా ఇముడ్చు కోలేదు”

అని శ్రీ చేకూరి రామారావుగారి అభిప్రాయము.

రగడలంప కూడ, నాలుగు మాత్రల గణములలో, జగనము నిషిద్ధము.

శ్రీశ్రీగారు, ముత్యాలసరమునందు ‘లగ’మును ప్రయోగించియున్నారు.

నకలో, ముత్యాలసరము, హరిణ గతినడకను పోలియుండును.

“శ్రీనివాసు భజింతునేని 3 + 4, 3 + 4

పూని, కుజనుల, పొంతబోవని

విరతులనుగావింప, నిమ్మల

హరిణగతి చెలువగు జగమ్మల (అనంత)

‘అనంతుని’ లక్ష్యమునందలి మాత్రాక్రమమే, ముత్యాలసరమునకు సరిపోవును. ఈ క్రమము 4 + 3, 4 + 3 అని కూడ నుండవచ్చును. అప్పటికి యిచ్చిన లక్ష్యముననెట్లేయున్నది. “సరహరి - పదియు + నాలుగు - లములు” ఈక్రమము ముత్యాలసరమునకు సరిపోదు రగడయందు యతి ప్రాసల నియమమున్నది. ముత్యాల సరమున నది యైచ్చికము.

పాదమునకు 14 మాత్రలు గలది హరిణగతి రగడగాని, వృషభగతి రగడకాదు. వృషభగతి యొందు పాదమునకు 28 మాత్రలుండును.

* ముత్యాలసరము మిశ్రగతిలో నడచును. 4+3 లేదా, 3+4 మాత్రలు చేరిన గణములున్నప్పుడు * మిశ్రగతియని యందురు.

నారవ పాదమందు తొమ్మిది మాత్రలున్న ముత్యాలసరము, కన్నడ భాషలోని భామినీషట్పది యొక్క అర్థభాగమునకు సరియగును. అనగా, అట్టి ముత్యాలసరమును రెట్టించినచో, భామినీ షట్పది యగుననుట, భామినీషట్పది లక్షణము : పాదమునకు ఏడునాలుగు మాత్రలు (3 + 4; 3 + 4) ఉండును. మూడవ పాదమునను ఆరవ పాదమునను తొమ్మిది మాత్రలు (3 + 4 + 2) అధికముగా చేరును. అనగా ముత్యాలసరమునందలి, మూడు నాలుగు పాదములు, ఒకే పాదముగా పరిగణింపబడినవనుట ఉదాహరణమునకీ క్రింది ముత్యాలసరమును చూడుడు.

"వివిధ సారస్వత నదనదీ	3 + 4, 3 + 4
విమల జలముల నోలలాడుచు	,,
అనిశమానందాదిగమమున	,,
నలరుదము లక్ష్మీ	,, 3+4+2

"అనిశ————లక్ష్మీ" అనునదంతయు మూడవ పాదముగా పరిగణింపబడఁజెను. ఈ ముత్యాలసరమును రెట్టించినచో భామినీషట్పది యగును.

ముత్యాలసరము అన్ని విధముల క్రింది జానపదమును పోలియున్నది.

"గుమ్మడేడే గోపదేవీ
గుమ్మడేడే ముద్దుగుమ్మా

-
1. * క్ర్యస్పగతి - 3 మాత్రల గణములు - హయవ్రచార, తురగవల్గన, విజయ మంగళరగడలు - రూపక తాళము.
 2. చతురస్ర గతి - 4 మాత్రలు - మధురగతి, హరిగతిరగడలు - ఏకతాళము.
 3. ఖండగతి - 5 మాత్రలు - ద్వీరదగతి, విజయభద్రము - జంపెతాళము.
 4. మిశ్రగతి - 3 + 4 మాత్రలు - హరిణ

వృషభగతులు - త్రిపుట తాళము

— తెయగు భాషలో ఛందోగీతులు

— నిద్వాన్ రాఘరి దొరస్వామికర్మ పుట 182.

గుమ్మడేడే కన్నతల్లి
గుమ్మడేడమ్మా

ప్రాచీన యక్షగానమునందిట్టి చందోరీతి యున్నది.

“మేలుకొనవే చంద్రశేఖర !

మేలుకొనవే ఇంద్రవం దిత !

మేలుకొనవే పాలలోచన !

నీలకంఠహరా !

(కంఠీరవరాజు యక్షగాన కృతి, శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారి సేకరణ)
కావున “ముత్యాలసరము” శ్రీ అప్పారాయోపజ్ఞము కాదు. కాని, విస్మృతమై యున్న, ఈ మనోజ్ఞగేయచ్ఛందోరీతిని, అధునాతన కాలమునకమగుణముగా మలచి, తీర్చిదిద్దినఖ్యాతి వారికే చెందును. శ్రీ గురజాడ వారు చేపట్టిన తరువాతనే, దానికి బహుళ ప్రచారము లభించినది.

“ముత్యాలసరము” అనుపేరుతో, విశేషమేమియునులేదు, అనగా, నామ సార్థక్యమేదియునులేదు. ఉండవలసిన యావశ్యకతయునులేదు. చంపకోత్సలాదుల యందున్న నామసార్థక్యమేమి ?

తోక ముత్యాలసరము :— ముత్యాలసరమున నాల్గుపాదము లుండును. అయిదవ పాదమును గూడ చేర్చినచోనది. “తోక ముత్యాలసరము” అగును. శ్రీ గురజాడవారు “కన్యక” అమ గేయ కావ్యమున ఇట్టి రచనలు చేసిరి.

1. పసిడి కడవల పాల పెరుగులు —	14 మా
2. పల్లెరమ్మల పళ్లు పువ్వులు —	14 మా
3. మోములందున మొలక నవ్వులు —	14 మా
4. చెలగి చెలిక తెల్ —	9 మా
5. వెంట నడిచిరి —	7 మా

ఇందు నాల్గవ పాదమున 9 మాత్రలున్నవి. దాని తరువాత 7 మాత్రలుగల మరొక పాదమున్నది. ఇదియే తోక ముత్యాల సరము : * ఈపేరు శ్రీ గురజాడ వారు పెట్టినది కాదు.

* ఈ పద్యతని తోక ముత్యాల సరమను పేరుతో వీరరాఘవస్వామిగారు, ఒక క్రొత్త వాడుక తెచ్చిరని———శ్రీశ్రీగారు వ్రాసినారు — ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - పు 230 డా. సి. నారాయణరెడ్డి.

ఈ "తోక ముత్యాలసరమును" ఒక విశిష్టరీతిని చదువవిచో, నడకచెడి పోవును. * "చెరిగి చెరికత్తై" చదివిన పిమ్మట సరిగా 5 మాత్రల కాల మాగి, "వెంటనడిచిరి" అన్నచో లయ భంగము జరుగదు. సరికదా మరల "చెరిగి చెరికత్తై" అనవలెననిపించి, పాటక్రిందికి దిగును."

"చెరిగి చెరికత్తై (తకిటకిట)
వెంట నడిచిరి. (చెరిగి చెరికత్తై)

గురజాడ వారి - "పూర్ణమ్మ" గేయము చతురస్రగతిలో (4 మాత్రల గణములు) నడచును. మొదటి మూడు పాదము లందును, పాదమునకు పదునారు మాత్రల చొప్పున నుండును. నాల్గవ పాదమున మాత్రము 14 మాత్రలేయుండును.

"మేలిమి, బంగారు, మెలతల్లాలా	16
కలువల, కన్నుల, కన్నెల్లారా	16
తల్లల, గన్న, పిల్లలారా	16
విన్నారమ్మా, యీ కథను"	14

ఇది గేయము కావున. నాల్గవ పాదము తుదినున్న లఘువు(ను), ఉచ్చారణ యందు గురువే అగును. పాడునపుడీ నాల్గవ పాదము పునరావృత్తమగును.

శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారు, ముత్యాలసరమును మెలకువతో నిర్వహింప లేదని శ్రీశ్రీగారి అభిప్రాయము. ఈ అభిప్రాయముతో ఏకీభవింపనివారుండరు. అదియే తొలి ప్రయత్నము కావున కొన్ని యెడల నడక కుంటువడియుండవచ్చును. అట్లే గురజాడ వారి వ్యావహారికముగూడ నిర్దుష్టముకాదు. అంతమాత్రమున వారి క్లిరికెట్టి కళంకమునులేదు.

చిన్న చిన్న మార్పులతో ముత్యాల సరమున పెక్కు గతి విశేషములను సాధింపవచ్చును. ఉదాహరణకు శ్రీ శ్రీ గారు రచించిన క్రింది గేయమును గైకొన వచ్చును.

* అధునికాంధ్ర కవిత్వము పు. 291

డా. సి. నారాయణరెడ్డిగారు.

“నేను సైతం
ప్రపంచాన్ని
సమీధనాక్కటి ఆహుతిచ్చాను.

మొదటి రెండు పాదములను కలిపి వ్రాసి, మూడవ పాదమున తుది నున్న
లఘువును తీసివేసినచో, నీ గేయము ముత్యాల సరమున రెండు పాదములకు సరిపో
వును. ఈ ప్రకారముగా,

“నేను సైతం
విశ్వ సృష్టికి
అశ్రువాక్కటి ధారపోశాను”

అను గేయమునుగూడ నవరించి ఈ రెండు ఖండములను కలిపినచో, నాల్గు
సమ పాదములు గల ముత్యాల సరమగును.

“నేను సైతం ప్రపంచాన్ని
సమీధనాక్కటి ఆహుతిచ్చా
నేను సైతం విశ్వ సృష్టికి
అశ్రువాక్కటి ధారపోశా”

ఇది గురజాడవారి క్రింది గేయమును అచ్చముగా పోలియున్నది.

“వెలుగు నీటను గ్రుంకె చుక్కలు
చదల చీకటి కదలబారెను
యెక్కడనో వొక చెట్టుమాటున
నొక్క కోకిల పలుకసాగెను”

ఈ ముత్యాల సరము, యతి ప్రాసలను సరిగా పాటించని, హరిజగతి
రగడయే.

సమపాదములుగల ముత్యాల సరమునకు, నా రచించిన, “శోభితపారణ”
అను గేయ కావ్యమునుండి :

“జయము మహిషా సురవి మర్దన
చండ బాహుస హస్త లీలకు
జయము జయముద యార్క బింబో
జ్వలకి రీటమ రీచి మాలకు

జయము, విలయప యోధ, గర్భా
దుర్జయోరు మృగేంద్ర వాహకు
జయము జయమమరేంద్ర మణిగణ
చారు శోభా లలిత దేహకు

ఇందు, రెండు నాలుగు చరణములందు అంత్య ప్రాస నియమము పాటించబడుట విశేషము.

అబ్బూరివారు : ప్రాజ్ఞన్నయ యుగమునుండియు ప్రసిద్ధిగాంచియున్న గేయచ్ఛందము మధ్యాక్కర, జానపద గేయములలో దీనికి ప్రముఖ స్థానమున్నది అధునిక కవులలో దీనిని చక్కగా నుపయోగించుకొనినవారు శ్రీ అబ్బూరి రామ కృష్ణరావుగారు.

“ఓ విశాలావనీ!

శోభాతి పావనీ!

ఆరంభ పుణ్యక్షణముల నీశుడు విసరిన నాటి
నీ యాది సౌభాగ్యమెటులవెల్లెనో? భవదీయ కాటి
యాకుపచ్చని యాకులో
పండు వెల్తురు రేకులో

మొదట సంబుద్ధియందున్న రెండు పాదములను గలిపినచో, నీసపాద పూర్వార్థ భాగమగును. తరువాతి పెద్ద చరణములు, యతిప్రాస నిర్బంధములేవి మధ్యాక్కరలే.

శ్రీ అబ్బూరివారు “భుజంగప్రయాతము”ను గూడ ఇట్లే వాడుకొని యున్నారు.

“లతాంతార్ధి రాగమ్ములన్ బాడుతేటుల్
వసంతమ్ముకాంతి ప్రవాహమ్ములందున్
నిసర్గాప్తశోభా వినీతిన్ బ్రయమ్మై
కనుల్ గట్టు చందాన కాన్పించు బూవుల్”

ఇది భుజంగ ప్రయాతమే (4 యగణములు) యతి పాటించబడినది. ప్రాస

లేదు మొదటి లఘువును విడిచిపెట్టినచో ప్రతిపాదమును ఖండగతిలో నడచును. క్రింది గేయము మంజరీ ద్వీపదలో నున్నది.

“పూజాతి సాంద్ర కర్పూరమ్ములందు
ప్రాజ్యదీపాథోలవమ్ములయందు
మడగు నన్ననిపాట, పొడుచు వెన్నెలతేట
కలవు తిక్కనపల్కు తెలుగు పల్కులకు”

ఇందు మూడవ పాదమున మాత్రము 4 ఇంద్రగణములు (నగ, సరి, నగనరి) ఉన్నవి. ఇది నీసపాదములో పూర్వార్థమునకు సమానము. (మంజరీ) ద్వీపదము. నీసమును ఖండగతియందే నడచును కావున నిందు గతిలో భేదమురాదు. ఇంద్రగణములలో, సరియు, భగణమును ఖండగతికి పనికిరావు. అవి చతురస్రగతిలో నడచును. నీసపాద పూర్వార్థమును కేవలము భగణముతోగాని, సరియుతోగాని వ్రాసినది మధురగతి రగడవలె నడచును.

మధ్యాక్కరను పెక్కు విధముల నడుపవచ్చును. క్రింది యుదాహరణమును చూడుడు.

“యుగ యుగమ్ములనుండి, నేను
జగములన్నియు జాట్టినాను
యుగ యుగమ్ములనుండి జగములన్నియు జాట్టి
వగపుతో వలపుతో నొగులుచుండెదనోయి”

(“ఉషో రాగము : మచీయము)

ఇందు మొదటి రెండు చరణములు కలిపిన మధ్యాక్కర పాదమగును. యతి పాటింపబడలేదు. తక్కిన రెండు చరణములును ఒక్కొక్కటి నీసపాద పూర్వార్థమునకు సమానము. ఇందు ప్రాసయతి పాటింపబడినది. ఈ గేయమంతయు ఖండగతిలో నడచును.

రాయప్రోలువారు : శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు వియోగినీ చంద్రములో ఒక గేయమును వ్రాసిరి. కాళిదాసు, కుమారసంభవమున, రతి విలాప ఘట్టముననీ చందమునే ఉపయోగించియున్నాడు.

* ఎషమే ససజాగురుః, సషే సభరాలోఽథ
గురుర్వియోగినీ

“పదవే చెలికాళ్ళగజ్జియల్ = ససజగ
రవళిం పంగవెదుళ్ళవ ల్లికిన్ = నభరంగ

ఇట్లే శ్రీ రాయప్రోలువారి ఆంధ్ర ప్రబోధ గీతము, మంజరీ ద్వీపదలో మున్నది.

“ఏ దేశమేగినా ఎందు కాలికిన
ఏ పీతమెక్కినా ఎవరెదురయిన
పొగడరా నీ తల్లి భూమి భారతిని
నిలువరా నీ జాతి విండుగర్వమ్ము”.

శ్రీ నఁడూరివారి ఎంకి పాటలు కొన్ని మంజరీ ద్వీపదయందే యున్నవి.
“ఎనక జల్మములోన ఎవరమోనంటి
సిగ్గొచ్చి నవ్వింది, సిలకనాయెంకి”

ద్వీపద లన్నియును ఖండగతి యందే నడచును గావున, వీనిదిగూడ ఖండ గతియేయని నిర్ణయింపనగును.

విశ్వనాథవాచు : శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, తమ కిన్నెరసాని పాటలలో ఖండగతిని పాటించిరి.

“కరిగింది కరిగింది కరిగింది కరిగింది
కరిగి కిన్నెరసాని వరదలై పారింది”
ఈ పాటలో, వారు సాదించిన గతి భేదము లనేకములు గలవు.

శ్రీ శ్రీ గారు : శ్రీ శ్రీ గారి “మహా ప్రస్థాన” గేయము చతురస్ర గతిలో నడచును. * ఇది కన్నడ శరషట్పదిని పోలియున్నదని శ్రీ రావూరి దొర సామి శర్మగారి నిర్ణయము.

• కన్నడ శరషట్పది : చతుర్లఘుగణములు రెండేసి (ఇంద్రగణములు రెండు) యాఱు పాదములందుండును. 3, 6 పాదములలో మఱియొక చతుర్లఘు గణమును, దానిపై నొక గురువుండును. దీని మాత్రా సంఖ్యాక్రమమిట్లుండును :
1.4+4 మాత్రలు 2.4+4 మాత్రలు 3.4+4+4+2 (గ) ఇది సగము షట్పది.
తెలుగుభాషలో ఛందోరీతులు విద్వాన్ రావూరి దొరసామిశర్మగారు, పుట. 178

“మరో ప్రపంచం
మరో ప్రపంచం
మరో ప్రపంచం పిలిచింది
వదండి ముందుకు
వదండి తోసుకు
పోదాం పోదాం పైపైకి..”

ఇందు మాత్రం సంఖ్య సరిపోవుచున్నది. మూడవ, ఆరవ - పాదముల తుదినున్న లఘువులు, గురుతుల్యములే, గేయ కవిత్వమున నీ విషయము మరువ రానిది. ఇక భేదము : జగణము చతుర్మాత్రాగణమయ్యును, ఇంద్రగణముకాదు మరియు చతుర్మాత్రాగణ బద్ధములగు రగడలలో (మధురగతి, హరిగతి) జగణ ప్రయోగము నిషిద్ధము. కాని, శ్రీ శ్రీ గారికి జగణ (లగముకూడ) ప్రయోగమందు మక్కువ అధికము. ఈ మక్కువ నిర్ణేతుకముకాదు. నడుమనున్న గురువువలన, జగణ ప్రయోగమందు, ఒక విధమగు విసురు ఏర్పడును. భావమును నొక్కి చెప్పటకు, ఈ విసురు చాల నుపయోగపడును - కొన్నిట, జగణ ప్రయోగమువలన గేయగతి కుంటువడును. ముత్యాలనర మిందులకు ప్రబలోదాహరణము. ఈ విషయ మును శ్రీ శ్రీ గారు గ్రహించియే యున్నారు.

మహా ప్రస్థాన గేయము, మాత్రా సంఖ్యనుబట్టి చూచినచో, శరషట్పదిని బోలియున్నదను మాట వాస్తవమే. కాని, శరషట్పది ఒరవడిలో, నీ గేయము రచింప బడలేదు. ¹ శంకరుని “భజగోవింద” శ్లోకములును, జయదేవుని అష్టపదులును, తమ “మహా ప్రస్థాన” కావ్యమునందలి గతి విశేషములకు మార్గదర్శకములని శ్రీ శ్రీ గారే, చెప్పియున్నారు.

శ్రీ శ్రీ గారి యీ క్రింది గేయము కేవలము మధురగతి రగడయే.
“దారుణ మారణ దానవ భాషలు
ఫేరవ బైరవ భీకర ఘోషలు”

* కాళహస్తి మహాత్మ్యమున హరిగతి తిరగడలో జగణ ప్రయోగమున్నదని శ్రీ రావూరి దొరసామి శర్మగారు వ్రాసిరి. చూడు తెలుగు భాషలో చుడోరీశలు. పు. 183.

1 “కృత్యాద్యవస్త”లో ఈ విషయమును శ్రీ శ్రీ గారు చెప్పినట్లు శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు తమ సిద్ధాంత వ్యాసములో వ్రాసియున్నారు. చూడు. అధునికాంధ్ర కవిత్వము. పట 599.

మధురగతి యందు "గా, థ, న, నల" అనుచతుర్మాత్రగణములుండును. ఉదా: శ్రీనితాధిపు జేరి భజింపుడు" ఇందు యతి ప్రాసలు రెండును పాటించబడినవి.

గేయ కవితలు చాలవరకు ఖండగతిలో నున్నవి. ఎంకిపాటలు, శివతాండవము మొదలైన గేయ కావ్యములన్నియు ఖండగతిలోనే నడచును. బసవరాజు అప్పారావుగారు తమ గేయములను, వివిధగతులలో వెలియించిరి.

గద్య కవిత్వము : సవ్య కవిత్వమున విది మూడవ దశ. కవిత్వము గద్యములో నుండవచ్చునా? అను ప్రశ్న మనకులేదు. మన ఆలంకారికులు గద్య కవిత్వము నిషేధింపలేదు. గద్యములో మన పూర్వులు, ముఖ్యముగా బాణుడు, దండి కావ్యములు వ్రాసిరి కాని, కవిత్వము చెప్పలేదు, అనువాద మొకటన్నది. వారి అభిప్రాయమున కావ్యము వేరు; కవిత్వము వేరు, రఘువంశాదులు కావ్యములు, అందు కథ (కతి వృత్తము) ఉన్నది. కవిత్వమునున్నది. అట్టివి కావ్యములు. ముక్తకాదుల యందు కవిత్వమున్నది కాని ఇతి వృత్తములేదు. వానిని కావ్యము లనగాదు వాడుకలో. ఇట్టి భేదమున్నమాట వాస్తవమే. కాని, యీ భేదము శాస్త్ర సమ్మతమే కాదు. విభావాది సామగ్రి పుష్కలముగాలేని, ముక్తకాదులకు, కావ్యతా సిద్ధి కల్పించుటకే, ధ్వనివాదమావిర్భవించినది. ఈ వాదోపవాదములను సమగ్రముగా వివరించుటకిది యదునుకాదు, కావున ప్రస్తుత మనుసరింతము.

అక్షర గణబద్ధములగు వృత్తములలోగాని, మాత్రగణబద్ధములగు గేయములలోగాని, కవిత్వము చెప్పినచో, నందలిలోపములు, సంగీత సాహచర్యమున నాచ్ఛాదితములగుననియు, వచన కవిత్వకు అట్టి సాహాయ్యములేదుకావున, నందు లోపము, లేకమాత్రముగనున్నను! ప్రస్ఫుటముగ గానవచ్చుననియు, నందువలన వచన కవిత్వ వ్రాసి మెప్పించుటయే కష్టమనియు కొందరు పండిత విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఇందుకొంత సత్యము లేకపోలేదు. కాని ఇది సూక్ష్మ పరిశీలనకు తీయవలెదముకాదు; సవ్య కవిత్వ యందలి, లోపము లెవరికి బోధపడవు? పండితులకు? పామరులకు? పండితులకు బోధపడవనుట హాస్యాస్పదమగు విషయము. కాకిదాసాది మహాకవుల కావ్యములందుగూడ, దోషములను భావగలిగిన యాలంకారికు లున్నారు. వారియెడ నీ ఛందోరీతు లేల వ్యర్థములైనవి? కావున ఛందోరీతులచేగాని, గాన సాధుర్యముచేగాని పండితులు హాసపోవువారుకారు.

పాపతులకు కవిత్వము తోడనే పనియుండదు. ఒకవేళయున్నను, గాన మాధుర్యములేని కవిత్వమును వారాదరింపరు. ఇక తెలిసీ తెలియని అపండితులకు నర్వమును సందేహజనకమే. విషయమదికాదు. పద్యబద్ధమగు కవిత్వమందు, వ్యర్థపదాది దోషములున్నను, యతి ప్రాసాది నియమ బాహుళ్యమువలన నవిక్షంత వ్యములగును. ఇచనకవిత కట్టి నియములులేవు, కావుననట్టి దోషము లిటక్షంతవ్యములుకావు. దోషములు ప్రస్ఫుటములగుట, కాకపోవుట అనునది పాఠకుని, పాండిత్యమునుబట్టియు, పరిశీలనాదక్షతను బట్టియునుండును. విజయగు కవిత్వమును చెప్పుటకష్టసాధ్యము. అభివ్యక్తిసాధనము, పద్యమైనను గద్యమైనను పత్ర మొక్కటియే.

మరొక ముఖ్యవిషయమును మనము గుర్తింపవలసియున్నది. క్రాంతదర్శియు, భాషాభిజ్ఞుడును, అనగా, శబ్దశక్తి సమగ్రముగా తెలిసినవాడును, అగు కవి, తన కావ్యమున నేర్పరిచిన పదక్రమమును మనము మార్చలేము. అది పద్యమయముగావచ్చును; గద్యమయము కావచ్చును. పదక్రమము నందలి మార్పును మాత్రమది నహింపదు. ఒకవేళ మార్చినచో, నందలి భావము కుంటువడును. అనగా, అభివ్యక్తి శక్తి హీనమగుననుట.

ఇచన కవిత్వమందుగూడ నొక విధమగు తూగు లేక, ఊపు లేక, అక్షర సామ్యముండియుండును. క్రింది యుదాహరణములీ యంశమును స్పష్టముచేయును.

1. మార్తాండ బిందం వంటి
మహోద్యమం వంటి
మనీషి, మనస్వి, మనిషి చల్లారలేదు.

2. తోకలు రిక్కించి ఘీంకరిస్తున్నాయి
తొండాలతో నీళ్ళు పుక్కిలిస్తున్నాయి.

మొదటి యుదాహరణమున మకారా వృత్తియేకాక, ప్రతి పంక్తి యందును నాద్యక్షరము మకారమగుట విశేషము. రెండవ యుదాహరణమున బిందగతి స్పష్టముగనే యున్నది

3. బ్రతుకే ఒక దరహాసం
మనసే ఒక మధుమాసం

ఇది త్ర్యసగతిలో నడుచుచున్నది. అత్యాను ప్రాస పాటెంపబడినది.

4. ఆ గిరులు ఆ నగరులు 'రు' ఆ యువులు ఆ తరువులు
పునరావృత్తమగుట యిందలివిశిష్టత —

5. వందిమాగధుల పక్కల్లో బల్లెం
వర్గ శత్రువుల డొక్కలో బాణం.

ప్రస్తరించినచో, నీరెండు పంక్తుల యందును, గణక్రమము ఒక్కరీతినే యున్నది.

6. కనిపించే మనిషి యొక్క కనిపించని భాగంలో
వినిపించని పాట యొక్క, వినిపించే రాగంలో

మాత్రం సంఖ్య సరిగానున్నది. త్ర్యసగతిలో నడుచుచున్నది.

విషయము నృష్టమగుటకై, నేనీ యుదాహరణముల నిచ్చితిని. వచన కవిత్వంన్నియు, నిట్లులయబద్ధములై యుండునని తలంపరాదు. ఏదో విధమగు తూగు మాత్రముండును, కొన్నిట నదియును లేకపోవచ్చును. ఉండవలెనను నియమము లేదు కదా !

భావ :— అధునిక కవులలో, సంస్కారవాదు లందరును, తమ కావ్యము లను గ్రాంథిక భాషలోనే వ్రాసిరి. రాయప్రోలువారు, కొన్ని గేయములందు మాత్రము వాడుక భాష నుపయోగించిరి. నవ్యుల రచనలన్నియును వ్యావహారిక మందేయున్నవి. మార్కువాదులగు సభ్యుడయ కవు లందరును వ్యావహారిక వాదులే. గురజాడవారి కావ్యములందు గ్రాంథికచ్ఛాయలు, తరచుగా కనిపించును. శ్రీశ్రీగారి మహాప్రస్థాన గేయములందు కూడ, ఒకటి రెండు చోట్ల, గ్రాంథికచ్ఛాయలున్నవి.

శ్రీ దాశరథిగారు, శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారు, శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారు, శ్రీ కుందుర్తి ఆంజనేయులుగారు, మున్నగు నవ్య మహా కవుల రచనలలో భాషా సాంకర్యము కానరాదు. అభ్యుదయ కవులలో మార్కువాదులును, చేతనావర్త

3 - 4 శేషజ్యోత్స్న - శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు.

5. కాలం మారింది - విక్రమ్.

6. ఓయి మార్మికుడా - అద్దేపల్లి రామమోహనరావు.

కవులును, దిగంబర కవులును, భాషా సాంకర్యమును, విచ్ఛలవిడిగా గాంచిరి. ముఖ్యముగా, ఆంగ్ల పదములను, యధేచ్ఛముగా ప్రయోగించిరి.

ప్రయోగవాదులలో అగ్రగణ్యులు శ్రీ ఆరుద్రగారు. వీరి, “త్వమేవాహమ్” “సినీ వాలీ” అను కావ్యములందు వింత వింత ప్రయోగము లనేకములు గలవు. మచ్చునకొకటి రెండు :

“బ్రెయిన్ లో డ్రెన్ గన్

రెయిన్ లా ఆలోచనల బ్రెయిన్

గ్లామీతిమిగాలు చెరిషించి

పైతాన్ మనల్ని పెరిషించి నన్నుడు”

ఇందులో బ్రెయిన్, రెయిన్, వంటి ఆంగ్లపదములున్నవి. ఇట్టి ప్రయోగమున పెద్ద అసాధారణమగు విషయమేదియునులేదు. ఇట్టి భాషా సాంకర్యము, అభ్యుదయ కవులకు సర్వ సామాన్య విషయము. కాని, “చెరిషించి” “పెరిషించి” వంటి ప్రయోగములను, ఆరుద్రగారు తప్ప, ఇతర కవులు చేసినట్లు కానరాదు. ఒకవేళ, ఇతరు లెక్కదైన చేసినను, వారి కందరకును మార్గదర్శకులారుద్రగారే అని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. Cherish, Perish అను ఆంగ్ల క్రియా పదములను, ఇంచుక్కు చేర్చుటయే ఈ ప్రయోగమునందలి వైచిత్ర్యము. సంస్కృత ధాతువుల కించుక్కు చేర్చి ప్రయోగించుట తెలుగుననున్న సంప్రదాయము. ఆరుద్రగారి లక్షణమును, ఆంగ్లమునకుగూడ అన్వయించిరి. ఇట్టివే వీరి “ఇన్వేడించు,” (Invade) రనండి (Ran) అను ప్రయోగములును (పరుగెత్తండి అనుటకు బదులు “రండి”. తెలుగునకూడ వీరు “నిస్సిగ్గుగా” మున్నగు విచిత్ర ప్రయోగములను చేసిరి. రూపిడి=రూపములేనిది; రూపరి=రూపముగలది. ఇట్టి ప్రయోగములందు వీరు చూపిన స్వాతంత్ర్యము, అర్థబోధకు అడ్డుగా నున్నది.

“అందమైన బ్ర

కొంత మెతుకుతో నిండుతుంది స్త్రీ”

“మెతుకు” బ్రతు” అను పదములందు “తుకు” వర్ణములు సామాన్యములు. కనుక కొంతమెతుకు అనగా “తుకు” వర్ణములు. వీనితో అందమైన ‘బ్ర’ నిండును

అనగా “బ్రతుకు” అగును. బ్రతుకు అందముగా నుండవలెనన్న, మొదట కావలసింది “కూడు” కదా ; తరువాత, “వస్త్రము” వసతి మున్నగునవి. కొంత నిండుతుంది అని చెప్పుటకిదియే కారణము. ఇందు సాంకర్యము మచ్చునకై నలేదు.

తాషా సాంకర్యమును సర్వవిధముల సాధించినవారు శ్రీ పరాభిగారు. వీరు, “హైహీలు యాన” “దుస్సాధ్య కాంపటిషను” “మేమాస మధ్యాహ్నకాలము” “హంగ్రి కనులు,” “ప్రభాత రేజరు,” వంటి సంకర సమాసములనుచేసి, నవ్యతను సాధించిరి.

లాక్షణికులు, వైరి సమాసమును నిషేధించిరి అయినను, దినవెచ్చము దీపకంబములు మున్నగు పూర్వకవి ప్రయోగములు లేకపోలేదు. కాని, వానియందొక, విశేషమున్నది. అవి లోక వ్యవహారమున, ప్రసిద్ధములు. వైరిసమాసమును బహుళముగా ప్రయోగించిన పాల్కురికి సోమనాథుడు, కావ్యదోషములలో వైరిపదమును గూడ చేర్చినాడు. తాను దోషముగ దేనిని పరిగణించెనో దానినే తానేల ప్రయోగించును? అందును క్వాచిత్కముగాకాక, బహుళముగా నేల ప్రయోగించును; లోక ప్రసిద్ధములగు వానిని ప్రయోగింపవచ్చుననియు, పనికట్టుకొని వైరి పదమును ప్రయోగింపరాదనియు నాతని అభిప్రాయమైయుండును. తెలుగునాట “దేశముసురు, రుద్రాక్ష పిల్లి, యమతిండి, శుద్ధ దండుక, గ్రహణ మొరి,” వంటి వైరిపదము లనేకములు వాడుకలో నున్నవి. ఆ పదములందు మార్పులు చేయుట కవకాశములేదు. చేసినచో నది దొంకతిరుగుడుగా వికృతముగా ముండును. “దేశముసురు” అను పదమును మార్పుబెట్లు? యమతిండి అనునది శక్తిమంతమగు ప్రయోగము. “యమభోజనము” అని అన్నచో యమునియొక్క భోజనమని అర్థమగును; “రుద్రాక్ష పిల్లి” మారదు.

వైరి పదముయొక్క స్వరూప స్వభావములివి.

నవ్య కవులు వైరి పదమును, యదేచ్ఛగా వాడిరి. నారాయణబాబు, వంటి వారు, పట్టుబట్టి వ్రాడిరి. రుధిర జ్యోతిలోని, “హేమంత శర్వరీకురులు,” “నిశానీల దుప్పటి,” “శ్రమ నివారణ పాట,” మున్నగు ప్రయోగము లిందులకు నిదర్శనము. “చక్రీవంతపు చఱులు” (రుధిర జ్యోతి) అనగా నర్థమేమో! “నద్యో ఫలితం”

వంటి సందిదోషములుకూడ, అజ్ఞతవలనకాక, ఉద్దేశపూర్వకముగనే చేయబడినవని నా అభిప్రాయము.

శేషజ్యోత్స్నలోకూడ, క్యాచిత్కముగా, వైరి పదప్రయోగములున్నవి. ఉదా : మధురనిదుర; అపరిపక్వ జన్మాంతర కెరటాలగమిలో శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారి కవితలో, నిట్టి ప్రయోగములు, ఎక్కడనోకాని, కనబడవు.

చేతనావర్త కవులలోకూడ ప్రయోగవాదులున్నారు. పేర్వారం జగన్నాథము గారు, ఆంగ్లపదములను తరచుగా వాడియున్నారు ఉదా : అతి లేబెస్తుగా, బెన్ పర్సెంటు రిట్రైబుట్ మెంటులో, మేడిన్ ఇంగ్లాండు మేజోక్సు మొదలగునవి. వీరు మణిప్రవాళ శైలిలోకూడ వ్రాసిరి. ఉదా : భరత వర్షే భరత భండే, మేరోర్దక్షిణ దిగ్భాగానికి కొన్ని యెడ సంస్కృతముతో హిందీని జోడించిరి.

ఉదా : “అయోధ్యా మధురా మాయా అందర్ సే దేఖో మన ఆలిండియా” గోపాల చక్రవర్తిగారు “కండ కావరుడు” “ఐన్ స్టైనీయం,” “పర్పు పాణి” వంటి నూత్న ప్రయోగములను చేసిరి.

ఆధునిక కవులప్రయోగ వైచిత్రీ ఉదాహరణ పూర్వకముగా నిట వివరింప బడినది. సర్వతంత్ర స్వతంత్రముగా, నవ్యులుచేసిన యీ ప్రగయోములందలి సాధుత్వా సాధుత్వములకును, బాచిత్యా నౌచిత్యములకును, సహృదములే ప్రమాణము.

కల్పనా సామగ్రి : రూప కల్పనము :

కవిత్వమునకు శబ్దమాధారము. శబ్దార్థముల కవినాభావ సంబంధమున్నది. శబ్దము, దర్శనస్పర్శన యోగ్యమగు భౌతిక పదార్థముకాదు. కావున నిందు, రూప కల్పనకై కవి ఉపమాద్యలంకారములపై నాధారపడును. ఈ యలంకార సామగ్రినే, ఆంగ్లమున “ఇమేజరీ” (Imagery) అని యందురు. “ఇమేజరీ” అను నాంగ్ల పదమునకు మనః కల్పనము, లేక, సృష్టి అని యర్థము. సృష్టికి సాధన సామగ్రి యిందవలెనుకదా? కావుననే, ఉపమాద్యలంకార సామగ్రి “ఇమేజరీ”గా చెప్పబడి నది ఈ సాధన సామగ్రితోనే, కవి, రూపకల్పనము చేయును.

* ఈ విషయమునుగూర్చి సమగ్రముగా తెలిసికొన గోరినవారు, నా “సాహిత్య దర్శనము”న “లలిత కళలు” అను భాగమును చూడవలెను.

- ఈ రూపకల్పనమునే పదచిత్రమవిగాని, భావచిత్రమవిగాని యన వచ్చును. వాగిర్థముల కవినాభావమగు సంబంధము కలదుకదా! ఇటు భావమనగా రసభావమే. కేవల శుష్కభావమునకు కవిత్వమున స్థానములేదు.

కల్పనా సామగ్రిని ఉపయోగించుకొనునప్పుడు, కవి, రసభావమునకు ప్రాధాన్యము విచ్చెనా? లేక భావమునకు ప్రాధాన్యము విచ్చెనా? అను విషయమును పరిశీలించవలసియున్నది. రసభావమునకు ప్రాధాన్యమున్నచో, నది భావ చిత్రమగును. భావన ప్రధానమగుచో నది భావనాచిత్రమగును. ఉత్పేక్షా లంకారములు భావనా ప్రధానములగు నలంకారములు. అందులకే “సంభావన”యే, ఉత్పేక్షా ధర్మముగా పేర్కొనబడినది. (సంభావనాస్పాదుత్పేక్షా) సంభావన అనగా ఉహ, లేక, భావన. “నేను తమస్సును, కోకి విరహానల సంజనితమగు ధూమముగా శంకించుచున్నాను” ఇందు భావన స్పష్టముగనేయున్నది.

కవిత్వమున, రసభావమును భావనయు సాధారణముగా కలసియే పవిత్రము చుండును. రసభావము (Emotion) ఎంతటి ఉన్నత స్థాయియందున్నను, బుద్ధి వ్యాపారములేనిదే, కవిత్వము చెప్పుట సాధ్యముకాదు. ఉహ, బుద్ధి వ్యాపారము నకు సంబంధించినది. (బుద్ధి వ్యాపారమంతయు నూహకాదు) కావున, రసభావ, భావనా చిత్రభేదము, ప్రాధాన్య విషక్షపై నాధారపడి యుండును.

పను చరిత్రయందు భావనకు ప్రాధాన్యమున్నది. మను చరిత్రయందు రస భావ, భావనలకు సమ ప్రాధాన్యమున్నది. నేటి కాలానిక కవులలో రసభావనకు ప్రాధాన్యము.

నవ్య కవుల కల్పనా సామగ్రి (Imagery) యందలి వైచిత్ర్య తెలియుటకై, కొన్ని యుదాహరణములు ; అరుద్రగారి “సినీ వాలి” నుండి.

1. మగవాడి జీవితం.. ఒక బైసికిలు.

దానిముందు చక్రానికి బ్రేకు తండ్రి

వెనుక చక్రానికి బ్రేకు భార్య.

2. క్లార్కు సూర్యారావు క్వెస్టెన్ మార్కు

క్లార్కు సూర్యారావు కాగితం కార్కు.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి “మధ్యతరగతి ముగ్ధహాసం ;

1. ప్లాస్టిక్ నవ్యుల్లోదాగిన
సృష్టిరహస్యాలు పరికిస్తున్నాను
నైలాన్ బతుకుల్లో మూగిన
జాలిగాథలు వడబోస్తున్నాను.
2. తండ్రి తాతలకీ రీపతాకంలో
తామ్రకాసనంలా మిగిలాను.
3. నిట్టూర్పు వంతెనమీదుగా
విజయతీర్థ చేరుకుంటాను
నిరాశల ఊడల్ని పట్టుకొని
వింగి అంచుల్ని అందుకుంటాను.
4. చిట్టెంకట్టిన చీకటి గుట్టలు, 5 సంక
ల్పాల గొడ్డళ్ళు, 6. కలల పశ్చేరంలో
కోర్కెల కనకాంబరాలు, 7. ధరల
మరమరాలు, 8. నిరాశల జిల్లేళ్ళు

9. నీలి నవ్వు.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి "మంటలూ - మానవుడూ"

10. క్షణాలను పెనవేసిన నిట్టూర్పులు
నిమిషాలను తగలేసిన సిగరెట్టులు.
11. నగరాల నోటినిండా నురుగులు
నాగరకత ఒంటినిండా చెమటలు.
12. ప్రకాశికల వసిడిగాదెలు
13. ప్రవచనాల పచ్చిక బయళ్ళు.
14. సంజి కెంజాయల నురుగు పింజలు.

శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మగారి "శేషజ్యోత్స్న"

1. చెంగావి లేయెండవంటి వలువలు.
2. గగనంలో గాయంగా ఉన్న సూర్యుడు.
3. ఆశలు రక్తబిందువులు కలిపి అల్లిన దండ.
4. పచ్చటి కొల శాద్వలాలు.
5. ఇనసర్దంగు ప్రత్యూషాలు.

6. అజ్ఞాన మధురీమ.
 7. ఉద్రేక భావలావా ప్రవాహం
 8. కాలపు ఇనుప గుండు.
 9. సంకోషపూరిత బెలూను.
 10. పూల నిట్టూర్పులు.
 11. ప్రేమజరీ పోగుల అల్లికలు.
 12. క్షణాల ఒంటెల బిడారులు.
 13. నీ కౌగిలి ఒక వెన్నెల లోగిలి.
 14. కలల తామరరేకుల్లో నిదురించే మధువు.
 15. బాదామయ గాధల జరీ తలసౌగ.
 16. జీవిత శక్ర చాపం.
 17. ఇనప డవడలు (నా దేశం నా ప్రజలు)
శ్రీ శ్రీ గారి "మహా ప్రస్థానం"
 1. అగ్ని కిరీటపు ధగ ధగలు.
 2. ఆకాశపుచెడారిలో కాళ్ళుతెగిన ఒంటరి ఒంటెలాగుండి జాబిల్లి.
 3. లోకాలు ఘూకాల బాకాలతోనించి.
 4. మంత్ర కవాటం. 5. అగ్నిశ్వాసం
 6. మ స్తిష్క కులాయం. 7. మరో వర్మికం.
 8. అరిస కుంపటి విధాన కూర్చున్నది ముసల్దొకతె.
 9. లోహ రాక్షసుల పదఘట్టన.
 10. అగ్ని సరస్సున వికసించిన వజ్రం.
 11. ఉన్మాది మన స్పృహవారి.
 12. ఘూకంతే కాభేకం బాకా.
 13. అక్షరచీకటి చిచ్చులు.
 14. శ్మశానాలవంటి సమంటువులు.
- శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్ గారి "అమృతం కురిసిన రాత్రి" :—
1. కలల పట్టుకుచ్చులూగుతున్న కిరీటం.
 2. తెల్లని నవ్వుల వీణలు.
 3. జీవితాన్ని హసన్మందార మాలగా ధరించాను.
 4. రాంజామధుర. 5 శ్రీరాంబరం.

6. చరిత్రల రక్షణది. 7. కవివచన విశృంఖల పూరం.
7. విధి తమస్సులు మూసిన దివాంధరుతి.
8. నేను కన్నీరుగా కరిగిన గీతికను.
9. గచ్చత్ శవాకార వికారుల్ని.
10. నాగరకతారణ్యవాసం.
11. వలాహక చేలాంచలం
12. అశు సంగీతం.
13. నిశ్శబ్దపు మెత్తని పరుపులపైన విదురించినది పట్టణమంతా.
14. చీకటి కుంపటిలో అస్పష్ట భవిష్యత్తు.
15. కవిత్వం ఒక ఆల్కెమీ.

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారి రచనలు :—

1. నిశ్వాసతాళవృంతాలు, (కృ. ప)
2. నిరుపమనితాంత దుఃఖంపునిధులు (కృ. ప)
3. పసిడి వేకువ పెండ్లిండ్లు (ప్రవాసము)
4. నేను హేమంత కృష్ణానంత శర్వరిని (ప్రవాసము)
5. నీవు తొలి ప్రౌఢును మంచుతీవ సౌనవు (ఊర్వసి)

శ్రీరంగం నారాయణబాబుగారి “రుదిర జ్యోతి”

1. కాశ్మీర సరస్సులో పడవల్లాగు
కాలప్రవాహంలో కలరా
శవాలుకొన్ని - “మానశంఖం”

2. నల్లని త్రాచు కోరలు
తెలని మశూచి కుండలు
గగనమ్మున తారలు “కవీ”

శ్రీ ఎల్లోరాగారి రచనలు : రేపటి పాట.

1. ఆశల గాదెలు. 2. తెలుగన్నల కన్నుల్లో పరికంకుల నవ్వులు.
3. రాజకీయాల ఏండలూ, వడగాడ్పులూ.
4. తెలుగు తేనెల బాపలతలకు కోర్కెబంతుల చామంతి “యజ్ఞ మోష”
5. మూగవోయిన శబరాగం “యజ్ఞ”
6. భయాల బీడులు “యజ్ఞ”
7. నిరాశల గూడులు.

జ్వాలాక్షతలు.

ఇట్లు ఉదాహరించుకొనుచు బోయినచో, విదియొక ప్రత్యేక గ్రంథమగును.
సత్య కవుల ప్రయోగ వైచిత్ర్య తెలిసికొనుట కీ యుదాహరణలు చాలు.

ప రి శీ ష్ట ము

నేడు ప్రసిద్ధులగు కవులనేకులు మానవతావాదులై యున్నారు. ఒకనాటి మార్క్సవాదులు కూడ, మానవతా వాదులుగా మారుట మరొక విశేషము. మానవతా వాదమునకు చెందిన కావ్యములు కొన్ని యిట పరిశీలించబడుచున్నవి. ఇందుకొన్ని పూర్వము పేర్కొనబడియున్నవి. తిమిరంతో సమరం : కృతికర్తలు డాక్టర్ దాశరథిగారు, నవ్యాంధ్ర : వి లోకమున సుప్రసిద్ధులు, వీరి కృతులలోకొన్ని పూర్వమే పరిశీలించబడియున్నవి; కవితారీతులును స్పష్టముగా వివరింపడినవి. శ్రీ దాశరథిగారు; ప్రాచ్య పాశ్చాత్య : కవితారీతుల యందారి తేరిన విద్యత్కవులు. ప్రాచీనమగు పద్య రచన యందును, అర్వాచీనమగు గేయ రచనయందును, అత్యాధునికమగు పద్య రచన కవితా శిల్పమునందును సిద్ధహస్తలు. ఈ కావ్యమున వీరి పద్య రచనా సామర్థ్యము కూడ వ్యక్తమగుచున్నది. ఏ తత్కావ్య స్వరూప స్వభావములను, లక్ష్యమును, కవిగారే క్రింది వాక్యములలో నిట్లు వివరించియున్నారు. “దురంతమైన తిమిరంతో అనంతమైన సమరం ఇది. మూఢత్వానికి, మూర్ఖత్వానికి, తిరోగమనానికి, తిమిరం ప్రతీక. ఆ తిమిరంతో సమరంచేసే పైనికుడు కవి. విజ్ఞానానికి, అజ్ఞానానికి, జరిగే హోరా హోరీ పోరాటంలో, మేధావివర్గానికి చెందిన ప్రతివ్యక్తి పైనికుడై పాల్గొనక మానడు.”

ఇట్టి ఉదారాశయముతో రచింపబడిన యీ కావ్యము ప్రబోధాత్మకమగుట యాదృచ్ఛికముకాదు; ఉద్దేశ పూర్వకమే. ఇందు 47 కవిత లున్నవి. సహృదయ శేఖరులును, కవి తల్లజులును, నద్విమర్శకులు నగు శ్రీ విద్వాన్ విశ్వంగారు, దీనికి కాంతికవాటము”ను తెరచి, కావ్యార్థమును సుగమము గావించియున్నారు.

అలోచనాలోచనలు : డాక్టర్ దాశరథిగారు కృతికర్తలు. ఇందు 48 కవితా ఖండిక లున్నవి. వీనిలో రచనా విధానమునందేకాక వస్తువు నందును పై విషయము గోచరించును. “పద్యము మనకు వెయ్యేళ్ళపంట” అని చెప్పిన శ్రీ దాశరథిగారు సంప్రదాయజ్ఞులు. కావుననే, యిందును పద్యమునకు సముచితమగు స్థానము కల్పింపడినది. ఈనాటి కవితా సంపుటములలో పద్య రచన గలదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. ఇందలి ఖండికలు కొన్ని శాంతి ప్రబోధాత్మకములు; కొన్ని విప్లవ వర్ణనాత్మకములు కొన్ని “వ్యభిచారి యదార్థ జీవిత వర్ణనాత్మకములు. “అలోచనాలోచనలు”తో ఆరంభమైన యీ కవితా సంపుటము, “ఆర్యభట్టు”తో నంతమగుచున్నది ఇందు,

పాఠశ్రీ, ఉర్దూ కవితల కనువాదములకూడ నాలుగై దున్నవి. ఇందలి మానవతా ముద్రను గూర్చి ముందే వివరించియుంటిని.

నా దేశం నా ప్రజలు : కృతికర్తలు శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు దీనిని. శ్రీ శర్మ గారు “ఆధునిక ఇతిహాసము”గా పరిగణించియున్నారు. ఇందు కథా వస్తువులేదు; లేకున్నను, దీనిని, ఇతిహాసముగానే పరిగణింపజచ్చునని శ్రీ శర్మ గారి వాదము : * మనవారు, ఇతిహాస లక్షణమును చెప్పిరి. ధర్మార్థ కామా మోక్షములను చతుర్విధ పురుషార్థములను ఉపశ్లేషించునదియును, పూర్వవృత్తము కథావస్తువుగా కలిగియున్నదియును, ఇతి హాసమనబడును. ఇందు కథా ప్రాధాన్యము స్పష్టముగానున్నది. ఎపిక్, (Epic) అను అంగ్లపదమునకు, “ఇతిహాసము సరియగునను వాదము”దు. “మహాకావ్యము” అనుపదము స్థానముగా సరి పడును. నిజమునకు, వీరగాథా సమన్వితమగు కావ్యము “Epic” అనబడును. పూర్వవీరుల గాథలు, జానపదగేయ రూపమున, దేశమున, ప్రచారములోనుండును, వాని కర్తలెవ్వరో తెలియదు. కవితా కళా మర్మజ్ఞు డెవ్వడూ ఒకడు ఆ గాథలను సేకరించి, పూర్వాపర సందర్భములను పరిశీలించి, ఏక గ్రంథముగా రూపొందించును. దీనిని “Epic of growth” అని యందురు. పురాతనములగు “ఎపిక్కు” లన్నియు నీ రీతినే నిర్మించబడినవని ఆంగ్ల విమర్శకుల అభిప్రాయము. తుదకు హోమరు మహాకవి కృతములుగా భావించబడి, “ఇలియడ్” (Iliad) “ఒడిస్సీ” (Odyssey) లు కూడ సెట్లే నిర్మించబడినవని కొందరి అభిప్రాయము. రెండవ దానిని “Epic of art” అని యందురు, ఇది ఏక కవి కృతమై యందును. ఈ

* ఇతిహాసము - ఇతిహా + అస + ఘర్ష ఇతిహా (అవ్యయము) పూర్వ మిట్లు జరిగినదని పరంపరగా చెప్పబడినది. ఇట్టి కథ, ఇతివృత్తముగాగల గ్రంథము.

ఉదా : మహా భారతము.

“ధర్మార్థ కామమోక్షజ్ఞానముపదేశ సమన్వితం, పూర్వవృత్తం కథాయుక్త మితిహాసం ప్రచక్షతే” అపే విఘంటువు.

* A large amount of pre-existing material, in the shape of floating legends and earlier folk-poems and sagas, is gathered up into its Composition. An introduction to the study of literature-William Henry Hudson - P. 106.

రెండిటికిని వస్తుస్వభావ విషయమున భేదముండదు; రచనా విధానమున భేదముండును. మొదటి వర్గమునకు చెందిన కావ్యములలో (Epic or Trawth) భావగతియును, పదగతియును, నిసర్గమనోజ్ఞములై సరళములై యుండును. రెండవ వర్గమునకు చెందిన కావ్యములు, కళా విదగ్ధతకును, పాండితీ ప్రకర్షకును అట పట్టులై, కిష్ట భావ సమన్వితములై యుండును. ఆంగ్లమున మిల్టను మహాకవి రచించిన Paradise lost" అను కావ్యమిందులకు చక్కని యుదాహరణము.

ప్రాచీన జానపద గేయమునకును, అర్వాచీన జానపద సాహిత్యమునకును గల భేదమే పురాతనాధునాతనములగు "ఎపిక్" సాహిత్యములకు నుండునని స్థూలముగా నిర్ణయింపవచ్చును.

"ఎపిక్"ను, ఇదమిత్యముగా నిర్వచించుట కష్టము. అనగా అపవాద (Excepcion) రహితమగు నిర్వచనము దుర్లభమనుట. అద్భుతావహములును, సాహసోపేతములు నగు ప్రాక్తన మహావీరుల వీరకృత్యముల నభివర్ణించునది యును, జాతీయములగు సంప్రదాయములను, ఆచారవ్యవహారములను, విశ్వాసములను, వ్యక్తీకరించునదియును, ఆభ్యాసరూపమున రచింపబడునదియును, "ఎపిక్" అని స్థూలముగా చెప్పవచ్చును. ఇందు, దివ్యుల నిగ్రహానుగ్రహములకు సాధారణముగా మర్త్యులు గురియగుచుండుట వర్ణింపబడును.

వస్తువు ఉదాత్తముగాక, సామాన్యమును త్షుద్రిమునగుచో "Mock Epic" అని యందురు. ఆంగ్లమున పోప్ (Pope) రచించిన "Rape of the Lock" అను కావ్యమిందుల కుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును.

మన "ఇతిహాసము"నకు గూడ, దోషరహితమగు నిర్వచనము కానరాదు. అనగా, ఇప్పుడున్న లక్షణములకు, అవ్యాప్తిదోషమో, అతివ్యాప్తిదోషమో పట్టుననుట. మరియు మనకున్న దొక్కటే ఇతిహాసము. అదియే మహాభారతము. దాని ప్రథమ రూపము 8800 శ్లోకములు గల జయనామక గ్రంథమని ఆధునిక విమర్శకుల అభిప్రాయము. మహా భారతమును పురాణముగా, కొందరు ప్రాచీనులు పేర్కొనిరి.

మన ఆలంకారికులు, మహాకావ్య లక్షణములను స్పష్టముగనే చెప్పి

యున్నారు అష్టాదశవర్ణనాత్మకమున, ఉదాత్త నాయకమును అగు కావ్యము మహా కావ్యము - అని దాని సారాంశము.

కావ్యమునకు, ఆనందము, వ్యుత్పత్తి అను రెండు లక్ష్యములున్నవి. వీనిలో నేది ప్రధానము ? అను విషయమున, నాలంకారికులలో మత భేదములున్నవి. ¹ భామహాదులు రెండింటికిని సమ ప్రాధాన్యము నంగీకరించిరి. ధనంజయుడు అభిసాయమున కావ్యములు (రూపకాదులు) రస ప్రధానములు; ఇతిహాసాదులు వ్యుత్పత్తి ప్రధానములు. చతుర్విధ పురుషార్థములకును సంబంధించిన సర్వ విషయములును వ్యుత్పత్తిలో చేరును. దేనియందు వాని యుపదేశము ప్రాధాన్యమువహించునో అది వ్యుత్పత్తి ప్రధానమగును. ² ఆనంద నిష్కందులగు రూపకములయందు, ఇతిహాసాదులెల్ల వ్యుత్పత్తి మాత్రఫలము నాసించువాడు అల్పబుద్ధి అని ధనంజయుడు భామహాదులను నిరసించియున్నాడు. కాంతా సమ్మితత్వాదులు ఉపదేశ విధాన సూచకములు. వేదములు ప్రభు సమ్మితములు; పురాణేతిహాసములు మిత్ర సమ్మితములు; కావ్యములు కాంతా సమ్మితములు.

మీది వివరణ సారాంశమిది; మహాకావ్యమునకుగాని, ఇతిహాసమునకుగాని, కథ ముఖ్యము. ఇతిహాసము వ్యుత్పత్తి ప్రధానము, మహాకావ్యము రస ప్రధానము. ఇది ప్రాధాన్య వివక్షమాత్రమే అని గుర్తింపవలెను.

ఇక కథా ప్రాధాన్యము : మహా కావ్యములు కథ కిచ్చిన ప్రాధాన్యమునందు తరతమ భేదము కనిపించుచున్నది. రామాయణమును నైషధీయ చరితముమహాకావ్యములే. కాని, కథా విస్తృతిలో రెండింటికిని చాలభేదమున్నది. రము

1. ధర్మార్థ కామమోక్షేషు వైచక్ష్యం కలాసుచ
కరోతిక్తిర్లిం ప్రీతించ సాధుకావ్య నిషేషణమ్.

భామహాదు

2. ఆనంద నిష్కందిషు రూపకేషు
వ్యుత్పత్తి మాత్రం ఫల మల్పబుద్ధిః
యోఽసీతిహాసాది పదాహ సాధు
స్తవ్యై నమః సాస్వాదు పరాజ్ఞాభాయ.

ధనంజయుడు.

వంశము బహునాయకము. ఆంధ్ర వాఙ్మయమునందుగూడ, నీ భేదమే గోచరించుచున్నది. కళాపూర్వోదయమున ఇతి వృత్తమునకున్న ప్రాధాన్యము, వసుచరిత్రమున లేదు. మహాకావ్యమే మహాప్రబంధము.

పాశ్చాత్యుల “ఎపిక్” సాహిత్యమునందును ఈ దోరణియే గోచరించుచున్నది. హోమరు మహాకవి రచించిన కావ్యములందు కథ పుష్కలముగానున్నది. రాను రాను, కథా ప్రాధాన్యము తగ్గిపోయినది. ఈ విషయమును శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారే, స్పష్టము చేసియున్నారు.

• “రోమన్ మహాకవి వర్జిల్ రాసిన “ఈనియడ్” అనే ఇతి హాసంలో ఒక కథా రూప ఇతి వృత్తంలేదు. ఆ తర్వాత దాన్ని అనుసరించి వచ్చిన “దాంతే” డిన్నెన్ కామెడీ, మిల్టన్ ప్యారడైజ్ లాస్ట్ ఇత్యాదుల్లో కథలాంటి ఇతి వృత్తంలేదు. అధునిక యుగంలో పాశ్చాత్య దేశాల్లో కథారూప ఇతివృత్తంలేని ఇతిహాసాలే వస్తున్నాయి. నోబెల్ బహుమతి పొందిన సెంట్ జాన్ పెర్స్ మహాకవి రాసిన కోనీక్ అనే ఇతిహాసానికి కథారూపక ఇతి వృత్తం లేదు.”

శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారు, తమ అభిప్రాయమును (కథ అప్రధానము అను అభిప్రాయమును) సోదాహరణముగా నిట నిరూపించియున్నారు.

కావి, పాశ్చాత్యుల “ఎపిక్” అను సాహిత్య ప్రక్రియకు సరియగు వాఙ్మయ ప్రక్రియ మనకులేదు. అట్లే మన “ఇతిహాసము”నకు సరియగు వాఙ్మయ ప్రక్రియయు పాశ్చాత్యులకులేదు. ఇతిహాసమున ధర్మనిర్ణయము సూక్ష్మితి సూక్ష్మము లగు వంశములతో స్పష్టముగా వివరింపబడియుండవలయును. అక్కడక్కడ, మూచనా మాత్రముగ నుండుట చాలదు.

పూర్వులు చెప్పిన లక్షణములు యథాతథముగా, నవ్యకావ్యముల కన్వయింపవు. అనాటి పరిస్థితులు నేడు లేవు. రాజకీయ సాంఘిక మత విషయములందు, నేడు పెక్కు మార్పులు వచ్చినవి. వాని కనుగుణముగ ధర్మన్వరూపమును, అనగా, ధర్మాధర్మ నిర్ణయ విషయమున, మన భావములును, మారినవి. వాని ననుసరించి కావ్య వ్యూహము మారకతప్పదు. రసప్రాధాన్యమునకును, వ్యుత్పత్తి (ఉపదేశ) ప్రాధాన్యమునకును భేదమున్నది. రత్యాదులగు భావములకు దేశ కాలభేదములేదు. అవి: సార్వజనీనములు; సార్వకాలికములు వ్యుత్పత్తి (ధర్మ రూపమగు నుపదేశ సామగ్రి) దేశ కాలములనుబట్టి మారుచుండును,

ఉదా :— యుగధర్మము; వర్ణధర్మము;

ఆపద్ధర్మము - ఇత్యాదులు.

కావున, నేటి ఇతిహాసము, ఈనాటి వారి భావములను వ్యక్తముచేయునే కాని పూర్వుల భావములనుకాదు. “ఈ కాలంలో ఇతిహాసం ఈనాటి మనిషి ఆశల్పి, ఆశయాల్పే గానం చెయ్యాలి. ఈనాటి తిరుగుబాటుని గురించి గర్జించాలి. వినాటి ఇతిహాసమైనా ఇంతే చేసింది” - అను వాక్యములలో, శ్రీ శేషేంద్రశర్మ గారు, వ్యుత్పత్తి ప్రధానమగు నితిహాస లక్ష్యమును సంగ్రహించియున్నారన వచ్చును.

ఇది “ఆధునిక ఇతిహాసము”. కావుననే, ఇందు నాయకుడు కర్షకుడగు చున్నాడు. కష్టజీవి యగు కర్షకుని జీవితమున కథలేమియుండును? కేవలము శ్రమతప్ప.

“నేనెప్పుడు గొంతెత్తినా నా కోసంకాదు. ఐదుకోట్లమంది కోసమూకాదు. యాభైకోట్ల మంది కోసం గొంతెత్తాను; నేను పడుతున్న బాధలే నా దేశ మంతా పడుతోంది. నా మానవజాతి అంతా పడుతోంది. కనకనే నా జ్వాలిక నా దేశపు నాలిక, ఇదే “నా దేశం నా ప్రజలు”.

“ఇతిహాస నిర్మాణానికి బాధానుభూతి పూర్వక బలి కావాలి. నేనే ఆ బలి. నా వయస్సు. నా పాండిత్యం, నా ప్రతిభ, నా అనుభవం సర్వం పిండి మాటల గొంతుల్లో పోసిన నారక్తం ఈ ఇతిహాసం. ప్రపంచ మానవుల్నీ, వాళ్ల చరిత్రల్నీ వాళ్ల జయాపజయాలనీ, వాళ్ళ భూత భవిష్యద్వర్తమానాలనీ అన్నిటినీ అనుభవ జ్ఞాననేత్ర ద్వంద్వంతో అవలోకనచేసి, ఆ విశ్వదృశ్యంనించి ఈ తాత్పర్యం పిండాను”

మీది వాక్యములలో, శ్రీ శేషేంద్ర శర్మగారు, స్వీయానుభవప్రకటన రూపమున, ఇతిహాస లక్షణములనే, లేదా, లక్ష్యములనే వివరించియున్నారు. నిజమేమో చించిన, కవి యొక్క హృదయ స్పందనమునకు వాగ్రూప వ్యక్తీకరణమేకదా కావ్యము. బహు విధానుభవ సముద్భూతములగు సంస్కార విశేషములు. అర్థమన స్కూడగు కవి హృదయమున నిక్షిప్తములై యుండును. అవి వాగ్రూపమున: వ్యక్తము లగునపుడు కావ్యచిర్యితి జరుగును, బహుకావ్య షరీరీలనానందరఘు, తద్భావములకొక

వ్యవస్థను కల్పించినచో కావ్యలక్షణము లేర్పడును. కావ్యలక్షణము లాకాసమునుండి యూడివడినవికావు. కాని, అనుభూతులనంతములు; ప్రతివ్యక్తి భిన్నములు; వైయక్తికములు కావున, వివేచన తోడిక్షణాను సరణము, విమర్శకున కావశ్యకము. కావ్యనుభవమునకు, కావ్యా ప్రధాన లక్షణములు, అనుగుణముగానుండు నని చెప్పటయే మీది వివరణ లక్ష్యము.

అధునిక యుగమున అనేక సాహితీ ప్రక్రియలు వెలసినవి. కాని, “ఇతిహాసము” మాత్రమావిర్భవించలేదు.

అనగా, అమూలచూడముగ నాధునిక భావప్రపూర్ణమగు “ఇతిహాసము” ఆవిర్భవించలేదనుట, శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారి “నాదేశం, నాప్రజలు” ఆ కొరతను తీర్చుచున్నది.

ఇందు సామాన్యుడగు కర్నకుడు నాయకుడు. పూర్వకావ్యములందు రాజులకు తప్ప నితరులకు నాయక స్థానము లభించెడిదికాదు. కర్నకుడు నాయకు డగుట కేవల నవ్యతా చిహ్నము. కథారాహిత్యము కూడ నవ్యతకే సిద్ధర్శనము. తన అనుభూతిని వాగ్రూపమున వ్యక్తీకరింపగల వారందరును, ఆత్మాశ్రయ కవితను చెప్పగలరు. అది సాహితీ నిర్మాణమున ప్రథమ దశ. అందును మహాకవు లున్నారు. వారు మహాకవు లగుటకు ముఖ్యకారణము, వారి కవిత యందలి విశ్వజనీనత కాని, అందలి ఆత్మాశ్రయత్వముకాదు. ఒక జాతియొక్క ఆశలను, ఆశయములను, ఆవేదలను వ్యక్తీకరించు సాహిత్య ప్రక్రియ ఇతిహాసము. ఇందు వైయక్తికములగు నాశలకు గాని ఆవేదనలకుగాని స్థానములేదు. ఇతిహాస కవి జాతి హృదయమును తనదిగా చేసికొని, తన హృదయ సర్వస్వమును జాతి కంకితము గావింపవలెను. మహాదాత్త మగు నీ ఘన కార్యమును శ్రీ శర్మగారు, సాధించిరి.

ఈ ఇతిహాసమున విప్లవ ప్రబోధమున్నది. నేటి నాగరకత విషపూరితమై యున్నదనియు, దానిని సమూలముగా నిర్మూలింపవలెననియు కవిగారు పెక్కు తావులందు, స్పష్టముగ చెప్పియున్నారు. “ఇక్కడ జీవితం కుళ్లిన పండులా శిథిలమై పోయింది. ఈ విష వృక్షపు అంటు మరొకచోట స్వాదు ఫలాలు కాయదు. దీన్ని నిర్మూలించడమే కర్తవ్యం. (ఠి. సర్గ).”

“గుడినెల్లా భవనాల్లా మేళవించిన మీ కలిగావులగవు నాగరకతలో మీరు

అత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు, అత్మ దర్శనం అంటున్నారు. మీ ఉపన్యాసాలు మీరు భాషల మీద చేస్తున్న బలాత్కార వ్యభిచారాలు" (7 సర్గ).

"మనిషి చేస్తున్న కుష్క ఆర్పాటం చూస్తూకొండలు వికట్టాట్టహాసం చేస్తూ న్నాయి. సముద్రం విశ్వాన వాసనలేని హ్రస్వహాసం చేస్తోంది. ఆకాశం కడుపు చెక్కలయ్యేట్లు నవ్వుతోంది, జ్ఞాన కుక్షిలై న పురాతన అడవులు మౌన వ్యాఖ్యలతో తలలు వంకిస్తున్నాయి" (7 స).

"విది నా చేతికిచ్చిన విషపాత్రిక ఈనగరం." (8 సర్గ).

మా నవ జీవిత పరమార్థమును, కవిగారి క్రింది వాక్యములలో వ్యక్తముచేసి యున్నారు.

"స్వేచ్ఛ మనిషికి మొదటి శ్వాస; అది నీ రక్తపు సజీవ భావ; భూమినించి నీవు నీ చివరి అడుగు తీసే వరకూ నిలుపుకోవలసిన ఒకేదాన" 8 సర్గ),

ఇవి ఇందలి సూక్తి వైచిత్రికి చక్కని యుదాహరణము.

ఇందు మొదటి నుండి తుదివరకును ప్రగాఢమగు నావేదన వ్యఖ్యమానమగు చున్నది.

కర్నకాది శ్రమజీవులతో, కవిగారుపొంది తాదాత్మ్యము, ఈ యావేదనకుమూలము. దేశమున విలయతాండవము గావించుచున్న దుర్భర దారిద్ర్యమునుగాంచి, వారు కన్నీరు కార్చిరి: సంపూర్ణ విప్లవము వచ్చి నేటి నాగరకత నర్వ నాశనముకానిదే, దేశమునకు ముక్తిలేదని యెలుగై తి చాటిరి.

ఇందు మనోజ్ఞములగు ప్రకృతి వర్ణన లున్నవి; కవిగారికి మిక్కిలి ప్రీతి దాయకమగు ప్రతీకవాద రచనా ధోరణియు నందందు గోచరించుచున్నది: ప్రగాఢ మగు నావేదన యున్నది. ప్రచండమగు నావేశమున్నది. నవ్యతా మనోహరమగు కవితా శిల్పము వలన నీ యితీహాససమునకు జిగియును బిగియును చేకూర్చుచున్నవి.

రేపటి వనంతం : నిశ్శబ్ద తరంగాలు :— ఈ రెండును అంధకావ్య సంపుట ములు. కృతి కర్తలు శ్రీ ఎల్లోరాగారు. వీరి కవితా స్వరూప స్వభావము లింతకు ముందే కొంత వివరింపబడియున్నవి. వీరు మానవతావాదులు. ఈ వాదమునకు న్నెందిన కవులు సహజముగా ఆశావాదులగుదురు, ఘానవత్సమునెడ, ఘానపుని

కత్తి సామర్థ్యముల యెడ, విశ్వానము గలవారే మానవతావాదులు. అట్టి విశ్వానము విరాళావాదులకుండదు. వారికి వర్తమాన పరిస్థితులు నిరర్థకములు; “భవిష్యత్తు” శూన్యము. సర్వము సందకారా వృతము; మానవతా వాదులకుగూడ నమకాలిక సాంఘిక వ్యవస్థ లేదా, రాజకీయ పరిస్థితి నచ్చకపోవచ్చును. సాధారణముగా నచ్చదు కూడ, నేటి కవులలో నీ అసంతృప్తి, ప్రబలముగా గోచరించుచుండును. కావి, మానవ భావి జీవితము నెడ, వారికిగల విశ్వాసముకూడ అంత ప్రబలముగనే యుండును.

“ఎల్లోరా కవిత్వలో నవత, మానవత, యువత కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తాయి - అభ్యుదయ భావబంధురాలైన ఎల్లోరా కవిత్వలో నినాదం కన్న అంతర్నాదం హెచ్చు” రేపటి వసంతం” అను ఖండకావ్య సంపుటమును సమీక్షించుచు, శ్రీ దాశరథిగారు వ్రాసిన యీ వాక్యములలో, కవిత్వా కళామర్మజ్ఞత గోచరించుచున్నది. నమకాలిక సమాజ పరిస్థితులను పరిగా నవగాహన చేసికొనిన, కొలదిమంది నవ్య కవులలో శ్రీ ఎల్లోరా గారొకరు. విజయనకు, వీరి కవిత్వకు అంతర్నాదమే సహజ గుణము. వదముల జంజాటము లేని భావములు సూటిగా రసిక హృదయములను కదలించుచుండును. మానవుని భవిష్యత్ప్రగతికి “రేపటి వసంతం” ఒక సంకేతము కాగా, వారి కవిత్వ సహజ గుణమగు “అంతర్నాదము”నకు; “నిశ్శబ్ద తరంగాలు” ఒక సంకేతము.

పులివంజా : కృతికర్తలు కళాప్రపూర్ణ పులివండా అవ్వలస్వామిగారు.

ఇదియూను ఖండకావ్యముల సంపుటమే. కవిగారు, తమ్ముగూర్చి చెప్పికొనిన తుది ఖండికను వదలినచో, నిందు గల ఖండకావ్యముల సంఖ్య నలుబదియగును. అప్పుడప్పుడు శ్రీ పులివండా వారు రచించిన ఖండ కావ్యములలో కొన్ని మాత్రమే యిందు ప్రకటింపబడియుండును. ఇది నాయూహ మాత్రమే. ఈ సంపుటమునకొక యుపోద్ఘాతము వంటి దేదియునులేదు. కావున, నిదమిత్థముగా నెట్టి నిర్ణయమునకు వచ్చుటకును అవకాశము చాలదు.

ఇంచుమించుగా నిందలి కవిత్వా ఖండములన్నింటియందును, ప్రస్ఫుటము గనో, ప్రచ్ఛన్నముగనో, విస్తవ భావమున్నది. కావుననే ఈ సంపుటమునకు, “పులి వంజా” అను నామము సార్థకమగుచున్నది. మరియు నిందలి తొలి ఖండిక పేరుకూడ “పులి వంజా”యే. “ఇవి విస్తవ సంకేతం, చిరవాంఛిత సంక్షేపం” అవి

కవిగారే, ఈ నామధేయము నందలి సంకేతకార్యమును సూచించియున్నారు. “వృద్ధ వసుంధర స్వాహా” అనుచో, ప్రాచీన సాంప్రదాయక భావనిరసనము వ్యజ్యమానమగుచున్నది.

ఇందూ దేశభక్తికి సంబంధించిన ఖండికలు రెండు మూడున్నవి. “నేనూ - నా దేశం” అను ఖండికలో, భారతదేశము నెడ కవిగారికిగల భక్తి భావము వ్యక్తమగుచున్నది. ఇందలి పునరుక్తికూడ మనోజ్ఞముగనేయున్నది. ఈ ఖండికలో స్ఫుటముగా రెండు దశలు, గోచరించును; మొదట దేశభక్తి; తరువాత స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన పిమ్మట దేశములో, సాంఘికముగను, రాజకీయముగను వచ్చిన మార్పు - ఈ రెండు భావరీతులను నందించునదిగా, స్వాతంత్ర్య సమర స్మరణమున్నది.

“భారతదేశం మా దేశం” అను నది చైనా దురాక్రమణమును ఖండించు గేయము. “పద్మనాభం” అను గేయమున, ప్రాచీన వీరగాథా స్మరణమున్నది. “అనల పతాకం” మున్నగు గేయములలో శ్రీ శ్రీ కవితాచ్ఛాయలున్నవి. “సంధ్యా వందనం” “విశ్వజనీనం” “స్వర్గానికి - నరకానికి” “ప్రేత భూమి” మొదలగు పెక్కు ఖండికలపై అధి వాస్తవికతా ప్రభావము గోచరించుచున్నది. అందందు శ్రీ నారాయణబాబుగారి, గొంతు వినవచ్చుట యాదృచ్ఛికము గావచ్చును.

“నా దోమతెర గుడారంలో

రెండు ఆడదోమలు

నా కవిత్వంకంటె ఘాటు వీటి కాటు

కళాస్థానాల దంతక్షతాలు

నఖక్షతాలు : ఏ దేశం దోమలివి

పచ్చి భావగీతం పాడుతున్నాయి”

* * *

వీనస్ వక్షంమీద, డయానా తొడలమీద రుతుస్నాత రతీదేవి చంద్రకళా స్థలంమీద డాడాయిజు పాడతాయి” - శ్రీ పురిపండావారి అధి వాస్తవికతా ధోరణికి ఇవి కొన్ని మచ్చుతుక్కలు, ఇది కేవలము “డాడాయిజము” కాదు. “డాడాయిజము”నకు చెందిన భావముల కీ పాటి క్రమ పద్ధతియు నుండదు.

అది వాస్తవికత వాదులకు సామ్యవాదము నెడ సదభిప్రాయముండదు. ఈ వైముఖ్య కారణమును శ్రీ పురిసండా వారిట్లు చమత్కరించి చెప్పిరి.

“సామ్యవాద సిద్ధాంతి! ధనం పంచిపెడతావు

పొలంపంచిపెడతావు అందం, ఆనందం మాటో?

చక్కని ప్రశ్న : సృష్టి కర్తకుకూడ అంతుచిక్కని, ఎంత ప్రశ్న.

“పులి పంజా”లో నా స్తికత పరవళ్ళు త్రొక్కుచున్నది. ఈ సంపుటమున నామూల చూడముగ వ్యక్తమగుచున్న ఏకైక భావము నా స్తికతయే. ఈ భావ ప్రకటనమందే కవిగారి వ్యక్తిత్వము మనకు సువ్యక్తమగును.

“తరాలనుంచీ “దైవం” నీలో

నల్లమందుగా గంజాయిగా

మత్తెక్కించీ మైమరపించీ

ఊగిస్తున్నది వాగిస్తున్నది

అడిస్తున్నది పాడిస్తున్నది.” “దైవం”

మార్క్సు మాటలకివి ప్రతిధ్వనులు - కాని, “ఒరే” “శవకోవెల” మొదలగు ఖండికలలో వీరి స్వతంత్ర దోరణి వ్యక్తమగును.

భర్య: రక్తం సూర్యుడు :- ఈ రెండును ఖండ కావ్య సంపుటములు: కృతికర్తలు శ్రీ కె. శివారెడ్డిగారు. వీరికి నవ్య కవి లోకమున నొక విశిష్ట స్థానము గలదు. నిసర్గ నిర్మలమగు ననుభూతియు, అనుభవ పరిపూర్ణమగు భావుకతయు, భావుకతా పేళలమగు విషయావగాహనయు, వీరి కవితకొక విశిష్టతను చేకూర్చుచున్నవి. పీడిత ప్రజానీకమున నిద్రాణమైయున్న చైతన్యమును మేల్కొల్పుటయే, నవ్య కవితా ప్రధాన లక్ష్యమని చెప్పవచ్చును. పీడిత ప్రజల జీవితములను యథా తథముగా వర్ణించినందువలనగాని, దుర్బర దారిద్ర్యమున మ్రగ్గిపోవుచున్న వారి జీవితములను గాంచి కన్నీరు కార్చినను, ఈ లక్ష్యము సిద్ధింపదు. వారి నట్టి దురవస్థలో పడవేసిన పరిస్థితులెట్టివి? ఆ పరిస్థితులను కల్పించి, నిరంతరముగా పోషించుచున్న వారెవరు? వారి నెదుర్కొని, తన్నిర్మిత కుత్సిత వ్యవస్థను విరూపించుటెట్లు? - ఈ ప్రశ్నలకు తగిన సమాధానములను చెప్పవలసిన బాధ్యత, ఈ సమస్యలకు తగిన పరిష్కార మార్గములను సూచింపవలసిన అవశ్యకత, నవ్య కవులకున్నది. ఈ

కార్యము నమగ్రముగ విర్యహింపబడినపుడే, కవుల లక్ష్యము సిద్ధించును; సుప్త ప్రజా చైతన్యము మేల్కొనును. చాలమంది నవ్య కవులు పీడిత ప్రజల దురవస్థా కారణము నన్వేషింపరు; అన్వేషించినను పరిష్కార మార్గమును సూచింపరు. కేవల దూషణ వాక్యములవలన నెట్టి ప్రయోజనమును సాధింపబడదు. మరియు, నీ కారణాన్వేషణముగాని, పరిష్కార మార్గ సూచనముగాని, కళాత్మకముగా చేయబడవలయును; రాజకీయ నాయకుల ఉపన్యాసములవలె ఉండరాదు.

శ్రీ కె. శివారెడ్డిగారి, కవితలలో, ప్రజా చైతన్య ప్రబోధము చాలవరకు నవ్య మార్గముననే సాగినదని చెప్పవచ్చును.

“రక్తం హృద్యం” - అనునది ఒక కావ్యఖండిక పేరు; ఆ ఖండికయున్న ఖండ కావ్య సంపుటమునకుగూడ నా పేరే యుంచిరి. “రిజర్వెక్ష్న్” మొదలగు కొన్ని ఖండికలుతప్ప, సర్వ సాధారణముగా నిందలి కవితలన్నియును, సుబోధ ములై యున్నవి.

“చర్య” అను సంపుటములో “మిసీ కవితలు” చాలగలవు. ఇది అత్యాశునికమగు నవ్య కవితా రీతి, విద్యుద్వేగమున నిందలి భావములు, భావుక హృదయమును తాకునని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. నిజమునకిందు, సర్వ సాధారణముగా, వ్యక్తమగునది చక్కని సూక్తి వైచిత్ర్యే. శ్రీనాథులు ప్రశంసించిన కవితా మార్గమే యిది. ఆధునికులు దీనిని పునరుద్ధరించిరి. నిత్యానుభవము నందలి సామాన్య దృశ్యములకుగూడ, చక్కని కవితారూపమును కల్పించుటలో శ్రీ శివారెడ్డిగారు చూపిన సామర్థ్యము ప్రశంసనీయమై యున్నది.

“ఆ గేటుపక్క బెరుకు బెరుగ్గా, బెదురుగా
నిలబడ్డాడు మూడేళ్ళవాడు
లోన వాళ్ళమ్మ బాసాన్లు తోముతుంది
బయట వాళ్ళయ్య, ఏడరాళ్ళు గొడుతున్నాడో
వాళ్ళయ్యకూడా, అదేవయసులో, అలాగే
ఈ గేటుపక్క కాకపోతే
మరో గేటుపక్క నిలబడే ఉన్నాడు”

ఈ చిన్ని ఒక్కములుపు, వలన నెంతటి యింద్రజాలము సాధింపబడినది.

చూడుడు. తరతరాల దారిద్ర్యము, దాస్యము, మన కన్నులయెదుట, ఒక్క-మారుగ. తన నగ్న భయంకర రూపమున సాక్షాత్కరించుచున్నది. ఇందు అలంకార వైచిత్ర్య లేదు; శబ్దాదంబరములేదు. ఇది నిజమగు ధ్వని కావ్యము. ఇట్టి కవిత్వ లనేకములు అనేకము లిందుగలవు. ఇందు, కొన్నిట అస్పష్టతయును, కొన్నిట అన్వయ క్లిష్టతయు లేకపోలేదు. నేటి కవిత్వకు, ఇట్టి లోపములు సామాన్యములు.

నీటిరాళ్లు:— ఖండ కావ్య సంపుటము; రచయితలు శ్రీ ఈగ రాజమౌళి గారు. వీరు శ్రీ శ్రీ గారికి ఏకలవ్య శిష్యులట, గురువుగారికే ఈ కృతి అంకితము. సాధారణముగా నీ విషయమునకు, అనగా కృతిపతి ప్రస్తావనకు, కావ్య పరిశీలనమున తావుండదు, కానీ యిందుగలదు. ఈ సంపుటమున కుపోద్ఘాత ప్రాయమైన “నాదొక మాట” అను రచనలో, కవిగారు, శ్రీ శ్రీ గారి యందు తమకుగల అపార గౌరవమును, అన్యకవి దూషణరూపమున, వ్యక్తీకరించి యున్నారు. కావుననే కృతిపతిని గూర్చి చెప్పవలసిన యావశ్యకత యిట కల్గినది. శ్రీ బోయి భీమన్నగారు, శ్రీ రాజమౌళిగారిని, గురువునుమించిన శిష్యునిగా నిట్లభివర్ణించిరి : “రక రకాల ఆదర్శాతో అవిసీతులతో తమ మానవ సమాజాన్ని తామే నాశనం చేసుకుంటున్న దుష్ట మానవులను ఆగండి ఆగండి అని మీరు చేసిన హెచ్చరిక ఎంతో బాగుంది. ఒక లక్ష మంటూ చూపకుండా. ఉద్రేకంతో, ముందుకు పదండి పదండి అన్న మీ శ్రీ శ్రీకే ఇదొక హెచ్చరికగా ఉంది” భీమన్నగారి వాక్యములలో కవిగారు లోకమునకిచ్చిన సందేశ సారాంశమిమిడియున్నది. నేటి ప్రజా ప్రతినిధు లిందు, “పాపాల ఖైరవులు”గా, “మొసలికంటి మోసగాళ్ళు”గా చిత్రింపబడిది.

దీవ శిఖలు :— ఇదియును ఖండ కావ్య సంపుటియే. ఇందు రెండు భాగములున్నవి; భాగమునకు పండ్రెండు ఖండికలు. శ్రీ కనపర్తి వారి, యీ రచనలలో ప్రస్ఫుటముగనున్న ప్రధాన భావము నాస్తికత. నవ్యమానవతా పాదమునకు నాస్తికత యొక ముఖ్యాంగము. శ్రీ కనపర్తి వారు నవ్యమానవతావాదులు. కావి, యిందలికొన్ని కవిత్వలలో దేశభక్తి వ్యక్తమగుచున్నది. ఇది మానవతావాదమున కపవాదము. దేశ భక్తి కాల्పనికమగు భావము. ఇందు, విగ్రహారాధనతో పాటు, జపతపాదులును గర్హింపబడియున్నవి.

“మతము కాదు పరమావధి

మతము కాదు గమ్యావధి

వినర్జించు. వినర్జించు
విగ్రహార్చనలు జపములు" (నిశిత నత్యాలు)

నాగస్వరం:— ఖండ కావ్య సంపుటము, కృతికర్తలు శ్రీ బండి నాగ
రాజగారు. ఈ సంపుటమున, తొలుత, శుద్ధ వచనాలు" అను శీర్షికలో, కవిగారు,
సాహిత్య పరములగు నభిప్రాయములను కొన్నింటిని వ్యక్తము చేసియున్నారు.
అవి పరిశీలనార్హములు, కావున, వాని నిట ఉదాహరించుచున్నాను.

"శుద్ధ భావాన్ని భాష అప్పటంగా అందించలేదు. భాష, భావ నిరోధక
గుణంకలది. చందస్సు, అలంకృతి, అంతకంటే ప్రబల నిరోధ కాలన్నది అనుభవ
నత్యం. తేలిక భాషలో, సూటిగా, నిరలంకారంగా, లయవున్నట్లు భ్రమగొలిపే
(భావలయ ఉన్న) వచనంలో భావ స్పష్టత ఎక్కువ. economic కూడా ఐతే,
అలాంటి రచన కవిత్వమేగాదు పొమ్మంటే దానికింక తిరుగేమిటి?"

భావ ప్రకటనను, భాషానిరపేక్షముగ గూడ చేయవచ్చును. హస్త నేత్రా
ద్యవయవ విన్యాసముతో చేయబడిన సంజ్ఞలు, భావ ప్రకటన సమర్థములగును. కాని,
అందుల కావ్యక్తు లిర్వురును పరస్పరము దృష్టి గోచరులై యుండుట యావశ్యకము.
కనుచూపులో ప్రణయాద్యనేక భావములను వ్యక్తీకరింపవచ్చును. హస్తనేత్ర
సంజ్ఞలు కూడ వివిధ రీతుల నుండవచ్చును. కొన్ని పరిమిత సందర్భములందు భాషా
నిరపేక్షముగ భావమును ప్రకటింపవచ్చును అనునది మీది వివరణ సారాంశము.

వ్యక్తుల మధ్య, దేశ కాల సన్నిహితత్వము లేనపుడు, భావ ప్రకటనకు భాష
అవశ్యకమగును. అట్టి యెడనది ఏక కై కళరణ్యము. స్వీయభావ ప్రకటనకు మాన
వుడు సృజించుకొనిన సాధనములలో అత్యుత్తమము భాష కదా : దానికే భావనిరో
ధక గుణమున్నచో, నిక లేనిదేది? అసలు, భాషలేనిదే మానవు డాహింపనేలేడు.
హస్తనేత్ర సంజ్ఞల యందును, "రమ్ము, పొమ్ము" మున్నగు పదముల యర్థమే
కదా వ్యక్తమగుచున్నది. కావున, భాషకు భావనిరోధక గుణము కలదనియనుట
అవిచారమూలకము అసలీ భావమున కాద్యుడు, అస్తిత్వవాదియగు సార్. ఆతడు
భాషా విషయమున వ్యక్తీరించిన భావము లన్నియును నిర్దుష్టములనగాదు. అసలా
తడు మొదట వ్యక్తీకరించిన భావములకు స్వస్తి చెప్పి చాలకాలమైనది.

శుద్ధభావము లనగా నెట్టివి : ధర్మ ఛోదితములగు భావములు శుద్ధములని

యును అధర్మ బోధకములు మరియులనియును, చెప్పుదురు. కాని, ధర్మాధర్మములు దేశ కాల నియంత్రితములై యుండును. ఇక “శుద్ధ భావము”నకు స్పష్టముగా వ్యక్తి కరింపబడిన భావము అవి అర్థము చెప్పినచో నప్పుడు “శుద్ధ” శబ్దము, వ్యక్తికరణ విధానమున కన్వయించునుగాని, భావమునకుగాదు. ఇట శ్రీ నాగరాజుగారి అభిప్రాయము స్పష్టముగ లేదు. ఈ విషయమున నాకు తోచిన అర్థమిది. భాష యొక్క ప్రయోజనము భావ ప్రకటనము కదా! సంఘజీవియగు మానవుడు, లోక వ్యవహారము నిర్దుష్టముగా విర్వహింపబడుటకై, భాషను సృజించెను. అనగా, లోక వ్యవహార సిద్ధియే భాష యొక్క పరమప్రయోజనమనుట. కాని, యీభాష, ఆశీంద్రియములు నలౌకికములు నగు ననభూతి విశేషములను వ్యక్తీకరించుటకు సమర్థము కాదు. “మిస్టిక్” కవుల భావముల స్పష్టములగుట కిదియే మూలకారణము. ఈ యర్థమున శ్రీ నాగరాజుగారి యభిప్రాయము సముచితముగనే యున్నదనవచ్చును.

ఇక ఛందస్సు, అలంకారములు కవిత్వమునకు నియత ధర్మములుకావు అట్లు ప్రాచీను లెవ్వరను చెప్పలేదు. కవిత్వమునకు ఛందస్సు అవశ్యకమా? కాదా? అను సమస్య మనకులేదు; గద్యములో కవిత్వమును నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చును. అలంకారములు కటక కుండలాద్యలంకారముల వంటివి. అవి కావ్య శోభాకరములగు ధర్మములు కావ్యతా సిద్ధి కవి యావశ్యకములుకావు. అలంకారములు భాషనిరోధకములుకావు ఉపరి భావము స్ఫుటతరముగా నభివ్యక్తమగుట కవి యెంతయు తోడ్పడును. ఉపమా రూపకాద్యలంకారములు, సహజముగనే, మన సంభాషణలయందును ప్రయుక్తములగుచుండును. అప్పుడా విషయము మనకు తెలియనే తెలియదు. ఇట్లు సహజసిద్ధములై యున్న అలంకారములు భాషనిరోధకములనుట నరికాదు. అసలు, అలంకార శూన్యముగ, నెట్టి కవులను కవిత్వమును చెప్పలేరు శ్రీ నాగరాజుగారి “నాగస్వరము”న మాత్రము అలంకారములు లేవా? * ఉన్నవి; కాని, అవి, పనికికట్టుకొని పాండిత్య ప్రకర్షకై వ్రాసినవికావు. కనుకనే సహజ సుందరములు. అట్టివి భాష నిరోధకములుకావు.

1. * నీవు కరుణాపయోధివి. పు. 1

2. ఒక్క చిరుగాలి కెరటంతో ఆర్పివేశావు. పు. 8.

3. నాజీవిత కావ్యమంతా నిండిపోతున్నది. పు. 8.

4. మార్చేళక్తి, కూర్చేళక్తి, పు. 14.

5. గతుకులు బెతుకులు పు. 23.

6. జీవిత విశ్వవిద్యాలయం పు. 24.

శ్రీ నాగరాజుగారి అభిప్రాయము పరిమితార్థమున సత్యమే. కొందరు ప్రబంధ కవులు వర్ణనలకొరకే వర్ణనలుచేసిరి. పాండిత్య ప్రకర్షకొరకు అలంకారములను పెంచిరి. అందు వెర్రితలువేసి, రసికుల కేవలముగొల్పు నుత్పేక్షద్యలంకారములు పెక్కులు గలవు. అట్టివి భావనిరోధకములే; సందేహములేదు. కాని, అవి స్వత స్సిద్ధముగా రసాత్మకములుకావు. అంత మాత్రమున నవి భావనిరోధకములు కావన గాదు.

భావనిరోధకత్వమనగా నేమి? ఏదో ఒక భావమును వ్యక్తముచేయని వాక్య ముండదు. ఎట్టి భావమును వ్యక్తముచేయలేనిది వాక్యమేకాదు. అది ఉన్మత్త ప్రలా పము. కాని, ఒకప్పుడు వాక్యము, ఉద్దిష్ట విషయమును వ్యక్తముచేయలేకపో వచ్చును; చేసినను, సూటిగా, శక్తిమంతముగా, ఉద్దిష్టభావమును వ్యక్తీకరింపకపో వచ్చును. దీనినే భావనిరోధమని చెప్పవచ్చును. భావనిరోధమున కనేక కారణము లుండవచ్చును. వానిలో కేవల భావనాశక్తిపై నాధారపడిన ఉత్పేక్షద్యలంకారములు కూడ చేరును. సముచితముగ ప్రయుక్తములగుచో నవి కావ్యశోభ నినుమడింప జేయును. అనుచితముగ ప్రయుక్తములగుచో నవి ఉద్దిష్ట విషయమును మరుగునకు త్రోసి, అనావశ్యకములగు భావాంతరములచే రసిక దృష్టిని విక్రీర్ణమొనరించును. ఉద్దిష్ట భావమును, సువ్యక్తముగానుండ నిరోధించుచున్నవి గావున, నట్టి యలంకారములు భావనిరోధకములే.

నవ్య కవుల కందరకును శ్రీ నాగరాజుగారి అభిప్రాయములు సుపరిచిత ములే కాని, యీ అభిప్రాయములు పాక్షిక సత్యములేకవి, సర్వభా సత్యములు కావు. అనగా, పరిమితార్థమున, పరిమిత సందర్భములందే, యివి సత్యములనుట. అందులకే మీది వివరణ మావశ్యకమైనది.

నాగస్వరం: ఈ సంపుటములలో పదు నారు ఖండికలున్నవి. “స్మర హరుడు” అను ఖండిక ఇందుండదగినదికాదు. అది కవిగారి “అభ్యాసక్రమతకు గుర్తు” కావచ్చును; కాని, యీ సంపుటమునందలి భావరీతి కదియొక అసక్రమ యనక తప్పదు.

“సుఖంగా అర్థమయ్యే సున్నితమైన భాషా

నేరుగా హృదయాన్నితాకి స్పందింపజేయ్యగల భావుకత

నంపుటనా ప్రాబల్యంద్వారా

పాత్రల చిత్రవృత్తివ్వారా

కాత్త అనుభూతిని ఇచ్చే రచన - కవితా కళ" పు 99.

శ్రీ నాగరాజుగారు కవితా కళకిచ్చిన నిర్వచనమిది. దీనితో ఏకీభవింపని విమర్శకు లెవ్వరు నుండరు. "అలాంటి కళా రచన చెయ్యగలిగేది పాండిత్యం కాదా?" అను కవిగారి ప్రశ్న ఇట అనావశ్యకమని నా అభిప్రాయము. పరిణత మనస్కులగు శ్రీ నాగరాజుగారు వేయవలసిన ప్రశ్నగాదిది. పండితులందరును కవులు కారేరు. మీద పేర్కొనిన లక్షణములుగల కవిత చెప్పుటకు, పాండిత్య మక్కరలేదు. చక్కని భావుకతయు, స్వీయనుభూతిని వాగ్రూపమున వ్యక్తీకరింప గల భాషా పరిచయమునున్న చాలును. ఈ విషయములు శ్రీ నాగరాజుగారికి తెలియనివికావు. పండితులిట్టి కవిత చెప్పరాదా? చెప్పవచ్చును. కాని అది పాండిత్య జన్యముగాదు. శాస్త్ర విష్ణాతులు పండితులు. లోక శాస్త్ర కావ్యాదుల సమ్యక్పరిశీలనమువలన వ్యుత్పత్తి లభించును. పాండిత్యము వ్యుత్పత్తిలో ఒక భాగముగా చెప్పబడినను, నిజమునకు పాండిత్యమే వ్యుత్పత్తి. లోకజ్ఞతలేని శుష్కపాండిత్యము హాస్యాస్పదమగును. కావ్య పరిచయములేని పాండిత్యము వ్యర్థమగును. కావున, నిజమగు పాండిత్యమున లోకజ్ఞతయు కావ్యజ్ఞతయు నిమిడియేయున్నవి. "అది" శబ్దమువలన సంగీత చిత్రలేఖనాది కళలు సూచితములగుచున్నవి. నాటకాది దశ్య కావ్యప్రక్రియల సమ్యగవగాహనకు, ఈ కళలతోడి పరిచయముకూడ అనవశ్యకమేకదా! పాండిత్య మనగా విట్టిది. శుష్క పండితులున్నారు. వారితో మనకిట పనిలేదు. కాని, వ్యుత్పత్తి మహోత్కృష్ట దశయందుగూడ, కవితావిర్భావ హేతువుగాజాలదు! కవితోత్పత్తికి ప్రతిభయే మూలకారణము. వ్యుత్పత్తివ్యాసములు తదీయ సంస్కార హేతువులు మాత్రమే. జగన్నాథుడు, వ్యుత్పత్తి జన్యమగు ప్రతిభ నొకదానిని వేరుగ చెప్పి యున్నాడు. దానివిగూర్చి చెప్పవలసినది చాలగలదు. అది ప్రస్తుత విషయము కాదు.

శ్రీ నాగరాజుగారు చెప్పిన కవితా కళా లక్షణములను పరిశీలించినచో, అట్టి, కవిత్వము చెప్పుటకు పాండిత్య మనావశ్యకమని తేటతెల్లమగును. పాత్రల చిత్ర వృత్తి నెరుంగుటకు మనస్తత్త్వ శాస్త్రము నభ్యసింప నక్కరలేదు. కొంత లోకజ్ఞత యున్న చాలును.

మహా కావ్య నిర్మాణమున కీ సాధన సామగ్రి చాలునా? అని మహా కావ్య మునకు మనమిచ్చు నిర్వచనముపై నాధారపడియుండును.

“అలాంటి కళా రచన చెయ్యగలిగేది పాండిత్యం కాదా?”

“ఏడ్చి వెంకడి పేరు” పెట్టించుకొనె నన్నట్లు, దానికి పాండిత్యము అను పేరే పెట్టవలయునన్న నట్లే చేయవచ్చును. కాదనువారెవరు?

శ్రీ నాగరాజుగారు, తమ కవితలలో తేలిక మాటలనే ప్రయోగించిరి. పదములు తేలికగా నున్నంత మాత్రమున భావములు సులభగ్రాహ్యములని తలంపరాదు అవి సాధారణముగ క్లిష్టములు; కొన్ని యెడల సంకీర్ణములు. సున్నితముగ హేళన చేయగల శక్తి వీరి కై లికున్నది. వీరు ఆస్తికులా? నాస్తికులా? - నిశ్చితముగా చెప్పలేము. ఆస్తికులే అగుచో, భగవంతునిగూడ హేళనచేయగల ఆస్తికులు వీరు. నాస్తికులగుచో, లేని దేవునిచే వీలునామా వ్రాయించగల దిట్టలు వీరు. ప్రార్థన, ప్రభుత్వం, భగవంతుడి వీలునామా అను నీ మూడు ఖండికలయందును, వీరు భగవంతునిగూర్చియే వ్రాసిరి.

“ప్రభూ! నీ నియంతృత్వం మాని

మా “సోషలిజం” అనునరించు!!

అనుగ్రహించు!!!” ప్రార్థన.

ఇట్టి వింత ప్రార్థనచేసినకవిగారి ఆస్తిక్యమెట్టిదని చెప్పనగును?

“అనో భద్రాః క్రతవోయన్తు విశ్వతః” - ఈ ఋగ్వేద వాక్యము క్షీర్ణికగా నున్న ఖండికలో, కవిగారు వ్యక్తీకరించిన భావములు అత్యుదారములును, మానవతా విశిష్టములు నై యున్నవి. శ్రీ నాగరాజుగారు మహా కవులనుట కీ యొక్క ఖండిక చాలును.

“పదుగురినీ దృష్టిలోపెట్టుకొని వచ్చే (నా) ఆలోచన నీది

(అది) నీ పవిత్ర హృదయాంతరాళంలోనించి వచ్చేది

అది, స్వేచ్ఛావాయువులు పీల్చుకొని

నా మానవ జాతికి అభివృద్ధి మార్గం చూపాలి

అందరికీ ఆనందదాయి కావాలి”

ఉపనిషత్కాలమునుండి నేటివరకును, జిజ్ఞాసువులు భగవత్త్వాన్వేషణమును గావించుచునే యున్నారు. ఎవరికి తోచిన నిర్ణయములను వారు గైకొనిరి. కాని,

యిప్పటికిని సందేహములు సందేహములుగనే మిగిలియున్నవి. “ప్రభుత్వం” అను ఖండికలో శ్రీ నాగరాజుగారు, కూడ, ఈ జిజ్ఞాసనే వ్యక్తము చేయుచున్నారు. ఇట్టి యెడ కవిగారి హృదయము అస్తి నాస్తి విచికిత్సకు లోనగుట సహజము.

“యంత్రాదిచ్చే త్వరాజయం”లో,
సున్నితమైన హేళనయున్నది.
“మనశ్శాంతి ఎవడిక్కావాలోయ్
తిండిలేక చస్తూంటేనూ?”

“మార్చేశక్తి, కూర్చేశక్తి
మనలోనే ఉన్నదనీ, తినడమే శాంతి అనీ
మనుగడే మోక్షమనీ, ఇదే జీవిత తర్జుమనీ
బోధించు ఎవరికి?
నువ్వు సృష్టించిన ఆ భగవంతుడికి”

నేడు చాలమందికి రుచించు తాత్త్విక చింతనమే యిది. “యంత్రాలను సృష్టించిన మానవుడు తానే యంత్రమైపోతున్నాడు” “రేపు యంత్రంమానవుడిని (మానవుడు భగవంతుడినిలా) లేకుండా చేయాలి! యంత్రాలకు సర్వం ఒప్పజెప్పి మానవుడు గుడికట్టుకొని నిర్జీవుడై కూర్చొని యంత్రాలకు వరాలిస్తూ లీలా మానుష విగ్రహుడుగా నిష్క్రమించాలి”, ఇత్యాది వాక్యములే లేనిచో, నీ ఖండికయందున్న హేళననుగ్రహింపనేలేదు. అది అంత మృదులముగా నున్నది.

ఉదయం నా హృదయం: కృతికర్తలు శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డిగారు. తొలుత గేయచ్ఛందోరీతులను సర్వతోముఖ ప్రజ్ఞతో విర్వహించిన శ్రీ రెడ్డిగా రిటీవల, వచన మునందే తమ కవితలను వెలయించుచున్నారు. ఈ సంపుటమునందున్నవి వచన కవితలే.

శ్రీ నారాయణరెడ్డిగారి కవితలన్నియును, పదలాలిత్యమునకును, భావ గాంభీర్యమునకును పేర్వడసియున్నవి. వ్యంగ్య వైభవోపేతములగు వీరి కవితలు, మధుర పదవిన్యాసమున నఖిల జనామోదమును బడయుచున్నవి. అర్థబోధ కడ్డురాకుండ నను ప్రాసలను కూర్చుటలో వీరికి వీరే సాటి. మచ్చునకొక యుదాహరణము :

“ఈ రాత్రి చివరి ఊర్పులో
రేపటి ఎర్రటి తూర్పులో
వస్తాను నేను, పుట్టుకొస్తాను నేను”

(పునరవతరణం)

శ్రీ రెడ్డిగా రఘుదయవాదులు. మానవతావాదులు. వారి కవితా ద్యేయము సర్వమానవాభ్యుదయము. ఈ ద్యేయమే “తేజస్సు నా తపస్సు” అను వీరి కృతి యందు (ఖండ కావ్య సంపుటి) గూడ కానవచ్చును.

నీ రై పారిపోయింది : కృతి కర్తలు శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు. ఇందులో ఇరువది రెండు వచన కవితలున్నవి. శ్రీ శర్మగారి కవితలన్నిటిమీదను ప్రతీకవాద ప్రభావము మిక్కుటముగా నుండిను. ఇందుగూడ ప్రతీక లనేకములు ప్రయుక్తములై యున్నవి. వీరి యర్థము విదమితముగా నిర్ణయించుట సులభ సాధ్యమగు పని గాదు. నిజమగు ప్రతీక దర్శనయోగ్యమేకాని, వివరణ సాధ్యముకాదు ప్రతీకవాది, బహిరింద్రియములకు గోచరింపని అంతర ప్రపంచమును, లేదా, సత్యమును దర్శించును. అయ్యనుభూతి చిహ్నములే ప్రతీకలు. “కాంట్” అను పాశ్చాత్య దార్శనికుడు “Thing in itself” అను స్థితి సంగీకరించియు, నది అజ్ఞేయమని నిర్ణయించియున్నాడు. కాని, ప్రతీకవాది కంటె అభిప్రాయముతో ఏకీభవింపడు. వస్తువు యొక్క సత్యమగు నాంతరస్థితిని ఆతడు దర్శింపగలడు. ఆదర్శనాను భవమును, అభిప్రయక్తము చేయగలడుకూడ. ప్రతీకలను గుర్తించి తన్మార్గమున పయనించి, కవి హృదయమును, గ్రహించుటయే సహృదయ విమర్శకుడు చేయగల, చేయదగినపని; టోదలేర్ మున్నగు ప్రతీకవాదులవలంబించిన ప్రతీకవాద స్వరూప మిది. తరువాత అందు స్వల్పములగు మార్పులుకొన్ని వచ్చినవి.

శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనంగారు ఈ కవితలలో నున్న ప్రతీకలను వివరించుటకు (గుర్తించుటకు) కొంతయత్నంచేసిరి. (భారతి జూలై 1977) ఎవరు చేసినను, అట్టి ప్రయత్నము, ప్రయత్న మాత్రమే అగును; తుదినిర్ణయము కాజాలదు. నేను గూడ, నీ గ్రంథ మందే అట్టి ప్రయత్నమును కొంతచేసితిని. మానవ బుద్ధి అపజయము సంగీకరింపదు. అందులకే, యిట్టి ప్రయత్నము. నిజమునకు, ప్రతీకవాదము నకు చెందిన కవితల సౌందర్యమంతయు నా ప్రతీకలయందే నిక్షిప్తమైయుండును. వారి విడదీసి పరిశీలించినచో, తత్కావ్యగత సౌందర్యము దురింతమగును.

“నీ రైపారిపోయింది ఏడి” కవితల సంకలనం కాదు. ఇది ఒకే ఇతివృత్తం గల కావ్యం” - శ్రీ సుదర్శనంగారి, యీ అభిప్రాయముతోనేనే కీర్తినింపలేదు. ఇతివృత్తమనగా కథ వస్తువు. కథ వస్తువుగల కావ్యమున తత్కథాగతికి కారకులైన నాయక నాయకాదులు ఉంటారు. ఇందు కథ వస్తువే లేదు. ఇక ప్రాత విషయ ప్రసక్తి యేల? ఈ రెండును లేని కావ్యమును, ఇతివృత్తముగల కావ్యముగా పరిగణించుట సమంజసమగు విషయము కాదు.

శ్రీ సుదర్శనంగారిందొక ఇతివృత్తమును చూపుచున్నారు. “జీవుడు ఈ శరీరంతో, ఈ దేశ కాల పరిస్థితుల్లో, బిందీలయి ఏదో అజ్ఞాతమైన ప్రేరణతో నహజమైన వాంఛా ప్రవృత్తిలో, స్వేచ్ఛకోసం, పరితృప్తి (fulfilment) కోసం విముక్తి కోసం అన్వేషించడమనే ఇతివృత్తం కొత్తదికాదు. శేషేంద్రశర్మ “నీ రైపారిపోయింది” అనే యీ కావ్యంలో దాన్ని ఆభివ్యక్తం చేసిన పద్ధతి మాత్రం కొత్తదీ, విశిష్టమైనదీను”.

దీనిలో శ్రీ సుదర్శనంగారు వ్యక్తీకరించిన అభిప్రాయము లివి : 1. జీవుడు విముక్తి కొరకై చేసిన అన్వేషించుట ఇందలి ఇతివృత్తము. 2. ఈ ఇతివృత్తము కొత్తదికాదు. బహుకావ్య ప్రసిద్ధము. 3. ప్రాత విషయమునే, నవ్యరీతిలో శ్రీ శర్మగారభివ్యక్తం చేసిరి. మద్యము ప్రాతదే; నీసాలు మాత్రమే కొత్తవి అని పర్యవసితార్థము.

ఇచట, నాదొక సందేహము : ఇందున్న ఇతివృత్తమిడియే అగుచో నిది, హైందవుని భారతీయ కందరకును సుపరిచితమైనదే; సర్వజన విదితమగు నీ విషయమును, శ్రీ శేషేంద్రశర్మగారిత విగూఢ పద్ధతిలో చెప్పనేల; ఏదో గందరగోళముచేసి లోతుల మెప్పు సంపాదించుటకా? అట్టి యావశ్యకత వారి కున్నట్లు కనపడదు. ఏదో, ఎందుకొరకో వ్రాసిననుకొందము. అట్టి యెడ * నందలి భావములంత శ్చేతనా ప్రేరితములైన కొన్ని సందేశములనియు, వానివి గ్రహణ యోగ్య

-
- * “The poems in this volume are I think an assortment of instructions of my inner psyche transmitted in its own mysterious code to my outer self; interpreted and transformed into human speech. My conscious effort was only to crease them out, arrange and organise them and give them a communicable shape to the extent possible.”

ములగునట్లు వ్యవస్థీకరించుటయే తాను జాగ్రచ్చేతనతో చేసిన పనియనియు, వారు ప్రత్యేకముగ చెప్పనేల ? ఆ ప్రేరణలు అనిర్వచనీయ సంకేతరూపములలో నున్నవని వివరింపనేల ? లోకమును బూకరించుటకా ? ఈ యితి వృత్తమునకు అంత శ్చేతనా ప్రేరణము అనావశ్యకము. సర్వజన విదితమగు విషయమునకు సంకేత రూప మక్కరలేదు. ఇక నీసంకేతము లెట్లు వచ్చినవి ? ఉద్దేశ పూర్వకముగా, కవిగారే వానిని ప్రయోగించిరి. అని సమాధానము. అసగా, అది జాగ్రచ్చేతనా వ్యాపారమే. అట్లుగట వివిధ ప్రతీక వాదముకాదు. కాని శ్రీ సుదర్శనంగారు దీనిని ప్రతీకవాద పద్ధతిలో రచింపబడిన కావ్యముగా నంగీకరించియేయున్నారు. మరొక విషయము, శ్రీ సుదర్శనంగారి వ్యాఖ్యానము వలన, కవిగారు స్వయముగా చెప్పిన వాక్యములు శంకనీయము లగుచున్నవి.

అసలు విషయమిది : ఇందలి కవిత లన్నియును ప్రత్యేక దర్శనములు. ఒక్కొక్క కవిత యందొక్కొక్క దర్శనాను భవము అభివ్యక్తమైయున్నది. వీనిలో, అనుస్యూతముగా ఎట్టి ఇతి వృత్తమునులేదు. ఉండవలసిన యావశ్యకత యునులేదు. శ్రీ సుదర్శనంగారు సూచించిన ఇతివృత్తము, విజమునకొక తాత్త్విక చింతనా క్రమమేకాని, ఇతివృత్తముకాదు. ఇతివృత్తము లేనంతమాత్రమున కావ్య గౌరవమునకుగాని, కావ్యతాసిద్ధికిగాని ఎట్టిలోపమునురాదు. కావ్యములు ప్రధానముగా రెండు విధములు * 1. నిబద్ధములు 2 అని బద్ధములు. నిబద్ధములకే ఇతివృత్త మావశ్యకము. వస్తువు, అభివ్యక్తి అను రెండును కావ్య గౌరవ నిర్ణాయకములే.

శ్రీ సుదర్శనంగారు, ప్రతీకల కిచ్చిన వివరణము, సరియైనదా ? కాదా ? - ఈ ప్రశ్నకు సమాధానమిది : ప్రతీకలు దర్శన యోగ్యములేగాని, వివరణ యోగ్యములుకావు. ఎవ్వరెట్టి అర్థ నిర్ణయమును గావించినను, అది ప్రయత్న మాత్రమే ను. శ్రీ సుదర్శనంగారు చేసిన పనిగూడనదియే.

గొర్రెల్లా కృతికర్తయ :— శ్రీగుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారు. ఇది నిశ్చితముగా సందేశ కావ్యము - ఇందు సమస్య ఉన్నది. దాని పరిష్కారమార్గమును సూచితమైయున్నది. ఇటీవల శ్రీ శర్మగారిట్టి కావ్యములనే ప్రాయశః చూస్తున్నాము. కాని, వారేది వ్రాసినను, వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్య వైభవము ఉండనేఉండును ఇందు గొర్రెల్లా స్వచ్ఛమగు హింసాప్రవృత్తికిని, పశు బలమునకును ప్రతీకయనవచ్చును. * ఘానప న్యాయము స్వచ్ఛమగు హింసా ప్రవృత్తి నాధారముగాగొని ప్రవర్తించు

చున్నదనియు, కావ్యీయముగా నా ప్రవృత్తి యొక్క స్వభావము సృజనశక్తియు యనియు శ్రీ శర్మగారు, తమ యుపోద్ఘాతములో (ఆంగ్లమున) చెప్పియున్నారు. ధర్మ సావనకు హింసా ప్రవృత్తి యావశ్యకము. ధర్మ ప్రవణమగు హింసా ప్రవృత్తి స్వచ్ఛముకాక తప్పుదు. స్వచ్ఛమగు హింసా ప్రవృత్తిలో సృజన శక్తియునుండునని కవిగారి అభిప్రాయము. గొరిల్లా, ఆత్మ రక్షణార్థము తప్ప, నిష్కారణముగ హింసకు గడంగదు. "గొరిల్లాను ఆవాహన చేసికొనుడు" అని లోకమును ప్రబోధించుటలో శ్రీ శర్మగారికించిన ప్రయోజనముగూడ నాత్మరక్షణమే. కావుననే గొరిల్లా యిందు ప్రతీక అయినది. కేవల శాంతి ప్రవచనములవలన దుర్మార్గత నశింపదనియు, మానవ న్యాయము విలుచుటకు, హింసా ప్రవృత్తియు నావశ్యకమే యనియు, మానవుడు కర్మవీరుడు కావలయుననియు, కవిగారి సందేశసారము.

ప్రబోధమునందుగూడ, వ్యంగ్య వైఖర మట్టిపడుకొట్టు చేయగల సామర్థ్యము శ్రీ శర్మగారికి గలదు. కర్షకుల నుద్దేశించి చేసిన యీ ప్రబోధము నందలి వ్యంగ్యస్ఫూర్తిలి చూడడు.

"దేవత లొస్తుంటారు దేవతలు పోతుంటారు ఆకాశంలో; మనకందే దేవత మాత్రం మన చేతుల్లో ఉన్న నాగలి, మనకండరాల్లో నిదురించే గొరిల్లా నీకు తెలుసా"

అక్కడక్కడ సున్నితమైన హేళన కూడ నున్నది.

"రై తుల్లారా రాజకీయ వర్షం పడుతోంది మోసపోయి మీ విత్తనాలు చల్లకండి"

ఇందలి కనిత్యము ప్రతీక వాదమునకు చెందినదికాదు. కాని, అందందు, ప్రతీకలు లేకపోలేదు.

"సముద్రం ఒకని కాళ్ళ దగ్గర కూర్చుని మొరగదు తుపాను గొంతు చిత్తం అనడం ఎరగదు పర్యతం ఎవరికీ వంగి సలాం చేయదు

నే నింతా ఒక పిడికెడు మట్టినే కావచ్చు -

కాని కంఠే త్రితే నాకు ఒక దేశపు

జెండాకున్నంత పొగరుంది"

అనలక్రీటం :— కృతి కర్తలు శ్రీ సోమసుందర్ గారు. వీరు బహుకావ్య రచనాదక్షులు. వీరు తెలంగాణా పోరాటమున “వజ్రాయుధము”ను జరిపించి వీరావేశమును ప్రజలలో ప్రదీప్త మొనర్చిరి. అంద్రరాష్ట్రోద్యమమును ప్రోత్సహించుచు “కాహళి” మోగించిరి. తరువాత, కాలక్రమమున సైకాంతచిత్తులై, ఆత్మశ్రయ రీతిలో స్వీయ ప్రణయ విరహానుభూతులను “మేఘరంజిని”లో ఆలపించిరి; “షిరాబ్ది”లో ప్రణస్థిగ్ధ మనోజ్ఞ భావనాతరంగముల నోలలాడిరి. తరువాత అంత ర్ముఖులై, తత్త్వచింతన గావించుచు “సోమరసం - సుందరకాండ” అను తాత్త్విక కావ్యమును వెలియించిరి.

‘అనలక్రీటం’ ఒక ఖండ కావ్య సంపుటము. 1964 నుండి 1968 వరకును, వివిధ సందర్భములలో, కవిగారు రచించిన ఖండ కావ్యము లీ సంపుటమున గలవు. కావ్యన నిందలి కవితలుగూడ వివిధ భావములను వ్యక్తమునైయుట వింత గాదు. ఒకప్పుడు ప్రచండమగు నాత్మ విశ్వాసమును, మరొకప్పుడు, నిస్తులమగు నిరాశను కవిగారు వ్యక్తీకరించిరి. భావుకతా మనోజ్ఞములును, శిల్పాభిరామములు నగు కవిత లిందనేకములు గలవు. ఉదా :

“కాలాగురదూపంలా నల్లగా మనోహరంగా
గ్రంధించబడిన రెండట్టలమధ్య
ఉద్ధండమైన చెలియల కట్టలమధ్య
రూపొందిన తమస్సాగర మహాకావ్యాని వీవు
ఒక అట్ట నింగికాగా - వేరొకటి నేల
రెంటినడుమా అక్షయ నక్షత్రాల అక్షరాలు.”

మృత్యువృక్షం:— కృతికర్తలు శ్రీ ఇస్మాయిల్ గారు. నవ్య కవులలో వీరికొక విశిష్ట స్థానముగలదు. కవిత్వా న్వరూప న్వభావముల విషయమున వీరికి కొన్ని నిశ్చితాభిప్రాయములున్నవి. అవి నవ్యులలో కొందరి విమర్శలకు గురియగు చున్నవి. కావున, శ్రీ ఇస్మాయిల్ గారి అభిప్రాయములలో ముఖ్యము లిది పేర్కొన బడుచున్నవి.

- *1. “వివిధమైన ఈ వసుసామగ్రి ఒకచోట
ఒకక్రమంలో పేర్చేటప్పటికి, వీటిని అది

గమించిన ఒక తెలివిడి, ఒక అనుభవం
భాసించింది, ఈ తెలివిడి మన హేతుబద్ధికి
పట్టువదేదికాదు, బుద్ధికాక మరో
జ్ఞానేంద్రియమేదో వుంది మనలో
అనుభూతి, ఉద్రేకానికి సంబంధించింది
హృదయమంటాందాన్ని ఈ జ్ఞానం
దాన్ని సూటిగా తాకుతుంది."

2. "కవియొక్క అద్వంద్వమైన అనుభవమే
ఆ కావ్యయొక్క అర్థ సంవిధానాన్ని
ఆకృతినీ నిర్ణయిస్తుందన్నమాట మార్గ
చందస్సులూ, దేశీ చందస్సులూ, మాత్రా
చందస్సులూ, అనేవి పైపైవేషాలు."

3. "మన సజీవ అనుభవాల్లోని ఏక సూత్ర
తని - దీన్నే సార్వత్రిక సాదృశ్య మ
న్నారు - అనుభూతిద్వారా ఆవిష్క
రించటం కవిత్వం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది"

4. "కవికి రాజకీయపు గంతలు కడితే
కవెలా బెతాడు? ఏ మార్క్సిస్టు
గంతలతోనో అతని దర్శనాన్ని అవ
రోధిస్తే ఇక కవిత్వమేం చెబుతాడు?"

ఈ నాలుగును, ఇస్మాయిల్ గారి అభిప్రాయమున, కవిత్వ మూల సూత్రములు
వీని సారాంశమిది.

1. కవిత్వమొక అనుభూతి, అది బుద్ధి
కందునదిగాదు, అది హృదయ సంవేద్యము.
2. చందోరీతులు పై మెరుగులే కాని,
కవిత్వ నియత ధర్మములు కావు.
3. అద్వంద్వమగు అనుభవముద్వారా,
ప్రపంచమున ఏక సూత్రతను
దర్శించుటయే కవిత్వ లక్ష్యం.
4. కవులు రాజకీయాదుల కంకితము కారాదు.

వీని యోగ్యతా యోగ్యతలను సమీక్షించుట మన పనిగాదు. వీనిని శ్రీ ఇస్మాయిల్ గారు, తమ కవితలయందు సర్వథా పాటించిరి.

ప్రకృతి యందలి సామాన్య విషయములనుగూడ శిల్ప మనోజ్ఞముగా చెప్ప గల శక్తి ఇస్మాయిల్ గారికి గలదు. ఉదా : పురవీధుల దీపాలపై పురుగు మబ్బులు తేలుతున్నాయి. “ప్రియురాలి నీలి నయన గగనం” వంటి ప్రౌఢ ప్రయోగములిం దనేకములు గలవు. “కటి ఊపే గోడమీది క్యాలెండర్సు” వంటి నూత్న ప్రయోగము లిందు కొల్లలు. “నీడల విననకర్రని ఎప్పి ఎండలో నేదతీరుస్తుంది చెట్టు” “నీడల మడత విననకర్ర బావి” “అలల కనురెప్పలక్రింద అలజడిలేని స్వప్నంలా నిశ్చలంగా వేలాడుతుంది చేప” “పంచరంగుల సంద్యని పిసికి పడేస్తారెవరో; అప్పు డూళ్ళో దీపాలు గప్పున వెలిగి పట్నం విశాలంగా పరుచుకొంటుంది” - సహృదయ హృదయంగమములైన పద చిత్రము లిట్టివి, ఇందనేకములు గలవు - శ్రీ ఇస్మాయిల్ గారి భావనలో నొక ప్రత్యేకత, ఒక విశిష్టత కలదని మీది యుదాహరణ ములబట్టి గ్రహింపనగును—

స్నేహదేహళి :- కృతి కర్తలు శ్రీ మిరియాల రామకృష్ణగారు. వీరు విద్యత్కవులు; సుప్రసిద్ధ విమర్శకులు, నవ్య కవులలో అగ్రశ్రేణికి చెందినవారు. ఈ ఖండ కావ్య సంపుటిలోనున్న గేయ కవితలలో “స్నేహదేహళి” ఒకటి. ఈ పేరే సంపుట నామమగుటలో ఒక విశేషమున్నది. “స్నేహదేహళి” అను ఖండిక, ఇందు, సంఖ్యాక్రమమున మాత్రమే ప్రథమస్థానము నాక్రమింపలేదు. ఇందలి గేయ ముల కన్నింటికి నేక సూత్రత ఘటించు ప్రధాన భావమునకు (స్నేహమునకు) ఇదియే కేంద్రమై యున్నది.

ఈ సంపుటి పీఠిక (ఆంగ్లమున) వ్రాసిన ఆచార్య శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు గారు, *సంయమమే, శ్రీ రామకృష్ణగారి కవితకు ప్రధాన గుణమని చెప్పిరి 1 “సంక్షిప్తత, గీతి మాధురి, వ్యావహారిక భాష : ఇవి రామకృష్ణగారి కవితా బాహ్యరూపానికి పరమావధులు” - అని శ్రీ సరస్వతుల కృష్ణమోహన్ గారు, తమ విర్ణయమును ప్రకటించిరి.

* “Restraint is the Key note of Ramakrishna's Poetry.”

1 రామకృష్ణగారి స్నేహదేహళి - భారతి - ఆగస్టు 1977.

శ్రీ రామకృష్ణగారి కవిత్వము ప్రసాద మాధుర్యగుణ విశిష్టము. ఇందు ప్రబోధ కవితలతోపాటు, అందందు, ప్రకృతి సౌందర్యభావనా విశిష్టములగు కవితా భండములును గలవు.

అంతర్వాణి :— కృతికర్తలు శ్రీ స్ఫూర్తిశీగారు వివ్వత్కవులు; బహు కావ్య రచనాదక్షులు; ఉత్తమ విమర్శకులు. సాహిత్యమునందేకాక, ఆంధ్ర వ్యాకరణ భాషాశాస్త్రములందును నిష్ణాతులు.

“అంతర్వాణి” అను పేరీకృతికి సార్థకమైయున్నది. కవిగాఁగిందు అంత ర్ముఖులై, యాత్మ పరిశీలనము గావించుకొనుచున్నారు. ఈ పరిశీలనమందు, కవిగారి మనస్సు, బహురీతుల పర్యటించుచున్నది; వివిధములగు మార్పులకు లోనగు చున్నది. ఒక మారు, ఆశ; మరొకమారు నిరాశ; ఒకయెడ నిశ్చలత్వము; మరొక యెడ, చాంచల్యము — ఒకతరి ఈశ్వరార్పణబుద్ధి; ఇంకొకతరి; సంశయాత్మకమగు బుద్ధి — ఇట్లందు వరస్పర విరుద్ధములగు భావములు వ్యక్తములగుచున్నవి. ఇవి యన్నియు నంతర్వాణి నినాదములే, ఇందుల కొకటి రెండుదాహరణములు :

“జలదాంతరాంతరాశమున
జ్వలియించు న శనిరూపాగ్ని
కలకాంబునిధి గర్భ వీచి
కలఁబ్రజ్వరిలు బాడబాగ్ని
కలదు కోనలను దావాగ్ని
కడుపులోన ఊదగ్ని కలదు
నలువైపు తపియించు నగ్ని
నాకెట్లు చందనంబలదు”

అగ్నివేదనా చిహ్నము : తాపమునకు గుర్తు. చందనము అనంద చిహ్నము విశ్వ వ్యాప్తముగ వేదనయే యున్నది. అట్టియెడ తనకు మాత్ర మానందమెట్లు లభింపగలదని కవిగారి అభిప్రాయము.

“ఏనాటికె న నా యెడద
జిగివెల్గు చలువ దోసిక్క
జిమ్మునా ? తీరునా బెడద? ”
ఇది నిరాశావాదమునకు నాంది.

“మంచి మంచి సుమమ్ము రెంచి
మధురపక్వ ఫలమ్ములేరి
సంచితానంద భాగ్యుడను

సాష్టాంగపడునట్టి వేళ
కొంచె కొంచెముగ నాలోన
క్రొత్తవెల్లుల తెల్వితేరి
పంచుకొన్నటులయ్యె దివ్య
భవదీయరస రాజ్యహేల."

ఇందు జ్ఞానోదయమునకు, పరమేశ్వర పూజ అత్యావశ్యకమని చెప్పబడినది.
ఇందున్నవి మధ్యాక్కరలు. (2 ఇం+1 సూ+2 ఇం+1 సూ) యతి 3-వ,
గణముపైనున్నది, ప్రాసము పాటించబడలేదు.

శతపత్ర సుందరి:- కృతికర్తలు శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావుగారు.
ఇది గేయ కావ్య సంపుటి. ఇందు 260 గేయములున్నవి. కావున, ఈ కృతి, పేరు
నకు మాత్రమే "శతపత్ర సుందరి". ఈ పేరు కావ్య సంఖ్యా సూచకముకాదు.
"శతపత్ర సుందరి" అను గేయ మొకటి యుండున్నది. దానినిబట్టి, యీ గేయ
కావ్యసంపుటికి పేరు సార్థకముగావచ్చును. కాని, యీ సంపుటమున నది యైదవ
గేయముగా ముద్రింపబడినది. ప్రధాన గేయము ప్రథమ స్థావము నాక్రమించుట
సముచితము పదలాలిత్యమునందును అర్థగాంభీర్యమునందును, దీనిని మించిన
గేయము లనేకములీ సంపుట నందున్నవి. కావున నిది ప్రాచుర్యముచేత ప్రాముఖ్యము
నంది యుండవచ్చును. లేదా ఈ సంపుటమునకి పేరు పెట్టుటలో, కవిగారెట్టి సాత్త
కతను ఆపేక్షించి యుండకపోవచ్చును.

శ్రీ రజనీ కాంతరావుగారు, సంగీత సాహిత్య కళాప్రవీణులు. "ఇతరు
ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన గేయకవి. శాస్త్రీయమైన రాగతాళ జ్ఞానముతో స్వయముగా
పాడనేర్చినగాన కళా నిపుణుడగుటనుబట్టి వాగ్గేయకారుడనిపించుకొనిన ప్రజ్ఞాశాలి".
తమ "అశీస్సు"లో శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు చెప్పిన యీ వాక్యములందు,
అత్యుక్తి, లేక మాత్రమునులేదు.

ఇందలి గేయములను శ్రీ పింగళి వారిట్లు సమీక్షించియున్నారు. "పూర్వులు
ఒక్కొక్క కీర్తన సంపుటికి శృంగార పదములనియు, భక్తికీర్తననియు, తత్త్వము
లనియు, తత్త్వ కీర్తన సముదాయములోని గుణ ప్రాధాన్యమునుబట్టి స్థూలముగా
నామ నిరేకము చేయుచుండెడివారు. ఆ సంప్రదాయమునే పాటించి ఈ "శతపత్ర
సుందరి"కి ప్రయణయ కీర్తనలని నామకరణ మొనర్చుట సముచితమని నాడిదేశము.
ఇందు దేశభక్తి ప్రబోధకములు, దేశ మాతృస్థవములు, దేశ నాయక ప్రశంసలు
మొదలైన రాజకీయ కీర్తనలును మరి యితరములును కొన్నియున్నను తక్కిన
అనేకములు వ్యస్తములును, నాటికా గీతములునుగూడ ప్రణయ భావపూరితము
లగుటచేత, నేను, ఈ సంపుటికి ఆవ్యసదేశము బాగని తలంచితిని"

ఈ సంపుటి యందలి గేయము అన్నియును కాల्పనిక కవిత్వా కాకుండా చెంది యున్నవి. ఇందు “ప్రణయము” వివిధరూపముల మనకు సాక్షాత్కరించును. అందు, ప్రకృతి గతమగు ప్రణయమునకు ప్రాధాన్యముగలదని నా అభిప్రాయము. ఇందలి గేయము లనేకములు, షడృతు వికాసమును, తత్సౌందర్య సౌకుమార్య విశిష్ట ప్రకృతి సౌభాగ్యమును ప్రశంసించుచున్నవి. కాల्పనిక కవులందరు ప్రకృతి సౌందర్య సిపాసువులే. శ్రీ ౬జనీ కాంతారావుగారి యిందీ విపాస పరాకాష్ఠ నంది నది. “నీకెందుకు” “ఒక్కపువ్వే” అమగేయములలో నీ విషయము స్పష్టమగు చున్నది.

“తోటమారి జోలి నీకెందుకు ?

తోటలో తేనె తేలలో తీయపాటలో మునిగితేలక

వనములో సఖీనముతో సుధాసవములో

మునిగి తేలక, తోటమారి జోలి నీకెందుకు ?

తోటమారి నిద్రింపనూలేదు

తోటమారి మేలుకోనూలేదు

నీడు ఊర్పులో నాడు ఊర్పులో

నీ పాటల, నా పాటల మాటల

“పెరుగులో విరుగులో తరుగులోన

పరుగు వారు కనబడని తేజమా

తోటమారి జోలి నీకెందుకు ?”

ప్రతీక నాశ్రయించినను, కవిగారి భావమిందు స్పష్టముగనే తెలియుచున్నది. తోటమారి భగవంతునికి ప్రతీక. తోట సృష్టికి ప్రతీక, “సృష్టి యందలి సౌందర్య మాధుర్యముల నాస్వాదించుము భగవంతునితో నీకేమి పని ? ” ఇది గేయమందలి సందేశము. కాని, కవిగారింతటితో తృప్తి పినందలేదు. తోటమారిని గూర్చి మరికొన్ని వివరణ శాక్యములను వ్రాసిరి. ఈ వివరణమే లేనిచో ఈ సందేశ మించుమించుగా, ఖయ్యాము తత్త్వమును బోలియుండెడిది. కాని, “తోటమారి నిద్రింపనూలేదు. ఇత్యాది వివరణ బలమున నీ సందేశ స్వభావము మార్చిపోయినది; తోటమారి విశిష్ట వ్యక్తిత్వము వ్యక్తమగుచున్నది. ఈశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి యని భావము. “ఆ “విభుని నేర్పయిన కృతు”లగు, అన్ని విరులందమ్ము నీవా ?, ఆ విభుని ప్రతి మూర్తులేయగు అన్ని పూవులు వలపు నీవా ?” * * “విశ్వ సౌంధర్యార్చకుడవై నిత్య మానందమ్ముక్రోలే, సత్యమగు జీవితాశయ మాచరణమందున నిడగదోయి” - అనుగేయచరణముల యందుగూడ, ప్రకృతి యంతయు నా జగదీశ్వరుని ప్రతి రూపమే కావున, విశ్వసౌందర్యార్చనమున నిమగ్నులై నవారు, నిజమునకా విశ్వపితనే అర్పించుచుకొన్నారను అర్థాంతర స్ఫురణమున్నది.

“ఆరు ఋతువుల ఊయెల” అనుగేయమున, కార్పనికుల “తీయనికలలు”, చిత్రించబడినవి :

“జీవితమూ యెలగా

ఊగెద తియ్యని కలగా : :

ధళ ధళ మను మెరపులలో

ఫెళ ఫెళ మను ఉరుములలో

రుర రుర వడు దారలలో

చర చరన రించునె మలినై : : జీవి : :

తెలిమబ్బుల నురగలలో

తెలివెన్నెల తరగలలో

వయవించు చంద్ర నొకలో

శయనించే తారాకోమలినై : : ఇత్యాది.

ఇట్టి భావములీ. గేయములందు పునః పునరావృత్తము లగుచున్నవి -

హేళన కావ్యము : ఆంగ్లమున, దీనిని “Satire” అని యందురు. ఇది ఉత్తమ జాతి కావ్యముకాదు. కాని, ఆంగ్ల వాఙ్మయమున, డ్రైడెన్ (Dryden) మహాకవియును, పోప్ (Alexander Pope) మహాకవియును, హేళన కావ్య కర్తలుగనే ప్రసిద్ధులైయున్నారు. డ్రైడెన్ రచించిన 1. “Absalom and Achitophel” 2. “The Medal” 3. “Mac Flecknoe” అను నీ మూడు కావ్యములకును, పోప్ రచించిన “The Rape of the lock” అను కావ్యమునకును, ఉత్తమ హేళన కావ్యములుగా ఆంగ్ల వాఙ్మయమున, నొక విశిష్ట స్థానముగలదు, వీరు హేళన నొక ప్రత్యేక కావ్య ప్రక్రియగా రూపొందించిరి.

మన పూర్వ కవుల చాటాకులలో అందందు హేళన గోచరించును. దీని నొక ప్రత్యేక సాహిత్య ప్రక్రియగా వారు రూపొందించినట్లు కానరాదు. ఆధునిక యుగముననే, హేళన కావ్యమునకి గౌరవము లభించినది. ఆంగ్ల వాఙ్మయ ప్రభావ మునకిదియొక ప్రబల విదర్శనము.

హాస్యరస పోషణ కుపకరించు సాధన సామగ్రిలో, ఉక్తి ప్రత్యుక్తి నైపుణ్యము (Wit) హేళన (Satire) అనునవి ముఖ్యములు. హేళన కావ్యమును హాస్యరస ప్రధాన కావ్యముగా పరిగణింపరాదు హాస్యమొక రసము. దానికి స్థాయి హాసముగావి హేళనకాదు. కావున, హాస్యరసప్రధానమగు, కావ్యమువేరు; హేళన కావ్యమువేరు. హేళన భావమాత్రముగన ందిపోవును ఉక్తి ప్రత్యుక్తులు సాధారణ ఘ్నుగా, ఆశ్చర్యజనకములగును. ప్రత్యుక్తి నైపుణ్యమువలన బుద్ధి నైశిత్యము విశద

మగును. తరువాత నది హాస్యమునకు పుష్టి నొనరిగను. 'మునిమాణిక్యంవారి కాంతం కథలలో, ఉక్తి ప్రత్యుక్తి నైపుణ్యమే చాలవరకు హాస్యజనకమగుచున్నది.

సాధారణముగా, హేళన కావ్యము లావిర్భవించుటకు ద్వేషభావము కారణమగును. ఈ ద్వేషము వ్యక్తిపరముగాగాని, వ్యవస్థాపరముగాగాని యుండవచ్చును. రాజకీయ మత సాంఘికాది వ్యవస్థలను నిరసించు హేళన కావ్యములన్నియును వ్యవస్థాపరములు. వైయక్తికములు గూడనుండవచ్చును. డ్రైడెన్ రచించిన "Macflecknoe" అను కావ్యము వైయక్తికమే. "శుక్ల పక్షము"న గూడ నిట్టి హేళన, క్వాచిత్కముగ గోచరించును. నేటి హేళన కావ్యము లనేకములు వ్యవస్థాపరములేకాని, వ్యక్తిపరములుగావు.

కేవల దూషణము హేళనకాదు. తిట్లు కవితలు హేళన కావ్యములుకావు. హేళన తీవ్రముగనుండవచ్చును; జగుప్సావహముకొరదు.

మనకు హేళన క్రొత్తదికాదు. పూర్వ కవుల చాటుధారలయందేకాక, కుకవి నిందలయందుకూడ అంచందు మృదులమగు హేళన గోచరించును. ఉదాహరణమునకు నరసభూపాలీయము (కావ్యాలంకార సంగ్రహము) నందు, కుకవి నిందాసందర్భమున చెప్పబడిన క్రింది పద్యమును గైకొనవచ్చును.

"ఏ మహాత్ములు గల్గి భూమీశ సభలలో
గవులకు నధిక విఖ్యాతి గల్గె
నే కృతార్థులు గల్గెనెల్ల పామరులకు
గణన మీరు ప్రబంధకములు గల్గె
నే వాఙ్మధులుగల నిరవౌందు రసికుల
కమిత లీలా వినోదములు గల్గె
నే ప్రవీణులు గల్గిని లనలంకృతి కృత్
ద్యమాలకు దోషలక్ష్యములు గల్గె

1 కాంతం మేడమెట్లెక్కుచుండును ఆమె భర్త మెట్లు దిగుచుండును. అతడు మెట్లకు అడ్డముగా నిలిచి :

భర్త "నేను fools కి దారివ్వను"

కాంతం (పక్కకు తప్పుకొని) "నేనిస్తాను".

2 "Mac flecknoe" is a devastating attack on a fellow dramatist Shadwell. Originally a friend of Dryden and praised by him, Shadwell had fallen out with dryden and hade attacked his play "Aureng - Zebe" great English poems.

Edited by C. B. Young P. 184.

నే దయాళులు బుధవచో హేళిచకిత

వినరదవ శబ్ద భరణ లాలనముఖబు
లట్టి నిభిరోవకార దీరాత్ములయిన
సకలకవిధూర్వహులకు నంజలి యొనర్తు"

వ్యాజస్తుతి" అనునలంకారము (స్తుతి రూపమున చేయబడు నింద) హేళన కు తమ సాధనము. కాని, హేళన కావ్యములన్నియును, వ్యాజ స్తుత్యలంకారమున చేరవు. హేళన బహురూపముల నుండవచ్చును. (నరస భూపాలీయమున - స్తుతి చేతనింద, నింద చేతస్తుతి - అను రెండువిధములును "వ్యాజస్తుతి"గనే పరిగణింపబడినవి)

రాజమహేంద్రవర పండితులగూర్చి శ్రీనాథుడు చెప్పిన చాటవున హేళన తీవ్రతరమై జగుప్పావహముగ నున్నది.

ఆధునిక యుగమున వెలసిన హేళన కావ్యములలో మొదలు పేర్కొనదగినది, శ్రీ అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారి "శుక్లపక్షము". ఇది భావ కవిత్వముపై వెలువడిన హేళన కావ్యము. ఇందు కొన్ని అత్యుక్తులును, వ్యక్తిగత దూషణలు మున్నమాట వాస్తవమే. "శుక్లపక్షము" అను పేరులోనే, ఈ సూచనకొంత ఉన్నది. వ్యక్తిగతముగా శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారి రూపమును సూచించు పద్యముకూడ నున్నది. "అప్పకవి చెప్పినదియెల్ల తప్పునవలె" అనునది భావ కవుల కన్వయింపదు. వాతయతిప్రాసాది ఛందో వియమములను తిరస్కరించినవారుకారు. "పారుడా; సిగ్గులేదె నీ పాడు కవిత" అనుచో, భావకవుల గేయ కవిత్వముపై విసురు (పాడనట్టి కవిత: చెడ్డ కవిత) కలదు. అట్లే, "మా సమితి సభ్యులు" అనుచో, మా సమితి: మాన+మితి అని రెండర్థములు చెప్పవచ్చును. ఇట్లే, పెక్కు చమత్కృతులు, హేళనార్థము ప్రయుక్తములై యున్నవి.

"కొండమీద విన్నగూగూలు

కొండక్రింద పెద్దవాగూలు

అప్పన్న చెవిసన్న పోగూలు

అనవేమారెడ్డి యాగూలు"

కవిరాజు

ఈ గేయమునకు శ్రీనాథుడు చేసిన వ్యాఖ్య (కొండవీడ్రాజ్య - సంకుచిత నామము" - ఇత్యాది పద్యము) చమత్కారావహముగ నున్నను, దీనిని భావ కవితగా పరిగణించుట అత్యుక్తికి పరాకాష్ఠ యనకతప్పదు.

కాని, హేళనయందు, అత్యుక్తులుండుట సహజమే. ఆంగ్లమున, డ్రెడ్లెన్ మహాకవి వ్రాసిన, "మేక్ ఫ్లెక్నో" (Mac Flecknoe) అను కావ్యమున, అత్యుక్తులనేకములు గలవు. క్రింది వాక్యము బాధాహరణయోగ్యములు :

"Shadwell alone my perfect image brears mature in dullness from his tender years shadwell alone of all my sons is he who stands confirmed in full stupidity. the rest to some faint meaning make pretence, But shadwell never deviates into sense."

ఇవియన్నియు నత్యుక్తులే. డైరెన్టుకు సమకాలికుడగు షాడ్ వెల్ కవిత్వము అర్థరహితమై కాదు.

సిరిసిరిమువ్వ శతకము : శ్రీ శ్రీ గారి రచన యిది ఇందు వివిధ, శీర్షికలున్నవి : 1. మొదటి దశ. 2. సంపాదక సాక్షాత్కారం. 3. ఇష్టదేవతా ప్రార్థన. 4. కుకవి నింద 5. శ్రీరంగనీతులు. 6. వైరాగ్యపద్ధతి. 7. మూర్ఖ పద్ధతి. 8. LES GESTES SURREALISTES. 9 చాటువులు. 10. ఉపసంహారం. 11. ఉపాలంభన.

ఉదాహరణ కొకటి రెండు పద్యములు :

"ఉగ్గేల త్రాగుబోతుకు
ముగ్గేలా తాజమహలు మునివాకిటిలో
ఎగ్గేల కృష్ణశాస్త్రీకి
సిగ్గేలా భావకవికి సిరిసిరిమువ్వా!"

" శ్రీ రంగ నీతులు "

"కోయకుమీ సొరకాయలు
వ్రాయకుమీ నవలలని అవాకు చెవాకుల్
దాయకుమీ అరవ ఫిలిం
చేయకుమీ చేబదుక్కు సిరిసిరిమువ్వా"

"చాటువులు"

రుక్కులేశ్వర శతకము : శ్రీ శ్రీ గారి రచన; (మొదట దీనిని శ్రీ అరుద్రగారితో కలిసి రచించిరట). శ్రీ జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రీగారి నుద్దేశించి, వేళాకోళమునకై రచించిన రచన యిది.

ఉదాహరణ : "రుక్కునకు, అగ్రహముగల
ముక్కునకు విచిత్ర భావముఖరితవాణి
భాక్కునకున్, తెగవాగెడి
దొక్కునకున్, సాటిలేని డుబుడుక్కునకున్"
"రుక్కుయ్యా! నీకితరులు
లెక్కుయ్యా! వాణికివు లిష్టస్థక్కుయ్యా!
నక్కుయ్యా! బసవయ్యకు
డెక్కుయ్యా! జగతినికు డీడిక్కుయ్యా!"

శ్రీ శ్రీ గారి యందున్న విదూషకత్వమున కీ రచనలు నిదర్శనములని శ్రీ రమణారెడ్డిగారి అభిప్రాయము.

మల్లారెడ్డి గేయాలు : రచన శ్రీ గజ్జలమల్లారెడ్డిగారు, “మల్లారెడ్డి వ్రాసింది గొప్ప కవిత్వం కాకపోవచ్చు; కానీ కొత్త కవిత్వం. కొత్తదనమే యీ కవిత్వంయొక్క తత్త్వం” అని శ్రీ రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డిగారు, ఈ గ్రంథము నందలి కవితలను గూర్చి వ్రాసిరి: కొత్తదనమునకుగల కారణములనుగూడ వారే వివరించిరి. ఇందున్నది కేవలము హాస్యముగాని, అపహాస్యముగాని కాదనియు, సానుభూతి పూర్వకమగు నపహాస్యమే యిందు పోషింపబడియున్నదనియు శ్రీ రామచంద్రారెడ్డిగారి వివరణ సారము. హేళన, సానుభూతి పూర్వకమగుచో, ఉదాత్తమై, రసికుల కానందజనకమగును. ఈగేయములు హేళనాత్మకములని విశృంకముగా చెప్పవచ్చును. అందందు, సానుభూతియును ప్రకటితమగుచున్నది.

ఇందు నేటి సాంఘిక పరిస్థితు లనేకములు, హేళనకు గురియైయున్నవి.

“ఈవినింగు హ్యటల్లో

ఎంచక్కని మగవిధవలు” భక్తిరసం

శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు కలనీలాలిచ్చినవారినిందుకవిగారు హేళన చేయుచున్నారు.

“తెలుగు నాట భక్తిరసం

తెప్పలుగా పారుతోంది

ద్రెయినేజీ స్క్రీములేక

దేంజరుగా మారుతోంది” భక్తిరసం

“గర్వించవేలరా తెలుగోడా

గతకీర్తి తలబరువుగలవాడా” ఆంధ్ర ప్రబోధము

“తాళరా వేయేండ్లు రైతన్నా

తాల్కియే భూషణము వినుమన్నా” ఆం. ప్ర.

“సత్యంవద - ధర్మచర” అనుటకు బదులు ఇందు “సత్యంవద - ధర్మం చెర” అని హేళన పూర్వకముగ నొక శీర్షిక యున్నది.

“ఎప్పటి కామాటలాడి

ముప్పులు తప్పించుకో

తిప్పలుబడి గొప్పవాళ్ళ

మెప్పులు సాధించుకో”

కులమతాల ఉన్మాదం

కూడదంచు పాడుకో

అవకాశా న్ననుసరించి

అన్నిటినీ వాడుకో” తారక మంత్రం

ఇందుగల గేయములలో (21 గే) ఇట్టి హేళన వాక్యములు కొల్లలుగానున్నవి.

అనుబంధము - 1

ఈ గ్రంథమున పేర్కొనబడిన పాశ్చాత్య దార్శనికుల గూర్చి సంగ్రహముగా క్రింద వివరింపబడుచున్నది.

1. కాంట్ (Kant) (1724 - 1804) - ఈతని పూర్తి పేరు ఇమాన్యుయల్ కాంట్. యూరోపియను తత్వవేత్తలలో ఈతడు అగ్రగణ్యుడు. క్రీ॥ శ॥ 1724 లో, జర్మనీ దేశమున కోనిగ్స్బర్గ్ నగరమున జన్మించెను. కోనిగ్స్బర్గ్ విశ్వవిద్యాలయమునందే విద్యాభ్యాసముచేసి, అచటనే ఆధ్యాపకవృత్తిని స్వీకరించెను. తరువాత, కళాశాలాధ్యక్షపదవిని గూడ అలంకరించెను. క్రీ॥ శ॥ 1804 వరమ పదించెను. ఈతడు బ్రహ్మచర్యమందే, జీవితమంతయు గడపెను.

బుద్ధివాదమునందును (Rationalism) అనుభవవాదమునందును (Empiricism) గల గుణదోషములను పరిశీలించి ఆ రెండిటిని కాంట్ సమన్వయ పరచెను. ఇంద్రియ సంవేదమువలన విషయము లభించుననియు అవగతి (understanding) వలన ఆ విషయమునకు ఆకారమేర్పడుననియు, ఈ రెండింటి సమ్మేళనమువల్ల విజమైన జ్ఞాన మేర్పడుననియు కాంట్ సిద్ధాంతము. అనగా, జ్ఞానమునకు, ఇంద్రియ సంవేదనము ముడిపదార్థము వంటిదనుట అవగతి ప్రకారములు (categories of understanding) ఈ ముడిపదార్థమునకు ఆకారమును నొసంగును. జ్ఞానము అశీంద్రియమైనను, తన సానుగ్రి కొరకు ఇంద్రియనుభవముపై ఆధారపడియుండును. కాని నిజముగా జ్ఞానము ఇంద్రియ సంవేదముమువలన మాత్రమే యేర్పడదు. ఇంద్రియముల ద్వారా సంవేద మేర్పడి అవగతివలన రూప మేర్పరుపబడినపుడే అది జ్ఞానమై, అనుభవ ప్రపంచమును గూర్చి తెలుపగలదు. అవగతి భావకల్పనద్వారా జ్ఞానమును సిద్ధింపజేయును గనుక, ఈతని సిద్ధాంతము భావవాదమైనది. ఇంద్రియ సంవేదము, విషయములను ప్రత్యక్షీకరించును. దేనిద్వారా విషయములు చింతింపబడుచున్నవో, దేవివలన ప్రత్యయములు (Concepts) ఏర్పడునో అది అవగతి. 1. పరిమాణము, రేక, సంఖ్య (Quantity) 2. గుణము (Quality) 3. సంబంధము (relation). 4. సంవిధానము (Modality)-

ఈ నాలుగును అవగతి ప్రకారములు. ఇందు, అవాంతరభేదము లనేకములుండ వచ్చును. ముఖ్యము లివియే ఉదా :— “సోక్రటీస్ మర్తుడు.” ఈ వాక్యమునకు, ఈ నాలు ప్రకారముల నన్వయింతము. ఈ వాక్యము ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తినిగూర్చి చెప్పబడినది. అందరినిగాని, కొందరినిగాని, ఉద్దేశించి చెప్పబడలేదు. ఇది సంఖ్య. ఇది విద్యాత్మకము (Affirmative), నిషేధాత్మకముగాని, పరిమితాత్మకముగాని, కాదు. ఇది గుణము. ఈ వాక్యము నిరపేక్షము (Categorical) సాపేక్షకము (Hypothetical) గాని; వైకల్పికము (alternative) గాని, కాదు. ఇది సంబంధము. ఈ నిర్ణయము ప్రతి పన్నము (Assertaric), కేవలము తార్కిక ముగా, సంభావ్యముగాని, అవశ్యకముగానికాదు. ఇది సంవిధానము. మన విషయావ బోధ యీ నాలు ప్రకారములకు, పరిమితమైయుండును.

ఇంద్రియగోచరత్వము దిక్కలములకు పరిమితము. దిక్కల నిరపేక్షమగు విషయావబోధఉండదు. ఏ వస్తువైనను ఏదో ఒకచోట, ఒక కాలమున ఉన్నట్లు తప్ప, అన్యదామన అవగతికి అందదు. దిక్కలములు సంవేదనారీతులని కాంట్ అభిప్రాయము.

స్వరూపావస్థితవస్తువు (thing in itself) అను దాని సత్తను కాంట్ అంగీకరించెను. కాని అది అజ్ఞేయము, అనగా దానికి సంబంధించిన జ్ఞానము మనకు కలుగదు. అని కాంట్ వాదము. అవగతి ప్రకారములు, ఇంద్రియ సంవేదనముగల వస్తువులకే వర్తించును లేని వానికి వర్తింపవు. అట్టి యెడనట్టి వస్తువులున్నవనిగాని లేవనిగాని మనము చెప్పలేము. వానిని అజ్ఞేయములు అని కాంట్ పేర్కొనెను. ఆత్మ ఈశ్వరుడు, మున్నగు వస్తువులు అజ్ఞేయములు. అనుభవ విషయములుకావు. అవి ఉన్నవనిగాని, లేవనిగాని; చెప్పటకు మన జ్ఞానము అపర్యాప్తము.

కాంటు స్థాపించిన వాదమును అతీంద్రియ భావవాదము, లేక, అతి భౌతిక భావవాదము (Transcendental-Idealism) అని యందురు. కాల्పనిక కవులనేకులు దీనిచే ప్రభావితులైరి.

ఆలోచన, బుద్ధి, ఆత్మ, పురుషార్థము-వీనిలక్షములను కలిగియున్నదానినిగా సత్తను (Being : reality) వాస్తవముగా అర్థము చేసికొనవలెనని చెప్పు దార్శనిక సిద్ధాంతమే “అతి భౌతిక భావవాదము.

కాంటు దర్శనము బహుముఖ వ్యాప్తము. దానిని స్థూల వివరణముకూడ నిట అసాధ్య విషయము.

ఫిక్టే (1762 - 1814), షెలింగ్ (1775-1844), హేగెల్ (1770-1831), అనుదర్శనికులు, కాంటు తరువాత; ఈ (అతి భౌతిక) భావవాదమును వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిరి. అందు హేగెల్ ముఖ్యుడు.

2. హేగెల్:— (1770 - 1831) ఈతని పూర్తిపేరు జార్జివిలియం ఫ్రెడరిక్ హేగెల్ ఈతడు క్రీ॥ శ॥ 1770 లో జర్మనీదేశమున స్టూట్ గార్ట్ నగరమందు జన్మించెను. ఈతడు హైదల్ బర్గ్ లో కొంతకాలము ఉపన్యాసకుడుగా పనిచేసెను. తరువాత, బెర్లిన్ విశ్వవిద్యాలయమున అధ్యాపక వృత్తి చేపట్టెను. అందే జీవితకాలమంతయు పని చేసెను. 1831 లో కలరా వ్యాధివల్ల ఈతడు మరణించెను.

హేగెల్ భావవాది. ఈతని గ్రంథములు, భావముల యందే, భాష యందును బహుక్లిష్టములు. ఈతడు తన జీవిత కాల మన, కొలది గ్రంథములును మాత్రమే ప్రచురించెను తక్కిన గ్రంథములన్నియు నీతని మరణానంతరము. ప్రచురింపబడినవి దార్శనిక వ్యవస్థా నిర్మాతగా, ఈతనికిగల కీర్తి అపారమైనది. ఈయన దర్శనము వ్యవస్థాత్మకముకానిచో మరియేదియునుగాదు.

“సత్యము బుద్ధిసాధ్యము; బుద్ధిసాధ్యమైనదే సత్యము” - ఇది హేగెల్ సిద్ధాంతము. ఈతని దృష్టిలో సత్యమే జ్ఞాత: జ్ఞానము కేవలము భావాత్మకము. సత్యభావము సత్యమునకు పరకీయముకాదు. సత్యగ్రహణమునకు అది బాహ్య సాధనముగూడకాదు. ఏ విషయములో, సత్యము తన్ను తానువ్యక్తము చేసికొనునో ఆ విషయమే భావము. చైతన్యము, గతితార్కిక మార్గమున(Dialectically) భావము విధి నిషేధ ప్రక్రియద్వారా, తన్నుతాను అభివ్యక్తముచేసికొనును.

కాండ అభిప్రాయమున, ఇంద్రియానుభవమును, అనగతియు, జ్ఞానసిద్ధి

కావశ్యకములు ఇంద్రియానుభూతి లేదుగావున, సత్యము, లేదా, స్వతస్సిద్ధ వస్తువు, లేదా వస్తువు యొక్క స్వస్థానావస్థితి, జ్ఞాన విషయము కాజాలదనియు, అననుభూత విషయములకు కేవల భావములకు - దిక్కలమునుగాని, అవగతి ప్రకారములను వర్తింపజేయుటవలన, పరస్పర విరుద్ధములగు ప్రతిపాదనలు మాత్రమే లభించుననియు, అన్యప్రయోజనము సిద్ధింపదనియు. కాంట్ వాదము ఉదా :- ఈ విశ్వము దేశ కాల నియతము అని ఒకడనగా, "విశ్వము దేశకాల నియతముకాదు" అని మరొక డనును. "కేవలమగు సత్యకలదు" అని ఒకడనగా "కేవలమగు సత్యలేదు" అని వేరొకడనును. పీనిర్ నేది నిజము ? ఇవి అనుభవ విషయములుకావు. కనుక ఇద మిథ్యముగా మన మెద్దియును నిర్ణయింపజాలము. పరస్పర విరుద్ధములగు నిట్టి ప్రతిపాదన వలన, మనస్సు వికలమగును. ప్రయోజనాంతరము, లేదు. ఇది కాంట్ వాదము.

ఈవాదముతో, హేగెల్, ఏకీకరించలేదు. సంఘర్షణ, విరుద్ధత, అనునవి సత్యస్వరూపములోనే గలవని మాతని వాదము. సత్యము యొక్క వ్యతిరేక లక్షణ ప్రాధాన్యమును తొలిసారిగా గుర్తించిన ప్రాచీన గ్రీకు దార్శనికుడు "హెరాక్లిటస్" హేగెల్ ప్రశంసలకు పాత్రుడైనాడు.

చైతన్య వికాసక్రమమున మూడుదశలున్నవని హేగెల్ చెప్పెను. అవి: 1. ప్రతిజ్ఞ (thesis) 2. ప్రతిప్రతిజ్ఞ (Anti - thesis) 3. సంయోజనము (Synthesis) దీనినే గతితర్కము" అని యందురు. మార్క్సువాదమున, నిది పూర్తిగా వివరింపబడియున్నది. ఆధ్యాత్మికముగా, హేగెల్ చెప్పిన యీగతితార్కిక వాదమును" గైకొని. మార్క్సు, దానిని, ఆధి భౌతికముగా నన్వయించియున్నాడు. సకల తర్కమునకు సత్యయే ఆధారము. విషేధరూపమగు అసత్యకూడ సత్యయే. సత్యము (Being) అసత్యము (Non being) భవనము (Becoming) యొక్క అంశములు. భవన ప్రక్రియలో, విధి విషేధములు రెండును సంరక్షింపబడి, అతిక్రమింపబడునకూడ, గతితర్క ప్రక్రియయందు, తుదకు మనము ఒక సంయో

జనకు చేరుదుము. ఇందు, నిషేధములు నిరాకరింపబడక, సావయవమగు ఏకత్వమునందు సమన్వితములగును. కావున “కేవలము” (The absolute) ఒక తటస్థ కూన్యద్రవ్యము యొక్క అమూలైక తత్వముగాదు. అది సర్వవ్యాప్తము, మూర్తము, అగు చైతన్యము యొక్క ఏకత్వము, విషయ విషయ రూపముననున్న చైతన్యమునకును, కేవల చైతన్యమునకునుగల భేదమును హెగెల్ బహు విస్తృతముగా, వివరించెను. విషయ చైతన్యము వ్యక్తి స్పష్టముకాదు. అది వ్యక్తియొక్క సాంఘిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక వికాసమునకు క్షేత్రమైన ఒక సచేతన వస్తువు. విషయ చైతన్యము యొక్క అమూర్తాభి వ్యక్తియే రాజకాసనము. దాని మూర్తాభివ్యక్తియే రాష్ట్రము. ఈ ప్రపంచమందు రాష్ట్రము లోనే, విషయ చైతన్యము తనపూర్తి స్వేచ్ఛను సంపాదించును. అందుచే తనే వ్యక్తి కాను రాష్ట్రముతో ఏకీభావమును పొందవలసిన విద్యుత్తధర్మము ఉద్భవించినది. కాని, రాష్ట్రము వ్యక్తి స్పష్టముకాదు. విషయ చైతన్యము యొక్క స్వతంత్రమూర్త, రూపము. విషయ చైతన్యము వ్యక్తి నిష్ఠము. మూడనది కళకు ప్రభవమగు అతస్సూరణ యందును. మత భావన యందును, అన్నిటికంటె సమగ్రముగ దర్శనశాస్త్ర విషయమగు భావమునందును, అవిష్కృతమగు కేవల చైతన్యము. మతమును, కళయు, జ్ఞానము యొక్క నిమ్న దశలను మాత్రమే ప్రతిబింబించు ననియ, కేవల జ్ఞాన రూపమగు దర్శన శాస్త్రము మాత్రమే సర్వోత్కృష్టమైన దనియు, హెగెల్ అభిప్రాయము.

3. బర్క్లీ, జార్జి : (1685 - 1753) ఈతడు ఐర్లండు దేశమునకు చెందిన దార్శనికుడు. ఈతడు కేవల భావవాది. బాహ్య ప్రపంచము అని పిలువబడునది మనమనస్సుయొక్క అనుభవము మాత్రమే అని ఈతని వాదము. మనస్సునకు వెలుపల భౌతికార్థములుగలవని ఈతడు అంగీకరింపలేదు. ఒక వస్తువు యొక్క దృష్ట లక్షణముల సంఘాతమే ఆ వస్తువు. చూడబడుటయే దాని ఉనికి, మనము చూడ నంత మాత్రమున బాహిరమగు వస్తువు యొక్క అస్తిత్వమునకు భంగము కలుగునా? స్వతంత్ర సత్తగల భౌతిక వస్తువులే లేనియెడల వైజ్ఞానికునిచే కనుగొనబడిన

ప్రకృతి నియమములెట్లు నుభవములు ? బర్క్ క్లి ఈశ్వర వాది, కావున, అతడి ప్రశ్నలకు క్రిందివిధముగా సమాధానము చెప్పియున్నాడు. నా ప్రపంచమును, నీ ప్రపంచమును మన ప్రాతిస్విక (ones own' not common to others) అనుభవజన్యములు కాని, విస్తృత శీలములగు మన వివిధ జ్ఞానిక్షేత్రములలో, మన మనస్సులు, ఈశ్వరుని మనస్సు యొక్క అనంతానుభవములో పరిమితముగ పాల్గొనుచున్నవి. అనగా, మన మస్సునకు ప్రత్యక్షములు కానప్పుడు గూడ, బాహ్యములగు వస్తువులు, ఈశ్వరుని మనస్సులో నిరంతరముగ, శాశ్వతముగనున్నవి కావున వాని అస్తిత్వమునకు భంగములేదనుట.

4. బ్రాడ్లీ. ఫ్రాన్సిస్ హెర్బర్ట్: (1846 - 1924) బ్రిటిషు, భావవాద దార్శనికుడు. 19 వ, శతాబ్దిపు ఉత్తరార్థములో జర్మనుదార్శనికుల భావములను, ఇంగ్లాండులో అభివృద్ధిపరచిన దర్శన శాస్త్రజ్ఞులందరగుణ్యుడు, ఈతనిపై హెగెల్ ప్రభావము చాలగలదు. సర్వవ్యాపకము, స్వయం ప్రతిష్ఠితము. వ్యవస్థాపితము, ప్రాతీతికము (Subjective) సంపూర్ణము అయిన అనుభవమే చరమ సత్యము. దీని నాతడు "పరమార్థము" (ultimate meaning) అని చెప్పినాడు. అవ్యవహితానుభవము" (Immediate experience) ను పరిశీలించినచో, పరమార్థమన నేమో మనకు తెలియగలదు - "అవ్యవహితానుభూతి" అనగా, విషయ, విషయములు, లేదా, అంతఃకరణ బాహ్యజగత్తులు భిన్నముగా గన్పట్టనిస్థితి తరువాత, శారీరక సంవేదనలు, సుఖములు, భావములు, మానసిక సంవేదనలు - ఇట్లు వేరు వేరుగా నున్న వానిని, తనలో, ఏకరాశిగా ఇముడ్చుకొనిన సత్తామాత్రమే ఈ అవ్యవహితానుభూతి.

5. బోసాంకె, బెర్నార్డ్ (Bosanquet Bernard)(1840-1923) నవీన హెగెల్ సంప్రదాయమునకు చెందిన కేవల భావవాది. (absolute Idealist) ఈతడు సత్యమును ఏకముగా భావించును ఈ ఏకము" సర్వవ్యాపకము;

సంపూర్ణ హేతుబద్ధ అనుభవము, ఇదియే, సామాన్యమును, విశేషమును, సంఘటి, తము చేయును. దీనికి మాత్రమే అస్తిత్వము కలదు. తక్కినవి, అనగా మనస్సు వస్తువు మున్నగునవి అంశిక వ్యక్తిత్వమును, అంశిక విశేషత్వమును, అంశిక సత్యమును మాత్రమే కలిగియున్నవి. అంతవత్తైన చైతన్యము. అగంతుకము, అసంపూర్ణము, అస్వతంత్రము. అంశికమునై యున్నది. ఈ చైతన్యము యొక్క ప్రవృత్తులు ఇంద్రియానుభవములు - అలోచనము. నైతికాచరణము, సౌందర్యానుసంధానము - ఇవి యన్నియు ఒక ఉదారవస్తువును వెతుకుచు. తత్త్రాప్తి ప్రయత్నములో మనకు గోచరించుచున్నవి. అత్య, తనకన్న ఉదాత్తమగు మరొక వస్తువునకు, తన్నుకాను, త్యాగము చేసికొనుటయే అత్య పరిపూర్ణతను సాధించుటయని పై చర్చ మనకు సూచించుచున్నది. బొసాంకె దృష్టిలో, ఈ విశ్వనాటకమే ఆ ఉదాత్త వస్తువు. ఇది కేవలము (absolute)చే రచింపబడి రంగస్థల పరిషృతమై, అభినయింపబడుచున్నది. కేవలమే కళాకారుడు; అభినేత; హేతుబద్ధబోధ (Intelligence) ఈ బోధయొక్క తత్పర్యము కేవల నాటకాభినయయేకాక, అత్య ప్రకటనము, బోధ్యమగు సత్తైకత్వమును గోచరింపజేయుటయు నవి చెప్పవలసి యున్నది.

6. స్పిన్సోజా, బరూక్, లేదా, బెనెడిక్ట్: 1832 - 1877) క్రీ॥ 4. 1832 సంవత్సరమున ఆమ్స్టర్ డామ్ (హాలండ్) లో స్పిన్సోజా జన్మించెను. విద్యార్థి దశలో ఈతడు సాహిత్యమును, ఈశ్వర మీమాంసను (Theology) అధ్యయనము చేసెను; తన బుద్ధి పరిణతిని చెందిన రరువాత, దర్శన శాస్త్రాధ్యయనమునకు తన శక్తిసంకలనము వినియోగించెను.

దర్శన శాస్త్రమునందు స్పిన్సోజాకు గల ఆసక్తి, బుద్ధికీర్తితములైన, నైతిక ఆధ్యాత్మిక భావములచే ప్రేరేపింపబడినది. దుఃఖనివృత్తియు, ఆనందప్రాప్తియు భారతీయ దర్శన శాస్త్రముల ప్రయోజనమైయున్నది. అదే విధముగా స్పిన్సోజా, దేవిని పొందుటవలన మనకు విత్యమైన ఆనందము కలుగునో అట్టివాస్తవమైన శ్రేయస్సును పొందుటకు దర్శనశాస్త్ర సాహాయ్యము నపేక్షించెను.

ఈశ్వరుడు, విశ్వమునకు వెలుపల నున్నాడనియు, ఈ సృష్టివలన నొక ప్రయోజనమును సాధింపనెంచియున్నాడనియు, అనాటి వారి మత విశ్వాసము. ఈ యభిప్రాయమును స్పిన్సోజా ఖండించెను. అతని యభిప్రాయమున, ఈశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి; వస్తు సత్త ఈశ్వర సత్తాధీనము; మూలద్రవ్యము ఒక్కటియే; అదియే ఈశ్వరుడు. 1. మూలద్రవ్యము తనకుతానే కారణమైయున్నది. (వలన, ఇది స్వాధీన సత్త గలది: పరాధీనముకాదు) 2. మూలద్రవ్యము తనలో సర్వమును ఇముడ్చుకొనియున్నది (అటుల ఇమిడ్చికొనియుండని యెడల అది స్వయం బోధకముకాదు) 3. ఈ కారణముచేతనే మూలద్రవ్యము నిరవధికము; అనంతము; ఏకము - దీనినే, స్పిన్సోజా అతిభౌతిక ఏకసత్తావాదము, లేదా, మూలద్రవ్య (Substance) సిద్ధాంతము అని యందురు. స్పిన్సోజా దృక్పథము, భారతీయ దృక్పథమునకు చాలసన్నిహితముగానుండును.

7. షోపెన్ హోవర్, ఆర్తర్: (1788 - 1860) జర్మను దార్శనికుడు; ధనికుడైన వర్తకుని కుమారుడు. ఈతని తల్లి సాహిత్య కళారంగము లందు కృషిచేసి, నవలా రచయిత్రిగా పేరుగాంచినది. ఈతడు, బెర్లిన్ విశ్వవిద్యాలయమున, ఉపన్యాసకుడుగా పనిచేసెను. అప్పటికే బహుళకీర్తిని సంపాదించిన హేగెల్ నున్నగు వారి "భావవాద దర్శనము"ను ఈతడు నిరసించుచుండెడివాడు.

షోపెన్ హోవరు, కేవలదార్శనికుడే కాదు; కళాకారుడు కూడ. ఈతని దార్శనిక సిద్ధాంతములపై, ప్లేటో, కౌంట్ ల దర్శనములయు, బౌద్ధ - ఉపనిషద్దర్శనములయు ప్రభావము చాలకలదు. ప్లేటో బోధించినటువంటి సత్య, ప్రతి భాసల (Reality and appearance) సిద్ధాంతమును, కౌంట్ అంగీకరించుటయేకాక, దానిని అభివృద్ధికూడ చేసెను. ఈ సిద్ధాంతమునే షోపెన్ హోవర్ కూడ సమర్థించెను.

షోపెన్ హోవర్ దృష్టిలో, దర్శన శాస్త్రమునకును, విజ్ఞాన శాస్త్రమునకును, శాస్త్రమునకును, కళకును, బుద్ధికని, సంకల్పమునకు మధ్య భేదము కలదు. ఈతని

అభిప్రాయమున, బుద్ధికిని, సంకల్పమునకును గల భేదమును గమనింతము. ఈతని సిద్ధాంతములో, సంకల్పము బుద్ధికంటె మహత్తరమైనది. మౌలికమైనది. ప్రధానమైనది. సర్వాస్తమగు హేతువాద ద్వారమున, బుద్ధి తనప్రపంచమును నిర్మించుకొనును. కావున, దానికి దృశ్య ప్రపంచము వెనుకనున్న వాస్తవసత్య, లేదా, పరమార్థము యొక్క జ్ఞానము కలుగజేరదు. అపరోక్ష, లేదా, ఆంతర జ్ఞానము ద్వారా మాత్రమే, మనకు ప్రతిభాసకు అతీతముగానున్న సత్యము యొక్క జ్ఞానము లభించును. ఇట్టి, ఆంతరజ్ఞానము తోడనే, బుద్ధికిఁగిల్గిన్నమైన, కారోపాధికముకాని, ప్రయోజనగంధములేని సంకల్పము, మనకు గోచరమగును. విషయ యొక్క జ్ఞానము మీదనే ప్రపంచము యొక్క అస్తిత్వము ఆధారపడియున్నదని, లేదా, విషయ యొక్క జ్ఞాన విషయమగు భావమే ప్రపంచమని భావవాదులు వాదించురు. ఈ వాదమును షోపెన్ హోవర్ కూడ అంగీకరించును. కాని ఈతని దృష్టిలో, విషయలోని భావములన్నింటికిని సంకల్పముమూలాధారము. కావున, భావార్థకము, ప్రాతిభాసికము, అయిన ప్రపంచమునకు సంకల్పమే, మూలాధారము ఈ సంకల్పమే ఇటు వ్యక్తిలోను, అటు విశ్వములోను, జడపదార్థముల నుండి చైతన్యము వరకు, ప్రతిదానిలోను, వివిధదశలలో, తన్నుతాను, అవిష్కరించుకొనును. సంగీతమువంటి కళలలో కూడ, ఈ సంకల్పము అవిష్కృతమగును. సంకల్పము హేతుబద్ధముకాదు. బుద్ధి, దానికి బానిస.

కాస్త్రము, వస్తువుల సోపాధిక రూపములను మాత్రమే తెలియజేయును. వాని, యథార్థ స్వరూపమును అది మనకుఁజూపజేయలేదు. ఎన్ను యథార్థ స్వరూపమును, కాస్త్రమున కందని సత్యమును, కళవ్యక్తము చేయును.

షోపెన్ హోవర్ వ్యవదేశించిన సంకల్పము అనుభావములో వాంఛలు, ప్రయత్నములు, ప్రేరణలు, పరిణామ ప్రవృత్తులు మున్నగునవి యన్నియు నిమిడియున్నవి. వీని సరస్పర సంఘర్షణమువలన, మానవులలో, అసంతృప్తియు, బాధయు జనించును, మానవజీవితము ప్రధానముగా బాధాకరమని ఈతని అభిప్రాయము. కావుననే, ఈతనిని నిరాశావాదిగా పరిగణించురు.

సంకల్ప నిషేధమే, నకల భాదా నివృత్తికిని ఏకైక సాధనమని యీతని

అభిప్రాయము. కళానభూతియందు సంకల్పము నిషేధింపబడును. కాని, అది తాత్కాలికము -

8. బెర్గ్సన్: (1859- 1941) : తనకాలపు ఫ్రెంచి ప్రజలపై ఈతని దర్శన ప్రభావము చాలకలదు. ఈతని వాదమును "సృజనాత్మక పరిణామవాదము" (Theory of creative evolution) అనియందురు. పరిణామ ప్రక్రియలన్నియును సృజనాత్మకములనియు, విత్యక్షరోగమన శీలమును అఖండమునగు నృప్తి కార్యమే సత్యమనియు, చైతన్యమునకు, సాక్షాత్తుగ సమర్పింపబడిన విషయముల అంతరజ్ఞానమే (Intuition) వాస్తవిక దర్శనమునకు మూలమనియు నీతని వాదము. సాధారణముగా, మనకు, బుద్ధింధ్రియముల సాహాయ్యముననే జ్ఞానబోధ కలుగును. బుద్ధింధ్రియముల సాహాయ్యము, అంతరజ్ఞానబోధ కక్కరలేదు. అది చైతన్యమునకు విషయములు సాక్షాత్తుగా సమర్పితములగును.

బెర్గ్సన్ అంతరజ్ఞానవాది. అంతరజ్ఞానవాదము (Intuitionism) బుద్ధి వాదము (Intellectualism) నకును ప్రత్యక్షజ్ఞాన (సత్య) ప్రాధాన్యవాదము (positivism) నకును, వ్యతిరేకము. సత్యము బుద్ధి సాధ్యమని బుద్ధివాదుల సిద్ధాంతము. ప్రత్యక్షజ్ఞాన సత్యవాదమున ఇంద్రియజ్ఞానమునకే ప్రాధాన్యము. సమస్తమైన చింతనకు జ్ఞానమునకును, విషయము, మనము ప్రత్యక్షముగా చూచు భౌతిక విషయములే కావలయుననియు, వీని నతిక్రమించి సత్యమైన వస్తు స్థితికై అన్వేషించుట భ్రమయనియు, ప్రత్యక్షజ్ఞాన సత్య ప్రాధాన్యవాది అభిప్రాయము. కోంట్, ఆగస్టు (Cont, August) మున్నగువారు ప్రత్యక్షజ్ఞానసత్య ప్రాధాన్యవాదులు. అంతరజ్ఞానవాదము, ఈరెండు వాదములకును వ్యతిరేకము. విశ్లేషణాత్మక వృత్తిగల బుద్ధికి చరమసత్యమును గ్రహింపగల శక్తిలేదని అంతరజ్ఞానవాది అభిప్రాయము. అట్టి శక్తి అంతరజ్ఞానమునకుమాత్రమేకలదను, బెర్గ్సన్ వాదము, కార్పవికుల అంతరజ్ఞాన సిద్ధాంతమునకు, దార్శనిక ప్రామాణ్యమును సాధించుచున్నది.

9. నీచే (నీ)చ్ఛే: (NIETZSHE FRIEDERICH WILHELM)
(1844 - 1900) జర్మను దార్శనికుడు; విశిష్టరవాది; కవి; ప్రవక్త, 1889 లో, ఈతనికి మరొక కల్యాణం కలిగెను. అస్థితియందే ఈతడు, 1900 లో, మరణించెను. జర్మను భాషలో ఇంతటి రచనా కౌశలమును చూపిన వారు, చాలా అరుదుగా ఉన్నారు. బుద్ధిక్లంఠ, సంకల్పము మహత్తరమైనదను షోపెన్ హోవర్ సిద్ధాంతమును, ఆతని నిరాశావాదమును గూడ నీచే స్వీకరించెను. కాలక్రమమునుబట్టి నీచే రచనలను మూడు ఖండములుగా విభజింపవచ్చును. మొదటి దశలో ఈతని రచనలలో సౌందర్యదృష్టి అధికము, ఇండే షోపెన్ హోవర్ ప్రభావము కలదు. రెండవ ఖండమందు బుద్ధికి ప్రాధాన్య, మీబడినది. మూడవదశలో రచించిన రచనలే మిక్కిలి ప్రధానములు - ఇవి మానవ ప్రవృత్తినకు సంబంధించినవి. మానవ ప్రవృత్తిలోనే కాక, విశ్వక్రమములో గూడ, శక్తికొరకైన సంకల్పము (Will to power) అనుమూల సత్యము కలదని ఆతని వాదము. "జరతుష్ట్ర ఇట్లు చెప్పెను" (Thus spoke Zaratusa) అను నాతని ప్రధాన గ్రంథమున రెండు ముఖ్యములైన సిద్ధాంతములు ప్రతిపాదించబడినవి.

1. అతి మానవుని (Superman) గుర్తించిన సిద్ధాంతము.

2. శాశ్వత పునరావృత్తి సిద్ధాంతము.

(Doctrine of eternal Recurrence)

నీచే, అతిమానవ సిద్ధాంతమును తెలిసికొనుటకు, నీతి విషయమున నాతనికి గల అభిప్రాయముల నర్థము చేసికొనుట అత్యవశ్యకము. ఈతని అభిప్రాయమున నీతి రెండు విధములు : 1. యజమానుల నీతి. 2. బానిసలనీతి. ఈ రెండును పరస్పర విరుద్ధములు. దీనినే బలవంతుల నీతి, బలహీనులనీతి అని మరొక విధముగా చెప్పవచ్చును. మానవులందరు నీరెండు వర్గములందే ఇముడదురు. వ్యక్తి యొక్క సంకల్పమును ప్రకటించునదియును, దానిని కసింపజేయునదియును యజమానులనీతి. ఈ నీతియందు, వ్యక్తి ఇచ్చుటకును, లక్షములకును అనుగుణముగ నుండునదియే సాధువు, స్వోత్కర్ష, స్వప్రతిష్ఠ - ఇవియే యందు ప్రధానములు, దయ, శ్యాగబుధి వైరాగ్యము, శాంతము మున్నగునవి బానిసలనీతులు, ఈ బానిసల నీతిని, నీచే నిర

సింఛెను. మహోన్నతమగు మానవజాతిజనించుటకీ బావినల నీతి అర్థుపడుననియును కర్మశములగు శాస్త్ర తర్కముల ధాటికిని విలువలేక భగవంతుడు చనిపోయినాడనియు, నిషాదు ప్రపంచ భారమునుమానవుడే వహింపవలయును కావున, నతిమానవాః తరణ మావశ్యకమనియు, నీచే వాదించును, జర్మను జాతి, తరువాత అధికముగా యుద్ధోన్ముఖమగుటకును, పైనిక ప్రవృత్తిని పెంపొందించుకొనుటకును, నీచే సిద్ధాంతములు కొంతవరకు కారణములని, చాలమంది విమిర్శకుల అభిప్రాయము.

శాశ్వత పునరావృత్తి సిద్ధాంతము ప్రపంచ చరిత్ర, సూక్ష్మత, సూక్ష్మ సంఘటనలకోగూడా, శాశ్వతముగా పునరావృత్తమగుచుండునని, యీ సిద్ధాంతసారము.

—: స మా ప్తం :—

మా ఇతర ప్రచురణలు

అధునికాంధ్ర కవితా సమీక్ష	కె. వి. ఆర్. సరసింహం	రు. 70-00
సాహిత్య దర్శనం	"	50-00
రత్నావళి	"	3-00
సంస్కృత వ్యాకరణ ప్రకాశిక	కె. ఎ. కృష్ణమాచార్యులు	25-00
మహాభారతము తత్వదర్శనము	డా॥ రామకోటిశాస్త్రి	15-00
తిక్కన హరిహరనాథ తత్వము	"	7-50
యయాతి చరిత్ర	"	3-75
భువన విజయం	పోలూరి సూర్య ప్రజ్ఞానిరీరామశర్మ	5-00
గుహాదు	బృందావనం రంగాచార్యులు	3-00
సాహిత్య కౌముది	గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ	4-00
మాళవికాగ్నిమిత్రము	మోచర్ల రామకృష్ణయ్య	3-00
వ్యాస ప్రథాన	కొక్కొండ సత్యవతి	4-00
ప్రతిజ్ఞ	డా॥ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి	3-50
శృంగార నైషధం (3, 4) వ్యాసాలు	శ్రీనాథుడు	3-50
లక్ష్మీ సహస్ర కావ్యం	డా॥ వేదుల సూర్యనారాయణశర్మ	20-00
అంతర్దాష్ట రామాయణం	"	25-00
ఆర్య చాణుష్యుడు	"	20-00
జాతీయలు పుట్టు పూర్వోత్తరాలు	రెంటాల గోపాలకృష్ణ	10-00
మరియు సంస్కృత న్యాయాలు		
సుభాషిత రత్నావళి	"	10-00
తెలుగులో చాటు కవిత్వము	ప్రొ. జి. లలిత	45-00
సాహిత్య శిల్ప సమీక్ష	పింగళి లక్ష్మీకాంతం	25-00
అంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము	కోరాడ రామకృష్ణయ్య	20-00